

שבוע פרשת אחרי

(28 April - 04 May 2024)

כ' - כ"ו ניסן תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגֵךְ וְתִירְשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׂמִימִים
 וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וְהִאֲדַמָּה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאֹזַת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׂמִימִים עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְּלֵי תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִהְיוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאֲחֵרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אָתֶם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד:
 מַעוּה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחוּדוּשׁ.
 יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאֹזַת עַל יְדֶיךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לִילֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יְאִמְרֵנָּא
 יִשְׂרָאֵל: בְּלִילֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם עָלֵינוּ אָדָם:
 ג אָזִי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בְּחִירוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אָזִי הַמּוֹם
 שִׁטְפוּנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אָזִי עֵבֶר עַל־
 נַפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיּוֹדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרְף
 לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלֶטָה מִפֶּחַ יוֹקְשִׁים
 הַפֶּחַ נִשְׁבֵּר וְאִנְחָנוּ נִמְלֶטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
 שְׁמִים וְאַרְצָן:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלְיָךְ נִשְׂאֵתִי אֶת עֵינֵי
 הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
 יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבֻרָתָהּ
 בֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חָנְנוּ
 יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שִׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַב־תּוֹבָה שִׁבְעָה
 לָהּ נַפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֵאִי
 יוֹזִים:

לקראת חג הפסח, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה,
 ברכת שלוחה לכל אחד ואחת לחג הפסח כשר ושמח ולחירות
 אמיתית, חירות מכל עניינים המבלבלים, ובפרט המבלבלים בעבודת
 ה' בשמחה ובטוב לבב
 ממכתב י"א ניסן, ה'תשל"ב

העובדה שיציאת מצרים אירעה בחודש האביב מוסברת על ידי חכמינו
 ז"ל כחסד מיוחד של הקדוש-ברוך-הוא, שהוציא את בני ישראל
 ממצרים בתקופה המוצלחת ביותר בשנה
 ממכתב י"א ניסן, ה'תשכ"ה

ברכת האילנות

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא
 חָפַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוֹם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת
 בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק ג הלכה יד).

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 255..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
255..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
258..... לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 262..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 263..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 264..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 265..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 266..... ספר המאמרים - תרפ"ט
267..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
270..... רשימת הרבנית רבקה
275..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 39..... ילקוט לוי יצחק על התורה
40..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
207..... נביאים וכתובים
221..... עין יעקב - מסכת ברכות
276..... נקודה משיחת קודש מעובדת
277..... חומש לקריאה בציבור
283..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
284..... ביאורים לפרקי אבות - פרק א.
285..... לוח זמנים
287... סדר מצות הדלקת נרות לשביעי ואחרון של פסח וש"ק.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא,
ש"פ אחרי, מבה"ח אייר, ה'תשל"ג. 5

התוועדות

- שיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר, ה'תשל"ג. 11

לקוטי שיחות

- פרשת אחרי, כרך כב, א. 29
פרשת אחרי, כרך כב, ב. 34

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 41..... חומש יומי - פרשת אחרי
60..... לוח לתהלים היומי
61..... תניא יומי
73..... לוח 'היום יום'

רמב"ם

- 76..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
80..... שלושה פרקים ליום.
150..... פרק אחד ליום.
174..... ספר המצוות
176..... מסכת סוטה לימי ספירת העומר.

לימוד מוחולק לפי ימים

- 209..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת נזיר
222..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא מציעא.
255..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

ביאורים לפרקי אבות בעמוד 284

חדש השבוע

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

שנינו במשנה, במסכת סנהדרין:

1 **כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא¹, דְּפִירוּשׁ² עוֹלָם**
 2 **הַבָּא בְּמִשְׁנֵה זֶה הוּא עוֹלָם הַתְּחִיָּה, העולם לאחר תחיית המתים**
 3 **וְכַדְמוּכַח מִהֶמְשֵׁךְ הַמִּשְׁנָה וְאֵלּוּ שְׂאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם**
 4 **הַבָּא, הָאוֹמֵר אֵין תְּחִיָּית**
 5 **הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲטַעַם**
 6 **עַל זֶה שְׂמִי שְׂאִינוּ מֵאִמִּין בְּתַחִיית**
 7 **הַמֵּתִים אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא הוּא**
 8 **כְּדֵאִיתָא כְּפִי שְׂמוּבָא בְּגִמְרָא³**
 9 **הוּא כְּפַר בְּתַחִיית הַמֵּתִים**
 10 **לְפִיקָךְ לֹא יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק וְהוּא**
 11 **לֹא יָקוּם בְּתַחִיית הַמֵּתִים כּוּ'**
 12 **מְדָה כְּנָגַד מְדָה וּמִכָּךְ מוּבֵן**
 13 **שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא שְׂבוּ מְדוּבָר בְּמִשְׁנֵה זֶה**
 14 **הוּא הַתְּקוּפָה שֶׁל תַּחִיית הַמֵּתִים. וְכָל**
 15 **יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם**
 16 **הַבָּא שֶׁל תַּחִיית הַמֵּתִים, דְּבָגֵן עֲדָן**
 17 **גַּם הוּא נִקְרָא בְּמִקְרוֹת שׁוֹנִים 'עוֹלָם**
 18 **הַבָּא' כְּתוּב⁴ (בְּתַהֲלִים) מִי**
 19 **יַעֲלֶה בְּהַר הַרְוִי' גּוֹ' וְיִזְכֶּה לָגֵן**
 20 **עַדן נְקִי כְּפִים וְכַר לְכָב גּוֹ'**
 21 **וּפְרִישׁ בְּמִצְוֹת דּוּד: "מִי שְׂכַפּוֹי נִקִּים**
 22 **מִמַּמּוֹן שְׂאִינוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְלָבוּ בְּרוּר**
 23 **כִּירָאֵת ה' וְלֹא מִפְחַד אָדָם", שִׁישְׁנָם**
 24 **כְּמָה תְּנָאִים בְּכַדִּי לְעֵלוֹת לָגֵן**
 25 **עַדן, אֲפִילוּ לָגֵן עֲדָן**
 26 **הַתַּחְתּוֹן⁵ שְׂהוּא דְרַגְנָה נְמוּכָה יוֹתֵר**
 27 **מִגֵּן עַדן הַעֲלִיּוֹן' וְמִי שְׂאֵין בּוֹ תְּכוּנוֹת**
 28 **אֵלוּ שֶׁל 'נְקִי כְּפִים וְכַר לְכָב' אֵינוֹ רְאוּי**
 29 **לְעֵלוֹת לָגֵן עַדן, מָה שְׂאֵין פֵּן**
 30 **כְּנֻגַע עוֹלָם הַתְּחִיָּה, כָּל**
 31 **יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם**
 32

ביאור בדרך אפשר

הבא⁶ וכולם יקומו בתחיית המתים.

33 **וְצָרִיף לְהַבִּין אַת טַעַם הַדְּבָר, מְדוּעַ בְּאֵמַת כְּדִי לְעֵלוֹת לָגֵן עַדן יֵשׁ תְּנָאִים**
 34 **מְסוּיָמִים וְאֵלוּ לְתַחִיית הַמֵּתִים יִזְכּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, הָרִי הַגִּילּוּי שֶׁל הָאֵלוּקוֹת**
 35 **שִׁיְהִיָּה בְּעוֹלָם הַתְּחִיָּה הוּא נַעֲלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִהַגִּילּוּי שֶׁל**
 36 **הָאֵלוּקוֹת דְּבָגֵן עֲדָן⁷, וְגִילּוּי שֶׁל**
 37 **עוֹלָם הַתְּחִיָּה הוּא נַעֲלָה גַם אֲפִילוּ**
 38 **מִהַגִּילּוּי שְׂבָגֵן עֲדָן הַעֲלִיּוֹן,**
 39 **וְנַעֲלָה גַם אֲפִילוּ מִדְּרָגָא הַכִּי**
 40 **נַעֲלִית שְׂבָגֵן עֲדָן [וְכַמוּבָן גַּם**
 41 **מִהַעֲנֵן דְּתַחִיית הַמֵּתִים**
 42 **עַצְמוֹ, דְּיִקוּמוּ לְתַחִיָּה כָּל**
 43 **יִשְׂרָאֵל, גַּם הַנְּשָׂמוֹת**
 44 **שְׂנַמְצָאִים בְּגֵן עֲדָן כְּמָה**
 45 **אֲלָפִים שְׂנָה, וְשֶׁלֶשׁ פְּעָמִים**
 46 **בְּכָל יוֹם כְּנֹדָה שְׁלוֹשׁ הַתְּפִלוֹת**
 47 **שְׂבַכָּל יוֹם הֵם הַנְּשָׂמוֹת הַנְּמַצָּאוֹת בְּגֵן**
 48 **עַדן מְתַעֲלִים לְדְרָגָא נַעֲלִית**
 49 **יוֹתֵר, וְאָף עַל פִּי כֵּן לְעַתִּיד**
 50 **לְבוֹא יִתְלַבְּשׁוּ גַם נַשְׂמוֹת אֵלוּ**
 51 **בְּגוּפִים וְיִקוּמוּ בְּתַחִיית הַמֵּתִים, כִּי**
 52 **הַגִּילּוּי דְּעוֹלָם הַתְּחִיָּה הוּא**
 53 **נַעֲלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִהַגִּילּוּי**
 54 **דְּבָגֵן עֲדָן, גַּם אֲפִילוּ מִדְּרָגָא**
 55 **הַכִּי נַעֲלִית דְּבָגֵן עֲדָן⁸, וְאָף**
 56 **עַל פִּי כֵּן לְמִירוֹת שְׂגִילּוּי הָאֵלוּקוֹת**
 57

בס"ד. ש"פ אחרי, מבה"ח אייר ה'תשל"ג*

1 **כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא¹,**
 2 **דְּפִירוּשׁ² עוֹלָם הַבָּא בְּמִשְׁנֵה זֶה הוּא עוֹלָם**
 3 **הַתְּחִיָּה, וְכַדְמוּכַח מִהֶמְשֵׁךְ הַמִּשְׁנָה וְאֵלוּ שְׂאֵין**
 4 **לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא הָאוֹמֵר אֵין תְּחִיָּית**
 5 **הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲטַעַם עַל זֶה הוּא כְּדֵאִיתָא**
 6 **בְּגִמְרָא³ הוּא כְּפַר בְּתַחִיית הַמֵּתִים לְפִיקָךְ לֹא**
 7 **יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק בְּתַחִיית הַמֵּתִים כּוּ' מְדָה כְּנָגַד**
 8 **מְדָה. וְכָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא,**
 9 **דְּבָגֵן עֲדָן כְּתוּב⁴ מִי יַעֲלֶה בְּהַר הַרְוִי' גּוֹ' נְקִי**
 10 **כְּפִים וְכַר לְכָב גּוֹ', שִׁישְׁנָם כְּמָה תְּנָאִים בְּכַדִּי**
 11 **לְעֵלוֹת לָגֵן עֲדָן, אֲפִילוּ לָגֵן עֲדָן הַתַּחְתּוֹן⁵, מָה**
 12 **שְׂאֵין פֵּן כְּנֻגַע עוֹלָם הַתְּחִיָּה כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ**
 13 **לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁶. וְצָרִיף לְהַבִּין, הָרִי**
 14 **הַגִּילּוּי שִׁיְהִיָּה בְּעוֹלָם הַתְּחִיָּה הוּא נַעֲלָה הַרְבֵּה**
 15 **יוֹתֵר מִהַגִּילּוּי דְּבָגֵן עֲדָן⁷, גַּם מִהַגִּילּוּי שְׂבָגֵן עֲדָן**
 16 **הַעֲלִיּוֹן, גַּם מִדְּרָגָא הַכִּי נַעֲלִית שְׂבָגֵן עֲדָן [וְכַמוּבָן גַּם**
 17 **מִהַעֲנֵן דְּתַחִיית הַמֵּתִים**
 18 **עַצְמוֹ, דְּיִקוּמוּ לְתַחִיָּה כָּל יִשְׂרָאֵל, גַּם הַנְּשָׂמוֹת שְׂנַמְצָאִים בְּגֵן עֲדָן כְּמָה אֲלָפִים**
 19 **שְׂנָה, וְשֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם הֵם מְתַעֲלִים לְדְרָגָא נַעֲלִית יוֹתֵר, וְאָף עַל פִּי כֵּן**
 20 **לְעַתִּיד לְבוֹא יִתְלַבְּשׁוּ בְּגוּפִים, כִּי הַגִּילּוּי דְּעוֹלָם הַתְּחִיָּה הוּא נַעֲלָה הַרְבֵּה**
 21 **יוֹתֵר מִהַגִּילּוּי דְּבָגֵן עֲדָן, גַּם מִדְּרָגָא הַכִּי נַעֲלִית דְּבָגֵן עֲדָן⁸, וְאָף עַל פִּי כֵּן בְּכַדִּי**

(* המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ויצא לאור בזיין אדר, ה'תש"ג. 1) משנה סנהדרין ר"פ חלק. 2) רע"ב (ועוד) לסנהדרין שם. מדרש שמואל על מס' אבות בתחלתו. 3) סנהדרין שם (ז, א). 4) תהלים כד, ג-ד. 5) כ"מ בד"ה כי ישאלך שבערה הבאה. ולהעיר מהמשך תער"ב ר"פ שעט (ח"ב ס"ע תשעט [ח"ג ס"ע איג ואילך]). ולהעיר מחגיגה (טו, ב) דלולי תפלת ר' מאיר לא הי' אחר נכנס לג"ע (לג"ע התחתון). 6) ד"ה כי ישאלך עטר"ת (סה"מ עטר"ת ס"ע שגא ואילך), ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ס"ע 44 ואילך). 7) כדעת הרמב"ן בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל – ע' שט). וכ"ה ההכרעה בתורת החסידות – ראה לקו"ת צו טו, ג. דרושים לשבת שובה סה, סע"ד. סה"מ"צ להצ"צ מצות ציצית (דרמ"צ יד, ב). ובאוה"ת חוקת (ס"ע תתט. שם כרך ה ע' א'תולז): ואדה"ז בהדרושים מזכיר רק דעת הרמב"ן. 8) ד"ה כי ישאלך תרנ"ד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בתחיית המתים נעלה הרבה יותר מהגילוי גן עדן **בְּכַדִּי לְזִכּוֹת לְהַגִּילוּי**
2 **דְּגַן עֲדָן צָרִיף לְהִיּוֹת כְּמָה תְּנָאִים**, כאמור לעיל, **וְהַגִּילוּי**
3 **דְּעוֹלָם הַתַּחְיָה יְהִיָּה לְכָל יִשְׂרָאֵל** ללא יוצא מן הכלל.
4 [וכמבואר ב'המשך' תע"ב לאדמו"ר הרשב"י:
5 'ואמנם בתחיית המתים יהי' הגילוי
6 לכל ישראל וכמאמר רז"ל כל ישראל
7 יש להם חלק לעולם הבא כו',
8 ולכאורה יפלא הלא תחיית המתים הוא
9 גילוי היותר גבוה שהרי האבות ומשה
10 שירשבו בגן עדן העליון יותר מג'
11 אלפים שנה יבואו להתלבש בגופים
12 בכדי להתענג על ה' בהגילוי שיהי'
13 בתחיית המתים, שזוה מוכח שהגילוי
14 שבתחיית המתים הוא יותר נעלה
15 הרבה מהגילוי שמאיר בגן עדן אפילו
16 בגן עדן העליון, ומדוע בתחיית המתים
17 יהי' הגילוי לכל ישראל וגן עדן העליון
18 שהוא יותר נמוך במדר' אין הגילוי רק
19 למי שהוא נקי כפים ובר לבב כו'. וגם
20 נודע כי בין גן עדן התחתון לגן עדן
21 העליון (וכן בין כל מדר' ומדר' שבגן
22 עדן) צריכה להיות טבילה בנהר דינור
23 בכדי שישכח על ההשגה שהשיג בגן
24 עדן שלמטה במדר', ועל דרך ר' זירא
25 שצם מאה עתניא בכדי לישכח
26 תלמוד בבלי שלא יבלבל לו כו', מה
27 שאין צריך לכל זה לגילוי שיהי'
28 בתחיית המתים כו'. והגם שקודם
29 התחי' יהי' דין ומשפט וכמו שכתוב
30 אלה לחרפות כו' ואלה לחיי עולם כו',
31 זהו רק מי שראוי לעמוד בתחי' כו',
32 אבל לא מצינו שיהי' טבילה בנהר דינור כמו קודם עליית גן עדן כו'. וידוע
33 שגם בתחיית המתים יהי' הגילוי בבחינת אור פנימי וכמו שכתוב ובוים
34 השלישי יקימנו ונחי' לפניו בבחי' חיות פנימי כו', וכתיב ומלאה הארץ רעה
35 את ה' כו' כולם ידעו אותי כו', ולכאורה הי' צריך להיות בזה חילוק מי שיוכל
36 לקבל את הגילוי כו'..."]
37 **(ב) וַיּוֹבֵן זֶה בְּהַקְדִּים הַבֵּיאֹר דְּעֲנִין זֶה שְׁהַגִּילוּי** של האלוקות
38 **דְּעוֹלָם הַתַּחְיָה הוּא נַעֲלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵהַגִּילוּי דְּגַן עֲדָן.**

39 **דְּלְכָאוּרָה** יש לתמוה על כך, **פִּינֵן שְׂגֵן עֲדָן הוּא עוֹלָם הַנְּשָׂמוֹת**
40 **(נְשָׂמוֹת בְּלֹא גוּפִים שְׂמֻסְתִּירִים וּמַעֲלִימִים עַל אֹר הַנְּשֵׁמָה)**, **וּבְעוֹלָם**
41 **הַתַּחְיָה יְהִיו נְשָׂמוֹת בְּגוּפִים**, מהו הַבֵּיאֹר בְּזֶה שְׁבַע עוֹלָם
42 **הַתַּחְיָה, כְּשֶׁהַנְּשָׂמָה תִּתְּיָה מְלוּבֶשֶׁת בְּגוּף גְּשָׁמִי** שמצד מהותו
43 מסתיר על הנשמה, **יְהִיָּה גִילוּי**
44 **נַעֲלָה יוֹתֵר מִבְּגֵן עֲדָן?**
45 **וְהַגֵּם שְׁלַעֲתִיד לְבֹא יְהִיָּה**
46 **הַגּוֹף הַגְּשָׁמִי בְּתַקְלִית הַזִּיכּוּף,**
47 **וּכְמוֹ גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאוּן**
48 **(שֶׁהִיא יְצִיר⁹ כְּפִיו שֶׁל**
49 **הַקֶּבֶ"ה¹⁰), שְׁהִיָּה מְכָה**
50 **גְּלָגַל תְּמָה¹¹ (כְּדַבְּרֵי הַמְדַרְשׁ עַל**
51 **הַכְּתוּב בְּמִשְׁלֵי 'שֶׁקֶר חָן וְהַבֵּל הַיּוֹפִי':**
52 **"הַבֵּל הִיָּה יוֹפְיוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאוּן.**
53 **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מִנְסַיָּא: תְּפוּחַ**
54 **עֻקְבוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאוּן מְכָה גִלְגַּל**
55 **חֲמָה, וְאֵל תַּחְמָה, בְּנוּהָ שְׁבַע עוֹלָם אָדָם**
56 **עוֹשֶׂה שְׁנֵי כְלָיִם דְּסַקְרִין, אַחַד לוֹ**
57 **וְאַחַד לְבַנֵּי בֵיתוֹ, שֶׁל מִי עוֹשֶׂה נָא -**
58 **לֹא שְׁלוֹ? כִּי, אָדָם הָרָאוּן נִבְרָא**
59 **לְשִׁמְשׁ לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְגִלְגַּל**
60 **חֲמָה לְהַאִיר לְבַרְיּוֹת. וְאֵם תְּפוּחַ עֻקְבוֹ**
61 **כִּי, קָלְסַתֵּר פְּנִיו עַל אַחַת כְּמָה וְכִמָּה"),**
62 **וַיִּתִּירָה מִזֹּו, שְׁלַעֲתִיד לְבֹא**
63 **יְהִיָּה הַגּוֹף שֶׁל כָּל יְהוּדֵי בְּתַקְלִית**
64 **הַשְּׁלֵימוֹת עוֹד יוֹתֵר מִכְּמוֹ**
65 **שֶׁהִיא הַגּוֹף שֶׁל אָדָם**
66 **הָרָאוּן¹², וּבְגִלְגַּל מַעֲלָתוֹ הַגְּדוּלָּה**
67 **שֶׁל הַגּוֹף לְעִתִּיד לְבֹא, אֵין זֶה פֶּלֶא**
68 **שֶׁתַּחֲיִית הַמֵּתִים נַעֲלִית עַל גֵּן עֲדָן,**
69 **לְמִירוֹת שֶׁבְּגֵן עֲדָן הַנְּשָׂמוֹת הֵן לֹא**
70 **גּוּפִים וּבְתַחֲיִית הַמֵּתִים הַנְּשָׂמוֹת יְהִיו בְּגוּפִים גְּשָׁמִיִּם, אֲבָל לֹא מֵאִתּוֹ שֶׁל דָּבָר**
71 **אֵין בְּכַךְ מַעֲנָה מִסַּפֵּק לְשֵׁאלָה, כִּי הֲרִי זֶהוּ** האמור לעיל על מעלת הגוף
72 **הַגְּשָׁמִי לְעִתִּיד לְבֹא לְכָאוּרָה בֵּיאֹר רַק עַל זֶה שְׁלַעֲתִיד לְבֹא**
73 **יְהִיו הַנְּשָׂמוֹת הַמְּלוּבֶשֶׁים בְּגוּפִים כְּלָיִם** ראויים שְׂמֻסְגוּלִים
74 **לְקַבֵּל גִּילוּי אֱלוּקֵי נַעֲלָה יוֹתֵר מֵהַגִּילוּי** האלוקי **שְׂמֻתְגָּלָה**
75 **עֻכְשֵׁיו לְנְשָׂמוֹת בְּלֹא גוּפִים** בגן עדן. **אַבְל אֵין בְּזֶה בֵּיאֹר עַל**
76 **זֶה שְׁהַגִּילוּי** האלוקי הנעלה **דְּלַעֲתִיד לְבֹא יְהִיָּה דְּקָא לְנְשָׂמוֹת**

(סה"מ תרנ"ד ע' רכ). המשך תע"ב שם (ריש ע' תשפ"ח ע' א'נד). (סה"מ קונטרסים ח"ב תיב, א. ועוד. 9) ראה ב"ר פכ"ד, ה. קה"ר פ"ג, יא (ב). 10) ראה בארוכה סה"מ עטר"ת ע' תטו; ה'תשי"א ע' 209, דכיון שהווייתו של הגוף יהי' מהקב"ה ע"י טל תחי', לכן יהי' כמו גופו של אדה"ר יציר כפיו של הקב"ה. 11) ויק"ר פ"כ, ב. מדרש משלי בסופו. וראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ועיין ב"ב נח, א. ובסה"מ עטר"ת ותשי"א שם "שהי' גופו מזוכך וטהור לגמרי כמו אור.. שהי' הגוף כחומר אל הצורה שהיא הנשמה שהיו בערך זל"ז". 12) ראה סה"מ עטר"ת ותשי"א שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בגופים. דהגם שגם לעתיד לבוא, כשהגוף יהיה מוכן ונעלה
 2 בתכלית השלימות, יהיה גוף גשמי, דההגבלות שפדכר
 3 גשמי הם יותר מההגבלות שפדכר רוחני¹³, וכמו ההגבלה
 4 דזמן ומקום שהיא (פעיקר) בדברים גשמיים¹⁴, ואף על
 5 פי כן, בכדי שהנשמה תוכל
 6 לקבל הגילוי דלעתיד לבוא, 1 כשהגוף יהיה בתכלית השלימות, יהיה גוף
 7 הוא דוקא על ידי שמתלבשת 2 גשמי, דההגבלות שפדכר גשמי הם יותר
 8 בגוף גשמי, כלומר, הביאור 3 מההגבלות שפדכר רוחני¹³, וכמו ההגבלה
 9 האמור הוא על מעלת הגוף הגשמי 4 דזמן ומקום שהיא (פעיקר) בדברים גשמיים¹⁴,
 10 לעתיד לבוא הסבר על כך שהנשמות 5 ואף על פי כן, בכדי שהנשמה תוכל לקבל
 11 יוכלו לקלוט את האור האלוקי הנעלה 6 הגילוי דלעתיד לבוא, הוא דוקא על ידי
 12 לעתיד לבוא מבלי שהגוף יפריע לכך, 7 שמתלבשת בגוף גשמי. והיינו, שמתחילוקים
 13 אבל עדיין אין זה הסבר למה גילוי 8 בין הגילוי דגן עדן והגילוי דלעתיד לבוא
 14 האור האלוקי הנעלה לעתיד לבוא 9 שבכדי לקבל הגילוי דגן עדן הוא על ידי
 15 יתגלה דוקא לנשמות בגופים למרות 10 הנפשטה מדברים הגשמיים. שקודם עליית
 16 שהגוף הגשמי הוא מציאות יותר 11 הנשמה לגן עדן צריך להיות תחלה הטבילה
 17 מוגדרת ומוגבלת מאשר המציאות 12 בנהר דינור לשכוח חיזו דהאי עלמא¹⁵. [ועל
 18 הרוחנית של הנשמה. והיינו, 13 דרך זה הוא בהעליות שבגן עדן עצמו, שבכל
 19 שמתחילוקים אחד ההכרלים בין 14 עליה צריך תחלה לשכוח ההשגה והתענוג
 20 הגילוי דגן עדן והגילוי 15 דמדריגה התחתונה¹⁵]. ובכדי לקבל הגילוי
 21 דלעתיד לבוא הוא שבכדי 16 דלעתיד לבוא הוא על ידי שמתלבשת בגוף
 22 לקבל הגילוי דגן עדן הוא 17 גשמי.
 23 על ידי ההפשטה וההתעלות 24 וההתרחקות מדברים הגשמיים.
 24 וההתרחקות מדברים הגשמיים. 25 שקודם עליית הנשמה לגן
 26 עדן צריך להיות תחלה 26 ג) והנה כתיב¹⁶ זאת התורה אדם, שהתורה
 27 הטבילה שהנשמה טובלת בנהר 27 היא בדיוגמת אדם. דכמו שהאדם
 28 דינור נהר של אש לשכוח חיזו 28 מורכב מגוף ונשמה, על דרך זה הוא בתורה
 29 דהאי עלמא¹⁵ את המראה 29 שיש בה גוף ונשמה. ובכללות הוא החילוק בין
 30 (והרושם) של העולם הזה. [ועל 20 תורה למצוות¹⁷. דרמ"ח מצוות הם רמ"ח
 31 דרך זה הוא בהעליות שבגן 21 אברים דמלכא¹⁸, על דרך אברי הגוף, והתורה
 32 עדן עצמו, שבכל עליה צריך 22 רמ"ח מצוות¹⁷. דרמ"ח מצוות הם רמ"ח
 33 תחלה לפני ההתעלות לשכוח 23 אברים דמלכא¹⁸, על דרך אברי הגוף, והתורה
 34 ההשגה והתענוג דמדריגה 24 היא הךם הוא הנפש¹⁹ שמתלבשת חיות בהאברים דהמצוות²⁰. וזהו שהמצוות
 25 הם בזמן ומקום והתורה היא למעלה מזמן ומקום [שלקן כל העוסק בתורת

13) ולהעיר גם מהמובא לעיל הערה 11, דמעלת גופו של אדה"ר (ועד"ז הגוף שיהי' לע"ל) שהי' "כחומר אל הצורה", דמזה מובן שגם בחומר מזוכך בתכלית, הצורה היא נעלית יותר מהחומר. 14) וזה שגם בדברים רוחניים יש מקום וזמן רוחני, הוא לפי שדברים אלו הם "גשמיים" בערך הרוחניות ממש. ולהעיר מתניא פמ"ח (סז, סע"ב) "לא שייך כלל בחי' מקום ברוחניות", אף שמדבר שם במקום רוחני. 15) זח"א רא, א. וראה ד"ה כי ישאלך עטר"ת פ"א (סה"מ שם ע' שנב), ה"ש"ת פ"א (סה"מ שם ע' 45). וראה ד"ה להבין ענין תחיית המתים ה'תשמ"ו ס"ה (תורת מנחם ספר המאמרים אייר ע' רכד). וש"נ. 16) חוקת יט, יד. וראה סה"מ ה'תש"א ע' 99. 17) בסה"מ ה'תש"א שם (וראה גם זח"ג קנב, א) מדובר בענין הגוף ונפש שבתורה עצמה. וי"ל, דכיון שהענינים כלולים זה מזה, לכן גם בתורה יש גוף, ועד"ז במצוות, שיש בהם נפש, דכוונת המצוות היא הנפש שבהם. 18) ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). הובא בתניא פ"ד. שם רפכ"ג. ועוד. 19) ראה יב, כג. 20) לקו"ת במדבר יג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַעוֹסֵק בְּתוֹרַת קָרְבַּן עוֹלָה נַחֲשָׁב כְּאֵילוֹ הַקָּרִיב עוֹלָה²¹, גַּם
2 אֵפִילוֹ כְּשֹׂאֵינוּ בְּזִמְנָן וּמְקוֹם הַהֶקְרָבָה גַּם אִם הַלִּמּוּד בְּתוֹרַת הַעוֹלָה
3 הוּא לֹא בּוֹמֵן שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיִּים וְלֹא בְּמִקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, בְּכֹל זֹאת לִימוּד
4 הַתּוֹרָה בְּנוֹשֵׁא קָרְבַּן עוֹלָה נַחֲשָׁב כְּאֵילוֹ הַקָּרִיב עוֹלָה²⁰, כִּי הַגּוֹף שֶׁהוּא
5 גִּשְׁמִי הוּא מוֹגֵדֵר בְּזִמְנָן
6 וּמְקוֹם וּכְן גַּם הַמַּצּוֹת שֶׁנִּמְשְׁלוּ
7 לְאֹבְרֵי הַגּוֹף, וְהַנְּשִׁמָּה שֶׁהִיא
8 רִוְחַנִּית הִיא לְמַעַלָּה מִזִּמְנָן
9 וּמְקוֹם וּכְן גַּם הַתּוֹרָה שֶׁהִיא הַחַיּוּת
10 שֶׁל הַמַּצּוֹת.
11 וְכִמּוֹ שֶׁהוּא בְּתוֹרָה וּמַצּוֹת
12 עֲצָמָם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא עֵינֵי הַנִּשְׁמָה
13 וְהַמַּצּוֹת הֵן עֵינֵי הַגּוֹף, עַל דֶּרֶךְ זֶה
14 הוּא בְּנוֹגֵעַ לְשִׁיכּוּתָם
15 דֵּהַתּוֹרָה וְהַמַּצּוֹת לְהֵאָדָם
16 הַלּוֹמֵד וּמְקַיִּים הַמַּצּוֹת.
17 לְדִלְמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁהוּא עֵינֵי שְׂכֵלִי
18 רֵעִינִי שִׁיף בְּעֵינֵי הַנְּשִׁמָּה
19 הַרוּחַנִּית, וְקִיִּים הַמַּצּוֹת שֶׁהוּא
20 עֵינֵי מַעֲשֵׂי שִׁיף בְּעֵינֵי לְהַגּוֹף
21 הַגִּשְׁמִי²².
22 וְהִנֵּה יְדוּעֵי²³ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
23 דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעַלָּה
24 מִהַמַּצּוֹת הוּא כְּמוֹ שֶׁהַתּוֹרָה
25 וְהַמַּצּוֹת נִמְשְׁכוּ בְּגִילּוֹי וִירְדוּ
26 לַמַּטָּה לְעוֹלָם, אֲבָל בְּשִׂרְשָׁם
27 לַמַּעֲלָה בְּאֵלּוּקוֹת, הַמַּצּוֹת הֵם
28 נְעֻלִים יוֹתֵר וְשׂוֹרֵשׁ הַמַּצּוֹת גְּבוּה
29 מִשׂוֹרֵשׁ הַתּוֹרָה. דֵּהַתּוֹרָה הִיא
30 חֲקִמָּתוֹ יִתְבָּרַךְ וְהַמַּצּוֹת הֵם
31 רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, רְצוֹן שֶׁלְּמַעַלָּה
32 מִחֲקִמָּה²⁴ כְּמוֹ שֶׁבְּכּוּחַת הַנֶּפֶשׁ
33 כּוֹחַ הַרְצוֹן (שֶׁהוּא כּוֹחַ כִּלְלִי וְיִמְקִיף)
34 נִעְלָה יוֹתֵר מִכּוֹחַ הַחִמְמָה (שֶׁהוּא אֶחָד
35 מִהַכּוּחֹת הַפְּרִטִיִּים וְהוּא כּוֹחַ 'פְּנִימִי').
36 וְיִתְיָרָה מְזוּז, דְּגַם לְאַחֲרֵי
37 שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמַּצּוֹת בָּאוּ

1 עוֹלָה כְּאֵילוֹ הַקָּרִיב עוֹלָה²¹, גַּם כְּשֹׂאֵינוּ בְּזִמְנָן
2 וּמְקוֹם הַהֶקְרָבָה²⁰, כִּי הַגּוֹף שֶׁהוּא גִּשְׁמִי הוּא
3 מוֹגֵדֵר בְּזִמְנָן וּמְקוֹם, וְהַנְּשִׁמָּה שֶׁהִיא רִוְחַנִּית הִיא
4 לְמַעַלָּה מִזִּמְנָן וּמְקוֹם. וְכִמּוֹ שֶׁהוּא בְּתוֹרָה
5 וּמַצּוֹת עֲצָמָם, עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ
6 לְשִׁיכּוּתָם דֵּהַתּוֹרָה וְהַמַּצּוֹת לְהֵאָדָם הַלּוֹמֵד
7 וּמְקַיִּים הַמַּצּוֹת. לְדִלְמּוּד הַתּוֹרָה שִׁיף בְּעֵינֵי
8 הַנְּשִׁמָּה, וְקִיִּים הַמַּצּוֹת לְהַגּוֹף²².
9 וְהִנֵּה יְדוּעֵי²³ דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעַלָּה
10 מִהַמַּצּוֹת הוּא כְּמוֹ שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמַּצּוֹת
11 נִמְשְׁכוּ בְּגִילּוֹי, אֲבָל בְּשִׂרְשָׁם, הַמַּצּוֹת הֵם
12 נְעֻלִים יוֹתֵר. דֵּהַתּוֹרָה הִיא חֲקִמָּתוֹ יִתְבָּרַךְ
13 וְהַמַּצּוֹת הֵם רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, רְצוֹן שֶׁלְּמַעַלָּה
14 מִחֲקִמָּה²⁴. וְיִתְיָרָה מְזוּז, דְּגַם לְאַחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה
15 וְהַמַּצּוֹת בָּאוּ בְּהַמְשָׁכָה נִיכָר בְּגִילּוֹי מַעֲלָת
16 הַמַּצּוֹת, דֵּהַתּוֹרָה הִיא פִּירוּשׁ וּבִיאוּר הַמַּצּוֹת²⁵.
17 וּמִזֵּה מוֹכֵן, שֶׁעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּנִשְׁמָה וְגוֹף
18 שְׂבָאָדָם [שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת תּוֹרָה וּמַצּוֹת],
19 דֵּהֵגַם שְׁחִיּוֹת הַגּוֹף הוּא מִהַנְּשִׁמָּה, שׂוֹרֵשׁ הַגּוֹף
20 הוּא לְמַעַלָּה מִשׂוֹרֵשׁ הַנְּשִׁמָּה [וְכִמּוֹבְאָר בְּמְקוֹם
21 אַחֵר²⁶, שֶׁהָאֱהָבָה וְהַהֲתַקְּשׂוּת דֵּהַקְּב"ה
22 לְיִשְׂרָאֵל מִצַּד נִשְׁמָתָם, בְּנִים אֲתָם לְהוֹנִי
23 אֱלֹקִיכֶם²⁷, הִיא כְּמוֹ אֱהָבָה טְבִיעִית כְּכִכּוֹל, עַל
24 דֶּרֶךְ אֱהָבַת אָב לְבָנוֹ. הִינֵנו, שֶׁשׂוֹרֵשׁ אֱהָבָה זֶה
25 הוּא מִמְדְּרִיגָה שְׂשִׁיכָת שֶׁם תְּפִיסַת מְקוֹם דֵּהַנְּאָהָב, וְאֵינָה מַעֲצָמוֹתוֹ מִמֶּשׁ.
26 מִה שְׂאִין בֶּן הָאֱהָבָה וְהַהֲתַקְּשׂוּת דֵּהַקְּב"ה לְיִשְׂרָאֵל מִצַּד הַגּוֹף שֶׁלָּהֶם, הִיא
27 (לֹא מִצַּד מַעֲלַת הַגּוֹף, גַּם לֹא מִמַּעַלָּה דְבָן, מַעַלָּה עֲצָמִית, אֲלֵא) מִצַּד זֶה

(21) מנחות בסופה. שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ת סוף ס"א. מהדו"ק שם ס"א. הל' ת"ת פ"ב ס"א. וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 413 הערה 25 ובשוה"ג שם. (22) ראה תניא פ"ה (מד, סע"א ואילך), ושם פ"ז (מט, א"ב). ובכ"מ. (23) לקו"ת אחרי כה, א. ובכ"מ. ולהעיר שבלקו"ת שם לפנ"ז (כו, ד ואילך) מבואר המעלה דתורה לגבי מצוות (ומובא שם הלקו"ת במדבר שבעה ערה 20), ואעפ"כ מבאר שם (כה, א) שבשרשם המצוות הם גבוהים יותר. (24) סהמ"צ להצ"צ טו, ב. ובכ"מ. (25) לקו"ת אחרי שם כו, ד. (26) ראה בארוכה תורת מנחם ספר המאמרים אלול ע' ער. (27) ראה יד, א. ובתניא רפ"ב שזה קאי על הנשמה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 האהבה הזו אלא אהבה זו נובעת רק) מצד זה שהקב"ה בחר
2 בהגוף ד'ישראל²⁸, בבחירה חפשית, שבחירה זו היא
3 מעצמותו של הקדוש ברוך הוא, מצד האהבה בלבד]. וזה גופא עצמו
4 שהנשמה נמשכת להחיות את הגוף הוא מפני העילוי של
5 הגוף לגבי הנשמה מצד שרשו
6 הנעלה של הגוף, ומעלת הגוף היא
7 הסיבה שהנשמה נמשכת להחיותו
8 (בדוגמת זה שהתורה
9 מפרשת ומבארת המצוות,
10 מפני שהמצוות הם למעלה
11 מהתורה, כאמור לעיל).
- 12 (ד) והנה ידוע²⁹ בתורת החסידות
13 ד'זה שבהחייב דקיום
14 המצוות כל ישראל הם שוים
15 וכולם חייבים בקיום המצוות באותו
16 אופן, באותם שיעורים וכן הלאה
17 ובהחייב דלימוד התורה יש
18 פמה וכמה מדרגות והבדלים,
19 דביושבי אהל שיש להם
20 פנאי, החייב ד'הגיה³⁰ בו
21 יומם ולילה הוא כפשוטו
22 לעסוק בתורה יומם ולילה ולא לעסוק
23 בדברים אחרים, ובצלי עסקים
24 הטורדים ועסוקים יוצאים ידי
25 חובתם בלימוד תורה פפרק אחד
26 שחרית ופרק אחד ערבית³¹,
27 הוא, כי המצוות הם רצון
28 העליון (פנזכר לעיל), ורצון
29 הוא ענין כללי למעלה
30 מהתחלקות, כמו כוח הרצון
31 שבנפש שהוא כוח כללי והתורה
32 היא חקמתו ותפרך, ובחקמה
33 יש התחלקות ודרגות שונות.
- 34 ויש לומר, שצל דרך זה
35 בדומה לאמור לעיל שבתורה יש
36 התחלקות ובמצוות אין התחלקות לגבי
37 אופן החיוב, כן הוא בנוגע
38 ללימוד התורה וקיום
39 המצוות בפועל, דזה שקיים
- המצוות הוא בכל ישראל, דאפילו פושעי
מצוות פרימו³², כדברי הגמרא מה שאין פן בלימוד התורה
שינו בכל ישראל ויש יהודים שאינם לומדי תורה, הוא, כי אפשר
להיות איזה חסרון בישראל רק בהגילויים³³ בדברים שהם רק
גילוי והארה, וכיין שהמצוות
הם רצון העליון ושייכים
להגוף שבו הוא בחירת
העצמות, כמבואר לעיל לכן
ענין זה (בקיום המצוות)
הוא בכל ישראל.
- (ה) וזהו³⁴ הפירוש הפנימי של דברי
המשנה כל ישראל יש להם
חלק לעולם הבא, דהגם
שהגילוי דעולם הבא (עולם
התחיה) הוא נעלה יותר
מהגילוי דגן עדן ואכן בתחית
המתים יהיה גילוי אלוקות יותר נעלה
מהגילוי שבגן עדן ומכל מקום
גילוי זה יהיה לכל ישראל
כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא,
כי בגן עדן הוא הגילוי
דהתורה שלומדים בעולם
הזה שאינו שווה בכל ויש בו חילוקי
דרגות, ולעתיד לבוא בעולם
התחיה יהיה הגילוי
דהמצוות שמקיימים עכשיו
ובמצוות כולם שווים. וכיין שקיים
המצוות הוא בכל ישראל
פנזכר לעיל, לכן, כל ישראל

(28) תניא פ"ט (סט, סע"ב ואילך). וראה ספר השיחות תורת שלום ע' 120. (29) המשך תער"ב ח"א פ"ד (ע' ח [י]). פ"ב (ע' צג [קכא ואילך]). (30) לשון הכתוב – יהושע א, ח. (31) מנחות צט, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ד. (32) חגיגה בסופה. (33) ואף שגם שורש הנשמה הוא בהעצמות – יש לומר, דכיון שאהבת הקב"ה לישראל היא כמו אהבה טבעית (כנ"ל בפנים), לכן, לגבי הענין דבחירת העצמות בהגוף, הוא דוגמת ענין הגילויים. ועצ"ע. (34) בהבא לקמן, ראה בארוכה ד"ה

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא

ביאור בדרך אפשר

1 ללא יוצא מן הכלל יש להם חלק לעולם הבא.
 2 וזהו הטעם הפנימי לכך שהגילוי דעולם התחיה יהיה לנשמות
 3 בגופים דוקא, ולעיל נשאלה השאלה מדוע זה כך והרי לכאורה הגוף
 4 יותר מוגבל מהנשמה, והטעם הוא כי קיים המצוות שיף בעיקר
 5 להגוף, פנזכר לעיל. ויש
 6 לומר, דזה שהגילוי דעולם התחיה יהיה גם להנשמות
 7 (שיתלבשו אז בתחיית המתים
 8 בהגוף), הוא על דרך מאמר
 9 רז"ל³⁵ גדול תלמוד שמביא
 10 לידי מעשה, דעל ידי
 11 שהתלמוד מביא לידי
 12 מעשה, נעשה גדלות
 13 בתלמוד שאמנם לכאורה משמעות
 14 הדברים היא שבאמת המעשה גדול
 15 וחשוב יותר כי גדולת התלמוד היא
 16 שהוא מביא לידי מעשה, אבל זה עצמו
 17 שהתלמוד הוא המביא לידי מעשה,
 18 מלמד על גדולתו של התלמוד עצמו.
 19 ונעל דרך המבואר בהמשך
 20 מאמרי החסידות של שנת תרס"ו³⁶,
 21 דכאשר הלימוד בתורה הוא
 22 בנוגע לפסק דין בפועל
 23 ממש, אז הוא הלומד תורה
 24 מייגע עצמו יותר וקא
 25 לעמקות יתירה בהענין וזאת
 26 מעלת המעשה בפועל].
 27 ועל פי זה לפי המבואר לעיל על
 28 מעלת המצוות יש לומר,
 29 שבמעלת התורה דלעתיד

ביאור בדרך אפשר

1 לבוא, תורתו של משיח, שני ענינים. ענין אחד זה שאז יהיה
 2 הגילוי דשלימות התורה מצד עצמה, וענין שני והעילוי
 3 שיהיה אז בתורה על ידי העילוי דמצוות.
 4 ועל דרך זה הוא בנוגע לנשמה, שגם בעילוי שיהיה לעתיד לבוא
 5 בנשמה יש שני ענינים דנוסף לזה
 6 שאז בזמן התחיה יתגלה שורש
 7 הנשמות עצמן, תקבל
 8 הנשמה גם הגילוי דמעלת
 9 הגוף (בחירת העצמות
 10 בהגוף כמבואר לעיל).
 11 ויהי רצון, שעל ידי מעשנינו
 12 ונעבודתנו³⁷ כעת בזמן הגלות,
 13 ובפרט על ידי העבודה
 14 דפוצו מעינותיך חוצה³⁸,
 15 שהיא הממחרת את הגאולה, כמענה
 16 מלך המשיח לבעל שם טוב על שאלתו
 17 'אימתי קא אתי מר' (מתי יבוא אדוני),
 18 "לכשפצו מעינותיך, המעינות של
 19 תורת החסידות, חוצה" נזכה
 20 ללימוד תורתו של משיח,
 21 מפיו של משיח, בקרוב
 22 ממש.
 23 ונעל דרך זה הוא בנוגע לנשמה, דנוסף לזה שאז יתגלה שורש
 24 הנשמות עצמן, תקבל הנשמה גם הגילוי דמעלת הגוף (בחירת העצמות
 25 בהגוף).
 26 ויהי רצון, שעל ידי מעשנינו ונעבודתנו³⁷, ובפרט על ידי העבודה דפוצו
 27 מעינותיך חוצה³⁸, נזכה ללימוד תורתו של משיח, מפיו של משיח,
 28 בקרוב ממש.

לה"ע תחיית המתים דלעיל הערה 15 ס"ב (תורת מנחם ספר המאמרים אייר ע' רכב). וש"נ. (35) קידושין מ, ב. ב"ק יז, א. (36) ע' שצ [תקטן] ואילך. (37) ראה תניא רפ"ז. (38) שע"ז אתי מר דא מלכא משיחא – כמ"ש באגה"ק המפורסמת של הבעש"ט, נדפסה גם בכתר שם טוב בתחלתו.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמ' א

1 אמר אבני שרי ליה לאיניש למימר ליה להבירה – מותר לו לאדם
 2 הקא לענין דלועים, הרי מיניה קא רבו – מן הדלועים הקטנות
 3 גדלים הדלועים הגדולות, דהרי כי שקלי ליה להאי – אם יתלשו
 4 את הדלעת הקטנה מן הקרקע, לא אתי אחרניא דובביתיה – לא
 5 תצמח דלעת אחרת תחתיה, נמצא שיכול להקנות ללוקח את
 6 הדלעת הקטנה בשעת המכירה, וממילא כשהיא גדלה כולה של
 7 הלוקח, מפני שהדלעת שלו גדלה, ואין כאן אגר נטר שהרי הקנה
 8 לו את הדלעת שנמצאת בנינתו בשעת המכירה.

בס"ד. שיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.

א. יום הש"ק זה, שבת מברכים חודש אייר, הוא בחודש שלפניו, חודש ניסן¹.

ויש לבאר ההוראה מזה בעבודת ה', ובהקדמה – שאע"פ שכן הוא בכל שבת מברכים החודש שמוכרח להיות בחודש שלפניו, הרי כל ענין ופרט בתורה, גם פרט שאינו יכול להיות באופן אחר, הוא ענין של הוראה.

ובמכ"ש מתורת הבעש"ט שכל דבר שיהודי רואה או שומע צריך ללמוד ממנו – כיון שיש בו – הוראה בענין של עבודה²; וזוהי תוצאה מתורת הבעש"ט הידועה שכל דבר שבעולם הוא בהשגחה פרטית³, ולכן, כשהקב"ה מראה או משמיע ענין מסויים ליהודי שנברא לשמש את קונו⁴, הרי בודאי שהכוונה בזה היא כדי שינצל זאת בשימוש לקונו – אם באופן שעובד את ה' בענין זה גופא ("בכל דרכיך דעהו"⁵), או באופן שענין זה עצמו (שראה או שמע) אינו ענין של פועל, אלא שממנו לומד הוראה שבה ישתמש אח"כ בעבודת ה'.

ולהעיר, שלאחרי שמנצל את ההוראה שלמד מענין זה לעבודת ה', נעשה ענין זה גופא באופן ש"בכל דרכיך דעהו" – ע"ד שמצינו בנוגע לחקירה הידועה⁶ אם יש ענין של סייג מדאורייתא, שהרי יש כמה ענינים בתושב"כ שלכאורה הם רק בשביל ענין אחר (כמו סייג), ואעפ"כ נעשים ענין עיקרי בפ"ע, ולדוגמא: הציווי "לא ירבה לו סוסים"⁷, שלכאורה הרי זה רק כדי שלא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס וזה אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד"⁷ [ועד"ז "ולא ירבה לו נשים"⁸, שלכאורה הרי זה רק כדי שלא יסור לבבו⁸], אבל אעפ"כ אין זה רק סייג, אלא נעשה ענין עיקרי לעצמו, ונמנה בתור א' משס"ה מצוות לא תעשה. ואם הדברים אמורים בתושב"כ, הרי עאכו"כ שכן הוא בתושב"פ (כולל גם ענינים שתלמיד ותיק עתיד לחדש, שגם הם ניתנו למשה מיניני⁹), שאפילו ענינים שלכאורה הם בשביל ענין אחר, אין זה רק סייג, אלא ענין זה גופא נעשה ענין עיקרי.

ב. ובנוגע לעניננו:

ענינו של חודש ניסן הוא – הנהגה נסית, ועד לאופן של "נסי נסים", כדברי הגמרא¹⁰ בנוגע להוראה בחלום תיבה שיש בה ב' נונין (כמו "ניסן"), ש"נסי נסים נעשו לו" [בניגוד לסדר ההנהגה דחודש תשרי שענינו הנהגת הטבע באופן ד"זרע¹¹ וקציר וגו' ויום ולילה לא ישבותו¹²], כמדובר לעיל בארוכה¹².

(8) שם, יז.

(9) ראה בהנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.

(10) ברכות נז, רע"א.

(11) נח ח, כב.

(12) ראה ד"ה החודש הזה לכם דש"פ שמיני, פ' החודש, מבה"ח ניסן (תורת מנחם – התוועדויות חע"א ע' 312 ואילך). וראה גם מכתבי ר"ח וי"א ניסן שנה זו (אג"ק חכ"ח ע' קסז ואילך. ע' קעח ואילך).

(1) ראה גם לקו"ש חל"ב ע' 73.

(2) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).

(3) ראה שם סקע"ט ואילך. וש"נ.

(4) משנה וברייתא – קידושין בסופה.

(5) משלי ג, ו. וראה לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ.

(6) ראה לקח טוב (להר"י ענגל) כלל ח'. וראה גם תורת מנחם

– התוועדויות ח"א ריש ע' 77.

(7) פ' שופטים יז, טז.

- 1 ובפשטות – שיציי"מ שבחודש ניסן היתה באופן נסי, ע"י נסים ואותות ומופתים כו', כמסופר בארוכה
 2 בהגדה. וזהו ענינו של כל חודש ניסן (לא רק הימים שלפני הגאולה ממצרים, אלא גם הימים שלאחריו)
 3 – כמ"ש¹³ "כי בו יצאת ממצרים", "חודש של גאולה"¹⁴.
- 4 וענין זה צריך להמשיך על כל חדשי השנה, כמ"ש¹⁵ "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא
 5 לכם לחדשי השנה", היינו, שחודש ניסן הוא בבחי' "ראש" להנהגה נסית על כל השנה כולה.
- 6 ג. והענין בזה, שאפילו בנסים המלוכשים בטבע (שלא ניכר כ"כ הנס שבזה), ויתירה מזה, אפילו
 7 בטבע עצמו (שלא נראה כלל לענין נסי) – מכירים ומגלים את הנס שבזה:
- 8 ובהקדים המסופר בזהר¹⁶ אודות רב ייסא סבא, שבשעה שנכנס לחדרו וראה על שולחנו מזון מוכן
 9 לסעודה, התפלל להקב"ה שיתן לו את מזונו.
- 10 ולכאורה אינו מובן: מה שייך להתפלל להקב"ה שיתן לו מזונות – בה בשעה שמזונו מונח על
 11 שולחנו?!
- 12 לא מדובר כאן אודות אמירת ברכה לפני האכילה, שזהו ענין בפני עצמו, לפי שאסור ליהנות מעוה"ז
 13 ללא ברכה¹⁷; אלא המדובר הוא אודות תפלה, שענינה בקשת צרכיו מהקב"ה¹⁸. ובודאי הי' זה ענין
 14 אמיתי – תפלה אמיתית להקב"ה שהוא אמיתי. ולכאורה, כיון שע"פ טבע יש לו כבר את צרכיו, שהרי
 15 מזונו מונח כבר על שולחנו – מה שייך להתפלל ולבקש מהקב"ה שיתן לו את מזונו?!
- 16 אך הענין הוא – שאצל רב ייסא סבא לא נחשב הטבע למציאות. אצלו, בדרגתו – לא הי' הטבע
 17 מכסה ומעלים על אלקות, אלא הוא ראה בגלוי את האלקות (הנס) שבזה. ולכן, גם כאשר ע"פ טבע הי'
 18 מונח על שולחנו המזון לסעודה – הנה לא זו היא המציאות של המזון, כי אם מה שהקב"ה נותן לו
 19 את מזונו, ובמילא, כל זמן שלא ביקש מהקב"ה שיתן לו את מזונו, הנה באמת אין לו מה לאכול. וכשם
 20 שמי שאין לו את צרכיו צריך להתפלל ולבקש צרכיו מקב"ה – כך הי' אצל רב ייסא סבא אפילו לאחרי
 21 שמזונו הי' מונח על שולחנו בדרך הטבע, כיון שהטבע לא הי' נחשב אצלו למציאות.
- 22 ויובן ע"פ המבואר בשער היחוד והאמונה¹⁹ פי' הבעש"ט בפסוק²⁰ "לעולם ה' דברך נצב בשמים",
 23 ש"דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים גו', תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע
 24 השמים ומלוכשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כו'", כך, שהקב"ה מהוה ומחיי ומקיים את
 25 הבריאה כולה מאין ואפס ממש בכל רגע ורגע, כמו בששת ימי בראשית, ולולי זאת, היתה הבריאה כולה
 26 אין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש.
- 27 וכיון שכן, מה בכך שברגע הקודם עמד המזון על השולחן, בה בשעה שברגע זה צריך הקב"ה לחזור
 28 ולברוא מחדש את השולחן עם המזון שעליו כו', ובלאה"כ לא קיימת מציאותו כלל.
- 29 ולכן אין פלא בכך שרב ייסא סבא התפלל להקב"ה על מזונו בשעה שהי' מונח על שולחנו; אדרבה:
 30 הפלא הי' אם לא הי' מתפלל על זה, כי, לולי זאת שהקב"ה ממציא את מזונו ברגע זה, לא קיימת
 31 מציאות המזון כלל.
- 32 ד. אמנם, עפ"ז נשאלת השאלה לאידך גיסא: מדוע מצינו הנהגה זו רק אצל רב ייסא סבא, ולא אצל
 33 כל אחד מישראל?!

17 ברכות לה, סע"א.

18 רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב.

19 פ"א.

20 תהלים קיט, פט.

13 משפטים כג, טו.

14 שמו"ר פט"ו, יא.

15 בא יב, ב.

16 ח"א קצט, ב. ח"ב סב, ב. וראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 99

ואילך. וש"נ.

1 אך על זה נאמר²¹ "אילו ניתנה רשות לעין לראות כו'", אבל לא כל אדם זוכה לזה, ואצל רוב בני
2 אדם (שהתורה על הרוב תדבר²²), מה שנראה בגלוי הרי זו הנהגת הטבע, ואילו ענין הנס (שבזה) הוא
3 בהעלם בלבושי הטבע [שלכן, "הקורא הלל בכל יום הרי זה כו'" (היפך ענין ההלל)²³, כי אין אומרים
4 הלל אלא על נס שבגלוי, ובגלוי לא רואים בעולם הנהגה נסית, כי אם הנהגה טבעית (ולהעיר גם מזה
5 שאין אומרים הלל בפורים, לפי ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנו²⁴)]; ורק רב ייסא סבא הי' בדרגא נעלית
6 ביותר, שמציאות ולבושי הטבע לא תפסו מקום אצלו.

7 ולאידך גיסא, גם ההנהגה הטבעית שלמעלה היא ענין עיקרי, וכמ"ש²⁵ "חוקות שמים וארץ גו'
8 שמתו", ואדרבה: מבואר בהמשך תרס"ו²⁶ שבהנהגת הטבע שהיא בתמידות ללא שינויים יש ענין נעלה
9 ביותר – שנמשך מהדרגא שעלי' נאמר²⁷ "אני הוי' לא שניתו", שענין זה לאמיתתו הוא דוקא בעצמותו
10 ומהותו ית', משא"כ בענין של הארה, שיש שינוי בין קודם ההארה, בשעת ההארה ולאחרי ההארה.

11 וכיון שהנהגת האדם למטה צריכה להיות בהתאם להנהגה שבאה מלמעלה, צריך גם האדם להתנהג
12 בדרך הטבע – "אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וכו'", כדברי הגמרא²⁸: "הרבה עשו כרבי
13 ישמעאל ועלתה בידן".

14 ה. אבל אעפ"כ, כיון שחודש ניסן שענינו הנהגה נסית הוא "ראש חדשים ראשון . . . לחדשי השנה",
15 היינו, שצריך להמשיכו בכל חדשי השנה – ותובעים מיהודי שגם בהיותו קשור עם ענינים טבעיים, יתבונן
16 ויראה בעין השכל ועד שיראה בראי' חושית את ההנהגה הנסית שבזה.

17 ולכן, כשעומדים לצאת מחודש ניסן לשאר חדשי השנה, וצריך להתחיל את העבודה לגלות את ענין
18 הנס (שבחודש ניסן) גם בהנהגת הטבע (שבשאר חדשי השנה) – הנה הדרך היותר קלה היא לפעול זאת
19 ע"י העבודה של חודש אייר:

20 דובר כמ"פ²⁹ אודות ענינו המיוחד של חודש אייר שאינו בשאר החדשים, שבכל יום ויום ישנה מצוה
21 מיוחדת (בהקדמת ברכת המצוה וכו') – מצות ספירת העומר.

22 ומצוה זו היא מצוה קלה – שהרי לא תובעים ענין של דילוג בבת אחת מן הקצה אל הקצה, אלא
23 לילך מדרגא לדרגא, מן הקל אל הכבד – שבכל יום סופרים יום אחד: "היום יום אחד לעומר", "שני
24 ימים לעומר", "שלושה ימים לעומר", ובכל יום מבררים חלק שביעי של מדה אחת, כך, שהעבודה היא
25 באופן ד"מעט מעט אגרשנו"³⁰.

26 וע"י העבודה של חודש אייר בספירת הימים – פועל יהודי לגלות אלקות בטבע העולם:

27 יום – הו"ע שמצד גדרי הטבע, כמ"ש "עוד כל ימי הארץ גו' יום ולילה לא ישבותו"¹¹, ועד שבגדרי
28 הטבע גופא הרי זה בתוקף יותר משאר הענינים, כמו "זרע וקציר גו' וקיץ וחורף"¹¹, שקשורים עם ענינים
29 נוספים, כמו רוח ושמש וכו', ואילו הענין ד"יום ולילה" אינו קשור עם דבר נוסף, מלבד מהלך הימים
30 שישנו מצד גדרי הזמן (שהעתידי נעשה הוה, וההוה נעשה עבר וכו'); ועוד זאת, שלא שייך בו תפיסת
31 יד בני-אדם, כמו "זרע וקציר", שיכולים להרבות או למעט בזריעה כו', משא"כ "יום ולילה" אינו ניתן
32 לבעלות בני-אדם להאריך או לקצר כו', אלא זהו ענין תמידי שלא ניתן לשינוי, כך, שבזה מודגש תוקף
33 הטבע, שזוהי דרגא הכי תחתונה שבטבע שאין למטה הימנה.

(26) ע' קנו [רה] ואילך.

(27) מלאכי ג, ו.

(28) ברכות לה, ב.

(29) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ה ע' 130. וש"נ.

(30) משפטים כג, ל.

(21) שם פ"ג.

(22) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

(23) שבת קיח, ב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב

ס"ע 25. וש"נ.

(24) מגילה יד, א. וש"נ.

(25) ירמי' לג, כה.

1 ואעפ"כ, ע"י מצות ספירת העומר, בכחו של יהודי לעשות גם מטבע כזה – ענין אלקי (שזהו ענינה
2 של מצוה, מלשון צוותא וחיבור³¹), וזאת, ללא השתדלות יתירה; הוא צריך רק לומר או לחשוב (בהתאם
3 לחילוקי הדעות בזה³²) "היום יום פלוני לעומר", וכן הלאה, עד ש"תספרו חמשים יום"³³, וע"י ספירת
4 הימים בלבד (שהרי ברכת המצוה היא רק מדרבנן³⁴) ה"ה עושה ממציות הזמן – שהוא ענין טבעי
5 לגמרי – מצוה שענינה גילוי אלקות למטה!

6 וכאשר הגוי טוען: איך יכולים לפעול על ענין הזמן, בה בשעה שאין לאף אחד בעלות על ענין הזמן
7 לשנותו? – הנה גוי אכן לא יכול להבין זאת, כיון שאין הדבר בכחו, אבל יהודי הולך בכחו של הקב"ה,
8 ולכן כשם שהקב"ה הוא בעה"ב על כל העולם, כולל גם מציאות הזמן, כפי שאומרים בנוסח הברכה
9 לפני ספה"ע: "אלקינו מלך העולם" – נעשה גם יהודי בעה"ב על הזמן לשנותו כו', ולעשות ממציות
10 הזמן – ענין של מצוה.

11 וכאן רואים גודל מעלתו של יהודי – שכאשר בא במגע עם איזה דבר שבעולם, כולל גם מציאות
12 הזמן, שלכאורה לא שייך בה תפיסת יד בני-אדם, פועל בו יהודי ענין של צוותא וחיבור עם עצמות
13 ומהות – דירה לו ית' בתחתונים³⁵; וכיון שיהודי פועל זאת, הרי מובן שהוא באמצע וביחד עם כל
14 ענינים אלו³⁶.

15 ו. ועוד ענין בחודש אייר – שזהו הזמן במשך השנה שעניני הטבע הם בהתגברות יתירה,

16 – וכידוע שזהו א' הטעמים לאמירת פרקי אבות בין פסח לעצרת³⁷, לפי שבזמן זה מתגבר ביותר
17 טבע הבריאה, וכיון שענין זה יכול להביא להתגברות הגשמיות ועד להתגברות החומריות, יש צורך
18 בזהירות יתירה שלא יהי' מעמד ומצב ד"תוקפא דגופא חולשא דנשמטא"³⁸, ולכן לומדים פרקי אבות
19 שתוכנם עניני מוסר כו', כדי להבטיח שעניני בריאות הגוף לא יפריעו לעבודת ה' –

20 וע"י העבודה דחודש זה (ובמיוחד ע"י ספירת העומר, כנ"ל) ממשיכים ומגלים את האלקות שלמעלה
21 מהטבע (ענין הנס) בטבע העולם, שגם ענין הטבע, מלשון "טבעו בארץ שערי"³⁹, יהי' באופן של צוותא
22 וחיבור עם הקב"ה.

23 ז. וזוהי ההוראה משבת מברכים חודש אייר שהוא לעולם בחודש ניסן:

24 כללות סדר העבודה הוא – שתחילה בא חודש ניסן שענינו גילוי מלמעלה, כמאמר⁴⁰ "נגלה עליהם
25 מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"; ולאחרי המשכה מלמעלה למטה בחודש ניסן מתחילה בחודש אייר
26 עבודת האדם, בסדר מסודר, מן הקל אל הכבד.

27 והברכה והנתינת כח על זה היא מחודש ניסן – להורות שענינו של חודש ניסן, ענין הנס, יש להמשיך
28 בעבודה של כל חדשי השנה, וכאמור לעיל שחודש ניסן הוא "ראש חדשים ראשון גו' לחדשי השנה",
29 ובפרט ע"פ פירוש השל"ה⁴¹ ש"החודש כולו הוא ראשי חדשים, כי כל יום ויום הוא כראש חודש",
30 שענינו יחוד שמשא וסיהרא⁴², שהו"ע המשכת אלקות שלמעלה מהעולמות בעולמות⁴³.

כתובי". וראה גם שיחת ש"פ שמיני הנ"ל ס"ה (תורת מנחם –
התועודיות שם ע' 116).

(38) ראה זח"א קפ, ב. קמ, ב. סה"מ תש"ט ס"ע 63.

(39) איכה ב, ט. וראה גם תורת מנחם – התועודיות חס"א
ס"ע 142. וש"נ.

(40) נוסח הגש"פ.

(41) ריש מס' פסחים (קמ, ב). ס"פ בא (שיג, ב).

(42) אוה"ת בא ע' רנג. וראה סה"ל (דא"ח להצ"צ) ערך לבנה
ע' ת ואילך. וש"נ.

(43) חסר קצת (המו"ל).

(31) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

(32) ראה אנציקלופדי' תלמודית (כרך יו"ד) ערך הרהור
כדבור ס"ד (ע' תר). וש"נ.

(33) אמור כג, טז.

(34) רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ד.

(35) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר
פ"י, ג. ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(36) ראה גם שיחת ש"פ שמיני, מבה"ח וער"ח אייר תשל"א
ס"ז (תורת מנחם – התועודיות חס"ד ע' 117).

(37) ראה מדרש שמואל בהקדמה לאבות (בשם "ומצאתי

1 ועי"ז שממשיכים מחודש הגאולה בכל חדשי השנה, פועלים שהשנה כולה תהי' שנת גאולה – גאולה
2 אמיתית ושלמה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

3 * * *

4 ח. ישנו ענין נוסף ביום הש"ק זה, שהוא השבת שלאחרי אחרון של פסח (ובכללות יותר – הימים
5 האחרונים של פסח), וכמדובר כמ"פ שביום השבת מתעלים כל עניני ששת ימי השבוע שלפניו, ובאופן
6 של כליון, כמ"ש⁴⁴ "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם".

7 ובהקדמה – שענין הכליון ("ויכולו") מורה על עלי' שלא בערך, עד שנעשה מציאות אחרת לגמרי,
8 שלכן צ"ל כליון וביטול המציאות הקודמת, כדי שתוכל להתעלות ולהיות בסוג מציאות שונה לגמרי (כי
9 כל זמן שנשארת במציאותה הקודמת, אינה יכולה להתעלות לסוג מציאות אחרת), ע"ד שמצינו שר' זירא
10 צם מאה (או ארבעים) תעניות לישיבת תלמוד בבלי בכדי שיוכל לקבל תלמוד ירושלמי⁴⁵, דכיון שתלמוד
11 ירושלמי הוא בעילוי שבאין ערוך לגבי תלמוד בבלי, לכן הוצרך תחילה לשכוח לגמרי ה"חיזו" דתלמוד
12 בבלי, כמבואר בכ"מ⁴⁶.

13 ועילוי זה – עלי' שלא בערך באופן של כליון – נעשה בכל הענינים של ימי השבוע שלפני השבת,
14 כולל גם בימים טובים שבו, ואפילו יוהכ"פ, שאף שנקרא "שבת שבתון"⁴⁷, ולכאורה איך שייך שדרגת
15 "שבת שבתון" תתעלה ביום השבת, הרי מצינו שיש עילוי בשבת לגבי יוהכ"פ, כמובן מחומרת העונש
16 דשבת לגבי העונש דיוהכ"פ⁴⁸ (כידוע שמענין השכר ועונש יכולים לידע מהות המצוה⁴⁹), ולכן עולה
17 גם יוהכ"פ בשבת שלאחריו.

18 ועד"ז בנוגע ליום השבת שלאחרי חג הפסח כולל גם ימים האחרונים שבו:

19 ימים האחרונים של חג הפסח קשורים עם הגאולה העתידה⁵⁰,

20 – ובפרט אחרון של פסח, שבו קורין בגלוי בהפטרה "ויצא חוטר מגזע ישי וגו' לא ירעו ולא ישחיתו
21 גו' כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"⁵¹, שהם היעודים שיהיו בגאולה העתידה לבוא ע"י
22 משיח צדקנו –

23 עלי' נאמר⁵² "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", כידוע הפירוש בזה, שתהי' באופן של
24 "נפלאות" אפילו לגבי האותות ומופתים שהיו ביצי"מ⁵³.

25 [ואע"פ שמשמעות הלשון "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" הוא שיש עילוי בימי צאתך
26 מארץ מצרים לגבי הגאולה העתידה, שלכן משווים את ה"נפלאות" של הגאולה העתידה לימי צאתך
27 מארץ מצרים – הרי זה בגלל שביצי"מ היתה ה"פתיחה" על כל ענין הגאולה⁵⁴, כי, לפני"ד לא הי' שייך
28 בעולם ענין של גאולה; הי' אמנם העילוי ד"משבחר הקב"ה בעולמו", אבל הענין ד"חודש של גאולה"⁵⁴
29 לא הי' לו מקום בעולם כלל, וביצי"מ נפעלה ונתגלתה בעולם המציאות של גאולה, ועי"ז נעשה פתיחת
30 הדרך גם לגאולות שלאח"ז, עד לגאולה העתידה. ולכן נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות",
31 כיון שביצי"מ היתה ה"פתיחה" לגאולה העתידה].

32 ולאחרי גודל מעלת אחרון של פסח שקשור עם הגאולה העתידה – הנה בשבת שלאח"ז נעשית עלי'
33 גדולה יותר באין ערוך (אף שלכאורה אינו מובן: איך יתכן עלי' באין ערוך ביחס לעילוי דלעתיד לבוא).

(49) ראה תניא פכ"ד בהגהה.

(50) ראה שיחת אחש"פ ס"ד (תורת מנחם – התוועדיות
חע"ב ע' 86). וש"נ.

(51) ישעי' יא, א ואילך.

(52) מיכה ז, טו.

(53) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפו ואילך). וש"נ.

(54) ראה סה"מ תרצ"א ע' רעח. וש"נ.

(44) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ (כרך א – מב, ב
ואילך. כרך ג – תקת, א ואילך).

(45) ב"מ פה, א (ובג"י הרש"ל – נעתק עה"ג שם).

(46) ראה תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 149 הערה
161. וש"נ.

(47) פרשתנו טז, לא. ועוד.

(48) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרי"א ס"ד. וש"נ.

ט. ובסגנון אחר אבל באותו תוכן: 1

מצינו⁵⁵ בנוגע לג"ע, שאע"פ שעכשיו הו"ע של שכר שניתן מהקב"ה, שהוא באין ערוך לעבודת האדם, הנה קודם החטא הי' ג"ע מקום העבודה, כמ"ש⁵⁶ "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", ורק לאחר החטא, שהעולם נפל ממדריגתו, אזי העבודה היא בדרגא תחתונה יותר, ואילו ג"ע הו"ע השכר על העבודה. 2
3
4
5

ונמצא, שישנו ענין שלגבי העבודה עכשיו הו"ע של שכר, אבל לגבי ענין נעלה יותר הרי זה ענין של עבודה. 6
7

ועד"ז בנוגע לזמן דלעתיד לבוא, שאז תהי' שלימות הבריאה, כמ"ש⁵⁷ "אלה תולדות פרץ", "תולדות מלא"ם⁵⁸ (כמו בהתחלת הבריאה ש"עולם על מילואו נברא"⁵⁹) – שגם אז יהי' צורך בענין העבודה, להגיע לדרגות נעלות יותר כו'. 8
9
10

וזהו מה שמצינו שאע"פ שאמרו רז"ל⁶⁰ "אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד", מ"מ יהי' גם הענין ד"וגר זאב עם כבש וגו'"⁶¹, אלא שענין זה יהי' נכלל בביטול "שעבוד מלכיות" בלבד, והיינו, שאפילו אחרי כל הגילויים דלעתיד לבוא, נשאר העולם במעמד ומצב ש"אין בין העוה"ז כו' אלא כו'" (בדוגמת המעמד ומצב דעתה, אלא בדרגא נעלית יותר), ובמילא יהי' ענין העבודה להתעלות למעלה יותר. 11
12
13
14
15

ולהעיר גם מהסיפור הידוע⁶² שפעם נכנס כ"ק מו"ח אדמו"ר אל אביו, כ"ק אדנ"ע, למחרת יוהכ"פ (שנקרא "בשם השם"⁶³), ושאל: ומה עכשיו? והשיב לו אדנ"ע: עתה צריכים ביחוד לעשות תשובה ("יעצט דארף מען ערשט תשובה טאָן"), והיינו, שאע"פ שנמצאים כבר לאחר יוהכ"פ, "אחת בשנה"⁶⁴, ש"עיצומו של יום מכפר"⁶⁵, ועד לכפרה שהיא "לפני הוי"ם"⁶⁶, ולמעלה מזה: "יכפר (עליכם)"⁶⁶ סתם⁶⁷, הנה לאחר כל העילויים צ"ל למחרת ענין התשובה, שזהו ענין שבאין ערוך. 16
17
18
19
20

ומזה מובן, שגם כשאוחזים כבר בדרגות הכי נעלות שבהנהגה נסית, ועד לענין ד"אראנו נפלאות", צריך להתעלות עוד יותר, ועד לעלי' שבאין ערוך. 21
22

י. וההוראה מזה: 23

לכאורה יכול יהודי לטעון: כיון שנמצא כבר בתכלית העליות – מה צריך עוד ענינים של זהירות והבהרות כו'? 24
25

בשלמא בנוגע להנהגה שע"פ טבע, צריך להבטיח שהטבע לא "יכלע" אותו, וכמו בנוגע לעניני אכילה ושתי', שצריך לברך תחילה כו', ועד"ז בנוגע לעניני מסחר, שיש צורך בזהירויות שונות כדי שענינים אלו לא יפעלו בו הגשמה ועאכו"כ חומריות; אבל בנוגע לעניני קדושה, תורה ומצוותי' – מה צריך לזהירות והבהרה כו'!? 26
27
28
29

ולדוגמא: בנוגע ללימוד התורה – מהו הצורך בענין ד"ברכו בתורה תחילה"⁶⁸, להבטיח שלימוד התורה יהי' בגלל שזוהי תורתו של הקב"ה, "הלא כה דברי כאש"⁶⁹ – הרי התורה היא ענין של חכמה, 30
31

(63) ראה כש"ט בהוספות סקצ"ח. וש"נ.

(64) פרשתנו טז, לד. ועוד.

(65) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג"ד. וראה גם לקו"ש

חכ"ט ע' 203. וש"נ.

(66) שם, ל.

(67) לקו"ת פרשתנו כו, ג. וראה תורת מנחם – סה"מ תשרי

ע' צח ובהערה 22.

(68) נדרים פא, א. וש"נ.

(69) ירמ"י כג, כט. וראה ברכות כב, א.

(55) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות ציצית פ"א (דרמ"צ טו,

סע"א). ובכ"מ.

(56) בראשית ב, טו.

(57) רות ד, יח.

(58) ראה ב"ר פי"ב, ו. שמו"ר פ"ל, ג.

(59) ראה ב"ר שם. פי"ג, ג. פי"ד, ז.

(60) ברכות לד, ב.

(61) ישעי' יא, ו.

(62) ראה סה"ש תרפ"ט ע' 25. וראה גם תורת מנחם –

התוועדויות חס"ב ע' 81. וש"נ.

- 1 כמ"ש⁷⁰ "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", שאפילו גוי רואה שזהו ענין של חכמה, כך, שאין
 2 זה ענין ששייך להנאת הגוף, ובמילא לא שייך שענין זה יפעל בו הגשמה, וא"כ, מה נוגע כ"כ להבהיר
 3 ולהבטיח שידע בשעת הלימוד שזוהי תורתו של הקב"ה?
 4 ועד"ז בנוגע לענין המצוות, החל מצדקה שהיא כללות כל המצוות⁷¹: בצדקה לא נוגע כוונת הנותן,
 5 אלא העיקר הוא שהעני יקבל, וכדאיתא בספרי⁷² שהמאבד סלע ומצאו עני ונתפרנס בו, הנה עז"נ⁷³ "ולך
 6 תהי' צדקה". וא"כ, טוען יהודי, מהו הצורך להבהיר שנתנית הצדקה צ"ל בגלל ציווי הקב"ה דוקא,
 7 כמ"ש⁷⁴ "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה"?
 8 ועד"ז בדקות יותר – בנוגע להמבואר בתניא⁷⁵ שלא די בכך שבתחילת הלימוד צ"ל הכנה של מס"נ
 9 לה', אלא כשלומד שעות רצופות יש לו להתבונן בהכנה זו בכל שעה ושעה עכ"פ, כי בכל שעה שולט
 10 צירוף אחר מ"ב צירופי שם הוי' ביום ושם אדנ"י בלילה – יכול יהודי לטעון: הרי התורה היא למעלה
 11 מהזמן, שלכן, העוסק בתורת עולה, אפילו בלילה, כאילו הקריב עולה⁷⁶, וא"כ, מה נוגע שינוי הצירופים
 12 מצד חילוקי הזמנים לתורה שהיא למעלה מהזמן?
 13 אך הענין הוא – שזהו מה שלמדים מהשבת שלאחרי אחרון של פסח, שגם בתכלית העלי', כמו
 14 העלי' דלעתיד לבוא באופן ד"אראנו נפלאות", צריך לפעול עלי' גדולה יותר ועד לעילוי שבאין ערוך;
 15 כשם שבענינים הגשמיים יש להבהיר ולהבטיח את העלי' שלהם, כך גם בעניני קדושה גופא צריך תמיד
 16 להוסיף ולהעלות יותר.
 17 ומזה מובן גם הצורך להזהר ולהבהיר כו' בעניני קדושה גופא, ולדוגמא: שלא די בכך שיושבים
 18 ללמוד תורה, אלא יש צורך בהקדמת ענין התפלה, כדי להבטיח שלימוד התורה יהי' כדבעי – לא באופן
 19 שהוא "ילמד" את התורה⁷⁷, וינצל את לימוד התורה כדי לילך בשרירות לבו, אלא שלימוד התורה יהי'
 20 לשמה, ובלשון המשנה בפרקי אבות דיום הש"ק זה⁷⁸: "שלא על מנת לקבל פרס". ועד"ז בנוגע לתפלה
 21 – שצ"ל תפלה קודם התפלה, כפי שמצינו בסידור הרס"ג⁷⁹, וכמובא מתלמידי הבעש"ט⁸⁰ שקודם התפלה
 22 היו מתפללים שתפלתם תהי' כדבעי, ועד"ז מצינו בסידורו של רבינו הזקן אמירת "לשם יחוד" קודם
 23 "ברוך שאמר", כמבואר בזה⁸¹ שזוהי הכנה לכל התפלה ולעבודת כל היום כולו.
 24 יא. ונמצא, שההוראה מיום הש"ק זה – שבת מברכים חודש אייר בחודש ניסן, ושבת שלאחרי אחרון
 25 של פסח – היא בשני הקצוות:
 26 מחד גיסא – הנה גם בעניני הטבע, ועד לענין הזמן שהו"ע הכי תחתון שבטבע שאין למטה ממנו,
 27 צריך להמשיך ולגלות את ענין הנס; ולאידך גיסא – הנה גם בענין הנס, ואפילו בענין שלמעלה מנס,
 28 כמו ענין התורה שלמעלה גם מנס [שהרי ענין הנס שהוא בניגוד לטבע שייך רק במקום שהוא בגדרי
 29 הטבע, משא"כ תורה שאינה בגדרי הטבע כלל, לא שייך לקרותה בשם נס], צריך לפעול ענין של עלי'.
 30 וב' קצוות אלו – בלשון הידוע⁸²: למטה מטה עד אין תכלית ולמעלה מעלה עד אין קץ – קשורים
 31 זב"ז.

(78) פ"א מ"ג.

(79) ע' מז ואילך, נעתק בסידור אוצר התפלות ח"א מו, א ואילך. וראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"א ע' 134 הערה 127.

(80) ראה (לדוגמא) "תפלה קודם התפלה" להרה"ק ר' אלימלך מליזענסק זי"ע (סידור אוצר התפלות שם מט, א ואילך).

(81) ראה תורת מנחם – סה"מ אלול ע' רמה. וש"נ.

(82) ראה תקו"ז סוף תנ"ז (וראה שם תי"ט – מ, ב). זו"ח יתרו לר, סע"ג.

(70) ואתחנן ד, ו.

(71) ראה תניא פל"ז (מת, ב).

(72) תצא כד, יט.

(73) שם, יג.

(74) וירא יח, יט.

(75) ספמ"א.

(76) מנחות בסופה. ועוד. וראה לקו"ת שם, סע"ד. במדבר יג,

א. ובכ"מ.

(77) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ע ס"ע 34. וש"נ.

1 ובאותיות פשוטות – שצריך לצאת מכל המדידות וההגבלות, לצאת ממציאותו וההנחות שכליות שלו,
 2 ולא לעשות מה שמונח ומתקבל אצלו, אלא להתנהג באופן של הקדמת נעשה לנשמע⁸³.
 3 יב. ובעמדנו ביום השבת, ש"אין עצב בה"⁸⁴, וכל הענינים הם באופן של מנוחה, כמ"ש רבינו הזקן
 4 בשו"ע⁸⁵ ש"יראה אדם בכל שבת כאילו כל מלאכתו עשויה",
 5 – והיינו, שגם בשבת יש ענין של עבודה, "לעבדה ולשמרה"⁸⁶, אלא שזהו סוג אחר של עבודה
 6 (ע"ד העבודות שהיו בביהמ"ק⁸⁶), באופן של מנוחה⁸⁷ –
 7 נפעלים כל הענינים הנ"ל בהצלחה ובהרחבה, ובאופן כזה נמשכים ופועלים גם בעניני ימות החול
 8 – שהעבודה תהי' באופן של "ויכולו"⁴⁴, מלשון כליון, שזהו"ע ההעלאה מלמטה למעלה, ועי"ז נעשית
 9 אח"כ גם ההמשכה מלמעלה למטה, שזהו הפירוש הב' ב"ויכולו", מלשון תענוג – "חמדת ימים אותו
 10 קראת"⁸⁸, והרי ענין התענוג הוא באופן שנמשך למטה מטה (ועד שפועל שינוי אפילו בעצם של גוי⁸⁹),
 11 ועד להמשכת התענוג האמיתי – "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"⁹⁰.

* * *

12
 13 יג. מאמר (כעין שיחה) ד"ה כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.

* * *

14
 15 יד. נהוג ללמוד ענין בפירוש רש"י בפרשת השבוע, וכרגיל לאחרונה – מתעכבים על זה שרש"י אינו
 16 מפרש ענין שלכאורה אינו מובן בפשטות הכתובים, והראי', ששאר פשטי המקרא נעמדים על זה, ויש
 17 ביניהם חילוקי דעות בפירוש הענין, ואילו רש"י אינו מתעכב על זה.
 18 ובנוגע לפרשתנו, הנה מיד בהתחלת הפרשה מבאר רש"י מ"ש "אחרי מות שני בני אהרן", בתור
 19 הקדמה לציווי לאהרן "ואל יבוא בכל עת אל הקודש" – "משל לחולה שנכנס אצלו רופא, אמר לו, אל
 20 תאכל צונן ואל תשכב בטחב, בא אחר ואמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת
 21 פלוני, זה זרזו יותר מן הראשון, לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן".
 22 ועפ"ז צ"ל שהחטא של בני אהרן הי' בכך שנכנסו לקדש הקדשים, ובגלל זה מתו, ולכן, הענין
 23 ד"אחרי מות שני בני אהרן" הוא הקדמה מתאימה לציווי לאהרן ש"אל יבוא בכל עת אל הקודש", "שלא
 24 ימות כדרך שמתו בניו".

25 וכאן נשאלת השאלה: היכן מצינו שנדב ואביהוא נכנסו לקדש הקדשים – בפסוק נאמר רק "ויקריבו
 26 גו' אש זרה"⁹¹, אבל לא נזכר כלל אודות הכניסה לקדש הקדשים?

27 וכמ"ש הרמב"ן על דברי הראב"ע: "וזאת הפרשה לאות כי בני אהרן הכניסו הקטורת לפנים
 28 מהפרוכת" – "ואינו כן . . כי הכתוב שמזכיר תמיד העון אומר בהקריבם אש זרה"⁹² . . ועוד, כי איך
 29 יעלה על דעתם לבא היום אל המקום אשר לא נכנס שם אביהם, כי אהרן הקטיר הקטורת על המזבח
 30 הפנימי, ולמה יכניסו הם הקטורת שלהם לפנים משלו". כלומר, השאלה היא לא רק מהפסוק (שבו
 31 נתפרש רק העון דהקרבת אש זרה), אלא גם מצד הסברה – איך יעלה על דעתם להכניס הקטורת לפנים
 32 מהפרוכת.

(83) שבת פח, א.
 (84) ראה ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא בתוד"ה מ"ד –
 (85) או"ח סש"ו סכ"א. וש"נ.
 (86) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 149. וש"נ.
 (87) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ב ע' 20. וש"נ.
 (88) נוסח תפלת שבת. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות
 חס"ו ע' 153. וש"נ.
 (89) ראה גיטין נו, ב.
 (90) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ספרי ופרש"י פינחס כח, ח. ועוד.
 (91) שמיני י"ד, א.
 (92) במדבר ג, ד.

1 ואילו רש"י אינו מפרש מאומה בענין זה, אף שזוהי שאלה בפשוטו של מקרא שיש צורך להבהירה,
 2 וממה-נפשך: אם ס"ל כדברי הראב"ע שנדב ואביהוא נכנסו לקדש הקדשים, הי' לו לתרץ קושיית
 3 הרמב"ן.
 4 יש מפרשים⁹³ בדברי רש"י, שבני אהרן "לא מתו בשביל שנכנסו לפני ולפנים, מקום שאהרן אסור
 5 ליכנס בכל עת", אלא "הכי קאמר, אל יבוא בכל עת וגו' כדי שלא ימות כדרך שמתו בניו כשנכנסו
 6 כניסה האסורה להם, ימות גם הוא בכניסתו כניסה האסורה לו".
 7 אבל, אם רש"י סובר כן, הי' צריך לומר זאת בפירוש. וכמדובר כמ"פ שבלמוד פשוטו של מקרא
 8 לבן חמש למקרא, לא יכול רש"י לסמוך על מה שיכתבו המפרשים לאח"ז (ובפרט בענין שיש בו חילוקי
 9 דעות כו'), אלא עליו להבהיר זאת בעצמו.
 10 וכמדובר כמ"פ שענין זה צריך להיות מובן בפשטות מפירוש רש"י עצמו, שהוא בתכלית הדיוק, לא
 11 חסר ולא יתיר (נוסף על הענינים המופלאים שיש בפירוש רש"י, כדברי השל"ה⁹⁴), כך, שלא יתכן
 12 שלאחרי לימוד פירוש רש"י ישאר דבר בלתי מובן, שהבן חמש למקרא יצטרך לחפש במפרשים ביאור
 13 בזה. וכפי שיתבאר לקמן.
 14 טו. כאן המקום – בעמדתנו בסוף חודש ניסן – להשלים ענינים שדובר אודותם בהתוועדויות שלפנ"ז
 15 במשך חודש ניסן:
 16 דובר לעיל⁹⁵ אודות הענין דה"אומר דבר בשם אומר⁹⁶, שקשור גם עם המדובר בארוכה אודות
 17 ההדרן על מסכת כתובות, ששם⁹⁷ הובא המאמר "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת" –
 18 בשם אמורא (א"ר חייא בר יוסף), ואילו במסכת שבת⁹⁸ הובא מאמר זה בשם תנא (רבן גמליאל).
 19 ואינו מובן: כיון שמאמר זה נאמר כבר ע"י תנא – מדוע אומר זאת אמורא לא "בשם אומר"?
 20 ואף שיש לומר שהאמורא לא ידע דברי התנא,
 21 – וכמבואר בכללי הש"ס⁹⁹ שאין הכרח שאמורא ידע את כל דברי התנאים; הוא מוכרח לדעת את
 22 כל הענינים שנישנו במשנה. ובנוגע לענינים שנישנו בברייתא, יש חילוקי דעות אם הוא מוכרח לדעת
 23 את כולם. אבל ענינים שלא נישנו בברייתא, כמו המאמר הנ"ל במסכת שבת, אין הכרח שידע אותם,
 24 ולכן יכול אמורא לומר מאמר זה במסכת כתובות –
 25 אבל השאלה היא על רבינא ורב אשי, מסדרי הש"ס: כיון שבמסכת שבת הביאו כבר מאמר זה בשם
 26 תנא – מדוע הביאו אותו מאמר במסכת כתובות בשם אמורא?
 27 טז. כמו"כ דובר¹⁰⁰ אודות השאלה הידועה על מ"ש בביאורי הזהר¹⁰¹, ש"כל התנאים ואמוראים הי'
 28 פסק דין שלהם רק ע"פ מבטם בשרש החכמה שבתורה כמו שהיא למעלה כו" – שלכאורה הרי זה
 29 היפך הכלל¹⁰² שהתורה "לא בשמים היא"¹⁰³.
 30 ונתבאר בזה, שלאחרי שהתנאים והאמוראים ראו את הענינים בשרשם למעלה, הרי זה נמשך ונתלבש
 31 בשכלם הם, היינו, שראיית הענינים למעלה רק סייעה להם לידע לאיזה כיוון (קו הימין או קו השמאל
 32 כו') להפנות את יגיעת שכלם להתבונן בדבר כדי לבוא למסקנת ההלכה.

99) ראה "קיצור כללי המשנה" על "מבוא התלמוד" (בסוף מס' ברכות בש"ס וילנא) – מס' תחלת חכמה ש"ב.
 100) שיחת י"א ניסן סל"ו ואילך; ש"פ מצורע, שבת הגדול סי"ז (תורת מנחם שם ע' 44 ואילך; ע' 72 ואילך).
 101) לאדהאמ"צ – וישלח כ, ב.
 102) ב"מ נט, ב.
 103) נצבים ל, יב.

93) קיצור מזרחי כאן.
 94) במס' שבועות שלו (קפא, א).
 95) שיחת י"א ניסן סל"ז (תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 46 ואילך).
 96) אבות פ"ו מ"ו.
 97) קיא, ב.
 98) ל, סע"ב.

- 1 והמשל לזה¹⁰⁴ – שבשעה שאדם נמצא בחדר חשוך, אינו יודע היכן נמצא דלת או חלון והיכן נמצא
 2 בור וכיו"ב, וצריך למשש כו' עד שמתברר אצלו כל דבר; ואילו כשיש אור, אזי לא צריך למשש ולחפש
 3 כו', אלא רואה מיד היכן היא הדלת וכו', אבל לאח"ז צריך לפתוח את הדלת ולהיכנס פנימה. ודוגמתו
 4 בנמשל – שראיית העיניים בשרשם למעלה חסכה מהתנאים והאמוראים הצורך לפלפל ולדחות סברות
 5 שונות כו', כיון שראו מיד את הענין כפי שהוא לאמיתתו, ואז היו יכולים להתבונן ולהתעמק בלימוד
 6 הענין לאשורו, באופן שנתעצם בשכלם הם בהבנה גמורה, ועפ"ז פסקו ההלכה בפועל.
- 7 וזוהי גם ההסברה לכך שמצינו בכו"כ ספרים של גדולי ישראל עינים שנאמרו כבר ע"י גדולי ישראל
 8 בדורות שלפניהם, ואעפ"כ לא הובאו בשם אומרם – כי, לאחרי ההתבוננות וההעמקה בעינים אלו עד
 9 שנתעצמו עמהם, הרי זה נעשה שכל שלהם, ולכן לא הוצרכו לומר בשם אומרם, כיון שזהו השכל שלו.
- 10 ועד"ז מצינו בנוגע לספר התניא – שיש עינים שנאמרו כבר ע"י המגיד והבעש"ט, ואעפ"כ לא הובאו
 11 בתניא בשם אומרם.
- 12 ואעפ"פ שרבינו הזקן כותב בדף השער "מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון" – הרי מזה
 13 שמביא כמה עינים בשם אומרם [וכמו בחלק ראשון בתניא¹⁰⁵: "וכאשר שמעתי ממורי ע"ה", וכן
 14 באגה"ק¹⁰⁶: "ששמעתי מרבתי"], מוכח, שאינו סומך לגמרי על הכלל שכתב "מלוקט כו'", ואעפ"כ,
 15 בשאר המקומות אינו מביא את הדברים בשם אומרם.
- 16 והביאור בזה – מטעם הנ"ל, שעינים אלו נתעצמו עמו ונעשו שלו כו'.
- 17 [ובנוגע לאדמו"ר האמצעי, שאינו מביא בשם אומרם, לא קשה כלל – כיון שכותב בכמה מקומות¹⁰⁷
 18 שהדברים שבספריו אינם משל עצמו, אלא כל העינים הם ממה ששמע מאביו, בתוספת קצת הסברה].
- 19 יז. אך עפ"ז נשאלת השאלה¹⁰⁸ בנוגע להנהגת הצ"צ¹⁰⁹, שברובם ככולם של העינים שמביא מספרים
 20 קודמים מציין שם אומרם, הספר, הדף והעמוד כו' – דלכאורה, כיון שבשעה שהענין מתעצם עמו ונעשה
 21 שלו אין צורך לאמרו בשם אומרם, מדוע ברוב המקומות מביא הצ"צ דברים בשם אומרם?
- 22 ויש לומר הביאור בזה, ע"פ הסיפור הידוע¹¹⁰ שפעם קרא רבינו הזקן להצ"צ שיבוא אליו כדי לקבל
 23 ממנו עיני תורה במתנה, והצ"צ לא רצה, באמרו, שעניני התורה צריכים להיות באופן של יגיעה דוקא,
 24 ולאחרי זמן התחרט על זה שלא רצה לקבל במתנה, באמרו, שכיון שהתורה היא בלי גבול, "ארוכה
 25 מארץ מדה גו"¹¹¹, הי' מוטב לו לקבל עיני תורה במתנה, ללא יגיעה, ואז הי' יכול לנצל את היגיעה
 26 בתורה על עינים נעלים ועמוקים יותר.
- 27 ועד"ז י"ל בנדו"ד, שלא תמיד השתדל הצ"צ להתייגע על ענין שכבר נאמר ע"י גדולי ישראל
 28 שקדמוהו עד שיתעצם עמו ויהי' שלו, אלא העדיף לאמרו "בשם אומרם", כדי לחסוך את הצורך להתייגע
 29 בענין זה, ותמורת היגיעה בענין זה – ינצל את כח היגיעה עבור עינים אחרים להבינם בעומק יותר.
- 30 וכללות הענין בזה – שמחד גיסא, "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבריו"¹¹², כי, אע"פ
 31 שזהו רק קב אחד, הרי זה שלו, שהתייגע על זה; אבל לאידך גיסא, יש גם מעלה בקבלת מתנה, שאז

הדברים שנאמרו (בגלל שישנו כו'), ובמילא לא נתעוררה אצלם
 שאלה בענין זה!... ובכל אופן, כיון שאחרים שאלו על זה, יש
 צורך לבאר את הדברים.

(109) כ"ק אדמו"ר שליט"א התנצל על עצם השאלה
 ("טשעפען זיך") אודות הנהגת הצ"צ, ובפרט ע"י מי שנקרא על
 שמו...

(110) ראה גם תורת מנחם – התועודיות חכ"ח ע' 243. וש"נ.

(111) איוב יא, ט.

(112) ב"מ לח, א.

(104) ראה גם תורת מנחם – התועודיות ח"א ע' 277 הערה
 118. וש"נ.

(105) פל"ה בהגהה. ועד"ז באגה"ק רסט"ו.

(106) סכ"ג (קלו, ב). סכ"ה (קמא, סע"ב).

(107) הקדמה לביאורו"ז ושער האמונה (נעתקו בתורת מנחם
 – התועודיות חס"ב ס"ע 282 ואילך).

(108) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שחשב והמתין שכולם
 ישאלו על זה, ובפועל שאלו רק אחדים. והוסיף, שיתכן שהסיבה
 לכך שלא כולם שאלו, היא, בגלל שמלכתחילה לא שמעו את

1 יכול להשיג הרבה יותר – "תשעה קבים", ועוד זאת, שע"י הלימוד והעיון בדברים שקיבל מרבו, מתעצם
2 ביחוד נפלא ועצום עם שכל הרב שלמעלה לגמרי משכלו.

3 יח. ועוד ענין באמירת דבר בשם אומרו:

4 יש מעלה מיוחדת אצל בעל המאמר (הראשון) – שהוא זה ש"פתח"113, פתיחת הדרך, לגלות (בעולם)
5 ענין חדש בתורה.

6 וכידוע הסיפור114 אודות הבית יוסף (ויש שמספרים זאת אודות א' מתלמידי הבעש"ט115), שפעם
7 התייגע רבות על ענין קשה ביותר עד שהצליח להבין כו', ולאחרי זמן קצר נכנס לביהמ"ד וראה יהודי
8 לומד ענין זה בפשטות, ונפל ברוחו מזה שהוא הצטרך להתייגע כ"כ, ואילו יהודי הנ"ל, שהי' למדן קטן
9 לפי ערכו של הב"י, למד זאת בפשטות ללא צורך ביגיעה. וגילו לו מן השמים, שהסיבה לכך שיהודי
10 הנ"ל הי' יכול ללמוד ענין זה בפשטות, היא, בגלל שהוא (הב"י) כבר פתח והמשיך ענין זה בעולם ע"י
11 יגיעתו, ולאחרי כן יכולים כבר כולם – גם אלו שאינם בערך לדרגתו של הב"י – להבין זאת ללא צורך
12 ביגיעה.

13 ועד"ז מצינו במאה שערים116 בנוגע להרב המגיד, ש"הי' נוהג כשנפלה לו איזה השגה במוחו הי'
14 אומרה בפה אף שלא יבינו השומעים כ"כ, שהי' מדברה רק כמו בפ"ע כו', והטעם לזה הוא, בכדי
15 להמשיך את ההשגה שנפלה לו בזה העולם .. ואזי .. יוכל אחר, אף שהוא בסוף העולם, להשיגה ע"י
16 יגיעתו כו'".

17 ועפ"ז מובן העילוי שבאמירת דבר בשם אומרו – כיון שע"ז חוזרים וממשיכים עוד הפעם את ענין
18 הפתיחה כו'.

19 ועוד זאת, שע"ז פועלים עילוי אצל בעל המאמר, כמארז"ל117 "כל תלמיד חכם שאומרים דבר
20 שמועה מפיו בעוה"ז שפתותיו דובכות כו'".

21 ולכן מצינו שרבינו הזקן מביא בתניא כמה ענינים בשם אומרם, מפרע"ח וכיו"ב, ולא רק ענינים שלא
22 שייך לחדש אותם בעצמו (או שיודעים שכן הוא הדבר, ואם לא יודעים, לא יכולים לבד לחדש אותם),
23 אלא גם ענינים התלויים בסברא.

24 ועדיין נשארו עוד ענינים שצריך לסיים מה שדובר בהתוועדויות הקודמות, וכפי שיתבאר לקמן.

25 * * *

26 יט. בהערותיו על הזהר מתעכב אאמו"ר118 על המסופר בזהר119 "א"ר חייא יומא חד הוינא אזיל
27 בארחא למיהך גבי' דר"ש למילף מני' פרשתא דפסחא", ולאחרי השתלשלות הדברים דרשו בענין מיתת
28 נדב ואביהוא, ומבאר בארוכה – ע"פ קבלה – השייכות בין פסח לנדב ואביהוא, והשייכות לר"ח ור"ש
29 דוקא וכו'.

30 וכמדובר כמ"פ שמצד הצמצום בדיו וכו' כתב אאמו"ר את הערותיו בקיצור – לבאר רק את הענינים
31 הקשים, בסמכו שמזה יבינו לבד את הענינים הקלים ושאר הפרטים כו'.

32 ובנוגע להערה זו, הנה ע"פ ביאור אאמו"ר בשייכות הענינים ע"פ קבלה, אפשר להבין את שייכותם
33 גם בפשטות. וכפי שיתבאר לקמן.

ע' תסד. וש"נ.

113) ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74. וש"נ.

117) יבמות צד, רע"א. וש"נ.

114) ראה כש"ט סרנ"ו.

118) לקוטי לוי"צ הערות לזח"ג ע' רעח ואילך.

115) ראה לקמן בפנים בנוגע לרב המגיד.

119) ח"ג נו, ב.

116) אמרי קודש – ס"ט. ולאח"ז במאמרי אדה"ז הקצרים

- 1 כ. וכאן המקום – בהמשך להמדובר אודות הענין ד"בקרבתם לפני ה'" – להשלים ענין נוסף:
- 2 דובר לעיל¹²⁰ אודות הקושיא הידועה בנוגע לגזירות ושמדות שהיו במלחמת העולם השני', שלכאורה
- 3 הרי זה באופן ש"לא יעשה משפט"¹²¹, ובמילא רוצים גם לשלול את חציו הראשון של הפסוק.
- 4 ואע"פ שאצל כו"כ מבנ"י פעל הדבר חיזוק באמונה טהורה בהקב"ה, ועד למס"נ בפועל על קידוש
- 5 השם – טוענים, שאין להביא רא"י מיחידי סגולה כו'; פלוני הוא בעל-שכל, ולכן, נוסף על האמונה
- 6 הפשוטה, זקוק הוא גם לאיזו הסברה, שהשאלה לא תבלבל אותו.
- 7 ונתבאר בזה, שכל בעל-שכל מבין שעיקר חיי האדם הוא לא הגוף אלא הנשמה. וכן מבין כל אחד,
- 8 שדבר המזיק ופועל פירוד בגוף, אינו יכול לפעול שינוי בחיי הנשמה, כך, שגם לאחר הפירוד מהגוף
- 9 נשאר הנשמה בשלימותה, חי' וקיימת עוד אלפי שנים (בכמות, ובפרט באיכות).
- 10 ומזה מובן, שמי שטוען שכיון שאירעו גזירות כאלו, הרי זו הוכחה ש"לית דין ולית דיין"¹²² – הרי
- 11 זה כמו שמישהו יטען שמזה שרואים שלרגע אחד נמצא פלוני במצב מסויים, בצער או בשמחה כו',
- 12 הרי זו הוכחה על מעמדו ומצבו במשך כל ימי חייו. ועד"ז בנדו"ד: כיון שהשנים שבהם נמצאת הנשמה
- 13 בגוף הן מעט אפילו בכמות – כרגע קטן – לגבי אלפי השנים שהנשמה קיימת לאח"ז, אי אפשר לומר,
- 14 שהיותו ברגע קטן במצב של מיצר ודוחק וכו', מהוה הוכחה שבמצב זה נמצא במשך כל הזמן שלאח"ז,
- 15 אלא מובן שמצב זה הוא רק לרגע קטן, ואילו לאח"ז יש לנשמה חיי מנוחה ושלוה.
- 16 כא. אבל עפ"ז נשאלת השאלה לאידך גיסא¹²³: מצינו שמה רבינו ביקש מהקב"ה שיסביר לו הענין
- 17 ד"צדיק ורע לו"¹²⁴, וירמי' שאל "מדוע דרך רשעים צלחה"¹²⁵, ועד שיש ספר שלם מכ"ד ספרי קודש
- 18 – ספר איוב – שעוסק בענין זה. ולכאורה: ע"פ הביאור האמור לעיל – אין מקום לכל השאלות הנ"ל?
- 19 ועל זה נתבאר:
- 20 אחד מעיקרי האמונה הוא, שהנשמה ירדה למטה ונתלבשה בגוף בעוה"ז הגשמי כדי לעסוק בלימוד
- 21 התורה וקיום המצוות, שע"ז נפעלים ענינים נעלים שאין דרך אחרת לפעול אותם.
- 22 ולכן, מבלי הבט על כך שהמצב דמיצר כו' הוא רק באופן ש"ברגע קטן עזבתך"¹²⁶ – הרי ברגע זה
- 23 היתה הנשמה יכולה לפעול ענינים נצחיים ע"י לימוד תורה וקיום המצוות (כידוע שע"י כל מצוה ומצוה
- 24 נעשה למעלה יחוד נצחי לעולם ועד¹²⁷), ובשביל זה יש צורך בחיי מנוחה, כמ"ש הרמב"ם¹²⁸ בנוגע
- 25 ליעודים הגשמיים שבתורה – דלכאורה צ"ל עיקר השכר בענינים רוחניים, ומהי ההפלאה ("וואָס איז
- 26 אַזוי דער געוואָלד") ביעודים הגשמיים – "שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחולי ובמלחמה ורעבון אינו
- 27 מתעסק לא בחכמה ולא במצות כו'", כך, שכדי שיוכל לעסוק בתומ"צ יש צורך במעמד ומצב של מנוחה
- 28 וכו'.
- 29 וכיון שכן, הרי דוקא מצד ענין האמונה באים בטענה להקב"ה בנוגע לעניני הגזירות כו', שאם אותם
- 30 יהודים היו נשארים בחיים, היו ממלאים את שנותיהם בקיום התומ"צ, ולכן, אע"פ שהנשמה למעלה
- 31 קיימת בשלימותה, אין זה מגיע לעילוי שהיו יכולים לפעול ע"י לימוד התורה וקיום המצוות בהיותם
- 32 נשמות בגופים למטה.
- 33 אלא ששאלה זו היא רק מצד ענין האמונה בתומ"צ כו', ואילו מצד השכל עצמו, אין מקום לשאלה,
- 34 כנ"ל.

(120) שיחת י"א ניסן סכ"ו ואילך (תורת מנחם – התוועדויות
 חע"ב ע' 34 ואילך).
 (121) וירא יח, כה.
 (122) ויק"ר רפכ"ח. וראה ב"ר פכ"ו, ו.
 (123) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ב ס"ע 207
 ואילך. וש"נ.
 (124) ברכות ז, א.
 (125) ירמי' יב, א.
 (126) ישעי' נד, ז.
 (127) תניא פכ"ה.
 (128) הל' תשובה פ"ט ה"א.

כב. אך כאן יש צורך להבהיר ענין נוסף:

כל האמור לעיל אינו קשור ושייך כלל לאותם גויים – ימח שמם וזכרם – שהרגו את ששת מליון הקדושים!

וכמבואר באגה"ק¹²⁹ שאע"פ ש"על הניזק כבר נגזר מן השמים", נענש המזיק על רוע בחירתו, ועד"ז בנדוד, שאע"פ שענין זה הי' בשליחותו של הקב"ה, הרי לא זו היתה כוונתם של הגויים שעשו זאת; הם לא עשו זאת בתור "שבט אפי" (כמ"ש בנוגע לאשור)¹³⁰, אלא מצד תכונת נפשם הרעה, להיותם כמו חיות טורפות ודורסות, שיש להם תענוג בריצחה וכו'.

וע"ד מ"ש הרמב"ם¹³¹ בנוגע למצריים, שאע"פ ש"כתוב בתורה¹³² ועבדום וענו אותם, הרי גזר על המצריים לעשות רע", מ"מ, "נפרע מהם כו'", ועד"ז בנוגע למצריים שבדורנו, שמה שהרגו ששה מליון הקדושים הי' זה מצד טבעם הרע, לפי שבתכונת נפשם הרי הם כמו חיות רעות שכל התענוג שלהם הוא לטרוף ולדרוס, וכך נהנו גם הם מהריגת יהודים. ובכן, חי' רעה כזו שטורפת ודורסת בלי הגבלה כלל – ימח שמה וזכרה!

ועאכ"כ שאין לרוץ אחרי אדם כזה כדי לרשום אותו בתור יהודי (ולשמוח שמרשה זאת...), ולהכניס אותו לארץ ישראל לחיות בין יהודים – כפי שנתגלה לאחרונה (וכבר התפרסם בעיתון)¹³³ שהגיע לא"י "נאצי" (שהם אלו שהרגו את הששה מליון), ורצים אחריו ונותנים לו כל מה שרוצה, כל הזכויות, ובלבד שיכנס ויתיישב בא"י, וזאת, למרות ש"הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב"¹³⁴, ובפרט בנדוד, שאומר ברבים שהוא שונא, ואעפ"כ מכניסים אותו ונותנים לו את כל הזכויות וכו'; עד כדי כך גדול החושך כו', שאפילו היצה"ר לא הי' מעלה על דעתו מעמד ומצב כזה¹³⁵.

כג. וכאשר רוצים לערוך "אזכרה" לששה מליון הקדושים – הנה האזכרה האמיתית היא עי"ז שימלאו את החלל והחסרון שנגרם ע"י הריגתם:

כיון שאם היו נשארים בחיים, היו ממשיכים לעסוק בלימוד התורה וקיום המצוות – צריכים עכשיו להשלים זאת, עי"ז שיפעלו שמספר גדול יותר של יהודים יתחילו ללמוד תורה ולקיים מצוות, כפי שהם היו עושים¹³⁶.

וכיון שמספר החיילים שעומדים בחזית ללחום עבור לימוד התורה וקיום מצוותי' הוא לדאבוננו קטן מכפי שהי' צריך להיות – אזי מוטל חוב על כל אנשי הצבא שנמצאים בחזית לעשות כל מה שביכלתם למלא את החלל שנוצר בהעדרותם של ששה מליון הקדושים, ע"י מלחמה מתוך מס"נ עבור לימוד התורה וקיום המצוות (כולל גם המלחמה נגד הענין שנקרא חוק השבות, מיהו יהודי), ולפעול על יהודים נוספים שגם הם יהיו אנשי צבא שינהלו מלחמה זו, עד שסוכ"ס ישלימו מה שנחסר בהעדרותם של ששה מליון חיילים.

וכאמור, זוהי האזכרה האמיתית עבורם – למלא את שנחסר ביהדות מצד העדרותם, וכדי למלא עניני יהדות יש רק דרך אחת – להוסיף בלימוד התורה וקיום המצוות ועבודת התפלה, ובלשון המשנה בפרקי אבות שלומדים ביום הש"ק זה¹³⁷: תורה, עבודה – תפלות שבמקום קרבנות תקנום¹³⁸, וגמילות חסדים – קיום המצוות, שנכללים כולם בגמ"ח¹³⁹.

(129) רסכ"ה.

(130) שם יו"ד, ה ובפרש"י.

(131) שם ספ"ו.

(132) לך לך טו, יג.

(133) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"ב ריש ע' 121.

(134) פ"א מ"ב.

(135) ברכות כו, א"ב.

(136) ראה לקו"ת פ' ראה כג, ג. ובכ"מ.

(137) ספרי בהעלותך ט, יו"ד. פרש"י וישלח לג, ד.

1 ובפשטות – שכל אחד יוסיף בלימוד התורה בעצמו, וגם ללמוד עם אחרים, עם עוד שנים-שלשה
 2 יהודים וכו', ועד"ז בנוגע לקיום המצוות, להוסיף בעצמו בקיום המצוות בהידור, ולפעול כן גם על
 3 אחרים.

4 וכל שאר הענינים, דברי התעוררות וכו', כולל גם כפי שמקשרים אותם עם ענינים שנעשים כדרך
 5 עמי הארץ – יש מקום לעשותם רק אם הם בדרך הכנה לענין העיקרי, שע"ז יבוא פועל טוב בנוגע
 6 להפצת היהדות בין בני"ע" לימוד התורה וקיום המצוות במעשה בפועל שהוא העיקר¹⁴⁰; אבל אם ח"ו
 7 לא יבוא הדבר לידי פועל, אזי נשאר אותו חלל ביהדות כפי שהי' לפניו, שזהו מה שרצה היטלר בהריגת
 8 ששה מליון הקדושים.

9 ועוד זאת, שאם אין הדבר בא לידי פועל, הרי זה פועל גרעון בהתעוררות שהיתה לפניו, שבגלל
 10 ההתעוררות כו' מרגיש שכבר יצא י"ח ושוב אינו צריך לעשות מאומה, משא"כ אילו לא היתה כל
 11 ההתעוררות כו'¹⁴¹.

12 כד. ויה"ר שהקב"ה לא יתחשב עם הנהגת בני", אלא תומשך ותתגלה מלמעלה היד הגדולה החזקה
 13 והרמה¹⁴²,

14 וכפי שהי' ביצי"מ, שהקב"ה לא התחשב בכך שבני"י היו במעמד ומצב ד"את ערום וערי"י" (כמ"ש
 15 ביחזקאל¹⁴³, כמובא בהגדה), אלא הוציאם ממצרים באותות ומופתים כו' – כך יוציא הקב"ה מגלות זה
 16 האחרון את כל בני", כולל גם פושעי ישראל [שעכשוויו הם רק יחידים, כי כל השאר הם לא פושעי
 17 ישראל, אלא עמי הארץ], שאף שיש עליהם טענות וכו', הרי גם הם "מלאים מצוות כרמון"¹⁴⁴,

18 ובאופן ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה"¹⁴⁵, בחדו וברחמים, בדרכי נועם ובדרכי שלום, ו"שמחת
 19 עולם על ראשם"¹⁴⁶.

20 * * *

21 כה. בשבתות שבין פסח לעצרת נוהגים ללמוד פרקי אבות, וכרגיל, מבארים בהתוועדויות שבשבתות
 22 אלו גם משנה בפרק דשבת זה.

23 ויש להתעכב על ההקדמה לכל פרק – משנת "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר¹⁴⁷ ועמך
 24 כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"¹⁴⁸:

25 הפסוק "ועמך כולם צדיקים וגו'" הובא בתור רא"י לכך ש"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" –
 26 דכיון ש"עמך כולם צדיקים", לכן "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" – "ירשו ארץ", דקאי על תחיית
 27 המתים¹⁴⁹.

28 אבל, עפ"ז מספיק רק להביא התחלת הכתוב: "ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ" (שממנו היא
 29 הראי' לדברי המשנה), ואינו מובן¹⁵⁰, למה הובא גם סיום הכתוב: "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"?

30 ואכן בכמה גירסאות בפרקי אבות¹⁵¹ לא הובא סיום הכתוב "נצר מטעי גו'", אלא רק התחלת הפסוק
 31 "ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ"; אבל בכמה גירסאות הובא גם סיום הפסוק, וכן היא גירסת

(140) אבות שם מ"ז.
 (141) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף, שיש עוד ענינים שנשארים בהתעוררות כו', ולא באים לידי פועל, וכפי שיתבאר לקמן.
 (142) ראה לקו"ת נשא כא, ב ואילך. אוה"ת וישלח רלה,
 סע"א ואילך. נ"ך (כרך א) ע' קלא. ועוד.
 (143) טז, ז.
 (144) ברכות נו, א. הגיגה בסופה. וש"נ.
 (145) בשלח יד, ח.
 (146) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.
 (147) שם ס, כא.
 (148) סנהדרין ר"פ חלק.
 (149) רע"ב (ועוד) לסנהדרין שם. מד"ש לאבות שם.
 (150) ראה גם ד"ה להבין ענין תחה"מ דש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ו (תורת מנחם – סה"מ אייר ע' רכב).
 (151) ראה הנסמן בלקו"ש ח"י"ז ע' 346 הערה 26.

1 רבינו הזקן בפרקי אבות שבסידורו. וצריך להבין מה נוגע סיום הכתוב, "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר",
2 לענין ד"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"?

3 וכפי שיתבאר לקמן.

4 כו. כמו"כ יש להשלים המדובר¹⁵² אודות ה"הדרן" על מסכת כתובות:

5 המשך הדברים – שמ"ש הרמב"ם¹⁵³ ש"בימות המשיח .. עולם כמנהגו נוהג" קאי על מנהג העולם
6 (לא כפי שהי' בתחילת הבריאה, אלא כפי) שהוא עתה, לאחר שנקבע הטבע שאילני סרק אינם עושים
7 פירות, וחיות רעות מזיקים כו' (כפי שהי' בזמן בן כוזיבא¹⁵⁴); ודיוק לשון הרמב"ם "אל יעלה על דעתך
8 שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים כו"¹⁵⁵, ו"אל יעלה על הגב שבימות המשיח .. יהי' שם
9 חידוש במעשה בראשית כו"¹⁵³ – נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א¹⁵⁶, ונדפסה בלקו"ש
10 חכ"ז ע' 191 ואילך.

11 כז. ויש להוסיף ולבאר הענין ד"וגר זאב עם כבש וגו'"¹⁶¹ כפשטות הכתובים – דלכאורה איך שייך
12 לומר שהענין ד"מלאה הארץ דעה את ה"¹⁵¹ ישפיע ויפעל על בעלי-חיים, שאינם בעלי דעת, ש"לא⁵¹
13 ירעו ולא ישחיתו"?

14 ויובן ע"פ המבואר בתורת החסידות¹⁵⁷ – כמדובר כמ"פ שיש ענינים בנגלה דתורה שמובנים
15 ומתורצים רק ע"פ המבואר בחסידות¹⁵⁸:

16 מבואר בד"ה כי פדה ה' את יעקב לרבינו הזקן ולהצ"צ¹⁵⁹, וכן בהמשך וככה¹⁶⁰, שענין הכעס והרוגז
17 כו' הוא מצד מיעוט הדעת, וכמשל הידוע מקטן שמתכעס ומתקצף במהירות גדולה, ומיד מתחיל לבעוט
18 כו', משא"כ בר דעת, שכלי שכלו רחבים יותר, אינו מתכעס מיד, ואפילו בשעת כעסו מתאפק שלא
19 לבעוט וכו', כך, שככל שישנו ענין הדעת יותר, אזי נחלש תוקף המדות כו'.

20 ומזה מובן, שלעתיד לבוא, שאז יהי' תכלית השלימות בענין הדעת, באופן ש"מלאה הארץ דעה את
21 ה' כמים לים מכסים", אזי לא יהיו כלל ענינים של כעס ודריסה כו'.

22 וענין זה יהי' לא רק אצל בני אדם, אלא גם אצל בעלי חיים – שגם אצלם שייך וישנו ענין של שכל,
23 בנוגע לעניניהם כו', וכמובן ממארוז¹⁶¹ ששועל הוא "פיקח שבחיות" (שגם אצלם ישנו ענין השכל,
24 אלא שהשועל הוא הפיקח מכולם), ומקרא מלא דיבר הכתוב "ידע שור קונוהו וגו'"¹⁶², ועד שנוגע גם
25 להלכה בפועל, כפי שמצינו במסכת ב"ק¹⁶³: "ארי תרבות", והיינו, שאפילו חיות רעות יכולים להרגילם
26 – ע"י חינוך במשך חדשים או שנים – להתנהג באופן מסויים, עד שהרגל נעשה טבע¹⁶⁴.

27 ואם עכשיו יכולים בתנאים מסויימים לפעול שינוי בטבע בעלי חיים – עאכו"כ לעתיד לבוא, כשתרבה
28 הדעת כו', בודאי ישתנה גם טבעם של בעלי החיים באופן ש"לא ירעו ולא ישחיתו", אלא "וגר זאב עם
29 כבש .. וארי' כבקר יאכל תבן"¹⁶⁵.

וש"נ.

158) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ס"ע 97. וש"נ.

159) מאמרי אדה"ז – אתהלך לאזניא ע' נו ואילך. ועם הגהות – באוה"ת נח (כרך ג) תרסט, א ואילך.

160) תרל"ז – פצ"ד (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תרכח ואילך).

161) ברכות סא, ב.

162) ישע"י א, ג.

163) טז, ב.

164) ראה שבילי אמונה נ"ד ש"ב. שו"ת הרמ"ע מפאנו

סל"ו. תניא ספ"ד. פט"ו (כא, א). פמ"ד (סג, ב).

165) שם יא, ז.

152) בשיחות י"א ניסן סכ"ב, ש"פ מצורע, שבת הגדול סי"ג, ואחש"פ סל"ז (תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ב' ע' 29 ואילך; ע' 68 ואילך; ע' 113 ואילך).

153) הלי' מלכים רפ"ב.

154) נתבאר גם מה ששלחו חכמים לבדקן אי מורח ודאין או לא – שהי' זה לאחרי ש"מלך תרתין שנין ופלגא" (סנהדרין צג, ב), ולכן סברו, שאם הוא משיח, הרי כבר הגיע הזמן (דתקופה הב') שיקויים בו (ישע"י יא, ג) "והריחו ביראת ה'", "דמורח ודאין" (סנהדרין שם).

155) שם פי"א ה"ג.

156) משיחות חודש ניסן שנה זו.

157) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 85 ואילך.

1 וענין זה אינו ביטול מנהגו של עולם, אלא רק באופן שמגלים ענין שישנו כבר – היכולת שישנה
2 בהעלם ובכח, ומביאים אותו מן הכח אל הפועל¹⁶⁶.

3 * * *

4 כח. בנוגע לביאור בפירוש רש"י:

5 כיון שרש"י מפרש מ"ש "אחרי מות שני בני אהרן" בהקדמה לציווי "ואל יבוא גו' אל הקודש", ע"פ
6 ה"משל לחולה שנכנסו אצלו רופא . . ואמר לו . . שלא תמות כדרך שמת פלוני", ועד"ז בנדו"ד, "שלא
7 ימות כדרך שמתו בניו" – לא צריך רש"י לכתוב בפירוש שנדב ואביהוא נכנסו לקדש הקדשים, ועל
8 חטא זה נענשו, כיון שהבן חמש למקרא מבין זאת מעצמו.

9 ויש להוסיף שענין זה מובן גם ממ"ש רש"י בפ' שמיני¹⁶⁷ "שתויי יין נכנסו למקדש, תדע שאחר
10 מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתויי יין למקדש". ומזה מובן גם בנדו"ד, שמזה שאחר מיתתן הזהיר
11 את אהרן "ואל יבוא גו' אל הקודש", מוכח, שמיתתן היתה בגלל שנכנסו אל הקודש. ולאחרי שרש"י
12 פירש זאת בפ' שמיני, אינו צריך לחזור ולפרש זאת גם בפרשתנו.

13 אבל גם לולי זאת, מובן הדבר מפירוש רש"י בפרשתנו: "שלא ימות כדרך שמתו בניו", כה"משל
14 לחולה . . שלא תמות כדרך שמת פלוני".

15 כט. אך עדיין צריך ביאור – מהו הכרחו של רש"י לפרש כן:

16 כיון שלא נתפרש בכתוב שנדב ואביהוא נכנסו אל הקודש, ומה גם שאין סיבה שיכנסו אל הקודש
17 (כקושיית הרמב"ן) – הרי מוטב לפרש (כדברי המפרשים) שהענין ד"אחרי מות שני בני אהרן" נזכר רק
18 בדרך דוגמא, שלא ימות כדרך שמתו בניו בגלל שעשו דבר בלתי רצוי בענין אחר?

19 [ואין הכוונה שרש"י יסמוך על דברי המפרשים הנ"ל, אלא שרש"י יכתוב בפירוש שזוהי רק דוגמא].

20 ועכצ"ל, שיש לרש"י הכרח (לא ע"ד הסוד, רמז או דרוש, אלא) בפשטות הכתובים שנדב ואביהוא
21 נכנסו אל הקודש, ולכן מפרש המשך הכתובים: "אחרי מות שני בני אהרן . . ואל יבוא בכל עת אל
22 הקודש" לא בדרך דוגמא, אלא כפשוטו, "שלא ימות כדרך שמתו בניו", בגלל אותה סיבה.

23 ל. והביאור בזה:

24 בנוגע לחטא של נדב ואביהוא מסופר בפ' שמיני⁹¹: "ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו
25 בהן אש וישמו עלי' קטורת ויקריבו לפני ה' אש זרה וגו'", היינו, שהיו להם רק מחתות, שנתנו בהן
26 אש ושמו עליהן קטורת, ותו לא.

27 ולכאורה: בדרך כלל מקטירים את הקטורת על מזבח הפנימי – ומדוע לא נזכר כאן מזבח הפנימי,
28 כי אם מחתות בלבד?

29 אך הביאור הוא בפשטות – כיון שנדב ואביהוא לא היו באוהל מועד (מקומו של מזבח הפנימי),
30 אלא נכנסו לקדש הקדשים, ולכן הקטירו הקטורת על המחנות בלבד.

31 וזהו מ"ש בהתחלת פרשתנו "בקרבכם לפני ה' וימותו": גם משה ואהרן היו "לפני ה'" בעת עבודתם
32 באוהל מועד, אלא שהם נשארו באוהל מועד, ואילו אצל נדב ואביהוא הי' הענין ד"בקרבכם (יותר) לפני
33 ה'" – שנכנסו לקדש הקדשים, ולכן – "וימותו".

34 והטעם שנכנסו לקדש הקדשים (כקושיית הרמב"ן) – מפורש בכתוב עצמו: "בקרבכם לפני ה'",
35 והיינו, שרצונם הי' להיות בקירוב יותר לאלקות, וכיון שקדושת קדש הקדשים גדולה יותר מקדושת
36 אוהל מועד, לא הסתפקו בקדושת אוהל מועד, אלא נכנסו לקדש הקדשים.

167) יו"ד, ב.

166) חסר הסיום (המו"ל).

לא. עפ"ז יש לבאר דיוק בפירוש רש"י בפ' שמיני:

על הפסוק¹⁶⁸ "הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש", מפרש רש"י: "היכן דיבר, ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי¹⁶⁹, אל תקרי בכבודי אלא במכובדי וכו'".

ולכאורה: בענין זה נוגע רק מ"ש "ונקדש בכבודי", ומדוע מביא רש"י גם התיבות שלפנ"ז – "ונועדתי שמה לבני ישראל"?

אך הענין הוא – שמהתיבות "ונקדש בכבודי" (במכובדי) בלבד לא יודעים למי הכוונה, ומהי הסיבה שזוכים לכך.

ולכן מביא רש"י התחלת הפסוק: "ונועדתי שמה לבני ישראל", דקאי על קדש הקדשים ("מעל הכפורת, כמו שנאמר¹⁷⁰ ודברתי אתך מעל הכפורת"¹⁷¹), ומזה מובן, ש"ונקדש בכבודי" קאי על אלו שיכנסו לקדש הקדשים.

וכיון שנדב ואביהוא נכנסו לקדש הקדשים בגלל גודל תשוקתם להתקרב יותר לאלקות ("בקרבתם לפני ה'"), לכן זכו שעל ידם ה' הענין ד"ונקדש בכבודי", וכפי שאמר אח"כ משה לאהרן: "עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך".

לב. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר:

על נדב ואביהוא נאמר "בקרבתם לפני ה' וימותו" – שזהו ענין הרצוא, שלכן מיד לאח"ז נאמר הציווי "ואל יבוא גו' אל הקודש", שאסור שיהי' ענין הרצוא בלבד, וכפי שמצינו בנוגע לארבעה שנכנסו לפרדס, שהי' צורך בכמה עניני זהירות כו', ודוקא מי ש"נכנס בשלום" – "יצא בשלום"¹⁷².

וזהו גם הקשר לחג הפסח:

חג הפסח – ענינו חסד. ואף שמבואר בהערות אאמו"ר¹⁷³ שתג הפסח קשור עם בחי' גבורות, הרי זה גם – ובעיקר – חסד.

וכאשר מאירה מדת החסד והאהבה שלמעלה – הרי זה מעורר את האהבה אצל בני' למטה, שפועלת אצלם הרצוא לאלקות, "לכתך אחרי במדבר"¹⁷⁴.

[ולהעיר, שענין הרצוא שבחג הפסח, שהו"ע של העלאה מלמטה למעלה, אינו בסתירה להידוע שענינו של חודש ניסן הוא המשכה מלמעלה למטה, כמבואר בכ"מ].

ולאחרי הרצוא וההעלאה בחג הפסח, באה העבודה דספירת העומר, באופן שמתעלה בעבודתו מדרגא לדרגא, עד שמגיע לחג השבועות שבו נעשית המשכה מלמעלה למטה.

ועוד ענין בשייכות של חג הפסח לנדב ואביהוא – שבעת יצי"מ היו בני' במעמד ומצב ד"את ערום וערי"¹⁴³, שזהו ע"ד הענין דמחוסרי בגדים שהי' אצל נדב ואביהוא¹⁷⁵.

לג. הביאור בפרקי אבות¹⁷⁶:

בנוגע לפירוש ד"עולם הבא", "ירשו ארץ", הנה אע"פ שיש קס"ד לומר שקאי על "ארץ" ברוחניות, ע"ד מ"ש¹⁷⁷ "אתהלך לפני ה' בארצות החיים", שקאי על ג"ע התחתון וג"ע העליון, ובספירות הו"ע מלכות ובינה¹⁷⁸, מ"מ, הפירוש ד"עולם הבא" במשנה זו הוא – עולם התחי', נשמות בגופים ב"ארץ" כפשוטה.

(168) שם, ג.
 (169) תצוה ל, מג.
 (170) תרומה כה, כב.
 (171) פרש"י תצוה שם, מב.
 (172) ראה חגיגה יד, סע"ב. טו, סע"ב. ירושלמי שם פ"ב ה"א.
 (173) שם ס"ע רעט.
 (174) ירמ" ב, ב. וראה פרש"י יב, לט.
 (175) תנחומא פרשתנו ו. ויק"ר פ"כ, ט.
 (176) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 343 ואילך (גם משיחה זו).
 (177) תהלים קטז, ט.
 (178) ראה יהל אור עה"פ (ע' תמד ואילך). ועוד.

- 1 ועפ"ז מובן מה שמביא גם סיום הכתוב "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר" – שמזה מוכח שהכוונה
 2 ב"ירשו ארץ" היא (לא לג"ע, ארץ רוחנית, אלא) לעולם התחי', ארץ גשמית:
- 3 "נצר מטעי" – הו"ע הנטיעה, שעי"ז נעשית הצמיחה של פירות ופירי פירות. והרי ענין הצמיחה
 4 שייך בעוה"ז הגשמי דוקא, ולא בג"ע, שנקרא "עולם ברור"¹⁷⁹, שכל דבר נמצא במקומו, ואין שם עליות
 5 באופן שבאין ערוך, כי אם עליות שבערך, שנחשבים לבחי' עמידה, שלכן מצינו שהנשמה למעלה היא
 6 בבחי' עמידה, ודוקא ע"י עבודתה למטה נעשית בבחי' מהלך, שהו"ע של עלי' שבאין ערוך¹⁸⁰. וכמו
 7 בלימוד התורה, שלמעלה לא נוספים ענינים חדשים, כי אם מה שלמדו למטה, ולכן אמרו רז"ל¹⁷⁹ "אשרי
 8 מי שבא לכאן ותלמודו בידו"; ורק למטה שייך ענין של צמיחה בתורה, באופן של עלי' והתחדשות.
- 9 [וזהו גם מה שמסיימים במשנה¹⁸¹ ד"הרבה להם תורה ומצוות" – ריבוי מופלג, כמשל הגרעין הנזרע
 10 בארץ שצומחים ממנו ריבוי מופלג של פירות, ועד"ז בנוגע לעבודת בני"י בלימוד התורה וקיום המצוות
 11 בעוה"ז הגשמי, שעז"נ¹⁸² "הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה"].
- 12 ו"מעשה ידי" – ענין של עשי', ששייך בגשמיות דוקא. ועז"נ "להתפאר", דכיון שעשי' היא סיפא
 13 דכל דרגין, הנה "סוף מעשה במחשבה תחילה"¹⁸³, ועי"ז באים לתכלית השלימות.
- 14 לד. ועפ"ז יש לבאר גם הקשר והשייכות של משנת "כל ישראל" ללימוד פרקי אבות:
 15 התוכן של פרקי אבות הוא – עניני מוסר כו', שהזהירות בהם נדרשת (לא מצד הנשמה, אלא) מצד
 16 הגוף דוקא, שגם עניני הגוף יהיו כדבעי למהוי.
- 17 וע"י ההנהגה לפי ההוראות של פרקי אבות, להבטיח שעבודתו לקונו תהי' בשלימות גם מצד הגוף
 18 – אזי באים להגילוי שיהי' לעתיד לבוא בעולם התחי', שעז"נ "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא",
 19 שאז תתגלה מעלת הגוף.
- 20 וזהו גם מה שלימוד פרקי אבות הוא הכנה לחג השבועות, "זמן מתן תורתנו" – שהרי התורה "לא
 21 בשמים היא"¹⁰³, אלא ניתנה דוקא בארץ למטה, לנשמות בגופים.
- 22 ועד שע"ז זוכים גם ללימוד תורתו של משיח – שהרי אע"פ שמ"ת לא יהי' עוד הפעם¹⁸⁴, כיון
 23 שבמ"ת "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו"¹⁸⁵ עד סוף כל הדורות, מ"מ, דוקא לעתיד לבוא תתגלה
 24 תורתו של משיח, שגם הוא קשור עם משה, שהרי "גואל ראשון הוא גואל אחרון"¹⁸⁶, וכמדובר
 25 בהתוועדות הקודמת¹⁸⁷ שאין זה בסתירה לכך שמשיח הוא משבט יהודה ואילו משה הוא משבט לוי,
 26 כיון שב(נשמתו) גופו של משיח תתלבש נשמת משה, עליו נאמר¹⁸⁸ "יבוא טוב (זה משה) ויקבל טוב
 27 (זו תורה – תורתו של משיח) מטוב (זה הקב"ה) לטובים" (אלו ישראל), בגאולה האמיתית והשלימה,
 28 בקרוב ממש.
- 29 [כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "על אחת כמה וכמה"].

[תשיט]. תער"ב ח"א ע' שסו [ח"ב ע' תקב]. סה"מ עטר"ת ע'
 רצא. תרפ"ה ע' קצט. תש"ט ע' 57. ועוד.
 (185) אבות רפ"א.
 (186) ראה שמור"ר פ"ב, ד"ו. דבר"ר ספ"ט. זח"א רנג, א. שער
 הפסוקים ויחי מט, יו"ד. תו"א משפטים עה, ב.
 (187) שיחת אחש"פ סמ"ו (תורת מנחם – התוועדויות חע"ב
 ע' 122). וש"נ.
 (188) מנחות נג, ריש ע"ב.

(179) פסחים נ, א. וש"נ.
 (180) ראה סה"מ תרנ"ד ע' רסג ואילך. תרנ"ט ע' כד [לג].
 תר"ס ע' קז ואילך. המשך תרס"ו ע' יח [כה]. סה"מ אעתי"ר ע'
 סט ואילך.
 (181) מכות כג, ריש ע"ב.
 (182) ישעי' כז, ו. וראה תו"א שמות נג, ג ואילך. ובכ"מ.
 (183) פיוט "לכה דודי".
 (184) ראה סה"מ תר"ם ח"א ע' קצט. ע' רפד. תרמ"א ע' תיב.
 תרמ"ז ע' פז. תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג [לב]. ע' תקמו

לקוטי שיחות

פרשת אחרי

כך כב, שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

- 23 בדרך כלל מוסיף רש"י את המילה "מגיד" בפירושו,
 24 כאשר דבריו של רש"י אינם נאמרים במפורש בפשט
 25 הפסוק, אלא "מגיד" – הפסוק בא לומר דבר מסויים,
 26 בנוסף על הנאמר במפורש⁸. ואין מובן כאן: הענין של
 27 לבישת ארבעה בגדים בלבד, ולא שמונה בגדים, נאמר
 28 במפורש בפסוק?
 29 כן יש להבין את לשונו של רש"י בסיום הפירוש "אלא
 30 בארבעה, ככהן הדיוט, וכולן של בוך":
 31 א) בפסוקים מוזכרים במפורש ארבעה בגדים, ומדוע
 32 צריך רש"י לומר זאת?
 33 ב) מה מוסיף ומחדש רש"י באמרו "ככהן הדיוט" –
 34 והרי הדבר כבר ידוע לפני כן, בפרשת תצוה⁹, שכהן
 35 הדיוט לובש רק "ארבעה בגדים"?
 36 ג) ובכל אופן: מהי החשיבות בכך שזה "ככהן
 37 הדיוט"?
 38 ד) "וכלן של בוך" – לגבי כל אחד מהבגדים נאמר
 39 במפורש בפסוק שהוא יעשה מ"בד". ומה מוסיף רש"י
 40 באמרו "וכלן של בוך"?
 ג.

- הכהן הגדול ביום הכפורים – ארבעה או שמונה בגדים?
 41 לכאורה, ניתן היה להסביר שמטרת רש"י היא לשלול
 42 פירוש אחר לגמרי:
 43 בלימוד הפסוק "כתונת בד קודש...", ניתן היה לומר:
 44 כיון שכבר ידוע מפרשת תצוה¹⁰ שלאהרן הכהן היו שמונה
 45 בגדים, אשר כולם היו "לכבוד ולתפארת"¹¹, כיצד ייתכן
 46 שבכניסתו אחת בשנה לקדש הקדשים הוא ילבש רק

א.

הציווי על לבישת בגדי הבד

- 1 בתחילת פרשתנו כאשר מסופר "ויאמר ה' אל משה
 2 דבר אל אהרן וגו' ואל יבא בכל עת אל הקודש... בזאת
 3 יבא אהרן אל הקודש", נאמר¹: "כתונת בד קודש ילבש..."
 4 רש"י מצטט את המילים "כתונת בד גו'", ומפרש:
 5 "מגיד שאיננו משמש לפנים² בשמונה בגדים שהוא משמש
 6 בהם בחוץ, שיש בהם זהב³, לפי שאין קטיגור נעשה
 7 סניגור⁴, אלא בארבעה, ככהן הדיוט, וכולן של בוך".
 8 המשמעות הפשוטה של פירוש רש"י, לכאורה היא:
 9 כוונתו היא לתרץ מדוע נכתב כאן הציווי על לבישת
 10 הבגדים – "כתונת בד קודש ילבש... בגדי קודש הם...
 11 ולבשם" – כציווי חדש, בעוד אשר ציווי זה כבר מופיע
 12 במפורש בפרשת תצוה⁶, הן עצם החובה של הכנת
 13 הבגדים, והן החובה של לבישתם "בבואם אל אהל מועד
 14 או בגשתם אל המזבח לשרת בקודש ולא ישאו עון
 15 ומתו..."⁷. מה מחדש הציווי שנאמר לאהרן?
 16 על כך מבאר רש"י, שכוונת הפסוק כאן איננה למנות
 17 את בגדי הכהונה ולהזכיר את חובת לבישתם בשעת
 18 הכניסה לעבוד בקודש, אלא "מגיד" – כוונת הפסוק היא,
 19 שהכהן הגדול חייב ללבוש רק בגדים אלו, ולא את
 20 "שמונת הבגדים", שאודותם למדנו לפני כן בפרשת תצוה,
 21 שבהם משמש הכהן הגדול תמיד.

ב.

השאלות המתעוררות על לשון רש"י

22 אך עדיין יש להבין:

(1) ראה גר"א, דבק טוב ושפ"ח כאן.
 (2) כח, ב ואילך.
 (3) שם כח, מג.
 (4) ראה לדוגמא פרש"י פרשתנו יח, ג. ובכ"מ.
 (5) שם כח, מ-מב.
 (6) כח, ד ואילך.
 (7) כח, ב.

(1) טז, ד.
 (2) כ"ה בדפוס רש"י שלפנינו. וכ"ה גם בדפוס ראשון ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) – "בפנים". ובדפוס שני ובכמה כת"י רש"י ליתא חיבת "לפנים".
 (3) בדפוס ראשון וא' מכת"י רש"י (שתח"י) ליתא "שיש בהם זהב". אבל כ"ה בשאר הדפוסים וכת"י רש"י (שתח"י).
 (4) מקורו בגמ' ר"ה כו, א. דיעה הא' בויק"ר פכ"א, יו"ד. ירושלמי יומא פ"ו ריש ה"ג.

29 בפסוק זה הוא שארבעה בגדים אלו, המפורטים בפסוק,
30 הם של בוך. בעוד אשר פירוש רש"י קובע את ההיפך,
31 שהחידוש בפסוק הוא רק בכך שהכהן הגדול אינו לובש
32 את ארבעת בגדי הזהב האחרים.

ה.

לבישת ארבעת הבגדים - בעבודות הנעשות בפנים

33 ההסבר לכך הוא:
34 כוונת רש"י היא להשיב על שאלה המתעוררת בפסוק:
35 מדוע מופיע פסוק זה אודות לבישת הבגדים במקום זה?
36 לכאורה, צריך היה הפסוק להופיע לפני כל עבודותיו
37 וקרבתיו של הכהן הגדול ביום הכיפורים, או לאחר
38 שמפרטת התורה את כל העבודות שצריך היה הכהן הגדול
39 לבצע בהיותו לובש בבגדים אלו.¹⁹

40 מכך שהפסוק מופיע מיד לאחר הפסוק "בזאת... בפר
41 בן בקר לחטאת ואיל לעולה" ניתן היה להבין בפשטות,
42 שהכהן הגדול לובש את ארבעת הבגדים רק בעת הקרבת
43 פר בן בקר לחטאת ואיל לעולה, שאלה הם הקרבת
44 המיוחדים לו ביום הכיפורים.

45 אך מהפסוקים הנאמרים בהמשך ניתן להבין: (א)
46 עולתו - האיל לעולה - מוקרב בבגדים אחרים "ולבש
47 את בגדיו", כלומר, ב"שמונה בגדים שהוא עובד בהם כל
48 ימות השנה"²⁰. (ב) כל העבודות עד "עולתו" - שני שעירי
49 העיזים לחטאת של עדת בני ישראל, עבודת הקטורת
50 וכדומה - המוזכרות לאחר פסוקנו - צריכות להיעשות
51 כשהכהן הגדול לובש בארבעת הבגדים.

52 לפיכך מפרש רש"י: מגיד שאינו משמש לפני
53 בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ...". למרות שמן
54 הפסוק בפשטות מובן לכאורה שפרט זה אמור לגבי שני
55 הקרבנות המוזכרים בפסוק הקודם, החטאת ועולה. אך לא
56 כך הוא הסבר הדברים, אלא כוונת הפסוק היא ש"אינו

1 ארבעה מבין הבגדים, ולא את ארבעת הבגדים האחרים,
2 וימעט בענין של לכבוד ולתפארת"¹²?

3 משום כך ניתן היה להסביר, שמשמעות הפסוק איננה
4 שהכהן הגדול צריך ללבוש רק ארבעה בגדים אלו, שכן
5 ברור שהוא צריך ללבוש תמיד את כל שמונת הבגדים,
6 כפי שניתן להבין ממפרשי התורה האחרים¹³, אלא מטרת
7 הפסוק היא להצביע על השינוי¹⁴ שביום הכפורים -
8 שארבעת הבגדים הללו צריכים להיות ביום הכיפורים
9 שונים: במשך כל השנה עשויים ארבעה בגדים אלו מ"שש
10 משזר"¹⁶, כנאמר בפרשת תצוה¹⁵ "הכתונת שש מצנפת
11 שש ואבנט...". ואילו כאן ביום הכפורים נאמר "כתונת בד
12 ומכנסי בד... ובאבנט בד... ובמצנפת בד..." - ארבעה
13 בגדים אלו אינם עשויים ביום הכיפורים מ"שש משזר",
14 אלא מחוט אחד¹⁷, ולכן מדובר בפסוק זה על לבישת
15 ארבעת הבגדים הללו בלבד.

16 את זאת שולל רש"י בפירושו "מגיד..." - אין לחשוב
17 שהפסוק מפרט כאן רק את השינוי שבארבעת הבגדים
18 הללו, ואינו שולל את לבישתם של ארבעת הבגדים
19 האחרים, אלא "אינו משמש לפני בשמונה בגדים" -
20 פסוק זה שולל את לבישת הבגדים "שהוא משמש בהם
21 בחוץ", אלא בארבעה ככהן הדיוט.

ד.

הקושי במילים "וכולן של בוך"

22 אך גם פירוש זה הוא תמוה, משום¹⁸ שגם לפי פירוש
23 זה אינה מובנת כל כך התוספת "מגיד", כי בסופו של דבר
24 אין רש"י מוסיף כאן דבר על מה שנאמר במפורש בפסוק,
25 אלא רק שולל פירוש מוטעה שאינו כמשמעות הפסוק

26 ובנוסף לכך, דבריו של רש"י בסוף הפירוש - וכולן
27 של בוך" - לא זו בלבד שהם מיותרים, אלא הם מדגישים
28 את ההיפך. מילים אלו נותנות פתח לטעות שהחידוש

17 ולהעיר שגם ע"ד ההלכה הרי כתב הרמב"ם (הל' כלי המקדש
פ"ח הי"ד) כל מקום שנאמר בתורה שש או שש משזר צריך שיהי' חוט
כפול ששה ומקום שנאמר בד אם הי' חוט אחד לבדו כשר. אלא
שברמב"ם שם מסיים "ומצוה מן המובחר שיהי' כפול ששה". אבל ראה
זבחים יח, סע"ב ובפרש"י שם שזורין מעכב. וראה משנה למלך שם
ה"ג בארוכה.

18 ועוד: א) זהו היפך דעת רש"י (אבל ש) על הש"ס דכל הבגדים
צ"ל שש משזר גם בדיעבד, כנ"ל בהערה שלפניו. ב) ועיקר: כבר מפורש
בצו שם "ולבש הכהן מדו בד (הכתונת) ומכנסי בד ילבש על בשורו",
דהנאמר בבגדי כהונה "שש" היינו "בד".

19 לאחר פסוק כב.

20 טז, כד ובפרש"י.

12) ואף שגם בבגדי כהן הדיוט נאמר (שם, כח, מ) "לכבוד
ולתפארת" - מובן, שאינו דומה לשמונה בגדי כה"ג. וראה רמב"ן שם,
ב. רשב"ם שם, מ. מהמ"צ להרמב"ם מ"ע לג. - ועפ"ז מובנים דברי
חז"ל (פרש"י במגילה יב, א ד"ה בגדי - מאסתר שם. ועוד) - כה"ג
דוקא.

13) ראה ראב"ע כאן. רשב"ם תצוה כח, לה. וכבר העירו מוקי"ר
פכ"א, ז (וראה מפרשים שם). וראה תו"ש מלואים לפ' תצוה סי"ז.

14) וכמו שמצינו בפ' צו (ו, ג) שהכתוב מפרט רק ב' בגדים אף
שפשוט שצריך ללבוש כל הבגדים. אלא שמחמת טעם מפרט רק ב' אלו
- ראה רש"י ומפרשיו שם.

15) פקודי לט, כח.

16) כח, כט.

1 ממשש לפניו בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ,¹
 2 והקרבת האיל לעולה הרי נעשית בחוץ²⁰, ומצד שני, כל
 3 העבודות המוזכרות בהמשך - הזית הדם של שני שעירי
 4 העיזים והקטורת וכדומה - נעשות לפניו, או לצורך
 5 פנים²¹, וממילא הן נעשות בארבעת הבגדים.
 6 וזוהי הסיבה לכך שענין הבגדים נאמרה דוקא כאן
 7 לאחר הפסוק "בזאת יבוא אהרן אל הקודש..." - לא לפני
 8 כל הקרבנות, ולא לאחר סיום הקרבנות המיוחדים ליום
 9 הכפורים:
 10 בכך מדגיש הפסוק, שלבישת ארבעת הבגדים אינה
 11 לצורך עבודת היום של יום הכפורים, אלא משום "בזאת
 12 יבוא אהרן אל הקודש" - משום החידוש של יום הכפורים,
 13 שהוא העבודה בפנים. בפנים אי אפשר לעבוד באותם
 14 שמונת הבגדים "שהוא משמש בהם בחוץ", כשהכוונה
 15 במילים אלו אינה דוקא לעבודה בחוץ במשך השנה
 16 כולה²², אלא "שהוא משמש בהם בחוץ" ביום הכפורים
 17 עצמו.

ו.

היחוד ביום הכפורים - הכניסה לקדש הקדשים

18 לפי זה מתורצת גם התמיהה על כך שרש"י אינו
 19 מיישב קושי בפשוטו של מקרא:
 20 אם "אין קטיגור נעשה סניגור" ומשום כך אסור לכהן
 21 הגדול לעבוד בבגדי זהב - כיצד ייתכן שבחוץ הוא עובד
 22 בבגדי זהב?
 23 לגבי העבודה במשך ימות השנה, אפילו בעבודה

ז.

הכהן הגדול בקדש הקדשים - ככהן הדיוט

44 לפי פירוש רש"י, כאמור, החידוש של הפסוק "כתונת
 45 בד..." הוא האיסור לעבוד בפנים בבגדי זהב משום שאין
 46 קטיגור נעשה סניגור. ולפי זה אין ברור:

את עולתו ואת עולת העם". ועל כל היום בכלל (טז, ל) "כי ביום הזה יכפר עליכם גוי".

24 להעיר מב' הדיעות ביומא ס, ריש ע"ב: ר"י סבר מקום שמכתפין בו פעם אחת בשנה ור"נ סבר דברים המתכפין בהן פ"א בשנה.

25 להעיר מיומא נ, א: במה הוכשר אהרן לבוא אל הקודש בפר כו'. ושם ד, א: והאי בזאת מיבעי לי' לגופי' כו'.

26 בקה"ק (שבא בהמשך ל"יבוא אל הקודש"). וכפרש"י יומא ס, א ד"ה מבפנים (וראה פרש"י שם מ, א ד"ה חוקה). ולא כפשטות לשון הרמב"ם (רפ"ה דהל' עבודת יום הכפורים) "בפנים בהיכל". וראה בארוכה לח"מ שם (אבל ראה בדבריו שם בסופו דגריס ברמב"ם "לפנים מן ההיכל". וכ"ה בקריית ספר (על הרמב"ם) שם).

21 בסגנון אחר: כיון שנעשו בהדברים שדמם נכנס לפניו* הרי זה כהתחלת עבודת פנים. וראה יומא ס, סע"ב "צורך פנים כפנים דמי". אלא שע"ד ההלכה אמרינן זה לדעת ר"י (לענין הקדים מעשה לחבירו בבגדי לבן מבחוץ) רק בשחיטה ובחפינה ולא בהגולה ויודי ושפיכת שיריים וכל מתנות הפרוכת ומזבח הזהב (ראה פרש"י שם ע"א ד"ה בבגדי לבן). וראה רמב"ם הל' עבודת יוה"כ פ"ה ה"ב). משא"כ ע"ד הפשט (ולעצם ענין לבישת בגדי לבן) אמרינן זה בכל העבודות הנעשות בדברים שנכנסים לפניו. וראה יומא מ, א ואילך. לח"מ לרמב"ם שם ה"א. ואכ"מ.

22 כלשון רש"י שם ד"ה ולבש.

23 (וכפר בעדו ובעד העם" עז"ש ויצא ועשה

* וצ"ע בשניר המשתלח לפרש"י אם הוא נחשב כקרבן אחד עם שעיר השני (שלכן הציווי דלקיחתם והגמדתם כו' נאמר על שניהם ביחד, שני השעירים (ראה פסוקים טז, ה, דח). וראה יומא רפ"ו טב, א ואילך)) והכפרה בדם של שעיר המזבח בפנים הוי (גם) כחלק (וכפרה) של (דם) שעיר המשתלח.

ולהעיר מיומא מ, ריש ע"ב. יעמוד חזי לפני ה' לכפר עליו (פרשתנו טז, יו"ד) עד מתי כו' עד שנת מתן דמו של הבייור כו' בכפרת דמים הכתוב מדבר (ולהעיר שהוא דעת ר"י שס"ל יומא ס, טו"א) שסדרן מעבב בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים. וראה שם סה, א. אלא שרש"י בפירושו עה"ת פ"י לכפר עליו - שיתודה עליו (כדעת ר"ש שם). ואכ"מ.

30 על האבנט של אהרן נאמר בפרשת פקודי³² שהוא
 31 נעשה מ"ש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני מעשה
 32 רוקם".
 33 (בפרשת תצוה³³, כאשר נאמר הציווי על עשיית
 34 הבגדים כתוב רק שהאבנט צריך להיות "מעשה רוקם",
 35 אך אין נאמר שם ממה הוא נעשה, ואילו בעשיית הבגדים
 36 בפרשת פקודי מסופר שאבנטו של אהרן, הכהן הגדול,
 37 היה עשוי מהחמרים הנ"ל).
 38 ויוצא מכך, שאבנטו של אהרן איננו עשוי רק מ"בד"
 39 – וכיצד אומרת התורה "ובאבנט בד יחגור?" מכך מובן,
 40 שהבגדים הללו אינם בגדי הכהן הגדול, אלא "ארבעה
 41 ככהן הדיוט"³⁴.
 42 ורש"י סובר בפשוטו של מקרא, שהתורה מזכירה
 43 בפרשת פקודי את אבנטו של אהרן דוקא, ולא את
 44 האבנטים של בניו, למרות שבאותו מקום³⁵ מוזכרים
 45 בתורה שלשת הבגדים האחרים של בני אהרן, משום
 46 שבפסוק זה מדובר דוקא אודות אבנטו של אהרן, ואילו
 47 אבנטי בני אהרן היו עשויים אחרת, מבד בלבד³⁶.

ט.

דעות רש"י והרמב"ם לגבי בגדי לבן

48 ויש לומר שזה מהענינים המופלאים בדרך ההלכה
 49 אשר בפירושו רש"י: רש"י והרמב"ם חלוקים לגבי מהות
 50 של בגדי כהן גדול ביום הכפורים:
 51 הרמב"ם³⁷ אומר "בגדי כהונה שלשה מינים, בגדי כהן
 52 הדיוט ובגדי זהב ובגדי לבן" – לפי שיטת הרמב"ם
 53 בגדי הלבן של יום הכפורים הם בפני עצמם סוג שונה של
 54 בגדים. לא שמשום האיסור ללבוש בגדי זהב בפנים
 55 נשארים ממילא רק ארבעה מבין שמונת הבגדים, אלא
 56 שזהו סוג שלישי של בגדים³⁸.
 57 ואילו רש"י מדייק שבפנים צריך הכהן הגדול לעבוד
 58 ב"ארבעה ככהן הדיוט", כפי שהוסבר לעיל.

1 כאשר לומדים את הפסוקים בפרשת תצוה, רואים את
 2 הזהירות הרבה בלבישת הבגדים, כדי שהעבודה במקדש
 3 תיעשה "לכבוד ולתפארת", עד כדי כך ש"המשמש מחוסר
 4 בגדים במיתה"²⁷. ואם כך, כיצד ייתכן, שמשום "אין
 5 קטיגור נעשה סניגור" לא תהיה תלבושתו של הכהן הגדול
 6 "לכבוד ולתפארת" בשלימות, והוא אפילו לא ילבש את
 7 מספר הבגדים המלא כרגיל?
 8 ויש להוסיף: אילו היה דין מיוחד לגבי בגדי כהונה
 9 ביום הכפורים²⁸, שביום זה צריך הכהן הגדול ללבוש
 10 בגדים מסוג אחר, המיוחדים ליום הכפורים – לא היה
 11 הדבר כל כך תמוה. שהרי, כשם שבכל ימות השנה קבעה
 12 התורה שמונה בגדים לכהן גדול, כך קבעה התורה דין של
 13 ארבעה בגדים מיוחדים ליום הכפורים. אך כיון שלפי
 14 רש"י אין דין וחיידוש מיוחד בבגדים שלובש הכהן הגדול,
 15 אלא שחל איסור ללבוש בגדי זהב ביום הכפורים, מתעורר
 16 הקושי: בסופו של דבר יוצא, שדוקא ביום הכפורים הכהן
 17 הגדול הוא כאילו מחוסר בגדים?

18 לפיכך צריך רש"י להדגיש, שהכהן הגדול לובש ביום
 19 הכפורים ארבעה בגדים "ככהן הדיוט": הכהן הגדול אינו
 20 לובש בפנים ארבעה בגדים מתוך שמונת הבגדים של²⁹,
 21 אלא הוא עובד אז ככהן הדיוט³⁰, אשר מספר בגדיו הוא
 22 מלכתחילה ארבעה.

ח.

"אבנט בד" – ככהן הדיוט

23 בכך יובנו גם דברי רש"י בסיום פירושו "וכלן של
 24 בוץ":
 25 באמרו על ארבעת הבגדים של הכהן הגדול בקדש
 26 הקדשים "שכולן של בוץ" אין כוונת רש"י רק להבהיר
 27 שאין הבגדים הללו כ"קטיגור", אלא גם להוסיף הוכחה
 28 לכך שהעבודה בפנים ביום הכפורים היא "ככהן הדיוט"³¹,
 29 כדלהלן:

(27) פרש"י שם כח, מג.

(28) ראה לקמן בפנים (סעיף ט) שכן משמע דעת הרמב"ם. ולהעיר מירושלמי יומא פ"ז סה"ב (ויק"ר פכ"א, יא): ולמה בבגדי לבן כו' כשירות של מעלן כך שירות של מלן כו'.

(29) להעיר מלשון רש"י "שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים כו' שיש בהם זהב" (אף שרק בחלק מהם יש זהב), ולא כלשון הגמ' ר"ה שם, ירושלמי וכן בויק"ר (הג"ל הערה 4): מפני מה אין כה"ג נכנס בבגדי זהב כו'.

(30) להעיר מהגירסא בא' מכת"י רש"י (שתח"י): בד' של כהן הדיוט.

(31) להעיר גם מטורי אבן ר"ה שם ד"ה מ"מ.

(32) לט, כט.

(33) כח, לט.

(34) אבל ראה משכיל לדוד כאן.

(35) לט, כז"כח.

(36) ובגמ' פלוגתא באבנטו של כהן הדיוט – ראה יומא ו, א (ובפרש"י ותוס' שם), יב, סע"א ואילך. ולהלכה פסק הרמב"ם (רפ"ח מהל' כלי המקדש) דרקום בצמר.

(37) רפ"ח מהל' כלי המקדש.

(38) להעיר גם מהשגת הרמב"ן על ספהמ"צ להרמב"ם מ"ע לג

שמקשה לדעת הרמב"ם שם ד"ה' ראוי שתמנה מצות בגדי לבן ביום הכפורים מצוה אחרת (מצוה בפ"ע). וראה מפרשי סהמ"צ שם. ביאור הרי"ף פעולא לסהמ"צ לרס"ג מנין הפרשיות פרשה ס"ב.

לבישת בגדי זהב, סביר לומר, שהאיסור אינו קשור
לעבודה עצמה, אלא למקום העבודה שאינו מאפשר
לבישת זהב.

יא.

ההוראה: כדי להיכנס פנימה יש לפשוט בגדי זהב
מפירוש רש"י זה נלמדת הוראה בעבודת ה':

כאשר יהודי רוצה להביא לידי "לפני ה' תטהרו"⁴³
לגבי עצמו ולגבי זולתו ולהביא את כולם "לפני ה'", לקרב
אותם יותר לה' ולתורתו ולמצוותיו, עליו לדעת בראש
ובראשונה שבנוסף לכך דרוש שהוא ייכנס "לפנים". הוא
צריך "להכנס" לפנימיות נפשו, לחתור להגיע אל מעמקי
נפשו, ורק בכוח זה הוא יוכל לגרום לכפרה ולטהרה של
עצמו ושל זולתו.

והדרך להיכנס פנימה היא באמצעות הסרת בגדי
הזהב, "לכבוד ולתפארת". כל עוד הוא חש בענין של
"לכבוד ולתפארת" של עצמו אין הוא יכול להיכנס פנימה
– לפנימיות הכוונה.

רק כאשר הוא מרגיש עצמו ככהן הדיוט – בבגדי לבן
"כולן של בוך", ולא בבגדי זהב – כאשר מאיר בו ענין
הפשטות⁴⁴.

דוקא כך הוא ראוי להיכנס פנימה ולהביא לידי כפרה
וטהרה ולא רק על עצמו, אלא גם על זולתו. עד אשר
"וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל"⁴⁵.

(משיחת ש"פ אחרי תשל"ו)

בדומה לכך רואים את ההבדל בין רש"י לבין הרמב"ם
לגבי החובה של בגדי לבן בענין נוסף:

הרמב"ם³⁹ אומר ש"עבודות המיוחדות ליום זה בבגדי
לבן". בגדי לבן הוא פרט בעבודת היום. ועל כך קיים
הקושי לגבי האיל לעולה ואיל העם שהם מהעבודות
המיוחדות ליום הכפורים⁴⁰ ובכל זאת אין הם מוקרבים
בבגדי לבן.

לעומת זאת, רש"י קושר את חובת בגדי הלבן עם
"פנים". לשיטתו אין פרט זה תלוי בעבודות היום אלא
במקום העבודה – כל מה שנעשה בפנים או לצורך עבודת
פנים⁴¹ צריך להיעשות בבגדי לבן. כי, כאמור, לפי רש"י
עיקר הכפרה ביום הכפורים היא מצד הכניסה לפני
ולפנים, ואילו עבודות היום הם רק אמצעי ותנאי לכניסה
פנימה.

י.

הקשר בין שני ענינים הללו

ואולי יש לומר, ששני הענינים הללו – (א) אם בגדי
לבן הם ענין שלילי או חיובי, (ב) אם בגדי לבן תלויים
בעבודות היום או בכניסה לפנים – כרוכים זה בזה:

אם נאמר שיש דין מיוחד וחיובי על לבישת בגדי לבן,
סביר לומר שזהו פרט הקשור לעבודות היום, כי כשם
שבגדי כהונה בכלל קשורים לעבודת הכהנים⁴², כך הדין
המיוחד של בגדי לבן הוא פרט בעבודה המיוחדת של
היום.

אך אם הענין של בגדי לבן הוא רק משום איסור

(39) רפ"ב מהל' עבודת יוהכ"פ.

(40) ראה רמב"ם שם פ"ה ה"ג ובכס"מ שם. ובקריית ספר שם: איל
ושעיר המוספין שעשאן קודם עבודת היום לא עשה כלום דאיל העם
כתיב בהדי עבודת היום כדכתיב את עולתו ואת עולת העם. וראה גם
פרש"י יומא ס, סע"א ד"ה בבגדי זהב. וראה לשון הרמב"ם בהכתרת
להלכות עבודת יוהכ"פ. ובמנין המצות וסה"צ מ"ע מט.

(41) ראה לעיל הערה 21.

(42) ראה רמב"ם הלכות כלי המקדש פ"י ה"ד. סה"צ להרמב"ם

שם. ובמפרשים שם.

ולהעיר מהשקו"ט אם בגדי כהונה הם רק כשביל כהן העובד או
שהעבודה בעצמותה זקוקה להבגדים (ראה אתון דאורייתא כלל יט. בית
האוצר ח"ב כלל יו"ד. וש"ג). ואכ"מ.

(43) פרשתנו טז, ל.

(44) ראה לקו"ת פרשתנו כח, סע"ב ואילך. ובארוכה עטרת ראש שער
יוהכ"פ פ"ה ואילך (ל, א).

(45) פרשתנו טז, יז.

כשאי אפשר, מאיזו סיבה שתהיה – לקלוט התלמיד (ה) או העולה בכרם חב"ד –
פשיטא שיש לעזורם שיוקלטו במוסדות חרדיים אחרים

ממכתב ד' ניסן תשל"ב

לקוטי שיחות

פרשת אחרי

כרך כב, שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

רש"י את הפרטים האחרים שהוא מוסיף לאחר מכן⁷:
 "ואתם נפסלים מאחרי ומה הנאה יש לי בכם ואתם
 מתחייבים כליה"⁸?

אמנם, פירוש זה מופיע ב"תורת כהנים"⁸, אך, כאמור
 מספר פעמים, אין דרכו של רש"י בפירושו על התורה,
 לצטט את דרשות חז"ל ובלשונן⁹. ובמיוחד כאשר רש"י
 אינו אומר כאן "איתא בתורת כהנים" וכדומה,
 ומכך מובן, שרש"י אומר פירוש זה כפשוטו של מקרא.
 כלומר, מן המילים "ולא תטמאו בהם אני ה' אלקיכם"
 נלמדים כל שלשת הפרטים: אתם נפסלים מאחרי ומה
 הנאה יש לי בכם ואתם מתחייבים כליה.

ותמוה: מהו ההכרח לפרטים אלו לפי פשוטו של
 מקרא?

ואין לומר, שרש"י צריך, או רוצה, לפרט עבור בן
 החמש למקרא את המשמעות של "איני אלקיכם" באופן
 כללי, כי¹⁰ הענין של "איני אלקיכם" כבר נמצא לפני כן
 בפירושו רש"י: על הפסוק בפרשת לך לך¹¹ "ונתתי לך...
 ארץ כנען... והייתי להם לאלקים" מפרש רש"י "אבל הדר
 בחוץ לארץ כמי שאין לו אלוהה", ורש"י אינו מוסיף על
 כך שום הסבר ופרטים.

כך אין מובנת התוספת בסיום רש"י "לכך נאמר אני

א.

"ולא תטמאו בהם אני ה' אלקיכם"

בסוף פרשתנו מסיימת התורה את פרשת העריות
 בהוראה¹: "ושמרתם את משמרת לבלתי עשות מחוקות
 התועבות... ולא תטמאו בהם אני ה' אלקיכם".

רש"י מצטט את המילים "ולא תטמאו בהם אני ה'
 אלקיכם" ומפרש: "הא אם תטמאו איני אלקיכם ואתם
 נפסלים מאחרי ומה הנאה יש לי בכם ואתם מתחייבים
 כליה, לכך נאמר אני ה' אלקיכם".

הסיבה לכך שרש"י אינו מפרש את המילים "אני ה'
 אלקיכם" כפי פירושו בפרשת וארא² "אני ה' נאמן
 ליפרע... אני ה' נאמן ליתן שכר", ובמיוחד ששם הוא
 אומר שכך "אני ה'" "נדרש בכמה מקומות", היא, כדברי
 המפרשים³: הענין של "אני ה'" – נאמן לשלם שכר
 ו"ליפרע" כבר מופיע לפני כן⁴ בפרשה, ואין מקום לחזור
 על כך שוב. ולכן הכרחי לומר, שהמשמעות של "אני ה'
 אלקיכם" כאן היא חדשה⁵.

אך יש להבין את פירוש רש"י:

מן המילים "ולא תטמאו בהם אני ה' אלקיכם" ניתן,
 לכאורה, לדייק רק את ההיפך – מכלל הן אתה שומע
 לאו⁶ – "הא אם תטמאו איני אלקיכם". אך מנין לומד

(1) יח, ל.

(2) בתחלתה (ו, ב).

(3) גו"א כאן.

בש"ך עה"ת כאן כתב, דהוקשה לרש"י "שכל מקום שנאמר אני ה'
 .. אצל עונש (פירושו) אני נאמן ליפרע וכאן הוא אמור אצל עונש ..
 והעונש כבר אמור שאמר .. ונכרתו, לזה ארז"ל שזה העונש האמור לעיל
 .. מתחייבים כלי' שהיא הכרת".

וצ"ע לפעני"ד, שהרי לכאורה החידוש ב"אני ה'" – נאמן ליפרע" הוא
 (לא שחייבים עונש, כ"א) שהקב"ה "נאמן ליפרע" (וראה רש"י וארא ו,
 ג, שם, ו). וא"כ גם אם "העונש כבר אמור" יש להוסיף "אני ה'"
 (שהקב"ה נאמן ליפרע עונש זה). וראה ג"כ פרש"י פרשתנו (יח, ה): וחי
 בהם, לעוה"ב .. אני ה', נאמן לשלם שכר.

(4) יח, ו (לשלם שכר). פי' הב' ברש"י שם, ב (וראה בארוכה לקמן
 סעיף ב) – ב' הענינים. פרש"י שם, ה (לפי' הא' בר"ה ושמרתם. משא"כ
 לפי' הב' לכאורה לא קאי על עריות (ראה רש"י שם, ד). ואכ"מ).

(5) ראה גם ס' זכרון ושפ"ח כאן.

(6) פרש"י יתרו כ, יב. ובכ"מ.

(7) ראה גם ח"י ופי' מהרי"ק (לבעהמ"ח שו"ת מהרי"ק) על פרש"י
 (ירושלים, תשל"א): יש לעיין מה זה שהאריך רש"י כו'. – אבל מבאר
 רק לשון רש"י (וקשר ג' הענינים), אבל אינו מבאר מהו ההכרח בפפ"ט
 לפרטי הלשונות שבפרש"י.
 (8) עה"פ.

(9) ובפרט שיש שניונים בלשון רש"י לגבי לשון התו"כ, ע"ש. ולהעיר
 ממש"כ בס' זכרון על לשון רש"י "מדרש רבותינו הוא בספרא אות
 באות"ו.

(10) וגם: לזה די לומר "ואתם נפסלים מאחרי", שזהו הפירוש ד"איני
 אלקיכם", משא"כ "ומה הנאה וכו' שהו"ע נוסף כו' (ראה קרבן אהרן
 לתו"כ כאן. ס' זכרון כאן).

(11) יז, ח. וראה גם פרש"י אמור כה, לח.

ההסבר לכך הוא: בפרשת העריות יש תופעה מיוחדת, שלפני שמתחילה התורה לפרט את פרטי האיסורים, כתובה הקדמה כללית המורכבת מנוסח ענינים²⁰: "כמעשה ארץ מצרים... ארץ כנען... לא תעשו... את משפטי תעשו... ושמרתם את חוקותי...". והפתיחה להקדמה הכללית היא "וידבר ה'... דבר אל בני ישראל... אני ה' אלקיכם".

הסיבה לכך שהתורה כותבת הקדמה כללית וארוכה ומפורטת לפרשת העריות מובנת בפשטות: העריות הן דבר ש"נפשו של אדם מתאוה להם"²¹, ועד כדי כך, שאף לאחר כל האזהרות, הרי - כפי שמציין רש"י - "סופן לנתק בעריות". לכן דרושים דברי זירוז ואזהרות רבות יותר כדי להבטיח שיימנעו מכך, ויעמדו בנסיון.

כיון שהמילים "אני ה' אלקיכם" מופיעות בפתיחת ההקדמה הכללית, מובן, שזוהו זירוז כללי. ולכן הפירוש הראשון של רש"י על "אני ה' אלקיכם", בפתיחה, הוא: "קבלתם עליכם מלכותי מעתה קבלו גזרותי", ענין כללי ביותר של קבלת עול מצוות - גזירות²².

וכדי לבאר, כיצד גם לפי הפירוש השני, [שהמילים "אני ה' אלקיכם" אינן אזהרה רק על קבלת גזירות בכלל, אלא בעיקר על ענין העריות] גם אז מהוות המילים "אני ה' אלקיכם" ענין כללי, המופיע בפתיחת הפרשה, מפרש רש"י, שהביטוי "אני ה' אלקיכם" המופיע כאן כולל מספר פרטים - וכל מילה רומזת לאזהרה אחרת²³: "אני - דעו מי גוזר עליכם", "ה' - נאמן לשלם שכר", "אלקיכם - דיין להפרע".

ושלשת הענינים הללו כוללים את כל הדרכים הכלליות²⁴, שבאמצעותן ניתן להשפיע על אדם להתגבר על התאוות שאודותן מדובר בפרשה, למרות תוקפן.

ונאמן לשלם שכר" [ורק לפני"ו (פרשה ט, א) הובאה דרשה בפ"ע "אני דיין להיפרע ונאמן לשלם שכר"]. ולכאורה אין הכרח (ודוחק הוא) לומר שהיתה לפני רש"י גירסא אחרת בתו"כ שלא ראינוה וכו' - כי אפ"ל שזוהי הוספת (וביאור) רש"י - כרגיל בפרש"י - על דברי רבי. (19) אבל מה שכותב ב' ענינים - דיין להיפרע ונאמן לשלם שכר - מובן, כמ"ש במפרשי רש"י שם. וראה לקו"ש שם ע' 89 הערה 32.

(20) יח, ג"ה.

(21) פרש"י ראה יב, כה (ומובן הוא בפשטות, וכדמוכח גם מסגנון ל' רש"י שם). ולהעיר גם מפרש"י בהעלותך יא, י.

(22) ראה לקו"ש שם ע' 86 ואילך.

(23) ראה הנסמן בהערה 19.

(24) להעיר שג' ענינים אלו הם ג' האופנים הכלליים שישנם בעבודת ה': דעו מי גוזר עליכם - קבלת עול מלכות שמים; נאמן לשלם שכר - ע"מ לקבל פרס (קו הימין); ודיין להפרע - יראת העונש (קו השמאל). אבל מהסדר בפרש"י ("דיין להפרע" לפני "נאמן לשלם שכר") (להעיר

1 ה' אלקיכם" - מה מוסיף בכך רש"י¹², ומדוע נאמרים
2 הדברים בביטוי של תירוץ לקושיא "לכך נאמר"?
3 יותר מכך: מתחילת פירוש רש"י, המצטט את המילים
4 "ולא תטמאו בהם אני ה' אלקיכם" משתמע, שהקושי
5 בפסוק הוא גם על המילים "ולא תטמאו בהם", ובסוף
6 מצטט רש"י רק את המילים "אני ה' אלקיכם" ולא את
7 המילים "ולא תטמאו בהם"?

ב.

ההקדמה לאיסורי עריות - "אני ה' אלקיכם"

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את פירוש רש"י בתחילת פרשת עריות¹³ - "וידבר... דבר אל בני ישראל... אני ה' אלקיכם", ושם¹⁴ מפרש רש"י בפירושו השני "רבי אומר: גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות.. לפיכך בא עליהם בגזירה אני ה' אלקיכם, דעו מי גוזר עליכם, דיין להפרע ונאמן לשלם שכר".

ולכאורה, אין מובן: "דעו מי גוזר עליכם" ו"דיין להפרע ונאמן לשלם שכר" הם לכאורה שני פירושים שונים למילים "אני ה' אלקיכם". וכפי שמוכח מכך שבמספר מקומות¹⁵ שבהם מפרש רש"י על המילים "אני ה'" - "נאמן לשלם שכר" או "נאמן להפרע" וכדומה, אין הוא מקדים ואומר "דעו מי גוזר עליכם". ומצד שני, במספר מקומות מפרש רש"י על "אני ה'" - "גזרתי עליכם אי אתם רשאים להפטר"¹⁶, "דע מי גזר על הדבר ואל יקל בעיניך"¹⁷, ואין הוא מוסיף על כך "נאמן לשלם שכר" וכדומה.

מנין לומר רש"י שהמשמעות של "אני ה' אלקיכם" בענינו היא לשני הענינים¹⁸ - "דעו מי גוזר עליכם" ו"דיין להפרע ונאמן לשלם שכר"¹⁹?

(12) במשכיל לדוד כאן מפרש (וראה גם פירושו לפרש"י לעיל יח, ו): דהכא תרתי קאמר קרא אם לא תטמאו אני ה' במדה"ר נאמן לשלם שכרם ואם תטמאו הריני אלקיכם דיין ליפרע.. והיינו דהדר רש"י ומסיים לכך נאמר אני ה' אלקיכם" (וראה גם רבינו הלל וקרובן אהרן לתו"כ כאן). וצ"ע, ג, דאין כל רמז בפרש"י כאן להענין נאמן לשלם שכר (ודיין ליפרע)!

(13) יח, א"ב.

(14) שם, ב. - ביאור פרש"י זה ראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 83 ואילך.

(15) ראה לדוגמא, פרש"י: ר"פ וארא. פרשתנו יח, ה. שם, ו. קדושים יט, י. שם, טז. שם, כה. שם, לו. אמור כב, לג. כג, כב. ס"פ בהר. שלח טו, מא.

(16) אחרי יח, ד.

(17) אמור כב, ל. וראה גם פרש"י קדושים יט, לא.

(18) ובפרט שבתו"כ עה"פ לא הובא בדברי רבי הסיום "דיין להיפרע

אך כיון שלאחר מכן נאמר שוב "אני ה' אלקיכם", שעל כך לא ייתכן לפרש שהחזרה היא להביא לאוים "הרבה" – הכרחי לומר, שכל הסיום החוזר איננו כדי "לעבור... הרבה", אלא הוא מהווה חתימה מעין הפתיחה²⁹: כשם שפרשת העריות פותחת בהקדמה ודברי התעוררות כלליים – "אני ה' אלקיכם, כמעשה ארץ מצרים... את משפטי תעשו... ושמרתם את חוקותי...", כך מסיימת הפרשה בדברי זירוז כלליים: "ושמרתם... אני ה' אלקיכם".

אך מהו היתרון והמעלה של דברי הזירוז בסיום הפרשה לעומת הזירוז שבתחילתה? על כך אומר רש"י: "ולא תטמאו בהם אני ה' אלקיכם" – האם תטמאו אני אלקיכם: החידוש כאן הוא בשלילה – "אם תטמאו אני אלקיכם".

החידוש בסוף לעומת הזירוז הקודם, אשר על כן הוא מופיע בסיום הפרשה, הוא: המילים "אני ה' אלקיכם" שבתחילת הפרשה עוסקות ב"חיוב" – הקדוש-ברוך-הוא גוזר על ישראל גזירות, ובשני קוים: "דיין להפרע ונאמן לשלם שכר".

אך כאשר יש משהו, שכל שלשת הפרטים הללו אינם משפיעים עליו – אמנם, הוא יודע מי הגוזר, ושהוא עתיד "לשלם" על כך, "דיין להפרע", ושהוא יפסיד את השכר, אך תאוותו עזה כל כך, שאין הוא יכול לעמוד בנסיון –

כלפיו מוסיפה התורה בסיום הפרשה דרך נוספת להשפיע עליו – באמצעות ההבהרה ש"אם תטמאו אני אלקיכם": מעשיו יפגעו בקשר שבין היהודי לבין הקדוש-ברוך-הוא. וכפי שרואים למעשה, שכאשר יהודי שומע דברים מעין אלו – "אני אלקיכם" – הוא נבהל ביותר ואינו מוכן לשאת זאת, כפי שמפורסמת האמרה³⁰: יהודי אינו רוצה ואינו יכול להתנתק מאלקות.

ו.

"נפסלים מאחרי", "ומה הנאה", "מתחייבים כליה" לפי האמור לעיל יובן מדוע רש"י מפרט את שלשת הפרטים – "ואתם נפסלים מאחרי ומה הנאה יש לי בכם ואתם מתחייבים כליה":

(28) שמיני יא, מד.
(29) להעיר גם מתוכ (יח, א – פי"ג, ג) "המורות העריות שהוא פותח בהם ביו"ד ה"א וחותרם בהם ביו"ד ה"א" (אלא ששם הכוונה ב"פוחת בהם" היא להפסוק (יח, ו) "איש איש גו' אני ה'").
(30) היום יום כה תמוז, ד"ה באתי לגני ה'שית" פי"ג. ובכ"מ.

ג.

"מי גוזר", "דיין להפרע", "נאמן לשלם שכר" כשרוצים למנוע יהודי מנניעה לתאוה גדולה ביותר, צריך לומר לו בראש ובראשונה "דעו מי גוזר עליכם": עליו לדעת ולזכור, שזוהי גזירה של הקדוש-ברוך-הוא, בורא העולם ומנהיגו, ולכן בלתי אפשרי שעל ידי כניעה לתאוה שהיא הדין מרצון הבורא, יהיה לו טוב.

אך עלול משהו לנסות ולומר: לא אכפת לו ש"אחריה מרה כלענה"²⁵, העיקר שבינתיים הוא יהנה מתאוותו. על כך באה האזהרה השניה – "דיין להפרע": כאשר עוברים על רצון ה' אין מקבלים סתם עונש, אלא באופן של פרעון – "דיין להפרע": הקדוש-ברוך-הוא "נפרע", וכל ההנאה שהיתה מן העבירה מתבטלת, כך, שלא נותר לו כלום כי אם צער וכדומה.

לפי זה מתעוררת השאלה – למה עשה ה' ככה? מדוע ברא אותו הקדוש-ברוך-הוא עם תאוה עזה כל כך, שאין הוא מתגבר עליה? על כך אומרים לו את הענין השלישי "ונאמן לשלם שכר": הקדוש-ברוך-הוא רוצה לתת ליהודי שכר, ולכן מעמידים אותו בנסיון, כדי שהוא יתגבר ויקבל על כך שכר. וככל שהעמידה בנסיון קשה יותר – כך השכר רב יותר.

ד.

הסיום – בדרך השלילה

כאשר מגיעים לסיום הפרשה, רואים שהתורה חוזרת על מספר אזהרות בקשר לעריות – "אל תטמאו בכל אלה... ושמרתם את חוקותי..."²⁶. וכן היא מדגישה, שכשעוברים על העריות באים עונשים שונים – "ולא תקיא הארץ אתכם... ונכרתו הנפשות..."²⁷. ורק לאחר מכן מופיע הפסוק האחרון: "ושמרתם את משמרת לבלתי עשות מחוקות התועבות... ולא תטמאו בהם אני ה' אלקיכם".

ולא הסיום "אני ה' אלקיכם" ניתן היה להסביר, שהתורה חוזרת על האזהרות "ושמרתם את משמרת... ולא תטמאו בהם" כדי "לעבור עליהם בלאוין הרבה" – על אותו לאו, כפי שמפרש רש"י לפני כן²⁸ לגבי איסור אכילת שרצים.

מהסדר סור מרע ועשה טוב) – אף שבכתוב בא "הוי" לפני "אלקיכם" – מוכח, שכוונת רש"י היא לרמוז על סדר האזהרה (לכל אדם פרטי). וראה לקמן סעיף ג.

(25) לשון הכתוב – משלי ה, ד.

(26) יח, כד"כו.

(27) שם כח"כט.

ז.

"אני ה' אלקיכם" בדרך החסידות

בדרך החסידות יש לבאר את הקשר שבין שלשת הפרטים הנ"ל לבין שלשת הביטויים "אני ה' אלקיכם", באופן שונה מכפי שהוסבר לעיל:

"אני" - עצמותו ומהותו יתברך³⁷ - נעלה מהתהוות העולמות. כמאמר הידוע³⁸: "לא זה הוא עיקר האלקות מה שהעולמות מתהוות ממנו". בכל זאת גם "אני" נמשך לעולם על ידי עבודת התורה והמצוות,

כמאמר³⁹, נתאוה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, שבאמצעות התורה והמצוות הופכים ישראל את העולם לדירה לעצמותו ומהותו יתברך, בדיוק כדירת האדם, "דעצמות האדם דר בהדירה"⁴⁰.

"הוי" מלשון מהווה⁴¹.

"אלקיכם" - כוחכם וחיותכם⁴² - עד הכוח הפועל בנפעל, דרגת האלקות ה"מתלבשת" בנברא.

ולאחר מכן אומר רש"י "הא אם תטמאו אני אלקיכם", וזאת בכל שלשת הענינים:

הענין הראשון, בהמשך ל"אני אלקיכם"⁴³, הוא, ש"אתם נפסלים מאחרי": "אחרי" - בחינת אחוריים - הוא שם אלקים, וישראל "נפסלים", מתנתקים, מהכוח הפועל בנפעל, שם אלקים.

לאחר מכן - "ומה הנאה יש לי בכם". עבודת ישראל גורמת תענוג למעלה - "נתאוה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים", שזהו תענוג העצמות ("אני") שבעבודת התורה והמצוות. ולכן "אם תטמאו - מה הנאה יש לי בכם".

ולאחר מכן "ואתם מתחייבים כליה": לא זו בלבד ששלל כח הפועל בנפעל, אלא יש שלילה גם מצד הוי' - ענין ההתהוות בכלל - ולכן: "אתם מתחייבים כליה".

1 כיון שתוכן האזהרה והזירוז במילים "אני ה' אלקיכם" שבוסיים הפרשה דומים למשמעות של "אני ה' אלקיכם" שבתחילת פרשת העריות, וההבדל הוא רק בכך, שבתחילת הפרשה נאמרים הדברים באופן של "חיוב", ואילו בסופה - באופן של "שלילה" - הרי מובן, שכשם שהמילים "אני ה' אלקיכם" שבתחילת הפרשה כוללות שלשה פרטים - כל מילה היא פרט שונה, כדלעיל, כך גם כוללות המילים "אני ה' אלקיכם" שבסוף הפרשה, את אותם שלשת הפרטים, אך באופן של "שלילה":

10 משמעות המילה "אני" בתחילת הפרשה היא "דעו מי גוזר עליכם". כלומר, שהקדוש-ברוך-הוא "מתעסק" עם ישראל כעמו, וגוזר עליהם גזירות. במקביל לכך מופיע בסוף הפרשה הצד השלילי של אותו ענין: "אתם נפסלים מאחרי", ויש לומר גם מלשון "פסל לך"³¹ - חציבה וניתוק.

16 במקביל לענין של "ה' - נאמן לשלם שכר", המופיע בתחילת הפרשה, כאשר תשלום השכר מצביע על ההנאה שיש לקדוש-ברוך-הוא מעבודת בני ישראל, נחת רוח לפני³² - מופיע בסופה הענין של שלילת ההנאה - "ומה הנאה יש לי בכם".

21 ובמקביל לענין המופיע בתחילת הפרשה "אלקיכם - דיין להפצע", המצביע על קשר קרוב וחביבות בין הקדוש-ברוך-הוא לבין בני ישראל³³, אשר על כן הוא מתעסק בהענשתם, ובמיוחד לפי הידוע³⁴, שהעונשים בתורה הם לטובת האדם - נאמר בסופה "אתם מתחייבים כליה": מאבדים את הקשר עם הקדוש-ברוך-הוא, אשר הוא חייך³⁵, וזוהי הכליה ר"ל³⁶.

28 ולפי זה מובן מדוע מסיים רש"י ואומר "לכך נאמר אני ה' אלקיכם" - בכך מבהיר רש"י, שהוא מציין שלשה פרטים אלו, מפני היותם קשורים, בדרך השלילה, כדלעיל, לשלשת הביטויים שבפסוק: "אני ה' אלקיכם".

(37) ראה ס' הליקוטים (ממאמרי כו' ה"צ"צ) ע' הוי' (ע' קפב ואילך), וש"נ. סד"ה יו"ט של ר"ה תרס"ו. ועוד.

(38) תו"א מג"א צט, ב. לקו"ת שה"ש ח, א.

(39) תניא רפ"ז, ע"פ תנחומא נשא טז. ועוד.

(40) המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ.

(41) שער היחוד והאמונה רפ"ד. - נסמן בסה"מ ה"ש"ת ע' 40.

(42) ראה שו"ע או"ח סי' ה.

(43) ולכן התחיל רש"י מענין זה (וראה לעיל הערה 10), ואח"כ מפרש על הסדר - "אני ה'": "ומה הנאה כו" - אני, "ואתם מתחייבים כו" - הוי' (כבפנים).

(31) תשא לד, א. וראה גם באר מים חיים (לאחי המהר"ל) לפרש"י כאן.

(32) פרש"י ויקרא א, ט. ועוד.

(33) ובלשון הכתוב: רק אתכם ידעתי גו' על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם (עמוס ג, ב). - נת' באוה"ת (להצ"צ) איכה (נ"ך ח"ב) ע' א"סב. א"סו.

(34) ראה בארוכה לעיל ע' 79 ואילך, וש"נ (וכ"ה ע"ד הפשט, כנסמן בהערה 31 שם).

(35) ראה תניא פמ"ד. תניא ח"ב בהקדמה. ועוד.

(36) ראה גם חי' ופי' מהר"ק לפרש"י כאן.

7 בפסוק "אני ה' אלקיכם", כי המטרה היא, שיתקיים "אני
8 ה' אלקיכם": שתהיה "הנאה... בכס", ולכן יהיה "אני -
9 ה' אלקיכם": עצמותו ומהותו יתברך "נמשכת" לבני
10 ישראל בפנימיות, עד אשר ה"אני" נעשה "הוי' אלקיכם"
11 - כוחכם וחיותכם - של כל יהודי.
(משיחת ש"פ אחרי תשכ"ה)

1 אך לאחר מכן מסיים רש"י: "לכך נאמר אני ה'
2 אלקיכם":
3 תכלית האזהרות איננה שייצור חלילה מצב כזה, אלא
4 שיתקיים החיוב⁴⁴ - "אני ה' אלקיכם". ולכן, למרות
5 שהחידוש שבאזהרה כאן, לעומת תחילת הפרשה, הוא
6 השלילה - "הא אם תטמאו איני אלקיכם", נאמר בכל זאת

ככיכול "מה הנאה יש לי בכס" - כי פשוט שישנה הנאה אלא שצריך
חיפוש מה היא, "ובקשתם מוטס" (ראה לקו"ת ראה לב, ב ואילך -
תשובה) "שישוב מרשעו" ויהי "אני ה"א" פעם שני, אנכי אנכי - ב'
פעמים.

44 ועפ"י יתורן לשון פרש"י "ומה הנאה יש לי בכס", דאינו מוכן
- דהול"ל "אין לי הנאה בכס" (- ע"ד "איני אלקיכם") - וע"פ הנ"ל
מוכן ואדרבא - מוכרח "וסוגיא שלימה", ובפרט - ביניה של תורה,
ובלי התניא (פכ"ו) והכתוב (משלי טז, ד): כל פעל הוי' למענהו וגם רשע
ליום רעה כו' יעשה הרע שלו יום כו' - ע"י שיתבונן שהוי' שואל אותם*

* וי"ל שזוהו נכלל בהבת קול (חגיגה טו, א) שובר בניס כו' - הרהורי תשובה מלמעלה - ראה לקו"ת (במדבר ו, ג. שלח מו, ב. שה"ש כד, א. ובכ"מ) במחז"ל הנ"ל.
ודברות ג, טע"א (ונוד).

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמ' ב

33 דינרים, אלא שחזר וקנה ממנו בזול, מכל מקום יש כאן הערמת
34 ריבית.
35 מקשה רבא: אָמַר לִיה רַבָּא, אִי הָבִי - אם כדברייך שהמשנה עוסקת
36 שלוחה ממנו חטים על מנת לשלם לו את דמיהם במעות, מדוע
37 כתבה המשנה שבבוא זמן הפרעון אמר לו 'תן לי חיט' וכו', דְּמֵי
38 חִיטֵי מַגְעֵי לִיה - היה לה לכתוב שאמר לו 'תן לי דמי חיט', שהרי
39 הוא תובע ממנו מעות ולא חטים. מתרצת הגמרא: תָּנִי - אכן יש
40 להגיה ולגרוס 'תן לי דְּמֵי חִיטֵי'.
41 מוסיף רבא ומקשה: עדיין אין לשון המשנה מיושב, שהרי אמרו
42 'תן לי חיטי שְׂאֵנִי רוצה למוכרו', ולפי דברייך שהוא תובע ממנו את
43 דמי החטים, איך שייך לומר שרוצה למוכרו, אלא שְׂמַכְרֵתִים לָךְ
44 מְבַעֵי לִיה - היה לו לומר 'תן לי דמי חיטי שמכרתים לך'. מתרצת
45 הגמרא: תָּנִי - אכן יש להגיה ולגרוס תן לי דמי חיטי שְׂמַכְרֵתִים לָךְ.
46 מוסיף רבא ומקשה: עדיין אין לשון המשנה מיושב לפי פירוש זה,
47 שהרי שנינו שהלוח השיב למלוח ואמר לו 'תְּרֵי חִטִּיךָ עֲשׂוּיֹת עָלַי
48 בְּשָׁלְשִׁים דִּינָרִים, והרי לך אצלי בהן יין' ומשמע שמתחילה לא היה
49 חובו שלשים דינרים אלא עתה מעלה את חובו ומחשיב כאילו
50 הוא חייב לו שלשים דינרים, ולפי פירושו של אבבי מְעַקְרָא נְפִי
51 הָבִי אוֹקְמִינְהוּ עֵילוּיָה - הרי מתחילה העמידו את החוב בשלשים
52 דינרים שזה היה שווי החטים מתחילתם, רק שהוא קנה אותם
53 ממנו בזול. מתרצת הגמרא: יש לפרש את המשנה שְׂהָבִי קְאָמַר
54 לִיה, 'בְּדָמֵי חִטִּיךָ שְׂעֲשִׂית עָלַי מתחילה בשעת ההלואה בְּשָׁלְשִׁים
55 דִּינָר, תְּרֵי לָךְ אֲצִילֵי בְּהֵן יוֹן בשווי זה, וְיוֹן אֵין לִי, ולכך יש בזה
56 איסור משום שנותן לו יין ואינו נראה כריבית.
57 מוסיף רבא ומקשה: וְקָא לְקַח מִמְנו חִטִּין בְּדִינָר וְהָבֵי בְּכֹר, וְכֵן
58 תְּשַׁעַר' קְהָנִי, הרי שמתחילה היה שער החטים עשרים וחמשה
59 דינרים בלבד, ורק אחר כך התייקרו החטים ונעשו שוות שלשים
60 דינרים, אם כן אין לפרש את המשנה כדברי אבבי.
61 אָלָא אָמַר רַבָּא, אֲנִי אֲפַרְשׁ אֶת הַמְּשֵׁנָה עַל פִּי הַבְּרִייתָא שֶׁנֶּשֶׂה רַבִּי
62 אוֹשְׁעִיא, וְכִי שְׂכִיבְנָא - כשאמות ואסתלק מן העולם הזה, רַבִּי
63 אוֹשְׁעִיא נִפְקֵי לְוֹתֵי - יצא לקראתי,

1 לִי להלוות לך, אולם חֲפִיץ בְּשׁוּוֵי שֶׁל מְנָה יֵשׁ לִי שְׂאֵנִי נוֹתֵן לָךְ,
2 והסכים הלוח, וְנָתַן לוֹ הַמְּלוּחַ חֲפִיץ בְּמְנָה, והתחייב הלוח שבהגיע
3 זמן הפרעון ישלם לו מנה תמורתם. ואחר כך חֲזַר הַמְּלוּחַ וְלִקְחָן
4 הַיָּמְנו - וקנה את החטים מן הלוח בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע סָלַע, שהוויל לו
5 הלוח ומכר לו את החטים בסלע פחות משוויים, הרי מעיקר הדין
6 דבר זה מותר, שהרי המלוח לא העלה לו את דמי החטים יותר
7 משוויים בשכר המתנת המעות, אלא שאחר כך מכר לו הלוח בזול
8 מפני שהיה דחוק למעות, וְמַכַּל מִקּוּם אָסוּר לְעֲשׂוֹת בְּן מִדְּרַבְנָן,
9 מְפָנֵי הַתְּרֵמַת רַבִּית - שנראה כמערים כדי לקחת ריבית, כיון שיצא
10 הלוח מלפני המלוח כשבדדו רק עשרים ורק עשרים וארבעה סלעים, והוא
11 חייב לפרוע לו עשרים וחמשה סלעים.
12 ולפי זה יש לפרש שְׂהָבִי - במשנה נְפִי מדובר באופן כזה, והוא
13 בְּנֹון דְּמֵתְחִילָה אָמַר הַלּוּחַ לְמַלּוּחַ תְּלוּנִי שְׁלִשִׁים דִּינָרִים, וְאָמַר לִיה
14 הַמְּלוּחַ שְׁלִשִׁים דִּינָרִים אֵין לִי להלוות לך, אולם חֲפִיץ בְּשׁוּוֵי שְׁלִשִׁים
15 דִּינָרִים יֵשׁ לִי שְׂאֵנִי נוֹתֵן לָךְ, הסכים הלוח וְנָתַן לוֹ הַמְּלוּחַ חֲפִיץ
16 בְּשָׁלְשִׁים דִּינָרִים והתחייב לו תמורתם שלשים דינרים בהגיע זמן
17 הפרעון, וְאַחַר כֵּן חֲזַר הַמְּלוּחַ וְלִקְחָם הַיָּמְנו - וקנה את החטים מן
18 הלוח בְּדִינָר וְהָבִי שְׁהוּא עֲשָׂרִים וְחַמְשָׁה דִּינָרִים, וזה מה ששנינו
19 במשנה 'לקח הימנו חטין בדינר זהב הכור', והיינו שהמלוח לקח
20 מן הלוח חטים לפי ערך של דינר זהב לכור, ועל זה מסיימת
21 המשנה, אִי אֵית לִיה חֲמִידָא לְלוּחַ דִּיהָבִי לִיה בְּשָׁלְשִׁים דִּינָר - אם
22 בשעת הפרעון יש לו ללוח יין ממש, והוא נותן למלוח יין בשווי
23 שלשים דינרים כפי שהתחייב לו, אין בזה איסור, משום דְּפִרְא
24 הוּא דְּקָא שְׂקִיל מִיְנִיה - הוא נוטל ממנו פירות ולא מעות, וְלִית לֵן
25 בָּהּ - אין בזה משום הערמת ריבית, כיון שמתחילה נתן לו המלוח
26 מעות והוא נוטל חזרה פירות אין זה נראה כריבית אלא כמקח
27 וממכר. וְאִי לֹא - ואם אין ללוח יין, בְּיִין דְּלִית לִיה חֲמִידָא - כיון
28 שאין לו יין ונמצא שלבסוף יטול ממנו המלוח מעות, וְדָא מְשַׁקְל
29 וְזוּי מִיְנִיה - נטילת שלשים דינרים בטבעעות, מְחַוֵּי כְּרִבִּית - נראה
30 כריבית, שהרי מתחילה יצא מלפניו עם עשרים וחמשה דינרים
31 בלבד, ולבסוף הוא משלם לו שלשים דינרים, ואף שבאמת אין
32 כאן ריבית גמורה, שהרי מתחילה הלוח לו חטים בשווי שלשים

ילקוט לוי יצחק על התורה

שהיא דברים הללו הם הי"א² בחי' שנפלו מתהו מז"ת³ שהם ו"ה, כמ"ש במ"א מזה בס"ד.

כי תהו הוא בבחי' עיגולים⁴ ומקיפים, ותיקון הוא בחי' יושר ציור אדם כידוע. א"כ תהו כשמתברר ומתחבר בתיקון הוא נעשה בבחי' מקיף לתיקון, והיינו כמו בית שהוא מקיף את האדם.

ובדוגמא כמו שהמשכן שהוא בית להאדם העליון דתיקון.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאזח"ל עמוד 19

שמות כה, ג - וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת.

ד - ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים.

ה - וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שמים

ב

טעם וביאור שהמשכן נעשה מ"יא" דברים דוקא, דבחי' תהו כשמתברר נעשה בחי' מקיף לבחי' תיקון

הנה המשכן נעשה מ"יא" דברים, זהב, כסף, נחשת, תכלת, ארגמן, תולעת שני, שש, עזים, עורות אילים, עורות תחשים, עצי שמים.

בא"א. עיי"ש.

ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן ק. קנד. קלה. קלו. קנ. חלק ה סי' סד. קו. תורת מנחם התועדויות ה'תשמ"ה חלק ג עמוד 1846. (3) מז' תחתונים. פירושו: הו' תחתונים הם הו' מדות, ובתהו הם ז' מדות רעות, חסד דקליפה וגבורה דקליפה וכו', וכן נפלו "אחוריים" דחכמה ובינה וכו', והוא חכמת אומות העולם חכמת הרפואה חכמת הטבע וכו', דאמיתית "פנימיות" חכמה ובינה הוא חכמת התורה. ראה תניא סוף פרק ה.

וראה אור התורה יתרו ע' תשל וז"ל: חכ' דקדושה בחי' ביטול ונק' כח מה, משא"כ חכמה חיצונית הם בחי' יש ולכן נק' סכלות והתהוותם הוא משבשה"כ שאעפ"י שעיקר השבירה ה' בהמדות ולא בג"ר כמ"ש ימותו ולא בחכמה מ"מ באחוריים דחכ' ה' השבירה שנפל בשבשה"כ בחכמת פילסופיא וחכמת בני קדם בחי' יש ודבר ולכן נק' סכלות, שבחי' יש זהו היפוך חכמת אמת שהוא בחי' ביטול והוא חכמת התומ"צ אשר לא ה' בשבירה שהחכמה אשר אם המצנה או הלולב ואתרוג כך כדן או הוא כשר ושורה בזה הוא"ס ב"ה, וניכלל המצנה או האתרוג בבחי' ביטול לא"ס ב"ה ואם אינו כראוי הוא פסול ואינו יכול להתעלות כו' וכמו"כ תפילין וציצית כו', ולכן הוא נק' חכמה, משא"כ חכמה דק"ג נק' סכלות, והנה בחכ' אתברירו שע"י חכמה דקדושה נעשה הברור בחכ' דק"ג שיתברר ויוכלל בקדושה, עיי"ש.

ועיין ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סימן כט.

(4) תהו הוא בחי' עיגולים. אחד הטעמים הוא: דיש בחי' עיגול, ויש בחי' יושר, בחי' עיגול מורה שהאור אינו בא בבחי' התיישבות, ומורה על תהו, משא"כ בחי' יושר הוא אור הבא בכלל.

ראה תורה אור פרשת שמות נב, א. תורת חיים פ' ויחי רמג, ג ואילך. ספר המאמרים ה'תרס"ו (הוצאת תשע"א) עמוד שצז. תורת מנחם התועדויות חלק סה (תשל"א ח"ג) עמוד 210 ואילך.

ועיין ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן לח. קנד. חלק ב סי' קנד.

(1) ראה גם לקמן סי' כו. נח. נט. (ועיין אור התורה תרומה (שמות כרך ה) עמוד א'תיד. א'תפו. פ' תצוה (שם) עמוד א'תשסב. לקוטי שיחות חלק טז ע' 292 הערה 7).

(2) הי"א בחי' שנפלו מתהו . . שהם ו"ה. פירושו: יש י"א בחינות שנפלו בשבירה דתהו, והם בחי' זו"ן (המדות והאחוריים דחכמה ובינה, ראה לקמן הערה 3), והם מרומזים באותיות "וה" מהשם בגי' י"א כולל ה"אחוריים" דמוחין כדלקמן.

ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד שכב וז"ל: והנה בשבירה דתהו נפלו י"א בחי', שהם הו' מלכין שמתו, והוא התהו המפורש בפסוק והארץ היתה תהו, והד' דאחוריים דאב ואם וישראל סבא ותבונה שהוא התהו שבראשי תיבות והארץ היתה תהו למפרע וכמ"ש בעץ חיים שער דרושי נקודות [שער ח] פ"ב עיי"ש.

וז"ל עץ חיים שם: ואו"א נשברו ונפלו האחוריים שלהם. וזו"ן נפלו פנים והאחוריים שלהם, והנה זהו הטעם שנרמז בפסוק (בראשית א, ב) והארץ היתה תהו ובהו, אשר הוא מדבר בענין מיתת המלכים וכו', נרמז בו ב' פעמים מלת תהו, א' במפורש בפסוק, וב' בר"ת למפרע "והארץ היתה" תהו, והוא כנגד ב' בחי' הני"ל, כי תהו הישר המפורש בפסוק הוא בחי' ז' מלכים שמתו ונתבטלו אפי' הפנים שלהם הישרים, ותהו שבר"ת למפרע הוא בחי' ביטול האחוריים דאו"א, כי כל למפרע הוא בחי' אחוריים. עיי"ש.

וראה פרי עץ חיים שער עולם העשי' פרק ד וז"ל: הו' מלכים שמתו בארץ אדום, שהם ז' תחתונים, ועוד ד' אחוריים של חכמה ובינה וישראל סבא ותבונה, וסודם הוא ב' אותיות אחורונות שבכח הו"ו, וה' שהם גי' י"א. וכבר ידעת כי ב' אותיות אלו הם זו"ן שהם ז"ת אמנם עם ד' אחוריים הנז' שירדו למטה במקום זו"ן הם י"א, כמנין ו"ה, כי כ"ז הוא בכלל זו"ן. ולכן תמצא כי לעולם אין הפגם עולה רק נגד זו"ן, ולא

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

ראשונים, הרי דוקא על ידי העבודה דורנו זה זוכים לגאולה העתידה.

(משיחת אחש"פ תשמ"ב)

תפלין דרבנו תם והגאולה

נאמר בזהר (ח"ג רנח, א) אשר תפלין דרבנו תם קשורים לביאת המשיח. מכיין שכן, ומכיין שכבר נתפשט המנהג להניח תפלין אלו, כדאי ורצוי שכל אחד יתחיל להניחם.

(משיחת פורים תשל"ו. מתוך לקראת שבת)

משפט על ידי ריח

בנוגע למעלת המשיח איתא ד"מורח ודאין" (שידון לפי הרי"ח). והנה באור מעלת המשפט על ידי הריח, הוא שהריח מגיע בעצם הנפש שלכן כשאדם מתעלה מעוררים אותו על ידי הריח שממשיך את החיות מעצם הנפש. וכמו כן המשפט של מלך המשיח יהיה באפן שרואה איד שהאדם מצד העצם שהוא טוב ומה שיש ענינים לא טובים זהו רק מצד דבר צדדי.

(אחרון של פסח תשי"א. מתוך לקראת שבת)

אילו שאלות יפנו למשה רבנו ומה יכריעו הסנהדרין?

מה שמצינו בגמרא (נדה ע, ב) שישאלו אצל משה ואהרן בנוגע לספקות שיתעוררו בימות המשיח, הכונה בזה לסוג שאלות שהם בגדר "דברים שלמדו מפי השמועה", "דברי קבלה" - שקבלו על פי המסורה איש מפי איש עד משה רבנו, "הלכה למשה מסיני" - שיבררו אצל משה רבנו אם קבל מסיני כך או אחרת.

אולם בדברים שלמדים מן הדיו, "באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן", - הנה פיון שתלוי בדעת הרב של בית דין הגדול, "אחרי רבים להטות" לא יועיל הברור אצל משה רבנו, או משה ואהרן, שהם רק שנים, אלא לזה יש צרה בהכרעת הרב של בית דין הגדול של שבעים ואחד.

(ר' מר חשון תשנ"ב. מתוך לקראת שבת)

מעלות הנפרות מיד

לכן כוזיבא היו את כל המעלות מלבד הא שנאמר על מלך המשיח מורח ודאין (שידון לפי הרי"ח) ולכן כשבדקו אותו ומצאו שאין בו מעלה זו, פסקו מלהאמין בו, אך את מלך המשיח לא יצטרכו לבדק מכיין שיראו מיד את מעלותיו.

(תורת מנחם - התועודיות ח"ג ע' 30. מתוך לקראת שבת)

'ברכת התורה' שוב ושוב

בכל יום מברכים 'ברכות התורה' פעם אחת. אך כאשר עולה יהודי לתורה הוא מברך פעם נוספת - מפני המעלה המיוחדת שבקריאה מתוך ספר התורה. וכה גם בגאולה השלמה, בכל עת שנשמע מפי המשיח חדושי תורה מלאים, נשוב ונברך פעם נוספת על התורה, מפני המעלה היחודית שבלימוד הנשגב.

(תורת מנחם - התועודיות תש"נ כרך ג' ע' 289. מתוך לקראת שבת)

"לקטן ולגדול"

לגבי הגלויים דלעתיד לבא נאמר "ולא ילמדו איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם" (ירמיה לא, לג). כלומר, שלעתיד לבא ילמדו התורה הן הקטן והגדול, כי כלם יהיו בשווה. והנה ההכנה ללימוד באפן זה היא על ידי לימוד הרמב"ם, שכתב את חבורו הי"ד החזקה (משנה תורה) "לקטן ולגדול" בשווה.

(ע"פ 'הדרנים על הרמב"ם ע' קנו ובהע' 137. מתוך לקראת שבת)

ננס על גבי ענק

ידוע המשל של גדולי ישראל, המובא בספרי מוסר - מננס העומד על גבי הענק, שלמרות היותו "ננס", הנה בעמדו על גבי הענק, הרי הוא מסגל לראות למרחק רב יותר מאשר הענק.

ועל דרך זה בנמשל: הדורות הראשונים הם בדגמת ה"ענק", "ראשונים כמלאכים", ואלו דורנו זה הוא בדגמת ה"ננס" בלבד. אבל אף על פי כן, מאחר שפוללות העבודה דורנו באה לאחרי העבודה דורות

חומש יומי

פרשת אחרי

~ יום ראשון כ' ניסן ~

א ומליל יי עם משה בטר דמיתו תרין בני אהרן בקרוביהון אשתא נוכריהא קדם יי ומיתו:

טז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אַהֲרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיֹּמְתוּ:

לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, שלא תמות כדרך שמת פלוני. זה וזו יותר מן הראשון, לךך נאמר: "אחרי מות שני בני אהרן".

כט"א וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אַהֲרֹן וגו'. מה תלמוד-לומר? הנה רבי אלעזר בן עזריה מושלו משל לחולה שנקנס אצלו רופא. אמר לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב. בא אחר ואמר

~ נקודות משיחות קודש ~

פרשת אחרי

שעוסקות בהבדלה שבין עניני קדשה, לעניני העולם – להבדיל בין הטמא לטהור. ולאחר-מכן מגיעה פרשת אחרי – העוסקת בדיני יום-כפור – לאחרי שאדם שמע את מצוות התורה, ונכשל בהם, אל לו להתנאש, בגלל שישנו יום הכפור, ביום זה "כפר עליכם לטהר אתכם". (לקוטי-שיחות, כרך כו, ע' 117)

סדר הפרשיות מתחלת חמש ויקרא ועד פרשת אחרי, הוא בסדר מלמעלה למטה: ראשית מגיעות פרשיות ויקרא, צו וחלק מפרשת שמיני – בהם מדבר על עניני קדשה בלבד, המשפן, בגדי הכהונה, הקרבנות וכו'. לאחר-מכן פרשיות שמיני, תזריע ומצרע – פרשיות

ב ואמר יי למשה מלל עם אהרן אחוה ולא יהי עלל בכל עדן לקודשא מגיו לפרקתא לקדם פפרתא די על ארונא ולא ימות ארי בעננא אנא מתגלי על בית כפרתא:

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אַחִיךָ וְאֵל־יָבֵא בְכַל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרֶכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲנֵן אֲרָאָה עַל־הַכַּפֹּרֶת:

ג נראה שם עם צמוד ענני. ולפי שגלוי שכינתי שם, יזהר שלא ירגיל לבא, זהו פשוטו; ומדרשו: לא יבא כִּי־אִם בַּעֲנֵן הַקִּטְרֶת בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים.

כט"א וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אַחִיךָ וְאֵל־יָבֵא • שלא ימות כדרך שמתו בניו. ולא ימות • שאם בא, הוא מת. כי בענן ארָאָה • כי תמיד אני

ג נבא יהי עלל אהרן לקודשא בתור פר תורי לחטאתא ודכר לעלתא:

(ג) בְּזֹאת יָבֵא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפָר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה:

בכל עת, כִּי־אִם בְּיוֹם־הַכַּפּוּרִים, כמו שמפרש בסוף הפרשה: "בחדש השביעי בעשור לחדש".

כט"א בְּזֹאת • גימטריא שלו ארבע מאות ועשר, רמז לבית ראשון. בְּזֹאת יָבֵא אַהֲרֹן וגו' • ואף זו, לא

ד פתונא דבוצא קודשא ילבש ומכנסין
 דבוץ יהון על בסרה ובהמנא דבוצא יסר
 ובמזנפתא דבוצא יחת גרישה לבושי
 קודשא אנון ויסיחי במיא ית בסרה
 וילבשנן:

ו'אחתתה'. ורחץ במים • אותו היום טעון טבילה
 בכל חליפותיו (יומא ל'), וחמש פעמים היה מחליף
 מעבודת פנים לעבודת חוץ, ומחוץ לפנים, ומשנה
 מבגדי זה לבגדי לכן ומבגדי לכן לבגדי זה, ובכל
 חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן
 הכיור.

ה ומן פנשתא דבני ישראל יסב תרין צפירי
 עזין לחטאתא ודבר חד לעלתא:

ו'ויקרב אהרן ית תורא דחטאתא די לה
 וכפר עלוהי ועל אנש ביתה:

ז'בעדו ובעד ביתו • (יומא ל', ת"ס) מתודה עליו עונותיו
 ועונות ביתו.

כ"ט • פתנת בד וגו' • מגיד שאינו משמש לפנים
 בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ שיש בהם
 זהב, לפי שאין קטגור נעשה סגור (ר"ה כ'), אלא
 בארבעה, ככהן הדיוט, וכלן של בוץ. קדש ילבש •
 (ת"ס) שיהיו משל הקדש. יצנף • פתרגומו: 'יחת
 גרישה', יניח בראשו, כמו (בראשית לט טז): 'ותנח בגדו',

ח' ומאת ערת בני ישראל יקח שני שעירי עזים
 לחטאת ואיל אחד לעלה:

ט' והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר
 בעדו ובעד ביתו:

כ"ט • את פר החטאת אשר לו • האמור למעלה.
 ולמדך כאן, שמשלו הוא בא ולא משל צבור. וכפר

~ נקודות משיחות קודש ~

נשי ישראל לא צריכות לחשש, שאם הבעל יאריך
 בתפילתו בשעה או יותר, או אם ימשיך בלימודו בשעה
 או יותר, יחסר בענגנים הנשמיים; בן אין מקום לדאגה,
 שאם יתנכו את הילדים ללמוד תורה יום שלם, תחסר
 אחר-כך בהסתדרות שלהם כו' – אלא אדרבה, עליהם
 להסביר לבעליהן ולבניהן, שדוקא על-ידי ההוספה
 בתורה ומצוות, "בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו",
 יתוסף ב'ונתתי גשמיכם בעתם וגו'".

בקניסת הכהן הגדול ביום הכיפורים לקודש הקדשים,
 היה נוגע ה"ביתו – זו אשתו".
 והרמז בזה: בבדי שהקניסה אל הקודש תהיה נראוי,
 שאז היא מביאה ל"יציאה בשלום", שזהו תכלית
 הקניסה – תרי זה תלוי בנשי ישראל. שגם כאשר הבעל
 נמצא "לפני ולפנים", גם אז יש התאמה בין "ביתו"
 ל"ברגתו שלו, ועוד יותר:
 זכותו ותפקידו של נשי ישראל היא להשפיע על בעליהן
 ובניהן, שלגביהם תהיה הקניסה אל הקודש קשורה עם
 היציאה מהקודש.

(לקוטי משיחות, כרך ג, פרשת אחרי)

י' ויסב ית תרין צפירין ויקים יתהון קדם יי
 בתרע משכן זמנא:

יא' ולקח את שני השעירים והעמיד אתם לפני יהוה
 פתח אהל מועד:

יב' ונתן אהרן על תרין צפירין עדין עדין
 חד לשמא דיי ועדין חד לעזאזל:

יג' ונתן אהרן על שני השעירים גרלות גורל אחד
 ליהוה וגורל אחד לעזאזל:

שיעור יומי ליום ראשון כ' ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום - טז - פרשת אהר

כ"ג וְנָתַן אֶהְרֹן עַל-שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גְּדֹלוֹת • מַעֲמִיד אֶחָד לְיָמִין וְאֶחָד לְשְׂמָאל, וְנוֹתֵן שְׁתֵּי גְדֵי בַקְלָפִי, וְנוֹטֵל גְּדֹל בְּיָמִין וְחִבְרוּ בְשְׂמָאל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶם אֶת

ט וְהִקְרִיב אֶהְרֹן אֶת-הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו חֲגֹרֶל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חֲטָאת:
 ט וְיִקְרַב אֶהְרֹן יָת צְפִירָא דִּי סְלִיק עֲלוּהִי עֲדָבָא לְשָׂמְא דִּי וְעֲבַדְנָה חֲטָאתָא:

כ"ג וְעָשָׂהוּ חֲטָאת • בְּשִׁמְנֵי חֲגֹרֶל עָלָיו, קֹרָא לוֹ שֵׁם, וְאוֹמֵר: "לֵה חֲטָאת".

י וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגְּדֹל לְעֹזָאֵל יַעֲמִדְחִי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֹזָאֵל הַמִּדְבָּרָה:

י וְצְפִירָא דִּי סְלִיק עֲלוּהִי עֲדָבָא לְעֹזָאֵל יִתְקַם פַּד חַי קָדָם יְיָ לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי לְשַׁלַּח יְתֵהּ לְעֹזָאֵל לְמִדְבָּרָא:

כ"ג וְעַמְדַּח־חִי • כְּמוֹ "עַמְדַּח חִי", עַל-יְדֵי אַחֲרִים; וְתַרְגוּמוֹ: "יִתְקַם כַּד חִי". מַה תִּלְמוּד-לוֹמֵר? לְפִי שְׁנֵאמַר: "לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֹזָאֵל", וְאֵינִי יוֹדֵעַ שְׁלוּחוֹ אִם

לְמִיתָה אִם לְחַיִּים, לְכַף נֶאמַר: "יַעֲמִדְחִי" – עַמְדַּחְתּוֹ חִי עַד שִׁישְׁתַּלַּח; מִכָּאן, שִׁשְׁלִיחוֹתוֹ לְמִיתָה. לְכַפֵּר עָלָיו • שִׁיתוּדָה עָלָיו, כְּדַכְתִּיב: "וְהִתוּדָה עָלָיו וְגו'".

יא וְהִקְרִיב אֶהְרֹן אֶת-פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר-לוֹ וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וְשַׁחַט אֶת-פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר-לוֹ:

יא וְיִקְרַב אֶהְרֹן יָת תּוֹרָא דְחֲטָאתָא דִּי לֵה וְיִכַפֵּר עֲלוּהִי וְעַל אַנְשׁ בֵּיתָהּ וְיִכּוּס יָת תּוֹרָא דְחֲטָאתָא דִּי לֵה:

כ"ג וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וְגו' • (ת"כ) וְדוּחֵי שְׁנֵי עָלָיו וְעַל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם כֻּלָּם קְרוּיִים בֵּיתוֹ, שְׁנֵאמַר: (תהלים קלה) "בֵּית אֶהְרֹן בָּרְכוּ אֶת-ה' וְגו'". מִכָּאן, שֶׁהַכֹּהֲנִים

מִתְכַּפְּרִים בּוֹ, (ת"כ) וְכָל כַּפְרָתָן אֵינָה אֵלָא עַל טְמֵאת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁיו, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "וְכַפֵּר עַל-הַקֹּדֶשׁ מִטְמֵאת וְגו'".

יב וְלָקַח מִלֵּא-הַמִּחְתָּה גִּחְלִי"אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֵּא חֲפָנָיו קִטְרֵת סַמִּים דָּקָה וְהֵבִיא מִבֵּית לְפָרֹכֶת:

יב וְיִסַּב מְלֵי מַחְתֵּיתָא גּוּמְרִין דְּאִשָּׁא מֵעָלָיו מִדְּבַחָא מִן קָדָם יְיָ וּמְלֵי חֲפְנוּהִי קִטְרֵת בּוּסְמִין דְּקִיקִין וְיַעַל מִגְזֵי לְפָרֹכֶתָא:

כ"ג מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ • הַחִיצוֹן (יזמא מה). מִלִּפְנֵי ה' • מִצַּד שְׁלִפְנֵי הַפֶּתַח, וְהוּא צַד מֵעֵרְבִי. דָּקָה • (יזמא שם) מַה תִּלְמוּד-לוֹמֵר "דָּקָה", וְהֵלֵא כָּל הַקִּטְרֵת דָּקָה

הִיא, שְׁנֵאמַר (שמות ל לה): "וְשַׁחַט מִמֶּנָּה הַדֶּק"? אֵלָא שֶׁתִּהְיֶה דָּקָה מִן הַדָּקָה, שְׁמֵעֵרְב יוֹם-הַכַּפּוּרִים הִנֵּה מִחֲזִירָה לְמַכְתֶּשֶׁת.

יג וְנָתַן אֶת-הַקִּטְרֵת עַל-הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכַפֵּהוּ עַנְן הַקִּטְרֵת אֶת-הַפָּרֹת אֲשֶׁר עַל-הָעֲדוֹת וְלֹא יָמוּת:

יג וְיִתֵּן יָת קִטְרֵת בּוּסְמִיָּא עַל אִשָּׁתָא לְקָדָם יְיָ וְחִפֵּי עַנְנָא קִטְרֵתָא יָת כַּפְרָתָא דִּי עַל סְהִדוּתָא וְלֹא יָמוּת:

כ"ג עַל-הָאֵשׁ • שְׁבִתוּף הַמַּחְתָּה. וְלֹא יָמוּת • הָא אִם לֹא עֲשָׂאָה כְּתַקְנָה, חֵיב מִיתָה.

יד וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל-פְּנֵי הַפָּרֹת קִדְמָה וּלְפָנֵי הַפָּרֹת יִזֶּה שִׁבְעַ-פְּעָמִים מִן-הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ:

יד וְיִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא וְיִזֵּי בְּאֶצְבָּעָה עַל אַפֵּי כַּפְרָתָא קִדְמָא וְלְקָדָם כַּפְרָתָא יִזֵּי שִׁבְעַ וְזִמְנִין מִן דְּמָא בְּאֶצְבָּעָה:

כ"ג וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ • הִזָּאָה אַחַת בְּמִשְׁמַע. וּלְפָנֵי הַכַּפְרֵת יִזֶּה שִׁבְעַ • הָרִי אַחַת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַ לְמַטָּה.

טו ויבוס ית צפירא דחטאתא די לעמא ויעל ית דמה למגיו לפרכתא ויעבד לדמה כמא די עבד לדמא דתורא וידי יתה על כפרתא ולקדם כפרתא:

(טו) וְשָׁחַט אֶת־שְׁעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעִם וְהֵבִיא אֶת־דָּמּוֹ אֶל־מִבֵּית לַפְּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת:

כ"ט אֲשֶׁר לָעִם • מה שֶׁהַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים, מְכַפֵּר הַשְּׁעִיר עַל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַשְּׁעִיר שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לַשֵּׁם. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפָּר • אַחַת לְמַעַלָּה וְשִׁבְעַת לְמַטָּה.

טז ויכפר על קודשא מסואבת בני ישראל וממרדיהון לכל חטאיהון וכן יעבד למשפן זמנא דשירי עמהון כגו סואבתהון:

(טז) וְכִפֵּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתֵם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֵל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתְּם בְּתוֹךְ טְמֵאתֵם:

(יז) כַּשֵּׁם שֶׁהָזָה מְשַׁנִּיחֵם בְּפָנִים, אַחַת לְמַעַלָּה וְשִׁבְעַת לְמַטָּה, כִּד מְזָה עַל הַפְּרֹכֶת מִבְּחוּץ מְשַׁנִּיחֵם, אַחַת לְמַעַלָּה וְשִׁבְעַת לְמַטָּה. הַשֹּׁכֵן אִתְּם בְּתוֹךְ טְמֵאתֵם • אֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׂכִינָה בִּינֵיהֶם.

כ"ט אֲשֶׁר לָעִם • מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • (ט"ז) עַל הַנִּכְנָסִין לְמַקְדָּשׁ בְּטְמֵאָה, וְלֹא נֹדַע לָהֶם בַּסּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל־חַטֹּאתֵם", וְחַטָּאת הִיא שׁוֹגֵג. וּמִפְשְׁעֵיהֶם • אֶף הַנִּכְנָסִין מִזֵּיד בְּטְמֵאָה. וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֵל מוֹעֵד.

יז וכל אנוש לא יהי במשפן זמנא כמעלה לכפרא בקודשא עד מפקה ויכפר עלוהי ועל אנוש ביתה ועל כל קהלא דישראל:

(יז) וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה בְּאַהֵל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צִאתוֹ וְכִפֵּר בְּעָדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל:

~ יום שני כ"א ניסן ~

יח ויפוק למדבחה די קדם יי ויכפר עלוהי ויסב מדמא דתורא ומדמא דצפירא ויתן על קרנת מדבחה סחור סחור:

(יח) וַיֵּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה וְכִפֵּר עָלָיו וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

הַמִּזְבֵּחַ וְלַחוּץ, וַיִּתְחִיל מִקְרָן מִזְרְחִית צְפוֹנִית (יז) וְכִפֵּר עָלָיו • וְמָה הִיא כַּפֹּרֶתוֹ? "וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר" – מְעוֹרְבֵין זֶה לְתוֹךְ זֶה.

כ"ט אֲשֶׁר לָעִם • אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־ה', זֶה מִזְבֵּחַ הַזֶּהב, שֶׁהוּא לִפְנֵי ה' בְּהִיכָל, וְמָה תִּלְמוּד־לוֹמַר "וַיֵּצֵא"? לְפִי שֶׁהָזָה הַהֲזֹאוֹת עַל הַפְּרֹכֶת וְעַמֵּד מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנֵים וְהָזָה, וּבִמְתַנּוֹת הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּקִיקוֹ לְצִאת מִן

יט וידי עלוהי מן דמא באצבעו שבע זמנין ויכפרה ויקדשנה מסואבא בני ישראל:

(יט) וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שִׁבְעַת פְּעָמִים וַיִּטְהַרוּ וְקִדְּשׁוּ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט אֲשֶׁר לָעִם • אַחַר שֶׁנִּתְּנָה מִתַּנּוֹת בְּאֶצְבָּעוֹ עַל קַרְנוֹתָיו, מְזָה שִׁבְעַת הַזֹּאוֹת עַל גִּגּוֹ (כ"ט) וַיִּטְהַרוּ • מִמָּה שֶׁעָבַר. וְקִדְּשׁוּ • לְעַתִּיד לְבֹא.

כ וישצי מלכפרא על קודשא ועל משפן זמנא ועל מדבחה ויקרב ית צפירא חיא:

(כ) וְכִלְהַל מִכִּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אַהֵל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהַקְּרִיב אֶת־הַשְּׁעִיר הַחִי:

כא ויסמוך אהרן ית תרמינ ידוהי על ריש צפירא חזא ויודי עלוהי ית כל עונית בני ישראל ויתן כל מרדיהון לכל חטאייהון ויתן יתהון על ריש צפירא וישלח בני גבר דזמין למיהף למדברא :

(כא) וְסִמֵּךְ אֶהֱרֹן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל־רֹאשׁ הַשָּׁעִיר הַחַי וְהַתּוֹדֶה עָלָיו אֶת־כָּל־עֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשָּׁעִיר וְשָׁלַח בְּיַד־אִישׁ עֵתִי הַמִּדְבָּרָה:

כ"א • איש עתי • (יומא טז) המוכן לכך מיום אתמול.

כב ויטול צפירא עלוהי ית כל חוביהון לארעא דלא יתבא וישלח ית צפירא במדברא :

(כב) וְנָשָׂא הַשָּׁעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֹנֹתֶם אֶל־אָרֶץ גְּזֵרָה וְשָׁלַח אֶת־הַשָּׁעִיר בַּמִּדְבָּר:

~ נקודות משיחות קודש ~

(שמתכפרת רק לשבים). אף יום פפור מכפר על האדם ("ביום הזה יכפר עליכם"), ומי שלא שב הוא 'מנגד' לכפרה זו ומעצבקה מלחול עליו, בלי הבדל בין קלה לחמורה.

(לקוטי שיחות, כרך כו, עמ' 124)

ונשא השעיר עליו את כל עונתם אל ארץ גזרה (טו, כב) הרמב"ם פסק, שהשעיר מכפר על עברות קלות גם בלי תשובה, ואלו יום פפור מכפר רק לשבים. ויש לבאר, דהנה השעיר מכפר על העברה ("ונשא . . . עונתם"), ולא גרי עברה קלה (שמתכפרת בלי תשובה) כחמורה

כג וייעול אהרן למשפן זמנא וישלח ית לבושי בוץא די לבש במעלה לקודשא וינצנענין תמן :

(כג) וּבָא אֶהֱרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֵי הַכֹּהֵן אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבָאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהַנִּיחָם שָׁם:

הפנימיים וקטרת של מחתה בבגדי לבן, ואילו ואילי העם ומקצת המוספין בבגדי זהב, והוצאת פך ומחתה בבגדי לבן, ושיגרי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטרת ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי זהב. וסדר המקראות, לפי סדר העבודות, כך הוא: "ושלח את השעיר במדבר", "ורחץ את-בשרו במים וגו'", "ויצא ועשה את-עלתו וגו'", "ואת חלב החטאת וגו'", וכל הפרשה עד "ואחר-כן יבוא אל-המחנה", ואחר-כך: "ובא אהרן". והניחם שם • מלמד שטעונין גניזה, ולא ישמש באותן ארבעה בגדים ליום-כפורים אחר.

כ"ג • ובא אהרן אל-אהל מועד • אמרו רבותינו שאין זה מקומו של מקרא זה, ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא (דף לב), ואמרו: כל הפרשה בלה נאמרה על הסדר, חוץ מ'ביאה' זו שהיא אחר עשיית עולתו ועולת העם, והקטרת אמורי פו ושעיר שגנעשים בחוץ בבגדי זהב, וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לבן. ובא אל-אהל מועד • להוציא את הפך ואת המחטה, שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים. ופשט את-בגדי הכהן • אחר שהוציאם, ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים. וזהו סדר העבודות: תמיד של שחר בבגדי זהב, ועבודת פו ושעיר

כד וינח ית בסרה במיא באמר קדיש וילבש ית לבושוהי ויפוק ויעבד ית עלתה וית עלת עמא ויכפר עלוהי ועל עמא :

(כד) וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בַּמָּקוֹם קָדוֹשׁ וּלְבָשׁ אֶת־בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת־עֹלֹתוֹ וְאֶת־עֹלֹת הָעָם וַיִּכָּפֵר בְּעֹדוֹ וּבְעֵד הָעָם:

בגדי לבן לעבודת היום; וכאן למדנו, שכשהוא משנה מבגדי לבן לבגדי זהב, טעון טבילה. במקום קדוש • (ת"כ, יומא שם) המקדש בקדשת עזרה, והיא היתה בגג בית הפרוה, וכן ארבע טבילות הפאות חובה

כ"ד • ורחץ את-בשרו וגו' • (יומא לב) למעלה למדנו מ"ורחץ את-בשרו ולבשם", שכשהוא משנה מבגדי זהב לבגדי לבן, טעון טבילה. שבאותה טבילה פשט בגדי זהב שעבד בהן עבודת תמיד של שחר, ולבש

ליום, אָבֵל הָרֵאוּנוּהָ הִיטָה בַחִיל. וְלָבַשׂ אֶת־
בְּגָדָיו • שְׂמוּנָה בְגָדִים שֶׁהוּא עוֹבֵד בְּהֵן כָּל יְמוֹת
הַשָּׁנָה. וְיָצָא • מִן הַהִיכָל אֶל הַחָצַר שְׂמֹזְבַח הַעֹלָה
שָׁם. וְעָשָׂה אֶת־עֲלָתוֹ • אֵיל לְעֹלָה הָאֲמֹר לְמַעַל:

”בְּזֹאת יָבֵא אֶהְרֹן וְגו’”. וְאֶת־עֲלַת הָעֵם • (וימא עג)
”וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה” הָאֲמֹר לְמַעַל” וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְגו’”.

”בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – ”השמים כסאי” עד והי’ מידי חודש
בחדשו גו’”, ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ”ק מורי וחמי אדמו”ר,
שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין
בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע.”

התוועדות חלק א תשמ”ה עמוד 351

שי למורא

עטרת מרים

(א) בְּיוֹם הַצִּיל ה' אוֹתוֹ מִכַּף כָּל אוֹיְבָיו, לַעַת וְקָנָה לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ
עָלָיו כָּל צָרוֹתָיו וְנָצַל מִכָּלם. פִּרְשׁ אַחֲרַי, כָּבֵל עַת שֶׁבָּאָה עָלָיו צָרָה וְנָצַל מִמֶּנָּה
הָיָה שֶׁר הַשִּׁירָה הַזֹּאת. וּמִכַּף שְׂאוּל, לְפִי שֶׁהָיָה אוֹיְבוֹ וְרוֹדְפוֹ מִכָּלם. הַחֲבִירוּ
לְחַיִּיר. (ב) סַלְעִי, חֻקּוֹן, כִּמּוֹ סַלַּע חֻקּוֹ. וּמִצַּדְתִּי, מִבְּצָרִי. וּמִפְלִטִי לִי, מִפְּלִט

א וַיִּדְבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דְּבָרָיו הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הַצִּיל הַזֶּה
אֹתוֹ לַעַת וְקָנָה מִכַּף מַיִד כָּל־אוֹיְבָיו וּמִכַּף שְׂאוּל וְנָצַל מִכָּלם: ב וַיֹּאמֶר
יְהוָה סַלְעִי מַחְסִי וּמִצַּדְתִּי מִבְּצָר חֻקּוֹ וּמִפְּלִטִי לִי וּמִצָּרֵי אוֹתִי: ג אֱלֹהֵי
צוּרֵי חֻקּוֹי אֲסַחֶסֶב מִתַּחֶסֶב בּוֹ מִגַּנְזִי כִּי לִי וְקָרָן וְתַקֵּף יִשְׁעֵי מִשְׁגָּבִי

אוֹתִי עִם צְבָא יִשְׂרָאֵל בְּמִלְחָמָה. וְגַם
בְּהִיוֹתִי לְבָדִי. (ג) צוּרִי, חֻקּוֹן, כִּמּוֹ צוּר
וְסַלַּע. וְקָרָן יִשְׁעֵי, הוּא לִי לְעַר כִּמּוֹ
קָרָן לְבַעַל הַתְּרַנִּים. מִשְׁגָּבִי, סוּמָךְ
אוֹתִי. וּמִגַּנְזִי, שְׁתִּייתִי נֶם אֵלָיו לְעֹוֶרָה.
מַחְסִים, מֵאֲנָשִׁי חַסִּים. (ד) מִזְּחִלָּל
אֶקְרָא ה' וְגו', כֹּאשֶׁר אֲנִי קוֹרֵא אֶל
ה' בְּחֵלֶל, אִם אֲנִי נוֹשֵׁעַ. (ה) אֶפְפָּנִי,
סְכָבוֹנִי. מִשְׁפָּרֵי מוֹת, צָרוֹת שׁוֹבְרוֹת
מוֹבִילוֹת אֶל מוֹת. פִּרְשׁ אַחֲרַי, גַּלִּי מוֹת.
נַחֲלִי בְּלִיעַל, גִּיסוֹת שׁוֹמְפוֹת בְּנַחֲלִי.
מֵאֲנָשִׁי בְּלִיעַל. יַבְעַתְנִי, יַבְעִיתִי
(ו) חֲבַלִּי שְׂאוּל,
מִכַּאֲבוֹי מוֹת. ”חֲבַלִּי”, כִּמּוֹ ”חֲבַלִּי
יִלְדָה” (הוֹשֵׁעַ יג:ט). קִדְמָנִי, כֹּאֵל לַפְנֵי.
(ח) וַיִּתְגַּעַשׁ וַיִּתְרַעַשׁ הָאָרֶץ, גַּעַשׁ
וְרַעַשׁ וְרַעַשׁ חֲקָפוֹ אֶת אוֹיְבֵי יוֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ. מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ,
שֶׁהָרַעִישׁ הַקְּבִי”ה גַם אֶת צְבָא הַשָּׁמַיִם
בְּשִׁבִילִי. כִּי תִרְהַ לּוֹ, כֹּאשֶׁר תִּרְהַ לוֹ
עַל מַעֲשֵׂיהֶם וְנִקְּם מִהֶם נִקְמָתִי.
(ט) עָלָה עֵשָׂן בְּאֲפֹ, הוּא עֲנַן
כַּעֲס. כִּמּוֹ ”אִם עֵשָׂן אֶף ה'” (דְּבָרִים
כט:ט). תֹּאכֵל, תִּשְׂרַף אֶת חֲקָמִים
עָלֵי. (י) וַיִּט שָׁמַיִם וַיִּרְדּוּ, נָטָה אֶת
הַשָּׁמַיִם לְמַטָּה לְאָרֶץ וַיִּרְדּוּ עֲלֵיהֶם
לְהִתְקַרֵּב אֶל שׁוֹנְאֵי לְהַבּוֹת בָּהֶם. כְּלוֹמֵר
שֶׁהָיָה מִמְּהָר לְהַפְרֹעַ מִהֶם. וְעַרְפֶּל תַּחַת רִגְלָיו, שֶׁיִּרְדּוּ בְּעֵב הָעֲנַן לְהוֹיֵת מִיָּד מִן הַפְּרֹעַ מִשׁוֹנְאֵי. (יא) וַיִּרְכַּב עַל כְּרוֹב וַיַּעַף וַיִּטָּא

הַפְּטָרָה לְשִׁבְעֵי שָׁל בְּשִׁמוּאֵל ב פֶּרֶק כִּב
א וַיִּדְבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דְּבָרָיו הַשִּׁירָה
הַזֹּאת בְּיוֹם הַצִּיל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף
כָּל־אוֹיְבָיו וּמִכַּף שְׂאוּל: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה
סַלְעִי וּמִצַּדְתִּי וּמִפְּלִטִי לִי: ג אֱלֹהֵי צוּרֵי
אֶחְסֶה־בּוֹ מִגַּנְזִי וְקָרָן יִשְׁעֵי מִשְׁגָּבִי
וּמִגַּנְזִי מִשְׁעֵי מַחְסִים תִּשְׁעֵנִי: ד מִזְּחִלָּל
אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֲבוֹי אוֹשַׁע: ה כִּי אֶפְפָּנִי
מִשְׁפָּרֵי־מוֹת נַחֲלִי בְּלִיעַל יַבְעַתְנִי:
ו חֲבַלִּי שְׂאוּל סִבְנֵי קִדְמָנִי מִקְּשֵׁי־מוֹת:
ז בְּצַר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהֵי אֶקְרָא
וַיִּשְׁמַע מִהִיכָלוֹ קוֹלִי וְשִׁוְעָתִי בְּאֲזִינוּ:
ח וַיִּתְגַּעַשׁ וַיִּתְרַעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת
הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ וַיִּתְגַּעַשׁוּ כִּי־תִרְהַ לוֹ:
ט עָלָה עֵשָׂן בְּאֲפֹ וְאֵשׁ מִפִּי תֹאכֵל גַּחֲלִים בְּעָרוֹ מִמֶּנּוּ: י וַיִּטָּא
שָׁמַיִם וַיִּרְדּוּ וְעַרְפֶּל תַּחַת רִגְלָיו: יא וַיִּרְכַּב עַל כְּרוֹב וַיַּעַף וַיִּטָּא

לעזרה. יב) וַיֵּשֶׁת חֲשָׁד סְבִיבוֹתָיו סְבוֹת, שם את החשד סביבותיו לספה להגן עליו. פגענו שצאמר "ויחי העגן והחשד" (שמות ד.ט) שהיה מפסיק בין המצרים לישראל. חשרת מים עבי שחקים, קשור המים פגעני השמים, מהם בא החשד. יג) מַגְנַה נִגְדָו וְגו', מתוך האור שלפניו אשר הפצו להאיר

ולחושש לי, מנה עצמו פגרו נחלי אש באויביו. יד) וַרְעַם, ימן בהם רעמים. טו) וַיָּחֶם, עשה בהם מהומה. טז) וַיִּרְאוּ אֶפְקֵי יָם, ויראו מעמקי הים. מז) בְּלִימָה, נתגלו דברים סתומים ונבלאים. יגלו מוסדות תבל, נתגלו תסודות העמקים של ישוב העולם. יח) יַמְשִׁנֵי מַמְוִם רַבִּים, בלימה שהצילחו מצרות רבות. יח) מְאוֹיְבֵי עֶז, מאויבי שהיה חזק. כי אִמְצוּ מַמְוִנֵי, כאשר התחזקו ממנו. יט) יַקְדַּמְנֵי בְּיֹם אִידִי, ביום שהיה קורה לי מקרה רע היו אויבי מקדימים לבוא עלי. כא) כָּבֵר יָדִי, כפי שני ברורות ונקיות מעול. כג) כִּי כָל מִשְׁפָּטָיו לִנְגְדִי, כי כל משפטי תורתו לנגד עיני תמיד להתנהג לפיהם. כה) כְּבָרִי לִנְגֵד עֵינָיו, כברירותי אשר היא לנגד עיניו. כו) גִּבּוֹר תְּמִים, כמו "גבר תמים". תתקום, אתה נהג עמו בחמימות. כז) עַם נָבֵר תִּתְקַבֵּר, עם איש ברור ונקי, התנהג כבריות. ועם עקש תתפלל, ועם איש המתנהג בעקמימות, תבוא עליו פדרכו הנפתלת והמקשמת. כח) עַם עָנִי, מְכַנֵּעַ עֵינָי, ועיניך על רמזים תשפיל, ותמו עניך על המתנאים להשפילים. כט) כִּי אֶתָּה גִּירִי, כי אתה תאיר לי פנר. ל'יֵה חֲשָׁבִי, יאיר לי את החשד, בלימה, יציאתי מן הצרה. ל) כִּי בָּהּ אֲרוּץ גִּדּוֹד, כי בעזרתך ארוץ אל גדידי הנזים. אדלג שור, אקפץ על החומות של ערי אויבי לכבשם. לא) תְּמִים דְּרָכּוֹ, לנגל לאיש כמפעלו. צרופה, נקדה מפסלת, כבספה

לא האל תמים דרכו

ויגוף במהירות וירא תה נראה בא על-פנפירות: יב) וַיֵּשֶׁת שם חֲשָׁד סְבִיבוֹתָיו סְבוֹת להיות מוכן להחשיד לאויב, חשרת רבי מים הנקשרים עבי שחקים: יג) מַגְנַה מְהֻרָה נִגְדָו מאיר לאתגבו, ולשונאיו פגרו גחל-ראש משמיע קול רעם: יד) וַרְעַם מִן-שָׁמַיִם יִהְיֶה וְעָלוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ:

טו) וַיִּשְׁלַח חֲצִים הָעִיִּים הַבּוֹעִים שָׂרְדוּ בְּחֹזֶק מַהֲעַן וַיִּפְצְצוּ בָרָק וְהֵם מִתְחַדְשִׁים מִיָּהּ הַבָּרָק וַיָּחֶם: טז) וַיִּרְאוּ הָיוּ נִרְאִים אֶפְקֵי יָם סְרָקוּת מִן הַיָּם כִּי נִקְבְּעוּ הַמַּיִם וַיִּגְלוּ מִסְדּוֹת תֵּבֵל כִּי נִבְקַע הַתְּהוֹם בְּגִיעַת יְהוָה בְּמָיִם עַל מִנְשַׁמַּת מִנְשַׁבַּת רוּחַ אֶפּוֹ וְהַבֵּל הוּא בְּרִדְד מִשׁ: יז) וַיִּשְׁלַח מִמְרוֹם עֲרֵתִי יַקְחֵנִי מִיַּד הָאוֹיֵב יַמְשִׁנֵי הַחַיִּיטֵי מַמְוִנֵי: יח) מַמְוִם רַבִּים מִיַּד הַרְבִּים הַקְּמוּם עַל: יח) וַיִּצְלָנִי מֵאוֹיְבֵי עֶז מִשְׁנְאֵי כִּי כֹּאשֶׁר אִמְצוּ הַתְּחֻזְקוּ מַמְוִנֵי: יט) כֹּאשֶׁר יַקְדַּמְנֵי הָרַע בְּיֹם אִידִי בַּעַת יִקְרַנִּי מַקְרָה רַע וַיְחִי יְהוָה מִשְׁעַן לִי וַאֲפִי נִפְלַתִי, הַנָּה קָמִית: כ) וַיִּצָּא לְמִרְחַב לְמָקוֹם רֹחַב אֶתִּי יַחְלְצֵנִי וַיִּצְאֵנִי מִן הַמִּצָּר כִּי-חָפֵץ בּוֹ: כא) וַיְגַמְלֵנִי יְהוָה בְּצַדִּיקְתִּי כִּי צַדִּיקִי כָּבֵר נְקִיּוֹת יָדֵי יָשׁוּב לִי: כב) כִּי שָׁמַרְתִּי דְרָכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי לְטוֹת מֵאַלְהֵי: כג) כִּי כָּל-מִשְׁפָּטָיו לִנְגְדִי לִנְגֵד עֵינֵי תְּמִיד לְהַנְחִי עֲצֻמוֹ בְּהֵם, וְהִקְטִינוּ לֹא-אֲסוּר אִפְּלוֹ מֵאֵת מַגְנַה: כד) כִּשְׁעָלָה בְּלָבִי לְהִטּוֹא בְּדָבָר וְאַהֲרִי תְּמִים לוֹ וְאַשְׁתַּמְרָה מְעֻנֵי נִשְׁמַרְתִּי מֵאוֹת עוֹן: כה) לֵךְ וַיֵּשֶׁב יְהוָה לִי בְּצַדִּיקְתִּי כְּבָרִי לִנְגֵד עֵינָיו וְלֹא נִגְדָו בְּנֵי אָדָם וְלִהְתַּמְרֵי: כו) מִן דְּרָכֵי לְהַתְּנַחֵם עִם-חֲסִיד תִּתְחַסֵּד עִם-תִּתְחַסֵּד: כז) עִם-נָבֵר אִישׁ בְּרוּר וְנָקִי תִתְקַבֵּר תִּתְנַחֵם כְּבִירוֹת וְעִם-עֲקָשׁ תִּתְפַּל תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ: כח) וְאַתָּה עָנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינְךָ תִּתְפַּל עַל הַמְּתַנְאִים וְתִשְׁפִּיל אוֹתָם: כט) כִּי-אֶתָּה גִּירִי יְהוָה כִּי גִירִי יְהוָה וְיִהְיֶה יְגִיָּה חֲשָׁבִי: ל) כִּי בָּהּ דְּרָכּוֹ לְגַמּוֹל לְאִישׁ כְּמַפְעָלוֹ

על-פנפירות: יב) וַיֵּשֶׁת חֲשָׁד סְבִיבוֹתָיו סְבוֹת חֲשָׁרֵת-מַיִם עַבֵי שְׁחָקִים: יג) מַגְנַה נִגְדָו בְּעָרוֹ גַּחְלֵי-אַשׁ: יד) וַרְעַם מִן-שָׁמַיִם יְהוָה וְעָלוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו) וַיִּשְׁלַח חֲצִים וַיִּפְצְצוּ בָרָק וַיָּחֶם: טז) וַיִּרְאוּ אֶפְקֵי יָם וַיִּגְלוּ מִסְדּוֹת תֵּבֵל בְּגִיעַת יְהוָה מִנְשַׁמַּת רוּחַ אֶפּוֹ: יז) וַיִּשְׁלַח מִמְרוֹם יַקְחֵנִי יַמְשִׁנֵי מַמְוִם רַבִּים: יח) יַצְלָנִי מֵאוֹיְבֵי עֶז מִשְׁנְאֵי כִּי אִמְצוּ מַמְוִנֵי: יט) יַקְדַּמְנֵי בְּיֹם אִידִי וַיְחִי יְהוָה מִשְׁעַן לִי: כ) וַיִּצָּא לְמִרְחַב אֶתִּי יַחְלְצֵנִי כִּי-חָפֵץ בּוֹ: כא) וַיְגַמְלֵנִי יְהוָה בְּצַדִּיקְתִּי כָּבֵר יָדֵי יָשׁוּב לִי: כב) כִּי שָׁמַרְתִּי דְרָכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאַלְהֵי: כג) כִּי כָּל-מִשְׁפָּטָיו לִנְגְדִי וְהִקְטִינוּ לֹא-אֲסוּר מִמְּנָה: כד) וְאַהֲרִי תְּמִים לוֹ וְאַשְׁתַּמְרָה מְעֻנֵי: כה) וַיֵּשֶׁב יְהוָה לִי בְּצַדִּיקְתִּי כְּבָרִי לִנְגֵד עֵינָיו: כו) עִם-חֲסִיד תִּתְחַסֵּד עִם-גִּבּוֹר תְּמִים תִּתְמַם: כז) עִם-נָבֵר תִּתְקַבֵּר וְעִם-עֲקָשׁ תִּתְפַּל: כח) תוֹשִׁיעַ וְעֵינְךָ עַל-רְמִים תִּשְׁפִּיל: כט) כִּי-אֶתָּה גִּירִי יְהוָה וְיִהְיֶה יְגִיָּה חֲשָׁבִי: ל) כִּי בָּהּ אֲרוּץ גִּדּוֹד בְּאַלְהֵי אֲדַלַּג-שׁוֹר:

בעזרתך ארוץ לקראת גדידי אויבי, באלתי ובצאמר אלתי אדלג-שור אקפץ על החומה, לכבוש עירתי: לא האל אמת יהוה צרופה ברורה, שאין בה סיגים ודבר ללא תועלת מונן הוא מהסה כנגדו לכל החסידים בו:

לכ פי מִי־אֵל מִבְּלַעְדֵי יְהוָה אֲשֶׁר יוֹכַל לַעֲמוֹד בְּגִידוֹ וּכְמוֹ צוּר מִבְּלַעְדֵי אֱלֹהֵינוּ: לֹג הָאֵל כְּעוֹנֵי חֵיל מִחֹק אוֹתִי בְּכַח וַיִּתֵּר מִדְּלֹג אוֹתִי בְּדַרְכֵי, לְהוֹיֹת תְּמִימִים בְּדַרְכֵי מִבְּלִי מִכְּשׁוֹל: לֹד מְשׁוּנָה רַגְלֵי קְלוֹת כְּאֵילוֹת לְרוּחַ מִחַר אַחַר הָאוֹיֵב, כְּאֵלֶּה זֶה:

צְרוּתָהּ (לֹג) כְּעוֹנֵי חֵיל, מִחֹק אוֹתִי בְּכַח. וַיִּתֵּר תְּמִימִים בְּדַרְכֵי, וְהִתִּיר וּפְתַח בְּדַרְכֵי מִבְּלַחְמָה כַּאֲפֹן תְּמִימִים וְשָׁלֵם, שְׁלֵא נִחְסַר אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי מִבְּלַחְמָה. (לֹד) מְשׁוּנָה רַגְלֵי כְּאֵילוֹת, מִשֵּׁם רַגְלֵי קְלוֹת לְרוּחַ אַחַר הָאוֹיֵב, כְּאֵלֶּה זֶה שְׂרָצָה מִחַר. וְעַל כְּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי, וְהַעֲמִיד אוֹתִי עַל גְּבוּהִי וְגִדְלֹתַי. (לֹה) וְנִחַת

לֹה מִלְמַד יְדֵי לְמַלְחָמָה לְהִלָּחֵם כְּמֹד וְנִחַת נִחַת בִּי פֶה לְשֹׁפֵר קְשֵׁת־נְחוּשָׁה וְרַעְתִּי בַעַת הַמַּחְתִּי לִירוּחַ: לוֹ וַתִּתְּנֵנִי מִגֹּן יִשְׁעֶךָ יִשְׁעֶךָ הָיָה לִי לְמִגֹּן וְעָתִידָה מִדַּת עֲנוּתֶיךָ תִּרְבְּנִי עֲשֵׂתָה כְּאֵלֹהֵי חַיִּימִי עִם רַב: לוֹ תִרְחִיב הַרְחַבְתָּ צַעְדֵי פְּסִיעוֹתַי תַּחֲתָנִי וְלֹא לִכֹּל יִמְעָדוּ קַרְסְלֵי רַגְלֵי לְנִפְּלֹל בְּאַרְצִי: לֹח אֲרַדְּפָה אֵיבִי וְאֲשַׁמְדֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כְּלוּתֶם: לֹט וְאֶכְלֵם וְאֶמְחָצֵם עִם פְּצָעִים וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַחַת רַגְלֵי: מ וַתִּתְּנֵנִי וְהַתְּנֵנִי חֵיל בַּח לְמַלְחָמָה לְהִלָּחֵם, וְאַתְּ שׁוֹנֵא תִכְרִיעַ קִמִּי תִפִּיל לְכַרְוַע תַּחֲתָנִי: מֹא וְאֵיבִי שׁוֹכְרָחוּ לִפְנֵי תַתָּה לִי הִפְכֵנו לִי עֲרַף מִשְׁנֵאֵי עִם כִּי יִנְסֹח אֲשִׁינִים וְאֶצְמִיתֵם אֲכַרֹת אוֹתֶם: מִב יִשְׁעוּ וַיִּפְּנוּ אֵל מַלְכֵי הָאֲדָמָה וְאִין מִשְׁעִיעַ לְאַחַר וּמִן יִפְּנוּ אֶל־יְהוָה לְהִחַפֵּל אֵלָיו, אֲכַל וְלֹא עִנָם: מִג וְאֲשַׁחֲקֵם אֲבַתֵּשׁ אוֹתֶם לְהוֹיֹת דַּק כְּעַפְרַן אֲרָץ כְּסִיטִי הַמְשַׁלֵּךְ בַּחוּצוֹת אֲדָרְקֵם אַעֲשֶׂה אוֹתֶם דַּק דַּק אֲרַקְעֵם אֲרַמְסֵם: מִד וַתִּפְּלֹטֵנִי מִרִיבֵי עַמִּי כְּמוֹ שְׂאוּל וְנָבָל וְאַחִיזֵפֶל וְאַבְשָׁלוֹם תִּשְׁמְרֵנִי מִיַּד בּוֹלָם, עַד שְׁהִייתִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעֵתִי וְהֵם יַעֲבֹדֵנִי: מִה בְּנֵי נֶגֶד וַתִּפְּחֹשׁוּלִי יִכְבְּדוּ לִי מִיָּדְכֶם אוֹתִי, וַיִּאֲמְרוּ לֹא חֲסָאנוּ לָךְ, אֲפִילוֹ שְׁלֵא בְּפִנֵי לְשִׁמְעֵי אֲזֹן יִשְׁמְעוּ לִי הִיוּ נִשְׁמָעִים אֵל לִכֹּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה: מִז בְּנֵי נֶגֶד יִבְּלוּ הִיוּ אֲבִידִים וַיִּחַגְרוּ וְהִיוּ חַגְרִים מִמִּסְגְּרוֹתֶם מִקּוֹשֵׁי יִסוּרֵי מִסְבָּר שְׂאֵנֵי מִסְבָּר בְּרָחֵם: מִח חֵי־יְהוָה וְכַרְוֹךְ צְרוּי נִחְנָה הַעוֹשֶׂה לִי אֵלֶּה וְכַרְוֹךְ עַל כֹּל בְּרָכָה וְתִהְיֶה צְרוּי תִקְפֵי וַיִּזְכֹּר וַיִּרְם הוּא רָם עַל כֹּל רְמִים, וְלֹכַן לֹא אֵירָא מֵאֵיבִי. (מח) תַּנּוֹתֵן נִקְמֹת לִי, תַּנְקֵם נִקְמֹתֵי. (מט) וּמוֹצִיאֵי מֵאוֹיְבֵי, וּמוֹצִילֵי מֵאוֹיְבֵי. וּמִקְמוֹ תִרְוֹמְמוֹנִי, וּמִן תְּמִימִים עַל־תַּבְּנִיתִי.

אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מִגֹּן הוּא לְכֹל הַחַסִּים בּוֹ: לֹג כִּי מִי־אֵל מִבְּלַעְדֵי יְהוָה וּכְמוֹ צוּר מִבְּלַעְדֵי אֱלֹהֵינוּ: לֹג הָאֵל כְּעוֹנֵי חֵיל וַיִּתֵּר תְּמִימִים בְּדַרְכֵי: לֹד מְשׁוּנָה רַגְלֵי כְּאֵילוֹת וְעַל־כְּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי: לֹה מִלְמַד יְדֵי לְמַלְחָמָה וְנִחַת קְשֵׁת־נְחוּשָׁה וְרַעְתִּי: לוֹ וַתִּתְּנֵנִי מִגֹּן יִשְׁעֶךָ וְעָתִידָה תִּרְבְּנִי: לוֹ תִרְחִיב צַעְדֵי תַחֲתָנִי וְלֹא יִמְעָדוּ קַרְסְלֵי: לֹח אֲרַדְּפָה אֵיבִי וְאֲשַׁמְדֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כְּלוּתֶם: לֹט וְאֶכְלֵם וְאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַחַת רַגְלֵי: מ וַתִּתְּנֵנִי מִגֹּן יִשְׁעֶךָ וְעָתִידָה תִּכְרִיעַ קִמִּי תַחֲתָנִי: מֹא וְאֵיבִי תַתָּה לִי עֲרַף מִשְׁנֵאֵי וְאֶצְמִיתֶם: מִב יִשְׁעוּ וְאִין מִשְׁעִיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עִנָם: מִג וְאֲשַׁחֲקֵם כְּעַפְרַן אֲרָץ כְּסִיטִי־חוּצוֹת אֲדָרְקֵם אֲרַקְעֵם: מִד וַתִּפְּלֹטֵנִי מִרִיבֵי עַמִּי תִשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא־יִדְעֵתִי יַעֲבֹדֵנִי: מִה בְּנֵי נֶגֶד יִתְּפַחֲשׁוּלִי לְשִׁמְעֵי אֲזֹן יִשְׁמְעוּ לִי: מִז בְּנֵי נֶגֶד יִבְּלוּ וַיִּחַגְרוּ מִמִּסְגְּרוֹתֶם: מִח חֵי־יְהוָה וְכַרְוֹךְ צְרוּי וַיִּרְם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעֵי: מח הָאֵל הַגִּתָּן נִקְמַת לִי וּמְרִיד עַמִּים תַּחֲתָנִי: מט וּמוֹצִיאֵי מֵאוֹיְבֵי וּמִקְמוֹ תִרְוֹמְמוֹנִי

קְשֵׁת נְחוּשָׁה וְרַעְתִּי, וְנִדְרָכָה קְשֵׁת נְחוּשָׁה עַל יְדֵי וְרוּעוֹתַי. "קְשֵׁת נְחוּשָׁה" הוּא כְּפִי לְקְשֵׁת עֲשׂוּיָה מִמַּחְכַּת חֹקֶה וְנִמְשָׁה. (לו) מִגֹּן יִשְׁעֶךָ, יִשְׁעֶךָ הָיָה לִי לְמִגֹּן וְעָתִידָה תִּרְבְּנִי, הַעֲוִה שִׁפְדֵי לְהַשְׁנִיחַ בִּי, עֲשֵׂתָה אוֹתִי כְּאֵלֹהֵי חַיִּימִי עִם רַב. (לז) תִּרְחִיב צַעְדֵי וְגו', הַרְחַבְתָּ פְּסִיעוֹתַי, כְּדִי שְׁלֵא יִמְעָדוּ רַגְלֵי. כְּלוּמַר, שְׁלֵא נִפְּלֵתִי בְּיַד שׁוֹנְאֵי. (מ) וַתִּתְּנֵנִי חֵיל לְמַלְחָמָה, אֲרַת אוֹתִי בְּכַח לְהִלָּחֵם. תִּכְרִיעַ קִמִּי תַחֲתָנִי, וְאַתְּ שׁוֹנֵא תִפִּיל לְכַרְוַע תַּחֲתִי. (מא) תַּתָּה לִי עֲרַף, נִתְּתָה אוֹתֶם שְׁנִיעוּ וְהִפְכֵנו לִי עֲרַפִּים. מִשְׁנֵאֵי וְאֶצְמִיתֶם, וְגַם מִשְׁנֵאֵי יִנְסֹח, וְעַם כֹּל זֶה אֲשִׁינִים וְאֶכְרַחֲתֵם. (מב) יִשְׁעוּ וְאִין מוֹשִׁיעַ וְגו', כְּמוֹ "יִשְׁעוּ אֵל ה' וְלֹא עִנָם וְאִין מוֹשִׁיעַ", כִּי הֵם רָשָׁעִים וְקוֹרְאִים אֵל ה', וְלֹכֵם לֹא נִבְּוּ עִמּוֹ. אֲדָרְקֵם אֲרַקְעֵם, אַעֲשֶׂה אוֹתֶם דַּק דַּק וְאֲרַדֵּד אוֹתֶם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. (מד) מִרִיבֵי עַמִּי, מֵאֲנָשֵׁי מַלְחָמָתִי אֲשֶׁר כְּבִנְי עַמִּי הַלּוֹחֲמִים נִגְדֵי. תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם, שְׁמִרְתֵנִי מִיַּד כֹּלֵם עַד שְׁהִבַּתְנִי לְהוֹיֹת לְרֹאשׁ גּוֹיִם. עִם לֹא יִדְעֵתִי, עַמִּים אֲשֶׁר הֵם מֵאַרְץ רַחֲוֶקָה. (מה) לְשִׁמְעֵי אֲזֹן יִשְׁמְעוּ לִי, מִפְּנֵי מִשְׁמַע אֲוִנִיתֶם כְּלָבָד, אֲפִילוֹ שְׁלֵא בְּפִנֵי הִיוּ נִשְׁמָעִים לִי. (מו) בְּנֵי נֶגֶד יִבְּלוּ, אוֹיְבֵי הַגּוֹיִם וְכִּלּוּ וַיִּכְמְשׁוּ וַיִּחַגְרוּ מִמִּסְגְּרוֹתֶם, וְהִיוּ חַגְרִים בְּגִדֵיהֶם מִמַּחַ שִׁיחֵיו סִגְרוֹתֵם כְּדִי כְּכִלֵי בְרוֹל. (מז) וַיִּרְם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעֵי, וְהָאֱלֹהִים שֶׁהוּא תִקְפֵי יִשְׁעֵי הוּא רָם עַל כֹּל רְמִים, וְלֹכַן לֹא אֵירָא מֵאֵיבִי. (מח) תַּנּוֹתֵן נִקְמֹת לִי, תַּנְקֵם נִקְמֹתֵי. (מט) וּמוֹצִיאֵי מֵאוֹיְבֵי, וּמוֹצִילֵי מֵאוֹיְבֵי. וּמִקְמוֹ תִרְוֹמְמוֹנִי, וּמִן תְּמִימִים עַל־תַּבְּנִיתִי.

יִשְׁעֵי וְלֹה לֹא אֵירָא שְׁתַּקְצוּר יְדוּ מִלְּהוֹשִׁיעֵנִי: מח הָאֵל הַגִּתָּן נִקְמַת לִי תַנְקֵם נִקְמֹתֵי וּמְרִיד עַמִּים תַּחֲתָנִי: מט וּמוֹצִיאֵי מֵאוֹיְבֵי וּמוֹצִילֵי אוֹתִי מֵאוֹיְבֵי

עטרת מרים

וּמִקְמִי יוֹתֵר מִן קָמִי תְרוֹמַמְנִי
תְּשִׁימֵנִי נִשְׂא רִיחַ קִמְשִׁילָה, מֵאִישׁ
חֲמִסִּים חֲמִס תְּצִילֵנִי: נ עֲלֵיכֶן
אֲדַךְ יְהוָה בְּגוֹיִם וְלִשְׁמֹךְ
אֹמֵר: נֵא דַעוּ אֲשֶׁר ה' מְגִדֹּל
עוֹשֶׂה יְשׁוּעוֹת גְּדוֹלוֹת לְמַלְכוֹ
וְעֹשֶׂה חֲסֵד וְעֹשֶׂה חֲסֵדִים
לְמֹשִׁיחֹו כִּן יַעֲשֶׂה לְדָוִד וְלִזְרַעוֹ
עַד-עוֹלָם:

שי למורא

נ מְגִדֹּל יְשׁוּעוֹת מַלְכוֹ, מְגִדֹּל
יְשׁוּעוֹת הוּא לְמַלְכוֹ, שְׂכֵשֵׁם שְׂאָרֵם נִם
בְּמִגְדָּלֵעֻז וְהוּא נִצּוֹל מֵאִיזְכָּו, כְּמוֹ כִּן
נִסְתִּי אֵלָיו וְנִשְׁעֵנִי מֵאִיזְכָּו, וְעוֹשֶׂה
חֵסֶד לְמֹשִׁיחֹו, כְּלוּמָר, לֹא בַעֲבוּר
תְּשׁוּלֹם נְמוֹל, כִּי-אֵם בְּחִסְדֹו הַגְּדוֹל
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לְמֹשִׁיחֹו שֶׁהוּא דָוִד הַתְּלִיחִי.
וְלִזְרַעוֹ עַד עוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁעֹשֶׂה לְדָוִד,
כִּן יַעֲשֶׂה לְזֵרַעוֹ עַד עוֹלָם.

מֵאִישׁ חֲמִסִּים תְּצִילֵנִי: נ עֲלֵיכֶן אֲדַךְ
יְהוָה בְּגוֹיִם וְלִשְׁמֹךְ אֹמֵר: נֵא מְגִדֹּל
יְשׁוּעוֹת מַלְכוֹ וְעֹשֶׂה חֲסֵד לְמֹשִׁיחֹו
לְדָוִד וְלִזְרַעוֹ עַד-עוֹלָם:

~ יום שלישי כ"ב ניסן ~

עטרת מרים

לִב מִלֶּךְ אֲשׁוּר אָמַר עוֹד הַיּוֹם בְּנֵב עֲלֵנוּ לְעַמּוּד כִּי מִשֵּׁם נְרָאִית יְרוּשָׁלַם
וְאוֹ יִנְפֵף יְדוֹ עָלֶיךָ בְּדָרֵךְ לַעַג פֹּאמֵר הֲלֹא בְּנָגַל אֲכַבְשָׁנָה לְחַר בַּת-צִיּוֹן
גִּבְעַת יְרוּשָׁלַם: לֹג אֲבָל לֹא הָיָה כְּמוֹ שֶׁחָשַׁב כִּי הִנֵּה בַּלְיָה הִיא הָאָדוֹן
יְהוָה צְבָאוֹת מְסַעֵף פְּאֶרְהָ כֶּרֶת עֲנָפוֹ בְּמַעֲרָצָה בְּמִשׁוֹר, כְּלוּמָר, שֶׁלֹּא
הַמְּלֹאךְ וְהַכֹּהֵן בְּהֵם וְרַמְי הַקּוֹמָה
הַשְּׂרִים הַגְּדוֹלִים גְּדָעִים וְנִכְרַתוּ
וְהַגְּבֻהִים יִשְׁפְּלוּ: לֹד וְנִקְף וְיִכְרַת
סַבְכֵי הַיַּעַר הַעֲנָפִים הַמְּסַבְכִים זֶה
כֹּה בְּבִרְוֹל רוּצָה לֹמֵר: חִילוֹ תִּרְב
יִמְתּוּ עַל יְדֵי הַמְּלֹאךְ וְהַלְּבָנוֹן מְרִיבִת
חִילוֹתָיו בְּאֲדִיר עַל יְדֵי הַמְּלֹאךְ הָאֲדִיר
וְהַחֹק יִפּוֹל: א אֵל תִּתְקַו וּמִהַלֵּא
הַגְּדוֹל הָיָה שֶׁעֲשֶׂה בִימֵי חִזְקוֹ
בְּמִסְלַת מַחְנֶה אֲשׁוּר, כִּי יָבֹא וְכִן בִּימֹות
הַמֹּשִׁיחַ שֶׁיִּפְּלֹא לַעֲשׂוֹת עוֹד יוֹתֵר מִזֶּה
וְיֵצֵא חֲטָר כְּשֵׁם מְלִיכָה מְגֹזַע יִשְׂרָאֵל
מִזְרַע דָּוִד הוּא מִלֶּךְ הַמֹּשִׁיחַ וְנִצָּר נִטַע
מִשְׁרָשׁוֹ וְיִפְרֶה נַעֲשֶׂה פִּי: ב בְּנַחַה

עטרת מרים

עָלֵנוּ רוּחַ יְהוָה רוּחַ נְבוּאָה רוּחַ חֲכֻמָּה וּבִינָה רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה רוּחַ
דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה: ג וְהִרְיָחוּ בְּמַעַט הַכֹּהֵן כְּמוֹ רִיחַ, וְיִגִּישׁ וְיִבְחֹן בְּכַנֵּי אֲדָם
הַטּוֹבִים הַמָּה אֵם רַעִים, וְהִכַּל בִּירְאֵת יְהוָה שֵׁשׁ לוֹ וְלֹא יִצְרָךְ לְמִרְאֵה
עֵינָיו כִּדֵי שִׁשְׁפוּט וְלֹא-לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ כִּדֵי שׁוֹכִיחַ כִּי בִלְבָבוֹ יִבֹּן
מִדַּעְתּוֹ: ד וְשִׁפְט בְּצִדֵק אֵת מִשְׁפַּט
דָּלִים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר כִּפִּי תִרְאוּ
לְעַנְוֵי-אֶרֶץ שֶׁלֹּא יִגְלוּם עוֹד וְהִכַּה
רִשְׁעֵי אֶרֶץ בְּשִׁבְט כַּקְּלַת פִּי
וּבְרוּחַ שִׁפְתָיו יָמִית רִשְׁעֵי:
ה וְהָיָה צֶדֶק וְאֱמוּנָה שִׁחִיחַ בְּהוֹ
יְהוֹ לוֹ אֲזוּר מִתְּנִינוּ לְחֹזֶק
וְהָאֱמוּנָה אֲזוּר חֲלָצֵנוּ: ו וְגַר יִדַּר
זֶאֱב עִם-פְּכֶשׁ וְנִמְר עִם-גְּדִי
יִרְבֵּץ וְעִגֹל וּכְפִיר וּמְרִיא בְּחֵמָה
פְּטוּחָה יִחְדּוּ וְנַעַר קָטָן נִהְגַּ בָּם
וְיִלְדוּ אוֹתָם: ז וּפְרָה וְדָב תִּרְעִינָה
וְיִחְדּוּ וְלֹא יִחְדּוּ זֶה מִזֶּה וְיִרְבְּצוּ וְיִגְדְּלוּ
וְיִלְדִיָּהוּ וְאֶרְיָה בְּבִקָר וְאֲכַל-תְּבֹן:

הפטרת אחרון של פסח לבני חו"ל

ישעיה פרק י

יִשְׂרָאֵל וְנִצָּר מִשְׁרָשׁוֹ יִפְרֶה: ב וְנַחַה עָלֵנוּ רוּחַ יְהוָה רוּחַ חֲכֻמָּה וּבִינָה רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה
רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה: ג וְהִרְיָחוּ בִּירְאֵת יְהוָה וְלֹא-לְמִרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוּט
וְלֹא-לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחַ: ד וְשִׁפְט בְּצִדֵק דָּלִים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעַנְוֵי-אֶרֶץ
וְהִכַּה אֶרֶץ בְּשִׁבְט פִּי וּבְרוּחַ שִׁפְתָיו יָמִית רִשְׁעֵי: ה וְהָיָה צֶדֶק אֲזוּר מִתְּנִינוּ וְהָאֱמוּנָה
אֲזוּר חֲלָצֵנוּ: ו וְגַר יִדַּר זֶאֱב עִם-פְּכֶשׁ וְנִמְר עִם-גְּדִי יִרְבֵּץ וְעִגֹל וּכְפִיר וּמְרִיא יִחְדּוּ וְנַעַר
קָטָן נִהְגַּ בָּם: ז וּפְרָה וְדָב תִּרְעִינָה יִחְדּוּ וְיִרְבְּצוּ וְיִלְדִיָּהוּ וְאֶרְיָה בְּבִקָר וְאֲכַל-תְּבֹן:

עטרת מרים

ח וְשַׁעֲשַׁע יוֹנֵק יִתְעַפֵּק לְשִׁמּוֹת בְּהוֹשֵׁטת יָדוֹ עַל־חַר פֶּתֶן אֲשֶׁר הִפְתָּן וַיֹּשֶׁב שָׁם וְלֹא יִזְכְּנוּ וְעַל מְאוּרַת הַבְּקַע שֶׁיֹּשֶׁב שָׁם צַפְעוֹנֵי גְמוּל יְדוֹ הִדָּה יוֹשִׁיט שָׁם: ט הַתְּחִישִׁים הַרְעִים לֹא־רָעוּ עוֹד וְלֹא־יִשְׁחִיתוּ מִיִּשְׁוֵהוּ בְּכֹל־חַר קִרְשֵׁי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תִּתְּהוּ כִּי־מְלֵאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת־יְהוָה

עטרת מרים

וְהִידָה וְאֶפְרַיִם יִכְזוּ אֶת־בְּנֵי־קָדֶם אֲדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלֹחַ וְיִשְׁלְחוּ יָדָם לְכוֹס וּבְנֵי עַמּוֹן יִסּוּרוּ אֶל מִשְׁמַעְתֶּם לְקַבֵּל מִצְוַתְּם: ז וְהַחֲרִים יִכְרִית יְהוָה אֶת לְשׁוֹן יַם מִי נְחִי מִצְרַיִם וְהַנִּיף יְדוֹ עַל־הַנְּהַר פַּרַת בַּעֲיָם רִוְחוֹ וְהַפְּהוּ יִחַלֵּק אוֹתוֹ לְשִׁבְעָה נְחָלִים עַם דְּרוֹד בֵּיתָם וְהַדְרִיד דְּרוֹד עֲלֵיהֶם אֶת בְּנֵי הַגּוֹלָה בְּנִעְלָיִם אֲשֶׁר

ח וְשַׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל־חַר פֶּתֶן וְעַל מְאוּרַת צַפְעוֹנֵי גְמוּל יְדוֹ הִדָּה: ט לֹא־רָעוּ וְלֹא־יִשְׁחִיתוּ בְּכֹל־חַר קִדְשֵׁי כִּי־מְלֵאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת־יְהוָה כַּמִּסִּים לִי אֲשֶׁר עִמָּד לְגַם עַמִּים אֱלֹוִי גוֹיִם יִדְרָשׁוּ וְהִיתָה מִנְחָתוֹ כְּבוֹד: י אֲוִיָּה | בְּיָוִם הַהוּא יוֹסִיף אֲדַנִּי | שְׁנִית פְּנֵד גְּאוֹלַת מִצְרַיִם יְדוֹ לְקִנּוֹת אֶת־שְׂאֵר עִמָּו אֶת הַנְּשָׂאִים בְּגוֹלָה אֲשֶׁר לֹא מָתוּ אֲשֶׁר־יִשְׂאֵר מִאֲשֹׁר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפְּתָרוֹם וּמִכּוֹשׁ וּמִמִּעֵלָם וּמִשְׁנַעַר וּמִחֲמַת וּמֵאֵי הַיָּם: יב וְנִשְׂא יְהוָה יְדוֹ לְגוֹיִם לְעוֹד לֵב הַפְּרָסִים לְשִׁלּוֹחַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָה וְכֹה וְאָסַף גְּדֻחַי יִשְׂרָאֵל וּנְפִצֹת יְהוָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קְנָאת אֶפְרַיִם לֹא יִתְקַנְאוּ בִּיהוָה וְצִרְרֵי יְהוָה חֵם בְּנֵי אֶפְרַיִם יִכְרְתוּ אֶפְרַיִם מִשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף לֹא־יִקְנָא אֶת־יְהוָה אֶת מִשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וְהוֹדָה לֹא־יִצַּר אֶת־אֶפְרַיִם: יד וְעָפוּ וּמְחָרוּ עוֹפֵה הַפּוֹרֵחַ לְלֶכֶת בְּכַתֵּף בְּצַד פְּלִשְׁתִּיִם יָמָה בְּמַעֲרָבָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יְחַדּוּ

בְּנֵי־יָוִם הַהוּא יוֹסִיף אֲדַנִּי | שְׁנִית פְּנֵד גְּאוֹלַת מִצְרַיִם יְדוֹ לְקִנּוֹת אֶת־שְׂאֵר עִמָּו אֶת הַנְּשָׂאִים בְּגוֹלָה אֲשֶׁר לֹא מָתוּ אֲשֶׁר־יִשְׂאֵר מִאֲשֹׁר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפְּתָרוֹם וּמִכּוֹשׁ וּמִמִּעֵלָם וּמִשְׁנַעַר וּמִחֲמַת וּמֵאֵי הַיָּם: יב וְנִשְׂא יְהוָה יְדוֹ לְגוֹיִם לְעוֹד לֵב הַפְּרָסִים לְשִׁלּוֹחַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָה וְכֹה וְאָסַף גְּדֻחַי יִשְׂרָאֵל וּנְפִצֹת יְהוָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קְנָאת אֶפְרַיִם לֹא יִתְקַנְאוּ בִּיהוָה וְצִרְרֵי יְהוָה חֵם בְּנֵי אֶפְרַיִם יִכְרְתוּ אֶפְרַיִם מִשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף לֹא־יִקְנָא אֶת־יְהוָה אֶת מִשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וְהוֹדָה לֹא־יִצַּר אֶת־אֶפְרַיִם: יד וְעָפוּ וּמְחָרוּ עוֹפֵה הַפּוֹרֵחַ לְלֶכֶת בְּכַתֵּף בְּצַד פְּלִשְׁתִּיִם יָמָה בְּמַעֲרָבָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יְחַדּוּ

וְיִהוּדָה לֹא־יִצַּר אֶת־אֶפְרַיִם: יד וְעָפוּ בְּכַתֵּף פְּלִשְׁתִּיִם יָמָה יְחַדּוּ יִכְזוּ אֶת־בְּנֵי־קָדֶם אֲדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתֶּם: טו וְהַחֲרִים יְהוָה אֶת לְשׁוֹן יַם־מִצְרַיִם וְהַנִּיף יְדוֹ עַל־הַנְּהַר בַּעֲיָם רִוְחוֹ וְהַפְּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהַדְרִיד בְּנִעְלָיִם: טז וְהִיתָה מְסֻלָּה לְשְׂאֵר עִמָּו אֲשֶׁר יִשְׂאֵר מִאֲשֹׁר כַּאֲשֶׁר הִיתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיָוִם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: יז א וְאָמַרְתָּ בְּיָוִם הַהוּא אֲוִדָּךְ יְהוָה כִּי אֲנַפְתָּ בִּי יֵשֶׁב אַפְּדָךְ וְתִנְחַמְנִי: כ הִנֵּה אֵל יִשׁוּעָתִי אֲבָטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עֲזָי וְזִמְרַת יְהוָה יְהוָה וְהִיָּלִי לְיִשׁוּעָה: ג וְשִׂאֲבָתֶם־מִיָּם בְּשִׁשּׁוֹן מִמַּעֲיָנִי הַיִּשׁוּעָה: ד וְאָמַרְתֶּם בְּיָוִם הַהוּא הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בְּשִׁמּוֹ הוֹדִיעוּ הוֹדִיעוּ בַּעֲמִים עֲלִילְתִּיו הִזְכִּירוּ כִּי נִשְׁגַּב שְׁמוֹ: ה זָמְרוּ יְהוָה כִּי גָאוֹת עָשָׂה מוֹדַעַת זֹאת בְּכֹל־הָאָרֶץ: ו צַהֲלִי וְרַנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקַרְבָּךְ קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל:

כה וְיָת תִּרְבָּא דְחִטָּאתָא יִסַּק לְמִדְבַּחָא : (כה) וְיָת חֶלֶב הַחֲטָאת יִקְטֹר המִזְבֵּחַ:

כז"י ◀ וְיָת חֶלֶב הַחֲטָאת • אַמּוּרֵי פֶר וְשִׁעִיר. יִקְטֹר המִזְבֵּחַ • עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, דָּאלוּ בַפְּנִימֵי כְּתִיב: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קֶטֶר זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה" (שמות ל ט).

כו וְהִמְשַׁלַּח אֶת־הַשְּׁעִיר לְעֹזָאזֵל יִכְבֶּם בְּגִדָיו וְרִחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹא אֶל־הַמִּחְנָה:

כז וְיָת פֶּר הַחֲטָאת וְיָת שְׁעִיר הַחֲטָאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמִּחְנָה וְשָׂרְפוּ בְּאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פְּרָשָׁם: כז"י ◀ אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם • לְהִיכֵל וּלְפָנַי וּלְפָנָיִם.

כח וְהִשְׂרַף אֹתָם יִכְבֶּם בְּגִדָיו וְרִחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹא אֶל־הַמִּחְנָה:

כט וְהִיָּתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תַּעֲנִו אֶת־נַפְשׁוֹתֵיכֶם וְכָל־מְלֹאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ הַאֲזֹרָה וְהַגֶּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:

ל פִּי־בָיִם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חֲטָאתֵיכֶם לְפָנָי יִהְיֶה תַטְהַרוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

<p>קשור בעקר עם התחלת שם ה' ופנימיותו, האותיות "ה, מ, ס, פ, ט"; ומתכלית העלוי של שם ה' נמשך לדרגה הנמוכה ביותר – 'חמש עשרה בהמות'.</p> <p>(לקוטי שיחות, כרך כט, עמ' 338)</p>	<p>לפני ה' תטהרו (טז, ל) כתב הרמב"ם: "כל הבהמות הקרבים ביום זה, חמש עשרה". וקשה, מדוע נקט "בהמות", ולא "קרבנות". ויש לומר, שרמז רמז לנו שביום-כפור נפעל החבור של תכלית העלוי עם הדרגה הפחותה ביותר. שכן "לפני ה'".</p>
--	--

לא שִׁבְתָּ שִׁבְתוֹן הִיא לָכֶם וְעֵינֵיכֶם אֶת־נַפְשׁוֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:

לב וְכֹפֶר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמְלֹא אֶת־יָדָיו לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלִבְשׂ אֶת־בְּגָדֵי הַכֹּהֵן בְּגִדֵי הַקֹּדֶשׁ:

בגדים מנין? תלמוד-לומר: "ואשר ימלא את ידו וגו'", והם כל הכהנים הגדולים שעמדו מיאשיהו ואילך, שבנימו נגנזה זלוחית של שמן המשחה. לכהן תחת אביו • (ט"ז) ללמד שאם בנו ממלא את מקומו, הוא קודם לכל אדם.

כ"ג • וכפר הכהן אשר-ימשח וגו' • (ט"ז) כפרה זו של יום-הכפורים אינה כשרה אלא בכהן גדול, לפי שנאמרה כל הפרשה באהרן, הצרף לומר בכהן גדול הבא אחריו שיהא כמוהו. ואשר ימלא את-ידו • (ט"ז) אין לי אלא המשוח בשמן המשחה, מרבה

לג ויכפר על מקדש קודשא ועל משכן זמנא ועל מדבחה יכפר ועל כהניא ועל כל עמא דקהלא יכפר:

(ג) וכפר את-מקדש הקדש ואת-אהל מועד ואת-המזבח יכפר ועל הכהנים ועל-כל-עם תקהל יכפר:

לד ותהי דא לכון לקנס עלם לכפרא על בני ישראל מפל חוביהון דא בשמא ועבד כמא די פקיד יי ת משה:

(ד) והיתה-זאת לכם לחקת עולם לכפר על-בני ישראל מפל-חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר צוה יהוה את-משה: פ

שלא היה לובשן לגדלתו, אלא כמקיים גזרת המלך • (ט"ז)

כ"ג • ויעש כאשר צוה ה' וגו' • כשהגיע יום-הכפורים עשה כסדר הזה; ולהגיד שבחו של אהרן,

~ יום רביעי כ"ג ניסן ~

א ומליל יי עם משה למימר:

יז (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

ב מלל עם אהרן ועם בנוהי ועם כל בני ישראל ותימר להון דין פתגמא די פקיד יי למימר:

(ב) דבר אל-אהרן ואל-בניו ואל כל-בני ישראל ואמרת אליהם זה הדבר אשר-צוה יהוה לאמר:

ג גבר גבר מבית ישראל די יכוס תור או אמר או עזא כמשריתא או די יכוס מברא למשריתא:

(ג) איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או-כשב או-עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה:

כ"ג • אשר ישחט שור או-כשב • במקדשין — הפתוב מדבר, שנאמר: "להקריב קרבן". במחנה • (וכחם ק) חוץ לעזרה.

ד ולתרע משפן זמנא לא איתה לקרבא קרבנא קדם יי קדם משפנא יי דמא יתחשב לגברא ההוא דמא אשד וישתיצי אנשא ההוא מגו עמה:

(ד) ואל-פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן ליהוה לפני משכן יהוה דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו:

כ"ג • דם יחשב • כשופך דם האדם, שמתחייב בנפשו. דם שפך • (ט"ז) לרבות את הזורק דמים בחוץ.

ה בדיל די ניתון בני ישראל ית דבחייהו די אנון דבחיין על אפי חקלא וניתנון לקדם יי לתרע משפן זמנא לות פהנא ונקסון נכסת קודשין קדם יי יתהון :

(ה) לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זִבְחִים עַל־פְּנֵי הַשְּׁדָה וְהִבְיִיאֵם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־הַפֶּתַח וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם:

כ"ט • אֲשֶׁר הֵם זִבְחִים • אֲשֶׁר הֵם רְגִילִים לְזָבַח.

וויזרוק פהנא ית דמא על מדבחה דיי בתרע משפן זמנא ונסק תרבא לאתקבלא ברענא קדם יי :

(ו) וְזָרַק הַפֶּתַח אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֶלֶב לְרִיחַ נִיחַח לַיהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

יהודי, שקדוש הוא, פִּינן שְׁהִלֵּהט וְהִתְלַבְּבוּת בְּעֵינָי הַעוֹלָם אֵינוֹ מְכָרָה. מֵה־שְּׂאִי־כֵן הַבֶּשֶׂר עֲצָמוֹ מְכָרָה הוּא, שְׂפָן נִתֵּן לְהַפֵּךְ אוֹתוֹ לְקִדְשָׁה.

(רשימות, חוברת קמד)

וְזָרַק הַפֶּתַח אֶת הַדָּם (ז, ו) דָּם מִסְמַל חַיִּית וְחַמִּימוֹת ("כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הִיא"), וְהוּא קָרֵב עַל הַמִּזְבֵּחַ לְרַמֵּז שְׁהִלֵּהט וְהִתְלַבְּבוּת יֵשׁ לְשֹׁמֵר רַק לְדַבְרִים שְׂבֻקִּישָׁה. וְלָכֵן הַדָּם אֶסוּר בְּאֲכִילָה, הֵינּוּ שְׂלֵא נִתֵּן לְהַפֵּךְ אוֹתוֹ לְדָם וּבִשְׂרֹף כְּבִשְׂרוֹ שֶׁל גּוֹף

זולא ודבחיין עוד ית דבחייהו לשדיין די אנון טען בתרייהו קנם עלם תהי דא להון לדרייהו :

(ז) וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לְשַׁעִירִם אֲשֶׁר הֵם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּהִי־זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם:

כ"י • לְשַׁעִירִם • לְשַׁדִּיִּם, כְּמוֹ (ישעיה יג כא) : "וּשְׁעִירִים יִקְרְדוּ־שָׁם".

~ יום חמישי כ"ד ניסן ~

ח וילהון תימר גבר גבר מבית ישראל ומן גיורא דיתגירון פיניכון די נסק עלתא או נכסת קודשיא :

(ח) וְאֱלֹהִים תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יִגוּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עִלָּה אוֹיֵב:

כ"י • אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עִלָּה • לְחַיֵּב עַל הַמְקַטֵּר אֵיבָרִים בַּחוּץ [עין ברא"ם] כְּשׁוֹחֵט בַּחוּץ, שְׂאֵם שְׂחַט אָחָד וְהַעֲלָה חֲבָרוֹ, שְׂגִיחֵן חֲיָבִין (ת"כ. חולין קט) •

ט ולתרע משפן זמנא לא איתנה למעבד יתה קדם יי וישתיצי אנשא יהוא מעמה :

(ט) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יָבִיֵּאוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ לַיהוָה וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוֹ:

כ"י • וְנִכְרַת • יָרַעוּ נִכְרַת וְיָמִיו נִכְרַתִּין.

יוגבר גבר מבית ישראל ומן גיורא דיתגירון פיניכון די ייכול כל דמא ואתן רוגזי באנשא דייכול ית דמא ואשיצי יתה מגז עמה :

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם וְנָתַתִּי פָּנָי בְּנַפְשׁ הָאֹכֵלֹת אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אוֹתָהּ מִקִּרְבַּ עַמָּה:

כ"ט • כָּל־דָּם • לְפִי שְׁנֵאמַר: "בַּנֶּפֶשׁ יִכְפֹּר", יְכוּל לֵאמֹר: | **כ"ד • כָּל־דָּם**. וְנִתְּתִי פָּנָי • פָּנָאֵי שְׁלִי, פּוֹנֵה אֲנִי
הָא חֵיב אֶלָּא עַל דָּם הַמְקַדְּשִׁים? תְּלַמּוּד־לוֹמַר: | מִכָּל עֶסְקִי וְעוֹסֵק בּוֹ.

**(יא) כִּי נִפְשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הוּא וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם
עַל־הַמּוֹצֵחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשׁוֹתֵיכֶם כִּי־הָדָם הוּא
בַּנֶּפֶשׁ יִכְפֹּר:**

כ"ט • כִּי נִפְשׁ הַבֶּשֶׂר • שֶׁל כָּל בְּרִיָּה, "בְּדָם הִיא" תְּלוּיָהּ, וְלִפְיָךְ נִתְּתִיו עַל הַמּוֹצֵחַ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם;
תְּבֵא נֶפֶשׁ וְתִכְפֹּר עַל הַנֶּפֶשׁ.

**(יב) עַל־כֵּן אִמַּרְתִּי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם
לֹא־תֹאכַל דָּם וְהִגַּר הִגַּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם:
כ"ט • כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם • לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל הַקְּטָנִים.**

**(יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְךָ
אֲשֶׁר יֵצֵד יֵצֵד חֵיהָ אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשִׁפְךָ
אֶת־דָּמוֹ וְכִסְהוּ בַּעֲפָר:**

כ"ט • אֲשֶׁר יֵצֵד • (ת"כ. חולין פד) אֵין לִי אֶלָּא צִיד, אֲנִיזִין
וְתַרְנַגְלוּלִין מַנִּינִן? תְּלַמּוּד־לוֹמַר: "צִיד", מִכָּל־מְקוֹם.
אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵצֵד"? שֶׁלֹּא יֹאכַל בֶּשֶׂר,
אֶלָּא בְּהִזְמַנָּה זֹאת. אֲשֶׁר יֹאכַל • פֶּרֶט לְטִמְאִים.

**(יד) כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמוֹ בַּנֶּפֶשׁ הוּא וְאִמַּר לְבָנֵי
יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל־בֶּשֶׂר לֹא תֹאכְלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר
דָּמוֹ הוּא כָּל־אֲכֻלְיוֹ יִכְרַת:**

כ"ט • דָּמוֹ בַּנֶּפֶשׁ הוּא • דָּמוֹ הוּא לוֹ בְּמִקּוֹם הַנֶּפֶשׁ,
שֶׁהַנֶּפֶשׁ תְּלוּיָהּ בּוֹ. כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא •
יְד אֲרִי נֶפֶשׁ כָּל בְּסָרָא דְמָה בַּנֶּפֶשׁ הוּא
וְאִמַּרְתִּי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל בְּסָרָא לֹא
תִּיכְלוּן אֲרִי נֶפֶשׁ כָּל בְּסָרָא דְמָה הִיא כָּל
דִּינְקֻלָּהּ יִשְׁתַּיְצִי:

**(טו) וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבִלָה וּטְרֵפָה בְּאִזְרוֹחַ וּבִגְרָ
וְכַפֵּם בְּגִדְוֹ וְרִחַץ בְּמַיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהַר:**

כ"ט • אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבִלָה וּטְרֵפָה • בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר
דְּבַר הַכְּתוּב, שְׂאִין לָהּ טְמֵאָה אֶלָּא בְּשַׁעַה שְׁנִבְלַעַת
בְּבֵית הַבְּלִיעָה. וְלִמְדֵךְ כָּאֵן, שְׁמִטְמֵאָה בְּאֲכִילָתָהּ
וְאִינָה מִטְמֵאָה בְּמַגֵּעַ, וְ"טְרֵפָה" הֵאֱמִירָה כָּאֵן, לֹא
נִכְתְּבָה אֶלָּא לְדַרְשׁ. וְכֵן שְׁנִינּוּ: יְכוּל תְּהֵא נְבִלַת עוֹף
טְמֵא מִטְמֵאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה? תְּלַמּוּד־לוֹמַר "טְרֵפָה"
— מִי שֵׁשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה. יֵצֵא עוֹף טְמֵא, שְׂאִין בְּמִינוֹ
טְרֵפָה.

(טז) וְאִם לֹא יִכְפֹּר וּבִשְׂרוֹ לֹא יִרְחַץ וְנִשְׂא עוֹנוֹ: פ

כ"ט • וְנִשְׂא עוֹנוֹ • אִם יֹאכַל קֹדֶשׁ אוֹ יִכְפֹּר לְמַקְדָּשׁ,
חֵיב עַל טְמֵאָה זֹו כְּכֹל שְׂאָר טְמֵאוֹת. וּבִשְׂרוֹ לֹא
יִרְחַץ וְנִשְׂא עוֹנוֹ • עַל רְחִיצַת גּוֹפוֹ עֲנוּשׁ כְּרַת, וְעַל
כְּבוֹס בְּגָדִים בְּמַלְקוֹת.

א וּמִלִּיל יֵי עִם מִשָּׁה לְמִימַר: **יח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:**

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
בִּמְלַל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן אָנָּה יי אֱלֹהֵיכֶם:

שְׂסוּפֶן לַנֶּתֶק בַּעֲרִיּוֹת בִּימֵי עֲזָרָא, לְפִיכֶף בָּא עֲלֵיהֶם, בַּגִּזְרָה: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" – דַּעוּ מִי גּוֹזֵר עֲלֵיכֶם, דִּזְן לְהַפְרַע וְנֶאֱמָן לְשֵׁלֶם שְׂכָר.

כ"ט אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • אֲנִי הוּא שְׂאֻמְרָתִי בְּסִינֵי (שְׁמוֹת ט): "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיךָ", וְקִבַּלְתָּם עֲלֵיכֶם מִלְכוּתִי, מַעֲמָה קִבְּלוּ גִזְרֹתַי. רַבִּי אֹמֵר: גְּלוּי וְדוּעַ לְפָנָיו

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

וּבְכֻלָּל וְעִיקָר: תְּכַלִּית הַנִּישׁוּאִין הוּא שְׁיָהִי "פָּרוּ וּרְבוּ", וְנַעֲשׂוּ לְ"בֶשֶׂר אֶחָד" – כִּלְדִיָּהֶם, חֲרֵי מוּבָן שֶׁהוּא בְּשִׁלְמוֹת יוֹתֵר כְּשֶׁהָאִשָּׁה הִיא שְׂאֵר בְּשָׂרוֹ שֶׁל הָאִישׁ. וּבְדִינֵי עֲרִיּוֹת נִהְפֹךְ הוּא, וְהִתְחַלְתָּם: אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרָבוּ גו'!

וְעוֹד: כִּיָּא הַקֶּבֶ"ה אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹפֶן שְׁקִימוֹת הָיָה תְלוּי בְּזָה שְׁבָנֵי אָדָם הָרָאשׁוֹן יִשְׂאוּ אַחֲרֵיהֶם, יַעֲקֹב נִשְׂא אַחֲרֵיהֶם וְהִיָּתָה מִשְׁתוֹ דוֹקָא שְׁלִימָה, עִמְרָם נִשְׂא דוֹרְתוֹ וְנולְדוֹ מְרִים אַחֲרָן וּמִשָּׁה, שְׁעַל־פִּי כָל זֶה – הָאִיסוּר דְ"כָּל שְׂאֵר בְּשָׂרוֹ" חֲרֵי הוּא עַל־דֶּרֶךְ פִּירוּשׁ רַש"י בְּעִנְיַן הַעֲקִידָה "אֶתְמוּל אֻמְרָתִי לִי כִי בִיִּצְחָק יִקְרָא לְךָ זַרְעִי, וְתִזְרַתְּ וְאֻמְרָתִי קַח נָא אֶת בְּנֶךָ, עֲכָשִׁי אֶתָּה אֹמֵר לִי אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעֲרָ". לָכֵן בָּא צִיּוּי מִיּוֹדֵד עַל קִבְּלַת הַ"גִּזְרֹת" בְּכָלִלוֹת, וְאַחֲרֵי־כֵן בָּא הַצִּיּוּי עַל הַ"גִּזְרָה" הַפְּרָטִית, עַל הַעֲרִיּוֹת.

(מְשִׁיחַת שֶׁבֶת פְּרֻשַׁת אַחֲרֵי־קוּדוּשִׁים, תְּש"א)

וְהַטַּעַם שֶׁהַצִּיּוּי עַל הַעֲרִיּוֹת נִקְרָא "גִּזְרָה":

דַּבֵּר מוּבָן הוּא, שְׁבִנְיָנָה לְנִישׁוּאִין, מַעֲלַת הַיּוֹחֲסִין תּוֹפְסַת מְקוֹם חָשׁוּב וְעִיקָרִי, וּבְכֻפְרָט כְּשֶׁהָבֵא לְהַשְׁתַּדֵּף הוּא בַר יְחוּס נַעֲלָה. וְכִמוֹ שֶׁלְמַדְנֵנוּ וְרִאִינוּ שֶׁהַתּוֹרָה הָאֲרִיכָה בִּיחּוּסָהּ שֶׁל אִשְׁתְּ אַחֲרָן, שְׁנִשָּׂא אֶת "אֱלִישֶׁבַע בַּת עֲמִינָדָב אַחֹת נַחֲשׁוֹן" – לְבָאֵר שֶׁהִיָּתָה מְצוּיֵינַת בִּיחּוּסָהּ, בְּהִיָּתָה (בַּת עֲמִינָדָב וְגַם) אַחֹת נַחֲשׁוֹן וְנִכְדֵּפִירֶשׁ רַש"י: "מִכָּאֵן לְמַדְנֵנוּ, הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיף לְבָדוּק בְּאַחִיָּה"; וְכֵן אַבְרָהָם כְּשֶׁשָּׁלַח אֶת אֱלִיעֶזֶר לְקַחַת אִשָּׁה לְבָנוֹ לְיִצְחָק, אָמַר לוֹ "כִּי אֵל אֲרִצִּי וְאֵל מוֹלְדָתִי תִלְךָ וְלִקְחַתְּ אִשָּׁה לְבָנִי לְיִצְחָק", כִּי בְנוֹת אֲרָצוֹ וּמוֹלְדוֹתָיו מִיּוֹחֲסוֹת הֵן, בְּהִיָּתוֹן מִמְשַׁפַּחַת אַבְרָהָם.

וּלְפִי זֶה, הַסְּבָרָא נוֹתַנָּת שֶׁהַשִּׂדוּף חֲכִי טוֹב לְאִישׁ הַמִּיּוֹחֵס הוּא – מִמְשַׁפַּחְתּוֹ, וְכָל הַקְּרוֹב אֵלָיו יוֹתֵר, הַגּוֹן וּמִתְאַיִם יוֹתֵר לְעִנְיַן הַשִּׂדוּף.

ג כְּעוֹבְדֵי עֲמָא דְאַרְעָא דְמַצְרַיִם דִּי יִתְבַּתּוּן בַּהּ לֹא תַעֲבֹדוּן וּכְעוֹבְדֵי עֲמָא דְאַרְעָא דְכַנְעַן דִּי אָנָּה מַעַל יִתְכּוֹן תַּמָּן לֹא תַעֲבֹדוּן וּבְנִימוּסִיהוֹן לֹא תִתְכּוֹן:

(ג) כְּמַעֲשֵׂה אֲרִיץ־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבַּתְּם־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֲרִיץ־כַּנְעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שְׂמָה לֹא תַעֲשׂוּ וּבַחֲקֵיתֶהֶם לֹא תִלְכוּ:

וּבַחֲקֵיתֶהֶם לֹא תִלְכוּ • מַה הַנִּיחַ הַכְּתוּב שֶׁלֹּא אָמַר? אֶלָּא אֵלּוּ נִימוּסוֹת שְׁלֵהֶן, דְּבָרִים הַתְּקוּקִין לָהֶם, כְּגוֹן טְרִטְיָאוֹת וְאַצְטְרִיָּאוֹת. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: אֵלּוּ דְרָכֵי הָאֲמוּרֵי שְׁמַנּוּ חֲכָמִים.

כ"ט אֲמַעֲשֵׂה אֲרִיץ־מִצְרַיִם • מַגִּיד שֶׁמַּעֲשִׂיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם וְשֶׁל כַּנְעָנִים מְקַלְקְלִים מְכַל הָאֲמוֹת, וְאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁיִּשְׁכּוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל, מְקַלְקֵל מִן הַכָּל. אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שְׂמָה • מַגִּיד שְׂאוֹתֵן עִמָּמִין שְׁכַבְשׁוּ יִשְׂרָאֵל, מְקַלְקְלִים יוֹתֵר מִכָּלֶם • (ס"ח).

ד יֵת דִּינֵי תַעֲבֹדוּן וְיֵת קְנָמֵי תַשְׁרִיף לְהִלְכָא כַּהוּן אָנָּה יי אֱלֹהֵיכֶם:

(ד) אֶת־מִשְׁפַּטֵּי תַעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ בָתֶּם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

שְׁעִטְנוּ וְטָהַרְתָּ מִי חֲטָאָת, לְכַף נֶאֱמַר: "אֲנִי ה'", גִּזְרֹתֵי עֲלֵיכֶם, אִי אַתָּם וְשְׂאִים לְהַפְטֹר! לְלִכְתָּ בְּהֶם • אֵל תַּפְטֹר מִתּוֹכֶם, שְׁלֹא תֹאמַר: לְמַדְתִּי חֲכָמַת יִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ וְאֵלְמֵד חֲכָמַת הָאֲמוֹת.

כ"ט אֶת־מִשְׁפַּטֵּי תַעֲשׂוּ • אֵלּוּ דְבָרִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה כְּמִשְׁפָּט, שְׂאֵלוֹ לֹא נֶאֱמַרוּ, הִיוּ כּוֹדָא לְאֻמְרָן. וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ • דְּבָרִים שֶׁהֵם גִּזְרַת הַמֶּלֶךְ, שֶׁיִּצְרֵר־הָרַע מְשִׁיב עֲלֵיהֶם: לְמָה לְנוֹ לְשַׁמְרָן? וְאֲמוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן: אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת

(ה) וּשְׁמֵרְתֶם אֶת־חֻקְתֵי וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶתֶם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם אֲנִי יְהוָה: ם

ה וּתְטַרְוֶן יַת קַיְמֵי וְיַת דִּינֵי דֵי יַעֲבֹד יְתְהוֹן אֲנָשָׁא וְנַחֲי בְהוֹן לַחֲיֵי עֲלָמָא אָנָּא יְיָ:

כ"ה ◀ וּשְׁמֵרְתֶם אֶת־חֻקְתֵי • לרבות שאר דקדוקי הפרשה, שלא פרט הכתוב בהם (ח"ו). דבר אחר: לתן שמירה ועשיה לחקים, ושמירה ועשיה למשפטים, לפי שלא נתן אלא עשיה למשפטים ושמירה לחקים. וְחֵי בָהֶם • לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה, וְהָלֵא סוּפוּ הוּא מֵת! • אֲנִי ה' • נֶאֱמַן לְשֵׁלֶם שְׁכָר.

~ נקודות משיחות קודש ~

על קיום המצוות נאמר "וְחֵי בָהֶם", הינו שיש להכניס חיות במצוות. כדי לעשות זאת מוכרחים להיות בעל-כח, בריאים וחתוקים, ולהיות בשמחה. וסוים ואמר: אינך חייב להתפלל לפני האכילה. מוטב לאכל בשביל להתפלל, מלהתפלל בשביל לאכל!

הרבנית רבקה, זוגתו של כבוד קדושת אדמו"ר המהר"ש, חלתה פעם, והרופא צוה עליה לאכל תיכף בקומה משנתה. הרבנית, שלא רצתה לטעם קדם התפלגה, נהגה להתפלל תחלה בהשקמה, ורק לאחר מכן לאכל פת שחרית. כשנודע הדבר לחותנה, כבוד קדושת אדמו"ר הצמח צדק, אמר לה:

(היום-יום, י' בשבט)

~ יום שישי כ"ה ניסן ~

(ו) אִישׁ אִישׁ אֵלֶּיךָ אֶל־כָּל־שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרוֹה אֲנִי יְהוָה: ם

ו גָּבַר גָּבַר לְכָל קָרִיב בְּסִרְיָה לֹא תִקְרְבוּן לְגִלְעָה עֲרִיָא אָנָּא יְיָ:

כ"ה ◀ לֹא תִקְרְבוּ • להזהיר הנקבה בזכר, לכך נאמר לשון רבים. אֲנִי ה' • נֶאֱמַן לְשֵׁלֶם שְׁכָר.

(ז) עֲרוֹת אָבִיךָ וְעֲרוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הִוא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ם

ז עֲרִית אָבִיךָ וְעִרִית אִמְךָ לֹא תִגְלֵי אִמְךָ הִיא לֹא תִגְלֵי עֲרִיתָהּ:

כ"ה ◀ עֲרוֹת אָבִיךָ • (סנהדרין נד) זו אשת אביך. או אינו אלא כמשמעו? נאמר כאן: "עֲרוֹת אָבִיךָ", ונאמר להלן (לקמן ט): "עֲרוֹת אָבִיךָ גֵּלָה". מה להלן אשת

(ח) עֲרוֹת אִשְׁת־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אָבִיךָ הִוא: ם

ח עֲרִית אִמְתָּ אָבִיךָ לֹא תִגְלֵי עֲרִית אָבִיךָ הִיא:

כ"ה ◀ עֲרוֹת אִשְׁת־אָבִיךָ • לרבות לאחר מיתה.

(ט) עֲרוֹת אַחֹותֶיךָ בַת־אָבִיךָ או בַת־אִמְךָ מוֹלֶדֶת בֵּית או מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיךָ: ם

ט עֲרִית אִחְתְּךָ בַת אָבִיךָ או בַת אִמְךָ דִּילִידָא מִן אָבִיךָ מִן אִמְתָּ אַחֲרֵי או מִן אִמְךָ לְגַבְרֵי אַחֲרֵי לֹא תִגְלֵי עֲרִיתֶיךָ:

כ"ה ◀ בַת־אָבִיךָ • אף בת אנוסה במשמע. מוֹלֶדֶת בֵּית או מוֹלֶדֶת חוּץ • בין שנולדה מאותה שאומרים

לֹא לְאָבִיךָ: קים את אמה, ובין שאומרים לו: הוצא את אמה, כגון: ממזרת או נתינה.

י עֲרוֹת בַּת־בְּנֵךְ אוֹ בַת־בְּתוּלָתְךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָן
י עֲרִיבַת בַּת בְּרַךְ אוֹ בַת בְּרַתְךָ לֹא תִגְלֶה
עֲרִיבְתָהּן אֲרִי עֲרִיבְתְךָ אֲנִי:
כִּי עֲרוֹתֶיךָ הֵנּה: ם

כ"י • עֲרוֹת בַּת־בְּנֵךְ וְגו' • (יבמות צ) • כִּבְתוּ מֵאֲנוּסָתוֹ –
הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וּבְתוֹ וּבַת בְּתוֹ מֵאֲשֶׁתּוֹ, אָנוּ לְמַדִּין
מִ"עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּה" שְׁנֵאֲמַר בְּהֵן "לֹא תִגְלֶה", בֵּין
שֶׁהִיא מִמֶּנּוּ, בֵּין שֶׁהִיא מֵאִישׁ אַחֵר. עֲרוֹת בַּת־בְּנֵךְ •
קַל־וְחֶמֶר לְבַתְךָ, אֲלֵא לְפִי שְׂאִין מְזוּהָרִין מִן הַדִּין,
לְמַדוּהָ מִ'גְּזֵרַה־שְׁוֵה' (מסכת יבמות ג. סנהדרין עח) •

יא עֲרוֹת בַּת־אִשָּׁתְךָ אֲבִיךָ מוֹלֶדֶת אֲבִיךָ אַחֲוֹתֶיךָ
י א עֲרִיבַת בַּת אֶתְּ אֲבִיךָ דִּילִידָא מִן אֲבִיךָ
אַחְתְךָ הִיא לֹא תִגְלֶה עֲרִיבְתָהּ:
הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ם

כ"י • עֲרוֹת בַּת־אִשָּׁתְךָ אֲבִיךָ • לְמַד שְׂאִינוֹ חֲזַב עַל אַחֲוֹתוֹ מִשְׁפָּחָה וְנִכְרִית, לְכַף נֶאֱמַר: בַּת־אִשָּׁתְךָ אֲבִיךָ,
בְּרִאיוֹנָה לְקַדוּשֵׁין.

יב עֲרוֹת אַחֲוֹת־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה שְׂאֵר אֲבִיךָ הוּא: ם
יב עֲרִיבַת אֶתְּ אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה קְרִיבַת אֲבִיךָ
הִיא:

יג עֲרוֹת אַחֲוֹת־אִמְךָ לֹא תִגְלֶה כִּי־שְׂאֵר אִמְךָ
יג עֲרִיבַת אֶתְּ אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אֲרִי קְרִיבַת
אִמְךָ הִיא:
הוּא: ם

יד עֲרוֹת אַחֲוֵי־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב
יד עֲרִיבַת אַח אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה לְאַתְתָּהּ לֹא
תִקְרַב אֶתְּ אַח אֲבִיךָ הִיא:
דִּדְתֶיךָ הוּא: ם

כ"י • עֲרוֹת אַחֲוֵי־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה • וּמָה הִיא עֲרוֹתוֹ? "אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב".

טו עֲרוֹת כַּלְתֶיךָ לֹא תִגְלֶה אִשָּׁת בְּנֵךְ הוּא לֹא
טו עֲרִיבַת כַּלְתֶיךָ לֹא תִגְלֶה אֶתְּ בְרַךְ הִיא לֹא
תִגְלֶה עֲרִיבְתָהּ:
תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ם

כ"י • אִשָּׁת בְּנֵךְ הוּא • לֹא אֲמַרְתִּי אֲלֵא בְּשֵׁישׁ לְכַנֵּךְ אִישׁוֹת בָּהּ, פֶּרַט לְאַנוּסָה וְשְׁפָחָה וְנִכְרִית (סנהדרין עח) •

טז עֲרוֹת אִשָּׁת־אֲחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אֲחִיךָ
טז עֲרִיבַת אֶתְּ אֲחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרִיבַת אֲחִיךָ
הִיא:
הוּא: ם

יז עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת־בַּת־בְּנֵךְ
יז עֲרִיבַת אֶתְּ אֶתְּ וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה יַת בַּת בְּרָה
וְיַת בַּת בְּרַתָּהּ לֹא תִסַּב לְגַלְאָה עֲרִיבְתָהּ
קְרִיבָן אֲנִין עֲצַת חֲטָאִין הִיא:
וְאֶת־בַּת־בְּתוּלָהּ לֹא תִקַּח לְגָלוֹת עֲרוֹתֶיהָ שְׂאֵרָה הֵנּה
זְמָה הוּא:

כ"י • עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ • (יבמות צ) • לֹא אָסַר הַכְּתוּב
אֲלֵא עַל־יְדֵי נְשׂוּאֵי הָרֵאוּשׁוֹנָה, לְכַף נֶאֱמַר: "לֹא תִקַּח",
לְשׁוֹן קִינָה, וְכֵן לְעֲנֵן הָעֲנֵשׁ: "אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה
וְאֶת־אִמְתָּהּ" (לקמן ט), לְשׁוֹן קִינָה, אֲבָל אֲנִס אִשָּׁה, מִמֶּר
לְשֵׁא בְתוּהָ. שְׂאֵרָה הֵנּה • קְרוּבוֹת זו לְזוֹ. זְמָה •
עֲצָה, כְּתִרְגוּמוֹ: "עֲצַת חֲטָאִין", שְׂיִצְרָךְ יוֹעֲצֶךְ לְחֲטָא.

יח וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֵתָהּ לֹא תִקַּח לְצֹר לְגָלוֹת עֲרוֹתֶיהָ
יח וְאִתְּמָא עִם אַחְתָּהּ לֹא תִסַּב לְאַעְקָא
לְגַלְאָה עֲרִיבְתָהּ עֲלֶיהָ בְּחִיבָהּ:
עֲלֶיהָ בְּחִיבָהּ:

כש"י אַל-אַחַתְּהָ • (קידושין א) שְׂתִיחֶן כְּאַחַת. לְצָרָךְ • שְׂאֵם גְּרִשָּׁה, לֹא יִשָּׂא אֶת אַחֻתָּהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא לְשׁוֹן צָרָה, לַעֲשׂוֹת אֶת זו צָרָה לְזוֹ. בְּחַיִּיהָ • לְמַדְרָךְ • בְּחַיִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאִשָּׁה אֶל אַחֻתָּהּ לֹא תִקַּח לְצָרֶרְךָ (יה, יח) "בְּכֹאֵן יִפְרֹשׁ הַכְּתוּב טַעַם הָאִסוּר . . הֵן רְאוּיֹת שְׂתִיחֵינָה אוֹהֲבוֹת זֶה אֶת זֶה, לֹא שְׂתִיחֵינָה צָרוֹת" (רמב"ן), "וְלִכְּן לֹא אִסְרָה זֹלַתִּי בְּחַיֵּי אַחֻתָּהּ" (ספורנו). וְאוֹלֵי יֵשׁ לְזִמְרָה, שְׂמַטְעַם זֶה, הָאִסוּר הוּא – לְפִי דְרָךְ הַפְּשׁוּט – גַּם בְּכַנִּי נַח. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכֵּן הַדִּין גַּם לְפִי דְרָךְ הַהֲלָכָה (ראה רמ"ה סנהדרין נח, א).

(לקוטי שיחות, כרך ה, עמ' 144)

(יט) וְאִל-אִשָּׁה בְּנִדַת טַמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ: יט וְיִלְאַתְתָּא בְּרַחוּק סוֹכְמָה לֹא תִקְרַב לְגִלְעָה עֲרִימָה:

(כ) וְאִל-אִשָּׁת עַמּוּיָךְ לֹא-תִתֵּן שְׂכַבְתָּךְ לְזֹרַע לְטַמְאָה-בָּהּ: כוּבְאַתְתַּת חֲבָרְךָ לֹא תִתֵּן שְׂכַבְתָּךְ לְזֹרְעָא לְאַסְתְּאַבָּא בַּהּ:

(כא) וּמִזֶּרְעֶךָ לֹא-תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלֵל אֶת-שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: כא וּמִבְּנֵיךָ לֹא תִתֵּן לְאַעֲבָרָא לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלֵל יְת שְׁמָא דְאַלְהֵךָ אֲנָא יְי:

כש"י אַל-לְמַלְךְ • עֲבוֹדַת אֱלִילִים הִיא שְׂשֻׁמָה 'מַלְךְ', וְזוֹ הִיא עֲבוֹדַתָּהּ, שְׂמוֹסֵר בְּנוֹ לְכַמְרִים, (סנהדרין טו) וְעוֹשִׂין שְׂמֵי מְדוּרוֹת גְּדוּלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֵּן בְּרַגְלָיו בֵּין שְׂמֵי מְדוּרוֹת הָאֵשׁ. לֹא-תִתֵּן • זוֹ הִיא מְסִירָתוֹ לְכַמְרִים. לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ • זוֹ הַעֲבָרַת הָאֵשׁ.

~ שבת קודש כ"ו ניסן ~

(כב) וְאֶת-זִכְרָךְ לֹא תִשְׁכַּח מִשְׂפָּכֵי אִשָּׁה הַזֹּעֵבָה הוּא: כב וְעַם דְּכוּרָא לֹא תִשְׁכּוּב מִשְׂכַּבֵּי אִתְתָּא תוֹעֵבָתָא הִיא:

(כג) וּבְכָל-בְּהֵמָה לֹא-תִתֵּן שְׂכַבְתָּךְ לְטַמְאָה-בָּהּ וְאִשָּׁה לֹא-תַעֲמֹד לְפָנֶי בְּהֵמָה לְרַבְעָה תָּבֵל הוּא: כג וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׂכַבְתָּךְ לְאַסְתְּאַבָּא בַּהּ וְאִתְתָּא לֹא תִקוּם קְדָם בְּעִירָא לְמַשְׁלַט בַּהּ תְּבַלָּא הוּא:

כש"י תָּבֵל הוּא • לְשׁוֹן קָדֵשׁ וְעֲרוּהּ וְנִאוּף, וְכֵן: "וְאִפִּי עַל-תְּבִלִיתֵם" (ישעיהו י, כה). דְּבַר אַחֵר: "תְּבַל הוּא", לְשׁוֹן בְּלִילָה וְעֲרֻבוֹב זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה.

(כד) אֶל-תִּטְמָאוּ בְּכָל-אֵלֶּה כִּי בְּכָל-אֵלֶּה נִטְמָאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר-אֲנִי מוֹשְׁלָח מִפְּנֵיכֶם: כד לֹא תִסְתְּאַבוּן בְּכָל אֵלִין אֲרִי בְּכָל אֵלִין אֲסְתְּאַבוּ עַמְמֵיָא דִּי אֲנָא מַגְלֵי מִן קְדָמִיכוּן:

(כה) וּתִטְמָא הָאָרֶץ וְאַפְקֹד עֹנָה עָלֶיהָ וּתְקֹא הָאָרֶץ אֶת-יִשְׁבֵּיהָ: כה וְאַסְתְּאַבַּת אֲרַעָא וְאַסְעִירִית חוֹבָה עֲלָהּ וְרוֹקִינַת אֲרַעָא יְת יְתְבָהּ:

כּוּ וְתִטְרוּן אֶתֶּן יָת קְנָמִי וְיָת דִּינִי וְלֹא תַעֲבֹדוּן מִכָּל תּוֹעֵבֹתָא הָאֵלִין וְצִיבָא וְגִיזְרָא דִּיתְגִּירִין בְּיַגִּיכּוּן:

(כו) וְשָׁמַרְתֶּם אֹתָם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הַאֲזֹרָח וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:

כּו אַרְי יָת קַל תּוֹעֵבֹתָא הָאֵלִין עֲבָדוּ אַנְשֵׁי אַרְעָא דִּי קְדַמִּיכּוּן וְאַסְתָּאבַת אַרְעָא:

(כו) בִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמֵא הָאָרֶץ:

כח וְלֹא תְרוֹקֵן אַרְעָא יִתְכּוֹן בְּסַאֲבִיכּוּן יְתָה קָמָא דְרוֹקִיעַת יָת עֲמֻמָּיָא דִּי קְדַמִּיכּוּן:

(כח) וְלֹא־תִקְיֵא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאֻכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם:

וּתְרַגּוּמוּ: וְלֹא תְרוֹקֵן, לְשׁוֹן רְקוֹן, מְרִיקָה עֲצָמָה מֵהֶם.

כ"ו « וְלֹא־תִקְיֵא הָאָרֶץ אֶתְכֶם • מִשָּׁל לְכּוֹן מְלֹךְ שֶׁהֶאֱכִילוּהוּ דָבָר מְאוּס שְׂאִין עוֹמֵד בְּמַעְיָו אֶלֶּא מְקִיאוֹ, כִּף אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָה מְקַמֶּת עוֹבְרֵי עֲבָרָה.

כט אַרְי קַל דִּי יַעֲבַד מִכָּל תּוֹעֵבֹתָא הָאֵלִין וְיִשְׁתַּיְצוּן נְפִשְׁתָּא דִּיעֲבָדוּן מִגּוֹ עֲמָהוֹן:

(כט) בִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרַתוּ הַנְּפֹשׁוֹת הַעֹשֵׂת מִקְרֵב עַמָּם:

כ"ו « הַנְּפֹשׁוֹת הַעֹשֵׂת • הַזְכָּר וְהַנְּקֵבָה בְּמִשְׁמַע.

לוּתְטְרוּן יָת מִטְרַת מִימְרֵי בְדִיל דְלֵא לְמַעֲבַד מְזִימוּסֵי תּוֹעֵבֹתָא דְאֶתְעֲבָדָא קְדַמִּיכּוּן וְלֹא תַסְתָּאבּוּן בְּהוֹן אָנָּא יי אֶלְהֵיכּוּן: פ פ פ

(ל) וְשָׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתֵּי לְבַלְתֵּי עֲשׂוֹת מַחְקוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

הַנָּאָה יֵשׁ לִי בְכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיְיָבִים כְּלִיָּהּ? לְכָף נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם":

כ"ו « וְשָׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתֵּי • לְהִזְהִיר בֵּית־דִּין עַל כִּף. וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • הָא אִם תִּטְמְאוּ, אֵינִי אֱלֹהֵיכֶם וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאֲחֵרֵי, וַיֵּמָר

~ נקודות משיחות קודש ~

ל'ה' ("אין לי הנאה בכם"). אלא, עליו להתבונן בכך שהקב"ה שואל אותו, כבנכול: "מה הנאה יש לי בכם?" ולחפש דרך לשוב ולהתקרב אליו ולגרום לו נחת רוח.

ולא תטמאו בהם, אני ה' אלקיכם (יה, ל) היא אם תטמאו איני אלקיכם. . ומה הנאה יש לי בכם (רש"י) יש לשאל, מדוע נקט לשון שאלה, ולא כתב "ואין לי הנאה בכם". ויש לומר: גם מי שהקב"ה אומר עליו "איני אלקיכם" – אל לו להתנאש ולחשב שאין לו עוד תקנה לגרום נחת רוח

(לקוטי שיחות, כרך כב, עמ' 101)

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפא - רפב

לוח תהלים

יום ראשון, כ' ניסן < פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג

יום שני, כ"א ניסן < פרק כ, מפרק קד עד סוף פרק קה

יום שלישי, כ"ב ניסן < פרק כ, מפרק קו עד סוף פרק קז

יום רביעי, כ"ג ניסן < פרק כ, מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום חמישי, כ"ד ניסן < פרק כ, מפרק קיג עד סוף פרק קיח

יום שישי, כ"ה ניסן < פרק כ, פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

שבת קודש, כ"ו ניסן < פרק כ, פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון כ' ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 118, וכח זה ומדה זו... עד עמ' 118, כמ"ש שם.

ול להיות קשורה באלקות!?) אך, גם כשישנם כוח זה ומדה זו, נדרשת יגיעה עצומה, כפולה ומכופלת: האחת - היא יגיעת בשר, - יגיעה המסירה את הפרעות שמצד הגוף, לבטש את - לשבור את גסות וחומריות הגוף ולהכניעו שלא יחשיך על אור הנפש, - שאור הנפש, שהוא

יכולת הנפש להבין ולהרגיש אלקות, יוכל להאיר, כמו שנתבאר לעילי בשם הזהר, ד"גופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה", - גוף שלא חדר בו אור הנשמה - מבטשין אותו, והינו על ידי הרהורי תשובה מעמק הלב, כמו שנתבאר שם - שעל ידי הרהורי תשובה מעומק הלב, מחלישים את חומריות וגסות הגוף, ואז מוחדר בו "נהורא דנשמתא" - אור ואש הנשמה. זהו סוג אחד של יגיעה, הנקרא "יגיעת בשר", המביא להרחקת הפרעות שמצד הגוף.

ובח זה ומדה זו לקשר דעתו בה, - שיהיה באפשרותו של יהודי, לקשר את "דעתו" בעניני אלקות, שלא זו בלבד שיבין אותם, אלא שגם ירגיש אלקות, שאז הוא קשור באלקות - הרי כוח זה ומדריגה זו, יש בכל נפש מבית ישראל,

ליקוטי אמרים
 ויניקתה - על ידי שהיא מקבלת באופן של יניקה, מנשמת משה רבנו עליו השלום. - שעל ידי זה מקבלת הנפש כוח זה ומדה זו, שתוכל להרגיש אלקות ולהיות קשורה באלקות, רק מאחר שנתלבשה רק הנפש בגוף, צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת. - כדי ש"ינח" אלקות בנפש, ותהיה קשורה באלקות. ואם כי אמנם הכוח לכך מקבלת הנפש על ידי יניקתה מנשמת משה רבנו (שכן, בלעדי כוח זה, לא היתה תועלת בשום יגיעה, אף הגדולה ביותר, שהרי כיצד יכול נברא להבין ולהרגיש "בורא"? כיצד יכולה נפש המלוכת בגוף, להרגיש אלקות

~ יום שני כ"א ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 118, והשנית היא יגיעת... עד עמ' 118, ואזן שומעת כו'.

נפש, - ישנם כאלה שנדרש מהם זמן רב יותר, וישנם כאלה שנדרש מהם זמן פחות יותר; יש נפש זכה במבטחה, שמיד שמתבוננת בגדולת ה' - יגיע אליה - מיד, תיראה ופחד ה', כמו שכתוב ב"שלחן ערוך" אר"ח חיים סימן א': "בשיתבונן האדם שחמלך הגדול, מלך מלכי המלכים הקדושים ברונדה הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו",

והשנית - היא יגיעת הנפש, - כדי לגלות כוחות הנפש, שלא תכבד עליה העבודה לנגע מחשבתה, להעמיק ולהתבונן בגדולת ה' שעה גדולה רצופה. -

ליקוטי אמרים
 והשנית היא יגיעת הנפש שלא תכבד עליה העבודה לנגע מחשבתה להעמיק רצופה כי שיעור שעה זו אינו שוה בכל נפש יש נפש זכה במבטחה שמיד שמתבוננת בגדולת ה' יגיע אליה האדם שהמלך הגדול ממ"ה הקב"ה אשר מלא כל

9. פרק כ"ט בהתחלה.

עומד עליו ורואה במעשיו - מיד יגיע אליו היראה בו".
 - וכפי שמסיים שם, שהתבוננות זו תביא לו הכנעה ובושה מהקב"ה. דבר זה אמור להיות במי ששוכנת בו נפש עדינה, ולכן הוא אומר: "מיד יגיע אליו היראה" - שבלי כל יגיעה,

אלא מיד יתעורר בו רגש היראה מהקב"ה, מבלי שיצטרך אף להקדיש משך זמן להתבוננות; ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה, ממקור מדרגות תחתונות דעשר ספירות העשירה, - שהוא העולם התחתון ביותר, וב"עולם העשירה" עצמו, באה נפשו, מהמדרגות התחתונות ביותר שבעשר הספירות שבו, ושלכן נפש זו בטבעה, היא "נפש שפלה", שענין אלקי אינו "מונח" בה, ולא תוכל למצא במחשבתה - את האלהות, כפיאם

בקשי ובחוקה¹⁰, - לנפש זו דרושה, יגיעה רבה, כדי להתעמק במחשבתה במשך שעה ארוכה, שתוכל לעורר בקרבה התגלות של הארה אלקית, ש"יונח" בה ענין אלקי, עד כדי כך שתרגיש בענין האלקי ויעורר בה יראה מהקב"ה. וכפרט אם - בנוסף לנחיתותה של נפש זו בטבעה, הטמאה בחמאת נעורים, - שאז, קשה לה עוד יותר, להרגיש אלקות במחשבתה, מפני שהעונות מבדילים בו [כמו שכתוב ב'ספר חסידים' סימן לה]. - שהעונות המבדילים בין יהודי להקב"ה, מפריעים לו להגיע בקלות ליראת ה'. ומבלי מקום, בקשי ובחוקה, שתתחזק מאד מחשבתו באמין ויגיעה רבה ועמק גדול, להעמיק בגדלת ה' שעה גדולה - שעה ארוכה, - כפי שאמר הרבי מוהרי"צ נ"ע באחת משיחותיו, ש"שעה גדולה" משמעה גם: שעה היום ושעה מחר וכך הלאה, שעל ידי שהוא חוזר ומתעמק באותו ענין יום יום, הרי אז - בודאי תגיע אליו על-כ"ל פנים היראה תתאה' הנזכרת לעיל, - מורא מהקב"ה, שימנע אותו מלעשות דבר נגד רצונו של הקב"ה. [על דבריו אלה של רבנו הזקן, שגם נפש שפלה כזו, וגם אם

בנוסף לכך עוונותיה מבדילים בינה לבין הקב"ה - בכל זאת, בהתאמצות יתירה והתעמקות גדולה בגדלות ה' - תגיע בודאי גם "נפש שפלה" זו ליראה תתאה" על-כ"ל פנים - מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שמכך גם מובן, שבודאי תגיע גם - ועוד

לפני זה - להסרת ההבדלה מהעונות המבדילים - כלומר: לחזור בתשובה עליהם"¹¹. וכמו שאמרו רז"ל¹²: "יגיעתי ומצאתי - תאמין". - יגיעה - עוזרת. וכהסברת הרבי שליט"א, שיגיעה עוזרת לא רק להשגת ענין שלפי ערך היגיעה - כמו השכר שאדם מקבל לפי ערך העבודה שעשה - אלא יגיעה עוזרת, ש"מצאתי": הוא מוצא מציאה, שאיננה כלל לפי ערך היגיעה שיגיע בכך. וכדכתיב¹³: - וכמו שכתוב לגבי "יראה", שהביקוש והיגיעה ביחס

ליקוטי אמרים

הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו מיד יגיע אליו היראה וכו' ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה ממקור חוצבה ממדרגות תחתונות די"ם דעשיה ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות כ"א בקושי ובחוקה וכפרט אם הוטמאה בחמאת נעורי' שהעונות מבדילים בו [כמו"ש בס"ח סי' ל"ה] ומ"מ בקושי ובחוק' שתתחזק מאד מחשבתו באומין ויגיעה רבה ועומק גדול להעמיק בגדלות ה' שעה גדולה בודאי תגיע אליו עכ"פ היראה תתאה הנ"ל וכמשארו"ל יגיעתי ומצאתי תאמין וכדכתי' אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' פי' כדרך שמחפש אדם מטמון ואוצר הטמון בתחתיות הארץ שחופר אחריו ביגיעה עצומה כך צריך לחפור ביגיעה עצומה לגלות אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בבינת הלב של כל אדם מישראל שהיא בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן והיא היראה הטבעית המסותרת הנ"ל רק שכדי שתבא לידי מעשה בבחי'

ליראה - מן ההכרח שיעזרו: "אם תבקשנה - את היראה, ככסף וכמטמונים תחפשנה - אז תבין יראת ה'", פרוש: כדרך שמחפש אדם מטמון ואוצר הטמון בתחתיות הארץ, שחופר אחריו ביגיעה עצומה - בהיותו בטוח, שהאוצר טמון באותו מקום - לא יתעייף וימשיך ביגיעתו עד למציאת המטמון, כך צריך לחפור ביגיעה עצומה, לגלות אוצר של יראת שמים, הצפון ומסותר בבינת הלב של כל אדם מישראל, - ומכיוון שהאוצר של יראת שמים, נמצא בוודאי בתעלומות הלב היהודי, ב"בינת הלב" - אין לו לאדם מישראל, לחדול ממאמצים בלתי נלאים לחפור ולחפש התגלות האוצר של יראת שמים, שהיא - "בינת הלב" של אדם מישראל, כתינה ומדרגה שלמעלה מהזמן, - הרי שלא שייך כלל לומר שבשעה מסוימת אין באפשרותו להגיע אליה, שבשעה מסוימת האוצר לא נמצא - שכן, היא הרי בחינה ומדרגה שלמעלה מן הזמן, והיא היראה הטבעית המסותרת הנזכרת לעיל. אלא, אם היראה היא טבעית ונמצאת תמיד בקרבו של כל אדם מישראל, לשם מה, איפוא, עליו להזדקק לפעולות שונות של התעמקות ה"דעת" בגדלות

10. "לשון הספר חסידים, וכן לקמן" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וזהו מה שאדה"ז בשו"ע שלו מדה"ת - שבה הענינים מבוארים - גם בגילוי - בפרטיות ובפני' יותר - מוסף על הכתוב בש"ע (הנ"ל בתניא, והועתק במהד"ק דשו"ע אדה"ז): 'ואם לא יגיע אליו מיד יעמיק הרבה וכו' וגם ישוב בתשובה שלימה... שהם המונעים מהגיע כו"'. 12. מגילה י, ב. 13. משלי ב, דה.

אֵל הַפְּעֵל מִמֶּשׁ, - שכוח-הפועל שבאותה יראה, שהיתה מקודם רק "בכוח", מוסתרת בנפש - תבוא עתה לידי ביטוי ול"פועל", ולפעול בנפשו ובגופו של האדם; **דְּהִינּוּ לְהִיּוֹת** "סוד מרע ועשה טוב" **בְּמַחְשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, מִפְּנֵי ה'**

הַצּוּפָה וּמְבִיט וּמֵאֲזִין
וּמִקְשִׁיב וּמְבִין אֵל כָּל
מַעֲשָׂהוּ, וּבוֹחֵן כְּלֵי־חַיּוֹתָיו
וְלִבּוֹ, - כלומר: רעיונותיו הפנימיים. ומשום כך, ימנע את עצמו מלעשות עבירה איזו שהיא, וישתדל בעשיית טוב. **וּכְמֵאמֵר רַ' לֵ"ל¹⁴:** "הַסְתַּכַּל - בעיני השכל, בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים בּוֹ" - ואין אתה בא לידי עבירה: עֵינַי - של הקב"ה כביכול, **רוֹאֶה אֲזַיִן שׁוֹמֵעַת בּוֹ"**. - ההתבוננות איך הקב"ה רואה ושומע את כל מעשיו - תמנע אותו מלעבור עבירה;

ה', כדי להגיע ל"יראה"? - אומר על כך רבנו הזקן להלן, כי מכיוון שיראה זו מוסתרת בלב, ולכן אין בכוחה להשפיע במה שנוגע למעשה בפועל, שימנע מעשיית עבירה - לפיכך זקוק האדם לפעולות שונות, כדי לגלות יראה זו, ושהיה בכוחה להשפיע בדברים הנוגעים למעשה.

וּבְלִשׁוֹן ה'תניא": **רַק שְׂפָדֵי שְׂתָבֵא** - היראה האמורה, **לְיָדֵי מַעֲשֵׂה בְּבַחֲנֵית יִרְאֵת חֲטָא,** - שירא לעשות חטא, **לְהִיּוֹת "סוד מרע"** **בְּמַעֲשֵׂה דְבוּר וּמַחְשָׁבָה** - שלא יעשה, לא ידבר ולא יחשוב את מה שאסור, **צָרִיךְ לְגַלּוֹתָהּ**

את היראה, **מִמַּצְפּוֹנֵי בִּינַת הַלֵּב שְׁלֹמְעֵלָה מִחֻמּוֹן, לְהִבְיָאָה לְבַחֲנֵית מַחְשָׁבָה מִמֶּשׁ שְׂפָמַח, לְהַעֲמִיךְ בָּהּ מַחְשַׁבְתּוֹ מִשְׁךְ זְמַן מַה מִּמֶּשׁ, עַד שְׂתַצֵּא פְּעֻלָּתָהּ מִתַּבַּח**

ליקוטי אמרים

יראת חטא להיות סוד מרע במעשה דבור ומחשבה צריך לגלותה ממצפוני בינת הלב שלמעלה מהזמן להביאה לבחי' מחשבה ממש שבמוח להעמיק בה מחשבתו משך זמן מה ממש עד שתצא פעולתה מהכה אל הפועל ממש דהיינו להיות סוד מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה מפני ה' הצופה ומביט ומאזין ומקשיב ומבין אל כל מעשהו ובוהן כליותיו ולבו וכמאמר רז"ל הסתכל בשלשה דברים כו' עין רואה ואוזן שומעת כו'

~ יום שלישי כ"ב ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ס, וגם כי אין לו... עד עמ' 120, כנ"ל פ"ב:

קיימת רק המעלה והשלימות שבראיה ובשמיעה; שכן, כל דבר של "שלימות" שישנו בנבוא - ישנו בודאי בבוא, רק הוא, - ה"ראיה" וה"שמיעה" למעלה, ומה שהכל גלוי וידוע למעלה, הוא על-דִּרְדָּר־מִשָּׁל, כְּמוֹ אֲדָם תִּיּוֹדַע וּמְרִגִּישׁ בְּעֵצְמוֹ כָּל מַה שְּׁנַעֲשֵׂה וּנְפַעֵל בְּאַחַד מִכָּל רִמ"ח אֲבָרָיו, כְּמוֹ קֶר אוֹ חֵם, - כהשפעתם של קור וחום על כל אחד מאברי גוף האדם, שהוא יודע אותם וחש בהם, וְאִפְלוּ חֵם שְׂבַצְפָּרְנֵי רִגְלָיו, עַל-דִּרְדָּר־מִשָּׁל, אִם נִכְוֶה בְּאוֹר, - כשאדם נוטל את צפורניו אין הוא חש בכאב כלל, ואילו כשנכוות הצפורניים באש - מרגיש האדם בכאב; וְכֵן מְהוֹתָם וְעֵצְמוֹתָם - של האברים עצמם - חש האדם בהם. לפני כן למדנו שאדם יודע ומרגיש בכל המתרחש באבריו, ואילו כאן אנו לומדים שהוא חש את האברים עצמם, וְכָל מַה

וְגַם כִּי אֵין לוֹ - להקב"ה כביכול, דְּמוֹת הַגּוֹף - כיצד, איפוא, שייך הענין של "עין" ו"אוזן" למעלה, אברים השייכים לחושי וצירי הגוף? - אלא, הָרִי אֲדָרְבָּה - אכן, משום כך הַכֵּל גְּלוֹי וְיָדוּעַ לְפָנָיו, בְּתֵר שֵׁאת לְאִין קִין מְרֵאִית הָעֵין וּשְׂמִיעַת הָאִזֵּן עַל-דִּרְדָּר־מִשָּׁל, - כלומר: בשעה שאמרים שלמעלה לא קיים כלל דמות וציר של "גוף" - הכוונה היא, שלמעלה לא קיימים ההגבלות והחסרונות הנובעים מן הגוף; ולמשל: העין הגשמית מוגבלת לראות דברים גשמיים בלבד, ולא עצמים רוחניים; כוח הראיה של העין, מוגבל בשטח וזקוק לאור וכדומה. באותה מדה ישנם הגבלות וחסרונות גם בחוש השמיעה של האוזן הגשמית. ואילו ב"ראיה" וב"שמיעה" למעלה - לא קיימים כלל כל אותם חסרונות והגבלות שבראיה ובשמיעה הגשמיות - למעלה

14. אבות ג, א.

העולם - אינה מתפעלת מהעולם, ואין העולם וכל המתרחש בו גורם בה שום שינוי. ובלשון ה"תניא": **רַק שְׁמִשְׁלָה זֶה** - של הנפש והגוף, **אֵינוֹ אֵלָא לְשִׁבְךָ אֶת הָאֵזוֹן**, - להקל על האזון ועל הרעיון של האדם, "לקלוט", כיצד אפשר לדעת

דבר מבלי לראותו בעינים ולשמעו באזנים, **אֲכַל בְּאֵמַת אֵין הַמְשָׁל -** של הנפש והגוף, דומה לַמְשָׁל - של אלקות ועולם, **כִּלְלֵי, כִּי נִפְשׁ הָאָדָם, אִפְלוּ הַשְּׂכֵלִית וְהָאֱלֹהִית, הִיא מִתְּפַעֲלַת מִמְּאֹרְעֵי הַגּוּף וְצִעְרוֹ, מִחַמַּת הַתְּלַבְּשׁוּתָהּ -** של הנפש השכלית והאלקית, **מִמַּשׁ בְּנִפְשׁ הַחַיּוֹנִית הַמְּלַבְּשֵׁת בְּגוּף מִמַּשׁ, -** הנפש החיונית, המחיה את הגוף, מלובשת ממש ומאוחדת עם הגוף, ובה מלובשת הנפש השכלית והאלקית. **אֲכַל תְּקַדְּוִישׁ בְּרוּךְ־הוּא -** כביכול,

אֵינוֹ מִתְּפַעֵל חֲסִינְשׁלוֹם מִמְּאֹרְעֵי הָעוֹלָם וְשִׁנּוּיָיו, וְלֹא מִהָעוֹלָם עֲצָמוֹ, - הקב"ה אינו מתפעל ממצאות (מהות ועצמות)¹⁵ העולם, ואין מציאות זו פועלת שינוי ח"ו בהקב"ה, **שְׂבָלָם -** כל העולמות והאירועים שבהם, **אֵינָן פּוֹעֲלִים בּוֹ -** בהקב"ה, **שׁוּם שְׁנַיִ תְּסִינְשׁלוֹם. -** לא בהקב"ה ולא באחדותו, אלא, כשם שהיה יחיד ומיוחד לפני שברא את העולמות, כך הוא יחיד ומיוחד גם אחרי שבראם. **וְהִנֵּה, כְּדִי לְהַשְׂבִּיל זֶה הַיִּטֵּב בְּשִׁבְלָנוֹ, -** כיצד אין העולם פועל שינוי בכורא, **כְּכִי הָאֵרִיכוּ חֲכָמֵי הָאֵמַת -** בעלי תורת הקבלה, **בְּסִפְרֵיהֶם, אֵךְ כֹּל יִשְׂרָאֵל מְאִמִּינִים בְּנֵי מְאִמִּינִים -** הם מאמינים בהיותם בנים לאבות שהאמינו בקב"ה, **כְּלִי שׁוּם תְּקִירַת שְׂכָל אָנוּשֵׁי, וְאוֹמְרִים¹⁶: "אֵתָהּ הוּא עַד שְׂלֵא נִבְרָא הָעוֹלָם וְכוּ", -** "ואתה הוא משנברא העולם", בלי שום שינוי כלל, כלומר, יהודים מאמינים באמונה שלימה, שאין העולם פועל שום שינוי בכורא, **כְּנִזְכֵּר לְעֵיל פְּרַק ב:**

שְׂמִתְּפַעֵל - ומשתנה, **פְּהֶם¹⁵ יוֹדְעַ -** האדם, **וּמְרַגִּישׁ בְּמַחוֹ, -** הוא אינו צריך להשתמש לשם כך בעיניו ובאזניו, אלא הוא יודע וחש את המתרחש באבריו מעצמו. **וְכַעֲיִן יְדִיעָה זֶה, עַל דְּרַךְ־מְשָׁל, -** בדומה לידיעה זו למשל, **יוֹדְעַ הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא -**

אֵת כֹּל הַנְּפַעֵל כֹּכֵל הַנִּבְרָאִים, - שבעולמות, **עֲלִיּוֹנִים וְתַתְּוֹנִים, לְהִיּוֹת -** מפני שהם **כֹּלֵם מְשַׁפְּעִים -** מקבלים השפעתם וחיותם, **מִמֶּנּוּ וְתַבְּרָה, כְּמוֹ שְׂפָתוֹכֶם¹⁶: "כִּי מִמֶּךָ -** מהקב"ה, **הַכֹּל, -** הרי, כשם שהמוח - המקור שממנו נמשכת חיות לכל האברים - יודע ומרגיש בכל המתרחש באברים, כך, כביכול, יודע הקב"ה - בהיותו מקור חיותם וקיומם של כל הנבראים - בכל המתרחש בכל הנבראים; **וְהוּוֹ שְׂנְאֵמְרֵי¹⁷: "וְגַם כֹּל הַיִּצּוֹר לֹא נִבְחַד מִמֶּךָ, -** מפני שכל היצור הרי נוצר ממך, **וְכְמוֹ שְׂבָתְבָה הַרְמַבְּם -** על פי חקירה, **[וְהַסְכִּימוּ לֹזֶה חֲכָמֵי תְּקַבְּלָה, כְּמוֹ שְׂבָתְבָה הַרְמַ"ק -** רבי משה קורדובירו, **בְּפִרְדִּ"ס] שְׂבִידִיעַת עֲצָמוֹ כְּבִיכּוֹל -** יוֹדְעַ - הקב"ה, **כֹּל הַנִּבְרָאִים הַנִּמְצָאִים מִמְּאֵמַת הַמְּצָא וְכוּ. -** מכיוון שהימצאותם של כל הנבראים באה מאמיתת הימצאו של הקב"ה, לכן יודע הקב"ה, כביכול, את כל הנבראים, על ידי שהוא יודע את עצמו. אך, כשאנו אומרים שהקב"ה יודע את כל הנבראים שהוא מחיה, באותה מדה שנפש האדם יודעת וחשה בנעשה באברים המקבלים חיותם ממנה - יכול להיות מקום לטעות ח"ו, לחשוב שכשם שהנפש מלובשת בגוף ומשום כך היא מתפעלת ממקרי הגוף (שכן, "התלבשות" משמעה שהמלובש מתפעל ממי שהוא מלובש בו), - אותו דבר, ח"ו, גם למעלה ביחס לחיות האלקית שבנבראים - יוסבר להלן שבנקודה זו אין המשל דומה לנמשל. שכן, החיות האלקית המחיה את

ליקוטי אמרים

וכעין ידיעה זו עד"מ יודע הקב"ה כל הנפעל בכל הנבראים עליונים ותחתונים להיות כולם מושפעי' ממנו ית' כמ"ש כי ממך הכל וז"ש וגם כל היצור לא נכחד ממך וכמ"ש הרמב"ם [והסכימו לזה חכמי הקבלה כמ"ש הרמ"ק בפרד"ס] שבידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים הנמצאים מאמיתת המצאו וכו' רק שמשל זה אינו אלא לשכך את האזן אבל באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי נפש האדם אפי' השכלית והאלהית היא מתפעלת ממאורעי הגוף וצעריו מחמת התלבשותה ממש בנפש החיונית המלובשת בגוף ממש אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם ושינויו ולא מהעול' עצמו שכולם אינן פועלים בו שום שינוי ח"ו והנה כדי להשכיל זה היטב בשכלנו כבר האריכו חכמי האמת בספריהם אך כל ישראל מאמינים בני מאמיני' בלי שום חקירת שכל אנושי ואומרי' אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' כנ"ל פ"כ:

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (1) זה כבר נאמר לפני זה. (2) בזה צ"ל הלי' נפעל. פי' מתפעל - ראה ע"ב כמה פעמים. לולא דמסתפינא אפ"ל שכאן טה"ד וצ"ל: מהם (וקאי על האדם בכללותו). ואז יתאים למש"כ (רע"ב) שאין המשל דומה כלל. 16. דברי הימים"א כט, יד. 17. במוסף ראש השנה. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מתאים למש"כ במשל (סע"א). [ההתהוות' אינה במשל כלל, כי אין הנפש בוראה הגוף. ולכן לא מדבר בזה גם בהנמשל לשוללן]. 19. בתפילת שחרית.

~ יום רביעי כ"ג ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 120, והנה כל אדם... עד עמ' סא, כידוע ל"ח].

אלקין שואל מעמך - כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בקל דרכיו, - שעל כך שואלת הגמרא: וכי יראה היא דבר קטן, שהפסוק אומר שהקב"ה דורש מבני ישראל רק ליראה אותו? והגמרא עונה: אכן, לגבי משה - זה דבר קטן וקל.

וזכור נשאלת בתחילת פרק זה השאלה: הרי נאמר בפסוק "שואל מעמך" מכל אחד מישראל, ולא רק משה רבנו, ולגבי כל אחד מישראל, האם "יראה" היא אכן דבר קטן וקל?! אלא, היראה המוזכרת בפסוק זה, אליה קל לכל יהודי להגיע, היא היראה המביאה (כסיומו של הפסוק) ל"לכת בכל דרכיו", שהיא יראה המביאה לקיום מצותיו ותפוד ב"סוד מרע ועשה טוב", והיא יראה תתאה - יראה תחתונה, הנזכרת לעיל, - ובכך מובן התירוץ בגמרא: "לגבי

משה, מילתא זוטרתא היא" - לגבי משה זה דבר קטן, כלומר: ו"לגבי משה", דהיינו לגבי בחינת הדעת שבכל נפש מישראל האלהית, - שהיא בחינת משה שישנה "עמך", בכל אחד מישראל, "מלתא זוטרתא היא", - מהווה יראה זו, דבר קטן וקל, בנזכר לעיל - שכשיעמיק את דעתו בענינים המעוררים את היראה - יגיע בוודאי ליראה זו - [שהדעת הוא המקשר מצפוני בינת הלב אל בחינת גלוי במחשבה ממש, - שיראת ה' שבתעלומות לבו של כל אחד מישראל - כפי שלמדנו, שבכל אחד מישראל ישנו אוצר חתום ומוסתר של יראת ה' - תתגלה במחשבה ממש, שירגיש את היראה במחשבה, שאז היא פועלת בדיבור ובמעשה, פידוע ליודעי'חן] - חכמה נסתרה, תורת הקבלה.

והנה, כל אדם מישראל, יהיה מי שיהיה, - באיזה מצב ומדרגה שיהיה, כשיתבונן בזה שעה גדולה בכל יום, איך שתקדוש ברוך הוא מלא ממש את - העולמות העליונים ואת העולמות התחתונים, ואת השמים ואת

הארץ ממש, - לא רק את השמים והארץ הרוחניים, שהם הספירות שלמעלה, אלא שמים וארץ גשמיים, "מלא כל הארץ כבודו" ממש, וצופה ומביט ובוהן בלידתו ולבו - רעיונותיו ורגשותיו הפנימיים, וכל מעשיו ודבוריו, וכל צעדיו יספר - הקב"ה משגיח בפרטיות על כל אחד ממעשיו ודיבוריו של האדם, וסופר ומונה את צעדיו - הרי כשיתעמק האדם בכל האמור - אזי תקבע בלבו היראה לכל היום בל, - גם בשעות שהוא עסוק בהן בענינים אחרים ואין אז

באפשרותו להתעמק בהאמור - כשיחזור - מאוחר יותר במשך היום, ויתבונן בזה, אפילו בהתבוננות קלה, - ולא בהתבוננות עמוקה שנדרשים לכך זמן מיוחד ושימת לב, בכל עת²⁰ ובכל שעה, יהיה "סוד מרע ועשה טוב" במחשבה דבור ומעשה, - הוא יימנע מלעבור על לא-תעשה ויקיים כל מצות-עשה, במחשבה, דיבור ומעשה, שלא למרות חס' ושלום עיני בבור - של הקב"ה, אשר "מלא כל הארץ", - הוא יפחד להמרות את הקב"ה הרואה הכל, ולכן יהיה "סוד מרע ועשה טוב" במחשבה, דיבור ומעשה. ובמאמר²¹ רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, בנזכר לעיל. - בפרק מא; "יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר-ודם" - להימנע מעשיית רע. וזהו שאמר הכתוב²²: - "ועתה ישראל מה ה'

20. לכאור' אין הכרע אם "בכל עת וכו'" מוסב למע' כשיחזור ויתבונן בו' או למטה שבכל עת וגו' יהי' סוד מרע וגו' אך מזה שבפרק י"ד מזכיר זה בנוגע להיות בינוני ומבאר שזה במעשה דבור ומח' לכאור' מסתבר שגם כאן הכוונה שמוסב למטה. 21. ברכות כח, ב. 22. דברים י, יב.

~ יום חמישי כ"ד ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סא, ועוד זאת יזכור... עד עמ' סא, המאמן דיו וכו'.

רְאִית עֵינֵי בָּשָׂר בְּשָׂמִים וְאָרְצִי וְכָל צָבָאָם, אֲשֶׁר אֹדֵר
אֵינ־סוּף בְּרוּךְ־הוּא מְלַבֵּשׁ בָּהֶם לְהַחְיוֹתָם. – ועל־ידי
ראיית העולם וברואיו בעינים גשמיות, יש בידי עיני־השכל
של יהודי לראות את החיות האלקית המחיה אותם – ודבר זה
יעורר בו את רגש היראה,

באותה מדה שפועלת
עליו ראיית המלך.

הגהה*: בהגהה הבאה,
מסביר רבנו הזקן, שעל־

ידי ראיית השמים והארץ
וכו, רואים לא רק

שישנה בהם חיות אלקית
המחיה אותם, אלא אפשר

גם לראות איך ההעולם
ונבראיו בטלים לחיות

האלקית, שבמהלך "צבא
השמים" ממזרח למערב,

מתבטאת השתחואתם
וביטולם להקב"ה, כי

השכינה היא במערב.
(וְגַם נִרְאָה בְּרֵאֵת

הַעֵז, שֶׁהֵם בְּטָלִים
לְאוּרֵי יִתְבָּרַךְ – כיצד

ובמה זה נראה?
בְּהַשְׁתַּחֲוֹאתָם כָּל יוֹם

כְּלָפֵי מַעְרָב בְּשִׁקְעֵתָם, – שהם שוקעים בצד מערב, כְּמֵאֲמַר

רַ"ל²³ עַל פְּסוּקִים: "וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לָךְ מִשְׁתַּחֲוִים" –

שֶׁהַשְּׂכִינָה בַּמַּעְרָב, וְנִמְצָא – הרי יוצא, יתירה מזו, שלא

רק בשעת שקיעתם הם בטלים, אלא, הַלּוֹכִים כָּל הַיּוֹם כְּלָפֵי

מַעְרָב, הוּא דְרָךְ הַשְׁתַּחֲוֹאָה וְכַפּוּל. – שכן, כפי שהדבר

מובן הרי כפי קביעתם של השמש, הירח והכוכבים, כל אחד

באופנו, היה צריך להיות הילוכם ממערב למזרח, והילוכם כל

היום ממזרח למערב, ושקיעתם בערב במערב – הרי זה להיפך

מטבעם, אלא – דבר זה נובע ממה שהשכינה במערב. – שכן,

בקביעותן של ארבע הרוחות, בשורשן בספירות העליונות, –

מערב הוא ב"מלכות", שהיא "שכינה" – מקור חיותם של

הנבראים – ומכיון שנפשו של כל אחד מהנבראים האמורים,
בטלה למקורה – הרי זה מתבטא בגופו, בהילוכו לצד מערב,

בו נמצאת השכינה. הרי, שגם ראייתה של העין האנושית,
רואה את ביטולם של הנבראים לחיות האלקית. וְהִנֵּה, גַם מִי

ועוד זאת יזכור כי כמו

שבמלך בשר ודם עיקר היראה היא מפנימיותו וחיותו

ולא מגופו שהרי כשישן אין שום יראה ממנו. והנה

פנימיותו וחיותו אין נראה לעיני בשר רק בעיני

השכל על ידי ראיית עיני בשר בגופו ולבושיו שיודע

שחיותו מלוכש בתוכם וא"כ ככה ממש יש לו לירא

את ה' ע"י ראיית עיני בשר בשמים וארץ וכל

צבאם אשר אור א"ם ב"ה

מלוכש בהם להחיותם*

ואף שהוא ע"י התלבשות

בלבושים רבים הרי אין

הבדל והפרש כלל ביראת

מלך בשר ודם בין שהוא

ערום ובין שהוא לבוש

לבוש אחד ובין שהוא

לבוש בלבושים רבים אלא

העיקר הוא ההרגל להרגיל

דעתו ומחשבתו תמיד

הקב"ה! – יוסברו

הדברים להלן, שקיים

ענין נוסף שבכוחו לעורר

בו את היראה, כי קיים גם

כאן הענין של ראיית

היראה על היראה שצריכה להיות ליהודי מהקב"ה, אמר רבנו

הזקן, שהיא צריכה להיות "כעומד לפני המלך", כי הקב"ה

הרי נמצא בכל מקום ומביט ומסתכל במעשיו וכו'.

אך, נשאלת השאלה: כשאחד עומד לפני מלך, הרי לא זו

בלבד שהמלך רואה

אותו, אלא גם הוא מצדו

רואה את המלך, וראיה זו

מעוררת בו יראה ופחד

מהמלך, ואילו בנמשל

שונה הדבר, שהרי, אכן,

המלך, הקב"ה, רואה

אותו, אבל הוא, האדם,

אינו רואה את המלך,

הקב"ה! – יוסברו

הדברים להלן, שקיים

ענין נוסף שבכוחו לעורר

בו את היראה, כי קיים גם

כאן הענין של ראיית

המלך כביכול, והוא:

ראיית השמים והארץ וכל

הברואים שהקב"ה מחיה

אותם – יש בה משום

ראיית החיות האלקית

המחיה אותם, ובלשון

ה"תניא":

וְעוֹד זֹאת – דבר נוסף, יִזְכֹּר, כִּי כְמוֹ שֶׁבְּמֶלֶךְ בָּשָׂר וְדָם

עֵיקֶר הַיִּרְאָה – מפני המלך, היא – באה מִפְּנִימִיּוּתוֹ

וְחַיּוּתוֹ – של המלך, וְלֹא מִגּוּפוֹ, שֶׁהָרִי בְּשִׁישָׁן – המלך,

אֵינֶן שׁוֹם יִרְאָה מִמֶּנּוּ, – למרות שגופו הוא אותו גוף שיש

למלך בשעה שהוא ער, אלא, מפני שהיראה היא מפנימיותו

וְחַיּוּתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וּבִשְׂעָה שֶׁהוּא יֹשֵׁן, פְּנִימִיּוּתוֹ וְחַיּוּתוֹ הֵן

בְּהֵעֵלֶם – לכן, לא קיימת אז היראה מפניו. מכך מובן –

שְׁעִיקֶר הַיִּרְאָה מִהַמֶּלֶךְ – כשהוא ער – באה מִפְּנִימִיּוּתוֹ וְחַיּוּתוֹ.

וְהִנֵּה פְּנִימִיּוּתוֹ וְחַיּוּתוֹ – של המלך, אֵינֶן נִרְאָה לְעֵינֵי

בָּשָׂר, רַק בְּעֵינֵי הַשְּׂכָל – השכל יודע ומבין שבגוף זה ישנן

פְּנִימִיּוּתוֹ וְחַיּוּתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, עַל־יְדֵי רְאִית עֵינֵי בָּשָׂר בְּגוּפוֹ

וְלְבוּשָׁיו, – של המלך, שְׁיֹדֵעַ שְׁחַיּוּתוֹ מְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם, –

בראותו בעיניו הגשמיות את גופו ולבושיו של המלך, רואות

עיני שכלו את פנימיותו וחיותו של המלך – וזה מעורר את

היראה מראיית המלך. וְאִם כֵּן – הרי שגם בנמשל, לא רק

שהמלך, הקב"ה, רואה אותו, וזה פועל בו את היראה

מהקב"ה, אלא גם, כְּכֹה מִמֶּשׁ יֵשׁ לוֹ לִירְאָה אֶת ה', עַל־יְדֵי

23. בבא בתרא כה, א.

הידיעה שהמלך נמצא כאן, ידיעה זו מעוררת את היראה. כך גם בעניינינו, כשיתרגל האדם בכך, שבהסתכלותו על נבראי העולם, יזכור שהם מהווים לבושים לחיות האלקית – זה יעורר בו את היראה. **אֵלָא הָעֵקֶר הוּא הַתְּרַגְלָה לְהַרְגִיל דַּעְתוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ תְּמִיד, לְחַיּוֹת קְבוּעַ בְּלִבּוֹ וּמַחוֹ תְּמִיד, אֲשֶׁר כָּל מַה שְׂרֹאָה בְּעֵינָיו, הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ, הַכֹּל הֵם לְבוּשִׁים הַחַיּוּנִים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְעַל-יְדֵי־זֶה יִזְכֹּר תְּמִיד עַל פְּנִימִיּוֹתָם וְחַיּוּתָם.** – של נבראים אלה, שהן אלקות – וזה יעורר בו יראה מהקב"ה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

"ולכאורה קשה שבפרק ל"ג נתבאר שהתבוננות זו היא ענין האמונה, וכן בפרק זה עצמו (ס, ב): ישראל מאמינים בו – ואיזה קישור להבנה ואמונה, וה"ה אדרבה שוללים זה את זה (כשמבין אין צורך באמונה בו) – ומתוך: 'זה נכלל...' וְזֶה נִכְלָל גַּם-בְּכֹּחַ פְּלִשׁוֹן "אֲמוּנָה", שֶׁהוּא – המלה אמונה, לְשׁוֹן "רְגִילוֹת", שֶׁמְרַגֵּיל הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ, כְּמוֹ אֲוִמָּן הַמְּאֲמֵן יָדָיו וְכוּ'. – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שירדע אותה בנפשו, יש לו כשרון זה, אלא שצריך לאמן ידיו, שיבוא בפועל במעשה (בציור, עשיית כלים וכו')". הרי, שגם בנמשל ישנם שני הענינים: המלך, הקב"ה, רואה אותו, וגם הוא רואה את המלך כביכול, שעל-ידי הסתכלותו בנבראים, הוא רואה ויודע את החיות האלקית המחיה אותם. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנ"ל מועיל רק שתהי' היראה כמדת ההתבוננות שלו וכמדה שהשכל שלו "מושל" בו ומנהיגו. ועוד: ענין ההתבוננות בשכל – הרי לא תמיד יכול כל אחד להיות בדרגה של התבוננות שכלית וכו' (ראה נז, א: שגם במוחו ומח' אינו מרגיש שום יראה ובושה) – ואילו יראת ה' צריכה הרי להיות תמיד, ולכן ממשך רבנו הזקן ומסביר זגם להיות..."

המקום בו עומד המלך בגילוי לגמרי, שם לא מקום כסא המלך וכו' (בנמשל – עולם הזה שצ"ל ראיות שיכריחו השתחואה וביטול למלך) – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, וְרֹאָה שְׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּרִים מְשִׁתְּחוּם לְאִישׁ אֶחָד – "בחיצוניותו – הנכנס אין רואה חילוק" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, תַּפֵּל עָלָיו אֵימָה וַפְּחַד – כך גם ראיית הנבראים הגדולים – צבא השמים – בעמדם בכיטול לפני הקב"ה – יש בכוח ראייה זו לעורר יראה ופחד מהקב"ה. למדנו הרי בפרק זה, שכשם שהדבר במשל של מלך בשר ודם, כך הדבר גם בנמשל, שעל-ידי הראיה בעיני בשר את הנבראים, יודעים שנמצאת בהם החיות האלקית המחיה אותם, ודבר זה מביא ליראה מהקב"ה. ברם, לכאורה אפשר לשאול: כשמסתכלים על גופו של מלך בשר ודם, רואים בכירור שזהו גופו של המלך, ועל-ידי זה רואה עין-השכל את החיות של המלך, ואילו בנבראים שבעולם, מכוסה החיות האלקית בכל-כך הרבה לבושים, שיתכן הדבר שמסתכלים עליהם, ובשעת מעשה לא יודעים שהם הם הלבושים לחיות האלקית המלוכשת בהם? ממשך רבנו הזקן להסביר, שבכך על האדם להתרגל, שבשעה שהוא מסתכל על הנבראים שבעולם – יזכור מיד, שהם מהווים לבושים חיצוניים בלבד לחיות האלקית המחיה אותם, ועל-ידי זה – לראות את החיות האלקית שבעולם. ובלשון ה"תניא": **וְאֵף שֶׁהוּא עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּלְבוּשִׁים רַבִּים – החיות האלקית המחיה את הנבראים, מלוכשת בלבושים רבים המכסים עליה, וכשמסתכלים על הנבראים, לא רואים שאלה הם לבושים של החיות האלקית – הָרִי אֵין הַבְּדֵל וְהַפְּרֵשׁ בְּלָל בִּירְאָת מֶלֶךְ בְּשֶׁר-וְדָם, בֵּין שֶׁהוּא עֵרֹם²⁴, וְכֵן שֶׁהוּא לְבוּשׁ לְבוּשׁ אֶחָד, וְכֵן שֶׁהוּא לְבוּשׁ בְּלְבוּשִׁים רַבִּים.** אין זה משנה במדת היראה שמפניו, כי העיקר הוא

ליקוטי אמרים

הנה"ה

(וגם נראה בראיית העין שהם בטלים לאורו ית' בהשתחואתם כל יום כלפי מערב בשקעתם כמארז"ל ע"פ וצבא השמים לך משתחיים שהשכינה במערב ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחואה וביטול והנה גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל אעפ"כ כשנכנסם לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחיים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד):

להיות קבוע בלבו ומוחו תמיד אשר כל מה שרואה בעיניו השמים והארץ ומלואה הכל הם לבושים החיצונים של המלך הקב"ה וע"י זה יזכור תמיד על פנימיותם וחיותם וזה נכלל ג"כ בלשון אמונה שהוא לשון רגילות שמרגיל האדם את עצמו כמו אומן המאמן ידיו וכו'.

מלך בשר ודם, רואים בכירור שזהו גופו של המלך, ועל-ידי זה רואה עין-השכל את החיות של המלך, ואילו בנבראים שבעולם, מכוסה החיות האלקית בכל-כך הרבה לבושים, שיתכן הדבר שמסתכלים עליהם, ובשעת מעשה לא יודעים שהם הם הלבושים לחיות האלקית המלוכשת בהם? ממשך רבנו הזקן להסביר, שבכך על האדם להתרגל, שבשעה שהוא מסתכל על הנבראים שבעולם – יזכור מיד, שהם מהווים לבושים חיצוניים בלבד לחיות האלקית המחיה אותם, ועל-ידי זה – לראות את החיות האלקית שבעולם. ובלשון ה"תניא": **וְאֵף שֶׁהוּא עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּלְבוּשִׁים רַבִּים – החיות האלקית המחיה את הנבראים, מלוכשת בלבושים רבים המכסים עליה, וכשמסתכלים על הנבראים, לא רואים שאלה הם לבושים של החיות האלקית – הָרִי אֵין הַבְּדֵל וְהַפְּרֵשׁ בְּלָל בִּירְאָת מֶלֶךְ בְּשֶׁר-וְדָם, בֵּין שֶׁהוּא עֵרֹם²⁴, וְכֵן שֶׁהוּא לְבוּשׁ לְבוּשׁ אֶחָד, וְכֵן שֶׁהוּא לְבוּשׁ בְּלְבוּשִׁים רַבִּים.** אין זה משנה במדת היראה שמפניו, כי העיקר הוא

24. "להעיר ממשנה ספ"ב דסנהדרין" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

~ יום שישי כ"ה ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 122, סא, וגם להיות לזכרון... עד עמ' 122, כמ"ש במ"א:

המלכים, ומשום כך זה יכול להיות תמיד. **כִּי הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְנִיחַ – בצד אַת – הנבראים של העולמות העליונים והתחתונים – כלומר: אין הם תכלית הכוונה של הבריאה, ומיוחד מלכותו עלינו – בני ישראל, וכו', ואנחנו מקבלים וכו', – על עצמנו עול מלכות שמים. וזהו ענין ההשתחוואות שבתפלת י"ח – "שמונה עשרה", אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בקריאת שמע, – כשאומרים "ה' אלקינו ה' אחד" וכו', לחוד ולקבל – על עצמו שוב, בפעל ממש – עול מלכות שמים, על ידי פמעשה וכו', – זוהי המשמעות של ההשתחוואות – הביטול להקב"ה, המתבטא בתנועה מעשית של השתחוואה, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר:**

וגם להיות לזכרון תמיד – גם בלי התבוננות בתחילה, אלא מצד האמונה הטהורה, יש לזכור את לשון חז"ל "קבלת על מלכות שמים", שהוא כענין "שום תשים עליך מלך"²⁵, – כך צריך כל אדם מישראל לשים על עצמו את הקב"ה למלך, לקבל על עצמו עול מלכותו של הקב"ה, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר וכו', – וזה מה שרבונו הזקן אומר בתחילת פרק מ"א, ש"אף שלא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו", כפי שאכן באה יראה זו בהתגלות מצד השכל וההתבוננות – "ישים" את הקב"ה למלך על עצמו, ויקבל על עצמו עול מלכות שמים; ובהתאם לנאמר שם, נמצא ענין זה באמת בכל אדם מישראל, מצד טבע הנשמה שלא להמרות את מלך מלכי

ליקוטי אמרים

וגם להיות לזכרון תמיד לשון חז"ל קבלת עול מלכות שמים שהוא כענין שום תשים עליך מלך כמ"ש במ"א וכו' כי הקב"ה מניח את העליונים והתחתונים ומיוחד מלכותו עלינו וכו' ואנחנו מקבלים וכו' וזהו ענין ההשתחוואות שבתפלת י"ח אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור ולקבל בפועל ממש במעשה וכו' כמ"ש במ"א:

~ שבת קודש כ"ו ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 122, פרק מג. והנה... עד עמ' 124, כמ"ש לקמן.

הכוונה למדריגה התחתונה של יראה, "יראה תתאה", שבהעדר יראה זו, אי אפשר שתהיה "חכמה" – קיומן של תורה ומצוות, המתואר במלה "חכמה" (כי, הרי "תכלית חכמה – תשובה ומעשים טובים"). "אם אין חכמה – אין יראה" – הכוונה למדריגה העליונה של יראה, "יראה עילאה", וביחס לדרגה זו של יראה, מן ההכרח שיהיה לפניו קיומן של תורה ומצוות, ורק לאחר מכן אפשר להגיע למדריגה העליונה יותר של יראה – "יראה עילאה". בהמשך הפרק, יסביר רבנו הזקן, שגם ב"אהבה" ישנן שתי מדריגות כלליות.

פרק מג. בפרק הקודם הוסבר, שהיראה שעליה אומרים שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה – הרי זו היראה הנוגעת לקיום המצוות, ב"סוד מרע ועשה טוב", והיא הנקראת "יראה תתאה", המדריגה התחתונה שביראה. בפרק מ"ג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן את שתי המדריגות שביראה: "יראה תתאה" – יראה תחתונה – ו"יראה עילאה" – יראה עליונה. שבכך תוסבר גם הסתירה שבמשנה, שהנה אומרים רבותינו ז"ל "אם אין חכמה אין יראה" – שבתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה", ואילו מיד לאחר-יזה אומרים חכמינו ז"ל להיפך: "אם אין יראה אין חכמה" – שבתחילה באה ה"יראה" ורק לאחריה באה ה"חכמה"? אלא – מסביר רבנו הזקן – חכמינו ז"ל מדברים על שתי מדריגות של יראה: "אם אין יראה – אין חכמה" –

ליקוטי אמרים

פרק מג והנה על יראה תתאה זו שהיא לקיום מצותיו ית' בבחי' סוד מרע ועשה טוב אמרו אם אין יראה אין חכמה ויש בה בחי' קטנות

והנה על יראה תתאה זו, – שבפרק הקודם הוסבר, שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה, שְׁהִיא – נדרשת, לְקִיּוֹם מִצְוֹתָיו יְתִבְרַךְ בְּבְחִינַת "סוד מרע" – להימנע מלעבור על לא-תעשה, וְעֵשֶׂה טוֹב, – ולקיים כל מצוות-העשה, הרי על

25. דברים יז, טו.

יראה זו אָמרו: - חכמינו ז"ל: "אם אין יראה אין חכמה".
- אין קיומן של תורה ומצוות, (המתואר במלה "חכמה");
שכן, כדי לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שתהיה יראה זו,
וְיֵשׁ בָּהּ - במדריגה זו של ה"יראה", בְּחִינַת קַטְנוּת וּבְחִינַת
גְּדֻלּוֹת. - גם ב"יראה

תתאה" - יש שתי
בחינות: יראה שהיא
בבחינת "קטנות", כי אין
היא נוצרת על-ידי הבנה
והתבוננות בגדלות ה',
אלא רק על-ידי שהוא
מעורר בקרבו את היראה
שכטבע כל אחד מישראל
על-ידי התעמקותו
בענינים המעוררים את
היראה; ויראה שהיא
בבחינת "גדלות", כי

אֶת-עַל-פִּי-כֵן נִקְרָאת יִרְאָה זו יִרְאָה חִיצוֹנִית וְתַתְּאָה, -
יראה תחתונה, מֵאַחַר שֶׁנִּמְשַׁכֶּת מִהַעֲלֹמּוֹת, - מההשגה
וההבנה בגדלות ה' שמצד העולמות, שהחיות האלקית מחיה
אותם, שָׁהֵם - העולמות הם, לְבוּשִׁים שֶׁל הַמַּלְךְ הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ-הוּא, אֲשֶׁר
מְסַתֵּר וּמַתְעַלֵּם

ליקוטי אמרים

ובחי' גדלות דהיינו כשנמשכת בחי' יראה זו
מהתבוננות בגדלות ה' דאיהו ממלא כל עלמין
ומהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה וכו' ובין רקיע לרקיע
כו' רגלי החיות כנגד כולן וכו' וכן השתלשלות כל
העולמות למעלה מעלה עד רום המעלות אעפ"כ נקרא
יראה זו יראה חיצונית ותתאה מאחר שנמשכת
מהעולמות שהם לבושים של המלך הקב"ה אשר
מסתתר ומתעלם ומתלבש בהם להחיותם ולקיימם
להיות יש מאין וכו' רק שהיא השער והפתח לקיום
התורה והמצוות. אך היראה עילאה ירא בשת ויראה

ומתלבש
להחיותם ולקיימם
להיות יש מאין וכו'. -
לפני שהם נוצרו, הם היו
"אין", הם לא היו
בנמצא, ואחרי שנבראו,
נהיו בבחינת "יש", דבר
שמרגישים במציאותו -
ובאופן כזה מחיה חיות
אלקית זו את הנבראים
שהיא מתלבשת בהם,

שיוכלו להרגיש את עצמם ל"יש", ו"יש" זה בטל לחיות
האלקית; ממילא מעוררת ההתבוננות האמורה רק יראה
בבחינת "ביטול היש", ולא ביטול מוחלט במציאות, כפי
שישנו ביראה עילאה, רַק שְׁהִיא - "יראה תתאה" זו, היא
הַשַּׁעַר וְהַפֶּתַח לְקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. - שכן, כאמור,
מביאה ה"יראה תתאה" (תחתונה) לקיום תורה ומצוות. ועל
בחינת יראה זו, אומרים חכמינו ז"ל: "אם אין יראה - אין
חכמה", שראשית דבר מן ההכרח שתהיה יראה, ורק לאחר
מכן יכולה להיות "חכמה" - קיום תורה ומצוות. אֲךֵּ הַיִּרְאָה
עֵלְאָה - היראה העליונה, הנקראת 'ירא בשת', - יראה
הבאה מהבושה שמתביישים מגדלות ה', כמי שמתבייש ובטל
לגמרי מפני אדם גדול וצדיק בדורו, שאין זה בא מחיצוניותו
והתפשטותו של האדם הגדול בדורו והצדיק - כפי שהיראה
היא מפני מלך, למשל, שהפחד מהמלך בא מחיצוניותו
והתפשטותו של המלך המתבטאות בשלטונו על אזרחיו (וככל
שגדולה יותר התפשטות מלכותו, בהיותו מלך על מדינה
גדולה יותר או על כמה מדינות - כך גדולה יותר היראה
מפניו); על-דרך-זה היא גם היראה האמורה, הבאה
מהתבוננות ב"לבושים" ובהתפשטות אלקות בעולמות, שלכן
היא נקראת "יראה תתאה", מפני שאין היא מעוררת בושה
והתבטלות מלאה, כפי שמעוררת ההכרה במעלתו של אדם
גדול בדורו וצדיק, שאין זה מצד חיצוניותו והתפשטותו,
כי-אם מה"עצם" שלו, וההתבטלות כלפיו היא כזו שהוא חש
את עצמו כאפס לעומתו, ומתבייש מגדולתו. כך גם נקראת
'יראה עילאה' בשם "ירא בושת" - יראה הבאה מבושה בפני
גדולתו של הקב"ה, לא כפי שהיא מופיעה בגלוי בעולמות.
וְיִרְאָה - זו היא פְּנִימִית, שְׁהִיא נִמְשַׁכֶּת מִפְּנִימִית

יראה זו, באה מההתבוננות בגדלות ה', שיכולים להבין
מהעולמות. דְּהֵינּוּ, - מתי מתוארת היראה בתור בחינת
"גדלות"? - פְּשֻׁמְשַׁכֶּת בְּחִינַת יִרְאָה זו - כשהיראה
התחתונה נמשכת ונוצרת באדם, מִהַתְּבֻנָּנוֹת בְּגִדְלוֹת ה', -
הנראית מהחיות את העולמות והנבראים, דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל
עֲלְמִין, - הקב"ה ממלא את כל העולמות, הוא מחיה אותם
באופן שהחיות האלקית מתלבשת בהם, וחיות זו מותאמת לפי
כל עולם וכל נברא שהיא מחיה, כך שבמדריגה עליונה יותר
של עולם או נברא, מלובשת מדריגה עליונה יותר של חיות,
וְ"מֵהָאָרֶץ לְרַקִּיעַ מֵהַלֵּךְ ת"ק - חמש מאות, שְׁנָה וְכוּ',
וְבֵין רַקִּיעַ לְרַקִּיעַ כו', - שוב מהלך של חמש מאות שנה,
רְגְלֵי תַחִיּוֹת כְּנֶגֶד כָּלָּן וְכוּ'", - הרגלים, המדריגה
התחתונה ביותר ב"חיות הקודש", הן למעלה מכל המדריגות
שלמטה מהן, וְכֵן הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת לְמַעְלָה
מֵעֵלָה עַד רוּם הַמַּעְלּוֹת - בכל האמור, מתבונן האדם, ויש
לו השגה והבנה בחיות האלקית המחיה את כל העולמות
והמדריגות האמורות, ומהבנתו זו בגדלות ה' באה היראה
שלו, הנקראת בחינת "גדלות". ברם, אם כך, מדוע, איפוא,
נקראת יראה זו בשם "יראה תתאה", הרי היא באה מתוך
השגתו בגדלות ה'? - אלא, מסביר רבנו הזקן, היא נקראת
"יראה תתאה" מפני שהיא באה מהבנת החיות האלקית
המלובשת בעולמות, בחינת "ממלא כל עלמין". חיות אלקית
זו מוסתרת בעולמות, באופן כזה, שהעולמות יוכלו להרגיש
את עצמם כ"יש", כדבר ממש, אלא שהוא בטל לחיות
האלקית המחיה אותו. ולכן מעוררת התבוננות זו באדם רק
בחינת יראה וביטול היש - ולא ביטול במציאות, ומשום כך
נקראת יראה זו בשם "יראה תתאה". ובלשון ה"תניא":

1. אבות ג, יז. 2. חגיגה יג, א. 3. כפי שרבונו הזקן מסביר זאת בתוספת ביאור בסידורו בהערה לתיקון חצות.

דבר אחד אתו יתברך, הרי שהביטול הוא לא רק כלפי דבר ה', אלא הביטול הוא ביטול במציאות להקב"ה עצמו. וְכַנְפֵיךָ לְעֵיל [פָּרַק כּ וְכַנְפֵיךָ בְּאֵרֵיבוֹת בְּדָרְךָ-מִשָּׁל מִנְפֵשׁ הָאָדָם, שְׂדֵבֵר אֶחָד מְדַבְּרוֹ וּמַחְשָׁבְתוֹ כְּלֹא מִמֶּשׁ כּוֹ]. – לעומת כוח הדיבור שבאדם,

שמכותו מסוגל הוא לדבר דיבורים בלי סוף, לא תופס דיבור אחד מקום כלל, ובודאי שאין דיבור אחד תופס מקום כלל לגבי כוח המחשבה, שהוא מקור הדיבור (שכן, אדם מדבר מה שהוא מהרהר קודם במחשבה); ועל-אחת-כמה-וכמה שאין הדיבור תופס מקום כלל לגבי כוח השכל או המדות שהם מקור המחשבה (שאדם מהרהר בענין שעוררו המדות, או במה שהשכל מבין); וודאי, ודאי הדבר שאין לדיבור

ערך ומקום כלל לגבי עצם הנפש (שכוח השכל או המדות הוא רק כוח שלה). ההבדל מתבטא בכך, שהדיבור שהוציא אדם מפיו, הרי הכל הדיבור, נבדל ממקורו, ונראה כדבר בפני עצמו. ואילו למעלה, הרי דיבורו של הקב"ה, הבורא את הנבראים, אינו נבדל חסוֹשֵׁלוֹם מהקב"ה עצמו, שנמצא בכל מקום, ובאותו דיבור נמצא גם מקורו של הדיבור, כך מובן עוד יותר, שהדיבור, שהוא מקור הבריאה, הוא בתכלית הביטול והיחוד להקב"ה, וממילא – הבריאה כולה בטלה במציאות ממש להקב"ה. וְזֶהוּ שְׂאֵמֶר חֶתְנוֹבִי: "הֵן יִרְאֵת ה' ה' יִרְאֵת חֶתְנוֹבִי". – שכן כאמור, יראה עילאה היא ביטול במציאות – אותו ענין של "חכמה", שגם תוכנה הוא ביטול במציאות. אֵךְ אֵי אִפְשָׁר לְהַשִּׁיג לִירְאָה וְחֶתְנוֹבִי זֶה, אֵלֶּא בְּקִיּוֹם חֲתוּרָה וְחֶמְצוֹת, עַל-יְדֵי יִרְאָה תַתְּאָה חֲחִיצוֹנִית, וְזֶהוּ שְׂפָתוֹבִי: "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חֶתְנוֹבִי". – שבתחילה מן ההכרח שתהיה "יראה תתאה", וקיום תורה ומצוות שהיא מביאה לו, ורק לאחר מכן אפשר לו לאדם להגיע ל"חכמה" – ל"יראה עילאה" וביטול במציאות.

להלן, ממשיך רבנו הזקן ומסביר, שגם באהבה ישנן שתי מדריגות כלליות: המדריגה העליונה באהבה, היא זו שבאה אליו כמתנה מלמעלה – בשעה שאדם הוא בשלימות במדת היראה, ניתנת לו מלמעלה המדריגה העליונה של אהבה

הָאֱלֹהוֹת שְׂבִתוֹךְ הָעוֹלָמוֹת – כשיש לאדם הכרה בפנימיות ועצמות האלקות, שלמעלה מהתפשטות בעולמות, שלגבי החיות האלקית שלמעלה מהעולמות – בטלים העולמות לגמרי, ב"ביטול המציאות" (ולא רק "ביטול היש") – מעוררת

בו הכרה זו – ביטול במציאות, שהוא "יראה עילאה", עֲלִיָּה – על מדריגה זו של יראה, אָמְרוּ: - חכמינו ז"ל: "אִם אֵין חֶתְנוֹבִי אֵין יִרְאָה", - בתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה". ד' חֶתְנוֹבִי הִיא פִּתְחַי מִ"ה" – ענינו של ביטול המתבטא במלה "מה", כמו שכתוב: "ונחננו מה", וזהו "ביטול במציאות", וְחֶתְנוֹבִי מֵאֵין תַּמְצֵא", - ולכן חכמה היא אין וביטול, וְאֵיךְוָה חֶתְנוֹבִי הָרוֹאֵה אֵת

הַנּוֹלָד", פִּירוּשׁ: שְׂרוּאָה כֹּל דְּבַר אֵיךְ נוֹלָד וְנִתְּוָה מֵאֵין לֵישׁ, דְּבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבַּרַךְ, כְּמוֹ שְׂפָתוֹבִי: "וּבְרִיחַ פִּיו כֹּל צְבָאִים". וְאֵי לִזְמַנְךָ, - שרק ב"דבר ה'" נבראו כל הנבראים מ"אין", הָרִי הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאִים – כלומר, כל הנבראים, בְּטָלִים בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ – לא ביטול היש, שישנו דבר אלא שהוא בטל, כִּי-אִם בִּיטוֹל בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ, דְּבַר ה' וְרוּחַ פִּיו, וְכֹלֵא מִמֶּשׁ חֲשִׁיבִי – ונחשבים הם ככלום ממש, וְאֵין וְאִפְסֵי מִמֶּשׁ, כְּבִטוֹל אֹר וְזֵיו הַשְּׁמֶשׁ – כשהם נמצאים בְּגוֹף הַשְּׁמֶשׁ עֲצָמָה, - בשעה שאור השמש נמצא מחוץ לגוף השמש, הוא בגדר מציאות של אור וזיו; ואילו כשאור השמש נמצא בגוף השמש, הוא בטל לגמרי במקורו (גוף השמש) וחדל לגמרי מלהתקיים כמציאות ממשית של אור – שכן קיים ונראה אז רק המקור, השמש עצמה – כך גם בטלים כל הנבראים במציאות במקורם, שהוא "דבר הוי"י" המהווה אותם "מאין ליש". התבוננות זו מעוררת באדם, שגם התבטלותו להקב"ה, תהיה בכחינת "ביטול במציאות". וְאֵל יוֹצֵיא אָדָם עֲצָמוֹ מִחֶפְלָל, - של כל הנבראים, שהוא מבין שהם בטלים במציאות להקב"ה, כלומר - שְׁגֵם גּוֹפוֹ וְנַפְשׁוֹ וְרוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ בְּטָלִים בְּמִצִּיאוֹת דְּבַר ה', - המהווה את הגוף והנפש, והרוח והנשמה שלו, וְדִבְרוֹ יִתְבַּרַךְ מִיָּחָד בְּמַחְשָׁבְתוֹ כּוֹ, - ומחשבתו היא הרי

ליקוטי אמרים

פנימית שהיא נמשכת מפנימית האלהות שבתוך העולמות עליה אמרו אם אין חכמה אין יראה דחכמה היא כ"ח מ"ה והחכמה מאין תמצא ואיזהו חכם הרואה את הנולד פי' שרואה כל דבר איך נולד ונתהוה מאין ליש בדבר ה' ורוח פיו ית' כמ"ש וברוח פיו כל צבאם ואי לזאת הרי השמים והארץ וכל צבאם בטלים במציאות ממש בדבר ה' ורוח פיו וכלא ממש חשיבי ואין ואפס ממש כביטול אור וזיו השמש בגוף השמש עצמה ואל יוציא אדם עצמו מהכלל שגם גופו ונפשו ורוחו ונשמתו בטלים במציאות בדבר ה' ודבורו ית' מיוחד במחשבתו כו' וכנ"ל [פ' כ' וכו"א] באריכות כד"מ מנפש האדם שדבור אחד מדבורו ומחשבתו כלא ממש כו' וזש"ה הן יראת ה' היא חכמה. אך אי אפשר להשיג ליראה וחכמה זו אלא בקיום התורה והמצוות ע"י יראה תתאה החיצונית וז"ש אם אין יראה אין חכמה. והנה באהבה יש ג"כ שתי מדריגות אהבה

4. ראה לעיל פרק יט. 5. שמות טז, ז. 6. איוב כח, יב. 7. תמיד לב, א. 8. תהלים לג, ו. 9. איוב כח, כח.

מורגש למציאות לעצמו, אלא הכל שם בטל במציאות לאלקות. הרי מוכן, שגם האהבה שמ"אצילות" איננה יכולה לשרות, במי שהיראה אצלו איננה בשלימות, מי שעדיין מרגיש את עצמו למציאות איוו שהיא, ואינו בטל לגמרי לאלקות. אך "אהבת

עולם" – המדריגה השניה באהבה, היא הנאה מהתבונה ודעת בגדלות ה' אינסוף ברודף הוא, הממלא כל עולם – הממלא ומחיה את כל העולמות בחיות פנימית ומצומצמת בהתאם להרכבו של כל נברא, וסובב כל עולם, ומחיה את כל העולמות בחיות שלמעלה מהעולמות ואיננה מצומצמת לפי ערך כל עולם ונברא שהיא מחיה, וכלא קמיה כלא ממש חשיב, - הכל לגבי הקב"ה, אינו נחשב לכלום ממש, וכבטול דבור אחר בנפש המשפלת בעודו

במחשבתה – בשעה שהדיבור נמצא עדיין במחשבת הנפש, או בחמדת הלב בנזכר לעיל, אשר על-ידי התבוננות זו, ממילא תפשט מדת האהבה שבנפש מלבושית, בהם היא מלובשת, כלומר: שיותר לא תהיה לו אהבה לדברים שאותם אהב (שבאהבתו לאותם דברים, היתה מדת האהבה שבנפשו מלובשת בהם), וכל אהבתו תהיה להקב"ה בלבד, דהיינו שלא תתלבש – מדת האהבה, פשוט דבר הנאה ותענוג גשמי או רוחני לאהבה אותו, - את ה"דבר גשמי או רוחני", ולא לחפץ כלל – "חפץ" משמעו רצון פנימי, שום דבר בעולם, פלתי ה' לבדו, - כל אהבתו ורצונו הפנימי יהיו להקב"ה בלבד, שהוא מקור החיים של כל התענוגים, שכלם – כל התענוגים, בטלים במציאות ואינם נחשבים לכלום ממש, ואין ערך ודמיון כלל ביניהם – בין כל תענוגי העולם, לבין הקב"ה, "מקור החיים" של כל התענוגים, חסד ושלום, כמו שאין ערך לאין ואפס המחלט לגבי חיים נצחיים, - כך אין ערך ודמיון כלל בין כל תענוגי

בדרך מתנה. ואילו האדם עצמו, על-ידי השגתו והתבוננותו, לא היה מגיע אף פעם למדריגה זו שבאהבה; המדריגה השניה באהבה היא, זו שאדם מגיע אליה על-ידי התבוננותו בגדלות ה'. המדריגה הראשונה נקראת "אהבה רבה", והמדריגה השניה –

ליקוטי אמרים

רבה ואהבת עולם. אהבה רבה היא אהבה בתענוגי והיא שלהבת העולה מאליה ונאה מלמעלה בבחי' מתנה למי שהוא שלם ביראה כנודע על מאמר רז"ל דרכו של איש לחזר אחר אשה שאהבה נקראת איש וזכר כמ"ש זכר חסדו ואשה יראת ה' כנודע ובלי קדימת היראה או אפשר להגיע לאהבה רבה זו כי אהבה זו היא מבחי' אצילות דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו אך אהבת עולם היא הבאה מהתבונה ודעת בגדולת ה' א"ס ב"ה הממלא כל עולם וסובב כל עולם וכולא קמיה כלא ממש חשיב וכבטול דבור אחר בנפש המשכל' בעודו במחשבתה או בחמדת הלב כנ"ל אשר ע"י התבוננו' זו ממילא תפשט מדת האהבה שבנפש מלבושית דהיינו שלא תתלבש בשום דבר הנאה ותענוג גשמי או רוחני לאהבה אותו ולא לחפץ כלל שום דבר בעולם בלתי ה' לבדו מקור החיים של כל התענוגים שכולם בטלים במציאות וכלא ממש קמיה חשיבי ואין ערך ודמיון כלל ביניהם ח"ו כמו שאין ערך לאין ואפס המוחלט לגבי חיים נצחיים וכמ"ש

התניא: "והנה, באהבה יש גם כן שתי מדריגות: - כלליות: "אהבה רבה" ו"אהבת עולם". "אהבה רבה" היא "אהבה בתענוגים", - אהבה ותענוג מאלקות – לא שהאהבה מייצגת "מבוקש" מסוים, שאיפה להשגת דבר מה, ולמשל: להתאחד עם הקב"ה או להיכלל באלקות, אלא האהבה עצמה משמעה תענוג

ודביקות באלקות, והיא שלהבת העולה מאליה, - לא שהאדם יוצר ומדליק בקרבו אהבה זו, אלא אהבה זו באה אליו מעצמה, ונאה מלמעלה בבחינת מתנה למי שהוא שלם ביראה, - מי שהיראה אצלו בשלימות, נותנים לו מתנה מלמעלה, שיגיע ל"אהבה בתענוגים"; כנודע – כידוע הפירוש על מאמר רבותינו ז"ל: "דרבנו של איש לחזר אחר אשה", - שפירושו בעבודת ה', הוא: שאהבה נקראת "איש" ו"אשה", כמו שכתוב: "זכר - חסדו", - שברוך רמז משמעו, שבחינת חסד ("חסדו") ואהבה, היא בחינת "זכר", ו"אשה" - היא בחינת יראת ה'¹², - שבלשון הפסוק "אשה יראת ה'" – מרומזת השייכות של "אשה" ל"יראה", כנודע; - והו' דרכו של איש לחזר אחר אשה", בחינת האהבה ("איש") באה מלמעלה ומתגלה ("דרכו לחזר") במקום שבחינת יראה ("אשה") היא בשלימות, ובלי קדימת היראה, אי אפשר להגיע לאהבה רבה זו, כי אהבה זו היא מבחינת אצילות, דלית תמן קיצוץ ופירוד חסד ושלום. – שאין בו בעולם האצילות שום דבר של התנתקות והתפרדות כי אין שם דבר נפרד ומנותק מאלקות, שיהיה

10. קדושין ב, ב. 11. תהלים צח, ג. 12. משלי לא, ל. 13. פרק כ"א.

בקברו רגש של אהבה – אף-על-פי-כן יכול גם הוא ליצור בקברו אהבה לזהות להקב"ה, על-ידי ההתבוננות האמורה. ובלשון ה"תניא": **וְגַם מִי שֶׁאֵין מֵדַת אֱהָבָה שְׁבַנְפִּשׁוּ מְלַבֶּשֶׁת כָּלֵל בְּשׂוּם תַּעֲנוּג גִּשְׁמִי אוֹ רוּחָנִי יִכּוֹל –** גם הוא, **לְהִלָּחֵב נַפְשׁוֹ**

כְּרַשְׁפֵי אִשׁ וְשִׁלְחַת עֶזְרָה וְלִהַב הָעוֹלָה הַשְּׂמִימָה, עַל-יְדֵי הַתְּבוֹנָנוֹת הַנּוֹפְרֹת לְעִיל, – על ידי

התבוננותו בענינים האמורים, יעורר גם הוא בקברו אהבה לזהות

להקב"ה, **כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר לְקַמֵּן.** – ביחס למדריגה העליונה יותר של אהבה, למדנו, שהיא יכולה להיות רק במי שהיראה היא בשלימות, ואילו ביחס למדריגה השניה שבאהבה (למרות שעל פי סדר, צריך גם כן להיות קודם יראה ולאחריה אהבה) יוסבר להלן, על יוצא מן הכלל, שיוכל להגיע לאהבה זו בלי הקדמת היראה. וכך אומר רבנו הזקן:

העולם שהם "אין ואפס המוחלט", לגבי החיים הנצחיים שממקור החיים, מהקב"ה – התבוננות זו תעורר בו את הרצון, שלא לרצות את כל התענוגים, אלא לרצות את מקור כל התענוגים, שהוא: אלקות, **וְכַמוֹ שְׁכַתּוּבָה: "מִי לִי**

בְּשִׂמְיִים, וְעַמְדָּה לֹא חִפְצָתִי כְּאֶרְצִי, –

כלומר: כל דבר שהוא "עמך", כל דבר שהוא טפל ובטל לך – אין חפצי בו, **כָּלֵה שְׂאֵרֵי וְלִבְכִי, צוּר לְבָבִי וְגוֹ', וְכַמוֹ שִׁיתְבָּאָר לְקַמֵּן.**¹⁵

– פרטי אופני האהבה

אליהם מגיע יהודי על ידי ההתבוננות בגדלות ה'. כל האמור הוא במי שיש לו רגש של אהבה לדברים מסויימים, וההתבוננות פועלת בו שמדת האהבה "תתפשט" מעניני העולם, ותהיה לאלקות בלבד. אך, מי שבטבעו הוא קר, ואין בו שום רגש של אהבה לאיזה דבר שהוא, כדי להעביר את מדת האהבה מהם לאלקות, וממילא קשה לו בהרבה לעורר

14. תהלים עג, כה"כ. 15. בפרק מה.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שני עמ' 1

שכבר שילם. רבי יוחנן אמר, אפילו רבית קצוצה שהיא דאורייתא נמי אינה יוצאה פדיון ואין כופים את המלוה להשיב את הריבית. אמר רבי יצחק, מאי טעמא דרבי יוחנן. דאמר קרא (יחזקאל יג) **בְּנֶשֶׁךְ נִתְּן וְתַרְבִּית לָקַח, וְחֵי (בתמיהה). לֹא יִחַה, אֵת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה עֲשֶׂה, מוֹת יוֹמָת, דְּמִיו בּוֹ יִהְיֶה,** שעונשו של המלוה בריבית הוא מיתה בידי שמים, ומשמע שרק לעונש מיתה ניתן, ולא להשבון – ואין לו תקנה בהשבה, ואם כן אין בית דין יכולים לחייבו להשיב את הריבית. רב אדא בר אבהו אמר, מקורו של רבי יוחנן הוא ממה דאמר קרא (ויקרא כה לו) **אֵל תִּקַּח מֵאֵתוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְנִרְאָה מֵאֱלֹהִי, וְיֵשׁ לְדַרוֹשׁ שֶׁרֶק לְמוֹרָא נִיתָן וְלֹא לְהֶשְׁבּוֹן –** שמחמת יראת שמים צריך להיזהר שלא לעבור על איסור ריבית, אבל לאחר שכבר לקח אין בית דין רשאים לכופו להשיב את הריבית. רבא אמר, אין צורך לדרוש מדיוק הפסוק, אלא מנפיש דקרא שמיע ליה – מוגף הפסוק ביחזקאל שהביא רבי יצחק אפשר לדרוש כן, שנאמר בו **מוֹת יוֹמָת דְּמִיו בּוֹ יִחַה,** ומייתור התיבות דמיו בו יש ללמוד שהוקשו מלוי רבית לשופכי דמים, שהמלוה הוא כשופך דמים, שגורם שיהיה הלוה עני ומת ברעב, וכיון שהוקשו לשופכי דמים יש ללמוד מה שופכי דמים לא ניתנו להשבון, שאי אפשר להחזיר לחיים את הנרצח, אף מלוי רבית לא ניתנו להשבון שאין תקנה לאיסור ריבית על ידי השבה. אמר רב נחמן בר יצחק, מאי טעמא דרבי אלעזר שריבית קצוצה יוצאת בדיונים, משום דאמר קרא

1 וְאֵילָף שֶׁל דְּבָרֵיהֶם.
2 מוסיפה הגמרא: **עַד כָּאֵן –** ברישא של המשנה שמדובר בריבית דאורייתא, יש לקרוא בו **יְכִין רֶשַׁע וְלִבְשׁ צְדִיק –** אף על פי שהאב הרשע הכין כסף זה באיסור, אם מת והניח את המעות לבניו, אין הבנים שהם צדיקים צריכים להחזיר את הריבית ללוה ומותרים ליהנות מממון זה. מקשה הגמרא: **עַד כָּאֵן וְתוֹ לֹא –** וכי דין זה הוא רק ברישא של המשנה ולא בסיפא, הרי אם בריבית דאורייתא אין הבנים חייבים להחזיר כל שכן בריבית דרבנן. מתרצת הגמרא: **אֵלֶּה כּוֹנְנָנוּ לומר שאפילו עד כָּאֵן שעוסקים בריבית דאורייתא, יְכִין רֶשַׁע וְלִבְשׁ צְדִיק –** האב שהוא רשע ימות ולא יזכה ליהנות מהממון כיון שהוא חייב להחזירו, ומכל מקום הבן שהוא צדיק אינו חייב להחזיר, וכל שכן מכאן ואילך שעוסקים בריבית דרבנן אין הבן חייב להחזיר, שהרי אפילו האב בעצמו אינו חייב להחזיר לאחר שכבר לקח.

15 ממישיבה הגמרא: **עַד כָּאֵן רְבִית קְצוּצָה –** הרישא של המשנה היא ריבית דאורייתא הנקראת ריבית קצוצה, שקוצצים בשעת ההלואה שישלם לו יותר ממה שלוה, ובאופן זה כופים בית דין את המלוה להחזיר את הריבית ללוה, אבל מִכָּאֵן וְאֵילָף – בסיפא של המשנה מדובר בריבית דרבנן הנקראת אַבְק רְבִית מפני שאינה עיקר האיסור, ואין בית דין כופים אותו להחזירה.

21 **אֵמֵר רְבִי אֱלֵעָזָר, רְבִית קְצוּצָה האסורה מן התורה יוצאה פדיון –** אם תובע הלוה מן המלוה שישלם לו את הריבית, בית דין כופים את המלוה להשיבו, אולם אַבְק רְבִית שאינה אסורה אלא מדרבנן, אינה יוצאה פדיון – אין בית דין כופים את המלוה להשיבו לאחר

לוח היום יום ...

יום ראשון	<p style="text-align: center;">יום ראשון</p> <p style="text-align: center;">כ ניסן, חמשה לעומר</p> <p style="text-align: center;">שיעורים. חומש: אחרי מות, פ' ראשונה עם פירש"י. תהלים: צוֹקָג. תניא: וּכְחַ . . . 118 כמ"ש שם.</p> <p>פעם נכנס כ"ק הר' חיים אברהם (בן רבינו הזקן) אל אדמו"ר האמצעי בחג הפסח לאמר גוט יום טוב. וסיפר אז - הרח"א - שרבינו הזקן אמר: פסח דארף איינער דעם אנדערען ניט מכבד זיין באכילה ושת'י, אָבער נעמען אליין מעג מען.</p> <p style="text-align: right;">— תרגום —</p> <p>פֶּעַם נִכְנָס כָּ"ק הַרְבֵּי חַיִּים אַבְרָהָם (בֶּן רַבְּנּוֹ הַזֶּקֶן) אֶל אַדְמוֹ"ר הָאֲמֻצְעִי בְּחַג הַפֶּסַח לֵאמֹר גּוֹט יוֹם טוֹב [=חַג שְׂמֵחַ"]. וְסִפֵּר אָז - הַרְבֵּי חַיִּים אַבְרָהָם - שֶׁרַבִּינוּ הַזֶּקֶן אָמַר: בְּפֶסַח אֵין לְאַחַד לְכַבֵּד אֶת זְוֹלָתוֹ בְּאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, אֲךִי לְקַחַת לְבַד מִתֵּר.</p>
------------------	---

יום שני	<p style="text-align: center;">יום שני</p> <p style="text-align: center;">כא ניסן, שביעי של פסח, ששה לעומר</p> <p style="text-align: center;">בְּצֵאת קְרִיאַת הַשִּׁירָה - עוֹמְדִים. שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י. תהלים: קדִיקָה. תניא: וְהַשְּׁנִית . . . ס שומעת כו'.</p> <p>אין ליובאוויטש פלעגט מען זיין אויף שש"פ - אויך שבועות און הושענא רבה. אז איך בין אלט געווען ניין יאהר האָב איך זיך שוין ניט געלייגט שלאָפען שש"פ - מ'דארף לערנען א גאנצע נאכט.</p> <p style="text-align: right;">— תרגום —</p> <p>בְּלִיּוּבֵאוּוִיטֶשׁ הָיוּ נִעֲוָרִים בְּשִׁבְעֵי שָׁל פֶּסַח - גַּם בְּשִׁבְעוֹת וְהוֹשַׁעְנָא רַבָּה. אֲזִי אִיךְ בִּין אֵלֶט גַּעוּוֹעֶן נִיין יָאָהַר הָאָב אִיךְ זִיךְ שׁוִין נִיט גַעֲלִיגַט שְׁלֵאָפֶען שְׁשׁ"פ - מ'דֶּאָרֶף לֶעֲרַנֶּען א גֶּאַנְצֶע נֶאָכְט.</p>
----------------	---

יום שלישי	<p style="text-align: center;">יום שלישי</p> <p style="text-align: center;">כב ניסן, אחרון של פסח [בחול'ל], שבעה לעומר</p> <p style="text-align: center;">שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י. תהלים: קוֹקָו. תניא: וגם . . . 120 כנ"ל פ"ב. ביום מוֹתְדָרִים: לְקַדֵּשׁ אַחֲרֵיכֶם מוֹתְפָּלִים תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, וְאַחֲרֵיהֶם סְעֻדַת יוֹם־טוֹב. הַבַּעַשׁ"ט הִיא אוֹכֵל ג' סְעוּדוֹת בֶּאֱחָשׁ"פ. סְעוּדַת אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח הִיטָה נִקְרֵאת - אֲצֵל הַבַּעַשׁ"ט - מִשִּׁח'ס סְעוּדָה. אַחֲשׁ"פ אִיז מִשִּׁח'ס סְעוּדָה, וּוְיֵיל אַחֲשׁ"פ אִיז מֵאִיר גִּילוֹי הָאֶרֶת הַמִּשִּׁחָה.</p>
------------------	--

בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחה"פ בהיכל הלימוד והי' אז ש"י תלמידים וח"י שלחנות. סעודת אחש"פ אכל אאמו"ר ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ד' כוסות. ואמר אז: דאס איז סעודת משיח.

— תרגום —

הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה אוֹכֵל ג' סְעוּדוֹת בְּאַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח. סְעוּדַת אַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח הָיְתָה נִקְרָאת - אֲצֵל הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב - "סְעוּדַת מְשִׁיחַ". "סְעוּדַת מְשִׁיחַ" הִיא בְּאַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח, כִּי בְּאַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח מְאִיר גִּלּוֹי הָאָרֶת הַמְּשִׁיחַ.

בְּשָׁנַת תרס"ו התחיל הסדר, אֲשֶׁר תְּלִמְיָדֵי תוֹמְכֵי תְּמִימִים יֹאכְלוּ יַחַד בְּחַג הַפֶּסַח בְּהֵיכַל הַלְמוּד'. וְהָיָה אֲזַי ש"י תְּלִמְיָדִים וְח"י שְׁלַחְנוֹת. סְעוּדַת אַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח אָכַל אֲדֹנָי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרש"ב] בְּיַחַד עִם הַתְּלִמְיָדִים, וְצִוָּה לָתֵת לְכָל תְּלִמִּיד ד' כּוֹסוֹת. וְאָמַר אָז: זֹהֵי סְעוּדַת מְשִׁיחַ.

יום רביעי כג ניסן, אסרו חג [בחול"ל], שמונה לעומר ה'תש"ג

יום
רביעי

שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קח-קיב.
תניא: והנה כל . . . סא לי"ח.

עס איז פאראן דער ענין וואס אחש"פ איז דער גילוי פון משיח, וואס איז שייך לכל ישראל. פסח איז דאך דער מדלג און ליל שמורים, און בכלל הערט זיך חרות'דיק, און נאכדעם פאלט מען אריין אין וועלט, איז דאס איז דער גילוי פון משיח, דער תוקף וואס עס גיט אז מ'זאל קענען געהן אין וועלט.

— תרגום —

יִשְׁנֹו הַעֲנִין שְׂאֲחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח הוּא גִלּוֹי שֶׁל מְשִׁיחַ, שְׁשִׁיף לְכָל יִשְׂרָאֵל. פֶּסַח הוּא הָרִי הַמְּדִלֵג' וְלִיל שְׁמוּרִים'. וּבְכֻלָּל, הַהֲנַהֲגָה הִיא שֶׁל בֶּן חוּרִין, וְאַחַר מִכֵּן נוֹפְלִים לְעֵנִינֵי הָעוֹלָם - הָרִי זֶה הוּא הַגִּלּוֹי שֶׁל מְשִׁיחַ, הַתְּקִיף הַנִּתֵּן כְּדִי לְאַפְשֵׁר הַהֲלִיכָה בְּעוֹלָם.

יום חמישי כד ניסן, תשעה לעומר ה'תש"ג

יום
חמישי

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קיח.
תניא: ועוד זאת . . . סא ידיו וכו'.
בוהגים שאין מברכים שֶׁהָחִינוּ בִּימֵי סְפִירַת הָעֶזְרָא.

לא טוב האבען מיר אלע. שעיר לעזאזל איז געווען אן עבודה אין בית המקדש. ווי באלד א נברא איז דא לא טוב, דארף מען עס אוועקשיקען אין ארץ גזרה.

— תרגום —

'לא טוב' יש לְכַלְנו. שְׁעִיר לְעִזְאֹזֵל הָיָה עֲבוּדָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. מִכֵּיּוֹן שְׁ[ב] נִבְרָא יִשְׁנֹו 'לא טוב', יש לְשַׁלְחוֹ לְאַרְץ גְּזֵרָה.

יום שישי

יום ששי

כה ניסן, עשרה לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וגם להיות . . . כמ"ש במ"א.

הַעֲבוּדָה הַיָּא בְּכָל אָדָם לְפִי מַהוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ. מִי שֵׁישׁ בְּיָדוֹ לְנִקְבַּ מְרַגְלִיּוֹת אוֹ לְלִטְשׁ אֲבָנִים טוֹבוֹת וְעוֹסֵק בְּעֲבוּדַת מְלֹאכֶת אֲפִיַת לֶחֶם – וּמוֹבֵן דְּגַמַּת כָּל זֶה בְּעֲבוּדָה – הֵגֵם שֶׁהִיא עֲבוּדָה וּמְלֹאכָה הַנְּצַרְכֶּת בְּמֵאֹד, בְּכָל זֶה לְחַטָּא יַחֲשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא.

שבת קודש

שבת

כו ניסן, יא לעומר

ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵיזֵר. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁבָּמָה.
יום התועדות. הפטורה: הלא כבני בשיים.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק מג. והנה . . . 124 לקמן.

משיחת אאמו"ר: חסידות מאנט אז ורחץ את בשרו במים ולבשם. ד. ה. די השכלה פון חסידות מוז אויסוואשען דעם בשר, און אראפשוויינקען דעם את בשרו, את הטפל לבשרו, די אלע רגילות'ן, וועלכע בשר מאכט, און דאן קען מען ערשט אנטאן די בגדי קדש. מחשבת ודבור חסידות והנהגתם של חסידים בהתבוננות קודם התפלה בגדי קדש הם, דאס איז בגדים וועלכע מען האט געגעבען מן הקדש, אבער דער ורחץ במים את בשרו דאס דארף מען אליין. לבושי הנפש דאס גיט מען מלמעלה, אבער אפואשען דעם טפל וואס ווערט פון בשריות און דעם בשר אליין מאכען פאר א בשר קדש, דאס איז נאר בכח עצמו. און דאס מאנט חסידות, און אויף דעם האט רבינו הגדול געהאט מסירות נפש. ער האט געעפענט דעם צנור פון מס"נ אויף עבודת ה' בתפלה, זיין צוגעבונדען צו עצמות א"ס, חסידות שטעלט אוועק א חסיד פנים אל פנים צו עצמות א"ס.

תרגום

משיחת אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: חסידות תובעת ש"ורחץ את בשרו במים ולבשם". זאת אומרת: השכלת החסידות בהכרח שתרחץ הבשר, ותשטף את ה"את בשרו", את הטפל לבשרו, כל ההרגלים שהבשר מרגיל, ורק אז אפשר כבר ללבש בגדי קדש. מחשבת ודבור חסידות, והנהגתם של חסידים בהתבוננות קודם התפלה, "בגדי קדש הם"; אלו בגדים שנמנו מן הקדש. אך את ה"ורחץ במים את בשרו", יש לעשות לבד. לבושי הנפש נתנים מלמעלה, אך רחיצת הטפל שנוצר מהבשריות, ולהפך את הבשר לבשר קדש – זהו רק בכח עצמו. וזאת תובעת החסידות, ועל כך היתה לרבינו הגדול מסירות נפש. הוא פתח את צנור מסירות הנפש עבור עבודת ה' בתפלה, כדי להיות קשורים לעצמות אין-סוף. חסידות מציבה חסיד פנים אל פנים מול עצמות אין-סוף.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ' ניסן ~

ברכת הסוכר

וה'טור' (א"ח סי' רב) השיב כי יש לחלק בין תמרים לקני הסוכר, משום שנטיעת התמר נעשית בדרך כלל כדי לאוכלו כמות שהוא, ולכן כשמשתנה ונעשה דבש, דינו כמשקים הנסחטים מהפירות שברכתם שהכל, אולם קני הסוכר אינם ראויים למאכל כמות שהם ועיקר נטיעתם היא לצורך הסוכר, ולכן הסוכר נחשב עיקר הפרי וברכתו בורא פרי העץ. וכתב ה'כסף משנה' כי הרמב"ם חולק על כך משום שהמציאות שבה הוא מדבר, שונה מכפי שתיאר הטור, כי "במקום שנמצאים (קני הסוכר) מוכרים אותם לאלפים ולרבבות למצוץ אותם", ולכן דינם כפירות המיועדים לאכילה כמות שהם, שאם השתנו מברכים עליהם שהכל. אך יש שביארו כי הרמב"ם חולק על עצם סברת הטור, ולדעתו גם אם הקנים ניטעים מלכתחילה לסוכר אין לברך עליו בורא פרי העץ, שכן הקנים כפי שהם אינם נחשבים פרי משום שאינם ראויים לאכילה, ולכן גם על הסוכר המופק מהם אין לברך בורא פרי העץ, מאחר ונעשה 'פרי' על ידי מעשה אדם ולא בבריאת שמים (ראה ביאור הלכה סי' רב בסופו, הר צבי א"ח סי' צח).

הלכות ברכות פרק ח, הלכה ה: הקנים המתוקים שפוחטין אותן, ומבשלין מימיהן עד שיקפא וידמה למלח - כל הנאונים אמרו, שמברכין עליו 'בורא פרי האדמה', ומקצתם אמרו, 'בורא פרי העץ'; וכן אמרו, שהמוצץ אותן קנים, מברך 'בורא פרי האדמה'. ואני אומר שאין זה פרי, ואין מברכין עליו אלא 'שתכל'; שלא יהיה דבש אלו הקנים שנשתנה על ידי האור, גדול מדבש תמרים שלא נשתנה, ומברכין עליו 'שתכל'. הרמב"ם דוחה את דברי הסוברים שיש לברך על הסוכר ברכת 'העץ' או 'האדמה', משני טעמים: ראשית, קני הסוכר אינם נחשבים כפרי, אלא כחלק מהעץ ולכן ברכתם שהכל. ואף אם הקנים עצמם נחשבים כפרי, על הסוכר המופק מהם בוודאי יש לברך שהכל, משום שצורתו השתנתה על ידי הבישול, שכאשר סוחטים אותו מהקנים הוא נוזלי, ועל ידי הבישול הוא מקבל את צורתו (ראה כסף משנה). והרמב"ם מוכיח זאת מדין דבש תמרים, שאע"פ שברכת התמר היא בורא פרי העץ, הרי על הדבש היוצא ממנו מברכים שהכל, וכל-שכן על הסוכר היוצא מהקנים שהשתנה על ידי בישול.

~ יום שני כ"א ניסן ~

ברכה על שמירה מסכנה

וראיה לדבר: הרמב"ם קבע כלל (סהמ"צ שורש ה) שטעם המצוה אינו נמנה כמצוה בפני עצמה, ובעשיית מעקה מנה 'במצוות עשה' את המצוה 'ועשית מעקה', וב'מצוות לא תעשה' את הלאו 'ולא תשים דמים בביתך', ומכאן שמניעת הסכנה (ולא תשים דמים בביתך) איננה טעם למצוה 'ועשית מעקה' אלא מצוה בפני עצמה. וכעין זה כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה תקמו): מצות 'ועשית מעקה' שמברך על עשייתה, היא חובה המוטלת על בעל-הבית, ויכול לקיימה גם על ידי שלוחו ש'שלוחו של אדם כמותו', אבל אם יעשה אותה על ידי גוי או חרש שוטה וקטן שאינם בני שליחות, לא קיים את המצוה ואינו יכול לברך עליה. ואמנם, אינו עובר על הלאו 'ולא תשים דמים בביתך' שהרי מנע את סכנת הנפילה, אך לא קיים את מצות המעקה שהיא מצוה נוספת. וה'לבושי מרדכי' (שם) תירץ:

הלכות ברכות פרק יא, הלכה ח: אם עשה מעקה - מברך בשעת עשייה: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות מעקה'. לעיל (ה"ד) כתב הרמב"ם שאין לברך על נטילת הידים במים אחרונים "מפני שלא חייבו בדבר זה אלא מפני הסכנה, ודברים שהן משום סכנה אין מברכין על עשייתן". ויש להקשות: אם כן, מדוע מברכים על עשיית מעקה והרי נעשה מפני הסכנה, ככתוב "ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו" (לקוטי שיחות ב, עמ' 385, לבושי מרדכי א"ח סי' ג, ועוד)? ומבאר הרבי (לקו"ש שם): מניעת הסכנה של נפילה מגג הבית, יכולה להתבצע גם ללא מעקה (ולדוגמא, עשיית גג משופע), והציווי 'ועשית מעקה לגגך' הוא מצוה מיוחדת שאינה בגלל מניעת הסכנה עליה נצטוינו ב'לא תעשה' - "ולא תשים דמים בביתך".

עצמם, אלא שציוותה תורה לבעל-הבית לעשות מעקה לשמירה כללית ולמנוע סכנה מכל אדם, וענין זה אינו דומה לשמירה הנעשית לצורך עצמו, עליה אכן אין לברך.

אין מברכים על מצוה הנעשית לשמירה מסכנה רק כאשר השמירה היא לאדם עצמו המצווה עליה מהתורה שנאמר "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם", אבל מניעת סכנה מאנשים אחרים אינה בכלל ציווי זה, כי הם עצמם חייבים לשמור על

~ יום שלישי כ"ב ניסן ~

מצות מילה צריכה להיות 'לשמה'?

הענינים:

הכניסה לדת היהודית היא בברית קודש על ידי המילה, כשם שאבותינו נכנסו לברית קודש על ידי מילה, ובוודאי צריך לעשותה 'לשמה', היינו לשם כניסה לדת, כי אם ימול לצורך אחר (רפואה וכדו') איך יכנס לברית על ידי מילה זו? ולכן סובר רבי יוסי שבמילת הגר מבלי עדים שנימול לשם גירות, אין כניסה לברית.

אבל מילת ישראל "עם קדוש, שכבר נכנסו לברית בימי אבותינו בימי צאתנו ממצרים, אנו ובנינו אחרינו עד עולם", וכל מי שנולד ישראל הרי הוא בקדושת ישראל גם טרם שנימול, ואינו צריך למול את עצמו כדי להיכנס לדת, ולכן סובר רבי יוסי שאין היא צריכה להיות 'לשמה'.

הלכות מילה פרק ב, הלכה א: גוי, לא ימול כְּלָל; וְאִם מָל, אֵינוֹ צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְמוֹלוֹ.

לדעת כמה תנאים (ע"ז כו, ב) מילת גוי כשרה, ולכן סובר הרמב"ם שאם מל אינו צריך לחזור ולמולו, אך לכתחילה לא ימול כי יתכן שרב ורבי יוחנן (שם) סוברים כדעת רבי יהודה הנשיא שמילת גוי פסולה (כסף משנה).

והקשה הגר"י עמדין (שאלת יעבץ, ח"ב סי' קסד):

לדעת רבי יוסי במסכת יבמות (מו, ב), הבא ואומר 'מלתי לשם גרות ולא טבלתי' אין מקבלים את דבריו, שמא היתה זו מילה שלא לשמה. ואילו במסכת עבודה זרה (שם) סובר רבי יוסי שמילת גוי כשרה כי אין צורך שמילה תהיה 'לשמה' (וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה"?)

ומבאר ה'חתם סופר' (יור"ד סי' ש) שיש לחלק בין שני

~ יום רביעי כ"ג ניסן ~

בין משנה לגמרא

קדיש על המשנה, היינו שאין לומר קדיש על קריאת המשנה מבלי ללמוד את טעמיה ולהתעמק בדקדוקיה, כי על לימוד כזה אי אפשר לומר "על רבנן ועל תלמידיהון דעסקין באורייתא" שהרי עיקר העסק בלימוד התורה הוא לימוד הטעמים ולכן גם אין לפסוק הלכה מהמשנה, אם אינו יודע דקדוקיה וטעמיה.

אמנם בלימוד הגמרא, מעיקר הדין יכולים לומר קדיש דרבנן בסיום הלימוד, אלא שנהגו העם לומר אגדה לאחר הלימוד לפי שנגררו אחר המנהג שנהגו בלימוד המשנה.

וכתב ה'שיירי כנסת הגדולה' בשם ה'מעדני מלך', שאף שגם קדיש זה נאמר רק במעמד עשרה גדולים בני חיוב, ניתן לאומרו גם כאשר העוסקים בלימוד הם קטנים. אך יש סוברים שאין לומר קדיש דרבנן אחרי לימוד של קטנים, וכן מנהג העולם.

(בית יהודה אר"ח סי' לא')

סדר התפילות, קדיש דרבנן: כָּל עֲשָׂה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יִתְּרִי שְׁהִיוּ עוֹסְקֵיךָ בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פִּה, וְאֶפְלוּ בְּמַדְרָשׁוֹת אוֹ בְּהַגְדוֹת - בְּשִׁתָּן מְסִימִין, אוֹמְרִי אַחַד מְעַמְד קְדִישׁ בְּנִסָּח זֶה... וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא קְדִישׁ דְּרַבְּנָן.

בפירוש המשניות (סוף אבות) כתב הרמב"ם: משנת רבי חנינא בן עקשיא שהובאה בסוף מסכת אבות היא משנה במסכת מכות, אלא "לפי שיש בה סיום נאה נהגו כל העם לאמרו בסוף כל פרק ופרק, לפי שאין אומרים קדיש על המשנה אלא על האגדה, דאמר מר (סוטה מט, א), 'זויהא שמיה רבה דאגדתא'."

ויש להבין: מה ההבדל בין לימוד המשנה ללימוד האגדה? והרי אדרבה, המשנה היא עיקר תורה שבעל-פה! ואף משמעות לשון הרמב"ם כאן היא שלא רק בסיום מדרשות ואגדות אומרים קידוש דרבנן, אלא גם לאחר סיום לימוד תורה שבעל-פה?

ונראה לומר שאכן לשון הרמב"ם מדויק. "שאיין אומרים

~ יום חמישי כ"ד ניסן ~

פיקוח נפש וקיום מצוות השבת

הנעשית לצורך הצלת נפשות ענינה שמירת השבת.
הסבר הדברים:

נאמר בתורה (תשא לא, יג) "את שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה' מקדשכם". ופירש רש"י "אות גדולה היא בינינו שבחתינו בכס בהנחילי לכם את יום מנוחתי". וכיון שהשבת היא אות שהקב"ה בחר בישראל, הרי כאשר יהודי נמצא במצב של סכנת נפשות, נעשית בכך מגרעת בעצם השבת, וחילול שבת לצורך הצלת יהודי יש בו לא רק משום הצלת הנפש אלא נכלל בו קיום שמירת השבת שהיא האות ביני וביניכם, כי כאשר מצילים נפש מישראל הנמצא בסכנת נפשות בשבת, מתחזקת האות שהקב"ה בחר בישראל. ובסגנון אחר: השבת עצמה מחייבת פעולה זו (של חילול השבת) למענה, כאות "ביני וביניכם".

(לקוטי שיחות כו, עמ' 137)

הלכות שבת פרק ב, הלכות א - ג: חולֵה שֵׁישׁ בּוֹ סָבְנָה - עוֹשֵׂין לוֹ כֵּל צָרְכָיו בְּשַׁבָּת... וְאִסּוּר לְהַתְמַהֵמָה בְּחִלּוּל שַׁבָּת לְחוֹלֵה שֵׁישׁ בּוֹ סָבְנָה, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתָּם הָאֵדָם וְחֵי בָהֶם", וְלֹא שְׂיִמּוֹת בָּהֶם.

במקור דין זה (ירושלמי יומא פ"ח ה"ה) נאמר: "הזריז הרי זה משובה, והשואל הרי זה שופך דמים". וצריך ביאור מדוע שינה הרמב"ם וכתב "אסור להתמהמה בחילול שבת לחולה"? ויש לומר: בשינוי הלשון מתכוון הרמב"ם להגדיר את ההלכה 'פיקוח נפש דוחה שבת', כי מלשון הירושלמי 'הזריז הרי זה משובה והשואל הרי זה שופך דמים' משמע שהלכה זו נובעת מדין 'פיקוח נפש', ואילו לשון הרמב"ם "אסור להתמהמה בחילול שבת לחולה" מבטא שהאיסור הוא גם מצד קיום מצות השבת. כלומר, לא זו בלבד שחילול שבת כדי למנוע סכנת נפשות אינו חילול שבת, אלא פעולה זו

~ יום שישי כ"ה ניסן ~

נתנת תבשיל על האש בערב שבת

מצטמק ויפה לו. אבל הרמ"א (שם, ע"פ הרא"ש שבת פ"ג ס"א) כתב: "ונהגו להקל כסברא האחרונה".

וה'מנחת כהן' (משמרת השבת, שער שני פ"ה) הוכיח מדברי ה'שלחן ערוך' (סי' רנ"ד) שסובר כשיטת רש"י שתבשיל שהתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו אף על אש שאינה גרופה וקטומה שהרי התיר לתת סביב הקדרה פירות הנאכלים חיים (שדינם כמבושל כמאכל בן דרוסאי) אף אם האש אינה גרופה וקטומה.

וה'ביאור הלכה' (סי' רנ"ג ד"ה ונהגו) הביא כי מלשון הרא"ש "מפני שישראל אדוקים במצות עונג שבת ובוודאי לא ישמעו לנו, על כן הנח להם" משמע שדעתו נוטה להחמיר אלא ש"אין בנו כוח למחות במקילין שכבר נהגו העם כיש אומרים".

וגם לדעת אדמו"ר הזקן (שם ס"ב) במקום שאין צורך כל כך, טוב לחוש לדעת הרמב"ם, ומותר להשהות על גבי אש שאינה גרופה וקטומה רק אם התבשיל התבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו (שבת כהלכה עמ' שלט).

הלכות שבת פרק ג, הלכה ד: תְּבַשֵּׁיל שְׁלֵא שְׁבִיל כָּל צָרְכָו... או תְּבַשֵּׁיל שְׁבִיל כָּל צָרְכָו וְכֵן זְמַן שְׁמַצְטַמֵּק הוּא יָפָה לוֹ - אִין מְשִׁיחִין אוֹתוֹ עַל גְּבֵי הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת, אָף עַל פִּי שְׁהֵנָה מְבַעֲדוֹ יוֹם; גְּזֵרָה, שְׁמָא יַחֲמֶה בְּנַחֲלִים בְּדִי לְהַשְׁלִים בְּשׁוּלוֹ... אִם גְּרָף הָאֵשׁ, או שְׁכַסָּה אֵשׁ הַכִּירָה... הָרִי זֶה מְתֵר לְשִׁהוֹת עֲלֶיהָ.

לדעת רש"י (שבת לו, ב ד"ה ורב ששת), תבשיל שהתבשל כ'מאכל בן דרוסאי' (שליש בישולו, ויש אומרים חצי בישולו) מותר להשהותו על גבי האש אף אם הכירה אינה גרופה או קטומה. אך לדעת הרמב"ם (וכן דעת הרי"ף שבת ריש פ"ג) אסור להשהות (אם הכירה אינה גרופה או קטומה) אפילו תבשיל שהתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו ('שיפה לו לאדם ושמה במה שהתבשיל מצטמק' - שריע אדה"ז סי' רנ"ג ס"ט) "גזרה שמא יתהה בגחלים כדי להשלים בישולו", ורק אם מצטמק ורע לו - מותר.

וה'שלחן ערוך' (או"ח סי' רנ"א) הביא תחילה את דעת הרמב"ם, וכדעה שניה הביא את דעת רש"י, ולא הכריע האם יש להחמיר כדעת הרמב"ם שלא להשהות תבשיל על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה אף שהתבשל כל צרכו, אם הוא

~ שבת קודש כ"ו ניסן ~

מהות מלאכת בורר

המלאכה היא באוכל שהוברר ולא בפסלת הנדחית, ולשיטה זו הרי זו 'מלאכה הצריכה לגופה'.

ואף הרמב"ן (שבת שם) סובר שהמלאכה היא בפסולת הנדחית, אלא שלדעתו זו היא 'מלאכה הצריכה לגופה', כי הוצאת הפסולת נעשית לתיקון גוף המאכל שהוא צריך לו. ודוגמא לדבר במלאכת גוזז שהנוטל ציפורניו או שערו חייב משום תולדת גוזז (להלן פ"ט ה"ח), ואף שאינו צריך לגוף הציפורניים או השיער, הרי זו 'מלאכה הצריכה לגופה' כיון שבא לתקן את גוף האדם, וכך גם מלאכת בורר הרי היא מלאכה הצריכה לגופה, כי הסרת הפסולת מתקנת את גוף המאכל שהוא צריך לו.

והוסיף האגלי טל' (מלאכת מוקד ה סק"ג):

לשיטת הרמב"ם (לעיל פ"א ה"ז) ש'מלאכה שאינה צריכה לגופה' חייבים עליה מן התורה יש לומר, שאכן מלאכת בורר היא בפסולת שמסלק ואינו צריך לה ולא באוכל שרוצה בו, ומכל-מקום חייב עליה אף שהיא 'מלאכה שאינה צריכה לגופה'.

הלכות שבת פרק ח, הלכה יג: **וְהַבּוֹרֵר פְּסֻלַת מִתּוֹךְ הָאֵכָל, אֶפְלוּ כִּדְיוֹ - חֵיב.**

לדעת הראשונים שאין חיוב מן התורה על 'מלאכה שאינה צריכה לגופה' ('מלאכה שאינה צריכה לגופה היא כשהיא צריכה לו בשביל דבר אחר שאין גוף המלאכה נעשית בו, כגון שמכבה את הנר מפני שחס על השמן' — שו"ע אדה"ז אר"ח סי' רעה ס"א), צריך להבין: מדוע חייבים על מלאכת בורר, הרי זו 'מלאכה שאינה צריכה לגופה' כי אינו צריך את הפסולת שבירר מתוך האוכל אלא את האוכל הנשאר?

וכתב בעל המאור (שבת קו, א), שאכן כל מלאכות המשכן היה בהן צורך לגופן, חוץ מן הזורה והבורר שעיקר מלאכתם הוא לדחות את המוץ ואת הפסולת, וגוף המלאכה נעשה בדבר שאינו צריך לו.

ומבאר האגלי טל' (מלאכת זורה א סק"ו): משמעות הדברים היא שבכרירת פסולת מאוכל — המלאכה היא בפסולת הנדחית ולא באוכל הנברר, ולכן המלאכה היא בדבר שאינו צריך לו. ולא כמשמעות הירושלמי שמלאכת 'בורר' —

אגרות קודש

ב"ה, ו' ניסן, תשי"ז

ברוקלין.

ש"ב הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ רב פעלים

מו"ה שמואל מנחם מענדל שי

שלום וברכה!

... בודאי מתכוונים למבצע חלוקת מצה שמורה, ולא כבכל שנה אלא בהוספה, שהרי נתרבה מספר אלה שמכירים בהם ונתוסף ג"כ בהתעוררות דלבן של ישראל אשר גם בגלותא כשישנה היא בכ"ז הלב ער להקב"ה ולגאולה, וגאולה ענינה לכל לראש מיצר הרע.

נעם לי ביחוד לקרות ע"ד הביקורים בישובים השונים ובודאי גם בזה יוסיפו, ויה"ר שהצלחה תראה גם לעיני בשר, שהרי נחוץ זה בשביל להוסיף בתוספת הכחות וההשתדלות בפעולות האמורות...

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ' ניסן ~

הַלְבוּת פְּרָכוֹת

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) מנהגות שנהגו חכמי ישראל בסעודה; דין הבוצע על הפת בשבתות ובימים טובים; שאין מפסידים את האכלים דרך ביזוי ובעיטה.

א. מְנַהֲגוֹת רְבוֹת נִהְגּוּ חֻמְי יִשְׂרָאֵל בְּסַעוּדָה, וְכָלֵן דֶּרֶךְ אֶרֶץ². וְאֵלוֹ הֵן: כְּשֹׁנְכֵנְסִין לְסַעוּדָה - הַגְּדוֹל שְׁכַכְלֵן נוֹטֵל אֶת יָדָיו תְּחִלָּה. וְאַחֲרֵיָּךְ נִכְנְסִין³ וְיוֹשְׁבֵין מְסִיבִין⁴. וְגְדוֹל מְסִב פְּרָאשׁ⁵, וְשֵׁנִי לוֹ - לְמַטָּה הַיְמָנִי⁶. הֵיוּ שְׁלֹשָׁה מִטּוֹת - גְּדוֹל מְסִב פְּרָאשׁ, וְשֵׁנִי לוֹ - לְמַעְלָה הַיְמָנִי⁷, וְשְׁלִישִׁי לוֹ - לְמַטָּה הַיְמָנִי⁸.

2) מנהג העולם ונימוסי החברה. 3) למקום אכילתם. 4) רגילים היו לאכול בהסיבה על צידו השמאלי מוטה ורגליו לארץ איש על מטה אחת (ברכות דף מו עמוד ב ורש"י שם). 5) תחילה. 6) מיטתו לצד מרגלותיו של גדול שאם ירצה הגדול לספר עימו לא יצטרך לזקוף ממיטתו. 7) מיטתו לצד מראשותיו של גדול. 8) ואם בא לספר יספר עם השלישי לו, וכשירצה לספר עם השני מוטב שזקוף ואל ישפיל את השני לו לפני השלישי הקטן ממנו, שיהא הוא למטה והקטן ממנו למעלה (שם, וברש"י).

ב. בַּעַל הַבֵּית מְבָרֵךְ "הַמּוֹצֵיא", וּמְשָׁלִים הַפְּרָכָה וְאַחֲרֵיָּךְ בּוֹצֵעַ⁹. וְהָאוֹרֵחַ מְבָרֵךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוּזִין¹⁰, כְּדִי שְׁיִבְרַךְ לְבַעַל הַבֵּית¹¹. וְאֵם הֵיוּ כָלֵן בַּעַל הַבֵּית - הַגְּדוֹל שְׁבִהֵן בּוֹצֵעַ, וְהוּא מְבָרֵךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוּזִין¹².

9) פורס הפרוסה מהפת השלימה, כדי שתיכלה הברכה בעוד הפת שלימה (שם, דף לט עמוד ב). 10) ואומר תחילה ברשות מורי ורבותי, ואם יש שם כהן נוטל ממנו רשות, ואומר: ברשות כהן (מגן אברהם אורח חיים סימן קסז, סעיף קטן לג). 11) הברכה הנזכרת לעיל פרק ב, הלכה ז. אבל לעניין הבציעה, בעל הבית עדיף, כדי שיבצע בעין יפה (שם, דף מו עמוד א). 12) (שם, דף מז עמוד א וכדעת התוספות שם דף מו עמוד א).

ג. אֵין הַבּוֹצֵעַ רְשָׁאֵי לְבַצֵּעַ עַד שְׁיָבִיאוּ מְלַח אוּ לְפָתֵן¹³ לְפָנָיו כָּל אֶחָד וְאַחָד¹⁴; אֶלֶּא-אִם-כֵּן נִתְּפוּנוּ לְאַכֵּל פֶּת חֲרָבָה¹⁵. וְאֵינוּ בּוֹצֵעַ, לֹא פְרוּסָה קְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאָה כְּצֶרֶעִין¹⁶, וְלֹא פְרוּסָה גְדוֹלָה יוֹתֵר מִכְּבִיצָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּרַעֲבֵתָן¹⁷. וּבְשֶׁבֶת יֵשׁ לוֹ לְבַצֵּעַ פְּרוּסָה גְדוֹלָה¹⁸. וְאֵינוּ בּוֹצֵעַ אֶלֶּא מִמְּקוֹם שֶׁנִּתְּפַשְׁלוּ¹⁹ יָפָה יָפָה²⁰.

13) כל דבר הנאכל עם הפת נקרא בלשון המשנה לפתן ("הערוך" ערך בשש). 14) (ברכות דף מ עמוד א) כדי שלא יצטרכו להפסיק בין הברכה לאכילה הואיל ואין פיתם נאכלת בלי מלח וליפתן. 15) כגון שהיא פת נקייה מקמח לבן ואינה צריכה ליפתן (ברכות דף מ עמוד א וברש"י). ומכל מקום מצוה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח (שם, דף נה עמוד א) והאכילה לקרבן, ונאמר (ויקרא פרק ב, פסוק יג): על כל קרבן תקריב מלח (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף ה על פי הגאונים), וגם מגין הוא מן הפורענות כמבואר במדרש (מובא בתוספות ברכות דף מ עמוד א) וכתבו המקובלים שנכון לטבול פרוסת הבציעה במלח (מגן אברהם סימן קסז סעיף קטן טו). 16) רע עין, קמצן. והרי אמרו (ברכות דף מו עמוד א): "בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה". 17) (מסכת דרך ארץ פרק ו). 18) שתספיק לו לכל הסעודה, ומכיון שאינו עושה כן בחול אינו נראה כרעבתן (ברכות דף לט עמוד ב). 19) נאפה. 20) (סנהדרין דף קב עמוד ב).

ד. מִצְוָה מִן הַמְּבָחֵר לְבַצֵּעַ כְּפָר שְׁלֵמָה²¹. אִם הִיָּתָה שֵׁם שְׁלֵמָה שֶׁל שְׁעוּרִים וּפְרוּסָה שֶׁל חֻטִּים - מְנִיחַ שְׁלֵמָה בְּתוֹךְ פְּרוּסָה²² וּבוֹצֵעַ מִשְׁתִּיחֵן, כְּדִי שְׁיִבְצֵעַ מִחֻטִּים וּמִשְׁלֵמָה²³. בְּשֶׁבֶתוֹת וּבְיָמֵים טוֹבִים חֵיב לְבַצֵּעַ עַל שְׁתֵּי כְּפָרוֹת²⁴ - נוֹטֵל שְׁתֵּיחֵן כְּדִי וּבוֹצֵעַ אַחַת מֵהֵן²⁵.

21) ואפילו אם השלימה קטנה והפרוסה גדולה (ברכות ד לט עמוד ב). 22) בנוסח כתב יד התימנים: "מניח פרוסה בתוך שלימה" - תחת השלימה, כלשון רש"י שם. 23) וחז"ל בברכות שם אמרו: "וירא שמים יוצא ידי שניהם". 24) (שבת דף קיז עמוד ב) שנאמר (שמות פרק טז, פסוק כב): לקטו לחם משנה, ומכיוון שבשבת עצמה לא נתחייבו ישראל לבצוע על שתי כיכרות אלא משום המן שלא ירד בשבת (הוזהרו ללקוט בערב שבת לחם משנה), גם ביום טוב כיוון שלא ירד בו המן - חייב בלחם משנה (רב נטרונאי גאון הובא ב"אוצר הגאונים" ברכות דף לט עמוד ב). 25) (שבת דף קיז עמוד ב) שלא כתוב אלא לקטו לחם משנה, שמשמעה אחיזה בעלמא.

ה. הַבּוֹצֵעַ נוֹתֵן פְּרוּסָה לְפָנָיו כָּל אֶחָד וְאַחָד²⁶, וְהָאֶחָד נוֹטֵל כְּדִי. וְאֵין הַבּוֹצֵעַ נוֹתֵן כְּדִי הָאוֹכֵל, אֶלֶּא-אִם-כֵּן הִיָּה אֶבְלֵל²⁷. וְהַבּוֹצֵעַ, הוּא פּוֹשֵׁט יָדָיו²⁸ תְּחִלָּה וְאוֹכֵל. וְאֵין הַמְּסִבִּין רְשָׁאֵין לְטַעַם עַד שְׁיִטְעַם הַמְּבָרֵךְ. וְאֵין הַבּוֹצֵעַ רְשָׁאֵי לְטַעַם, עַד שְׁיִכְלֶה אִמּוֹן²⁹ מִפִּי רַב הַמְּסִבִּין. וְאֵם רָצָה הַבּוֹצֵעַ³⁰ לְחַלֵּק כְּבוֹד לְרֵבּוֹ אוּ לְמִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻמְהָ, וְיִנְיחֵנוּ לְפָשֵׁט יָדוֹ קִדְּם לּוֹ - הִרְשׁוֹת כְּדִי.

26) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). 27) (הרשב"א

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתשובותיו חלק א סימן רעח כתב שהיה לו מקור לזה בדברי חז"ל ושכחו, ונמצא בילקוט שמעוני (משלי י רמז תתקמ"ז) "בבית האבל, בחול - פורס מנחם ונותן לאבל (בירו ממש), שנאמר: פרשה ציון בידיה אין מנחם לה. ואילו היה לה מנחם - פרס מנחם" (הגהות הרד"ל למדרש איכה פרשה ד). וכתבו הגאונים שבשבת פרס כדרכו, שאין אבלות בשבת (וגם זה בילקוט הנ"ל). (28) לקחת הפרוסה לפיו. (29) שאחרי ברכת המוציא. (30) אחרי שבצע תחילה (ברכות דף מז עמוד א וכפירוש הכסף משנה).

1. שְׁנַיִם מִמֵּתִינִין זֶה לְזֶה בַּקְּעָרָה³¹; שְׁלֹשָׁה אֵין מִמֵּתִינִין. גְּמֵרוֹ³² מֵהֵן שְׁנַיִם - הַשְּׁלִישִׁי מִפְּסִיקוֹ³³ עִמָּהֶן. גְּמֵר אֶחָד מֵהֵן - הַשְּׁנַיִם אֵין מִפְּסִיקוֹ לִי³⁴, אֶלָּא אוֹכְלִין וְהוֹלְכִין עַד שְׁגוּמְרִין. אֵין מְשִׁיחִין בְּסַעוּדָה, כְּדִי שְׁלֹא יָבוא לִידֵי סַפְנָה³⁵. וּמִפְּנֵי זֶה, אִם פֶּא לָהֶם יֵין בְּתוֹךְ הַמְּזוּן, כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּרֵךְ לַעֲצֹמוֹ; שְׁאִם בְּרֵךְ אֶחָד, וְעוֹנָה הַעוֹנָה אִמֵּן בְּשַׁעַת הַבְּלִיעָה, יָבוא לִידֵי סַפְנָה³⁶. וְאֵין מִסְתַּפְּלִין בְּפִנֵי הָאוֹכֵל וְלֹא לְמִנְתּוֹ, שְׁלֹא לְכִישׁוֹ³⁷.

ט. אֵין מוֹחִיחִין בְּשָׂר חַי⁴⁸ עַל הַפֶּת⁴⁹, וְאֵין מְעַבְרִין כּוֹס מְלֹא עַל הַפֶּת⁵⁰, וְאֵין סוֹמְכִין אֶת הַקְּעָרָה בְּפֶת⁵¹, וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַפֶּת⁵², וְלֹא אֶת הַחֲתִיכוֹת וְלֹא אֶת הָאֲכָלִין שְׂאִין לָהֶן קְלָפִין, כְּגוֹן תּוֹתִים⁵³ וְעֵנָבִים וְתַאנִּים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִמְאָסִין⁵⁴. וּמִתָּר לְמַשֵּׁךְ אֶת הַיַּיִן בְּצַנּוּרוֹת בְּכַתֵּי חֲתַנִּים⁵⁵, וְזוֹרְקִין לְפִנֵּיהֶם קְלִיֹּת וְאֶגְזוֹזִים בַּיַּמּוֹת הַחֲמֵה⁵⁶, אֶבֶל לֹא בַּיַּמּוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שְׁנִמְאָסִין. וְאֵין נוֹטְלִין יְדֵיהֶן בֵּינָן - בֵּין חַי, בֵּין מְזוּג⁵⁷. וְכֵן אֵין מִפְּסִידִין שְׂאָר אֲכָלִין וּמְשָׁקִין דְּרָךְ בְּזוּי וּבַעֲיָטָה⁵⁸.

31) כשאחד מסלק ידו מן הקערה כדי לשתות או לחתוך לחם - חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור השתייה (רבינו יונה). (32) הפסיקו. (33) מפני הנימוס. (34) שאינו בדין שיהיו שניים מפסיקים לאחד (ברכות שם). (35) "שמא יקדים קנה לוושט", שייכנס המאכל שצריך להיכנס לתוך הוושט לפי הקנה ויסתכן (תענית דף ה עמוד ב וברש"י שם). (36) (ברכות דף מג עמוד א; ירושלמי שם). (37) כעין זה בירושלמי (ערלה פרק א הלכה ג) "האוכל משל חבירו בהית (מתבייש) להסתכל בפניו".

48) בלתי מבושל. (49) שלא תימאס. (50) שמא יישפך מהכוס עליה ותימאס. (51) שמא יישפך המרק עליה. (52) משום ביזיון אוכלין, ואפילו לא תימאס הפת על ידי הזריקה (ברכות דף נ עמוד ב ובתוספות שם). (53) פרי עץ ש"עליו" נתונים למאכל לתולעי המשי, ונזכר במשנה (מעשרות פרק א משנה ב). (54) הואיל והם רכים (ברכות שם). (55) משום סימן טוב, ואין כאן משום הפסד וביזיון, לפי שמקבלים אותו בראש פי הצניור בכלי (שם, וברש"י). (56) שאין טיט בדרכים. (57) (ברכות שם). (58) כמו שאמרו (תענית דף כ עמוד ב): "מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה", משום ביזיון אוכלין, ונראה כבועט בטובה שהשפיע הקדוש-ברוך-הוא בעולם (רש"י שם), ולצורך רפואה - מותר, כמו שאמרו (שבת דף קח עמוד ב): "שוהה אדם פיתו ביין ונותנה על גב העיץ" (מגן אברהם אורח חיים סימן קעא סעיף קטן א).

ז. הַשְּׂמֵשׁ שְׁעוֹמֵד לְפָנֵי הַמִּסְבִּין, אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן³⁸. וְדָרָךְ רַחֲמָנוּת הוּא לְתַן לְתוֹךְ פִּיּוֹ מִכֹּל תַּבְּשִׁיל וְתַבְּשִׁיל, כְּדִי לִישֹׁב דַּעְתּוֹ³⁹. וְאִם נָתַנוּ לוֹ יֵין, מִבְּרֵךְ עַל כֹּל כּוֹס שְׁנוֹתֵנִין לוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִין שְׂתַתָּו תַּלְוִיָּה בְּרַצוֹנוֹ אֶלָּא בְּרַצוֹנָם⁴⁰.

י. אֶסוּר לְאוֹרְחִים לְטַל כְּלוֹם מִמָּה שְׁלֹפְנֵיהֶם וְלְתַן בְּיַד בְּנוֹ אוֹ כְּתוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת, שְׂמָא יִתְפַּיֵשׁ בְּעַל הַסַּעוּדָה, שֶׁהֲרִי אֵין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁהִבִּיא לְפָנֵיהֶם⁵⁹, וְנִמְצָאוּ הַקְּטָנִים נוֹטְלִים אוֹתָם וְהוֹלְכִים⁶⁰. לֹא יִשְׁלַח אָדָם לְחִבְרוֹ חֲבִית יֵין וְשִׁמֵּן צָף עַל פִּיהָ⁶¹, שְׂמָא יִשְׁלַח לוֹ אָדָם⁶² חֲבִית שְׁכֵלָה יֵין, וַיִּדְמָה שֶׁהוּא שֶׁל שִׁמֵּן⁶³, וְשִׁמֵּן הוּא שֶׁעַל פְּנֵיהָ בְּלֶבֶד, וַיִּזְמַן אוֹרְחִים⁶⁴ וְיִתְפַּיֵשׁ⁶⁵. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּדַבְרִים אֱלוֹ, הַמְּבִיאִים לִידֵי בּוּשָׁה לְבַעַל הַסַּעוּדָה, אֶסוּרִין⁶⁶.

38) אלא אחרי שיקומו המסובים. (39) (כתובות דף סא עמוד א) "הכול משהין לפני השמש חוץ מבשר ויין (שמתאוה להם ומצטער). שני חכמים היו: אחד האכיל את שמשו מכל מין ומין, ואחד האכילו ממין אחד, הראשון - דיבר עימו אליהו (הנביא), השני - לא דיבר עימו אליהו". והשווה דברי רבינו הלכות עבדים פרק ט, הלכה ח. (40) ואינו יודע אם יתנו לו עוד כוס, לפיכך הסיח דעתו מן השתייה (חולין דף קז עמוד ב).

59) והאורחים חושבים שיש לו להביא עוד ונותנים מה שלפניהם. (60) (חולין דף צד עמוד א). (61) אף על פי שיודיעו שהוא יין. (62) אחר. (63) הואיל ולא הודיעו

ח. יָצָא אֶחָד מִן הַמִּסְבִּין לְהַשְׁתִּין מַיִם - נוֹטֵל יָדוֹ אַחַת⁴¹ וְנִכְנָס⁴². דְּבַר עִם חִבְרוֹ וְהַפְּלִיג⁴³ - נוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו וְנִכְנָס⁴⁴. אִם הָיוּ מִסְבִּין לְשִׁתָּה - נִכְנָס וַיּוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ וְנוֹטֵל יְדָיו⁴⁵, וְאַחֲרֵי כֵן מְחַזֵּר פְּנָיו לְאוֹרְחֵיהֶן⁴⁶. וְלָמָּה נוֹטֵל בְּמִקְוָמוֹ? שְׂמָא יֵאמְרוּ לֹא נוֹטֵל יְדָיו, מִפְּנֵי שְׂאִין שֶׁם אֲכִילָה⁴⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

77) היו רגילים להביא לפניהם אחר האכילה אבקת רוכלים על גחלי-אש במחתות לריח טוב (ברכות דף מב עמוד ב וברש"י). ועל שם הגחלים נקרא מגומר. גחלי אש (ויקרא פרק טז, פסוק יב) מתרגם אונקלוס: גומרין דאשא. מקטרת מור ולבונה (שיר השירים פרק ג, פסוק ו) מתורגם: מתגמרא מן קטורת בוסמין (הערוך, ערך גמר). (78) הואיל והתחיל בברכות אחרונות - יגמון (ברכות שם, וברש"י). ונוסח ברכתו מבואר לקמן פרק ט, הלכה ב.

יד. אם היה שם יין⁷⁹, מביאין פוס מְחִזֵּק רְבִיעִית או יתר על רְבִיעִית, ומביאין בְּשָׂמִים⁸⁰, ואוחזין את היין בימינו⁸¹ ואת הבְּשָׂמִים בְּשִׂמְלֹו, ומְבָרְךְ בְּרַפְת המזון. ואחר-כֵּן מְבָרְךְ על היין⁸², ואחר-כֵּן מְבָרְךְ על הבְּשָׂמִים⁸³. אם היו הבְּשָׂמִים שָׁמֵן עֲרֵב וְכִיּוֹצֵא בו - טָחוּ בְּרֹאשׁ הַשְּׂמֶשֶׁם⁸⁴; ואם היה השְּמֶשֶׁם תְּלֵמִיד חָכֵם, טָחוּ בַכֶּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹא יֵצֵא מִבְּשָׂם לְשׁוֹק⁸⁵.

79) אבל אם אין לו אינו צריך לחזר אחריו כי ברכת המזון אינה טעונה כוס, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. (80) רמז לזה דברי התלמוד (יומא דף עו עמוד ב): "חמרא וריחני פקחין" (היין והריח של בושם עשאוני פיקח). ויש בזה הידור מצוה לכוס של ברכה (מרכבת המשנה). (81) שכל דבר מצוה רצוי לאחזו בשעת ברכה בימין. (82) ששותה אחרי ברכת המזון. (83) ואוחזים בימינו בשעת הברכה. (84) כדי שלא יצא בידיים מבושמות לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם מפני החשד. והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ט. (85) כל הלכה זו מקורה בברכות דף מג עמוד ב.

טו. אף-על-פי שאין בְּרַפְת המזון צְרִיכָה יין⁸⁶ - אם בָּרַךְ על היין פְּנִינָה שְׂאֵמְרָנוּ, צְרִיךְ שְׂפִידֵיהּ פּוֹס שֶׁל בְּרָכָה מִבְּפָנִים וְלִשְׁטֵף אֹתוֹ מִבְּחוּץ⁸⁷. וימלאנו יין חִי⁸⁸, וכיין שהגיע לְבְּרַפְת הָאָרֶץ, נוֹתֵן לְתוֹכוֹ מֵעֵט מִים⁸⁹, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה עֲרֵב לְשִׁתָּיהּ⁹⁰. ואין מְשִׁיחִין עַל פּוֹס שֶׁל בְּרַפְת המזון, אֲלֵא הַפֶּל שׁוֹתְקִים עַד שֶׁתְּכַלֶּה בְּרַפְת המזון וּבְרַפְת היין, וְלִשְׁתוֹ⁹¹.

86) כמבואר בפסחים דף קיז עמוד ב, ודעת התוספות (שם, דף קה עמוד ב) שכשמברכים בזימון שלושה - טעונה כוס, וכן דעת ה"בית יוסף" אורח חיים סימן קפב על פי ה"זוהר" למגילת רות. (87) (ברכות דף נא עמוד א) ודווקא כשאין הכוס נקיייה יש בה "שיורי כוסות", אבל אם היא נקיייה אינו צריך (הגהות מיימוניות). (88) בלתי מזוג במים. (89) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף שם). (90) להראות בזה שבח ארץ ישראל שיין שלה חזק וצריך למזוג במים (רבינו יונה). (91) מכוס של ברכה.

פָּרָק שְׂמִינִי

1) פירות האילן ברכתם תחילה וסוף; מי שנסתפק לו אם בריך או לא בריך מה דינו; דין קדימה בברכת שבעת המינים; ברכת "מעין שלוש" שעל הפירות ונוסחתה.

א. פֶּל פְּרוֹת הָאֵילָן מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בְּתַחֲלָה "בּוֹרֵא

שהוא יין. (64) שדרכם היה לטבול פיתם בשמן וזה היה רוב מאכלם. (65) (שם, וכפירוש הרדב"ז ב"לשונות הרמב"ם" חלק א אות נח). (66) ובטור אורח חיים סימן קע מביא עוד דברים הנוהגים בסעודה והם משום דרך ארץ, וכדאי לציין אחד מהם: "נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא אם כן יודעים מי מיסב עימיהם". מקורו בסנהדרין דף כג עמוד א וכפירוש רש"י שם, שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישוב אצל עם הארץ בסעודה. ומעניין שרבינו מביא את זה בהלכות סנהדרין פרק כ"ב, הלכה י.

יא. גָּמְרוּ מִלְּאֲכָל - מִסְּלִקִין אֶת הַשְּׁלֶחָן, וּמְכַבְּדִין אֶת הַמְּקוֹם שְׂאֲכָלוּ בו⁶⁷, וְאַחֲרֵי-כֵן נוֹטְלִין אֶת יְדֵיהֶם⁶⁸; שְׂמָא יִשְׁרוּ שֵׁם פְּרוּרִין שְׂיֵשׁ בְּהֵן בְּזִית, שְׂאָסוּר לְחֶלֶף בְּהֵן וְלְחֶיץ עֲלֵיהֶן⁶⁹. אֲבָל פְּרוּרִין שְׂאִין בְּהֵן בְּזִית, מִתֵּר לְאֲבָדֵן בִּיד⁷⁰.

67) (ברכות דף נב עמוד ב), וכתוב ב"הגהות מיימוניות": שאין זה אלא בימיהם שהיה לכל אחד מהמסובים שולחן קטן, ומסירים מלפני כולם חוץ משולחן המברך, אבל בימינו שכולנו סמוכים אל שולחן אחד אין לסלק המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. ובסנהדרין דף צב עמוד א אמרו: כל שאינו משמר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וראה אורח חיים סימן קפ. (68) מים אחרונים. (69) משום הפסד אוכלין (ברכות שם). (70) (שם). והעירו התוספות שם, שבכל זאת יש להיזהר גם בהם ואסור לדרוך עליהם שקשים לעניות, כמבואר בש"ס (חולין דף קה עמוד ב).

יב. הִבִּיאוּ לָהֶם מִים לְנִטְיָלָה⁷¹ - פֶּל שְׂמְבָרְךְ בְּרַפְת המזון הוא נוֹטֵל יְדָיו תַּחֲלָה, כְּדֵי שֶׁלֹא יֵשֵׁב הַגְּדוּל⁷² וְיָדָיו מְזַהְמוֹת עַד שְׂיִטֵּל אַחֵר; וּשְׂאָר הַסּוֹעֲדִין נוֹטְלִין יָדָן בְּסוֹף, זֶה אַחֵר זֶה. וְאִין מְכַבְּדִין בְּדָבָר זֶה⁷³, שְׂאִין מְכַבְּדִין בְּיָדִים מְזַהְמוֹת, וְלֹא בְּגָשְׁרִים, וְלֹא בְּדָרְכִים⁷⁴, אֲלֵא בְּפִתַח הָרְאִי לְמוֹזָה⁷⁵, וּבִשְׁעַת כְּנִיסָה⁷⁶.

71) למים אחרונים. (72) שהוא המברך, כמבואר לעיל הלכה ב. ואפילו כשנתן רשות לקטן ממנו לברך, המברך במקום גדול עומד (ברכות דף מז עמוד ב; דף מג עמוד א). (73) להקדים אחד את חברו הגדול ממנו. (74) לומר לגדול ממנו לך לפני. (75) ואפילו שאינו חייב במזוזה, כגון: בית כנסת ובית מדרש (ברכות דף מז עמוד א). (76) פרט לשעת יציאה, כמו שאמרו במסכת דרך ארץ זוטא: "לכניסה הגדול קודם, ליציאה הקטן קודם". והגאון רבי שאול קצנבלובגן ז"ל מוילנה אמר, שזה מרומז בספר יחזקאל (פרק מו, פסוק י): והנשיא, בתוכם כבואם יבוא וכצאתם יצאו - לומר: שבכניסה - הנשיא קודם, ובשעת יציאה - העם לפניו (הגהותיו לברכות דפוס וילנה).

יג. גָּמְרוּ לְטַל יְדֵיהֶן, וּנְגַבּוּ יְדֵיהֶן, וּבְרַכּוּ בְּרַפְת המזון, וְהִבִּיאוּ אֶת הַמְּגַמְרָא⁷⁷ - מִי שְׂבָרְךְ בְּרַפְת המזון, הוא מְבָרְךְ עַל הַמְּגַמְרָא⁷⁸, וְכֵלֵן עוֹנִין אִמֵּן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזיק את גופו ואין זה בכלל "ואכלת... וברכת" (שם, לא; : שו"ע א"ח סי' רב, סעיף ד).

ג. פרות או ירקות שדרבן להאכל חיים - אם בשלן או שלקן²⁰, מברך עליהן בתחלה "שהכלל²¹" ולבסוף "בורא נפשות". וירקות שדרבן להאכל שלוקין, כגון קרוב ולפת²² - אם אכלן חייו, מברך עליהן בתחלה "שהכלל²³" ולבסוף "בורא נפשות רבות". ואם בשלן או שלקן - מברך עליהן "בורא פרי האדמה"²⁴ ולבסוף "בורא נפשות רבות". דברים שדרבן להאכל חייו ומבשלין - אכלן, בין חייו בין מבשלין - מברך עליהן בתחלה ברכה הראויה להן: אם היו פרות עץ, מברך "בורא פרי העץ", ואם היו פרות האדמה או ירקות, מברך "בורא פרי האדמה"²⁵.

(20) בישראל הרבה עד שנימחו. שלוק - יותר ממבושל, כמבואר בחולין קיא. וכן ב'תוספות' פסחים לט: אולם בירושלמי תרומות פ"י, ה"ו אמרו, שלוק הוא פחות מבישול. (21) שהורידם מחשיבותם הקודמת, הואיל ואין דרכם להאכל מבושלים (ברכות לח:). (22) מין ירק גנים (ריב"ע). (23) שאין זה דרך אכילתם. (24) שזהו דרך אכילתם, והוא עיקר פריים (שם, ברש"י). (25) שם: "שלקות מברך עליהם פרי האדמה" ואין שינוים (ע"י הבישול) מורידם מברכתם הראויה להם.

ד. ירקות שדרבן להשלק - שלקן, מברך על מי שלקן עליהן "בורא פרי האדמה"²⁶; והוא ששלקן לשתות מימיהן, שמימי השלקות בשלקות²⁷ במקום שדרבן לשתות. דבש תמרים - מברכין עליו תחלה "שהכלל"²⁸; אכל תמרים שמעכן ביד והוציא גרעינין שלקן ועשאן כמו עסה - מברך עליהן תחלה "בורא פרי העץ"²⁹ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

(26) ברכות לט, ע"א. ודוקא שלא בישראל עם בשר, אבל אם בישראל עם הבשר - טעם הבשר שבמרק חשוב עיקר ומברך עליו שהכל (הרא"ש שם). (27) ואין זה דומה למשקין הנסחטים מפירות שמברך עליהם שהכל, לעיל ה"ב, שהמשקה אין לו טעם הפרי, ומרק השלקות יש לו טעם הירק (הרא"ש שם). (28) ברכות לח, ע"א. (29) שם.

ה. הקנים המתוקים, שסוחטין אותן ומבשלין מימיהן עד שיקפא וידמה למלח³⁰ - כל הגאונים אומרים, שמברכין עליו "בורא פרי האדמה", ומקצתם אמרו - "בורא פרי העץ"³¹; וכן אמרו³², שהמוציא אותם קנים, מברך "בורא פרי האדמה". ואני אומר, שאין זה פרי, ואין מברכין עליו אלא "שהכל", שלא יהיה דבש אלא הקנים³³, שנסחטתה

פרי העץ²² ולבסוף "בורא נפשות רבות"²³, חוץ מחמשת המינין הפתובין בתורה²⁴, והם: ענבים ורמונים ותאנים וזיתים ותמרים, שהוא מברך עליהן בסוף ברכה אחת מעין שלש²⁵. ועל פרות הארץ והירקות, מברכין עליהן בתחלה "בורא פרי האדמה"²⁶ ולבסוף "בורא נפשות רבות". דברים שאין גדולין מן הארץ, כגון בשר ודגים ודגים וביצים ומים וחלב ודבש²⁸ וכיוצא בהן - בתחלה מברך "שהכל"²⁹ ולבסוף "בורא נפשות רבות". והשונה מים שלא לרוות צמא³⁰, אינו טעון ברכה, לא לפניו ולא לאחריו.

(2) ברכות לה, ע"א. (3) שם, מד, ע"א. ונוסחה המלא, מובא בפירוש המשנה לרבינו (שם, פ"ו, מ"ח) ברוך אתה ה'... "בורא נפשות רבות וחסרונן (כמו לחם ומים שאי אפשר להתקיים בלעדם) על כל מה שברא (שאפילו אם לא בראם אפשר להתקיים בלעדם כמו תפוחים וכיוצא בהם שהם לתענוג בעלמא. 'תוספות' ברכות לו.) ברוך אל חי העולמים. (4) דברים ה, ח. (5) תמצית של שלש ברכות שבברכת המזון (ברכות מד.) ונוסחה מובא לעיל פ"ג, ה"ג. ולקמן ה"ד. ופירות הללו הואיל והם חשובים ובהם נשתבחה ארץ ישראל - קובעים ברכה מיוחדת לעצמם. (6) ברכות לה, ע"א. (7) שם, מד, ע"ב. (8) דבש דבורים. (9) שם, מ, ע"ב. (10) שותה בלוע מאכל או עצם שנתחב בגרונו (שם, מה.) וכן אם שותה מים לרפואה. אבל בשאר משקין אפילו כשותם לרפואה, הואיל ונהנה מהם - מברך. כמבואר בסמוך (מעשה רוקח).

ב. הסוחט פרות והוציא מהן משקין - מברך עליהן בתחלה "שהכל"¹¹ ולבסוף "בורא נפשות"; חוץ מן הענבים והזיתים, שעל חיון הוא מברך "בורא פרי הגפן"¹², ולבסוף ברכה אחת מעין שלש¹³, ועל השמן, בתחלה הוא מברך "בורא פרי העץ"¹⁴. במה דברים אמורים? שהיה חושש בגרונו¹⁵, ושתה מן השמן עם מי השלקות¹⁶ וכיוצא בהן, שהרי נהנה בשתייתו; אכל אם שתה השמן לבדו¹⁷, או שלא היה חושש בגרונו¹⁸ - מברך עליו "שהכל", שהרי לא נהנה בטעם השמן¹⁹.

(11) ברכות לח, ע"א: "דבש תמרים מברך עליו שהכל - זיעה בעלמא הוא" וכדעת ה'תוספות' (ברכות לח.). (12) שם, לה, ע"ב. הואיל וסועד ומשמה, חשוב הוא לקבוע לו ברכה לעצמו. (13) שמחמשת המינים הוא. (14) שם. (15) כואב בגרונו, ושתיית השמן מרכתו ומרפאתו. (16) שעירבו עם מי ירקות שלוקים [מבושלים] שיש הנאה בשתייתו. (17) שאין בו שום טעם והנאה. (18) שאז אפילו אם עירבו עם מי השלקות, אין השמן חשוב עיקר ובטל לגבי המים. (19) שם, לו, ע"א. ולדעת הרי"ף שם, אינו מברך כלל על שתיית השמן לבדו, כי אין זה נהנה אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהַחֲמִיץ, וְהַגּוֹבֵאִי⁵¹, וְהַמְלַח, וְהַפְּמֵהִין⁵², וְהַפְּטֹרִיּוֹת - עַל פְּלֵן מְבָרְךָ תַּחֲלָה "שֶׁהַכֹּל"⁵³. וְכָל הַמְבָרְכִין לְפָנָיו "שֶׁהַכֹּל", לְאַחֲרֵי מְבָרְךָ "בּוֹרָא נְפִשׁוֹת"⁵⁴. וְכָל הַטְּעוֹן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו, טְעוֹן בְּרָכָה לְפָנָיו⁵⁵.

46) שהעלתה טחב ורקבון, מלשון: עבשו פרות (ויאל א, יז), שהבי"ת נחלפת בפ"א (הערוך). 47) שהעלה קרום על פניו מחמת חימוצו, ובכת"י התימנים כתוב: והקריס, ופירושו: החמיץ, שכן ברומית נקרא חומץ - אקריס, וכן הוא בנוסח הש"ס כת"י פריז (ברכות מ:). שהקריס (הערוך, ערך קרס). 48) שנתקלקל. 49) פירות שהשירתם הרוח קודם שנתבשל. 50) שעושים מתמרים או משעורים (ב"ב צו:). 51) מין חגבים טהורים. 52) מין ממיני הפטריות הגדל באדמה רטובה, אלא שהפטריות גדלות על האדמה, והכמהין גדלים בתוך האדמה ואחר חפירתה נראים (הערוך). 53) ברכות מ, ע"ב. וכמהין ופטריות אף-על-פי שגדלים מן האדמה, מברכים עליהם "שהכל", הואיל ועיקר יניקתם מן האויר הוא (שם). 54) שם, מד, ע"ב. 55) שם. ויש שטעון ברכה לפניו ולא לאחריו, כגון ריח של בושם.

ט. שְׁמֵרִים⁵⁶, שְׁנַתָּן עֲלֵיהֶם שְׁלִשָּׁה⁵⁷ וְהוֹצִיא מִהֶן אַרְבָּעָה⁵⁸ - מְבָרְךָ עֲלֵיהֶן "בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן", שְׁזָה יֵינן מְזוּגָה הוּא⁵⁹. הוֹצִיא פְּחוֹת מְאַרְבָּעָה - אֶף-עַל-פִּי שְׁנֵשׁ בָּהֶם טַעַם יֵינן, מְבָרְךָ עֲלֵיהֶן "שֶׁהַכֹּל" תַּחֲלָה⁶⁰.

56) שמרי יין. 57) שלש מדות מים. 58) שנמזג יין השמרים עם המים. 59) שלשה חלקים מים ואחד יין. 60) בבא בתרא צו, ע"ב.

י. בְּרַךְ עַל פְּרוֹת הָאֵילָן "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה" - יֵצֵא⁶¹; וְעַל פְּרוֹת הָאֲדָמָה "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" - לֹא יֵצֵא⁶². וְעַל כָּלֵם אִם בְּרַךְ "שֶׁהַכֹּל"⁶³ - יֵצֵא, וְאֶפְלוּ עַל הַפֶּתַח וְעַל הַיַּיִן⁶⁴.

61) שגם האילן יונק מן האדמה, ובכלל פירות האדמה הוא (ברכות פ"ו, מ"ב. וכפירוש רבינו יונה' שם). 62) שאין פירות האדמה בכלל פירות האילן (שם). וחז"ל נתנו סימן לידע בו איזהו פרי עץ ואיזהו פרי אדמה: כל פרי שאתה קוטפו, והענף של העץ נשאר ומוציא פרי לשנה הבאה - זהו פרי העץ. וכל שאתה נוטל את הפרי, ואין הענף נשאר לחזור ולהוציא פירות לשנה הבאה - פרי האדמה הוא (ברכות מ:). 63) שם, פ"ו, מ"ב. ולפיכך כל דבר שמסופק בו מה לברך עליו, יברך "שהכל" ויצא ידי חובתו (הגהות מיימוניות). 64) ברכות מ, ע"ב.

יא. לֶקַח פּוֹס שֶׁל שֶׁכַר פִּירו, וְהַתְּחִיל הַבְּרָכָה⁶⁵ עַל-מְנַת לֹאמַר "שֶׁהַכֹּל", וְטַעַה וְאָמַר "בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן" - אֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ⁶⁶. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו פְּרוֹת הָאֶרֶץ, וְהַתְּחִיל הַבְּרָכָה עַל-מְנַת לֹאמַר "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְטַעַה וְאָמַר "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" - אֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה לְפָנָיו תְּבִשִׁיל שֶׁל דְּגָן,

עַל-יְדֵי³⁴ אוֹר, גְּדוֹל מְדַבֵּשׁ תְּמָרִים, שְׁלֵא נִשְׁתַּנָּה עַל-יְדֵי הָאוֹר, וּמְבָרְכִין עֲלָיו "שֶׁהַכֹּל".

30) הכוונה לשופר שלנו. 31) דעת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ברא"ש שם. וזהו "יערת הדבש" הנזכר בשמואל-א יד, כז וכפירוש רש"י שם, שבערבית קוראים לדבש זה סוקריא. 32) הגאונים שסוברים שהקנים פרי אדמה הם. 33) כלומר: אפילו אם נניח שהוא פרי העץ, והמוצאם מברך "בורא פרי העץ", עכ"פ הסוכר היוצא ממנו ברכתו שהכל. 34) ע"י הבישול באש. וב'טור' או"ח סי' ר"ב משיג על דברי רבינו, שאין לדמות דין הסוכר לדין דבש הזב מתמרים, שהתמרים הן בעצמן פרי ועיקר נטיעתן על מנת לאכלן כמו שהן, ולפיכך כשנשתנו נשתנית ברכתן כדין כל המשקין הנסחטים מן הפירות, אבל הקנים האלו אינם ראויים לאכילה כמו שהם, ועיקר נטיעתם על דעת דבשם הוא וזהו פריים, לפיכך מברכים עליו "בורא פרי העץ". והכסף-משנה משיב, שאילו היו הקנים בארצו של ה'טור' לא היה טוען כן, שבמקום שנמצאים מוכרים מהם לאלפים ולרבות למצאם כמו שהם, ולכן דין מימיהם כשאר מי פירות שברכתם "שהכל".

ו. הַקּוֹר, וְהוּא רֹאשׁ הַדְּקָל³⁵, שֶׁהוּא כְּמוֹ עֵץ לְכָן³⁶ - מְבָרְךָ עֲלָיו בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל"³⁷. קִפְרָס שֶׁל צֶלֶף³⁸, מְבָרְךָ עֲלָיו "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה", מְפָנֵי שְׁאִינוֹ פְּרִי³⁹. וְהָאֲבִינוֹת⁴⁰ שֶׁל צֶלֶף, הֵן הַפְּרִי, שֶׁהֵן פְּצוּרוֹת תְּמָרִים דְּקִים קְטַנִּים - מְבָרְךָ עֲלֵיהֶן "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ"⁴¹.

35) עץ התומר. 36) והוא רך ומתוק לחיך. 37) ברכות לו, ע"א. סוּפוּ לְהַקְשׁוֹת כַּעֵץ, וּמִתְחִילָה לֹא נִטְעוּ אֶת הַדְּקָל עַל דַּעַת אֲכִילַת הַקּוֹר. 38) אילן קטן-קומה (קפרסטרואך). ובערבית - אל-קפאר. ונזכר במשנה (מעשרות פרק ד, מ"ו). והקפרס - הם העלים שלו ואינם יוצאים מן העץ עצמו אלא מן האדמה (הערוך). 39) אלא שומר הפרי. 40) גרגירים קטנים והם עיקר פרי. 41) ברכות לו, ע"א.

ז. הַפְּלִפְלִין וְהַזְּנַגְבִּיל⁴² - בְּזִמְנָן שֶׁהֵן רְטִבִּין⁴³, מְבָרְךָ עֲלֵיהֶן "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"⁴⁴, אֲבָל יִבְשִׁין, אֵין טְעוֹנֵין בְּרָכָה, לֹא לְפָנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, מְפָנֵי שֶׁהֵן תְּבִלִּין⁴⁵ וְאִינוֹ אֲכָל. וְכֵן אֲבָלִין שְׁאִין רְאוּיִין לְאֲכִילָה וּמִשְׁקִין שְׁאִינוֹ רְאוּיִין לְשִׁתֵּיהֶן, אֵינָן טְעוֹנֵין בְּרָכָה, לֹא לְפָנֵיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן.

42) מין קמח, ששרשו היבש ניתן כבשמים לתוך מאכלים שונים. 43) וראויים לאכילה. 44) ואע"פ שהפלפלין גדלים על העץ, מכיון שאין דרך בני אדם לנטעו על דעת לאכלם כמו שהם אלא ע"י תערובת בתבשיל, ראוי לשנות ברכתם במקצת (כסף-משנה). 45) עשויים לתבל בהם את התבשיל, ואינם נאכלים בפני עצמם (ברכות לו:).

ח. הַפֶּתַח שֶׁעַפְשָׁה⁴⁶, וְהַיַּיִן שֶׁהַקְּרִים⁴⁷, וְהַתְּבִשִׁיל שֶׁעֲבָרָה צוּרְתָלוֹת⁴⁸, וְהַנּוֹבְלוֹת, שֶׁהֵן פְּגִיזִין⁴⁹, וְהַשְּׁכָר⁵⁰,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. בִּרְכָה אַחַת שֶׁהיא מְעִין שְׁלֹשׁ, שֶׁל חֲמִשָּׁת הַמִּינִין שֶׁל פְּרוֹת, וְשֶׁל יֵין, היא שֶׁל מִינֵי הַדְּגָן⁸³; אֲלָא שֶׁעַל הַפְּרוֹת הוּא אוֹמֵר: עַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ וְעַל תְּנִיכַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֲרֵץ חֲמֵדָה⁸⁴ וכו', וְעַל הַיֵּין הוּא אוֹמֵר: עַל הַגָּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגָּפֶן, וְחֻתָּם בְּשִׂתְיָהֶן: עַל הָאֲרֵץ וְעַל הַפְּרוֹת⁸⁵. וְאִם הָיָה בְּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל - חֻתָּם: עַל הָאֲרֵץ וְעַל פְּרוֹתֶיהָ⁸⁶. וְיֵשׁ מִי שְׂמוֹסִיף בְּבִרְכָה שְׂמֵעִין שְׁלֹשׁ, קֹדֶם חֲתִימָה: "כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה", שֶׁהוּא מְעִין בְּבִרְכָה רְבִיעִית⁸⁷. וְיֵשׁ מִי שְׂאָמַר, שֶׁלֹּא תִקְנֶנּוּ בְּבִרְכָה רְבִיעִית אֲלָא בְּבִרְכַת הַמְּזוּן בְּלִבְדָּ.

83) המפורשת לעיל פרק ג, הלכה יג. (84) ברכות מד, ע"א. (85) והראב"ד סובר שחותם על היין: "על הארץ ועל פרי הגפן". וכן אנו נוהגים. (86) של ארץ ישראל, להדגיש שבח הארץ. (87) שבברכת המזון (רבינו אלפס' למסכת ברכות פ"ו).

טו. שְׁתֵּה יֵין, וְאָכַל תְּמָרִים, וְאָכַל תְּבִשִׁיל שֶׁל חֲמִשָּׁת מִינֵי דְגָן - מְבָרֵךְ בְּאַחְרוֹנָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַמַּחְיָה וְעַל הַכִּפְלָלָה, וְעַל הַגָּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגָּפֶן, וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ, וְעַל תְּנִיכַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֲרֵץ חֲמֵדָה וכו', וְחֻתָּם: בְּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאֲרֵץ וְעַל הַמַּחְיָה וְעַל הַפְּרוֹת⁸⁸.

88) הארץ המוציאה את המחיה והפירות. ואינו חותם חתימה מיוחדת ליין, שבכלל הפירות הוא. וכן דעת רבינו חננאל' הובאה ב'תוספות' (ברכות מד).

טז. אָכַל אִם אָכַל בֶּשֶׂר וְשִׁתָּה יֵין - מְבָרֵךְ בְּסוּף עַל זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ⁸⁹ וְעַל זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ⁹⁰. אָכַל תְּאֲנִים אוֹ עֲנָבִים, וְתַפּוּחִים וְאֲגָסִים וְכִפּוּצָא בָהֶן - מְבָרֵךְ בְּסוּף בְּרְכָה אַחַת מְעִין שְׁלֹשׁ, וְהִיא כּוֹלֶלֶת הַכֹּל, מִפְּנֵי שֶׁכֵּלֶן פְּרוֹת הָעֵץ, וְכֵן כֹּל כִּיּוּצָא בְּזֵה⁹¹.

89) מעין שלש. (90) בורא נפשות. (91) כגון ששתה יין ואכל עמו תפוחים, שברכה אחרונה שעל היין פוטרת את הפירות, הואיל וחותרם בה: "על הארץ ועל הפירות" (דעת הרשב"א בדברי רבינו, הובאה ב'בית יוסף' סי' רח).

פָּרֻק הַשִּׁיעִי

1) שמברכים על ריח טוב; שלושה מיני ריח טוב מברכים עליהם.

א. פֶּשֶׁם שְׂאִסוּר לְאֲדָם לְהִנּוֹת בְּמֵאֲכָל אוֹ בְּמִשְׁקָה קֹדֶם בְּרְכָה, כִּף אִסוּר לֹא לְהִנּוֹת² בְּרִיחַ טוֹב קֹדֶם בְּרְכָה³. וְכִיּוּצָא מְבָרֵךְ עַל רִיחַ טוֹב? אִם הָיָה זֶה שֵׁשׁ לְהִרִיחַ עֵץ אוֹ מִין עֵץ, מְבָרֵךְ "בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים"; וְאִם הָיָה עֵשֶׂב אוֹ מִין עֵשֶׂב, מְבָרֵךְ "בּוֹרָא עֲשָׂבִי בְּשָׂמִים"⁴; וְאִם לֹא הָיָה מִן הָעֵץ וְלֹא מִן הָאֲדָמָה, כְּגוֹן הַמּוֹר⁵, שֶׁהוּא מִן הַחֲזִיהַ - מְבָרֵךְ "בּוֹרָא מִינֵי

וּפְתַח עַל-מְנַת לֹמֵר "בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת", וְטַעְמָה וְאָמַר "הַמוּצִיא" - יִצָּא; מִפְּנֵי שֶׁבְּשַׁעֲהָ שֶׁהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם וְהַמְּלֻכוֹת, שֶׁהֵן עֶקֶר הַבְּרְכָה, לֹא נִתְּפוֹן אֲלָא לְבְּרְכָה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין, וְהוֹאִיל וְלֹא הָיָה בְּעֶקֶר הַבְּרְכָה טַעֲמוֹת, אַף-עַל-פִּי שֶׁטַּעְמָה בְּסוּפָה, יִצָּא וְאִין מְחִזְרִין אוֹתוֹ⁶⁷.

65) בשם ומלכות. (66) שיברך שנית כהלכה. (67) שם יא, ע"א. וגירסא אחרת היתה לרבינו באותה סוגיא, והיא: נקט כסא דשיכרא בידו, פתח ובירך אדעתא דשיכרא, וסיים בדחמרא (יין) וכו' (כסף-משנה הל' קריאת שמע פ"א, ה"ח).

יב. כָּל הַבְּרְכוֹת הָאֵלּוּ⁶⁸, אִם נִסְתַּפַּק לֹא בָהֶם אִם בְּרַף אוֹ לֹא בְּרַף - אִינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוּף, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְדַבְּרֵי סוּפְרִים⁶⁹. שֶׁכַּח וְהַכְּנִיס אֲכָלִין לְתוֹךְ פִּיּוֹ בְּלֹא בְּרְכָה - אִם הָיָה מְשֻׁקֵּין⁷⁰, בּוֹלְעֵן⁷¹, וּמְבָרֵךְ עַלִּיהֶן בְּסוּף⁷². וְאִם הָיָה פְּרוֹת, שְׂאֵם זֶרְקוֹן⁷³ וְמֵאִסוּ, כְּגוֹן תְּתִים וְעֲנָבִים - מְסַלְקֵן לְצַד אֶחָד⁷⁴ וּמְבָרֵךְ, וְאַחֲרֵי-כֵן בּוֹלְעֵן. וְאִם אִינֵן נְמֵאִסִין, כְּגוֹן פּוֹלִים וְאֶפּוֹנִים - פּוֹלְטֵן מִפִּיּוֹ, עַד שֶׁיִּבְרַךְ וּפִיּוֹ פְּנוּי⁷⁵, וְאַחֲרֵי-כֵן אוֹכֵל.

68) המנויות בפרק זה שהן מדברי סופרים, פרט לברכת המזון שהיא מן התורה, שחוזר עליה מספק כמבואר לעיל פ"ב, הלכה יד. (69) וספק דבריהם - להקל (שבת לד. וראה ברכות כא.). (70) שאם יפלטם מפיו יופסדו, וכן א"א לסלקם לאחד מלוגמיו. (71) בלא ברכה. (72) ברכה אחרונה. (73) מפיו. (74) שבפיו. (75) משום שנאמר (תהלים עא, ח): ימלא פי תהלתך, כל הפה צריך להיות פנוי בשעת ברכה (ברכות נא.) וכפירוש רבינו חננאל' שם.

יג. הָיָה לְפָנָיו מִינֵין הַרְבֵּה - אִם הָיָה בְּרְכוּתִיהֶן שְׁוֹת⁷⁶, מְבָרֵךְ עַל אַחַת מֵהֶן וּפּוֹטֵר אֶת הַשָּׂאָר; וְאִם אִין בְּרְכוּתִיהֶם שְׁוֹת - מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת מֵהֶן בְּרְכָה הָרְאוּיָה לֹא, וְאִי-זֶה מֵהֶם שֶׁיִּדְרָצָה לְהִקְדִּים⁷⁷ מְקַדְּדִים⁷⁸. וְאִם אִינוֹ רוֹצֵה כְּזֵה יוֹתֵר מְזֵה - אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶם אֶחָד מְשַׁבְּעַת הַמִּינִים, עֲלֵיו הוּא מְבָרֵךְ תַּחֲלָה. וְכָל הַקּוֹדֶם בְּפִסּוּק - קוֹדֶם בְּבְרְכָה. וְהַשְּׁבָעָה, הֵן הָאֲמוּרִים בְּפִסּוּק זֶה: אֲרֵץ הַטָּה וּשְׁעָרָה וּגְפֶן וְתֵאֵנָה וְרַמּוֹן, אֲרֵץ זֵית וְשִׁמּוֹן וְדָבֶשׁ. וְדָבֶשׁ זֶה הוּא דְבֶשׂ תְּמָרִים⁷⁹. וְהַתְּמָרִים⁸⁰ קוֹדְמִין לְעֲנָבִים, שֶׁהַתְּמָרִים שְׁנֵי ל"אֲרֵץ⁸¹", וְהָעֲנָבִים שְׁלִישִׁי ל"אֲרֵץ⁸²".

76) כגון תפוח וזית. (77) שחביב עליו יותר. (78) ואפילו כשהמין השני הוא משבעת המינים המיוחדים בתורה. (79) שלא לטעות בדבש דבורים. (80) אע"פ שנכתבו באחרונה. (81) שניה הנזכרת בסוף הפסוק. (82) הנזכרת בראש הפסוק.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17) ואפילו סיננו ולא נשאר בו מעיקרי הבשמים כלום - מברך עליו, כמו שיתבאר בסמוך ה"ח. (18) ברכות, שם. וגורס רבינו שם: "בורא מיני בשמים", בעוד שהגירסא שלפנינו היא: "בורא עצי בשמים" (כסף-משנה). 19) להריח בו, כגון שמן זית שטחנו עד שחזר ריחו נודף. 20) ברכות מג, ע"ב וכגירסת הרי"ף שם. ומקדים את ההדס לברכה, מפני שהוא עומד להריח בו, בעוד שהשמן מיוחד בעיקר לסיכה, להעביר הזוהמה, ואין מברכים על הסיכה כמבואר בסמוך ה"ח. וכן היו מביאים את ההדס במוצאי שבת לבשמים להבדלה ('טור' או"ח סי' רצו) ובערבי שבתות להריח בשבת (שבת לג:). וברכתו תדירה יותר, ותדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם ('אור שמח').

ד. הַיּוֹ לְפָנָיו בְּשֵׁם שֶׁהוּא עֵץ וּבְשֵׁם שֶׁהוּא עֶשֶׂב - אֵין בְּרָכָה אַחַת מֵהֵן פּוֹטְרֵת אֶת חֲבֵרוֹ, אֲלֵא מִבְּרַךְ עַל זֶה לְעַצְמוֹ וְעַל זֶה לְעַצְמוֹ. הַבֵּיאוֹ לְפָנָיו יַיִן וְשִׁמְוֹן²¹ - אוֹחֵז יַיִן בִּימִינוֹ²² וְשִׁמְוֹן בְּשִׁמְאָלוֹ, וּמִבְּרַךְ עַל הַיַּיִן וְשׂוֹתֵהוּ, וְחֹזֵר וּמִבְּרַךְ עַל הַשִּׁמְוֹן²³ וּמְרִיחַ בוֹ, וְטָחוֹ בְּרֹאשׁ הַשִּׁמְשׁוֹ²⁴. וְאִם הָיָה הַשִּׁמְשׁוֹ תַלְמִיד חָקֵם²⁵, טָחוֹ בְּכַתְלֵהוּ²⁶.

21) להריח. (22) שהוא חשוב יותר, וכן הוא גורם ברכה לעצמו, שבכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף-על-פי שאין צריכים לשתייתו, כגון ב"קידוש" וב"ברכת אירוסין" (ברכות מב. וברש"י שם). (23) ואוחזו בימינו, "שכל דבר שמברך עליו לאכלו או להריח בו, צריך לאחזו בימינו בשעת ברכה" ('טור' או"ח סי' ר). (24) כדי שלא יצא בידים מבושמות לשוק. (25) בכתב-יד התימנים, וכן ברוב הדפוסים העתיקים, הנוסח: "תלמיד חכמים", וכן בכל מקום שנזכר שם זה. (26) שגנאי הוא לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם (ברכות מג:). דין זה ביארו כבר רבינו לעיל פ"ז, הלכה יד, אלא ששם ידובר בין הבא לברכת המזון, שהוא יין מצוה, וכאן מדובר בין רשות שאף הוא קודם לשמן לענין ברכה.

ה. דָּבָר שֶׁהוּא סֶפֶק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֲדָמָה - מִבְּרַךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים"²⁷. בְּשֵׁם שֶׁעָרְבוּ הַרוֹכְלֵם²⁸ מִמִּינֵי הַרְבֵּה - מִבְּרַךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים". נִכְנָס לְחֲנוּתוֹ שֶׁל בּוֹשֵׂם, שֵׁישׁ בֵּה מִינֵי הַרְבֵּה - מִבְּרַךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים"²⁹. אִם יוֹשֵׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם פְּלוֹ, אֵינוֹ מִבְּרַךְ אֲלֵא אַחַת. נִכְנָס וְיָצָא, נִכְנָס וְיָצָא - מִבְּרַךְ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם³⁰.

27) וכן דעת הרב משה מקוצי ('תוספות' לברכות מג.). 28) מוכר בשמים ותמרוקי נשים, מלשון: אבקת רוכל (שיר השירים ג, ו). (29) שנכנס ונתכוין להריח, אבל אם לא נתכוין, אלא שהריח בא לו ממילא - אינו מברך ('ט"ז לאו"ח סי' ריז ס"ק א). (30) ברכות נג, ע"א. כשלא היה בדעתו לחזור מיד, אבל אם דעתו לחזור מיד אינו מברך שנית, מפני שלא הסיח דעתו.

ו. הַשּׂוֹשֵׁנָה וְחֲלָפֵי הַמַּיִם³¹ - מִבְּרַכֵּין עָלֵיהֶן "בּוֹרֵא

בְּשָׂמִים"⁶. וְאִם הָיָה פְּרִי הָרְאִוִי לְאֲכִילָה, כְּגוֹן אֲתָרוֹג אוֹ תַּפּוּחַ - מִבְּרַךְ⁷ "שֶׁנֶּתַן רִיחַ טוֹב בְּפִרוֹתָיו". וְעַל הַכֹּל אִם אָמַר "בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים", יָצָא⁸.

2) ובכת"י התימנים: "להריח". (3) ברכות מג, ע"ב. שנאמר (תהלים קג, ו): כל הנשמה תהלל יה - איזה דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוא אומר: זה הריח. (4) ברכות, שם. (5) "הוא הדם הצרור בחיה שבהודו, הידוע לכל שמתבשמין בו בני אדם בכל מקום" (לשון רבינו הל' כלי המקדש פ"א, ה"ב). ויש מפרשים: חיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחילה כמין דם, ואחר כך מתייבש ונעשה ממנו המור (ברא"ש לברכות פ"ו, וכן ב'טור' או"ח סי' רטז), ונקרא בלשון אשכנז: פיז"ם, ובלשון התלמוד (ברכות מג.): מושק. (6) שם. (7) כשבא להריח בהם. אבל בא לאכול מהם, אינו מברך עליהם אלא ברכת האכילה בלבד (שם, וב'תוספות'). (8) שברכה זו כוללת היא בבשמים, כברכת "שהכל" במיני מזון (לעיל פ"ח, ה"י) וכן מצינו (ברכת נג.) שהנכנס לחנות של בושם שיש בה מינים הרבה, מברך: "בורא מיני בשמים", כמבואר בסמוך ה"ה (הגרא"א או"ח סי' רטז).

ב. אֵין מִבְּרַכֵּין עַל הַמַּגְמָר⁹ עַד שֶׁתַּעֲלֶה תַמְרָתוֹ¹⁰. וְכִיצַד מִבְּרַכֵּין עָלָיו? אִם הָיָה זֶה הַנְּשָׂרָף, שֶׁנֶּתַן רִיחַ, מַעֲצֵן - מִבְּרַכֵּין "בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים"¹¹; וְאִם הָיָה עֶשֶׂב - "עֲשֻׁבֵי בְּשָׂמִים"; וְאִם הָיָה מִמִּין חִיָּה וְכִיּוֹצֵא בֵּה - מִבְּרַךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים".

9) מפורש לעיל (פ"ה, ה"יג). (10) קיטור העשן המתמר ועולה, שאז הוא מתחיל לתת ריחו ואע"פ שעדיין לא הגיע אליו, אבל לפני שעלתה תמרתו אין מברכין, מפני שכל הברכות צריכות להיות סמוכות לעשייתן (ברכות מג: 'מגן אברהם' או"ח סי' רטז). (11) ברכות, שם. וכגירסת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ב'תוספות' שם.

ג. שִׁמְוֹן שֶׁל אֶפְרַסְמוֹן¹² וְכִיּוֹצֵא בוֹ, מִבְּרַךְ עָלָיו "בּוֹרֵא שִׁמְוֹן עֲרַבִים"¹³. אֲבָל שִׁמְוֹן זֵית שֶׁכִּבְּשׂוֹ אוֹ שִׁטְחָנוֹ עַד שֶׁחֲזַר רִיחוֹ נוֹדֵף - מִבְּרַךְ עָלָיו "בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים"¹⁴. שִׁמְוֹן שֶׁבְּשִׂמּוֹן¹⁵ כְּעֵין שִׁמְוֹן הַמְּשַׁחָה¹⁶ - מִבְּרַךְ עָלָיו¹⁷ "בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים"¹⁸. הַבֵּיאוֹ לְפָנָיו שִׁמְוֹן¹⁹ וְהַדָּס - מִבְּרַךְ עַל הַהַדָּס וּפּוֹטֵר אֶת הַשִּׁמְוֹן, מִפְּנֵי שֶׁבְּרָכָה אַחַת לְשִׁתְּיָהֶן, וְהוּא "עֲצֵי בְּשָׂמִים"²⁰.

12) הוא הצרי הנוסף מעצי הקטף ("הערוך"). והוא עץ בלז"ם בלע"ז. (13) ברכות, שם. מפני שהוא גדל בארץ ישראל והוא חשוב, קבעו לו ברכה לעצמו, וזהו "עצי שמן" האמור במלכים-א, ו, כג (רבינו יונה). ויש מפרשים: שזהו ה"פנג" האמור ביחזקאל (כו, יז): "יהודה וארץ ישראל... בחטי מנית ופנג" (רש"י שם). (14) ברכות, שם. (15) שעירב בו מיני בשמים שונים מעץ ומעשב. (16) שמשחו בו את הכהנים וכלי המקדש, וגם הוא היה מעורב מבשמים שונים מעשה רוקח (שמות ל, כג-כה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"המהלך בערבי שבתות בטבריה, ובמוצאי שבתות בציפורי, והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמור בו את הכלים". (44) ואע"פ שהוא נהנה, הואיל וריח אין בו צורך הגוף כל כך - כשאינו לו עיקר - לא תיקנו לברך (כסף-משנה). ואין זה דומה ל"שמן שבשמו" שמברך עליו אפילו כשסיננו (לעיל ה"ג ובביאורנו), כי שם הכניסו את עיקרי הבושם לתוך השמן, וקלט הריח מעיקר הבושם, ואע"פ שסיננו חשוב כאילו העיקר נשאר בתוכו, שכן ב"שמן המשחה" הסירו גם כן הבשמים מהשמן ולא נשאר בו אלא ריחם (ראה כריתות ה). אבל בכלים המוגמרים, מעולם לא נכנס בהם עיקר הבושם, אלא הריח מתמרות עשן הבושם הנשרף הוא לכדו בישמם (כ"ח לטור' או"ח ס"ו רטז).

ט. **בְּשָׂמִים שֶׁל מְסֻבָּה** ⁴⁵ **שֶׁל עֶפְרוֹם, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, שֶׁסֶתֶם מְסַבֵּת עֶפְרוֹם לְעֹבְדֵת פּוֹכְבִים וּמְזֻלֹת** ⁴⁶. **הָיָה מְהֻלָּךְ חוּץ לְכַרְף וְהָרִיחַ רִיחַ טוֹב - אִם רֵב הָעֵיר עֶפְרוֹם, אֵינוּ מְבָרְכִין, וְאִם רֵב יִשְׂרָאֵל, מְבָרְכִין. נִתְעַרַב רִיחַ שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו פְּרִיחַ שֶׁאֵין מְבָרְכִין עָלָיו** ⁴⁸ - **הוֹלְכִין אַחֲרֵי הָרֵב** ⁴⁹.

(45) סעודה (ברכות נב: וברש"י). (46) שם. והרי הם כבשמים של ע"ז שאסורים בהנאה, משום: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח) לשון רבינו בפירושו לברכות פ"ח, מ"ו. (47) שמא ממסיבתם הוא (ברכות נג.). (48) כגון בשמים של מתים או של בגדים מגומרים. (49) מקורו מהדין הקודם, שהולכים בריח אחרי רוב בני העיר, ואם נתערב ריח של בשמים המותרים בריח בשמים של ע"ז - אין הולכים בו אחר הרוב, שהרי ע"ז אינה בטלה אפילו באלף (ע"ז עד). ואפילו להריח - אסור, כל-שכן לברך, וזה שהדגיש רבינו: בריח שאין מברכין עליו, כלומר: ריח הפטור מברכה כגון כלים מגומרים וכיוצא בהם, אבל ריח "שאסור להריח בו" אינו בטל ברוב ('מעשה רוקח'). עם גמר פרק זה נגמרו כל הברכות ממי "ברכת הנאה" (ראה לעיל פ"א, ה"ד). ויש להעיר שישנם עוד דברים שנהנים מהם ואין מברכים עליהם, כגון מאור ושמיעת קול ערב. והטעם, מפני שאין בהם ממש ('מטה משה') וכן אין מברכים על הרחיצה מפני שאינה נכנסת לגוף ('מגן אברהם' ס"ו רטז ס"ק א). ועדיין יש לעיין מה דינו של עישון טבק ששואבים העשן לתוך הפה וחוזרים ופולטים אותו, אם הוא דומה ל"טועם ופולט" שאינו צריך ברכה (או"ח ס"ו רי ט"ו), או דינו כריח טוב שמברכים עליו, כל-שכן עישון שגם הגוף נהנה ממנו, שהרבה אנשים שבעים ממנו כאילו אכלו ושתו, וצריך עיון ('מגן אברהם' ס"ו רי ט"ק ט). ובמעשה רוקח' השיב, "שאינו זה דומה לדין המריח ריח טוב, שהנאתו דרך האף שהוא חוש הריח, כחוש הפה - לאכול, אבל בעישון אין כאן הנאת הפה, שאין זו אכילה, ואין כאן הנאת האף שאינו שואף דרך האף, סוף דבר: כל הלכה הרופפת בידך, צא וראה מה מנהג העולם, ומעולם לא ראינו ולא שמענו מי שיברך על העישון".

עֲצֵי בְּשָׂמִים. ³² **נִרְגִּים שֶׁל גִּנָּה - "בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים", וְשֶׁל שָׂדֶה - "בּוֹרָא עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים"** ³³. **הַנֶּרֶד, וְמֵי הַנֶּרֶד³⁴, וְהַלְבֹנָה³⁵, וְהַמְסַטְבִּי³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - "בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים"**.

(31) צמחים הגדלים ע"י הנהר. ובכת"י התימנים, הנוסח: "וחלפי הים", כלשון התלמוד (ברכות מג:). ולדעת רש"י שם, הם "שבלת נרד" ועשויים כגבעולי פשתן (ספיקא נרדי בלע"ז). ויש אומרים שזה רוזמריין ('הערוך'). (32) חבצלת השרון. "אני חבצלת השרון" (שיר השירים ב, א) מתרגם יונתן: אני מתילא לנרקים. וכן בברכות שם, כתוב: נרקוס. והוא מין פרח לבן ויש לו ריח טוב ('הערוך'). (33) ברכות מג, ע"ב. מפני שאינו נעבד, אין עצו מתקיים, ומתייבש ונופל, אבל של גינה נעבד ומשקים אותו, עצו מתקיים, לפיכך מברך עליו בורא עצי בשמים (כ"י או"ח ס"ו רטז בשם הרשב"א). (34) היוצאים מפרחי הורד. (35) מין שרף עץ מוצק ריחני, ווייראך בלע"ז. (36) שרף של עץ שקוראים שף שעושים ממנו זפת, וריחו דומה לריח לבונה (רש"י לביצה לג:). ונקרא מאסטיק בלע"ז, ובתוספתא (שבת פרק יג) אין לועסין מוסטכי בשבת. "נכאת ולוט" פירשו במדרש רבה (סוף פרשה צא) לוט - זה מצטכא ('הערוך השלם'). (37) שכל אלה מיני עץ הם, וכל שתחילת ברייתו מוציאה עץ (לא עלים) - אילן הוא.. ומברכים עליו "בורא עצי בשמים" ('הערוך') ערך חלף; רשב"א לברכות מג: בשם רב האי גאון).

ז. **שֶׁלְשֵׁה מֵינֵי רִיחַ טוֹב אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, וְאֵלוּ הֵן: רִיחַ טוֹב שֶׁאֲסוּר לְהָרִיחַ בוֹ, וְרִיחַ טוֹב שֶׁעָשׂוּי לְהַעֲבִיר רִיחַ רָע, וְרִיחַ טוֹב, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעֶצְמוֹ שֶׁל רִיחַ זֶה** ³⁸.

(38) אלא בדבר המתבשם ממנו, כמבואר בסמוך.

ח. **כִּיצַד? בְּשָׂמִים שֶׁל עֶפְרוֹם וּבְשָׂמִים שֶׁל עֶרְוָה** ³⁹ **מִן הָעֵרִיּוֹת, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁאֲסוּר לְהָרִיחַ בָּהֶן** ⁴⁰. **בְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים, וּבְשָׂמִים שֶׁל פִּית־הַפֶּסֶא** ⁴¹, **וְשֶׁמֶן הָעֵשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֶּהמָא** ⁴² - **אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לְהַעֲבִיר רִיחַ רָע. מְגֻמָּר, שֶׁמְגֻמָּרִין בוֹ אֶת הַפְּלִים וְאֶת הַבְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעֶצְמוֹ שֶׁל מְגֻמָּר** ⁴³. **וְכֵן הַמְרִיחַ בְּבְגָדִים שֶׁהֵן מְגֻמָּרִים, אֵינוּ מְבָרְכִין, לְפִי שֶׁאֵין שָׂם עֵקֶר בָּשָׂם, אֶלֶּא רִיחַ בְּלֹא עֵקֶר** ⁴⁴.

(39) אשה האסורה לו, כגון קרובתו וכיוצא בה, מלשון הכתוב (ויקרא יח, ו). (40) כגון שאוחזת בידה קופה של בשמים ואסור להריח בהם, שמא יבוא לידי הרגל עבירה (כסף-משנה בשם 'אבודרה'). (41) שאדם אסטניס מוליך עמו לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע (ברכות נג. וברש"י שם). (42) הבא בסוף הסעודה לסוך בו ידים מזהמות, ושמן זה מבושם בבשמים (שם). (43) שם:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משתכח מן הלב לאחר שנים עשר חודש (רבינו יונה).
 (12) אף על פי שלא אכלו. (13) (עירובין דף מ עמוד ב)
 ואנו נוהגים שלא לברך אלא בשעת האכילה (שולחן ערוך
 אורח חיים סימן רכ"ה סעיף ג).

ג. שָׁמַע שְׁמוּעָה טוֹבָה¹⁴, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטוֹב וְהַמְטִיב¹⁵. שָׁמַע שְׁמוּעָה רָעָה, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ דִּינָן הָאֱמֶת¹⁶. וְחַיֵּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה בְּטוֹב נַפְשׁוֹ, כְּדָרְךָ שֶׁמְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה בְּשִׂמְחָה, שְׂנֹאֲמַר: וְאֶהְיֶה אִתְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' וּבְכָל מְאֻדְךָ¹⁷; וּבְכָלל אֶהְיֶה הִתְרָה שְׂנֹצְטוּיֵינוּ בָּהּ, שְׂאִפְלוּ בַעַת שְׂצִיר לֹא יוֹדֵה וְיִשְׁבַח בְּשִׂמְחָה¹⁸.

(14) שהיא טובה לו ולאחרים, כמבואר בסמוך הלכה ז.
 (15) הטוב - לי והמטיב - לאחרים. (16) הואיל ומצטער בה יש לו להצדיק את הדין על שם הכתוב: צדיק אתה ה' וישיר משפטיך (תהילים פרק קיט, פסוק קל"ז). (17) "בכל מידה ומידה שהוא מורד לך" (ברכות פרק ט, משנה ה) בין מידה טובה בין מידת פורענות. (18) ורבינו בפירושו למשנה שם יאמר: "לפי שיש דברים רבים נראים בתחילתם טובים ויהיה אחריתם רעה רבה, ועל כן אין ראוי למשכיל להשתומם כשתבוא עליו צרה גדולה, מפני שאינו יודע סופה".

ד. הַגִּיעָה אֵלָיו טוֹבָה אוֹ שְׁשָׁמַע שְׁמוּעָה טוֹבָה - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַדְּבָרִים מְרַאֲיִן שְׁטוֹבָה זֹאת תִּגְרַם לֹא רָעָה¹⁹, מְבָרֵךְ "הַטוֹב וְהַמְטִיב". וְכֵן אִם נִגְעָה אֵלָיו רָעָה אוֹ שְׁשָׁמַע שְׁמוּעָה רָעָה - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַדְּבָרִים מְרַאֲיִם שְׂרָעָה זֹאת גּוֹרְמַת לֹא טוֹבָה²⁰, מְבָרֵךְ "דִּינָן הָאֱמֶת"; שְׂאִין מְבָרְכִין עַל הָעֵתִיד לְהִיּוֹת, אֲלֵא עַל מַה שְׂאָרַע עִתָּהּ.

(19) כגון שמצא מציאה [שאיין בה סימנים] וראה איש בשעת מציאה ואף על פי שאפשר שהאיש הרואה ילשין עליו לשלטון ויענהו ויבקש ממנו יותר ממה שמצא (ברכות דף ס עמוד א וכפירוש רבינו במשנה שם). (20) כגון שסחף גשם שוטף את שדהו אף על פי שעלול הגשם להועיל לשדהו שהוא מרווה את הארץ ומשקה (שם).

ה. יָרְדוּ גְשָׁמִים רַבִּים - אִם יֵשׁ לֹא שְׂדֵה, מְבָרֵךְ "שֶׁהִחֲיֵנוּ"; וְאִם הִיְתָה שְׂלוֹ וְשָׁל אַחֲרֵיכֶם²¹ - מְבָרֵךְ "הַטוֹב וְהַמְטִיב". וְאִם אֵין לֹא שְׂדֵה, מְבָרֵךְ: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כֵּן טַפָּה וְטַפָּה שֶׁהוֹרְדָתָ לָנוּ. וְאֵלֹנוּ פִּינוּ מְלֵא וְכוּ'²²", עַד "הֵן הֵם יוֹדוּ וְיִשְׁבַּחוּ וְיִבְרְכוּ אֶת שְׁמֶךָ מְלֻכָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֵל רַב הַהוֹדָאוֹת וְהַתְשַׁבְּחוֹת".

(21) שהם שותפים בה. (22) נוסח זה נמצא במלואו בתפילת "נשמת כל חי" של שחרית לשבת ולקמן ב"סדר תפילות השנה" לרבינו.

ו. מְאִימְתִי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים? מְשִׁירָה הַמַּיִם

~ יום שני כ"א ניסן ~

פְּרָק עֲשִׂירִי

(1) ברכות אחרות, ודברים שאין בהן פתיחה ולא חתימה; כל ברכות הראייה; ארבעה הצריכים להודות; ברכת הרואה את הלבנה בחידושה והחמה בתקופתה; הנכנס לבית המדרש והיוצא ממנו מה מברך.

א. בְּרֻכּוֹת אַחֲרוֹת² וּדְבָרִים אַחֲרֵים הַרְבֵּה, שְׂאִין פְּהֵן פְּתִיחָה³ וְלֹא חֲתִימָה⁴, תִּקְנֵנוּ חֲכָמִים דְּרַךְ שְׁבַח וְהוֹדָתָ לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ בְּרֻכּוֹת הַתְּפִלָּה⁵, שְׂפָכְר פְּתִיכָנוּ⁶. וְאֵלֹנוּ הֵן: הַבּוֹנֵה בֵּית הַקֹּדֶשׁ וְהַקּוֹנֵה בְּלִים הַדְּשִׁים - בֵּין יֵשׁ לֹא פִּיּוּצָה בְּהֵן, בֵּין אֵין לֹא - מְבָרֵךְ⁸: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהִחֲיֵנוּ⁹ וְקִנְיָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְיָמֵן הַזֶּה.

(2) מלבד ברכות ההנאה. (3) שאינם פותחים בברוך. (4) שאינם חותמים בברוך (ראה לקמן פרק י"א, הלכה א) ולפיכך נקראים "דברים" ולא "ברכות". (5) שאף על פי שאינו נהנה באותה שעה, הוא מתפלל דרך שבח והודייה, אף הברכות והדברים האלה אף על פי שאינו נהנה בשעת ברכתם תיקנום חכמים דרך שבח והודייה (כסף משנה). (6) לעיל הלכות תפילה. (7) שבאו לו בירושה. (8) הואיל והם חדשים אצלו דרך קנייה, אבל אם קנה כיוצא בהם ועכשיו חזר וקנה אינו מברך (ברכות דף נט עמוד ב). וכתבו התוספות שם, שאינו מברך אלא על כלים חשובים ויקרי ערך, אבל הרא"ש שם כתב: "יראה לי שהכול לפי מה שהוא אדם, יש עני שמה בחלקו (ראה נדרים דף מט עמוד ב) יותר מעשיר בכלים חשובים". (9) מתחיל בלשון נוכח [ברוך אתה] ומסיים בלשון נסתר [שהחיינו] וכן נוסח רוב הברכות? לפי שכבר ידעת ששני יסודות עצומים הם באמונתנו, האחד, לדעת שהקדוש-ברוך-הוא הוא מצוי ראשון ומחוייב המציאות ואין ספק בזה כלל, השני שאין מציאותו מושגת לנו ורק "הוא בעצמו יודע אותה כמו שהיא" (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א, הלכות ט"ו) וכדי לקבוע שני היסודות האלה בליבנו קבעו חכמינו נוסח הברכות לומר "ברוך אתה" כמדובר עם מי שהוא מפורסם אצלו עד שהוא מדבר עימו פנים בפנים, וכדי שלא נשתבש לחשוב שמהות מציאותו היא כמציאות שאר הנמצאים קבעו לומר מיד "אשר קדשנו במצוותיו וכו' להורות שמהות מציאותו נסתרת מאיתנו ואי אפשר לדבר בו רק דרך נסתר (הרשב"א הובא ב"עין יעקב" לברכות דף מ עמוד ב).

ב. וְכֵן הָרֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ¹⁰ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְבָרֵךְ "שֶׁהִחֲיֵנוּ". וְאִם רָאָהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם-עָשָׂר הַדְּשׁ, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחִיָּה הַמַּתִּים¹¹. הָרֹאֶה פְּרִי הַמַּתְחַדֵּשׁ מִשְׁנֵה לְשְׁנָה - בְּתַחֲלַת רְאִיתוֹ¹² מְבָרֵךְ "שֶׁהִחֲיֵנוּ"¹³.

(10) החביב עליו ושמח בראייתו (טור סימן רכה).
 (11) (ברכות דף נח עמוד ב) מפני שנשכח מהלב, כמו שהמת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כבוד הציבור. (37) כגירסת הרי"ף לברכות פרק ט. כלומר: אף על פי שאיני הגון ואני כאחד הרשעים, גמלני טוב, חייבים - רשעים "כי לא אצדיק רשע" (שמות פרק כג, פסוק ז) מתרגם אונקלוס: לא אזכי חייבא. (38) ואנו נוהגים לברך בבית הכנסת אחרי קריאת התורה לפי שיש שם עשרה (תוספות לברכות דף נד עמוד ב; וכן בשולחן ערוך אורח חיים סימן ריט).

ט. הַרְוָאָה מְקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ נְסִים לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן יַם-סוּף³⁹ וּמַעֲבֹרֹת הַיַּרְדֵּן⁴⁰, אֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נְסִים לְאַבְרָהָם בְּמִקְוֵי הַיָּם⁴¹. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בוֹ נְסִים לְרַבִּים. אֲכַל מְקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בוֹ נֶס לְיַחֲדִיד - אוֹתוֹ הַיַּחֲדִיד, וּבְנוֹ, וּבֶן-בְּנוֹ מִבְּרַךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי נֶס בְּמִקְוֵי הַיָּם, אוֹ: שֶׁעָשָׂה נֶס לְאַבְרָהָם בְּמִקְוֵי הַיָּם⁴². הַרְוָאָה גַּב אֲרִיזוֹת⁴³, וְכַבְשֵׁן הָאֵשׁ, שֶׁהִשְׁלַף בוֹ חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וְעֲזַרְיָה⁴⁴ - מִבְּרַךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נֶס לְצַדִּיקִים⁴⁵ בְּמִקְוֵי הַיָּם. הַרְוָאָה מְקוֹם שֶׁעוֹבְדִין בוֹ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת - מִבְּרַךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנֶּטְנָן אֲרֵךְ אַפַּיִם⁴⁶ לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. מְקוֹם שֶׁנַּעֲקָרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת - אִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא, מִבְּרַךְ: שֶׁעָקַר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת מֵאֶרֶצְנוּ; וְאִם בְּחוּץ לְאֶרֶץ הוּא, מִבְּרַךְ: שֶׁעָקַר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת מִמְּקוֹם הַיָּם. וְאֹמֵר בְּשִׁתְּיָהּ: בְּשֵׁם שֶׁעָקַרְתָּ מִמְּקוֹם זֶה, כֶּף תַּעֲקֹר מִכָּל מְקוֹמוֹת, וְתָשִׁיב לָב עוֹבְדֵיהֶם לְעַבְדְּךָ⁴⁷.

(39) שעברו בו ישראל בוצאתם ממצרים. (40) שעברו בו ישראל בחרבה בימי יהושע (יהושע פרק ג, פסוק יז). (41) (ברכות דף נד עמוד א), שנאמר (שמות פרק יח, פסוק י'): ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' - הרי שמברכים על הנס. (42) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף). וב'הגהות מיימוניות' הוסיפו שכל יוצאי יריכו מברכים שעשה נס לאבותינו, שכולם שייכים באותו הנס. (43) שהושלך בו דניאל וניצול ממנו (דניאל פרק ו). (44) (שם, פרק ג). בכתב יד התימנים כל הפיסקא איננה. (45) ואף על פי שזה נס של יחידים מברכים עליו הואיל ונתקדש בו שם שמים ברבים (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (46) שמאריך אפו וממתין להיפרע מהם. ואין אנו רגילים לברך ברכה זו, לפי שאנו שרויים ביניהם ורואים בכל יום וכו' ואין החיוב אלא כשרואה משלושים יום לשלושים יום, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו (הגהות מיימוניות, וראה הגהות הרמ"א לאורח חיים סימן רכד סעיף א). (47) (ברכות שם), ככתוב (צפניה פרק ג, פסוק ט): כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד. ובירושלמי (ברכות פרק ט, הלכה א) אמרו על זה: כל זמן שאדם חי יש לו תקווה.

י. הַרְוָאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בְּיִשׁוּבָן⁴⁸ - מִבְּרַךְ: בְּרוּךְ אַתָּה

עַל הָאָרֶץ, וַיַּעֲלֵנוּ אֲבָעָבוּעוֹת מִן הַמְּטָר עַל-פְּנֵי הַיָּם, וַיִּלְכּוּ הָאֲבָעָבוּעוֹת זֶה לְקִרְאָת זֶה²³.

(23) (תענית דף ו עמוד ב) ולשון התלמוד שם: "משיצא חתן לקראת כלה", שירדו כל כך שכשהטיפה נופלת יוצאת אחרת ובוטלת כנגדה (רש"י). ואין אנו נוהגים היום לברך על הגשמים אלא אם יש צער במדינה מחמת עצירת הגשמים ואז כשירדו מברכים עליהם (אורח חיים סימן רכא סעיף א).

ז. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו וַיִּרְשָׁהוּ²⁴ - אִם יֵשׁ עִמּוֹ אַחִין, מִבְּרַךְ בְּתַחֲלָה "דִּין הָאֵמֶת"²⁵, וְאַחֲרֵי-כֵן "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב"²⁶; וְאִם אֵין עִמּוֹ אַחִים²⁷, מִבְּרַךְ "שֶׁהֵחִינּוּ"²⁸. קָצְרוּ שָׁל דָּבָר: כָּל דְּבַר טוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ וְלְאַחֵרִים, מִבְּרַךְ "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב", וְטוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ לְבַדּוֹ, מִבְּרַךְ "שֶׁהֵחִינּוּ"²⁹.

(24) שהניח נכסים. (25) על שמיעת המיתה. (26) על בשורת הירושה. ובמגן אברהם אורח חיים סימן רכב מביא שם בשם "ספר חסידים" סימן שפב "מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא כחפצו, מברך "הטוב והמטיב" ו"דיין האמת". וראה (קידושין דף ע עמוד א). (27) שאין הטובה אלא לו לבדו. (28) (ברכות דף נט עמוד ב). (29) (שם).

ח. אַרְבַּעַת צְרִיכִין לְהוֹדוֹת: חוֹלָה שֶׁנִּתְרַפָּא, וְחַבּוּשׁ שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וַיִּוֹרְדֵי הַיָּם, כְּשֶׁעָלוּ, וְהוֹלְכֵי דְרָכִים³⁰, כְּשֶׁפָּגְעוּ לְיִשׁוּבָן³¹. וְצְרִיכִין לְהוֹדוֹת בְּפְנֵי עֲשָׂרָה, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חֻכְמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּרְוּמָוּהוּ בְּקֶהֱלָה³² עִם וּבְמוֹשֶׁב זַקְנִים³³ יִהְלָלוּהוּ. וְכִיצַד מוֹדָה³⁴ וְכִיצַד מִבְּרַךְ³⁵? עוֹמֵד בַּיַּנְיָהּ³⁶ וּמִבְּרַךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַכְבִּים טוֹבוֹת³⁷, שֶׁגְּמַלְנִי כָּל טוֹב. וְכָל הַשּׁוֹמְעִין אוֹמְרִים: שֶׁגְּמַלְךָ טוֹב, הוּא יְגַמְלֶךָ סֵלָה³⁸.

(30) (שם, דף נד עמוד ב) ושם הגירסה: הולכי מדברות. (31) שכל אלה היו בסכנה ונמלטו ממנה (שם) וכולם מנויים בתהילים פרק קז, ועל כל אחד מהם נאמר שם: "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". וב'הגהות מיימוניות' נתנו סימן לזה: וכל החיים יודוך סלה - ח'י'י'ם ראשי תיבות: חולה, יסורין, ים, מדבר. (32) ואין קהל פחות מעשרה (ראה כתובות דף ז עמוד ב). (33) אין זקן אלא מי שקנה חכמה, ומיעוט זקנים שניים (ברכות דף נד עמוד ב). (34) מה מצב הודאתו, בישיבה או בעמידה. (35) מה נוסח ברכתו. (36) שנאמר: ובמושב זקנים יהללוהו - מכלל שהמהלל אינו בישיבה אלא בעמידה (ב"ח אורח חיים סימן ריט). וה'חתם סופר' (אורח חיים סימן ע"א) מראה לזה מקור מדברי רבינו עצמו שכתב בהלכות מגילה פרק ב, הלכה ז: "אבל לא יקרא [את מגילת אסתר] בציבור - יושב, מפני כבוד הציבור" ומקורו בירושלמי פרק ד, הלכה א, אם כן גם כאן כשהוא מברך בציבור עשרה, עליו לעמוד מפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמִכֹּהֵן שֶׁחֵין וּבִהֲקֵנִין⁶¹ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן⁶² - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דִּין הָאֵמֶת⁶³. וְאִם נוֹלְדוּ בֵּן מִמְּעֵי אִמָּן - מְבָרֵךְ: מְשֻׁנָּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הַרְוָאָה אֶת הַפִּיל וְאֶת הַקּוֹף וְאֶת הַקְּפוּף⁶⁴, אוֹמֵר: בְּרוּךְ מְשֻׁנָּה אֶת הַבְּרִיּוֹת.

(59) שהוא שחור הרבה. (60) בידיו או רגליו. (61) מנומר בנקודות דקות, ומפורש יותר לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה ב בביאורנו. (62) כגון הננס והגיחור (אדום ביותר). (63) (ברכות דף נח עמוד ב) ויש אומרים: דווקא כשמצטער עליהם (הראב"ד). (64) עוף הנקרא וולטי"ר [גייער] ויש לו לסת ולחיים כאדם (ברכות שם וברש"י) "ואת הינשוף" (ויקרא פרק יא, פסוק יז) מתרגם אונקלוס: קפופא. ויש מפרשים: מין חיה והוא דומה לקוף ויש לו זנב ארוך (הערוך השלם ערך קיפוף, וראה בתוספות נדה דף כג עמוד א).

יג. הַרְוָאָה בְּרִיּוֹת נְאוֹת וּמִתְקַנּוֹת בְּיִתְרָה⁶⁵ וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת - מְבָרֵךְ: שֶׁפָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ⁶⁶. הַיּוֹצֵא לְשָׂדוֹת אוֹ לְגִנּוֹת בְּיוֹמֵי נִסְן⁶⁷, וְרָאָה אֵילָנוֹת פּוֹרְחוֹת וְנִצְנִימִים⁶⁸ עוֹלִים - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם, וַיִּבְרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת וְנְאוֹת כְּדִי לְהַנּוֹת בְּהֵן בְּנֵי אָדָם⁶⁹.

(65) אפילו ראה גמל נאה, סוס נאה וכו' (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (66) (ברכות דף נח עמוד ב). (67) שהוא חודש האביב. (68) ענף צעיר עם עלים רכים שיצאו רק עכשיו מהפקע. (69) (ברכות דף מג עמוד ב).

יד. עַל הַרוֹחוֹת שֶׁשָּׁבְבוּ בְּזַעַף⁷⁰, וְעַל הַבְּרָקִים וְעַל הַרְעָמִים⁷¹, וְעַל קוֹל הַהֲבָרָה⁷² שֶׁתִּשְׁמַע בְּאַרְצָן כְּמוֹ רִחִים גְּדוֹלִים, וְעַל הָאוֹר שֶׁבְּאֹרֵי, שֶׁיִּרְאוּ כְּאִלוֹ הֵם כּוֹכָבִים נוֹפְלִים וְרָצִים מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, אוֹ כְּמוֹ כּוֹכָבִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זָנָב - עַל כָּל אֶחָד מֵאלוֹ מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ שֶׁפָּחַז וּגְבַרְתּוֹ מֵלֵא עוֹלָם⁷³. וְאִם רָצָה, מְבָרֵךְ "עוֹשֵׂה בְּרֵאשִׁית"⁷⁴.

(70) בסערה. (71) קול העננים הנשמע כששופכים מים מזה לזה, ככתוב (ירמיה פרק נא פסוק טז): לקול תיתו המון מים בשמים. (72) שאון. (73) לפי שכל אלה נראים, או נשמעים למרחוק. (74) שכל אלה מעשה ששת ימי בראשית הם (ברכות דף נח עמוד ב; דף נט עמוד א).

טו. עַל הַהָרִים וְעַל הַגְּבֻעוֹת⁷⁵, עַל הַיַּמִּים וְעַל הַמְּדַבְּרוֹת וְעַל הַנְּהָרוֹת⁷⁶ - אִם רָאָה אֶתֵת מִהֵן מְשֻׁלָּשִׁים יוֹם לְשָׁלְשִׁים יוֹם⁷⁷, מְבָרֵךְ "עוֹשֵׂה בְּרֵאשִׁית". הַרְוָאָה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל⁷⁸ מְשֻׁלָּשִׁים יוֹם לְשָׁלְשִׁים יוֹם אוֹ יוֹתֵר - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל.

(75) המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם (אורח חיים סימן רכח). גבעה - קטנה מהר. (76) על ארבע נהרות הכתובים

ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְצַיֵּב גְּבוּל אֱלֻמְנָה⁴⁹; בְּחִרְבְּנָן - אוֹמֵר: בְּרוּךְ דִּין הָאֵמֶת⁵⁰. הַרְוָאָה קְבָרֵי יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בְּדִין⁵¹, וְדָן אֶתְכֶם בְּדִין⁵², וְכִלְכַּל אֶתְכֶם בְּדִין⁵³, וְהֵמִית אֶתְכֶם בְּדִין⁵⁴, וְהוּא עֲתִיד לְהַקִּים אֶתְכֶם בְּדִין לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא⁵⁵. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֶּה הַמֵּתִים.

(48) כשמיושבים בתקפם ובכבודם, ואפשר שאין מברכים כן אלא בארץ ישראל (ב"י רכד) ובריי"ף הגירסה: הרוואה בתי כנסיות של ישראל ביישובם וכו'. (49) על שם הכתוב (משלי פרק טו, פסוק כה) "שכנסת ישראל היא היום כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ועתיד לחזור ונוהגת אלמנות חיות ("אבודרהם"). (50) (ברכות דף נח עמוד ב). (51) במעיי אמכם דן עליכם שתהיו נוצרים כמאמרם (אבות פרק ד, משנה כב): "שעל כורחך אתה נוצר". (52) לאחר שנולדתם. (53) דן אתכם על צרכיכם אם יהיו בקושי או בריווח. (54) שגזר עליכם מיתה, כמאמרם (שם): "ועל כורחך אתה מת". (55) אם תזכו לתחיית המתים ("אבודרהם"). נוסח ברכה זו מקורו בברכות דף נח עמוד ב ובריי"ף שם בשניונים קלים, ושם כתוב: "ווזן" אתכם, במקום "וודן" וכן הנוסח ברמב"ם כתב יד התימנים.

יא. הַרְוָאָה שֶׁשׁ מְאוֹת אֶלֶף אָדָם כְּאֶחָד - אִם עָפוּם⁵⁶ הֵם, אוֹמֵר: בּוֹשָׁה אִמְכֶם מֵאֵד חֲפָרָה יוֹלְדֶתְכֶם, הִנֵּה אַחֲרֵית גּוֹיִם מְדַבֵּר צִיָּה וְעַרְבָּה; וְאִם יִשְׂרָאֵל הֵם וַיִּבְרָאָן יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, חָכֵם הַרְזִים⁵⁷. הַרְוָאָה מִחֲקָמֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנִּתְּנָן מִחֲכָמָתוֹ לְבִשְׂר וְדָם. חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: שֶׁנִּתְּנָן מִחֲכָמָתוֹ לִירְאֵי. מְלָכֵי יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: שֶׁנִּתְּנָן מְכַבְּדוֹ וּמְגַבְּרָתוֹ לִירְאֵי. מְלָכֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם - מְבָרֵךְ: שֶׁנִּתְּנָן מְכַבְּדוֹ לְבִשְׂר וְדָם⁵⁸.

(56) "וכל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובד עבודה זרה" (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ח). (57) (ברכות דף נח עמוד א) הוא הקדוש-ברוך-הוא היודע מה שבלב כל אלו "שאינ דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהם דומים זה לזה" (שם). (58) (ברכות שם) אלא ששם נאמר על חכמי ישראל ברוך שחלק מחכמתו וכו' וכן במלכי ישראל "שחלק מכבודו וכו' וכן בריי"ף שם, וכן אנו נוהגים. והטעם שאומרים בישראל - חלק, ובאומות העולם - לשון מתנה, שישראל הם דבקים בה, וכל שאתה אומר "חלק" צריך אתה לדעת ממי נחלק באופן שיש יחס לחלק עם מי שנתחלק ממנו, והאומות אין להם יחס עם הנותן, כמו כל מתנה שאין בה אחריות על הנותן אלא מה שזכה זכה (ט"ז אורח חיים סימן רכד).

יב. הַרְוָאָה אֶת הַפּוֹשִׁי⁵⁹, וְאֶת הַמְּשֻׁנֵּין בְּצוּרַת פְּנִיָּהֶן אוֹ בְּאֵיבְרֵיהֶם, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְשֻׁנָּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הַרְוָאָה סוּמָא אוֹ קִטְעָה⁶⁰,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יז. וְצִרְיָהּ לְבָרְךָ בְּרָכָה זוּ מַעֲמֵד; שְׁפָל הַמְבָרֵךְ עַל הַחֹדֶשׁ בְּזַמְנוֹ, כְּאִלוֹ הַקְּבִיל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה⁹¹. אִם לֹא בָרַךְ עָלֶיהָ בְּלֵיל הַרְאֵשׁוֹן, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ עַד שֶׁשָּׁה-עֶשְׂרִים⁹² יוֹם בַּחֹדֶשׁ, עַד שֶׁתִּמְלֵא פְּגִימָתָהּ⁹³.

91) (שם) וכתב רבינו יונה לברכות פרק ד מפני שהקדוש ברוך הוא אף על פי שאינו נראה לעין נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו וכו' וגם בחידוש הלבנה הוא מתגלה לבני אדם והרי זה כאילו קיבלנו פניו. 92) ולא יום שישה עשר בכלל שאחרי שעברו חמישה עשר יום מתמלאת פגימתה והולכת הלך וחסור וישנה היא (סנהדרין דף מא עמוד ב). 93) שיתמלא יעגולה. ואנו נוהגים לא לברך עליה עד שיעברו שלושה [=שבעה] ימים מעת לעת מיום מולדה (ט"ז לאורח חיים סימן תכו) ובמסכת סופרים (פרק כ) שנינו: "אין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם, ובכלים נאים".

יח. הַרְוָאָה אֶת הַחֲמָה בְּיוֹם תְּקוּפַת נִיסָן⁹⁴ שֶׁל תְּחֵלַת הַמַּחְזָזוֹר שֶׁל שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁהַתְּקוּפָה בְּתֵחֶלֶת לַיִל רְבִיעִי⁹⁵ - כְּשֶׁרוּאָה אוֹתָהּ בְּיוֹם רְבִיעִי בְּבֶקֶר, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ עוֹשֵׂה בְּרָאשִׁית. וְכֵן כְּשֶׁתְּחִזֹּר הַלְבֵנָה לְתֵחֶלֶת מְזֹל טְלָה⁹⁶ בְּתֵחֶלֶת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא תִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצָפוֹן⁹⁷ וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן כְּשֶׁתְּחִזֹּר כָּל פּוֹכֵב וְכוֹכֵב מִחֲמֹשֶׁת הַפּוֹכְבִּים הַנְּשָׂאִים⁹⁸ לְתֵחֶלֶת מְזֹל טְלָה, וְלֹא יִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצָפוֹן וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן כָּל עַת שֶׁיִּרְאֶה מְזֹל טְלָה עוֹלָה מִקְצֵה הַמַּזְרָח - עַל כָּל אֶחָד מְאֵלוֹ מְבָרֵךְ "עוֹשֵׂה בְּרָאשִׁית"⁹⁹.

94) "היא השעה והחלק (אלף ושמונים חלקים לשעה) שתיכנס בו השמש בראש מזל טלה" (לשון רבינו הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ג). 95) שנת החמה שהיא שס"ה ימים ושש שעות בקירוב (שבמשך הזמן הזה היא מספיקה להקיף את גלגלה), מתחלקת לד' תקופות: ניסן, תמוז, תשרי, טבת. והן ארבע נקודות חלקי גלגל השמש בהקפתה אותו. ואין בין תקופה לתקופה שאחריה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, והואיל ותקופת ניסן הראשונה לבריאת העולם חלה בהתחלת ליל רביעי (שבו נתלו המאורות ככתוב בתורה (בראשית פרק א פסוק יד). ותשעים ואחד יום הם שלושה עשר שבועות מיום ליום, הוסף עליהם שבע שעות וחצי - נמצא שתקופת תמוז שאחריה חלה בסוף ד' שעות וחצי לליל יום רביעי, ותקופת תשרי שאחריה בסוף שלוש שעות של יום הרביעי בבוקר, ותקופת טבת בסוף עשר שעות וחצי ביום הרביעי, ובשנה השנייה תחול תקופת ניסן בסוף שש שעות לליל יום חמישי וחוזר חלילה עד שבסוף עשרים ושמונה שנים תחזור תקופת ניסן לחול בתחילת ליל רביעי ואז תגיע השמש לאותה הנקודה ממש בגלגלה כאותה שעה שהייתה בשעת הבריאה ותקופה של עשרים ושמונה שנה נקראת המחזור הגדול של השמש (ברכות דף נט עמוד ב). 96) שהוא הראשון למזלות, שנים עשר מזלות הם: טלה, שור, תאומים

בתורה (בראשית פרק ב פסוק י) כגון חידקל ופרת (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ח, סעיף ב). (77) (ברכות דף נט עמוד ב) ובירושלמי (שם, פרק ט הלכה ב) אמרו: שמעון שאל את רבי חייא: כגון אני שהנני חמר ועולה לירושלים בכל שנה מה דיני בקריעה (כדין הרואה את ירושלים בחורבנה שחייב לקרוע בגדיו), אמר לו: אם בתוך שלושים יום - אי אתה צריך לקרוע, לאחר שלושים יום צריך אתה לקרוע, וכי תעלה על דעתך שהרואה המלך בכל יום יברך? (הובא בראש"ל לברכות פרק ט) ומכאן מוכיח הרא"ש שכל ברכות הראייה שנשנו (בפרק זה) אינן אלא משלושים יום לשלושים יום. 78) ים אוקיינוס שמקיף את העולם (רע"ב לברכות פרק ט, משנה ב) ומתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו ואין זה הים הגדול הנזכר בתנ"ך (במדבר פרק לד, פסוק ו; יהושע פרק א, פסוק ד), שהוא הים התיכון הנמצא במערכה של ארץ ישראל ונקרא גדול ביחס לשאר הימים הנמצאים בארץ, כגון: ים כינרת וים המלח (דברי חמודות לברכות פרק ט, אות ל"ז).

טז. הַרְוָאָה קִשְׁתּוֹ בַּעֲנָן - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זֹכֵר הַבְּרִית⁷⁹ וְנֶאֱמַן בְּבְרִיתוֹ⁸⁰ וְמָגֵן בְּמֵאמְרוֹ⁸¹. הַרְוָאָה לְבִנָּה בַּחֲדוּשָׁה⁸² - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּמֵאמְרוֹ בְּרָא שְׁחָקִים⁸³ וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָּל צְבָאָם⁸⁴. חֵק וְזִמְן וְתַן לָהֶם, שְׁלֹא יִשְׁנוּ אֶת תְּפִקְדָם⁸⁵. שְׁשִׁים וּשְׁמֹנִים לְעֹשׂוֹת רִצּוֹן קוֹנֵיהֶם. פּוֹעֲלֵי אֱמֶת⁸⁶ וּפְעֻלָתָם צֹדֵק. וְלִלְבָנָה אֲמֵר, שֶׁתְּחַדְּשֵׁנִי⁸⁷ עֲטֶרֶת תְּפָאֶרֶת⁸⁸ לְעַמּוּסֵי כִטּוֹן, שֶׁהֵם⁸⁹ עֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ⁹⁰ וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְעַל כָּל מַה שֶּׁבְרָא. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מַחְדֵּשׁ הַחֲדָשִׁים.

79) אשר כרת בינו ובין נח ובניו אחרי המבול שלא יביא עוד מבול לשחת כל בשר, כמפורש בתורה (בראשית פרק ט, פסוק טו). 80) שלא יפירנה אף על פי שרבו הרשעים בדור. 81) אפילו לא היה כורת ברית כיוון שאמר בדיבור בעלמא "ולא יהיה עוד המים למבול" וגו' ברור הוא שיקיים מאמרו (ברכות דף נט עמוד א וכפירוש ה"אבודרהם"). 82) כשהיא מתחדשת בהתחלת החודש. 83) הם השמים, ומצינו שהוזכרה לשון "שחקים" אצל הירח (תהילים פרק פט, פסוק לח). 84) הם הכוכבים והשמש והלבנה. 85) בהילוך תקופותיהם. 86) שאינם משנים את סדרם, וגירסת הרי"ף (ברכות פרק ד): "פועל אמת שפעולתו אמת" וזה חוזר לבורא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא קיימת, וכן אנו אומרים כיום. ובכתב יד התימנים הנוסח: "פועלי אמת שפעולתם אמת". 87) בכל חודש. 88) חידושה משמש סמל תפארה לישראל הנישאים על זרועות הקדוש ברוך הוא מיני צאתם מבטן כלשן הכתוב (ישעיה פרק מו, פסוק ג). 89) ישראל המונים לחדשי הלבנה. 90) מגלותם, וייקבלו מלכותם חזרה, וכמו שאמרו ב"פרקי רבי אליעזר" (פרק נא): כמו שראשי חדשים מתחדשים בעולם הזה, כן יהיו ישראל מתחדשים לעתיד לבוא. נוסח הברכה מקורו בסנהדרין (דף מב עמוד א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בדרך ושמע קול צווחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יהא קול זה בתוך ביתי, או שהייתה אשתו מעוברת ואמר (אחרי ארבעים יום לעיבורה, שכבר נצטיירה צורת הוולד): יהי רצון שתלד אשתי זכר (ברכות פרק ט, משנה ג). (109) שאין מבקשים רחמים אלא על העתיד לבוא ולא על מה שנגזר כבר.

כג. הנִכְנֵס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁלֹּא אֶכְשַׁל בְּדַבַּר הַלְכָה. שֶׁלֹּא אֶמַר עַל טְהוֹר טָמֵא וְעַל טָמֵא טְהוֹר, וְלֹא עַל מֵתָר אֶסוּר וְלֹא עַל אֶסוּר מֵתָר, וְלֹא אֶכְשַׁל בְּדַבַּר הַלְכָה, וְיִשְׁמַחוּ בִּי חֲבֵרָי¹¹⁰, וְאֵל יִפְשְׁלוּ חֲבֵרֵי, וְאִשְׁמַח בָּהֶם.

(110) בכשלוני, ואגרום להם רעה שייענשו על ידי.

כד. וּבִיציאתו מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁשָּׁמַתְּ חִלְקִי מִיוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שָׁמַתְּ חִלְקִי מִיוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת¹¹¹. שֶׁאֲנִי מְשֻׁפָּח וְהֵם מְשֻׁפָּמִים: אֲנִי מְשֻׁפָּח לְדַבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מְשֻׁפָּמִים לְדַבְרֵים בְּטָלִים. אֲנִי עֹמֵל וְהֵם עֹמְלִין: אֲנִי עֹמֵל לְדַבְרֵי תוֹרָה וּמְקַבֵּל שָׂכָר, וְהֵם עֹמְלִין וְאִין מְקַבְּלִין שָׂכָר. אֲנִי רֵץ וְהֵם רָצִים: אֲנִי רֵץ לַחַיִּי הַעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם רָצִים לְבָאָר שְׁחַת.

(111) חנויות, או סתם עמי הארץ העוסקים בשיחה בטלה (ברכות דף כח עמוד ב וברש"י, וראה לעיל הלכות תפילה פרק יב, הלכה א ובביאורו).

כה. הַנִּכְנֵס לְכִרְיָה¹¹² - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁתִּכְנַסְנִי לְכִרְיָה זֶה לְשָׁלוֹם. וְאִם נִכְנַס בְּשָׁלוֹם - אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁהִכְנַסְתָּנִי לְשָׁלוֹם. וְכִשְׁיִבְקֶשׁ לְצֵאת - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁתּוֹצִיאֵנִי מִכִּרְיָה זֶה לְשָׁלוֹם. וְאִם יָצָא בְּשָׁלוֹם - אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁהוֹצֵאתָנִי מִכִּרְיָה זֶה לְשָׁלוֹם. וְכִשֶּׁם שֶׁהוֹצֵאתָנִי לְשָׁלוֹם, כֶּף תּוֹלִיכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנִי לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְלִינִי מִכַּף אוֹיֵב וְאוֹרֵב בְּדַרְיָה¹¹³.

(112) עיר גדולה ובה מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות (ברכות דף נד עמוד א וברש"י). (113) (שם, דף ס עמוד א). ונוסח מעין זה אנו אומרים גם ב"תפילת הדרך", כשיוצאים מן הבית לדרך ללכת למקום הנמצא מחוץ לעיר, בריחוק פרסה ומעלה (אורח חיים סימן קי).

כו. כָּלְלוּ שֵׁל דְבָר: לְעוֹלָם יִצְעַק אָדָם עַל הַעֲתִיד לְבוא ויִבְקֶשׁ רַחֲמִים, וְיִתֵּן הוֹדָיָה עַל מַה שֶׁעָבַר, וְיוֹדֶה וְיִשְׁבַּח פְּסֵי כְחוֹ. וְכָל הַמְרַבֵּה לְהוֹדוֹת אֶת ה' וְלִשְׁבַּחוֹ תְמִיד, הֲרִי זֶה מְשֻׁבָּח¹¹⁴.

(114) ככתוב (תהילים פרק לד, פסוק ב): אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי.

וכו', וכולם קבועים בגלגל השמיני הנקרא גלגל המזלות ומכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכול, וכנגדם חילקו החכמים את הגלגל התשיעי לשנים עשר חלק כמו שמפורש בהלכות "יסודי התורה" (פרק ג, הלכות רז). (97) מהקו המשווה, הוא הקו המדומה הסובב את כדור הארץ רחוק משני הקטבים הצפוני והדרומי מרחק שווה. (98) והם: כוכב, נוגה, מאדים, צדק, שבתאי (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). (99) (ברכות דף נט עמוד ב) ואין אנו נוהגים לברך על כל אלה חוץ מברכת החמה ביום תקופתה בתחילת מחזורה (משנה ברורה לאורח חיים סימן רכט).

יט. הַרוֹאֶה בְּתֵי עֶפְרוֹם פִּישׁוּבָן¹⁰⁰ - אֹמֵר: בֵּית גָּאִים יִשַׁח ה'. בְּחִרְבָּנָן - אֹמֵר: אֵל נִקְמוֹת ה', אֵל נִקְמוֹת הוֹפִיעַ. רָאָה קְרִי עֶפְרוֹם - אֹמֵר¹⁰¹: בּוֹשָׁה אִמְכֶם מְאֹד וְגו'.

(100) שיושבים בשלווה ובעושר, או הכוונה לבתי תפילתם ואין שם אלילים (כסף משנה). (101) (ברכות דף נח עמוד ב).

כ. הַנִּכְנֵס לְמַרְחֵץ - אֹמֵר¹⁰²: יְהִי רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁתִּכְנַסְנִי לְשָׁלוֹם וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְלִינִי מִזֶּה וּמִפִּיּוֹצֵא בְּזֶה לְעֲתִיד לְבוא. וְכִשְׁיִצֵּא מִן הַמַּרְחֵץ, אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁהִצְלַתָּנִי מִן הָאוֹרֵר¹⁰³ וְכו'.

(102) בימיחם, שהיו מסיקים האש מלמטה בחפירה ורוחצים באמבטיה מלמעלה על גבי תקרה שעל האש ויש חשש פן תפחת התקרה ויפלו לתוך האש, אבל בזמננו שהתנור עומד בפניו ואין סכנה אינו צריך להתפלל (מגן אברהם לאורח חיים סימן רל סעיף קטן ה). (103) (ברכות דף ס עמוד א).

כא. הַנִּכְנֵס לְהַקִּיז דָם¹⁰⁴ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁיְהִי עֶסֶק זֶה לִי לְרַפּוּאָה, כִּי רוֹפֵא תִּנָּם אֶתָּה. וְכִשְׁיִצֵּא - אֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה', רוֹפֵא חוֹלִים¹⁰⁵.

(104) שיש בה סכנה שמא יחתוך וורידו הדם וימות ("אבודרהם"), וראה הלכות דעות פרק ד, הלכה י"ח מעניין הקזה ותנאיה. (105) (ברכות דף ס עמוד א וכגירסת בעל "הלכות גדולות").

כב. הַהוֹלֵךְ לְמוֹד גְּרָנוּ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁתְּשַׁלַּח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדַי. הַתְּחִיל לְמוֹד - אֹמֵר: בְּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בְּכִרְיָה¹⁰⁶ זֶה. מְדַד וְאַחֲרָיָהּ בְּקֶשׁ רַחֲמִים - הֲרִי זֶה תְּפִלַּת שְׁוֹא¹⁰⁷. וְכָל הַצּוֹעֵק לְשַׁעֲבֵר¹⁰⁸ - הֲרִי זֶה תְּפִלַּת שְׁוֹא¹⁰⁹.

(106) ערימת תבואה. (107) (כבא מציעא דף מב עמוד א) "לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד... אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים פרק כח, פסוק ח): יצו ה' אתך את הברכה באסמיק" (לשון גנוזים, רש"י). (108) על מה שכבר היה, כגון שהיה בא

בְּבֵית הַחֵיב מְזוּזָה פְּדִי שְׁיַעֲשֶׂה מְזוּזָה, אֲלֵא אִם רָצָה לְשַׁכֵּן כָּל יָמָיו בְּאַהֲלָה¹² אוּ בְּסַפִּינָה¹³, יֵשֵׁב; וְכֵן אֵינּוּ חֵיב לְבָנוֹת בֵּית פְּדִי לְעִשׂוֹת מַעֲקָה. וְכָל מַצּוֹת עֲשֵׂה שְׁבִין אָדָם לְמַקּוֹם¹⁴ - בֵּין מַצְוֵה שְׂאִינָה חוֹבָה, בֵּין מַצְוֵה שְׁהִיא חוֹבָה - מְבָרְךְ עָלֶיהָ¹⁵ קִדְּם לְעִשְׂתָּהּ¹⁶.

(11) לגנו, ככתוב בתורה (דברים כב, ח): כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגגך. (12) מעון עראי עשוי מיריעות, ואין בו עשרת התנאים הדרושים לבית כדי שיתחייב במזווה, ראה לעיל הל' מזווה פ"ו, ה"א. (13) שאף היא פטורה ממזווה, כמבואר שם, ה"ט. (14) לקדוש-ברוך-הוא, פרט למצוות שבין אדם לחבירו, כגון: צדקה, או גמילות חסד, השבת אבדה, שאין מברכין עליהן מפני שאלה המצוות נוהגות גם בשאר האומות, ואין יאמר בברכתן: "אשר קדשנו במצוותיו וציונו" שמשמעה שאנו מקודשים ומובדלים בזה משאר האומות שאינן נוהגות כן (תורה תמימה' שמות, פרק כד, אות ל). ויש מפרשים: מפני שכל מצוה שיש בה קלקול לאחרים (כגון ביקור חולים, או צדקה לעניים, או נישוחם אבלים), אין מברכים עליה, מפני שנראה כמודה על אותו הקלקול, וכמו שאמרו (מגילה לא:): "אין אומרים ברכה על הפורענות" (אבודרהם' בשער השלישי). והרשב"א בתשובותיו סימן יח, כותב: כל מצוה שאינה נגמרת מבלי סיועו של אדם אחר, אין מברכים עליה, ולפיכך אין מברכים על הצדקה וכדומה. שהרי אם לא יסכים המקבל לקבל, אין כאן מצוה כלל, וכמו שאמרו (כתובות מ). לענין מצוות-עשה של "ולו תהיה לאשה". וראה 'חתם סופר' א"ח ס' נד. (15) "ומניין שכל המצוות טעונות ברכה, שנאמר: ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצוה (שמות כד, יב) - הקיש מצוה לתורה, מה תורה טעונה ברכה (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה), אף מצוות טעונות ברכה" (ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). (16) פסחים ז, ע"ב.

ג. וְכֵן כָּל הַמַּצּוֹת שֶׁהֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים - בֵּין מַצְוֵה שְׁהִיא חוֹבָה מִדְּבָרֵיהֶם, כְּגוֹן מְקַרָּא מְגִלָּה, וְהַדְּלָקַת נֵר בְּשַׁבָּת, וְהַדְּלָקַת נֵר חֲנֻכָּה. בֵּין מַצּוֹת שְׂאִינָן חוֹבָה, כְּגוֹן עֵרוֹב¹⁷ וְנִטְּוִלַת יָדַיִם¹⁸ - מְבָרְךְ עַל הַפֶּל קִדְּם לְעִשְׂתָּן: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְעִשׂוֹת. וְהֵיכָן צִוָּנוּ? בְּתוֹרָה, שְׁפָתוֹב בָּהּ: אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַעֲשֶׂה. נִמְצָא עֲנִין הַדְּבָרִים וְהַצֵּעַן כִּף הוּא: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו, שְׂצִוָּה בְּהֵן¹⁹ לְשַׁמְעֵ מְאֹלוֹ²⁰, שְׂצִוָּנוּ לְהַדְּלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה אוּ לְקָרוֹת אֶת הַמְּגִלָּה, וְכֵן שְׂאָר כָּל הַמַּצּוֹת שֶׁמִּדְּבָרֵי סוֹפְרִים²¹.

(17) שגובים חלה שלמה מכל בית שבחצר, ומניחים באחד מבתיה כדי שכולם יהיו מותרים להוציא ולהכניס בשבת מבית לחצר ומבית אחד לבית חבירו, כמבואר בהל' עירובין פ"א, וראה בספרנו חלק ראשון ב"מנין המצוות" ע' כו ביאור מפורט על העירובין למיניהם. (18) שתי מצוות אלו אינן חובה, שהרי אם ירצה לא יוציא בשבת שום חפץ מביתו לחצר ולא יצטרך לעירוב, וכן אם ירצה יאכל דברים

פְּרִק אַחֲרֵי-עֲשָׂרִי

(1) איזה מהברכות פותחות ואינן חותמות בברוך ואיזו מהן חותמות ואינן פותחות בברוך; מצוות שהן חובות ומצוות הדומות לרשות; דברים שמברכים עליהם בלמ"ד כגון "להניח תפילין" וכדומה, ודברים שמברכים עליהם ב"על" כגון "על נטילת לולב"; אם מברכים על דבר שהוא מנהג.

א. כָּל הַבְּרָכוֹת כֵּלָן, פּוֹתַח בָּהֶם בְּ"בְרוּךְ" וְחוֹתֵם בָּהֶם בְּ"בְרוּךְ", חוּץ מִבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע², וּבְרָכָה הַסְּמוּכָה לַחֲבֵרְתָּהּ³, וּבְרַפְת הַפְּרוֹת וְהַדּוּמָה לָּהּ⁴, וּבְרַפְת עֲשִׂית הַמַּצּוֹת⁵. וּמֵאֵלוּ הַבְּרָכוֹת שְׂאִמְרָנוּ⁶, שֶׁהֵן דְּרָךְ שְׁבַח וְהוֹדָיָה, יֵשׁ מֵהֵן פּוֹתַח בְּ"בְרוּךְ" וְאֵינּוּ חוֹתֵם בְּ"בְרוּךְ"⁷, וְיֵשׁ מֵהֵן שְׁהוּא חוֹתֵם בְּ"בְרוּךְ" וְאֵינּוּ פּוֹתַח בְּ"בְרוּךְ", אֲלֵא מְעַט מִבְּרַפְת הַמַּצּוֹת⁸, כְּגוֹן בְּרַפְת סִפְר־תּוֹרָה⁹ וְרוֹאָה קְבָרֵי יִשְׂרָאֵל, מֵאֵלוּ שֶׁהֵן דְּרָךְ שְׁבַח וְהוֹדָיָה¹⁰; אֲכַל שְׂאָר בְּרָכוֹת הַמַּצּוֹת, כֵּלָן פּוֹתַח בָּהֶן בְּ"בְרוּךְ" וְאֵינּוּ חוֹתֵם.

(2) היא ברכת: אמת ויציב, שאינה פותח בה בברוך, כמו שמתבאר בסמוך. (3) כגון הברכות שבתפילת 'שמונה עשרה' שאינן פותחות ב"ברוך" שכבר פטרן הברכה הראשונה שנפתחה ב"ברוך" (פסחים קד:). ומטעם זה גם הברכה האחרונה של קריאת שמע אינה נפתח ב"ברוך", שאף-על-פי שקריאת שמע מפסיקה בנייהן, הרי היא חשובה כסמוכה לברכה הראשונה שלפניה (שם, וברש"י). (4) שאר ברכות ההנאה, כגון ברכת "שהכל" וכן ברכת הריח, שגם היא נכללת בסוג "ברכות ההנאה", כמבואר לעיל פ"ט, ה"א. (5) כגון סוכה ולולב שפותחות בברוך ואינן חותמות בברוך, מפני שברכות קצרות הן ופתיחתן זוהי חתימתן (שם, וב'תוספות'). (6) לעיל פ"י (7) כמבואר לעיל אות ג'. (8) כלומר: יש ברכות מועטות מברכת המצוות שהן יוצאות מהכלל הזה. (9) שמברכים לפני קריאת התורה ולאחריה, שפותחות וחותמות ב"ברוך" (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה). (10) כלומר: גם מסוג 'ברכות ההודאה' יש יוצאות מהכלל שפותחות וחותמות בברכה, כגון: הרואה קברי ישראל שפותח וחותם בה, כמבואר לעיל פ"י, ה"י. והמדובר כאן בברכות שהן דרך רשות (ראה בסמוך ה"ב), אולם יש ברכות אחרות שהן מסוג השבח וההודאה, כגון ברכות קידוש והבדלה וברכת 'קידוש לבנה' הפותחות וחותמות ב"ברוך" ולא נמנו כאן מפני שהן דרך חובה ('מרכבת המשנה'). וב'ירושלמי' (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "טופס ברכות כך הוא: מטבע קצר - פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך, מטבע ארוך - פותח בהן בברוך וחותם בברוך".

ב. יֵשׁ מַצּוֹת עֲשֵׂה, שְׂאָדָם חֵיב לְהַשְׁתַּדֵּל וְלְהִדָּף עַד שְׁיַעֲשֶׂה אוֹתָהּ, כְּגוֹן תְּפִלִּין וְסִפָּה וְלוּלָב וְשׁוֹפָר; וְאֵלוּ הֵן הַנְּקָרָאִין חוֹבָה, לְפִי שְׂאָדָם חֵיב עַל כָּל פְּנִים לְעִשׂוֹת. וְיֵשׁ מַצּוֹת שְׂאִינָה חוֹבָה, אֲלֵא דוּמִין לְרִשׁוֹת, כְּגוֹן מְזוּזָה וּמַעֲקָה¹¹, שְׂאִין אָדָם חֵיב לְשַׁכֵּן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינם צריכים נטילת ידיים, כגון פירות וכדומה. (19) במצוות התורה. (20) החכמים. (21) שהכל נכלל בכלל דברי הכתוב: אשר יאמרו לך תעשה (שבת כג.).

ד. וְלָמָּה אֵין מְבָרְכִין עַל נְטִילַת יָדַיִם בְּאַחֲרוֹנָה?²² מִפְּנֵי שְׁלֹא חֵיבּוּ בְּדָבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי הַסְּפָנָה,²³ וְדָבָרִים שֶׁהֵם מְשׁוּם סְפָנָה אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם.²⁴ הָא לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לְמִי שֶׁסָּגַן אֶת הַמַּיִם, וְאַחֲרֵיכֵן שָׁתָה בְּלִילָה,²⁵ מִפְּנֵי סְפָנַת עֲלוֹקָה,²⁶ שְׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ: וְצִוּנוֹ לְסָגֵן אֶת הַמַּיִם; וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

ח. כָּל מְצוּהָ שֶׁעֲשִׂיתָהּ הִיא גְּמַר חַיּוּבָה, מְבָרֵךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂיהָ; וְכָל מְצוּהָ שֶׁיֵּשׁ אַחַר עֲשִׂיתָהּ צְוּוּי אַחַר, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בְּשַׁעַת שֶׁעוֹשֶׂה הַצְּוּוּי הָאַחֲרוֹן. פִּיּוּצָא? הַעוֹשֶׂה סְכָה אוֹ לּוּלָב אוֹ שׁוֹפָר אוֹ צִיצִית אוֹ תְּפִלִּין אוֹ מְזוּזָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂיהָ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוֹ לַעֲשׂוֹת סְכָה" אוֹ "לוּלָב" אוֹ "לְכַתֵּב תְּפִלִּין", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אַחַר עֲשִׂיתָו צְוּוּי אַחַר. וְאֵימָתִי מְבָרֵךְ? בְּשַׁעַת שֶׁיֵּשֵׁב³⁸ בְּסִפָּה, אוֹ כְּשִׁנְעֵנֵעַ הַלוּלָב, אוֹ כְּשִׁישְׁמַע קוֹל הַשׁוֹפָר, אוֹ כְּשִׁיתְעַטֵּף בְּצִיצִית, וּבְשַׁעַת לְבִישַׁת תְּפִלִּין וּבְשַׁעַת קְבִיעַת מְזוּזָה. אֲבָל אִם עָשָׂה מְעַקָּה, מְבָרֵךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂיהָ³⁹ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוֹ לַעֲשׂוֹת מְעַקָּה", וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.⁴⁰

(38) כלומר: קודם שישב, סמוך לשיבתה, שכבר אמרנו שמברכים על המצוות קודם לעשייתן. והשווה הל' סוכה פ"ג, הלכה יב. (39) מנחות מב, ע"ב. (40) כגון מילה או שחיטה.

ט. כָּל מְצוּהָ שֶׁהִיא מְזַמֵּן לְזִמְנוֹ,⁴¹ כְּגוֹן שׁוֹפָר וְסִפָּה וְלוּלָב וּמְקָרָא מְגַלָּה וְגַר חֲנֻכָּה; וְכֵן כָּל מְצוּהָ וּמְצוּהָ שֶׁהִיא קִנְיָן לּוֹ⁴², כְּגוֹן צִיצִית וְתְּפִלִּין וּמְזוּזָה וּמְעַקָּה; וְכֵן מְצוּהָ שֶׁאֵינָה תְּדִירָה וְאֵינָה מְצוּיָה בְּכָל עֵת,⁴³ שֶׁהִיא הִיא דּוֹמָה לְמְצוּהָ שֶׁהִיא מְזַמֵּן לְזִמְנוֹ, כְּגוֹן מִילַת בְּנוֹ וּפְדִיּוֹן הַבֵּן - מְבָרֵךְ עֲלֶיהָ בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָהּ "שֶׁהֲחִינּוּ"⁴⁴. וְאִם לֹא בֵרַךְ עַל סְכָה וְלוּלָב וְכִיּוּצָא בְּהֵם "שֶׁהֲחִינּוּ" בְּשַׁעַת עֲשִׂיהָ, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "שֶׁהֲחִינּוּ" בְּשַׁעַת שֶׁיֵּצֵא יָדֵי חוּבָתוֹ בְּהֵן⁴⁵, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהֵן.⁴⁶

(41) משנה לשנה. (42) שהיא שלו, ואינה גרועה מקנה כלים חדשים שמברך עליהם ברכת "שהחיינו", כמבואר לעיל פ"ג, ה"א. (43) אע"פ שאינה בזמן קבוע בשנה, כמו שופר וסוכה. (44) המקור לסוכה ולולב. ציצית ותפילין - בתוספתא ברכות פ"ו. מקרא מגילה - במגילה כא; ; נר חנוכה - בשבת כג.; פדיון הבן - בפסחים קכא; וממנו אתה למד למילה, וכן ממה שאמרו בתוספתא לברכות פ"ד (הוצ' צוקרמנדל) "היה מקריב מנחת בירושלים (שלא הקריב כהן זה מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, רש"י למנחות עה:) אומר: ברוך שהחיינו" וכו' אתה למד שכל מצוה שאינה מצויה בכל עת - מברכים עליה שהחיינו (ראה במוספנו "תשובות רבינו").

(22) שאחרי הסעודה, והלא אף היא תקנת חכמים היא. (23) ראה לעיל פ"ג, ה"ג. (24) שאינם אלא להצלה בעלמא. ואין בהם מצוה (תוספות' שבת כה:). (25) שאינו רואה מה שבתוך המים. (26) תולעת המים המוצצת את הליחה שבמעיי אדם הבולעה (ע"ז יב: וב'תוספות' שם בשם 'הערוך' ערך ערקא).

ה. הַעוֹשֶׂה מְצוּהָ וְלֹא בֵרַךְ - אִם מְצוּהָ שֶׁצִּדְדִין עֲשִׂיתָהּ קִימָתָהּ, מְבָרֵךְ אַחַר עֲשִׂיהָ; וְאִם דָּבָר שֶׁעֲבָר הוּא, אֵינוֹ מְבָרֵךְ. פִּיּוּצָא? הֲרֵי שֶׁנִּתְעַטֵּף בְּצִיצִית, אוֹ שֶׁלְבַשׁ תְּפִלִּין, אוֹ שֶׁיֵּשֵׁב בְּסִפָּה, וְלֹא בֵרַךְ תַּחֲלָה - חִזְרוּ וּמְבָרֵךְ אַחַר שֶׁנִּתְעַטֵּף: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוֹ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית²⁷, וְכֵן מְבָרֵךְ אַחַר שֶׁלְבַשׁ: "לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין", וְאַחַר שֶׁיֵּשֵׁב - "לִישֵׁב בְּסִפָּה", וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ.

(27) שכל זמן שעשייתה נמשכת, לא נגמרה מצוותה, ויש מקום לברכות.

ו. אֲבָל אִם שָׁחַט בְּלֹא בְרָכָה - אֵינוֹ חֹזֵר אַחַר שְׁחִיטָה וּמְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוֹ עַל הַשְּׁחִיטָה. וְכֵן אִם כָּסָה הַדָּם²⁸ בְּלֹא בְרָכָה, אוֹ הִפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת, אוֹ שֶׁטָּבַל²⁹ וְלֹא בֵרַךְ - אֵינוֹ חֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחַר עֲשִׂיהָ³⁰, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.³¹

(28) של חיה ועוף אחרי שחיתם. (29) להטהר מטומאתו. (30) ברכות נא, ע"א: גמר סעודתו (ולא בירך לפניו), אינו חוזר ומברך, וכביאור הרי"ף שם, שכל שנראה (לברך) ונדחה, אינו חוזר ונראה (כסף-משנה; ש"ך ליו"ד סי' ט, ס"ק ג'). (31) כגון "שקידש (אשה) ולא בירך (ברכת אירוסין), לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה" (לשון רבינו הל' אישות פ"ג, ה"כג.).

ז. אֵין לָךְ מְצוּהָ שֶׁמְבָרְכִין אַחַר עֲשִׂיתָהּ, אֶלָּא טְבִילַת הַיָּדַיִם³² בְּלִבָּד, שְׁאֵינוֹ כּוֹל לִזְמַר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוֹ", שֶׁעִדְדִין לֹא נִתְקַדְּשׁ³³ וְלֹא נִצְטָה³⁴ עַד שֶׁיֵּטְבַל³⁵; לְפִיכָךְ, אַחַר שֶׁיֵּטְבַל מְבָרֵךְ עַל הַטְּבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דְּחוּי מְעַקְרוֹ³⁶ וְלֹא הִיא רְאוּי לְבֵרַךְ.³⁷

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזוזה". עֲשֵׂה לָהֶם מַעֲקָה - מְבָרֵךְ "עַל עֲשִׂית מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ "עַל הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה". מָל אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ - מְבָרֵךְ "עַל הַמִּילָה⁵⁹", וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ.

(59) שהוא אינו אלא שלוחו של האב להוציאו ידי חובתו, ועיקר המצוה על האב היא מוטלת, כאמור לעיל (פסחים, שם).

יד. עֲשֵׂה הַמַּצוּה לּוֹ וְלְאַחֵרִים פְּאֶחֶד - אִם הִיְתָה מַצוּה שְׂאִינָה חוֹבָה, מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָה. לְפִיכֶךָ הוּא מְבָרֵךְ "עַל מַצוֹת עֲרוּב⁶⁰". הִיְתָה חוֹבָה, וְנִתְּפָן לְהוֹצִיא עֲצָמוֹ מִיַּדֵי חוֹבָה וְלְהוֹצִיא אַחֵרִים - מְבָרֵךְ "לְעֲשׂוֹת". לְפִיכֶךָ הוּא מְבָרֵךְ "לְשִׁמְעָה⁶¹ קוֹל שׁוֹפֵר".

(60) שאינה חובה, כאמור לעיל ה"ג. וגם אין לומר בה עשאו לעצמו בלבד, כי כל עירוב תיקון הוא לו ולכל אנשי חצרו. (61) שאין המצוה לתקוע אלא לשמוע, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. נָטַל אֶת הַלוּלָב - מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת לּוּלָב", שְׂפִינָן שְׂהַגְבִּיָה, יֵצֵא יָדַי חוֹבָתוֹ⁶²; אֲבָל אִם בָּרַךְ קֹדֶם שְׂיטַל, מְבָרֵךְ "לְטַל לּוּלָב", כְּמוֹ "לִישָׁב בְּסִפְּהָ". מִכָּאֵן אִתָּה לְמַד, שְׂהַמְבָרֵךְ אַחֵר שְׂעֲשֵׂה⁶³, מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָה. אֲבָל נְטִילַת יָדַיִם וְשִׁחִטָּה, הוֹאִיל וּבְדַבְּרֵי הַרְשׁוֹת הֵן⁶⁴, אֲפִלּוֹ שִׁחַט לְעֲצָמוֹ מְבָרֵךְ "עַל הַשְּׂחִיטָה" וְ"עַל פְּסוּי הַיָּדַיִם" וְ"עַל נְטִילַת יָדַיִם". וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ "עַל בַּעוֹר חֲמִיץ⁶⁵", בֵּין שְׂבִדָּק⁶⁶ לְעֲצָמוֹ, בֵּין שְׂבִדָּק לְאַחֵרִים; שְׂמִשְׁעָה שְׂגָמֵר בְּלִבּוֹ⁶⁷ לְבִטֵּל, נַעֲשִׂית מַצוֹת הַבַּעוֹר⁶⁸ קֹדֶם שְׂיִבְדֵק, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאֵר בְּמִקּוּמוֹ⁶⁹.

(62) ובכל זאת מברך עליו, הואיל ועדיין עוסק במצוותו, שהרי צריך לנענעו בקריאת ההלל (פסחים ז: ובי'תוספות). (63) ועדיין עשייתה קיימת, כגון שנעטף בציצית ולא בירך תחילה, וכמבואר לעיל ה"ה. (64) שלא יאכל בשר ולא ישחט, והיא גרועה ממזוזה ומעקה שגם הן אינן חובה, אבל חשובות הן יותר מדברי רשות אלה, ולפיכך מברך עליהן "לעשות" כמבואר לעיל ה' י"א (כסף-משנה). (65) בערב פסח, ואפילו טרם ביערו. (66) שמחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים להוציאו מכל גבולו (לשון רבינו בהל' חמץ ומצה פ"ב, ה"ג). (67) את החמץ בלבו ולחשוב אותו כעפר, וכדבר שאין בו צורך כלל. (68) שאמרה תורה (שמות יב, טו): ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. (69) הל' חמץ ומצה פ"ב, ה"א.

טז. כָּל דְּבָר שֶׁהוּא מְנַהֵג, אֶף-עַל-פִּי שְׂמַנְהָג וּבְיָאִים⁷⁰ הוּא, כְּגוֹן נְטִילַת עֲרֵבָה בְּשִׁבְעֵי שָׁל חֲגִי⁷¹, וְאִין צְרִיךְ לִזְמַר מְנַהֵג חֲכָמִים, כְּגוֹן קְרִיאַת הַלֵּל בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֵלוֹ שָׁל מוֹעֵד שָׁל פְּסַח⁷² - אִין מְבָרְכִין עָלָיו⁷³. וְכֵן כָּל דְּבָר שֶׁיִּסְתַּפֵּק לָּךְ אִם טַעוֹן

(45) סוכה מו, ע"א. (46) כגון ציצית ותפילין, כמבואר ב'שולחן ערוך' או"ח סי' כב, ובט"ז שם.

י. אֶחָד הָעוֹשֶׂה מַצוּה לְעֲצָמוֹ וְאֶחָד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְאַחֵרִים⁴⁷, מְבָרֵךְ קֹדֶם עֲשִׂיתָהּ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְעֲשׂוֹת⁴⁸. אֲבָל אִינוּ מְבָרֵךְ "שְׂהַחֲיִנוּ" אֲלָא עַל מַצוּה שְׂעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְעֲצָמוֹ⁴⁹. הִיּוֹ לְפָנָיו מַצוֹת הַרְבֵּה⁵⁰ - אִינוּ מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמַּצוֹת", אֲלָא מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בְּפָנָי עֲצָמָה⁵¹.

(47) כגון שקבע מזוזה לבית חברו או עשה מעקה לגג חברו. (48) 'ירושלמי' ברכות פ"ט, ה"ג. (49) סוכה מו, ע"א. ובכל זאת המקדש (בליל יום-טוב) בבית אחר להוציא הנשים ידי קידוש - מברך גם ברכת שהחיינו, הואיל וחובה על האשה לברך אותה ברכה, ושומע כעונה, הרי זה כאילו היא בעצמה בירכה לעצמה (כסף-משנה). (50) כגון ליטול לולב ולישב בסוכה, להניח תפילין ולהתעטף בציצית. (51) שם.

יא. כָּל הָעוֹשֶׂה מַצוּה - בֵּין שְׂהִיְתָה חוֹבָה עָלָיו, בֵּין שְׂאִינָה חוֹבָה עָלָיו⁵² - אִם עֲשֵׂה אוֹתָהּ לְעֲצָמוֹ, מְבָרֵךְ לְעֲשׂוֹת⁵³; עֲשֵׂה אוֹתָהּ לְאַחֵרִים, מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָה⁵⁴.

(52) כגון מזוזה ומעקה, כמבואר לעיל ה"ב. (53) ובתנאי שיברך קודם עשייתה, כמבואר בסמוך ה"טו. (54) "לעשות" משמע שבעצמו מחייב לעשותה, "על העשייה" משמע לאחרים לבד.

יב. כִּיצַד? לְבַשׁ תְּפִלִּין - מְבָרֵךְ "לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין"; נִתְּעַטֵּף בְּצִיצִית - מְבָרֵךְ "לְהַתְּעַטֵּף"; יֵשֵׁב בְּסִפְּהָ - מְבָרֵךְ "לִישָׁב בְּסִפְּהָ". וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ "לְהַדְּלִיק נֵר שָׁל שַׁבָּת" וְ"לְגַמֵּר אֶת הַלֵּל⁵⁵". וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה לְבֵיתוֹ - מְבָרֵךְ "לְקַבֵּעַ מְזוּזָה". עֲשֵׂה מַעֲקָה לְגָגוֹ - מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְעֲשׂוֹת מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה לְעֲצָמוֹ - מְבָרֵךְ "לְהַפְּרִישׁ⁵⁶". מָל אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ "לְמוֹל אֶת הַבֶּן⁵⁷". שִׁחַט פְּסַח וְחֲגִיגָתוֹ⁵⁸ - מְבָרֵךְ "לְשַׁחֵט".

(55) בימים שקוראים בהם 'הלל שלם', ורבינו נאמן לשיטתו שבימים שאין גומרים בהם את ההלל, כמו בראשי חודשים ובחול-המועד פסח - אין מברכים עליו כלל, ראה בסמוך ה"טז. (56) מקור ברכת הפרשת תרומות ומעשרות הוא בתוספתא ברכות פ"ו. (57) שעיקר חיוב מילת הבן, על האב הוא מוטל (קידושין כט. וראה בסמוך הלכות מילה פ"א, ה"ב). (58) שלמי חגיגה שמקריבים אותם בשלש רגלים, ככתוב (שמות יב, יד): וחגותם אותו חג לה' - כלומר: הביאו שלמים במקדש, ומצוה על הבעלים לשחוט את קרבנות קדשיהם (פסחים ז:).

יג. אֲבָל אִם קָבַע מְזוּזָה לְאַחֵרִים, מְבָרֵךְ "עַל קְבִיעַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לזמן מילה בשמיני, אומר רבינו (שם): "מפני שכל בעל-חי כשיולד הוא חלש מאד בתכלית לחותו, וכאילו עדיין הוא בבטן, עד סוף שבעת ימים, ואז ימנה מרואי אויר העולם, הלא תראה כי גם בבהמות שמר זה הענין "שבעת ימים יהיה עם אמו", כאילו קודם זה הוא נפל". וכדבריו מפורש ב'מדרש רבה' פרשת "כי תצא": "ולמה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כחו".

פָּרָק רֵאשׁוֹן

1) שחובה על האב למול את בנו והאדון את עבדו; דין מילת גר שנכנס לקהל ישראל; איזו מילה דוחה שבת ואיזו אינה דוחה; דין תינוק החולה וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה.

א. מִילָה - מִצְוַת עֲשֵׂה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ פֶּרֶת², שְׁנֶאֱמַר: וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יְמוּל אֶת בְּשָׂרוֹ עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה³ הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיָּהּ. וּמִצְוַה עַל הָאָב לְמוּל אֶת בְּנוֹ⁴, וְעַל הָרֵב⁵ לְמוּל אֶת עַבְדּוֹ, וְלִיד⁶ בֵּית וּמִקְנֵת פֶּסֶף⁷. עֶבֶר הָאָב אוֹ הָאָדוֹן וְלֹא מִל אֹתוֹ - בְּטַל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאִינוּ חִיֵּב פֶּרֶת, שְׁאִין הַפֶּרֶת תְּלוּי אֶלָּא בְּעָרַל עַצְמוֹ⁸. וּבֵית־דִּין מִצְוִים לְמוּל אוֹתוֹ הַבֵּן אוֹ הָעֶבֶד בְּזִמְנוֹ⁹, וְלֹא יִנְחֹו עָרַל בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעַבְדֵיהֶן.

פָּרָה אִם לְאוֹ⁷⁴ - עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּלֹא בְּרָכָה⁷⁵. וְלְעוֹלָם יִזְהַר אָדָם בְּבְרָכָה שְׂאִינָה צְרִיכָה וְיִרְפָּה בְּבְרָכוֹת הַצְּרִיכוֹת⁷⁶. וְכֵן דָּוָד אָמַר: כָּל יוֹם אֲבָרְכֶךָ.

70) שלא יסדרוהו ותיקנוהו לעם, אלא נהגו כן בעצמם. ונהגו העם כמותם מאליהם (הרשב"א לסוכה מד:).
71) הסוכות, ואינה (בגבולין שמחוץ למקדש) אלא מנהג נביאים, (כמבואר במס' סוכה מד:). 72) ושביעי של פסח בכלל, השווה הלכות מגילה פ"ג, ה"ו. 73) תענית כח, ע"ב; סוכה מד, ע"ב. והראב"ד חולק: שאין לדמות קריאת ההלל בראשי חדשים לנטילת ערבה, שאינה אלא טלטול בעלמא, ("שחובט בה על הקרקע או על הכלי" - לשון רבינו הל' לולב פ"ז, ה"כב), ואין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה, ולפיכך אין מברכים עליה, אבל קריאת הלל בראשי חדשים בברכה תיקנוה, כדי לפרסם שהיום ראש-חודש. ואנו נוהגים לברך על קריאת הלל גם בראש-חודש וגם בחול-המועד פסח (ראה שו"ע או"ח סי' תכב; תצ).
74) כגון הישיבה בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות בגולה, שהוא ספק שביעי ספק שמיני (השווה הל' סוכה פ"ו, ה"ג), וכן כיסוי דמו של כוי שהוא ספק חיה - וטעון כיסוי, ספק בהמה - ואינו טעון כיסוי. סוכה מז, ע"א. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 75) ברכות לג, ע"א. שלא יעבור על "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא".
76) וב'ירושלמי' (קידושין פ"ד, ה"ב) אמרו: "עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל", משום שאינו נוטן לכו לברך ולהודות את ה' שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם ('פני משה', שם).

הַלְבוֹת מִילָה

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְמוּל הַזְּכָרִים¹ בְּיוֹם שְׁמִינִי². וּבְאֹרֶז מִצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

1) ככתוב (בראשית יז, ט'): המול לכם כל זכר - ומצוה זו כוללת גם מילת הבנים וגם מילת העבדים, כמבואר בסמוך (הלכה א), וכן מביא רבינו פסוק זה ב'ספר המצוות' שלו, מצוה רטו. ולקמן פ"ב, ה"ב יפרש רבינו כיצד מלים.
2) שנאמר (שם, יב): ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם, וטעם מצוה זו יבאר רבינו (ב'מורה נבוכים' ח"ג, מ"ט): כי המילה מחסרת התאוה היתירה על הצורך, כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסוהו מתחילת בריאתו יחלש בלי ספק... זהו החזק בטעמי המילה אצלי... ויש במילה עוד ענין שיהיה לאנשי אמונה הזאת - מאמיני יחוד השם - אות אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי, כי פעמים יעשה האדם כן כדי להגיע אל תועלת, או כדי להתנכל על אנשי דת זו. אך פעולה זו, כלומר: מעשה המילה, לא יעשהו אדם בו או בבניו רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע, אבל הוא ענין קשה מאד... וכן זאת המילה היא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד ה', וכל מי שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד, ככתוב (בראשית יז, ז): להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. והטעם שקבעה תורתנו

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִילָה מִצְוַת עֲשֵׂה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ פֶּרֶת, שְׁנֶאֱמַר: וְעָרַל זָכָר, אֲשֶׁר לֹא יְמוּל אֶת בְּשָׂרוֹ עָרְלָתוֹ - וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיָּהּ".

צריך להבין מדוע פתח בפסוק של חיוב הכרת במילה, ולא במקור החיובי של המצוה.

והביאור בזה: מצות המילה, מלבד היותה מצוה פרטית ואחת מתרי"ג מצוות התורה, היא גם ענין כללי "ברית" בין ישראל והקב"ה - "זאת בריתי . . ביני וביניכם" (וי"ל שזוהי גם עיקר כוונתו במ"ש בסוף הלכות מילה "מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגויים, שנאמר כי כל הגויים ערלים" שענין המילה נוגע לכללות "ישראל") וברית זו קדמה לברית של תורה ומעשים טובים, כי קודם לברית עם ישראל על קיום התומ"צ צריך שיהיה מציאות ישראל והרי זו נעשית ע"י הברית עמו.

משום כך, מילה היא מ"ע שחיביבים עלי' כרת, שאין זה עונש רק על ביטול מ"ע אחת, אלא בעיקר מפני שנוגע לעצם ענינו של ישראל.

וכיוון שרצה לפתוח בחשיבותה הגדולה של מצות המילה, הביא הפסוק המדובר בחיוב הכרת שבמילה, כי הוא המבטא את גודלה ומעלתה של המילה שקודמת לברית על קיום כל התרי"ג מצוות.

לקו"ש חלק ל' עמוד 57 הערה 35
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנֹמֹל בַּיּוֹם שְׁנוּלָד. פִּיצֵד? לָקַח שְׁפָחָה, וְלָקַח עֶבְרָה עִמָּה¹⁸ וְיָלְדָה¹⁹ - הֲרִי זֶה נִמּוֹל לְשִׁמוּנָה²⁰; וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלָקַח הָעֶבֶר בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְהֲרִי הָעֶבֶר עֲצָמוֹ מִקֶּנֶת כֶּסֶף²¹ - הוֹאִיל וְקָנָה אִמּוֹ קֹדֶם שְׁנוּלָד, נִמּוֹל לְשִׁמוּנָה.

18) שהיתה מעוברת בשעת מקנתה. 19) ברשות ישראל. 20) הואיל ונולד ברשות ישראל בשעה שגם אמו קנויה לישראל, הרי זה דומה ל"לכם", ואתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר". 21) כאן נתכוין רבינו לומר חידוש יותר גדול, שאפילו מתחילה לא קנה אלא את העובר בלבד ולא חשב לקנות את אמו, אלא שבניתיים נמלך וקנה גם את אמו טרם שילדתו, אין העובר נידון כ"מקנת כסף" אלא כ"יליד בית" ונימול לשמונה, הואיל ואמו נקנתה לפני לידתו. וכל זה למד רבינו מתוך ברייתא השנויה במס' שבת קלה, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו" ה' מילה.

ה. לָקַח שְׁפָחָה לְעִבְרִיָּה²², או שְׁלָקַח שְׁפָחָה עַל-מִנְתָּ שְׁלֹא לְהַטְבִּילָה לְשֵׁם עֲבָדוֹת²³ - אֶף-עַל-פִּי שְׁנוּלָד בְּרִשְׁוֹתָ²⁴, נִמּוֹל בַּיּוֹם שְׁנוּלָד, שֶׁהֲרִי הַנּוּלָד הַזֶּה, כְּאִלוֹ הוּא מִקֶּנֶת כֶּסֶף לְבָדוֹ וְכִאלוֹ הַיּוֹם קָנָה²⁵, שְׁאִין אִמּוֹ בְּכֻלָּל שְׁפָחוֹת²⁶ יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שִׁיְהִיָּה הַבֵּן יָלִיד בֵּית²⁷. וְאִם טְבִילָה אִמּוֹ²⁸ אַחֵר שְׁיִלְדָה - הֲרִי זֶה נִמּוֹל לְשִׁמוּנָה²⁹.

22) שאין לו חלק בגוף האם אלא בוולדותיה, ואין זה דומה ל"לכם". 23) שתהיה חייבת במצוות כאשה ישראלית, אלא תשאר גויה כמו שהיתה ואין עליה עול מצוות. 24) והיה ראוי לידון כדן "יליד בית" הנימול לשמונה. 25) אחרי לידתו. 26) שפחות - שם מופשט, שירות השפחה ועבודתה, והפכה - אישות, "כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות" (קידושין יח.). 27) כי אינו נקרא "יליד בית" אלא עבד שנולד ברשות ישראל לאמו השפחה הקנויה לישראל לפני לידתו (שבת, שם). 28) לשם עבדות, והרי היא בכלל שפחות ישראל. 29) זה מוסב רק על הדין האחרון על מי שלקח שפחה על-מנת שלא להטבילה, כי אז מועילה הטבילה לאחר לידתו לעשות כדן "יליד בית" להמול לשמונה, כי הואיל והטבילה נתבטל התנאי שהתנה מתחילה, והרי זה כאילו קנה האם בלא תנאי (ט"ז ליר"ד סי' רסז, ס"ק ג). אבל ב"לקח שפחה לעובריה" אפילו הטבילה לשם עבדות אחרי שילדה - אין זה מועיל, הואיל ובשעה שנולד לא היתה אמו קנויה לרבו, הרי הוא כ"מקנת כסף" בעלמא ונימול ביום לידתו (כסף-משנה).

ו. לָקַח עֶבֶד גְּדוֹל מִן הָעֶפְרוֹם, וְלֹא רָצָה הָעֶבֶד לְמוֹל - מִגְּלָגְלִין³⁰ עֲמוֹ כֹּל שְׁנַיִם-עָשָׂר חֲדָשׁ; יָתֵר עַל-כֵּן, אֲסוּר לְקַיְמוֹ כְּשֶׁהוּא עֶרְלָב³¹, אֲלֵא חוּזֵר וּמוֹכְרוֹ לְעֶפְרוֹם. וְאִם הִתְנָה עָלָיו מִתְחִלָּה וְהוּא אֲצֵל רִבּוֹ הָעֶפְרוֹם, שְׁלֹא יְמוּל אוֹתוֹ - מִתֵּר לְקַיְמוֹ וְהוּא עֶרְלָב, וּבְלִבֵּד שִׁיקְבֵּל עָלָיו שְׁבַע מִצּוֹת שְׁנֹצְטוּי בְּנֵי

2) אם לא קיימה. 3) שימות לפני זמנו, וכן אין הנפש זוכה לחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה (פ"ח, ה"א). 4) קידושין כט, ע"א. שנאמר (בראשית כא, ד): וימל אברהם את יצחק בנו. 5) האדון לעבדיו הכנענים. 6) זה שנולד לאמו - שפחה כנענית - שנתעברה וילדה ברשות ישראל. 7) שקנהו האדון מן הגויים, כמבואר בסמוך ה"ג. 8) ככתוב: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה הנפש וגו'. 9) קידושין כט, ע"א. שנאמר: המול לכם כל זכר, הרי זה ציווי מיוחד לבית הדין.

ב. אִין מְלִין בְּנוֹ שֶׁל אָדָם שְׁלֹא מִדְּעֵתָ¹⁰, אֲלֵא אִם-כֵּן עֶבֶר וְנִמְנַע לְמוֹלוֹ, שְׁבִית-דִּין מְלִין אוֹתוֹ כְּעַל-פְּרָחוֹ. נִתְעַלֵּם¹¹ מִבֵּית-דִּין וְלֹא מְלוֹ אוֹתוֹ - כְּשִׁיגְדֵל, הוּא חָיִב לְמוֹל אֶת עֲצָמוֹ¹². וְכֹל יוֹם שִׁיְעֶבֶר עָלָיו מְשִׁיגְדֵל וְלֹא יְמוּל אֶת עֲצָמוֹ - הֲרִי הוּא מְבַטֵּל מִצְוֹת עֲשֵׂה. אֲבָל אִינוֹ חָיִב פְּרִת¹³, עַד שְׁיָמוּת¹⁴ וְהוּא עֶרְלָב בְּמִזִּיד.

10) מאחר שהמצוה מוטלת על האב, אסור לנו לחטפה מידו (ב"ק צא): "מעשה באחד ששחט וקדם חברו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים". 11) דקדק רבינו לומר, "נתעלם מבית-הדין שלא הרגישו ולא ידעו בפלוני שהוא ערל, אבל אין לומר "עבר בית-דין", כי לא יתכן שבית-דין יעבור במזיד על מצוה המוטלת עליהם לעשות. 12) השווה דברי רבינו ב"פירוש המשנה" (שבת פרק י"ט, משנה ו). 13) למות לפני זמנו. 14) ואז תכרת נפשו מחיי עולם הבא, אבל כל עוד שהוא חי - אין הוא בחיוב כרת, שהרי בידו לתקן ולמול עצמו ולקיים את המצוה. הוא שכתבה תורה: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה - אשר לא "מל" לא נאמר, אלא לא "ימול" בלשון עתיד, לומר שכל ימיו המצוה מוטלת עליו ואין עונש כרת חל עליו אלא לאחר מותו שאין עוד בידו לתקן ('קרית ספר'). והראב"ד חולק, ולדעתו הוא עומד כל יום בחיוב כרת, שהרי בכל יום שלא מל הוא מבטל מצות בוראו, אלא שאם מל נפטר מהחיוב.

ג. אֶחָד עֶבֶד שְׁנוּלָד בְּרִשְׁוֹת יִשְׂרָאֵל¹⁵, וְאֶחָד עֶבֶד הַגְּלָקָה מִן הַפְּוֹתִים¹⁶, חָיִב הָרַב לְמוּל אוֹתָן; אֲלֵא שְׁיִלֵד בֵּית נִמּוֹל לְשִׁמוּנָה, וּמִקֶּנֶת כֶּסֶף נִמּוֹל בַּיּוֹם שְׁנֹלָקַח. אֲפִלוֹ לָקַחוּ בַּיּוֹם שְׁנוּלָד, נִמּוֹל בַּיּוֹמוֹ¹⁷.

15) הוא הנקרא בסמוך "יליד בית". 16) הוא הנקרא "מקנת כסף", כלשון הכתוב (בראשית יז, יב). 17) שבת קלה, ע"ב. וכהסברו של רש"י שם: כתוב אחד אומר: "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר יליד בית ומקנת כסף" וגו' וכתוב אחד אומר: "המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף", ולא מפורש בו לשמונה ימים? ומסתבר שכל הדומה לישראל, שנולד בבית ישראל נימול לשמונה, שהרי הוא דומה "לכם". וכל עבד שקנהו רבו אחרי שנולד, אינו דומה לישראל ואין אתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכם" אלא "המול ימול" וגו' ביום קנייתו הוא נימול.

ד. יֵשׁ מִקֶּנֶת כֶּסֶף שְׁנֹמֹל לְשִׁמוּנָה, וְיֵשׁ יָלִיד בֵּית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדופן והוציאו דרך שם, ואע"פ שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, אין אנו אומרים שלא יהא נימול לשמונה, כדעת חכם אחד האומר (שבת קלה): מי שאין אתה קורא בו: "וטמאה שבעת ימים" וגו' אין אתה קורא בו את הפסוק הסמוך: וביום השמיני ימול (ויקרא יב, ב"ג) אלא הלכה כחכמים החולקים עליו שם. (44) שני עורות זה על זה. ויש אומרים: שני גידים (רש"י, שבת קלה:). (45) הערלות. (46) אע"פ שאין מילתן דוחה את השבת. כמבואר בסמוך ה"א, בחול זמנן בשמיני כי אין זה תלוי בזה (שבת קלה:).

ח. אין מלין לעולם אלא ביום, אחר עלות השמש⁴⁷ - בין ביום השמיני, שהוא זמנה, בין שלא בזמנה, שהוא מתשיעי והלאה, שנאמר: ביום השמיני - ביום ולא בלילה⁴⁸. מל משעלה עמוד השחר - קשר⁴⁹. וכל היום פשר למילה, ואף-על-פי-כן מצוה להקדים בתחלת היום, שזרזין מקדימין למצות⁵⁰.

(47) הוא זמן הנץ החמה. (48) יבמות עב, ע"ב: "אין לי אלא נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום, מניין לרבות נימול לתשעה לעשרה וכו' ? תלמוד לומר: "וביום" וי"ו מיותרת לרבות כל הנימולים שאין נימולים אלא ביום. (49) מגילה כ, ע"א. שמצד ההלכה, מעלות השחר נחשב יום, אלא לפי שאין הכל בקיאים בו צריכים לכתחילה להמתין עד הנץ החמה (רש"י שם). (50) פסחים ד, ע"א. שנאמר (בראשית כב, ג): וישכם אברהם בבוקר.

ט. מילה בזמנה דוחה את השבת⁵¹; ושלא בזמנה, אינה דוחה, לא את השבת⁵² ולא את יום-טוב. וביין בזמנה ובין שלא בזמנה, דוחה את הצרעת. כיצד? שאם היתה בהרת⁵³ בעור הערלה, חותכה עם הערלה; אף-על-פי שקציצת נגע הצרעת בלא-תעשה⁵⁴ - יבוא עשה⁵⁵ וידחה את לא-תעשה⁵⁶.

(51) שנאמר: וביום השמיני וגו' - "ביום אפילו בשבת" (שבת קלה), כי די היה לכתוב: "ובשמיני ימול". (52) שם, קל"ג, ע"א. כי לא נתרבה מילה בשבת אלא כשנימול בשמיני, ככתוב: "וביום השמיני". (53) נגע צרעת, המפורש בתורה (ויקרא יג, ב). (54) שנאמר (דברים כד, ח): השמר בנגע הצרעת לשמור... ולעשות וגו'. וכל מקום שנאמר "השמר" אינו אלא 'לא תעשה', כלומר: הזהר שלא תקוץ בהרת. (55) של מצות מילה. (56) שבת קלב, ע"ב. ושם הוכיחו שקציצת בהרת יש בה 'לא תעשה' ועשה, שכן "ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים" היא מצות-עשה, ובכל זאת מצות מילה דוחה שתיהן, מפני שכתוב במילה: "ימול בשר ערלתו" - "בשר ואפילו שיש שם בהרת", שגם תיבת "בשר" מיותרת היא, ונדרשת לרבות במקום בהרת.

י. כשם שמילת הפנים דוחה את השבת, כך מילת העבדים, שהן נמולים לשמונה, דוחה את השבת, אם חל שמיני שלהן בשבת⁵⁷; חוץ מיליד בית, שלא

נח³² ויהיה פגר תושב³³. אבל אם לא קבל עליו שבע מצות - יהרג מיד³⁴. ואין מקבילים גר תושב³⁵ אלא בזמן שהיובל נהג³⁶.

(30) משתדלים להשפיע עליו שיתרצה להמול (יבמות מח:). (31) לפי שציוה הקב"ה לאברהם למול את עבדיו (בראשית יז, יג) אסור לנו לקיימם ערלים ('תוספות' שם). (32) והן: עבודה זרה, ברכת השם, שפיכות דמים, גילוי ערוות, גזל, דינים ואבר מן החי. (33) זה גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ולא מל ולא טבל. "ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמותו לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (מלשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ז. וראה הל' ע"ז פ"י, ה"ו). (34) שאסור לנו להניחם בינינו, משום שנאמר (שמות כג, ג): לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי. "וכן נצטוו משה רבינו מפי הגבורה, לכופף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא קיבל יהרג" (הל' מלכים פ"ח, ה"ט). וכשאין ידינו תקיפה, הרי הוא חוזר ומוכרו לגויים מיד. (35) שנהיה מצווים עליו להחיותו ולהחזיק בו. (36) ערכין כט, ע"א. והיובל בטל משגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשה (שם, לב:). ולפיכך אין מקיימים עבד כזה (שקיבל עליו שבע מצוות בני נח ואינו רוצה למול) אלא בזמן היובל. השווה דברי רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ט.

ז. גר שנכנס לקהל ישראל, חיב מילה תחלה³⁷. ואם מל פשהיה כפום³⁸ - צריך להטיף ממנו דם ברית³⁹ ביום שנתגיר. וכן קטן שנולד פשהוא מהול⁴⁰, צריך להטיף ממנו דם ברית⁴¹ ביום השמיני. אנדרוגינוס, והוא הילוד שיש לו זכרות פזכר ונקבות פנקבה - צריך למול אותו בשמיני⁴². וכן יוצא דפן⁴³, ומי שיש לו שתי ערלות⁴⁴, מלין את שתיהן⁴⁵ בשמיני⁴⁶.

(37) יבמות מו, ע"ב: "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". (38) שלא לשם גירות, כגון הערבים. (39) כי איך יכנס תחת כנפי השכינה בלי דם ברית (שבת קלה). (40) שאין לו העור המחפה את העטרה (ראה לקמן פ"ב, ה"ב). (41) שחוששים אנו שמא ערלה כבושה היא - שהעור נדבק בבשר - ואינו ניכר. מרן הכסף-משנה מתלבט למצוא מקור לפסק רבינו, שגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית, כי במס' שבת דף קלה, ע"א, יש בזה מחלוקת תנאים ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי, אולם במדרש ב"ר פ' מו אמרו: "רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: לא נחלקו ב"ש וב"ה על זה (שנולד מהול) ועל זה (גר) שנתגייר כשהוא מהול) שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית. על מה נחלקו, על מי שנולד מהול וחל יום שמיני שלו בשבת, שב"ש אומרים מחללים עליו את השבת, וב"ה אומרים אין מחללים. אמר רבי יצחק: הלכה כדברי התלמיד" (הוא רבי אלעזר). הרי שהכל מודים שצריך להטיף מגר מהול דם ברית (ביאורי הגר"א ליו"ד סי' רסג, ס"ק ו). (42) אע"פ שאין מחללים עליו את השבת, כמבואר בסמוך ה"א. (43) שאמו קשתה בלדתו וקרעו את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טְבִלָה אִמּוֹ⁵⁸ עַד שְׂפִילְדָה, שְׂאֵף-עַל-פִּי שְׁנַמּוּל לְשִׁמוּנָה, אֵינוֹ דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת⁵⁹.

64) משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינונים, הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום" (לשון רבינו הל' שבת פ"ה, ה"ד). בין הערבים (שמות יב, ו) מתרגם אונקלוס: "בין שמיא".⁶⁵ שהוא ספק תשיעי, ספק עשירי. 66) שבת קלה, ע"א. וראה בסמוך הלכה ט"ו ובביאורנו.

57) שהרי אמרו: "מילה בזמנה דוחה את השבת", וגם מילת עבדים בשמיני בכלל זה. 58) לשם גירות. 59) כי מחלוקת היא בגמרא (שבת קלה:) אם נימול לשמונה או לאחד, והואיל ולא הוכרעה הלכה כדברי מי, אנו הולכים בו לחומרא מספק: אין מלים אותו לפני יום שמיני - שמה הלכה כדעת האומר נימול לשמונה, ואין מחללים עליו השבת מספק - שמה הלכה כדעת האומר נימול לאחד, והרי זו מילה שלא בזמנה. לפיכך אין מלים אותו אלא ביום ראשון שהוא יום תשיעי ללידתו (ש"ך ליו"ד סי' רסז, ס"ק ז). והוא-הדין ל"מקנת כסף" שלא טבלה אמו קודם שילדה, שאע"פ שנימול לשמונה כמבואר לעיל ה"ד, אינה דוחה את השבת מטעם האמור כאן. וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' רסז סעיף ב. וכדאי להעיר שדעת רבינו ירוחם הובאה ב"דרכי משה" יו"ד סי' רסז, שאין מילת עבדים דוחה שבת בשום פנים אפילו טבלה אמו לפני לידתו, כי לא הותרה מילה בשבת אלא בישראל.

יג. מִי שְׁנוּלַד בַּחֲדָשׁ הַשְּׁמִינִי⁶⁷ - אִם הָיָה שְׁלֵם בְּשַׁעְרוֹ וּבְצַפְרָנָיו, הָרִי זֶה וְלֹד שְׁלֵם, וּבֶן שְׁבַעָה הוּא, אֲלֵא שְׁנִשְׁתַּהֲהֶה⁶⁸, וּמִתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, וְאֵינוֹ כְּאֶבֶן, וּמְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. אֲבָל אִם נוֹלַד וּשְׁעָרוֹ לְקוּי, וְאֵין צַפְרָנָיו שְׁלֵמִין כְּבָרִיתָן - הָרִי זֶה בֶּן שְׁמוֹנָה וְדָא, שְׁלֵא הָיָה רְאוּי לְהוֹלֵד אֲלֵא בַּתְּשַׁעָה, וְיֵצֵא קֶדָם שְׂיִגְמָר; וּלְפִיכָף הוּא חָשׁוּב כְּאֶבֶן, וְאִסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת⁶⁹. וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן, אִם שָׁהָה שְׁלֵשִׁים יוֹם, הָרִי הוּא וְלֹד שֶׁל קְיָמָא⁷⁰, וְהָרִי הוּא כְּשֶׁאֵר הַנוֹלָדִין לְכָל דְּבָר⁷¹, שְׁפַל שְׁשָׁה שְׁלֵשִׁים יוֹם בְּאֶדָם, אֵינוֹ נָפֵל.

יא. קָטָן שְׁנוּלַד כְּשֶׁהוּא מְהוּל, וּמִי שְׁנוּלַד בַּחֲדָשׁ הַשְּׁמִינִי לְעַבְדוֹ, קֶדָם שְׂתַגְמַר בְּרִיתוֹ, שְׁהוּא כְּנִפְלָלוֹ⁶⁰, מִפְּנֵי שְׂאֵינוֹ חַי⁶¹, וְיֵצֵא דַפְּנ⁶², וְאִנְדְּרוּגִינוֹס, וּמִי שְׂיֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי עָרְלוֹת - אֵין דוּחִין אֶת הַשְּׁבֵת⁶³, אֲלֵא נְמוּלִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, שְׁהוּא יוֹם תְּשִׁיעֵי שְׁלֵהֵן.

67) לעיבורו. 68) יבמות ס, ע"ב. 69) ולפיכך אין מלים אותו בשבת. 70) שראוי לחיות, שכן שבעה הוא אלא שנשתהה (שם). 71) שמפקחים עליו את הגל בשבת, וההורגו חייב עליו משום רוצח (ראה הל' רוצח פ"ב, ה"ו). וכן הוא פוסט את נשי אביו מן החליצה ומן הייבום (ראה הל' יבום פ"א, ה"ה ועוד).

60) הנופל מבטן אמו קודם זמן לידתו, ונזכר (קהלת ו, ג): טוב ממנו הנפל. 61) והרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו בשבת שאין מילתו מצוה. 62) שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, וראה לעיל ה"ו בביאורנו. 63) כי כל אלה ספקות הם, נולד כשהוא מהול, ספק שמה ערלתו כבושה וצריך מילה, שמה אין לו ערלה כלל ואינו צריך מילה. אנדרוגינוס, ספק זכר ספק נקבה, והתורה אמרה "ערלתו" - ערלתו ודאי, דוחה את השבת ולא ספק, כי "ערלתו" משמע, ערלתו של זה ולא של אחר. מי שיש לו שתי ערלות - הרי ספק הוא איזו מהן ערלה ומצותה בשמיני, ואיזו מהן אינה ערלה ואינה בכלל "ערלתו" ואין דוחים שבת מספק. בן שמונה אין מילתו מצוה, שהרי כמת הוא ואסור לטלטלו בשבת. יוצא דופן, יש ספק בכלל אם נימול לשמונה ע"פ הכלל: "כל שאין אמו טמאה לידה, אין נימול לשמונה" ולפיכך הולכים בו לחומרא שנימול בשמיני, אבל אין מילתו דוחה את השבת. וראוי להעיר שרבינו לא הזכיר דינו של טומטום (אין לו סימני זכרות ונקבות) שנקרע לפני שמונה ימים ונמצא זכר, אם נימול בשבת. ולדעת ה"בית יוסף" בדברי רבינו - נימול בשבת, על פי סוגיית הש"ס (בבא-בתרא קכז). כי אין אנו מקפידים על זה שיהא "זכר משעת לידה", וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' רסז, ס"ו.

יד. מִי שְׁנוּלַד בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבַעִי לְעַבְדוֹ - אִם נוֹלַד שְׁלֵם⁷², הָרִי זֶה וְלֹד שֶׁל קְיָמָא, וּמְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת⁷³. סִפְקָ בֶּן שְׁבַעָה, סִפְקָ בֶּן שְׁמוֹנָה - מְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת עַל כָּל פְּנִים: אִם בֶּן שְׁבַעָה הוּא, וּשְׁלֵם⁷⁴ הוּא - בְּדִין הוּא שְׂיִדְחָה שְׁבֵת; וְאִם בֶּן שְׁמוֹנָה הוּא - הָרִי זֶה שְׁפַל כְּמַחְתָּף בְּשַׁר הוּא⁷⁵, לְפִי שְׁזָה נָפֵל, אִם הוּא בֶּן שְׁמוֹנָה⁷⁶.

72) באבריו, אע"פ שלא שלמו צפרניו ושערו. 73) שכן שבעה ראוי לחיות כבן תשעה, ואין לך נפל אלא בן שמונה שלא שלמו צפרניו ושערו, וכמבואר לעיל, וכן בן שבעה שלא שלמו אבריו שאנו אומרים שלא היה ראוי להוולד אלא בשמונה וקדם ויצא. 74) באבריו, אבל אינו שלם בשערו וצפרניו, כי אילו היה שלם בכל אלה, הרי הדין נותן שיהיו מלים אותו אפילו כשהוא ודאי בן שמונה, כמו שמבואר בהלכה הקודמת. 75) שאין חייב עליו משום עושה חבורה בשבת. 76) והרי הוא כמת, שאין חייב עליו משום חובל בשבת (שבת קלו). ואע"פ שאסור לטלטלו, שהרי הוא כאבן, איסור טלטול אינו מן התורה אלא מדרבנן, ובמקום ספק מצוה התיירו, לא כן בוודאי בן שמונה שאז אין בו אפילו ספק מצוה, אין מלים אותו בשבת משום איסור טלטול שלא לצורך. ביאור הלכה זו,

יב. מִי שְׁנוּלַד בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת⁶⁴ - סִפְקָ בַּיּוֹם, סִפְקָ בְּלֵילָה - מוֹנִין מִן הַלַּיְלָה, וְנְמוּל לְתַשִּׁיעֵי, שְׁהוּא סִפְקָ שְׁמִינִי. וְאִם נוֹלַד עָרֵב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּאָבּוּ לוֹ עֵינָיו - פָּעַת שְׂפִיתָחוּ עֵינָיו⁸⁷ וַיִּרְפְּאוּ, מְלִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזָה.

83) שמא יבוא לידי סכנה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ה): ושמרם את חוקותי... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם – ודרשו חז"ל: "וחי בהם, ולא שימות בהם" (סנהדרין עד.). 84) לא כן בתינוק שאינו חולה, שנימול ליום השמיני, אע"פ שלפעמים עדיין לא עברו עליו שבעה ימים מעת לעת, כגון שנולד ביום ראשון בחצות היום, ונימול בשמיני בשעות הבוקר (יבמות עא:). 85) שנשלף ממנו החום ויצא מגופו. חמה – חולי הקדחת (רש"י לברכות לד:). והר"ן לנדרים (מא). מפרש: חלצתו חמה, לבשתו חמה, כאדם המזדיין שע"י כלי זיין שעליו – נקרא חלויץ. 86) שהוא חולי כל הגוף. 87) שאינו אלא חולי של אבר אחד, וכתב הנמוקי יוסף (יבמות פ"ח) שאם יש לו כאב גדול בעינים ממתנים אחר שנתרפא שבעה ימים שלמים, שחולי זה חמור יותר מחולי הקדחת, שהרי אמרו (ע"ז כח:): גידי העינים ומאורם, בטרפש הלב תלויים.

יז. קִטְן שְׁנִמְצָא בְּשִׁמְנֵי שְׁלוֹ יִרְק בְּיֹתֵר, אֵין מְלִין אוֹתוֹ עַד שְׂפִיל בּוֹ דָם⁸⁸, וַיִּחְזְרוּ מְרָאיוּ פְּמַרְאָה הַקְּטָנִים הַבְּרִיאִים. וְכֵן אִם הָיָה אָדָם בְּיֹתֵר, פְּמִי שְׂצָבְעוּ אוֹתוֹ, אֵין מְלִין אוֹתוֹ⁸⁹ עַד שְׂפִילְעַ בּוֹ דָּמוֹ וַיִּחְזְרוּ מְרָאיוּ כְּשָׂאָר הַקְּטָנִים⁹⁰, מִפְּנֵי שְׂזָה חֲלִי הוּא. וְצָרִיף לְהַזְהֵר בְּדַבְּרִים אֵלוֹ הַרְבֵּה.

88) שיתאסף בו דם כל צרכו. 89) שעשכשו כל דמו מצוי בין עור לבשר, וכשימולוהו יצא כל דמו (שבת קלד. וברש"י שם). ומסופר שם: "אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי לכרכי הים, ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראייתו שהוא אדום. אמרתי לה, המתני לו עד שיבלע בו דמו, המתניה לו עד שבלע בו דמו ומלה אותו וחיה, והיו קוראים לו נתן הבבלי על שמי". 90) מדברי רבינו משמע, שאפילו לא נמצא ירוק או אדום אלא ביום השמיני, ובו ביום חזרו מראיו כשאר הקטנים הבריאים, מלים אותו מיד, ואין ממתנים לו שבעה ימים (ב"ח יו"ד סי' רסג) וזה שדייק רבינו ואמר: "שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר" וכו' להורות שאם ראו זה ביום השביעי, וביום השמיני לא מצאוהו ירוק, מלים אותו בשמיני (בנין שלמה לר"ש קלוגר).

יח. אִשָּׁה שְׂמָלָהּ⁹¹ בְּנֵה רֵאשׁוֹן, וַגְּמַת מְחַמַּת מִלָּה, שְׂהַכְשִׁילָה אֶת פְּחוֹ; וְכֵן מְלָה אֶת הַשְּׂנִי, וַגְּמַת מְחַמַּת מִלָּה - בֵּין מִבְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן, בֵּין מִבְּעֵלָה הַשְּׂנִי - הָרִי זֶה לֹא יְמוּל אֶת הַשְּׂלִישִׁי⁹² בְּזִמְנוֹ, אֲלֵא מִמְתִּינִין לוֹ עַד שְׂפִיגְדִיל וַיִּתְחַזַּק פְּחוֹ. אֵין מְלִין, אֲלֵא לְדָד שְׂאֵין בּוֹ שׁוּם חֲלִי, שְׂפִסְפִנַת נְפִשׁוֹת דּוּחָה אֶת הַכֹּל⁹³; וְאֶפְשָׁר לְמוּל לְאַחַר זְמַן, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר נְפִשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם.

91) שנתנה בנה למול, ולא שהיא עצמה מלה אותו. 92) יבמות סד, ע"ב. כי הוחזקה אשה זו שבניה מתים

על-פי דעת הרב ה'מגיד משנה' (הובאה בהל' יבום פ"א, ה"ה) בדברי רבינו, וכפירושו של ה'כסף משנה' בהבנת דברי ה'מגיד משנה'.

טו. הוֹצִיא הָעֶבֶר רֵאשׁוֹ חוּץ לְמַעַי אִמּוֹ בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת⁷⁷, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא יֵצֵא כָּלֹ אֲלֵא בְּלִילֵי שַׁבַּת - אֵין מְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת⁷⁸. וְכָל מִי שְׂאִינוֹ דּוּחָה אֶת הַשַּׁבַּת אֵינוֹ דּוּחָה אֶת יוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן⁷⁹, וְדוּחָה אֶת יוֹם-טוֹב שְׁנִי⁸⁰. וּבְשִׁנֵּי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֵאשֵׁ-הַשָּׁנָה, אֵינוֹ דּוּחָה, לֹא אֶת הָרֵאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשְּׂנִי⁸¹. וְכֵן⁸² מִלָּה שְׁלֵא בְּזִמְנָה אֵינָה דּוּחָה אֶת שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֵאשֵׁ-הַשָּׁנָה.

77) של ערב שבת. 78) נדה מב, ע"ב. כי אנו מונים לו שמונה ימים משעת הוצאת ראשו ע"פ הכלל: "יצא ראשו, הרי הוא כילוד" והרי הוא כנולד בין השמשות בערב שבת שאינו דוחה את השבת, כאמור לעיל ה"ב. 79) כי יום-טוב יש בו מצות-עשה: ביום הראשון שבתון (ויקרא כג, לט) ומצות לא-תעשה: כל מלאכת עבודה לא תעשו, ואין מצות-עשה של מילה דוחה 'לא-תעשה' ו'עשה' (שבת קלג.). 80) שאינו אלא משום ספק, כי בני חוץ לארץ לא ידעו את קביעותו המדויקת של החודש (בזמן שקדשו את החודש ע"פ הראיה), ובארץ ישראל שידעו בקביעות החודש לא עשו אלא יום אחד בלבד יום-טוב. וכן כיום אין 'יום-טוב שני' בארץ ישראל, כי בקיאים אנו בקביעות החודש, ובני חוץ לארץ אף-על-פני שבקיאים הם כיום בקביעות החודש כבני ארץ ישראל, אין עושים שני ימים טובים אלא משום מנהג אבותיהם בידיהם. 81) כי שני ימים של ראש-השנה קדושה אחת להם, וכיום אחד ארוך הם חשובים, ואפילו בארץ ישראל אנו עושים אותו שני ימים, והטעם מבואר יפה בהל' קידוש החדש פ"ה, ה"זח. נמצא שקטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר, כיצד? כדרכו, לשמונה. נולד בין השמשות, נימול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת, נימול לעשרה (שאי-אפשר למולו בשבת הבאה, שמא יום תשיעי הוא, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת). חל יום-טוב לאחר שבת, נימול לאחד-עשר (כי אין מילה שלא בזמנה דוחה את יום-טוב). חל יום-טוב של ראש-השנה אחר שבת, נימול לשנים-עשר (שבת פ"ט, מ"ה). 82) תיבת "וכן" דחוקה מאד, שהרי כל הדינים המנויים בהלכה זו, טעמם מפני שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט. והגאון רק אליהו דוד רבינוביץ מגיה "וכל" במקום "וכן". וכוונת רבינו לומר, שכל מקרה שמילת התינוק מתקיימת שלא בזמנה, כגון שחלה ביום השמיני, או שאירע אונס אחר שלא מלו אותו בזמנו וכיוצא בו, אין הוא נימול בשבת.

טז. חוֹלָה, אֵין מְלִין אוֹתוֹ עַד שְׂבִיבְרֵא⁸³; וּמוֹנִין לוֹ מְעַת שְׂבִיבְרֵא מִחֲלָיו שְׁבַעַה יָמִים מְעַת לְעַת⁸⁴, וְאַחַר-כֵּן מְלִין אוֹתוֹ. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁחְלָצְתוֹ חֲמָה⁸⁵, וְכִיּוֹצָא בְּחִלֵּי זֶה⁸⁶; אֲבָל אִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמא ינקבו את הגיד (חולין דף טז עמוד ב וברש"י שם).
 (13) (שבת פרק י"ט, משנה א) "כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל" (למול בו). וראה ב"פרישה" לורה דעה (סימן רס"ד סעיף קטן ז) טעם לזה.

ב. פיצד מוהלין? חותכין את כל העור המתפה¹⁴ את העטרה¹⁵, עד שתתגלה כל העטרה. ואחר-כך פורעין¹⁶ את הקרום הרך שלמטה מן העור¹⁷ בצפרן, ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה. ואחר-כך מוצץ את המילה עד שיצא הדם ממקומות רחוקים, כדי שלא יבוא לידי ספנה¹⁸. וכך מי שאינו מוצץ, מעבירין אותו¹⁹. ואחר שמוצץ, נותן עליה אספגנית או רטיה²⁰ וכיוצא בהן.

(14) המכסה. (15) הוא הבשר שבראש הגיד (האבר) עד לחוט הגבוה המקיף את הגיד, שממנו הגיד משפע ויורד לצד הקרקע. (16) קורעים. (17) כי עור הערלה כפול הוא, העליון עבה, והפנימי דק מאוד, והוא מכסה את ראש הגיד. (18) שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם ונקפה. ואפשר שיצבה הגיד. כל הלכה זו מקורה (שבת דף קלג עמוד ב). (19) מפטרים אותו מלהיות מוהל. (20) תחבושת מרוחה במשחה העוצרת הדם, ומרפאה את הפצע.

ג. יש ציצין²¹ מעפכין את המילה, ויש ציצין שאין מעפכין את המילה. פיצד? אם נשאר מעור הערלה עור החופה רב גבהה²² של עטרה - הרי זה ערל פמות שהיה; וזה העור הוא ציץ המעפכ²³. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, שאינו חופה רב גבהה של עטרה - זהו ציץ שאינו מעפכ²⁴.

(21) נימי הערלה שנשארו מדובקים בעטרה. (22) וקל וחומר לרוב היקפה. (23) וצריך לחתכו שנית. (24) ואין מלים אותו שנית (שבת דף קלז עמוד א).

ד. המל - כל זמן שעוסק במילה²⁵, חוזר בין על הציצין שמעפכין בין על ציצין שאין מעפכין; פרש²⁶, על ציצין המעפכין חוזר, על ציצין שאינן מעפכין אינו חוזר²⁷. מל ולא פרע את המילה²⁸ - פאלו לא מל²⁹.

(25) שלא סילק ידיו ממנה. (26) סילק ידיו. (27) אינו מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול משום צער התינוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו בברייתא (שבת דף קלג עמוד ב). אולם רוב המפרשים ורש"י בראשם מפרשים ברייתא זו במילה בשבת, אבל בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים, ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר (ראה בשאלות-ותשובות שאגת אריה סימן נ) והגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ הביא מקור נאמן לשיטת רבינו מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר אמרו שם: "נשתירו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים

מחמת מילה. מדברי רבינו משמע שאין קפידא אלא באשה שמתו בניה, כי חוששים אנו למשפחתה שדמה רופף, והדם הנוצר בוולד הוא מחלק האשה, כמאמר חז"ל (נדה לא.) שלשה שותפים באדם, הקב"ה, ואביו ואמו... אמו מזרעת אדם שממנו בשר ודם וכו', אבל איש שמתו לו שני בניו מחמת מילה, אם נולדו משתי נשים אין חוששים לו, ומלים את בנו השלישי, אבל דעת רבינו מנוח (הובא ב'בית יוסף' יו"ד סי' רסג) שגם באיש חוששים, ואין להקל בספק סכנת נפשות. וכך נפסקה ההלכה בשו"ע (יו"ד סי' רסג, סעיף ב). (93) ראה הל' שבת פ"ב ה"ג. כתב רב נחשון גאון (הובא ברא"ש למועד קטן פ"ג): תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה ימים, מלים אותו על קברו, להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו, ואין מברכין על מילתו, וקוראים לו שם לזכר שירחמנו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ותהיה בו דיעה להכיר את אביו (וראה יו"ד סי' רסג, סעיף ה בהגהה שם) וסמך לזה דברי התלמוד (סנהדרין קי:): "קטן מאימתי בא לעולם הבא? משעה שנימול" (הגר"א).

~ יום שלישי כ"ב ניסן ~

פְּרָק שְׁנַיִם

(1) מי הם הכשרים למול; כיצד מוהלים; מכשירי מילה אם דוחים שבת ויום טוב.

א. הכל פשרין למול. ואפלו ערל² ועבד³ ואשה⁴ וקטן⁵ מלין במקום שאין שם איש⁶. אכל עכו"ם לא⁷ ימול פלל⁸. ואם מל - אינו צריך לחזור ולמול שניה⁹. ובפלל מלין, ואפלו בצור¹⁰ ובזכוכית ובכל דבר שפורת. ולא ימול בקרומית¹¹ של קנה, מפני הספנה¹². ומצוה מן המבחר למול בברזל¹³ - בין בספין, בין במספרים. ונהגו כל ישראל בספין.

(2) ישראל שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה, ועדיין לא נתחזק כוחו, כמבואר לעיל (פרק א, הלכה י"ח). אבל מתכוון להפיר ברית בזדון, לא (רבי מנוח, הובא "בבית יוסף" יורה דעה סימן רסד). (3) אף על פי שאינו מחוייב בכל המצוות, אלא כאשר המחוייבת במצוות עשה שאין הזמן גרמן, אבל מתוך שהאשה כשרה למול גם העבד כשר. (4) אף על פי שאינה בת מילה (עבודה זרה דף כז עמוד א). (5) אף על פי שאינו בר דעת ואינו יודע לכוון לשם מצוה, אבל מילה אינה צריכה לשמה (שם). (6) כי במקום שיש שם איש הוא קודם לכולם (רי"ף לשבת סוף פרק יט). (7) (עבודה זרה שם) שנאמר: "הימול ימול", קרא בו המל - ימול: מי שהוא מהול ימול אחרים, אבל אשה מתוך שאינה בת מילה הרי היא כמהולה וכשרה. (8) אפילו במקום שאין שם מי שימול. (9) וב"ספר המצוות גדול" כתב שעל כל פנים צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית שאינו עדיף מנולד כשהוא מהול, וייתכן שגם רבינו סובר כך ("בית יוסף יורה דעה סימן רס"ד). (10) אבן חדה, ככתוב (שמות פרק ד, פסוק כה): ותיקח ציפורה צור ותכרות את ערלת בנה. (11) הצד החד של קנה עץ. (12) שקסמים ניתזים ממנה כשדוחקים אותה, ויש לחוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמילת אותה שנייה" – משמע שעל ציצים שאינם מעכבים אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. (28) שלא קרע את הקרום הדק וגילה את בשר העטרה. (29) (שבת דף קלו עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה – ולא ניתנה פריעה לאברהם אבינו (יבמות דף עא עמוד ב) – אבל נצטוונו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל. ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול, מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה".

ה. קָטַן שֶׁבָּשָׂרוֹ רַף וּמְדַלְדֵּל³⁰ בְּיוֹתֵר, אוּ שְׁהִיהָ בַּעַל בְּשָׂרוֹ³¹, עַד שֶׁיִּרְאֶה כְּאִלוֹ אֵינוֹ מְהוּל - רוֹאֵין אוֹתוֹ בְּעַת שִׁתְּקַשָּׁה³²: אִם נִרְאָה שֶׁהוּא מְהוּל - אֵינוֹ צָרִיף כְּלוּם, וְצָרִיף לְתַקֵּן אֶת הַבְּשָׂר מִכָּאן וּמִכָּאן³³, מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵינַי³⁴; וְאִם בְּעַת שִׁתְּקַשָּׁה לֹא נִרְאָה מְהוּל - חוֹזְרִין וְקוֹצְצִין אֶת הַבְּשָׂר הַמְדַלְדֵּל מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שֶׁתִּרְאֶה הָעֵטְרָה גְלוּיָהּ בְּעַת קְשׁוּיָה³⁵. וְדָבָר זֶה מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים³⁶; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא נִרְאָה כְּעֶרְל, הוֹאֵיל וּמַל, אֵינוֹ צָרִיף לְמוֹל פְּעַם שְׁנִיָּה³⁷.

30) רפוי ותלוי. (31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה מערלתו – לאחר שניטלה ערלתו – כאילו הוא חוזר וחופה את העטרה. (32) ובשרו מתפשט ונמתח. (33) יש להשתדל לדחוק העור לאחוריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת הדרשן, הובא בב"ח ליוורה דעה סימן רסד). (34) שלא יחשדו בו שהוא ערל. (35) (שבת דף קלו עמוד ב). (36) שכן לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" – משמע שמן התורה אינו צריך מילה שנית. (37) והרי הוא כשאר הנימולים ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז, הלכה ו').

ז. וְכֵן אֵין שׁוֹחֲקִין לָהּ⁴⁷ סְמָמִינֵן, וְאֵין מְחַמִּין לָהּ חֲמִינִין⁴⁸, וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ אֶסְפְּלִינִית⁴⁹, וְאֵין טוֹרְפִין⁵⁰ יַיִן וְשִׁמֶן. וְאִם לֹא שָׁחַק בְּמוֹזֵן⁵¹ מְעַרְבֵי שֶׁבֶת - לוֹעֵס בְּשִׁנָּיו⁵² וְנוֹתֵן. וְאִם לֹא טָרַף יַיִן וְשִׁמֶן - נוֹתֵן זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. זֶה הַפֶּלֶל: פֶּל שֶׁאֶפְשָׁר לְעַשׂוֹת מְעַרְבֵי שֶׁבֶת, אֵינוֹ דוֹחֵה אֶת הַשֶּׁבֶת. אֲבָל אִם שָׁכַח וְלֹא הִכִּינוּ הַמְכַשְׁרִין - תִּדְחָה הַמִּילָה לְתַשְׁבִּיעֵי⁵³.

47) למילה, לרפאותה שהרי מלאכת הטחינה היא אחת משלושים ותשע מלאכות שנאסרו בשבת (שבת דף עג עמוד א). (48) לרחוץ את התינוק לפני המילה. (49) שעשיית האספלנית אפשר להכין מערב שבת. (50) מערבין. רגילים היו לערב שמן ויין בקערה – כדרך שטורפים ביצה בקערה – ולטפף ממנה על המילה לרפואה, ובשבת אסור לטרוף גזירה משום שחיקת סממנים. (51) מין זרע ריחני, ומשתמשים בו למאפה תנור (קיממעל בלע"ז) ונמצא במקרא (ישעיה פרק כח, פסוק כז). (52) שכל מה שאפשר לשנות במלאכת שבת משנים. ומקור כל הלכה זו (שבת פרק י"ט, משנה ב). (53) שלא הודחה שבת מפני מילה, אלא במילה עצמה, שבשעת דיחוי שבת הוא מקיים מצוות עשה של מילה, אבל במכשיריה לא, שעדיין אין לו מצוה בהכנתם ("קריית ספר").

ח. קָלוּ אֶת הַקָּטָן בְּשֶׁבֶת, וְאַחֲרָיָהּ נִשְׁכָּפוּ הַחֲמִינִין⁵⁴ אוּ נִתְפָּזְרוּ הַסְּמָמִינִין - עוֹשִׂין לוֹ הַפֶּל בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁשֶׁפְּנֵהָ הִיא⁵⁵ לוֹ. מְקוֹם שֶׁדִּרְבָּן לְהַרְחִיץ אֶת הַקָּטָן⁵⁶, מְרַחֲצִין אוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת בְּיוֹם הַמִּילָה - בֵּין

38) שסילק ידיו. (39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. (40) תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום

ו. עוֹשִׂין כֹּל צָרְכֵי מִילָה בְּשֶׁבֶת: מְלִין, וּפּוֹרְעִין, וּמוֹצְצִין, וְחוֹזְרֵי עַל צִיצִין הַמְּעַכְבִּין, אֶף-עַל-פִּי שֶׁפִּרְשֵׁי³⁸, וְעַל צִיצִין שֶׁאֵין מְעַכְבִּין, כֹּל זְמַן שֶׁלֹּא פִּרְשֵׁי³⁹; וְנוֹתֵן עָלֶיהָ אֶסְפְּלִינִית⁴⁰. אֲבָל מְכַשְׂרֵי מִילָה⁴¹ אֵינָן דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת. בְּיַצֵּד? הֲרֵי שֶׁלֹּא מְצָאוּ סִפִּין - אֵין עוֹשִׂין סִפִּין בְּשֶׁבֶת, וְלֹא מְבִיאִין אוֹתוֹ מְקוֹם לְמָקוֹם⁴². וְאֶפְלוּ מְבוּיִם⁴³ שֶׁאֵינוֹ מְעַרְבֵי, אֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ מִחֲצָר לְחֲצָר⁴⁴. וְאֵין עָרוּב מְדַבְּרֵיהֶם נִדְחָה מִפְּנֵי הַבָּאָה הַסִּפִּין⁴⁵, הוֹאֵיל וְאֶפְשָׁר לְהִבְיֹאוֹ מְעַרְבֵי שֶׁבֶת⁴⁶.

38) שסילק ידיו. (39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. (40) תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעשות בשבילנו מלאכה בשבת, "כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ונבוא לעשות בעצמנו" (מלשון רבינו הלכות שבת פרק ו, הלכה א). ודבר זה מדברי סופרים הוא, וכן אמרו (שבת דף קנ עמוד א): "אמירה לגוי - שבות".

י. **מְכַשְׁרֵי מִילָה, אֶפְלוּ בְּזַמְנָהּ⁶⁷, אֵינָן דוֹחִין אֶת יוֹם-טוֹב, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְעֲשׂוֹתָן מְעַרְב יוֹם-טוֹב. וְקָל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָחוּ מְכַשְׁרֵי מִילָה שְׁבוֹת, שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם⁶⁸, הַיֵּאָדָּה יְדָחוּ לֹא-תַעֲשֶׂה שְׁבִתוֹרָה?⁶⁹ אָבָל שׁוֹחֲקִין לָהּ סִמְנִין בְּיוֹם-טוֹב, הוֹאִיל וְרָאוּי לְקַדְרָה⁷⁰, וְטוֹרְפִין לָהּ יַיִן וְשִׁמּוֹן⁷¹.**

(67) ביום השמיני. (68) כגון, הבאת סכין על ידי ישראל דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר לעיל הלכה ו. (69) שהרי יום טוב אסור במלאכה מן התורה, שנאמר (ויקרא פרק כג, פסוק ח): כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר אמרנו לעיל הלכה ז, שאין להתיר מכשירי מילה מטעם עשה דוחה לא תעשה. (70) לתבל בהם את התבשיל שהרי מותר לבשל ביום טוב, וכל דבר שהוא מאכל בריאים אין בו משום איסור רפואה בשבת. (71) (שבת דף קלד עמוד א) כי אפילו בשבת אין איסור טריפת יין בשמן אלא מדבריהם, גזירה משום שחיקת סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה ("מעשה רוקח").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נוסח ברכת המוהל ואבי הבן; ברכת מילת גרים ועבדים; ערך מצות מילה וחיבותה.

א. **הַמֶּל מְבַרֵךְ קִדְּם שְׁמִימֵי²: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה - אִם מֶל בֶּן חִבְרוֹ. וְאִם מֶל אֶת בְּנוֹ - מְבַרֵךְ: וְצִוָּנוּ לְמוֹל אֶת הַבֶּן³, וְאָבִי הַבֶּן מְבַרֵךְ⁴ בְּרִכָּה אַחֲרָת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ⁵ בְּכַרְיָתוֹ שֶׁל אֲבִרָה אֲבִינּוּ. מִצְוָה עַל הָאָב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, יְתַר עַל מִצְוָה שְׁמִצְוִין יִשְׂרָאֵל שְׁמִימֵי⁶ כָּל עַרְל שְׁבִינֵיהֶן. לְפִיכָּה אִם אֵין שֵׁם אֲבִי, אֵין מְבַרְכִין אַחֲרֵיהָ בְּרִכָּה⁷. וַיֵּשׁ מִי שְׁהוֹרָה⁷, שְׁיִבְרָכוּ אוֹתָהּ בֵּית-דִּין אוֹ אֶחָד מִן הָעָם, וְאֵין רָאוּי לְעֲשׂוֹת בָּן.**

(2) כבר נתבאר לעיל (הל' ברכות פ"א, ה"ב) "שכל מצות-עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה קודם לעשייתה". (3) פסחים ז, ע"ב. ע"פ הכלל שקבע רבינו בהל' ברכות (פ"א, ה"א) "שכל העושה מצוה לעצמו, מברך: "לעשות". עשאה לאחרים מברך: "על העשייה". והיות ומצוה על האב למוול את בנו, לפיכך הוא מברך "למוול" כדין העושה מצוה לעצמו, אבל המל את בן חבירו שאינו מצווה על מילה זו אלא הוא מוציא בה את האב ידי חובתו, לפיכך הוא מברך "על המילה". (4) נוסף על הברכה הראשונה שבירך כשמל, או כשאחר בירך על מילת בנו. (5) אף-על-פי ש"להכניסו" משמע להבא (לעתיד) וזה כבר הכניס את הבן בברית? אבל עיקר ברכתו אינה מכוונת על המילה הזאת

לְפָנֵי הַמִּילָה, בֵּין לְאַחַר הַמִּילָה⁵⁷, או בְּשְׁלִישֵׁי שָׁל מִילָה⁵⁸ שֶׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת בֵּין רְחִיצַת כָּל גּוֹפּוֹ⁵⁹, בֵּין רְחִיצַת מִילָה; בֵּין בְּחִמִּין שֶׁהוּחַמוּ מְעַרְב שְׁבֶת, בֵּין בְּחִמִּין שֶׁהוּחַמוּ בְּשֶׁבֶת⁶⁰, מְפָנֵי שֶׁסְּפָנָה הִיא לְ⁶¹.

(54) שרוחצים בהם את המילה. (55) שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות, אבל אם נשפכו לפני המילה תידחה המילה, כי אין להתיר להחם מים מפני הסכנה, כי אדרבה אל ימול ואל יסתכן, וכן דעת הר"ה והרשב"א. (56) כדי לחזקו. (57) לרפאותו. (58) שאז המחלה מתגברת והילד בסכנה, וזכר לדבר, שנאמר (בראשית פרק לד, פסוק כח): והיה ביום השלישי בהיותם כואבים. (59) אף על פי שגזרו חכמים על רחיצת כל הגוף בחמים ואפילו בחמים שהוחמו מערב שבת, כמבואר (בשבת דף מ עמוד א) משום גזירה, מפני הבלנים שהיו מחמים המים בשבת, ואומרים מערב שבת הוחמו - במקום מצוות מילה התירו - שאין הגזירה שייכת בה כל כך (ר"ן לשבת פרק יט). (60) זה מוסב רק על רחיצת מילה ביום השלישי, אבל על הרחיצה לפני המילה אין נימוק זה מועיל, כי אדרבה לא ימול ולא יסתכן. ואין היתור לרחיצה בחמין לפני המילה אלא בחמים שהוחמו מערב שבת או שחיימם גוי בשבת לצורך עצמו, ולומר לגוי שיחמם בשבת לצורך התינוק - אסור. וראה במוספנו "תשובות רבינו" להלכות מילה פרק ב מה שהשיב בעניין זה לחכמי לונל. (61) וזה לשון רבינו (הלכות שבת פרק ב, הלכה ג): "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", - הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל פרק ח, פסוק כח): וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

ט. **שְׁכָחוּ וְלֹא הִבִּיאוּ סִפִּין מְעַרְב שְׁבֶת - אוֹמֵר לְעַפּוֹ"ם לְהִבִּיא סִפִּין⁶² בְּשֶׁבֶת; וּבְלִבְד שְׁלֹא יִבִּיא אוֹתוֹ דֶּרֶךְ רְשׁוֹת הָרַבִּים⁶³. כָּלּוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שְׁעֲשִׂיתוּ בְּשֶׁבֶת אֶסְוֶרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם שְׁבוֹת⁶⁴, מִתָּר לָנוּ לִזְמַר לְעַפּוֹ"ם לְעֲשׂוֹת אוֹתָן, כִּדֵּי לְעֲשׂוֹת מִצְוָה בְּזַמְנָהּ; וְדָבָר שְׁעֲשִׂיתוּ אֶסְוֶרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם מְלֶאכָה⁶⁵, אֶסְוֶר לָנוּ לִזְמַר לְעַפּוֹ"ם לְעֲשׂוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת⁶⁶.**

(62) דרך מבוי שאינו מעורב שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים ולצורך מצוות מילה התירו. (63) שאיסור ההעברה ברשות הרבים הוא מן התורה. (64) שבות ממלאכת שבת, וכל מלאכה שאינה אסורה מן התורה, אלא שחז"ל גזרו עליה שלא לעשותה נקראת "שבות" מלשון "וביום השביעי תשבות". (65) וגם העברת חפץ דרך רשות הרבים מלאכה היא ש"הוצאה" מרשות לרשות היא משלושים ותשע מלאכות האסורות בשבת. (66) אפילו לצורך מצוה (עירובין דף סח עמוד א) והשווה דברי רבינו הלכות שבת (פרק ו הלכה ט), והטעם שאסור לנו לומר לגוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אהבת (בראשית כב, א) שטרם שנולד נתקדש למצוה זו, ככתוב (שם, יז, יט): אבל שרה אשתך יולדת לך בן... והקימותי את בריתי אתו וגו' בריתי - זו ברית מילה. (12) בבשרו, לא כשאר החוקים שאינם חקוקים בבשרו של אדם, כמו תפילין וציצית וכדומה. (13) ובניו, הצאצאים והצפיעות (ישעיה כב, כד) מתרגם יונתן: בנאי ובני בניא. (14) שגם בניו אחריו לדורותם חתמם הקב"ה באות מילה, שהיא ברית קדושה בין ה' ובינינו. (15) בשכר מצות מילה נעשה הקב"ה לנחלתנו וחלקנו, ככתוב (בראשית יז, ז): והקימותי את בריתי... להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. (16) כאן הוא פונה לה' בבקשה, כאומר: "אתה צורנו וכו'. וראה במוספנו "תשובות רבינו". (17) הנפש, שהיא חביבה מהכל, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ז): נתתי את ידידות נפשי. (18) הנפש שבגופנו, או הנפש הנשארת לנו אחרי מותנו. (19) מגיהנום, וכן אמר הנביא (זכריה ט, יא): גם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו. וכן אמרו חז"ל (עירובין יט): "אברהם אבינו יושב על יד פתחו של גיהנום ומעלה את כל מי שנימול". (20) נוסח ברכה זו נמצא בשבת קלז: וכדאי להעיר, שרבינו בתשובותיו מביא ברכה זו בנוסח אחר. ראה במוספנו "תשובות רבינו". (21) "שהרי מצוה זו אינה תמידית ואינה מצויה בכל עת, והרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן" (מלשון רבינו לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ט). ורבים חולקים על רבינו, וסוברים שאין לברך "שהחיינו" בברית מילה, משום שאין מברכים ברכה זו אלא בשעת שמחה וחדוה, וכאן התינוק מצטער (ראה כתובות ח; 'תוספות' לעירובין מ:). אולם ב'הגהות מיימוניות' דוחים סברא זו שאין "ברכת שהחיינו" מתבטלת מחמת צער, שהרי תלמוד ערוך הוא: "מת אביו והוא יורשו - בתחילה אומר ברוך דיין אמת, ולבסוף הוא מברך שהחיינו" [אם אין עמו אחרים] (ברכות נט; ; וראה לעיל הל' ברכות פ"י, ה"ז). והגרא ב"ד סי' רסה ס"ק לו, אומר: כי הברכה היא על שמחת המצוה לא על שמחת הגוף, וגדולה מזו כתב הרדב"ז (ח"א סימן תלד): שבני האנוסים הבאים להכנס תחת כנפי השכינה, מברכים בעצמם בשעת מילתם ברכת שהחיינו, ואע"פ שצטערו מחמת הכאב, אין שמחה אלא שמחת הלב, כי אע"פ שהגוף מצטער הלב שמח, ועל שמחת הלב הוא מברך והכתוב אומר (תהלים קיט, קסב): שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ודרשוהו חז"ל (שבת קל). על המילה. "ונהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ובמלכות מצרים לברך שהחיינו כרבינו" (לשון השו"ע סי' רסה, סעיף ז).

ד. המל את הגרים, מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וציונו למול²² את הגרים ולהטיף²³ ממונו דם ברית, שאלמלא דם הברית לא נקיימו שממים וארץ, שגאמר: אם לא בריתי יומם ולילה חקות שממים וארץ לא שמתי²⁴.

(22) שאין זה כעושה מצוה להוציא אחרים, כי מילת גר מוטלת על כל ישראל, וכולם שוים בדבר, אלא שהקודם בו זכה, ולפיכך מברך "למול" כדין "אב המל את בנו".

שנתקיימה רק עכשיו, אלא נותן שבח לה' שציונו על מצוה זו בכללה. ותיקנו לברכה כעת, לגלות ולהודיע שמילה זו נעשית לשם הקב"ה ולא לשם עבודה-זרה ('תוספות' לפסחים ז). ומטעם זה, אין לתמוה למה מברכה אחר העשייה, בניגוד ל"ברכת המצוות" שמברכים אותה לפני העשייה? כי אין זו "ברכת המצוות" אלא ברכת שבח והודאה בעלמא (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בתשובתו, ראה במוספנו "תשובות רבינו". אולם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד על אביו שדעתו לברך ברכה זו לפני המילה, וכזה הורה ונעשה מעשה לפניו (חידושי הרמב"ם שחיבר בנו, הובא בספר "מעשה רוקח" דף א' עמ' ב', וב"קובץ" דפ' ליפסא דף גב:). (6) כי ברכה זו ניתנה לאב, משום תוספת מצוה המוטלת עליו יותר מעל כל ישראל. נוסחנו כנוסח כת"י התימנים, ובדפוסים אחרים כתוב: אחריה. (7) רב האי גאון, הובא ברא"ש לקידושין פ"א. ורב יהודאי גאון, הובא ב"האשכול" ח"ב פרק ב.

ב. ואם היו שם עומדין⁸, אומרים: קָשָׁם שְׁהַכְנַסְתוּ לְבְרִית, פֶּן תִּכְנַסְהוּ לְתוֹרַה וְלַחֲפָה וְלַמְעֻשִׁים טוֹבִים⁹.

(8) כלומר, אם יש עוד אנשים הנוכחים בשעת המילה. ונקט רבינו "עומדים" כי מצוה לעמוד בשעת המילה, וסמך לדבר: ויעמוד כל העם בברית (מלכים-ב כג, ג) וכן הודגש בתלמוד (שבת קלז): "העומדים אומרים", וכן כשמביאים התינוק לחדר הברית הכל עומדים מפני נושאי התינוק לחלוק כבוד לעושי המצוה ('ברטנורא' לביכורים פ"ג, מ"א). וגם צריך שיהיו עשרה אנשים בשעת הברית מילה, שאנו מדמים תינוק הנימול שיצא ממעי אמו, ליוצא מבית האסורים המחוייב להודות בפני עשרה, כמבואר לעיל (הלכות ברכות פ"י, ה"ח). אלא שאין לעכב מצות מילה כשאין עשרה (דרכי משה' ליו"ד סי' רסה). (9) שבת קלז, ע"ב. אמירה זו מכוונת ע"פ ההלכה שהאב חייב למול את בנו, לפדותו ללמדו תורה ולהשיאו אשה (קידושין כט). והיא מרמזת לאב שמהיום והלאה מוטלות עליו מצוות אלו. והזכירו "מעשים טובים" באחרונה, אע"פ שהבן חייב במצוות מבן י"ג שנה, וזמן חופה הוא רק כשהוא בן שמונה-עשרה שנה, לפי שאין בית-דין של מעלה מעניש עד שיהיה בן עשרים, והוא נכנס לחופה לפני כן בהיותו בן שמונה-עשרה (אבודרהם).

ג. ואחר-כך מברך אבי הבן או המל¹⁰ או אחד מן העומדין שם: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדש יידינו¹¹ ממצטן וחק בשאר¹² שם, וצאצאיו¹³ חתם באות ברית קדש¹⁴. על בן בשכר זאת, אל חי חלקנו¹⁵ צורנו¹⁶, צוה להציל ידידות¹⁷ שארנו¹⁸ משחת¹⁹ למען בריתו אשר שם בבשרנו²⁰. ברוך אתה ה', פורת הברית. ואבי הבן מברך "שהחיינו"²¹.

(10) ונוטל ידיו ורוחץ פיו שנתלכלכו מחמת המילה, ואחר כך מברך (שם). (11) יצחק אבינו נקרא ידיד, על שם: אשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קלה; יבמות מו:). שאינו צריך הטפה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר (שבת קלה). ולפיכך מספק יש להחמיר ולהטיף, אבל אין מברכים על הספק, משום חשש ברכה שאינה צריכה, וכמבואר לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טו (ע"פ הש"ך יו"ד סי' רסח, סק"א). (30) שיש לו זכרות כזכר, ונקבות כנקבה. (31) וכבר אמרנו שאין מברכים על הספק. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' תשובה ארוכה לרבינו בנידון זה. וכדאי להביא כאן דברי התפארת ישראל' למסכת שבת (פרק יט, מ"ג) הכותב: "וחדשים מקרוב כתבו שאין אנדרווגינוס בנמצא כלל, ואני אומר אשר פיהם דבר שוא וימינים ימין שקר, ועיני ראו ולא זר, זה כשתיים-עשרה מלתי בעצמי ילד כזה, שהיתה לו זכרות כהוגן, ולא היה לו נקב בראש הגיד, רק שממקום הראוי לנקב היתה נמשכת בליטה בעור כמו חוט לאורך הגיד עד למטה באמצע הכיס, ושם היתה לו נקבות כראוי, ומשם השתיין... וזה לפני חמש-עשרה שנה הביא לי קצב אחד כבש לשאול עליו אם כשר הוא, והראני בו זכרות למטה ככל האילים, ונקבות סמוך לאחוריים ככל הרחלות".

ז. עפ"ם שצריך לחתך ערלתו מפני מפה או מפני שחין שגולד בו - הנה אסור לישראל לחתך לו אותה; שהעפ"ם אין מעלים אותם³² מידי מיתה ולא מורידין אותן אליה; אף-על-פי שנעשית מצוה ברפואה זו, שהרי לא נתפון למצוה³³. לפיכך אם נתפון העפ"ם למילה³⁴, מתר לישראל למול אותו³⁵.

32) שאסור לרפאות גויים עובדי עבודה-זרה, שנאמר (דברים ז, ג): "ולא תחנם (ע"ז כו:). "וכל מקום שנאמר גוי סתם, הרי זה עובד ע"ז" (לשון רבינו הל' מאכלות אסורות פ"א, ה"ח). אבל במקום שיש לחוש לאיבה אם לא ירפאנו, מותר לרפא אותו בשכר (ראה הל' ע"ז פ"י, ה"ב). (33) אלא לשם רפואה בלבד. (34) לשם מצות מילה, לא לשם גירות. ורבינו בהל' מלכים (פ"י, ה"י) כותב: "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה", וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. (35) אע"פ שמרפאו בכך.

ח. מאוסה היא הערלה, שנתגנו כה הגוים, שנאמר: פי כל הגוים ערלים³⁶. וגדולה היא המילה, שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל³⁷, שנאמר: התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך וגו'. וכל המפר בריתו של אברהם אבינו, והניח ערלתו³⁸ או משכה³⁹ - אף-על-פי שיש בו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא⁴⁰.

36) נדרים לא, ע"ב. ונאמר (שמואל-א יז, כו): כי מי הפלשתי הערל הזה. (37) נדרים, שם. זה שאנו חומדים ומתאזים לאחוז התינוק - בשעה שנימול - על הברכים, יש לזה סמך במדרש 'שוחר טוב' (הובא ב'ילקוט שמעוני' תהלים לה) על הפסוק: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך!

המבואר לעיל ה"א. (23) לפי שיש כמה גרים המתגירים כשהם נימולים, ועיקר מילתם הטפת דם ברית, לפיכך תיקנו לומר לכולם כן (רי"ף לשבת פ"ט, ובר"ן שם). (24) שבת קלו, ע"א. כי אע"פ שידוע הוא שהתורה מקיימת את העולם, אבל אין עסק התורה אלא בזמן שבני אדם ערים, ובשעה שהם ישינים על מיטותיהם מי מקיים אז העולם? אבל המילה דבוקה בגופו של אדם בשכבו ובקומו וראויה היא לקיים את העולם גם ביום וגם בלילה, שאפילו כשהם ישינים הם מוכתרים במצוה זו (רי"ף ל"עין יעקב" נדרים לא:), וזה שאמרו במדרש (הובא ב'ילקוט שמעוני ירמיה לא:): "צא וראה, אי זה ברית שהיא נהגת ביום ובלילה? אי אתה מוצא אלא מילה". ותיקנו לומר נוסח זה בגרים ובעבדים, כמבואר בסמוך, לרמז בזה, כי אף שאמר אלהים לאברהם: "זאת בריתי אשר תשמרו... ובין זרעך אחריך" והיה נראה מזה שאין הברית כוללת אלא את בני ישראל שהם זרע המיוחד של אברהם, לפיכך הוא מדגיש במילתם שדם הברית מקיים את כל הבריאה בכללה, וגם אלה כשנימולו נכנסו בכלל מקיימי העולם ('הבונה' ל"עין יעקב" שבת קלו:). ויש מפרשים: מפני שהם בני דעת - כי על כן מבוגרים הם - ומעודדים אותם, כדי שיקבלו עליהם עול תורה ומצוות בשמחה, ולא ידאגו לדם הנוטף מהם ('המאור' שבת פ"ט).

ה. המל את עבדו, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו למול²⁵ את העבדים ולהטיף מהן דם ברית, שאלמלא דם ברית לא נתקמו שמים וארץ. ואם מל עבד של אחרים, מברך "על מילת²⁶ העבדים". והמל אדם גדול²⁷, צריך לכסות ערותו עד שייברך²⁸, ואחר-כך מגלהו ומל אותו.

25) שהמצוה מוטלת ביחוד על האדון למולו, והרי זה כאב המל את בנו המברך "למול". (26) כדין העושה מצוה לאחרים, וכמבואר לעיל ה"א. (27) כגון גר ועבד, או ישראל ערל שנימול כשהוא גדול. (28) רי"ף, שבת פ"ט. אבל במילת קטן אין צורך לכסות ערותו בשעת הברכה. ואע"פ שכתב רבינו לעיל (הל' קריאת שמע פ"ג, ה"טו) שאסור לקרוא קריאת שמע נגד ערות הקטן, אפשר לומר שלקטן כל כך - בן שמונה ימים - לא נחכוין רבינו. גם יש לחלק, שכאן הרי מתכוין לשם מצות מילה, ומשום תיקון מילה ערותו מתגלית, אני קורא בו: "והיה מחניך קדוש", ואין בזה משום: "ולא יראה כן ערות דבר" (הרא"ש לברכות פ"ג). וראה במוספנו 'תשובות רבינו' ובהערתנו שם.

ו. גר שמל קדם שנתגיר, וקטן שגולד פשהוא מהול - פשמיטפין ממנו דם ברית, אינן צריכין ברכה²⁹. וכן אנדרווגינוס³⁰, אין מברכין על מילתו, מפני שהוא אינו זכר ודאי³¹.

29) מפני שהטפת דם של אלו אינה אלא מספק, כי בקטן יש להניח שמא אין ערלתו כבושה והרי הוא נימול מלידה, ובגר יש פוסקים ('רבינו חננאל' הובא ב'תוספות' שבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשמחה, כגון מילה... עדיין עושים אותה בשמחה" (שעושים משתה, רש"י שם).

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִינְעָן

סֵדֵר תְּפִלוֹת כָּל הַשָּׁנָה

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר תפילות כל השנה".

בסדר התפילות יש להעיר כמה דברים:

א. מיקומו של סדר התפילות מוכיח עליו שהוא עניין לעצמו, שהרי נסדר לאחר הלכות מילה שבסוף ספר אהבה ולפני ספר זמנים (הלכות שבת) ומיד לאחר הלכות מילה כתב "ברוך רחמנא דסינען" כלומר שזה סיום הספר, ונמצא בסדר התפילות הוא עניין נפרד בפני עצמו וא"כ תמוה מדוע לא הזכיר מאומה אודות סדר התפילות בסוף ההקדמה שהיא ה"מפתח" לכל ספר הי"ד, והרי כתב ספרו בתכלית הדיוק כולל מספר הפרקים, ההלכות והספרים, ומדוע לא הזכיר דבר אודות סדר מצות התפילה שכתב.

ב. הדבר הראשון שמזכיר בסדר התפילות הוא אמירת פרשת "צו" עניין זה מקורו בזוהר, ומכאן רואים שאין לחלק ח"ו בין נגלה דתורה ופנימיות התורה, שהכל תורה אחת.

ג. בסוף "סדר התפילות" מונה כל ההפטרות של כל השנה מלבד הפטרת פרשת וילך, ומביא הפטרת נצבים ומיד לאחר הפטרת האזינו. ויש לעיין ולברוק בכת"י אולי זו השמטת המעתיק או המדפיסים.

ד. לאחר פירוט ההפטרות מוסיף ומסיים: "וכן נהגו כל העם להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה, בשבת שאחר תשעה באב נחמו נחמו עמי. . . בשביעית שוש אשיש בה". אבל בפסיקתא מוסיף עוד שתי הפטרות "תרתי דתיובתא" ("דרשו" ו"שובה") וכן הובא בטור, אבל הרמב"ם אינו מזכיר כלל תרתי דתיובתא, ויש לומר שכוונתו במפטירין בדברי ישעיהו אינו ללמדנו סדר ההפטרות אלא בכדי לסיים בדבר טוב.

יין מלכות, ספר אהבה, סימן כ' מתוך רמב"ם "פרס המלך")

אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות, בשערות ראשי - אני מקיים "לא תקיפו פאת ראשכם", ותפילין - אני מניח בראשי, בצוארי - עטיפת ציצית וכו' וכו', הגיד - מצות מילה ופריעה, ברכיים - בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה". וכן נוהגים לעשות כסא לכבוד אליהו הנביא, על-פי דברי 'פרקי דרבי אליעזר' (פ"ט): "בשעה שברח אליהו מארץ-ישראל נגלה עליו הקב"ה ואמר לו: מה לך פה אליהו? אמר לו: קנא קנאתי לה' (ראה מלכים-א יט, י), אמר לו הקב"ה: לעולם אתה מקנא, קנאת בשמים... וכאן אתה מקנא, חיך שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהו עושים מושב כבוד למלאך הברית, שנאמר (מלאכי ג, א): ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא. (ראה 'טור' יו"ד סי' רסה). (38 שלא מל את עצמו. 39) שהיה מהול, ומשך בעור אברו עד שנשתרברב וכיסה את העטרה כדי שלא יראה מהול. (40) ירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ט. **בּוֹא וּרְאֵה בְּמָה חֲמוּרָה מִלֵּה - שְׁלֹא נִתְּלָה לְמִשְׁה רַבְּנֵי עַלְיָה אֶפְלוּ שְׁעֵה אַחַת⁴¹, אַף-עַל-פִּי שְׁהִיָּה בְּדָרְךָ. וְכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִכְרְתוּ עַלְיָהן שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, שְׁנֵאמַר: אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה', מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר פָּרַת אִתָּם בְּחָרֵב; וְשֵׁם הוּא אוֹמַר: אִתָּם נִצְבִים הַיּוֹם בְּלָכֶם, לְעִבְרָךְ בְּבְרִית ה' אֲלֵהֶיךָ - הֲרִי שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת. וְעַל הַמִּלָּה נִכְרְתוּ שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת⁴² עִם אַבְרָהָם אֲבִינוּ; וְאִתְּנָה בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ, אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אִתְּךָ, וְהִקְמַתִּי אֵת בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ, לְבְרִית עוֹלָם, וְאַתָּה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר, זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמֹר, וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית, וְהָיְתָה בְּרִיתִי בִּכְשִׁרְכֶם, לְבְרִית עוֹלָם, אֵת בְּרִיתִי הַפֶּר, וְהִקְמַתִּי אֵת בְּרִיתִי אִתָּךְ, לְבְרִית עוֹלָם, וְאַתָּה בְּרִיתִי אֶקִּים אֵת יִצְחָק.**

(41) שכל זכויותיו של משה רבינו לא עמדו לו להצילו, בשעה שנתרשל מן המילה, אלא מיד שנתרשל ביקש המלאך להרגו, שנאמר (שמות ד, כד): ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו, ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה. ובנדרים (לא): שנינו בברייתא: "אמר רבי יוסי, חס-ושלום שנתרשל משה רבינו מן המילה, אלא כך אמר: אמול ואצא (לדרך) - סכנה היא... אמול ואשהה שלשה ימים, הקב"ה אמר לי: "לך שוב מצרים!" אלא מפני מה נענש? "מפני שנתעסק במלון תחילה" והיה לו להתעסק במילה תחילה, ואותו מלון סמוך למצרים היה, שלא היתה עוד סכנה בדרך קצרה כזו, הרי שמלוא שעה של התעסקות במלון לא תלחתה לו. (42) מקור כל הלכה זו בנדרים (פ"ג, מ"א). וחז"ל (שבת קל). אמרו: "כל מצוה שמסרו ישראל עצמם עליה למיתה בשעת גזירת המלכות, כגון ע"ז ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמם עליה בשעת גזירת המלכות, כגון תפילין עדיין היא מרופה בידם". וכן אמרו (שם): "כל מצוה שקיבלו עליהם

נְהָגוּ הָעָם לְקִרְוֹת בְּכָל יוֹם בְּשִׁמְרָתָא². אַחַר שְׁקוּרִין פְּרָשַׁת, "צו"³ וּבְרִכַּת פְּהִינִים⁴ קוֹרִין מִשְׁנֵה זו. אֵלֹו דְבָרִים⁵ שְׁאִין לָהֶם שְׁעוֹר הַפְּאָה⁶ וְהַבְּפוּרִים וְהַרְאִין⁷ וּגְמִילוֹת חֲסָדִים וְתִלְמוּד תּוֹרָה. אֵלֹו דְבָרִים שְׁאֵדָם אוֹכַל פְּרוֹתֵיהֶן בְּעוֹלָם הָיָה וְהַקְרִין⁸ קִיָּמַת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. כְּפוּד אָב וְאִם וּגְמִילוֹת חֲסָדִים⁹ וְעִיּוֹן תְּפִלָּה¹⁰ וּבְקוּר חוֹלִים וְהַשְׁכַּמַּת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יְדֵי חוֹזֶף פָּעַת הַיָּמָה²⁴ אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעַת קִבְּצִי אֶתְכֶם כִּי־אֶתֶן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלַתְּהִלָּה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוֹבֵי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר ה'. וְנֹאמַר²⁵ אֶת־הַיָּמָה הוּא ה' לְבָדָף אֶתְּהָ עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֶתְּהָ מְחִיָּה אֶת־כָּלֶם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לָךְ מִשְׁתַּחֲוִים. אֶתְּהָ הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוּ מֵאֹרֶן פְּשָׁדִים וְשַׁמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם. אֶתְּהָ הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְמוֹנֶה²⁶. ה' מְלָךְ ה' מְלָךְ ה' מְלָךְ לְעוֹלָם וָעֶד. ה' מְלָךְ כּוֹ עַד בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן :

(2) אחרי ברכות התורה הנזכרות לעיל (הל' תפלה פ"ז, ה"י).
 (3) את בני ישראל (במדבר כח), והיא "פרשת התמיד".
 (4) שם, ו, כג. ושתי פרשיות אלו כבר הזכירן רבינו (לעיל הל' תפלה פ"ז, ה"יא) לקרותן אחרי ברכת התורה.
 (5) מסכת פאה פ"א, מ"א. (6) שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים, ככתוב (ויקרא יט, ט). (7) שחייב אדם להיראות בחצר בית המקדש בשלש רגלים, ככתוב (שמות כג, יז): שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את וגו'.
 (8) עיקר הדבר ועצמותו, "בעבור שהכות בקרנים, יקראו גוף הדבר קרנו" (רמב"ן לויקרא כג, כח). (9) שבגופו, כגון ביקור חולים וקבורת המת וכו' אבל גמילות חסדים שבממון, כגון פדיון שבויים וכיוצא בה, יש לה שיעור, שיתן בכל פעם שתבוא מצוה כזו לידו עד כדי חמישית מהריח שבנכסיו, ויתר אינו מחוייב, כמאמרם (כתובות נ:): "המבזבז, אל יבזבז יותר מחומש" (רע"ב שם).
 (10) לכויץ בתפילתו, מכאן ואילך נמצא בברייתא במסכת שבת קכז. כעדות ה'תוספות' (ברכות יא:). ובכת"י התימנים, אין כל הפיסקה הזו, נמצא שאין לפנינו אלא מה ששנוי במשנה פאה פ"א. וקוראים משנה וברייתא זו — מפני שאלה הלכות פסוקות הן, מבלי מחלוקת תנאים, "ואין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה" שאינה צריכה עיון, ולא יאה מהרהר בה בתפילתו (ברכות לא. וברש"י שם). נמצא שתיכף אחרי ברכות התורה למד במקרא, במשנה ובברייתא (ראה ב'תוספות' לברכות יא:).
 (11) ברכות לא, ע"א. ומפורש בדברי רבינו הלכות "איסורי ביאה" פרק יא, הלכה ג. (12) מגילה כח, ע"ב.
 (13) חבוקק ג, ו. (14) ברכות סד, ע"א. וכל אלה הלכות ואגדות פסוקות הן. (15) ישעיה נד, יג. (16) תהלים טו, א. ובכת"י התימנים, אין כל הפיסקה הזו. ובימשה רוקח' היא מוקפת בסוגריים. (17) תנא דבי אליהו, פרק כא. (18) קהלת ג, יט. (19) לשון שררה (בראשית לב, כט). (20) לשון יושר, בתוספת נ"ן התואר (ישעיה מד, ב). (21) בסידור "עבודת ישראל" הגיה לומר: ותגבה, והכל מוסב אל "קרננו" שתרגום ותגבה בישועתך. וכן הנוסח ב'טור' או"ח סי' מו. (22) עיקר ברכת הודאה זו תוקנה כנגד דורות השמד שגזרו עליהם לא לקרוא קריאת שמע, והוכרחו לקרוא בסתר, ולפיכך מסיים: מקדש שמו ברבים, להודות בזה לה' שנתבטלה הגזירה ויכולים לקדש את שמו

בֵּית־הַמִּדְרָשׁ וְהַכְּנֶסֶת אֹרְחִים וְהַבָּאָת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה פְּנֵגַד פְּלִם. אָמַר רַבִּי זִירָא¹¹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הַחֲמִירוּ עַל עֲצָמָן שְׂאֵפְלוּ וְיֵאוֹת טַפַּת דָּם פְּחַרְדָּל יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שִׁבְעָה נְקִיִּים. תָּנָא דְּבִי אֱלִיהוּ¹² כָּל הַשּׁוֹנֶה הַלְכוֹת בְּכָל יוֹם מִבְּטָח לֹא שֶׁהוּא בֶן הָעוֹלָם הַבָּא. שְׁנֹאמַר, 'הַלְכוֹת עוֹלָם¹³ לֹא'. אַל תִּקְרִי 'הַלְכוֹת' אֶלָּא 'הַלְכוֹת'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינְא¹⁴ תַּלְמִידֵי חֻכְמִים מְרַבִּים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שְׁנֹאמַר, 'וְכָל־ בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה' וְכוּ'. מִזְמוֹר לְדָוִד¹⁶ ה' מִי־גִיּוֹר בְּאֶהְלֶךְ מִי־יִשְׁכַּן בְּהַר קֹדֶשׁ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפּוֹעֵל צְדָקָה. לְעוֹלָם¹⁷ יִהְיֶה אָדָם יֵרָא שָׁמַיִם בְּסִתְרָה וּמוֹדָה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בְּלִבּוֹ וַיִּשְׁפֹּם וַיֹּאמֶר רַבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא עַל צְדָקוֹתַי אֲנִיחֵנוּ מִפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הִרְבִּים. מָה אָנוּ מָה חַיֵּינוּ מָה חֲסִדְנוּ מִה־צְדָקָתְנוּ מִה־פְּחָנוּ וּמִה־גְבוּרָתְנוּ מִה־נְאֻמָּה לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגְּבוּרִים כְּאֵין לְפָנֶיךָ וְאִנְשֵׁי הַשָּׁם כְּלֹא הִיוּ וְחֻכְמִים כְּכֹלֵי מַדָּע וְגִבּוֹנִים כְּכֹלֵי הַשִּׁפְלָה כִּי כָּל מַעֲשֵׂינוּ תִּהְיֶה וְבָהּ וַיְמִי חַיֵּינוּ הֵבֵל לְפָנֶיךָ כִּמוֹ שִׁכְתוּב בְּדַבְרֵי קֹדֶשׁ¹⁸ 'וּמוֹתֵר הָאָדָם' וְגו'. אֲבָל אֲנִיחֵנוּ עִמָּךְ בְּנֵי בְרִיתְךָ. בְּנֵי אַבְרָהָם אוֹהֲבֶךָ שְׁנֹאשְׁבַעְתָּ לּוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. זָרַע יִצְחָק יַחֲדֶךָ שְׁנֹעֲקֶךָ עַל־גְּבִי מִזְבִּיחֶךָ. עֲדַת יַעֲקֹב בְּנֵךְ כְּכּוֹרֶךָ שְׁמֵאֲהַבְתָּךְ שְׁאֲהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשְׁמַחְתָּךְ שְׁשִׁמַּחְתְּבוֹ קְרָאת אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל¹⁹ וַיִּשְׁרוּן²⁰. לְפִיכֶךָ אָנוּ חֲזִקִין לְהוֹדוֹת לָךְ וּלְשַׁבְּחֶךָ וּלְפָאֶרְךָ וְלִתֵּן שִׁבְחָה וְהוֹדָאָה לְשִׁמְךָ. וְחֲזִקִין אָנוּ לִזְמַר לְפָנֶיךָ בְּכָל־יוֹם עֶרֶב וְבֶקֶר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אֲשֶׁרֵינוּ מִה־טוֹב חָלַקְנוּ מִה־נְעִים גּוֹרְלָנוּ מִה־יָפֵה יִרְשָׁתָנוּ. אֲשֶׁרֵינוּ שְׂאֵנוּ מִשְׁפִּימִין וּמַעֲרִיבִין בְּכָל־יוֹם תְּמִיד עֶרֶב וְבֶקֶר וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אֶתְּהָ הוּא קֹדֶם שְׁנֹבְרָא הָעוֹלָם אֶתְּהָ הוּא אַחַר שְׁנֹבְרָא הָעוֹלָם אֶתְּהָ הוּא בְּעוֹלָם הַיָּה וְאֶתְּהָ הוּא לְעוֹלָם הַבָּא. אֶתְּהָ הוּא רֵאשׁוֹן וְאֶתְּהָ הוּא אַחֲרוֹן קֹדֶשׁ שְׁמֶךָ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תְּרוּם וְתַגְבִּייה²¹ קִרְנָנוּ. בְּרוּךְ הַמְּקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּרַבִּים²². אֶתְּהָ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת וּבְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם הָעֲלִיוֹנִים. אֶתְּהָ הוּא רֵאשׁוֹן וְאֶתְּהָ הוּא אַחֲרוֹן וּמַבְלַעְדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קִבֵּץ קוֹיֶךָ מֵאַרְבַּע פְּנוּתוֹת הָאָרֶץ יִפִּירוּ וַיִּדְעוּ כָּל־בְּאֵי עוֹלָם כִּי אֶתְּהָ־הוּא הָאֱלֹהִים לְבָדָף²³ לְכָל־מַמְלַכּוֹת הָאָרֶץ. אֶתְּהָ עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ. וַיְמִי בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ בְּעֲלִיוֹנִים אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים מִי שְׂיֹאמַר לָךְ מִה־תַּעֲשֶׂה. אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים עֲשֵׂה עִמָּנוּ כִּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל־

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פינו מלא שירה פנים ולשוננו רנה כהמון גליו
 ושפתותינו שבה כמרחבי רקיע ועינינו מאירות
 בשמש וכירח וידינו פרושות כנשרי שמים ורגלנו
 קלות כצילות אין אנו מספיקין להודות לך ה'
 אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את שמך על אחת
 מאלהי אלפי אלפים ורב³⁴ רבי³⁵ [רבי] רבבות
 פעמים הטובות נסים וגבורות שעשית עמנו ועם
 אבותינו. מלפנים ממצרים גאלתנו ה' אלהינו
 מבית עבדים פדיתנו. ברעב זנתנו ובשבע
 כלבלתנו. מתרב הצלתנו ומדבר מלטתנו ומחללים
 רעים רבים דליתנו³⁶. ועד הנה עזרנו רחמיך ה'
 אלהינו ולא עזבנו חסדיך. על כן אברים שפלת
 בנו ורוח ונשמה שפנתה באפינו ולשון אשר שמת
 בפינו הן³⁷ הם יודו ויברכו את שמך ה' אלהינו
 וכו' ישתבח וכו'. וכן נהגו לקרות כל מ'זמור שיר
 ליום השבת³⁸ קדם שיתחילו פסוקי הזמירות ביום
 השבת וביום הפורים. ויש מקומות שנהגו לקרות
 הלל הגדול³⁹ בשבתות קדם פסוקי הזמירות. ויש
 מקומות שנהגו לקרות שיר המעלות⁴⁰ - הפל

כמנהגם:

33) מקורו בתקופת המשנה (פסחים פ"י, מ"ז). ונקרא שם
 'ברכת השיר', ופירושו בתלמוד (שם, קיח). שהוא: "נשמת
 כל חי". וקטעים מנוסח זה נזכרים במסכת תענית (ו:).
 34) בדפוס מנוסחה, תיבה זו איננה. 35) רבכי, ודגשות
 הבי"ת לחסרון הכפל, והמון עם קורא רובי בשורק, וטעות
 היא ('אבודרהם'). 36) רוממתנו, כמו: ארוממך ה' כי
 דליתני (תהלים ל, ב). 37) לשון הנה, ודוגמתו: הן הנה
 היו לבני ישראל (במדבר לא, טז). ויש מנקדים: הן-הם,
 כמו: הן-עם לבדד ישכון (שם, כג, ט) סדר 'עבודת ישראל'.
 38) תהלים צב. 39) הוא פרק קלו שבתהלים. ולמה נקרא
 שמו הלל גדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם
 ומחלק מזונות לכל בריה, שכתוב בפרק זה: נתן לחם לכל
 בשר וגו' (פסחים קיח, וברש"י). 40) תהלים קכא-קכד.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע זו היא נסחה.
 ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא
 חשך כו' עד יוצר המאורות. ברכה שנייה - אהבת
 עולם אהבתנו ה' אלהינו חמלה גדולה ויתרה
 חמלת עלינו אבינו מלפנו כו' עד בעמו ישראל
 באהבה:

ברכה אחרונה שלאחר קריאת שמע זו היא נסחה.
 אמת ויציב וכו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל.
 ובערבית - ברכה ראשונה ברוך אתה ה' אלהינו
 מלך העולם אשר בדברו מעריב ערבים עד ברוך
 אתה ה' המעריב ערבים. ברכה שנייה - אהבת
 עולם בית ישראל עמך אהבת וכו' עד ברוך אתה
 ה' אוהב עמו ישראל⁴¹. ברכה ראשונה שלאחר

בגלוי ובמנין של עשרה (שבלי הלקט). 23) כנוסח
 'מעשה רוקח', ובנוסח אחר: "לכל". 24) צפניה ג, כ.
 25) נחמיה ט, ו. 26) תהלים קב, כח. ובכת"י התימנים,
 כל הפיסקא הזאת אינה.

ברכה ראשונה שמברכין לפני פסוקי הזמירות²⁷
 זהו נסחה. ברוך שאמר והיה העולם. ברוך הוא.
 ברוך אמר ועושה. ברוך גוזר ומקיים. ברוך מרחם
 על-הארץ. ברוך מרחם על-הבריות. ברוך מעביר
 אפלה ומביא אורה. ברוך משלם שכר טוב ליראיו.
 ברוך שאין לפניך לא עולה לא שכיחה ולא קרב
 ולא מרמה לא משוא פנים ולא מקח שחד. ברוך
 אל חי לעד וקיים לנצח. ברוך אתה ה' אלהינו מלך
 העולם. האל המהלל פני עמו משבח ומפאר
 בלשון כל-חסידי וועבדיו. ובשירי דוד עבדך
 משיחך הנלהף ה' אלהינו בשבחחות ובזמירות נודך
 ונשבחה ונפארה ונזכיר שמך מלפנו אלהינו יחיד
 חי העולמים. משבח ומפאר עדי עד שמו. ברוך
 אתה ה' מלך מהלל בשבחחות. וקורין פסוקין
 אלו. יהי כבוד²⁸ ה' לעולם ישמח ה' במעשיו כו'
 אשרי כו' עד סוף תלים. ואחר כך קורא פסוקים
 אלו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן²⁹. ימלה ה' לעולם
 אמן ואמן³⁰. ויברך דויד³¹ את-ה' לעיני כל-הקהל
 ויאמר דויד ברוך אתה ה' אלהי ישראל וכו':

ברכה אחרונה של אחר פסוקי הזמירות זהו נסחה.
 ישתבח שמך לעד מלפנו האל המלך הגדול
 והקדוש בשמים ובראץ. פי לך נאה ה' אלהינו
 ואלהי אבותינו וכו'. וקורא השירה עד סופה
 כמנהג המקום³².

27) ראה לעיל הלי תפלה פ"ז ה"ב, ובביאורנו.
 28) תהלים קד, לא. וראה במסכת סופרים סוף פרק יז.
 29) תהלים פט, נג. 30) אין פסוק כזה בתנ"ך, ואולי יש
 כאן טעות סופר, וצריך לומר: "וברוך שם כבודו לעולם...
 אמן ואמן" (תהלים עב, ט). 31) דברי הימים-א כט, ייד.
 32) שירת הים, או שירת "האזינו", וכמבואר בדברי רבינו
 לעיל הלי תפלה פ"ז, ה"ג.

בשבת נהגו כל העם להוסיף לפני ברכה זו נסח
 זה. נשמת כל-חי³³ תברך את-שמך ה' אלהינו.
 ורוח כל-בשר תפאר ותרום זכרך מלפנו תמיד
 לדור ודור. ומעולם ועד עולם אתה אל. ומבלעדיך
 אין אלהים ואין לנו מלך גואל ומושיע פודה
 ומציל בכל-עת צרה וצוקה אלא אתה. מפרנס
 ומרחם. אלוה כל-בריות. אדון התולדות. המהלל
 בתשבחות. המנהג עולמו בחדס ובריותיו ברחמים
 רבים. אלהים אמת לא ינום ולא ישן. המעורר
 ישנים והמקיץ נרדמים. סומך נופלים ורופא
 חולים ומתיר אסורים. ולך אנחנו מודים. ואלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעיל ה' ברכות פ"א, ה"טז. פסוקים נוספים אלו מ"ברוך ה' לעולם" עד לחתימת הברכה: "המולך בכבודו וכו' נהגו לאמרם בתחילה כשהיתה תפילת ערבית רשות, הואיל ויש בהם שמונה-עשרה אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילת 'שמונה עשרה', והיו חותמים עליהם בברכה ואומרים קדיש ויוצאים, ואח"כ למרות שקבעו עליהם לחובה נשאר הדבר כמנהג הראשון, ומקצת החכמים נמנעים מלאמרם, וכן היה הרמב"ן נוהג ('רבינו יונה' ברכות פא). וכן אנו נוהגים בארץ ישראל שלא לאמרם, על-פי פסק הגר"א באור"ח סי' רלו.

~ יום רביעי כ"ג ניסן ~

נסח ברכות התפלה וסדורן

א ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא וכו': ב אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע (מזריד הטל). (משיב הרוח ומזריד הגשם). מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים וכו': ג אתה קדוש ושםך קדוש וקדושים בכל-יום יהללך סלה. ברוך אתה ה' האל הקדוש: ד אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה וחנון מאתך דעה חכמה ובינה והשכל. ברוך אתה ה' חונן הדעת: ה השיבנו אבינו לתורתך ודבקנו במצותיך וקרבתנו מלפניו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך. ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה: ו סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלפניו כי פשענו לך כי אל טוב וסלח אתה. ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלח: ז ראה-נא בעינינו וריבה ריבנו ודון דיננו ומהר לגאלנו כי אל מלך גואל חזק אתה. ברוך אתה ה' גואל ישראל: ח רפאנו ה' אלהינו ונרפא הושיענו ונשעה כי תהלתנו אתה. והעלה רפואה שלמה לכל-תחלואינו כי אל רופא ורחמן אתה. ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל: ט ברכנו ה' אלהינו בכל-מעשה ידינו וברך את-שנותינו ותן (טל ומטרי לברכה) ברכה על-כל-פני האדמה ושבע את-העולם מברכותיך ורוח פני תבל. ברוך אתה ה' מברך השנים: י תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ את-כל גליותינו מארבע כנפות כל-הארץ לארצנו. ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו ישראל: יא השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה והסר ממנו יגון ואנחה ומלך עלינו אתה לבדך בחסד וברחמים בצדק ובמשפט. ברוך אתה ה' מלך אוהב צדקה ומשפט: יב למלשינינו אל תהי תקנה וכל-האפיקורוסין פלם כרגע יאבדו

קריאת שמע של ערבית זו היא נסחה. אמת ואמונה⁴² כל-זאת קים עלינו כו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל. ברכה אחרונה זו היא נסחה. השפיכנו ה' אלהינו לשלום וכו' עד ברוך שומר עמו ישראל לעד. ברוך ה' לעולם⁴³ אמן ואמן כו' עד פדיתה אותי ה' אל אמת. יראו עינינו וישמח לבנו כו' עד ה' מלך ה' מלך ה' ימלך⁴⁴ לעולם ועד. ונהגו מקצת העם לברך פסוקים באמצע ברכה וקוראין בנסח זה. וירא כל-העם⁴⁵ ויפלו על-פניהם ויאמרו ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים. הושיענו⁴⁶ אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים יהודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך. כי לא ישש⁴⁷ ה' את-עמו בעבור שמו הגדול כי הוא ה' לעשות אתכם לו לעם. ועלו מושיעים⁴⁸ בהר ציון לשפט את-הר עשו והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך⁴⁹ על-כל-הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. אלהינו שבשמים יחד שמך הקרוי עלינו קים את-שמך ומלכותך עלינו תמיד. בידך נפשות החיים והמתים אשר בידו⁵⁰ נפש כל-חי ורוח כל-בשר איש. בידך אפקיד רוחי⁵¹ פדיתה אותי ה' אל אמת. ואנחנו עמך וצאן מרעייתך⁵² נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך. ה' הצילה נפשי⁵³ משפת-שקר מלשון רמיה. ישראל נושע⁵⁴ ביי תשועת עולמים לא תבשו ולא תקלמו עד עולמי עד. יהי ה' אלהינו עמנו⁵⁵ כאשר היה עם-אבותינו. אל-יעזבנו ואל-ישגנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל-דרךיו לשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את-אבותינו. כל הגשמה⁵⁶ תהלל יה הללויה. ברוך ה' ביום. ברוך ה' בלילה. ברוך ה' בשכבנו. ברוך ה' בקומנו. תמיד נהלך סלה ונשיח בחקיך ובאמונתך. ברוך אתה ה' המולך בכבודו חי וקים תמיד ומלך עלינו וכו'⁵⁷:

(41) ובדפוסים הקדומים, כתוב: עמו ישראל לעד. (42) ובכת"י התימנים: אמת אמונה וכו'. (43) תהלים פט, גג. (44) אין זה פסוק מיוחד בתנ"ך, אלא מורכב הוא מהתחלות שלשה פסוקים שונים: ה' מלך - תהלים י, טז; ה' מלך - שם, צג, א; ה' ימלך - שמות טו, יח. ופירושו: הוא מלך משנברא העולם, הוא מלך קודם שנברא העולם, הוא ימלך לעולם, והרכב פסוק זה נזכר במסכת סופרים פ"ד, ה"ח. (45) מלכים-א יח, לט. (46) דברי הימים-א טז, לה. (47) שמואל-א יב, כב. (48) עובדיה א, כא. (49) זכריה יד, ט. (50) איוב יב, י. (51) תהלים לא, ו. (52) שם, עט, יג. (53) שם, קכ, ב. (54) ישעיה מה, יז. (55) מלכים-א ח, נז. (56) תהלים קנ, ו. (57) ובכת"י התימנים: ימלך לעולם ועד, אמן. בהתאם לשיטת רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומלכות ידון תעקר ותשבר במהרה במינו. ברוך אתה ה' שובר רשעים ומכניע זדים: יג על-החסידים ועל-הצדיקים ועל-גרי הצדק ועל-שארית עמך בית ישראל יהמו רחמיה ה' אליהנו ותן שכר טוב לכל הבורחים בשמך באמת וכו': יד תשפן בתוך ירושלים עירך כאשר דברת ובנה אותה בגן עולם במהרה במינו. ברוך אתה ה' בונה ירושלים: טו את-צמח דוד במהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה ה' מצמיח קרן ישועה: טז שמע קולנו ה' אליהנו וחס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את-תפלתנו מלפני ריכם אל תשיבנו כי אתה שומע וכו': יז רצה ה' אליהנו בעמך ישראל ותפלתם שעה והשב העבודה לדכיר ביתך ואשי ישראל ותפלתם וכו' ברוך אתה ה' המחזיר שכנתו לציון: יח מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אליהנו ואלהי אבותינו צור חיינו ומגן ישענו אתה לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על-חיינו וכו': יט שים שלום טובה וברכה תן וחסד ורחמים עלינו ועל-ישראל עמך וברכנו פלנו ממאור פניך נתת לנו ה' אליהנו תורה וחיים אהבה וכו'. בימות החמה אומר בברכה (שניה) רב להשיע מוריד הטל מכלל חיים בחסד וכו'. ומברך ברכה תשיעית בנסח זה 'ברכנו ה' אליהנו בכל-מעשה ידינו וברך את-שנתנו בטללי רצון ברכה ונדבה פשנים הטובות. ברוך אתה ה' מברך השנים. כליל מוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי ימים טובים מברך ברכה רביעית בנסח זה, 'אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה. אתה הבדלת בין קדש לחל בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. פשם שהבדלת בין קדש לחל כן פדנו והצילנו מכל-מיני משחית ומכל-מיני פרעניות המתרגשות לבא בעולם ושמרנו מן-הכל וחסנו מאתך וכו'. בראשי חדשים ובחלו של מועד מוסיף בברכת שבע-עשרה בערבית ושחרית ומנחה ומברך אותה בנסח זה 'רצה ה' אליהנו וכו' עד עבודת ישראל עמך. אליהנו ואלהי אבותינו יעלה ויבא וכו'⁸ ותחזינה עינינו וכו'. ובחלו של מועד אומר 'ביום מקרא קדש הזה ביום מועד חג המצות הזה' או ('ביום מועד חג השבועות הזה' או) 'ביום מועד חג הספות הזה'. ביום תענית מברך היחיד ברכת שש-עשרה בנסח זה 'שמע קולנו ה' אליהנו חוס מלפניך מלפני ריכם אל תשיבנו. עננו אבינו עננו ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו. אל תסתר

פניך ממנו ואל תעלם אנך משמוע בקשתנו והיה קרוב לשוענו. טרם נקרא ואתה תענה נדבר ואתה תשמע כדבר שגאמר⁹ והיה טרם נקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה ה' שומע תפלה. ושליח צבור אומר נסח זה ברכה בפני עצמה אחר ברכה שביעית. אומר 'עננו וכו' עד 'כי אל עונה בעת צרה פודה ומציל בכל-עת צרה וצוקה. ברוך אתה ה' העונה בעת צרה. פתשעה באב מברך ברכת ארבע-עשרה בנסח זה 'רחם ה' עלינו על-ישראל עמך ועל-ירושלים עירך העיר האבלה החרבה השוממה הנתונה ביד זרים. הישבת וראש לה חפוי¹¹ באשה עקרה שלא ילדה. ויבלעוה לגיונות¹² ויירשוה עובדי פסילים. ויתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ. על-פן ציון במרר תבכה וירושלים תתן קולה לפי לפי על-חלליהם מעי מעי על-הרוגייהם. ראה ה' והביטה וראה שוממותיה ונחמנה כי באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה. כפתוב¹³ ואני אהיה-לה נאם-ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה' בונה ירושלים. כפורים מברך ברכת שמנה-עשרה בנסח זה 'מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אליהנו על-חיינו המסורים בידך על-נשמותינו הפקודות לך על-נפיקה שפכל-יום ויום ועל-נפלאותיה שפכל-עת כו'. על-הנסים ועל-הגבורות ועל-התשועות וכו'. ועל בלם ה' אליהנו אנו מודים לך. הטוב פי לא-כלו וכו'. בפתחה מברך ברכה זו בנסח זה, 'מודים אנחנו לך כו' עד 'ועל-נפלאותיה שפכל-עת ערב ובקר וצהריים' על הנסים' כו' עד 'ואחר-כן באו בניך וכו'. שליח צבור מברך לעולם ברכה שלישית בנסח זה 'נקדישך ונמליכך¹⁴ ונשלש לך קדשה משלשת כדבר האמור על-יד נביאך¹⁵ וקרא זה אל-זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל-הארץ כבודו. כבודו וגדלו מלא עולם ומשרתיו שואלים איה מקום כבודו להעריצו לעמתם משבחים ואומרים ברוך¹⁶ כבוד ה' ממקומו. ממקומך מלפני תופיע ותמלך עלינו פי מחכים אנחנו לך. מתי תמלך בציון בחיינו ובמינו תשכן תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור לגצח נצחים ועינינו תראינה במלכות עזך כדבר האמור כדברי קדשך על-ידי דוד משיח צדקך ומלך¹⁷ ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה. לדור ודור נגיד גדלך ולגצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אליהנו מפינו לא ימוש פי אל מלך גדול וקדוש אתה. ברוך אתה ה' האל הקדוש. בעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובכל יום שאנו אומרים תחנונים אחרי תפילת שמונה עשרה, אנו מאחרים לומר קדיש שאחריה, עד גמר התחנונים.

נסח הקדיש¹

1) תיקנו חז"ל תפילה זו לשבח בה את השם ולקדשו ברבים, וכדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שלא היו מכירים בלשון הקודש אלא ארמית בלבד, תיקנוה בלשון ארמית (תוספות ברכות דף ג עמוד א). ובתלמוד נזכרת תפילה זו, בשם: "יהא שמייה הגדול מבורך", ראה ברכות דף ג עמוד א; דף נז עמוד א; שבת דף קיט עמוד ב ועוד. ובשם "קדיש" נזכרת במסכת סופרים פרק ט"ז, הלכה י"ב; ובפרק י"ט, הלכה א ובעוד מקומות באותה המסכת.

וְתִגְדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא² בְּעֵלְמָא דְבְרָא³ כְּרַעוּתָהּ⁴ וְיִמְלִיף מְלֻכוּתָהּ וְיִצְמַח פְּרָקְנָהּ⁵ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ וְיִפְרַק עַמָּהּ⁶ בְּחַיִּיכוּן וּבְיִמְיִכוּן וּבְחַיִּיהוּן דְּכַל-בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֵגְלָא⁷ וּבְזִמְן קְרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא⁸. תְּבַרַךְ וְכוּ'. בְּעֵת שְׁלֵימָא צְבוּר וְתִגְדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּבְעֵת שְׁהוּא אוֹמֵר תַּחֲלֵה וְאִמְרוּ אָמֵן כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. וּמַצּוֹת חֻקָּמִים הִרְאִישׁוּנִים⁹ לְעֵנֹת אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ בְּכָל כַּחוּ¹⁰ שֶׁל אָדָם. וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר 'תְּבַרַךְ' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר 'בְּרִיךְ הוּא' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר בְּסוֹף 'וְאִמְרוּ אָמֵן' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְכִסְדֵּר הִזְה עוֹנִין בְּכָל קַדִּישׁ וְקַדִּישׁ. קַדִּישׁ בְּתֵרָא¹¹ - כָּל קַדִּישׁ שְׁאוּמֵר שְׁלִיחַ צְבוּר אַחַר שְׁגוּמֵר הַתְּפִלָּה שְׁאִינוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו כְּלוּם אֶלָּא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְנִפְטְרִין - נְהַגוּ הָעָם לְהוֹסִיף בְּסוֹפוֹ נְסֻחָא זֶה 'תְּתַקַּב לְצוֹתְהוּן¹² (וְתִתְעַבַּד בְּעוֹתְהוּן וְצוֹתְהוּן) וּבְעוֹתְהוּן¹³ דְּכַל-בֵּית יִשְׂרָאֵל קְדָם אַבוּהוּן דְּבִשְׁמַיָּא¹⁴. יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא¹⁵ וְסִיעֵתָא וּפְרָקְנָא מְשַׁמְיָא עֲלִיכוּן וְעֵלְנָא וְעַל קַהֲלֵהוּן דְּיִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא בְּרַחְמָיו יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל אָמֵן.

2) שמו הגדול. 3) שברא. 4) כרצונו. ולדעת הגאון ר"א מוילנה ז"ל תיבת "כרעותיה" חוזרת אל "יתגדל ויתקדש" כלומר: שמו הגדול יתקדש כרצונו בעולם אשר ברא. וראיה לכך, הנוסח של על הכל יתגדל ויתקדש וכו' שאנו אומרים בשבת לפני קריאת התורה שאומרים בו: "בעולמות שברא.. כרצונו וכרצון יראיו" שתיבת "כרצונו" חוזרת בהכרח אל "יתגדל ויתקדש". 5) גאולתו. 6) יגאל עמו. 7) בקרוב, רננת רשעים מקרוב (איוב כ, ה) תרגומו: שצית בעגל. 8) לעולם ולעולמי עולמים. 9) (שבת קיט.). 10) בכל כוונתו ובקול רם. 11) אחרון. 12) תפילתם. 13) תיעשה תחנונם, ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנונם

שְׁשְׁלִיחַ צְבוּר אוֹמֵר בְּבִרְכָה זו, 'וְקָרָא זֶה אֶל-זֶה' כָּל הָעָם עוֹנִין 'קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ'¹⁸ וְכוּ'. וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר 'אֵיךְ מְקוּם כְּבוֹדוֹ' כָּל הָעָם עוֹנִין 'מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ' כו'. וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר 'בְּחַיִּינוּ וּבְיִמְיִנוּ' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר 'עַל-יְדֵי יְרוּד מְשִׁיחַ צְדָקָה' כָּל הָעָם אוֹמְרִים 'יְמַלֵּךְ ה' לְעוֹלָם'. וְכָל אֵלֵי הַדְּבָרִים שְׁעוֹנִין הַצְּבוּר הוּא קוֹרֵא עִמָּהּ. וְלֹא יִגְבִּיהַ קוֹלוֹ בְּעֵת שֶׁהוּן עוֹנִין עִמּוֹ. וְאֶחָד הַיָּחִיד וְאֶחָד הַשְּׁלִיחַ צְבוּר - בְּעֵשְׂרֵה יָמִים שְׁמֵרָאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַכְּפֻרִים אוֹמֵר בְּסוֹף בְּרִכָּה זו 'כְּאִמּוֹר¹⁹ וְיִגְבִּיהַ ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקְּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בְּצְדָקָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְּלִיךְ הַקְּדוֹשׁ'. שְׁלִיחַ צְבוּר אוֹמֵר 'קַדִּישׁ' לְעוֹלָם קְדָם כָּל תְּפִלָּה וְאַחַר כָּל תְּפִלָּה וְאַחַר שְׁאוּמֵר סֵדֶר הַיּוֹם²⁰. בְּכָל עֵת שְׁלֵימָא סֵדֶר הַיּוֹם²¹ יִתְחַנֵּן מֵעַט²² וְיִאִמֵר 'קַדִּישׁ'. וְכִשְׁשִׁיבִים לְקָרוֹת בַּתּוֹרָה וּבְכָל עֵת שִׁיתְחַנֵּן בְּדְבָרֵי תְּחִנוּנִים²³ כְּשִׁיגְמֹר תְּחִנוּנָיו יֵאמֵר 'קַדִּישׁ'²⁴:

2) בימות הגשמים, וכמבואר לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טו. 3) ראה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טז. 4) בדפוס וונציא ש"י כתוב: ולמשומדים, וכן הנוסח בטור אורח חיים סימן קיח, וכן נראה מדברי הכסף-משנה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה א. משומד - ישראל היודע את בוראו ומתכוון למרוד בו. כל בן נכר לא יאכל בו (שמות פרק יב, פסוק מג) מתרגם אונקלוס: כל בר ישראל דישתמד. 5) בדפוס מנטובה (שכו) כתוב: ומלפניך מלכנו וכו'. 6) "וכשאין שם כהן, כשיגיע הש"ץ ל"שים שלום" אומר: אלוקיני ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וכו' (לשון רבינו לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה י). 7) מסתערות פתאום. ונזכר במסכת ברכות דף יז עמוד א. ועוד. 8) ביום ראש החודש הזה. 9) ובדפוס מנטובה הנוסח: עננו ה' אלוקיני וכו'. 10) (ישעיה פרק סה, פסוק כד). 11) עטוי ומכוסה, כלשון הכתוב (שמואל-ב פרק טו, פסוק ל): וראש לו חפוי. 12) מחנות מלחמה, כלשון חז"ל (חולין דף קג עמוד א). 13) (זכריה פרק ב, פסוק ט). 14) בכתב יד התימנים "ונעריצך" במקום "ונמליכך". 15) (ישעיה פרק ו, פסוק ג). 16) (יחזקאל פרק ג, פסוק יב). 17) (תהילים פרק קמ, פסוק י). 18) ובמדרש נחומא פרשת צו אמרו: "ובשתיים יעופף (ישעיה פרק ו, פסוק ב) מכאן תיקנו חז"ל לעוף אדם על רגליו בשעה שש"ץ אומר קדוש קדוש וכו', כלומר: מרים עקביו כלפי מעלה כאילו רוצה להשיג את מהות הבורא וחזור מיד, וראה "שולחן ערוך" אורח חיים סימן קכה. 19) (ישעיה פרק ה, פסוק טז). 20) הוא סדר קדושת "ובא לציון גואל" הנזכר בהלכות תפילה פרק ט, הלכה ו. 21) פרט לשבתות וימים טובים שאינו אומר בהם "סדר היום" בבוקר, אלא במנחה בלבד. 22) וסדר התחנונים מביאו רבינו בפרק הבא אחרי "נוסח הקדיש". 23) מפורטים בפרק הבא. 24) וכן אנו אומרים קדיש אחרי הסליחות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הל' שבת אות נ' כתוב: "מנהגנו בארץ כנען (ארצות הסלבים) וכן מנהג בני ריינוס לאחר שאמר הצבור "אין כאלהינו" עומד היתום ואומר קדיש... וכן מצינו מעשה ברבי עקיבא שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם והיה טוען על ראשו עשרה טעונין והיה רץ במרוצת הסוס, גזר עליו ר' עקיבא והעמידו... א"ל למה אתה עושה עבודה קשה כזאת... אמר לו בבקשה ממך אל תעכבני שמא ירגזו עלי אותם הממונים עלי, א"ל מה מעשיך? אמר לו: אותו האיש מת הוא, ובכל יום שולחים אותי לחטוב עצים ושורפים אותי בהם, א"ל בני מה היתה מלאכתך בעולם שבאת ממנו, א"ל גבאי המס הייתי, והייתי מראשי העם ונושא פנים לעשירים והורג את העניים, א"ל כלום שמעת מהממונים עליך אם יש לך תקנה? א"ל שמעתי מהם. שאלמלא היה לו לזה העני בן שהוא עומד בקהל ואומר ברכו... ועונים אחריו ברוך ה' וכו' או יאמר יתגדל ועונים אחריו יהא שמייה רבא - מיד מתירים אותו האיש מן הפורענות... וכן מצא ה"ר אלעזר מורמש"א דתנא דבי אליהו, קטן האומר יתגדל מציל את אביו מן הפורענות". וראה כלה רבתי פ"ב.

מנהגנו להתחנן בנפילת פנים בדרךים ופסוקים אלו - פְּעָמִים בְּכֶלֶן וּפְעָמִים בְּמִקְצָתָן. לפיכך²⁸ אני כורע ומשתחוה ומתחנן לפניך אֲדוֹן הָעוֹלָם אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים. פי לא על-צדקותינו²⁹ אֲנַחְנוּ מְפִילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ פִּי עַל-יְרַמֶּיךָ הַרְבִּים. ה' שְׁמְעָה ה' סִלְחָה ה' הַקְּשִׁיבָה וְעֲשֵׂה אֵל תְּאַחֲרֵה. מֵה-נֶאֱמַר לְפָנֶיךָ הַשֵּׁם מֵה-נִדְבָר וּמֵה-נִצְטָדֵק. חֲטָאנוּ³⁰ עֲוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ וּמִרְדְּנוּ וּסְרַנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ. לָךְ ה' הַצְדָּקָה³¹ וְלָנוּ בִשְׁתַּת הַפְּגִימִים. הַשְּׁחָרוּ פְּגִינוּ מִפְּנֵי חֲטָאתֵינוּ וּנְכַפְּפָה קוֹמָתָנוּ מִפְּנֵי אֲשַׁמּוֹתֵינוּ. אֵינן לָנוּ פֶה לְהִשְׁיב וְלֹא מִצַּח לְהָרִים רֹאשׁ. אֱלֹהֵי בִשְׁתִּי³² וּנְכַלְמֵתִי לְהָרִים אֱלֹהֵי פְּנֵי אֱלִיךָ פִּי וְעוֹנֹתֵינוּ רַבּוּ עַד לְמַעְלָה רֹאשׁ וְאֲשַׁמְתָּנוּ גְדֻלָּה עַד לְשָׁמַיִם. אֵינן פְּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה לְמַעַן שְׁמַךְ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל-יְדֵי נְבִיאֶיךָ³³ לְמַעַן שְׁמִי אֲאָרִיךָ אִפִּי וְתִהְלֵתִי אַחֲטָם - לָךְ לְבַלְתִּי הַכְרִיתֵךְ. לֹא לְמַעַנְכֶם³⁴ אֲנִי עוֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל פִּי אִם לְשֵׁם קְדֹשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתֶם שָׁם. לֹא לָנוּ³⁵ ה' לֹא-לָנוּ פִּי-לְשֹׁמְךָ תָּן כְּבוֹד עַל-חֲסִדְךָ עַל-אַמְתְּךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵימָה נָא אֱלֹהֵיהֶם. אָנָּה ה' אֵל-תַּפְּנוּ³⁶ אֶל-קְשֵׁי הָעַם הַזֶּה וְאֶל-רִשְׁעוֹ וְאֶל-חֲטָאתוֹ. סִלְחָה-נָא³⁷ לְעוֹן הָעַם הַזֶּה כְּגִדְל חֲסִדְךָ וְכֹאֲשֶׁר נִשְׂאתָ לְעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנְּהַי וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵינוּ³⁸ פִּי רַב הוּא. ה' שְׁמְעָה³⁹ ה' סִלְחָה ה' הַקְּשִׁיבָה וְעֲשֵׂה וְאֶל-תְּאַחֲרֵה לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי פִּי שְׁמַךְ נִקְרָא עַל-עִירְךָ וְעַל-עַמְּךָ:

(28) בכתב יד התימנים הנוסח: "לפניך". (29) דניאל ט,

(מלכים-א ח, מה) תרגומו: ית צלותהון וית בעותהון. (14) לפני אביהם שבשמים. (15) שלום רב ועזרה וגאולה עליכם ועלינו על כל קהלות ישראל.

קְדִישׁ דְּרַבְּנָן¹⁶ - כָּל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל או יְתֵר שְׁעוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תוֹרָה שְׁעַל-פֶּה¹⁷ וְאֶפְלוּ בְּמִדְּוָשׁוֹת¹⁸ או בְּהַגְדוֹת¹⁹ כְּשֶׁהֵן מְסִימִין אוֹמְרֵי אֶחָד מֵהֵן קְדִישׁ בְּנִסַּח זֶה 'יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא דְעֵתִיד לְחַדְתָּא עֲלָמָא וְלֹאֲחֵיבָא מִתְּיָא²⁰ וְלִמְפָרַק חֵיבָא²¹ וְלִמְבַּי קַרְתָּא דִירוּשָׁלַם²² וְלִשְׁכַּלְלָא הִיכְלָא קְדִישָׁא²³ וְלִמְעַקֵּר פְּלַחְנָא נְכַרְאָה מִן-אַרְעָא וְלֹאֲתַבָּא פְּלַחְנָא דְשְׁמֵיָא לְאַתְרָה בְּזוּיָה וְיַחֲוִידָה וְיִמְלִיךָ מְלַכּוּתָהּ וְכוּ' עַד 'וְנַחְמָתָא²⁴ דְאִמְרִין בְּעֲלָמָא²⁵ וְאִמְרוּ אָמֵן. עַל-רַבְּנָן²⁶ וְעַל-תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל-תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן דְעֵסְקִין בְּאוֹרְיָתָא דִּי בְּאַתְרָא הָדָן וְדִי בְּכָל-אַתְרֵי וְאַתְרֵי וְהָא לְהוֹן וְלִכּוֹן חָנָא וְחֶסְדָּא וְרַחֲמֵי וְסִיעֵתָא וְרוּחָא מִקְדָּם אָבוּהוֹן דְבִשְׁמֵיָא וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁלָמָא' וְכוּ'. וְזֵהוּ הַנִּקְרָא קְדִישׁ דְּרַבְּנָן²⁷.

(16) שמתפללים בו על חיי החכמים (רבנן) ושלומם, כמבואר בסמוך. (17) כגון משנה. (18) "ספרא וספרי" שהם מדרשי פסוקים. (19) דברי חכמה והגיון שהסמיכום חכמינו על המקרא ואין בהם ענין לדינים (ראה רא"ש נדרים לו:). (20) לחדש העולם ולהחיות המתים (ראה מס' סופרים פ"ט בסופר). (21) לגאול החיים. (22) לבנות עיר ירושלים. (23) ולבנות היכל הקדש (בית המקדש) ולעקור עבודה זרה מן הארץ ולהשיב פולחן השמים למקומו בזיוו וביקרו, ואין אנו אומרים נוסח זה אלא בבית הקברות אחרי קבורת המת, ובסיום מסכת בתלמוד. (24) תיבה זו קשה להולמה כי מה ענין נחמה לדברי שיר ושבח הנזכרים לפניה, "והכתב והקבלה" בסידורו "תפלה יפה" מפרש לשון הלול ותפארת שכן בערבית קוראים להתפארות נחמה, וכן: הנה עשיו אחיך מתנחם לך להרגך (בראשית כז, מב) פירושו: מתפאר ומתגאה בפני אנשים - שיהרגך. וראה בטור או"ח סימן נו. (25) האמורים בעולם לבני אדם לשבחם בהם. (26) על רבנינו ועל תלמידיהם. העוסקים בתורה שבמקום הזה ושכל מקום ומקום יהיה להם ולכם חן וחסד רחמים וסיוע וריוח מלפני אביהם שבשמים. (27) שמתפללים בו לחיי החכמים ושלומם. רבנו לא הזכיר "קדיש-יתום", ובהגהות הרמ"א ל"יו"ד שעו כתוב: "נמצא במדרשות לומר קדיש על אב (שמת)... על כן נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא שנים עשר חודש, וכן נהגו להפטיר בנביא ולהתפלל ערבית (לפני התיבה) במוצאי השבת... וכשהבן מתפלל ומקדש ברבים פודה את אביו ואמו מן הגיהנום". (וראה באליהו זוטא סוף פ"יו מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שמצא אדם אחד... אמר לו מת אני... והנחתי את אשתי מעוברת ויודע אני שזכר היא מעוברת, לכן בבקשה ממך הוה זהיר בו משעה שיוולד עד שיהיה בן חמש שנים, הולך אותו לבית רבו למקרא, כי בשעה שיאמר ברכו את ה' המבורך אז יעלו אותי מדינה של גיהנם". וב"אור זרוע"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אַתָּה הוּא מְלַכְנוּ אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה תְּקוּם⁶² תִּרְחַם צִיּוֹן כִּי־עַתָּה לְחַנְּנָה כִּי־בָא מוֹעֵד. אַף צַדִּיקִים⁶³ יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵיהֶם וַיִּבְטְחוּ בְךָ⁶⁴ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עֲזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָל־הָעַמִּים⁶⁵ יִלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ גִלְף בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.

(40) (דברי הימים ב, יב.) (41) (תהלים כה, ו.)
 (42) (שם עט, ח.) (43) (שם מד, כז.) (44) (שם לג, כב.)
 (45) (שם קל, ג-ד.) (46) (שם כ, י.) (47) (שם קג, יד.)
 (48) (תהלים עט, ט.) (49) (דברי הימים א כט, יח.)
 (50) (תהלים עת, לח.) (51) (שם פו, ה.) (52) (שם קיט, קמב.)
 (53) (מזכיר ז, יח"ט.) (54) (תהלים סח, כ.)
 (55) (שם מו, ח.) (56) (שם פד, יג.) (57) (ובדפיו"א: נטעה, חזור אל התורה (ונצא ו"מעשה רוקח"). (58) מלשון הכתוב ישעיה סה, כג. (59) (תהלים ל, יג.) (60) (שם יט, טו.) (61) (שם, פרק כה.) (62) (תהלים קב, יד.) (63) (שם קמ, יד.) (64) (שם ט, יא.) (65) (מזכיר ד, ה.)
 כְּבָר אֲמַרְנוּ בְּסִפְרֵי הַזֶּה⁶⁶ שְׁבִימֵי הַשְּׂבֹתוֹת וְיָמֵים טוֹבִים מִתְּפִלָּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שְׂבַע בְּרָכוֹת - שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשֹׁלֵשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת אֲמַצְעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבְרֵאשׁ הַשָּׁנָה וּבַיּוֹם הַפְּפוּרִים שֶׁל יוֹבֵל מִתְּפִלָּל בְּאֲמַצְעַ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבְתַפְלַת מוֹסָף בְּלֶבֶד. וְנִמְצָא מִתְּפִלָּל בְּמוֹסָף בְּשָׁנֵי יָמִים אֵלּוּ תִשַׁע בְּרָכוֹת. וּבְמוֹסָף רֵאשׁ חֲדָשׁ וּבְמוֹסָף חָלוּ שֶׁל מוֹעֵד מִתְּפִלָּל שְׂבַע - שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשֹׁלֵשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת בְּאֲמַצְעַ:

(66) הלכות תפלה פ"ב, ה"ח.

וְזֶהוּ נֹסַח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמַצְעִיּוֹת

בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל לִילֵי שַׁבָּת - 'אַתָּה קִדְשָׁתָּ אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁמְךָ תְּכַלִּית מַעֲשֵׂה שְׁמִים וְאָרֶץ וּבְרַכְתָּו מִכָּל־הַיָּמִים וְקִדְשָׁתוּ מִכָּל־הַיָּמִים בְּאֲמֹר² וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ וְגו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצוּהָ נָא בְּמִנוּחָתְנוּ וְכו'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹצֵר - 'יִשְׁמַח מֹשֶׁה בְּמַתְנַת חִלְקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמַן קִרְאתָ לוֹ. כְּלִיל תְּפָאֶרֶת בְּרֵאשׁוֹ נִתְּפָ³ בְּעַמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי הוֹרִיד בְּיָדוֹ שְׁנֵי לוחוֹת אֲבָנִים וּבְתוֹב בְּהֵן שְׁמִירַת שַׁבָּת וְכֵן כְּתוּב בַּתּוֹרָתְךָ⁴ וְשִׁמְרוּ בְּגֵי יִשְׂרָאֵל כו'. יִשְׁמַחוּ בְּמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת קוֹרְאֵי עֲנָג עִם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצוּהָ נָא בְּמִנוּחָתְנוּ כו' עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדְּשׁ הַשַּׁבָּת'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסָף שַׁבָּת - 'לְמֹשֶׁה צִוִּיתָ עַל הַר סִינַי מִצְוַת שַׁבָּת שְׁמוֹר וְזָכוֹר וּבו⁵ צִוִּיתְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב לָךְ קֶרֶבֶן מוֹסָף פְּרָאוּי⁶. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׂתַעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְכו' וְאֵת מוֹסָף יוֹם הַמְּנוּחָה⁷ הַזֶּה

(יח.) (30) (דניאל ט, ה.) (31) (שם ט, ז.) (32) (עזרא ט, ו.) (33) (ישעיה מח, ט.) (34) (יחזקאל לו, כב.) (35) (תהלים קטו, א-ב.) (36) (דברים ט, כז.) (37) (במדבר יד, יט.) (38) (כלשון הכתוב (תהלים כה, יא.) (39) (דניאל ט, יט.)

נְהַגוּ הָעַם לְהִתְחַנֵּן אַחַר נְפִילַת פְּנִים כְּשִׁמְגַבִּיהַ פְּנֵינוּ מִן הַקְּרָקַע בְּפִסּוּקִים אֵלּוּ. וַאֲנַחְנוּ⁴⁰ לֹא נִדְעַ מַה־נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ. זָכֹר רַחֲמֶיךָ⁴¹ ה' וְחִסְדֶיךָ כִּי מַעֲוֹלָם הֵמָּה. אֵל תִּזְכַּר־לָנוּ⁴² עֲוֹנוֹת רֵאשׁוֹנֵים מִהָרַ יִקְדְּמוֹנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי בָלוּנוּ מְאֹד. קוּמָה⁴³ עֲזֹרְתָה לָנוּ וּפְדוּנוּ לְמַעַן חִסְדֶיךָ. יְהִי חִסְדֶיךָ⁴⁴ ה' עִלֵּינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת⁴⁵ תִּשְׁמַרְיָהָ ה' מִי נַעֲמַד. כִּי עִמָּךְ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּגְרָא. ה' הוֹשִׁיעָה⁴⁶ הַמְּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בַיּוֹם קִרְאָנוּ. כִּי הוּא⁴⁷ יִדַע יִצְרָנוּ זָכוֹר כִּי עִפְרָ אֲנַחְנוּ. עֲזֹרְנוּ⁴⁸ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילְנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטָּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְכֵן נְהַגוּ הָעַם לְהִתְחַנֵּן אַחַר סִדְרֵ־הַיּוֹם בְּתַחֲנוּגִים אֵלּוּ. ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם⁴⁹ יִצְחָק וַיִּשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ שְׁמֶרְהָ־זֹאת לְעוֹלָם לִיַּעֲר מִחֻשְׁבוֹת לְכַב עִמָּךְ וְהֵכֵן לְכַבֵּם אֱלֹהֶיךָ. וְהוּא רַחוּם⁵⁰ יְכַפֵּר עֵוֹן יְגוּ'. כִּי אַתָּה ה'⁵¹ טוֹב וְסֹלַח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קוֹרְאֶיךָ. צַדִּיקְתָּךְ⁵² צָדַק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת. מִי־אֶל־כְּמוֹךָ⁵³ נוֹשֵׂא עֵוֹן וְעוֹבֵר עַל פְּשָׁע. יֵשׁוּב וְרַחֲמֵנוּ יְכַפֵּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְגו'. בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם⁵⁴ עֲמַס־לָנוּ הָאֵל יִשׁוּעַתְנוּ סֵלָה. ה' צְבָאוֹת עֲמַנּוּ⁵⁵ מִשְׁגַּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה. ה' צְבָאוֹת אֲשֶׁר־יִמְצָא אָדָם בּוֹטֵחַ בְּךָ. בְּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ בְּרוּךְ בּוֹרְאָנוּ בְּרוּךְ שֹׁבְרָאֵנוּ לְכַבּוֹדוֹ וְהַבְדִּילְנוּ מִן־הַתּוֹעִים וְנִתֵּן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְחַיֵּי עוֹלָם נִטְעָ⁵⁷ (נִטְעָה) בְּתוֹכֵנוּ. הַרְחֵמְךָ יִפְתַּח לִבְנוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ וְיִתֵּן בְּלִבְנוּ אֶהְבֵּתוֹ וְיִרְאֵתוֹ וְתוֹרָתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וּלְעַבְדוֹ בְּלֶכֶב שְׁלֵם וּבְנִפְשׁ חֲפִצָּה לְמַעַן לֹא נִיַּעַ לְרִיקָה⁵⁸ וְלֹא גִלְד לְבַהֲלָה. כֵּן יְהִי רְצוֹן וְרַחֲמִים מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁנַחֲיָה לְשִׁמְר חֲקֶיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלַיָּמוֹת הַמְּשֻׁיחַ כְּדִי שְׁנֻזְפָּה וְנִירַשׁ טוֹב לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יִזְמַרְךָ⁵⁹ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם ה' אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֹדְךָ. יְהִיו לְרִצּוֹן⁶⁰ אֲמִרֵי כִּי וְהִגִּיּוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי: נְהַגוּ מִקְצַת הָעַם לְקִרְא בְּכָל יוֹם אַחַר תַּחֲנוּגִים אֵלּוּ שִׁיר מְזֻמּוֹר שֶׁהָיוּ הַלּוּיִם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְקוֹרִין 'לְדוֹד אֱלֹהֶיךָ ה' נִפְשִׁי אֲשֶׁא⁶¹ כָּל הַמְּזֻמּוֹר. וְקוֹרִין 'אֲמַר רַבִּי אֲלַעְזָר אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא תַלְמִידֵי חֲכָמִים מְרַבִּים שְׁלוֹם וְכו'. אֵין פֶּאלֵהֵינוּ אֵין פֶּאדוֹנֵנוּ אֵין כְּמַלְכְּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. מִי כֶּאלֵהֵינוּ מִי כֶּאדוֹנֵנוּ מִי כְּמַלְכְּנוּ מִי כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. נוֹדָה לֹאלֵהֵינוּ נוֹדָה לֹאדוֹנֵנוּ נוֹדָה לְמַלְכְּנוּ נוֹדָה לְמוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה הוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלַחֲסֵד וְלְרַחֲמִים לְחַיִּים וְלִשְׁלוֹם וַיְהִי רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ
הַזֶּה קָץ וְסוֹף לְכָל-חַטָּאתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ. תְּחִלָּה
וְרֹאשׁ לְפָדוֹת נַפְשֵׁנוּ כִּי בַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל מִכָּל-הָאֲמוֹת
בְּחַרְתָּ וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים לָהֶם נָתַתָּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים. בְּרַכָּה אֲמַצְעִית
מִמוֹסֵף רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת - אַתָּה
יִצְרַת עוֹלָמְךָ מְקַדֵּם כְּלִית מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי
בְּחַרְתָּ בְּנוֹ מִכָּל-הָעַמִּים וְרִצִּיתָ בְּנוֹ מִכָּל-הַלְשׁוֹנוֹת
וְקִדְשָׁתָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבָּתָנוּ מִלִּפְנֵינוּ לְעַבְדוּתְךָ
וְשִׂמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ. וַתִּתֵּן-לָנוּ ה'
אֱלֹהֵינוּ שְׂבֻתוֹת לְמִנוּחָה וַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַזֶּה לְכַפֵּר
בְּעַדְנוּ שְׁחָטָנוּ לְפָנֶיךָ. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ וְכוּ' עַד
וַיְמוֹסְפִים פְּהִלְכָתָן וְאֶת-מוֹסְפֵי¹⁶ יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה
וַיּוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב אֶת-קִרְבָּנוֹת
חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין כְּסִדְרָן כְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ כְּמוֹ שְׂבֻתְךָ
עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. יְהִי רְצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ וְכוּ'
עַד לְפָדוֹת נַפְשֵׁנוּ. רְצֵה-נָא בְּמִנוּחָתָנוּ וְקִדְשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתֶיךָ כו' עַד וַיְנַוְחוּ בָּם כָּל-יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי
שְׁמֶךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשְּׂבֻת וַיִּשְׂרָאֵל וְרֹאשֵׁי
חֲדָשִׁים.'

12) ששעיר ראש-חודש היה מכפר על טומאת מקדש
וקדשיו (שבועות ב:), וכן הכתוב אומר (ויקרא י, יז):
ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. 13) הקרבנות
מעלים זכרון ישראל לפני ה' לטובה. 14) שלא יהיה עוד
שעבוד אחרי גאולתם. 15) לכל תולדותם. 16) שהם
שנים: של שבת, ושל ר"ח.

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח - עֲרֻבִית
שְׁחִירִית וּמְנַחָה - אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל-הָעַמִּים אֲהַבְתָּ
אוֹתָנוּ וְרִצִּיתָ בְּנוֹ מִכָּל-הַלְשׁוֹנוֹת¹⁷ וְקִדְשָׁתָנוּ
בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבָּתָנוּ מִלִּפְנֵינוּ לְעַבְדוּתְךָ וְשִׂמְךָ הַגָּדוֹל
וְהַקְּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ. וַתִּתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים
לְשִׂמְחָה¹⁸ חַגִּים וַיְמַנִּים¹⁹ לְשִׁשּׁוֹן אֶת-יוֹם טוֹב מְקַרָּא
קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה זְמַן חַרוּתָנוּ
בְּאֶהְבָּה זְכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
יַעֲלֶה וַיְבִיא כו' וְהַשִּׂיאָנוּ²⁰ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-בְּרַכְּתָּ
מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וְלִשְׁלוֹם כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ²¹ וְרִצִּיתָ
לְבָרְכָנוּ פֶּן תִּבְרַכְנוּ סֵלָה. וְתֵן חֲלֻקְנוּ בְּתוֹרָתְךָ וְשִׂמְחָה
נַפְשָׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ וְכוּ' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל
וְהַיְמָנִים²².

17) מכל האומות ללשונותיהן, מלשון הכתוב (ישעיה סו,
יח). 18) שנאמר (דברים טו, יד): ושמחת בחגך.
19) הוא תרגום של מועדים (ויקרא כג, ד). 20) מלשון
הכתוב: ישא ברכה מאת ה' (תהלים כד, ה) אלא שבאה כאן
בבנין "הפעיל", כמו: והשיאו אותם (ויקרא כב, טז).

נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב כו' עַד 'עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. וְלֹא
נָתַתוּ מִלִּפְנֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְלֹא הִנְחִלְתוּ מִלִּפְנֵינוּ
לְעוֹבְדֵי אֱלֹהִים גַּם בְּמִנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרָלִים.⁹
לְבֵית יִשְׂרָאֵל נָתַתוּ זָרַע יִשְׂרוּן אֲשֶׁר בָּם בְּחַרְתָּ
חֲמִדְתָּ¹⁰ יָמִים אוֹתוֹ קְרָאתָ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
רְצֵה-נָא בְּמִנוּחָתָנוּ כו' עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ
הַשְּׂבֻת'. בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מְנַחַת שְׂבֻת - אַתָּה
אֶחָד וְשִׂמְךָ אֶחָד וּמִי כַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ.
עֲטַרְתָּ תְּחִלָּה וְעֲטַרְתָּ יִשׁוּעָה לְעַמְּךָ נָתַתָּ. אֲבָרְכֶם
גַּל יִצְחָק יִרְגַן יַעֲקֹב וּבְנֵינוּ וְנַחוּ¹¹ בְּנוּחָה שְׁלָמָה
שְׂאֵתָה רִוְצָה כֹּה. יִפְרִי וְכַפֵּי כְּנִיף וַיִּדְעוּ כִּי מֵאֵתְךָ הִיא
מְנוּחָתָם. תִּנְחִילָנוּ אֲבִינוּ וְאֱלֹהֵי צִרָה וַיְגוֹן בַּיּוֹם
מְנוּחָתָנוּ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'.

2) בראשית ב, ג. 3) הוא קירון עור פניו (שמות לז, כט).
4) שם, לא, טז. 5) חזור אל הר סיני ('אבוררה').
6) לפי שבכל מוספי החגים לא תמצא מוסף מועט
(בקרבות) כשבת, וע"ז קראה השבת תיגר לפני הקב"ה,
אמר לה: זהו קרבנך הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים,
שיר כפול, שנאמר (תהלים צב): מזמור שיש ליום השבת,
עונג כפול, שנאמר (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת עונג
לקדוש ה' מכובד... לחם כפול, שנאמר (שמות טז, כב):
לחם משנה - לפיכך ראוי קרבנך להיות כפול: שני כבשים,
וזהו "כראוי" (בעלי התוספות) בפירושו על התורה,
במדבר כח, ט. 7) המנוחה. 8) שאינם עובדים ע"ז.
9) שאינם אלו ואלו אלא גרים שקיבלו עליהם שבע מצוות
בני נח ('אבן ירחי'). 10) שנאמר (בראשית ב, ב): ויכל
אלהים ביום השביעי, ותרגומו ב'ירושלמי': וחמיד ה', וכן
(שמואל-ב יג, לט): ותכל (נפש) דוד המלך ('אבוררה').
11) כלומר: אברהם ויצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינוחו
בשבת, וייחס גילה לאברהם ורינה ורינה ליצחק, מפני שיצחק
קרוב לבני יעקב שניתנה להם השבת יותר מאברהם, ויש לו
שמחה יותר ממנו, ורינה היא יותר מגילה, שנאמר (ישעיה
לה, ב): אף גילת ורגן. ועוד, שגילה היא בלב, ורינה בפה
('אבוררה').

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף רֹאשׁ-חֹדֶשׁ - 'רֹאשֵׁי
חֲדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתַתָּ זְמַן כְּפָרָה¹² לְכָל-תּוֹלְדוֹתֶם
לְהִיּוֹתֶם מְקַרִּיבִים לְפָנֶיךָ זְכַחֵי רְצוֹן וְשִׁעִירֵי חֲטָאת
לְכַפֵּר בְּעַדְם וּזְרוֹן לְכָל־יְהוּי¹³ תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד
שׂוֹנֵא. מְזַבַּח חֹדֶשׁ בְּצִיּוֹן תִּכְיֶן וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ
נַעֲלָה עָלָיו. שִׁירֵי דָוִד נִשְׁמַע בְּעִירְךָ הָאֲמֹרִים לְפָנֵי
מְזַבְּחֶךָ. אֲהַבְתָּ עוֹלָם¹⁴ תְּבִיא לָהֶם¹⁵ וּבְרִית אֲבוֹת
לְבָנִים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ
גָּלִינוּ מֵאֲרָצָנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אֲדָמָתָנוּ. יְהִי רְצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאֲרָצָנוּ וְאֶת-מוֹסֵף יוֹם
רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה כו' עַד 'עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. יְהִי
רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ
עָלֵינוּ אֶת-רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלְבְרָכָה לְחַן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וביום הפפורים אם חלו להיות בשבת - בין בשאר תפלות בין במוסף - וחותם בכל התפלות של שלש רגלים 'מקדש השבת וישראל והזמנים'. ובראש השנה חותם 'מלך על-כל-הארץ מקדש השבת וישראל ויום הזכרון'.²⁷ וביום הפפורים - 'מלך על-כל-הארץ מקדש השבת וישראל ויום הפפורים'.

27) מלשון הכתוב (ויקרא כג, כד): זכרון תרועה, כי ביום הזה עולה זכרונו לפניו לטובה על ידי השופר (ראש השנה טז.) ואינו מזכיר של ראש-חודש (אף-על-פי שראש השנה חל בראש חודש תשרי) ש"זכרון אחד עולה לכאן ולכאן" (עירובין מ:). כלומר: גם ראש-חודש בכלל הזכרון, שנאמר (במדבר י', י'): וביום שמחתכם.... ובראשי חדשיכם.... והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם.

ראש השנה²⁸. נהגו רב העם מראש השנה ועד יום הפפורים להוסיף בכל תפלה בעשרת הימים. בברכה ראשונה מוסיפים 'זכרנו לחיים כו' ברוך אתה ה' מגן אברהם'. ומוסיפין בברכה שנייה, 'מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו ברחמים. ברוך אתה ה' מחיה המתים'. ומוסיפין בברכת שמונה-עשרה²⁹ 'זכר רחמיך וכו'. ובברכה אחרונה³⁰ מוסיפין 'ובספר חיים וכו'. ובתפלת נעילה של יום הצום אומר בברכת (במקום) 'זכרנו לחיים' - 'חַתְּמָנוּ'. וכל אלו התוספות מנהג מקומות³¹. ויש מקומות שנהגו שלא יוסיפו דבר.

28) כתוב ב'הגהות מיימוניות' שאם חל ראש השנה ביום שני או ביום שלישי, מקדימים שבוע אחד להשכים ולומר 'סליחות', וממשיכים באמירת הסליחות עד ערב יום הכפורים. (29) היא ברכת ה'הודאה'. (30) היא ברכת "שים שלום". (31) ומנהגנו לומר "אבינו מלכנו" אחרי תפילת שחרית בראש השנה, כשחל בחול (הגהות מיימוניות).

מנהג פשוט שמברכין ברכה שלישית בנסח זה בשני ימים של ראש השנה בכל תפלה ותפלה מארבע התפלות וכן נהגו מקצת לברך אותה באותו הנסח בכל תפלה ותפלה מחמש תפלות של יום הפפורים. וזהו נסחה: 'אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל-יום יהללוך סלה. ובכך תן פחדך ה' אלהינו על כל-מעשיך ואימתך על כל-מה-שבראת וייראוך כל-המעשים וישתחוו לפניך כל-הברואים ויעשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם כו'. ובכך תן כבוד לעמך תהלה ליראיך ותקנה טובה לדורשיך ופתחון פה למיחלים לך שמחה לארצך ששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן-ישי משיחך במהרה בימינו. ואז צדיקים יראו וישמחו וישרים

(21) דברים טז, טו. 22) לפי שכל מועדי התורה תלויים בזמנים, חג הפסח - בזמן האביב, חג השבועות - בזמן הקציר, חג הסוכות - בזמן האסיף, תיקנו חז"ל לומר: "והזמנים", במקום: "מועדים" (רבינו בחיי לפרשת בא).

ברכה אמצעית במוסף הפסח - 'אתה בחרתנו מכל-העמים כו' עד 'זכר ליציאת מצרים'. ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנו יכולין לעלות להראות ולהשתחוות לפניך בבית בחירתך²³ בגנה הדרה בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היר שנשתלחה²⁴ במקדשך. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשוב ותרם עליו ועלינו ברחמיך הרבים ותקבץ פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו פגס מירפתי ארץ. והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם ושמ נעשה לפניך את-קרבנות חובותינו תמידין כסדרך²⁵ ומוספין בהלכתך²⁶ ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש הזה יום חג המצות הזה נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על-ידי משה עבדך. מלך רחמן רחם עלינו וכו' והשיאנו וכו' ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים'.

23) ככתוב (דה"ב ז, טז): בחרתי והקדשתי את הבית הזה. 24) ככתוב (תהלים עד, ז): שלחו באש מקדשיך. 25) הכתוב בתורה, כבש אחד בכוקר וכבש אחד בין הערבים. 26) לא כסדרם הכתוב בתורה, קרבן עולה לפני קרבן חטאת, אלא כפי ההלכה שנאמרה מסיני, חטאת קודמת לעולה, כמבואר בזבחים צ. (הגהות ר"ש הכהן מוילנה בשם אחיו, ר"ה ח:).

ובנסח הזה הוא מתפלל בחג שבועות ובחג הסוכות בלא חסרון ובלא יתר. אלא שבחג השבועות הוא אומר 'את-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו באהבה זכר ליציאת מצרים'. ובמוסף הוא אומר 'ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש הזה יום חג השבועות הזה'. וכן בספוח הוא אומר 'את-יום טוב מקרא קדש הזה יום חג הסוכות הזה זמן שמחתנו באהבה וכו'. ובשמיני עצרת אומר 'את-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום חג שמני עצרת הזה זמן שמחתנו כו'. וכן במוסף אומר 'ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש הזה יום חג שמני כו'. ואם חל יום טוב להיות בשבת אומר 'אתה בחרתנו כו' עד 'ותתן לנו ה' אלהינו שבתות למנוחה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את-יום המנוח הזה ואת-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום פלוני כו'. וכן במוסף אומר 'ואת-מוספי יום המנוח הזה כו'. ועל דרך זה הוא מזכיר השבת בראש השנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) לכלול גם מוסף ראש-חודש תשרי. 35) ואין אנו אומרים זה בתפילה בלחש כ"אם הש"ץ בשעה שחזור בקול, לפי שהיא "רשות" לש"ץ כמשמעות הלשון "אשר בקהל עם אשירה עוזו" (אבודרהם). 36) תהלים קיט, יב. 37) מלשון הכתוב (ירמיה כ, יז), כי בראש השנה נגמר הרינו של עולם ולידתו, כמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה פ' כט): "תני בשם רבי אליעזר, בכ"ה באלול נברא העולם, נמצא שביום ששי לבריאתו, הוא ראש השנה, נברא אדם הראשון ולכך העולם נידון ביום זה (אבודרהם).

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל צוּם יוֹם הַפְּפוּרִים³⁸ - בְּעֶרְבֵית וְשַׁחֲרִית וּמְנַחָה - אֲתָה בְּחַרְתָּנוּ כו'. וְתַתֶּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-יוֹם הַפְּפוּרִים הַזֶּה וְאֶת-יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה לְמַחִילָה וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבוֹא נְגִיעַ נְרָאָה וְנִרְצָה וְיִשְׁמַע וְיִפְקֹד וְיִזְכֵּר לְפָנֶיךָ זְכוּרָנוּ וְזָכוּרָנוּ אֲבוֹתֵינוּ וְזָכוּרָנוּ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְזָכוּרָנוּ מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לְעוֹנוֹתֵינוּ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלַךְ כו'. קִדְּשָׁנוּ כו'. וְדַבְּרָךְ אָמֵת וְקָיָם כו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלַךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְלַךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ וְכו'. בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף - אֲתָה בְּחַרְתָּנוּ, וּמְפָנֵי חֻטְאֵינוּ, וְאֶת-מוֹסְפֵינוּ³⁹ יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמַצּוֹת רְצוֹנָךְ כו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לְעוֹנוֹתֵינוּ כְּיוֹם צוּם הַפְּפוּרִים הַזֶּה מְחָה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ כו' עַד וְיִמְבָּלְעֶדְךָ אֵין לָנוּ מְלַךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלַךְ עַל כָּל-הָעוֹלָם כְּלוּ בְּכַבּוּדְךָ וְהַנְּשֹׂא עַל כָּל-הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בְּהַדְר גָּאוֹן עֲדָךְ וְכו'. עַד וְיִמְלַכּוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתֶיךָ וְתַן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ וְשִׁבְעֵנוּ מִטּוֹבְךָ וְשִׁמְחָנוּ בִּישׁוּעָתְךָ וְיִטְהַר לְפָנֶיךָ לְעִבְדְּךָ בְּאָמֵת וְדַבְּרָךְ כו'. עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַפְּפוּרִים'.

38) כתוב ב'הגהות מיימוניות': "ערב יום הכיפורים באים לבית הכנסת ומתפללים מנחה ומתוודים, והחזן אינו אומר וידוי (בחזרת הש"ץ), ואומר קדיש ולוקים, ואוכלים סעודה המפסקת. בליל יום הכיפורים קודם שיעמוד החזן (להתפלל), מתירים חרם לעבריינים להתפלל עמהם ומתעטף החזן ואומר: "כל נדרי" שלש פעמים, והקהל בלחש עמו... ואחר-כך אומר: שהחינו, ואומר: ברכו" וכו'. 39) כלומר: קרבנות המוסף שהם עולות וחטאת, ואנו אומרים ואת מוסף יום הכיפורים הזה, שאין בו אלא מוסף אחד בלבד. והכל כמנהג המקום, כמו שאמרו ב'ירושלמי' (עירובין פ"ג, ה"ט): "רבי יוסי שלח מכתב להם (לבני הגולה) אף-על-פי שכתבו לכם סדרי מועדות (סדר התפילות, 'קרבן העדה' שם, וכן ב'הגהות מיימוניות') אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש".

נְהַיְנוּ הַעֵם בְּכָל תְּפִלוֹת הַמוֹסֵפִין כְּשֶׁהוּא אֹמֵר 'כְּמוֹ שִׁפְתֵיךָ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עִבְדְּךָ' מְזַכֵּיר

יַעֲלוּ וְחִסְדֵיךָ כו' פְּתוּב בְּדַבְרֵי קִדְּשֶׁךָ יְמַלֵּךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וְדוֹר הַלְלוּיָהּ. וְכַתּוּב וַיִּגְבַּה ה' וַיְגוֹ' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלַךְ הַקְּדוֹשׁ³².

32) השווה לעיל הלכות תפילה (פרק ב, הלכה יח).
בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עֶרְבֵית שַׁחֲרִית וּמְנַחָה - אֲתָה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל-הָעַמִּים כו'. וְתַתֶּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה³³ וְזָכוּרָנוּ תְרוּעָה בְּאַהֲבָה זָכַר לְיַצִּיאֵת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבוֹא כו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלַךְ עַל כָּל-הָעוֹלָם כְּלוּ בְּכַבּוּדְךָ וְהַנְּשֹׂא עַל כָּל-הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בְּהַדְר גָּאוֹן עֲדָךְ עַל כָּל-יִשְׂרָאֵל תְּבַל אֲרָצְךָ. וַיַּדַּע כָּל-פְּעוּל כִּי אַתָּה פָּעַלְתָּ וַיִּבֶן כָּל-יִצְוֹר כִּי אַתָּה יִצְרָתוֹ וַיֹּאמֶר כָּל אֲשֶׁר רוּחַ וְנִשְׁמָה בְּאָפוֹ ה' וְכו' קִדְּשָׁנוּ כו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלַךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַזְּכָרוֹן.

33) ואין אומרים מועדים לשמחה חגים וכו' כמו בשלש רגלים - לפי שאין קרוי חג אלא יום שמביאים בו שלמי חגיגה, ובהם כתוב שמחה: "ושמחת בחגך", אבל ראש השנה ויום הכיפורים אין בהם שמחה ואינם קרויים חגים (לשון רש"י בפירושו לתפילות, במחזור ויטרי כת"י פריז). ומטעם זה אין אומרים בהם "והשיאנו... את ברכת מועדיך... לשמחה ולששון".

בְּרַכָּה רֹאשׁוֹנָה מְשַׁלֵּשׁ בְּרַכּוֹת אֲמַצְעִיּוֹת שֶׁל מוֹסֵף רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֲתָה בְּחַרְתָּנוּ וּמְפָנֵי חֻטְאֵינוּ כו' וְאֶת-מוֹסְפֵינוּ³⁴ כו' כְּמוֹ שִׁפְתוּב. 'עָלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן הַכֹּל לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שְׁלֵא עֲשָׂנוּ כְּגוֹי הָאָרְצוֹת וְכו'. אוֹחִילָה לְאֵל אַחֲלָה כְּפוֹי אֲשַׁאֲלָה מִמֶּנּוּ מַעֲנֶה לְשׁוֹן אֲשֶׁר בְּקֹהֵל עִם אֲשִׁירָה עֲזוֹ³⁵ אֲבִיעָה רְנֹנוֹת בְּעַד מִפְעָלֵי כו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה' לְמַדְנֵי חֲקִיךָ³⁶. עַל-כֵּן נִקְרָה לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ לְרֵאוֹת מְהִרָה בְּתַפְאֵרַת עֲדָךְ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלַךְ כו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלַךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַזְּכָרוֹן. הַיּוֹם הַרְתָּ³⁷ עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל-יִצְוֹר עוֹלָם אִם פְּעֻדִים אִם פְּכָנִים אִם פְּעֻדִים אִם פְּכָנִים רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בְּנֵים אִם פְּעֻדִים עֵינֵינוּ לְךָ תְלוּיּוֹת וְכו'. בְּרַכָּה שְׁנִיָּה - אֲתָה זָכַר מַעֲשֶׂה עוֹלָם וּפְקוּדַת כָּל-יִצְוֹר קָדָם כו' כִּי זָכַר הַנְּשִׁפְחוֹת אַתָּה הוּא מְעוֹלָם וְאֵין שִׁכְחָה לְפָנֵי כְּסֵא כְבוֹדְךָ וְעַקְדַת יִצְחָק לְיַרְעוּ תִזְכֵּר וְכו'. הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל-יִצְוֹר עוֹלָם אִם פְּכָנִים אִם פְּעֻדִים אִם פְּכָנִים רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בְּנֵים אִם נִגְלִיתָ בְּעַנְן כְּבוֹדְךָ עַל עַם קִדְּשֶׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם מִן הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמַעְתָּם קוֹלְךָ כו' כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ כו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם כו' בְּכַתּוּב לְמַעְלָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קָרְבָּנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵם כְּתוּבִים בַּתּוֹרָה וְקוֹרְא אוֹתָם הַפְּסוּקִים. וְאֵם לֹא הַזְכִּיר - בִּיּוֹן שֶׁאָמַר 'כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתָּ עָלֵינוּ בַּתּוֹרָתְךָ' - שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ⁴⁰ :

(40) ראש השנה לה, ע"א.

נִסַּח הַיְהוּדִי¹

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תְּבֹא לְפָנֶיךָ תִּפְלַתְנוּ וְאֵל תִּתְעַלֵּם מִתַּחֲנַתְנוּ שְׂאִין אָנוּ עֲזִי פָּנִים וְקָשִׁי עֲרָף שְׂנֵאמַר לְפָנֶיךָ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חֲטָאנוּ אֲכַל² אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ אֲשַׁמְנוּ בְּגִדְנוּ³ גְּזַלְנוּ⁴ דִּבְרַנוּ דַּפְי⁵ הַעֲוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ וְזָדְנוּ חֲמַסְנוּ⁶ כּו'. עַד 'כִּי אָמַת עֲשִׂיתָ וְאֲנַחְנוּ הִרְשַׁעְנוּ⁶. מֵה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ יוֹשֵׁב מְרוֹם וּמֵה־נִּסְפַר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים הֲלֵא הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנְּגַלּוֹת אֲתָה יוֹדֵעַ. אֲתָה יוֹדֵעַ רְזִי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חַי. אֲתָה חוֹפֵשׁ פֶּל־חֲדָרֵי בָטָן וּבוֹחֵן פְּלִיּוֹת וְלֵב. אֵין פֶּל־דְּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִמֶּךָ עֵינֶיךָ. וּבְכֵן יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּמְחַל לָנוּ עַל פֶּל־חֲטָאֵתֵינוּ וְתִכַּפֵּר לָנוּ עַל פֶּל־עוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל פֶּל־פְּשָׁעֵינוּ.

שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁיחַ שְׁפָתוֹתֵינוּ¹⁸ וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רְמוֹת¹⁹. עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּפֶּתַח־פִּי²⁰ וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלֵינוּ²¹. עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּקְּפִיצַת יָד²² וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִצּוֹן וּבִדְעַת. עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁגְגָה וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּתְּמַהוֹן לְכַבֵּ²³. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִין עֲלֵיהֶם חֲטָאִים²⁴. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה²⁵. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קֶרֶן. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אָשֵׁם וְדַאי²⁶. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אָשֵׁם תְּלוּי²⁷. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קֶרֶן עוֹלָה וְיוֹרֵד²⁸. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם עֲשֵׂה²⁹. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנַתְנוּ (שְׁנַתְקוּ) לַעֲשֶׂה³⁰. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מִיָּתָה בִּיְדֵי שְׂמִימִים³¹. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם פֶּרַת³². עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מִלְּקוֹת. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֲרַבַּע מִיתוֹת בֵּית־דִּין סְקִילָה שְׂרָפָה הֶרְג³³ וְחֶקֶק. עַל הַגְּלוּיִם לָנוּ וְעַל שְׂאֵינָן גְּלוּיִם לָנוּ. הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּכֹר אֲמָרְנוּם לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְשְׂאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ פֶּל־חֲטָאֵינוּ אֲתָה יוֹדֵעַ פֶּל־הַנִּסְתָּרוֹת כְּתוּב³⁴ 'הַנִּסְתָּרוֹת לֹה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגַלּוֹת לָנוּ וּלְפָנֵינוּ עַד עוֹלָם' וְכו'. כִּי אֲתָה סוֹלְחָן לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וּמוֹחֲלָן³⁵ לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ מִלְּךָ מוֹחֵל וְסוֹלַח. אֱלֹהֵי, עַד שְׁלֹא נוֹצַרְתִּי³⁶ אֵינִי כְּדַאי וְעַכְשָׁו שְׁנוֹצַרְתִּי כְּאֵלוֹ לֹא נוֹצַרְתִּי. עֲפָר אֲנִי כְּחַיִּי קָל וְחֵמֶר בְּמִיתָתִי. הָרִי אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי פְּכָלִי מֵלֹא בּוֹשָׁה וּכְלָמָה יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׁלֹא אֲחַטָּא עוֹד וּמֵה־שֶׁחֲטָאֵתִי מִחַה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים אֲכַל לֹא עַל־יְדֵי יְסוּרִינִי. יְהִיו לְרְצוֹן אֲמָרֵי פִי³⁷ וְהִגִּיזוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי.

1) ביום הכיפורים, "שהוא זמן תשובה לכל... והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים" (מלשון רבינו הל' תשובה פ"ב, ה"ז). וידוי - עזיבת החטא והרחקתו, מלשון וידו אבן בי (איכה ג, נג), וכבר פירשנוהו ב"ספר המדע" (הל' תשובה פ"א, ה"א בביאורנו אות ג). 2) באמת, כמו: אבל אשמים אנחנו (בראשית מב, כא). 3) בבוראנו. 4) איש את רעהו. 5) דבר גנאי וזלזול, והחכם ר' יוסף קמחי פירש: דופי - דו פי, שתי פיות. כלומר: אחד בפה ואחד בלב. 6) נחמיה ט, לג. ובפסיקתא רבתי פ' ר"ני ושמחי" אמרו: "אמר הקב"ה למלאכי השרת, בואו ואודיע לכם צדקתם של בני, שאני טענתים בעולם כמה צרות ויסורים הבאתי עליהם בכל דור ובכל שעה ולא בעטו בי אלא קוראים אותי צדיק בפני רשעים, שהם אומרים: ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו".

עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִנְסָ⁷ וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכָלִי דַעַת⁸. עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה⁹. עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב¹⁰ וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדוּדֵי פִה¹¹. עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזֶדוֹן וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֶזֶק יָד¹². עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטִמְאַת שְׁפָתִים¹³ וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיִצָר הָרַע¹⁴. עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים¹⁵ וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלֹא יוֹדְעִים. עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלִשׁוֹן הָרַע. עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאֵת הָעֵינַיִן¹⁶ וְעַל חֲטָא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנִשְׁךָ וּבְמַרְבִּית¹⁷. עַל חֲטָא

7) שאנסוהו לעבור, ויש חטאים שחייב עליהם אפילו כשעבר באונס. כגון: ע"ז ושפיכות דמים, וכן בשעת גזירת המלכות יהרג ואל יעבור אפילו מצוה קלה, כמבואר בסנהדרין (עד.). 8) שלא השתמש כראוי בכח הדעת שניתן בנו לעסק התורה ולדעת אותו, ככתוב (משלי יג, טז): כל ערום יעשה בדעת. 9) במרמה של דעת, שרימה את רעהו ככוונה. 10) במחשבות הלב, וחז"ל אמרו (יומא כט.): "הרהורי עבירה קשים מעבירה". 11) שהתוודה רק בפה, ולבו בל עמו. 12) שנתחזק על חבירו להרע לו. 13) בדברי נבלה, וחז"ל אמרו (שבת לג.): "כל המנבל את פיו מעמיקים לו גיהנם". 14) שמגרה בעצמו את יצר-הרע עליו. 15) שעשה עבירה בפני רבים, ויודעים ממנה. 16) שראה בעיניו דבר ערוה וחמד לו, ככתוב: ולא תתורו.. ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. 17) ככתוב (ויקרא כה, לז): את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך. 18) דברי בטלה (הריעב"ץ בסידורו). ויש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פי הפל הבל. אכל אתה הבדלת אנוש מראש ותפירהו לעמד לפניהו כי מי יאמר לה מה-תעשה ואם יצדק מה-יתן לה. ותתן לנו ה' אלהינו את-יום הפפורים הזה קץ מחילה לכל-חטאתינו למען נחיל מעשק ידנינו ונשוב לעשות חקי רצונך בלב שלם פדבר שנאמר³⁹ דרשו ה' בהמצאו קראו בהיותו קרוב יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתי וישב אלה' וירחמהו ואל-אלהינו כי-ירבה לסלות. ואתה אלוה סליחות טוב ומטיב חנון ורחום ארך אפים ורב-חסד מרבה להטיב רוצה בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתן כפתיב⁴⁰ חי אני נאם ה' אם אחפץ במות הרשע פי אם-בשוב רשע מדרך וחייה. שובו שובו מדרךכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל. השיבנו וקבלנו ומחל לנו וסלח פגדל חסדך. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לפי לפניך ה' כו'. עושה שלום וכו' : (38 קהלת ג, יט. 39 ישעיה נה, ו. 40 יחזקאל לג, יא.

~ יום חמישי כ"ד ניסן ~

נסח ברפת המזון

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הן את-העולם כלו בטובו בחן ובחסד וברחמים ומפרנס לכל כפאמור² פותח את-ידך ומשביע לכל-חי רצון ומכין מזון לכל-ברייתו אשר ברא. ברוך אתה ה' הן את-הפל. נודה לה ה' אלהינו ונברכה מלפנו פי הנחלת את-אבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה פריית ותורה על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים על תורתך שלמדתנו על חקי רצונך שהודעתנו על כלם ה' אלהינו אנו מודים לה ומברכים את-שמך פאמור⁴ ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על-הארץ הטובה אשר נתן לה. ברוך אתה ה' על-הארץ ועל-המזון. רחם ה' אלהינו על-ישראל עמך ועל-ירושלים עירך ועל-ציון משכן כבודך ועל-הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו ומלכות דוד משיחך תחזיר למקומה פנינו ובנה ירושלים כקרוב כאשר דברת ברוך אתה ה' בונה ברחמי את-ירושלים⁵. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם האל אבינו מלפנו אדירנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב המלך הטוב והמטיב שבכל-יום ויום גומלנו חן וחסד ורחמים וכל-טוב. ברחמי ישתבח לדור דורים. ברחמי יתפאר לנצח ונצחים. ברחמי יזכנו לימות המשיח ולבנין בית המקדש ולחיי העולם הבא. מגדול⁸ ישועות מלכו וגו' פפירים⁹ רשו ורעבו וגו' הודו¹⁰ לה' פי טוב פי לעולם חסדו :

מפרשים: שדיבר רעה בחבירו, מלשון: ישיחו בו יושבי שער (תהלים סט, יג). (19) שמביט על הבריות מלמעלה למטה, מלשון הכתוב (משלי ו, יז). (20) ברוב דברים, ככתוב (שם, י ט): ברב דברים לא יחיל פשע. (21) למהר לעשות רע. כלשון הכתוב (משלי ו, יח). (22) מלתת צדקה. (23) דברים כח, כז. כלומר: שהיה מטורף בדעתו וחסא. ויש מפרשים: שנלכד ברשת המתפלספים להטיל ספק בעיקרי תורתנו, במציאות ה', בהשגחה פרטית, בתורה מן השמים, כי הלב החלול מלא תמהון וספיקות על כל דבר וחזיון, הואיל והאמונה וקבלת אבות רופפו בעיניו (בעל 'הכתב והקבלה'). (24) קרבן חטאת, כגון אם נכשל בשוגג בדברים שזדונם כרת, והם מנויים במס' כריתות פ"א, מ"א. (25) כגון שביטל מצות-עשה, שלא ישב בסוכה בסוכות וכדומה, וכן עולה באה לכפר על הרהורי עבירה, רמז לזה: והעולה על ורחם (יחזקאל כ, לב). (26) כגון שגזל את חבירו וכיחש ונשבע עליו לשקר, כשיודה ישלם את הגזילה ויביא קרבן אשם (ויקרא ה, כגכה). ודאי - שהעבירה ידועה לו בכיורו. (27) שספק לו אם עבר עבירה שזדונה כרת או לא, מביא אשם להגן עליו מהפורענות עד שיוודע לו שבוודאי שגג, ואז יביא קרבן חטאת על שגגתו. (28) שמביאו אדם כפי אשר תשיג ירו, עולה לעשיר ויורד לעני. והוא בא על שבועת העדות, שאם השביעוהו בית-דין שאם יודע עדות לחבירו שיעידנו, והוא כבש עדותו ונשבע לשקר (ויקרא ה, א). (29) עונש 'עשה', כגון ביטל מצות ציצית או תפילין וכדומה. (30) כגון לאו של גזילה הניתק ל'עשה' שבידו להשיב את הגזילה ולקיים: "והשיב את הגזילה" ואין לוקין על לאו הניתק ל'עשה' (מכות טז). (31) שמת לפני זמנו. (32) שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא, ובהלכות סנהדרין פ"ט מונה רבינו כל חיבי מיתה בידי שמים, וחיבי כריתות, וכל מצוות לא-תעשה שאין בהן אלא מלקות בלבד. (33) שמתיים את ראשו בסייף, וכל מיתות בית-דין מפורשות בדברי רבינו שם, פ"טו. (34) דברים כט, כח. (35) שהסליחה והמחילה נמצאות בו בקביעות, והוא הקב"ה שסולח לנו תמיד. (36) מה אני ומה חשיבותי. (37) תהלים יט, טו.

פסדר הזה מתנדה בערבית שחרית ומוסף ומנחה בין יחיד בין שליח צבור. אלא שהיחיד אומר ודוי זה אחר תפלתו אחר שגומר 'שים שלום' קדם שפסיע שלש פסיעות ושליח צבור אומר בתוף ברכה אמצעית קדם שיאמר 'אלהינו ואלהי אבותינו מחל לעונותינו' מתנדה ודוי פסדר הזה ואחר-כך אומר 'מחל לעונותינו פיום צום הפפורים':

בנעילה מתנדה פסדר הזה - 'מה-נאמר לפניך יושב מרום כו' פי עונותינו רבו מלמנות כו' מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה-צדקנו מה-מעשינו מה-נאמר לפניך ה' אלהינו הלא כל-הגבורים כאין לפניך ואנשי השם פלא היו וחקמים ככלי מדע ונבונים ככלי השכל פי כל מעשינו תהו וימי חיינו הבל לפניך כפתיב³⁸ ומותר האדם מן-הבהמה אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַשֶּׁבֶת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים'. פְּנִסָּה שֶׁהוּא חוֹתֵם בְּתַפְלָה בְּכִרְכָּה אֲמַצְעִית בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כִּף הוּא חוֹתֵם בְּכִרְכָּה אַחֲרוֹנָה זוֹ²⁰.

(11) לפני קריאת ההפטרה. (12) פרט לנביאי השקר (אבודרהם) ויש מפרשים: הנביאים הם טובים לישראל שמדריכים אותם בדרך הטובה (עבודת ישראל). (13) ששקולים דבריהם כדברי תורה, שנאמר (דניאל ט, י'): ללכת בתורתו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים. (14) מפני שהזכיר את הנביאים, חוזר למשה רבם של נביאים לחלוק לו כבוד, וכן הוא חוזר לתורה מפני הכבוד, וכדי שלא יראה שמזכירים אחר הנביאים פותח בהם ב"ברוך" אבל אין זו ברכה בפני עצמה אלא המשכה של התחלת הברכה (כס"מ, לעיל הל' תפלה פ"ב, ה"טו). (15) "ומיד עומדים העם ואומרים נאמן אתה וכו' ודבר זה הוא ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונים אותו בישיבה, ובני מערב בעמידה ואח"כ חוזר המפטיר לענינו ואומר: נאמן אתה הוא" וכו' (מס' סופרים יג, ה"י). ומטעם זה יש הפסק במחזוריים (בין אמת וצדק ל"נאמן אתה) לפי שהצבור היה רגיל להפסיק כאן בדברי שבח (תוספות לפסחים קד:). אולם הכל ברכה אחת היא. (16) כנוי לכנסת ישראל הדואבת בגולה, מלשון: עגמה נפשי לאביון (איוב ל, כה). (17) כנוסח ונציא מנטובה ועוד. ובדפוס"א אין זה. (18) זו עבודת המקדש, וכיום התפלה ממלאת את מקומה. (19) נמצא שכל ברכות הפטרה הן חמש ויחד עם שתי הברכות שהמפטיר מברך על התורה הן שבע – כנגד שבעה קרואים שבתורה (מסכת סופרים פ' יד, ה"א) – מפני שפעם גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים כנגד שבעה קרואים שבתורה, ומטעם זה נקראת "הפטרה" לפי שנפטרו בה מקריאת התורה בשעת גזירה (לבוש רפ"ד). (20) כגון בראש השנה הוא חותם. מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון, כמפורש לעיל.

(הַעֲנִינֹת שֶׁנִּהְיָו רַב הָעַם לְקִרְוֹת מִן הַנְּבִיאִים כְּכֹל שֶׁבֶת וְשֶׁבֶת וּמִפְטִירֵינָּהּ וְאֵלוֹ הֵן): בְּרֵאשִׁית - הֵן עֲבָדֵי אֲתָמָּהּ פּוֹ' עַד 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים וְלֹא עֲזַבְתִּים' בִּישְׁעֵיהָ²¹. תּוֹלְדֹת נֹחַ - 'יָנִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה' עַד 'הִטּוֹ אֲזַנְכֶם וְלָכֹו אֲלֵי' בִּישְׁעֵיהָ²². לֶךְ-לֶךְ - 'וְאֶל-מִי תִדְּמִינִי וְאֲשׁוּהָ' עַד 'כִּי אֲנִי ה' אֲעֲנֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל' בִּישְׁעֵיהָ²³. וַיִּרְא אֱלֹו - 'וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים' עַד 'וַתִּשָּׂא אֶת-בְּנֵהּ וַתִּצְאָ בְּמַלְכִים'²⁴. וַיְהִי חֲמִי שָׁרָה - תַּחֲלַת הַסֵּפֶר עַד 'יְחִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם' בְּמַלְכִים²⁵. תּוֹלְדֹת יִצְחָק - 'מִשָּׂא דָבָר ה' אֶל-יִשְׂרָאֵל בְּיַד מְלָאכִי' עַד 'וְעִרְכָּה לָהּ מִנְּחַת' וּגְו' בְּתַרְיֵי-עֶשְׂרִי²⁶. וַיִּצְא יַעֲקֹב - 'יַעֲמִי תְלוּאִים לְמִשְׁוֹבְתֵי' עַד 'וַיִּבְנֵי אֵל הַעֲלָה' בְּתַרְיֵי-עֶשְׂרִי²⁷. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - 'חֲזוֹן עֲבָדְיָה' עַד סוֹף סִפְרוֹ בְּתַרְיֵי-עֶשְׂרִי. וַיִּשָּׁב יַעֲקֹב - 'עַל שְׁלִשָּׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'אֲרִיָּה שָׂאָג מִי לֹא יִירָא' בְּתַרְיֵי-עֶשְׂרִי²⁸. וַיְהִי מִקֵּץ - 'וַיִּיקֶץ שְׁלֹמֹה וַהֲגָה

(1) בעין יפה, ובפנים יפות. (2) תהילים פרק קמה, פסוק טו). (3) זו ברית מילה, השווה לעיל הלכות ברכות פרק ב, הלכה ג. (4) (דברים פרק ח, פסוק י'). (5) ולפי מה שכתב רבינו לעיל הלכת ברכות פרק א, הלכה ט"ז עונה כאן אמן על ברכת עצמו. (6) כאן סוף הברכה הרביעית שתיקנוה חכמי יבנה כנגד הרוגי ביתר (ברכות דף מח עמוד ב) מכאן ואילך הוספה מאוחרת שנתוספה בימי הגאונים (כל בו סימן צט). (7) בכתב יד אברבנאל: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד. (8) (שמואל-ב פרק כב, פסוק נא). ואנו נוהגים לומר בימי החול מגדיל וגו' כנגד הפסוק שבתהילים פרק יח, פסוק נא שכתוב בו מגדיל. ובמדרש "שחר טוב" פרק יח (הובא בילקוט שמעוני שמואל רמז קסד) אמרו: כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול? רב יודין אמר, לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת, אלא מתגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח כמגדל גדול, שנאמר (משלי פרק יח, פסוק י'); מגדל שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ולפיכך בימי החול שהם דמיון ימי הגלות אומרים "מגדיל" לרמז על בניין שהקדוש-ברוך-הוא עוסק בבניינה והולך ומגדילה, ובשבת שהיא מכוונת נגד ימי המשיח אומרים מגדול לרמזו על גמר הישועה שנתגדלה כל צרכה ונעשית כמגדל עוז (עיון תפילה, לסידור "אוצר התפילות"). וראש חודש דינו כשבת, וסימנך: חודש ושבת קרוא מקרא (ישעיה פרק א, פסוק יא), כלומר, כמו שכתוב בנביאים (לבוש). (9) (תהילים פרק לר, פסוק יא). (10) (שם, פרק קלו, פסוק א).

הַמִּפְטִיר בְּנְבִיא מְבֹרָךְ לְפָנֶיהָ¹¹ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים¹² וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאַמְתָּ¹³. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַבּוֹחֵר בְּתוֹרָה וּבְמִשָּׁה עֲבָדָיו¹⁴ וּבִישְׂרָאֵל עֲמוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאָמֶת וְהַצְּדִק'. וּמְבֹרָךְ לְאַחֲרֶיהָ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל-הָעוֹלָמִים צְדִיק כָּל-הַדְּוֹרוֹת הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה מְדַבֵּר וּמְקַיֵּם אֲשֶׁר כָּל-דְּבָרָיו אָמֶת וְצְדִק. נְאֻמָּ¹⁵ אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיהָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיהָ אַחֲוֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם כִּי אֵל נְאֻמָּן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַנְּאֻמָּן כָּל-דְּבָרָיו. רַחֵם עַל-צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ וְלַעֲגוּמַת נַפְשֵׁ¹⁶ תוֹשִׁיעֵ¹⁷ מִהֲרֵה בְּיַמֵּינוּ וְתַכְנֵה מִהֲרֵה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. אֵת-צִמְח דָּוִד עֲבָדְךָ מִהֲרֵה תַצְמִיחַ וְקַרְנֵו תְרוּם בִּישְׁעֶתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִגַּן דָּוִד. עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה¹⁸ וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה לְכַבּוֹד וְלַתְּפָאֲרָת. עַל הַפֶּל אֲנוּ מְבָרְכִין שְׁמֶךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשֶּׁבֶת¹⁹. וּבִיּוֹם טוֹב הוּא אוֹמֵר וְעַל יוֹם טוֹב מְקַרָּא קִדְשׁ הַזֶּה שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׁמִחָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים'. וְאֵם הַזֶּה שֶׁבֶת וְיוֹם טוֹב - פּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם וְחוֹתֵם מְקַדֵּשׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יִשְׂרָאֵל' עַד 'צָבִי הִיא לְכַל־הָאָרְצוֹת' בִּיחְזָקָאֲלֵהּ.⁵⁰
אָמַר אֶל־הַכֹּהֲנִים - 'וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִים בְּנֵי צְדוֹק' עַד
פְּלִי־נַבְלָה וְטָרְפָה' בִּיחְזָקָאֲלֵהּ.⁵¹ בְּהַר סִינִי - 'ה' עָזַי
וּמְעִזִי' עַד 'רָפְאֵנִי ה' וְאַרְפֵּא' בִּירְמִיָּה.⁵² אִם־בְּחַקְתִּי
- 'הִנָּבֵא עַל־רוּעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'וְהַצִּלְתִּים מִיַּד
הַעוֹבְדִים בָּהֶם' בִּיחְזָקָאֲלֵהּ.⁵³

(43) (מג, כא - מד, ו). (44) (ז, כא - ט, כג). ואנו נוהגים לקרוא עד ח, ג ומדלגים עד פרק ט, כב. (45) (שמואל ב, ו, א - ז, ג). (46) (מלכים ב, ד, מב - ה, יט). (47) (שם, ז, ג-כ). (48) (שם, יג, כג). (49) (כב, א-טו). (50) (כ, א-טו). (51) מד, טו עד סוף הפרק. (52) (טז, יט - יז, יד). (53) (לד, א-כז).

בַּמִּדְבָּר סִינִי - 'וְהִזָּה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' עַד
'וְאַרְשִׁיתִי לִי בְּאֲמוֹנָה' בְּתַרְי־עֲשָׂרָה.⁵⁴ נִשְׂא - 'וְיִהְיֶה
אִישׁ אֶחָד מְצַרְעָה' עַד 'וְיִגְדַל הַנַּעַר וְיִבְרַכְהוּ ה''
בְּשִׁפְטִים.⁵⁵ בְּהַעֲלֵתָּךְ - 'רְנִי וְשִׁמְחִי בַת־צִיּוֹן' עַד 'יָדֵי
זְרַבְבָּל יִסְדּוּ הַבַּיִת' בְּתַרְי־עֲשָׂרָה.⁵⁶ שָׁלַח־לָךְ - 'וְיִשְׁלַח
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹנִן' עַד 'וְגַם נִמְגּוּ פְּלִי־יֹשְׁבֵי וְגוֹ'
בִּיהוֹשֻׁעַ.⁵⁷ וַיִּקַּח קִרְח - 'וַיֵּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל־הָעָם'
עַד 'כִּי לֹא יִטּוֹשׁ ה' אֶת־עַמּוֹ' בְּשִׂמוּאֵל.⁵⁸ זֹאת חֻקַּת
הַתּוֹרָה - 'וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי' עַד 'מִיָּמִים יִמְיָה'
בְּשִׁפְטִים.⁵⁹ וַיֵּרָא בָּלָק - 'וְהִזָּה שְׂאֲרִית יַעֲקֹב' עַד
'וְהַצִּנֹּעַ לְכַת עִם־אֱלֹהֵיךָ' בְּתַרְי־עֲשָׂרָה.⁶⁰ פִּינְחָס - 'וַיִּנְד
ה' הִיתָה אֶל־אֱלֹהֵי' עַד 'וַיִּקָּם וַיִּלָּךְ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי'
בְּמַלְכִים.⁶¹ רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת - 'וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמֹשֶׁה בְּנֵי־
רְאוּבֵן' עַד 'וַיִּחַלְקוּ (מַחֲלָק) אֶת־הָאָרֶץ' בִּיהוֹשֻׁעַ.⁶²
אֵלֶּה מִסְעֵי - 'אֵלֶּה הַנְּחֻלּוֹת' עַד 'וַיִּתְּנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְלוֹיִם' בִּיהוֹשֻׁעַ.⁶³

(54) (הושע ב, א-כב). (55) (יג, ב-כד). (56) (זכריה ב, יד - ד-ט). (57) ב, א עד סוף הפרק. (58) (שמואל א, יא, יד - יב, כב). (59) (יא, א עד סוף הפרק). (60) (מיכה ה ו - ז. ח). (61) (מלכים א, יח, מו - יט, כא). (62) (יג, טו - יד, ה). (63) (יט, נא - כא ג).

~ נקודות משיחות קודש ~

"וַיִּקַּח קִרְח"

וכן כתב הרס"ג שם הפרשה "ויקח קרח" ולא קרח, ולכאורה י"ל הטעם בזה הוא ש"קרח" הוא היפך "שם" רשעים ירקב" "רקביבות תעלה בשמותן דלא מסקינן בשמייהו" משא"כ הלשון "ויקח קרח". מטעם זה קרא גם פרשת "וירא בלק" ולא "בלק". אבל ברמב"ם אינו מוכרח כ"כ כיון שקרא לרוב הפרשיות בשתי מילים או יותר.

לקו"ש ח"י"ח ע' 191 הע' 49
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

אֵלֶּה הַדְּבָרִים - 'אֲשֶׁר דָּבַר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל' עַד

חִלּוֹם' עַד 'וְיִהְיֶה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ' בְּמַלְכִים.²⁹
וַיִּגַּשׁ אֵלָיו - 'וְאֵתָה בֶן־אָדָם קַח לָךְ עֵץ אֶחָד' עַד
'וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה'' בִּיחְזָקָאֲלֵהּ.³⁰ וַיְחִי יַעֲקֹב -
'וַיִּקְרְבוּ יָמֵי דָוִד לְמוֹת' עַד 'וְשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל־כַּסֵּא
דָּוִד אָבִיו' בְּמַלְכִים.³¹

(21) (מב, א-טו). (22) (נד, א-נה, ג). (23) (מ, כה-מא, יז). (24) (ד, א-לו). (25) (שם, א-לה). (26) (מלאכי, פרקים: א, ג, ד). (27) (הושע יא, ז - יב, יד). (28) (עמוס ב, ו - ג, ח). (29) (ג, טו - ד, א). (30) (לז, ט-כח). (31) (ב, א-יב).

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת - 'בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת־יְרוּשָׁלַיִם' עַד
'וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם' בִּיחְזָקָאֲלֵהּ.³² וְאַרְא - 'וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד
לְבַיִת יִשְׂרָאֵל' עַד 'בַּיּוֹם הַהוּא אֶצְמִיחַ קֶרֶן לְבַיִת
יִשְׂרָאֵל' בִּיחְזָקָאֲלֵהּ.³³ בֹּא אֶל־פְּרַעֲה - 'מִשְׂא מַצְרַיִם'
עַד 'אֲשֶׁר בְּרַכּוּ ה' צְבָאוֹת' בִּישְׁעֵיהָ.³⁴ וְיִהְיֶה בְּשִׁלַּח
- שְׁנֵי דְבוּרָה מִן 'וַיִּכְנַע אֱלֹהִים' עַד 'וַתִּשְׁקֹט
הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה' בְּשִׁפְטִים.³⁵ וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ -
'בְּשֵׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ' עַד 'לְמַרְבֵּה הַמִּשְׁרָה'
בִּישְׁעֵיהָ.³⁶ וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים - 'הַדְּבָר אֲשֶׁר הָיָה
אֶל־יְרִמְיָהוּ' עַד 'לֹא יִכָּרֵת אִישׁ לְיִוִּנְדָב בֶּן־רַכְבִּי
בִּירְמִיָּה.³⁷ וַיִּקְחוּ לִי - 'וְה' נָתַן חֲכָמָה לְשֹׁלְמֹה' עַד
'וַיִּשְׁכַּנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' בְּמַלְכִים.³⁸ וְאֵתָה תַּצְוֶה
- 'הַגִּד' אֶת־(בְּנֵי) [בַּיִת] - 'יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת' עַד
'וְרַצִּיתִי אֶתְכֶם' בִּיחְזָקָאֲלֵהּ.³⁹ כִּי תִשָּׂא - 'וַדְּבַר ה'
הָיָה אֶל־אֱלֹהֵי' עַד 'וַיִּרְכַּב אַחָב וַיִּלָּךְ' בְּמַלְכִים.⁴⁰
וַיִּקְהַל - 'וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת־חִירָם
מִצֹּר' עַד 'וַתִּתֵּן מְלָאכָת' בְּמַלְכִים.⁴¹ (ו) אֵלֶּה פְּקוּדֵי
- 'וַיַּעַשׂ חִירָם' עַד 'וְהַפְתּוֹת לְדִלְתוֹת הַבַּיִת'
(בְּמַלְכִים)⁴².

(32) (טז, א-יד). (33) (כח, כה - כט, כא). (34) כל פרק יט. (35) (ד, כג - ה, א-לא). (36) (ו, א-ז - ט, ו) ואנו קוראים מתחלת פרק ו עד פ"ז פסוק ו ומדלגים לפרק ט פסוק י, ואולי גם רבנו נתנון לכך). (37) כל פרק לה. (38) (ה, כו - ו, א-יג). (39) (מג, י-כז). (40) (יח, א-מה). (41) (ז, יג-כב). (42) (שם, מ-נ).

וַיִּקְרָא - 'עַם־זוֹ יִצְרָתִי לִי' עַד 'כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל' בִּישְׁעֵיהָ.⁴³ צוֹ אֶת־אֶהְרֹן - 'עַל־וַתִּיכֶם סָפּו
עַל־זְבַחֵיכֶם' עַד 'בְּאֵלֶּה חִפְצֵי נְאֻם ה''
בִּירְמִיָּהוּ.⁴⁴ וְיִהְיֶה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - 'וַיִּסָּף עוֹד דָּוִד
אֶת־קַל־בְּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל' עַד 'כָּל אֲשֶׁר בְּלִבְבָךְ
(בְּמַלְכִים) בְּשִׂמוּאֵל.⁴⁵ אִשָּׁה כִּי תִזְרַע - 'וְאִישׁ בָּא
מִבְּעַל שְׁלִישָׁה' עַד 'וַיִּלָּךְ מֵאֵתוֹ כְּבָרַת אֲרָרְץ'
בְּמַלְכִים.⁴⁶ זֹאת תִּהְיֶה - 'וְאַרְבָּעָה אַנְשִׁים'⁴⁷ וַיִּמְדַּלְג
עַד 'וְלֹא הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פְּנֵי' בְּמַלְכִים.⁴⁸ אַחֲרֵי מוֹת
- 'הַתְּשֻׁפֵּט הַתְּשֻׁפֵּט' עַד 'וְנַחֲלַת בָּךְ לְעֵינֵי (ה) גּוֹיִם'
בִּיחְזָקָאֲלֵהּ.⁴⁹ קִדְשִׁים תִּהְיוּ - 'בְּאוֹ אַנְשִׁים מִזְּקֵנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְחֻלְתֵי עֲדוּתֵיךָ לְעוֹלָם, כִּי שָׁשׂוֹן לְפִי הָמָּה סֵפֶר שְׁלִישִׁי וְהוּא סֵפֶר זְמַנִּים

הַלְכוּתוֹ עֶשְׂרִי. וְזֶה סְדוּרָן: א. הַלְכוּת שֶׁבֶת. ב. הַלְכוּת עֲרוּבֵינִי. ג. הַלְכוּת שְׁבִיתַת עֶשׂוֹר. ד. הַלְכוּת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב. ה. הַלְכוּת חֲמִיץ וּמִצֵּה. ו. הַלְכוּת שׁוֹפָר וְסִפָּה וְלוּלָב. ז. הַלְכוּת שְׁקָלִים. ח. הַלְכוּת קְדוּשַׁת הַחֹדֶשׁ. ט. הַלְכוּת תַּעֲנִית. י. הַלְכוּת מְגִלָּה וְחִנּוּכָה.

הַלְכוּת שֶׁבֶת

יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשִׁלַּשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֶרֶטֶן: א) לְשֶׁבֶת בְּשָׂבִיעֵי. ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ג) שְׁלֹא לַעֲנֹשׁ בְּשֶׁבֶת. ד) שְׁלֹא לַצֵּאת חוּץ לְגָבֹל בְּשֶׁבֶת. ה) לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשֶּׁבֶת בְּזִכְרֶיהָ. ו) בְּבִיאַר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

1) כלל בו רבינו דברים כוללים כל המלאכות, כדבר שאין מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ודיני התחלפות הכוונות או שלא נשלמו, ואם נשתתפו שניים בעשיית מלאכה, ודיני המקלקלין והעושיין מקצת מלאכה בודון ומקצתה בשוגג.

א. שְׁבִיתָהּ בְּשָׂבִיעֵי מְמַלְאכָה - מִצְוֹת עֲשֵׂה. שְׁנֵאמַר: וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - בְּטֹל מִצְוֹת עֲשֵׂה³, וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה. שְׁנֵאמַר: לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה. וּמֵהוּ חֵיב עַל עֲשִׂיתָ⁴ מְלָאכָה? אִם עֲשֵׂה בְּרִצּוֹנוֹ⁵ בְּדוּוֹן⁶ - חֵיב פְּרִתָּה⁷. וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה⁸ - נִסְקָל⁹. וְאִם עֲשֵׂה בְּשִׁנְיָה¹⁰ - חֵיב קֶרֶן חֲטָאת קְבוּעָה¹¹.

2) בחר רבינו במקרא זה, אף שנכפל הציווי כמה פעמים בתורה, כי דרכו לבחור את הדרשה הפשוטה והמתקבלת לענין (ראה לחם-משנה הל' שביתת עשור פ"א ה"ו). 3) כתב הרשב"א (יבמות ו' א') בשם רבו, כי מצוות-עשה של "תשבות" היא דוקא במלאכה גמורה שעליה עובר על ל"ת של "לא תעשה כל מלאכה", אבל באיסורי שבת שאינם נכללים בל"ת, אין 'עשה' זו. אבל לא כן דעת הרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא כג, כד): "שנצטוו מן התורה להיות לנו מנוחה אפילו מן הדברים שאינן מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות, ולמלא החבית יין ולפנות הכלים והאבנים מבית לבית וממקום למקום... ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שלחנם והזהובים לפנייהם ויהיו הפועלים משכימים למלאכתם ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהם שבכל זה

וְהֵייתָם לִי לְעָם' בְּיַרְמְיָה⁶⁴. וְאֶתְחַנֵּן - וְאֶתְפַּלֵּל אֲלֵה' אַחֲרֵי תַתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה' עַד 'שְׁדוֹת בְּבֶסֶף יִקְנוּ' בְּיַרְמְיָה⁶⁵. וְהָיָה עֲקֵב - 'הִלֵּךְ וְקָרְאָתָּ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם' עַד 'וְהִתְבָּרְכוּ בּוֹ (כָּל) גּוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלְּלוּ' בְּיַרְמְיָה⁶⁶. רָאָה אֲנֹכִי - 'הִנֵּה יָמִים פָּאִים נָאִם ה' וְהִקְמַתִּי' עַד 'אִם־יִסְתַּר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים' בְּיַרְמְיָה⁶⁷. שְׁפָטִים - 'וַיְהִי בְּאֶשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל' עַד 'וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְכוּ' בְּשְׁמוּאֵל⁶⁸. כִּי־תֵצֵא - 'וַיֵּאסְפוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת־מַחְנֵיהֶם' עַד 'וְהָיָה עִמָּךְ' בְּשְׁמוּאֵל⁶⁹. וְהָיָה כִּי־תָבוֹא - 'אֲזוּ יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ' עַד 'וְלֹא הָיָה כִּי־יִהְיֶה הַיּוֹם' בִּיהוֹשֻׁעַ⁷⁰. אֶתֶם נֹצְבִים - 'וַיֵּאסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת־כָּל־שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נִטְעַתֶם' בִּיהוֹשֻׁעַ⁷¹. הָאֲזִינוּ - 'וְלִקְחַתִּי אֲנִי מִצְמַרְתָּ הָאֲרָז' עַד 'וְהִשִּׁיבּוּ וְחִיו' בִּיחֻזְקָאֵל⁷². וְזֹאת הַבְּרָכָה - 'וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה'' וּמִדְּלַג עַד 'וַיְהִי ה' אֶת־יְהוֹשֻׁעַ' בִּיהוֹשֻׁעַ⁷³.

64) (ל, ד-כב). 65) (לב, טז עד סוף הפרק). 66) (ב, א - ד, ב). 67) (כג, ה-כד). 68) (ח, א, עד סוף הפרק). 69) (יז, א-לז). 70) (ח, ל - י, יד). 71) (כד, א-ג). 72) (יז, כב - יח, לב). 73) (א, א עד סוף הפרק ומדלק לפרק ו, כז).

כָּל שֶׁבֶת שְׁקוּרִין בְּהַ שְׁתֵּי פְרָשִׁיּוֹת⁷⁴ מִפְּטִירֵין בְּהַ מַעֲנִין פְּרָשָׁה אַחֲרוֹנָה. וְזוֹ הַמְנַהֵג בְּרֵב הַמְקוּמוֹת. וְכֵן נִהְגוּ רַב הָעָם לְהִיּוֹת מִפְּטִירֵין בְּנִחְמוֹת לְשַׁעֲיָהוּ מֵאַחַר תְּשַׁעָה בְּאָב עַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה. בְּשֶׁבֶת שְׁאֵחַר תְּשַׁעָה בְּאָב - 'נִחְמוּ נַחְמוּ עִמָּי'⁷⁵. בְּשִׁנְיָה - 'וַתֵּאמֶר צִיּוֹן'⁷⁶. בְּשְׁלִישִׁית - 'עֲנִיָּה סִעֲרָה'⁷⁷. בְּרִבְעִית - 'אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם'⁷⁸. בְּחַמִּישִׁית - 'קוּמִי אוּרִי'⁷⁹. בְּשִׁשִּׁית - 'רְנִי עֲקָרָה'⁸⁰. בְּשָׂבִיעִית - 'שׁוּשׁ אֲשִׁישׁ בְּהַ'⁸¹.

74) כגון אחרי מות קדושים. 75) (מ, א-יא). וכל מה שמוקף כאן, הוא מכת התמינים. ובדפוס מסומנות רק התחלות ההפטרות. 76) (מט, יד, עד סוף הפרק). 77) (נד, יא - נה, ה). 78) (נא, יב - נב, ב). 79) (נד, א-ח). 80) (ס, א עד סוף הפרק). נוסחנו כנוסח כתי התמינים וכן אנו נוהגים כיום. ובנו"א כתוב: בחמישית: קומי אורי, בששית: רני עקרה, ואין אנו נוהגין כן. 81) (י - סג, ט).

נִגְמַר סֵפֶר שְׁנֵי וּמִנֵּן פְּרָקֵינוּ שְׁשֵׁה וְאַרְבָּעִים הַלְכוּת קְרִיאַת שְׁמַע - אַרְבָּעָה פְּרָקִים. הַלְכוּת תְּפִלָּה וּבְרִפְתַּת פְּתִיחֵים - חֲמֵשֶׁה־עֶשְׂרֵי פְּרָקִים. הַלְכוּת תְּפִלֵּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה - עֶשְׂרֵה פְּרָקִים. הַלְכוּת צִיצִית - שְׁלֹשֶׁה פְּרָקִים. הַלְכוּת בְּרָכוֹת - אַחַד־עֶשְׂרֵי פְּרָקִים. הַלְכוּת מִילָה - שְׁלֹשֶׁה פְּרָקִים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זֶה מִתֵּר לְבַתְּחִלָּה. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵינוֹ חַיֵּב כְּלוּם" אוֹ "פְּטוֹר מִכְּלוּם" - אֵין מְכִין אוֹתוֹ כְּלָל¹⁶.

16) יש צד איסור בעשייתו, אבל אין מכין אותו (כסף-משנה). ראה מועד קטן יב.

ה. דְּבָרִים הַמְּתַרִּים לְעִשׂוֹתָן בְּשַׁבַּת, וּבְשַׁעַת עֲשִׂיתָן אֶפְשָׁר שְׂתַעֲשֶׂה בְּגִלְלוֹן מְלֹאכָה וְאֶפְשָׁר שְׁלֹא תַעֲשֶׂה - אִם לֹא נִתְּפֹן לְאוֹתָהּ מְלֹאכָה¹⁷, הֲרִי זֶה מִתֵּר¹⁸.

בִּיצֵד? גִּזְרֵי אָדָם מְטָה וְכִסָּא וְסַפְסָל¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בֵּהוֹן²⁰ בְּשַׁבַּת, וּבְלִבְד שְׁלֹא יִתְּפֹן לְחַפְרָה²¹ חֲרִיץ בְּקַרְקַע בְּשַׁעַת גְּרִירָתָן. וּלְפִיכֶף אִם חֲפְרוּ הַקַּרְקַע - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ בְּכֶף, לְפִי שְׁלֹא נִתְּפֹן. וְכֵן מִהֶלֶךְ אָדָם עַל גְּבֵי עֲשׂוּבִים²² בְּשַׁבַּת, וּבְלִבְד שְׁלֹא יִתְּפֹן לְעַקְרָה²³ אוֹתָן. לְפִיכֶף אִם נֶעְקְרוּ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְרוֹחֵץ יְדָיו בְּעַפְרֵי הַפְּרוֹת וְכִיּוֹצֵא בּוֹ²⁴, וּבְלִבְד שְׁלֹא יִתְּפֹן לְהַשִּׁיר הַשְּׁעָרָה²⁵. לְפִיכֶף אִם נָשַׁר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְכֵן פְּרָצָה דְּחוּקָה, מִתֵּר לְהַפְּנֵס בָּהּ בְּשַׁבַּת אֶף-עַל-פִּי שְׂמִשְׁרֵי צְרוּרוֹת. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאֵין מִתְּפֹן, כְּגוֹן זֶה, הֲרִי זֶה מִתֵּר.

17) בלשון התלמוד: דבר שאינו מתכוין. (18) מחלוקת בין רבי יהודה ורבי שמעון (שבת מא: כתובות ח: ועוד) והלכה כרבי שמעון שמותר. (19) בין גדולים בין קטנים, אפילו במקום בלתי מרוצף, שדרך אגב נעשה חריץ בקרקע; בנוסח כת"י התימנים, כתוב "כסא ומגדל" (מין תיבה גבוהה שישומו בה דברים לשמירה). (20) ומותר גם לרבע הבית, דהיינו להזות מים על קרקע הבית שלא יעלה אבק (או"ח סי' שלז). (21) שהוא אב מלאכה, ראה להלן פרק ז. (22) בין לחים ובין לבשים, ואפילו הולך יחף. (23) התולש הוא תולדה של מלאכת קוצר. (24) ראה להלן פרק ח. (25) תולדה דגוזז, ראה פ"ט.

ו. אֲבָל עֲשֵׂה מַעֲשֶׂה, וְנַעֲשִׂית בְּגִלְלוֹ מְלֹאכָה שְׂוֹדָאֵי תַעֲשֶׂה בְּשִׁבִיל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְּפֹן לָהּ²⁶, חַיֵּב²⁷; שֶׁהַדָּבָר יְדוּעַ, שְׂאֵי אֶפְשָׁר שְׁלֹא תַעֲשֶׂה אוֹתָהּ מְלֹאכָה. בִּיצֵד? הֲרִי שְׂצָרִיף לְרֹאשׁ עוֹף לְצַחֵק בּוֹ הַקָּטָן, וְחִתֵּךְ רֹאשׁוֹ בְּשַׁבַּת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין סוֹף מְגַמְתוֹ לְהַרְיֵגַת הָעוֹף בְּלִבְד, חַיֵּב; שֶׁהַדָּבָר יְדוּעַ, שְׂאֵי אֶפְשָׁר שְׂיַחְתֵּךְ רֹאשׁ הַחֵי וְיַחְיֶה, אֲלֵא הַמּוֹת בָּא בְּשִׁבִיל²⁸. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהּ.

26) אע"פ שלא נתכוין לה, אך היא תוצאה מוכרחת מעבודתו. (27) "אבבי ורבא דאמרו תרווייהו, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות - דחייב" (כתובות ו:). (28) דעת רבינו נתן מרומי, בעל 'הערוך' שאם לא היה נהנה מאותו מלאכה שנעשית בשביל אותו המעשה, והוא נקרא בלשון הפוסקים "פסיק רישיה דלא ניחא ליה" מותר, ובאו"ח סי' שב לא הוכרע הדבר להלכה.

ז. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלֹאכָה בְּשַׁבַּת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ

אֵין משום מלאכה, לכך אמרה התורה - שבתון, שיהיה יום שבתה ומנוחה, לא יום טורח מלאכה". וראה להלן פכ"א ה"א. (4) פרט לדברים האסורים בשבת, ואין הוא עושה מלאכה, כגון: דיבור (פרק כד) או שביית עבדים והבהמות (פרק כ). (5) פרט לאנוס. (6) פרט לשוגג. (7) מבואר בהל' תשובה פרק ח, א. (8) ששני עדים התרו בו: "אומרי' לו פרוש או אל תעשה, שזו עבירה היא, וחייב אתה עליה מיתת בית-דין, והעובר השיב: על מנת כן אני עושה" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (9) ראה שם פט"ו. (10) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, או שלא ידע שבשבת חייבים על עבירת מלאכה זו כרת (הל' שגגות פ"ז). (11) בניגוד לקרבן עולה ויורד, שחלוק קרבן עשיר משל עני, אבל כאן קרבנו קבוע, ומבואר בהל' שגגות פ"א, ה"ד.

ב. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִלְכוֹת שַׁבַּת שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה חַיֵּב - הֲרִי זֶה חַיֵּב פְּרַת. וְאִם הָיוּ שְׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה - חַיֵּב סְקִילָה. וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג - חַיֵּב חֲטָאת¹².

12) כריתות ב. סנהדרין נג. (ובשבת ו: אמר רב, מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות - ארבעים חסר. אך אינו חייב על אחת מהן (לפי ה'תוספות' הכוונה לסקילה) ואין אנו יודעים על איזה מהם אינו חייב, רק הוצאה והנסה ברור לנו שאינה בגדר הספק, לפי זה לא יתכן דינו של רבינו שיהא חייב אלא אם עשה שתי מלאכות, ואז חייב על אחת מהן בודאי - הגהות הגאון רבי ישעיהו פיק.

ג. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פְּטוֹר - הֲרִי זֶה פְּטוֹר מִן הַפְּרַת וּמִן הַסְּקִילָה וּמִן הַקְּרָבָן; אֲבָל אִסוּר לְעִשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר בְּשַׁבַּת¹³. וְאִסוּרוֹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים¹⁴, וְהוּא הִרְחָקָה מִן הַמְּלֹאכָה. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזָדוֹן, מְכִין אוֹתוֹ מַכַּת מְרִדוֹת¹⁵. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין עוֹשִׂין כֶּף וְכֶף" אוֹ "אִסוּר לְעִשׂוֹת כֶּף וְכֶף בְּשַׁבַּת" - הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ דָּבָר בְּזָדוֹן, מְכִין אוֹתוֹ מַכַּת מְרִדוֹת.

13) שבת ג, ע"א. ודף קז, ע"א. (14) מדברי חכמים. החכמים הראשונים נקראו סופרים, כמו: עזרא הכהן הסופר, סופר דברי מצות ה' וחוקיו על ישראל (עזרא ז), ומשפחות סופרים יושבי יעבץ (דברי הימים א, ב) ובירושלמי (שקלים פ"ה ה"א) מפרש: "למה נקראו סופרים? - אלא שעשו את התורה ספורות ספורות". ובבבלי (קידושין ל: "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה". (15) מלקות מדרבנן. בית-דין מכין אותו מכת מרדות כפי מה שיראו (ראה הל' עדות פ"ח, ה"ו) והגאונים פירשו מכת מרדות - מכת מוסר, להחזירו למוטב (תשובות הגאונים, סלוניקי סי' טו); לדעת רש"י (יבמות פג) היא י"ג מכות, שליש של תורה. והרשב"א בתשובה כתב שהיא ל"ט, שכל שתיקנו רבנן, כעין דאורייתא תיקנו.

ד. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מִתֵּר לְעִשׂוֹת כֶּף וְכֶף" - הֲרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּסוּדָה שֶׁחֶשֶׁב - פְּטוּר, שֶׁפְּלֵא פְּוֵנָה עֲשָׂה. שְׁלֵא אֶסְרָה תוֹרָה אֲלֵא מְלֵאכֶת מַחְשְׁבָתָה³⁸.

37) כריתות יט, ע"א. כרבי יהושע, דאפילו נתכוין לגוף ולמעשה אסור, ועשה מלאכה אחרת האסורה - נקרא מתעסק ופטור (ראה אות לא). 38) בנוסח אחר, נוסף כאן: "והרי הוא כמתעסק, שהרי לא ידע בעת שלקט שעבר על מחשבתו".

י. הִיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי גֵרֹת דוֹלָקוֹת אוֹ כְּבוֹיֹת, נִתְּפוֹן לְכַבּוֹת זֹו וְכַבָּה אֶת זֹו, לְהַדְלִיק זֹו וְהַדְלִיק אֶת זֹו - חֵיב; שֶׁהָרִי עֲשָׂה מִן הַמְּלֵאכָה שֶׁחֶשֶׁב לַעֲשׂוֹתָהּ³⁹. הֵא לְמָה הוּא דוֹמָה? לְמִי שֶׁנִּתְּפוֹן לְלַקֵּט תְּאֵנָה זֹו וְלַקֵּט תְּאֵנָה אַחֶרֶת, אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְּפוֹן לְהַרְגַּ אֶת זֹה וְהַרְגַּ אֶת זֹה; שֶׁהָרִי נַעֲשִׂית מְלֵאכָה שֶׁחֶשֶׁב לַעֲשׂוֹתָהּ.

39) כריתות כ, ע"א. דעת רבינו היא דאם נתכוין לגוף ולמעשה אחד באופן האסור, ועשה אותו המעשה באופן האסור בגוף אחר - חייב, אבל הראב"ד השיג עליו, וכן דעת ה'תוספות' בשם רבינו'תם (שבת עב. סנהדרין סב.) שגם באופן זה פטור מקרבן; בכת"י התימנים, הנוסח: "מין המלאכה" במקום "מן".

יא. אֲבָל⁴⁰ אִם נִתְּפוֹן לְהַדְלִיק רֵאשׁוֹנָה וּלְכַבּוֹת שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ, וְנִהַפֵּף הַדְּבָר וְכַבָּה רֵאשׁוֹנָה וְאַחַר כֵּן הַדְלִיק שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ - פְּטוּר. כַּבָּה זֹו וְהַדְלִיק זֹו בְּנִשְׁמִימָה אַחַת - חֵיב; שֶׁאֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא הַקָּדִים הִהַדְלִיקָה, הָרִי זֹה לֹא אַחַר אוֹתָהּ, אֲלֵא שְׁתִּיחֵן כְּאַחַת, וּלְפִיקָה חֵיב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְכָל הַעֲוֹשֵׂה מְלֵאכָה בְּמַתְעַסֵּק וְלֹא נִתְּפוֹן לָהּ⁴¹ - פְּטוּר.

40) בנוסח אחר: "אבל אם היה נר אחד דולק ונר אחד כבה, ונתכוון להדליק ראשונה" (מעשה רוקח'). 41) כריתות כ, ע"א. מהמקרא (ויקרא ד, כג): "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה", נדרש בכריתות יט. פרט למתעסק, דהיינו בין שהתכוון לאותה פעולת האיסור בגוף אחר, או שלא התכוון לפעולת איסור אחר אפילו באותו הגוף, או שלא התכוון לפעולת איסור כלל, ככולם נקרא מתעסק, וכשעשאה פטור מקרבן.

יב. כָּל הַמִּתְּפוֹן לַעֲשׂוֹת מְלֵאכָה, וְנַעֲשִׂית בְּיֹתֵר עַל כְּוִנָּתוֹ - חֵיב; בְּפָחוֹת מִכְּוִנָּתוֹ - פְּטוּר. פִּיּוּצָה? הָרִי שֶׁנִּתְּפוֹן לְהוֹצִיא מִשָּׂא לְאַחֲרָיו⁴², וּבֹא לוֹ לְפָנָיו - חֵיב; שֶׁהָרִי נִתְּפוֹן לְשִׁמְרָה פְּחוּתָהּ, וְנַעֲשִׂית שְׁמִירָה מְעֻלָּה. אֲבָל אִם נִתְּפוֹן לְהוֹצִיא לְפָנָיו, וּבֹא לוֹ לְאַחֲרָיו - פְּטוּר; שֶׁהָרִי נִתְּפוֹן לְהוֹצִיא בְּשִׁמְרָה מְעֻלָּה, וְהוֹצִיא בְּשִׁמְרָה פְּחוּתָהּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

42) מבואר בשבת צב: (במשנה וגמרא שם).

יג. הִנֵּה חֲגוּר בְּסֶנֶר וְהִשְׁלִיךְ הַמִּשָּׂא בֵּין בְּשָׂרוֹ

צָרִיף לְגוּפָה שֶׁל מְלֵאכָה - חֵיב עָלֶיהָ²⁹. פִּיּוּצָה? הָרִי שֶׁכַּבָּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיף לְשִׁמְן אוֹ לְפִתְלֵלָה, כְּדִי שְׁלֵא יֵאבֵד אוֹ כְּדִי שְׁלֵא יִשְׂרָף, אוֹ כְּדִי שְׁלֵא יִפְקַע חֶרֶשׁ שֶׁל נֵר - מִפְּנֵי שֶׁהַכְּבוֹי מְלֵאכָה, וְהָרִי נִתְּפוֹן לְכַבּוֹת, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאִינוֹ צָרִיף לְגוּף הַכְּבוֹי, וְלֹא כַּבָּה אֲלֵא מִפְּנֵי הַשִּׁמְן אוֹ מִפְּנֵי הַחֶרֶשׁ³⁰ אוֹ מִפְּנֵי הַפִּתְלֵלָה, הָרִי זֶה חֵיב. וְכֵן הַמַּעֲבִיר אֶת הַקּוֹץ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּיבִים, אוֹ הַמְּכַבֵּה אֶת הַגַּחְלֵל, כְּדִי שְׁלֵא יִזְוָקוּ בֵּהֶן רַבִּיבִים - חֵיב³¹. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאִינוֹ צָרִיף לְגוּף הַכְּבוֹי אוֹ לְגוּף הַהַעֲבָרָה, אֲלֵא לְהַרְחִיק הַחֶזֶק, הָרִי זֶה חֵיב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

29) מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון (שבת עג:): ופסק רבינו כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. אבל חולקים (רוב הראשונים) על זה, רבינו חננאל, הראב"ד, - ברי"ף אין הכרע - הרשב"א וה'שולחן ערוך' או"ח סי' רעח, וסוברים כרבי שמעון שפטור - אבל אסור מדרבנן. 30) מגורה של חרס, שהנר דולק בתוכה (שבת כט). 31) אולם לפי ההלכה שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור - ראה אות כח - בזה מותר לכתחילה, כדי שלא יזוקו בהם רביבם (או"ח סי' שלד).

ח. כָּל הַמִּתְּפוֹן לַעֲשׂוֹת מְלֵאכָה, וְנַעֲשֵׂה לוֹ מְלֵאכָה אַחֶרֶת שְׁלֵא נִתְּפוֹן לָהּ - פְּטוּר עָלֶיהָ³², לְפִי שְׁלֵא נַעֲשִׂית מַחְשְׁבָתוֹ. פִּיּוּצָה? זָרַק אֶבֶן אוֹ חֵץ בְּחִבְרוֹ אוֹ בְּבִהְמָה כְּדִי לְהַרְגוֹ³³, וְהִלֵּךְ וְעָמַר אֵילָן בְּהַלִּיכְתּוֹ³⁴ וְלֹא הִרְגַּ - הָרִי זֶה פְּטוּר. הָרִי זֶה קָל וְחִמְרָה, אִם נִתְּפוֹן לְאִסוּר קָל וְנַעֲשֵׂה אִסוּר חִמְרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּפוֹן לְזִרְק בְּכַרְמְלִית³⁵ וְעַבְרָה הָאֶבֶן לְרִשׁוֹת הַרְבִּיבִים - שֶׁהוּא פְּטוּר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. נִתְּפוֹן לַעֲשׂוֹת דְּבָר הַמְּתָר וְעֲשָׂה דְּבָר אַחֶר³⁶, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּפוֹן לְחַתֵּךְ אֶת הַתְּלוּשׁ וְחַתֵּךְ אֶת הַמְּחַבֵּר - אִינוֹ חֵיב בָּלִיב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

32) במסכת בבא קמא כז. גבי מלאכת מחשבת אסרה תורה, שיעשה מעשיו כמו שחשב בתחילה לעשות; כתוב במלאכת המשכן (שמות לח) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", ולומדים למלאכת שבת הסמוכה, כמו שבמשכן עשו מלאכות מכוונות לפי המחשבה והציור מקודם, כך אין חייבים בשבת אם נשתנה המעשה מכפי המחשבה שבתחילה. 33) עיין להלן פי"א, א. 34) הוא תולדה דקוצר, להלן פ"ח. 35) איסור הוצאה לתוכה הוא רק מדרבנן, להלן פי"ד (ראה שבת עג). 36) בנוסח אחר: "ונעשית מלאכה (האסורה) כגון" (כת"י תימנים: מער"ק).

ט. נִתְּפוֹן לְלַקֵּט תְּאֵנִים שֶׁחֶרֶת וְלַקֵּט לְכַנּוֹת, אוֹ שֶׁנִּתְּפוֹן לְלַקֵּט תְּאֵנִים וְאַחַר כֵּן עֲנַבִּים, וְנִהַפֵּף הַדְּבָר וְלַקֵּט הָעֲנַבִּים בְּתַחֲלָה וְאַחַר כֵּן תְּאֵנִים - פְּטוּר. אֶף-עַל-פִּי שֶׁלַקֵּט כָּל מָה שֶׁחֶשֶׁב³⁷, הוֹאִיל וְלֹא לַקֵּט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

49) דין זה שנוי במחלוקת (שבת צג:): בין רבי יהודה, רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק רבינו כיחיד נגד רבים.

יז. **כָּל הַמְקַלְקֵלִין פְּטוּרין⁵⁰. פִּיצֵד? הָרִי שֶׁחָבַל בְּחֵבְרוֹ אוֹ בְּבִהְמָה דֶּרֶךְ הַשְּׁחֵתָה, וְכֵן אִם קָרַע בְּגָדִים אוֹ שָׂרְפָן אוֹ שָׁבַר בָּלִים דֶּרֶךְ הַשְּׁחֵתָה - הָרִי זֶה פְּטוּר. חָפַר גְּמָא וְאִינוּ צָרִיךְ אֱלָא לְעַפְרָה⁵¹ - הָרִי זֶה מְקַלְקֵל וּפְטוּר. אַף-עַל-פִּי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה, הוּאִיל וְכוֹנְתָה לְמַלְקָל - פְּטוּר.**

50) רבינו פסק כרבי יהודה (שבת קה:). ודע דלפי מה שאמרנו בתחילת הפרק דכל מקום שכתוב פטור, היינו פטור מעונש ואסור לעשות כן מדרבנן, הוא-הדין במקלקל אסור מדרבנן (הר"ן ורוב הראשונים). 51) אע"פ שנפסקה למעלה ההלכה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, בכל זאת כאן פטור משום שמקלקל הוא.

יח. **כָּל הַמְקַלְקֵל עַל מְנַת לְתַקֵּן - חֵיב. פִּיצֵד? הָרִי שֶׁשָּׂתַר כְּדֵי לְבָנוֹת בְּמַקוֹמוֹ, אוֹ שֶׁמָּחַק כְּדֵי לְכַתֵּב בְּמַקוֹם שֶׁמָּחַק, אוֹ שֶׁחָפַר גְּמָא כְּדֵי לְבָנוֹת בְּתוֹכָהּ יְסוּדוֹת, וְכָל פִּיּוּצָא בְּזָה - חֵיב⁵². וְשֶׁעוֹרָן פְּשֵׁעוֹר הַמְתַקֵּן.**

52) משנה (שבת קח:), והטעם הוא כי בשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה - ראה אות לד - וכיון שכוונתו ומחשבתו על מנת לתקן, חייב אף על הקלקול.

יט. **כָּל הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבַּת מְקַצֵּתָה בְּשׁוּגַג וּמְקַצֵּתָה בְּזוֹדוֹן - בֵּין שֶׁהִזִּיד וּלְבִסּוֹף שָׁגַג, בֵּין שֶׁשָּׁגַג וּלְבִסּוֹף הִזִּיד - פְּטוּר⁵³, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁעוֹר הַמְלָאכָה כְּלָה מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף בְּזוֹדוֹן, וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה חֵיב פְּרַת; וְאִם יִהְיֶה בְּעֵדִים וְהִתְרַאָּה - חֵיב סְקִילָה. אוֹ⁵⁴ יַעֲשֶׂה שְׁעוֹר מְלָאכָה כְּלָה בְּשִׁגְגָה מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף, וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה.**

53) מקרבן (ראה בשבת קב:). 54) ביאור הלכה זו בתחילת הפרק. וראה מה שכתב רבינו בהל' שגגות פ"ב.

פָּרָק שְׁנִי

1) כלל בו מה שנדחית שבת מפניו, כפיקוח נפש והחולים, ודיני החיה, והמלחמות וכיוצא באלו הדברים, ומי שאינו יודע מתי הוא שבת, שגם זה הכרח הוא שידחה, כמבואר שם.

א. **דְּחוּיָהּ הִיא שַׁבַּת אֲצֵל סְפֵנַת נַפְשׁוֹת² בְּשֶׁאֵר כָּל הַמְצוֹת³. לְפִיכֶן חוֹלָה שָׁיֵשׁ בּוֹ סְפֵנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָיו בְּשַׁבַּת⁴ עַל פִּי רֹפֵא אֲמֵן⁵ שֶׁל אוֹתוֹ מְקוֹם. סִפֵּק שֶׁהוּא צָרִיךְ לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבַּת סִפֵּק שֶׁאִינוּ צָרִיךְ, וְכֵן אִם אָמַר רֹפֵא לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבַּת וְרֹפֵא אַחַר אוֹמַר אִינוּ צָרִיךְ - מְחַלְלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבַּת; שֶׁסִּפֵּק נַפְשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבַּת.**

וְחִלּוֹק - בֵּין שַׁבָּא זֶה הַמְּשָׂא, שֶׁדָּרְפוֹ לְהוֹצִיאֹו בְּדֶרֶךְ הַזֹּאת, לְפָנָיו, בֵּין שַׁבָּא לְאַחֲרָיו - חֵיב, שֶׁפֶן דָּרְפוֹ לְהִיֹּת חוּזְרִין⁴³.

43) וידע מתחילה שיתהפך סביב, ונתקיימה מחשבתו הראשונה.

יד. **כָּל הַמְתַּכְּוֵן לְעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבַּת, וְהִתְחִיל בָּהּ וַעֲשֶׂה פְּשֵׁעוֹר⁴⁴ - חֵיב, אַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁלִים כָּל הַמְלָאכָה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַשְׁלִימָה. פִּיצֵד? הָרִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְכַתֵּב אֲגֵרַת אוֹ שֶׁטֶר בְּשַׁבַּת - אֵין אוֹמְרִים: לֹא יִתְחַיֵּב זֶה עַד שֶׁיִּשְׁלִים חֲפָצוֹ וְיִכְתֹּב כָּל הַשֶּׁטֶר אוֹ כָּל הָאֲגֵרַת, אֲלָא מְשִׁיכֵתָב שְׁתֵּי אוֹתֵי⁴⁵ חֵיב. וְכֵן אִם נִתְכַּוֵּן לְאַרְגַּל בְּגַד שָׁלֵם - מְשִׁיאַרְגַּל שְׁנֵי חוּטִין⁴⁵ חֵיב. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁכּוֹנְתָה לְהַשְׁלִים הַבְּגָד, הוּאִיל וַעֲשֶׂה פְּשֵׁעוֹר בְּכוֹנְנָה - חֵיב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.**

44) רבינו הביא להלן מפרק ה ואילך, שיעור כל מלאכה שחייבים עליה, ואם עשה פחות מכשיעור, לדעת רש"י בשבת עד. אסור מן התורה כרבי יוחנן שאמר (יומא עד) חצי שיעור אסור מן התורה ואין בו עונש. וראה בחכ"ם צבי ס"ו פו. 45) שיעור שחייבים עליו במלאכה זו, ראה להלן פ"ו ופ"א (שבת קג:).

טו. **כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיָּחִיד יָכוֹל לְעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְבִדּוֹ, וַעֲשׂוֹ אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּשַׁתְּפוֹת - בֵּין שֶׁעָשָׂה זֶה מְקַצֵּתָה וְזֶה מְקַצֵּתָה⁴⁶, כְּגוֹן שֶׁעָקַר זֶה הַחֲפֵץ מֵרְשׁוֹת זוֹ, וְהַנִּיחוֹ הַשְּׁנִי בְּרְשׁוֹת אַחֲרָת⁴⁷, בֵּין שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁנַיִהֶם כְּאֶחָד מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף, כְּגוֹן שֶׁאֲחִזּוּ שְׁנַיִהֶם בְּקַלְמוֹס וְכָתְבוּ אוֹ אֲחִזּוּ כְּפָר וְהוֹצִיאוּהוּ מֵרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת⁴⁸ - הָרִי אֵלּוֹ פְּטוּרִין.**

46) שבת ב. וג. נלמד כברייתא ממקרא (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה ואשם", העושה את כולה ולא העושה את מקצתה - יחיד ועשה אותה - חייב, שנים ועשו אותה - פטורין. 47) להלן פ"ג מבואר כי אין חייב על הוצאה אלא אם עוקר חפץ מרשות זו ומניח ברשות השניה. 48) ראה להלן פ"ג על אלו רשויות חייב בשבת.

טז. **וְאִם אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לְעֲשׂוֹתָהּ לְבִדּוֹ עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ, כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁאֲחִזּוּ קוֹרָה וְהוֹצִיאוּהוּ לְרְשׁוֹת הַרְבִּיבִים - הוּאִיל וְאֵין כֹּחַ בְּאֶחָד מֵהֶן לְעֲשׂוֹתָהּ לְבִדּוֹ, וַעֲשׂוֹ אוֹתָהּ בְּשַׁתְּפוֹת מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף, שְׁנַיִהֶן חֲבִיבִין, וְשֶׁעוֹר אֶחָד לְשְׁנַיִהֶן⁴⁹. הִיָּה כֹּחַ בְּאֶחָד לְהוֹצִיא קוֹרָה זוֹ לְבִדּוֹ, וְהַשְּׁנִי אִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ לְבִדּוֹ, וְנִשְׁתַּפּוּ שְׁנַיִהֶם וְהוֹצִיאוּהָ - זֶה הָרֹאשׁוֹן שֶׁיָּכוֹל חֵיב, וְהַשְּׁנִי מְסִיעֵ הוּא, וּמְסִיעֵ אִינוּ חֵיב כְּלָוִם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.**

שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא דחוייה אצל 'פיקוח נפש' כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כלל חילול שבת, כי זו לא נצטווה כלל במקום 'פיקוח נפש'.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138 מתוך רמב"ם 'פרס המלך')

2) יומא פה, ע"כ. מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת? שנאמר (ויקרא יח, ה) ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם: רבי שמעון בן מנסיא דורש מהכתוב (שמות לא, טז) ושמר בני ישראל את השבת לעשות את השבת, אמרה תורה "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". אולם פיקוח נפש דוחה שבת, גם אפילו אם ברור לנו שלא יקום מחליו זה, ולא יזכה לשמור עוד שבתות, והצלתו היא רק לחיי שעה, "שמא יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו" ('המאירי'). (3) כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ה, ה"א. (4) מלשון רבינו שכתב "דחוייה", ולא כתב הותרה, נראה לכאורה כי אם אפשר לעשות בלא חילול שבת, מחוייבים לעשות בהיתר, כי זה הוא ההבדל בין דחוייה והותרה (ראה יומא ו':), אבל במקום שיש לחשוש שעי"ז יהיה איחור בריפוי - מחללין את השבת. (5) בנוסח אחר: "רופא נאמן" ('מעשה רוקח'): ולא דוקא מומחה או רופא, אלא אפילו סתם בני אדם חשובים מומחים במקצת, ומחללין על ידיהם ('או"ח סי' שכח).

ב. אַמְדוּהוּ⁶ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ וְכִי לְשִׁמְרָהּ יָמִים - אֵין אוֹמְרִים: נִמְתִּין עַד הָעֶרֶב כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, אֲלֵא מִתְחִילִין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת. וּמְחַלְלִין עָלָיו אֶפְלוּ מֵאֵה שַׁבָּתוֹת. כֹּל זְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ וְיֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה אוֹ סֶפֶק סַכָּנָה - מִתְחִילִין. וּמְדַלִּיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמְכַבִּין מִלְפָּנָיו אֶת הַנֵּר,⁸ וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין, וּמְחַמְּיִין לוֹ חֲמִין, בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לְרַחֵצוֹ גּוֹפוֹ. כִּלְלוּ שֶׁל דְּבָר: שַׁבָּת לְגַבֵּי חוּלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה הֲרֵי הוּא כְּחַל לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהֵן.

6) התבוננו במחלתו ושיעורו. (7) כלומר: שגם בשבת זו ובשבת הבאה צריך לחלל עליו (יומא פד: שבת כט: קכח:). (8) היינו כשאיראפשר להוציא את החולה למקום אחר או להסתיר ממנו את האור על ידי כפיית כלי עליו, או על ידי הוצאת הנר החוצה, כי מוטב לטלטל מוקצה מלעבור על איסור כיבוי. ראה 'המאירי' שבת כט.

ג. כְּשֶׁעוֹשִׂים דְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל יְדֵי נְכָרִים⁹ וְלֹא עַל יְדֵי קְטָנִים וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים

~ נקודות משיחות קודש ~
 דחוייה היא שבת אצל סגנת נפשות.
 צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם" - (הובא ברמב"ם כאן ה"ג).
 ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב ש'פיקוח נפש' דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא יומא, שם) ש'פיקוח נפש' דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדרחות מפני 'פיקוח נפש'.
 גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד) אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".
 והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית 'פיקוח נפש' את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית 'פיקוח נפש' את השבת. בכל המצוות, חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום 'פיקוח נפש' הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחוייה מפני 'פיקוח נפש' אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום 'פיקוח נפש' לא ציוותה התורה על השבת כלל.
 עניין זה מדויק ברמב"ם הל' שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהל' יסודי התורה, המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד 'וחי בהם, ולא שימות בהם' כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך ש'פיקוח נפש' דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחוייה מפני 'פיקוח נפש' אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום 'פיקוח נפש'.
 בסבת ההבדל בין 'פיקוח נפש' בשבת ובכל המצוות, יש לומר שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירוש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום 'פיקוח נפש' של איש מישראל.
 זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמִכָּה שֶׁהִיא בְּגַב הַיָּד וְגַב הַרְגֵל - הֲרֵי הִיא פְּמֶכָה שֶׁל חֵלֶל, וְאֵינָה צְרִיכָה אִמְד, וּמַחְלִיץ עָלֶיהָ אֶת הַשֶּׁבֶת. וְהַחֵם שֶׁמִּסְמָר²³ אֶת הַבָּשָׂר - פְּמֶכָה שֶׁל חֵלֶל דְּמִי, וּמַחְלִיץ עָלָיו אֶת הַשֶּׁבֶת²⁴. וְכֵן כֹּל הַלֵּי שֶׁהֲרֹפְאִים אוֹמְרִין שֶׁזֶה יֵשׁ בּוֹ סַכְנָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּעוֹר הַבָּשָׂר מִבְּחוּץ - מַחְלִיץ עָלָיו אֶת הַשֶּׁבֶת עַל פִּיָּהֶם.

(20) עבודה זרה כת, ע"ב. מי שחושש בשינו ומצטער מאד עד שחלה כל גופו, מותר להוציאה על ידי נכרי (או"ח סי' שכח ב'משנה ברורה'). (21) היינו שנתקלקל אחד מן האברים הפנימיים מחמת מכה או בועה, אבל מיחושים בלבד אין נקראים מכה (הרשב"א והר"ן בשם רבינו יונה'). (22) ואם יודעים ומכירים באותו חולי שיכול להמתין ברפואתו ואין בו סכנה, אסור לחלל עליו שבת, אף שהוא מכה של חלל (רשב"א). (23) מלשון "סמר מפחדך בשרי" (תהלים קיט, קכ) שהבשר מתכווץ ומתקשה מפחד או מחום (בכת"י התימנים: מצמר). וכן כל מכה הבאה מכה ברזל, אפילו אינה בחלל הגוף, מחללין עליה את השבת. (24) יומא פב. פג.

ו. הַבּוֹלֵעַ נִימָא²⁵ שֶׁל מַיִם - מְחַמֵּין לוֹ חֲמִין בְּשֶׁבֶת, וְעוֹשִׂין לוֹ כֹּל צְרָכֵי רְפוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סַכְנָת נַפְשׁוֹת. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁכַּח כֶּלֶב שׁוֹטֵה²⁶ אוֹ אֶחָד מִזֻּחְלֵי הַעֶפֶר שֶׁמְמִיתִין²⁷, אֶפְלוּ הֵיוּ סֶפֶק מְמִיתִין סֶפֶק אֵין מְמִיתִין - עוֹשִׂין לוֹ כֹּל צְרָכֵי רְפוּאָה לְהַצִּילוֹ.

(25) עלוקה דקה שבמים (עבודה זרה יב:). (26) במשנה (יומא פ"ח) כתוב לענין יום כיפור: "מי שנשכו כלב שוטה (מחלת כלבת) - אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו", וביאר רש"י: "אע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו, כיון שאינה רפואה בדוקה וגמורה, אין מתירין לו איסור אכילת בשר טמא. ורבינו בפירושו המשניות, נימק את הדבר באופן אחר: "כי זה אינו מועיל אלא דרך סגולה. ואין עוברין על המצוות אלא בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כוחם חלש, אינו מצד הדעת ונסיונו רחוק", אבל רפואות בדקות לכו"ע מותר לו שמסוכן הוא. (27) יומא פד. שבת קכא:

ז. חוֹלָה שֶׁאֲמָדוּהוּ רופאים לְהִבִּיאַ לוֹ גְרוּגְרָת²⁸ אַחַת, וְרָצוּ עֲשֶׂרָה כְּנֵי אָדָם וְהִבִּיאוּ לוֹ עֶשֶׂר גְרוּגְרָתוֹת בְּבַת אַחַת - כֶּלֶן פְּטוּרִין מִכָּלֵם²⁹. וְאֶפְלוּ הִבִּיאוּ בְּזֶה אַחַר זֶה, וְאֶפְלוּ הִבְרִיא בְּרִאשׁוֹנָה; שֶׁהֲרֵי כֶּלֶם בְּרִשׁוֹת הִבִּיאוּ.

(28) תאנה יבשה. (29) מנחות סד, ע"א. ויש להם שכר טוב מאת ה' (או"ח סי' שכח).

ח. חוֹלָה³⁰ שֶׁהִיא צְרִיךְ לְשֶׁתִּי גְרוּגְרָת, וְלֹא מִצָּאוּ אֶלָּא שְׁתֵּי גְרוּגְרָתוֹת בְּשֵׁנֵי עֶקְצִין וְשֵׁלֶשׁ גְרוּגְרָתוֹת

וְלֹא עַל יְדֵי נְשִׁים¹⁰, פְּדִי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שֶׁבֶת קִלְיָה בְּעֵינֵיהֶם; אֶלָּא עַל יְדֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְחֲכָמֵיהֶם¹¹. וְאִסוּר לְהַתְמַהֵמָה¹² בְּחִלּוּל שֶׁבֶת לְחֻלְיָה שֵׁישׁ בּוֹ סַכְנָה, שְׁנֹאמֵר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתָּם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם - וְלֹא שְׂיָמוּת בָּהֶם. הֵיא לְמַדָּת, שְׂאִין מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה נִקְמָה בְּעוֹלָם¹³, אֶלָּא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשְׁלוֹם בְּעוֹלָם. וְאִלוּ הָאֶפִּיקוֹרְסִים¹⁴ שְׂאוּמְרִים שֶׁזֶה חִלּוּל שֶׁבֶת וְאִסוּר, עָלֵיהֶן הַפְּתוּב אוֹמֵר: גַּם אֲנִי נִתְתִּי לְכֶם חֲקִים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יַחֲיוּ בָהֶם¹⁵.

(9) שמא יצא מזה קלקול, אם יראו עכשיו שאין עושין רק על ידי נכרי, יחשבו שיש איסור על ידי ישראל, ולפעמים לא יהיה שם ישראל ויסתכן החולה (ט"ז סי' שכח). (10) כל זה נאמר אם יש שם אנשים, אבל אם אין שם רק נשים, בוודאי אין להן להמתין לאנשים אלא יעשו הן בזריזות. (רי"א ז'). (11) כך ביאר רבינו מה שאמרו (יומא פד:): "ואין עושין דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל", היינו חכמי ישראל, אבל התשב"ץ (ח"א סי' נד) מביא ראיה מלשון הירושלמי (יומא פ"ח ה) שהכוונה על ישראל גדול בשנים, שלא תאמר שאין פיקוח נפש דוחה שבת על ידי מחוייב במצוות, ולפי דבריו אין לחזור דוק אחר חכמי ישראל אלא כל הזריו הרי זה משובח, ולשון הירושלמי: "הנשאל, הרי זה מגונה, השואל הרי זה שופך דמים", שהיה לו לחכם העיר ללמד לבני עדתו ולפרסם ברבים שסכנת נפשות דוחה שבת, וזרזים מקדימים למצוה (בנוסח כ"י התימנים, נוסף כאן: "גדולי ישראל וחכמיהם - ואין מורין לנשים לעשות דברים האלו"). (12) מכל-מקום לא יהא אדם מבעית את נפשו מכל פחד שוא ולא יהא בהול מכל עלה נדף, ומקום שברי לו שאין סכנה קרובה - לא יחלל שבת בעבירה (או"ח סי' שכח). (13) "כי לא אחפון במות המת נאום ה' אלקים והשיבו וחיו" (יחזקאל יח, לב). (14) הצדוקים והקראים, שלא האמינו בדרשת חכמינו, ולדעתם אין פיקוח נפש דוחה שבת. (15) על ידי שמאסו חוקתי, חשבו שלא יוכלו לחיות במשפטים שנתתי להם (מלבי"ם שם).

ד. הַחֹשֵׁשׁ בְּעֵינָיו - וְהוּא, שֶׁהִיא בְּשֶׁתֵּיהֶם אוֹ בְּאַחַת מֵהֶם צִיר¹⁶, אוֹ שֶׁהִיוּ דְמַעוֹת שׁוֹתְתוֹת¹⁷ מִהֶן מֵרֹב הַכָּאֵב, אוֹ שֶׁהִיא דָם שׁוֹתֵת מִהֶן, אוֹ שֶׁהִיא בְּהֵן קִדְחַת¹⁸ וְכִיּוֹצֵא בְּחֵלָאִים אֵלוּ - הֲרֵי זֶה בְּכֹלל חוֹלִים שֵׁישׁ בְּהֵן סַכְנָה¹⁹, וּמַחְלִיץ עָלָיו אֶת הַשֶּׁבֶת, וְעוֹשִׂין לוֹ כֹּל צְרָכֵי רְפוּאָה.

(16) ריר הנוטף מהעין. (17) נחלות. (18) חום. (19) ע"ז כח, ע"ב.

ה. וְכֵן אִם יֵשׁ מִכָּה בְּחֵלֶל גּוֹפּוֹ מִן הַשֶּׁפֶה וְלִפְנֵים - בֵּין פְּפִי²⁰, בֵּין בְּמַעְיו, בֵּין בְּכַבְדוֹ וְטַהֲלוֹ, אוֹ בְּשֶׁאֵר מְקוֹמוֹת - כֹּל שֵׁישׁ בְּחֵלְלוֹ, הֲרֵי זֶה חוֹלָה שֵׁישׁ בּוֹ סַכְנָה²¹, וְאֵינוֹ צְרִיךְ אִמְד שֶׁחֲלָיו כְּבֵד הוּא. לְפִיכָף מַחְלִיץ עָלָיו אֶת הַשֶּׁבֶת מִיָּד בְּלֹא אֲמִידָה²².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - מְבִיאִין לָהּ. וְכָל שְׂאֵפְשָׁר לְשָׁנוֹת - מְשַׁנֵּין בְּשַׁעַת הַבָּאָה⁴⁵. פְּגוֹן שֶׁתְּבִיא לָהּ חֲבָרְתָּה כְּלֵי תְלוּי בִשְׁעָרָה. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר - מְבִיאָה כְּדָרְכָּה.

(42) שבת קכח, ע"ב. (43) מיילדת. (44) כל האמור בתוכחת יחזקאל, עושים לחיה בשבת: "ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך, ובמים לא רוחצת למשעי" (יחזקאל טז). (45) ואף שבפיקוח נפש מותר לעשות בלא שום שינוי, "כאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה, ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר" (מגיד-משנה).

יב. אֵין מְיַלְדִין אֶת הַעוֹבֶרֶת פּוֹכְכִים⁴⁶ וּמְזֹלוֹת בְּשַׁבָּת, וְאֶפְלוּ בְּשֶׁכֶר⁴⁷; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְאִיבָה⁴⁸; וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין שֵׁם חִלּוּל. אֲבָל מְיַלְדִין אֶת בֵּת גֵּר תוֹשֵׁב⁴⁹, מִפְּנֵי שְׂאֵנוּ מְצַוִּין לְהַחֲיֹתוֹ⁵⁰; וְאֵין מְחַלְלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת.

(46) עבודה זרה כו, ע"ב. בגלל מעשיהם המכוערים הם מחוץ לכל נימוס ותרבות אנושית, שלא קיבלו עליהם את שבע מצוות בני נח, שהם: א) דינים ומשפטים, ב) ברכת השם, ג) עבודה זרה, ד) שפיכות דמים, ה) גילוי עריות, ו) גזל, ז) אבר מן החי (הל' מלכים פ"א, ה"א). (47) ובימות החול, מותר בשכר משום איבה. (48) לשנאה, שיכולה להשתמט ולומר, שאין מיילדים בשבת רק לשומרת שבת (ע"ז שם). (49) גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה ולקיים גם שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח, אף שלא מל ולא טבל (פי"ד מאיסור"ב ה"ז). (50) אמרה תורה: "גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה).

יג. חִיָּה⁵¹, מְשִׁיתְחִיל הַדָּם לְהִיּוֹת שׁוֹתֵת עַד שֶׁתֵּלֵד, וְאַחַר שֶׁתֵּלֵד עַד שֶׁלִּשְׂאָה יָמִים⁵² - מְחַלְלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לָהּ כָּל צָרִיכָה, בֵּין שְׂאֵמְרָה צָרִיכָה אֲנִי בֵּין שְׂאֵמְרָה אֲנִי צָרִיכָה⁵³. וּמְשַׁלְּשָׁה עַד שֶׁבָּעָה: אִם אֵמְרָה אֲנִי צָרִיכָה - אֵין מְחַלְלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת; וְאִם שֶׁתֵּקֶה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אֵמְרָה צָרִיכָה אֲנִי, שֶׁמְחַלְלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וּמְשַׁבְּעָה וְעַד שֶׁלְּשִׁים יוֹם - הֲרִי הִיא כְּחוֹלָה שְׂאֵין בּוֹ סִפְּנָה⁵⁴; וְאֶפְלוּ אֵמְרָה צָרִיכָה אֲנִי, אֵין עוֹשִׂין לָהּ מְלֵאכָה אֲלֵא עַל יְדֵי נְכָרִים⁵⁵.

(51) האשה היולדת. (52) שבת קכט, ע"א. (53) לדרברים שחברותיה אומרות שדבר זה כל היולדות צריכות לכך, ואין כאן רופא או מיילדת לשאלם, אין שומעים ליולדת, שמא אינה מרגישה לשעתה מה שהיא צריכה (הרמב"ן). (54) מצד הלידה, אולם אם יש לה מחלה אחרת מלבד הלידה, אין להשיג על שיעור ימים אלו, אלא עושים לה עד שתצא מהסכנה. (55) ראה בהלכה י.

יד. עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחִיָּה⁵⁶ וְאֶפְלוּ בִּימֹת הַחֲמָה, מִפְּנֵי שֶׁחֲצֵנָה קָשָׁה לְחִיָּה הַרְבֵּה בְּמִקוּמוֹת הַקָּרִים. אֲבָל אֵין עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחוֹלָה לְהַתְחַמֵּם בָּהּ. הַקֵּיז

בְּעֵקֶץ אֶחָד - כּוֹרְתִין הָעֵקֶץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁלֵּשׁ, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין צָרִיכִין אֲלֵא לְשִׁתִּים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרְבוּ בְּבַצִּירָה, אֲלֵא יְכַרְתּוּ עֵקֶץ אֶחָד, וְלֹא יְכַרְתּוּ שְׁנַיִם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה³¹.

(30) שם. (31) שאלו את הראב"ד: חולה בשבת שצריך לבשר, ומוכן לפניו בשר נבילה, האם עדיף לשחוט בשבילו בשבת ויאכל בשר כשר? והשיב: ישחטו לו ולא יאכילהו נבילות, כי בשחיטה בשבת עובר רק פעם אחת, ובאכילת נבילה עובר על כל כזית וכזית (הרא"ש ביומא). אולם אם צריך בשר לאלתר, יתנו לו מהבא ליד תחלה (או"ח סי' שכח).

ט. הַמְבַשֵּׁל לְחוֹלָה בְּשַׁבָּת³², וְאֲבָל הַחוֹלָה וְהוֹתֵיר - אֲסוּר לְכַרִּיא לְאֲכֹל מִן הַמוֹתֵר³³, גִּזְרָה שְׂמָא יִרְבֵּה בְּשִׁבְלוֹ³⁴. אֲבָל הַשׁוֹחֵט לְחוֹלָה בְּשַׁבָּת - מֵתֵר לְכַרִּיא לְאֲכֹל מִמֶּנּוּ בְּשָׂר חַי³⁵, שְׂאֵין בְּדָבָר תּוֹסַפֵּת כְּדֵי שְׁנַגְזוּר שְׂמָא יִרְבֵּה בְּשִׁבְלוֹ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(32) בבא-קמא עא, ע"א. או תלש לו פירות מן האילן (או"ח סי' שיח). (33) עד מוצאי שבת (חולין טז:). (34) בשביל הבריא. (35) כי לבשלו אסור בשבת, ואין צריך למלחו רק אם רוצה לאכלו על ידי בישול. אבל לאכלו חי, די בהדיחו את הדם שעל פני הבשר מבחוץ (יו"ד סי' טז).

י. חוֹלָה³⁶ שְׂאֵין בּוֹ סִפְּנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרִיכּוֹ עַל יְדֵי נְכָרִים³⁷. בְּיַצֵּד? אֹמְרִין לְנְכָרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ, וְהוּא עוֹשֶׂה. לְבַשֵּׁל לוֹ וְלֵאֲפוֹת וְלֵהֲבִיא רְפוּאָה מְרֻשׁוֹת לְרֻשׁוֹת וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ. וְכֵן פּוֹחֵל עֵינָיו³⁸ מִן הַנְּכָרִי בְּשַׁבָּת, אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵין שֵׁם סִפְּנָה. וְאִם הָיוּ צָרִיכִים לְדַבְּרִים שְׂאֵין בָּהֶן מְלֵאכָה, עוֹשִׂין אוֹתָן אֶפְלוּ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ מְעַלִּין אֲזַנָּים³⁹ בְּשַׁבָּת, וּמְעַלִּין אֲנָקְלוּלִים⁴⁰, וּמְחַזְרִין אֶת הַשֶּׁבֶר⁴¹. וְכָל פְּיוּצָא בְּזָה מִתֵּר.

(36) שנפל למשכב שהוא חולי לכל גופו. (37) וכן מותר לחלל עליו את השבת על ידי ישראל באיסור דרבנן (ראה שבת קכט). (38) ביצה כב, ע"א. שם אבקת רפואה על ריסי העינים. (39) עבודה זרה כח, ע"ב. גידי אזנים פעמים שיורדים למטה ומתפרקים הלחיים (רש"י). (40) שם, כט, ע"א: "תנוך שכנגד הלב המעכב את הנשימה ומעלים אותו על-ידי רפואה" (רש"י). (41) שבת קכח, ע"א. עצם שנשברה.

יא. הַיּוֹלְדֵת כְּשֶׁפוֹרַעַת לֵילֵד - הֲרִי הִיא בְּסִפְּנָת נְפֻשׁוֹת וּמְחַלְלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת⁴². קוֹרְאִין לָהּ חֲמָה⁴³ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְחוֹתְכִים אֶת הַטְּבוּר, וְקוֹשְׂרִין אוֹתוֹ⁴⁴. וְאִם הִיָּתָה צָרִיכָה לְגַר בְּשַׁעַת שֶׁהִיא צוֹעֶקֶת בְּחֻבְלָיָהּ - מְדַלִּיקִין לָהּ אֶת הַנֵּר; וְאֶפְלוּ הִיָּתָה סוּמָא, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתָּהּ מְתִישָׁת עָלֶיהָ בְּגַר וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאֵינָה רּוּאָה. וְאִם הִיָּתָה צָרִיכָה לְשִׁמּוֹן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(67) עפר שמסביב לשפת הבור. (68) יבהל פתאום.
(69) יומא פד: (70) לשאל הוראה.

יח. מי שִׁנְפְּלָה עָלָיו מִפְּלֵת⁷¹, סִפֵּק הוּא שֵׁם סִפֵּק אֵינוֹ שֵׁם⁷² - מִפְּקָחִין⁷³ עָלָיו. מִצְאוֹהוּ חֵי, אֶף-עַל-פִּי שְׁנֵתְרוּצִין וְאֵי אֶפְשֶׁר שִׁיבְרִיא - מִפְּקָחִין עָלָיו וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְחַיֵּי אוֹתָהּ שָׁעָה⁷⁴.

(71) קיר הרוס או גל אבנים. (72) אפילו יש כאן כמה ספיקות - ספק הוא כאן אינו כאן, ואם תמצא לומר שהוא כאן, ספק הוא חי ספק מת (יומא פג:). ב'מעשה ורקח' הנוסח כאן: "ספק הוא חי ספק מת - מפקחין". (73) מסירים את המפולת ומפנים את האבנים. (74) ראה למעלה בהלכה א, ו'משנה ברורה' סי' שט.

יט. בְּדָקוּ עַד חֲטָמוֹ וְלֹא מִצְאוּ בוּ נִשְׁמָה⁷⁵ - מְנַיִחִין אוֹתוֹ שֵׁם, שִׁכְבֵּר מֵת. בְּדָקוּ וּמִצְאוּ עֲלִיוֹנִים מֵתִים - לֹא יֵאמְרוּ: כִּכְר מֵתוּ פְתַחְתוּנִים, אֲלֵא מִפְּקָחִין עַל הַפֶּל; שֶׁאֶפְשֶׁר בְּמִפְּלֵת שְׁמֹת הָעֲלִיוֹן וְיִהְיֶה הַתַּחְתּוֹן חֵי.

(75) שכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז), כלומר עיקר בחינת החיות היא בבדיקה אם יש רוח חיים בחטמו (יומא פח:), אפילו בדקו עד לבו ולא מצאו חיות, אין אומרים שמת ודאי, אלא צריך לבדוק עד חטמו (או"ח סי' שט).

כ. הֵיִתָּה חֲצֵר שֵׁישׁ בָּהּ עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת וְיִשְׂרָאֵלִים, אֶפְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶחָד וְאֶלֶף עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת, וְנִפְּלָה עֲלֵיהֶם מִפְּלֵת - מִפְּקָחִין עַל הַפֶּל מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁶. פֶּרֶשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחֲצֵר אַחֲרָת, וְנִפְּלָה עָלָיו⁷⁷ אוֹתָהּ חֲצֵר - מִפְּקָחִים עָלָיו⁷⁸; שֶׁמָּא זֶה שִׁפְרֵשׁ הָיָה יִשְׂרָאֵל, וְהַנְּשֹׂאִים עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת.

(76) יומא פד, ע"ב. שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי - ראה מה שכתב רבינו בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א - והוא ספק נפשות, וכל ספק דוחה שבת. (77) "נפלה עליו (מפולת) אותה חצר" (נוסח 'מעשה ורקח'). (78) כיון שרובם נשארו במקומם, לא נעקרה הקביעות שלהם, ועדיין שם ספק עליהם, וכשמואל (יומא פד:): שאומר שבאופן זה אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

כא. נִעְקְרוּ בְּלֵן מִחֲצֵר זוּ לִילֵף לְחֲצֵר אַחֲרָת, וּבָעַת עֲקִירְתָּם פֶּרֶשׁ אֶחָד מֵהֶן וְנִכְנַס לְחֲצֵר אַחֲרָת, וְנִפְּלָה עָלָיו מִפְּלֵת, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא - אֵין מִפְּקָחִין עָלָיו. שִׁפְיָן שֶׁנֶּעְקְרוּ בְּלֵם, אֵין פָּאן יִשְׂרָאֵל; וְכָל הַפֶּרֶשׁ מֵהֶן כִּשְׁהֵן מִהִלְכִין - הָרִי הוּא בְּחֻזְקַת שִׁפְרֵשׁ מִן הָרֹב. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הָרֹב יִשְׂרָאֵל, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנֶּעְקְרוּ בְּלֵם וּפֶרֶשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחֲצֵר אַחֲרָת וְנִפְּלָה עָלָיו מִפְּלֵת - מִפְּקָחִין.

דָּם⁵⁷ וְנִצְטָן - עוֹשִׂין לוֹ מְדוּרָה, אֶפְלוּ בְּתֻקּוֹפַת תַּמּוּז⁵⁸. וּמְרַחֲצִין אֶת הַגֹּלֶד בְּשֵׁבַת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד אַחֵר שְׁחוֹתְכִין אֶת טְבוּרוֹ, אֶפְלוּ בְּחִמּוֹן שְׁחוֹחֲמוּ בְּשֵׁבַת, וּמּוֹלְחִין אוֹתוֹ⁵⁹, וּמְלַפְּפִין אוֹתוֹ⁶⁰; מִפְּנֵי שֶׁסִּפְנָה הַיָּא לֹא אִם לֹא יַעֲשׂוּ לוֹ כָּל אֱלוֹ. וְכֵן מְרַחֲצִים אוֹתוֹ לְפָנָי הַמִּילָה וְלְאַחַר הַמִּילָה וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי⁶¹ לְמִילָה בְּחִמּוֹן שְׁחוֹחֲמוּ בְּשֵׁבַת, מִפְּנֵי הַסִּפְנָה.

(56) שבת קטט, ע"א. אם אחזתה צינה, מבעירי ל פניה מערכת עצים להתחמם. (57) הוציא דם מהעורק לרפואה ע"י שריטה באיזמל. (58) שהצינה סכנה היא לו (שם). (59) נותנין עליו אבק ההדס וכיוצא מסמים אלו לעדן בשרו (פי' המשניות לרבינו, שבת פ"ח). (60) כורכים את הילד בחיתולים כדי ליישר איבריו. (61) שבת קלד, ע"ב. וכל-שכן יום שני (רמב"ן ורשב"א).

טו. הָאִשָּׁה שִׁיֻּשְׁבָה עַל הַמִּשְׁבֵּר⁶² וְמָתָה - מְבִיאִין סִפֵּין בְּשֵׁבַת אֶפְלוּ דֶרֶךְ רִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְקוֹרְעִין אֶת בְּרִסָּהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַגֹּלֶד, שֶׁמָּא יִמָּצֵא חֵי. שֶׁסִּפֵּק נְפֻשׁוֹת⁶³ דוֹחָה אֶת הַשֵּׁבַת, וְאֶפְלוּ לְזֶה שְׁאֵין חֻזְקוֹ חֵי.

(62) ערכין ז, ע"א. כסא שהיולדת ישבה עליו בשעת הלידה. (63) ואין נוהגין כן בזמן הזה אפילו בחול, משום דאין בקיאיין במיתת האם בזמן קרוב כל כך שאפשר לולד לחיות, ושמא רק נתעלפה, ואם יחתכוה ימיתוה, ובין כך ובין כך ימות הולד ('איסור והיתר' לרבינו יונה מגירונדי).

טז. מִפְּקָחִין פְּקוּחַ נִפְשָׁה⁶⁴ בְּשֵׁבַת, וְאֵין צְרִיף לְטַל רִשּׁוֹת מִבֵּית-דִּין. וְהַמְקַדִּים לְהַצִּיל הַנֶּפֶשׁ - הָרִי זֶה מִשְׁבָּח. בִּיצֵד⁶⁵ רָאָה תֵינּוֹק שֶׁנִּפְּלָ לַיָּם - פּוֹרֵשׁ מִצּוּדָה וּמַעֲלָהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא צֵד הַדְּגִים עִמּוֹ. שִׁמְעַ שֶׁטָּבַע תֵינּוֹק בַּיָּם, וּפֶרֶשׁ מִצּוּדָה לְהַעֲלוֹתוֹ, וְהַעֲלָה דְגִים בְּלֶבֶד - פְּטוּר מִכְּלוּם. נִתְּפֵן לְהַעֲלוֹת דְּגִים, וְהַעֲלָה דְגִים וְתֵינּוֹק⁶⁶ - פְּטוּר. אֶפְלוּ לֹא שִׁמְעַ שֶׁטָּבַע - הוֹאֵל וְהַעֲלָה תֵינּוֹק עִם הַדְּגִים, פְּטוּר.

(64) עושים פעולה להצלת נפש (יומא פד:). (65) מנחות סד. (66) אבל העלה דגים לבד חייב, כיון שנתכוין לצידה, ראה להלן פרק י.

יז. נֶפֶל תֵינּוֹק לְבוּר - עוֹקֵר חֲלִיא⁶⁷ וּמַעֲלָהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתְקֵן בָּהּ מְדוּרָגָה בְּשֵׁעַת עֲקִירְתָּהּ. נִנְעַל דֶּלֶת בְּפָנָי תֵינּוֹק - שׁוֹבֵר הַדֶּלֶת וּמוֹצִיא, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִפְּצֵל אוֹתָהּ כְּמִין עֲצִים שְׂרָאִיִין לְמִלְאכָה; שֶׁמָּא יִבְעַת⁶⁸ הַתֵינּוֹק וְיָמוּת. נִפְּלָה דֶלֶתָהּ, וְיֵשׁ שֵׁם אָדָם שְׁחוֹשֵׁשִׁין שֶׁמָּא יִשְׂרָף - מִכְּבִין אוֹתָהּ לְהַצִּילוֹ מִן הָאֵשׁ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ דֶּרֶךְ וּמִתְקַנֵּה בְּשֵׁעַת כְּבוּיָת⁶⁹. וְכָל הַקּוֹדֵם לְהַצִּיל - הָרִי זֶה מִשְׁבָּח. וְאֵינוֹ צְרִיף לְטַל רִשּׁוֹת⁷⁰ מִבֵּית-דִּין בְּכָל דְּבַר שֵׁישׁ בוּ סִפְנָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יחוסו להוציא במדה מספיקה כלי זיין למלחמה נגד האויב, ועוד שמה יתגבר האויב וישוב ויתגרה.

כד. וכן ספינה המטרפת⁸⁹ בים, או עיר שהקיפה בפרקום⁹⁰ או נהר⁹¹ - מצוה לצאת בשבת להצילן בכל דבר שיכול להצילן. ואפלו יחיד הנרדף מפני העובדי כוכבים ומזלות, או מפני נחש או דב שהוא רודף אחריו להרגו - מצוה להצילו. ואפלו בעשית כמה מלאכות בשבת, ואפלו לתקן כלי זין להצילו⁹² - מתר. וזועקים עליהן ומתחננים בשבת, ומתריעין⁹³ עליהן לעזר אותם. ואין מתחננים ולא זועקין על הדבר בשבת⁹⁴.

89) תענית יט, ע"א. שהגלים זורקים אותה הנה והנה. 90) מצור מסביב לעיר. (91) העולה על גדותיו. 92) אולם אם יש סכנה גם למציל, על זה נאמר: "וחי אחיך עמך" חייך קודמים לחיי חברך (בבא-מציעא סב.). 93) [בתקיעה. ראה פ"א מתעניות הערה כג בהוספה]. 94) שעל ידי חרדת ההתרעה, אפשר שיתרכה הדבר (תפארת ישראל' תענית פרק ג).

כה. צריך על עירות העובדי כוכבים ומזלות שלשה ימים קדם לשבת. ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום ואפלו בשבת, עד שפוכשין אותה. ואף-על-פי שהיא מלחמת הרשות⁹⁵. מפי השמועה למדו⁹⁶: עד רדתה - ואפלו בשבת⁹⁷. ואין צריך לומר במלחמת מצוה⁹⁸. ולא כבש יהושע יריחו אלא בשבת⁹⁹.

95) מלחמת ישראל להרחיב גבולות הארץ (מלכים פ"ח ה"א). 96) מעשה שהיה בימי החשמונאים שלא רצו להלחם בשבת, ונכנסו והרגו כמה אלפים מישראל, לפי שלא ידעו באותה שעה הלכה זו: "ובנית מצור על העיר אשר היא עושה עמך מלחמה - עד רדתה", מה תלמוד-לומר עד רדתה? - אפילו בשבת. 97) שבת יט. 98) שבמלחמת מצוה, אפילו בשבת. לקחו אויבים אדם מישראל בשבי, או פיתו נכרים בן או בת ישראל לברוח אתם על-מנת להמיר דת - מצוה לחלל שבת, לנסוע ולרוץ אחריהם למרחקים להציל נפש אחת מישראל (ש"ע או"ח סי' שז). 99) 'ירושלמי' שבת פ"א ה"ח.

~ יום שישי כ"ה ניסן ~

פרק שלישי

1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה נגמרת בשבת.

א. מתר להתחיל מלאכה בערב שבת אף-על-פי שהיא נגמרת מאליה בשבת. שלא נאסר עלינו לעשות מלאכה אלא בעצמו של יום, אכל קשתעשה המלאכה מעצמה בשבת - מתר לנו להנות כמה שנועשה בשבת מאלינו².

כב. המהלך במדבר⁷⁹ ולא ידע מתי הוא יום שבת - מונה מיום שטעה ששה, ומקדש שביעי⁸⁰. ומברך בו ברכות היום⁸¹, ומבדיל במוצאי שבת⁸². ובכל יום ויום, ואפלו ביום זה שהוא מקדש ומבדיל בו, מתר לו לעשות כדי פרנסתו בלבד, כדי שלא ימות⁸³. ואסור לו לעשות יותר על פרנסתו, שקל יום ויום ספק שבת הוא. ואם ידע שהוא שמייני ליציאתו או חמשה עשר ליציאתו וכיוצא בזה המנין - הרי זה מתר לעשות מלאכה באותו היום, שהרי הדבר ודאי שלא יצא בשירא בשבת; ושאר הימים חוץ מיום זה, עושה כדי פרנסה בלבד.

79) והוא הדין אם נשבה לבין הגויים ונשכח יום השבת ממנו (ירושלמי). 80) ככריאתו של עולם: ימי חול תחילה, ואחרי כן יום השבת (שבת ט.ט.). 81) =קידוש. 82) בכ"י התימנים: "ומבדיל במוצאי שבת". וזה - שמברך ברכת הקידוש בכניסתו וברכת ההבדלה במוצאו - הוא ההיכר של יום השבת שלו מתוך ששת הימים האחרים. 83) אפילו יכול להתענות יום אחד בלי סכנה, אסור לסגף עצמו, כדי שיוכל למהר לצאת מן המדבר ('בגדי ישע' או"ח סי' שמד).

כג. עובדי כוכבים ומזלות שצרו על עירות ישראל, אם באו על עסקי מומן - אין מחללין עליהן את השבת, ואין עושין עמהן מלחמה⁸⁴. ובעיר הסמוכה לספר⁸⁵ - אפלו לא באו אלא על עסקי תבן וקש, יוצאין עליהן בכלי זין⁸⁶, ומחללין עליהן את השבת. ובכל מקום, אם באו על עסקי נפשות או שערכו מלחמה או שצרו סתם - יוצאין עליהן בכלי זין, ומחללין עליהן את השבת. ומצוה על כל ישראל שיכולין, לבוא ולצאת ולעזר לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד העובדי כוכבים ומזלות בשבת⁸⁷; ואסור להן להתמהמה למוצאי שבת. וכשיצילו את אחיהן, מתר להן לחזור בכלי זין שלהן למקומם בשבת; כדי שלא⁸⁸ להכשילן לעתיד לבוא.

84) עירובין מה, ע"א. בזמן הזה אפילו באו על עסקי מומן מחללים את השבת ויוצאים עליהם, שכל התנפלות של אויבים סכנה היא, מתחילים בממון וגומרים בנפשות (פסקי מהרי"א סי' קנ). 85) עיר העומדת על הגבול, שאם ילכדוה, תהא הארץ נוחה ליכבש בפניהם (רש"י). 86) אפילו לא באו עדיין אלא שמענו שרוצים לבוא (אור זרוע' ורמ"א סי' שכט) אין אומרים נמתין עד למחר, אלא מיד דוחין את השבת ומתקינים כלי זיין כדי לעמוד הכן ולצאת לקראת האויב, שכן כל שהיה ודיחוי בדבר של מלחמה - סכנה היא ועלול להביא כשלונו. 87) וחייב כל אדם להתגייס ולהצטרף למגינים על העיר. 88) שמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) לקלוט את הצבע. (11) מסכת שבת דף יז עמוד ב. דוד גדול שמרתיהים מים וצבע על האש. (12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן לתנור כדי שיתלבנו. (13) בנוסחה אחרת: "משתהים (דפוס ויניציאה). (14) בבית הברד היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכתשו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמיסים) מערב שבת משאות למען יכבדו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. (15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוחצת על הענבים להוציא מהם את היין. (16) לפני כניסת הערב. (17) שאין אדם מצוה על שביתת כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'.

ג. מניחין קדרה על גפי האש, או פשר בתנור או על גפי גחלים, והן מתפשלים והולכין כל השבת; ואוכלין אותה בשבת. ויש פדבר זה דברים שהן אסורין¹⁸, גזרה שמה יתה בגחלים¹⁹ בשבת.

(18) כמבואר בהלכה ד'. (19) מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרוף את הגחלים להבעירם לשם בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'.

ד. כיצד? תבשיל שלא בשל כל צרכו²⁰ וחמין שלא הוחמו כל צרכן, או תבשיל שבשל כל צרכו וכל זמן שמצטמק²¹ הוא יפה לו - אין משהין אותו על גפי האש בשבת, אף-על-פי שהנח מבעוד יום, גזרה שמה יתה בגחלים כדי להשלים בשולו או כדי לצמקו. לפיכך, אם גרף האש²², או שפסה²³ אש הפירה באפר או בנערת פשתן הדקה²⁴; או שעממו²⁵ הגחלים, שהרי הן פמכסות באפר; או שהסיקה בקש או בגבבא²⁶ או בגללי בהמה דקה, שהרי אין שם גחלים בוערות - הרי זה מתר לשחות עליה; שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל, ואין גזרין שמה יתה פאש.

(20) מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים (מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה לו (שבישול יתר יפה לו) משום שמה ישכח שהוא שבת ויחתה בגחלים. וכן היא שיטת הר"ף, והשאלות, ורבינו יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכך בן דרוסאי - מנהיגים של נודדים-שודדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו, מותר לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: שלישי בישולו, ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. (21) מתייבש ומתכווץ לטובת התבשיל. (22) תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א' הלכה א. (23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה וקטומה" ("קטם" - כיסוי באפר). (24) הדק הנושר

נקודות משיחות קודש

"מתר להתחיל מלאכה בערב שבת אף-על-פי שהיא נגמרת מאליה בשבת כו'".

וכבר למדנו בתחילת הלכות שבת (פ"א ה"ד) שכל מקום שנאמר "מותר לעשות", הרי זה מותר לכתחילה. ויש לבאר הלכה זו בעבודה הרוחנית, שעניין המלאכה בכלל, היינו מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, שתוכנה לעשות מענייני החולין (ימי החול) קדושה (שבת), ותכלית השלמות בעבודה זו יהיה ביום השבת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שאז יתקיים "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת".

וזהו תוכנה של הלכה זו, שאף אם יש עבודה שלא תיגמר בזמן הגלות אלא שהיא תהיה נגמרת מאליה בשבת, בכל זאת יש להתחיל אותה, ובהכרח שגמר המלאכה יהיה על-ידי הקב"ה כאשר יוציא את כל בני ישראל מהגלות באופן של "אתם תלוטו לאחד אחד בני ישראל".

(על-פי יין מלכות' ספר זמנים, סימן ד מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) כתוב בתורה (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' אלוהיך לא תעשה כל מלאכה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה כתוב, אבל אם היא נעשית מאליה מותר" (ירושלמי שבת פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מצוה על שביתת כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הלל סוברים אין אדם מצוה על שביתת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה.

ב. כיצד? פותקין³ מים לגנה ערב שבת עם השקה⁴, והיא מתמלאת והולכת כל היום פלו. ומניחין מגמר⁵ תחת הפלים, והן מתגמרין והולכין כל השבת פלה. ומניחים קילור⁶ על גב העין ואספגנית⁷ על גפי המכה, ומתרפאין והולכין כל השבת פלה. ושורין דיו וסמנין⁸ עם השקה⁹, והן שורין והולכין כל השבת פלה. ונותנין צמר¹⁰ ליוורה¹¹ ואונין¹² של פשתן לתנור, והם משתנין¹³ והולכין כל השבת פלה. ופורשים מצודות לחיה ולעופות ולדגים עם השקה, והן נצודין והולכין כל השבת פלה. וטוענין בקורות בית הפד¹⁴ ובעגולי הגת¹⁵ עם השקה, והמשקין זבין והולכין כל השבת פלה. ומדליקין את הנר או את המדורה מבערב¹⁶, והיא דולקת והולכת כל השבת פלה¹⁷.

(3) מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור מהמעין לגינה להשקותה. (4) לפני חשכת הערב. (5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. (6) משחה לרפואה. (7) תחבושת. (8) אבקות צבע. (9) בנוסחה אחרת:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) שאסור רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. (מסכת שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה מעשה המוכיח שמסית דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש המשניות).

ט. פל תבשיל שאסור לשהותו³⁶, אם עבר ושהה אותו - אסור לאכלו עד מוצאי שבת³⁷, וימתין בכדי שייעשה³⁸. ואם שכחו: אם תבשיל שלא בשל פל צרפו הוא - אסור עד מוצאי שבת, ואם תבשיל שבשל פל צרפו הוא ומצטמק ויפה לו - מתר לאכלו מיד בשבת³⁹.

36) כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ז. (37) כך היא שיטת רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו: שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, וכן הדין בשוכח. משרבו משהין במזיד ואומרים שכחים אנו - חזרו וקנסו על השוכח". (38) במוצאי שבת ימתין במשך זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא יינה ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). (39) כבר ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.

י. פל שמתר לשהותו על גבי האש⁴⁰, פשוטלים אותו בשבת - אסור להחזירו למקומו. ואין מחזירין לעולם אלא על גבי⁴¹ פירה גרופה או מקסה, או בכירה וכפח שהסקו בקש וגבבא⁴². והוא, שלא הניח הקדרה על גבי הקרקע⁴³; אכל משהניחה על גבי קרקע - אין מחזירין אותה⁴⁴, ואפילו על גבי פירה גרופה או מקסה. ואין מחזירין לתנור ולא לקפח שהסקו בגפת או בעצים, אף-על-פי שגרה או פסה; מפני שהבלין חם ביותר. וכל שאין מחזירין עליו, אין סומכין לו בשבת⁴⁵.

40) כמבואר בהלכה ת. (41) אבל לתוכה בכל ענין אסור (מסכת שבת דף לו עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן אחד הוא, מותר להחזיר להן (שלטי הגיבורים). (42) ראה למעלה הלכה ד. (43) במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם אביי: "לא אמרו שמתר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין דעתו להחזיר אסור אפילו עוֹדֵן בידו". ויש אומרים: "לא אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו להחזיר, אבל דעתו להחזיר אפילו הניחו על הקרקע מותר" ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק

מהפשתן כשהובטים אותו. (25) כהו והשחירו והרי הן כמכוסות באפר. (26) ענפים דקים ויבשים.

ה. במה דברים אמורים²⁷? בכירה²⁸, שהבילה מועט; אכל התנור²⁹, אף-על-פי שגרה האש או פסה³⁰ באפר, או שהסיקוהו בקש או בגבבא - אין משהין בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל פל צרפו או שבשל פל צרפו ומצטמק ויפה לו; הואיל והבלו חם ביותר - אינו מסיח דעתו, וחוששים שמא יחתה בזו האש המועטה, אף-על-פי שהוא אש קש וגבבא או מקסה.

(27) שמותר להשהות קדירה שבשלה כל צורכה על גבי גרופה וקטומה. (28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות. (29) כלי בישול ככירה אלא מתוך למעלה ורחב מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). (30) בנוסחה אחרת: חיפה (כתביד התימנים).

ו. ולמה אסרו לשהות פתנור אף-על-פי שגרוה? מפני שהגורף אינו גורף אלא רב האש ועצמה, ואי אפשר לגרף כל האש עד שלא תשאיר ניצוץ אחת; מפני שהבלו חם, שמא יחתה פדי לבער הניצוצות הנשארות בפתנור.

ז. הפפח³¹ הבלו רב מהבל הפירה, ומעט מהבל התנור. לפיכך, אם הסיקוהו בגפת³² או בעצים - הרי הוא פתנור, ואין משהין בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל פל צרפו או מצטמק ויפה לו, אף-על-פי שגרה או פסה באפר; ואם הסיקוהו בקש או בגבבא - הרי הוא בכירה שהסקה בקש וגבבא, ומשהין עליו. ומתר לסמוך³³ לפירה מבערב אף-על-פי שאינה גרופה וקטומה. ואיזו היא פירה, ואי זו פפח? פירה - מקום שפיתת שתי קדרות, פופח - מקום שפיתת קדרה אחת.

(31) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או לאפות שיש בו רק מקום שפיתה לקדירה אחת ובגלל זה חומו רב משל כירה. (32) פסולת זיתים אחרי שנשחט מהם השמן. (33) להשעין קדירה בצד הכירה שתחמם.

ח. תבשיל חי שלא בשל קלל, או שבשל פל צרפו ומצטמק ורע לו - מתר לשהותו על גבי האש בין בכירה וכפח בין פתנור. וכן פל תבשיל שבשל ולא בשל פל צרפו, או בשל פל צרפו ומצטמק ויפה לו³⁴, אם השליף לתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות - נעשה הכל כתבשיל חי, ומתר לשהותו³⁵ על האש אף-על-פי שלא גרה ולא כסה; מפני שקבר הסיח דעתו ממנו, ואינו בא לחתות בגחלים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תְּמִימוֹת הָאֵשׁ בְּלִבְדָּה⁵⁸. וְאִם פֶּשֶׁר עָז אוֹ פֶּשֶׁר שׁוֹר
הוּא⁵⁹ - אֶסּוּר; שְׂמָא יִחְתֶּה בְּגָחִילִים לְבִשְׁלוֹ. וְאִם
טַח פִּי הַתְּנׁוּר בְּטִיט - מִתֵּר; שְׂאֵם בָּא לְפִתְחֵי הַתְּנׁוּר
וְלַחֲתוֹת - תִּפְגַּס הַרוּחַ, וַיִּתְקַשֶּׁה הַבָּשָׂר וַיִּפְסַד,
וַיִּצְטַנֵּן הַתְּנׁוּר וַיִּפְסִיד הַבָּשָׂר⁶⁰.

(57) בשר גדי ועוף מנותח, רך וממהר להתבשל. (58) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה בטור סימן רנג. (59) שצריך בישול הרבה. (60) בנוסח התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר".

יֵד. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁהָרוּחַ מִפְסַדֵת אוֹתוֹ, אֵין גּוֹזְרִין
עָלָיו שְׂמָא יִגְלֶהוּ וַיִּחְתֶּה. וּמִפְּנֵי זֶה נּוֹתְנִין אוֹנִיין⁶¹
שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתוֹךְ הַתְּנׁוּר עִם חֲשֵׁכָה, שְׂאֵם גְּלָהוּ -
יִפְסְדוּ.

(61) הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב), שאין אדם מצווה על שביחת כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמה שמה יחתה לא גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב).

טו. נִתְּן גְּדִי שְׁלֵם לְתוֹךְ הַתְּנׁוּר - הָרִי הוּא כְּבִשָׂר עָז
אוֹ כְּבִשָׂר שׁוֹר, וְאֶסּוּר לְשִׁהוֹתוֹ, שְׂמָא יִחְתֶּה
בְּגָחִילִים, אֲלֵא אִם-כֵּן טַח הַתְּנׁוּר. וּמִתֵּר לְשִׁלְשֵׁל⁶²
כְּבִשׁ הַפֶּסַח לְתַנּוּר עִם חֲשֵׁכָה⁶³, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאֵינוּ
טַח, מִפְּנֵי שְׂבָגֵי חֲבוּרָה⁶⁴ זְרִיזִים הֵן.

(62) (מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו כקדירה בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין) את הצלי בשלשלת או בשפור לתוכו. (63) כשחל ערב פסח בערב שבת, ואף שהקרבן קרבן פסח דוחה שבת, כמבואר במסכת פסחים דף סו עמוד א מהכתוב (חומש במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" - במועדו, ואפילו בשבת, ככל זאת כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב. (64) הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח זריזים הם ונזהרים מלעשות איסור.

טז. אֵין צוֹלִיין⁶⁵ בְּשָׂר⁶⁶ וּבִצֵּל וּבִיֵצָה עַל גְּבֵי הָאֵשׁ,
אֲלֵא פְּדֵי שְׂיִצְלוּ⁶⁷ מִבְּעוֹד יוֹם וַיְהִי רְאוּיִין
לְאֲכִילָהּ⁶⁸. וְאִם נִשְׂאָרוּ אַחַר כֵּן עַל הָאֵשׁ בְּשֶׁבֶת עַד
שְׂיִצְלוּ הַרְבֵּה - מִתֵּר⁶⁹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ;
שְׂאֵם יִחְתֶּה - יִחְרֹף אוֹתָן, שְׂעַל גּוֹף הָאֵשׁ הֵם. וּמִפְּנֵי
זֶה מְנַיְחִין מְגֻמָּר תַּחַת הַפְּלִים עִם חֲשֵׁכָה⁷⁰; שְׂאֵם
יִחְתֶּה בְּגָחִילִים - יִשְׂרַף הַמְּגֻמָּר וַיַּעֲשֵׂן הַפְּלִים.

(65) (מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש, שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר למעלה. (66) כאן אין הבדל בין בשר שור ועז לגדי הרך. (67) משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל (מסכת מנחות דף נו עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה).

כלשון הראשון. (44) שאז בטלה שהייה ראשונה. וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת שאסור. (45) אין משענינים את התבשיל על יד האש. והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה.

יא. אֶסּוּר לְהִכְנִיִס מְגַרְפָּה⁴⁶ לְקִדְרָה⁴⁷ בְּשֶׁבֶת וְהִיא עַל הָאֵשׁ⁴⁸ לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֶת; מִפְּנֵי שְׂמָגִיס⁴⁹ בָּהּ, וְזֶה מְצַרְכֵי הַבִּשּׁוּל הוּא, וְנִמְצָא כְּמִבְשֵׁל בְּשֶׁבֶת. וּמִתֵּר לְהַחֲזִיר מִפִּירָה לְכִירָה⁵⁰, אֲפִלוּ מִפִּירָה שֶׁהִבְלָה מוּעַט לְכִירָה שֶׁהִבְלָה מְרַבָּה; אֲבָל לֹא מִפִּירָה לְטַמְיָנָה⁵¹, וְלֹא מִטַּמְיָנָה לְכִירָה.

(46) (מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד ב) כף ששואבים ומערבים בה המאכל. (47) שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. (48) לדעת בעל ה"כסף משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר הוא אם היא רותחת, אפילו העבירה מן האש. (49) בוחש ומערב את התבשיל. (50) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת הייתי את רבי חייה הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדיוטי התחוננה לדיוטי העליונה, ומחזירם לכירה. (51) (תלמוד ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה.

יב. לֹא יִמְלֵא אָדָם קִדְרָה עֲסָסִית⁵² וְתִרְמוֹסִין⁵³, אוֹ חֲבִית שֶׁל מַיִם, וַיִּתֵּן לְתוֹךְ⁵⁴ הַתְּנׁוּר עֲרֵב שֶׁבֶת עִם חֲשֵׁכָה וַיִּשְׁהָה אוֹתָן. שְׂאֵלוֹ וְכָל פִּיוֹצָא בְּהֵן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא בִשְׁלוּ כָּל עֲקָר, כְּתִבְשִׁיל שֶׁלֹא בִשְׁל כָּל צָרְכּוֹ הֵן; מִפְּנֵי שְׂאֵינוּ צָרִיכִים בִּשּׁוּל הַרְבֵּה, וַדַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶן לְאֲכִלָּן לְאֲלִתֵּר⁵⁵, וּלְפִיכֵךְ אֶסּוּר לְשִׁהוֹתָן בְּתַנּוּר. וְאִם עֲבַר וְשָׁהָה - אֶסּוּרִין עַד מוֹצְאֵי שֶׁבֶת, וַיִּמְתִּין בְּכַדֵי שְׂוֹעֵשׁוּ⁵⁶.

(52) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים מעט, למאכל. (53) צמח בתרמיל, שגרעיניו דומים לפולים והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה". (54) בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופח. (55) כך פירש רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם, סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק להם הלילה - הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע פעמים - וחוששים שמה יחתה למהר בישולם (טור סימן רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה שלא ימלא חבית של מים לחממם בתוך התנור, משמע שדומים למים שאין צריכין בישול רב, ולדבריו התורמוס נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם השביעית (ב"ח). (56) ראה למעלה בהלכה ט.

יג. תְּנׁוּר שֶׁנִּתְּן לְתוֹכוֹ בְּשׁוֹר מִבְּעוֹד יוֹם וְשָׁהָה אוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת: אִם בְּשׁוֹר גְּדִי⁵⁷ הוּא וְכִיוֹצָא בוֹ - מִתֵּר; שְׂאֵם יִחְתֶּה בְּגָחִילִים - יִתְחַרֵּף הַבָּשָׂר, שְׂאֵינוּ צָרִיף אֲלֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו את הכיכרות מהתנור. (83) בתנורים שלנו שאין בהם רדייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר משלוש סעודות בסכין או בדבר אחר (אורה חיים בשם רבינו ירוחם).

יט. עושה אדם מדורה⁸⁴ מפל דבר שירצה⁸⁵ - בין על גבי קרקע בין על גבי מדורה⁸⁶ - ומדליקה מבעוד יום, ומשתמש לאורה או מתחמם פגודה⁸⁷ בשבת. וצריך שדליק רב המדורה קדם השקה, עד שתהא שלהבת עולה מאליה קדם השבת. ואם לא הדליק רבה - אסור להנות בה בשבת; גזרה שמה יתה בה ויגיד העצים, כדי שתעלה השלהבת. ואם הדליק עץ יחידי - צריך להדליק רב עביו ורב הקפו מבעוד יום.

(84) (מסכת שבת דף כא עמוד א) שורפים עצים להאיר או להתחמם כנגדם. (85) אפילו מחמרים שאין מדליקין בהם נרות שבת לפי שאינם דולקים יפה, וכשיהא אור הנר אפל, ישכח שהיום שבת ויבעיר או יטה אותם (ראה להלן פרק ה הלכות זח). מותר לעשות בהם מדורה, כיוון שההיסק רב, אין חשש שיבעיר או שיטה (רש"י. 86) רה להלן פרק ה הלכה ז (87) מסכת שבת דף כ עמוד א.

כ. במה דברים אמורים⁸⁸? בפגולין⁸⁹; אבל במקדש - מאחיזין⁹⁰ את האור בעצים במדורת בית המוקד⁹¹ עם השקה, ואין חוששין שמה יתה פגחלים; שהפגנים זריזין⁹² הן.

(88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. (89) כל המקומות חוץ למקדש. (90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א). (91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרבים להבה כדי שיתחממו בה הכוהנים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש. (92) ולא יבואו לחתות הגחלים.

כא. היתה מדורה של קנים או של גרעינין - אינו צריך להדליק הרב; אלא בינון שהתחיל בהן האש קדם השבת, מותר להשתמש בה; מפני שהאש נתלית בהן במהרה, ואינו צריך לחתות. לפיכך, אם אגד הקנים או הניח הגרעינין בחותלות⁹³ - הרי הן בעצים, וצריך שתעלה בהן שלהבת מאליה קדם השבת⁹⁴.

(93) סלים עשויים מלולבים והאור נאחו בהם בקושי. (94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).

כב. מדורה של זפת⁹⁵ או של גפרית⁹⁶, או של ריב⁹⁷ או של קירה⁹⁸, או של קש⁹⁹ או של גבבא¹⁰⁰ - אינו צריך להדליק רבה¹⁰¹ קדם השבת, מפני שהאש מדלקת אותם במהרה.

(68) במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא כמאכל "בן דרוסאי" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט חצוי בישולו, ולדעת רש"י כשליש בישולו. (69) משנה במסכת שבת שם. (70) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של שמה יתה.

יז. הא למדת, שכל דבר שאנו אוסרין בענין זה - אינו אסור משום שהוא נעשה בשבת⁷¹, אלא גזרה שמה יתה פגחלים. לפיכך אין נוהגין צמר ליורה⁷², אלא אם-פן היתה עקורה מעל האש; שמה יתה פגחלים. והוא, שיהיה פיה טוח בטיט; שמה יגיס בה משחשכה⁷³.

(71) שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מצוה על שבייתת כליו בשבת. (72) ראה למעלה בהלכה ב. (73) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הבדל בין קדירה ליורה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה הדיינו חצי בישולו, לא גזרו בו שמה יתה, אבל גבי יורה אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמה יתה כדי שייקלט היטב (אורה חיים סימן רנב).

יח. אין נוהגין את הפת פתנור עם השקה, ולא חררה⁷⁴ על גבי הגחלים, אלא פדי⁷⁵ שיקרמו⁷⁶ פניה שהם⁷⁷ מדפקים פתנור או באש⁷⁸. ואם נשארו אחר-יכן עד שיגמר אפיתן - מותר; שאם יתה - יפסיד אותן. ואם נתן סמוך לחשקה, וחשקה ועדין לא קרמו פניה: אם במזיד - אסור לאכל מהן עד מוצאי שבת, ויקמתין בכדי⁷⁹ שיעשו; ואם בשוגג - מותר לו לרדות⁸⁰ ממנה מזון שלש סעודות של שבת⁸¹. וכשהוא רודה - לא ירדה במרדה⁸² פדרך שהוא עושה פחל⁸³, אלא בספין וכיוצא בה.

(74) (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה אפוייה על גבי גחלים. (75) שיספיקו לקרום לפני השבת. (76) קרימה - התהוות קרום קשה מסביב לחם ולעוגה, וכשפורסים אותם ואין חוטים נמשכים מהם הגיעו לשיעור של "נקרמו פניהם" (תוספות מסכת מנחות דף עח עמוד ב). (77) בנוסח דפוס ויניציא: "שאינן מודבקין בתנור". אולם במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרום התחתון שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור"? ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקין בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאים נוסח דפוס ויניציא "שאינן מודבקין בתנור", אבל ממה שהגמרה סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה כנוסח שלנו "שהם מודבקין בתנור". (78) המלים "או באש" מוסבות ל"חררה" ולא ל"תנור", (ראה למעלה) - בית יוסף סימן רנד. (79) מבואר למעלה בהלכה ט. (80) הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. (81) (מסכת שבת דף קיז עמוד ב) וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. (82) כלי שהאופה מוציא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותו. (13) הדק הנופל מתחת המסור של הנגר בשעת הנסירה. (14) עור בהמה שנפשט ממנה בעור השערות עליה.

ב. מן הדין הִיָּה, שְׁטוּמְנִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הַכֵּל מִבְּעוֹד יוֹם וְיִשְׁאֵר הַתְּבֻשִׁיל טְמוֹן בְּשֶׁבֶת, שֶׁהָרִי מִשְׁהִיֵּן עַל גְּבֵי הָאֵשׁ בְּשֶׁבֶת; אֲבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים לְהִטְמִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הַכֵּל מִבְּעוֹד יוֹם, גְּזֵרָה שְׁמָא תְּרִיחִי הַקְּדִירָה בְּשֶׁבֶת, וְיִצְטָרֵךְ לְגַלּוֹתָן עַד שֶׁתְּנַחֲוּ הַרְתִּיחָה, וְיִחְזֹר וְיִכְסֶה בְּשֶׁבֶת, וְנִמְצָא טְמוֹן בְּדָבָר הַמוֹסִיף הַכֵּל בְּשֶׁבֶת, שֶׁהוּא אֶסוּר¹⁵. לְפִיכָךְ מִתָּר לְהִטְמִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הַכֵּל בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת¹⁶; וְשֶׁתֵּם קְדֵרוֹת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת כְּכָר רְתָחוּ וְנָחוּ מִבְּעוֹבְעוֹן, וְכִינּוֹן שְׁנָחוּ - שׁוּב אֵינָן רוֹתְחִין¹⁷.

(15) הלכה זו – האוסרת להטמין בערב שבת בדבר המוסיף הבל, ומתירה בבין השמשות – נובעת מנוסח הרמב"ם בתלמוד (שבת לד:): "אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל, ואפילו מבעוד יום? – גזירה שמא ירתיח (ופירש רבינו בפירוש המשניות: אם נתיר מבעוד יום, שמא תרתיח הקדירה בשבת, ויצטרך לגלותה עד שתנח, ושוב יכסוה, ונמצא עושה עכשיו בשבת הטמנה חדשה באיסור). אמר לו אביי: אי הכי (אם כך) בין השמשות נמי (גם) נגזור? אמר לו: סתם קדירות בין השמשות רותחות הן (כבר רתחו ונחו ולא מרתיחים עוד)" וכן נוסח הרי"ף והגאונים. אולם גדולי הראשונים השיגו עליהם: תמה על עצמך, בערב שבת אסור ובין השמשות מותר? ונוסח שלנו בתלמוד הוא: "מפני מה אמרו, אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל, משחשיכה (בשבת)? – גזירה שמא ירתיח (ופירש רש"י: שמא ימצא קדירתו צוננת קודם הטמנה, וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת). אי הכי, בין השמשות נמי נגזור (ויהא אסור להטמין גם מבעוד יום מטעם זה)? אמר לו: – סתם קדירות רותחות הן בין השמשות (שעכשיו נגמר בישולן, ואין מקום לגזור)" וזוהי שיטת ההלכה. (16) זמנו המדויק: ראה להלן פרק ה, הלכה ד. (17) ואם עבר וטמן בדבר המוסיף הבל בערב שבת, שהיתה קדירתו צוננת ונתחממה על ידי זה, אסורה אף בדיעבד ("או"ח סי' רנז). ובמשנה (שבת לח:): מסופר: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו (מבעוד יום) סילון (צינור) לתוך אמה (תעלה) של חמין (מחמי טבריה כדי לחמם את הצונן). אמרו להם חכמים: אם (הוחם) בשבת, הרי הוא כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה".

ג. וְכֵן מִן הַדִּין הִיָּה לְטַמֵּן הַתְּבֻשִׁיל בְּדָבָר שְׁאֵינּוּ מוֹסִיף הַכֵּל בְּשֶׁבֶת עֲצָמָה; אֲבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים דָּבָר זֶה, גְּזֵרָה שְׁמָא יִטְמִין בְּרַמְזִין¹⁸, וְהִיָּה בּוֹ נִיצוּצוֹת שֶׁל אֵשׁ, וְנִמְצָא חוֹתָהּ בְּגַבְלִים¹⁹. לְפִיכָךְ אֶסְרוּ לְהִטְמִין דָּבָר חָם בְּשֶׁבֶת וְאֶפְלוּ בְּדָבָר שְׁאֵינּוּ²⁰ מוֹסִיף הַכֵּל.

(18) אפר חם. (19) כך הדין לפי נוסח רבינו והגאונים

(95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. (96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגוונו כתום. (97) משקע שמנונית. (98) שעווה. (99) גבעול השיבולת שממנו עושים תבן (הנרוש לחתיכות דקות). (100) ענפים דקים יבשים. (101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בברייתא, ושם נזכרו עוד מיני עצים הבווערים מייד כשנאחו בהם האור, ואין צריך להדליק בהם רובם.

פָּרָק רְבִיעִי

(1) כלל בו דיני ההטמנה, ואף הם מערב שבת, שלא הותר להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה לזה בשבת מבואר שם.

א. יֵשׁ דְּבָרִים, שְׁאֵם טְמוֹן בֵּהֶן הַתְּבֻשִׁיל² - הוּא מִתְחַמֵּם, וּמוֹסִיפִין בְּבִשּׁוּלוֹ בְּעֵינֵי הָאֵשׁ. כְּגוֹן: הַגְּפֶתֶת³ וְזָבֵל⁴ וְזָלַח וְסִיד וְחוֹל, אוּ זְגִינ⁵ וּמוֹכִין⁶ וְעֵשְׂבִים - בְּדָמֵן שְׁשֻׁלְשֶׁתָּן⁷ לְחַיִּים, וְאֶפְלוּ⁸ מִתְחַמֵּת עֲצָמָן. וְדְבָרִים אֲלוֹ נִקְרְאִין דָּבָר הַמוֹסִיף הַכֵּל⁹. וְיֵשׁ דְּבָרִים, שְׁאֵם טְמוֹן בֵּהֶן הַתְּבֻשִׁיל - יִשְׁאֵר בְּחַמִּימוֹתוֹ בְּלָבָד; וְאֵינָן מוֹסִיפִין לוֹ בִּשּׁוּל, אֲלָא מוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלְּהִצְטַטְטוֹן¹⁰. כְּגוֹן: זְגִין וּמוֹכִין וְעֵשְׂבִים יִבְשִׁין, וְכִסּוֹת וּפְרוֹת וְכִנְפֵי יוֹנָה¹¹ וְנִעְרַת הַפְּשֶׁתָּן¹² וְנִסְרַת חֲרָשִׁים¹³ וְשֻׁלְחִין¹⁴ וְגִזֵּי צֶמֶר. וְדְבָרִים אֲלוֹ נִקְרְאִין דָּבָר שְׁאֵינּוּ מוֹסִיף הַכֵּל.

(2) לאחר שנתבשל התבשיל, אם רוצה להטמינו כדי לשמור חומו, מכסה את הקדירה כולה בדבר המחממה, וזה נקרא: הטמנה (שבת מח.). (3) הפסולת הנשארת אחר סחיטת השמן מן הזיתים, מחממת כמו האש: בנוסח אחר: זפת ('מעשה רוקח'). בתלמוד נשאלת השאלה, אם אותו הדין רק בפסולת של זיתים, או גם בשל שומשמין, ורבינו סתם, ופסק לחומרא לכלול שניהם (כסף-משנה). (4) שמדשנים בו את השדה להגדיל כחו. (5) קליפת הענבים. ובמשנה (שבת מז:): תנן "ולא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבין" וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשניות. וכאן השמיטו רבינו. ואין לתלות בטעות סופר, שהרי כתב "בזמן ששלשתן" ומדברי המגיד-משנה נראה שבקצת ספרי רבינו היה כתוב גם "בתבן", ואעפ"כ כתב "ששלשתם". וצריך לומר שתבן בכלל עשבים (ראה בספר 'מעשה רוקח'). (6) כל דבר רך כצמר או פקיעי בגדים. (7) זגין מוכין ועשבין. וראה למעלה בדין תבן. (8) בתלמוד (שבת מט.) מסופקים אם לחים מחמת עצמם או מחמת דבר אחר, וכתב הרי"ף שמשקנת הגמרא: לחים מחמת עצמן. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. אלא שלדעת מפרשים אחרים זו היא קולא שלא אסרו אלא לחים מחמת עצמם שמחממים יותר (רש"י והרא"ש) ואילו לדעת רבינו היא חומרא שלחים מחמת דבר אחר מחממים יותר, ולפיכך כתב "לחים ואפילו מחמת עצמם" (ב"י סי' רנז). (9) האד העולה מגוף חם. וכאן מובנו: חום. (10) שבת מט. (11) והוא-הדין שאר נוצות, אלא שכנפי יונה היו מצויות יותר משל עופות אחרים (הרמ"א באו"ח סי' רנז). (12) הנושר מהפשתן כשחובטים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶלָּא בְּשִׁבְלִי שְׁיַעֲמְדוּ עַל חֲמָם. שְׁלֵא אֶסְרוּ אֶלָּא לְהַטְמִין בְּשַׁבַּת, אֶבְל לְהַנִּיחַ כְּלֵי חַם עַל גְּבֵי כְּלֵי חַם כְּדֵי שְׁיִהְיוּ עוֹמְדִין בְּחַמְיָמוֹתֵן - מְתָר. אֶבְל אִין מְנִיחִין כְּלֵי שְׁיֵשׁ בּוּ דְּכָר צוֹנֵן עַל גְּבֵי כְּלֵי חַם בְּשַׁבַּת, שְׁהָרִי מוֹלִיף בּוּ חַם בְּשַׁבַּת²¹. וְאִם הַנִּיחוּ מְבַעֲרֵב - מְתָר, וְאִינוּ פְּטוּמֵן בְּדָבָר הַמוֹסִיף.

בשבת לד: שהבאנו בהלכה הקודמת. אבל לפי הנוסח שלנו, באה הגמרא לתת טעם, למה אסור להטמין בדבר המוסיף הבל, מערב שבת. "מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום?" – גזירה שמא יטמין ברמץ ויבוא לחתות הגחלים שבתוכו בשבת. (20) אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו, אסור להטמין בשבת, ואם טמן בדבר שאינו מוסיף הבל, לא נאסר התבשיל על ידי כך.

28) כלי נחשת לחמם בו מים. (29) של חרס. (30) שבת נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הרי"ף והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מיחם ולא מיחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י ובימעשה רוקח' לא נמצאת פיסקא אחרונה זו. (31) שבת מח, ע"א. ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

ד. סִפֵּק חֲשֵׁכָה סִפֵּק אֵינָה חֲשֵׁכָה²¹ - מְתָר לְטַמֵּן אֶת דְּבָר חַם. וּמְתָר לְטַמֵּן אֶת דְּבָר הַצּוֹנֵן בְּשַׁבַּת בְּדָבָר שְׁאִינוּ מוֹסִיף²², כְּדֵי שְׁלֵא יִצְטָנֵן בְּיוֹתֵר אוּ כְּדֵי שְׁתַּפּוּג²³ צְנָתָן. חֲמִין שְׁטַמְנֵן מְעַרְב שַׁבַּת וְנִתְגַּלְו בְּשַׁבַּת - מְתָר לְכַסּוֹתָן, שְׁהָרִי אִינוּ מוֹסִיף. וּמְתָר לְהַחֲלִיף הַפְּסוּי בְּשַׁבַּת²⁴. מִיֵּצֵד? נוּטֵל כְּסוּת וּמְנִיחַ בְּנֵפֵי יוֹנָה, אוּ נוּטֵל בְּנֵפֵי יוֹנָה וּמְנִיחַ הַכְּסוּת.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נתבארו דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יטֵה או יכבה או יבעיר. ונסתיים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

21) שבת לד, ע"א. הוא זמן בין השמשות. (22) שבת נא, ע"א. (23) שתחלש. (24) שם. לדעת בעל 'מגיד משנה' לא התיר רבינו אלא להחליף את הכיסוי הגרוע בטוב ממנו, אבל לא להוסיף על הכיסוי, ונראה שמפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף על הכיסוי. והכסף-משנה כתב שאין הכרע בדברי רבינו, שאפשר שיותר ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו ממה שראוי לאסור להוסיף כיסוי על כיסוי, ומכיון שמתיר להחליף כל-שכן שמתיר להוסיף. ולפי דבריו, צריך לפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף הבל, שבזה אם נתגלה אסור לכסות מעיקר הדין (למעלה ה"ב).

א. הַדְּלָקָתָן נֵר בְּשַׁבַּת אֵינָה רְשוּת - אִם רָצָה מְדַלֵּק וְאִם רָצָה אִינוּ מְדַלֵּק; וְלֹא מְצַנֵּה שְׁאִינוּ חֵיב לְרַדְף אַחֲרֶיהָ עַד שְׁיַעֲשֶׂנָה, כְּגוֹן עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת³ אוּ נְטִילַת יָדַיִם לְאֶבְיָלָה⁴; אֶלָּא זֶה חוֹבָה⁵. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חֵיבִין לְהִיּוֹת⁶ בְּבִתְהֵיזֵן נֵר דְּלוּק⁷ בְּשַׁבַּת. אֶפְלוּ אִין לוֹ מָה יֵאָכֵל - שׂוֹאֵל עַל הַפְּתָחִים⁸, וְלוֹקֵחַ שְׂמֵן וּמְדַלֵּק אֶת הַנֵּר; שְׂוָה בְּכֻלָּל עֲנֵג שַׁבַּת. וְחֵיב לְבַרְךָ⁹ קִדְּמָה¹⁰ הַדְּלָקָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הַעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ¹¹ לְהַדְּלִיק נֵר שֶׁל־שַׁבַּת. כְּדָרְךָ שְׂמַבְרָךְ עַל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חֵיב בָּהֶם מְדַבְּרֵי סוּפְרִים¹².

ה. פְּנֵה הַתְּבַשִּׁיל אוּ הַמֵּיִם הַחֲמִין מְכָלֵי לְכָלֵי אַחַר - מְתָר²⁵ לְהַטְמִין הַכְּלֵי הַאֲחֵר בְּשַׁבַּת בְּדָבָר שְׁאִינוּ מוֹסִיף²⁶, כְּמוֹ הַדְּבָר הַצּוֹנֵן. שְׁלֵא אֶסְרוּ לְהַטְמִין בְּשַׁבַּת אֶלָּא דְּבָר חַם שֶׁהוּא בְּכָלֵי רֵאשׁוֹן²⁷ שְׁנֹתֵבַשִּׁיל בּוּ, אֶבְל אִם פְּנֵהוּ - מְתָר.

2) שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י: "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור". ובמדרש נתחומא (מצורע) תנו רבנן: "מנין שחייב אדם להיות זריז ומזורז בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת עונג (ישעיה נח, יג) זו הדלקת הנר". ובתלמוד מובא על הפסוק: "המאכילך מן במדבר... למען ענותך" (דברים ח, טז): אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל, וברש"י: "באכילת מן טועם כל המינים ואינו רואה אלא מן" (יומא עד:). "העניו" שבאכילת המן היה שטעמו טעם מאכל שלא ראהו, וכ"ה במדרש אבכיר (זרע אברהם לב"ר פ"א אות א') "ויענך וירעיבך וגו' מכאן להדלקת נרות בליל שבת, שהאוכל ואין רואה מה שאוכל, אינו שבע ואינו עונג". אולם גם אם אינו רוצה לאכול חייב בהדלקת הנר, שהרי דרשו (שם) על הכתוב: "ותזנת משלום נפשי (איכה ג, יז) אמר רבי אבהו: זו הדלקת הנר בשבת", וביאר רש"י:

25) שבת נא, ע"א. יתיב (ישב) רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן. אמר לפניו ר"י ב"ר יוסי: אבא התיר להטמין את הצונן. אמר (רבי): כבר הורה זקן (שמותר להטמין). וכן אמרו שם: רב נחמן אמר לדרו עבדו: הטמן לי את הצונן! והקפיד רבי אמי עליו. והקשו שם, מה הטעם שהקפיד, הרי אמרו מותר להטמין את הצונן? והשיבו: הוא סבר, אדם חשוב שאני (שלאדם חשוב אסור להטמין). אולם הפוסקים לא חלקו בכך, והתירו גם לאדם חשוב להטמין את הצונן, וכל שפניהו לקדרה אחרת, אף החמין חשובים כצונן לענין זה, כלשון רבינו "כמו דבר הצונן". (26) אבל בדבר המוסיף הבל – אסור בכל ענין. (27) אם הוא רותח עד שהיד סולדת בו ('משנה ברורה' סי' רנו); ושיעור יד סולדת בו: שכריסו של התינוק נכוית בו ('א"ח סי' שיח) ויש להחמיר בחום של 40% צלזיוס ולמעלה.

ו. מְנִיחִין מַחֵם²⁸ עַל גְּבֵי מַחֵם בְּשַׁבַּת, וּקְדָרָה²⁹ עַל גְּבֵי קְדָרָה, וּקְדָרָה עַל גְּבֵי מַחֵם, וּמַחֵם עַל גְּבֵי קְדָרָה³⁰, וְטַח פִּיהֶם כְּבָצֵק; לֹא בְּשִׁבְלִי שְׁיִחַמוּ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במצוות התורה) לשמוע לאלו (החכמים) שציוונו להדליק נר, וכן שאר המצוות שהן מדברי סופרים (הל' ברכות פ"א ה"ג). וזה לשון רבינו בפ"א מהל' מרימים: "כל מי שאינו עושה כהוראתם (של חכמים) עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך", אחד (בין) דברים שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה, ואחד דברים שלמדו מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה להם, והן הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלושה דברים מצוה לשמוע להם (לחכמים), הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוך", אלו התקנות הגזירות והמנהגות, שיוורו בהן לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (12). ראה למעלה פ"א ה"ג.

ב. מִתְּרֵיִם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר שֶׁל שַׁבָּת. וְהוּא, שְׁלֹא יְהֵא הַדָּבָר צָרִיף עִיּוֹן הַרְבֵּה; אֲבָל דָּבָר שְׁצָרִיף לְדַקְדָּק בְּרֵאֵיתוֹ - אֲסוּר לְהַבְחִינוּ לְאוֹר הַנֵּר, גְּזֵרָה שְׁמָא יִטָּה¹⁴.

13) מפני שנור חנוכה אסור להשתמש לאורו (פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ו') הוצרך לכתוב שנור שבת מותר להשתמש בו. וגם הגאונים כתבו כן בתשובותיהם (אוצר הגאונים חלק התשובות סימן כא) "כשאמרו חכמים שלא לקרוא בנר של שבת לא משום קדושה אלא שמא יטה". (14) יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת ועובר על "לא תבערו אש ביום השבת".

ג. הַמְדְּלִיק צָרִיף לְהַדְּלִיק מִבְּעוֹד יוֹם, קֶדֶם שְׁקִיעַת הַחֲמָה. וְנִשְׁמֵי מְצוּוֹת¹⁵ עַל דָּבָר זֶה יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים¹⁶, לְפִי שֶׁהֵן מְצוּוֹת בְּבֵתֵים, וְהֵן הַעֲסוּקוֹת בְּמַלְאֲכַת הַבַּיִת¹⁷. וְאִף-עַל-פִּי-כֵן צָרִיף הָאִישׁ לְהַזְהִירָן¹⁸, וְלְבַדֵּק אוֹתָן עַל כָּף, וְלוֹמַר לְהֵן וְלֹא-נִשְׁמֵי בֵיתוֹ עָרֵב שַׁבָּת קֶדֶם שְׁתַּחֲשֵׁף: הַדְּלִיקוּ אֶת הַנֵּר. סִפְקַ חֲשֵׁכָה וְנִכְנַס הַשַּׁבָּת, סִפְקַ לֹא נִכְנַס - אִין מְדְּלִיקִין.

15) כן הוא במשנה (שבת לא): "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר [לכבוד שבת]". (16) ולפיכך, אם ירצה הבעל להדליק בעצמו - האשה קודמת (ב"ח סי' רסג). (17) ובמדרש תנחומא (פ' מצורע) אמרו: "ולמה נמסרה מצות הדלקת הנר לאשה? אמר הקדוש-ברוך-הוא: היא כבתה נרו של עולם (=גרמה מיתה לאדם הראשון) שכתוב נר אלקים נשמת אדם (משלי כ'), לפיכך תשמור מצות נר". (18) בגמרא (שבת לד.) אמרו: "אף-על-גב דאמרו רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה כו' הדליקו את הנר - צריך למימרינהו בניחותא (צריך לאמרם בנחת)". [ורבינו השמיט זאת מספרו כאן, מפני שעיקרו של דבר הוא מחמת הכלל שאמרו חכמים בסדר הנהגת האדם בביתו: "אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו" (וכן מפורש בשאלתות פירשת תצוה סימן סג,

הנר - הוא שלום בית, "כי במקום שאין נר, אין שלום, מפני שהולך באפילה ונכשל". (3) חצר שיש בה שני הרבה, אסור מדברי סופרים לטלטל בה, עד שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת (הל' עירובין פ"א ה"ו), וזוהי מצות עירוב; אך אם אינו רוצה לטלטל בחצר בשבת, אינו צריך לעשות עירוב. (4) שאם אינו רוצה לאכול פת, אינו צריך ליטול ידיו. (5) אף אם אינו אוכל, כדברי רבינו: "אפילו אין לו מה יאכל", ובסוף פ"ג מהל' שביתת עשור, מובא: "אם חל יום הכיפורים בשבת, חייבין הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה", אף שאסור לאכול, ראה למעלה באות א. (6) בנוסח אחר: "חייבין להניח נר בבתיהן בשבת. אין לו" (כת"י אברבנאל). (7) לפי זה, עיקר המצוה שיהא דלוק ולא שמעשה ההדלקה היא המצוה. ואם כן אם היתה דלוקה לפני זמן ההדלקה אינו חייב לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכמו כן אם הדליקה וכבתה מבעוד יום, זקוק הוא לחזור ולהדליקה (ועיין 'תוספות' שבת כה: ד"ה חובה, ובפסקי רבינו אליהו מלונדריש לסדר זרעים עמ' לא הערה 13). (8) שהרי אפילו בנר חנוכה - אם אין לו, שואל על הפתחים (רמב"ם פ"ד מחנוכה ה"ב) כל-שכן להדלקת נר שבת שהיא קודמת לנו חנוכה (שם ה"ד) - "לקראת שבת" עמוד יט הערה 2. (9) בתלמוד בבלי, לא נמצאת ברכה זו. ויש מביאים כן מהירושלמי (או"ח ח"ב סי' י"א). ויש סוברים שאין מברכין ('תוספות' שם). (10) כי כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן (הל' ברכות פ"א). אבל ה'מרדכי' כתב (בפרק במה מדליקין) שאם תברך קודם ההדלקה, הרי היא כאילו קיבלה שבת בפירושו ואסורה להדליק, לכן תברך אחר ההדלקה, וכן המנהג. וכתב רבינו ירוחם "כדי שתהא (הברכה) עובר (קודם) לעשייתה, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה. ומשימים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכים, ואחר כך מסלקים היד, וזה נקרא עובר לעשייה" (רמ"א סי' רסג). ואשת הגאון רבי פאלק הכהן בעל "דרישה ופרישה" חידשה הלכה חדשה: ביום-טוב שמתו הדליק נר, תברך ואחר-כך תדליק כדין כל מצוות שמברכים לפני עשייתן. וכתב על זה בעל 'מגן אברהם' (סי' רסג) שלא חילקו חכמים בברכות, לברך פעם קודם עשייתן ופעם אחריהן, אלא כיון שבשבת מוכרחים לאחר את הברכה עד לאחר ההדלקה, הוא-הדין גם ביום-טוב, והביא ראייה מברכת נטילת ידים (או"ח סי' קנח): "נהגו שלא לברך עד אחר הנטילה, משום שלפעמים אין ידיו נקיות (ואסור להוציא שם שמים מפיו), תיקנו כן בכל פעם של נטילת ידים (גם כשידיה נקיות)" (וכן ב'תוספות' פסחים ז:), אבל הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' הצדיק את חידושה של האשה הנזכרת, ואמר כי היא אשה אשר "נשאה לבה אותה בחכמה", כי רק כשנוסח הברכה הוא אחיד, כמו גבי נטילת ידים לא חילקו חכמים לברך פעם לפני עשייתה ופעם אחריה, אבל גבי הדלקה יש נוסח שונה ביום-טוב מבשבת, לכן בשבת - אחר ההדלקה, וביו"ט לפני. (11) "והיכן ציוונו (כיון שהוא מדברי סופרים) - בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). נמצא ענין הדברים ופירושה כן הוא: אשר קדשנו במצותיו, שציוה בהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכן נראה בגיטין ו: (והביאו רבינו בפט"ו מהל' אישות הי"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת").

ד. מִשְׁתַּשְׁקַע¹⁹ הַחֲמָה²⁰ עַד שְׁיֵאָרוּ שְׁלֹשָׁה²¹ פּוֹכְבִים בַּיּוֹנִים, הוּא הַזְּמַן הַנֶּקְרָא "בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת" בְּכָל מְקוֹם. וְהוּא סֶפֶק מִן הַיּוֹם סֶפֶק מִן הַלַּיְלָה. וְדָגִין בּוֹ לְהַחְמִיר בְּכָל מְקוֹם. וּלְפִיכֶן אֵינִי²² מְדַלֵּקִין²³ בּוֹ. וְהַעוֹשֶׂה מְלֹאכָה בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג - חַיֵּב חֲטָאת מִכָּל מְקוֹם. וְכוֹכְבִים אֵלּוּ - לֹא גְדוּלִים הַנְּרָאִים בָּיוֹם, וְלֹא קִטְנִים שְׂאִין נְרָאִין אֲלָא בַּלַּיְלָה, אֲלָא בַּיּוֹנִים. וּמִשְׁיֵאָרוּ שְׁלֹשָׁה פּוֹכְבִים אֵלּוּ הַבַּיּוֹנִים - הֲרִי זֶה לַיְלָה וְדָאֵי.

(19 שבת לד: (20 בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא שמששתשקע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא ארבעה מילין? - בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים, רבינו'הם סובר (ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני שקיעות: א) "התחלת" שקיעה - משגוף השמש מתכסה מעינינו. ומאו עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו) הוא ודאי יום, ב) "סוף שקיעת החמה, שאז מתחיל בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע. אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנה, סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל הוא לדעת השו"ע "או"ח סי' תנט) - 18 דקות, לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב - 24 דקות, ולדעת אחרונים (22 דקות). (21 שבת לה, ע"ב. (22 שמא הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר. (23 בהל' שביתת עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים כמבואר בימא פא: ודעת הראשונים ובכללם הרי"ף והרא"ש, שכמו כן מצות-עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה, וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה מספק, שמא הוא כבר לילה.

ו. הַפּוֹרֵף דְּבָר שְׂמֵדִלֵיקִין בּוֹ עַל גְּבֵי דְבָר שְׂאִין מְדַלֵּיקִין בּוֹ: אִם לְהַעֲבֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי לְהוֹסִיף אוֹרָה - אָסוּר³⁷; וְאִם לְהַקְשׁוֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי שְׂתֵאָה עוֹמֶדֶת וְלֹא תִשְׁתַּלְשַׁל³⁸ לְמַטָּה - מִתְּרִי³⁹.

(37 שבת כא, ע"א. אף שעלידי הכריכה, האור נאחו יפה בפתילה ומאיר, ולא יבוא להטות - גם כן אסור, שמא ידליק בפתילה הגרועה לברה. (38 תיפול. (39 שבת כא, ע"א: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: של בית אבא היו כורכין פתילה על גבי אגר (שהוא פסול לפתילה) ומדליקין". ומדברי רבינו משמע, שכורכם ביחד ומותר להדליקם, כיון שכונתו להעמיד הפתילה ולא להוסיף אורה. אבל רש"י פירש: "שלא היו מדליקין האגוז, אלא סומך עליו הפתילה שלא תטבע בשמן". ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שכונתו רק להעמיד הפתילה.

ז. נוֹתְנִין גְּרָגִיר⁴⁰ שֶׁל מְלַח⁴¹ וּגְרִיס⁴² שֶׁל פּוֹל⁴³ עַל פִּי הַנֶּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת, שְׂמִיָּהּ דוֹלֵק בַּלַּיְלָה שַׁבָּת. וְכָל הַפְּתִילוֹת⁴⁴ שְׂאִין מְדַלֵּיקִין בְּהֵן בְּשַׁבָּת - עוֹשִׂין מֵהֵן מְדוּרָה. בֵּין לְהַתְחַמֵּם כְּנֻגְדָה, בֵּין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָה, בֵּין עַל גְּבֵי מְנוֹרָה⁴⁵, בֵּין עַל גְּבֵי קְרָמֶע⁴⁶. וְלֹא אָסוּר אֲלָא לַעֲשׂוֹתָן פְּתִילָה לְנֶר בְּלִבָּר.

(40 תוספתא, שבת פ"ב. חתיכה זעירה עגולה.

וכן נראה בגיטין ו: (והביאו רבינו בפט"ו מהל' אישות הי"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת").

ד. מִשְׁתַּשְׁקַע¹⁹ הַחֲמָה²⁰ עַד שְׁיֵאָרוּ שְׁלֹשָׁה²¹ פּוֹכְבִים בַּיּוֹנִים, הוּא הַזְּמַן הַנֶּקְרָא "בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת" בְּכָל מְקוֹם. וְהוּא סֶפֶק מִן הַיּוֹם סֶפֶק מִן הַלַּיְלָה. וְדָגִין בּוֹ לְהַחְמִיר בְּכָל מְקוֹם. וּלְפִיכֶן אֵינִי²² מְדַלֵּיקִין²³ בּוֹ. וְהַעוֹשֶׂה מְלֹאכָה בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג - חַיֵּב חֲטָאת מִכָּל מְקוֹם. וְכוֹכְבִים אֵלּוּ - לֹא גְדוּלִים הַנְּרָאִים בָּיוֹם, וְלֹא קִטְנִים שְׂאִין נְרָאִין אֲלָא בַּלַּיְלָה, אֲלָא בַּיּוֹנִים. וּמִשְׁיֵאָרוּ שְׁלֹשָׁה פּוֹכְבִים אֵלּוּ הַבַּיּוֹנִים - הֲרִי זֶה לַיְלָה וְדָאֵי.

(19 שבת לד: (20 בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא שמששתשקע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא ארבעה מילין? - בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים, רבינו'הם סובר (ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני שקיעות: א) "התחלת" שקיעה - משגוף השמש מתכסה מעינינו. ומאו עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו) הוא ודאי יום, ב) "סוף שקיעת החמה, שאז מתחיל בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע. אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנה, סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל הוא לדעת השו"ע "או"ח סי' תנט) - 18 דקות, לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב - 24 דקות, ולדעת אחרונים (22 דקות). (21 שבת לה, ע"ב. (22 שמא הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר. (23 בהל' שביתת עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים כמבואר בימא פא: ודעת הראשונים ובכללם הרי"ף והרא"ש, שכמו כן מצות-עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה, וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה מספק, שמא הוא כבר לילה.

ה. פְּתִילָה²⁴ שְׂמֵדִלֵיקִין בְּהַ לְשַׁבָּת²⁵, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ מְדָבָר שְׂהָאוּר מְסִסְכָּת²⁶ בּוֹ, כְּגוֹן²⁷: צְמֶר וְשֹׁעֵר²⁸ וּמִשִּׁי²⁹ וְצֶמֶר הָאֲרָז³⁰ וּפִשְׁתָּן שְׁלֹא נִפְסַי³¹ וְסִיב³² שֶׁל דְּקָל וּמִינֵי הָעֵץ הַרְפִּים³³ וּכְיוֹצֵא בְּהֵן³⁴; אֲלָא מְדָבָר שְׂהָאוּר נְתִלִית בּוֹ, כְּגוֹן: פִּשְׁתָּה נְפוּצָה וּבְגָדֵי שֵׁשׁ וְצֶמֶר גָּפְן³⁵ וּכְיוֹצֵא בְּהֵן. וְהַמְדַלֵּיק צְרִיף שְׂיִדְלִיק בְּרִב³⁶ הַיּוֹצֵא מִן הַפְּתִילָה.

(24 שבת כא, ע"א. חוט כפול שנותנין בשמן להדליק נר. (25 אבל ליום טוב - מותר, שישנו בכרייתא (שבת כד:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַנֶּר פּוֹסוֹת וְקַעְרוֹת, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ צְרִיף עֵינֵי הַרְבֵּה. וְאִם הָיָה גֵר שֶׁל שֶׁמֶן זַיִת - אֵין מוֹרִין לוֹ לְבִדֵּק וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתֵּר, גְּזָרָה שְׂמָא יִסְתַּפֵּק מִמְּנוּ⁸⁶.

86) שבת יב, ע"א. (87 בגמרא (שם): נזכר סתם שמן ולא שמן זית, וכן הוא בכ"י התימנים "נר של שמן". 88) שיטת רבינו ופירושו הם לפי נוסחתו בגמרא שבת שם, וכמו שכתב המגיד-משנה, וכן אמנם מפורש בפירושו של רבינו למסכת שבת ("סיני כרך ו' עמוד קטו) ועיין רבב"ד.

יז. גרי⁸⁹ שְׂאֵחוּרֵי הַדֶּלֶת - אֶסוּר לְפָתַח הַדֶּלֶת וְלַנְעַל כְּדַרְפּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּהוּ⁹⁰; אֲלֵא יִזְהַר בְּשַׁעַה שְׁפוֹתָח וּבְשַׁעַה שְׁנוּעַל. וְאֶסוּר לְפָתַח אֶת הַדֶּלֶת כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה⁹¹ בְּשַׁבֵּת פְּדֵי שְׁתֵּהָא הָרוּחַ מִנְּשֻׁבַת בָּהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין שֶׁם אֲלֵא רוּחַ מְצוּיָה⁹². וּמִנְּחִינֵין⁹³ הַנֶּר שֶׁל שַׁבֵּת עַל גְּבֵי אֵילָן הַמְּחַבֵּר לְקַרְקַע, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁹⁴.

89) שבת ככ: (90) אף שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאינו מתכוין מותר - ראה למעלה פרק א - כאן אסור, שוודאי יכבה, והרי הוא "פסיק רישא", תוצאה מוכרחת מפעולתו - ראה למעלה בפ"א הלכה ו. (91) מפני שהרוח המנסבת מבעירה את המדורה. ואף שאינו מתכוין לזה, חייב משום "פסיק רישא". (92) גזור בזה שמה יבוא לעשות כן כשישנה רוח שאינה מצויה. (93) שבת מה. (94) שיטלנו מן האילן אחרי שיכבה, ונמצא משתמש באילן בשבת (ראה להלן פכ"א ה"ו), מכיון שאסור לטלטל נר שדלק בשבת אף לאחר שכבה.

יח. כַּל מְדִינוֹת וְעִירוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹקְעִין בְּהֵן שֵׁשׁ תְּקִיעוֹת⁹⁵ בְּעֶרֶב שַׁבֵּת. וּבְמִקְוֹם גְּבוּיָה הָיָה תּוֹקְעִין, פְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ כָּל אֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה וְכָל אֲנָשֵׁי הַמְּגֵרָשׁ שָׁלָה.

95) שבת לה, ע"ב.

יט. תְּקִיעָה רְאוּשָׁה - נִמְנָעוּ הַעוֹמְדִים בְּשִׁדוֹת מִלְּחָרֵשׁ וּמִלְּעֹדֵד⁹⁶ וּמִלְּעֵשׂוֹת מְלֹאכָה שְׁבֻשָּׁדָה. וְאֵין הַקְּרוֹבִין רְשָׁאִין לְפָנֵס לְעִיר עַד שְׂיָבֹאוּ רְחוֹקִים וּיְפָנְסוּ פְּלִם⁹⁷ בְּבֵת אַחַת. וְעֵדִין הַחֲנִיּוֹת פְּתוּחוֹת וְהַתְּרִיסִין⁹⁸ מְנַחֲזִין. הַתְּחִיל לְתַקֵּעַ שְׁנֵיָה - גִּסְתַּלְקוּ הַתְּרִיסִין וְנִנְעַלוּ הַחֲנִיּוֹת. וְעֵדִין הַחֲמִיּוֹת⁹⁹ וְהַקְּדוֹרוֹת¹⁰⁰ מְנַחֲזִין עַל גְּבֵי פִירָה. הַתְּחִיל לְתַקֵּעַ תְּקִיעָה שְׁלִישִׁית - סִלַּק הַמְּסַלֵּק¹⁰¹ וְהַטְּמִין הַמְּטַמֵּין¹⁰² וְהִדְלִיקוּ אֶת הַנְּרוֹת. וְשׁוּהָה פְּדֵי לְעֲלוֹת דָּג קָטָן אוֹ פְּדֵי לְהִדְבִּיק פֶּת פְּתַנּוּר, וְתוֹקַע וּמְרִיעַ וְתוֹקַע, וְשׁוֹבֵת¹⁰³.

96) לחפור הקרקע לשם הכשרתה לזריעה. (97) ולא יחשדו בנכנסים באחרונה שעסקו במלאכה אחר התקיעות (רש"י). (98) דלת מתקפלת לחנות, שמשתמשים בה ביום להניח עליה סחורות לפני החנות, ובערב מחזירין את הסחורות לחנות, והיא משמשת כדלת לסגור בה את פתח

(75) שבת מב, ע"ב. (76) מהכנתו, כלומר ממה שהכלי מוכן לו לעשות "ואסור מפני שהוא כסותר" (להלן פכ"ה הלכה כ"ג) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אסרו בטלטול מחמת השמן שבתוכו, ודומה כאילו סותר הכלי ומשברו. ורש"י פירש (שבת מב): כיון שלא יוכל עוד לטלטלו בשבת זו משום איסור מוקצה, הרי הוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה. (77) שבת מז, ע"ב. (78) שמיד הם כבים, ומותר לטלטל הכלי אף אחר שנפלו לתוכו הניצוצות. (79) "אבל מותר לתת מים ערב שבת בעששית שמדליק בה, כדי להגביה השמן, אם אינו מתכוון לכיבוי" (תשובת הגאונים בשם רב נטרונאי גאון).

יד. אֵין פּוֹלִינֵין⁸⁰ לְאֹר הַנֶּר, וְלֵא קוֹרִינֵין⁸¹ לְאֹר הַנֶּר, וְאֶפְלוּ גְבוּיָה שְׁתֵּי קוֹמוֹת. וְאֶפְלוּ עֲשָׂרָה בְּתִים זֶה עַל גַּב זֶה וְהֵנָּה בְּעֵלְיוֹנָה - לֹא יִקְרָא וְלֹא יִפְלֶה לְאֹרָה בַּתְּחִלָּה, שְׂמָא יִשְׁבַּח וְיִטָּה⁸². וְאִם הָיָה שְׁנַיִם קוֹרִין בְּעֵנָן אֶחָד - מְתִירִין⁸³ לְקָרוֹת לְפָנֵי הַנֶּר, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן מְזַבֵּר חֲבָרוֹ אִם שָׁבַח; אֲבָל לֹא בְּשֵׁנֵי עֲנָנִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן טְרוּד בְּעֵנָנוּ.

80) שבת יא. יב: .. אין בודקים בגד לבער כנים ממנו. 81) דברים מצריכים עיון רב. 82) הנר להביא השמן לפי הפתילה, כדי שידלק יפה. וזה רק בשמן ופתילה, שכל פעם צריך להטות את השמן לפתילה, אבל במאור אחר, הדולק מהתחלה עד הסוף ואין האור מתמעט עד שיכלה, אין חשש שמה יטה ('מסגרת השולחן'). 83) בספר אחד. אבל בשני ספרים אסור, שכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח על חבירו. ומטעם זה אין אומרים פייטים בבית-הכנסת לביל יום-טוב שחל בשבת, אבל ביום הכיפורים מותר, שאימת יום הכיפורים עליו, כמו גבי תינוקות בהלכה טו, אבל שאר התפילה מותר להתפלל, שהיא שגורה בפי הכל, ודומה ל"ראש הפרשה" שבהלכה טו.

טו. הַתִּינּוֹקוֹת⁸⁴ קוֹרִין לְפָנֵי רֵבֵן לְאֹר הַנֶּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵרֵב מְשַׁמְרֵין⁸⁵; אֲבָל הוּא לֹא יִקְרָא, מִפְּנֵי שְׂאִין אֵימָתָן עָלָיו. וְיֵשׁ לוֹ לְרֹאוֹת בְּסִפֵּר לְאֹר הַנֶּר עַד שְׂיִרְאָה רֹאשׁ הַפְּרָשָׁה שֶׁהוּא צְרִיף לְהַקְרוֹתָן, וְאַחַר כֵּן נוֹתֵן הַסִּפֵּר בְּיָדָן וְהֵם קוֹרְאִין לְפָנָיו.

84) במשנה שבת יא. "באמת אמרו, החחון רואה היכן התינוקות קורין". (85) שאימת רבם עליהם, ואין פושטים יד לנגוע בדבר אפילו בחול אלא על פי רבם; ובירושלמי שבת פ"א ה"ד יש עוד טעם, כי אין התלמידים מעוניינים להאריך את הדלקת הנר, אדרבה, הם רוצים למהר ולקצר לימודם, ולפי טעם זה מותר, אפילו אין רבם בבית.

טז. כָּלִים⁸⁶ הַדּוֹמִים זֶה לְזֶה, וְאֵינָן נִכְרִין אֲלֵא בְּעֵינֵי הַרְבֵּה - אֶסוּר לְהַקְרִיבָן לְאֹר הַנֶּר וּלְהַכְחִין בְּיַמְיָהוּן, שְׂמָא יִשְׁבַּח וְיִטָּה. לְפִיכָךְ, שְׂמָשׁ שְׂאִינוֹ קְבוּעַ, אֶסוּר לוֹ לְבִדֵּק פּוֹסוֹת וְקַעְרוֹת לְאֹר הַנֶּר, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ מְכִירִין - בֵּין בְּנֵי שֶׁל שֶׁמֶן זַיִת⁸⁷, בֵּין בְּנֵי שֶׁל גַּפְטָ שְׂאוּרוֹ רַב. אֲבָל שְׂמָשׁ קְבוּעַ, מִתֵּר לוֹ לְבִדֵּק לְאֹר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. אָסוּר² לומר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת לָנוּ מְלָאכָה בַשַּׁבָּת, אֶת-עַל-פִּי שְׂאִינוּ מְצוּהָ עַל הַשַּׁבָּת. וְאֶת-עַל-פִּי שְׂאִינוּ לֹא מִקְדָּם³ הַשַּׁבָּת, וְאֶת-עַל-פִּי שְׂאִינוּ צָרִיךְ לְאוֹתָהּ מְלָאכָה אֵלּא לְאַחַר הַשַּׁבָּת. וְדָבָר זֶה אָסוּר מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, כְּדִי שְׂלֹא תִהְיֶה שַׁבָּת קְלָה בְּעֵינֵיהֶן וְיָבוֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּעֶצְמָן.

2) במכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק: "כל מלאכה לא ייעשה בהם" (שמות פרק יב, פסוק טז) "לא תעשה אתה ולא יעשה חבריך, ולא יעשה הנכרי מלאכתך? תלמוד לומר כל מלאכה לא ייעשה בהם, דברי רבי יאשיה". וכתב הסמ"ג (במצוות לא תעשה עה) משמע מכאן שאסור לישראל לתת לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא, כי המקרא "לא ייעשה בהם" מוכיח כן; אבל הרמב"ן בפירושו לפסוק זה מבאר, כי אין אנו מוזהרים מן התורה על מלאכת נכרי בשבת, אלא שיש בה שבות מדרבנן, כמו שאמרו בתלמוד: "אמירה לנכרי שבות" (מסכת גיטין דף ח עמוד ב), והמדרש במכילתא הוא אסמכתא (דרשה שאינה עיקרית), מפני שאין כוח ביד חכמים לגזור על דבר שמפורש היתרו בתורה, השתדלו חכמינו ז"ל בגורם על השבותים לסמוך אותם למקרא, וכאן הכתוב: "לא ייעשה בנפעל מורה על איסור העשייה על ידי אחרים (המלבי"ם). רש"י (עבודה זרה דף טו עמוד ב) הראה את מקור האיסור בדברי קבלה (ישעיה פרק נח, עמוד יג) "אם תשיב משבת רגליך . . . ממצוא חפצין וְדָבָר דְּבַר" שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה בשבת מכיוון שהוא בכלל דיבור של חול שאסור בשבת. 3) "אין משלחין איגרת ביד נוכרי [=גוי] ערב שבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א) וכן כתב הרא"ש בבבא מציעא פרק שביעי סימן ו' בשם רבינו סעדיה גאון.

ב. נִכְרֵי שְׂעֵשָׂה מְלָאכָה מְעַצְמוּ בַשַּׁבָּת: אִם בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל עָשָׂה אוֹתָהּ - אָסוּר⁴ לְהַנּוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה עַד מוּצְאֵי שַׁבָּת, וְיִמְתְּנוּ⁵ בְּכַדֵּי שְׂתַעֲשֶׂה. וְהוּא, שְׂלֹא⁶ יְהֵא הַדְּבָר בְּפִרְסוּסָא, עַד שְׂיִדְעוּ בּוֹ רַבִּים שְׂדָבָר זֶה בְּשִׁבְלֵי פְלוֹנֵי הוּא נַעֲשֶׂה בַשַּׁבָּת. וְאִם בְּשִׁבְלֵי עַצְמוֹ בְּלִבְד עָשָׂה - מִתְּרִ⁷ לְהַנּוֹת בָּהּ בַשַּׁבָּת.

4) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) אף לישראל אחר שלא נעשה בשבילו שלא יינה ממלאכה בשבת. 5) היינו בכדי שיעשה אותה המלאכה או בכדי שישהה המביא (מסכת ביצה דף כד עמוד ב). 6) נלמד מדין קבר להלן הלכה ה', ובכתב יד (מערכ"ק) הנוסח: "והוא שיהיה הדבר", שאין צורך להמתין בכדי שתעשה אלא במלאכת פרהסיא, אבל מכל הפוסקים משמע כנוסח שלנו. 7) מסכת שבת דף קכב עמוד א "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ועשה נכרי כבש (קרש משופע לעלות ולרדת בו מהספינה ליבשה) לירד בו, וירדו רבן גמליאל וזקנים".

ג. פִּיצַד? נִכְרֵי שְׂהַדְלִיק אֶת הַנֵּר - מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ יִשְׂרָאֵל; וְאִם בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל - אָסוּר⁸. עָשָׂה נִכְרֵי כְּבֵשׁ לִירֵד בּוֹ מִן הַסְּפִינָה - יֵרַד אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם

החנות. 99) מים חמים מוכנים לשבת. 100) שבתוכם תבשילים לסעודת הלילה. 101) את הקדירות. 102) את התבשילים שיחזיקו חומם עד לסעודת מחר, ראה פרק ד. 103) כדי להוסיף מחול על הקודש.

כ. תְּקִיעָה רְאוּשָׁנָה תּוֹקֵעַ אוֹתָהּ בַּמִּנְחָה¹⁰⁴. וְהַשְּׁלִישִׁית - קְרוֹב לְשְׂקִיעַת הַחֲמָה¹⁰⁵. וְכֵן תּוֹקֵעִין בְּמוּצְאֵי שַׁבָּת אַחַר צְאת הַכּוֹכָבִים, לְהַתִּיר הָעַם לְמַעֲשֵׂיהֶן¹⁰⁶.

104) כי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה – אינו רואה סימן ברכה (פסחים נ:), ותוקעין כדי להודיע לעם לפרוש מן המלאכה. 105) ראה למעלה הלכה ד. 106) כך היא דעת רבינו, לפי מה שאמרו (שבת קיד:): שאין תוקעין ביום-טוב שחל במוצאי שבת להודיע לעם שמתור בשחיטה, אפיה ובישול, מכיון שבתקיעת שופר יש איסור שבות, יוצא מזה שבמוצאי-שבת לחול תוקעים, כי אין חיוב או מצוה להתחיל במלאכה מיד במוצאי שבת, ורק ביום-טוב ראו צורך לתקוע – לולא היה בו איסור שבות – כדי להודיע לעם לעסוק בהכנת סעודת יום-טוב.

כא. יוֹם הַכַּפּוּרִים¹⁰⁷ שֶׁחָל לְהִיֹּת בְּעֶרְב שַׁבָּת - לֹא הָיוּ תּוֹקֵעִין¹⁰⁸; חָל לְהִיֹּת בְּמוּצְאֵי שַׁבָּת - לֹא תּוֹקֵעִין¹⁰⁹ וְלֹא מְבַדְּלִין¹¹⁰. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהִיֹּת בְּעֶרְב שַׁבָּת - תּוֹקֵעִין¹¹¹ וְלֹא מְבַדְּלִין¹¹²; חָל לְהִיֹּת לְאַחַר הַשַּׁבָּת - מְבַדְּלִין¹¹³ וְלֹא תּוֹקֵעִין.

107) לפי מה שכתב רבינו (הל' קידוש החדש פ"ז ה"א) "אין קובעים לעולם ראש-חדש תשרי, לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת" אם כן לא יחול אצלנו יום הכיפורים לא בערב ולא במוצאי שבת. אבל בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראיה, היתה אפשרות שיחול יום הכיפורים בערב שבת ובמוצאי שבת (פ"ח מהלכות עירובין הלכה ז'). 108) גמרא בשבת קיד: ומשנה בחולין כו: 109) משום שיום הכיפורים קדוש כשבת ואסור במלאכה. אין צורך לתקוע להבטיל העם ממלאכה. 110) אין אומרים "הבדלה", כי קדושת יום הכיפורים חמורה כקדושת השבת, ואין מבדילים אלא כשיוצאים מקדושה לחול או מקדושה חמורה לקדושה קלה. 111) להבטיל ממלאכת אוכל נפש המותרת ביום-טוב ואסורה בשבת. 112) שקדושת היום הנכנס, חמורה מקדושת היום היוצא. 113) שקדושת היום היוצא חמורה מקדושת היום הנכנס.

~ שבת קודש כ"ו ניסן ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

1) כלל בו דיני אמירה לגוי לעשות מלאכה, ואם עשה גוי מעצמו מה דינה. ונכלל לזה שותפות הגוי ושכירותו והשאלתו בין בשבת בין בערב שבת והמלאכה נעשית בשבת. ונמשך לזה ישראל שעשה מלאכה בשבת מה הוא או אחרים בהנאתה, לפי שדומה לזה. ונמשך לזה שכירות ישראל בשבת לדברים המותרים מה דינו, וכיוצא בהם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14) (משנה מסכת שבת דף קנא עמוד א) שגנאי הוא לישראל להיקבר בקבר שנתחלל שבת בפרסום בשבילו (הר"ן ותוספות במסכת בבא דף פא עמוד א).
 15) כלי נגינה עשוי מנהב נבוב ונקבים בצידו, והיו מחללים בו אחר מיטת המת לאבל ונהי. 16) רחוב, דרך הרבים.
 17) והראב"ד השיג כאן, כיוון שרבינו מנמק בהלכה ח' את הדין שצריך להמתין בכדי שיעשה, משום שמה יאמר לנכרי לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מייד, אם כן כאן מכיוון שהדבר נאסר לאותו ישראל שנעשה בשבילו לעולם, אין לאסור על אחר בכדי שיעשה, מכיוון שלא נעשה בשבילו.

ו. נכרי¹⁸ שְהִבִּיא חֲלִילִין בְּשַׁבַּת לְמַת, אָף-עַל-פִּי שְהִבִּיאָן מִצַּד הַחֹמָה - יִמְתִּין לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת בְּכַדֵּי שְׂבִיבָא מִמְקוֹם קְרוֹב, וְאַחַר כֵּן יִסְפְּדוּ בְּהֵן; שְׂמָא בְּלִילָה הִבִּיאוּם מִמְקוֹם אַחַר עַד הַחֹמָה, וּבְבִקְרָא נִגְנְסוּ בְּהֵן¹⁹. וְאִם יָדַע בְּוֹדָאֵי שְׂמִמְקוֹם פְּלוֹנֵי הִבִּיאוּם בְּשַׁבַּת - יִמְתִּין בְּכַדֵּי שְׂבִיבָאוּ מֵאוֹתוֹ מְקוֹם אַחַר הַשַּׁבַּת. וְהוּא, שְׂלָא יְהִיא הַדְּבָר בְּסֶרְטָא²⁰ גְדוֹלָה, פְּמוֹ שְׂאֲמָרְנוּ.

18) (משנה וגמרא מסכת שבת דף קנא עמוד א). 19) ואף שספק דרבנן לקולא, ותחום שבת אלפיים אמה הוא רק מדרבנן, בכל זאת אסור להשתמש בחלילין שהרי אפשר להמתין עד הערב ויהיו בהיתר גמור ואין צורך להיכנס בספק איסור (טורי זהב אורח חיים סימן שכה).
 20) בנוסחה אחרת: "בפרהסיא גדולה" (כתב יד התימנים). נמצא שדין חלילים שווה לארון וקבר. ומה ששנינו (שם) חלילים לחוד וארון וקבר לחוד הוא מפני שהדרך היא שארון וקבר בפרהסיא וחלילים בצינעא.

ז. עיר²¹ שִׁישְׂרָאֵל וְנִכְרִים דְרִין בְּתוֹכָהּ, וְהִיתָה בְּהַ מְרַחֵץ הַמְּרַחֲצֵת²² בְּשַׁבַּת: אִם רַב²³ נְכָרִים - מִתָּר לְרַחֵץ בָּהּ לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת מִיָּד; וְאִם רַב יִשְׂרָאֵל - יִמְתִּין בְּכַדֵּי שְׂחִמּוֹ חֲמִין, שְׂבִשְׂבִיל הַרְבּ הוֹחֲמִין; מְחַצֵּה לְמַחְצָה²⁴ - יִמְתִּין בְּכַדֵּי שְׂחִמּוֹ חֲמִין²⁵. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

21) מכשירין פרק ב משנה ה. 22) שרוחצים בה בשבת. 23) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) רוב האנשים המתרחצים במרחץ בעונה זו שבעבורם מחמם הנכרי את המרחץ. 24) בשביל שניהם נעשה. 25) מים לרחיצה.

ח. יִשְׂרָאֵל שְׂאֲמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה זוּ בְּשַׁבַּת, אָף-עַל-פִּי שְׂעֵבֵר וּמִפִּין אוֹתוֹ מִפַּת מְרִידוֹת²⁶ - מִתָּר לוֹ לְהַנּוֹת פְּאוֹתָהּ מְלָאכָה לְעֵרֵב אַחַר שְׂחִמְתִּין בְּכַדֵּי שְׂתַעֲשֶׂה. וְלֹא אֶסְרוּ בְּכָל מְקוֹם שְׂחִמְתִּין בְּכַדֵּי שְׂעֵשׂוּ אֲלָא מִפְּנֵי²⁷ דְּבָר זֶה: שְׂאִם תֹּאמַר יְהִיא מִתָּר מִיָּד, שְׂמָא יֹאמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ וּיְמַצָּא הַדְּבָר מוֹכֵן מִיָּד. וְכֵין שְׂאֶסְרוּ עַד שְׂחִמְתִּין בְּכַדֵּי שְׂעֵשׂוּ, לֹא יֹאמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ; שְׂהִרֵי אֵינוֹ מְשַׁתְּפֵר

בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל - אֶסּוּר. מְלָא מִיָּם לְהַשְׁקוֹת בְּהִמְתּוֹ - מְשַׁקָּה אַחֲרֵיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל - אֶסּוּר. לְקַט עֲשָׂבִים לְהַאֲכִיל לְבְּהֵמָתוֹ - מִנִּיחַ יִשְׂרָאֵל בְּהִמְתּוֹ⁹ לְאָכַל מֵהֵן. וְהוּא, שְׂלָא יְהִיא אוֹתוֹ הַנִּכְרִי מִפִּיר לְאוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל; שְׂמָא יִרְבֶּה בְּמִלְאכְתּוֹ בְּשִׁבִילוֹ, וְנִמְצָא עוֹשֶׂה בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן כָּל דְּבָר שְׂאֲפִשְׂר לְהַרְבּוֹת בוֹ, לֹא יִהְיֶה בוֹ בְּשַׁבַּת אֲלָא אִם-כֵּן אֵינוֹ מִפְּרִיּוֹ.

8) מסכת שבת דף קכב עמוד א. 9) בברייתא (שם) "נכרי שליט עשבים מאכיל אחריו ישראל" ומקשה הגמרא מדברי רבי חנינא שאסור להעמיד בהמתו על גבי מוקצה שמה יקח בידו ויאכילנה ונמצא מטלטל מוקצה בשבת והרי עשבים אלו שנלקטו בשבת מוקצים הם? ומתיר שם שאינו מעמידה על העשבים אלא הוא עומד מרחוק ומכוון אותה למקום העשבים על ידי זה שסותם דרכים אחרות לפניו. והרמב"ם שכתב "מניח ישראל בהמתו" בוודאי גם כן כוונתו היא שמניח אותה על ידי מעשה כעין זה. שאילו לראותה אוכלת עשבים אלו אין זה חידוש כלל וייתכן כי אף אם ליקט הגוי את העשבים לצורך הישראל - גם כן אינו מחוייב למנוע את בהמתו מלאכול מהם. וראה באורח חיים סימן שכה סעיף יג.

ד. אֲכַל דְּבָר שְׂאֵין בוֹ לְהַרְבּוֹת וּלְמַעַט, כְּגוֹן נִרְיֹוּ וְכִבְשׁ - הוּאִיל וְעֵשֶׂה בְּשִׁבִיל עֲצָמוֹ, נְהַיָּה אַחֲרֵיו יִשְׂרָאֵל בְּשַׁבַּת וְאָף-עַל-פִּי שְׂהוּא מִפְּרִיּוֹ. נִרְ הַדְּלוּק בְּמִסְבַּה בְּשַׁבַּת: אִם רַב יִשְׂרָאֵל¹¹ - אֶסּוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרְהָ, שְׂהַמְדְּלִיק - עַל דַּעַת הַרְבּ מְדְלִיק; וְאִם רַב נְכָרִים - מִתָּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרְהָ; מְחַצֵּה לְמַחְצָה - אֶסּוּר. נְפִלָה דְלָקָה בְּשַׁבַּת, וּבָא נְכָרֵי לְכַבּוֹת - אֵין אוֹמְרִין לוֹ 'פְּבַה' וְיֹאֵל תְּכַבֶּה¹², מִפְּנֵי שְׂאֵין שְׂבִיתתוֹ¹³ עֲלֵינוּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

10) "נר לאחד נר למאה" (מסכת שבת דף קכב עמוד א). וכמו כן "כבש לאחד כבש למאה". 11) שאיננו יודעים אם הדליק בשביל ישראל או בשביל נכרי, או בשביל שניהם, ואם יש לנו הוכחה שעשה בשביל עצמו מותר אף ברוב ישראל (מגיד-משנה). 12) אין צריך למחות בידו. 13) שאין אנו מצווים שישבות הנכרי בשבת (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ה. מֵת¹⁴ שְׂעֵשׂוּ לוֹ נְכָרִים אַרְזוֹן וְחִפְרוּ לוֹ קֶבֶר בְּשַׁבַּת, אוֹ הִבִּיאוּ לוֹ חֲלִילִין¹⁵ לְסַפֵּד בְּהֵן: אִם בְּצִנְעָה - יִמְתִּין בְּכַדֵּי שְׂעֵשׂוּ לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת וְיִקְבְּרוּ בוֹ; וְאִם הִיָּה הַקֶּבֶר בְּסֶרְטָא¹⁶ גְדוֹלָה וְהָאֲרוֹן עַל גְּבִיו, וְכָל הַעוֹבְרִין וְהַשְּׁבִין אוֹמְרִים שְׂזָה שְׂהַנְכָרִים עוֹשִׂין עִכְשׁוּ בְּשַׁבַּת לְפִלוֹנֵי הוּא - הִרִי זֶה לֹא יִקְבְּרוּ בוֹ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל עוֹלָמִית, מִפְּנֵי שְׂהוּא בְּפִרְהֶסְיָא. וּמִתָּר לְקַבֵּר בוֹ יִשְׂרָאֵל אַחַר. וְהוּא, שְׂחִמְתִּין בְּכַדֵּי שְׂעֵשֶׂה¹⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לארכיים (לארכיון, לשלטון), שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, וכתוב "עד דרתה" - אפילו בשבת; ראה למעלה בסוף פרק ב. 35) ואף כי משום מצוה לא התירו לומר לנכרי אלא איסור שבות לישראל (למעלה הלכה י'), אבל משום מצוות יישוב ארץ ישראל, שהיא גדולה משאר מצוות, עד שאמרו עליה בספרי (פרשת ראה פיסקא פ') על המקרא "וירשת אותם וישבת בארצם" וסמוך לו "שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך" - "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" - התירו אף מלאכה דאורייתא - כתיבה על ידי נכרי. 36) היא מהארצות שכבש דוד, חוץ לארץ כנען, קודם שכבש כל ארץ ישראל (הלכות תרומות פרק א הלכה ג). 37) (מסכת גיטין דף ח עמוד ב).

יב. פוסק³⁸ אדם עם הנכרי על המלאכה³⁹ וקוצץ⁴⁰ דמים, והנכרי עושה לעצמו⁴¹. ואף-על-פי שהוא עושה בשבת⁴² - מתר⁴³. וכן השוכר את הנכרי לימים הרבה⁴⁴ - מתר, אף-על-פי שהוא עושה בשבת. פיצד? כגון ששכר הנכרי לשנה או לשנים שישכתב לו או שייארג לו - הרי זה כותב ואורג בשבת, ומתר; פאלו קצץ עמו שישכתב לו ספר או שייארג לו בגד, שהוא עושה בכל עת שירצה. והוא, שלא יחשב עמו יום יום.

38) מתנה. 39) במשנה (מסכת שבת דף יז עמוד ב): בית הלל מתירים למסור עורות לעבדם וכלים לכובס נכרי ערב שבת קודם חשיכה, אף שהנכרי עושה מלאכתו בשבת (ראה למעלה בפרק ג בהלכות שביחת כלים). 40) וקוצב. 41) הנכרי עושה לתועלת עצמו, למהר להשלים מלאכתו ואין היהודי מקפיד שיעבוד הנכרי בשבת. 42) בביתו של נכרי. ירושלמי (מסכת שבת פרק א הלכה ח): "אומנין עכו"ם שהיו עושים עם ישראל, בתוך ביתו של ישראל - אסור, - ובתוך בתיהן (של נכרים) מותר". 43) כשהגוי עובד ב"קבלנות" - שמקבל עליו לגמור את העבודה כולה במחיר קבוע ולא בשכר יומי (הגהות מיימוניות). 44) שאין היהודי אומר לנכרי לעבוד בשבת וגם אינו מרוויח מעבודתו בשבת, אבל הראב"ד השיג, וסובר שהיהודי מרוויח במלאכת הנכרי בשבת, כי שמא יצטרך למלאכתו גם אחרי שבת ולא יוכל לעשות שתייהן כאחד, אבל אם שכרו לכתוב לו תמיד בשנה זו, או לארוג לו תמיד, או אם שכרו לכל המלאכות שיצטרך לו במשך זמן השכירות, גם לדעת רבינו - אסור (מגן אברהם סימן רמד).

יג. במה⁴⁵ דברים אמורים⁴⁶? פצנעה⁴⁷, שאין מפירים הפל שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישראל היא; אבל אם הייתה ידועה וגלויה ומפרסמת - אסורה. שהרואה את הנכרי עוסק, אינו יודע שקצץ, ואומר שפלוגי שכר הנכרי לעשות לו מלאכה בשבת.

45) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. 46) שמותר לצוות לנכרי לעשות מלאכת ישראל בקבלנות. 47) שאין מכירים

פְּלֹם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחַפֵּכְב לְעֵרֵב בְּכַדֵי שִׁיעוּשָׁה דְּבָרָה זֶה שֶׁנֶּעֱשֶׂה בְּשַׁבַּת.

26) ראה למעלה פרק א הלכה ג. 27) לפי טעם זה לא אמרו להמתין בכדי שיעשו רק לאותו ישראל שבשכילו נעשתה המלאכה, אבל לישראל אחר לא; אבל רש"י ביאר הטעם (מסכת ביצה דף כה עמוד ב): "כדי שלא ייחנה ישראל ממלאכת שבת או יום טוב" ולפי זה אין הבדל בין ישראל זה או אחר, ראה הלכה ה'.

ט. דְּבָר שֶׁאֵינּוּ מְלֹאכָה²⁸, וְאֵין אֶסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבַּת אֲלֵא מְשׁוּם שְׁבוּת²⁹ - מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לִזְמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבַּת. וְהוּא, שִׁיחֵהָ שֵׁם מִקְצַת³⁰ הַלֵּי, או יְחֵהָ צְרִיף לְדָבָר צֶרֶף הַרְבֵּה, או מִפְּנֵי מַצְוֵה³¹.

28) (מסכת עירובין דף סז עמוד ב דף סח עמוד א) שאין בו אלא איסור דרבנן, ואמר לנכרי ועושהו, ואם הוא דבר שאסור מן התורה לא יאמר לנכרי לעשותו. 29) חומרא בקצת מלאכות בשבת ויום טוב לשם מנוחה גמורה. 30) כי חולה ממש, אפילו אין בו סכנה עושים לו כל צרכיו על ידי נכרי, ודברים שאין בהם מלאכה דאורייתא מותר אף על ידי ישראל (למעלה פרק ב); אבל "אין מדמין דבר לדבר בענייני השבותים, ואין לך בהן להתיר אלא מה שהתירו חכמים" (מגיד משנה). 31) להביא מים חמים מחצר לחצר שלא עירבו ביניהן, לרחוץ את הקטן לצורך מצוות מילה. ראה הלכה י'.

י. פִּיצֵד? אֹמֵר יִשְׂרָאֵל לְנִכְרֵי בְּשַׁבַּת לַעֲלוֹת בְּאֵילָן או לְשׁוּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי לְהִבְיֵא לוֹ שׁוֹפֵר או סִפִּין לְמִילָה, או מְבִיא לוֹ מְחַצֵּר לְחַצֵּר שֶׁאֵין עָרוּב בִּיגִיחָהּ מֵיַם חַמִּין לְהַרְחִיץ בָּהֶם קָטָן וּמְצַטְעֵר³². וְכֵן בְּלִפְנֵי מֵיֵא בְּזָה.

32) בנוסחה אחרת: "או מצטער" (כתב יד התימנים). 33) דעת התוספות (מסכת גיטין דף ח עמוד ב) שרק במילה התירו כיוון שמילה גופה דוחה שבת.

יא. הַלּוֹקֵחַ בֵּית³⁴ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל מִן הַנִּכְרֵי - מִתֵּר לוֹ לִזְמַר לְנִכְרֵי לְכַתֵּב לוֹ שֵׁטֶר בְּשַׁבַּת; שְׂאֲמִירָה לְנִכְרֵי בְּשַׁבַּת אֶסוּרָה מְדַבְּרֵיהֶם, וּמְשׁוּם יִשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא גִזְרוּ בְּדָבָר זֶה³⁵. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ בֵּית מֵהֶם בְּסוּרְיָא³⁶, שְׁסוּרְיָא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְדָבָר זֶה³⁷.

34) (מסכת בבא קמא דף פ עמוד ב) "הקונה בית בארץ ישראל כותבין עליו אונו (שטר מכירה) אפילו בשבת. בשבת סלקא דעתך? (וכי יעלה על הדעת שכותבין בשבת?) אלא אומר לנכרי ועושה (שמשום מצוות יישוב ארץ ישראל התירו שבות)", וירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב הלכה ד): רבי יהושע בן לוי שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן הנכרי? אמר לו: אימת שאל רבי, בשבתא (אם מותר לקנות בשבת)? תנא: בשבת מותר (לקנות). כיצד הוא עושה (כיוון שאין היהודי מוסר לו כסף)? מראה לו כיסין של דינרין (כדי שהנכרי יקח לעצמו את הכסף) והגוי חותם ומעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עמוד א): "לא ישכר אדם כליו לנכרי בערב שבת, בד' וה' מותר", דעת רבינו שבריייתא זו נאמרה לפי דעת בית שמאי שאדם מצויה על שביתת כליו, אולם לפי שהלכה כבית הלל מותר; אבל התוספות והראב"ד חולקים עליו וסוברים כי בשכירות גם לנו אסור, שנראה כנוטל שכר מלאכת השבת, אבל להשאל מותר (אורח חיים סימן רמו).
60) שכתוב (שמות פרק כג, עמוד יב): "למען ינוח שורך וחמורך, וינפש בן אמתך והגור" מכאן ש"מצויה אדם על שביתת בהמתו כמוהו" (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ה הלכה ג); אבל מה שנוגע לנוחיות הבהמה ולגופה מותר, כמובא במכילתא: "למען ינוח שורך" - "שיהא (השור) תולש מן הקרקע ואוכל", שאם יחבשנו בתוך ביתו, אין זה נוח לשור.

יז. המְשַׁתְּתָה⁶¹ עם הנְכָרִי בְּמִלְאָכָה או בְּסַחְרָה או בְּחִנּוּת: אם התנו בפתחלה⁶² שְׂיִהְיֶה שְׁכַר הַשֶּׁבֶת לְנִכְרִי לְבָדוֹ, אם מְעַט אִם הֶרְבֵּה⁶³, וישכר יום אַחַר כְּנֶגֶד יוֹם הַשֶּׁבֶת לְיִשְׂרָאֵל לְבָדוֹ - מֵתָר. וְאִם לֹא הִתְנוּ בְּפִתְחָלָה - בְּשִׁבְבוֹאוֹ לְחֶלֶק, נוטל הנְכָרִי שְׁכַר הַשֶּׁבֶת פְּלֵן לְבָדוֹ, וְהִשְׁאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ. וְאִינוּ מוֹסִיף לוֹ פְּלוֹם⁶⁴ כְּנֶגֶד יוֹם הַשֶּׁבֶת, אֲלֵא אִם-כֵּן הִתְנוּ בְּפִתְחָלָה. וְכֵן אִם קָבְלוּ שְׂדֵה בְּשִׁתְּפוֹת - דִּין אַחַד הוּא.

61) (מסכת עבודה זרה דף כב עמוד א). 62) אין הנכרי נחשב כעושה בשליחותו של ישראל. 63) בברייתא שם: "ואם התנו מתחילה - מותר, ואם באו לחשבון - אסור", וסובר רבינו שהכוונה היא, אפילו אם התנו מלכתחילה: "טול חלקך בשבת ואני בחול", אם בא אחר כך בעת החשבון לומר: אתה נטלת בעד שבת כך וכך, ואני בעד יום חול כך וכך - אסור, אלא יטול הנכרי שכר שבת והיהודי שכר יום אחר, בין מעט בין הרבה. 64) בגמרא נסתפקו: סתמא (אם לא התנו בתחילה) מה? ולא נפסקה ההלכה, ופסק רבינו לחומרא, שלא יטול ישראל חלקו רק משכר החול; אבל הרא"ש פסק כיוון ש"אמירה לנכרי שבות" וספק דרבנן לקולא, יכול ליטול חצי השכר עם הנכרי.

יח. וְאִם לֹא הִתְנוּ, וּבָאוּ לְחֶלֶק הַשְּׂכָר, וְלֹא הָיָה שְׁכַר שֶׁבֶת יָדוּעַ - יִרְאֶה לִי, שֶׁהַנְּכָרִי נוֹטֵל לְבָדוֹ שְׂבִיעִית⁶⁵ הַשְּׂכָר, וְהִשְׁאָר חוֹלְקִין. הַנּוֹתֵן מְעוֹת לְנִכְרִי לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַנְּכָרִי נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשֶׁבֶת, חוֹלְקִים⁶⁶ עִמּוֹ בְּשֶׁכַר בְּשִׁתְּוָה⁶⁷. וְכֵן הוֹרֵי כָּל הַגְּאוּנִים.

65) זהו לדעת רבינו שהחמיר בסתמא כמבואר למעלה. אבל לדעת הרא"ש מחלקים את השכר בשווה מבלי להזכיר את יום השבת כלל. 66) תשובת הגאונים בשם רב שרירא גאון (בית יוסף). 67) שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל, לעשותה, ואין הנכרי עושה בשבת שליחותו של ישראל, וגם אין ניכר של מי העסק.

יט. לֹא⁶⁸ יִתֵּן אָדָם בְּעֶרְבַּ שֶׁבֶת פְּלִים לְאִמֵּן נִכְרִי

שהמלאכה היא בשביל ישראל אף אם נעשית בפרהסיא (רבינו ירוחם).

יד. לְפִיכָף⁴⁸, הַפּוֹסֵק עִם הַנְּכָרִי לְבָנוֹת לוֹ חֲצָרוֹ אוֹ פְתָלוֹ אוֹ לְקַצֵּר אֶת שְׂדֵהוֹ, אוֹ שֶׁשְׂכָרוֹ שָׁנָה אוֹ שְׁתֵּים לְבָנוֹת לוֹ חֲצָר אוֹ לְטַע לוֹ פְּרִים: אִם הָיְתָה הַמְּלֵאכָה בְּמַדְיָנָה אוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - אֲסוּר לוֹ לְהִנְיִחַן לַעֲשׂוֹת בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי הַרְוָאִים⁴⁹ שְׂאִינָם יוֹדְעִים שֶׁפּוֹסֵק⁵⁰; וְאִם הָיְתָה הַמְּלֵאכָה חוּץ לַתְּחוּם - מֵתָר, שְׂאִין שֵׁם יִשְׂרָאֵל שְׂרִיאָה אֶת הַפּוֹעֲלִין כְּשֵׁהֵן עוֹשִׂין בְּשֶׁבֶת.

48) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. 49) במסכת ראש השנה דף כד עמוד ב מבואר שדבר האסור משום חשד מותר בשל רבים. "דברבים ליכא (אין) חשדא" ולפי זה היה מותר להעסיק גוי בשבת לטובת עניין ציבורי (מגן אברהם סימן רמד) מכל מקום לא התירו לבנות בית הכנסת בשבת על ידי נכרי בקבלנות משום חילול השם (מגן אברהם). 50) אם בנו נכרים לישראל בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא ייכנסו לדור בו (טור); אבל אם התנה ישראל שלא לעשותו בשבת, והנכרי לא קיים את התנאי מותר לדור בו (מרדכי, רבינו תם).

טו. וְכֵן⁵¹ מֵתָר לְאָדָם לְהִשְׁכִּיר כְּרָמוֹ אוֹ שְׂדֵהוֹ לְנִכְרִי אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא זוֹרְעֵן וְנוֹטְעֵן בְּשֶׁבֶת, שֶׁהוּאָה יוֹדֵעַ שֶׁשְׂכָרוֹי⁵² הֵן אוֹ בְּאַרְיִסוֹת⁵³ נִתֵּן לָהֶן⁵⁴. וְדָבָר שֶׁשֵׁם יִשְׂרָאֵל בְּעֲלִיו קְרוּי עֲלָיו, וְאִין דְּרָף רַב אֲנָשִׁי אוֹתוֹ הַמְּקוּם לְהִשְׁכִּירוֹ אוֹ לְהִתְנוּ בְּאַרְיִסוֹת⁵⁵ - אֲסוּר לְהִשְׁכִּירוֹ לְנִכְרִי⁵⁶; מִפְּנֵי שֶׁהַנְּכָרִי עוֹשֶׂה בְּאוֹתוֹ הַמְּקוּם מְלֵאכָה בְּשֶׁבֶת, וְהוּא נִקְרָא עַל שֵׁם הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֲלָיו⁵⁷.

51) (מסכת עבודה זרה דף כא עמוד ב). 52) שהנכרי משלם לישראל דבר קצוב לשנה, ונוטל לעצמו כל הפירות והרווחים ואין לישראל הנאה במה שהנכרי עובד בשבת. 53) שהנכרי עובד בשדה של ישראל ומקבל מתבואת האדמה למחצה, לשליש ולרביע, ואת עבודתו בשבת, "אדעתא דנפשיה קעביד" - עושה לתועלת עצמו, להרבות חלקו. 54) כי שדה וכרם היו משכירים לרוב בתנאים אלה. 55) אלא שמשלם דבר קצוב לנכרי בשכר עבודתו, וכל הפרי לישראל. 56) גם על ידי שכירות ואריסות, מכיוון שרוב בני המקום משכירים באופן זה. 57) וזהו איסור גמור שהנכרי יעבוד מלאכתו בשבת כמבואר בתחילת הפרק.

טז. מֵתָר⁵⁸ לְהִשְׂאִיל פְּלִים וְלְהִשְׁפִּירָן לְנִכְרִי וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלֵאכָה בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי שְׂאִין אֲנוּ מְצוּיִם עַל שְׁבִיתַת הַפְּלִים⁵⁹. אֲבָל בְּהִמְתּוֹ וְעַבְדוֹ - אֲסוּר, מִפְּנֵי⁶⁰ שְׂאִינוֹ מְצוּיִן עַל שְׁבִיתַת בְּהֵמָה וְעַבְדוֹ.

58) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). 59) מבואר למעלה פרק ג' הלכה א'. ומה שאמרו (מסכת שבת דף יט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הלכות יום טוב פרק א הלכה טו). (82) אבל לתת ידו שיוציא - אסור (ירושלמי). (83) (מסכת שבת דף יט עמוד א).

כב. מ⁸⁴ שְׁהִיָּה בַּא בְּהַרְךָ וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם, וְהָיוּ עֲמוּ מַעוֹת - נוֹתֵן פִּסּוֹ לְנִכְרֵי הַהוֹלִיכּוֹ לּוֹ, וְלִמּוֹצָאֵי שַׁבַּת לֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נָתַן לּוֹ שְׂכָר עַל זֶה, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּתְּנוּ לּוֹ מִשְׁחַשְׁכָּה⁸⁵ - מִתֵּר. מִפְּנֵי שְׁאֵדָם בְּהוֹל עַל מִמוֹנּוֹ, וְאֵי אֶפְשָׁר שִׁישְׁלִיכֵנוּ; וְאִם לֹא תִּתִּיר לּוֹ דְּבָר זֶה, שְׂאִין אֶסוּרוֹ אֲלֵא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁸⁶ - יְבוֹא⁸⁷ לְהִבְיֹאוֹ בְּיָדוֹ, וְעוֹבֵר עַל מְלֶאכֶה שְׁל תוֹרָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכִיסוֹ; אֲכָל מְצִיאָה⁸⁸ - לֹא יִתֵּן לְנִכְרֵי, אֲלֵא מוֹלִיכָה בְּפָחוֹת פְּחוֹת⁸⁹ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת.

(84) (מסכת שבת דף קנ"ג עמוד א). (85) רבינו חולק על רש"י שפירש "נותן כיסו לנכרי" מבעור יום. (86) ראה פרק א הלכה ג. (87) בתוספות כתבו: "מכאן יש ללמוד, למי שמתירא מן הלסטים או מן השלטון של נכרים, מותר לו לטלטל המעות כדי להחביאן כי משום הפסד התירו לו לטלטלן", ונחלקו בדבר הרמב"ן והרשב"א ("מגיד משנה"). (88) מבואר להלן פרק כ, הלכה ז. (89) (מסכת שבת דף קנ"ג עמוד ב): "אמר רבי יצחק, עוד אחרת הייתה שם ולא רצו חכמים לגלותה, משום "כבוד אלוקים הסתר דבר" (מותר להסתיר דברי תורה מפני כבוד שמים), לא התירו (להעביר מעות) פחות פחות מד' אמות, שלא יבוא להעבירן ד' אמות שלימות", אבל רבינו סמך על מה שאמרו (מסכת עבודה זרה דף ע' עמוד א): "אמר רבא אמר לי איסור גיורא (הגר), כי הווינן בארמיותן, אמרינן, יהודאי לא מנטרי שבתא כמה כסי קא משתכחי בשוקא? (שאם שומרים שבת כמה ארנקים נמצאים בשוק?) ולא ידענא דסבירא לן, כרבי יצחק (ולא ידעתי שסוברים כרבי יצחק), מוליכו (לארנק-כסף) פחות פחות מד' אמות.

כג. יִשְׂרָאֵל⁹⁰ שְׁעֵשָׂה מְלֶאכֶה בְּשַׁבַּת: אִם עֵבֶר וְעֵשָׂה בְּזָדוֹן - אֶסוּר לּוֹ לְהִנּוֹת בְּאוֹתָהּ מְלֶאכֶה לְעוֹלָם⁹¹, וְשֹׁאֵר יִשְׂרָאֵל מִתֵּר לָהֶם לְהִנּוֹת בָּהּ לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת מִיָּד⁹². שְׁנַאֲמַר: וְשִׁמְרָתֶם אֶת הַשַּׁבַּת כִּי קָדַשׁ הִיא - הִיא⁹³ קָדַשׁ וְאִין מְעַשְׂיָהּ קָדַשׁ. בְּיַצֵּד? יִשְׂרָאֵל שְׁבִשָּׁל בְּשַׁבַּת בְּמִזְדִּי - לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת יֵאָכֵל לְאַחֲרִים, אֲכָל לּוֹ לֹא יֵאָכֵל עוֹלָמִית. וְאִם בְּשָׁל בְּשַׁגְגָה - לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת יֵאָכֵל, בֵּין הוּא בֵּין אַחֲרִים, מִיָּד⁹⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(90) (מסכת תרומות פרק ב משנה ג ומסכת חולין דף טו עמוד א). (91) קנסוהו רבנן משום שחילל שבת במזיד ואף הקדירה אסורה לו לעולם (הרשב"א). (92) ואינו צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשה, ראה למעלה הלכה ב. (93) ואף שדרשו מהפסוק (דברים פרק יד פסוק ג) "לא תאכל כל תועבה" כל שתיעבתי לך, הרי הוא בכל תאכל (מסכת חולין דף ק"ד עמוד ב), כאן למדו: "היא קודש ואין מעשיה

לְעִשׂוֹתָן, אֶף-עַל-פִּי שְׁפָסֵק⁶⁹ עֲמוּ, אֲלֵא בְּכַדִּי שְׂיַצֵּא בְּהֵן מִבֵּיתוֹ קֵדָם שְׁחַשְׁכָּה⁷⁰. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר אֶדָם חֲפָצָיו לְנִכְרֵי, וְלֹא יִשְׁאִילֵנוּ וְלֹא יִלְוֵנוּ⁷¹ וְלֹא יִמְשַׁכְּנוּ, וְלֹא יִתֵּן לּוֹ בְּמִתְנָה, אֲלֵא בְּכַדִּי שְׂיַצֵּא בְּאוֹתוֹ חֲפֵץ מִפְּתַח בֵּיתוֹ קֵדָם הַשַּׁבַּת. שְׁפָל זְמַן שְׁהוּא בְּבֵיתוֹ, אִין אֶדָם יוֹדַע אֵימָתִי נָתַן לּוֹ; וְכִשְׂיַצֵּא הַנִּכְרֵי מִבֵּיתוֹ בְּשַׁבַּת וְחֲפֵץ יִשְׂרָאֵל בְּיָדוֹ, יִרְאֶה כְּמִי שְׁהִלּוּהוּ לְנִכְרֵי אוֹ מִשְׁכְּנוֹ אוֹ פָּסֵק עֲמוּ אוֹ מִכֹּר לּוֹ בְּשַׁבַּת.

(68) (מסכת שבת דף יז עמוד ב דף יח עמוד ב). (69) כמבואר למעלה בהלכה יב שמותר אף אם הנכרי עושה המלאכה בשבת. (70) מבעור יום. (71) טעם הדבר, שהרואה יחשוב שהיהודי ציווהו להוליך את החפץ מחוץ לבית לעשות בו מלאכה, ולא שידע שהנכרי נושא לצורך עצמו (סמ"ג).

כ. הַנּוֹתֵן⁷² אֲגָרָת לְנִכְרֵי הַהוֹלִיכָה לְעִיר אַחֲרָת: אִם קָצַץ⁷³ עֲמוּ שְׂכָר הוֹלְכָה - מִתֵּר, וְאֶפְלוּ נִתְּנָה לּוֹ עֵרֵב שַׁבַּת עִם חֲשָׁכָה⁷⁴. וְהוּא, שְׂיַצֵּא בָּהּ מִפְּתַח בֵּיתוֹ קֵדָם הַשַּׁבַּת. וְאִם לֹא קָצַץ: אִם יֵשׁ בְּמִדְיָנָה⁷⁵ אֶדָם קְבוּעֵ⁷⁶ שְׁהוּא מְקַבֵּץ הָאֲגָרוֹת וְשׁוֹלֵחַ אוֹתָם לְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה עִם שְׁלוּחָיו - מִתֵּר לְתֵּן לְנִכְרֵי הָאֲגָרָת. וְהוּא, שְׂיַהֲיָה שְׁהוּת בְּיוֹם כְּדִי שְׂיַגִּיעַ לְבֵית הַסְּמוּף לְחוּמָה⁷⁷ קֵדָם הַשַּׁבַּת; שְׁמָא זֶה שְׁמַקְבֵּל הָאֲגָרוֹת וְשׁוֹלֵחַן, בֵּיתוֹ סְמוּף לְחוּמָה הוּא. וְאִם אִין שָׁם אֶדָם קְבוּעַ לְכָף, אֲלֵא הַנִּכְרֵי שְׁנוֹתְנִין לּוֹ הָאֲגָרָת הוּא שְׁמוֹלִיכָה לְעִיר אַחֲרָת - אֶסוּר⁷⁸ לְשַׁלַּח בְּיַד נִכְרֵי הָאֲגָרָת לְעוֹלָם, אֲלֵא אִם כֵּן קָצַץ לּוֹ דָּמִים.

(72) (מסכת שבת דף יט עמוד א). (73) קצב, קבע שכרו. (74) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). (75) בנוסחה אחרת: "עימו במדינה" (מער"ק). (76) "דקביע בי דואר במתא" (קבוע דואר בעיר) ואדם ממונה לקבל מכתבים ולשלחם למטרתם. (77) לחומת העיר שנשלח לשם המכתב. (78) "אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, שלא נמצא כתב ידו ביד נכרי מעולם, שלא יוליכנו בשבת (מסכת שבת דף יט עמוד א).

כא. נִכְרֵי⁷⁹ שְׁהִבִּיא חֲפָצָיו בְּשַׁבַּת וְהַכְנִיסֵן לְבֵית יִשְׂרָאֵל⁸⁰ - מִתֵּר. וְאֶפְלוּ אֲמַר לּוֹ: הִנִּיחֵן בְּזוּיֵת זוֹ - הֲרִי זֶה מִתֵּר. וּמִזְמַנִּין⁸¹ אֶת הַנִּכְרֵי בְּשַׁבַּת וְנוֹתְנִין לְפָנָיו מְזוֹנוֹת לְאֶכְלוּ; וְאִם נְטָלוּ⁸² וְיָצָא - אִין נִזְקָקִין לּוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִין שְׁבִיתָתוֹ עָלֵינוּ. וְכֵן נוֹתְנִין⁸³ מְזוֹנוֹת לְפָנָיו הַכֹּלֵב בְּחָצֵר; וְאִם נְטָלוּ וְיָצָא - אִין נִזְקָקִין לּוֹ.

(79) (מכילתא פרשה ט): "ששת ימים תעשה מלאכה, הא לא תעשה אתה ולא יעשה חבריך אבל יעשה נכרי מלאכתו". (80) אבל לקבלו ממנו ולסייעו אסור, וראה למעלה פרק א הלכה טו במלאכה שעשאוה שנים. (81) (מסכת ביצה דף כא עמוד ב) אבל לא ביום טוב, שמא ירבה לבשל בשבילו, ומלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב רק בשביל ישראל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2 שבת עג, א. 3) העוסק בדבר שיש בו אומנות, או המְשָׁנָה חומר גלמי, מחדשו או מתקנו – עושה מלאכה. הוצאה אינה מלאכה חשובה. וב'תוספות' נזכרה בשם "מלאכה גרועה", אבל חז"ל דרשו איסור הוצאה מהמקרא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא" (שמות לו, ו), שלא יוציאו נדבות מבתיהם להביאם למשכן בשבת (שבת צו:). ועוד דרשו (עירובין יז: ובתוס' שם): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט) אל יצא בשבת עם הכלי ללקוט את המן כדרך שהוא עושה בחול, וירמיה (יז, כב) הזהיר: "ולא תוציאו משם מבתיכם ביום השבת". ובנחמיה (יג, יט) "ומנערי העמדותי על השערים, לא יבא משא ביום השבת". (4) מבואר למעלה פ"א ה"א. (5) מהכתוב בתורה (שמות לה, ב): "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קודש, שבת שבתון לה', כל העושה בו מלאכה יומת", דרשו חז"ל (שבת מט:). מסמיכות מלאכות השבת למשכן, שכל המלאכות שהיו במשכן, אסורות בשבת; והמלאכה שהיתה חשובה במשכן – נקראת "אב", ושלא היתה חשובה במשכן – נקראת "תולדה" (בבא-קמא ב.). "אב מלאכה" – הוא המקור למלאכות אחרות הנלמדות ממנו, וה"תולדות" הן המלאכות האחרות שיש להן דמיון בתכונתן לאבות. (6) ראה בהלכה זו. (7) בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב): רבי יוחנן וריש לקיש היו עוסקין שלש שנים ומחצה בפרק זה, ומצאו ל"ט תולדות לכל אב מאבות המלאכות. (8) לשון המשנה: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", ולא אמרו בפשטות שלשים ותשע, "שדרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשרות פחות אחת, מונה אותו בחשבון עשרות מבלי לדייק על חסרון האחד, כיוצא בו: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (בראשית מו, כז) ובפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים חסר אחת (בבא-בתרא קג.), וכן "ארבעים יכנו" (דברים כה, ג) ואין מכים אותו אלא שלשים ותשע, וכן "תספרו חמשים יום" (ויקרא כג, טז) ואין מונים רק שבעה שבועות שהם מ"ט יום" (הרא"ש בסוף פסחים). (9) הכשרת הקרקע לזריעה והסרת המניעות לצמיחת הזרעים; תולדות החרישה; זיבול השדה, פירוד גושיה, סיקול ועוד. (10) הבאת הזרע לידי צמיחה וסיוע בגידול הצמח; תולדות הזריעה; השקייה ועוד. (11) עקירת דבר מגידולו והפרדתו ממקום חיותו. תולדתו: תולש ממחובר – ביד ולא בכלי. (12) קיבוץ גידולי קרקע לעשות מהם צבורים. התולדה: המדבק פירות או שחרום בחבל אחד. (13) פירוק גידולי קרקע מקליפתם, להפרידם מהפסולת המחוברת בהם בטבע. תולדתה: המפרק חטים ביד, החולב את הבהמה, הסוחט זיתים וענבים לצורך המשקה. (14) הנפת הדגן הנדוש באויר, כדי שישא הרוח את המון וישאר הדגן הנקי. (15) הבדלה בין האוכל לפסולת. תולדתה: המסנן משקה, המעמיד חלב בעור הקיבה. (16) חלוקת דבר לחלקים דקים. תולדתה: המחתך ירק לחתיכות דקות כדי לבשלו, שפשוף מתכות ועוד. (17) פעולת המניף בנפה, כהעברת קמח בנפה וכדומה.

קודש" – שמעשה שבת לא נאסר. (94) דעת הראשונים שצריך להמתין בכדי שיעשה שלא יהנה ממלאכת שבת, אבל רבינו סובר בהלכה ח' שלכן צריך להתמתין בכדי שיעשה שלא יבוא לעשות כן בפעם אחרת, וזה רק במלאכה על ידי נכרי, אבל לא כשעשה ישראל בשוגג.

כד. פְּרוֹת⁹⁵ שְׁיִצְאוּ חוּץ לְתַחוּם וְחָזְרוּ: ⁹⁶ בְּשׁוּגַג - יֵאָכְלוּ בְּשַׁבֵּת⁹⁷, שֶׁהָרִי לֹא נֶעְשָׂה בְּגוֹפֶן מִעֲשֵׂה וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ; בְּמִזִּיד - לֹא יֵאָכְלוּ עַד מוֹצְאֵי שַׁבֵּת.

(95) (מסכת עירובין דף מא עמוד ב.). (96) אפילו למקומם. והראב"ד השיג שזה דווקא אם חזרו לתוך התחום שלא למקומם, אבל אם חזרו למקומם, אפילו יצאו במזיד – מותר לאכלם, אבל דעת רבינו כרבי אליעזר בן יעקב: "לעולם אסורים עד שיחזרו למקומם שוגגים" והלכה כמותו, שהרי "משנתו של רבי אליעזר בן יעקב קב (הלכות מעטות) ונקי (הלכה כמותו)" (מסכת יבמות דף מט עמוד ב והקדמת הרמב"ם למשנה). (97) ראה הלכות יום טוב פרק ה הלכה י.

כה. הַשׁוֹכֵר⁹⁸ אֶת הַפּוֹעֵל לְשִׁמְרוֹ⁹⁹ לוֹ אֶת הַפְּרָה וְאֶת הַתֵּינוֹק - לֹא יִתֵּן לוֹ שְׁכָרוֹ¹⁰⁰ שֶׁל שַׁבֵּת. לְפִיכָךְ אֵין אַחֲרֵיּוֹת שַׁבֵּת עָלָיו. וְאִם הָיָה הַשְּׂכִיר שְׂכִיר שַׁבֵּת¹⁰¹ או שְׂכִיר שָׁנָה - נוֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ מִשָּׁלֶם. לְפִיכָךְ אַחֲרֵיּוֹת שַׁבֵּת עָלָיו. וְלֹא יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל שַׁבֵּת; אֶלֶּא אוֹמַר לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל שָׁנָה אוֹ שֶׁל עֲשָׂרָה יָמִים.

(98) (מסכת בבא מציעא דף נח.). (99) אף שהשמירה עצמה אינה אסורה בשבת. (100) ליטול שכר שבת במפורש אסור שדומה למקח וממכר. (101) של כל השבוע ביחד או של כל השנה ביחד מותר, ששכר שבת בהבלעה מותר ליטול.

פְּרָק שְׁבִיעִי

(1) כלל בו מניין אבות המלאכות והן ל"ט, וכתבן על סדר המשנה. ושם ביאר מהו אב ומהו תולדה, וההפרש שיש בין האבות והתולדות. ולא נתבארו שם תולדות כל המלאכות, אלא מקצתן, לדמיון מה הן תולדות.

א. מְלֹאכּוֹת² שְׁחִיבִין עָלֵיהֶן סְקִילָה⁴ וְכֶרֶת⁴ בְּמִזִּיד, או קָרְפֵן⁴ חֲטָאת בְּשָׁגָה - מִהֵן אָבוֹת⁵ וּמִהֵן⁶ תּוֹלְדוֹת. וּמִנֵּן כָּל אָבוֹת⁷ מְלֹאכּוֹת - אַרְבַּעִים חֲסֵר אַחַת⁸. וְאֵלוֹ הֵן: הַחֲרִישָׁה⁹. וְהַזְרִיעָה¹⁰. וְהַקְצִירָה¹¹. וְהַעֲמוּרָה¹². וְהַדִּישָׁה¹³. וְהַזְרִיעָה¹⁴. וְהַבְרִירָה¹⁵. וְהַטְחִינָה¹⁶. וְהַהַרְקָה¹⁷. וְהַלִּישָׁה¹⁸. וְהָאֶפֶי¹⁹. וְהַגְזִיזָה²⁰. וְהַלְבּוּץ²¹. וְהַנְּפוּץ²². וְהַצְּבִיעָה²³. וְהַטּוּיָה²⁴. וְעֵשִׂית הַגִּירִין²⁵. וְהַנְּסִכַת הַמִּסְכָּה²⁶. וְהָאֲרִיגָה²⁷. וְהַבְּצִיעָה²⁸. וְהַקְשִׁירָה²⁹. וְהַהַתְרָה³⁰. וְהַתְּפִירָה³¹. וְהַקְרִיעָה³². וְהַבְּנִין³³. וְהַסְתִּירָה³⁴. וְהַפָּאָה בַּפְּטִישׁ³⁵. וְהַצִּירָה³⁶. וְהַשְּׁחִיטָה³⁷. וְהַהַפְּשָׁטָה³⁸. וְהַהַעֲבָדָה³⁹. וּמַחֲיַקַת הַעוֹר⁴⁰. וְהַתּוֹכוֹ⁴¹. וְהַתְּפִיבָה⁴². וְהַמְחִיקָה⁴³. וְהַשְּׂרָטוּט⁴⁴. וְהַהַבְּעָרָה⁴⁵. וְהַכְּפוּיָה⁴⁶. וְהַהוֹצָאָה⁴⁷ מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החורש או החופר או העושה חריץ - הרי זה אב מלאכה; שכל אחת ואחת מהן חפירה בקרקע, וענן אחד הוא.

(48) שבת עג, ב. (49) במנין ל"ט המלאכות, לא חשבו אלא אותן שהיו במשכן (שבת מט:). אולם גם כל מלאכה שהיתה דומה למלאכת המשכן בפעולה, ובמטרה - כמבריך או מרכיב הדומות לפעולת זורע ונוטע, וגם המטרה דומה, כי כוונתו לגידול וצמיחה, או אפילו עושה מלאכה דומה למשכן במטרה ולא בפעולה. כוזמר (חותך ענפי אילן) - ראה בהלכה ג - המתכוון לגידול האילן, כל אלו נקראים אבות מלאכות, ולא נחשבו במנין הל"ט. כיון שלא היו במשכן (כלכלת שבת).

ג. וכן הזורע זרעים, או הנוטע אילנות, או המבריך אילנות, או המרכיב, או הזומר⁵³ - כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות, וענן אחד⁵⁴ הוא, שכל אחת מהן לצמח דבר הוא מתפנן.

(50) שבת עג, א. (51) הכופף ענף עץ בקרקע, ומכסהו בעפר, למען ייקלט ויהיה לעץ מיוחד. (52) שם יחור (ענף רך) בעץ אחר. (53) חותך הענפים המזיקים מהעצים. (54) ראה למעלה באות מח.

ד. וכן הקוצר תבואה או קטנית⁵⁶, או הבורר⁵⁷ ענבים, או הגורר⁵⁸ תמרים, או המוסק⁵⁹ זיתים, או האורה⁶⁰ תאנים - כל אלו אב⁶¹ מלאכה אחת הן, שכל אחת מהן לעקר דבר מגדוליו מתפנן. ועל דרך זו שאר האבות.

(55) שבת עג, ב. (56) ירקות הגדלים בתרמילים. (57) קוטף את הענבים מעל הגפנים. (58) לוקט תמרים מדקל. (59) תולש זיתים מן העץ. (60) קוטף פרי התאנים. (61) ראה למעלה באות מח.

ה. התולדה⁶² היא המלאכה⁶³ הדומה לאב מאלו האבות. כיצד? המחלת את הירק מעט⁶⁴ לבשלו - הרי זה חיב, שזו המלאכה תולדת טחינה; שטהוהן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה, וכל העושה דבר הדומה לזה הרי זה תולדת טוחן. וכן הלוקח לשון של מתכת ושף אותו כדי לקח מעפרו, פדרף שעושים צורפי הזקב - הרי זה תולדת טחינה.

(62) שבת עג, ב. (63) כל מלאכה הדומה למלאכת המשכן בפעולה ולא במטרה, כגון: השף ברזל או מתכת, הדומה לטוחן בפעולה, אבל אינו דומה לטחינת גרעינים שמטרתה לאכילה. והשף - שלא לאכילה: וכן אם דומה למלאכת המשכן במטרה, אבל הפעולה היא בגוף אחר, כגון: המשקה צמחים ואילנות, אף שהשקיה דומה למלאכה שבמשכן במטרה, שיגדלו הצמחים, אבל אין הפעולה נעשית בגוף הצמחים כייאם במים. כל אלו נקראים תולדות (תפארת ישראל ב' כלכלת שבת). (64) בנוסח אחר:

(18) לדבק חלקים קטנים באמצעות נוזל לעשותם גוש אחד. תולדתה: המגבל את העפר. (19) הפעולה באמצעות האש להרתיח, ולשנות איזה דבר ממה שהיה. כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. תולדתה: המתין את המתכת, הממיס את הדונג או את החלב. (20) עקירת דבר ממקורו בטבע, כצמר או שער מעור בהמה. תולדתה: התולש כנף מן העוף, הנוטל צפרניו. (21) ניקוי הלכלוך וצחצוח החפץ. תולדתה: המכבס בגד והסוחטו. (22) הפרדת חוטי הצמר או הפשתים והכשרתם לטויה. תולדתה: החובט על סיב (החוטים הפנימיים שמתחת קליפת עץ התמר) או גמי, עד שנעשים כעין חוטים. (23) שינוי כל דבר למראה אחר. (24) עשיית חוטים מצמר או מפשתן על ידי פיתול ושזירה. (25) מתיחת חוטי השתי, העלאתם והורדתם מכובד עליון לכובד תחתון, במכונת האריגה. (26) הרמת המסכת בארג (מסכת - מסרק האורגים המהדק את חוטי הערב בשתי). תולדתה: העושה נפה וכברה, המסרג מיטה. (27) הכנסת חוטי ערב בין חוטי שתי. תולדתה: הקולע שלש נימין ביחד. (28) הסרת חוטי השתי מחוטי הערב האורגים יחד, לשם תיקון האריג. תולדתה: הסותר קליעת החוטים ומתכוון לתקנה; בנוסח אחר: והפציעה (מעשה רוקח). (29) חיבור שני חוטים על ידי פתיל, בקשר של קיימא ומעשה אומן. (30) התרת קשר של קיימא (קשר קיים, חזק). תולדתה: המפריד פיתולי חבלים. (31) איחוד שני דברים נפרדים. תולדתה: המדבק ניירות או עורות על ידי דבק. (32) ההפרדה בין הדבקים. תולדתה: המפריד ניירות או עורות דבוקים. (33) בנין או נטיית אוהל, או הוספה על בנין. (34) סתירת בנין או אוהל, כדי לתקן. תולדתה: המפרק עץ תקוע לשם תיקונו. (35) עשיית פעולה שעל-ידה ניכר גמר המלאכה. אפילו פעולה קטנה כמכה בפטיש. (36) צידת כל דבר שבמינו ניצוד, לתפסו או לנעול בפניו. תולדתה: המשסה כלב לצוד חיה, ועמד בפניה עד שהגיע הכלב ותפסה. (37) המתה או הוצאת הדם, היא הנפש. תולדתה: החונק את החי עד שימות, השולה דג מן הים והניחו עד שיבש בין סנפיריו כסלע. (38) הפרדת עור בעל חי מבשרו לאחר מיתתו. תולדתה: המפשיט דלדול (חתיכת בשר בולטת) שעל העור לצד הבשר. (39) תיקון העור וריכוכו, שיתקיים זמן רב. (40) הסרת השער והצמר מהעור להחליקו. תולדתה: המורט נוצות, הממרח זפת על חפץ להחליקו. (41) התקנת חפץ לצרכו לפי מדת ארכו ורחבו. תולדתה: הקוטם (קוצץ) את הכנף. (42) רשימת שתי אותיות בדיו או בצבע על דבר המתקיים. (43) הכשרת מקום ראוי לכתוב עליו לפחות שתי אותיות. (44) חקיקה ורשימת כל דבר המתקיים. תולדתה: המשרטט על העץ לשם נסירה במידה שוה. (45) הבערת אש או ריבויה, בין להתחמם בין להאיר. תולדתה: הנותן שמן בנר הדולק. (46) כיבוי אש ומיעוט זמן ההבערה. תולדתה: הנוטל שמן מנר הדולק. (47) הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. ועיין להלן פרק יב הלכה ח.

ב. כל⁴⁸ אלו המלאכות, וכל שהוא מעננים⁴⁹ - הם הנקראין אבות מלאכות. כיצד הוא עננן? אחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) התחיל בו לבאר שיעור אבות המלאכות ואיכותיהן ותולדותיהן, והמחוייב בהן והפטור אבל אסור, מפני שלא נעשה כדרכו או שחסר השיעור. ונמשך לזה קצת ממה שמותר לעשותו (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון לאלו המלאכות). ונתבארו בפרק זה עשר מלאכות הנמנות ראשונות פרק ז: [החורש, הזורע, הקוצר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד והלש].

א. החורש² כל שהוא³ - חיב⁴. המנפש⁵ בעקרי האילנות, והמקרקס⁶ עשבים, או המזרד⁷ את השריגים⁸, פדי לנפות את הקרקע⁹ - הרי זה תולדת חורש; ומשיעשה כל שהוא - חיב. וכן המשנה פגי השדה¹⁰, כגון שהשפיל התל ורדדו¹¹, או מלא הגיא¹² - חיב¹³ משום חורש, ושעורו כל שהוא. וכן כל המשנה גמות¹⁴ - שעורו כל שהוא.

2) משנה, שבת קג, א. 3) "וכמה כל שהוא? כדי ליטע כרישא (קלח של כריש, - מין ירק נאכל דומה לבצל) או כדי ליטע זכרותא (הקצה המחודד של השיבולת) של חיטה" (ירושלמי פ"ז ה"ב). 4) רבינו הקדים חרישה לזריעה כנהוג בעבודת האדמה, אבל במשנה (שבת עג.) הקדימו "הזורע" לפני "החורש", ומפרש בגמרא (שבת עג:), שהתנא התכוון לקרקע ארץ ישראל הקשה וזקוקה לחרישה נוספת אחרי הזריעה, והשמיענו שגם על חרישה זו חיב. 5) עוקר את העשבים הרעים בגן או בשדה. 6) כורת ענפים ועשבים יבשים. 7) החותך ענפים רכים מהאילן. 8) ענפי עץ הגפן. 9) "כל דבר שהוא להניית הקרקע (להשבחתה) חיב משום חורש, וכל דבר שהוא להבחיל (שיגיע לידי ביטול) את הפרי חיב משום זורע" (ירושלמי שם). 10) שבת עג, ב. 11) השפילו והשווהו לשאר האדמה, תרגום "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט, א: ורדידו. 12) רווח צר בין הרים. 13) בשדה משום חורש, אבל בבית חיב משום בונה (להלן פ"י הי"ב). 14) בשדה ולא בבית כנ"ל.

ב. הזרע¹⁵ כל שהוא¹⁶ - חיב. הזומר¹⁷ את האילן פדי שיעמח - הרי זה מעין זרע. אכל המשקה¹⁸ צמחין ואילנות בשבת - הרי זה תולדת זרע, וחיב בכל שהוא. וכן השורה¹⁹ חטין ושעורין וכיוצא בהן במים - הרי זה תולדת זרע, וחיב בכל שהוא.

15) שבת עג, א. 16) שבת צ, ב: "המצניע לזרע וכו' והוציאו וכו' בכל שהוא" מכאן ששיעור זריעה בכל שהוא (מגיד-משנה). 17) חותך ענפים מזיקים מהגפן (שבת עג:). 18) מועד קטן ב, ב. 19) זבחים צד: זרע פשתן למים חיב - אי משום דמדקח (=שמצמיח) אפילו חיטי ושערי נמי, אלא משום לישא (כ"ה בתשובת רבינו לר' יוסף המערכי (סה"ל לר' לוי' עמ' מא) וכה"ג בדו"ו). הרי ששורה חיטים ושעורים במים - חיב משום זרע. ועיין בסוף הספר, תשובת רבינו באריכות.

"מעט מעט" (דפוס ויניציא), וזה בהתאם לדברי רבינו להלן פרק כא ה' ית, שאינו חיב אלא אם חותכו דק דק.

ו. וכן⁶⁵ הולקח חלב ונתן בו קבה פדי לחבצו⁶⁶ - הרי זה חיב משום תולדת בורר, שהרי הפריש הקום⁶⁷ מן החלב. ואם גבנו ועשהו גבינה - חיב משום בונה; שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הפל עד שיעשו גוף אחד, הרי זה דומה לבנין. וכן לכל⁶⁸ מלאכה ומלאכה מאלו האבות, יש להן תולדות על דרך זו שאמרנו. ומגוף המלאכה הנעשית בשבת תדע מעין אי זה אב היא ותולדת אי זה אב היא.

65) שבת צח, א. 66) עשיית חמאה, על ידי טריפת החלב. 67) החלב החמוץ המכיל את יסוד הגבינה. 68) ראה למעלה באות ו.

ז. אחד⁶⁹ העושה אב מאבות מלאכות או תולדה מן התולדות במזיד - חיב⁷⁰ פרת. ואם באו עדים - נסקל⁷¹. בשוגג - חיב חטאת קבועה. אם-פן מה הפרש יש בין האבות והתולדות? אין ביניהן הפרש אלא לענין הקרבן בלבד. שהעושה בשוגג: אם עשה אבות הרבה בהעלם אחד⁷² - חיב חטאת אחת על כל אב ואב, ואם עשה אב ותולדותיו בהעלם אחד - אינו חיב אלא חטאת אחת.

69) בבא-קמא ב, א: "מה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שני אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חיב על כל אחד ואחד. ואם עשה אב ותולדה שלו - אינו חיב אלא אחת". 70) כמבואר למעלה בתחילת פרק א. 71) בנוסח אחר: ואם עדים התרו בו - נסקל (כ"י אברבנאל). 72) שנעלם ממנו האיסור ולא נודע לו בין מלאכה למלאכה.

ח. פיצד? הרי⁷³ שחרש זרע וקצר בשבת בהעלם אחד - חיב שלש חטאות. ואפלו עשה הארבעים חסר אחת בשגגה, כגון ששכח שאלו המלאכות אסורות לעשות בשבת - חיב על כל מלאכה ומלאכה חטאת אחת. אבל אם טחן וחתך הירק ושף לשון של מתכת בהעלם אחד - אינו חיב אלא חטאת אחת; שהרי לא עשה אלא אב אחד ותולדותיו. וכן כל פיוצא בזה.

73) שבת עג, ב.

ט. העושה⁷⁴ מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד - אינו חיב אלא חטאת אחת. פיצד? הרי שזרע ונטע והכריף והרפיב וזמר בהעלם אחד - אינו חיב אלא חטאת אחת, שפולן אב אחד הן. וכן כל פיוצא בזה.

74) משנה, שבת סח, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. הקוצר²⁰ פגרוגרת²¹ - חיב²². ותולש²³ - תולדת קוצר הוא. וכל העוקר²⁴ דבר מגדולו - חיב משום קוצר. לפיכך, צרור שעלו בו עשבים, וכשות²⁵ שעלה בסנה²⁶, ועשבים שצמחו על גב החבית, התולש מהן - חיב, שנה הוא מקום גדולן. אבל התולש מעציץ²⁷ שאינו נקוב - פטור, מפני שאין זה מקום גדולו. ועציץ נקוב בכדי שיש קטן - הרי הוא פאריץ, והתולש ממנו - חיב.

ג. הקוצר²⁰ פגרוגרת²¹ - חיב²². ותולש²³ - תולדת קוצר הוא. וכל העוקר²⁴ דבר מגדולו - חיב משום קוצר. לפיכך, צרור שעלו בו עשבים, וכשות²⁵ שעלה בסנה²⁶, ועשבים שצמחו על גב החבית, התולש מהן - חיב, שנה הוא מקום גדולן. אבל התולש מעציץ²⁷ שאינו נקוב - פטור, מפני שאין זה מקום גדולו. ועציץ נקוב בכדי שיש קטן - הרי הוא פאריץ, והתולש ממנו - חיב.

(20) שבת קג, א. א. (21) שבת צא, א. לדעת רבינו להלן הלכה ה' שהיא שליש ביצה. (22) "כל שאתה מבדילו מחיתו, יש בו משום קוצר" (ירושלמי' שם). (23) "קצירה - בכלי, תלישה - ביד" (לחם-משנה). (24) שבת קז, ב. (25) צמח בצורת פתילים הצומח על קוצים וסנה. (26) שבת קז, ב. בנוסח אחר: "בספינה" (מעשה רוקח). (27) כלי חרס העשוי לנטיעה.

(34) שבת קג, א. א. (35) צמח שמשרשיו הקלויים באש וטחונים, עושים חומר לשתיה (Cichorie). (36) קיצוץ ענפים רטובים רכים שאפשר לאכלם. (37) מבואר למעלה ה"ג. (38) בנוסח אחר: "ביצה קלה" (דפוס ויניציא) וכן בתלמוד. כי הכוונה לביצת תרנגולת הקלה להתשל. (39) נלמד ממה שלמעלה (מגיד-משנה). (40) שבת פ, ב. (41) ראה ה' עירובין פ"א ה"ט ב' מגיד משנה'. (42) שבת עג, ב. והמדובר בשדה שאינו שלו שאין כוונתו ורצונו לייפות את הקרקע, שאם לא כן חייב הוא בכל שהוא (למעלה הלכה א - גמרא שם).

ו. המקבץ דבלה⁴³ ועשה ממנה עגלה, או שנקב תאנים והכניס החבל בהן עד שנתקבצו גוף אחד - הרי זה תולדת מעמר, וחיב⁴⁴. וכן פל⁴⁵ פיוצא בזה.

(43) תאנים. (44) אבל פירות המפורים בחצר, מלקט אחד אחד ואוכל (להלן פ"א ה"א). (45) המקבץ מלח ממשרפות המלח, לרבינו פטור, שאינו גידולי קרקע.

ז. הדש⁴⁶ פגרוגרת⁴⁷ - חיב. ואין דישה אלא בגדולי קרקע. והמפרק⁴⁸ - הרי היא תולדת הדש, וחיב. וכן כל פיוצא בזה. החובל⁴⁹ את הבהמה⁵⁰ - חיב משום מפרק. וכן החובל בחי שיש לו עור - חיב⁵¹ משום מפרק. והוא, שיהיה צריך לדם שניצא מן החבורה; אבל אם נתפון להזיק בלבד - פטור, מפני שהוא מקלקל. ואינו חיב עד שיהיה בדם או בחלב שהוציא⁵² פגרוגרת.

(46) שבת עה, א. א. (47) ראה למעלה ה"ה בשם הירושלמי'. (48) שבת צה, א ברש"י. דגן משבלים, או קטניות מתוך תרמילים יבשים. (49) שבת צה, א. ראה להלן הלכה י. (50) בעלי חיים, חוץ מדגים - נחשבים כגידולי קרקע (עירובין כז:), מכיון שניזונים מן הצמחים (מגיד-משנה). (51) שבת קז, א. לדעת רש"י החובל חייב משום צובע, ויש אומרים משום נטילת נשמה (מגיד-משנה). (52) ממקום גידולו, אבל משום הוצאה לרשות הרבים, השיעורים אחרים (כסף-משנה ולהלן פ"ח).

ח. במה דברים אמורים⁵³? בחובל בבהמה וחיפה ועוף וכיוצא בהם; אבל החובל בחבור, אף-על-פי שנתפון להזיק - חיב⁵⁴, מפני נחת רוחו; שהרי נתקברה דעתו ושכחה חמתו, והרי הוא פמתקן. ואף-על-פי שאינו צריך לדם שהוציא ממנו - חיב.

(53) שפטור אם נתכוון להזיק. (54) שבת קה, ב: "הקורע בחמתו - חייב". והקשו בגמרא: "הא הוי (הרי הוא) מקלקל, וכל המקלקלין פטורין? אמר רבי אבין: מתקן הוא - שעושה נחת ליצרו (משכך חמתו). והקשו: וכי האי גוונא מי שרי? (וכי מותר באופן כזה), הרי שנינו: המקרע בגדיו

ד. כל זרע²⁸ שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו, כגון אספסתא²⁹ וסלקא³⁰, הקוצרו בשגגה - חיב שתי חטאות: אחת - מפני שהוא קוצר, ואחת - מפני שהוא נוטע. וכן הזמר והוא צריך לעצים - חיב משום קוצר ומשום נוטע. גכושושי³¹ של עפר שעלו בה עשבים, הגביהה מעל הארץ והניחה על גבי יתדות - חיב משום תולש. היתה על גבי יתדות והניחה על הארץ - חיב משום זרע. תאנים שיקבשו³² באביהן, וכן אילן שיקשו פרותיו בו, התולש מהן בשבת - חיב, אף-על-פי שהן פעקורין לענין טמאה³³.

(28) שבת עג, ב. ב. (29) אספסת - חציר לבהמה. (30) סלק - ירק שמשתמשים בעליו הפרומים לחמיצה. (31) שם פא. ב. תל עפר קטן. (32) חולין קז, ב: "תאנים שצמקו (שיבשו באילן - רש"י) באביהן (כשהן מחוברות לקרקע), מטמאות טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת חייב חטאת". אבל ב'חוספות' (שבת קג:), מובא שדווקא צמקו, אבל יבשו לא, מכיון שאינן יונקות מן הארץ כלל, אין בהן איסור תלישה. (33) "כל האוכלין הגדלים מן הקרקע, אינם מקבלים טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהם מחוברים אפילו בשורש קטן, שיכולים לחיות ממנו - אינם מקבלים טומאה" (הל' טומאת אוכלין פ"ב).

ה. התולש³⁴ עלשין³⁵, המזרז זרדין³⁶; אם לאכילה - שעורו פגרוגרת³⁷, ואם לבהמה - שעורו פמלא פי גדי; ואם להסקה - שעורו פדי לבשל ביצה³⁸. המעמר³⁹ אכלין: אם לאכילה - שעורו פגרוגרת; ואם עמר לבהמה - שעורו פמלא פי גדי; ואם להסקה - שעורו פדי לבשל ביצה. וביצה⁴⁰ האמורה בכל מקום, היא ביצה בינונית של תרנגולין. וכל מקום שנאמר פדי לבשל ביצה, הוא פדי לבשל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חסדא התייר רק ביום טוב, שאז מותרת הבהמה לשחיטה ואכילה, ונחשבת החליבה כאוכל מתוך אוכל. אבל בשבת, מסיבת איסור שחיטה, אין שם אוכל עליה. וכן היא שיטת רבינו. ויש אומרים שמכיון שהוא כבורר אוכל מתוך הפסולת - חייב הוא מן התורה (רשב"א שם). (64 כתובות ס, ב.)

יא. הַזֹּרֶה^{65 66} או הַבּוֹרֵר⁶⁷ כְּגִרְגֵרָת - חֵיב. וְהַמְחַבֵּץ⁶⁸ - הָרִי הוּא תוֹלְדֵת בּוֹרֵר. וְכֵן הַבּוֹרֵר⁶⁹ שְׁמָרִים מֵתוֹךְ הַמְשָׁקִין - הָרִי זֶה תוֹלְדֵת בּוֹרֵר אוֹ תוֹלְדֵת מְרַקֵּד, וְחֵיב. שֶׁהַזֹּרֶה וְהַבּוֹרֵר וְהַמְרַקֵּד⁷⁰, דוֹמִין עֲנִינֵיהֶם זֶה לָזֶה. וּמִפְּנֵי מָה מְנוֹ אוֹתָן בְּשִׁלְשָׁה? מִפְּנֵי שֶׁכָּל מְלֹאכָה⁷¹ שֶׁהִיא בְּמִשְׁכָּן מוֹנִין אוֹתָהּ בְּפָנֶי עֲצָמָה.

(65 שבת צה, א. 66) מסיר המוץ מהגרעינים. (67) המפריד אוכל מפסולת המעורבים יחד. (68) ראה פ"ז ה"ה. (69) שבת קלח, א. בנוסח אחר: "הממחה שמרים", שמסיר השמרים מתוך המשקין. (70) ראה פ"ז ה"א. (71) שבת עג, ב.)

יב. הַבּוֹרֵר⁷² אֶכֶל מֵתוֹךְ פְּסֻלָּת, או שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי אֶבְלִין וְבִרֵר מִין מִמֵּין אֲחֵר: בְּנֶפֶח⁷³ וּבִכְבֵּרָה⁷⁴ - חֵיב; בְּקִנּוּץ⁷⁵ או בְּתַמְחוּי⁷⁶ - פְּטוּר; וְאִם בָּרַר בְּיָדוֹ לְאֹכֵל לְאֵלְתֵר⁷⁷ - מְתֵר.

(72) שבת עד, א. (73) כלי מעשה רשת, שבו נקבים קטנים לנפות בה קמח וכדומה. (74) היא כעין נפה, אלא שנקבי הרשת שלה גדולים משל הנפה. (75) דומה לצינור ומבררים בו זרעונים. (76) קערה גדולה, שזהו בורר כלאחר יד, כי עיקר ברירה בנפה וכברה. (77) וכל מה שבורר לאותה סעודה שמיסב בה מיד, נקרא לאלתר (מגיד-משנה).

יג. וְהַבּוֹרֵר⁷⁸ פְּסֻלָּת מֵתוֹךְ הָאֶכֶל, וְאֶפְלוּ בְּיָדוֹ אַחַת - חֵיב. וְהַבּוֹרֵר תְּרִמּוֹסִין⁷⁹ מֵתוֹךְ פְּסֻלָּת שְׁלֵהֶן - חֵיב; מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסֻלָּת שְׁלֵהֶן מְמַתְקֵת אוֹתָן כְּשִׁישְׁלָקוּ אוֹתָן עִמָּהֶם, וְנִמְצָא כְּבוֹרֵר פְּסֻלָּת מֵתוֹךְ אֶכֶל, וְחֵיב. הַבּוֹרֵר אֶכֶל מֵתוֹךְ פְּסֻלָּת בְּיָדוֹ לְהַנִּיחוֹ, אֶפְלוּ לְבוֹ בַּיּוֹם - נַעֲשֶׂה כְּבוֹרֵר לְאוֹצֵר, וְחֵיב. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי⁸⁰ אֶבְלִין מְעֻרְבִין - בּוֹרֵר אֶחָד מֵאַחַר וּמִנִּיחַ לְאֹכֵל מִיָּד. וְאִם בָּרַר וְהַנִּיחַ לְאַחַר זְמַן, אֶפְלוּ לְבוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן שֶׁבָרַר בְּשִׁתְרִית לְאֹכֵל בֵּין הָעֲרֵפִים - חֵיב.

(78) שבת עד, א. (79) צמח הגדל בתרמיל שגרעיניו מרים ודומים לפולים, וכיון שהוא עולה במרירותו על פסלתו, דומה לבורר פסולת מתוך אוכל. (80) המאכל שברצונו לאכול עתה נחשב אוכל, והשני פסולת. ולכן צריך לברור את זה שרוצה לאכול מיד, ולהניח את השני בקערה.

יד. הַמְשַׁמֵּר⁸¹ יֵין או שְׁמֵן או מַיִם וְכֵן שְׂאֵר הַמְשָׁקִין

בחמתו, או שובר כלי בחמתו - יהא בעיניך כאילו עובד עבודה-זרה, שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה-זרה והוא עובד? ותיצרו: שהוא קורע רק כדי להטיל אימה על בני ביתו, ואינו כועס באמת". ושיטת רבינו ששייך בחמתו נחשב לתיקון, אבל רש"י פירש, מכיון שאסור לקרוע בחמתו אינו מתקן, אלא עוד מלמד ומרגיל את יצרו להתגבר עליו, וזוהי דעת הראב"ד ב'השגות', שרק להטיל אימא נקרא תיקון, ולא בחובל את חבריו.

ט. שְׁמֹנֶה⁵⁵ שְׂרָצִים הָאֲמוּרִים⁵⁶ בַּתּוֹרָה, הֵן שְׁיֵשׁ לְהֵן עוֹרוֹת לְעִנְיָן שֶׁבֶת כְּמוֹ חִיָּה וּבִהֶמָּה וְעוֹף; אֶבֶל שְׂאֵר שְׂרָצִים וְרַמְשִׁים, אֵין לְהֵן עוֹר. לְפִיכָךְ, הַחֹבֵל בְּהֵן - פְּטוּר⁵⁷. וְאֶחָד הַחֹבֵל בְּבִהֶמָּה חִיָּה וְעוֹף אוֹ בְּשִׁמְנֵה שְׂרָצִים, וְעָשָׂה בְּהֵן חַבּוּרָה, וְיָצָא מֵהֶם דָּם, או שֶׁנִּצְרַר הָדָם אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא יָצָא - חֵיב⁵⁸.

(55) משנה, שבת קז, א. (56) ויקרא יא, כט: החולה, העכבר, הצב, האנקה, הכח, הלטאה, החומט והתנשמת. (57) כי חבורה חוזרת לא שמה חבורה, וחבלה בשאר שרצים שעורן רך, הדם נצרך בהם מהר אבל מיד שב לקדמותו. (58) לדעת רבינו, משום מפרק שהוא תולדה דדש, אבל רוב הפוסקים סוברים, שהחייב משום נטילת נשמה של האבר הנחבל.

י. הַסּוֹחֵט⁵⁹ אֶת הַפְּרוֹת לְהוֹצִיא מִמֵּיהֶן - חֵיב מִשׁוּם מְפָרֵק⁶⁰. וְאִינוּ חֵיב עַד שִׁיְהִיָּה בְּמִשְׁקִין שְׁסֻחַט כְּגִרְגֵרָת. וְאֵין חֵיבִים מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל דְּרִיבַת זֵיתִים וְעִנְבִים בְּלֶבֶד⁶¹. וּמִתֵּר לְסַחֵט אֶשְׁכּוּל שֶׁל עֲנָבִים לְתוֹךְ הָאֶכֶל; שֶׁמֶשְׁקָה הֵבֵא לְאֶכֶל - אֶכֶל הוּא, וְנִמְצָא כְּמִפְרָק אֶכֶל מֵאֶכֶל⁶². אֶבֶל אִם סַחֵט לְכָלִי שְׂאֵין בּוֹ אֶכֶל - הָרִי זֶה הוֹרֵךְ, וְחֵיב. וְהַחֹבֵל⁶³ לְתוֹךְ הָאֶכֶל, או הַיּוֹנֵק בְּפִיו - פְּטוּר⁶⁴. וְאִינוּ חֵיב עַד שִׁיַּחֲלַב לְתוֹךְ הַכְּלִי.

(59) שבת קמג, ב. (60) שמפרק את המשקה מהפרי. (61) מי פירות אין עליהם תורת משקה אלא תורת אוכל, כמפריד אוכל מאוכל. אבל מדברי סופרים, אסור לסחוט גם תוחים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם (להלן פרק כא הלכה יב). (62) שבת קמד, ב. אבל פירות שאינם ראויים לאכילה, אסור לסחטם אפילו לתוך האוכלין, שהרי הוא סוחט אוכל מתוך פסולת, ואסור משום מפרק. (63) שבת קמד, ב: "אמר רב חסדא, מדברי רבינו נלמד, חולב אדם עז לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה". והטעם כי משקה הבא לאוכל - דומה כאוכל, ואין שם משקה על החלב הזה, אלא שם אוכל, והרי הוא כמפריד אוכל מאוכל, ורק אם מפרק תבואה שהוא אוכל משבולת שהיא פסולת - חייב משום מפרק, וכן החולב לתוך כלי ריק שהחלב הוא משקה ומפרקו מהבהמה שהיא אוכל, מה-שאיין-כן כשחולב לתוך אוכל, הרי זה כנוטל אוכל ממאכל, שאין בזה משום מפרק (שו"ע הרב). הראשונים נחלקו בזה, יש דעות שבשבת אסור מדברי סופרים, ורב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חַיֵּב מְשִׁישׁוֹף כֹּל שֶׁהוּא. אֲבָל הַמַּחֲתֵף עֲצִים, אֵינוֹ חַיֵּב עַד שְׂיִדְקֶק מִהֶן כְּדֵי לְבַשֵּׁל כְּגֵרוֹגֶרֶת מִבִּיצָה.

90) שבת ע, ב. 91) "השוחק מלח ופלפלין, חייב משום טוחן" ("ירושלמי" פ"ז ה"ב). וה"ה לכל תבלין. 92) שבת עד, ב. לחתיכות קטנות. 93) כל זה נאמר בחותך ומניח. אבל לאכלו מיד סמוך לסעודתו - מותר, שהרי לא ציוו על האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות. 94) גם אם אינו נהנה מהעצים שהוא מקלקל, חייב אם נהנה מהנסורת.

טז. הַמְרַקֵּד⁹⁵ כְּגֵרוֹגֶרֶת - חַיֵּב. הַלֵּשׁ⁹⁶ כְּגֵרוֹגֶרֶת⁹⁷ - חַיֵּב. הַמְגַבֵּל אֶת הַעֶפֶר - הֲרִי זֶה תּוֹלְדֵת לֵשׁ. וְכַמָּה שְׁעוֹרֵי? כְּדֵי לַעֲשׂוֹת פִּי פֹר שֶׁל צוֹרְפֵי זֶהָב⁹⁸. וְאֵין גְּבוּל⁹⁹ בְּאֶפֶר, וְלֹא בְּחֹל הַגָּס, וְלֹא בְּמֶרְסָן, וְלֹא בְּכִיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַנּוֹתֵן זֶרַע¹⁰⁰ שֶׁמְשָׁמֵין אוֹ זֶרַע פֶּשֶׁתָן וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן בְּמִים - חַיֵּב מְשׁוּם לֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַתְעַרְבִין וְנִתְלִין זֶה בְּזֶה.

95) שבת יח, א. 96) לדעת רבינו, בדבר ששייך בו גיבול כגון קמח, מורסן (סובין גסים) טיט או עפר, אינו חייב רק כשגבל - עירב את הקמח או העפר במים. ובדבר שאין בו גיבול, כגון אפר - פטור אף בגיבול. אבל דעת הראב"ד, כי בדבר שיש בו גיבול אינו חייב רק כשגיבל, ודבר שאין בו גיבול - חייב בנתינת מים לבד בלא גיבול. 97) שבת פ, ב. 98) בכור מתיכים זהב ושאר מתכת; כפי הכור ממלאים את המתכות, ושיעור הגיבול - כדי לעשות פי כור. 99) שבת קנה, ב. 100) זבחים צד, ב. וחייב מיד כשנתן למים (רבינו בתשובתו לתלמידו רבי יוסף המערכי, בספר היובל לד"ר לוין עמוד מא).

בְּמִשְׁמֶרֶת⁸² שְׁלֵהֵן - חַיֵּב. וְהוּא, שְׂשִׁשְׁמֶר כְּגֵרוֹגֶרֶת. אֲבָל מְסַנְּנִין יַיִן שְׂאֵין בוֹ שְׂמֵרִים אוֹ מִים צְלוּלִין בְּסוּדְרִין וּבְכַפִּיפָה מְצִרִית⁸³, כְּדִי⁸⁴ שְׂיִהָא צְלוּל בְּיוֹתֵר. וְנוֹתְנִין מִים עַל גְּבֵי שְׂמֵרִים⁸⁵ בְּשִׁבִיל שְׂיִצְלוּ. וְנוֹתְנִין בִּיצָה טְרוּפָה⁸⁶ לְמַסְנַגֵּת שֶׁל חֶרְדֵּל כְּדֵי שְׂיִצְלוּ. חֶרְדֵּל⁸⁷ שְׂלִישׁוֹ מְעַרְבֵת שֶׁבֶת - לְמַחֵר מְמַחָה⁸⁸ וְשׂוֹתָהּ, בֵּין בְּיַד בֵּין בְּכַלִּי. וְכֵן יַיִן מִגְּתוֹ, כֹּל זְמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵס - טוֹרֵף חֲבִית בְּשִׁמְרִיהָ וְנוֹתֵן⁸⁹ לְתוֹף הַסּוּדְרִין; שְׂעִדִין לֹא נִפְרְשׁוּ הַשְּׂמֵרִים מִן הַיַּיִן יִפָּה יָפָה, וְכֹל הַיַּיִן כְּגוֹף אֶחָד הוּא. וְכֵן הַחֶרְדֵּל וְכֹל כִּיּוֹצֵא בוֹ.

81) שבת קלט, ב. 82) כלי שמסננים בו את השמרים, והיין יורד זך וצלול. 83) סל עשוי מנצרי תמרים. 84) כיוון שגם בלי הסינון הם צלולים וראויים לשתיה, לכן אין בזה משום בורר (ר"ן). 85) שנתן בתוך המשמרת מערב שבת, שאין בנתינת מים בורר, מכיון שהם צלולים. 86) מעורבת. "טבע הביצים שטורפין אותן ונותנים אותן כדברים העכורים, ויזככו אותם ויבדילו העב מן הדק" (לשון רבינו בפירוש המשניות). 87) שבת מ, א. צמח שגרעניו חריפים ומלפתים בו את האוכל. 88) מערבו שיהיה כמשקה. 89) בשעת התסיסה כל היינות עכורים, ושותים אותם בשמריהם ואין הנתינה בסודרים גורמת לתקן אותם.

טו. הַטּוֹחֵן⁹⁰ כְּגֵרוֹגֶרֶת - חַיֵּב. וְכֹל הַשּׂוֹחֵק תְּבַלִּין⁹¹ וְסַמְנִין בְּמַכְתֶּשֶׁת - הֲרִי זֶה טּוֹחֵן, וְחַיֵּב. הַמַּחֲתֵף יֶרֶק תְּלוּשׁ⁹² - הֲרִי זֶה תּוֹלְדֵת טּוֹחֵן⁹³. וְכֵן הַנוֹסֵר עֲצִים לְהַנּוֹת בְּנִסְרֵת שְׁלֵהֶן⁹⁴, אוֹ הַשֶּׁף לְשׁוֹן שֶׁל מַתְּכֵת -

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

א. מַצּוֹת עֲשֵׂה לָתֵן צְדָקָה לְעֲנִיִּים², כְּפִי מַה שֶׁרְאוּי לְעֲנִי, אִם הֵיטָה יַד הַנּוֹתֵן מְשַׁגֵּת. שְׁנֵאמַר: פְּתַח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ. וְנֵאמַר: וְהַחֲזַקְתָּ בוֹ גֵר וְתוֹשָׁב³; וְחֵי עֲמָךְ. וְנֵאמַר: וְחֵי אַחֶיךָ עֲמָךְ.

2) ראה להלן ה"ז, שמשום דרכי שלום מפרנסים גם עניי גויים עם עניי ישראל. 3) ראה בפ"ג מהל' זכיה ומתנה הי"א, שגם גר תושב מצוה להחיותו.

ב. וְכֹל הַרוֹאֶה עֲנִי מִבְּקֶשׁ וְהַעֲלִים עֵינָיו מִמָּנוֹ וְלֹא נָתַן לוֹ צְדָקָה - עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִאמָץ אֶת לִבְבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֶחֶיךָ הָאֲבִיּוֹן.

ג. לְפִי מַה שֶׁחָסֵר הָעֲנִי⁴ אִתָּהּ מַצּוּה לָתֵן לוֹ: אִם

~ יום ראשון כ' ניסן ~

הלכות מתנות עניים

פרק שביעי

1) יבאר שמצות-עשה ליתן לעני צדקה כפי מה שראוי לעני. ודין לעולם לא ימנע אדם עצמו מלישית השקל. ואם בודקין אחר העני. אם מפרנסין ומכסין עניי גויים עם עניי ישראל. עני המחזיר על הפתחים, והעובר ממקום למקום. עני שאינו רוצה ליקח צדקה, ומי שאינו רוצה ליתן. אם פוסקין צדקה על יתומים. וגבאי צדקה אם לוקחים מהנשים. עניי ביתו קודמים לעניי עירו. והאומר תנו מאתיים זוז לבית הכנסת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ריקם, וְאֶפְלוּ אֶתְּהָ נֹתֵן לוֹ גְרוּגְרַת אַחַת²²; שְׁנֵאֲמַר: אֶל יוֹשֵׁב דֶּךָ נִכְלָם.

18) ברייתא בגיטין סא, א: "מפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל", וכסות בכלל פרנסה (רדב"ז). [וראה פאה פ"ח מ"ז: "לן נותנין לו פרנסת לינה", והיינו מיטה וכסת, כדלהלן בהלכה הסמוכה. ועי' רש"י כתובות מה. ד"ה מפרנסין]. 19) לשון הברייתא בגיטין שם. ומשמע דווקא ביחד עם ישראל, וראה למעלה פ"א ה"ט. 20) ראה שם נט, ב - ש"מפני דרכי שלום" דאורייתא היא. 21) ב"ב שם. וראה בתוספות ד"ה לא, שהמדובר בגבאי צדקה, אבל לדעת רבינו אף היחיד מחויב (רדב"ז). 22) [ביירושלמי פאה פ"ח ה"ה: "המסבכין על הפתחים אין נוקקין להם לכל דבר. אמר רבי יונה, ובלחוד דלא יפחות ליה מן ארגון דיליה", ויתכן כי רבינו גורס שם "מן גרוגרת דיליה"].

ח. אֵין פּוֹחֲתִין לְעֵנִי²³ הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמִקוֹם מִכֶּכֶר אֶחָד הַנִּמְכָּר בְּפוֹנְדִיּוֹן²⁴ בְּשִׁהִיּוֹ הַחֲטִיִּים אֲרֻבַּע סְאִין²⁵ בְּסֻלְעָ²⁶. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ²⁷ כֹּל הַמְדוֹת. וְאֵם לֵן - נֹתֵנִין לוֹ מִצַּע לִישׁוֹן עָלָיו, וְכִסֵּת לְתֵן פִּתְחַת מְרֵאשׁוֹתָיו²⁸, וְשָׁמֶן וְקִטְנִית²⁹. וְאֵם שְׁבַת³⁰ - נֹתֵנִין לוֹ מִזוֹן שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת, וְשָׁמֶן וְקִטְנִית, וְדָג וְיִרְקָ³¹. וְאֵם הִיּוּ מִפִּירִין אוֹתוֹ³² - נֹתֵנִין לוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ³³.

23) פאה פ"ח מ"ז. 24) חצי מעה. 25) שהם עשרים וארבעה קבין. 26) שהוא עשרים וארבע מעות, ונמצא קב חטים נמכר במעה, וחצי קב בפונדיון (= חצי מעה). אבל מאחר שהחנווני מנכה שכרו, אינו מוכר בפונדיון אלא ככר של רובע הקב, דהיינו מזון שתי סעודות. ראה למעלה פ"ו ה"ח. 27) [בפ"א מהל' עירובין הלכות יב"ג]. 28) במשנה שם: "לן, נותנים לו פרנסת לינה", ומפרשת הסוגיא בכבא-בתרא שם, שהם מצע וכסת. 29) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליכרמן עמ' 57..). פרנסת לינה, שמן וקטנית. היינו חוץ מפרנסת לינה, שהוא מיטה וכסת כנ"ל, נותנים לו גם שמן וקטנית ('תוספתא כפשוטה'). 30) במשנה שם. 31) תוספתא, שם. 32) שהוא עני כן טובים. 33) כתובות סז, ב. ולמדו כן מ"די מחסורו אשר יחסר לו" (למעלה ה"ג).

ט. עֵנִי שְׁאִינוּ רוֹצֵה³⁴ לְקַח צְדָקָה - מְעַרְמִינִן עָלָיו וְנֹתֵנִין לוֹ לְשֵׁם מִתְּנָה³⁵ אוֹ לְשֵׁם הַלְוָאָה. וְעֹשִׂיר הַמְרַעִיב³⁶ אֶת עֲצָמוֹ וְעֵינוֹ צָרָה בְּמִמּוֹנוֹ שְׁלֵא יֵאכַל מִמֶּנּוּ וְלֹא יִשְׁתָּה - אֵין מְשַׁגְּיחִין בּוֹ.

34) כתובות, שם. 35) כלומר, פותחין לו לשם מתנה, ואם אינו רוצה - נותנים לו לשם הלוואה (כחכמים שם, ולא כרבי מאיר). 36) שם, כדעת רבי שמעון.

י. מִי שְׁאִינוּ רוֹצֵה³⁷ לְתֵן צְדָקָה אוֹ שְׁתֵּן³⁸ מִעַט מִמֶּה שְׂרָאוֹ לוֹ - בֵּית דִּין כּוֹפִין אוֹתוֹ וּמְפִין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרְדוֹת עַד שְׁתֵּן מֶה שְׁאֲמָדוּהוּ לְתֵן. וְיִוְרְדִין לְנִכְסָיו בְּפָנָיו³⁹ וְלוֹקְחִין מִמֶּנּוּ מֶה שְׂרָאוֹ לוֹ לְתֵן. וּמְשַׁפְּנִין⁴⁰ עַל הַצְדָקָה, וְאֶפְלוּ בְּעַרְבֵי שְׁבַתוֹת.

אֵין לוֹ כְּסוּת - מְכַסִּים אוֹתוֹ, אֵם אֵין לוֹ כְּלֵי בַּיִת - קוֹנִין לוֹ, אֵם אֵין לוֹ אִשָּׁה⁵ - מְשִׂיאִין אוֹתוֹ. וְאֵם הִתְּהָ אִשָּׁה - מְשִׂיאִין אוֹתָהּ לְאִישׁ⁶. אֶפְלוּ הִיָּה דְרַכְוִי⁷ שֶׁל זֶה הָעֵנִי לְרַכֵּב עַל הַסּוּס וְעָבַד רֵץ לְפָנָיו, וְהָעֵנִי וַיִּרַד מִנְכָסָיו - קוֹנִין לוֹ סוּס לְרַכֵּב עָלָיו וְעָבַד לְרוֹץ לְפָנָיו; שְׁנֵאֲמַר: הִי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יַחְסֵר לוֹ. וּמִצָּהָ אֶתְּהָ לְהַשְׁלִים הַסְרוֹנוֹ⁸, וְאֵין אֶתְּהָ מִצָּהָ לְעֹשְׂרוֹ.

4) כתובות סז, ב. 5) שם: "[אשר יחסר] לו, זו אשה, וכן הוא אומר: אעשה לו עזר כנגדו". 6) במשנה, שם. וראה להלן פ"ח ה"ז. 7) כתובות, שם. 8) שם.

ד. יְתוּם שֶׁבָּא לְהַשְׂיֵאוֹ אִשָּׁה⁹ - שׁוֹכְרִין לוֹ בַּיִת וּמִצְיָעִים לוֹ מִטָּה וְכֹל כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ וְאַחַר כֵּף מְשִׂיאִין לוֹ אִשָּׁה.

9) שם.

ה. כָּא הָעֵנִי וְשָׂאֵל הִי מַחְסוּרוֹ וְאֵין יָד הַנּוֹתֵן מְשַׁגֵּת - נֹתֵן לוֹ כְּפִי הַשְּׁגָתָּ דְיוֹ¹⁰. וְכִמָּה? עַד חֲמִישִׁית נִכְסָיו - מִצָּהָ¹¹ מִן הַמְּבַחֵר; וְאַחַד מִעֲשָׂרָה בְּנִכְסָיו - בְּיִנּוּנָיו¹²; פְּחוֹת מִכָּאן - עֵין רְעָה. וְלַעוֹלָם לֹא יִמְנַע עֲצָמוֹ מִשְׁלִישִׁית הַשְּׁקָל¹³ בְּשִׁנָּה, וְכֹל הַנּוֹתֵן פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא קָיָם מִצָּהָ. וְאֶפְלוּ עֵנִי הַמִּתְּפַרְנֵס¹⁴ מִן הַצְדָקָה - חֲזִיב לְתֵן צְדָקָה לְאַחַר.

10) בבא-מציעא לא, ב: "נתון תתן, אין לי אלא מתנה מרובה, מתנה מועטת (אם אי-אפשר לו ליתן מתנה מרובה - רש"י) מניין? תלמוד לומר: נתון תתן" ('אור פני מלך'). 11) כתובות נ, א. "באושא התקינו: המבזבז אל יבזבו יותר מחומש". וכן הוא ביירושלמי פאה פ"א ה"א. 12) שנאמר (דברים יד, כב) "עשר תעשר", ולמדו מכאן ב'ספרי' (הובא ב'תוספות' תענית ט. ד"ה עשר) למעשר כספים. 13) בבא-בתרא ט, א. 14) גיטין ז, ב.

ו. עֵנִי שְׁאֵין מִפִּירִין אוֹתוֹ וְאֲמַר: רַעֵב אָנִי, הַאֲכִילוּנִי - אֵין בּוֹדְקִין¹⁵ אַחֲרָיו שְׁמָא רַמְאֵי הוּא, אֶלָּא מִפְּרִנְסִין אוֹתוֹ מִיָּד¹⁶. הִיָּה עָרֵם וְאֲמַר: פְּסוּנִי - בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שְׁמָא רַמְאֵי הוּא. וְאֵם הִיּוּ מִפִּירִין אוֹתוֹ - מְכַסִּין אוֹתוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ מִיָּד¹⁷, וְאֵין בּוֹדְקִין אַחֲרָיו.

15) בבא-בתרא, שם. 16) שהרי יש לו צער רעב. ונאמר (ישעיה נח, ז) "פרוס לרעב לחמך" - פרוס מיד (שם). 17) 'ירושלמי' פאה פ"ח ה"ו. ובבבלי בבא-בתרא שם: "כי תראה ערום וכסיתו. כשיראה לך", פירושו שאתה מכירו.

ז. מִפְּרִנְסִין וּמְכַסִּין¹⁸ עֵנִי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת עִם עֵנִי יִשְׂרָאֵל¹⁹, מִפְּנֵי דְרַכֵּי שְׁלוֹם²⁰. וְעֵנִי הַמְּחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים - אֵין נֹזְקִין לוֹ לְמִתְּנָה מְרַבָּה, אֲבָל נֹתֵנִין לוֹ מִתְּנָה מוּעָטָת²¹. וְאֶסוּר לְהַחְזִיר אֶת הָעֵנִי שֶׁשָּׂאֵל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בן אביון מאחד אחיך באחד שעריך" - "מאחד אחיך, מלמד שאחיך מאבין קודם לאחיך מאמן; באחד שעריך, יושבי עירך קודמין ליושבי עיר אחרת", ועי' 'כסף משנה' ורדב"ז. (50) הם המקורבים אליו ובאים תמיד לביתו [ראה אבות פ"א מ"ה]. ונראה שכן פירש רבינו, מה שאמרו בבבא-מציעא ע"א, א: "ענייך ועניי עירך, ענייך קודמין". ודלא כפירוש רש"י שם.

יד. מי שְהֵלֵךְ⁵¹ בְּסִחְוֹרָה⁵² וּפְסָקוֹ עָלָיו⁵³ אֲנִשֵּׁי הָעִיר שְהֵלֵךְ שָׁם צְדָקָה - הָרִי זֶה נוֹתֵן לְעֲנִי אוֹתָהּ הָעִיר⁵⁴. וְאִם הָיוּ רַבִּים⁵⁵ וּפְסָקוֹ עָלֵיהֶן צְדָקָה - נוֹתְנִין, וְכִשְׁבָּאִין - מְבִיאִין אוֹתָהּ עִמָּהֶן וּמְפָרְסִין בָּהּ עֲנִי עִירָם. וְאִם יֵשׁ שָׁם חֶבֶר עִיר - יִתְּנֶנָּה לְחֶבֶר עִיר⁵⁶, וְהוּא מְחַלְקָהּ כְּמוֹ שְׂפִירָא לֹו.

(51) מגילה כז, א. (52) כולומר, לישיבת עראי ולא לישיבת קבע (ראה בפ"ה מהל' מלכים ה"ח), שאם דעתו להשתקע שם, חייב הוא בכל הצדקות שבעיר ההיא לעניי אותה העיר, כמפורש בשו"ע יו"ד סי' רנו ס"ה, ועי' ביחושן משפט סי' קסג ס"ב, וראה להלן]. (53) [אף-על-פי שמן הדין אי-אפשר לפסוק עליו כל זמן שלא ישב שם שלשה חדשים לפחות, להלן פ"ט ה"ב]. (54) שכיון שכר פסקו עליו והוא יחיד, בטל הוא לגבי אותה העיר, ואינו יכול לתבוע מהם בחזרה ולהביא לעניי עירו, כמו ברבים להלן. (55) היינו רוב אנשי אותה העיר (רדב"ז). (56) לתלמיד-חכם המתעסק בצרכי ציבור (רש"י שם).

טו. הָאוֹמֵר: תָּנוּ מְאִתֶּיךָ דִּינָר⁵⁷ לְבֵית הַכְּנָסֶת, אוֹ תָּנוּ סֵפֶר תּוֹרָה לְבֵית הַכְּנָסֶת - יִתְּנוּ לְבֵית הַכְּנָסֶת שֶׁהוּא רְגִיל בּוֹ⁵⁸. וְאִם הָיָה רְגִיל בְּשָׁנִים - יִתְּנוּ לְשָׁנֵיהֶן⁵⁹. הָאוֹמֵר תָּנוּ מְאִתֶּיךָ דִּינָרִין לְעֲנִיִּים - יִתְּנוּ לְעֲנִי אוֹתָהּ הָעִיר⁶⁰.

(57) תוספתא בבא-קמא פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 370..). (58) בעיר שהוא דר שם (שו"ע יו"ד סי' רנח ס"ד). (59) חצי לזה וחצי לזה (רדב"ז וש"ך שם סק"ו). ובספר-תורה יקראו בו אלו זמן מה ואלו זמן מה (רדב"ז). (60) שהוא דר בה (שו"ע יו"ד שם ס"ה). שכיון שאמר סתם "לעניים", ודאי שאין דעתו לעניים קרובים בלבד ולא לאחרים (רדב"ז).

~ יום שני כ"א ניסן ~

פְּרָק שְׁמִינִי

(1) יבאר שהצדקה היא בכלל הנדרים, והמתפיס בצדקה. הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר, ואם מותר לשנות הנדבה. אם מקבלין צדקה מן הגוי בפרהסיא. וגוי שנדר לבדק הבית. אין לך מצוה רבה כפדיון שבויים, וקודמת לכל דבר. אם פודין השבויים ביותר משוויין. ואם מבריחין אותם. עבד שנשבה וישראל שבוי שנעשה מומר למצוה אחת. יתום ויתומה שבאו להשיאם מי קודם למי. באשה שקודמת לאיש לכל דבר, ובאנשים מי קודם למי.

(37) בבא-בתרא ח, ב. (38) שם: "רובא אכפיה לרב נתן בר אמי, ושקיל מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה". אף-על-פי שצדקה היא מצות-עשה שמתן שכרה בצדה (דברים טו, ח"י). וכדעת הירושלמי בבא-בתרא סוף פ"ה, שכל מצוה שמתן שכרה בצדה אין בית-דין נענשין עליה, אבל מוזהרים עליה, וכן פסק רבינו בפ"ה מהל' ממרים הט"ו, שיש לבית-דין להכות מכת מרדות על ביזוי אב ואם, ולהעניש כפי מה שראוי, אף-על-פי שגם כיבוד אב ואם, היא מצוה שמתן שכרה בצדה (שמות כ, יב). וכן מפורש בחולין קמא, ב - שהלקו על מצות שילוח הקן, שגם היא מתן שכרה בצדה (דברים כב, ז). ומה שאמרו שם קי, ב - בזה שכפוהו על כיבוד אב - "שבקוהו", היינו שאינם נענשים עליה כעל שאר מצות-עשה. ומה שאמרו שם "אין בית-דין שלמטה מוזהרין עליה", "מוזהרין" לאו דוקא, אלא "נענשין", כמו שאמרו בירושלמי שם (תשובות מיימוני לספר קנין סי' רז). (39) אבל שלא בפניו - לא נכמפורש בכתובות מח, א: "מי שהלך למדינת הים כו", בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא כו' דבר אחר". ודבר אחר, היינו צדקה, כמפורש שם]. (40) בבא-בתרא, שם.

יא. אָדָם שׁוֹעֵי⁴¹ שֶׁהוּא נוֹתֵן צְדָקָה יוֹתֵר מִן הָרְאוּי לוֹ, אוֹ שְׂמַצֵּר לְעַצְמוֹ וְנוֹתֵן לְגַבְאִים פְּדֵי שְׁלֵא יִתְפִּישׁ - אֲסוּר לְתַבְעוֹ וְלְגַבּוֹת מִמֶּנּוּ צְדָקָה. וְגַבְאֵי שְׂמַכְלִימוּ וְשׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ - עֵתִיד לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ; שְׁנֵאמַר: וּפְקַדְתִּי עַל כָּל לַחְצֵי.

(41) בתענית כד, א - אמרו על אלעזר איש בירתא שהיה נותן כל ממונו לצדקה, והיו הגבאים בורחים ממנו שלא יראם. וכן הוא בבבא-בתרא שם, שמי שאינו אמיד - אסור ללוחצו על הצדקה.

יב. אֵין פּוֹסְקִין צְדָקָה⁴² עַל יְתוּמִים⁴³ וְאֶפְלוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, וְאֵף עַל פִּי שֵׁישׁ לְהֵם מִמוֹן הַרְבֵּה⁴⁴. וְאִם פָּסַק הַדִּין עָלֵיהֶם פְּדֵי לְשׁוּם לְהֵן שָׁם - מְתָר⁴⁵. גַּבְאֵי צְדָקָה⁴⁶ לוֹחֲחִין מִן הַנְּשִׂים וּמִן הָעֶבְדִּים⁴⁷ וּמִן הַתִּינוּקוֹת דְּבַר מוּעֵט, אֲבָל לֹא דְבַר מְרֻבָּה; שְׁחֻזְקַת הַמְרֻבָּה גִּבְבָּה אוֹ גִּזְל מִשְׁל אַחֲרִים. וְכַמָּה הוּא מוּעֵט שְׁלָהָן? הַכֹּל לְפִי עֶשֶׂר הַבְּעָלִים וְעִנְיֹתָן⁴⁸.

(42) בבא-בתרא, שם. (43) קטנים, שאינם חייבים במצוות. (44) כן אמרו שם על היתומים של בר מריון, שהיה עשיר גדול. (45) שם. (46) בבא-קמא קיט, א. (47) עבדים כנענים, שכל מה שקנו - קנה רבם (פ"ג מהל' זכיה ומתנה הי"ג). (48) כן הוא בסוגיא שם: "הני (= צמידים ושרשרות זהב) לבני מחוזא, דבר מועט ניהו", שבני מחוזא היו עשירים, ותכשיטים קטנים אלה הם אצלם דבר מועט.

יג. עֲנִי שֶׁהוּא קְרוּבוֹ⁴⁹ - קוֹדֵם לְכָל אָדָם. עֲנִי פִיתוֹ⁵⁰ קוֹדֵמִין לְעֲנִי עִירוֹ. עֲנִי עִירוֹ קוֹדֵמִין לְעֲנִי עִיר אַחֲרָת. שְׁנֵאמַר: לְאֶחִיךָ לְעֲנִיךָ וְלְאֶבְיָנְךָ בְּאַרְצְךָ.

(49) ב'ספרי' פרשת ראה, על הפסוק (דברים טו, ז) "כי יהיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. מי שהתנדב מנורה או נר לבית הפנסת - אסור לשנותה. ואם לדבר מצוה - מתר לשנותה¹⁵, אף על פי שלא נשתקע שם בעליה מעליה, אלא אומרים: זו המנורה או נר של פלוני. ואם נשתקע שם הבעלים מעליה - מתר לשנותה אפילו לדבר הרשות¹⁶.

15) והיינו דווקא בני העיר. אבל הגבאי אסור לשנות. 16) כן נראה בסוגיית הגמרא שם: "גוי שהתנדב וכו' משנשתקע כו' מותר. למאי? אילמא לדבר הרשות - אפילו ישראל נמי", הרי שאם נשתקע מותר גם לדבר הרשות.

ז. במה דברים אמורים? בשעה המתנדב ישראל; אבל אם היה עובד פוככים ומזלות - אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה עד שישתקע שם בעליה מעליה¹⁷; שמה אמר העובד פוככים ומזלות: הקדשתי דבר לבית הפנסת של יהודים ומכרוהו לעצמן.

17) ואז מותר אפילו לדבר הרשות.

ח. עובד פוככים ומזלות שהתנדב לבדק הבית - אין מקבלין ממנו לכתחלה; ואם לקחו ממנו - אין מחזירין לו¹⁸. הנה הדבר מסים, כגון קורה או אבן - מחזירין לו, כדי שלא יהא להן דבר מסים במקדש; שגאמר: לא לכם ולנו וגומר¹⁹. אבל לבית הפנסת - מקבלין מהן לכתחלה²⁰. והוא שגאמר: כדעת ישראל הפרשתי. ואם לא אמר - טעון גניזה, שמה לבו לשמים²¹. ואין מקבלים מהם לחומת ירושלים²² ולא לאמת המים שבה; שגאמר: ולכם אין חלק וזכרון בירושלים²³.

18) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "תני חדא גוי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים הימנו, ותניא אידך אין מקבלין - לא קשיא הא בתחילה הא בסוף". 19) "לבנות בית לאלוקינו". 20) אפילו דבר מסויים. לפי שמהפסוק "לא לכם ולנו", אין ללמוד אלא לבית המקדש בלבד. וכן הוא בברייתא שם: "גוי שהתנדב קורה וכו' בודקין אותו אם אמר כדעת ישראל הפרשתי וכו' ואם לאו - טעונה גניזה, שמה בלבו לשמים" ומכיוון שקורה היא דבר מסויים, כמבואר למעלה, על כרחנו שכאן אין המדובר בבית המקדש אלא בבית הכנסת. 21) לשם הקדש, שאסור בהנאה. 22) וברור הדבר כי דינם כדן בדק הבית, שלכתחילה אין מקבלים מהם שום דבר, ובדיעבד מחזירים דבר מסויים, ודבר שאינו מסויים אין מחזירים. 23) רבינו קיצר הפסוק, כי שם נאמר: "ולכם אין חלק וזכרון בירושלים".

ט. אסור לישראל²⁴ לטל צדקה מן העובדי פוככים ומזלות פרהסיא. ואם אינו יכול להיות בצדקה של

א. הצדקה הרי היא בכלל הנדרים. לפיכך, האומר: הרי עלי²⁵ סלע לצדקה, או הרי סלע זו²⁶ צדקה - חיב לתנה לעניים מיד. ואם אחר - עבר ככל תאחר²⁷; שהרי בידו לתן מיד, ועניים מצויין הן. אין שם עניים - מפריש ומניח²⁸ עד שימצא עניים. ואם התנה שלא יתן עד שימצא עני - אינו צריך להפרישו²⁹. וכן אם התנה בשעה שגדר בצדקה או התנדב אותו שיהיו הגבאין רשאים לשנותה ולצרפה בזקב³⁰ - הרי אלו מתרין.

2) לשון נדר בקרבנות, והיינו "אמר ולא הפריש". 3) לשון נדבה בקרבנות, והיינו הפריש ולא הקריב. 4) "כי תדור נדר - לא תאחר לשלמו". 5) שאף על פי שאינו יכול לקיים הנתינה, יקיים לפחות את ההפרשה. והרי עבירת "בל תאחר" יש בין אמר ולא הפריש ובין הפריש ולא נתן. 6) שתנאו קיים. 7) שאלמלא התנה, אינם רשאים.

ב. המתפס בצדקה - חיב, כשאר הנדרים. כיצד? אומר: הרי סלע זו פזו - הרי זו צדקה. המפריש סלע ואמר: הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: זו - הרי שניה צדקה, ואף על פי שלא פריש³¹.

8) וזו לצדקה, הרי זו צדקה משום יד, שכיוון שאמרו שם: "אם תמצי לומר יש יד לצדקה", נפשטה הבעיא.

ג. הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר - יתן עד שיאמר לא לקח נתפונתי³².

9) למד כן ממשנה בפרק בתרא דמנחות קו: שאם אמר: "פרשתי (נדרתי זהב למקדש) ואיני יודע מה פירשתי, יהא מביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי", והוא הדין לנדרי צדקה.

ד. אחד האומר 'סלע זו צדקה', או האומר 'הרי עלי סלע לצדקה' והפרישו, אם רצה לשנותו באחר³³ - מתר. ואם משהגיע ליד הגבאי - אסור לשנותו. ואם רצו הגבאים לצרף³⁴ המעות ולעשותן דינרין - אינן רשאים³⁵; אלא אם אין שם עניים לחלק - מצרפין לאחרים, אבל לא לעצמן³⁶.

10) כלומר: ללוות סלע זה ולפרוע אחר במקומו, אבל לשנותו למצוה אחרת אסור. 11) "גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק פורטין וכו'". הרי שרק אם אין להם עניים מותר לפרוט, אבל אם יש להם עניים אסור. 12) שמה יחסר, ולפירוש רש"י שמה יפרטו ויקנו הדינרים ביוקר. 13) שמה יחדשם שהחסירו מעט בצירוף או שפרטו בזול.

ה. היה לעניים הנאה בעיני המעות ביד הגבאי כדי לעשות³⁷ לאחרים לתן - הרי אותו הגבאי מתר ללוות אותם המעות של עניים ופורע; שהצדקה אינה כהקדש שאסור להנות בו.

14) לכוף. שאומר להם שאין לו מעות לחלק לעניים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) שם ג: "לא ליסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי - משום פשיעותא" שמא יארע אונס ויפשעו ולא יבנו אחרת - "גבו זווי ומחתי מאי (=גבו כספים והם מונחים למטרה זו מה הדין)? דילמא מיתרמי מילתא דמצוה ומפקי להו". 35) [אולי צריך להיות "וגררום", כעין "ופסלום" שלהלן]. 36) כן הוא שם: שדירתו של אדם אין מוכרין לפדיון שבויים, ולא שיש איסור בדבר שהרי ספר תורה שקדושתו גדולה מקדושת בית הכנסת, התיירו למכרו לפדיון שבויים, אלא שכיוון שאפשר לגבות פדיון מן הצבור, אין למכור את בית הכנסת, ואולם, אם אין אפשרות לגבות מן הצבור, מוכרים אותו.

יב. אין פודין את השבויים פותר על דמיהן³⁷, מפני תקון העולם, שלא יהיו האויבים רודפין אחריהם לשבותם³⁸. ואין מבריהין את השבויים, מפני תקון העולם³⁹, שלא יהיו האויבים מכפידין עליהן⁴⁰ את העל ומרבים בשמירתן.

37) ושמים אותם כעבד הנמכר בשוק. 38) כפי הלשון השנייה שם: "דלא ליגרבו ולייתו טפיי". ולא משום דוחק הציבור כפי הלשון הראשונה שם. ולפי זה אפילו אם בא אחד מן הקרובים לפדותו יותר מכדי דמיו, אין מניחים לו. וכן נראה בכתובות נב. באשה שנשבת, שאין הבעל פודה אותה אלא בכדי דמיה. 39) כדעת תנא קמא ואפילו אם אין כאן אלא שבו אחד. 40) היינו על שבויים אחרים.

יג. מי שפכר עצמו ויבניו לעובדי כוכבים ומזלות, או שלוחה מהן וישבו אותן או אסרוהו בהלואתן: פעם ראשונה ושנייה - מצוה לפדותן, שלישית - אין פודין אותן. אבל פודין את הפנים לאחר מיתת אביהן⁴¹. ואם בקשוהו להרגו - פודין אותו מידם אפלו אחר פמה פעמים.

41) שלא יוטמעו בין הגויים וילמדו מעשיהם, אבל בחיי אביהם, הוא שומר עליהם.

יד. עבד שנשפחה⁴², הואיל וטבל⁴³ לשם עבדות וקבל עליו מצות - פודין אותו פישראל שנשפחה. ושבוי שהמיר לעבודת כוכבים ומזלות, ואפלו למצוה אחת, פגון שהיה אוכל נבלה להכעיס וכיוצא בו - אסור לפדותו⁴⁴.

42) שם לז: "כשם שמצוה לפדות בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים". 43) לאחר שמל. 44) שהוא אפיקורוס, ומצוה להרגו.

טו. האשה קודמת לאיש להאכיל⁴⁵ ולכפות ולהוציא מבית השבי; מפני שהאיש דרפו לחזר, לא האשה, ובשטה מרבה. ואם היו שניהם בשביה ונתבעו שניהן לדבר עברה⁴⁶ - האיש קודם לפדות, לפי שאין דרפו לקף.

ישראל, ואינו יכול לטלה מן העובדי כוכבים ומזלות פצנעה - הרי זה מתר. ומלך או שר²⁵ מן העובדי כוכבים ומזלות ששלח ממון לישראל לצדקה - אין מחזירין אותו לו, משום שלום מלכותו²⁶; אלא נוטלין ממנו, וינתן לעניי עובדי כוכבים ומזלות פסתר, פדי שלא ישמע המלך²⁷.

24) בסנהדרין כו: "אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולים לעדות. הני מילי בפרהסיא אבל בצניעה לא, ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאיפשר ליה לאיתוזני (=לקבל ממנו מזון) בצניעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא, אבל לא איפשר ליה (=לקבל בצניעה) - חיותיה הוא (=פרנסתו היא)". ופירשו שם ש"דבר אחר" הוא קבלת צדקה מן הגוי, ולא רק היחידים אסורים בזה, אלא גם גבאי צדקה אין להם לקבל מהגויים, ורק משום שלום מלכות מותר. 25) שם. במעשה של איפרא הורמיז אמו של שבור מלכא. 26) אבל אלו לא זה אסור משום שנאמר "ביבש קצירה תשברנה", כלומר, כשתכלה זכות הצדקה של הגויים יישרו. 27) ויקפיד. אבל רש"י שם יא. דיבור המתחיל דלא סיימה, כתב שבמעוה המתחלקות לעניים אין גניבת דעת, שאף הם יודעים שישראל גילים לפרנס עניי נכרים כמו שאמרו: "מפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל".

י. פדיון שבויים קודם²⁸ לפרנסת עניים ולכסותן. ואין לה מצוה גדולה כפדיון שבויים, שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערים ועומד בסכנת נפשות²⁹. והמעלים עיניו מפדיונו - הרי זה עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך, ועל לא תעמד על דם רעך³⁰, ועל לא ירדנו פפרך לעיניך³¹. ובטל מצות פתח תפתח את ידך לו, ומצות וחי אחיד עמך, ואהבת לרעך כמוך³², והצל לקחים למנות, והרבה דברים פאלוי³³. ואין לה מצוה רבה כפדיון שבויים.

28) סברת רבינו היא, מאחר שהשבוי הוא בכלל הרעבים והצמאים וגם עומד בסכנת נפשות. 29) שם: "שבי קשה מכולם דכולהו איתנהו ביה", שהוא ביד הגוי לעשות בו כל חפצו, אם למות, אם לחרב, אם לרעב. 30) שעומד בסכנת נפשות. 31) כי בשבי מעבידים אותו בעבודת פרך. 32) שהוא כולל המצוות שבין אדם לחברו. 33) כמו: "הלא פרוס לרעב לחמך ... כי תראה ערום וכסיתו", ועוד.

יא. אנשי העיר שגבו מעות לבגין בית הכנסת, ופא להן דבר מצוה³⁴ - מוציאין בו המעות. קנו אבנים וקורות - לא ימכרום לדבר מצוה, אלא לפדיון שבויים. אף על פי שהביאו את האבנים וגדרום³⁵, ואת הקורות ופסלום, והתקינו הכל לבגין - מוכרין הכל לפדיון שבויים בלבד. אבל אם בנו וגמרו - לא ימכרו את בית הכנסת³⁶, אלא יגבו לפדיון מן הצבור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

45) שם שנינו: "האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי". ובברייתא בכתובות אמרו: "יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסין את היתומה ואחרי כן מפרנסין את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור על הפתחים", הרי שכסות במשנה היא לאו דווקא. והוא הדין מזונות ו"להחיות", היינו באופן שיש סכנת נפשות ואז האיש קודם. (46) במשנה שם: "בזמן ששניהם עומדים בקלקלה", האשה לזנות והאיש למשכב זכור.

טז. יתום ויתומה שפאו להשיא אותן - משיאין האשה קדם לאיש, מפני שבשפתה של אשה מרבה. ולא פחתו לה מממשקל ששה דינרים ורביע דינר⁴⁷ של פסח טהור. ואם יש בפנים של צדקה - נותנין לה לפי כבודה.

~ יום שלישי כ"ב ניסן ~

פרק תשיעי

1) יבאר שבכל עיר שיש בה ישראל מעמידין גבאי צדקה. ודין תענית שמחלקים בו מעות לעניים. הקופה בכמה נגבית ובכמה מתחלקת. ודין גבאי צדקה אם רשאי לפרוש זה מזה. ואם מצא הגבאי מעות בשוק. אם מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה. מי שישב במדינה ל' יום כופין אותו ליתן צדקה. מי שהיה בידו מעות והרי הן עליו חוב. מי מקבל מן הקופה ומן התמחוי. מי שהיה הולך ממקום למקום ותמו לו המעות. מי שהיו לו בתים שדות וכרמים אם מחייבים אותו למכור.

47) "ולא יפחתו לה מחמישים וזו", כלומר, חמישים דינרים.

יז. היו לפנינו עניים הרבה או שבויים הרבה, ואין בפנים כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את פלן - מקדימין את הפהן ללוי, ולוי לישראל, וישראל לחלל⁴⁸, וחלל לשתוקי⁴⁹, ושתוקי לאסופי⁵⁰, ואסופי לממזר⁵¹, וממזר לנתין⁵², ונתין לגר, שהנתין גדל עמנו בקדשה⁵³. וגר קודם לעבד משחרר, לפי שהיה בכלל ארוור⁵⁴.

א. כל עיר שיש בה ישראל - חייבין להעמיד מהם גבאי צדקה, אנשים ידועים ונאמנים⁴, שיהיו מחזירין על העם מערב שבת לערב שבת ולוקחין מקל אחד ואחד מה שהוא ראוי לתן ודבר הקצוב עליו. והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת, ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעה ימים. וזו היא הנקראת קפה.

48) חלל הוא זה שנולד מאיסור כהונה, כגון כהן שנשא גרושה, חללה וזונה. וקדימה זו של ישראל לחלל ושתי הקדימות שלאחריה: חלל לשתוקי ושתוקי לאסופי, לא נזכרו במשנה, אבל חידשם רבינו מדעתו וכן כתב בפירוש המשניות שם. ובטעם קדימת ישראל לחלל כתב שם: "לפי שבת חלל פסולה לכהונה ובת ישראל כשרה לכהונה". (49) "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי". (50) שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו. (51) "לפי שהממזר ודאי והאחרים (=השתוקי והאסופי) ספק". (52) נתין הוא מן הגבעונים שנתנם יהושע לחוטבי עצים ושואבי מים ודוד גזר עליהם ואסרם לבוא בקהל ישראל. והטעם מבואר בברייתא הוריות שם: "זה בא מטיפה כשרה וזה בא מטיפה פסולה". (53) שהרי אבות אבותיו נתגיירו. (54) לפני שנשתחרר כשהיה עבד, ועבד הוא בכלל ארוור, שנאמר "ארוור כנען, עבד עבדים יהיה לאחיו".

2) סנהדרין יז: "כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו וכו' וקופה של צדקה - אין תלמיד-חכם רשאי לדרו בתוכה". (3) בירושלמי קידושין פ"ד הלכה ה: "מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה (= שלא יהיו אלא מן המיוחסין) וכו' תלמוד-לומר מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך, לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך" (אור פני מלך). (4) בבא בתרא י: "לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה, אלא-אם-כן ממונה עליה כרבי חנינא בן תרדיון" - פירוש: נאמן כמותו (תוספות שם ד"ה אלא, ולהלן פ"י הלכה ח). (5) שם ח:

ב. וכן מעמידין גבאין שְלוֹקְחִין בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִקָּל חֶצֶר וְחֶצֶר פֶּת וּמִיָּנִי מֵאֲכָל או פְּרוֹת או מְעוֹת מִמֵּי שְׁמֹתָנָדָב לְפִי שָׁעָה, וּמְחַלְקִין אֶת הַגְּבוּי לְעָרֵב בֵּין הָעֲנִיִּים, וְנוֹתְנִין לְכָל עֲנִי מִמֶּנּוּ פְּרֻסָּת יוֹמוֹ. וְזֶה הַנְּקִירָא תַמְחוּי⁶.

יח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהָיוּ שְׁנִיָּהּן שְׁוִין בְּחֻמָּה; אֲבָל אִם הָיָה כֹהֵן גְּדוֹל⁵⁵ עִם הָאָרֶץ וּמְמַזְר תְּלָמִיד חֻכָּם⁵⁶ - תְּלָמִיד חֻכָּם קוֹדֵם. וְכָל הַגְּדוֹל בְּחֻמָּה⁵⁷ - קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן רַבּוֹ אוֹ אָבִיו, אָף עַל פִּי שֵׁישׁ שֵׁם גְּדוֹל מֵהֶן בְּחֻמָּה - רַבּוֹ אוֹ אָבִיו שֶׁהוּא תְּלָמִיד חֻכָּם⁵⁸ קוֹדֵם לְזֶה שֶׁהוּא גְּדוֹל מֵהֶם בְּחֻמָּה.

6) שם.
ג. מְעוֹלָם לֹא רְאִינוּ וְלֹא שָׁמְעוּנוּ בְּקֹהֵל מִיִּשְׂרָאֵל שְׁאִין לָהֶן קֶפֶה שֶׁל צְדָקָה; אֲבָל תַּמְחוּי - יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵהֲגוּ בוֹ, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא נִהְגּוּ בוֹ. וְהַמְנַהֵג הַפְּשוּט הַיּוֹם, שִׁיָּהִי גְבָאִי הַקֶּפֶה מְחִזְרִין בְּכָל יוֹם וּמְחַלְקִין מְעָרֵב שֶׁבֶת לְעָרֵב שֶׁבֶת⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23) שם ח: שלא יאמרו זה הגובה יחידי, דעתו לגנוב (רש"י שם). (24) ובלבד שייראו שניהם כאחד (שם).

ט. **מִצָּא הַגִּבְּאֵי מְעוֹת בְּשׂוּק²⁵ - לֹא יִתְּנֵם לְתוֹךְ פִּיסוֹ²⁶, אֶלָּא לְתוֹךְ אֲרֻנְקֵי שֵׁל צְדָקָה, וְכִשְׂיִגְיַע לְבִיתוֹ יִטְלֵם.**

25) גמרא שם. (26) שלא יאמרו: מעות של צדקה הוא גונב (רש"י שם).

י. **הִיָּה הַגִּבְּאֵי נוֹשֶׂה²⁷ בְּחִבְרוֹ מְנָה, וּפְרָעוּ בְּשׂוּק - לֹא יִתְּנֵם לְתוֹךְ פִּיסוֹ²⁸, אֶלָּא לְתוֹךְ אֲרֻנְקֵי שֵׁל צְדָקָה, וְכִשְׂיִגְיַע לְבִיתוֹ יִטְלֵם. וְלֹא יִמְנֶה מְעוֹת הַקֶּפֶה שְׁנַיִם שְׁנַיִם²⁹, אֶלָּא אֶחָד אֶחָד, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד³⁰; שְׁנַאֲמַר: וְהִיִּיתֵם נְקִיִּים מִיּוֹ וּמִיִּשְׂרָאֵל³¹.**

27) גמרא שם. (28) משום חדש, כנ"ל. (29) שם. (30) שלא יאמרו: שתים הוא נוטל, ואינו מונה אלא אחת (רש"י שם). (31) יתכן כי זה מוסב לכל מה שלמעלה.

יא. **גִּבְּאֵי צְדָקָה שְׂאִין לָהֶם עֲנִיִּים לְחֵלֶק³² - מִצְרָפִין הַמְּעוֹת דִּינְרִין³³ לְאַחֲרִים, אֲבָל לֹא לְעֲצָמָן³⁴. גִּבְּאֵי תַמְחוּי³⁵ שְׂאִין לָהֶם עֲנִיִּים לְחֵלֶק - מוֹכְרִים לְאַחֲרִים, וְאִין מוֹכְרִים לְעֲצָמָם. וְאִין מִתְּשַׁבֵּים בְּצְדָקָה³⁶ עִם גִּבְּאֵי צְדָקָה, וְלֹא בְּהַקְדֵּשׁ עִם הַגּוֹזְפִין; שְׁנַאֲמַר: אִךְ לֹא יִחָשֵׁב אִתָּם הַפְּסָף הַנֶּתֶן עַל יָדָם, פִּי בְּאִמוּנָה הֵם עוֹשִׂים.**

32) גמרא שם. (33) פורטים המעות הקטנות לדינרים, שהם גדולים יותר. וראה למעלה פ"ח הלכה ד. (34) פן יחשדום שפורטים בזול. (35) בבא בתרא שם. (36) שם ט. כלומר, אין מבקשים מהם דין-יחשבון מהכספים שחילקו.

יב. **מִי שִׁישַׁב בְּמִדְיָה³⁷ שְׁלֹשִׁים יוֹם - פּוֹפִין אוֹתוֹ לְתַן צְדָקָה לְקֶפֶה עִם בְּנֵי הַמִּדְיָה. יֵשֵׁב שָׁם שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים - פּוֹפִין אוֹתוֹ לְתַן תַּמְחוּי. יֵשֵׁב שָׁם שְׁשָׁה חֳדָשִׁים - פּוֹפִין אוֹתוֹ לְתַן צְדָקָה בְּפִסוֹת שְׁמִכְסִים בְּהַ עֲנִי הָעִיר³⁸. יֵשֵׁב שָׁם תְּשַׁעַה חֳדָשִׁים - פּוֹפִין אוֹתוֹ לְתַן צְדָקָה לְקַבּוּרָה שְׁקוּבְרִין בְּהַ אֶת הָעֲנִיִּים, וְעוֹשִׂין לָהֶם כָּל צְרָכֵי קְבוּרָה.**

37) כן הוא שם ח. לפי כתבי-יב מינכן וכתבי-יד פריז "שלושים יום לקופה, שלשה חדשים לתמחוי", וכן הביא מהר"ק שורש יז (ראה ברדב"ז) בשם שני ספרים בגמרא שם. וכן הוא ברי"ף וביד רמ"ה. וכן הוא בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 75 82) לענין קופה, שדי בשלשים יום, והובאה בירושלמי בבא בתרא פ"א הלכה ד. והטעם בזה מפני שהקופה מוכרחת יותר מן התמחוי, שאין לך מקום שאין בו קופה, ויש מקומות שלא נהגו בתמחוי. ראה למעלה הלכה ג (כסף משנה למעלה הלכה ו). (38) [גם כאן פתח במדינה וסיים בעיר, כי היינו הך. וראה למעלה הלכה ז].

7) כן נראה בסנהדרין שם, שער שאין בה קופה של צדקה אסור לתלמיד-חכם לדור בתוכה, ולא מנו גם "תמחוי" (אור פני מלך, וראה להלן בסמוך בדברי הרדב"ז). ועיין להלן הלכה יב. (8) שהרי רשאים בני העיר לעשות תמחוי קופה, כמבואר להלן הלכה ז (רדב"ז).

ד. **בְּתַעֲנִיּוֹת מְחֻלְקִים מְזוֹנוֹת לְעֲנִיִּים. וְכָל תַּעֲנִית⁹ שְׂאֶכְלוּ הָעַם וְלֹנוּ וְלֹא חֵלְקוּ צְדָקָה לְעֲנִיִּים - הָרִי אֵלּוּ כְּשׂוֹפְכֵי דְמַיִם¹⁰, וְעֲלִיהֶם נֶאֱמַר בְּקַבְּלָהּ: צְדָק לְיִין בְּהַ, וְעֵתָה מְרַצְחִים. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁלֹא נִתְּנוּ לָהֶן הַפֶּתַח¹¹ וְהַפְּרוֹת שְׂאוֹכְלִים בְּהֶם הַפֶּתַח, כְּגוֹן תְּמָרִים וְעֵנְבִיִּים¹²; אֲבָל אִם אֶחָד הַמְּעוֹת אוֹ הַחֲטִיִּים¹³ - אִינן כְּשׂוֹפְכֵי דְמַיִם.**

9) סנהדרין לה. (10) שנמצאו העניים רעבים, שהרי נשענו על כך (רש"י שם). (11) שם. (12) שם. שהם דברים המוכנים לסעודה ועליהם סמכו העניים, ולא הכינו דברים אחרים. (13) שם. שעל זה לא סמכו העניים לסעודתם אחרי התענית.

ה. **הַקֶּפֶה אֵינָה נִגְבֵּית אֶלָּא בְּשְׁנַיִם¹⁴, שְׂאִין עוֹשִׂים שְׂרָרָה עַל הַצְּבוּר בְּמִמּוֹן פְּחוֹת מְשֻׁנִּים. וּמִתָּר לְהֶאֱמִין¹⁵ לְאֶחָד הַמְּעוֹת שֵׁל קֶפֶה. וְאֵינָה נִחְלַקַת אֶלָּא בְּשֵׁלֹשָׁה¹⁶, מִפְּנֵי שֶׁהִיא פְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, שְׁנוֹתֵנִים לְכָל אֶחָד דִּי מַחְסוּרוֹ לְשִׁבְתָּהּ. וְהַתַּמְחוּי נִגְבֵּה בְּשֵׁלֹשָׁה, שְׂאִינוּ דְבַר קְצוּב¹⁷, וּמִתְחַלֵּק בְּשֵׁלֹשָׁה.**

14) בבא בתרא שם. ואינה צריכה שלשה, לפי שהיה ידוע כמה סכום שעל כל אחד ליתן, ואין כאן דין (תוספות שם). (15) שם. (16) שם. (17) כן הוא בברייתא שם: "תמחוי נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה, שגבויה וחלוקה שוים", וכפירוש התוספות שם.

ו. **הַתַּמְחוּי¹⁸ נִגְבֵּה בְּכָל יוֹם, וְהַקֶּפֶה - מְעַרְבַּ שִׁבְתָּ לְעַרְבַּ שִׁבְתָּ. וְהַתַּמְחוּי - לְעֲנִי עוֹלָם, וְהַקֶּפֶה לְעֲנִי אוֹתָהּ הָעִיר בְּלִבָּד.**

(18) שם.

ז. **רְשָׁאִין בְּנֵי הָעִיר¹⁹ לַעֲשׂוֹת קֶפֶה תַמְחוּי, וְתַמְחוּי קֶפֶה, וְלִשְׁנוֹתָן לְכָל מָה שְׂיִרְצוּ מִצְרָכֵי צְבוּר²⁰, וְאִךְ עַל פִּי שֵׁלֹא הִתְּנוּ בֵּן בְּשַׁעָה שְׁגָבוּ. וְאִם הָיָה בְּמִדְיָה²¹ חֲכָם גְּדוֹל, שֶׁהִכַּל גּוֹבִין עַל דְּעִתוֹ²² וְהוּא יְחַלֵּק לְעֲנִיִּים כְּפִי מָה שְׂיִרְאָה - הָרִי זֶה רְשָׁאִי לְשִׁנוֹתָן לְכָל מָה שְׂיִרְאָה לוֹ מִצְרָכֵי צְבוּר.**

19) שם. (20) לדעת רבינו תם (בתוספות שם ד"ה ולשנותה) מותר לבני העיר לשנות אפילו לדבר הרשות. (21) (כלומר, בעיר, ועיין מגילה ב: וראה להלן הלכה יב). (22) בבא בתרא ט. מעשה של רב אשי.

ח. **גִּבְּאֵי צְדָקָה אִין רְשָׁאִין לְפָרֵשׁ²³ זֶה מְזָה בְּשׂוּק, אֶלָּא פְּדִי שְׂיִהִיָּה זֶה פּוֹרֵשׁ לְשַׁעַר וְזֶה פּוֹרֵשׁ לְחִנּוֹת וְגוֹבִין²⁴.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

55) שם, לדעת רב פפא. (56) אלא הוא מתפרנס מן היחידים ולא מיד הגבאי, אז אין מחייבין אותו למכור כליו אלא יטול. (57) כלומר, שמתפרנס מקופה של צדקה שבא לידי גבאי. וכן פירש הר"ף שם.

טו. בעל הבית שהיה מהלך לעיר⁵⁸ ותמו לו המעות בדרך ואין לו עתה מה יאכל - הרי זה מתר לקח לקט שכחה ופאה ומעשר עני ולהנות מן הצדקה. ולכשיגיע לביתו - אינו חזק לשלם⁵⁹, שהרי עני היה באותה שעה. הא למה זה דומה? לעני שהעשיר, שאינו חזק לשלם.

(58) פאה פ"ה משנה ד. (59) שם, כחכמים.

טז. מי שהיה לו⁶⁰ בתים⁶¹ שדות וקרמים⁶², ואם מוכרן⁶³ בימי הגשמים מוכרן בזול⁶⁴, ואם הניחן עד ימות החמה מוכרן בשיניהן⁶⁵ - אין מחייבין אותו למכור⁶⁶, אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהן⁶⁷, ולא ידחק עצמו וימכר שלא בזמן מכירה.

(60) ברייתא בבבא קמא ז. לפי דעת הר"ף שם (כסף-משנה). (61) שאינו דר בהם, שהרי אין מחייבים אותו למכור ביתו. כמפורש בפאה פ"ח משנה ח, ראה למעלה הלכה יד (תוספות בבא קמא שם ד"ה מי שהיו). (62) ושיום יותר ממאתים זוז, ראה להלן, שכן מוכח בגמרא שם, לפי נוסחת הר"ף, ולכן הסמיך רבינו הלכה זו להלכה הקודמת "בעל הבית שהיה מהלך וכו'", לפי שגם כאן מדובר בעשיר שהוא עני באותה שעה (רדב"ז). (63) כדעת רבה (שם ז:). (64) לפי שלא יספיק הקונה לזרעם בחורף זה (רש"י שם). (65) לפי שיכול להספיק לחרוש ולזרוע בתחילת החורף (שם). (66) ולהפסיד. (67) כלומר, נותנים לו מעשר עני עד חצי השיווי של נכסיו, שאף אם ימכור נכסיו בחצי המחיר אינו מפסיד כלום, שהרי השלילו לו במעשר עני, שכן אדם מוכר לפעמים בחצי המחיר, אבל לא בפחות מזה. וברעת הר"ף יש מפרשים שנותנים לו מעשר עני בלי מדה ושוי, עד הזמן שיכול למכור נכסיו בחצי המחיר.

יז. היו שאר האדם לוקחין בלקח, והוא אינו מוצא שיקח ממונו אלא בזול מפני שהוא דחוק וטרוד - אין מחייבין אותו למכור⁶⁸, אלא אוכל מעשר עני והולך עד שימכר בשוה וידעו הפל שאינו דחוק למכור.

(68) כנוסחת הר"ף שם: "אי דוול ארעתא דכולי עלמא, ודיליה נמי זולא בהדייהו, אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה (הר שמדובר בששוים יותר ממאתים זוז), ואלא דאייקור ארעתא דכולי עלמא, ודיליה אידי דעילי ונפיק אזוזי זלא ארעיה, אפילו טובא נמי ליספו לה". והשמיט רבינו את הבבא הראשונה, באופן שהזולו השדות - לפי שפשוט הוא, שאינו נוטל מעשר עני (כסף-משנה).

יח. עני שגבו לו⁶⁹ כדי להשלים מהסורו והותירו

יג. מי שיש לו מזון שתי סעודות³⁹ - אסור לו לטל מן התמחווי⁴⁰. היו לו מזון ארבע עשרה סעודות - לא יטל מן הקפה⁴¹. היו לו מאתים זוז⁴², אף על פי שאינו נושא ונותן בהם, [או שיש לו חמשים זוז ונושא ונותן בהם]⁴³ - הרי זה לא יטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינר, אפלו אלה⁴⁴ נותנין לו פאחד - הרי זה מתר לקח⁴⁵. היו בידו⁴⁶ מעות והרי הן עליו חוב⁴⁷ או שהיו ממשכנים לכתבת אשתו⁴⁸ - הרי זה מתר לקח.

(39) פאה פרק ח משנה ז. (40) הואיל ושתי סעודות הוא מאכל ליום אחד, לא יקח מן התמחווי שיחלקו בכל יום (פירוש המשניות). (41) שיקבצו בכל שבוע, שיש שלש סעודות בשבת, ואחת עשרה בימים הנשארים, שתי סעודות בכל יום, אחת ביום ואחת בלילה, מלבד ערב שבת סעודה אחת ביום, וסעודת מוצאי-שבת לא יצטרך אליה בשביל שאכל במנחה יום השבת, והוא השלמת שלש סעודות של שבת (פירוש המשניות). (42) שם משנה ח. (43) נוסף לפי ספרים אחרים, והוא שם במשנה ט. ואמרו שם בירושלמי שחמשים העושים (ריוח) טובים מן מאתים (חסר פרוטה) שאינם עושים. (44) שם. (45) כיון שבעת הנתינה אין לו מאתים זוז. (46) משנה שם. (47) שהוא חייב לאחרים, ומשמע שאינם ממושכנים, ורק בכתובה אמר ממושכנים. ואילו במשנה שם אמרו: "היו ממושכנים לבעל חובו או לכתובת אשתו, הרי זה יטול", הרי שאפילו בבעל-חוב צריך שיהיו ממושכנים. וצריך עיון. [אבל דברי רבינו בנייים על יסוד הסוגיא בכתובות פו. שדין בעל-חוב לגבות ממעות, ודין האשה לגבות כתובתה מקרקע, וראה בפ"ז מהלכות אישות הלכה ד, ולפיכך כתב ממושכנים רק באשה ולא בחובן]. (48) שעשה אותם אפותיקי, שתגבה רק מהם (ט"ז ביו"ד סימן רנג ס"ק ג).

יד. עני שצריך ויש לו חצר וכלי בית, אפלו היו לו כלי כסף וכלי זהב - אין מחייבין אותו⁴⁹ למכור את ביתו ואת כלי תשמישו, אלא מתר לקח, ומצוה לתן⁵⁰. במה דברים אמורים? בכלי אכילה ושתיה⁵¹ ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן; אבל אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגדרת⁵² או עלים⁵³ וכיוצא בהן - מוכרן ולוקח פחות מהן⁵⁴. במה דברים אמורים⁵⁵? קדם שייגע לגבות מן העם⁵⁶; אבל אחר שגובה הצדקה⁵⁷ - מחייבים אותו למכור כליו ולקח אחרים פחותין מהם ואחר כך יטל.

(49) פאה שם משנה ח. (50) שהרי אדרבה, אם אין לו, שוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו (למעלה פ"ז הלכות ג"ד). (51) דברים שהגוף נהנה מהם, שכיון שנתרגל בכלים חשובים, אינו יכול להסתגל לפחותים מהם, והם מאוסים עליו (כתובת סח.). (52) שמגרדים בה במרחץ, שבזה לא שייך לומר שמגרדת פשוטה מאוסה. (53) לכתוש בו חיטים. ואף בו אין טענת מיאוס. (54) שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והיא ציון נפדית במשפט אבל שבי' שהם ישראל נפדין בצדקה (כקושיית המהרש"א) וראה גם ב'בית יוסף': "שלא תבנה ירושלים אלא במשפט, דכתיב ציון במשפט תפדה".

ואולי יש לומר, שאצל הרמב"ם היתה גירסא זו שירושלים היא הנפדית בצדקה ולכן בנוגע למעלת הצדקה כתב "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה", כמשמעות הכתוב ש"ירושלים שהיא ציון נפדית במשפט, אבל ישראל יהיו נפדין בצדקה כנל".

ושינה שם מלשון הגמרא "נפדה" ל"נגאלין" כי הוא בהתאם ללשון הפסוק "במשפט תפדה" היינו שהלשון פדי' נופל על "משפט".

(יין מלכות, ספר זרעים, סימן ט מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) שהרי שקולה צדקה כנגד כל המצוות, כמפורש בבבא בתרא ט, א. ('אור פני מלך'). (3) [הרמב"ם] בסוף דרשתו לקהלת, הביא: "לצדיקי זרע אברהם". וכן הלשון ב'מדרש הגדול' פרשת לך-לך (בראשית יז, ז), ראה ב'אור פני מלך'. (4) יבמות עט, א: "שלשה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים כו' דכתיב למען אשר יצוה את בניו וגו'". (5) הוא מלכות. ראה במלכיס-א ח, כה; י, ט. (6) שבת קלט, א: "אמר עולא, אין ירושלים נפדה אלא בצדקה, שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". ונראה שרבינו גורס שם אין ישראל נפדה (הגר"י פיק שם) [ובסנהדרין צח. לפי כת"י פריז "אין ירושלים נפדה אלא במשפט". וכן נכון לפי הפסוק "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה"].

ב. לעולם אין אדם מעני מן הצדקה⁷, ואין דבר רע ולא הזק נגלל בשביל הצדקה; שנאמר: והיה מעשה הצדקה שלום⁸. כל המרחם - מרחמין עליו⁹; שנאמר: ונתן לך רחמים ורחמך והרבה. וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם - יש לחוש ליחסו¹⁰; שאין האכזריות מצויה אלא בעובדי פוככים ומזלות, שנאמר: אכזרי המה ולא ירחמו. וכל ישראל והנלוה עליהם - פאחים הם, שנאמר: פנים אתם ליי אלהיכם; ואם לא ירחם האח על האח - מי ירחם עליו? ולמי עניי ישראל נושאין עיניהן? העובדי פוככים ומזלות ששונאין אותן ורודפין אחריהן?! הא אין עיניהן תלויזות אלא לאחיהן.

7) ואדרבה מתעשר (תענית ט. ו'תוספות' שם ד"ה עשר). ונאמר (משלי כח, כז) "נותן לרש אין מחסור" ('אור שמח'). (8) נראה שסומך על סופו של אותו פסוק "ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם", שהרי "מעשה הצדקה" נדרש על גבאי צדקה הכופה אחרים ליתן, כמבואר להלן בה"ו. (9) שבת קנא, ב. (10) ששלשה סימנים יש באומה זו: רחמנים וביישנים וגומלי חסדים (יבמות שם, וראה למעלה

על מה שהוא צריך - הרי המותר שלו. מותר עניים - לעניים. מותר שבויים - לשבויים. מותר שבוי - לאותו שבוי. מותר מתים⁷⁰ - למתים⁷¹. מותר המת⁷² - ליורשיו⁷³.

(69) שקלים פ"ב משנה ה. (70) שגבו לצורך מת סתם והותרו. (71) לקבורת אחרים. (72) גבו לצורך קבורת מת זה והותרו. (73) משנה שם, כדעת תנא-קמא.

יט. עני שנתן פרוטה⁷⁴ לתמחוי או פרוטה לקפה - מקבלים ממנו; ואם לא נתן - אין מחיבין אותו לתן⁷⁵. נתנו לו בגדים חדשים והחזיר להן את השחקין⁷⁶ - מקבלין ממנו; ואם לא נתן - אין מחיבין אותו לתן.

(74) תוספתא פאה פ"ד. (75) שמה שאמרנו למעלה (פ"ז הלכה ה), שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה, אין זה אלא כשיש לו כדי פרנסתו. אבל אם אין לו, אינו חייב ליתן (ש"ך יו"ד סימן רנג ס"ק יא). (76) הבגדים הישנים שנשחקו.

~ יום רביעי כ"ג ניסן ~

פרק עשירי

1) יבאר שחייבין אנו להזהר במצות הצדקה יותר מכל המצוות. ודין המעלים ענינו מן הצדקה או הנותנה בסכר פנים רעות. יבאר שיש שמונה מעלות בצדקה זו למעלה מזו. ושידחק האדם עצמו ואל יצטרך לבריות. ומי שאינו צריך ליטול ומרמה את העם.

א. חייבין אנו להזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה². שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו³; שנאמר: כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה⁴. ואין פסא ישראל⁵ מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה; שנאמר: בצדקה תפונני. ואין ישראל נגאלין⁶ אלא בצדקה; שנאמר: ציון במשפט תפדה, ושביה בצדקה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין ישראל נגאלין אלא בצדקה כו'".

המפרשים מציינים למקורו שהוא מדברי הגמרא "אין ירושלים נפדה אלא בצדקה, שנאמר "ציון במשפט תפדה ושבי" בצדקה" אבל לכאורה אין זה מתאים לדברי הרמב"ם כאן שירושלים הם הנפדין בצדקה [אננם ב'עין יעקב' הגירסא "ישראל" (ולא ירושלים) - מתאים לדברי הרמב"ם].

ובכתב-יד פריז הגירסא ב"ש" היא: "אין ירושלים נפדה אלא במשפט" ומתאים ללשון הפסוק שירושלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18) ואילו בעבודת הצדקה, כלומר, בנתינתה, לא נאמר אלא "השקט ובטח", ושלוש גדול מהם (מהרש"א שם).
19) שם ח, ב.

ז. שְׁמֹנֶה מַעֲלוֹת יֵשׁ בְּצִדְקָה זוּ לְמַעַלָּה מִזֹּו: מַעֲלָה גְדוֹלָה שְׁאִין לְמַעַלָּה מִמֶּנָּה - זֶה הַמַּחְזִיק בְּיַד יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶךְ וְנוֹתֵן לוֹ מַתְּנָה אוּ הַלְוָאָה, אוּ עוֹשֶׂה עִמּוֹ שְׂתִפּוֹת²⁰, אוּ מִמְצִיא לוֹ מְלָאכָה, פְּדִי לְחֹזֵק אֶת יָדוֹ עַד שְׁלֹא יִצְטָרֵךְ לְפָרִיזוֹת לְשָׂאֵל. וְעַל זֶה נֶאֱמָר: וְהַחֲזִיקָתָ בּוֹ, גֵר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ. פְּלוֹמֵר: הַחֹזֵק בּוֹ עַד שְׁלֹא יִפֹּל וַיִּצְטָרֵךְ.

20) רבינו מונה ממטה למעלה, כי המלוה היא מעלה יותר גדולה מהמתנה, ועושה שותפות היא מעלה יותר גדולה ממלוה, כמו שאמרו בשבת סג, א: "א"ר שמעון בן לקיש, גדול המלוה (שאין העני בוש בה - רש"י) יותר מן העושה צדקה, ומטיל בכיס (עושה שותפות) יותר מכולם".

ח. פְּחֻתוֹת מְזֵה - הַנּוֹתֵן צְדָקָה לְעֵנִיִּים, וְלֹא יָדַע לְמִי נָתַן, וְלֹא יָדַע הָעֵנִי מִמִּי לָקַח; שֶׁהָרִי זוּ מַצְוָה לְשִׁמְחָה²¹. כְּגוֹן לְשִׁפְתֵי חֲשָׁאִים²² שֶׁהִיָּתָה בְּמַקְדָּשׁ, שֶׁהָיוּ הַצַּדִּיקִים נּוֹתְנִין בָּהּ בְּחֲשָׂאִי, וְהָעֵנִיִּים בְּנִי טוֹבִים מִתְּפָרְנִסִּין מִמֶּנָּה בְּחֲשָׂאִי²³. וְקָרוֹב לָזֶה - הַנּוֹתֵן לְתוֹךְ קֶפֶה שֶׁל צְדָקָה²⁴. וְלֹא יִתֵּן אָדָם לְתוֹךְ קֶפֶה שֶׁל צְדָקָה, אֲלֵא אִם כֵּן יוֹדַע שֶׁהַמֶּנָּה נֶאֱמָן וְחָכֵם וַיּוֹדַע לְהַנְהִיג פְּשׁוּרָה כְּרַבִּי חֲנַנְיָה כֵּן תְּרַדְיוּ²⁵.

21) אף-על-פי שגם אם עושה שלא לשמה, הרי זה צדיק גמור (בבא-בבא י:). 22) שקלים פ"ה מ"ו. 23) כלומר, לוקחים בעצמם ואין איש יודע. 24) בבא-בבא יא, שם. 25) שם, ועי' בתוספות ד"ה אלא, וראה למעלה פ"ט ה"א.

ט. פְּחֻתוֹת מְזֵה²⁶ - שֵׁיִדַּע הַנּוֹתֵן לְמִי יִתֵּן, וְלֹא יָדַע הָעֵנִי מִמִּי לָקַח. כְּגוֹן גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים²⁷, שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין בְּסֶתֶר וּמְשַׁלְּכִין הַמַּעוֹת בְּפִתְחֵי הָעֵנִיִּים. וְכֵּן רְאוּי לַעֲשׂוֹת, וּמַעֲלָה טוֹבָה הִיא, אִם אֵין הַמְּנִין בְּצִדְקָה נוֹהֲגִין פְּשׁוּרָה.

26) בבא-בבא יא, שם. 27) מר עוקבא. וראה בכתובות סז, א.

י. פְּחֻתוֹת מְזֵה²⁸ - שֵׁיִדַּע הָעֵנִי מִמִּי נָטַל, וְלֹא יָדַע הַנּוֹתֵן. כְּגוֹן גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים²⁹, שֶׁהָיוּ צוֹרְרִים הַמַּעוֹת בְּסִדְיָנִיהֶן וּמְפַשְׁלִין לְאַחֲרֵיהֶן, וּבִאֵין הָעֵנִיִּים וְנוֹטְלִין, פְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה לָהֶן בּוֹשָׁה.

28) בבא-בבא יא, שם. 29) רבי אבא, וראה בכתובות, שם. יא. פְּחֻתוֹת מְזֵה - שֵׁיִתֵּן לוֹ פְּדוּ קָדָם שֵׁיִשְׂאֵל.

יב. פְּחֻתוֹת מְזֵה - שֵׁיִתֵּן לוֹ אַחַר שֵׁיִשְׂאֵל.

ה"א). וכן הוא בביצה לב, ב: "וכל מי שאינו מרחם על הבריות, בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו" (אור פני מלך').

ג. כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה - הָרִי זֶה נִקְרָא בְּלִיעֵל¹¹, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרָא עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת בְּלִיעֵל. וּבְעֲבוֹדַת פּוֹכְכִים הוּא אוֹמֵר: יֵצְאוּ אַנְשֵׁים בְּנֵי בְלִיעֵל; וּבְמַעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה הוּא אוֹמֵר: הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעֵל. וְנִקְרָא רְשָׁע, שְׁנֹאמֵר: וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אֶכְזָרִי. וְנִקְרָא חוֹטֵא, שְׁנֹאמֵר: וְקָרָא עֲלֶיךָ אֵל יְיָ וְהָיָה בְּךָ חֲטָא. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קָרוֹב לְשׁוּעַת עֵנִיִּים, שְׁנֹאמֵר: שׁוּעַת עֵנִיִּים אֶתָּה תִּשְׁמַע¹². לְפִיכֶךָ צְרִיךְ לְהַזְהֵר בְּצַעֲקָתְךָ, שֶׁהָרִי בְּרִית פְּרוּתָה לָהֶם; שְׁנֹאמֵר: וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חֲנוּן אֲנִי.

11) כן פירש רבינו את מאמרו של רבי יהושע בן קרחה, בבבא בתרא י, א: "כל המעלים עיניו מן הצדקה, כאילו עובד עבודה-זרה, כתיב הכא השמר לך וגו' בני בליעל וגו'". 12) לא נמצא במקרא, אך באיוב (לד, כח) כתוב: "וצעקת עניים ישמע". והוא בנוסח ברכת השיר "נשמת" של הספרדים (הגהה בדפוסים).

ד. כָּל הַנּוֹתֵן צְדָקָה לְעֵנִי בְּסֶבֶר פְּנִים רַעוֹת וּפְנֵיו כְּבוֹשׁוֹת בְּקַרְקַע, אֶפְלוּ נָתַן לוֹ אֶלֶף זְהוּבִים - אֶבֶד זְכוּתוֹ¹³ וְהִפְסִידָהּ; אֲלֵא נוֹתֵן לוֹ בְּסֶבֶר פְּנִים יְפוֹת וּבִשְׂמֻחָה. וּמִתְאוּנָן עִמּוֹ עַל צָרָתוֹ, שְׁנֹאמֵר: אִם לֹא בְּכִיתִי לְקֶשֶׁה יוֹם, עָגְמָה נַפְשִׁי לְאַבְיוֹן. וּמַדְבֵּר לוֹ דְּבָרֵי תַחֲנוּנִים וְנַחֲוּמִים, שְׁנֹאמֵר: וְלֵב אֲלֶמְנָה אֲרַנֵּן.

13) אין כוונתו שאבד זכותו לגמרי, שהרי להלן הי"ד כותב "פחות מזה שיתן בעצב", משמע שאף בזו יש מצוה.

ה. שְׂאֵל הָעֵנִי מִמֶּךָ וְאֵין בְּיַדְךָ כְּלוֹם לָתֵן לוֹ - פִּיִּסְהוּ בְּדַבְרִים¹⁴. וְאִסוּר לְגַעַר בְּעֵינָיו¹⁵ אוּ לְהַגְבִּיהַ קוֹלוֹ עֲלָיו בְּצַעֲקָה, מִפְּנֵי שְׁלֵבוֹ נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּא. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: לֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה. וְאוֹמֵר: לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפִלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים. וְאוֹי לְמִי שֶׁהַכֹּלִים אֶת הָעֵנִי, אוֹי לוֹ. אֲלֵא יִהְיֶה לוֹ פָּאֵב בֵּין בְּרַחֲמִים בֵּין בְּדַבְרִים, שְׁנֹאמֵר: אֵב אֲנִכִּי לְאַבְיוֹנִים.

14) בבא-בבא ט, ב. 15) כן הוא במשלי (יג, ז): "כופר נפש איש עשרו, ורש לא שמע גערה". וראה ב"כד הקמח" אות צדקה.

ו. הַפּוֹפֶה¹⁶ אַחֲרֵים לָתֵן צְדָקָה וּמַעֲשֶׂה אוֹתָן - שֶׁכָּרוּ גְדוֹל מִשְׁכַּר הַנּוֹתֵן¹⁷; שְׁנֹאמֵר: וְהָיָה מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה שְׁלוֹם¹⁸. וְעַל גַּבְּאֵי צְדָקָה וְכִיִּיצֵא פָּהֶם אוֹמֵר: וּמַצְדִּיקֵי הַרְבִּים בְּפוֹכְכִים¹⁹.

16) בבא-בבא ט, א. 17) כלומר, אפילו מהנותן צדקה ברצונו, שלא בכפייה (ט"ז יו"ד סי' רמט ס"ק ב).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

39) פסחים קיב, א. 40) כן הוא שם קיג, א. "פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא, ולא תימא כהנא אנא, וגברא רבא אנא". 41) הלל הזקן (רבינו בפירושו המשנה, אבות פ"ד מ"ה. ועי' יומא לה:). 42) רב ששת, בגיטין סז, ב (כסף-משנה). 43) רב הונא, בכתובות קה, א. (כסף-משנה, וראה בפירושו המשנה, אבות שם). אולם רש"י מפרש שם, שהיה משקה שדות שלו. 44) רבי יהושע, בברכות כח, א. (כסף-משנה).

יט. כל מי שאינו צריך לטל ומרמה את העם ונוטל - אינו מת מן הזקנה⁴⁵ עד שיצטרף לבריות. והרי הוא בכלל ארור הגבר אשר יבטח באדם. וכל מי שצריך לטל ואינו יכול לחיות אלא אם פן נוטל, כגון זקן או חולה או פעל יסורין, ומגיס דעתו ואינו נוטל - הרי זה שופך דמים⁴⁶, ומתחייב בנפשו, ואין לו בצערו אלא תשאות ואשמות. וכל מי שצריך לטל, וצער ודחוק את השעה וחייה חיי צער כדי שלא יטרחה על הצבור - אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו⁴⁷. ועליו ועל כל פיוצא בזה נאמר: ברוך הגבר אשר יבטח ביה.

45) גירסת המשנה ב"ירושלמי" פאה פ"ח מ"ט. 46) כן הוא שם. ועי' בר"ש שם. 47) משנה שם, ועיי"ש בר"ש, שאף הוא חילק כן, בין אם אינו יכול להספיק לפרנסתו, שהוא שופך דמים, לבין אם יכול להספיק, שהוא בכלל "ברוך הגבר אשר יבטח בה".

סלקו להו הלכות מתנות עניים בסיעתא דשמיא

~ יום חמישי כ"ד ניסן ~

הלכות תרומות

יש בכללן שמונה מצות. שתיים מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזה הוא פָּרֵטָן: (א) להפריש תרומה גדולה. (ב) להפריש תרומת מעשר. (ג) שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה אלא נפריש על הסדר. (ד) שלא יאכל זר תרומה. (ה) שלא יאכל אפלו תושב כהן או שכירו תרומה. (ו) שלא יאכל ערל תרומה. (ז) שלא יאכל כהן טמא תרומה. (ח) שלא תאכל חללה תרומה ולא מוֹרָם מן הקדשים². ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון³

1) יבאר התרומות והמעשרות היכן נוהגים. אי זו היא ארץ ישראל וסוריא וחוצה לארץ. גוי שקנה קרקע בארץ ישראל, ופירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה מארץ ישראל. הקונה שדה בסוריא או הקונה קרקע מן הגוי בסוריא. ישראל שהיה לו קרקע והוריד לה אריס ושלח לו פירות. ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות. ופירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, או איפכא. ודין אילן שנטה לארץ ועומד בחוצה לארץ, או איפכא. תרומות ומעשרות בזמן הזה אם

יג. פחות מזה - שיתן לו פחות מן הראוי בסבר פנים יפות.

יד. פחות מזה - שיתן לו בעצב.

טו. גדולי החכמים³⁰ היו נותנין פרוטה לעני קדם כל תפלה ואחר כך מתפללין; שְׁנֵאמַר: אֲנִי בְצַדֵּק אֲחַזֶּה פְּנֵיךָ.

30) רבי אלעזר - בבא בתרא, שם.

טז. הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים³¹ שאינו חייב במזונותיהן, כדי ללמד הזכרים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבזות; וכן הנותן מזונות לאביו ולאמו³² - הרי זה בכלל הצדקה³³. וצדקה גדולה היא, שהקרוב קודם³⁴. וכל המאכיל ומשקה עניים ויתומים על שלחנו - הרי זה קורא אל יי ויענהו ומתענג; שְׁנֵאמַר: אִזְ תִּקְרָא וְיִי יַעֲנֶהוּ³⁵.

31) יותר משש שנים (כסף-משנה). ומקור הדברים בכתובות ג, א. ולמדו זאת ממה שנאמר (תהלים קו, ג): "עושה צדקה בכל עת". 32) שמצד מצות כיבוד אב ואם, אינו מחוייב לפרנסם אלא מכספם הם, כמו שפסק רבינו בפ"ו מהל' ממרים ה"ג. 33) ראה ב'תוספות' קידושין לב. ד"ה אורו. 34) ראה למעלה פ"ז ה"ג. 35) [וגומר (שם נח, יד): "אז תתענג על ה'"].

יז. צוה חכמים³⁶, שיהיו בני ביתו של אדם עניים ויתומים במקום העבדים³⁷. מוטב לו להשתמש באלו, ויהנו בני אברהם יצחק ויעקב מנכסיו, ולא יהנו בהם זרע הם. שכל המרבה עבדים - בכל יום יום מוסיף חטא וצוץ בעולם³⁸; ואם יהיו עניים בני ביתו - בכל שעה ושעה מוסיף זכיות ומצות.

36) אבות פ"א מ"ה. 37) הכנענים. וראה בפירושו המשניות, שם. 38) באבות פ"ב מ"ז: "מרכה שפחות - מרכה זימה, מרכה עבדים - מרכה גזל".

יח. לעולם ידחק³⁹ אדם עצמו ויתגלגל בצער ואל יצטרף לבריות ואל ישליך עצמו על הצבור. וכן צוה חכמים ואמרו: עשה שבתך חל ואל תצטרף לבריות. ואפלו היה חכם ומכבד והעני - יעסק באמנות, ואפלו באמנות מנולת, ולא יצטרף לבריות. מוטב לפשט עור בהמות נבלות, ולא יאמר לעם⁴⁰: חכם גדול אני, כהן אני, פְּרִנְסוֹנִי. ובכף צוה חכמים. גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים⁴¹ ונושאי הקורות⁴² ושואבי מים⁴³ לגנות ועושי הפרזל והפחמים⁴⁴, ולא שאלו מן הצבור, ולא קבלו מהם כשנתנו להם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הם מן התורה. (2) ובכלל הפרשה גם הניתנה. (3) היינו חזה ושוק של קדשים קלים.

כפושו פלו פארץ ישראל לכל דבר. והארצות שפכש דוד הן הנקראין סוריא.

א. התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית שלא בפני הבית, ונביאים התקינו, שיהו נוהגות אפלו בארץ שנערי, מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורב ישראל הולכין ושבין שם. והחכמים הראשונים התקינו, שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב, מפני שהם סביבות לארץ ישראל.

(18) [אין זו אחלב שנזכרה בספר שופטים "אשר לא הוריש את יושבי עכו וגו' ואת אחלב", שהיא אינה חוצה לארץ. (19) [שהרי מלחמה זו היא מלחמת הרשות ולמלחמת הרשות אין המלך מוציא אלא על פי בית דין הגדול של שבעים ואחד, אבל במלחמת ארץ ישראל שהיא מלחמת מצוה אין צורך בבית הדין הגדול, ולפיכך לא הזכיר רבינו בהלכה הקודמת אלא רוב ישראל]. (20) על פי בית דין הגדול, אבל שלא על פי בית דין הגדול אינו מתקדש בקדושת ישראל, לא יהא אלא ארץ ישראל גופה, שאף היא אינה מתקדשת אלא בכיבוש שהיא מדעת רוב ישראל. ולא כדעת התוספות בגיטין שם שאף אם כבשה יחיד מתקדשת.

(4) ש"כל מצוה שהיא תלויה בארץ (היינו חובת קרקע), אינה נוהגת אלא בארץ". (5) ודווקא בזמן שכל ישראל שם. (6) ידים פרק ד משנה ג: "בבל מעשה נביאים". (7) בבל. (8) ואף על פי שרחוקה היא יותר ממצרים ועמון ומואב ולפיכך תקנו בה מעשר שני בשביעית - סמוכה היא לארץ ישראל יותר מארצות אחרות]. (9) במשנה שם: "מצרים מעשה זקנים". ואף עמון ומואב מעשה זקנים. ולפי שלא היו רוב ישראל הולכים לשם, לא תקנו בה הנביאים. (10) שלא נכבשו על ידי סיחון ולא נתקדשו מעולם בקדושת ארץ ישראל. (11) כלומר, קרובים לארץ ישראל.

ד. סוריא - יש דברים שהיא בהן פארץ ישראל, ויש דברים שהיא בהן פחוצה לארץ. והקונה פה קרקע - קונה פארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות ושביעית. והכל בסוריא מדברי סופרים.

ב. ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא פארצות שפכשן מלך ישראל או נביא מדעת רב ישראל, וזהו הנקרא פכוש רבים. אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום, אפלו מן הארץ שנתנה לאברהם - אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו כל המצות. ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אף על פי שלא נכבשה, כדי שלא יהיה פכוש יחיד פשיעלה כל שבט ושבט ויכבש חלקו.

(21) שאווירה טהור ושהקונה בה בית מן הגוי, מותר לו לומר לגוי לכתוב שטר אפילו בשבת ולענין תרומות ומעשרות ושביעית. (22) שעפרה טמא, והמביא גט מסוריא כמביא מחוצה לארץ וצריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. והמוכר עבדו לסוריא כמוכר לחוצה לארץ. (23) שמן התורה "כיבוש יחיד לאו שמיא כיבוש".

(12) כולל גם הארץ שניתנה לאברהם. (13) בספרים אחרים נוסף "או שופט". (14) כמו שמצאנו ששמואל הנביא הוציא את ישראל למלחמה בפלשתים. (15) אבל שלא מדעת רוב ישראל, אינו אלא כיבוש יחיד, ואינו כיבוש, וכדעת רבי יוסי בעבודה וזה כן. (16) שלא מדעת רוב ישראל. (17) [שכיוון שחלקו לכל שבט חלקו כשהלכו לכבוש, הרי זה מדעת רוב ישראל].

ה. כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדשה ראשונה - פיון שגלו בטלה קדשתן; שקדשה ראשונה, לפי שהיתה מפני הפכוש בלבד, קדשה לשענה ולא קדשה לעתיד לבוא. פיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ, קדשה קדשה שניה העומדת לעולם, לשענה ולעתיד לבוא. והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי פכוש, ולא פשרום מן התרומה והמעשרות, כדי שייסמכו עליהם עניים בשביעית. ורבונו הקדוש התיר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי פכוש. והוא נמנה על אשקלון ופטרם מן המעשרות.

ג. הארצות שפכש דוד חוץ לארץ פנעו, פגון ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיבא בהן, אף על פי שמלך ישראל הוא ועל פי בית דין הגדול הוא עושה - אינן פארץ ישראל לכל דבר ולא פחוצה לארץ לכל דבר, פגון פכל ומצרים; אלא יצאו מכלל חוצה לארץ, ולהיותן פארץ ישראל לא הגיעו. ומפני מה ירדו ממעלת ארץ ישראל? מפני שפכש אותם קדם שיכבש כל ארץ ישראל, אלא נשאר בה משבעה עממים; ואלו תפס כל ארץ פנעו לגבולותיה ואחר פך פכש ארצות אחרות - היה

(24) כלומר, קנו בכיבוש. (25) "וכיוון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש". (26) בימי עזרא. (27) ש"הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל". (28) בהלכות בית הבחירה שם כתב: "וכיוון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו". והכסף משנה שם תמה: "איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה, ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה?". [אולם הדברים מתבארים על פי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובשביעית, עד שיודע לך שאותו מקום חוצה לארץ. וכל ששופע ויורד מטורי אֲמָנוֹם⁴⁴ ולפנים⁴⁵ - ארץ ישׂרָאֵל⁴⁶; מטורי אֲמָנוֹם ולחוצ⁴⁷ - חוצה לארץ. והנסיים שביים⁴⁸ - רואין אותן פאלו חוט מתוים עליהם מטורי אֲמָנוֹם ועד נחל מצרים⁴⁹, מן החוט ולפנים⁵⁰ - ארץ ישׂרָאֵל, מן החוט ולחוצ⁵¹ - חוצה לארץ. וזו היא צורתה:

37) שהוא הגבול שבמערב, שנאמר: "וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול". (38) [לדעת הרמב"ן נכבשה עכו על ידי עולי מצרים ולמד כן ממה שנאמר "אשר לא הוריש את יושבי עכו וגו' וישב האשרי בקרב הכנעני". ואף על פי שמפורש נאמר: "לא הוריש" - גם בבית שאן נאמר כן "ולא הוריש מנשה את יושבי בית שאן וגו'", ואף על פי כן אמרו בחולין ז. שהיא מארץ ישראל. אבל מדברי רבינו (כאן ולהלן הלכה ט), נראה שלא כבשוה גם עולי מצרים, וכפשטות הפסוק הנ"ל, ורק בית שאן שנאמר בה (שם) "וישם את הכנעני למס" - זהו כיבושה, אבל בעכו שלא נאמר כן, אין זה כיבוש. וכמו כן לא נכבש על ידי עולי מצרים כל השטח שמעכו ואילך לצפון מזרח (כדלהלן), שהמהלך מעכו לכזיב - כל הארץ שהמזרח בה היא חוצה לארץ), ולצד מערב עד טורי אֲמָנוֹם כבשו עולי מצרים, ואילו עולי בבל לא כבשו משטח זה אלא עד כזיב בלבד].
39) היא אכזיב שנזכרה בשופטים שם, והיא צפונה מעכו.
40) שכיוון שהולך מעכו לכזיב צפונה, לעולם ימינו הוי למזרח הדרך. (41) שלא כבשוה גם עולי מצרים.
42) היא תקנת יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן איש ירושלים.
43) שכבשוה גם עולי בבל. (44) הוא הר ההר הנזכר בספר במדבר בגבולה הצפוני של ארץ ישראל ותרגם יונתן שם: "טוורוס אומנים". (45) לדרום. (46) [פרט למקומות שבצפון מזרח לעכו, שהם חוצה לארץ]. (47) היינו לצפון. (48) איי הים שבמערב. (49) והוא תחום ארץ ישראל, כמו שנאמר: "ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים". ומהו נחל מצרים? - יש אומרים שהוא הנילוס, ויש אומרים שהוא "וואדי אל עריש". אבל צריך עיון שהרי למעלה כתב שהגבול הדרומי הוא אשקלון. (50) לצפון. (51) לדרום.

ח. מהיכן החזיקו עולי בבל? מפזיב ולפנים⁵² פנגד המזרח⁵³. ומפזיב⁵⁴ ולחוצ⁵⁵ עד אֲמָנָה, והיא אֲמָנוֹם, ועד הנָהָר⁵⁶, והוא נחל מצרים - לא החזיקו בו⁵⁷. ופזיב עצמה - לא החזיקו בה.

52) היינו לדרום. וכן מפורש בשביעית שם: "כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב". (53) [היינו לצד מערב]. (54) כלומר, אבל מכזיב. (55) היינו לצפון. (56) בדרום. (57) כלומר, לא החזיקו בו עולי בבל, אלא עולי מצרים.

ט. אי זו היא סוריא? מארץ ישׂרָאֵל ולמטה⁵⁸ פנגד אַרְם נְהָרִים וְאַרְם צוּבָה, פל יד פרת עד פכל, פגון דמשק ואחלב וחרן ומגבת וכיצא בהן עד שנער.

ההקדמות שלפנינו: א. הכסף משנה כתב, שמלך גוי קונה קניין הגוף בכיבוש מלחמה, משום "דינא דמלכותא דינא", ב. בשיטה מקובצת כתב, ש"דינא דמלכותא" אינו הקנאה ליחיד, אלא הוא צריך לעשות קניין. הרי שיבוש אינו אלא קניין כללי, למלכות הכובשת, אבל לא ליחידים שבאותה מלכות. ג. רבינו פוסק להלכה, שאין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה. מעתה הדברים מבוארים: הקדושה הראשונה הייתה על ידי הכיבוש הכללי, ואף על פי שהיו אחר כך חזקות של כל אחד ואחד לקנות חלקו, כמפורש בקידושין כו. בברייתא של ר' ישמעאל - לא נתכוונו לקדש בהן את הארץ, מאחר שכבר נתקדשה על ידי הכיבוש הכללי, ומכיוון שהכיבוש הזה, הכללי, בטל על ידי הכיבוש, הקניין הכללי של הגויים - בטלה הקדושה, אבל הקדושה השנייה שלא היה בה כיבוש כלל, אלא חזקה ברשיון המלך כורש, ועל ידה נתקדשה הארץ - אף על פי שנכבשה, כיוון שלא בטלו קנייני החזקות של כל אחד ואחד מישׂרָאֵל על ידי הכיבוש הכללי - לא בטלה הקדושה גם אחרי שעשה כל יחיד ויחיד מהגויים קניין פרטי בקרקע שזכה בה, כיוון שהקניין הזה אינו אלא קניין יחיד, כמבואר למעלה, אין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה]. (29) כלומר, לא כבשוה ולא קדשו. (30) כלומר, מעשר עני. (31) ואף על פי ששביעית נוהגת בהם מדרבנן - חייבים בתרומה ובמעשר עני בשביל העניים. (32) הוא רבי - רבי יהודה הנשיא. (33) ופטרה מן מעשרות, כמו אשקלון. והיינו "מפני שלא היו ישראל מצויין שם כל כך והיו מקומות רחוקים מעיקר מקומות הישוב של כיבוש שני". (34) שלא כבשוה עולי בבל. (35) כן מפורש בירושלמי שם, שרבי השתתף בעת שפטרוה מן המעשרות.

ו. נמצא פל העולם לענין מצות התלויות בארץ נחלקת לשלש מחלוקות: ארץ ישׂרָאֵל, וסוריא, וחוצה לארץ. וארץ ישׂרָאֵל נחלקת לשנים: פל שהחזיקו עולי בבל - חלק אחד; וכל שהחזיקו עולי מצרים בלבד - חלק שני. וחוצה לארץ נחלקת לשנים: ארץ מצרים וּשְׁנַעְרָה³⁶ ועמון ומואב - המצות נוהגות בהם מדברי סופרים ונביאים; וישאר הארצות - אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן.

36) היא נזכרת בתורה: "ותהי ראשית ממלכתו בבל וארץ ואכד וכלנה בארץ שנער".

ז. אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים? מרקם שהוא במזרח ארץ ישׂרָאֵל עד הים הגדול³⁷; מאשקלון שהיא לדרום ארץ ישׂרָאֵל עד עכו שהיא בצפון³⁸. הנה מהלך מעכו לכזיב³⁹: פל הארץ שעל ימינו, שהוא מזרח הדרך⁴⁰ - הרי היא פחזקת חוצה לארץ⁴¹, וטמאה משום ארץ העמים⁴², ופטורה מן המעשר ומן השביעית, עד שיודע לך שאותו המקום מארץ ישׂרָאֵל⁴³; וכל הארץ שעל שמאלו, שהוא מערב הדרך - הרי היא פחזקת ארץ ישׂרָאֵל, וטהרה משום ארץ העמים, וחיבת במעשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִיִּשְׂרָאֵל - אֶתָּה מִפְּרִישׁ מִמָּנוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן, אֲבָל טָבֵל שְׂאֵתָה לֹאֲכַח מִן הָעֹבֵד פּוֹכְכִים - אִין אֶתָּה נוֹתֵן לַכֹּהֵן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁהַפְּרִישׁ מִמָּנוּ, אֵלֹא מוֹכְרָה לַכֹּהֵן וְלֹאֲכַח דְּמִיָּה.

(67) הוא גמר מלאכה. (68) ככיוון שנגמרה מלאכתם ברשות הגוי ועל ידי הגוי, אבל אם מירחם הגוי כשהם ביד ישראל הם חייבים במעשר מדבריהם, וכמו כן אם מירחם ישראל כשהם ביד גוי אף הם חייבים]. (69) רוצה לומר: ולא דיגון עובד כוכבים, כמו שאמרו בגיטין מז. "דגנך ולא דיגון גוי" (כלומר, ולא מירוח גוי) וכתב רבינו בתשובה "בעניין מירוח הגוי יראה לי שמירוח הגוי שגזרו חכמים עליו והוא חייב במעשרות מדבריהם (משום גזירת בעלי כיסין) שיש להם קרקעות הרבה וחסים על רוב מעשרות ויקנוהו לגוי וימירחום הגוי ומפקע ליה ממעשר" הוא דגן ישראל שמכרו ישראל לגוי אחר שבא לעונת המעשרות - חייב - משום בעלי כיסין וכו' אבל דגן הגוי עצמו שמרחו הגוי, מעולם לא נגזרה עליו גזרה, אלא פטור הוא לגמרי כדאמרינן התם וכו' דגנך ולא דגון גוי וכו' וכל אלו הדברים מבוארים הן בתחילת הלכות תרומה מחיבור זה שהוא משנה תורה". (70) [כלומר, דווקא אם נתמרחו כשהם ברשות ישראל, ועל ידו, אז הם חייבים במעשר מן התורה, אבל אם נתמרחו על ידי גוי כשהם ברשות ישראל, אינם חייבים אלא מדבריהם, וכמו כן אם נתמרחו על ידי ישראל כשהם ברשות גוי אינם חייבים במעשר מן התורה אלא מדרבנן. וכן כתב רבינו בתשובה "ואם היה ישראל הוא אשר מרח אותם הטבלים וביד ישראל נגמרו, הוא חייב". (71) לפי שהיא שלו כמו המעשר, אלא שאסורה לו באכילה, ולפיכך מוכרה לכהן. (72) בנתינה, אלא מוכרה. (73) וגומר "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר". אבל תרומה גדולה, שלא נזכרה באותו פסוק - דינה בנתינה לכהן.

יב. מִכֵּר הָעֹבֵד פּוֹכְכִים הַפְּרוֹת שְׁלוֹ לְיִשְׂרָאֵל פְּשֵׁהָן מִחֲבָרִין בְּקָרְעָה: אִם עַד שְׁלֹא פָּא לְעֹנַת הַמַּעֲשָׂרוֹת וְנִגְמְרוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל - תְּחִבִּין בְּפֵל, וְנוֹתֵן הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשָׂרוֹת לְבַעְלֵים⁷⁴; וְאִם מְכָרָן אַחַר שִׁבְאוּ לְעֹנַת הַמַּעֲשָׂרוֹת - מִפְּרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר, וְנוֹתֵן מֵהֵן לְבַעְלֵים לְפִי חֶשְׁבוֹנָן⁷⁵. פִּיצֵד? לְקַח תְּבוּאָה זְרוּעָה מִן הָעֹבֵד פּוֹכְכִים אַחַר שֶׁהִבְיָא שְׁלִישׁ וְנִגְמְרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל - מִפְּרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ, וְנוֹתֵן שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמַּעֲשֵׂר לְלוֹי וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לַכֹּהֵן, וּמוֹכֵר לוֹ הַשְּׁלִישׁ.

(74) התרומה ותרומת מעשר לכהן והמעשר ללוי. ומקור הלכה זו במעשרות פרק ה משנה ה, שהלוקח שדה ריק בסוריא עד שלא בא לעונת המעשרות - חייב, הרי שגם בסוריא שיש בה קניין לגוי להפקיעה מידי מעשרות אם קנה ישראל לפני שהגיע לעונת המעשר - נתחייבו ביד ישראל. והוא הדין לארץ ישראל לעניין חיוב נתינה לכהן. (75) גם זה נלמד מהמשנה הנ"ל בסוריא, שרבי אומר שאם

יִצְהַר - הִרִי הִיא פְּסוּרִיא. אֲבָל עַפּוֹ - חוּצָה לְאֶרֶץ⁵⁹, פְּאִשְׁקָלוֹן⁶⁰, וְהֵם תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(58) [כלומר, מחוצה לה. וכתב "למטה" לפי שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות]. (59) כן הוא במשנה גיטין שם (שרבינו מפרש לעניין כיבוש עולי מצרים): "ועכו כצפון", הרי שגם עולי מצרים לא כבשוה. (60) במשנה שם: "ואשקלון כדרום". ולדעת רבינו, היינו שלא כבשוה אפילו עולי מצרים, כנ"ל לגבי עכו. אבל כבר העירו התוספות מהפסוק המפורש: "וילכוד יהודה וגו' ואת אשקלון". ואולי היו שני אשקלון (רדב"ז). אבל מה שכתב רבינו "עכו חוצה לארץ כאשקלון", שמשמע שבאשקלון פשוט לו יותר שהיא חוצה לארץ, צריך עיון מניין לו זה.

י. עֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת שִׁקְנָה קָרְעָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - לֹא הַפְּקִיעָה מִן הַמַּצְווֹת⁶¹, אֵלֹא הִרִי הִיא מִקְדָּשָׁתָה⁶². לְפִיכָךְ, אִם חִזַּר יִשְׂרָאֵל וְלִקְחָה מִמָּנוּ - אֵינָה כְּכּוּשׁ יְחִיד⁶³, אֵלֹא מִפְּרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת וּמְבִיא בְּכוּרִים. וְהַכֹּל מִן הַתּוֹרָה, כְּאִלוֹ לֹא נִמְכְּרָה לְעֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת מְעוֹלָם⁶⁴. וְיֵשׁ קִנְיָן לְעֹבֵד פּוֹכְכִים בְּסוּרִיא⁶⁵ לְהַפְקִיעַ מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת⁶⁶ וּמִן הַשְּׂבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר.

(61) שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי מעשר. (62) [שאם קנה הישראל מפירותיה חייב הוא להפריש מהם תרומות ומעשרות מן התורה]. (63) שאינו כיבוש ואינו חייב שם במעשר מן התורה. (64) [לעניין תרומות ומעשרות אין צורך שיקנה ממנו בחזרה את הקרקע, ואפילו אם לא קנה אלא את הפירות ומרחם, חייב להפריש תרומות ומעשרות מן התורה ואם קנה אותם לפני עונת המעשרות, חייבים גם בנתינה. ומה שכתב רבינו, "חזר ישראל ולקחה ממנו" אינו אלא משום ביכורים, שאף הלוקח פירות מישראל אינו מביא ביכורים, אלא אם קנה גם גוף הקרקע. וכן כתב רבינו "המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו הרי זה מביא ממנה ביכורים מן התורה". (65) שהכל בה מדברי סופרים. (66) אם קנה הפירות בלבד, ולא קנה הקרקע.

יא. פְּרוֹת הָעֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁגָּדְלוּ בְּקָרְעָה שִׁקְנָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: אִם נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּם בְּיַד עֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְרָחֵן⁶⁷ הָעֹבֵד פּוֹכְכִים - פְּטוּרִין מִכָּלוּם⁶⁸; שְׁנֵאמַר: דִּגְנָךְ - וְלֹא דִגְן עֹבֵד פּוֹכְכִים⁶⁹. וְאִם לִקְחָן יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּתְלָשׁוּ קִדְּם שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּן, וְגִמְרָן יִשְׂרָאֵל⁷⁰ - תְּחִבִּין בְּפֵל מִן הַתּוֹרָה. וּמִפְּרִישׁ תְּרוּמָה גְדוּלָּה וְנוֹתְנָה לַכֹּהֵן, וְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמוֹכְרָה לַכֹּהֵן⁷¹, וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן הוּא שְׁלוֹ. מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לְלוֹי בְּמַעֲשֵׂר וְלַכֹּהֵן בְּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר: אִנִּי בְּאֵתִי מִפֶּחַ אִישׁ שְׂאֵין אִתָּם יְכוּלִין לְטַל מִמָּנוּ פְּלוּם. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ לֹא יִתֵּן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לַכֹּהֵן כְּתְרוּמָה גְדוּלָּה⁷²? לְפִי שֶׁנֵּאמַר בְּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר: כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַמַּעֲשֵׂר⁷³; טָבֵל שְׂאֵתָה לֹאֲכַח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יז. **יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה אָרִיס לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּסוּרְיָא - פְּרוּתוֹ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשָׂוֹת; לְפִי שְׂאִין לוֹ בְּגוּף הַקֶּרֶקַע כְּלוּם⁸³, וְיֵשׁ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים קִנְיָן בְּסוּרְיָא לְהַפְקִיעַ מִן הַמַּעֲשָׂוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. וְכֵן הַחוּבֵר וְהַמְקַבֵּל וְהַשׁוֹכֵר⁸⁴ שְׂדֵה מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּסוּרְיָא - פְּטוּר מִן הַתְּרוּמוֹת וּמִן הַמַּעֲשָׂוֹת.**

(83) והרי הוא כקונה פירות. (84) ששכירות אינה קניין הגוף.

יח. **יִשְׂרָאֵל שֶׁלְקַח בְּסוּרְיָא שְׂדֵה מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים עַד שֶׁלֹּא הִבִּיֵּא שְׁלִישׁ, וְחִזַּר וּמְכָרָהּ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים מֵאַחַר שֶׁהִבִּיֵּא שְׁלִישׁ, אִם חִזַּר יִשְׂרָאֵל וּלְקַחָהּ⁸⁵ פַּעַם שְׁנִיָּה - הָרִי זֶה חֵיב בְּתְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת, שֶׁהָרִי נִתְחַיְבָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל⁸⁶.**

(85) כלומר, לקח הקרקע. (86) כיוון שהקרקע ביד ישראל, וגם עונת המעשרות והמירווח בידו, אבל אם לא חזר ולקח הקרקע ממנו, אין הישראל חייב לעשר, שהרי זה כלוקח פירות מן הגוי קודם שבאו לעונת המעשרות, שפטור אף על פי שמירחם הישראל.

יט. **יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ קֶרֶקַע בְּסוּרְיָא וְהוֹרִיד לָהּ אָרִיס, וְשָׁלַח לוֹ הָאָרִיס פְּרוּת⁸⁷ - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִים; שְׂאִינֵי אוֹמֵר: מִן הַשּׁוּק לְקַחְו. וְהוּא שֶׁיְהִיֵּה אוֹתוֹ הַמִּין מְצוּי בְּשׁוּק⁸⁸.**

(87) בירושלמי שם נוסף: "ואמר הרי אלו מעושרין". (88) ואפילו יש מאותו המין בשדהו, שספק דרבנן לקולא.

כ. **שֶׁתְּפוּת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - חֵיבַת בְּתְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת. כִּיצַד? יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁלְקַחוּ שְׂדֵה בְּשִׁתְּפוּת, אֶפְלוּ חִלְקוּ שְׂדֵה בְּקַמְתָּהּ⁸⁹, וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר אִם חִלְקוּ גְדִישׁ⁹⁰ - הָרִי טָבֵל וְחִלְוִין⁹¹ מְעַרְבִין כָּל קֶלַח וְקֶלַח מְחִלְקוּ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים, אִף עַל פִּי שֶׁמֶרְחַן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים. וְחִיּוּבָם מְדַבְּרִיהֶם⁹², כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.**

(89) שיש מקום לומר שהחבר הדבר למפרע שחצייה זה של ישראל וחצייה זה של גוי, אף על פי כן אמרו אין ברירה. (90) שבזה גם רבן שמעון בן גמליאל מודה שאין ברירה, שהרי נתערבו השיבולים. (91) המדובר כשהגוי מירח, ואם כן שלו פטור לגמרי, ושל הישראל חייב מדרבנן. (92) וקיימא לן בדרבנן יש ברירה - כיוון שעיקר חיוב הפירות בארץ ישראל הוא מן התורה, אין בהם ברירה, כמו בדבר שהוא מן התורה.

כא. **בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַמַּעֲשָׂוֹת שֶׁל תּוֹרָה, וּבְשֶׁל תּוֹרָה אִין בְּרָרָה; אֲבָל אִם לְקַחוּ שְׂדֵה בְּסוּרְיָא, הוֹאִיל וְהַמַּעֲשָׂוֹת שֶׁם מְדַבְּרִיהֶם, אֶפְלוּ חִלְקוּ הַגְּדִישׁ - חִלְקוּ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים פְּטוּר מִפְּלוּם⁹³.**

בא לעונת המעשרות חייב לעשר לפי חשבון והוא הדין בארץ ישראל לעניין נתינה לכהן. ותרומה גדולה נתן כולה לכהן.

יג. **יִשְׂרָאֵל שֶׁמְכַר פְּרוּתוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים קָדָם שֶׁיָּבֹאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת וּגְמָרְן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשָׂוֹת⁷⁶. וְאִם אַחַר שֶׁבִּיאָו לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁגְמָרְן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - חֵיב בְּכָל מְדַבְּרִיהֶם⁷⁷. וְכֵן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁגָּמַר פְּרוּת יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְדָגוּנָן בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִּים - אִינָן חֵיבִין בְּתְרוּמָה וּמַעֲשָׂוֹת אֲלֵא מְדַבְּרִיהֶן⁷⁸.**

(76) שהם כפירות הגוי שמרחן הגוי, שפטורים מכלום. (77) הרי הם כפירות ישראל, מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות, ופירות ישראל שנתמרחו ביד גוי חייבים מדרבנן. (78) משום גזירת בעלי כסיין.

יד. **מְכַר עוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל פְּרוּת מְחַבְּרִין אַחַר שֶׁבִּיאָו לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת, וּמְרַחֵן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁷⁹ בְּרִשׁוֹת יִשְׂרָאֵל - אִינָן חֵיבִין בְּתְרוּמָה וּמַעֲשָׂוֹת; הוֹאִיל וּבִיאָו לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת בְּרִשׁוֹת עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמְרַחֵן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּרִשׁוֹת יִשְׂרָאֵל.**

(79) הרי הם כפירות הגוי (מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות) שמירחן גוי, שפטורים מכלום.

טו. **הַקּוֹנֵה שְׂדֵה בְּסוּרְיָא⁸⁰ - חֵיב בְּתְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת מְדַבְּרִיהֶם כְּמוֹ שֶׁיִּתְחַיֵּב מִן הַתּוֹרָה הַקּוֹנֵה בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ⁸¹. אֲבָל הַקּוֹנֵה פְּרוּת מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁸² בְּסוּרְיָא, בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מְחַבְּרִים, אֶפְלוּ קָדָם שֶׁבִּיאָו לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁמֶרְחַן יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְאִינוּ מְקַרְקַע שְׁלוֹ - פְּטוּר.**

(80) וזרעה הישראל, שאפילו היו בה פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות - חייב לעשר. (81) [למעלה הלכה ד, שאף שיש קניין לגוי בסוריא להפקיע מידי מעשרות - כיוון שחזר וקנה ממנו הקרקע, נתחייבה, שאף על פי שקניין זה אינו אלא ככבוש יחיד, חייב על כל פנים מדרבנן, שהרי כל עיקר חיובה של סוריא מדרבנן היא מטעם כבוש יחיד. (82) [במעשרות פרק ה משנה ה: "הלוקח שדה ירק בסוריא וכו'" ורבינו שינה וכתב "פירות", וייתכן כי טעמו משום שאמרו בירושלמי וכן פסק רבינו, שאין מפרישין תרומות ומעשרות על הירק בחוצה לארץ ואפילו במקומות שמפרישים בהם מעשרות].

טז. **קָנָה קֶרֶקַע מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּסוּרְיָא וּפְרוּת מְחַבְּרִין בֵּיהּ: אִם הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת בְּיַד הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - פְּטוּרִין; וְאִם עֲדוּן לֹא הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂוֹת, הוֹאִיל וּקְנָה אוֹתָם עִם הַקֶּרֶקַע - חֵיב לְעֶשֶׂר.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כה. עֲצִיץ נָקוּב שֶׁהָיָה בּוֹ זֶרַע שְׁלֵא הַשְּׂרִישׁ¹⁰⁵, וְהָיָה עֶקְרוֹ בְּאֶרֶץ וְנוֹפוֹ חוּצָה לְאֶרֶץ - הוֹלְכִים אַחַר הַנּוֹף.

105) חוץ לנקב בתוך קרקע ארץ ישראל, שאם השריש בוודאי הולכים אחר העיקר.

כו. הַתְּרוּמָה בְּזֶמַן הַזֶּה, וְאֶפְלוּ בְּמָקוֹם שֶׁהִחֲזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל, וְאֶפְלוּ בִּימֵי עֲזָרָא - אֵינָה מִן הַתּוֹרָה, אֲלָא מִדְּבִרֵיהֶן¹⁰⁶. שְׂאִין לֶךְ תְּרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה אֲלָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּלְבַּד, וּבְזֶמַן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל שָׁם; שְׂנֵאמֵר: כִּי תָבוֹאוּ - בֵּיאת פְּלִכֶם, כְּשֶׁהָיָה בִּירְשָׁה רִאשׁוֹנָה וְכִמוֹ שֶׁהָיוּ עֲתִידִין לַחֲזוֹר בִּירְשָׁה שְׁלִישִׁית, לֹא כְּשֶׁהָיָה בִּירְשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁהָיָה בִּימֵי עֲזָרָא, שֶׁהָיָה בֵּיאת מְקַצְתָּן, וְלִפְיָךְ לֹא חִיבָה אוֹתָן מִן הַתּוֹרָה. וְכֵן יֵרָאֶה לִּי, שֶׁהוּא הַדִּין בְּמַעֲשֵׂרוֹת¹⁰⁷, שְׂאִין חִיבִין בְּזֶמַן הַזֶּה אֲלָא מִדְּבִרֵיהֶם בְּתַרוּמָה¹⁰⁸.

106) כן הוא בפסחים מד. "הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן".
107) שהרי הוקשו התרומות והמעשרות אלו לאלו.
108) וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת סח. "מעשר בזמן הזה חיובו מדרבנן". ומה שכתב רבינו בתחילת הפרק, שהתרומות והמעשרות נהגות בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, היינו לומר שאינם תלויים בבית המקדש, אבל תלויים בבית כולם.

~ יום שישי כ"ה ניסן ~

פְּרָק שְׁנַיִם

1) יבאר הדברים שחייבים בתרומה. לקט ושכחה ופאה אם חייבים בתרומה. וכל הפטורים ממנה, ומן המעשר. ודין אם מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ או איפכא.

א. כָּל אֶכָּל אָדָם², הַנְּשֹׂמֵר³, שְׂגֵדוּלָיו מִן הָאֶרֶץ⁴ - חֵיב בְּתַרוּמָה, וּמִצּוֹת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ⁵ רִאשִׁית לַפֶּהֶן. שְׂנֵאמֵר: רִאשִׁית דְּגַנְךָ תִּירֶשֶׁף וַיִּצְהַרְךָ תִּתֵּן לוֹ; מֵה דְגַן תִּירוֹשׁ וַיִּצְהַר - מֵאֶכָּל בְּנֵי אָדָם וַגְּדוּלָיו מִן הָאֶרֶץ וַיֵּשׁ לוֹ בְּעֵלִים, שְׂנֵאמֵר 'דְּגַנְךָ', אִף כָּל בְּיֹצֵא בְּהֵן⁶ חֵיב בְּתַרוּמָה וְכֵן בְּמַעֲשֵׂרוֹת⁷.

2) ולא מאכל בהמה. במעשרות פרק א משנה א, נאמר: "כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל", ובשבת סח. אמרו: "מעשר במאכל אדם איתא, במאכל בהמה ליתא".
3) למעט הפקר. (4) מעשרות שם, למעט כמהין ופיטיריות, שאינם גדלים (= יונקים) מן הארץ (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פ"ב מהלכות מתנות עניים הלכה ב).
5) כלומר: חוץ מאיסור אכילה שיש עליו, כתוצאה מזה שחייב בתרומה, יש בו גם מצות עשה להפריש. ועיין רש"י גיטין מז: ד"ה מדאורייתא. (6) הרי דעת רבינו, שכל הפירות חייבים בתרומה מדאורייתא (כסף-משנה). וראה להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה ט. (7) בירושלמי מעשרות שם, למדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד,

93) שבדרבנן יש ברירה, וכאילו הוברר מתחילה שחלק שלקח הגוי לא היה מעולם של ישראל. [ולא הזכיר כאן רבינו מי מרח את הפירות. וייתכן כי אם מירחם הגוי, גם חלקו של ישראל פטור, שלא חייבו מירוח הגוי בפירות של ישראל משום גזירת בעלי כסיסין, אלא בארץ ישראל שחייבת מן התורה].

כב. פְּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּצְאוּ חוּצָה לְאֶרֶץ⁹⁴ - פְּטוּרִין מִן הַחֲלָה וּמִן הַתְּרוּמוֹת וּמִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת; שְׂנֵאמֵר: אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה - שָׁמָּה אֶתֶם חִיבִין, בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - פְּטוּרִין. וְאִם יֵצְאוּ לְסוּרְיָא - חֵיבִין מִדְּבִרֵיהֶם⁹⁵. וְכֵן פְּרוֹת חוּצָה לְאֶרֶץ שְׂנֵאמֵר: לְאֶרֶץ⁹⁶ - חֵיבִין בְּחֲלָה; שְׂנֵאמֵר: שָׁמָּה - שָׁמָּה אֶתֶם חֵיבִין בֵּין בְּפִרוֹת הָאֶרֶץ בֵּין בְּפִרוֹת חוּצָה לְאֶרֶץ. וְאִם נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר⁹⁷ בְּיַד יִשְׂרָאֵל⁹⁸ אַחַר שְׂנֵאמֵר: לְאֶרֶץ - חֵיבִין בְּמַעֲשֵׂרוֹת מִדְּבִרֵיהֶם⁹⁹.

94) לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. אבל אם נתחייבו במעשרות ובחלה בארץ ישראל, שוב לא נפטרו בחוצה לארץ. (95) דמאי פרק ו משנה יא: "המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הן חייב לעשר". (96) במעשרות - לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. (97) והוא הדין לחלה. (98) בחוצה לארץ. (99) בין במעשר ובין בחלה. ואם נקבעו בארץ ישראל חייבים בכל מן התורה.

כג. עֶפֶר חוּצָה לְאֶרֶץ שֶׁבָּא בְּסַפִּינָה¹⁰⁰ לְאֶרֶץ, בְּזֶמַן שֶׁהַסַּפִּינָה גּוֹשְׁשֶׁת¹⁰¹ לְאֶרֶץ - הָרִי הַצּוֹמֵחַ בּוֹ חֵיב בְּתַרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת וּשְׁבִיעִית פְּצוּמַח בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עֲצֵמָה.

100) של עץ, שאף על פי שאינה נקובה, דינה כנקובה, לפי שהרטיבות עוברת דרך העץ. (101) "דבקה בארץ וגושי - כמו עפר".

כד. אֵילָן שְׂעוּמַד בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וְנוֹפוֹ נוֹטָה לְאֶרֶץ, או עוֹמֵד בְּאֶרֶץ וְנוֹפוֹ נוֹטָה לְחוּצָה לְאֶרֶץ - הַפֶּל הוֹלֵךְ אַחַר הָעֶקֶר¹⁰². הָיָה מְקַצֵּת שְׂרָשָׁיו בְּאֶרֶץ וּמְקַצְתָּן חוּצָה לְאֶרֶץ, אֶפְלוּ הֵיךָ צָחִיחַ סֵלַע מִבְּדִיל בִּיגִיחָן¹⁰³ - הָרִי טָבֵל וְחֲלִין מְעַרְבִין זֶה בְּזֶה¹⁰⁴.

102) שאם העיקר בחוצה לארץ אף על פי שנופו נוטה לארץ, פטור הוא מתרומות ומעשרות. ואף על פי שאחר המירוח בארץ, הם חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה - לפני המירוח הם פטורים לגמרי ואף אם תרם מהם בעודם בשיבולים, אין תרומתו תרומה כמו בפירות של גוי. ואם העיקר בארץ ישראל, אף על פי שנופו נוטה לחוצה לארץ - דינו כארץ ישראל, ואם הפריש בשיבולים, תרומתו תרומה ומעשרותיו מעשר. אלא שאם מירח בחוצה לארץ, פטור הוא מתרומות ומעשרות. (103) וכל אחד מובדל מחבירו. (104) כרבי שם. שלמעלה האוויר מבלבל ומערבם, ובדבר שהוא מן התורה אמרו: "אין ברירה" וכן אמרו בשותפות גוי וישראל, שטבל וחולין מעורבין זה בזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומן המעשרות³⁰; זרעה לירק - מפריש תרומות ומעשרות מן הירקות ומן הזרע³¹. וכן השבת³² שזרעה לזרע - ירקה פטור; זרעה לירק - מתעשרת זרע וירק, ואינה מתעשרת זרין³³. זרעה לזרין³⁴ - מפריש תרומה ומעשרות מן הזרע ומן הירק ומן הזרין. וכן השתלים³⁶ והגרגר³⁷ שזרע לזרע³⁸ - מתעשרין זרע וירק. פיצד מתעשרין לזרע ולירק? שאם לקט הירק לאכלו - מפריש תרומה ומעשרות ואחר כך יאכל; וכשייבש ויאספ הזרע שלו - מפריש מן הזרע.

28 מעשרות שם משנה ה. והוא זרע גד הנזכר בתורה (פירוש המשנה בדמאי פ"א משנה א.) (29) ז"ל: "ירקה". וכן הוא להלן בענין שבת. וכן במשנה שם. והיינו הנכרת מן העלין (פירוש המשנה שם). (30) שכיון שזרעה לזרע, אין הירק חשוב. (31) כנראה שהוא מאכל אדם (ראה למעלה הלכה ג.) (32) משנה שם, והוא מין תבלין הנקרא "אנעס". (33) גבעולים. ירושלמי שם כדעת חכמים. ודלא כר' אליעזר במשנה שם, שאמר שמתעשרת גם זירים. (34) ירושלמי שם. (35) כלומר, כשם שהשבת אינה מתעשרת זרין, כמו כן שחלים אינם מתעשרים זירים, אף-על-פי שדינם שונה לענין ירק, אם זרעם לזרע. (36) הוא מין ירק. משנה שם כדעת חכמים. (37) כן שמו גם בערבית (פירוש המשנה שם). (38) ירושלמי שם.

ו. הירקות, אף על פי שהן מאכל אדם - אינן תביין במעשרות אלא מדברייהן³⁹. לפי שנאמר במעשר: תבואת זרע⁴⁰ - תבואה וכיוצא בה; אבל הירקות אינן בכלל התבואה. וכן יראה לי, שהיא הדין בתרומה⁴¹. שהרי נאמר בה: דגנך תירשך ויצהרך - כל הדומה לאלו; אבל תרומת הירק - מדברייהם, כמעשר.

39 ירושלמי מעשרות פ"א הלכה א, ובבלי ראש השנה יב. (40) ירושלמי שם. (41) צריך עיון: הרי זה מפורש בירושלמי חלה פ"ד הלכה ד "אבל לירקות אפילו לתרומה גדולה לא חשו כהדא דתני איסי בן עקיבא למעשרות לירקות מדבריהם". וכן הוא בבבלי זבחים עו. "בתרומת ירק דרבנן".

ז. אין מפרישין⁴² תרומות ומעשרות מן הירק בחוצה לארץ, ואפילו במקומות⁴³ שאמרנו⁴⁴ שפרישין בהן מעשרות. וכן ירק הבא מחוצה לארץ לארץ, אף על פי שיש עפר בעקריה⁴⁵ - הרי זה פטור⁴⁶, ולא גזרו עליו⁴⁷. התבואה והקטנית⁴⁸ שזרען לירק - בטלה דעתו אצל כל אדם, והירק שלהן פטור, והזרע תיב בתרומה ומעשרות.

42 ירושלמי חלה שם. (43) כגון שנער, מצרים, עמון ומואב. ולענין סוריא, ראה למעלה פ"א הלכה טו. (44) שם גם הלכה א. (45) וממשיך להוסיף גידולין בארץ.

כב): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וצריך עיון.

ב. הפרישין⁸, אף על פי שאינם מאכל אדם, הואיל ואוכלין אותן בשני רעבון - תביין בתרומה ומעשרות. הסיאה והאזוב והקורנית¹⁰ שזרען מתחלה לאדם¹¹ - תביין כמעשר. וכן כל כיוצא בהן¹². זרען למאכל בהמה, אף על פי שגמלה וחשב עליהן לאדם כשהן מחפרין - פטורין; שמתחשבת חבור¹³ אינה פלום¹⁴. עלו מאליהן בחצר: אם היא חצר המשמרת פרותיה¹⁵ - הרי אלו תביין, שסתמן לאדם; ואם אינה משמרת פרותיה - פטורין¹⁶.

8 ירושלמי חלה פ"ד סוף הלכה ד. שגזרו עליהם בשלש שנות הרעב בימי דוד. (9) כלומר, אף מיעוט בני אדם אינם אוכלים אותם, שאם לא כן, חייבים במעשר כחורבין (להלן פ"א מהלכות מעשר שם). (10) שלשה אלו הם עשבים שצומחים בגנות ובבתים מבלי שיזרעו אותם (פירוש המשניות מעשרות פ"ג משנה ט). (11) נדה נא. (12) מינים הראויים גם למאכל אדם וגם למאכל בהמה. (13) המחשבה שחושב האדם בשעה שהזרע מחובר לקרקע. (14) שם. (15) ואם כן, זהו "נושמר", וחייב במעשרות. (16) שהם הפקר.

ג. זרעוני גנה¹⁷ שאינן נאכלים, כגון זרע לפת וזרע צנון וזרע בצלים וכיוצא בהן¹⁸ - פטורין¹⁹ מן התרומה ומן המעשרות, מפני שאינן אכל אדם. אבל הקצח²⁰ - תביין²¹ בתרומה ובמעשרות.

17 "שאינם ראויים למאכל אדם, והפרי של אותו הזרע מאכל אדם" (פ"א מהלכות כלאים הלכה ח). (18) זרע שומים וזרע חציר (שם). (19) מעשרות פ"ה משנה ח. (20) נזכר בישיעה כח, כה: "והפיץ קצח וכמון". (21) כבית-הלל בעוקצין פ"ג משנה ו.

ד. תמרות²² של תלתן ושל חרדל ושל פול הלכן ושל צלף²³ והקפרסין²⁴ של צלף - פטורין, מפני שאינן פרי²⁵. במה דברים אמורים²⁶ בשזרען לזרע; אבל זרען לירק - הרי אלו תביים. וכן האבינות²⁷ של צלף - תביים, מפני שהן פרי.

22 פרחים (פיה"מ מעשרות פ"ד משנה ו). שכשמתחיל לצמוח נראה במקום צמיחתו כמין רגירי (רע"ב). (23) מין אילן ששמו בערבית "אל נכר" (פירוש המשנה שם). (24) הוא השומר לפרי הצלף (ברכות לו:). (25) כלומר, אינם עיקר הפרי. משנה שם לדעת רבי עקיבא, שאמר "אין מתעשר אלא אבינות מפני שהן פרי". וסובר רבינו שבא לחלוק גם על תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלכן, שלדעת תנא-קמא חייבים הם במעשרות, ועל זה אמר ר"ע שאין מתעשר אלא עיקר הפרי. (26) ירושלמי שם הלכה ה (כסף-משנה). (27) שהן עיקר הפרי, כנ"ל.

ה. פספר²⁸ שזרעה לזרע - ירק²⁹ פטור מן התרומה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפקיר⁶¹. וכן התבואה והזיתים⁶² שלא הביאו שליש - פטורין מן התרומה ומן המעשרות. ומניין יודע?⁶³ כל שזורעה ומצמתה⁶⁴ - פידוע שהביאה שליש - עבר והפריש מתבואה וזיתים שלא הביאו שליש - אינה תרומה⁶⁵.

(59 פאה פ"ד משנה ט. 60) שאין הגוי חייב בלקט שכחה ופאה, ואם השאירם לעניים הרי זה כהפקר לעניים ולא לעשירים, שאינם הפקר (שם פ"ו משנה א). והרי הם פירות של גוי שחייבים בתרומות ומעשרות אם לא נתמרחו אצלו, שהרי אין קנין לגוי להפקיע הארץ מקדושתה (למעלה פ"א הלכות י"א). (61) לעניים ולעשירים, ואז הוא הפקר ופטור מתרומות ומעשרות (בהלכה הסמוכה). (62) מעשרות פ"א משנה ב: "התבואה והזיתים משיכניסו שליש". והביאה רבינו גם בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה. וכתבה כאן בכדי להשלים את רשימת הפטורים מתרומות ומעשרות שהתחיל בה בהלכה ט. (63) ירושלמי שם הלכה ב. (64) [לא כתב "שזורע ומצמיחים", מפני שדין צמיחה לא נאמר אלא בתבואה ולא בזיתים, שבהם הדבר תלוי ב"פרי" ולא בצמיחה, ראה בהלכות מעשר שם הלכה ג והלכה ה]. (65) קידושין סב:

יא. וכן ההפקר - פטור⁶⁶ מן התרומה ומן המעשרות, ואפלו הפקירו העובד פוכבים ומזלות⁶⁷ לו⁶⁷. אבל הזורע שדה הפקר - תיב⁶⁸ בתרומה ומעשרות.

(66) תרומות פ"א משנה ה, ומעשרות שם משנה א. (67) כמבואר בהלכה הקודמת מהמשנה בפאה (פ"ד משנה ט). [והשמיענו בזה, שאף-על-פי שהפקר הוא כמו נדר (נדרים פ"ב הלכה יד), וגוי אינו בדיני נדרים, ואינו מצווה על "בל יחל" (ירושלמי נזיר פ"ט הלכה א), ובכל זאת הפקירו הפקר. ועיין כספ-משנה וראה להלן. והנה בדפוס רומי איתא: "הפקירו הכל" (ועיין כספ-משנה). ואולי צ"ל "הפקירו הכרי", היינו שהפקיר לאחר שעשה כרי בלי מירוח, שאינו גמר מלאכה, (פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג) אבל לאחר מירוח אין ההפקר פוטר מן המעשרות, כמפורש בפאה פ"א משנה ו, ולהלן בהלכות מעשר שם הלכות כ"א]. (68) ירושלמי מעשרות שם הלכה א. והמדובר כשלא נתכוין לזכות בשדה על ידי הזריעה, שהיא אחת מקניני החזקה (פ"א מהלכות מכירה הלכה טז, ועיין בפ"ב מהלכות זכיה ומתנה הלכה א), ואף-על-פי-כן חייב במעשר, כיון שהתבואה אינה הפקר (רדב"ז).

יב. הפקיר קמה⁶⁹ וזכה בה, ועבר והפריש ממנה תרומה⁷⁰ - הרי זו תרומה. אבל אם הפקיר שבלים וזכה בהן, ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה⁷¹. וכן כל המפריש מדבר שאינו תיב תרומה - אינה תרומה. וכן במעשרות. דברים שאין דרך רב בני אדם לזרוע בגנות ובשדות, אלא תזקתן מן ההפקר - פטורים מן התרומה ומן המעשרות. פגון

(46) כן הוא בירושלמי שם סוף הלכה (הגר"א ביו"ד סימן שלא, ס"ק יב). (47) אף-על-פי שפירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים במעשרות (למעלה פ"א הלכה כב) - בירק לא גזרו. (48) תוספתא שביעית פ"ב, אלא שהנוסחה שם משובשת (כספ-משנה). וכן בעירובין כט. "הפול והשעורים שזרען לירק בטלה דעתו, זרען חייב וירקן פטור".

ח. התלתן, אף על פי שאינו אכל אדם פשיקשו⁴⁹, הואיל ורב האדם אוכלין אותו בתחלתן⁵⁰ - הרי הן תיבין בתרומה ומעשר⁵¹.

(49) כן כתב גם להלן (פ"א הלכה ט): "ומפני מה הותרו הכהנים לחוף שערן בתלתן, מפני שאינו ראוי למאכל אדם" (מקור מהתוספתא תרומות פ"י). ועוד כתב להלן (פ"ב הלכה ז): "התלתן והכרשנים של תרומה הואיל ואינו מאכל אדם, הרי זה מותר לעשות את כל מעשיהם בטומאה" (מקורו במעשר שני פ"ב משנה ג). (50) שאם לא כן, לא היו מחייבים אותה בתרומות ומעשרות. וראה להלן. (51) מפורש במעשרות פ"א משנה ג "התלתן משתצמח" (וראה למעלה הלכה ד שהתמרות של התלתן אינן חייבות במעשר לפי שאינן פרי). ויש אומרים שאינם חייבים אלא כל זמן שלא הוקשו (מראה הפנים בירושלמי מעשרות פ"ד הלכה ה, ד"ה מה פליגין).

ט. ואלו פטורין מן התרומה⁵² ומן המעשרות: הלקט והשכחה והפאה⁵³ והפרט והעוללות⁵⁴, אפלו העמיד מהן⁵⁵ פרי⁵⁶. ואם עשה מהן גרן בפודה - הקבעו למעשרות⁵⁷, ומפריש מהן תרומה ומעשרות. אבל אם עשה הגרן בעיר - פטורין⁵⁸; שהרי קול יש להן, שהכל יודעין שהן לקט או שכחה או פאה.

(52) חלה פ"א משנה ג. (53) כל אלה הם הפקר לעניים, והפקר פטור ממעשרות. ולמדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד, כט): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" - יצא הפקר, שידך וידו שוין (ירושלמי שם). (54) הפרט והעוללות לא נזכרו במשנה שם, אבל הואיל והם ממתנות עניים, הרי יש לעני חלק בהם, והרי הם ממועטים מהפסוק הנ"ל "כי אין לו חלק ונחלה עמך", יצאו אלו שיש לעני חלק בהם. (55) העני. (56) אף-על-פי שביירושלמי (כלאים פ"ו הלכה ב) אמרו "העושה כרי מן הלקט וכו' חייב וכו' מפני מראית העין" - פסק רבינו כדעת הבבלי (ברכות מ: וסוטה מג:) שלא הזכירו כרי אלא גורן (כספ-משנה). [רוצה לומר, שאין לחייבו אלא כשמירח פני הכרי, שאז הוא גמר מלאכה לכל העולם, ואז יש כאן מראית העין. אבל אם העמיד כרי ולא מירחו, אף-על-פי שאין דעתו למרחו, שמן הדין זהו גמר מלאכה לחייב בתרומות ומעשרות (פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג) - מראית העין אין כאן, שאולי דעתו עוד למרחו]. (57) נתחייבו במעשר מדרבנן, שהרואה חושב שגדלו בשדהו (רש"י סוטה שם). (58) שם.

י. הלקט והשכחה⁵⁹ והפאה של עובד פוכבים ומזלות - תיבין בתרומה ומעשרות⁶⁰, אלא אם פן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלמה שם. וכן נראה בערוך, ערך נקף ב). וזיתי נקוף העוללות אינם חייבים במעשרות. (78) "הם הזיתים שמלקטים בעלי בתים וכו', כי לקיטת הזיתים יקרא בלשון חכמים מסיקה" (שם). (79) מלבד אותן המעורבות. (80) לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד. (81) המדובר כשמפריש התרומות והמעשרות לאחר שעשה מהם יין ושמן, שאז הכל בלול, ובכל טיפה וטיפה חיוב ופטור כפי מדת התערובת, ראה ראש השנה יג: (ר"ש, מלאכת שלמה, תפארת ישראל ומשנה ראשונה). וראה להלן פ"ג הלכה ד. (82) ממה שישאר בדבר המעורב. (83) "לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד" (פירוש המשנה שם). היינו שמפריש מעשר ראשון ושני ועני על הכל, ומפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר על הכל, אבל אינו חייב לתת ללוי ולעני, ולא לפדות מעשר שני אלא לפי חשבון. אבל תרומה ותרומת מעשר, שהן במיתה, נותן הכל, גם החולין המעורבים בהם - לכהן.

יד. התרומה - לפהו, בין טהורה בין טמאה.⁸⁴ אפלו נטמא הדגן או התירוש פלו קדם שפיריש⁸⁵ - הרי זה חייב להפריש ממנו תרומה בטמאה ולתנה לפהו; שנאמר: ואני נתתי לך את משמרת תרומתי - אחת טהורה ואחת טמאה. הטהורה - נאכלת לפהנים, והטמאה - יהנו בשרפתה. אם היה שמן - מדליקין אותו⁸⁶, ואם היה דגן וכיוצא בו - מסיקין בו את התנור⁸⁷.

(84) שבת כה. (85) כלומר: נטמא לאחר שנתלש, לפני ההפרשה, שהיתה לו שעת הכושר להפרישה בטהרה - אין תרומתו תרומה (רדב"ז להלן פ"ה הלכה ח, מהסוגיא דפסחים לג.). (86) תרומות פ"א משנה י. (87) אבל אסור לתת אותו לבהמה, לפי שמצות התרומה הטמאה בשריפה (תוספות ביצה כג: ד"ה ועל).

טו. וכן תרומת מעשר, אם נטמאת או נטמא המעשר - מפירישין אותה⁸⁸ בטמאה, ונתנת לפהו להנות בשרפתה.

(88) את תרומת המעשר.

טז. כל המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר - מכרף⁸⁹ קדם שפיריש, פדרף שמכרכין על פל המצות⁹⁰, כמו שבארנו בברכות⁹¹.

(89) ראה להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה טז, והמקור מהתוספתא ברכות פ"ו. (90) עובר לעשייתן. (91) פ"א הלכה ג והלכה יב.

יז. אין מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ, אפלו טמאה⁹². ואין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ⁹³. ואם הביא - לא תאכל⁹⁴, מפני שהיא טמאה בארץ הכותים⁹⁵; ולא תשוף, שלא יאמרו: ראינו תרומה שלא נטמאת נשרפת; ולא תחזר

השום פעל פכי⁷², **ובצל של רכפה**⁷³, **וגרים הקלקל**⁷⁴, **ועדשים המצירות**⁷⁵, **וכיוצא בהן**⁷⁶.

(69) ירושלמי שם. (70) שהרי מין הדין היא פטורה, כמפורש בפ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה כז, שהמפקיר כמו וזכה בו פטור מן המעשרות. (71) בירושלמי שם (הובא בראב"ד): "מה בין קמה לשבלים? קמה עד שלא הפקירה עבר והפריש ממנה תרומה אינה תרומה (וכשהפקירה לא הפקיע כלום - ראב"ד), שבלים עד שלא הפקירו עבר והפריש מהן תרומה, הרי זו תרומה" (וכשהפקירם - הפקיע אותם מן התרומה ופטורו - ראב"ד). [וטעם הדבר נראה על-פי מה שכתב הראב"ד בסוף דבריו, שאם עשה מהם גורן חייבים אפילו בעיר, והיינו משום שהכל יודעים שהקמה שלו ואין הכל יודעים שהפקיר, ולפיכך חששו למראית העין גם בעיר (וראה למעלה הלכה ט בלקט שכחה ופאה). ומכיון שאחר המירוח תתחייב בתרומות ומעשרות - גם לפני מירוח, אף-על-פי שפטור, אם עבר והפריש הרי זו תרומה ככל מפריש תרומה בשבלים (להלן פ"ג הלכה יג). וכל זה בהפקיר קמה, אבל הפקיר שבלים, שההפקר היה בשעה שיש חלות של הפרשת תרומה, הפקר זה הוא הפקעת חיוב, ואף-על-פי שאחר המירוח יתחייב כנ"ל, כל זמן שלא מירח, אין תרומתו תרומה. וראה למעלה פ"א הלכה כד, בדין תורם מפירות גוי לפני שמירחם הישראל]. (72) מעשרות פרק ה משנה ח. ובפירוש המשנה שם: "שומין חריפים מאד ואינם ראויים לאכילה, והאוכלן עיניו יורדות דמעות, ולפיכך נקרא בעל בכי" (וראה להלן). (73) שם. ו"הוא בצל שאין לו אלא גלד אחד חריף מאד כשיקרב אל עין האדם מדמע דמעות רבות, תרגום חשרת מים (שמואל"ב כב, יב) רכפת מיא, ואולי הם מיוחסים למקום מן המקומות" (פיה"מ שם). [ראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש שם, שכתב שבעל בכי, שם מקום, על דרך "בוכים" בשופטים ב, א]. (74) במשנה שם: "וגריסין הקלקין". ופירש רבינו שם: "ומן הפולים, מין אחד שהגרגרים שלו גדולים מרובעין מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקין". (75) "הם העדשים שהקצה האחד שלהם חד, ואלו המינים הם מדבריות, אינם נזרעים בגנות, וחזקתם מן ההפקר, ולפיכך פטורין מן המעשרות" (שם). (76) עוד מינים המנויים שם במשנה ובתוספתא [וראה להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה א, ובפ"ח מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב].

יג. נתערב דבר שחייב בתרומה בדבר שאינו חייב, כגון זיתי נקוף⁷⁷ שנחערבו בזיתי מסיק⁷⁸ וענבי עוללות בענבי בציר: אם יש לו פרות אחרות⁷⁹ - מוציא על החייב לפי חשבון⁸⁰; ואם אין לו אלא אלו - מפריש תרומה ותרומת מעשר על הפלו⁸¹, וכאלו הפל חייב בתרומה, ומפריש⁸² מעשר ראשון ושני לפי חשבון דבר החייב⁸³.

(77) חלה פ"ג משנה ט. ובפיה"מ שם: "זיתי נקוף הם הזיתים שמלקטים העניים (והם זיתים של פאה - מלאכת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶחָד מְשֻׁשִׁים. וְאֶלּוֹ נִטְלִין¹² אֶחָד מְשֻׁשִׁים: תְּרוּמַת גְּדוּלֵי תְּרוּמָה¹³ וְעִירוּבֵי תְּרוּמָה¹⁴, וְתְּרוּמַת טְמָאָה¹⁵ שֶׁהִיָּתָה הַטְּמָאָה בְּאִנְסָה אוֹ בְּשִׁגְגָה¹⁶, וְתְּרוּמַת הַקֶּדֶשׁ¹⁷, וְתְּרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ, וְתְּרוּמַת הַקֶּצֶחַ וְהַקְּלִיסִין וְהַתְּרוּבִין וְהַגְּמִזִּיּוֹת¹⁸ וְהַתְּרוּבִין מוֹסִין וְשְׁעוּרִים אֲדוּמִיּוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֶן, וּפְרוֹת עֲצִין שְׁאִינוֹ נְקוּבִים¹⁹. וְכֵן הָאֶפְטָרוֹפְסִין, כְּשֶׁתּוֹרְמִין פְּרוֹת יְתוּמִים²⁰ - תּוֹרְמִין אֶחָד מְשֻׁשִׁים.

9) תוספתא תרומות פ"ה. 10) מדובר כאן בחרובים רגילים שחייבים במעשרות מן התורה, כמפורש בפ"א מהל' מעשר שני ה"ג, ואף-על-פי-כן אין הכהנים מקפידים על תרומה זו, אבל חרובי צלמונה שאינם חייבים במעשר אלא מדרבנן, אין צורך להשמיענו, שהרי הם בכלל עציץ שאינו נקוב (משנה-למלך). 11) מין קטניות ('מלאכת שלמה' תרומות פ"א מ"ד, ע"י"ש). 12) כל זה בתוספתא, שם. 13) חכמים גזרו שכל הגידולים הם תרומה (להלן פ"א הכ"א) ואף-על-פי-כן חייבים בתרומה ובמעשרות (שם הכ"ז), ומכיון שכל הגידולים לכהן, ונמכרים לו בזול (ראה 'תוספות אנשי שם' תרומות פ"ט מ"ד), לא חייבו חכמים להפריש תרומה גדולה יותר מששים ('תוספתא כפשוטה'). וראה בהערה הסמוכה. 14) תרומה שנתערבה בטבל ומכיון שלא אמרו 'מדומע' אלא 'עירובי תרומה', נראה שהמדובר אפילו אם נתערבה סאה תרומה במאה סאה של טבל, שאין כאן איסור מדומע, אלא מוציא סאה ונותן לכהנים והשאר טבל גמור ומפרישו כדין ומותר ('תוספתא כפשוטה' ר'מעדני ארץ' על-פי דברי הראב"ד). אלא כיון שחייבוהו חכמים להוציא סאה לכהן, משום גזל השבט (להלן פ"ג ה"א), לא החמירו עליו בהפרשת תרומה גדולה יותר מששים, וראה בהערה הקודמת. 15) ראה למעלה בתרומה בזמן הזה. 16) אבל בנטמאה במזיד - לא הקילו. וראה חלה פ"ב מ"ז. 17) כגון המקדיש טבלו לאחר מירוה, שלא פקע ממנו חיוב תרומות ומעשרות, והגזבר חייב להפריש, כמו שנראה ב'ירושלמי' תרומות פ"א ה"א ('תוספתא כפשוטה'), ולפי שההקדש הוא המפריש, הקילו חכמים להפריש אחד מששים. 18) מין שקמים (= תאנים רעים) - רש"י בפסחים נה, ב. 19) שאינו חייב בתרומה אלא מדרבנן, ראה להלן פ"ה ה"ט"ז. 20) ויש להם רשות לכך (גיטין נב), ואף-על-פי-כן אינם רשאים לתרום אלא אחד מששים, כמו גזבר של הקדש, שהרי נכסי יתומים הם כהקדש (שם - 'תוספתא כפשוטה').

ד. אין תורמין²¹ תְּרוּמָה זו²² לא בְּמִדָּה וְלֹא בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּמִנְיָן, לְפִי שֶׁלֹּא נֹאמַר בְּהָ שְׁעוּרִים²³, אֶלָּא אוֹמְדִים²⁴ וּמְפָרִישׁ בְּדַעְתּוֹ כְּמוֹ אֶחָד מְשֻׁשִׁים²⁵; אֶבֶל תוֹרֵם הוּא אֵת הַמְּדוּדִים²⁶ וְאֵת הַשְּׁקוּל וְאֵת הַמְּנוּי. וְלֹא יְתָרֵם בְּסֵל וּבְקֶפֶה שְׁמֵדָתָן יְדוּעָה²⁷; אֶבֶל תוֹרֵם הוּא בְּהֶן חֲצִין אוֹ שְׁלִישׁוֹ. וְלֹא יְתָרֵם בְּסָאָה חֲצִיָּה, שְׁחֲצִיָּה²⁸ מִדָּה.

21) תרומות פ"א מ"ז. [וראה להלן, אם אסור לתרום

לְחוּצָה לְאֶרֶץ, שְׁמָא יֹאמְרוּ: מוֹצִיאִין תְּרוּמָה לְחוּצָה לְאֶרֶץ. אֶלָּא מְנִיחִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתְּטַמָּא⁹⁶ טְמָאָה יְדוּעָה לְכָל, אוֹ עַד שֶׁיָּבֹא עָרֵב הַפֶּסַח⁹⁷, אִם הִיָּתָה חֶמֶץ, וְתִשְׁרַף.

92) שעומדת לשריפה, מפני שעשו מעלה שריפתה תהיה בארץ, כמו שמצאנו בקדשים פסולים ששורפים אותם במקומם (שביעית פ"ו משנה ה, ור"ש ורע"ב שם). 93) שם משנה ו. שלא ירדפו הכהנים אחריה ויצאו לחוצה לארץ (ירושלמי שם). 94) ירושלמי חלה פ"ד תחלת הלכה ה. 95) שגזרו עליה טמאה. 96) [אבל לטמא אותה בידים אסור, שלא יאמרו: ראינו תרומה נטמאת. ורק בחוץ לארץ מותר לטמאה אף בידים, כמפורש להלן פ"ב הלכה א]. 97) ירושלמי שם.

~ שבת קודש כ"ו ניסן ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) יבאר שיעור תרומה גדולה מן התורה ומדרבנן. התרומה שאין הכהנים מקפידין עליה. המתכוון לתרום אחד מעשרה ועלה בידו אחד מששים. המפריש מקצת התרומה או מקצת מכרי זה ומקצת מכרי אחר. תרומת מעשר ומי מפריש אותה, ואם מפרישין אותה מאומד. ישראל שהפריש מעשר ראשון כשהוא בשבלים, או בן לוי שלקח מעשר בשבלים. אם תורמים שלא מן המוקף. ודין אם תורם ממין אחד על הכל. הרוצה להפריש תרומה גדולה ותרומת מעשר כאחד.

א. תְּרוּמָה גְּדוּלָה - אֵין לָהּ שְׁעוּרִים² מִן הַתּוֹרָה; שְׁנֵאמַר: רֵאשִׁית דְּגָנְךָ - כָּל שֶׁהוּא³. אֶפְלוּ חֲטָה אַחַת פּוֹטְרֵת הַכְּרִי. וּלְכַתְּחִלָּה⁴ לֹא יִפְרִישׁ אֶלָּא כְּשֶׁעוֹר שְׁנַתְּנוּ חֲכָמִים. וּבְזִמְן הַזֶּה, שֶׁהִיא עוֹמְדַת לְשִׁרְפָה⁵ מִפְּנֵי הַטְּמָאָה - יֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ כָּל שֶׁהוּא לְכַתְּחִלָּה⁶.

2) חולין קלז, ב. 3) 'ירושלמי' תרומות פ"ד סוף ה"ב. 4) מדרבנן. חולין, שם. 5) כלומר, עלולה לבוא לידי שריפה, שיש לפעמים שעוד לא הוכשרה, ולכשתוכשר טמא ('אור שמח', וראה להלן). 6) שאם יפריש כשיעור, יבוא אחר-כך לטמא תרומה ולשרפה, לכן מפרישים רק כלשהו. אבל חלה שנלוושה הרי הוכשרה ונטמאה כבר. ולכן מפרישים גם בזמן הזה אחד ממ"ח, כמפורש בפ"ה מהל' ביכורים ה"ט ('אור שמח'), ובזמן שהיתה תרומה טהורה בישראל, החמירו גם בטמאה להפריש אחד מששים, כדלהלן ה"ג.

ב. וְכִמָּה הוּא שְׁעוּרָה שְׁנַתְּנוּ חֲכָמִים? עֵין יְפָה - אֶחָד מְאַרְבָּעִים⁷, וְהַבְּיֻנוּת - אֶחָד מִחֲמִשִּׁים, רְעָה - אֶחָד מְשֻׁשִׁים. וְלֹא יְפָתָה⁸ מֵאֶחָד מְשֻׁשִׁים.

7) תרומות פ"ד מ"ג. 8) חולין, שם.

ג. כָּל תְּרוּמָה שְׁאִין הַכֹּהֲנִים מְקַפְּדִין עָלֶיהָ⁹, כְּגוֹן תְּרוּמַת הַתְּרוּבִין¹⁰ וְהַקְּלִיסִין¹¹ - נִטְלָת לְכַתְּחִלָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ה. (33) שהרי נתקיימה מחשבתו, שעלה בידו שיעור שהוא פחות ממה שחשב, ובכלל מאתים מנה (כסף-משנה). (34) שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי עלה בידו יותר ממה שחשב (שם).

ו. המפריש³⁵ תרומה ועלתה בידו אפלו אחד מעשרים - תרומתו תרומה. תרם ועלתה בידו אחד מששים³⁶, ויחזור והוסיף לשם תרומה - אותה התוספת חייבת במעשרות, ומפריש ממנה הפהן המעשרות ואחר כך לאכלנה. תרם³⁷ ועלתה בידו אחד מששים³⁸ ואחד - הרי זו תרומה, ויחזור ויתרם פעם שנייה כדי להשלים השעור שבדעתו³⁹. והתוספת הזאת יש לו להפרישה⁴⁰ במדה או במשקל או במנין, אבל לא יפרישה אלא מן המקנה⁴¹ פראשונה⁴².

(35) כתובות צט, ב. (36) תרומות פ"ד מ"ג. (37) בכוונה לתרום כשיעור שאמרו חכמים, כדלהלן בדברי רבינו. (38) משנה, שם. (39) במשנה, שם: "כמות שהוא למוד". ופירש הר"ש: כפי השיעור שהוא רגיל בו: אחד מארבעים, מחמשים או מששים, ועיי"ש בפירושו רבינו. והתוספת הזאת אינה חייבת במעשרות, כהתוספת של המפריש ועלתה בידו אחד מששים (ראה למעלה), שהרי תרם על דעת לתרום כשיעור, ועלה בידו פחות מכשיעור (משנה ראשונה' שם). (40) [כלומר, צריך להפרישה. שאף-על-פי שבראשונה אינו צריך להפריש במדה, לפי שלא נאמר בה שיעור (למעלה ה"ד) - כיון שכבר הפריש בכוונה לתרום כשיעור, נתחייב לתרום כמחשבתו, ולפיכך צריך לתרום התוספת הזו במדה, שלא יפחות. אולם בפירושו המשנה שם, כתב רבינו לפי דעתו שם (שבראשונה אסור להוציא תרומה גדולה במדה), שיותר לו להוציא תוספת זו במדה, ולא כמו שכתבנו, וראה למעלה]. (41) דלא כרבי יהודה, שם. [כלומר, אף-על-פי שבענין מדה אין דין הפרשת תוספת זו כדין הפרשת התרומה בראשונה, וראה ב'כסף משנה' בפ"א מהל' מעשר ה"ו, שכל עיקר הצורך לתרום במוקף אינו אלא מאחר שתורמים באומד - בכל זאת תרום מן המוקף כבראשונה]. (42) שאין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף (להלן ה"ו).

ז. המפריש מקצת התרומה⁴³ - אותו המקצת אינו תרומה, והרי הוא כחלק הפרי⁴⁴. ואף על פי כן צריך להפריש תרומת אותו מקצת ממנו, ולא יפריש עליו מפרות אחרות⁴⁵.

(43) שם מ"א, שהיה בדעתו להפריש עוד. ואין זה דומה למה שכתב (בהלכה הקודמת) בתרם ועלתה בידו אחד מששים ואחד, ששם לא ידע שעלה בידו פחות, ולא היה אז בדעתו להוסיף, ולכן תרומתו תרומה. (44) והרי הוא טבל (פירושו המשנה, שם). (45) במשנה, שם: "אבל לא למקום אחר", אבל רבינו גרס: "אבל לא ממקום אחר", ופירש: "כיון שזה שהוציא, הוציאו לדעת שהוא קצת תרומה". ועיי"ש בפ"א מהל' מעשר הט"ו.

(במדה]. (22) תרומה גדולה. אבל תרומת מעשר אין מפרישים אותה אלא במדה (להלן ה"י-יא). (23) [מהלשון הזו נראה, שאין איסור, וראה להלן]. (24) ב'ירושלמי' שם: אליעזר בן גימל אומר: מנין שאין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין? תלמוד לומר: ונחשב לכם תרומתכם, במחשבה אתה תורם ואין אתה תורם במדה ובמשקל ובמנין". "ואע"פ שזה הכתוב מדבר בתרומת מעשר ונהיא ניטלת דוקא במדה, כדלהלן, נאמר בו העיקר הידוע אצלנו - אם אינו ענין לתרומת מעשר, תנהו ענין לתרומה גדולה. ומה שלא נסמך על זה הפסוק בתרומת מעשר, לפי ששיעורה ידוע, והקפידה התורה על שיעורה ואמרה מעשר מן המעשר" (פירושו המשניות' שם). (25) בציטטה שהביא הראב"ד, כתוב "אחד מחמשים". וכן הגיה הר"י קורקוס (הובא בכסף-משנה), שזוהי עין בינונית, וכל אדם צריך לנהוג כבינוני לא בעין רעה. ויתכן כי דעת רבינו כדעת רש"י בביצה יג, ב - שאין איסור לתרום במדה, אלא שאין צורך למדוד, ואם רוצה לתרום באומד יצא ידי חובתו, שהרי אפילו אם לא יכוין כשיעור, ויתן פחות חיטה אחת - פוטרת את כל הכרי (וכן כתב גם בגיטין לא, א. וכן הביא הרמב"ן שם, בשם רבינו שאומרים כן). וראה להלן. וממה שכתב "אין תורמין וכו'", אין ראייה שאסור לתרום במדה, שהרי זוהי לשון המשנה, ויש לפרשה: אין צורך לתרום במדה, וכו"ל. ולפי זה יש לקיים הגירסא שלפנינו "אחד מששים", והשמיענו בזה, שלא רק התורמים בעין יפה ובעין בינונית אינם צריכים לחשוב שמא יפחתו כנ"ל, אלא אפילו התורם בעין רעה אחד מששים, שאם יעלה בידו פחות מששים, צריך לתרום פעם שנייה כדי להשלים השיעור (כדלהלן ה"ו) - כשהוא תורם אינו צריך לחשוב כך, כיון שמן התורה אין לה שיעור, וחיטה אחת פוטרת את כל הכרי (וכן כתב רש"י בביצה, שם). אלא שאם אירע שעלה בידו פחות מששים, כיון שתרם במחשבה להפריש כשיעור, נתחייב לתרום כמחשבתו וצריך להשלים במדה, ראה להלן ה"ו. אולם ב'פירושו המשניות' שם כתב רבינו, שאסור להוציא תרומה גדולה במדה. וכן נקט ה'מאירי' בגיטין שם כדעת רבינו]. (26) שמודדים אותו הדבר שהוא חייב בתרומה [ולא התרומה עצמה] ומוציאין ממנו באומד (פירושו המשנה, שם). (27) משנה, שם. (28) בדפוס רומי "שחציה", וכן נכון.

ה. המרבה בתרומה²⁹, הואיל ושייר מקצת חליין³⁰ - הרי זו תרומה. אבל אם אמר: כל הפרות האלו תרומה - לא אמר פלוס³¹. המתפונן לתרם אחד מעשרה³², ועלתה בידו אחד מששים - תרומתו תרומה³³. נתפונן לתרם אחד מששים, ועלתה בידו אחד מחמשים - אינה תרומה³⁴.

(29) תרומות פ"ד מ"ה, כרבי טרפון ורבי עקיבא. (30) "למאמר השם יתעלה (במדבר טו, כא) מראשית ולא כל ראשית" (פירושו המשנה שם, והוא ב'ירושלמי' שם ה"ד). (31) חלה פ"א מ"ט: "האומר כל גרני תרומה . . . לא אמר כלום עד שישיר מקצת". (32) תוספתא תרומות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממעשורו; שְׁנֵאָמַר: וְכִי תִקְחוּ מֵאֵת פְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
הַמַּעְשֹׂר. וַיֵּשׁ לְיִשְׂרָאֵל לְהַפְרִישׁ⁵⁵ אוֹתָהּ וּלְתַנּוּ
לָפָּהּ, וַיִּתֵּן הַמַּעְשֹׂר לְלוֹי אַחַר שְׁפִירֵישׁ מִמֶּנּוּ
תְּרוֹמָתוֹ, שֶׁהִיא מַעְשֹׂר מִן הַמַּעְשֹׂר.

54) את התרומות – מעשר. (55) היינו שיש לישראל רשות
להפריש, אבל המצוה מוטלת על הלוי. וכדעת אבא אלעזר
בן גמלא במס' גיטין שם, שלמד כן ממה שנאמר בתרומת
מעשר (במדבר יח, כז): "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן
הגורן" – הוקשה תרומת מעשר לתרומה גדולה, "כשם שיש
לו רשות לבעל הבית לתרום תרומה גדולה, כך יש לו רשות
לבעל הבית לתרום תרומת מעשר", ואף-על-פי שלדעת
אבא אלעזר בן גמלא, וקושט גם בענין הפרשה באומד, ואין
הלכה כמותו (ראה למעלה ה"י) – לענין רשות לישראל
הלכה כמותו, לפי שרב אשי, שהוא בתרא, סובר כמותו,
בגמרא שם (רדב"ז).

יג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהַפְרִישׁ מַעְשֹׂר⁵⁶ רֵאשׁוֹן כֶּשֶׁהוּא
שִׁבְלִים, קֶדֶם שְׂדֵיִדוּשׁ וַיִּפְרִישׁ תְּרוֹמָהּ גְּדוּלָּה, וַנִּתְּנוּ
לְלוֹי - אֵינן הַלוֹי חֵיב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוֹמָהּ גְּדוּלָּה
אַחַר שְׂדֵיִדוּשָׁנּוּ, אֲלָא תְּרוֹמַת מַעְשֹׂר בְּלִבְד⁵⁷. אָבָל אִם
דָּשׁ יִשְׂרָאֵל⁵⁸ וְהַפְרִישׁ הַמַּעְשֹׂר מִן הַדְּגָן קֶדֶם
שְׂפִירֵישׁ תְּרוֹמָהּ גְּדוּלָּה [וַנִּתְּנוּ לְלוֹי - חֵיב הַלוֹי
לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוֹמָהּ גְּדוּלָּה] וְתְּרוֹמַת מַעְשֹׂר;
מֵאַחַר שֶׁנַּעֲשֶׂה דָגָן נִתְחַיֵּב בְּתְרוֹמָהּ, שְׁנֵאָמַר: רֵאשִׁית
דְּגַנְךָ⁵⁹.

56) ברכות מז, א. 57) שם למדו כן ממה שנאמר (שם,
כז): "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר", "מעשר
מן המעשר אמרת לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר
מן המעשר". 58) וגם מירח (כסף-משנה), וכן כתב רבינו
בפירוש המשנה בברכות פ"ז מ"א. וכן בגמרא שם: "אי
הכי, אפילו הקדימו בכרי נמי וכו'". 59) שם למדו כן
ממה שנאמר (שם, כט): "מכל (מעשרותיכם) [מתנותיכם]
תרימו את כל תרומת ה'" – הרי שחייב להפריש את כל
התרומות, וגם תרומה גדולה בכלל. והיינו, כשהפריש אחר
המירוח.

יד. בֶּן לְוִי שֶׁלָקַח מַעְשֹׂר שִׁבְלִים⁶⁰ - לֹא יִתֵּן תְּרוֹמָתוֹ
לָפָּהּ שִׁבְלִים, אֲלָא קוֹנְסִין⁶¹ אוֹתוֹ לְדוֹשׁ וּלְזִוּוֹת
וּלְתֵן לוֹ מַעְשֹׂר מִן הַמַּעְשֹׂר מִן הַדְּגָן, וְאִינוֹ חֵיב לְתֵן
לוֹ מַעְשֹׂר מִן הַתְּבָן אוֹ הַעֲצָה⁶². וְאִם הַפְרִישׁ תְּרוֹמַת
מַעְשֹׂר שִׁבְלִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ - הֲרִי זֶה כּוֹתֵשׁ וְנוֹתֵן
לָפָּהּ אֶת הַזֶּרַע וְאֶת הַתְּבָן⁶³. וּמִפְּנֵי מָה קָנְסוּהוּ
לְכַתֵּשׁ⁶⁴? מִפְּנֵי שֶׁלָקַח הַמַּעְשֹׂר שִׁבְלִים וְהַפְקִיעַ
מִמֶּנּוּ תְּרוֹמָהּ גְּדוּלָּה⁶⁵.

60) ברייתא ביצה יג, א. ומשנה תרומות פ"י מ"ו. 61) את
הלוי שלקח מעשר בשבילם קודם הדישה והפסיד לכהן
תרומה גדולה שיש באותו מעשר ('פירוש המשניות' שם,
וכן כתב בסמוך. ועי' רש"י בביצה שם). 62) משנה,

ח. הַמַּפְרִישׁ מִקְצַת תְּרוֹמָהּ מִפְּרִי זֶה וּמִקְצַת תְּרוֹמָהּ
מִפְּרִי אַחַר מִמֵּינוּ - הֲרִי זֶה לֹא יִתְרַם מִזֶּה עַל זֶה⁴⁶.
הַאוֹמֵר⁴⁷: תְּרוֹמַת הַכְּרִי זֶה לְתוֹכוֹ, אִם אָמַר: בְּצַפּוֹנוֹ
אוּ בְּדְרוֹמוֹ - קָרָא שָׁם, וְחֵיב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ
תְּרוֹמָתוֹ; וְאִם לֹא צִיָּן בְּמִקּוֹם - לֹא אָמַר כְּלוּם⁴⁸.

46) היינו מ"מקצת תרומת כרי זה" על "מקצת תרומת כרי
אחר", 'ירושלמי' תרומות פ"ד ה"א. והטעם כמבואר בהלכה
הקודמת, שלא יפריש עליו מפירות אחרות, אלא ממנו.
47) שם פ"ג מ"ה. 48) שבתרומה נאמר (דברים יח, ד):
'ראשית דגנך', וצריך שיהיו שיריה ניכרים (עירובין לז:).
ואם לא ציין המקום, לא ניכר איפה התרומה ואיפה
השיריים (= החולין).

ט. אָמַר⁴⁹: תְּרוֹמַת הַכְּרִי זֶה⁵⁰, וְהַכְּרִי הִזֶּה פְּנֵה⁵¹ -
מִקּוֹם שֶׁנִּסְתִּימָה תְּרוֹמָתוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן, שָׁם נִסְתִּימָה
תְּרוֹמָתוֹ שֶׁל שְׂנִי.

49) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. 50) וסימן את המקום בצפוניו
של הכרי או בדרומו (כסף-משנה). 51) כן הוא בדפוסים
חדשים, והיא נוסחת ה'כסף משנה' והרדב"ז. והיינו
שהתפיס את תרומת הכרי השני בתוכו (של הכרי השני),
בתרומת הכרי הראשון. ואף-על-פי שלא סיים מקום
לתרומת הכרי השני, נסתיים מקומה כתרומת הכרי הראשון,
כדין מתפיס בנדר (ראה בפ"א מה' נדרים). [ואף-על-פי
שהאומר: הרי הפירות הללו עלי כתרומה – לא אמר כלום
(שם ה"א) – זה אינו אלא במתפיס פירות של חולין
בתרומה שאינה באה בנדר ובנדבה, כמו שכתב רבינו שם,
אבל כאן הוא מתפיס סיום מקום של הפרשת תרומה זו
בהפרשת תרומה זו]. אולם בדפוס רומי, הנוסחא בדברי
רבינו "בזה", וכן הוא ב'ירושלמי' שם. ולפי זה, פירש
'מראה הפנים' שם, שקובע בכרי הראשון תרומתו ותרומת
הכרי השני, ובאותו מקום (בצפון או בדרום) נסתיימה
תרומת הכרי הזה, בו במקום, באותו כרי, על ידו, נסתיימה
גם תרומת הכרי השני.

י. תְּרוֹמַת מַעְשֹׂר - אֵינן מִפְּרִישִׁין אוֹתָהּ בְּאֵמֶד, אֲלָא
מִדְּקָדֵק בְּשַׁעוּרָה⁵², וְאֵפְלוּ בְּזִמְן הַזֶּה, שֶׁהֲרִי שַׁעוּרָה
מִפְּרֵשׁ בְּתוֹרָה.

52) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ד (הובא למעלה בה"ד, עיי"ש),
לפי המשנה שם פ"ד מ"ו. ודלא כאבא אלעזר בן גמלא,
גיטין לא, א.

יא. דְּבַר שְׂדֵרְכּוֹ לְמִדָּד - מוֹדָד, וְדְבַר הַנְּשָׁקֶל -
שׁוֹקֶל, וְדְבַר שְׁאֲפָשׂוֹר לְמִנּוֹתוֹ - מוֹנָה. הִנֵּה אֲפָשׂוֹר
לְמִנּוֹתוֹ וּלְשָׁקֶלוֹ וּלְמִדָּדוֹ - הַמוֹנָה מְשַׁבַּח, וְהַמּוֹדָד
מְשַׁבַּח מִמֶּנּוּ, וְהַשׁוֹקֶל מְשַׁבַּח מִשְׁנֵיהֶן⁵³.

53) בתרומות, שם: "משובח משלשתן". ואמרו ב'ירושלמי'
שם ה"ה "משובח בשלשתן", והיינו "משובח משניהם"
שכתב רבינו.

יב. מִצּוֹת תְּרוֹמַת מַעְשֹׂר - שְׁפִירֵישׁ אוֹתָהּ⁵⁴ בֶּן לְוִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תרומות, שם: "ומפריש את הזרע ואינו צריך להפריש את העין", שאינו אוכל ואינו חייב בתרומות ומעשרות. ומכיון שאינו מפריש מהם, אינו חייב ליתנם לכהן, אלא הרי הם שלו, וראה להלן. (63) משנה, שם: "אם הפריש, לא יאמר אכתוש ואטול את העין ואתן את הזרע אלא נתן העין עם הזרע", "שכיון שקרא עליו שם תרומה, צריך ליתנו לכהן" (רע"ב שם). (64) זה מוסב על מה שלמעלה ש"קונסין אותו לדוש ולזרות". (65) כן כתב בפירושו המשנה שם, ראה למעלה.

טו. **בֵּן יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְלוֹי: פֶּךָ אָמַר לִי אָבָא: מַעֲשֵׂר לָךְ בְּיָדִי - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְתַרְוּמַת מַעֲשֵׂר שְׂבוּיָהּ; שֶׁהָרִי אָבִיו הִפְרִישׁ תְּרוּמָתוֹ, וְלִפְיָךְ צָנְהוּ שְׂזָה הַמַּעֲשֵׂר לְפָלוּנִי הַלְוִי⁶⁶. וְאִם אָמַר לוֹ: פֶּךָ אָמַר לִי אָבָא: כּוֹר מַעֲשֵׂר יֵשׁ לָךְ בְּיָדִי - חוֹשְׁשִׁין לְתַרְוּמַת מַעֲשֵׂר שְׂבוּיָהּ⁶⁹.**

75) תוספתא שם בסיפא, כנ"ל. (76) תוספתא שם ברישא, וכן הוא במשנה שם: "הרכינה (= הטת החבית) ומיצה - הרי זו תרומה, וכמה תהא בתרומת מעשר של דמאי ויוליכנה לכהן, אחד משמונה לשמינית". ונראה מן התחלת המשנה, שמדובר בתבואת מעשר של יין ושמן, כנ"ל, ואף-על-פי-כן אם היא של דמאי, היא צריכה שיעור, כנ"ל.

66) גיטין ל, ב. לפי תירוצו של רב אשי. (67) כלומר, אין צריך הלוי להפריש ממנו תרומת מעשר. וכן היא גירסת רבינו בגמרא שם (כסף-משנה), שכן הוא כברייתא שם. ואילו לפי נוסחתנו בגמרא שם, צריך להפך הברייתא (רדב"ז). (68) המעשר כולו לפלוני ואינו צריך להפריש ממנו תרומת מעשר (כסף-משנה). (69) שכיון שהזכיר לו מדה, כור מעשר, מסתבר שעוד לא הפריש תרומת מעשר, וכוונתו שיפריש ממנו הלוי לפי חשבון (שם).

77) ראה להלן ה"כ, בדין תרומת מעשר. (78) חלה פ"א מ"ט. "ופירש מוקף, קרוב וסמוך" (רע"ב שם). (79) כן נראה מהא דלהלן בכדים שנשתברו (כסף-משנה). וכן נראה בעירובין לב, א. וביבמות זג, א - התיירו לתרום בערב יום-טוב שלא מן המוקף (ע"י 'תוספות' שם: ד"ה אלא). הרי שבדיעבד תרומתו תרומה. (80) בבא-קמא קטו, ב. (81) שכיון שעומדים להשתבר, הרי הם כמו שאינם בעולם, ולא חילקו כאן בין אם יכול להציל על-ידי הדחק לבין אם אינו יכול להציל, כמו שחלקו להלן פ"ד מהל' מעשר שני ה"ב לגבי ראה אנס בא כנגדו, לפי ששם לא נעשתה עוד פעולת ההיזק בגוף המעות, ואילו כאן כבר נעשתה פעולת השבירה ('תוספתא כפשוטה' פ"א ממעשר שני).

טז. **תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר⁷⁰ שֶׁהָיָה בָּהּ אֶחָד מִשְׂמוֹנֶה בְּשִׁמְיִנִית⁷¹ - מוֹלִיכָה לְפָנָי; פְּחוֹת מִכֶּן - אֵינוֹ מִטְפֵּל לְהוֹלִיכָהּ, אֶלָּא מְשַׁלְּכָהּ בְּאוֹר וְשׁוֹרְפָהּ⁷². וּבְיָיִן וּבְשֶׁמֶן⁷³, אֶפְלוּ כֹל שֶׁהוּא - מוֹלִיכָה לְפָנָי. וּבְלֶבֶד שֶׁתְּהָא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְדָאִית וְטַהוֹרָה⁷⁴; אֶבֶל אִם הָיְתָה טְמֵאָה⁷⁵ אוֹ שֶׁהָיְתָה שֶׁל דְּמָא⁷⁶, אִם אֵין בָּהּ בְּשַׁעוֹר - אֵינוֹ מִטְפֵּל בָּהּ, אֶלָּא שׁוֹרְפָהּ.**

78) תוספתא תרומות פ"י ('הוצ' ליברמן עמ' 17-19). וראה להלן. (71) של הלוג ('פירוש המשניות' בתרומות פ"א מ"ח), והיינו קורטוב ('תפארת ישראל'). ומדובר בתרומת מעשר של שאר פירות, ולא ביין ושמן (ראה להלן), ולא בפירות עצמם אלא במשקין היוצאין מהן, ראה להלן. (72) כן הוא בתוספתא שם: "בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה (= האמור למעלה שם, דהיינו אחד משמונה בשמינית) נותנה לכהן, ואם לאו - משליכה לאור ושורפה". ונראה שכיון שמדובר במים היוצאים מן הפירות (וכן כתב הראב"ד), שאינם אלא זיעה בעלמא (ראה להלן פ"א ה"ב), לא חששו להפסידם בשיעור מועט כזה]. (73) שתרומתם מן התורה. (74) בתוספתא שם (עמוד 14 160): "כמה יהא בתרומת מעשר של דמיי ויוליכנה לכהן, אחד משמונה בשמינית. במי דברים אמורים [= שצריך שיעור] בשל דמיי [ראה להלן מן המשנה בתרומות], אבל בשל ודיי הרי זה אסור [כלומר: אפילו בכל שהו], במי דברים אמורים [= שאסור אפילו בכל שהו] בטהורה, אבל בטמאה (אפילו כל שהו -

78) תוספתא תרומות פ"ג. (83) אוצרות. (84) שבבית אחד וברשות אחת, הרי הם כאילו סמוכים ומוקפים זה לזה. ואם כי בתוספתא שלפנינו שם כתוב: "שתי מגורות בעליה אחת, תורם מכל אחת ואחת", - כנראה שרבינו היתה לו גירסא אחרת בתוספתא (כסף-משנה ורדב"ז). ויתכן כי יש לחלק בין בית שאוכלים בו, ושתי המגורות עשויים להצטרף, לבין עליה שאינה משמשת אלא לאוצר, ושם לא

70) תוספתא תרומות פ"י ('הוצ' ליברמן עמ' 17-19). וראה להלן. (71) של הלוג ('פירוש המשניות' בתרומות פ"א מ"ח), והיינו קורטוב ('תפארת ישראל'). ומדובר בתרומת מעשר של שאר פירות, ולא ביין ושמן (ראה להלן), ולא בפירות עצמם אלא במשקין היוצאין מהן, ראה להלן. (72) כן הוא בתוספתא שם: "בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה (= האמור למעלה שם, דהיינו אחד משמונה בשמינית) נותנה לכהן, ואם לאו - משליכה לאור ושורפה". ונראה שכיון שמדובר במים היוצאים מן הפירות (וכן כתב הראב"ד), שאינם אלא זיעה בעלמא (ראה להלן פ"א ה"ב), לא חששו להפסידם בשיעור מועט כזה]. (73) שתרומתם מן התורה. (74) בתוספתא שם (עמוד 14 160): "כמה יהא בתרומת מעשר של דמיי ויוליכנה לכהן, אחד משמונה בשמינית. במי דברים אמורים [= שצריך שיעור] בשל דמיי [ראה להלן מן המשנה בתרומות], אבל בשל ודיי הרי זה אסור [כלומר: אפילו בכל שהו], במי דברים אמורים [= שאסור אפילו בכל שהו] בטהורה, אבל בטמאה (אפילו כל שהו -

70) תוספתא תרומות פ"י ('הוצ' ליברמן עמ' 17-19). וראה להלן. (71) של הלוג ('פירוש המשניות' בתרומות פ"א מ"ח), והיינו קורטוב ('תפארת ישראל'). ומדובר בתרומת מעשר של שאר פירות, ולא ביין ושמן (ראה להלן), ולא בפירות עצמם אלא במשקין היוצאין מהן, ראה להלן. (72) כן הוא בתוספתא שם: "בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה (= האמור למעלה שם, דהיינו אחד משמונה בשמינית) נותנה לכהן, ואם לאו - משליכה לאור ושורפה". ונראה שכיון שמדובר במים היוצאים מן הפירות (וכן כתב הראב"ד), שאינם אלא זיעה בעלמא (ראה להלן פ"א ה"ב), לא חששו להפסידם בשיעור מועט כזה]. (73) שתרומתם מן התורה. (74) בתוספתא שם (עמוד 14 160): "כמה יהא בתרומת מעשר של דמיי ויוליכנה לכהן, אחד משמונה בשמינית. במי דברים אמורים [= שצריך שיעור] בשל דמיי [ראה להלן מן המשנה בתרומות], אבל בשל ודיי הרי זה אסור [כלומר: אפילו בכל שהו], במי דברים אמורים [= שאסור אפילו בכל שהו] בטהורה, אבל בטמאה (אפילו כל שהו -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנָאֹמֶר: אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ; בְּזֶמֶן שֶׁקָּדְשׁוֹ בְּתוֹכוֹ - עוֹשָׂה אוֹתוֹ תְּרוּמָה לְאַחֲרִים, אֵינן קָדְשׁוֹ בְּתוֹכוֹ - אֵינּוּ עוֹשָׂה אוֹתוֹ תְּרוּמָה לְאַחֲרִים. וְכֵן הַמְּנִיחַ פְּרוֹת לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶם תְּרוּמָה גְּדוּלָה - צָרִיף שִׁיְהִי טְבוּלִין לְתְּרוּמָה¹⁰⁹. וְאִם הִנִּיחֵן לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר - צָרִיף שִׁיְהִי טְבוּלִין לְמַעֲשֵׂר¹¹⁰.

(107) 'ספרי' שם (כסף-משנה). (108) ואינו יכול לעשותו תרומת מעשר על אחר. (109) שאין תורמין מן הפטור על החיוב (להלן פ"ה ה"ב). (110) שאין מעשרין מן הפטור על החיוב (להלן פ"א מהל' מעשר ה"ז).

כג. כְּשֶׁמִּפְּרִישֵׁי תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר - מִפְּרִישֵׁי אוֹתָן עַל הַסֵּדֶר. פִּיּוּד? מִפְּרִישׁ בְּפוּרִים תְּחִלָּה¹¹¹ לְכָל, וְאַחֵר כֶּף תְּרוּמָה גְּדוּלָה, וְאַחֵר כֶּף מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, וְאַחֵר כֶּף מַעֲשֵׂר שְׁנִי אוֹ מַעֲשֵׂר עֲשִׂי. וְהַמִּקְדָּשׁ שְׁנִי לְרֵאשׁוֹן¹¹², אוֹ מַעֲשֵׂר לְתְּרוּמָה, אוֹ תְּרוּמָה לְבְּפוּרִים, אֵף עַל פִּי שְׁעָבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה - מִה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוּי. וּמִזֵּינִן שֶׁהוּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה? ¹¹³ שְׁנָאֹמֶר: מִלְּאֲתָךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֵאָחֵר - לֹא תֵאָחֵר דְּבַר שְׂרָאוּי לְהַקְדִּימֶיךָ¹¹⁴. וְאֵינן לֹקֵינן עַל לֹא זֶה¹¹⁵.

(111) בתרומות פ"ג מ"ז: "ומנין שיקדמו הבכורים לתרומה? זה קרוי תרומה וראשית, וזה קרוי תרומה וראשית? אלא יקדמו בכורים שהם ביכורים לכל, ותרומה לראשון היא ראשית, ומעשר ראשון לשני שיש בו ראשית", וכתב רבינו שם: "קרא השי"ת התרומה ראשית, באמרו (דברים יח, ד): "ראשית דגנך תירושך ויצהרך", וקראה תרומה באמרו (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי", וקרא הביכורים ראשית, באמרו (דברים כו, ב): "ולקחת מראשית כל פרי האדמה", וקראם תרומה, באמרו (שם יב, ו): "והבאתם שמה... ואת תרומת ידך", ואמר ב'ספרי': ותרומת ידך, אלו הביכורים - מעשר ראשון יש בו ראשית, ר"ל תרומת מעשר, שבו אמר השי"ת (במדבר יח, כו): "והרמותם ממנו תרומת ה'", וכבר ביארנו כי התרומה נקראת ראשית". (112) שם מ"ו. (113) שם. (114) "מלאתך אלו ביכורים, ודמעך זו תרומה, והוא בכלל לא תאחר" (ר"ש שם). (115) תמורה ד, ב. משום שהוא לאו הניתק לעשה, שיכול לתקן ולהפריש מחדש על הסדר, וכל לאו הניתק לעשה - אין לוקים עליו.

כד. הַרְוָצָה לְהַפְּרִישׁ¹¹⁶ תְּרוּמָה גְּדוּלָה וְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר כְּאֶחָד - מִפְּרִישׁ אֶחָד מִשְׁלֵשָׁה וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁלִישִׁים¹¹⁷ וְאוֹמֵר: אֶחָד מִמֶּאֱהָ שִׁשִּׁים כְּאֵין¹¹⁸ - הֲרִי הוּא כְּצֵד זֶה שֶׁהַפְּרִישְׁתִּי וְהֲרִי הוּא חֲלִינִי¹¹⁹; וְהַנְּשֹׂאָר¹²⁰ מִזֶּה שֶׁהַפְּרִישְׁתִּי - הוּא תְּרוּמָה עַל הַכֹּל. וְהַמַּעֲשֵׂר שְׂרָאוּי לְהִיּוֹת לְמֶאֱהָ חֲלִין אֵלָיו¹²¹ - הֲרִי הוּא כְּצֵד זֶה שֶׁהַפְּרִישְׁתִּי; וְזֶה הַנְּשֹׂאָר יְתָר עַל הַתְּרוּמָה¹²² מִמֶּה שֶׁהַפְּרִישְׁתִּי - הֲרִי הוּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הַכֹּל¹²³.

יצטרפו לעולם. אבל צריך-עיון מהיכן שאב רבינו את מקור ההלכה שלן. (85) תוספתא שם (כסף-משנה). (86) כלומר, סמוכים זה לזה. (87) מעשר שני פ"ג מ"ב. (88) שכולן נחשבות כמעורבות (פירוש המשנה, שם). (89) שכל חבית סתומה, נחשבת רשות בפני עצמה.

יט. הִיָּה מְלֻקָּט⁹⁰ גַּפְּי יִרְקָה⁹¹ וּמְנִיחַ בַּגְּנָה - תוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל⁹². הַבֵּיא מִיֵּן אֶחָד⁹³ בִּינִיחֵן - תוֹרֵם מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. הַבֵּיא מִיֵּזִין הַרְבֵּה⁹⁴ בְּקֶפֶה, כְּרוֹב מִלְּמַעְלָה וְכְרוֹב מִלְּמַטָּה וּמִיֵּן אֶחָד בְּאֲמָצֵעַ - לֹא יִתָּרֵם מִן הַעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן⁹⁵. וְאִם הִקִּיף חֲמִשָּׁה צְבוּרִים⁹⁶ בְּגֶרֶן - תוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל, בְּזֶמֶן שֶׁעָקַר הַגֶּרֶן קָיָם⁹⁷; אֵינן עָקַר הַגֶּרֶן קָיָם⁹⁸ - תוֹרֵם מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד⁹⁹.

(90) תוספתא תרומות, שם. (91) אגודות ירק. (92) שכל הגינה אחד, כמו שאמרו ב'ירושלמי' תרומות (פ"ב הלכה א): "כל בית הגיתות אחד, כל בית הגרנות אחד". (93) צריך לומר: "מין אחר" - הגר"ש ליברמן. (94) תוספתא תרומות, שם. (95) אף שהם מין אחד, מפני שדבר אחר מפסיק. (96) שם. (97) שהגורן מחרם. כרבי יהודה שם, שבא לפרש דברי חכמים. (98) שכבר פינה מן הגורן, ונשארו אלו חמשה צבורים. (99) שאין זה מן המוקף, משום שעתיד לפנות גם את אלה למקום אחר.

כ. תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר - מִפְּרִישֵׁי אוֹתוֹ שְׁלֹא מִן הַמִּקְדָּשׁ¹⁰⁰. שְׁנָאֹמֶר: מִכָּל מַעֲשְׂרוֹתֵיכֶם תְּרִימוּ תְּרוּמָה¹⁰¹; אֲפֹלוֹ מַעֲשֵׂר אֶחָד בְּמִדְּיָה זִו¹⁰² וּמַעֲשֵׂר אֶחָד בְּמִדְּיָה אֶחָת - מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. וְתִלְמִידֵי חֲכָמִים¹⁰³ אֵינן תוֹרְמִין אֲלֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ. וְאֲפֹלוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(100) ביכורים פ"ב מ"ה. (101) במדבר יח, כב. 'תרימו תרומה' אין בפסוק. (102) ב'ירושלמי' תרומות פ"ב ה"א: "אחד ביהודה ואחד בגליל". (103) גיטין ל, ב. ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה וכי נחשדו.

כא. בֶּן לְוִי¹⁰⁴ שֶׁהָיָה לוֹ מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁלֹא נִטְלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמָתוֹ, וְהִנִּיחוֹ לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלָיו וְהוֹלֵף הוּא בְּטַבְלוֹ¹⁰⁵ - מִה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוּי¹⁰⁶. שְׁנָאֹמֶר: כִּי אֶת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לְה' תְּרוּמָה - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא עוֹשָׂה אֶת כָּל תְּרוּמָה לְאַחֵר.

(104) 'ספרי' זוטא (כסף-משנה). ומפרשה רבינו בתרומת מעשר, ודלא כהר"ש (תרומות פ"א מ"ה) שגרס בה 'תרומה גדולה'. (105) כלומר, שמניח אותו כולו בטבלו, ולא התכוין בהפרשה גם עליו. (106) ויכול להפרישו כולו כתרומת מעשר על מקום אחר.

כב. הַפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ¹⁰⁷ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר תְּחִלָּה וְאַחֵר כֶּף הִנִּיחוֹ לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלָיו וְהוֹלֵף עַד שִׁיעֲשֶׂה כָּל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְיִתְּנוּ לַפְּהֵן - לֹא עָשָׂה כָּלֹּם¹⁰⁸.

מתוך מהדורת חזק

(116) דמאי פ"ה מ"ב. (117) שהם שלשה חלקים ממאה, שהתורמה חלק מחמישים, שהם שני חלקים ממאה, ותורמת מעשר אחד ממאה. (118) בכלל. (119) כלומר, הרי הוא חולין עד שיפריש התרומה (ראב"ד). (120) שני החלקים. (121) מאה לאו דוקא, שהרי חסרו מהם שנים, ועי' רדב"ז. (122) היינו האחד ממאה. (123) ונמצא מפריש כסדרם: תרומה, ואחר-כך מעשר, ואחר-כך תרומת מעשר.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ' ניסן ~

מצות עשה ימ.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו יתעלה אחר פל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שגאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

עשה זו, והוא אמרו יתעלה: "וערל זכר אשר לא-ימול את-בשר ערלתו ונכרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפ"ק י"ט משבת (קל). ופרק ד' מיבמות (מז). ואין האשה מצוה על מילת בנה כמו שהאב מצוה על בן, כמו שנתבאר בקדושין (כט).

סדר תפלות פל-השנה נדפס לעיל מעמוד קו עד עמוד קט

~ יום רביעי כ"ג ניסן ~

נפח ברכות התפלה וסדורן. (א) פרוך אתה.. נפח הודיו.. עושה שלום וכו'. נדפס לעיל מעמוד קט עד עמוד קיח

~ יום שני כ"א ניסן ~

מצות עשה ימ. רטו.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו יתעלה אחר פל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שגאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

~ יום חמישי כ"ד ניסן ~

נפח ברכת המזון. פרוך אתה.. איש ביה'. נדפס לעיל מעמוד קיח עד עמוד קבא מצות עשה קנד.

המצוה הקנ"ד — הצווי שנוצטוינו לשבות בשבת, והוא אמרו: "ובימים השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר נכפל הצווי במצוה זו כמה פעמים. ובאר לנו יתעלה (שמות כ, ט), שהשביטה הזאת מן-המלאכה היא חובה לנו ולבהמתנו ולעבדינו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה).

~ יום שישי כ"ה ניסן ~

מצות עשה קנד.

המצוה הקנ"ד — הצווי שנוצטוינו לשבות בשבת, והוא אמרו: "ובימים השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר נכפל הצווי במצוה זו כמה פעמים. ובאר לנו יתעלה (שמות כ, ט), שהשביטה הזאת מן-המלאכה היא חובה לנו ולבהמתנו ולעבדינו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה).

~ יום שלישי כ"ב ניסן ~

מצות עשה רטו. סדר תפלות

כל השנה, נהגו העם .. ימלוך עלינו וכו'

המצוה הרט"ו — הצווי שנוצטוינו להמול, והוא אמרו יתעלה לאברהם: "המול לכם פל-זכר" (בראשית יז, ט). ובפרוש הודיעה התורה על הפרת למבטל מצות

"לא-תעשה כל-מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה, פָּרַשׁ בוּ הַפְּתוּב (שם לא, יד) שְׁהוּא בְּכַרְתָּ, אִם לֹא יָדַע בּוּ הַדָּפֵן, וְאִם נִתְקַיְמָה עֲלָיו הַעֲדוּת — חֵיב קִילָה. כֹּל-יָהּ אִם הוּא מְזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מְקָרִיב תְּשֵׁאת קְבוּעָה. וּבְכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּמִסְכַּת שַׁבַּת.

שבת קודש כ"ו ניסן - מצות לא תעשה שב.

הַמִּצְוָה הַמְשֻׁלְּמָה שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשַּׁבַּת, וְהוּא אָמְרוּ:

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמ' 1

47 בשווי מעה.
 48 הגמרא ממשיכה ומפרשת שגם לא ניתן למצוא אופן של 'תרבית'
 49 בלא 'נשך' ותו - ועוד, תרבית בלא נשך היכי דמי - כיצד יתכן
 50 שיעבור על איסור תרבית ולא יעבור על איסור נשך, כלומר
 51 שיתרבה ממונו של המלוה בלא שיחסר ממונו של הלוה, אי - אם
 52 נאמר ששייך באופן דאויף מאה כמאה - שהלווהו מאה פרוטות
 53 על מנת שיחזיר לו מאה פרוטות בלא ריבית, אלא שמעיקרא -
 54 מתחילה בשעת ההלוואה קיימי מאה פרוטות - היה שויים של מאה
 55 פרוטות מעה כסף, שהיא ששית דינר, ולכפוף בשעת הפרעון עלה
 56 מחירם של הפרוטות והם שויים מאה פרוטות - מאה פרוטות
 57 בחמישית דינר דהיינו מעה וחמישית, ולפיכך אמנם אין כאן נשך
 58 שאינו נושך את הלוה, שהרי אינו נוטל ממנו יותר פרוטות ממה
 59 שהלוהו, שהרי הלוהו מאה פרוטות וכן גם נוטל בשעת הפרעון,
 60 אולם יש כאן תרבית שהתרבה ממונו של המלוה, שהרי הלוה
 61 פרוטות בשווי של מעה אחת בלבד, והוא מקבל פרוטות בשווי של
 62 מעה וחומש. גם זה אינו נכון, שהרי סוף סוף אי פתר מעיקרא אולת
 63 - אם הולך אתה ומחשיב את הפרוטות לפי שעת ההלוואה, שהיו
 64 מאה פרוטות שויים מעה, אם כן לא נשך איכא ולא תרבית איכא -
 65 אין כאן לא נשך ולא תרבית, שהרי כשם שבשעת ההלוואה לא
 66 חיסר את ממונו של הלוה, כך גם לא נתרבה ממונו של המלוה,
 67 שהרי מאה פרוטות הלוה, ומאה פרוטות קיבל, ואי פתר סוף אולת
 68 - ואם הולך אתה אחר שעת הפרעון שמאה פרוטות שויים מעה
 69 וחומש, הרי נשך והרי תרבית - הרי יש כאן גם נשך וגם תרבית,
 70 שהרי משלם לו מעה וחומש תחת מעה שלוה ממנו.
 71 מסיקה הגמרא: אלא אמר רבא, אכן כפי שהתבאר אי אתה מוצא
 72 לא נשך בלא תרבית ולא תרבית בלא נשך, נמצא ששני האיסורים
 73 תלויים זה בזה, ולפיכך לא ביארה המשנה אלא איזהו נשך מן
 74 התורה, שבכלל זה הוא גם איסור תרבית מן התורה, ולא חלקן
 75 הפתוב הנזכר באומרו (ויקרא כה לו) 'את כסףך לא תתן לו בנשך
 76 ובמקבית לא תתן אבלק', אלא כדי לעבור עליו בשני לאוין - לומר
 77 שכל המלוה בריבית עובר בשני לאוין, דהיינו איסור נשך ואיסור
 78 מרבית.
 79 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את הלאוין שבפסוק הנזכר: תנו
 80 רבנן, נאמר בתורה (ויקרא כה לו) לענין איסורו של המלוה בריבית
 81 'את כסףך לא תתן לו בנשך ובמקבית לא תתן אבלק', ומכך
 82 שהתורה נקטה את הלשון נשך לענין הלוואת כסף, ואת הלשון
 83 מרבית לענין הלוואת אוכל, אין ללמוד מפסוק זה אלא שיעבור
 84 על הלאו של נשך בהלוואת כסף בריבית, ועל הלאו של ריבית
 85 (מרבית) בהלוואת אוכל, נשך באוכל מניין - מנין שהוא עובר
 86 בהלוואת אוכל גם על הלאו של נשך, תלמוד לומר (דברים כב)
 87 'לא תשיף לאחיך, נשך כסף, נשך אוכל', הרי שגם באוכל נאמר
 88 לשון נשך. ריבית כסף מניין - ומנין שאף בהלוואת כסף הרי הוא
 89 עובר גם על הלאו של ריבית מלבד הלאו של נשך, תלמוד לומר
 90 (שם) 'לא תשיף לאחיך נשך כסף', ותיבות 'נשך כסף' מיותרות הם
 91 כפי שיבאר להלן.

1 תרבית. מקשה הגמרא: והא קראי פתיכי נשך כסף וריבית אוכל -
 2 הרי בפסוק נאמר (ויקרא כה לו) 'את כסףך לא תתן לו בנשך
 3 ובמקבית לא תתן אבלק', ומכך שהתורה חילקה אותם לשני לאוין
 4 מבואר שנשך ותרבית הם שני דברים, והיינו שאיסור נשך הוא מה
 5 ש'נושך' ומחסר את ממונו של הלוה, ואיסור תרבית הוא מה
 6 שמתרבה ממונו של המלוה.
 7 מתרצת הגמרא: ותיקרא - וכי אפשר לסבור שהם שני ענינים
 8 נפרדים, דאיכא נשך בלא תרבית ותרבית בלא נשך - שיש אופן
 9 שעובר על איסור נשך ולא על איסור תרבית, והיינו שמחסר את
 10 ממונו של הלוה, וממונו של המלוה לא מתרבה, או שעובר על
 11 איסור תרבית ולא על איסור נשך, והיינו כשממונו של המלוה
 12 מתרבה, וממונו של הלוה לא נחסר, הרי זה לא יתכן, שאם נחסר
 13 ממונו של הלוה בהכרח מתרבה ממונו של המלוה, וכן להיפך,
 14 ואם כן בהכרח שהכל ענין אחד הוא.
 15 מפרשת הגמרא מדוע אי אפשר שיהיה איסור אחד בלא השני:
 16 נשך בלא תרבית היכי דמי - באיזה אופן יתכן שיחסר ממונו של
 17 הלוה, בלא שיתרבה ממונו של המלוה, אי - אם נאמר ששייך
 18 באופן דאויף מאה כמאה ועשרים - שהלווהו מאה פרוטות על
 19 מנת שיפרע לו מאה ועשרים פרוטות, אלא שמעיקרא - בתחילה
 20 בשעת ההלוואה, קיימי מאה פרוטות - היה שויים של מאה
 21 פרוטות, מעה (שהיא ששית דינר), ולכפוף בשעת הפרעון, והולו
 22 הפרוטות וקיימי מאה ועשרים פרוטות - שויים מאה ועשרים פרוטות
 23 רק מעה אחת, נמצא שאף שמצד הפרוטות החזיר לו יותר, ויש
 24 כאן ריבית, מכל מקום מצד שויים שהוא מעה החזיר לו כפי
 25 שנטל, ובאופן זה נאמר שאיסור נשך איכא - שעובר על 'נשך' כיון
 26 דקא נבית ליה - שנושך ומחסר את הלוה, דקא שקיל מיניה מידי
 27 דלא יהיב - שנטול המלוה מהלוה ממונו שלא הלוהו, כלומר
 28 שהלווהו מאה פרוטות בלבד ונטול ממנו בפרעון מאה ועשרים
 29 פרוטות, ומכל מקום תרבית ליכא - אין כאן 'תרבית' כיון דלית ליה
 30 ריוחא - שאין למלוה רווח ולא התרבה ממונו בפרעון זה, דנדקא
 31 אויפיה ונדקא קא שקיל מיניה - שהרי הלוהו פרוטות בשווי מעה,
 32 וגם בשעת הפרעון קיבל ממנו פרוטות בשווי מעה, והרי כאן נשך
 33 בלא תרבית.
 34 דוחה הגמרא: ודאי אין לפרש כן, שהרי סוף סוף אי ממה נפשך אי
 35 פתר מעיקרא אולת - אם הולך אתה אחר שעת ההלוואה שהיו
 36 מאה פרוטות שויים מעה, כלומר, שלענין איסור ריבית יש
 37 להחשיב את שווי המעות בשעת הפרעון כפי שויים בשעת
 38 ההלוואה, הרי נשך והרי תרבית - הרי יש כאן גם נשך וגם תרבית,
 39 שהרי משלם לו מאה ועשרים פרוטות (שבשעת ההלוואה היו
 40 ראויות לקנות מתן מעה וחומש), תמורת מאה הפרוטות שלוה
 41 ממנו, והרי זה נושך את הלוה, ומרבה את ממונו של המלוה, ואי
 42 פתר כסוף אולת - ואם הולך אתה אחר שעת הפרעון שאין מאה
 43 ועשרים פרוטות שויים אלא מעה אחת, אם כן לא נשך איכא ולא
 44 תרבית איכא - אין כאן לא נשך ולא תרבית, שכשם שאין ממונו
 45 של המלוה מתרבה, כך גם לא חיסר את ממונו של הלוה, שהרי
 46 לזה ממנו פרוטות בשווי מעה, וגם בשעת הפרעון מחזיר פרוטות

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 וּבְנֵי עֹשֶׂה וְהִשְׁרָה שְׂכִינְתּוֹ עַל הַר סִינַי שְׁהִיָּה עֵינָיו. (וְהִנִּיחַ כָּל
 2 אֵילָנוֹת מִזִּבְחוֹת וְהִשְׁרָה שְׂכִינְתּוֹ בְּפִנֵּה - בְּאֵילָן שְׁלֵא נִתּוּן פִּירֹת).
 3 אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר כָּל אָדָם שֵׁשׁ בּו גִּפְסוֹת הַרְוֵה רְאוּי לְגַדְעוּ -
 4 לְשַׁבְּרוּ וּלְעַקְרוּ בְּאֶשְׁרֵיהֶּ - כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְשַׁבְּרוּ וּלְעַקְרוּ מִהַשּׁוֹרֵשׁ עַץ
 5 שֶׁעֲבָדוֹ אוֹתוֹ לְעִבּוּדָה זָרָה. וְנִלְמַד מִכָּר שֶׁבְּשִׁנְיָהם נִאֻמַּר לִשׁוֹן גְּדִיעָה,
 6 כְּתוּבִים הָכֵּא - לִגְבִי בַעַל גְּאוּה, 'וְרַמִּי הַקּוֹמָה גְּדוּעִים', וְכְתוּבִים הָתָם
 7 - לִגְבִי עֲבֹדָה זָרָה, 'וְאִשְׁרֵיהֶם נִגְדְּעוּ'. וְאָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר כָּל אָדָם
 8 שֵׁשׁ בּו גִּפְסוֹת הַרְוֵה, אֵין עֲפָרוֹ נִעְנֵר - אֵינוֹ קָם לְתַחִיית הַמַּתִּים,
 9 שְׁנֵאמַר 'הַקִּיצוּ וְרַנְּנוּ שִׁבְנֵי עֵפֶר', וּמִדִּיקִים מִכָּר שֶׁשִׁבְנֵי בְּעֵפֶר
 10 לֹא נִאֻמַּר, אֵלֶּא 'שִׁבְנֵי עֵפֶר', שְׁלֵא כָל מִי שֶׁשָׁכַב בַּעֲפֵר יָקוּם לְתַחִיית
 11 הַמַּתִּים, אֵלֶּא רַק מִי שֶׁנִּשְׁעָשָׂה שִׁבְן לְעֵפֶר בְּחַיָּיו - שֶׁהַשְּׁפִיל עֲצָמוֹ
 12 כַּעֲפֵר. וְאָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר כָּל אָדָם שֵׁשׁ בּו גִּפְסוֹת הַרְוֵה שְׂכִינְתָּה
 13 מִלֵּילָת - מִקּוֹנֶת וּבֹכָה עֲלָיו, שְׁנֵאמַר 'וְנִבְחָה מִמְּרַחֵק יוֹדְעֵי',
 14 וְדוֹרְשִׁים שְׁמֵי שִׁמְגִיבָה אֵת עֲצָמוֹ, כְּכַר 'מִמְּרַחֵק' עוֹד לִפְנֵי שֶׁבֵּא
 15 הַפּוֹרְעָנוֹת, 'יִדְעֵ' הַשְּׂכִינָה בֹכָה וּמֵתֹאנֶנֶת עֲלָיו.
 16 דְרַשׁ רַב עֲזַרְיָה, וּמִנֵּין אָמַר לָהּ - פַּעֲמִים אִמַּר דְּרַשָּׁה זֹו מִשְׁמִיחָה
 17 דְּרַשׁ אָסִי, וּמִנֵּין אָמַר לָהּ מִשְׁמִיחָה דְּרַב אָמִי, כָּל אָדָם שֵׁשׁ בּו
 18 גִּפְסוֹת הַרְוֵה, לְסוֹף מִתְמַעֵט - סוֹפוֹ שֶׁמִּתְמַעֵט מִחִשְׁבֹּתוֹ, שְׁנֵאמַר
 19 'רוֹמְנוֹ קָעֵט' - וְדוֹרְשִׁים שֶׁאֵם מִתְרַמֵּם וּמִתְגַּאֵה סוֹפוֹ לְהַתְמַעֵט.
 20 מִמְּשִׁיבָה הַגְּמֵרָא לְבֹאֵר אֵת הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוּק, וְשֵׁמָּא תֵּאמַר 'שֵׁנו
 21 בְּעוֹלָם - שְׁחֵי כְכֹל הָאָדָם, תִּלְמִיד לִדְמוֹר 'וְאֵינִינוּ' - שְׁמַת קוֹדֵם זְמַנּוֹ.
 22 וְאֵם חוֹזֵר בּוֹ וְנַעֲשֶׂה עֵינָיו, הִרִי הוּא נִאֻסָּף - מֵת בְּזִמְנֵוֹ בְּאִבְרָהָם
 23 אָבִינוֹ הָאֲבוֹת, שְׁנֵאמַר 'וְהִמְכּוֹ כָכֵל יִקְפְּצוּן' - וְדוֹרְשִׁים אֵת
 24 הַמִּילָה 'וְהוֹמְכּוֹ, שֶׁאֵם נַעֲשֶׂה עֵינָיו וּמָךְ, מִתְקִיִּים בּוֹ 'כְּכֹל יִקְפְּצוּן -
 25 שִׁימוֹת מוֹת יִשְׂרָאֵל יִצְחָק וְיַעֲקֹב דְּכְתוּבִים בְּהוֹ 'כְּכֹל' 'מִכְּל'
 26 'כֹּל', וְהֵינֵנוּ כִּכֹּל' יִקְפְּצוּן, כְּמוֹ הָאֲבוֹת שֶׁכְּתוּבִים בָּהֶם 'כֹּל'. וְאֵם לֹא -
 27 אֵם לֹא נַעֲשֶׂה עֵינָיו, מִתְקִיִּים בּוֹ הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוּק 'וּכְרֵאֵשׁ שְׁבִלָת 'מִלוֹ'
 28 - שִׁיבַר יוֹפֵל כְּמוֹ שִׁבּוּלָת, וּכְדִלְהֵלֶךְ.
 29 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמֵרָא, מָאֵי 'וּכְרֵאֵשׁ שְׁבִלָת' - מֵהַ כּוֹנֵת הַפְּסוּק שֶׁבַעַל
 30 גְּאוּה יוֹפֵל כְּמוֹ שְׁנוֹפֵל רֵאֵשׁ הַשִּׁבּוּלָת. וּמְשִׁיבָה שֶׁנַּחֲלָקוּ בּוּה רַב
 31 הוּנָא וְרַב הַסְּדָא, חָד אָמַר - אַחַד מֵהֶם אִמַּר שִׁיפּוֹל בִּי סָאֵסָא
 32 דְּשִׁיבּוּלָתָא - כְּמוֹ הַחֲלָק הָעֵלְיוֹן שֶׁל הַשִּׁבּוּלָת שְׁנוֹפֵל וְנִשְׁבַּר מֵאִילָיו.
 33 וְחָד אָמַר בְּשִׁיבּוּלָת עֲצָמָה שְׁנוֹפֵלָת בּוֹמֵן הַלְקִיטָה. מִקְּשָׁה הַגְּמֵרָא,
 34 בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר בִּי סָאֵסָא דְּשִׁיבּוּלָתָא - כְּרֵאֵשׁ הַשִּׁבּוּלָת,
 35 הֵינֵנוּ דְּכְתוּבִים - מוֹבֵן מֵהַ שֶׁכְּתוּבִים בַּפְּסוּק שֶׁהַמְּגַאֵה יוֹפֵל 'וּכְרֵאֵשׁ
 36 שְׁבִלָת', אֵלֶּא לְמָאן דְּאָמַר בִּי שׁוּבּוּלָתָא עֲצָמָה, קֵשָׁה מָאֵי 'וּכְרֵאֵשׁ
 37 שְׁבִלָת' - וְהִרִי הַדִּימוּי הוּא לְנִפְלִית הַשִּׁבּוּלָת עֲצָמָה. מִתְרַצַּת
 38 הַגְּמֵרָא, אָמַר רַב אָסִי וְכֵן תִּנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, מִשְׁלֵל לְאָדָם
 39 שֶׁנִּכְנָם לְתוֹךְ שְׁדָהוּ לְלַקֵּט שִׁבּוּלוֹת, גְּבוּהָה גְּבוּהָה הוּא מִלְּקַט -
 40 דְּרַבּוֹ לְהַתְחִיל לְלַקֵּט אֵת הַשִּׁבּוּלוֹת הַגְּבוּהִים שְׁבּוּלָתִים לְמַעְלָה,
 41 וּמִדְּמָה הַפְּסוּק שִׁכְרַת בַּעַל הַשְּׁבּוּלוֹת כְּמוֹ שְׁכוּרִים וְשׁוֹבְרִים תַּחִּילָה
 42 אֵת הַשִּׁבּוּלָת שְׂרָאֵשָׁה גְבוּה.
 43 מְבִיאָה הַגְּמֵרָא פְּסוּק נּוֹסֵף שֶׁמְדַבֵּר עַל עֲנוּה, 'מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אִשְׁכּוּן
 44 וְאֵת דְּבָא וְשִׁפְלָ רֹחַ', נַחֲלָקוּ רַב הוּנָא וְרַב הַסְּדָא בְּבִיאור הַמִּילָה
 45 'זֹאת', חָד אָמַר אֵתִי דְבָא - ה' מְגַבִּיָּה אֵת הַדְּכָא וְשִׁפְל רֹחַ אֵלִיו
 46 שִׁישְׁכְּנוֹ עִמּוֹ. וְחָד אָמַר אֵין אֵת דְבָא - ה' מְרַכֵּץ אֵת שְׂכִינְתּוֹ לְשִׁכּוּן
 47 אַתָּם. אִומֵרֵת הַגְּמֵרָא, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמָאן דְּאָמַר אֵין אֵת דְבָא -
 48 שְׁמוּרִיד שְׂכִינְתּוֹ אֵלֵיהֶם, שְׁהָרִי מְצִינּוּ בְּמִתּוֹן תּוֹרָה שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
 49 הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּנְבִיעוֹת וְהִשְׁרָה שְׂכִינְתּוֹ עַל הַר סִינַי הַנְּמוּךְ,
 50 וְלֹא גְבוּה הַר סִינַי לְמַעְלָה - וְלֹא הַגְּבִיָּה ה' אֵת הַר סִינַי לְהַשְׁרֹת
 51 עֲלָיו אֵת הַשְּׂכִינָה, הִרִי מְצָאנּוּ שְׁמוּרִיד ה' אֵת הַשְּׂכִינָה לְעֵינָיו. אָמַר
 52 רַבִּי יוֹסֵף לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מְדַעַת קוֹנֵו לְאֵהוֹב אֵת הַשְּׁפִלּוֹת
 53 הַדְּעוּנָה, שְׁהָרִי בְּמִתּוֹן תּוֹרָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים

1 אֵפִילוֹ עֹשֶׂה אוֹתוֹ אִדָּם צָרְקָה בְּפִתָּה - ר'יד ליד' הוּא מִלְשׁוֹן נְתִיבָה,
 2 שְׁנוֹתָן צָדָקָה מִיִּדּוֹ לִיד הַעֲנִי, דְּכְתוּבִים עַל כֵּךְ "מִתֵּן בְּפִתָּה יִכְפֹּה אָף
 3 וְגו', אָף עַל פִּי כֵן לֹא יִנְקָה מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם.
 4 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמֵרָא, אִוְהֵרָה לְנִפְי הַרְוֵה - שְׁלֵא לְהַתְגַּאוּת, מִנֵּין.
 5 וּמְשִׁיבָה, אָמַר רַבָּא אָמַר זְעִירִי מִהַפְּסוּק 'שִׁמְעוּ וְהִאֵינּוּ אֵל
 6 תִּנְבְּחוּ', הִרִי כֵּאֵן אִוְהֵרָה שְׁלֵא לְהַתְגַּאוּת. רַב נַחְמָן בְּרִי יִצְחָק אָמַר
 7 מִיִּכְבָּא - שֶׁהַאִוְהֵרָה הִיא מִהַפְּסוּק 'וְרַם לְכַבֵּד וְשִׁכַּחְתָּ אֵת ה'
 8 אֵלֹהֶיךָ", כְּלוֹמַר שֶׁהַמְּתַגַּאֵה בֹא לִידֵי שְׁכַחַת ה', וְכְתוּבִים 'הַשְּׁמֵר לְךָ
 9 מִן תִּשְׁכַּח אֵת ה' אֵלֹהֶיךָ' - שֶׁמּוּחַזֵּר הָאָדָם שְׁלֵא לְשַׁכּוֹחַ אֵת ה'/
 10 וּמִמִּילָא יֵשׁ כֵּאֵן אִוְהֵרָה שְׁלֵא לְהַתְגַּאוּת, שְׁהִרִי הַגְּאוּוה מְבִיאָה
 11 לְשַׁכַּחַת ה'. וְכְדְרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אֵילְעָא - מֵהַ שֶׁאִמְרַנּוּ שֶׁהַלִּשׁוֹן
 12 'הַשְּׁמֵר מִן תִּשְׁכַּח' הוּא לֹא תַעֲשֶׂה, זֶה עַל פִּי דְּבִרֵי רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי
 13 אֵילְעָא, דְּאָמַר רַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אֵילְעָא כָּל מְקוּם שֶׁנֵּאמַר
 14 בְּתוֹרָה לִשׁוֹן שֶׁל הַשְּׁמֵר, מִן, וְאֵל, אֵינוֹ אֵלֶּא לִמַּר שֶׁהַעוֹבֵר עַל צִוּוֹ
 15 זֶה, הִרִי הוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.
 16 דְרַשׁ רַב עֲזַרְיָה, וּמִנֵּין אָמַר לָהּ - פַּעֲמִים אִמַּר דְּרַשָּׁה זֹו מִשְׁמִיחָה
 17 דְּרַשׁ אָסִי, וּמִנֵּין אָמַר לָהּ מִשְׁמִיחָה דְּרַב אָמִי, כָּל אָדָם שֵׁשׁ בּו
 18 גִּפְסוֹת הַרְוֵה, לְסוֹף מִתְמַעֵט - סוֹפוֹ שֶׁמִּתְמַעֵט מִחִשְׁבֹּתוֹ, שְׁנֵאמַר
 19 'רוֹמְנוֹ קָעֵט' - וְדוֹרְשִׁים שֶׁאֵם מִתְרַמֵּם וּמִתְגַּאֵה סוֹפוֹ לְהַתְמַעֵט.
 20 מִמְּשִׁיבָה הַגְּמֵרָא לְבֹאֵר אֵת הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוּק, וְשֵׁמָּא תֵּאמַר 'שֵׁנו
 21 בְּעוֹלָם - שְׁחֵי כְכֹל הָאָדָם, תִּלְמִיד לִדְמוֹר 'וְאֵינִינוּ' - שְׁמַת קוֹדֵם זְמַנּוֹ.
 22 וְאֵם חוֹזֵר בּוֹ וְנַעֲשֶׂה עֵינָיו, הִרִי הוּא נִאֻסָּף - מֵת בְּזִמְנֵוֹ בְּאִבְרָהָם
 23 אָבִינוֹ הָאֲבוֹת, שְׁנֵאמַר 'וְהִמְכּוֹ כָכֵל יִקְפְּצוּן' - וְדוֹרְשִׁים אֵת
 24 הַמִּילָה 'וְהוֹמְכּוֹ, שֶׁאֵם נַעֲשֶׂה עֵינָיו וּמָךְ, מִתְקִיִּים בּוֹ 'כְּכֹל יִקְפְּצוּן -
 25 שִׁימוֹת מוֹת יִשְׂרָאֵל יִצְחָק וְיַעֲקֹב דְּכְתוּבִים בְּהוֹ 'כְּכֹל' 'מִכְּל'
 26 'כֹּל', וְהֵינֵנוּ כִּכֹּל' יִקְפְּצוּן, כְּמוֹ הָאֲבוֹת שֶׁכְּתוּבִים בָּהֶם 'כֹּל'. וְאֵם לֹא -
 27 אֵם לֹא נַעֲשֶׂה עֵינָיו, מִתְקִיִּים בּוֹ הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוּק 'וּכְרֵאֵשׁ שְׁבִלָת 'מִלוֹ'
 28 - שִׁיבַר יוֹפֵל כְּמוֹ שִׁבּוּלָת, וּכְדִלְהֵלֶךְ.
 29 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמֵרָא, מָאֵי 'וּכְרֵאֵשׁ שְׁבִלָת' - מֵהַ כּוֹנֵת הַפְּסוּק שֶׁבַעַל
 30 גְּאוּה יוֹפֵל כְּמוֹ שְׁנוֹפֵל רֵאֵשׁ הַשִּׁבּוּלָת. וּמְשִׁיבָה שֶׁנַּחֲלָקוּ בּוּה רַב
 31 הוּנָא וְרַב הַסְּדָא, חָד אָמַר - אַחַד מֵהֶם אִמַּר שִׁיפּוֹל בִּי סָאֵסָא
 32 דְּשִׁיבּוּלָתָא - כְּמוֹ הַחֲלָק הָעֵלְיוֹן שֶׁל הַשִּׁבּוּלָת שְׁנוֹפֵל וְנִשְׁבַּר מֵאִילָיו.
 33 וְחָד אָמַר בְּשִׁיבּוּלָת עֲצָמָה שְׁנוֹפֵלָת בּוֹמֵן הַלְקִיטָה. מִקְּשָׁה הַגְּמֵרָא,
 34 בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר בִּי סָאֵסָא דְּשִׁיבּוּלָתָא - כְּרֵאֵשׁ הַשִּׁבּוּלָת,
 35 הֵינֵנוּ דְּכְתוּבִים - מוֹבֵן מֵהַ שֶׁכְּתוּבִים בַּפְּסוּק שֶׁהַמְּגַאֵה יוֹפֵל 'וּכְרֵאֵשׁ
 36 שְׁבִלָת', אֵלֶּא לְמָאן דְּאָמַר בִּי שׁוּבּוּלָתָא עֲצָמָה, קֵשָׁה מָאֵי 'וּכְרֵאֵשׁ
 37 שְׁבִלָת' - וְהִרִי הַדִּימוּי הוּא לְנִפְלִית הַשִּׁבּוּלָת עֲצָמָה. מִתְרַצַּת
 38 הַגְּמֵרָא, אָמַר רַב אָסִי וְכֵן תִּנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, מִשְׁלֵל לְאָדָם
 39 שֶׁנִּכְנָם לְתוֹךְ שְׁדָהוּ לְלַקֵּט שִׁבּוּלוֹת, גְּבוּהָה גְּבוּהָה הוּא מִלְּקַט -
 40 דְּרַבּוֹ לְהַתְחִיל לְלַקֵּט אֵת הַשִּׁבּוּלוֹת הַגְּבוּהִים שְׁבּוּלָתִים לְמַעְלָה,
 41 וּמִדְּמָה הַפְּסוּק שִׁכְרַת בַּעַל הַשְּׁבּוּלוֹת כְּמוֹ שְׁכוּרִים וְשׁוֹבְרִים תַּחִּילָה
 42 אֵת הַשִּׁבּוּלָת שְׂרָאֵשָׁה גְבוּה.
 43 מְבִיאָה הַגְּמֵרָא פְּסוּק נּוֹסֵף שֶׁמְדַבֵּר עַל עֲנוּה, 'מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אִשְׁכּוּן
 44 וְאֵת דְּבָא וְשִׁפְלָ רֹחַ', נַחֲלָקוּ רַב הוּנָא וְרַב הַסְּדָא בְּבִיאור הַמִּילָה
 45 'זֹאת', חָד אָמַר אֵתִי דְבָא - ה' מְגַבִּיָּה אֵת הַדְּכָא וְשִׁפְל רֹחַ אֵלִיו
 46 שִׁישְׁכְּנוֹ עִמּוֹ. וְחָד אָמַר אֵין אֵת דְבָא - ה' מְרַכֵּץ אֵת שְׂכִינְתּוֹ לְשִׁכּוּן
 47 אַתָּם. אִומֵרֵת הַגְּמֵרָא, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמָאן דְּאָמַר אֵין אֵת דְבָא -
 48 שְׁמוּרִיד שְׂכִינְתּוֹ אֵלֵיהֶם, שְׁהָרִי מְצִינּוּ בְּמִתּוֹן תּוֹרָה שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
 49 הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּנְבִיעוֹת וְהִשְׁרָה שְׂכִינְתּוֹ עַל הַר סִינַי הַנְּמוּךְ,
 50 וְלֹא גְבוּה הַר סִינַי לְמַעְלָה - וְלֹא הַגְּבִיָּה ה' אֵת הַר סִינַי לְהַשְׁרֹת
 51 עֲלָיו אֵת הַשְּׂכִינָה, הִרִי מְצָאנּוּ שְׁמוּרִיד ה' אֵת הַשְּׂכִינָה לְעֵינָיו. אָמַר
 52 רַבִּי יוֹסֵף לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מְדַעַת קוֹנֵו לְאֵהוֹב אֵת הַשְּׁפִלּוֹת
 53 הַדְּעוּנָה, שְׁהָרִי בְּמִתּוֹן תּוֹרָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ה עמוד א

רש"י

אפילו עושה צדקה בפתה. שנותן מדוד לדוד של העני, והכי משמע ד' הנותנת ליד אף הוא לא יקנה: דכתיב ביה פתון בפתה בוי'. לאו דשיחך האי קרא בקרא דלעיל, אלא רבותא היא שאע"פ שמכפר אף ותמה אינו מכפר על גסות הרוח: אוקרתה. שלא יתא גס רוחו ודם לבבך ושכחת. אלמא מגבה לב בא לדי שכתה ששוכח את בוראו, ובשכחה הוא מוקד השמר לך פן תשבת: מוקמטם. מחשיבותו: רופו מעט. כיון שרומז מתמעט: ושנו בעולם. מתקיים: והמכו. ואם חזר ונעשה עניו שממך את עצמו: ככל. באותו שנאמר ברוך כל: וקפצו. מן העולם, וימותו מות ישרים. אבדקם פתיב ביה וד' ברוך את אבדקם בכל, יצחק פתיב ביה ואוכל מפלו, יצחק פתיב ביה כי חניו אלהים וכי ילי כל, והכי מקרש פהדיא בבראשית רבה (דבשלקמא בכל מפלו לכל) רבותא הוא שנתברכו בכל, אבל

1 וכל אשר תתן לי מלתא בעלמא הוא דקאמרא: 2 **בסאקא דשבלתא.** גבוה של שבלות שקורין וכן 3 השבולת, והוא נשבר ונופל מאילוי: גבוהה גבוהה 4 הוא פלגמא. והיינו ובראש שבלות שראשה 5 נראית למעלה מחברותיה: אתי דכא. אני 6 מגבירי עד ששוכן אצלי, והיינו אשכח את דכא: 7 **אני את דכא.** אני מוכין שכניתי אצלי: לית 8 אדם מדעת קונו, לאהוב את הנמכיבות: כל הרים 9 ונגעות. כגון תבור וכרמל שקאו שם, כדכתיב 10 למח תרציון הרים גבגבים (ההיא סח): באשמה. 11 ידע וישרא אחריה באשרה שצריך גדיע 12 אחריה כדכתיב ואבדתם את שקום וקניס ימי: 13 נגער. מדרך בתורת מתיים: שכבי בעפר לא 14 נאמר. דלישתמע על כל המתיים: שכן לעפר. 15 משפיל עצמו לעפר: מיללת. מקוננת: ונהי 16 מפרוק ידע. רשיה דקרא כי רס ה' ושפל 17 ראה, ונהי - והגבה ממרוק מוקדם שתבא עליו 18 פורענות ונגבא - ידע. שכינה מתאוננת 19 ומשתברת עליו, כמו ידע אלמותו (תקולא יט) 20 וידע בהם אנשי סכות (תקניס ח) ידע כמביא 21 למעלה (ההיא טז) לשון שבר: רואה את (תשפל) 22 (הגבה). לקרבו ולהשתדל עמו, והשוב בעיניו, 23 כמו (טז) כי בכבודו בתאנה בראשיתה ראתיה 24 את אבותיכם, נתתי עיני לקרבים ולהכבדם: ואיכא 25 דמתני לה אמספרי לשון הרע. משום רישא 26 דקרא מלשני בסתר רעהו וגו': רוח קמיעא 27 עוכרתו. פורענות קלה טורפתו ומאבדתו: 28 והרשעים. גסי הרוח, דקראי דלעיל משתעי 29 בשפלים ונגבאים, להחיות רוח שפלים וגו' כי 30 לא לעולם אריב עם אוהן שפלים בעון בעזעו וגו' 31 דרכיו ראותיו וגו' בורא ניב שפתים וגו', אבל 32 הרשעים שאינן שפלים ונדבאים כנס נגדש. כים 33 המגדש ומשליך רפש וטיל לשפתיו סביביו: כמה 34 רביעיות. לויג גימס אנו רואים שרוח קמיעא 35 עוכרתו עוכרת את מימיה: אדם שאין בו אלא 36 רביעית אחת. שברביעית דם הוא מתקיים. 37 שיעור זה הלכה למשה מסיני שרביעית דם מת 38 כמטוא באהלי, מפני שהיא נפש וקרינא ביה על 39 כל נפשות מת לא יבא: אחר משמונה בשמינית. 40 משקל קטן הוא והיינו עובלא, כלומר צריך 41 שיהיה בו מעט גארה, שלא יהו קלי הראש 42 מסתוללן בו ויהא דכריו מתקבלין עליון בעל 43 פירום: ומעפרא ליה כי סאסא לשבלתא. גסות 44 מועט גאה ודוננת לו לתלמיד חכם ומעשרתו 45 כסאקא המעשרת את השבולת: בשפתא דית 46 ביה. גסות הרוח: ובשפתא דלית ביה. גסות 47 פורתא, לפי שאין בני עירו יראים ממנו ואין בו 48 כח להוכיחם: לא טמנה ולא טמקצתה. לא 49 חפוצ אדם לא לבקלה ולא במקצתה, דמי ווסר 50 מאי דקרי ליה קרא תועבת ה': כבשר. שדוחה וך 51 ולא פאכן שהוא קשה להשתחיות. להתפלל, 52 אותם שהם בשר: ובאו ותפללו פי הם נשקעים 53 לפני, אבל יפי הרוח לא יבואו בשר פתיב ביה ונגפא. ובשר כי יתקה בו בעורו שחין ונרפא. אדם כי יתקה בעור בשרו, נגע צרעת כי תתקה באדם, לא פתיב בחד מגבירי ונרפא. לפי 54 דרכך אתה למד, שמי שהוא רך ועינו כבשר קרוב להתרפאות מיסורין הבאין עליו, אבל מי שהוא קשה פאדמה אין רפואה למכותיו: אדם. למח נקרא שמו אדם, שהוא אדם פר מרה. 55 כלומר כלו תבל, לקח אל תגאון. מרה היא לילוחות מרה היוצאה מן המוררה שבכבד ומתגברת באדם הכל לפי הדרושים ושנו העתיים ולפי המפאכל שאוכלו, ועל דיה קאין היליים 56 ונגעים ומאבדות. פי ששרין בדברי הרופאים מרידה שחורה ויש שקורין מרידה אדמה: שאיל. מקום שאלו ביות: נפקת. מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות באנשים: 57 ולשאת

1 **ב'ל** אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו נגער. 2 תימה אמאי לא חשיב האי במשנת חלק 3 והא דאמר פרק בתרא דבבותו (קו פול) מתיים 4 שבחור'ל אינן חיים ותו גרסינן התם ע"ה אינן חיים 5 מא"כ' חנו תלמידי חכמים ומלוי (ברביבות) רביית 6 מצינו באגדה שאינן חיים לעולם הבא. תוס ר"י: 7 **אדם** שאין בו אלא רביעית דם. פ"ח הוא דם 8 הצלול שממנו משתית הלב אין בו אלא 9 משקל כ"ה סלעים שהיא רביעית הלוג: 10 דא

1 דרב אפי' וזמנין אמר לה משמיה דרב אמי, כל אדם שיש בו גסות הרוח, לסוף מתמעט, 2 שנאמר 'רומז מעט' ושקא תאמר ושנו בעולם, תלמוד לומר 'ואינינו', ואם חוזר בו, נאסף 3 מומנו כאבדקם אבינו שנאמר 'והמכו ככל יקפצו', כאבדקם יצחק ויעקב דכתיב בהו 'ככל 4 מפלו כל' ואם לאו 'וכראש שבלת ימלו'. מאי 'וכראש שבלת', רב הונא ורב חסדא, חד אמר 5 כי סאסא דשבלתא וחד אמר כשיבולת עצמה, בשלמא למאן דאמר כי סאסא דשבלתא, 6 היינו דכתיב 'וכראש שבלת', אלא למאן דאמר 'פי שובלתא עצמה' מאי 'וכראש שבלת', 7 אמר רב אפי' וכן תנא דבי רבי 'שמעאל, משל לאדם ששכנס לתוך שדרוה גבוהה גבוהה הוא 8 מלקט: 'ואת דפא ושפל רוח' רב הונא ורב חסדא, חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את 9 דכא, ומסתברא כמאן דאמר 'אני את דכא' שהרי הקדוש ברוך הוא הניח כל הרים וגבעות 10 והשרה שכניתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה. אמר רבי יוסף, לעולם ילמד אדם 11 מדעת קונו שהרי הקדוש ברוך הוא הניח כל הרים וגבעות והשרה שכניתו על הר סיני 12 (והניח כל אילנות טובות והשרה שכניתו בפניה). אמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו גסות 13 הרוח, ראוי לנרעו באשריה, פתיב הכא 'ורמי הקומה נדעוים' וכתיב התם 'ואשיריהם תגדעוין'. 14 ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו גסות הרוח, אין עפרו נגער, שנאמר 'הקיצו ורננו שכני 15 עפר' שכבי בעפר לא נאמר אלא שכני עפר, מי שנעשה שכן לעפר פתיו. ואמר רבי אלעזר, 16 כל אדם שיש בו גסות הרוח שכניתו מיללת עליו, שנאמר 'וגבה ממרוק ידע'. דרש רב עירא 17 ואיתימא רבי אלעזר, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר 18 ודם גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל אבל מדת הקדוש ברוך הוא אינו כן, 19 הוא גבוה רואה את השפל, שנאמר 'כי רם ה' ושפל יראה'. אמר רב חסדא ואיתימא רב 20 עוקבא, כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור בעולם 21 שנאמר 'מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי 22 אותו אלא אותו לא אוכל. איכא דמתני לה אמספרי לשון הרע, שנאמר 'מלשני בסתר רעהו 23 אותו אצמית'. אמר רבי אלכסנדר, כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קמיעא עוכרתו, 24 שנאמר 'והרשעים כנס נגדש' ומה ים שיש בו כפה רביעיות, רוח קמיעא עוכרתו. אדם שאין 25 בו אלא רביעית אחת, על אחת כפה וכמה. אמר רבי חי'א בר אשי אמר רב, תלמוד חכם 26 צריך שיהא בו אחר משמונה בשמינית. אמר רב הונא פריה דרב יהושע, ומעפרא ליה פי 27 סאסא לשבלתא. אמר רבא, בשממא דאית ביה ובשממא דלית ביה, אמר רב נתנן בר יצחק 28 לא מנייה ולא מוקצתה, מי ווסר דכתיב ביה 'תועבת ה' כל גבה לבי'. אמר חזקיה, אין תפלתו 29 של אדם נשמעת אלא אם פן משים לבו כבשר, שנאמר 'ותיה מדי חדש בחדשו' [וגו'] יבוא 30 כל בשר להשתחות וגו'. אמר רבי יורא, בשר פתיב ביה ונרפא, אדם לא פתיב ביה ונרפא. 31 אמר רבי יוחנן, אדם - א' פ"ר ד"ם מ"רת, ב' ש"ר - ב"אשה ס"רוחה ר"מה, אופא דאמרי, 32 שאול דכתיב בשין. אמר רב אשי, כל אדם שיש בו גסות הרוח, לסוף נפקת, שנאמר

1 ולשאת

2 לפי

3 דרכך אתה למד,

4 כלומר כלו תבל, לקח אל תגאון.

5 מרה היא לילוחות מרה היוצאה מן המוררה שבכבד ומתגברת באדם הכל לפי הדרושים ושנו העתיים ולפי המפאכל שאוכלו, ועל דיה קאין היליים ונגעים ומאבדות.

פי ששרין בדברי הרופאים מרידה שחורה ויש שקורין מרידה אדמה: שאיל. מקום שאלו ביות: נפקת. מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות באנשים: ולשאת

לפני, אבל יפי הרוח לא יבואו בשר פתיב ביה ונגפא. ובשר כי יתקה בו בעורו שחין ונרפא. אדם כי יתקה בעור בשרו, נגע צרעת כי תתקה באדם, לא פתיב בחד מגבירי ונרפא. לפי דרכך אתה למד, שמי שהוא רך ועינו כבשר קרוב להתרפאות מיסורין הבאין עליו, אבל מי שהוא קשה פאדמה אין רפואה למכותיו: אדם. למח נקרא שמו אדם, שהוא אדם פר מרה. כלומר כלו תבל, לקח אל תגאון. מרה היא לילוחות מרה היוצאה מן המוררה שבכבד ומתגברת באדם הכל לפי הדרושים ושנו העתיים ולפי המפאכל שאוכלו, ועל דיה קאין היליים ונגעים ומאבדות. פי ששרין בדברי הרופאים מרידה שחורה ויש שקורין מרידה אדמה: שאיל. מקום שאלו ביות: נפקת. מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות באנשים: ולשאת

לפני, אבל יפי הרוח לא יבואו בשר פתיב ביה ונגפא. ובשר כי יתקה בו בעורו שחין ונרפא. אדם כי יתקה בעור בשרו, נגע צרעת כי תתקה באדם, לא פתיב בחד מגבירי ונרפא. לפי דרכך אתה למד, שמי שהוא רך ועינו כבשר קרוב להתרפאות מיסורין הבאין עליו, אבל מי שהוא קשה פאדמה אין רפואה למכותיו: אדם. למח נקרא שמו אדם, שהוא אדם פר מרה. כלומר כלו תבל, לקח אל תגאון. מרה היא לילוחות מרה היוצאה מן המוררה שבכבד ומתגברת באדם הכל לפי הדרושים ושנו העתיים ולפי המפאכל שאוכלו, ועל דיה קאין היליים ונגעים ומאבדות. פי ששרין בדברי הרופאים מרידה שחורה ויש שקורין מרידה אדמה: שאיל. מקום שאלו ביות: נפקת. מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות באנשים: ולשאת

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ה עמוד ב

תוספות

רש"י

1 וְלִשְׁמֵת וְלִסְפַחַת. על ידי שמשנתו עצמו בא לדיד ספחת, שאינו עקר באנשים אלא נספח
2 וְסָפַל: בְּפִלְה. דָּבָר שְׁאִינוּ חָשׁוּב בְּעֵצְמוֹ אֲלֵא נִטְפֵל בְּאַתְרוּס: סְפַחְתִּי נָא. אֲסַפְנִי נָא. בְּנִבְוֹאָת
3 בֵּית עָלֵי מִשְׁתַּעֵי קְרָא. אֲעֲמִיד כְּהַנְיִים גְּדוּלִים אַתְרוּס שְׁיֹצִיאוּ אֶת כְּוֹנֵי וְיִזְעַךְ מִגְּדֻלְתָּם,
4 וְיִצְטָרְכוּ לְבָקֶשׁ מֵהֶם לְאֲסֶפֶס וְלִקְלָסֶם אֲצִלְסֶם. אֵל אַחַת הַתְּהַנּוּת. בְּאַחַת מִן הַמְשֻׁמְרוֹת:
5 שֶׁכֶר עוֹלָה בְּיָדוֹ. וְלֹא שֶׁכֶר קָרְבָן אַחֵר: וְכַח. כֵּל
6 הַדּוּחָבִים בְּמִשְׁמַע: הֶשֶׁם אִירוֹחֵיזוּ. מִחֻשַׁב הַפֶּסֶד
7 מִצְדָּה בְּגֵד שֶׁכָּרָה: (אָמֵר) לֵה בְּפָנַי שְׂנִים אֵל
8 הַתְּכַרֵּי עִם אִישׁ פְּלוֹנֵי וְדָבָרָה עֲמוֹ. שְׁלֹא בְּיַחֲדָה:
9 עֲרִיזוֹ מִתְרַת לְבִיתָה. לְשִׁמּוֹ. בֵּיתָה לְשׁוֹן
10 תְּשִׁמֵּשׁ הוּא: אֲסוּרָה לְבִיתָה וְאֲסוּרָה לְאָכּוֹל
11 בְּתֵרוּקָה. עַד שֶׁתִּשְׁתַּחֲוֶה. וְלִקְנָן בְּפִי בְּשֵׁם שֶׁהַמִּים
12 בְּדוּקָן (וְף כ"ה). לְזִילֵי מִנְטֻמָּאָה וְנִטְמָאָה שֶׁלֹּשׁ
13 פְּעֻמִּים. אַחַד לְבַעַל וְאֶחָד לְבֹעֵל וְאֶחָד
14 לְתֹרוּמָה: וְאִם מִת בְּלֹא בְּנִים. עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקִיָּה:
15 חוֹלְצֵת וְלֹא מִתְקַבֵּמָה. בְּנִגְרָא מִפְּרָשׁ טַעְמָא: הָא
16 נִיטָא קְשִׁיָּא אֲמַרְתָּ בְּיַד מְקַנָּא לֵה אֲמַר לֵה בְּפָנַי
17 שְׂנִים בּוֹ. קִסֵּי אֲמַר לֵה בּוֹ הִינֵנו פְּרוּשָׁא דְכִיבֵד
18 מְקַנָּא לֵה אֲמַר לֵה בְּפָנַי שְׂנִים בּוֹ, וְאִשְׁמֻעִינָן
19 דְּדוּרָה קִשְׁוִי: אֲלִמָּא דְּבִירָה כְּתִירָה הִיא. אֲפִי
20 מְדַבֵּרַת עֲמוֹ בְּשׁוֹק סְתִירָה חֲשִׁיב לֵה מְדַקְאֵמֵר
21 זֶה הַקְּשִׁי, דְּאֵי לֹא דִסְתִירָה הוּא וְלֹא מִיתְסַרָא
22 בַּה מֵאִי קִשְׁוִי אִיבָא לְקַמְלָה לִי דְמִתְרָה בְּהַ וְתִנְדֵּי
23 תְּנִי. דְּכִי עֲבָרָה עַל הַתְּרַקְאוֹת וְדָבָרָה עֲמוֹ מִתְרַת
24 לְבִיתָה: אֲמַר אֲפִי הִכִּי קְאָמְרִי. אֲמַר לֵה לֹא
25 פְּרוּשָׁא דְכִיבֵד מְקַנָּא לֵה הוּא. אֲלֵא לְרַחֲמֵי תְּכַנֵּי
26 וְהִי, אֲמַר לֵה אֵל תְּדַבְּרִי וְנִסְתַּרְהָ אוֹ דְבָרָה
27 אַעִיפִי שֶׁעֲבָרָה עַל קְבוּי אֲצֵל דְּבוּר, אוֹ אֵם דְּבָרָה
28 עֲמוֹ אַחֵר קִשְׁוִי גִמּוּר דְּאֵל תְּסַתְרִי, עֲרִיזוֹן בְּאַחַת
29 מִשְׁתֵּי אֵלוֹ מִתְרַת לְבַעֲלָה. אֲבָל עֲבָרָה עַל קְבוּי
30 אֲצֵל סְתִירָה. בְּטוֹן שְׁאֵמֵר לֵה אֵל תְּסַתְרִי וְנִבְכַּסָּה
31 עֲמוֹ לְבִית הַסֵּתֵר בּוֹ: וְיִצְאָה בְּפִיתוֹ. לְעֵל מִנְיָה
32 בְּתִיב כִּי מְצָא בַּה עֲרוֹת דְּבָר וְגו' וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ
33 וְגו' לְאִישׁ אַחֵר. לְמָה לִי לְמִקְתָּבִי, אֵל לְמִשְׁקִיָּה
34 לְאִנְסוּקָא עַל יְדֵי גֵט בְּרִיתוֹת לְכַתּוּב וְיִצְאָה
35 מִבֵּיתוֹ וְהִזְתָּה לְאִישׁ, לְמָה לִי לְמִקְתָּב לְאַחֵר,
36 אֲלֵא לְמַעֲוֵי יִבְמָה הִיבָא דְלֹא גִרָשָׁה בְּעַל אַחֵר
37 שְׁמִצָּא בַּה עֲרוֹת דְּבָר, וְהִכִּי מִשְׁתַּמְעֵי קְרָאֵי כִּי
38 מְצָא בַּה עֲרוֹת דְּבָר וְגִרָשָׁה בְּסַפֵּר בְּרִיתוֹת
39 וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ, כְּלוּמַר וְכָבֵל צַד שֶׁתִּצָּא מִבֵּיתוֹ בִּין
40 עִי' גִּירוּשֵׁין בִּין עִי' מִיתָה, אִם בָּאת לְנֶשֶׂא,
41 לְאִישׁ אַחֵר תִּקְשָׁא וְלֹא לְיִבְמָה, שְׁאִינוּ אַחֵר אֲצֵל
42 נִשְׁוֹאֵין שֶׁל זו, שֶׁמִּבְּחַב נִשְׁוֹאֵי רֵאשׁוֹן הִיא נִקְטַקַּת
43 לוֹ: אִי הִכִּי חִלְצֵה נְפִי לֹא תִיעֵי. דְּהָא פְּטָרָה
44 רְחֻמָּא וְשְׁרִיָּה לְאִישׁ אַחֵר בְּכָל עֲנָן שְׁמִצָּא
45 מִבֵּיתוֹ אַחֵר שְׁמִצָּא בַּה עֲרוֹת דְּבָר: אֵלוֹ אִיתִיה
46 לְבַעַל. מִי מִשְׁתַּרְיָא בְּלֹא גֵט, אִם כְּתִיב וְכַתֵּב לֵה
47 סַפֵּר בְּרִיתוֹת, אֲפִי מְצָא בַּה עֲרוֹת דְּבָר בְּרִיתוֹת
48 בְּעֵא, הִשְׁתָּא נְפִי בְּעֵא חִלְצֵה, יִבְמָה בְּמִקּוֹם בְּעַל קִנְיִי אִית דְּאֲמַרֵּי. דְּהִכִּי שְׁנֵי רִב וְסֻף
49 לְעֵל, רְחֻמָּא אֲמַר בּוֹ. צֹדָה לְבַעֲלָה לְגִרְשָׁה מִבֵּיתוֹ שְׁמִצָּא בַּה עֲרוֹת דְּבָר כִּי הִכִּי דְלֹא
50 תְּסַתְרִיהָ לְבִיתָה, כּוֹדָמָר לְעֵל וְנוֹתָא בְּבִיתָא כִּי קְרָא לְשִׁמּוֹשָׁא:

1 הָא גּוֹפָא קְשִׁיָּא. תִּימָה לְרִבִּי אֲמַאי לֹא נִקַּט הִכָּא לִישְׁנָא דְרִישׁ מִס' מְכוּת (וְף ג.) כִּיבֵד
2 הַעֲרִים נַעֲשִׂים וְזוּמָיִן כִּיבֵד אִין הַעֲרִים נַעֲשִׂים וְזוּמָיִן מִבְּעֵי לִיה הִכָּא נְמִי הוּחַ לִיה
3 לְמִימַר הִכִּי כִיבֵד מְקַנָּא לֵה כִיבֵד אִין מְקַנָּא לֵה מִבְּעֵי לִיה הוּחֵם מִתְרַץ שְׁפִיר אֲבַל הִכָּא
4 אֲפִילוֹ לְפִי הַתִּירוּץ הוּחַ לִיה לְמִיתְנֵי כִיבֵד אִין מְקַנָּא לֵה וְנֹאֵה דְלִחְבִּי לֹא פְרִיץ הִכָּא מִשׁוּם
5 דְמִצִּי לְמִימַר אֵל תְּרַבִּיר דְרִישׁא פִירוּשׁוֹ סְתִירָה
6 דְהִינּוּ קִנְיֵי גִמּוּר וְאִתִּי שְׁפִיר לִישְׁנָא דְכִיבֵד מְקַנָּא
7 לֵה וְלֹא קְשִׁיָּא מִיַּד אֲלֵא רִישָׁא לְסִפָּא ד'ה'פ' הִכָּא
8 אֲלֵמָא פִירוּשׁ דְמִתְנֵי דְרִיבּוּר סְתִירָה הוּא מְדַקְתֵּי
9 כִיבֵד מְקַנָּא וְלִשׁוֹן נִקִּי הוּא כְּדִתְנָן בְּפִרְק קְמוֹ
10 דְכַתּוּבֹת (וְף ג.) רֵאֵה מְדַבֵּרַת וּמְפַרֵשׁ בְּגַמֵּי מֵאִי
11 מְדַבֵּרַת סְתִירָה אִיכ' תִּקְשִׁי סִפָּא דְקִתְנֵי דִירְבָה
12 סְרִיז מוֹתֵרַת לְבִיתָה וְאִי פִירוּשׁ דְרִיבּוּר דְמִתְנִיחָן
13 עֲרוֹת לְבִיתָה לִשׁוֹן נִקִּי הוּא מִתְנֵי אֲלֵא דִיבּוּר מִשׁוּ הוּא וְלִפִּי
14 הַירוּשְׁלֵמִי מִשְׁמַע דְּבַעֵי לְתֹרוּצָה דְרִיבּוּר דְרִישׁא
15 סְתִירָה אֲלֵא דְנִקַּט לִשׁוֹן נִקִּי וְהִכִּי אִיתָא הַתֵּם סוֹף
16 דְבַר שְׁתַּדְּבַר עֲמוֹ הָא אִם נִסְתַּרְהָ עֲמוֹ לֹא דְבַרָה
17 אִין סְתִירָתָה כְּלוּם פִירוּשׁ בְּתַמִּיּה דְבוּרָה אֲתָא
18 מִימַר לָךְ אֲפִי דְבַרָה עֲמוֹ וְלֹא נִסְתַּרְהָ עֲרִיץ
19 מוֹתֵרַת לְבִיתָה לִשׁוֹן נִקִּי הוּא מִתְנֵי פִי דִיבּוּר
20 דְרִישׁא לִשׁוֹן נִקִּי מִיּוֹד דְסִפָּא אִית לִי לְמִימַר עַל
21 כְּרַחץ דִיבּוּר מִנְשׁ:
22 לְאַחֵר וְלֹא לִיבִם. אִין קְלֻשׁוֹת מְפָרַק הָאשָׁה
23 שְׁנִפְלוּ לֵה נִבְסִים (מְכוּת ו'ף פ'פ)
24 בְּשִׁמְעֵתִין דְשׁוּמְרַת יִבְמָה דְפְרִיץ הַתֵּם הוּא בְּעִינָן
25 לְכַשְׁתַּשְׁאֵי לְאַחַר תְּחִלָּה מַה שְׁכַתּוּב לִיבִי אֲמַר ר' ב
26 אִשִּׁי יִבְמָה כְּמוֹ אַחֵר דְמִי דְלַעֲנֵן לִשׁוֹן תְּנַאי בִּיד
27 שׁוּיָה כְּאֵחָר אֲבַל כְּאֵחָר דְקָרָא אִין הָאֵחָר כְּבַלל
28 וְהִכִּי נְמִי מִשְׁמַע בְּפִרְק אִין מְקִדִּישֵׁין (מִכִּין ו'ף כ"ה)
29 דְקִתְנֵי אִם מְכַר אֵל שְׁהַדָּה לְאִישׁ אַחֵר לְאַחֵר וְלֹא
30 לְכַן אוֹ אִינוּ אֲלֵא לְאַחֵר וְלֹא לְאֵחָר לְאֵחָר אֲמַר ר'
31 אִישׁ רְחִי אֵחָר אֲמַר הָא מַה אֲנִי מְקִיִם אֲמַר ר'
32 לְאַחֵר וְלֹא לְכַן דְמִשְׁמַע טַעְמָא דְכַתְּבִי אִישׁ אֵה
33 לֹאֵו הִכִּי אֵל הִיא אֵחָר כְּבַלל אַחֵר וְכִשׁ גְּבִי יִבְמָה
34 דְבֵא מְכַר נִשְׁוֹאֵי אַחֵר וְלֹא אַחֵר הוּא הִכִּי
35 אֲמַרִינָן נְמִי בְּפִי דְקִדִּישֵׁין (וְף ג') אֲמַר קְרָא פִן
36 יְמוֹת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָה מִתְּקַף לִיבִי ר' ב
37 שִׁישׁא בְרִיה דְרַב אִידִי אִימָא מֵאֵן אַחֵר יִבְמָה וּמִשְׁנֵי
38 דִיבְמָה לֹא מְקִיר אַחֵר אֲבַל קְשִׁיָּא מְפָרַק הָאֲמַר ר'
39 (מְקוּסֵין ו'ף ס') דְנִפְקָא לָן מִתְּחַבַּב בְּפִרְק הָאֲמַר ר' דֵּלָא
40 תְּפַסִּי קְדוּשֵׁין בְּאַחוֹת אִישׁ אִימַר דְרִאֲעִיטְרִץ קְרָא
41 דוֹקָא לִיבְמָה מִשׁוּם דְרִמְיָא לְעִילָה לִיבְמוֹי כְּדֹאמְרֵי
42 בְּשִׁמְעֵתִין וְאֲבַתִּי אַחֵרֹת אִישׁ מִנְלָן וְעוֹד תְּקַשָּׁה
43 דְהִכָּא אֵעִיג דְכַתְּבִי אִישׁ אַחֵר מִמַּעֲטִינָן יִבְמָה
44 וְעִבְרִינָן מִרְבִּינָן יִבְמָה מִמַּעֲטִינָן בִּין מֵאֲחַר
45 וְאִת' מֵאִישׁ מִמַּעֲטִינָהוּ ב'פ' הָאֲמַר (ו'ף ט) קְרִיבִים
46 וּמִלְאַחֵר יִבְמָה סוֹף סוֹף וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָה מֵאִי
47 דְרִישׁת בִּיה:

1 לְאַחֵר וְלֹא לִיבִם. אִי קְשִׁיָּא הוּא הָאִי קְרָא בְּסוֹתָה דְרֵאִי עִי' עֵדִים כְּתִיב דִּילְפִינָן דְבַר דְבַר
2 מִמְּמוֹן בְּסוֹף מִסְכַּת גִּישֵׁין (וְף ג') וְסוֹתָה דְרֵאִי אֲמַר בְּפִי דְיִבְמוֹת (וְף י"ה) דְפִירוּתָה
3 בְּלֹא חִלְצֵה מִשׁוּם דְכַתְּבִי בַּה טַעְמָא עֲבִירֹת תְּרִיץ וְלְאַחֵר לֹא אֲעִיטְרִץ לְמִיכְתַּב אֲלֵא
4 לִיּוֹצֵא מִשׁוּם סְתִירָה כִיּוֹן דְנִפְקָא לָן סוֹתָה דְרֵאִית מִטַּעְמָא דְכַתְּבִי בַּה:

1 אִיתִיה לְבַעַל מִי לֹא בְּגִיט. וְהָקֵשָׁה רִבִּי בְּשֵׁר' אֲבַרְהָם בֵּר מִרְכִּיב זֵל הוּא סוֹתָה דְרֵאִית וְאִילוּנִית הִכָּא דְחִכִּיר בַּה וְאִשֵׁת סְרִיס דְבַעַל הִכָּא דְרֵאִיתָה וְאִפִּי' סְפִירוֹת
2 מִבְּחַב בְּלֹא חִלְצֵה וְאִישׁ לְתֹרֵץ סוֹתָה דְרֵאִית לֹא דְמֵאִי לְהִכָּא כִיּוֹן דְטוּמָאָה וְכַתְּבִי בַּה) סוֹתָה הִרִי הוּא כְּעֵרָה גִמּוּרָה דְגִירוּת הַכְּתוּב הוּא דְפִירוּתָה וְאִשֵׁת סְרִיס וְאִילוּנִית הִכָּא דְרֵאִיתָה
3 לְבַעַל שְׂרוּ לִיה וְאִפִּי' אִימַעוּט בְּפִי דְיִבְמוֹת מִדִּין יִבּוּם דְלֹא עֲרִץ בְּהוּ כְּלָל אֲבַל סוֹתָה סַפֵּק לֹא אִימַעוּט אֲלֵא גְבִי אִיסוּרָה דְבַעַל וְקִמְשַׁמַּע לָן קְרָא כִיּוֹן דְבֵא מְכַר נִשְׁוֹאֵי אַחֵר הוּא
4 מִקּוֹם בְּעַל דְאִסוּרָה לוֹ לִיבְמָה אֲבַל חִלְצֵה בְּעֵא:

1 דְלֹא לִסְתִירָה לְבִיתָה וְאֵת אֲמַרְתָּ תְּתִיבִם נְמִי יִבּוּמֵי. רִבִּינוּ חֲנַנְאֵל הַטַּעִים דְּבִרְוִי וּפְרִישׁ וְרַחְמָנָא אֲמַר אֲשֶׁר לֹא יִבְנֵה לְבִנוֹת וְלֹא לְסִתְרוֹ:

מ
מ
מ

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

35 שהרי לא התייחדה עמו. נמצא שתחילה אמר התנא 'דיבור' והתכוון
36 ליחוד ובהמשך אמר 'דיבור' והתכוון לדיבור כפשוטו. מתרצת
37 הגמרא, אָמַר אַבְיִי הֵכִי קָאָמַר, אם אמר לה אל תִּדְבְּרִי עם פלוני
38 וְדִבְרָה עִמּוֹ, או שאמר לה אל תִּדְבְּרִי וְנִסְתְּרָה - התייחדה עמו,
39 (ולא בְּלוּם). וכן אם אמר לה אל תִּסְתְּרִי עם פלוני וְדִבְרָה עִמּוֹ
40 דיבור בעלמא אך לא התייחדה עמו, אינה נחשבת סוטה אלא עֲדִיין
41 מוֹתֵרֶת לְבֵיתָהּ - לשמש עם בעלה, ומוֹתֵרֶת לְאִכּוּל פְּתוּקָה -
42 אם בעלה כהן, אבל אם אמר לה אל תסתרי, הרי זה קינוי, ואם עברה
43 על ציוויו ונכנסה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֵר וְשִׁתְּתָה שם עמו כְּדִי מוֹיֵמָא,
44 נחשבת סוטה, ודינה שאִסוּרָה לְבֵיתָהּ וְאִסוּרָה לְאִכּוּל פְּתוּקָה.
45 שנינו במשנה, וְאִם מֵת בעלה של הסוטה ואין לו בנים, הסוטה
46 חוֹלְצָת לאחיו ולא מתייבמת. שואלת הגמרא, אֲמַאי יְכוּלָה רַק
47 לחלוץ, תְּתִיבָם נְמִי יְבוּמִי - מדוע אינה מתייבמת. מתרצת הגמרא,
48 אָמַר רַב יוֹסֵף דִּין זֶה נִלְמַד מִמָּה שֶׁאָמַר קְרָא לְגַבִּי אִשָּׁה שְׂגִירָשָׁה
49 בעלה מפני שמצא בה ערוות דבר, וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהִיתָה
50 לְאִישׁ אַחֵר, דורשים מהיתור של 'איש אחר', אִשָּׁה שֶׁנִּמְצְאָה בָּהּ
51 דבר ערוה יכולה להנשא רק לְאִישׁ אַחֵר, אך וְלֹא לְיָבֵם. מקשה
52 הגמרא, אָמַר לִיה אַבְיִי, אֵלָּא מַעֲתָה - שאמרה התורה שתלך
53 לאיש אחר, חֲלִיצָה נְמִי לֹא תִיבְעִי שהרי התירה התורה למי
54 שנמצא בה דבר ערוה להנשא לאחר. מתרצת הגמרא, אָמַר לִיה
55 רב יוסף אינה מותרת בלא חליצה, שהרי גם אִילוּ אִיתִיהּ לְכַעַל -
56 אם בעלה היה בחיים, מִי לֹא יַעֲבִיא גַם - האם לא הייתה צריכה גט
57 כדי להנשא לאחר, הֲשֵׁתָא נְמִי שמת ואחיו עומד במקומו, תִּיבְעִי
58 חֲלִיצָה - היא צריכה חליצה כדי להיות מותרת לשוק להנשא.
59 וְאִית דְּאָמְרֵי אָמַר רַב יוֹסֵף - יש אומרים שרב יוסף למד דין זה
60 שסוטה אינה מתייבמת, באופן אחר, רַחֲמֵנָא אָמַר - התורה ציוותה
61 למי שמצא באשתו דבר ערוה וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהִיתָה לְאִישׁ
62 אַחֵר - כלומר שיגרשנה כדי דִּלָּא לִיסְתְּרִיהּ לְבֵיתֶיהּ - שלא
63 תחריב את ביתו, וְאֵת אִמְרֵת תְּתִיבָם נְמִי יְבוּמִי - ודאי שאין לומר
64 שמצווה לאחיו לייבמה ולגרם שתחריב את ביתו. שואלת הגמרא,
65 אָמַר לִיה אַבְיִי לרב יוסף אֵלָּא מַעֲתָה לְאִישׁ אַחֵר לֹא תִינְשָׂא - יהיה
66 אסור לאותה אשה שזינתה להינשא גם לאחר, כְּדִי דִּלָּא תִיסְתְּרִיהּ
67 לְבֵיתֶיהּ, ואילו התורה אמרה וְהִיתָה לְאִישׁ אַחֵר. אָמַר לִיה רב
68 יוסף לאבִי,

1 "וְלִשְׂאֵת וְלִסְפֹּחַת" דורשים, וְאִין שֵׂאת אֵלָּא מְלִשׁוֹן גְּבוּהָ, כמו
2 שְׂנַאֲמַר "וְעַל [כָּל] הַהָרִים הָרְמִים וְעַל [כָּל] הַנְּבִעוֹת הַנְּשֹׂאוֹת",
3 הרי ש'שאת' הוא לשון של התנשאות והתרוממות. וְאִין סְפֹחַת
4 אֵלָּא מְלִשׁוֹן מְפִילָה, כמו שְׂנַאֲמַר "סִפְחֵנִי נָא אֶל אֶת מִמְשֵׁמֵרוֹת
5 הַכְּהֻנוֹת לְאִכּוּל פֶּת לֶחֶם", הרי ש'ספחת' הוא מלשון דבר הנטפל
6 ונספת, ויש ללמוד מכאן שכל המתנשא על אחרים סופו שלא יהיה
7 חשוב אלא נטפל לאחרים.
8 אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי בֵּא וְרֵאָה בְּמָה גְדוּלִים נְמוּכֵי הַרוּחַ -
9 השפלים והענוים לפני הקדוש ברוך הוא, שְׂבֻעָה שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ
10 קְנִיָם, אָדָם שֶׁמְקַרְבֵּי עוֹלָה, שֶׁכֵּר של הקרבת קרבן עוֹלָה בְּיָדוֹ, וכן
11 הַמְקַרְבֵּי מִנְחָה שֶׁכֵּר של הקרבת קרבן מִנְחָה בְּיָדוֹ, אך אין להם
12 שכר יותר ממה שהקריבו בפועל. אֲכַל מִי שִׁדְעֵתוֹ שְׂפִלָה, מַעֲלָה
13 עָלָיו הַתְּנוּבָה כְּאִילוֹ הַקְּרִיב אֶת כָּל הַקְּרִבָּנוֹת בּוֹלָם, שְׂנַאֲמַר "וְבָחִי
14 אֱלֹהִים רוּחַ נְשֻׁבְרָה", נדרש משום ש'זבחי' משמע הרבה זבחים.
15 וְלֹא עוֹד אֵלָּא שֵׂאוֹן תְּפִילָתוֹ של מי שדעתו שפלה נְמַאֲסָת לפני
16 ה', שְׂנַאֲמַר "לֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְבָה, אֱלֹהִים לֹא תִבְחֶנּוּ" - שלא יבוזו
17 לתפילתו. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי כָּל הַשֵּׁם אוֹרְחוֹתָיו בְּעוֹלָם הָיָה
18 - שמחשב את מעשיו, הפסד של מצווה כנגד שכרה אם יקיימה,
19 זוֹכָה וְרוֹאֵה בִישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְשֵׁם דְרָךְ
20 אֲרָאֵנוּ בְּשֵׁעַ אֱלֹהִים, אֶל תִּקְרִי וְשֵׁם אֵלָּא וְשֵׁם דְרָךְ, שמחשב
21 את דרכיו.
22 שנינו במשנה, [בִּיצֵד מְקַנָּא לֶה כּוֹ] אמר לה בפני שנים אל תדברי
23 עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת וכו'. מקשה הגמרא, הֲאֵ
24 גּוֹפָא קְשִׁיָּא - גוף דברי המשנה סותרים, בתחילה אָמַרְתָּ - אמר
25 התנא שקינוי היינו שאִמַר לֶה בעלה בפני שְׁנַיִם אֶל תִּדְבְּרִי עִם
26 אִישׁ פְּלוֹנִי וְהָ, אֲלָמָא - ממה שאמר שכך הוא לשון קינוי, משמע
27 שמה שאמר התנא שאסר עליה 'דיבור', סְתִירָה הוּא - שציווה עליה
28 לא להתייחד עם פלוני, אלא שהתנא דיבר בלשון נקיה וקרא ליחוד
29 דיבור. ואילו וְהָדָר תֵּנִי - המשך התנא ואמר שאם עברה האשה
30 על ציווי זה ודיברה עִמּוֹ - עם אותו פלוני, עֲדִיין מוֹתֵרֶת לְבֵיתָהּ
31 ומוֹתֵרֶת לְאִכּוּל פְּתוּקָה - שאינה נאסרת כדן סוטה, אֲלָמָא -
32 משמע ש'דיבור' שדיבר עליו התנא אינו יחוד, שאם כן מדוע אינה
33 נאסרת כדן סוטה והרי קינא לה ונסתרה, אלא ודאי 'דיבור' לֹא
34 בְּלוּם הוּא - שמתפרש כפשוטו מלשון דיבור, ולכן אינה נאסרת

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום שמונה ימים לעומר עמ' ב

13 פְּרַעֲשׁ וְנִלְמַד מִכֹּל שֶׁאִפִּילוּ מִדָּה קִטְנָה. שואלת הברייתא, וּמִיָּנִין
14 שְׂכָל פְּרִיטָה וּפְרִיטָה מִצְמַרְפֵּת לְחֶשְׁבוֹן גְּדוּל - שאם לא נפרעו
15 מהאדם על חטאו, לא ויתרו לו אלא מצטרף לחשבון בעתיד.
16 ומשיבה, תִּלְמִוד לִזְמַר אֶחָת לְאֶחָת לְמִצְאָה חֶשְׁבוֹן - חטא לחטא
17 מצטרף לחשבון שיבוא.
18 ממשכיה הברייתא, וְכֵן מְצִינֵנוּ בְּסוּטָה שְׂכַמְדָּה שְׂמִדְדָּה, בְּה מְדוּדוּ
19 לֶה - שנענשה לפי הדרך שחטאה. הִיא עֲמִידָה עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ
20 לְיָרְאוֹת לֹו - להראות לו, לְפִיכָךְ בְּהֵן מַעֲמִידָה עַל שַׁעַר נִקְנֹוד שְׁבוּ
21 הִיוּ מְנוּלִים אוֹתָהּ וּמְרָאָה קְלוּנָה לְכָל. הִיא פְּרָסָה לֹו - בעבור,
22 להתנאות בפניו, סוֹדְרִין נְאִין עַל רֵאשָׁה, לְפִיכָךְ בְּהֵן גּוֹמֵל כְּפֶת -
23 צעיף המכסה את ראשה מעל רֵאשָׁה, וּמִינִחוּ תַחַת רַגְלֵיהָ. הִיא
24 קִשְׂטָה לֹו פְּנִיָה, לְפִיכָךְ

1 היא סקילה, או נופל מן הגג או תיה דורסתו ומפילתו לארץ. מי
2 שְׂנַתְחִיב שְׂרִיפָה, או נופל בְּדִלְקָה וְנִשְׂרַף, או נחש מבישו והארס
3 שורף אותו מבפנים ומת. מי שְׂנַתְחִיב הַרְיָגָה - סיף, או נִמְסַר
4 לְמַלְכוּת או לִקְסִינִן כְּאִין עָלָיו, וְדִרְכָם לְהַרוּג כְּחַרְב. מי שְׂנַתְחִיב
5 הַנְּיָקָה, או מוֹבֵב בְּנִהָר וְנַחֵק בְּתוּךְ הַמַּיִם, או מֵת בְּסוֹדְרָנְכִי - על ידי
6 חולי בגרון, ונחנק בחוליו.
7 תִּנְיָא, הִיָּה רַבִּי אוֹמַר מְנִין - מה המקור לדבר שְׂכַמְדָּה שְׂאָדָם מוֹדָד
8 בְּה מוֹדְרִין לוֹ, ומשיב, שְׂנַאֲמַר 'בְּסִמְסִימָה בְּשִׁלְחָה תִרְבִּינָה',
9 שואלת הברייתא, אִין לִי אֵלָּא סָאָה - עבירה גדולה, מִנִּין לְרִבּוֹת
10 תְּרַקָּב - חצי סאה וְחִצֵּי תְרַקָּב, קָב וְחִצֵּי קָב, רוֹבַע וְחִצֵּי רוֹבַע,
11 תוֹמִין וְעוֹבְלָא - משקלות קטנים יותר, מְנִין שָׁגם על עברות קטנות
12 מעניש ה' באותה מדה. ומשיבה, תִּלְמִוד לִזְמַר 'כִּי כָל סָאִין סָאִין

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד א מותך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 סברא זו אינה שייכת אלא לגבי יבום, שכיון שאשה זו עלולה
2 להחריב את הבית לא מסתבר שתצווה התורה ליבמה, ווממילא היא
3 אסורה על היבם באיסור אשת אח. אך אין זו סברא לאסור אותה
4 להינשא לאח, משום שמי קא רמינן לה עליה פּעַל פְּרִיחִיה - וכי
5 אנו מכריחים את האחר לישא אותה, אם ירצה ישאנה.
6 וְאִיכָא דְאָמְרֵי אָמַר רַב יוֹסֵף, הָדִין שָׁאם מַת בַּעַל הַסּוּטָה בְּלֹא בְּנִים
7 אינה מתיבמת נלמד מסברא, שהרי הַפְּתוּב קְרָאָא - למי שנושא
8 אשה שמצא בה בעלה הראשון ערות דבר - 'אָחֵר', כלומר, שְׂאִין
9 הבעל השני בְּן זִוְגוּ שְׁלֵרָאשׁוֹן - שאינו דומה לו, משום שָׁהָ -
10 הראשון הוֹצִיא רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזוּה - ואילו השני הַכְּנִים רְשָׁעָה
11 לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, ומפני שאינו דומה לראשון נקרא 'אחר'. וְאִתָּהּ אָמְרֵת
12 הַתְּנִיבָם נְמוּ יְבוּמִי, ודאי שאין שייך לצוות את היבם ליבמה, ויקרא
13 'אחר' משום שמכניס רשעה לתוך ביתו. שואלת הגמרא, אָמַר לִיה
14 אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, אֲלָא מַעֲתָה - לדבריה, גם אם הלכה אותה אשה
15 שמצא בה בעלה ערות דבר וגירשה ונשאת לְאָחֵר, וימת האחר
16 בְּלֹא בְּנִים, לֹא הַתְּנִיבָם לאחיו של האחר, משום דְּהַתְּנִיבָם קְרָאָא -
17 אם ישא אשה רשעה זו 'אָחֵר'. מתרצת הגמרא, באופן זה יש דין
18 יבום, כיון שְׁלֵבְיָה דְהָאִי - לגבי האח של הבעל השני מִיהָא בְּשָׁם
19 מוֹב הָיָה קְיָיֵמָא משום שלא זינתה תחת הבעל שהיה לפניו, ויש
20 לומר שחורה בה ממעשיה הרעים, ואם יבמה לא יקרא 'אחר'.
21 רַבָּא אָמַר הָדִין שָׁאם מַת בַּעַל הַסּוּטָה בְּלֹא בְּנִים אינה מתיבמת נלמד
22 מְקַל וְחוֹמֵר, שָׁאם נֶאֱסְרָה מחמת שנעשתה סוטה בְּמוֹתָרָה לָהּ -
23 לבעלה שהייתה מותרת לו, אם כן בְּאִסוּר לָהּ - לאחיו שהייתה
24 אסורה עליו בחיי בעלה, לֹא כָּל שְׂבָן שתיאסר להתיבם לו מחמת
25 שנעשתה סוטה תחת אחיו, ולכן אין הסוטה מתיבמת. שואלת
26 הגמרא, אָמַר לִיה אֲבִי לְרַבָּא אֲלָא מַעֲתָה - לדבריה, צריך להיות
27 הדין בְּכַח גְּדוּל שְׂקִידָתָא הַתְּנִיבָה שֶׁאִסוּרָה לו, וימת בלי בנים,
28 וְיֵשׁ לוֹ אִחַ בְּהֵן הַדְּיוּטָא שמותר באלמנה, שֶׁלֹּא הַתְּנִיבָם לכהן הדיוט.
29 משום שיש לומר קל וחומר כעין זה, אִם נֶאֱסְרָה כשהייתה נשואה
30 בְּמוֹתָרָה לָהּ - לבעלה הכהן הגדול, אם כן בְּאִסוּר לָהּ - לאחיו
31 שהייתה אסורה עליו בחיי בעלה לֹא כָּל שְׂבָן שתיאסר להתיבם לו.
32 דוחה הגמרא, אין נידון זה דומה לסוטה, שהסוטה היתה מותרת
33 לבעלה ונאסרה מחמת שנעשתה סוטה, אך באלמנה לכהן גדול, וכי
34 האלמנה נֶאֱסְרָה עליו, הָא אִסוּרָא וְקִיָּיֵמָא - מעולם לא היתה
35 מותרת לו. וכן מה שאמרת שנאסרה בְּמוֹתָרָה לָהּ, הרי הכהן גדול
36 אִסוּר לָהּ הוּא, ולכן לא שייך בזה הקל וחומר. אֲלָא כִּי הִקְשָׁה אֲבִי
37 לְרַבָּא, לדבריה צריך להיות הדין בְּאִשְׁתָּא בְּהֵן שֶׁנֶּאֱסְרָה ונאסרה בזה
38 על בעלה, וימת בעלה בלי בנים, וְיֵשׁ לוֹ אִחַ חָלָל - שמותר לו לישא
39 אשה שפסולה לכהונה, שֶׁלֹּא הַתְּנִיבָם לאח החלל, משום שיש לומר
40 את אותו קל וחומר, אִם נֶאֱסְרָה מחמת שנאנסה בְּמוֹתָרָה לָהּ -
41 לבעלה שהייתה מותר לו, אם כן בְּאִסוּר לָהּ - לאחיו שהייתה אסורה
42 לו בחיי בעלה, לֹא כָּל שְׂבָן שתיאסר להתיבם לו מחמת שנאנסה
43 תחת אחיו. דוחה הגמרא, גם נידון זה אינו דומה לסוטה, שאיסור
44 סוטה נהג גם באח, וגם אם היתה נעשית סוטה תחתיו היתה נאסרת
45 עליו. אך בנידון זה, הדין הוא שְׂאִוְנָם בְּיִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל שְׂרִי -
46 כלומר, שרק אשת כהן כשר שנאנסה נאסרת לבעלה, אך אשת
47 ישראל וכן אשת כהן חלל שנאנסה מותרת, וְגַבִּי דְהָא' (מִיָּהָ)
48 לִיכָא אִיסוּרָא - וכיוון שאם הייתה נאנסת תחתיו לא היתה נאסרת,
49 לא נאסרת להתיבם לו מחמת שנאנסה תחת אחיו.
50
51 מְשַׁנָּה. וְאֵלּוּ הֵם הַנְּשִׁים הַסּוּטוֹת שֶׁנִּשְׂאוֹת לכהנים וְאִיסוּרוֹת
52 מִלְּאִכּוֹל בְּתְרוּמָה לעולם, משום שלא ניתן לבדוק על ידי המים
53 המרים. הַאֲוֹמְרֵת מְטָאָה אֲנִי לָךְ - שמודה האשה שזינתה תחתיו.

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ו עמוד א

רש"י

1 מי קא רמינן לה עליה בעל כרחיה. הכא הוה מצי למיפריך כדפריך למסוף דאמר אלא מעתה
2 נשאת לאחר ומת בלא בניס לא תתייבם דלא נסתריה לביתיה: **אשת** כחן שנאנסה.
3 וא"ת אמאי לא תני לה בפרק יש ומותרת (וכמות דף קלז). גבי אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן
4 יש לומר דהא תני לה חיביי לאוין וזו מחיביי לאוין כדאמר בפרק הבא על יבמתו (ספ דף קט) הכל
5 היו בכלל אחרי אשר הוטמאה וגו' הזכי מתוך
6

7 הם דפריך מפצוע דכא אבל של לתמוה אמאי לא
8 פריך הכא ישראל שנשא כשרה ונעשה פצוע דכא
9 ויש לו אח כשר דדמי לתומי מאי הוי ליה לתרוצי:
10 **האומר**ת טמאה אני לך. אי קשיא בשליה
11 מיס' נדרים (דף ק) דפליגי רבה ורב
12 ששת באומרט טמאה אני לך דרב ששת אומר
13 אובלת בתרומה וכו' ותינין דהבא מיירי אחר קניו
14 וסתירי' דרגלים לדבר אפילו רב ששת מודה הזכי
15 מפרש לה בירושלמי:
16

17 **ושבאו** לה עדים ואמרו שנטמאה. מספקא
18 לרבי אי דוקא נטק עדים שנים אבל
19 עד אחד לא מהימין דמוקימין ליה בגמרא דמיירי
20 לאחר ששתיה דודקא קודם ששתיה האמינה
21 תורה לעד אחד ורב ששת דאמר בגמרא סוטה
22 שיש לה עדים במדינת הים דאין המים בודקין
23 אותה דוקא עדים נטק ולא עד א' או דילמא כיון
24 דהאמינה תורה לעד אחד אחר קניו וסתירה
25 לכיבא חילוק בין אחד לשנים מהו מסתריא דהיה
26 לעד אחד כדעולא דאמר בפרק מי שמער (שקנא
27 לקמן דף קס) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי
28 כאן שנים:
29

30 **אם** אתה אומר זכות תולה מדרה אתה את
31 המים. וא"ת לרב ששת דאמר בין לרבי בין
32 לרבנן מתנונה א"כ אודיבא קאי ריש דאמר
33 מדרה אתה והלא ידאו דמתנונת והיאן יוכלו
34 להציא שם רע על הסחורות ששנתו כשלא
35 יתנונו יש לומר הנשים העומדות משום יסור
36 ולא יאניב לאלתר כשעומדת בעורה נתנונה
37 ויצאו שם רע ודוחיובעל יגיד להם שקלקל עמה
38 ולא ידעי שזו מתנונת אי נמי לא יתלו נוונה
39 במים המרים וכן היא לא תתלה במים המרים
40 אלא בחילוי אחר:

כי

41 **לעולם אימא לך מים**
42 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
43 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
44 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
45 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
46 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
47 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
48 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
49 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
50 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
51 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
52 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
53 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
54 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
55 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
56 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
57 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
58 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
59 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
60 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**
61 **אומרו** וזהו תולדה זכות תולה. **אמר** ליה רב יוסף, **לעולם אימא לך מים**

מי קא רמינן עליה. דאלו ליכס אמרינן ליה מצות יבוס קודמת
למצות הליצה. אבל הוא אסור למימר ליה. ומימלא אשמעינן קרא דאסור ליבמה. דלא
שייך בה יבוס. ודוקא כאשת אח שלא במקום מצוה. היתוב קראו אחר. למי שנושא.
ואת אמתת תתיבם ותרמי עליה בעל כרחיה. נשאת לאחר. שרישה ראשון שמקנא בה
ערוה דבר וניסת בו לא תתיבם. דהשאת נמי
אחר הוא ואין וזהו של רב וזוג של ראשון אם ישאנה.
וקרמית לזה עליה במצות יבוס: גביה דהאי.
אחר. אחיו של זה: בשם טוב הנה קיימא. ואיכא
למימר הורה בה. ואין קרוי אחר אלא הנושאה
מתוך אלמנות או גרושין על מי שקלקלה
תתיב: אחר. האי דקתני מתניתינן ולא
מתניבמת. ק"ו דאם נאסרת בסתימה וזו במת
לה. כבעלה שהיה מתר לה ונתקלקלו עכשיו
הנושאין ליאסר עליה: כאסור לה. דהיינו יבמה
שהוא אסור לה בחיי בעלה. לא כל שכן
שנאסרו נשואי הראשון שלא להתיבם מבח
אותו הנושאין: שקדש את האלמנה. שהיא
אסורה עליה: לא תתיבם. מבח ק"ו זה. אם
נאסרה בו. ולקמן מפרש מאי נאסרה ומאי מתר
לה והלא אסור היה מתולדת: אלא הכי פריך.
אשת כחן שנאנסה ונאסרה עליה. דאשת כחן
אסורה אפילו כשאנס אבל אשת ישראל מתרת
דבתיבא ומקנא (ו) והיא לא נתפשאה הא נתפשאה
מתרת. ומדכתיב והיא מיעוטא הוא ומשמע דיש
ארת שפאלו נתפשאה אסורה: ויש לו אחיה.
מאבי והוא חלל שגולד לאביו מן הגרושה
ונתחלל מן הכהנה. ומתו כגשים הפסולות
לכהנה דכתיב כגשים הנושאין פסולות ולא
יחלל ורעו (ויקרא טו) אלמא ורעו חלל: לא
תתיבם. מקו זה אם נאסרה בבעלה זו לבעלה
שהיה מתר לה. ביבמה האסור לה באותה שעה
כ"ש שנאסרו עליה נשואי אחיו שלא ליבמה
מבח נשואין: ליכא אסוריא. ואצלו הוא היתר
גמור ואין זה ק"ו. אבל בוגתה ברעו שהבעל
ותיבם שיון באסור זה אם היתה תחתיו הוי ק"ו
שהיי מתמת נשואין הראשונים היא נזקקת
ליבוס. ואם על הבעל נתקלקלה ק"ו ליבוס:
מתני לאכול בתרומה. אם הוא כחן: ושבעלה א'
עליה בדרך. דשבו אין המים בודקין אותה
כדלקמן (דף קס) נקה האיש מעוה. בזמן שהיא
מנקה שלא בא עליה מאחר שנאסרה עליה אז
האשה ההיא תשא את עונה. אין האיש מנקה
מעוה אין המים בודקין את אשתו: גמי ואשה לן
ענייני. הביא לנו ראייה לדרביו מפותחתינן: סוטה
שיש לה עדים במדינת הים. שראו שנטמאה
מזה ועד איה פה. אע"ג דדרשינן לעיל לעד אחד
נאמן בטוקא ולטוקא ודאית שלא ששתה עה.
אין מקרא יוצא מדי פשוט ודרשינן ליה נמי
הכי. ועד אין בה הוא דאמר ותביא האיש את
אשתו וכל הפשרה. הא יש בה עד אין המים
בודקין אותה: ואנחרינהו לענייני. משום דקרא
לאו ראייה הוא כל בה דהא דרשיניה לטוקא
ודאית שיש בה עד אחד לפנינו ולדמר שלא

62 **מי קא רמינן לה עליה בעל כרחיה. ואיכא דאמרי אמר**
63 **רב יוסף, היתוב קראו 'אחר' שאין זה הן זוגו של**
64 **ראשון, שנה הוציא רשעה מביתו, וזה תניבם רשעה**
65 **לתוך ביתו, ואף אמרת תתיבם נמי יבוימי אמר ליה**
66 **אביי, אלא מעתה נשאת לאחר, ומת בלא בניס, לא**
67 **תתיבם דהיתוב קראו 'אחר', גביה דהאי מיהא בשם**
68 **טוב הנה קיימא. רבא אמר, קל וחומר, אם נאסרה**
69 **במותר לה, באסור לה לא כל שפון. אמר ליה אביי,**
70 **אלא מעתה, בהן גדול שקדש את האלמנה ומת ויש**
71 **לו אח בהן הוינן לא תתיבם, אם נאסרה במותר**
72 **לה, באסור לה לא כל שפון. נאסרה, הא אסורא**
73 **וקיימא. מותר לה, אסור לה הוא. אלא אשת כחן**
74 **שנאנסה ומת ויש לו אח חלל לא תתיבם, אם נאסרה**
75 **במותר לה, באסור לה לא כל שפון. אויבם בישראל**
76 **מישרא שרי, וגיב דהאי (מיהא) ליכא איסורא: משנה**
77 **ואלו אסורות מלאכול בתרומה, האומרט טמאה אני**
78 **לך, ושבאו עדים שהיא טמאה, והאומרט איני שותה**
79 **ושבעלה איני רוצה להשקותה ושבעלה בא עליה**
80 **בדרך: נמרא אמר רב עמרם, הא מילתא אמר לן רב**
81 **ששת ואנחרי לן ענייני ממתניתין, סוטה שיש לה עדים**
82 **במדינת הים אין המים בודקין אותה, מאי מעמא,**
83 **דאמר קרא ונסתרה והיא נטמאה ועד אין ביה דליכא**
84 **דידע ביה, לאפוקי הא, דהא איכא דידע ביה, ואנחרי**
85 **לן ענייני ממתניתין, דקתני ושבאו לה עדים שהיא**
86 **טמאה, דאתו עדים אימת, אי נימא מקמי דתשתי,**
87 **זונה היא, אלא לבתר דתשתי, אי אמרת בשלמא אין**
88 **המים בודקין אותה, שפיר. אלא אי אמרת מים בודקין**
89 **אותה, תיגלי מילתא למפרע דסהדי שקרי גיהו. אמר**
90 **ליה רב יוסף, אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
91 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
92 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
93 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
94 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
95 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
96 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
97 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
98 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
99 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
100 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
101 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
102 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
103 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
104 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
105 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
106 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
107 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
108 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
109 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
110 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
111 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
112 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
113 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
114 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
115 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
116 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
117 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
118 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
119 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
120 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
121 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
122 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
123 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
124 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
125 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
126 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
127 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
128 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
129 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
130 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
131 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
132 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
133 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
134 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
135 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
136 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
137 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
138 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
139 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
140 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
141 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
142 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
143 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
144 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
145 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
146 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
147 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
148 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
149 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
150 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
151 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
152 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
153 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
154 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
155 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
156 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
157 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
158 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**
159 **תולה. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים**
160 **אומרו וזהו תולדה זכות תולה. אמר ליה רב יוסף,**
161 **לעולם אימא לך מים אומרו וזהו תולדה זכות**

האומרט

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ו עמוד ב

תוספות

כ"י קדוש מעיקרא שפיר קדוש משום הכי נשרפת. קשיא כיון דהוא היה מביא מנחתו עליה אמאי נשרפת מאי שנא מהא דתנן בפרק ר"ב במסכת נזיר (דף כ"ג) האשה שנדרה בנוזר ההפרישה את בהמתה בנוזר היפר לה בעלה אם שלו היתה בהמה תצא ותרעה בעדר ואם שלה היתה בהמה חטאת תמות ואע"ג דבשעת הקדש הות בת מקדש דק"ל דבעל מיגו גיזו ואפי' אמר כיון דמשלו היתה תצא ותרעה

בעדר תנפיק לחולין ותנן נמי החם בפרק בית שמאי (ס"ג דף כ"ג) מי שנדר בנוזר הלך לחביא בהמתו אם עד שלא נגנבה בהמה נדר החי הוא נזיר ואם משנגנבה בהמה נדר אינו נזיר הכי נמי הוה עדים בעולם קודם הקדש ולא אדעתא דהכי הקדוש ועוד אמאי נשרפת כיון דק"ל בבית הלל דאמרי בפרק יש נוחלין (כ"ד דף ק"ג) ובפרק ב"ש במסכת נזיר (דף ק"א) דיש שאלה להקדש למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין. ר"ב קדוש מעיקרא בטעות קדוש. ואין להקשות הוא אשם תלוי אע"ג דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש ולא חזי לכפר מידי היכא דלא חטא ואפי' תנן בפרק תבא דבריות (דף ק"ג) המביא אשם תלוי ונודע שלא חטא ירעה עד שיסתאב דהא מפרש שפיר שטעמא משום דלבו נוקפו גמר ומקדיש:

גזירה שמא יאמרו מוציאין מבלי שרת לחולין. ואי תקשה כל בני דתנן תצא ותרעה בעדר גזירה שמא יאמרו מוציאין מקדשות הגוף לחולין תריץ החם לא מוכחא מילתא ולר"ב היכריא בין קדושת פה לקדושת הגוף ויאמר קדושת הפה היה אבל הכא איכא היכריא בין קדושת הפה לקדושת כלי שרת וצ"ע בפרק שתי מדות (מנחות דף י"ג) ובפרק התורה (ס"ג דף ע"ג):

קרב הקומץ ולא הספיק בו. נראה דהוא הדין אם קרב הקומץ ובאו עדים שנטמאה דאמר נמי כיפרה ספיקה דהכי אמר בפרק תבא דבריות (דף ס"ג) גבי חטאת העוף הבא על הספק אם משמימה דמו נודע לה שילדה אסורה אפילו בהנאה שעל הספק באת כיפרה ספיקה: נמצאו עדים וזממין. נראה דאקדשה בבלי קאי וקדם קמיצה דלאחר קמיצה איכא איסורא דרבנן ונשרפת דמוקמני נמי החם הא דתנן משנמלקה נודע לה דהי' זו תכר בנודע לה שלא ילדה וביזן הוא דמוותר בהנאה ומאי טעמא תכר מורבנן:

ומהורה ולא שתולה לה זכות. מוכח משמע דבעלה מותר בה לאלתר ולא אמרי' מותר עד שלש שנים שמא זכות תלחה לה דאם היה אסור בה היכי הוה מצינו למיקרי בה ונתקה ונודעה וזע וכן הדין רבי בירושלמי נקה האיש מעון אינה ואינו דוחש שמא תלה זכות ואמאי כמ"ד הוכוח תולה ואינה ניכרת:

רש"י

האומרת טמאה אני. שהודתה לבית דין על קלקולה. שהיו מאמיני עליה כדתינו מתני: מקמי דתקדוש. בכלי שרת. תיפוק לחלוין. בפדיון. שלא היה קדשת הגוף אלא קדשת פה וכל המנחות נפדות כל זמן שקדשו בכלי. אלא לבתר דקדוש. דכלי שרת מקדשין את הראוי להם שלא לצאת עוד לחלוין כדתינו כל הנוגע בהם יקדשו. ולקרב אינה ראוייה שהרי אינה באה אלא להזכיר עונתה של זו

שהתקדש והרי היא בודקה ועומדת. ולנדרה נמי לא חזיא להקריבה דמנחת שיעורין אנה פשרה אלא לטוטה ולעמר. אי אפרת בשלמא מים בודקין אותה. אם שתתה עד שלא באו עדים, אלקא בשעתה שנתתה בכלי ראוייה היתה לכלי שרת. דהחייא שעתא בת מיקדשא ומיקרב היא מספק בשאר מנחת טוטה. הלכך כי קדיש בכלי שפיר קדיש ומשום דכי כי אתו עדים אפסקלא מהקריבה מפקא ולקחא ולא נפקא לחלוין ונשרפת. אלא אי אפרת אין המים בודקין אותה. הואיל ולא לבדוק עומדת ולא ראוייה היא למנחה. תיגילי סלקא למפרע. דלא היתה ראוייה לכלי. ואין כלי שרת מקדשין אלא הראוי להם כדאמר בנזירים (דף ע"ג) ותיפוק לחלוין. בלא פדיון. שקדשת פה שלה וקדשת כלי שלה הכל בטעות. שהיוני סבורים שהיא טעונה מנחה ואינו כן ונקדש טעות אינו הקדש: שנתתה בעונתה. לאחר שקדשה בכלי. ועל גזות זה באו העדים ולא על טמאה של סתירה ראשונה. הלכך כי קדשה בכלי בת מקדש ומקרב הוא, דלא הוה לה עדים: שנתתה לנזיקה. והניחה ונהלה ונתתה: דאמר פרחי כהנה כבשת. של ראשה תלויים לה שלא תשטמ מן: לעולם דאמרין מעיקרא. בדקה סלקא דעתיה ברישא שעל טמאת סתירה ראשונה באו. ואפילו הכי לא קשיא לרב ששת. דהא דקאמר דכיון דלא חזיא לקדוש תיפוק לחלוין. אין הכי נמי מדאורייתא יצאת לחלוין. ומדרבנן היא נשרפת לפי שאין הכל בקיאין בהלכות לידע בשבילי שהיו לה עדים לא היתה ראוייה לקדש. ואתו למימר מוציאין דבר שקדש בכלי שרת לחלוין: הרי היא ככל המנחות. שנטמאו עד שלא קדשו בכלי ותפדה ויביא בדמיה את המנחה. קדש הקפי'. שנקמה ותן הקמץ בכלי שרת קדש בקדשת קמץ. שהמנחה טעונה ארבע עבודות כנגד ארבע עבודות של דם בזה: שחסינה. שהספין של כלי שרת מקדש את הדם. ומתן כלי להקדיש הקמץ בכלי שרת דם. הולכה כנגד הולכה. והקטרת הקמץ כנגד זריקת הדם: שפת הוא. ושוב אינה שותה. דאמאן בעינן למשרייה: הרי היא ככל המנחות. שאירע בהן פסול בין קמיצה להקטרה ותשרף למטה: ולא חסינה. בהן לאכול את השירים: כפרה. מנחה זו את פסקה. האי כפרה לאו כפרת

עון הוא ולא חזרת עון. אלא כפרה הראוייה לה קאמינן. שעשתה מנחה זו בשעת הקטרת קמצה כל מה שיש עליה לעשות. שחרי כבשר קרבה. יבא וישקה אותה ותכר. ובין דבהכשר קרבה שיריה נאכלין כל זמן שלא אירע בהן פסול בגופן. באו לה עדים שהיא טמאה קמי אפיקא. אמעקרא קאי קדם הקטרה נמצאו עדים זוממין. עדי סתירתה שעל ידיהם באה לכה מנחתה לחלוין. לא קדשת פה ולא קדשת כלי. ואין מוגילין בה דבטעות הוה. אלקא לא אמרינן תשרף מדרבנן כי נמצאו עדים זוממין שמת לחלוין. ושמ כי קתני באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת מדאורייתא קאמר. דבת מקדש הואי קלא אית להו. הכל יודעין שהקדשה טעונה: כנותיה דרב ששת. דאין המים בודקין טוטה שיש לה עדים: ולא פטעמיה. ודע אין בה. דהואו לאו לספק טוטה מידרשי אלא לטוטה ודאית בעד אהו. אלא מקרא אחרתא נפקא: סהורה. ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונתקה ונזרעה וזרע. ונתה ליה למקבת ואם לא נטמאה ונתקה וזרע. וטהורה היא לדרשה למקדש הכי. סהורה נזרעה זרע ולא שפולתה מן המים פניו שהיו עדים שנטמאה: ויזרעה ויזרעה ונתה ליה זכות. דבהא לא אמר קרא ונזרעה וזרע. היא. ולא הוצולת מן המים עד ידי שהיה קלקולה מפרסם לכל. שכבר היו נשואות ונתנת בה לדבר בה: מן זמות פלגניה. נשים טוהר בלבנה: ויפרינן ורבי שמעון. דאמר אין זכות תולה. נהי דרזי לא דריש מיהו יש לה עדים נפקא מקרא. קשיא דאתה מוציא שם רע על הטהורות ויאמרו עדים היו להם:

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הקדוש יקנו מנחה אחרת. אבל אם נטמאה מִשְׁקֵדְשָׁה בְּכָלִי - שחלה
עליה קדושת הגוף שאינה ניתנת לפדיון, הרי היא כְּכָל הַמְּנַחֲתוֹת
שנטמאו לאחר שקדשו, וְתִשְׁרָף. אם קָדַשׁ הַקּוֹמֵץ - הניח הכהן את
הקומץ מהמנחה בתוך כלי שרת והתקדש הקומץ, וְלֹא הִסְפִּיק
לְהִקְרִיבוֹ - להקטיר את הקומץ, עַד שָׁמַתּוּ הוּא - הבעל, וממילא
אין צורך להשקותה שהרי אין למי להתירה, או עַד שָׁמַתָּה הוּא -
הסוטה, הרי היא כְּכָל הַמְּנַחֲתוֹת שאירע בהן פסול בין הקמיצה
להקטרה, וְתִשְׁרָף. אבל אם כבר קָרַב הַקּוֹמֵץ - הקטירו את קומץ
המנחה, וְלֹא הִסְפִּיק הַכֹּהֵן לְאַבֹּל את השריים עַד שָׁמַתּוּ הוּא או
השריים שלהם לאחר הקטרת הקומץ, וְתִשְׁרָף. המנחה לכהנים
כדינה. והטעם שאם כבר הוקטר הקומץ נאכלים השריים אף על פי
שלא ישקו את האשה, הוא משום שְׁעַל הַסֶּפֶק בָּאת מִתְחִילָה -
שהרי מקריבים את המנחה מספק שמא זינתה האשה, בִּפְרָה
סְפִיקָה וְהִלְכָה לָהּ - עשתה המנחה מה שהיה עליה לעשות,
כלומר, שהוקרבה בדין והכשירה את האשה שיהיה ניתן להשקותה,
ואף שלמעשה לא ישקו אותה מפני שמת הוא או מתה היא, מכל
מקום כל קרבן שהוקרב כדינו, נאכלים השריים לכהנים. ואם בָּאוּ
לָהּ עֲרִים לפני שהוקטר הקומץ, והעידו שֶׁהָיָה טְמֵאָה - שזינתה,
מִנְחָתָה נִשְׂרָפָה. ואם נִמְצְאוּ עֲרֵיהָ - העדים שהעידו שנסתרה עם
אותו פלוני שקינא לה בעלה שלא תסתר עמו זֻמְמִין - שהחזמו
ונמצאו שקרנים, מִנְחָתָה חוֹלִין - המנחה יוצאת לחולין, כיון
שמתברר שהקדושה חלה בטעות, משום שבטלה עדות העדי סתירה
ואינה נחשבת לסוטה. וקשה על רב פפא שאמר שאף במקום
שהתברר שהקדש חל בטעות שורפים את המנחה מדרבנן, שאם
כן, מדוע באופן שנמצאו העדי סתירה זוממין חזרת המנחה להיות
חולין ולא גזרים מפני הרואים. מתרצת הגמרא, עֲרִים זֻמְמִין
קְאָתְמָתּוּ - אתה מקשה מעדים שנמצאו זוממים, עֲרִים זֻמְמִין קְלָא
אִית לָהּ - מתפרסם הדבר שהחזמו וממילא אינה סוטה כלל, ושוב
לא יבאו לטעות ולומר שניתן להוציא לחולין מנחה שהוקדשה בדין,
והגזירה היא רק באופן שבאו עדים שזינתה, כיון שאין האנשים
בקיאים בדין של רב ששת, שאם יש עדים שיודעים שזינתה אין
המים בודקים אותה, ולכן אינם יודעים שהקדש היה בטעות.
תִּנְיָא פְּוֹתִיָּה דְרַב שֶׁשֶׁת וְלֹא מִפְּעֻמֵּיהּ - בברייתא מבואר כדינו
של רב ששת אך לא מטעמו. שנאמר בפסוק "ואם לא נטמאה האשה
וטהורה היא, ונקתה ונורעה זרע", והמילים 'וטהורה היא' מיותרות
שהרי כבר כתוב שלא נטמאה, ודורשת מכך הברייתא, 'מְהוֹרָה' -
דווקא אם ניצלה מהמים משום שהיא טהורה, מתקיים בה המשך
הפסוק ונקתה ונורעה זרע, וְלֹא אם ניצלה משום שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֲרִים
בְּמִדְוֵינָהּ הֵימָּן. ו'מְהוֹרָה' - מהיתור של האות וי"ו בתחילת המילה
דורשים, שהיא מנוקה רק אם ניצלה משום שלא זינתה, וְלֹא אם
ניצלה משום שְׁתָּלַתָּה לָהּ זְכוּת. ומ'היא' דורשים, וְלֹא שֶׁיֵּשׂאָהּ
וְיִתְנוּ בָּהּ מוֹדוֹת פְּלִגְנָה - למעט סוטה שניצלה משום שהיא
מפורסם ברבים שזינתה, ואף הנשים שטוות חוטים לאור הלבנה
מספרות זאת האחת לחברתה.
שואלת הגמרא, וְרַבֵּי שְׁמַעוֹן שאומר שאין זכות תולה לאשה, אלא
אם זינתה אף אם יש לה זכות נעשת על ידי המים, נְהִי דְוִי"ו - את
היתור של האות וי"ו במילה 'וטהורה' לֹא דְרִישׁ - שאינו דורש את
היתור של האות וי"ו, ולכן חולק על התנא של הברייתא וסובר שגם
אם יש לה זכות המים בודקים אותה. אך קשה עליו וְהָא אִכָּא

הְאֻמְרַת טְמֵאָה אֵינִי - שהודתה שזינתה, וְשָׂבֵאוּ לָהּ עֲרִים שֶׁהָיָה
טְמֵאָה - שהעידו שזינתה, שורפים את מנחתן, ויש לברר לגבי
המקרה השני במשנה, דְּהָיָה עֲרִים אֵימַת - מתי באו העדים והעידו
שזינתה, אִילּוּמָא מְקַמֵּי דְתִקְדִּישׁ - לפני שהניח הכהן את המנחה
בכלי שרת, אם כן מדוע שורפים את המנחה, תִּיפּוּק - תצא המנחה
לְחוֹלִין על ידי שיפדה אותה בדמים, וכמו כל דבר הקדוש בקדושת
דמים שאפשר לפדותו. אִלּוּמָא וְדַאי שהעידו לְבִתֵּר דְקִדְוִישׁ - אחרי
שהכהן הניח את המנחה בכלי שרת, והלה עליה קדושת הגוף שאי
אפשר לפדותה. מבארת הגמרא את הקושיא על רב ששת, אִי
אֻמְרַת בְּשִׁלְמָא מִיָּם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ - את האשה שיש עדים
שיודעים שזינתה, אִלּוּמָא בַּת מְקַדְשׁ וּמְקַרְבָּה הוּא - נמצא שנמחתה
היא כמנחת שאר סוטות, וראויה להיות קדושה ולהקרבה על גבי
הזמבה, וְכִי קִדְוִישׁ מְעִיקְרָא - ולכן כשהונחה בכלי שרת לפני שבאו
העדים, שְׁפִיר קִדְוִישׁ - חלה עליה קדושת הגוף כדון, וּמְשׁוּם הָכִי -
ולפיכך כשבאו אחר כך עדים ולא ניתן להשקותה, מִנְחָתָה נִשְׂרָפָה
כיון שלא ניתן להקריבה. אִלּוּמָא אִי אֻמְרַת כִּרַב שֶׁשֶׁת, שאם יש עדים
שיודעים שזינתה אֵין תִּפְסִים בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, אם כן, לאחר שבאו
העדים לפני בית דין, תִּינְיָא מִילְתָּא לְמַפְרַע דְכִי קִדְוִישׁ מְעִיקְרָא
בְּמַעוֹת קִדְוִישׁ - יתברר למפרע שהקדושה שחלה על המנחה היתה
בטעות, שהרי כבר באותו זמן לא היה ניתן לבדוק את האשה על ידי
המים, וממילא לא ניתן להקריב את המנחה, וְתִיפּוּק לְחוֹלִין - ותצא
המנחה לחולין, ומדוע אמרה המשנה שנמחתה נשרפת.
מתרצת הגמרא, אִמְרַ רַב הוֹרְדָה מְדִיִּסְקִינְתָּא, אין כוונת המשנה
שהעידו שזינתה בזמן שנסתרה לראשונה עם אותו פלוני, אלא בְּגוֹן
שהעידו שֶׁזִינְתָה בְּעוֹרָה לאחר שכבר הוקדשה מנחתה, דְכִי קִדְוִישׁ
מְעִיקְרָא שְׁפִיר קִדְוִישׁ - שהקדושה שחלה עליה מתחילה חלה כדון,
כיון שבאותו זמן היתה יכולה להיבדק על ידי המים וממילא ראויה
להקריב מנחה, ולכן כאשר העידו שלאחר מכין זינתה בעזרה
ומעתה אין סיבה להשקותה, נשרפת המנחה. מקשה הגמרא, מְתִיקָה
לָהּ רַב מְשִׁישְׁיָא, כיצד יתכן שזינתה בעזרה לאחר שהביאה
מנחתה, וְהִלָּא הָדִין הוּא שְׁפִירְהִי כְהוֹנָה מְלִין אוֹתָהּ משהגיעה
לעזרה, וודאי שהיו מונעים ממנה לזנות. מתרצת הגמרא, שמעידים
העדים שֶׁזִינְתָה מִפְּרָחֵי כְהוֹנָה עֲצֻמָּן. רַב אֲשֵׁי אִמְרַ לתרץ, בְּגוֹן
שְׁנַצְרָכָה לְנִקְבֵיהָ - ובאותו זמן אין הפרחי כהונה נלווים לה, דְאִמְרוּ
פִּירְחֵי כְהוֹנָה בְּכִיפָה תְּלִי לָהּ - וכי הפרחי כהונה מחזיקים בכיפה
שעל ראשה שלא תלך מהם, ובאותו זמן זינתה.
תירוץ נוסף על קושיית רב, רַב פֶּפְאָ אִמְרַ, לְעוֹלָם בְּדִאֲמִרְיָן
מְעִיקְרָא - כפי שלמדנו מתחילה, שמעידים שזינתה בסתירה
הראשונה שמחמתה נעשית סוטה, וְדִקְאֻמְרַתָּה שְׁלֹדַעַת רַב שֶׁשֶׁת
קשה מדוע נשרפת המנחה, והרי לאחר שבאו עדים התברר
שהקדש היה בטעות, כיון שבזמן שהניחו בכלי שרת לא היתה
ראויה להיבדק על ידי המים ולהביא מנחה, ואם כן תִּיפּוּק המנחה
לְחוֹלִין. דִּין זֶה מְדִרְבְּנָן הוּא, שאמרו לשורפה גְּזֵרָה שְׁמָא יֵאֲמְרוּ
הרואים שהמנחה חוזרת להיות חולין, שְׁמוֹצִיאֵין מְכִלֵי שְׁרַת לְחוֹל
- שניתן לפדות ולהוציא קרבן קדוש לחולין, והם אינם יודעים
שהתברר שהמנחה לא היתה קדושה.
מקשה הגמרא על רב פפא, מִתִּיב רַב מְרִי, שנינו בברייתא, אם
נְטֵמָאת מִנְחָתָה של הסוטה עַד שֶׁלֹּא קָדְשָׁה בְּכָלִי - לפני שהניחה
בכלי שרת, שעדיין לא חלה עליה קדושה, הרי היא כְּכָל הַמְּנַחֲתוֹת
שנטמאו לפני שקדשו, וְתִפְרָה המנחה בכסף ותצא לחולין, ובכסף

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד א מותך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אומרים, שנדה דברת - כשהיא נדה שאם בא עליה עונשו כרת, 54
 המרא ליה ומחיימן - האיסור חמור בעיניו ולכן נאמן שלא יבוא 55
 עליה. לא סומיה דלא - כשהיא סוטה ואם יבוא עליה לא עבר אלא 56
 על אלה, לא המרא ליה ולא מחיימן - אינו חמור בעיניו, ולכן אינו 57
 נאמן שלא יבוא עליה, ואסור לו להתייחד עמה בלא שני עדים. 58
 מקשה הגמרא על הברייתא שהביאה, ורבי יהודה מקל וחומר 59
 מיייתי לה - וכי רבי יהודה למד שהבעל נאמן מקל וחומר, והא רבי 60
 יהודה מקראי מיייתי לה - והרי מצאנו שלמד זאת מפסוק. ותניא 61
 בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי סוטה "והביא האיש את אשתו 62
 אל הכהן", מבואר שכן התורה האיש לבדו מביא את אשתו הסוטה 63
 לבית דין הגדול, ואין צריך שנים שילווחו. אבל אמרו חכמים - 64
 מדרבנן מוקפין לו שני תלמידי חכמים, משום שחוששים שמא יבא 65
 עליה בדרך. רבי יוסי חולק ואומר, אף מדרבנן אין צריך שנים 66
 שילווחו, אלא בעלה נאמן עליה שלא יבוא עליה, ולומד זאת מקל 67
 וחומר, ומה נדה שהיא בברת, בעלה נאמן עליה, כוונה שהיא 68
 בלאו, לא כל שכן שנאמן. אמרו לו חכמים לרבי יוסי, לא - אין 69
 ללמוד מהקל וחומר משום שיש לפורכו, אם אמרת בנדה - מה 70
 שמצינו לגבי נדה שבעלה נאמן הוא משום שכן יש לה היתר - 71
 שתהיה מותרת לו לאחר זמן כשטובלת, ולכן לא חוששים שיבוא 72
 עליה באיסור, תאמר כוונה שאין לה היתר - אין ללמוד משם 73
 שהיה נאמן גם לגבי איסור סוטה, שהרי אם יתברר שזינתה תהיה 74
 אסורה עליו לעולם, ולכן יש יותר חשש שיבוא עליה בדרך. ואומר 75
 - וכן לגבי סוטה יש יותר חשש, כפי שאומר הפסוק "מיים נגנבים 76
 ומתקו וגו'", דהיינו, שיש מתקנות לאדם דווקא בדבר האסור לו, 77
 ולכן אין הבעל נאמן שלא יבוא עליה. ממשיכה הברייתא, רבי 78
 יהודה אומר, מן התורה האיש לבדו מביא את אשתו אל הכהן, 79
 שנאמר "והביא האיש את אשתו". ואם כן קשה, שבברייתא הו 80
 מבואר שרבי יהודה למד מפסוק שהבעל נאמן והולך לבדו, ואילו 81
 בברייתא הראשונה מבואר שלמד כן מקל וחומר. מתרצת הגמרא, 82
 אמר להו קל וחומר פרישא - בתחילה אמר להם רבי יהודה שהבעל 83
 נאמן מקל וחומר, ופריכות - ופרכו לו את הקל וחומר, והדר אמר 84
 להו קרא - וחזר ודרש להם כן מהפסוק. 85
 שואלת הגמרא על הברייתא השנייה, רבי יהודה היינו תנא קמא - 86
 שניהם הרי לומדים מהפסוק שהבעל לא צריך עדים, ובמה הם 87
 חולקים. מתרצת הגמרא, איא בינייהו אבל אמרו - שתנא קמא 88
 הוסיף 'אבל אמרו חכמים', שמדרבנן צריך שני שולחים, ואילו רבי 89
 יהודה לא סבר תקנה זו. 90
 המשנה תבאר את סדר הדברים שהיו עושים לה בבית דין הגדול 91
 ובבית המקדש קודם שהשקו אותה. 92
 משנה. היו הבעל והשליחים מעלין אותה - את האשה לבית דין 93
 הגדול של שבעים ואחד דיינים שפירושם, ומאיימין עליה - 94
 מפחדים אותה ממי הסוטה, כדי שאם נבעלה תודה בכך ולא 95
 תצטרך להיבדק, בדרך שאיימין על עדי נפשות - כמו שמצינו 96
 שמפחדים עדים שעל פי עדותם הורגים אדם. ואומר לה הדיין כדי 97
 לפתוח בפניה דרך להודות, בתי, יתכן שאכן זנית תחת בעלך, 98
 שהרבה יין עושה - גורם לבא לידי עבירה, וכן הרבה שחוק עושה, 99
 הרבה ילדות עושה, הרבה שכנים הרעים עושין, ואם אכן זנית, אל 100
 תגרמי לעצמך מיתא מנוולת הבאה על ידי שתיית המים, אלא תודי 101
 בכך. וכן אמר לה, עשי - אם אכן זנית, תודי לשמו הגדול שנתקב 102
 בקרבושה - למען כבוד שם השם שנכתב על המגילה שלא ימחה על 103
 המים - שכן היו עושים. כמו כן ואומר לפניה דברים שאינם כרי 104
 לשומען - שאין ראוי לה שתשמע אותם, על הצדיקים שחטאו והודו 105
 כפי שיתבאר בגמרא, היא - משמיעם בפניה וכל משפחת בית אביה 106

1 - אך הרי נדרש מהמילה 'טהורה', שאם יש לה עדים במדינת הים
 2 אין המים בודקים אותה, ולדבריו נמצא אתה מוציא שם רע על
 3 הנשים הטהורות. מתרצת הגמרא, עדים שיודעים שזינתה ולא
 4 העידו לא שכיחא - אינו מצוי, ולכן אין לחשוש שיאמרו האנשים
 5 שמפני כך לא אירע לה דבר.
 6 משנה. אשה שקינא לה בעלה שלא תיטת עם פלוני ונסתרה עמו,
 7 אך אומרת שלא זינתה, ביצד עושה לה בעלה לבדוק אם זינתה,
 8 מוליכה לבית דין שבאותו מקום - שנמצא בו, ומוקפין לו - הבית
 9 דין לבעל שני תלמידי חכמים שישמרו אותו בדרך לירושלים, מפני
 10 שחוששים שמא יבא עליה בדרך - והרי היא אסורה עליו משעה
 11 נלסותרה. דעה חולקת, רבי יהודה אומר לא היו צריכים שנים
 12 ללוותה, משום שבעלה נאמן שלא יבוא עליה, ובגמרא יתבאר טעם
 13 מהחוקתם.
 14 נמרא. מדייקת הגמרא, מבואר במשנה שבית דין מוסרים לבעל שני
 15 תלמידי חכמים ללוותה, תרי ואייהו - שני השלוחים והבעל, הא
 16 תלמיא - נמצא שללושה הולכים עם הסוטה לירושלים. לויא
 17 מפייע ליה לרב - נאמר שמשנתנו יש ראה לדינו של רב לגבי
 18 ייחוד, דאמר רב יהודה אמר רב, לא שנו שמוטר לאשה להתייחד
 19 עם שני אנשים, אלא בעיר, אבל בדרך - מחוק לעיר, אסורה
 20 להתייחד עד דאיא שלשה אנשים, משום שאם יהיו רק שנים, יש
 21 לחשוש שמא יאמר אחר מהן לנקביו וילך להפנות בריחוק מקום
 22 משום צניעות, ונמצא אחר מהן - השני מתייחד עם הערוה -
 23 האשה שאסורה עליו. וממה שמבואר במשנה, ששלחו עם הבעל
 24 והאשה שני שולחים ולא די בשליח אחד, מוכח כדברי רב. דוחה
 25 הגמרא, לא - אין ראה מהמשנה לדברי רב, והקא - במשנה היינו
 26 מעמיא שלא מספיק שליח אחד, אין זה משום איסור יחוד, אלא כי
 27 היכי דליהו עליה כהדי - שאם יבוא עליה בעלה בדרך, יעידו על
 28 כך בבית דין הגדול ולא ישקו אותה את המים.
 29 מדייקת הגמרא, תלמידי חכמים אין - שלחו בית דין דווקא תלמידי
 30 חכמים, אבל כולי עלמא - סתם אנשים, לא היו שולחים. לויא
 31 מפייע ליה לאדרב - נאמר שמשנתנו יש ראה לדין אחר
 32 שאמר רב לגבי ייחוד, דאמר רב יהודה אמר רב, לא שנו שמוטר
 33 לאשה להתייחד עם שני אנשים, אלא בשרין - עם אנשים
 34 שמוחזקים כשרים, אבל פרוצין - עם אנשים שפרוצים בעריות,
 35 אפילו עם עשרה נמי לא - אסורה להתייחד, כיון שאינם מתביישים
 36 אחר מהשם, וחוששים שיבואו לידי איסור. ואכן מעשה היה
 37 והוציאוה עשרה במפה - עשרה אנשים פרוצים הוציאו אשת אה
 38 מהעיר במיטה כדי לונות עמה, הרי שאינם מתביישים בדבר. וממה
 39 שמבואר במשנה ששלחו עם הבעל והאשה דווקא תלמידי חכמים,
 40 מוכח כדברי רב. דוחה הגמרא, לא - אין ראה מהמשנה לדברי רב
 41 אלו, והקא - במשנה היינו מעמיא ששלחו דווקא תלמידי חכמים,
 42 משום דידעי לאתרוויי ביה - שאם יראו שרוצה בעלה לבוא עליה
 43 בדרך, ידעו לשכנעו ולומר לו שאם יבוא עליה לא ישקו אותה.
 44 שנינו במשנה, רבי יהודה אומר בעלה וכו', אין מוסרים לו שולחים
 45 כיון שנאמן שלא יבוא עליה בדרך. תניא רבי יהודה אומר בעלה
 46 נאמן, ולומד זאת מקל וחומר, ומה נדה שהיא בברת - שאסורה על
 47 בעלה באיסור חמור שעונשו כרת, אף על פי כן בעלה נאמן עליה -
 48 שלא יבוא עליה בזמן שהיא נדה. סומיה שהיא בלאו - שאסורה על
 49 הבעל באיסור לא שחזא איסור יותר קל, לא כל שכן שהיה הבעל
 50 נאמן שלא יבוא עליה. שואלת הגמרא, ורבנן הסוברים שהבעל לא
 51 נאמן וצריך שני שליחים, מה ישיבו על הקל וחומר. משיבה הגמרא,
 52 רבנן סוברים שהיא הנותנת - החילוק שהבאת בין חומר האיסור
 53 בנדה לחומר האיסור בסוטה, הוא הסיבה לומר שהדין כפי שאנו

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ז עמוד ב

תוספות

1 וְקָטְלָאוּת. תְּכַשֵּׁית הוּא כַּמִּין חֲצִי עֹגֹל פְּחוּהוּ, וְסוֹגְרָתּוּ בּו אֵת הַלְוָה וּמְקִישׁ אֵת גְּרוּהָן מִן
2 הַצְּדִידִי; תַּחַל הַפְּצָרִי. עֵשׂוּ מוֹצְרֵי דְקָל, כּוּסִיב הַגְּדֵל כְּסִיב הַקְּדָל וְכָרְוִי עָלָיו; וְקוֹשֵׁר
3 לְמַעְלָה מְדִידָה. כִּדִּי שְׁלֵא יִשְׁמְטוּ בְּגִידָה לְאָרְץ; שְׁלִפְהָ גַם כְּהָ. בְּשֵׂאדָם רוּאָה בְּנֵי בֵּיתוֹ
4 דַּעְתוֹ מִתְבַּגְּרָת עָלָיו וְלֹא תִירָא וְלֹא תוֹדָה, וְאֵגוּ מִבְּקִישׁ שְׁתוּדָה וְלֹא יִמָּחֵה שֶׁם הַקְּדֻשׁ
5 עַל הַמַּיִם; וְכָל הַנְּשִׁימ כְּתוּרִית לְרֹאוּתָהּ. לְקַמֵּן
6 פְּרִיךְ וְהָא תַּמָּא רִישָׁא כָּל הַרוּצָה לְרֵאוּת בְּהָ
7 רוּאָה וְאֶפְסוּ אַנְשִׁים; וְנִסְרִי כָּל הַנְּשִׁים. מְקָרָא
8 הוּא בִּיקוּפָא; גַּמּוּ תַּנִּי מְלִי. דְּבִעְיָא בִּיד
9 הַגְּדוּל, נְהִי דְּבִירוּשָׁלַיִם כְּעִינֵן לְהַשְׁקוּתָהּ
10 כְּדַכְתִּיב וְהַעֲמִיד הַכְּתוּב אֵת הָאִשָּׁה לְפָנָי ה', אָכֵל
11 בִּיד הַגְּדוּל וְהִינְנוּ שְׂבַעִים וְאֶחָד מִגְּלוּל דְּלֵא
12 נִתְבַּשְׂרוּ בְּהָ אֶחָד מְשִׁנֵּי בְּתִי דִינֵן שְׁהוּי שֶׁם שֶׁל
13 עֲשָׂרִים וְשְׁלֹשֶׁת, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת
14 וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַעֲזָרָה כְּדֹאמְרָא בְּסִטְהֶרְרִין
15 (דף ס"א) כֹּה לְחַלּוּ, בְּקוּן מִמְרָא; שְׂבַעִים וְאֶחָד.
16 דְּכַתְּבִיב (דְּקִיסֵי ז') מִן הַמְּקוּסִים הַהוּא, מְקוּסִים מְיֻחָד,
17 וְהִינְנוּ לְשֵׁכֶת הַגְּזִית, שְׂאֶפְלוּ מִצָּאָן אַבִּי פִּגִּי
18 וְהִמְרָה עָלֶיךָ; יִלְפִינוּ מֵנִיחָ דְאִין הַמְּקָרָא
19 הַמְּקָרָא (מְקֻלָּיו ד' י"א) עֲשִׂירֵי עַל בְּנִירוּיָא; וְשִׁמְכִי
20 עַל נְקוּיָתִי; קִים שְׂנַמְחָקָה מְגִלָּה. כִּדִּי שְׁלֵא
21 יִמָּחֵה הַשֵּׁם מִמְּיֻמִּין שְׁלֵא לְשׁוּתוֹ, וְלֵאחֲרֵי
22 שְׂנַמְחָקָה אוֹמְרִים לֵה דְּבִרִי תְּנַמְיִין לְשׁוּתוֹ אִם
23 נְקִיָּה הִיא כִּדִּי לְהִתְרִידָה לְבַעְלָהּ, שְׁלֵא תִירָא מִן
24 הַמַּיִם וְהַתַּמָּא טַמְאָא אֲנִי וְהִיא טוּהְרָה וְחוֹצֵא
25 לְעוֹ עַל עֲצֻמָּה וְעַל בְּנִיָּה; כְּבִירוּבִים הִיאֲשִׁוּנִים.
26 בְּדָרְגִים הַכְּתוּבִים בְּתוֹרָה שְׂנַעְשׂוּ בְּיָמֵם
27 הִיאֲשִׁוּנִים, כְּגוֹן הַגְּדָה זוֹ דְאֶשֶׁר חֲקָמִים יָגִידוּ
28 וְיִודוּ עַל חֲטָאָם וְלֹא כִּחְדוֹ עוֹנֵם מַאֲבוּתִיהֶם. וְגַם
29 הֵם, רֵאוּבֵן בְּמַעֲשֵׂה בַּלְהָה כְּדִלְקֵמָן, וַיהוֹדָה
30 בְּמַעֲשֵׂה תְּמָר צְדָקָה מְמוּנָה; לְהַם לְבָדָם נִמְנָה
31 הָאָרֶץ. וַיהוֹדָה וְכֵה לְמַלְכוּת בְּתוֹסְפָתָא דְּכִרְבוּת
32 (פ"ח) רֵאוּבֵן נָטַל חֶלֶק תְּחִלָּה כְּאַרְזֵי עֵבֶר הַיַּרְדֵּי
33 וְלֹא עֵבֶר וְ בְּתוֹכָם, דְּרִשׁ רַבִּי תְּחַוּמָא, אִימָמֵי
34 לֹא עֵבֶר וְ בְּתוֹכָם, כְּשֶׁבָא מֵשֶׁה לְכָרְכָן; וְחֵי
35 רֵאוּבֵן וְזֹאת לַיהוּדָה, אִין לֶךְ בְּכִרְבַת כָּל הַשְּׁבַעִים
36 אִיבְרָיו מִתְפָּרְקִין וּמְתַגְּלִלִין כְּאַרְזוֹ מִפְּנֵי שְׁרָדָה
37 מִתְגַּלְגִּלִין כְּאַרְזוֹ, עֲצֻמוֹת כָּל הַשְּׁבַעִים הָעֵלוּ
38 מִמְּצָרִים, וְהוּא שְׂאֵמֵר יוֹסֵף וְהַעֲלִיחֵם אֵת
39 עֲצֻמוֹתֵי מוֹד אַחֲכֶם (מסות י) עִם עֲצֻמוֹתֵכֶם, וְהִי
40 עֲצֻמוֹת כָּל הַשְּׁבַעִים שְׁלָן קִימָת, וַיהוֹדָה
41 אִיבְרָיו מִתְפָּרְקִין וּמְתַגְּלִלִין כְּאַרְזוֹ מִפְּנֵי שְׁרָדָה
42 אֵת עֲצֻמוֹת בְּעֶרְבוֹתָם שֶׁל בְּנֵימֵין וְחֲסִיתֵי לֶךְ כָּל
43 הַיָּמִים (פְּלַמְטוֹס מ"ג) אֲפִי לְעוֹלָם הַכָּא, וּמְקָבָא
44 נַפְקָא לָן (מסות ד' י"א) גִּדְרֵי שֶׁל חֲבֵם אֶפְסוּ עַל תְּנַאֲי
45 הוּא כֹּא; בֵּי גַרְם לְרֵאוּבֵן שִׁינְדָה, בְּמַעֲשֵׂה יַעֲזִיעִי
46 אָבִיר, וַיהוּדָה, שְׁהוּדָה בְּמַעֲשֵׂה תְּמָר, וְכֵן הָיָה
47 מִסוּרֵת בִּידֵיהֶם, וּמְנִרְשׁ אֶנְדָּה דִּרִי תְּחַוּמָא,
48 כְּשֶׂאמֵר יְהוּדָה צְדָקָה מְמוּנָה עֵמֵד רֵאוּבֵן וְאִמְרֵי
49 בְּלִבְתֵּי יַעֲזִיעִי אָבִי, וְעִבְשִׂיו חִדִּי רֵאוּבֵן שְׁלֹחַ
50 קִימָת בְּאֶלֶּוּ הוּא חִדִּי וְזֹאת לַיהוּדָה שְׁהוּא
51 מִתְגַּלְגִּל; לְשַׂמְאָה לְמִקּוּם שְׂנַתְקוּ מִשֵּׁם, כְּמָו דִּשְׁפָה
52 מִדּוֹכְתִּיהּ (פ"ח ד' ע"א); לְמִתְרַבְּתָא, לֵשָׂא וְלֶמֶן עִם
53 שְׂאָר הַכְּתוּבִים; לְמַשְׁקָל וּמְפָרֵי, לֵשָׂא וְלֶתָן; וְחֵי
54 רַב לֵי, יֵהָא לֹא נְצַחֵן לְרִיבֵי רִיבֵו, וְהִיא דְּכַתְּבִיב נְדִיז
55 לְשׁוֹן מִלְחָמָה הוּא מִלְחָמָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה; אֵלְכָא

1 מַה לְהַלֵּן שְׂבַעִים וְאֶחָד. תִּימָה אֲמַאי לֹא תִנִּי לְהוּ לִסְטוּה חוֹק מְמָרָא בְּפִיךְ דְּסִנְהֶרְרִין (דף
2 ג.) בְּתוּרֵי הִנִּי דְּהוּוּ בְּבִידִי שֶׁל שְׂבַעִים וְאֶחָד וְיָלִי מִשׁוּם דְּגַמְרָא שֶׁל סוֹטָה וְחוֹק מְמָרָא לֹא
3 הִיָּה בְּבִית דִּין שֶׁל שְׂבַעִים וְאֶחָד: **מַה** לְהַלֵּן בְּבִית דִּין שֶׁל שְׂבַעִים וְאֶחָד. קִישְׂיָא כִּיּוֹן דִּילְפִינוּ
4 מִזְקוּן מְמָרָא אֵית לֶךְ לְמִימֵר גְּבִי סוֹטָה שְׁהַמְקוּם גּוֹרֵם כְּמֹו גְּבִי וְזָקוּ מְמָרָא וְלִכְרָּ הִיוּ מַעֲלִין
5 אוֹתָהּ לְשֵׁכֶת הַגְּזִית א"כ פִּסְקוּ הַמַּיִם הַמְרוּם
6 מִיּוֹם שְׁגַלְתָּה סִנְהֶרְרִין וְיִשְׁבַּה לֵה כְּתוּבָת כְּדֹאמְרָא
7 בְּפִרְקֵי הָיוּ בּוֹדְקִין (מסותין דף מ"א) לְפִי שְׁלֵא רִעַז
8 לְדוּן רַבִּי נַפְשׁוֹת לְפִי שְׁהַמְקוּם גּוֹרֵם וּבְפִרְקֵי כְּתֹרָא
9 דְּמִכְּלִתָּן (לְקוּן דף מ"ב) אִמְרִינוּ דְרַבִּין יִחוּנֵן בֵּן זְכַאי וְכַאי
10 הַפְּסִיקוּן וְקוֹדֵם גְּלוּת סִנְהֶרְרִין אוֹמְרֵי בְּפִרְקֵי הָיוּ
11 בּוֹדְקִין (ספ"מ) דְרַבִּין יִחוּנֵן בֵּן זְכַאי תַּלְמִיד יוֹשֵׁב
12 לְפָנָי רַבּוּ וְהֵי וְלֹא מְקִישׁ רַבִּי וְנֹרָאֵה דְאִיּוֹם לֹא
13 הִיָּה מַעֲבָד וְאִם לֹא הָיוּ מֵאִימִין כְּלָל אַעֲפ"כ
14 הִיָּתָה מַעֲבָד הַלְכָר הִיָּתָה נוֹחֶגֶת אֲפִי לְאחֲרֵי
15 גְּלוּת:
16 **לֹא** עֵבֶר וְ בְּתוֹכָם, פִּירְשׁ ר"י בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל
17 הִינְנוּ בְּחַלּוּקָה יְחֻזְקָאֵל שְׂרָאוּבֵן וַיהוּדָה
18 שְׂכִנִּים: **שְׂמַעְתָּ** מִינָה כּוֹתֵבִין שׁוּבֵר, תִּימָה הוּא
19 הַכָּא לֹא אַפְשֵׁר בְּלֵא שׁוּבֵר אִם הִיא אוֹמְרַת אִבְרָה
20 כְּתוּבֵתִי בְּמָה יִכּוֹף אוֹתָהּ לְהַחְזִיר כְּתוּבֵתָהּ
21 בְּשַׁלְמָא לֵה כַּעֲלַמָא מַעֲבָד הַפְּרַעֲרֵן עַד שִׁחְזוּר
22 מִלּוּה אֵת הַשְּׁטָר אֲבִל כֹּאן אִין פְּרַעֲרֵן שְׁהִיר כֹּאן
23 אִבְרָה כְּתוּבֵתָהּ הִיכָא דְלֹא אַפְשֵׁר דְרִבִּי הַכֵּל
24 כּוֹתֵבִין וְיָלִי שְׁהִיָּה יְכִיל לְעַכֵּב אֵת הַגֵּט אַעֲלוּ עַד
25 שִׁתְּחַזְרוּ לֹו לְכְּתוּבָה אֲבִל תִּמְהָ לְפּוֹם מֵאִי וְדִמְסִיק
26 בְּמִקּוּם שְׂאִין כּוֹתֵבִין כְּתוּבָה כּוֹתֵבִין שׁוּבֵר לְמַה לִּי
27 לְמִיכְתָּב שׁוּבֵר יִקְרַע הַגֵּט וְיַחְזֵב עָלָיו גִּישָׁא דְרַן
28 דְּקִרְעוּהוּ לֹו מִשׁוּם דִּגִּישָׁא פְּסוּלָא הוּא אֵלֵא
29 דְלֹא תַהַרֵר וְתַגְבִּי בִּיהַ זִימְנָא אֶחֱרִיתֵי כְּדֹאמְרִינוּ
30 ב"ב הַכּוֹתֵב פְּשׁוּט (פ"ז ד' ע"ג) וּבְפִרְקֵי קִמָא דְבַבֵּא
31 מְבַצֵּעָא (דף י"א) וְיָלִי דְּבַבֵּא מִיירִי מִן הַסְּכֵנָה וְאֵילֶךְ
32 דְאִמְרֵי בְּפִרְקֵי הַכּוֹתֵב (מסות דף ע"ג) דְּגוּבַה עֵבֶד
33 גִּירוּשָׁן אֶפְסוּ בְּלֵא גַט:
34 **אִמֵר** רַבֵּא בְּמִקּוּם שְׂאִין כּוֹתֵבִין כְּתוּבָה עַסְקִינוּ.
35 מְקִישֵׁי הֵא מְבִקּוּם שְׂכוֹתֵבִין אִין כּוֹתֵבִין
36 שׁוּבֵר וּבְגַט פְּשׁוּט (פ"ז ד' ע"ג) אִמְרֵי הִנֵּן שְׂכֻרָתָא
37 דְּכּוֹתֵבִין שׁוּבֵר דְאִין אִין כּוֹתֵבִין יֵאכֵל הֵלֵה חֲדִי
38 א"ל אַבִּי אֵלֵא מֵאִי כּוֹתֵבִין אֲבִד שׁוּבֵר יֵאכֵל
39 הֵלֵה חֲדִי א"ל רַבֵּא אִין עֵבֶר לֹוה לֵאִישׁ מִלּוּה
40 אִלְמָא דִקִּיבֵל אוֹתָהּ טִרְבָא דְּכּוֹתֵבִין וְנֹרָאֵה דְרַבֵּא
41 כִּיל כּוֹתֵבִין אֲבִל הַכָּא דְּחִידֵיהַ כַּעֲלַמָא הוּא דְלִכְתִּיב
42 לְמַשְׁמַע מִהֵכָא דְּכּוֹתֵבִין שׁוּבֵר:
שָׂשׁוּ

וְקָטְלָאוּת נְזָמִים וּמְבַעוֹת, מַעֲבִירֵין מְמוּנָה כְּדִי לְגוּלְהָ.
וְאַחֲרֵי כֵּן מְבִיא חֵבֶל מְצָרִי וְקוֹשֵׁרוֹ לְמַעְלָה מְדִידָה, וְכָל
הַרוּצָה לְרֹאוּת בֹּא לְרֹאוּת חוּצָא מְעַבְדִּיהָ וְשַׁפְחוֹתֶיהָ,
כִּפְנֵי שְׁלִפְהָ גַם כְּהָן, וְכָל הַנְּשִׁים מוֹתְרוֹת לְרֹאוּתָהּ
שְׂנַמְרָא וְנוֹסְרוֹ כָּל הַנְּשִׁים וְלֹא תַעֲשִׂינָה כּוּמְחַנְכְּוֹ:
וְנִמְרָא מְנַחֵנִי מִלִּי, אִמֵר רַבִּי חֵיָא בְרַי גְמָרָא אִמֵר
רַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי חֲנִינָא, אִתְמָא תּוֹרָה תּוֹרָה, כְּתִיב הַכָּא
וְעִשָׂה לָהּ הַפְּחוּן אֵת כָּל הַתּוֹרָה וְכַתְּבִיב הַתָּם 'עַל
פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵד' מַה לְהַלֵּן בְּשֵׁבַעִים וְאַחֲרֵי אֵף
כֹּאן בְּשֵׁבַעִים וְאַחֲרֵי: וְמֵאִימִין עָלָיהּ וְכוּ': וְרַמְיָנָהּ,
כְּדִרְךָ שְׂמֵאִימִין עָלָיהּ שְׁלֵא תִשְׁתַּהֵב כְּדִי מֵאִימִין עָלָיהּ
שְׂתַשְׁתַּהֵב, אוֹמְרִים לָהּ בְּתִי אִם בְּרוּר לֶךְ הַיַּרְדֵּי
שְׂטוּהְרָה אִתָּךְ, עֹמְרֵי עַל בּוּרְיָד וְשֵׁתִי, לְפִי שְׂאִין מִים
הַמְרוּם דוּמִין אֵלֵא לְכֶם יְבֵשׁ שְׂמַנְחָה עַל בְּשָׂר חֵי,
אִם יֵשׁ שָׂם מְכַה מַחְלָל יוֹרֵד, אִין שָׂם מְכַה אִינוּ
מוֹעִיל כְּלוּם. לֹא קִשְׂיָא, כֹּאן קוֹדֵם שְׂנַמְחָקָה מְגִילָה,
כֹּאן אַחֲרֵי שְׂנַמְחָקָה מְגִילָה: וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ וְכוּ': תְּנֵו
רַבְּנָן אוֹמְרֵי לְפָנֶיהָ דְכָרִים שֶׁל הַגְּדָה וּמַעֲשִׂים שְׂאִירְעוּ
בְּכַתְּבוּבִים הִיאֲשִׁוּנִים, כְּגוֹן 'אֲשֶׁר חֲקָמִים יָגִידוּ וְלֹא
כְּחַדוֹ מַאֲבוּתֵם,' יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בּוּשׁ, מַה הָיָה סוּפֹ,
נְחַל תֵּי הָעוֹלָם הַכָּא, רֵאוּבֵן הוֹדָה וְלֹא בּוּשׁ, מַה הָיָה
סוּפֹ, נְחַל תֵּי הָעוֹלָם הַכָּא. וְמַה שְׂכָרְךָ, מַה שְׂכָרְךָ
כְּדָקָא אִמְרִינוּ, אֵלֵא מַה שְׂכָרְךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה לְהַם לְבָדָם
נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עֵבֶר וְ בְּתוֹכָם,' בְּשִׁלְמָא בִּיהוּדָה,
אֲשַׁכְּחָן דְּאוּדִי דְכַתְּבִיב וְיִבְרֵי וַיהוּדָה וַיִּאֲמַר צְדָקָה מְמוּנָה,
אֵלֵא רֵאוּבֵן מְגִלָּן דְּאוּדִי, דְאִמְרֵי רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַי נְחָמְנִי
אִמֵר רַבִּי יוֹחֲנָן, מֵאִי דְכַתְּבִיב 'וְחֵי רֵאוּבֵן וְאֵל יְמוֹת'
וְזֹאת לַיהוּדָה,' כָּל אוֹתָן שְׁנִים שְׁהוּי יִשְׂרָאֵל בְּפִרְדֵּי
הָיוּ עֲצֻמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה מְגוּלְגִלִין כְּאַרְזוֹ עַד שְׂעָמֵד
מִשֵׁה וּבְקִישׁ עָלָיו רַחֲמִים, אִמֵר לְפָנָיו, רַבּוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם,
מִי גַרְם לְרֵאוּבֵן שְׁהוּדָה, יְהוּדָה וְזֹאת לַיהוּדָה' מִיָּד

1 דְּהִלְכָתָא. לֹא הָיָה זֹכֵר לומר דְּכָר הַמְּתַקְבֵּל: כֹּאן דְּפִרְשֵׁי תְּמָרָה. לְרַבִּים נִרְאָה שְׂאִינוּ וּבוּשׁ וְנוֹכְלִים כְּדָרְבֵּי: דְלֹא לִישְׁרוּ אַחוּהֵי. שְׁלֵא יְהוּ שְׂאֵר אַרְזֵי נַחְשִׁדִין מֵאֲבִיהֶם: שְׂמַע מִנָּה בּוֹתֵבִין
2 שׁוּבֵר, וּפְלוּגְתָא דְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסִי הִיא בְּבָבָא בְּתַרְקָא (דף ע"ג) דְּקִאמֵר רַבִּי יְהוּדָה אִין כּוֹתֵבִין שׁוּבֵר אֵלֵא יִקְרַעוּ אֵת הַשְּׁטָר, דֵּאָם כֵּן יוֹדֵי לְשִׁמּוֹר שׁוּבֵר מִן הַעֲבָרִים: תִּנִּי כְּקִרְעָתָהּ.
3 שְׁטָר תְּבַתְּתָה: בְּמִקּוּם שְׂאִין כּוֹתֵבִין כְּבִקְבָה. אֵלֵא וּמְכִיב עַל תְּנַאֲי בֵּית דִּין שֶׁחֲתִינוּ לְכְּתוּלָה מֵאֲתִים וְלֵאקְלָמָה מִנָּה וּכְשִׁמְקוּרְשָׁה מוֹצִיאָה גִּישָׁא וְנוֹבָה כְּהָ, וּכְשִׁנְתָּא לְמַתְּנָה מְבִיאָה עִם מִיתָה
4 וְנוֹבָה; וְהָתָם כִּיּוֹן דְּלֹא אַפְשֵׁר מוּדִי רַבִּי יְהוּדָה שְׂכוֹתֵבִין שׁוּבֵר, דְּטוּב לוֹ שִׁיחָא יָבִיד קֶצֶת רָאִיָּה שְׂפַרְעֵי כְּדִי שְׁלֵא תַחְזוֹר וְתִבְיָא עֵדֵי מִיתָה אַחֲרִים בְּבִית דִּין אַחֲרֵי וְתַתְּעוּבָנָה
5 הַתָּם

וְקָטְלָאוּת נְזָמִים וּמְבַעוֹת, מַעֲבִירֵין מְמוּנָה כְּדִי לְגוּלְהָ.
וְאַחֲרֵי כֵּן מְבִיא חֵבֶל מְצָרִי וְקוֹשֵׁרוֹ לְמַעְלָה מְדִידָה, וְכָל
הַרוּצָה לְרֹאוּת בֹּא לְרֹאוּת חוּצָא מְעַבְדִּיהָ וְשַׁפְחוֹתֶיהָ,
כִּפְנֵי שְׁלִפְהָ גַם כְּהָן, וְכָל הַנְּשִׁים מוֹתְרוֹת לְרֹאוּתָהּ
שְׂנַמְרָא וְנוֹסְרוֹ כָּל הַנְּשִׁים וְלֹא תַעֲשִׂינָה כּוּמְחַנְכְּוֹ:
וְנִמְרָא מְנַחֵנִי מִלִּי, אִמֵר רַבִּי חֵיָא בְרַי גְמָרָא אִמֵר
רַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי חֲנִינָא, אִתְמָא תּוֹרָה תּוֹרָה, כְּתִיב הַכָּא
וְעִשָׂה לָהּ הַפְּחוּן אֵת כָּל הַתּוֹרָה וְכַתְּבִיב הַתָּם 'עַל
פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵד' מַה לְהַלֵּן בְּשֵׁבַעִים וְאַחֲרֵי אֵף
כֹּאן בְּשֵׁבַעִים וְאַחֲרֵי: וְמֵאִימִין עָלָיהּ וְכוּ': וְרַמְיָנָהּ,
כְּדִרְךָ שְׂמֵאִימִין עָלָיהּ שְׁלֵא תִשְׁתַּהֵב כְּדִי מֵאִימִין עָלָיהּ
שְׂתַשְׁתַּהֵב, אוֹמְרִים לָהּ בְּתִי אִם בְּרוּר לֶךְ הַיַּרְדֵּי
שְׂטוּהְרָה אִתָּךְ, עֹמְרֵי עַל בּוּרְיָד וְשֵׁתִי, לְפִי שְׂאִין מִים
הַמְרוּם דוּמִין אֵלֵא לְכֶם יְבֵשׁ שְׂמַנְחָה עַל בְּשָׂר חֵי,
אִם יֵשׁ שָׂם מְכַה מַחְלָל יוֹרֵד, אִין שָׂם מְכַה אִינוּ
מוֹעִיל כְּלוּם. לֹא קִשְׂיָא, כֹּאן קוֹדֵם שְׂנַמְחָקָה מְגִילָה,
כֹּאן אַחֲרֵי שְׂנַמְחָקָה מְגִילָה: וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ וְכוּ': תְּנֵו
רַבְּנָן אוֹמְרֵי לְפָנֶיהָ דְכָרִים שֶׁל הַגְּדָה וּמַעֲשִׂים שְׂאִירְעוּ
בְּכַתְּבוּבִים הִיאֲשִׁוּנִים, כְּגוֹן 'אֲשֶׁר חֲקָמִים יָגִידוּ וְלֹא
כְּחַדוֹ מַאֲבוּתֵם,' יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בּוּשׁ, מַה הָיָה סוּפֹ,
נְחַל תֵּי הָעוֹלָם הַכָּא, רֵאוּבֵן הוֹדָה וְלֹא בּוּשׁ, מַה הָיָה
סוּפֹ, נְחַל תֵּי הָעוֹלָם הַכָּא. וְמַה שְׂכָרְךָ, מַה שְׂכָרְךָ
כְּדָקָא אִמְרִינוּ, אֵלֵא מַה שְׂכָרְךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה לְהַם לְבָדָם
נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עֵבֶר וְ בְּתוֹכָם,' בְּשִׁלְמָא בִּיהוּדָה,
אֲשַׁכְּחָן דְּאוּדִי דְכַתְּבִיב וְיִבְרֵי וַיהוּדָה וַיִּאֲמַר צְדָקָה מְמוּנָה,
אֵלֵא רֵאוּבֵן מְגִלָּן דְּאוּדִי, דְאִמְרֵי רַבִּי שְׁ

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 דְּבַתִּיב כששלחה אליו תמר את הסימנים וַיִּכְרַח יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה
 2 מְמַנִּי" הרי שהודה. אֵלֶּא רְאוּבֵן מְנַלֵּן דְּאוּדִי - היכן מצאנו שהודה
 3 מעצמו במעשה בלחה. משיבה הגמרא, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר
 4 נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאֵי דְּבַתִּיב "חֵי רְאוּבֵן וְאֵל יָמֵת" וְזוֹאֵת
 5 לַיהוּדָה" - מפני מה שונה ברכת יהודה ומתחילה ב'זאת ליהודה/
 6 לומר לך שכל אותן שנים שָׁהָיו יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר הָיוּ עֲצֻמוֹתָיו שֶׁל
 7 יְהוּדָה שֶׁהֵעֵלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם מְגוּלְלֵינֵינוּ בְּאֶרֶץ - מתגלגלים
 8 ומתפרקים בארון, עַד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ עֲלוּי רַחֲמִים לִפְנֵי הַקְּבִי"ה
 9 וַאֲמַר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שָׁל עוֹלָם, מִי גָרַם לְרְאוּבֵן שֶׁהוּדָה עַל מַעֲשֵׂה
 10 בְּלָחָה, יְהוּדָה - שכיון שראה את יהודה מודה על מעשה תמר הודה
 11 הוא על מעשה בלחה, ועל זה אמר משה וְזוֹאֵת לַיהוּדָה - שיהודה
 12 אבריו מפורקים ואילו ראובן שלדו קיים. מִיִּד 'שִׁמְעֵה ה' קוֹל יְהוּדָה'
 13 - התקבלה תפילתו של משה על יהודה. וְעַל אִיכָרֶיהָ לִשְׁפָא - וחזרו
 14 אבריו למקום חיבורם. וְלֹא הָיָה קָא מְעִילֵינוּ לִיה לְמִתְיָבְתָא דְּרַקִּיעָא
 15 - אך עדיין לא הכניסו את יהודה לישיבה של מעלה. עַד שֶׁהִתְפַּלֵּל
 16 מִשָּׁה וְאֵל עָמֹו תְּבִיאָנוּ, והכניסוהו לישיבה של מעלה. וְלֹא הָיָה קָא
 17 יָדַע מִשְׁקָל וּמִמָּרָח בְּשִׁמְעָתָא בְּהַר רִבְזֵן - אך עדיין לא היה יודע
 18 יהודה לשאת ולתת בדברי תורה עם החכמים, עַד שֶׁהִתְפַּלֵּל מִשָּׁה
 19 וְדָוִד רַב ל' - שיהיה לו כח לצנח במלחמתה של תורה, ואחר
 20 שהתפלל כך, יָדַע לִשְׁאֵת וְלִתֵּת דְּבַרֵּי תוֹרָה. אֵךְ לֹא הָיָה קָא סְלָא
 21 לִיה שִׁמְעָתָא אֲלֵיבָא דְּהִלְכָתָא - עדיין לא היה זוכה יהודה לומר
 22 דברים שיתקבלו להלכה, עַד שֶׁהִתְפַּלֵּל מִשָּׁה וְעוֹרֵר מִצְרַיִם תְּהִיָּה.
 23 הרי מפורש שראובן הודה על חטאו.
 24 מקשה הגמרא, בְּשִׁלְמָא יְהוּדָה דְּאוּדִי - מוכן שהודה, כִּי הֵיבֵי דְּלֹא
 25 תִּישְׁרָף תִּמְרָ - שעל ידי הודאתו נמנעה שריפתה. אֵלֶּא רְאוּבֵן לְמָה
 26 לִיה דְּאוּדִי - מפני מה הודה, וְהִי וְהָאֵמַר רַב שִׁשַׁת חֲצִיף עָלֵי (בַּר
 27 יִשְׂרָאֵל) דְּמִפְרִיט חֲטָאִיהָ - המודה ברבים שחטא הרי הוא חצופ.
 28 שמראה שלא מתבייש בדבר. מתרצת הגמרא, שראובן הודה כִּי
 29 הֵיבֵי דְּלֹא לִישְׁרִי אַחֲזָהִי - כדי שלא יחשוד יעקב בשאר האחים
 30 שהם חטאו ובלבלו את מיטתו.
 31 שנינו במשנה, אִם אֶמְרָה טְמֵאָה אֲנִי וְכוּ', כּוֹתֵב וְנוֹתֵנָה לְבַעַל שֹׁטֵר
 32 שכתוב בו זניתי והפסדתי את כתובתי. שִׁמְעָתָ מִיָּגָה - נלמד מדברי
 33 המשנה שפּוֹתְבֵין שׁוֹבֵר - ולא כשיטת רבי יהודה בבבא בתרא,
 34 שיכול הלווה לומר שאינו פורע את חובו עד שיחזיר לו המלווה את
 35 שטר ההלוואה כדי שלא יוכל לתבוע אותו שוב, ואינו מסתפק בכך
 36 שיכתוב המלווה שובר שפרע לו הלווה את החוב, מפני שיכול לטעון
 37 שאינו יכול לשמור את השטר כל ימיו שלא יאכלו אותו העכברים
 38 וכדומה. וממה שמבואר במשנה שהאשה כותבת לבעל את כתובתה,
 39 לה כתובה, ולא מצריכים את האשה להחזיר לבעל את כתובתה,
 40 משמע כשיטת רבי יוסי שחולק שם. אֲמַר אֲבִי אֵין רֵאִיהָ מִהַמְּשֵׁנָה
 41 שסוברת כרבי יוסי, משום שְׁתָּנִי מְקָרְעַת - ניתן לשנות במשנה
 42 'מקרת כתובתה', דהיינו שצריכה לקרוע את כתובתה ואכן לא די
 43 בכתיבת שובר. שואלת הגמרא, אָמַר לִיה רַבָּא לֵאבִי, וְהָא שׁוֹבְרַת
 44 קְתָנִי - הרי שנינו במשנה 'שוברת כתובתה' ולא ניתן לשנות
 45 שקורעת. אֵלֶּא אָמַר רַבָּא אֵין רֵאִיהָ מִהַמְּשֵׁנָה שסוברת כרבי יוסי,
 46 משום שפְּמָקוֹם שְׁאֵין פּוֹתְבֵין פְּתוּבָת עֲסָקִינֵן - המשנה דיברה על
 47 מקום שנהגו שלא לכתוב כתובה לאשה, אלא סומכים על תקנת
 48 חכמים שאם מת הבעל או גירשה חייב לה כתובה, ובמקום כזה שאין
 49 כתובה לקרוע, גם לפי רבי יהודה תכתוב לו שובר
 50 שנינו במשנה, וְאִם אֶמְרָה מְהוּדָה אֲנִי מְעִלִין אוֹתָהּ לְשַׁעְרֵי מוֹרָה.
 51 מקשה הגמרא, מְעִלִין אוֹתָהּ - וכי היא הייתה מוחץ לעורה שיש
 52 צורך להעלותה לשם,

1 וְקַמְלִיאוֹת - תכשיט המקיף את הצואר מלפניה, נְזָמִים וּמְבָעוֹת,
 2 מְעַבְרִין - מטריים אותם מְמַנָּה כְּרִי לְנִזְוֵלָה, בשביל שתודה. וְאַחַר
 3 כֶּךָ - אחר שקרע הכהן את בגדה עד כנגד הלב, מְבִיא הַכֵּל מְצִירֵי -
 4 העשוי מסיב הגדל סביב הדקל, וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעַלָּה מְדִרְיָהּ בשביל שלא
 5 יפלו בגדיה עוד כלפי מטה. וְכָל הַרְזָעָה לְרֵאִוֹת את הסוטה בבזיונה
 6 ובבושתה כֹּא לְרֵאִוֹת חוּץ מְעַבְרִיהָ וּשְׂפָחוֹתֶיהָ, שִׁמְפְּנֵי שְׁלֵכָה גַם
 7 בְּהֵן היא לא תודה בפניהם. וְכָל הַנְּשִׂים מוֹתֵרוֹת לְרֵאִוֹתָהּ בשעת
 8 נִיזוּלָה, שְׁנֵאָמַר "וְנוֹסְרוּ כָל הַנְּשִׂים וְלֹא תַעֲשִׂינָה כְּזוֹמְתֵיכֶנָּח" - על
 9 ידי שיראו הנשים מה שעושים לסוטה, ישמרו עצמם שלא לבוא
 10 לידי זימה חזונה.
 11 נִמְרָא. שנינו במשנה, שהיו מביאים את הסוטה לבית דין הגדול
 12 בירושלים. שואלת הגמרא, מְנַהֲנֵי מִיָּלִי - שלגבי סוטה צריך בית דין
 13 של שבעים ואחד דיינים. ומשיבה, אָמַר רַבִּי חֵיָא בַּר גַּמְדָּא אָמַר רַבִּי
 14 יוֹסִי בְּרַבִּי הֲנִינָא, אֲתָנָא - לומדים בגזירה שווה 'תורה' ו'תורה',
 15 בְּתִיב הָבָא - לגבי סוטה "וְעֵשָׂה לָהּ הִכְהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה" וּבְתִיב
 16 הָתָם - לגבי זקן ממרא "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵד", ולומדים מה
 17 הַלְחָן בְּשִׁבְעִים וְאַחַד - שזקן ממרא חייב דווקא אם הורה כנגד בית
 18 דין הגדול, אֵף כָּאֵן - השקאת הסוטה היא בְּשִׁבְעִים וְאַחַד.
 19 שנינו במשנה, וּמֵאִי מִיִּין עָלִיהָ וְכוּ' כדי שאם זינתה תודה ולא ישקו
 20 אותה. מקשה הגמרא, וְרַמִּינְהוּ, בְּרַחֲוֹ שְׁמַאי מִיִּין עָלִיהָ שֶׁלֹּא תִשְׁתַּחַּו
 21 כֶּךָ מֵאִי מִיִּין עָלִיהָ שֶׁתִּשְׁתַּחַּו, שְׁאוּמְרִים לָהּ בְּתִי, אִם בְּרוּר לָהּ הַדָּבָר
 22 שֶׁמְהוּדָה אֵת וְלֹא נִבְעֵלַת בְּסִתְרֶיהָ, עֲמִידֵי עַל בְּרוּיָא - תסמכי על כך
 23 שאת נקייה מעוון, וְשִׁתִּי את המים ולא תינזקי מהם, לְפִי שְׁאֵין מִים
 24 הַמְרִים דוֹמִין אֵלָּא לְכֶסֶם יִבֵּשׁ שְׁמוֹנֵה עַל בְּשֵׁר חֵי, אִם יֵשׁ שֶׁם מִכָּה
 25 והבשר תתוח, הרי הסם מְחַלְחֵל וְיוֹרֵד גּוּף, אֵךְ אִם אֵין שֶׁם מִכָּה,
 26 אֵינוּ מוֹעִיל כְּלוּם - שאינו מחלחל לתוך הבשר, וכמו כן המים
 27 המרים לא עושים דבר לאשה שלא זינתה. וקשה שהרי במשנה
 28 מְבֹאֵר שְׁמֵאִימֵי עֵלִיהָ רַק כִּדִּי שֶׁלֹּא תִשְׁתַּחַּו. מתרצת הגמרא, לֹא
 29 קְשָׁיָא, כָּאֵן - מה שמבואר במשנה שמאימים עליה כדי שלא תשתה,
 30 היו עושים כן קוֹדֵם שֶׁנִּמְחַקְקָה הַמְּנִיָּלָה שכתוב בה שם השם בתוך
 31 המים, ולכן היו מאימים עליה שלא תשתה בשביל למנוע את מחיאת
 32 השם. כָּאֵן - מה שמבואר בברייתא שמאימים עליה גם כדי
 33 שתשתה, היו עושים כן לְאַחַר שֶׁנִּמְחַקְקָה הַמְּנִיָּלָה ונמחק כבר שם
 34 השם, היו אומרים לה דברי תנחומים, כדי שאם היא טהורה לא
 35 תודה שזינתה מחמת שתפחד מהמים.
 36 שנינו במשנה, וְאוֹמַר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שְׂאִינִם כְּדֵאֵי לְשׁוּמְעֵן וְכוּ'. תִּנּוּ
 37 רַבָּנֵן מַה הֵם הַדְּבָרִים שֶׁהִיא אוֹמֵר לְסוֹטָה, אוֹמַר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁל
 38 הַגְּדָה וּמַעֲשִׂים שְׂאִירְעוּ וְכַתוּבִים בְּפִתּוּבִים - בתורה, אשר נעשו
 39 בימים הָרֵאשׁוֹנִים, כְּגוֹן, דְּבַרֵּי הַגְּדָה עַל הַפֶּסֶק "אֲשֶׁר חָכְמִים יִגְדוּ
 40 וְלֹא כְּחֵדֵי מֵאֲבוֹתֵם", שֶׁהַחֲכָמִים סִפְרוּ אֵת חֲטָאִם הוֹדוּ עֲלוּי וְלֹא
 41 הסתירו אותם. הַחֲכָמִים עִלִּיהָ יְהוּדָה וְרֵאֲבוּן, שֶׁיְהוּדָה הוֹדָה שְׂבָא עַל
 42 תִּמְרָ וְלֹא בּוֹשׁ לַהוֹדוֹת, וְמָה הָיָה סוּפּוֹ, שֹׂכֵחַ וְנִחַל חַיִּי הָעוֹלָם הָבָא.
 43 וְרֵאֲבוּן הוֹדָה עַל מַעֲשֵׂה בְּלָחָה וְלֹא בּוֹשׁ לַהוֹדוֹת, וְמָה הָיָה סוּפּוֹ,
 44 זָכָה וְנִחַל חַיִּי הָעוֹלָם הָבָא. וכגון אלו הדברים היו אומרים לסוטה,
 45 כדי לשכנעה להודות אם זינתה. שואלת הברייתא, וְמָה שְׁכָרֵן - מה
 46 השכר שקיבלו ראובן ויהודה על מה שהודו. מפסיקה הגמרא
 47 ומקשה על הברייתא, מַה שְׁכָרֵן - מה כוונת הברייתא ששאלה מה
 48 שכרן, בְּרַבָּא אָמַרֵין - והרי התבאר שנחלו חיי העולם הבא.
 49 מתרצת הגמרא, אֵלֶּא כוונת הברייתא בשאלתה, מַה שְׁכָרֵן שֶׁקִּיבְלוּ
 50 בְּעוֹלָם הַזֶּה, מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא, קִיבְלוּ שְׂכָרָם אֵף בְּעוֹלָם הַזֶּה, שְׁנֵאָמַר
 51 עֲלֵיהֶם "לְחֵם לְבָדִם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עֲבַר וְרַב בְּתוֹכָם".
 52 שואלת הגמרא על הברייתא, בְּשִׁלְמָא בִּיהוּדָה אֲשַׁבְּחֵן דְּאוּדִי,

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

54 סוטות יחד, שהרי כלל הוא בידינו שאין עושיין מצות חבילות
55 חבילות, - אין מקיימים שתי מצוות יחד, כדי שלא יראה שעשיית
56 המצוות טורח עליו כמי שסוחב משא ורוצה להיפטר ממנו, וסיבה זו
57 שייכת אף באופן זה. וכדכתיב אין משקין שתי סוטות באחת, ואין
58 משקין שני מצורעין באחת - לא מתעסקים בטוהרת שני מצורעים
59 יחד, ואין רוצעין באוננם של שני עבדים עבריים שאינם רוצים לצאת
60 לחופשי לאחר שש שנים באחת, ואין עורפין שתי גולות של עגלה
61 ערופה באחת, לפי שאין עושיין מצות חבילות חבילות. הרי מפורש
62 שלא ניתן להשקות שתי סוטות ביחד משום שאין עושיין מצות חבילות
63 חבילות. מתרצת הגמרא, אמר אבי ואיתימא - ויש אומרים שתירץ
64 זאת רב כהנא, לא כשניא, כאן - הברייתא שאמרה שאין משקים שתי
65 סוטות יחד משום שאין עושיין מצות חבילות חבילות, דיברה ככהן
66 אחד, שעם יסקה יחד נראה טורח עליו, כאן - שיש רבי שמעון
67 שניתן לפעמים להשקות שתי סוטות יחד, נאמר בשני כהנים - שכל
68 כהן יסקה סוטה אחרת, ולכן אינו נחשב לחבילות חבילות.
69 שנינו במשנה, והכהן אוחז בכבדית וכו' עד שהוא מגלה את לבה,
70 וסותר את עשרה. הנו רבנן נאמר בתורה "ופרע את ראש האשה",
71 אין לי אלא ראשה - שמפורש בפסוק רק שיגלה את ראש הסוטה,
72 גופה מנין - מניין שמגלה גם את גופה עד כנגד הלב כפי שלמדנו
73 במשנה. תלמוד לומר 'האשה' - נלמד מהייתור שכתוב ראש
74 האשה ולא כתוב ופרע את ראשה. ממשיכה הברייתא ושואלת, אם
75 כן מה תלמוד לומר 'ופרע את ראשה' - מה בא לרבות הייתור של
76 את'. ומשיבה, יתור זה מלמד, שהכהן סותר את שעררה - שלאחר
77 שגילה את ראשה מוסיף וסותר את קשירת השער כדי להרבות
78 בגילוייה בכך שעשרה מתפור.
79 שנינו במשנה, רבי יהודה אמר אם היה לכה נאה לא היה מגלהו
80 וכו'. למיכרא - עולה מדברי המשנה דרבי יהודה חייש להרהורא
81 - שחושש לכך שהרואים את הסוטה יתגרה יצרם ממנה, ולכן סובר
82 שאם היא נאה לא היו מגלים את בשרה. ואילו ורבנן לא חיישי -
83 אינם חוששים לכך, ולכן סוברים שגם אם היתה נאה היה מגלה את
84 גופה. מקשה הגמרא, והא אפכא שמעינן להו - שבברייתא הלחן
85 אמרו להיפר, דתניא לגבי היוצא להיחרג בסקילה, האיש שיוצא
86 להיסקל, מכסין אותו פרק אחד מלפניו - בחתיכת בד מלפניו כנגד
87 מקום הערוה, והאשה שני פרקים אחד מלפניה ואחד מלאחריה
88 - ואת האשה היו מוסיפים לכסות בחתיכת בד גם מאחוריה, מפני
89 שכולה ערוה - שנראית ערוותה גם מאחור, אבל שאר גופה היה
90 ערום במשעה שנסקלים, דברי רבי יהודה. והכמים אומרים האיש
91 נסקל ערום, וכדברי רבי יהודה, אבל יתור רבי יהודה, ואין האשה נסקלת ערויה
92 אלא בבגדים. הרי שלרבנן חוששים שהרואים אותה ערומה יתגרה
93 יצרם בה ולכן נסקלת בבגדים, ואילו לרבי יהודה לא חוששים לכך
94 ולכן נסקלת ערומה, וזהו סתירה לשיטתם במשנתנו. מתרצת
95 הגמרא, אמר רבה כהא - לגבי בסוטה מעמא מאי - מה טעם דברי
96 רבי יהודה שחוששים שיתגרו ממנה, משום שפא תצא מבית דין
97 וצפאת - תיבדק ויתברר שהיא טוהרה ולא תמות, ויתגרו בה פרחי
98 כהונה - ויש לחשוש שהכהנים שראו את גופה יתגרו ממנה, ולכן
99 סובר רבי יהודה שאם היא נאה אין גולות את גופה. אבל הים -
100 ביוצאת להיסקל, הא מסתלקא - הרי היא נסקלת ומתה, ולכן אין
101 לחשוש שיוצאו הרואים להרהר בה, וכי תימא אתי לאירויי
102 באחרניתיא - ואם תאמר שאף שלא יתגרו בנסקלת, אך עדיין יש
103 לחשוש שמתוך שיראו אותה ערומה יתגרו באשה אחרת, יש להשיב
104 שאין לחשוש מכך, שהרי האמר רבא גמירי - מסורת בידי מרבנות,
105 דאין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות - באותה אשה
106 שראה האדם, ולכן ביוצאת להיסקל שהיא מתה מיד לא חשש רבי

1 הים קיימא - הרי היא כבר נמצאת בבית דין הגדול שבלשכת
2 הגזית, שהרי שם איימו עליה. מתרצת הגמרא, דמסקינן לה
3 ומחתינן לה כדי לייגעא - מעלים אותה ומורדים אותה כדי לייגעא,
4 כלומר שלאחר שהעלו אותה ואיימו עליה, הורידו אותה אל מחוץ
5 להר הבית כדי שתתיגע, ומתוך כך תודה אם זינתה. וכעין מה
6 שמצאנו לגבי עדים הבאים להעיד כדי להרוג אדם, דתניא, רבי
7 שמעון בן אלעזר אומר, בית דין מסייעין את העדים הבאים להעיד
8 כדי להרוג אדם, מפקום למקום - שאומרים להם לא כאן נקבל את
9 עדותכם אלא בחדר אחר וכן הלאה, כדי שתפרף דעתן עליהן,
10 ויחזרו בהן - ומתוך כך יחזרו בהם מלהעיד אם הם שקרנים.
11 שנינו במשנה, ששם - בשער ניקור משקין את הסוטות ומטהרין
12 את היולדות ומטהרין את המצורעין וכו'. שואלת הגמרא, בשלמא
13 לסוטות, מה שצריכות לעמוד בשער ניקור, נלמד מדכתיב בפרשת
14 סוטה "והעמיד הכהן את האשה לפני ה' - ולפני ה' מתקיים על
15 ידי שעומדת בכניסה לעזרה, דהיינו בשער ניקור. ומצורעין נמי,
16 מה שצריכים לעמוד בכניסה לעזרה נלמד מדכתיב בפרשת מצורע
17 "והעמיד הכהן המטהר וגו' לפני ה'". אלא יולדת מאי מעמא
18 צריכה לעמוד בשער ניקור, אלימא משום דאתיין וקנימין
19 אקורבניהו - אם נאמר שהטעם הוא משום שצריכות לעמוד ליד
20 הקרבן בשעת הקרבתו, וכדתיא אין קרבנו של אדם קרב אלא
21 אם בן עומר על גביו - שעומד סמוך לקרבנו בזמן הקרבתו, ולכן
22 היו עומדות היולדות בשער ניקור. אי הכי - אם כן, קנין וקבות נמי
23 - גם זב או זבה שמביאים את קרבן טהרתם יצטרכו לעמוד שם,
24 ואילו המשנה הזכירה רק יולדת. מיישבת הגמרא, אין הכי נמי -
25 אכן גם זב וזבה צריכים לעמוד בשער ניקור, מפני הטעם שאין
26 קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד שם. ותנא תרא מיניהו וקני
27 - אלא שהתנא הזכיר דוגמא אחת של מחוסר כפרה שצריך לעמוד
28 שם, ולכן הזכיר רק יולדת.
29 הנו רבנן אין משקין שתי סוטות באחת - הנמצאות בעורה ביחד,
30 כדי שלא יהא לכה גם בחבירתה - שיתכן שאחת מהן טמאה,
31 ומתוך שתראה את השניה עומדת על דבריה ואומרת שהיא טוהרה,
32 יתגבר עליה לבה לעשות כמותה, ולפיכך לא תודה שנבעלה. רבי
33 יהודה אומר לא מן השם הוא זה - אין זה עיקר הטעם שלא
34 משקים שתי סוטות ביחד, אלא אמר קרא - נלמד מהפסוק "והשביע
35 אותה הכהן", שמשמע שבודקים רק סוטה זו לבדה. שואלת הגמרא,
36 ותנא קמא שלמד זאת מסברא שלא יהיה לבה גם בחברתה, והרי
37 הכתיב "אותה", ולמה לא למד זאת מהפסוק, מתרצת הגמרא, אכן
38 גם תנא קמא למד דין זה מהפסוק, אלא שהתנא קמא בברייתא רבי
39 שמעון היא, דדריש מעם דקרא - אשר דורש את טעמי התורה,
40 ומה מעם קאמר - ומה שאמר את הסברא שלא יהיה לבה גם
41 בחברתה, הוא טעם לדברי התורה, מה מעם התורה שמשביע הכהן
42 אותה לבדה, כדי שלא יהא לכה גם בחבירתה.
43 שואלת הגמרא, מאי בינייהו - מה החילוק לדין בין רבי שמעון
44 שדרש את הטעם שאין משקים שתי סוטות ביחד לבין רבי יהודה שלא
45 דרש. ומשיבה, איכא בינייהו יצא חילוק ביניהם לדין באופן שהסוטה
46 רותתת - מפחדת ורועדת מהבדיקה ואף על פי כן לא הודתה. לדעת
47 רבי שמעון שהטעם שאין משקים שתי סוטות יחד הוא כדי שלא יהיה
48 לבה גם, באופן זה הרי אנו רואים שאין לבה גם בה, ואם כן ניתן
49 להשקותה יחד עם סוטה אחרת. אך לדעת רבי יהודה שלא דרש טעם
50 התורה אלא זו גזירת הכתוב, לא ישקו אותם יחד אף באופן זה. מקשה
51 הגמרא, ורותתת מי משקין - האם אכן לדעת רבי שמעון, באופן
52 שהיא רותתת משקים שתי סוטות יחד, כיון שאין את החשש שהיא
53 לבה גם בה. והיא - והרי יש סיבה נוספת לומר שלא יהיו משקים שתי

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ה עמוד א

רש"י

1 **ששם** משקין את הסוטה. בתוספתא (פ"ג שנא' (מ"ג ס"ו) את אשר יחטא איש לרעהו
2 ושש בו אלה להאלותו ובא אלה לפני מוכרח בית הוה וכו' להרשיע רשע
3 וצבתה בטנה ולהצדיק צדיק ולתת לו כבודתו שנאמר ואם לא נטמאה האשה וטוהרה היא
4 ונקתה וטוהרה ורע היא עומדת מבפנים והכהן עומד מכוּרָח שנאמר והעמיד הכהן את
5 האשה לפני ה' האשה לפני ה' ואין כהן לפני ה':

6 **אין** משקין שתי סוטות כאחת. נראה לפרש
7 שיעמיד שתיים בעורה בבת אחת להשקות
8 אע"פ שאין שתיים כאחת וכן רציעה ובתוספתא
9 דפרה (פ"ג) תנא נמי אין שתי פרות נעשות כאחת
10 משנעשית אפר מביא אחרת ושורפה על הבה
11 ותימה וכי היה אוסר בכה"ג לשחוט שני ובחים
12 כאחד כגון שני עולות או שני טהרות שיעמיד
13 שניהן בעורה ושחוט א' ואחר כך ישחוט השני והא
14 דאמר' בפ"ב דרשית חולין (ק"ה ע"ג) וטע' תובחחו
15 שלא יהא א' שחוט שני ובחים מיירי שיתוּך שני
16 עוצרין באחד דאיכא איסור דאורייתא אבל בכה"ג
17 לא מיירי התם ובפ' גערה המאורסה (מ"ג ע"ג)
18 בגדרים בני מהו שיפר אדם לשתי נשיו כאחד
19 אותה דוקא או לאו דוקא ופשיט ליה מרבא:

20 **איכא** בנייהו רותת. נראה דהוה מצי למימר
21 איכא בנייהו אשה אחרת שאינה סוטה
22 לר' שמעון מותר לר' יהודה אסור להעמיד אצלה
23 אשה בשער נקנור דאמר בפרק טרף בקלפי
24 (י"ח ע"ג) דפליגי נמי התם רבי (יהודה) ורבי
25 שמעון בקרא דהוהציא אותה דכתיב גבי פרה
26 ואמר איכא בנייהו חמור דלרבי (יהודה) דאמר
27 אותה לבדה אסור להוציא עמה חמור:

28 **והא** אין עושין מצות חבילות. תימה מאי פריך
29 הלא אין עושין מצות חבילות ליכא אלא
30 איסור מדרבנן משום דמזיז עליה כמשא ואינו
31 פליגי בקראי:

32 **כאן** בשני כהנים. רש"י פירש שני בני עבד בב"ד
33 אחד וארון אחד ותימה והא דסדרת ב'
34 מצורעין דמי לשני עבדים של שני בני אדם:
35 **והכהן** אחוז בגרייה. בפרק אלו הן הלווקין
36 (מ"ג ע"ג) נתיב נמי הכי חזן ובכנסת
37 אחוז בגבדיו כו' ונראה משום דכתיב בו ונקלה
38 מצוה לנוולו בתוספתא (פ"ג) כהנים מטילים
39 גזרות וכל מי שיעלה גזרו אפילו כ"ג יוצא
40 ועומד בצד סוטה ואוחז בגבדיו:

41 **אם** היה לבת נאה. אע"ג דגזירת הכתוב הוא
42 שב ואל תעשה לאו מיעקך הוא כדכיתא פ'
43 האשה רבה ויבמות 5.

44 **האיש** נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה.
45 תימה מאי קשיא דרבנן אדרבנן הוא
46 מפרש טעמא בפרק נגמר הדין (מסילין ק"ה) משום
47 דכתיב אותו בלא כסותו ואין אותה בלא כסותה
48 א"כ למה היה לנו לנוולה מאחר שהכתוב אומר
49 שלא לנוולה אם היינו מנוולין אותה א"כ אנו
50 עוקרין הכתוב בידים י"ל בין לר' יהודה בין לרבנן
51 דאיתו לא בא אלא למעט על דבסת שלו הליכך
52 לרבנן דין לעשות כמה שירצו ובגמרא מפרש במאי
53 פליגי לחכי קשיא דרבנן אדרבנן כיון דלא חישבין
54 להזהורים היה לנו לנוולה משום יסור:

55 **ויתגרו** בה פרחי כהונה. תימה כיון דלאו חובה לאנשים לראותה יתלו סדין של בוץ בינה לבין האנשים ויסתור שיערה כדאמר קרא ואי משום כוון המושקה אותה יהיפוך פניו לצד אחר
56 והכי תני בספרי בהדיא ופרע את ראש האשה סדין של בוץ פורש בינו לבין העם כוון פונה לאחוריו ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה ולרבי יהודה נמי נעשה כן וי"ל לר'
57 יהודה אם היו פורסין סדין בינה לבין האנשים לא היה יתול כל כך בפני הנשים כמו באנשים שאין אשה ברושה מפני חברותיה ולא יסור: **גמירי** אין יצר שולט אלא במה שעשית
58 וראות. מקשי' מפרק אין דורשין (מ"ג א') דאמר עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפש יצריהו ולא קשיא מידי דהתם ה"פ מאחר שראה הערה פעם אחת שוב מתחרר אברה ליעולם אפי'
59 שלא בפניה אבל מחמת שראה הנסקלת ערומה אינו מתחרר אחר אחרת.
60

1 **התם** כפי' נמי. בלשכת הגזית כדקאמרת שיאמינו עליה ב"ד הגדול. ולשכת הגזית בעורה
2 הקיפה תחיה בקדש ותוציא בחל כדאמר רבא פרק שני (מ"ג ע"ג) ופחתין ליה. מכל דר
3 הבית לאתר שיאמינו עליה. כ"י ל"געה. ותדאג מן המים ותודה כשתראה בצרתה. מסייעין
4 היו את העדים. שמעידים ערות נפשות. ובשפדוקין אותן היו מסייעין אותן מפנה לפנה
5 ומלשכה ללשכה. לפ"ג ה'. והוא הפתח שבו דרך

6 בניהו ורציאה לכל באי עורה. אקורבנייהו.
7 בשמקריבים את קרבן קניהם לטהרם באכילת
8 קרשים. ומנה על האדם שיעמוד וישמור על
9 קרבנו. ונפקא לן בספרי מהשמרו להקריב לי
10 במועדו ופוקדי כח. ומי שיכול לכנס בעורה נכנס.
11 ואילו שלא היה יכולת מפני שהיו מחסרות בפרה
12 עומדות בחל שער נקנור שלא נתקשר. וכן
13 ונבות נמי. בשמקריבין קרבניהם מן מחסרי
14 בפרה ואין יכולין לכנס. שלא יהא להם גס
15 בחברתה. שמא האחת עומדת על בוריה ואינה
16 מודה לומר טמאה אני. וחברתה שהיא מותרת
17 רואה את זו שאינה מודה וסובלת את בשתה
18 ולכה מתגבר עליה לעשות כמו זו ואינה מודה.
19 לא מן השם והיא זה. לא זהו השם שאמרת
20 העקר הנאמר בדבר: אותה. והשביע אותה
21 הכהן. ר"ש יחיד טעמי לקראי' בב"מ (מ"ג ע"ג) דקא
22 אמר לא תחבל בגד אלמנה בעניה. נאמר ולא
23 בעשירה. דטעם המקרא שאם אהה ממשכנה
24 אהה חייב להחזיר לה ואתה נכנס שחריית לשלו
25 ונעריית להחזיר משיאה שם רע בשבועתה:
26 מאי בנייהו. רבי בני יהודה לרבי שמעון. אי
27 משום לכה גס בה ואי משום גזירת הכתוב:
28 איכא בנייהו. אשה שאנו רואים בה שהיא
29 ורתתת מאימנת המים ואינה מודה. למיד שלא
30 יהא לכה גס בה זו אנו רואין שאין לכה גס בה
31 ולמאן דלא דריש טעמא דקרא אלא גזירת
32 הכתוב אין משקין עמה אחרת. ורתתת מי
33 משקין. עמה אחרת. והו דאין לכה גס בה
34 איכא משום גזירת מצות חבילות כדתיבא כו':
35 חבילות חבילות. שגבאה כמי שהיו עליו
36 למשאוי וממחר לפרק משאו. כתיב אחר. הו
37 חבילות. וכן לגבי עבדים בב"ד אחר ובאדון
38 אחר. ופרע. ככל מקום לשון גלוי הוא. נופח
39 מנין. כדתיב מנלה את לכה. סותר את שערת.
40 מרבה בגלגה שסותר קליעתה. תלש להרהורא.
41 שלא יתנו הוראין את לכה בה: האיש מכסים
42 אותו. כשנסקל. פירק אחר. חתיכת בגד מלפניו
43 ושאר כל גופו ערום: שפלה עורה. אחרונה
44 ופניה. שביט הבשת נראה משני צדדי. קא
45 היינו טעמא דר' יהודה, שמא תצא מב"ד ופאה.
46 ששחורה תמצא ולא יבדקה המים ויתגרו בה
47 ויהיו רודפים אחריה כל ימיה: פרחי כהונה. נקט
48 על שם שהיו מצויין בעורה יותר משאר העם:
49 וכי תיפא אתי לאגריי באהרנייהו. על די'
50 קשיא את זו עקמה מתגרה יצרם בנשים אחרות:
51 גמירי. מסורת גמירי מרבותי. דרבנן אדרבנן לא
52 קשיא. פתמיה. דשנית רבי יהודה ולא חישבת
53 לשני דרבנן:

הבא

1 **ויתגרו** בה פרחי כהונה. תימה כיון דלאו חובה לאנשים לראותה יתלו סדין של בוץ בינה לבין האנשים ויסתור שיערה כדאמר קרא ואי משום כוון המושקה אותה יהיפוך פניו לצד אחר
2 והכי תני בספרי בהדיא ופרע את ראש האשה סדין של בוץ פורש בינו לבין העם כוון פונה לאחוריו ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה ולרבי יהודה נמי נעשה כן וי"ל לר'
3 יהודה אם היו פורסין סדין בינה לבין האנשים לא היה יתול כל כך בפני הנשים כמו באנשים שאין אשה ברושה מפני חברותיה ולא יסור: **גמירי** אין יצר שולט אלא במה שעשית
4 וראות. מקשי' מפרק אין דורשין (מ"ג א') דאמר עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפש יצריהו ולא קשיא מידי דהתם ה"פ מאחר שראה הערה פעם אחת שוב מתחרר אברה ליעולם אפי'
5 שלא בפניה אבל מחמת שראה הנסקלת ערומה אינו מתחרר אחר אחרת.
6

טושה. פרק ראשון - המקנא דף ח עמוד ב

תוספות

רש"י

1 **ואחר** כך מביא חבל המצרי. בירושלמי מפרש חבל המצרי וכפיפה המצריה באין משירי
2 הלשכה כחומת העיר ומגדליה ולא ידענא אי סודר שנתק בו וסיף שנהרג בו
3 דאמרין פרק נגמר הדין (פסחין ק"ג ז). דבאין משל צבור אי פירושו נמי משירי הלשכה כי
4 הכא:
5 **תנינא** ואחר כך מביא חבל המצרי. ולא ידענא
6 מאי פשטי מוכחא טפי מהא דקתינא היא
7 הגרה לו בצלול דמשמע דחבל מצרי בעינן
8 ממש ועל ברוך לכתחילה למצוא בעינן אבל לאו
9 דוקא לעכב דהכא כתיב חבל המצרי או שום
10 קשייה בתורה ולמה היה לו לעכב מיהו מהדוקדק
11 בפירושו רש"י לא קשיא מידי דעיקר הבאתו
12 קמבעיא ליה אי משום מדה במדה דוקא חבל או
13 משום שמיטת בגדים הואיל ונריך לקשור לצלול
14 לקשור חבל כדי לפרע ממנה מיהו היכא דליכא
15 חבל המצרי ואיכא צלול לא מהדרנא יותר
16 מדאי בתר חבל:
17 **מיום** שחרב בתמליק וכו'. וה"ה דבזמן הבית
18 נהגו דין ד' מיתות מי שנתחייב בהן כן בלא
19 עדים התראיה שר' יהודי יוכרזן לדנוה בסנהדרין
20 דכאמר בפי אחר דיני ממונות (ק"ז) מעשה רבי
21 שמעון בן שטח שהיה בזמן הבית דתניא אמר רבי
22 שמעון בן שטח אראה בחבמה אם לא ראיתו וכו'
23 עד שהשיבו נחש ומקשינן הואי בר נחש הוא
24 התני רבי חיאי וכו' אלא האי דנקט מיום שחרב
25 בית המקדש מלמא דפסיקא נקט דבטלו ארבע
26 מיתות לגומרי: **מי** שנתייב סקילה. מקשי' מפרק
27 השובר את הפועלים (פ"ו ק"ף פג). דרבי אלעזר
28 רביבי שמעון היה תפיס גבוי יומא חד פגע בחוזה
29 כובס אמר לדו תפסוהו ותפסוהו (קפחזו) וקפחוהו
30 וקא בכי אמר לו רבי אל ירע לך שהוא ובנו בעלו
31 נערה מאורסה ביהדי' והו שנתלה נתק אבמאי
32 לא פריך האי ר' הכי הוא בר סקילה הוא אבל
33 לפשי' לא קשיא מידי דיריש התם משום הכי
34 נתלה משום וכל הנסקלין נתלין ויש לומר דלאו
35 דוקא נקט נופל מן הגג או היה דורסות אלא משום
36 מיתה שנתייב בה דירג ויש מפרשים דבנו בעל
37 תחילה ודחיא לה בעולה דמיתתו הואי בחנק
38 אבל קשיא לרבי מהא דאמר בפרק אלו הן הגולין
39 (מט"ג) דרש ריש לקיש והאלהים אנה לידו זה
40 שחרג במידי יושב תחת הסולם וזה שחרג כבונג
41 עלה ונפל והורגו הוא לאו בר סקילה הוא
42 ותירץ אע"ג דלאו בר סקילה מיתו מדה במדה
43 היא דוורק על חבירו דרך ירידה הוא כדכתיב
44 (מנלק"ג) ופל עליו וימות ואלו מתים דרך ירידה
45 ואם הרוג בסוף הקדוש ב"ה נפרע מהם בענין
46 אחר:

1 **הכא טעמא פאי.** אמרי רבנן שמצוה לכישה ואפלו היא סהודרה, משום ונסורו כל הנשים,
2 שלא יביאו עצמן לידי חשד ותהינה צנעות: ה"מ. שהיא נסקלת אין לה יוסר גדול מזה
3 לאהרות: ת"ת. מיתה ובושה: **מי** סבר כיוזא עדיף ליה. חשוב על האדם ושנו לו טפי
4 מצערא דגופיה, הלכך מיתה יפה היא לו לסקל לבוש ואע"פ שצערו נמשך שאינו ממנה
5 למות, ולא לסקל ערום ויתבזה, ורבי יהודה סבר
6 צערא דגופא עדיף ליה, וזו היא מיתה יפה לו
7 לסקל ערום ואע"פ שמתבזה, ולא יסקל בלבשו
8 וימשך צערו: כהני אית לה ביון פשי. שהיא
9 צעמה עד לכה וראשה פרוט ויתן עליה תכשיטי
10 וזה גנאי הוא לה, שדרך בני אדם להתלוץ
11 באדם ערום ומנעלו ברגליו ואמרי שלוח ערטיל
12 וסיים מסאני. שלוח - מפשט. כדמתרגומין
13 ופשט וישלח. ערטיל - ערום. משום דאמר מ"ה
14 לקמן, במקדה שאדם מודד בה מודדין לו: היא
15 הגדה לו. הגדה את עצמה בצלול נאה
16 להתנאות בפניו. צלול בגדיל בעל: תניתוה.
17 דעקר הבאתו אינו אלא כדי שלא ישמטה
18 תרומה. לרשא דקתני בה הרוצה אנשיה:
19 תרומה. פ"ש אותה: קתני דרך התחלה בעברה
20 תחילה. בדרך תשמיש הדרך הנהגה תחלה בקרב
21 בשר. לפיכך תלקה דרך תחלה לקל אותה,
22 דכתיב בתת ד' את ירכך ונפלה ואת בסקר צבה
23 (מנלק"ג ס"ג) ואע"פ דפ"ה. עצמה בטלה, שפסקו
24 ארבע מיתות בית דין: במקדה לא כמיל. שמודדין
25 להם לעוברי עברה במקדה שמתחייבים בה
26 ומתים בדוגמת אותה מיתה: דאמר רב יוסף.
27 הגמרא קאמר דאמר רב יוסף נמי בעלמא וכן
28 תני בו: דין ארבע מיתות. דין שמים שהיא
29 דוגמתה: נופל מן הגג. דומיא דסקילה, דתני
30 (פסחין ק"ג) בית הסקילה היה גבה שתי קומות
31 אחד מן העדים בא ודחפו בה: היה דירסותו. א"ר
32 דורסו בצפרניו ומפילו לארץ, וגם זה דומה
33 לנסקל: נחש מכישו. והאמר שורפו: נקטר
34 לפלגות. ומיתת מלכות מתנין את ראשו בסיו
35 דהרג נמי סוף הוא כדאמרין בסנהדרין (ק"ג) וכו':
36 סיונכי. בומגליט, והוא חלי בגרונה: **בסאסאה**
37 בתוך אותה סאה עצמה כשאתה משלחה
38 לאבדון תריבנה: ואין לי אלא סאה. עברה
39 גדולה: תרב. חצי סאה. תרי קב. דהיינו ג'
40 קבין: תפן ועובלא. משקלות קטנים הן ושערך
41 בכבא בתרא כדמחבר את חספיה (ק"ג) ופנין
42 שכל פרוטה ופרוטה וכו'. ואע"פ שלא נפרעו
43 ממנו פעם ראשונה ושניה לא ותרזו לו עליהם,
44 אלא מצטרפין לו אותו לחשבון: לראות לו:
45 פרוסה לו. כנגדו: כשה' צעף
46 פניה

34 **אמר רב יוסף,** אף על גב דמדה במילה, במדה לא כמיל. דאמר רב יוסף וכן תני רבי חיאי,
35 שבטלה סנהדרין, ארבע מיתות לא כמלו. והא כמלו, אלא דין ארבע מיתות לא כמלו. מי שנתייב סקילה, או נופל מן הגג או תיה
36 דורסתו. מי שנתייב שריפה, או נופל בדליקה או נחש מכישו. מי שנתייב הריגה, או נמסר למלכות או ליסמין פאין עליו. מי
37 שנתייב חניקה, או טובע בנהר או מת בסרוני. תניא היה רבי אומר, מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו, שאמר 'בסאסאה'
38 בשלחה תריבנה, אין לי אלא סאה, מנין לרבות תרבך וחצי תרבך. קב וחצי קב, רובע וחצי רובע, תומן ועובלא מנין, תלמוד לומר
39 'כי כל סאון סאון פרעש'. ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול, תלמוד לומר 'אחת לאחת למצא חשבון'. וכן מציינו
40 בסוטה שבמדה שמודד בה מודדו לה, היא עמדה על פתח ביתה לראות לו, לפיכך כהן מעמידה על שער נקנור ומראה קלוניה
41 לכל. היא פרוסה לו סודדין נאין על ראשה, לפיכך כהן נוטל כפה מעל ראשה ומניחו תחת רגליה. היא קשטה לו פניה, לפיכך
42 פניה

34 **אמר רב יוסף,** אף על גב דמדה במילה, במדה לא כמיל. דאמר רב יוסף וכן תני רבי חיאי,
35 שבטלה סנהדרין, ארבע מיתות לא כמלו. והא כמלו, אלא דין ארבע מיתות לא כמלו. מי שנתייב סקילה, או נופל מן הגג או תיה
36 דורסתו. מי שנתייב שריפה, או נופל בדליקה או נחש מכישו. מי שנתייב הריגה, או נמסר למלכות או ליסמין פאין עליו. מי
37 שנתייב חניקה, או טובע בנהר או מת בסרוני. תניא היה רבי אומר, מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו, שאמר 'בסאסאה'
38 בשלחה תריבנה, אין לי אלא סאה, מנין לרבות תרבך וחצי תרבך. קב וחצי קב, רובע וחצי רובע, תומן ועובלא מנין, תלמוד לומר
39 'כי כל סאון סאון פרעש'. ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול, תלמוד לומר 'אחת לאחת למצא חשבון'. וכן מציינו
40 בסוטה שבמדה שמודד בה מודדו לה, היא עמדה על פתח ביתה לראות לו, לפיכך כהן מעמידה על שער נקנור ומראה קלוניה
41 לכל. היא פרוסה לו סודדין נאין על ראשה, לפיכך כהן נוטל כפה מעל ראשה ומניחו תחת רגליה. היא קשטה לו פניה, לפיכך
42 פניה

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מבון המאור"

כיון שהיא חגרה לו בצלצול - הסוטה חגרה בגד נאה להתנאות
 בפני מי שנטרדה עמו, לפיכך כהן מביא חבל המצרי - שהוא גס
 ועבה וקושר לה למעלה מדידה כדי שתתבזה, ולפי טעם זה חבל
 מצרי מעבב, שדווקא בו היא מתגנה. פושטת הגמרא את הספק,
 אמר ליה - רב הונא לרב אבא, תנינוה - למדנו במשנתנו, ואחר
 כך מביא חבל המצרי וקושרו לה למעלה מדידה כדי שלא
 ישממו בדידה מעליה, הרי מפורש שהקשירה היא בשביל שלא יפלו
 הבגדים, ואם כן כל חבל בשר ולא דווקא חבל מצרי.
 שנינו במשנה, וכל הרוצה לראות בה וראה וכו' וכל הנשים
 מותרות לראותה. מקשה הגמרא, הא גופא קשיא - דברי המשנה
 סותרים, אמרת - בתחילה אמרה המשנה שכל הרוצה לראות בה
 וראה, אלמא - משמע שלא שניא נכרי ולא שניא נשי - אין הבדל
 בין אנשים לנשים, אלא לכולם מותר לראות את הסוטה בשעה
 שמנוולים אותה. ואילו והדר תני - בהמשך המשנה למדנו שכל
 הנשים מותרות לראותה, ומשמע נשים אין - דווקא נשים מותר
 לראות את הסוטה, אבל אנשים לא. מתרצת הגמרא, אמר אביי
 תרומה - נפרש את דברי המשנה כך, מה שאמרה המשנה שכל
 הרוצה לראות יראה, היינו אנשים - נאמר רק על נשים, דוחה
 הגמרא, אמר ליה רבא לאביי והא כול הרוצה לראות בה וראה
 קתני - הרי כתוב במשנה שכל מי שרוצה וראה, ומשמע שגם
 אנשים. אלמא מתרצת הגמרא, אמר רבא, אכן תחילת דברי המשנה
 שכל הרוצה לראות בה וראה, נאמרה על כולם לא שניא נכרי ולא
 שניא נשי, ומוסיפה המשנה, ונשים חייבות לראותה - הנשים
 שנמצאות בעורה יש עליהם חיוב לראות את הסוטה בניוולה, לקיים
 את מה שנקאמר ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה בזמתנכה' - עלי
 ידי שיראו הנשים מה עונשה לא יבאו לעשות את מעשיה, וכדלעיל.
 לאחר שלמדנו במשנה הקודמת איך היו מנוולים ומביים את הסוטה,
 באה המשנה והגמרא שלפנינו לבאר שהכל נעשה לה מדה כנגד
 מדה.
 משנה במדה שאדם מודד בה מודדין לו - כשמענישים את האדם
 משמים על עבירה שעבר, מתנהגים עמו באותה מדה שהוא התנהג
 בעבירה. ולכן לגבי סוטה, שהיא קשטה את עצמה לעבירה -
 בשביל העבירה, למצוא חן בעיני הבעול, כנגד זה, המקום נזולה -
 התורה ציוותה לנוול אותה. וכן כיון שהיא גלתה את עצמה
 לעבירה - שישבה בפתח הבית וגלתה את עצמה כדי שהבעול יראה
 אותה ויעבור איתה עבירה, כנגד זה, המקום גלה עליה - התורה
 ציוותה שתהיה מגולה לעיני כל בשעה שמעמידים אותה בשער
 ניקור. בדרך התחילה בעבירה תחילה, ואחר כך התבטן - דרך
 התשמיש הוא שהירך נהנה הראשון מהקירוב בשר לבועל, ואחר כך
 הבטן, לפיכך מקללה הכהן שתלגה הירך תחילה ואחר כך התבטן
 שנאמר "בתת ה' את ירכך ונפלת ואת בטנך צבה", ושאר כל הגוף
 לא פלט - ואף שאר אברי הגוף אינם נמלטים מן החולי והכאב
 לאחר הירך והבטן.
 גמרא. אמר רב יוסף, אף על גב דמדה פטילה - שפסקו להעניש
 בארבעה מיתות בית דין, מכל מקום פמדה לא פטיל - עונש
 כדוגמת אותה מיתה לא פסק, אלא מודדים משמים לעוברי עבירה
 שימותו במיתה שהתחייבו בה, וכדלהלן. דאמר רב יוסף וכן תני
 רבי תימא, מיום שחרב בית המקדש, אף על פי שקמלה סנהדרין
 ולא דינים עוד דיני נפשות, מכל מקום ארבע מיתות לא פטלו.
 שואלת הגמרא, והא פטלו - הרי אין דינים כבר דיני נפשות. משיבה
 הגמרא, אלמא דין ארבע מיתות לא פטלו - דין שמים להעניש את
 החוטא בארבע מיתות בית דין לא בטל, ולכן נעש במיתה דומה
 להם, כגון, מי שנתחייב סקילה - מי שעשה עבירה שהעונש עליה

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הסתירה בין הדינים, שלעולם לא
 חששו רבנן להרהור, אלא שהקא - לגבי סוטה מעמא מאי - הטעם
 שמגלים את גופה, הוא משום שנאמר ונוסרו כל הנשים' - ולכן
 מצווה לביישה, כדי שיראו זאת הנשים ויקחו מוסר להתנהג
 בצניעות ולא להביא את עצמם לידי חשד שזנו. אך התם - לגבי
 יוצאת להיסקל, אין צריך לביישה כדי שאחרות יקחו מוסר ולא ינהגו
 כמותה, שהרי אין לה יסור גדול מזה - שראות אותה כשהיא
 נסקלת. וכי תימא לעבדי בה תרתי - ואם תאמר שיראו גם שהיא
 נהרגת וגם שמביישים אותה, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה,
 אין עושים כן, משום שאמר קרא ואהבת לרעה כמוך, ונלמד
 מכאן שברור לו - יש לברור ליוצא להיחרג מיתה יפה - שלא
 יתבייש כשממיתים אותו.
 שואלת הגמרא, ליימא דרב נחמן תנאי היא - האם נאמר שהדין
 שאמר רב נחמן שיש לברור לנהרג מיתה יפה, תלויה במחלוקת רבי
 יהודה ורבנן לגבי היוצאת להיסקל. וזה טעם מחלוקתם, שרבנן
 סוברים שיש לברור מיתה יפה ולכן סוברים שאין האשה נסקלת
 ערומה, ורבי יהודה חולק על דין זה ולכן סובר שנסקלת ערומה.
 דוחה הגמרא, לא - דברי רב נחמן לא תלויים במחלוקת רבי יהודה
 ורבנן, אלא דבולי עלמא אית להו דרב נחמן - שיש לברור ליוצא
 להיחרג מיתה יפה, והקא פהא קמיפליגי - אלא שנחלקו מה היא
 המיתה היותר יפה לה, מר סבר - רבנן סוברים, ביוזניה עדיף ליה
 מפי מעצרא הנופיה - יותר חשוב לאשה שלא תתבזה משלא
 תצטער, ולכן מעדיפה האשה להיסקל עם בגדים אף שזה יעכב את
 המיתה ויגרום לה להצטער יותר, מאשר להתבזות ולהסקל כשהיא
 ערומה, וממילא זו היא המיתה היפה לה. ובר - רבי יהודה סבר,
 צערא הנופיה עדיף ליה מפי מכוזניה - יותר חשוב לאשה שלא
 תצטער משלא תתבזה, ולכן מעדיפה האשה להתבזות ולהיסקל
 ערומה, מלהיסקל עם בגדים אשר יעכבו את המיתה ויגרמו לה
 להצטער יותר. וממילא זו היא המיתה היפה לה.
 שנינו במשנה, היתה מכוסה לכתובים שחורים וכו', תנא -
 למדנו בברייתא שאם היו גם בגדים שחורים נאים לה, מכוסין
 אותה בגדים מכוסים, בשביל שתתנוול ותתבזה.
 שנינו במשנה, היו עליה כלי זהב וכו' מעבירין ממנה כדי לנוולה.
 שואלת הגמרא, מדוע הוצרכה המשנה לומר זאת, והרי זה פשיטא
 שמסירים ממנה את התכשיטים, השקא נזילי מנוויל לה - שהרי
 עושים מעשים לנוולה, הני מיפעיא - וכי צריך לומר שמסירים ממנה
 את התכשיטים כדי שלא תהיה מקושטת. מתרצת הגמרא, מהו
 התימא - היינו סבורים לומר שיש להשאיר עליה את התכשיטים
 משום שכהני אית לה ביוזן מפי - שאם יהיו עליה תכשיטים בזמן
 שהיא ערומה עד כנגד ליבה ושרצה מגולה ומפוחה, יש בכך יותר
 בזיון, וכדאמרי אינשי שלית ערמיל ופינים מסאני - וכמו שדרך
 האנשים לצחוק על מי שהולך ערום ולובש רק נעליים, כך אשה זו
 כולה מנוולת והולכת עם תכשיטי זהב. קא משמע לן - חידשה לנו
 המשנה שמכל מקום יותר בזיון לה להיות בלי תכשיטי זהב.
 שנינו במשנה, ואחר כך מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדידה
 וכו', פנא מנייה רבי אבא מרב הונא - שאל רב אבא את רב הונא,
 חבל המצרי מהו שיעבב בסוטה - האם הקשירה חבל מצרי זה
 מעבב את השקאת הסוטה, או שאם אין חבל מצרי יקשרו בחבל
 אחר וישקו אותה. וצדדי הספק הם, האם הטעם לקשירה הוא משום
 שלא ישממו בדידה מעליה הוא - בשביל שלא ימשכו הבגדים
 כלפי מטה לאחר שקרע אותם הכהן עד כנגד לבה, ולפי זה וצלצול
 קטן נמי סני - בחבל קטן גם מספיק, או דילמא שהטעם לקשירה
 הוא משום דאמר מר הלן, שבמדה שאדם מורד מורדים לו, ולכן

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הקדוש ברוך הוא אף שלא נאבדו מן העולם, וקשה על רבי חנינא
 בר פפא. וְכִי הִימָא - ואם תאמר לתרץ, שְׁתִּיבָה אֲזוּרו - האומה
 המצרית שהייתה בזמן משה נבחרה לגמרי, וְהִנֵּי אַחֲרֵינוּ יִנְהוּ -
 והמכות השניות שניתנו, הם על אומות אחרות שהתיישבו אחר כך
 במצרים. דוחה הגמרא, וְהִתְנַיָא אִמְר רַבִּי הִדְרָה, מִנְּמִין גַּר
 הַמְצָרִי הָיָה לִי חֶבֶר - היה לי חבר ומנימין שמו שהיה גר מצרי, והוא
 מְתֻלְמָדִי רַבִּי עֲקִיבָא. וכך אִמְר מִנְּמִין גַּר הַמְצָרִי על עצמו, אֲנִי
 מְצָרִי רֵאשׁוֹן - מצרי שהתגביר, וְנִשְׁאַלְתִּי מְצָרִית רֵאשׁוֹנָה - גיורת
 מצרית, אֲשֵׁיא לִבְנֵי מְצָרִית שְׁנִיָּה - מצרית בת גרים, כְּדִי שְׂיֵהָא בֶן
 בְּנֵי מוֹתֵר לְבָא בְּקָהֶל - כדי שבני יהיה דור שלישי ומותר להינשא
 לכשרה. ומכך שמנימין היה מצרי האסור לבא בקהל, מוכח
 שהאומה המצרית עדיין קיימת בעולם, ולא נבחרה לגמרי כשהכה
 אותם ה'. אֲלָא מְסִיקָה הגמרא מכח הקושיא, אִי אִיתְמַר הֵכִי
 אִיתְמַר - אם נאמרו הדברים, כך נאמרו, אִמְר רַבִּי חִינְנָא בְר פַּפְא,
 אִין תְּקַדְוֵשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרַע מִן הַמְּקָלָה שֶׁל הָאוּמָה, עַד שְׁעַת
 שִׁילוּחֹהּ - שנפסקת מלכותו, שְׁנֵאמַר 'בְּסִאסָאָה בְּשִׁלְחָה תְּרִיבְנָה
 וְגו' ונדרש על מלך.
 אִמְרִי מִתְּנִי לְהָא רַבִּי חִינְנָא בְר פַּפְא אָהָא - אממר למד את
 דְּבִרֵי רַבִּי חִינְנָא בְר פַּפְא כְּפִי שֶׁהִבִּינָה הגמרא בתחילה, וּמֵהַפְּסוּק
 שֶׁלֹּהֶן, מֵאִי דְּכֵתִיב - מה כוונת הכתוב 'כִּי אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי
 וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְּלִיתֶם', ודרש רבי חנינא בר פפא כך, 'אֲנִי ה'
 לֹא שְׁנִיתִי' לֹא הִכֵּיתִי לְאוּמָה וְשְׁנִיתִי לָהּ - שלא הכיתי אומה
 מאומות העולם וחזרתי שוב להכותה, אלא בשעה שאני מכה אותם
 אני מאבדם. ואילו 'וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְּלִיתֶם' - את עם ישראל
 אני מכה ולא משמיד, וְהִינֵנוּ דְּכֵתִיב 'הֲצִי אֲכַלְהָ בָם' - בישראל,
 שְׁחָצִי בָלֶן - מכותי כלות, אבל וְהֵן אִינֵן בָּלֶן.
 אִמְר רַב הַמְּנַנְיָא, אִין תְּקַדְוֵשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרַע מִן הָאָדָם -
 להענישו על חטאיו, עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סָאתוֹ - שירבו עוונותיו, שְׁנֵאמַר
 'בְּמֵלְאוֹת סִפְקוֹ יֵצֵר לוֹ וְגו'' - כאשר התמלאו רצונותיו ותאוותיו,
 יֵצֵר לוֹ - יבואו עליו הצרות והעונשים.
 דְּרַשׁ רַבִּי חִינְנָא בְר פַּפְא, מֵאִי דְּכֵתִיב 'רַנְּנוּ צְדִיקִים בְּה' לְיִשְׂרָאֵל
 נְאוּה תְהִלָּה', אֵל תִּקְרִי נְאוּה תְהִלָּה, אֲלָא נְוָה תְהִלָּה - ומתפרש
 הפסוק כך, רננו צדיקים במה שעשה להם ה', שרק ישרים יהללוהו
 בְּנוֹה בְתִים שֶׁהֵם בְּנוֹ. ומי הם הצדיקים, זֶה מִשָּׁה וְדוֹד שְׁלֹא שְׁלֹמוֹ
 שׁוֹנְאִיהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם, דוֹד דְּכֵתִיב 'מִבְּעוּ בְּאָרְצוֹ שְׁעָרֵיהָ' - שבנה
 שערי ירושלים, דְּאִמְר מַר, מִשְׁנַכְנַה מְקַדְּשׁ רֵאשׁוֹן נִנְנֵו אֹהֶל
 מוֹעֵד קְרָשִׁיו קְרָשׁוֹ וּבְרִיחֵיו וְעַמּוּדָיו וְאֶדְנָיו - ולא יכלו האויבים
 לקחת את המשכן שבנה משה ולהתחלל בו. שואלת הגמרא, הִיבָא
 - היכן נגנו אוהל מועד. ומשיבה, אִמְר רַב הַסְּדָא אִמְר אֲבִימִי, תַּחַת
 מְחִילוֹת שְׁל חֵיבֵל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.
 תְּנִי רַבָּנָן, סוּטָה נִתְּנָה עֵינֵיהָ בְּמִי שְׂאִינוּ רֵאשׁוֹ לָהּ - שנבעלה למי
 שאסור עליה באיסור אשת איש, סופה, שְׁמָה שְׁבִיבְקָשָׁה לֹא יִתֵּן לָהּ
 - שאסורה על הבעל לעולם. וְזֶה שְׁבִיבְקָה נִמְלֹוּהוּ מִמְּנָה - ואף
 נאסרה לבעלה שהייתה מותרת לו. ללמדך שְׁכַל הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּמָה
 שְׂאִינוּ שְׁלוֹ, מָה שְׁמַבְכָּשׁ אִין נוֹתֵנֵן לוֹ וְזֶה שְׁבִיבְקָה נִמְלִין הַמְּנָה.

פְּנִיָה מוֹרִיקוֹת. היא כְּחֵלָה לֹו עֵינֵיהָ, לְפִיכָּה עֵינֵיהָ בּוֹלְמוֹת -
 שבזמן ששוחה את המים פניה מוריקות ועיניה בולטות. היא קְלַעָה
 לוֹ אֶת שְׁעָרָה - שקלעה את שערה בעבור הבעול בשביל להתנאות
 בפניו, לְפִיכָּה בְּתֵן סוּתֵר - פורע את שְׁעָרָה. היא הִרְאָתָה לוֹ
 בְּאֶצְבָּע - לרמוז לו שיבוא אליה, לְפִיכָּה צִיפּוֹרְנֵיהָ נוֹשְׂרוֹת. היא
 הִנְדָּה לוֹ בְּצִיל־צֹל - חגורה נאה, לְפִיכָּה בְּתֵן מְבִיא חֵבֶל הַמְצָרִי
 וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעַלָּה מְדֻדָּה. היא פְּשְׂטָה לוֹ אֶת יְרִיכָה לַמַּעֲשֵׂה
 העבירה, לְפִיכָּה יְרִיכָה נוֹפְלָת. היא קוֹבְלָתָה עַל בְּרִיטָה לַמַּעֲשֵׂה
 העבירה, לְפִיכָּה בְּמִנְה צָבָה - מתנפחת, כמו שכתוב 'וצבתה בטנה
 ונפלה ירכה'. היא הִאֲכִילָתוֹ מַעֲדֵי עוֹלָם בשביל לפתותו לעבירה,
 לְפִיכָּה קְרַבְנָה מֵאֲכַל בְּהֵמָה - שעורים. היא הִשְׁקָתָהוּ יַיִן מִשׁוֹבָח
 בְּכוֹסוֹת מִשׁוֹבָחִים, לְפִיכָּה בְּתֵן מִשְׁקָה אוֹתָהּ מִיַּם הַיָּם בְּמִקְדָּה
 שֶׁל חֵרֶשׁ - בכלי חרס. היא עֲשָׂתָהּ אֶת מַעֲשֵׂה העבירה בְּסִתְרָה, כִּנְגַד
 זֶה ה' שְׁהוּא 'אֲשֶׁב בְּסִתְרֵי עֲלִיזוֹ' שֶׁם בְּה פָּנִים - מתפנה כדי להיפרע
 ממנה, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר 'וְעֵינָיו נִאֲפָה שְׁמֵרָה נִשְׁפָּה לֹא תִשְׁוֹרְנֵי עֵינָיו
 וְגו' וסתר פנים ישים" - שהנאף מצפה לחשכת הלילה לעבור את
 העבירה בסתר, וְה' שְׁהוּא יוֹשֵׁב בְּסִתְרֵי יָשִׁים פְּנָיו לְהִיפְרַע מִמֶּנּוּ. דְּבָר
 אֲחֵר - פירוש אחר איך מתקיים המדה כנגד מדה על כך שעשתה
 הסוטה את מעשה העבירה בסתר, היא עֲשָׂתָהּ בְּסִתְרָה, כִּנְגַד זֶה
 הַמְּקוֹם פִּירְסָמָה בְּגֵלוֹי - שנתן בלב בעלה לקנאות לה ובכך
 מתפרסמים מעשיה, וכְּמוֹ שְׁנֵאמַר 'תִּפְסָה שְׁנֵאָה בְּמִשְׁאוֹן הַגִּזְלָה
 רְעוּזוֹ בְּקָהֶל (וְגו')' - המכסה ומסתיר את מעשיו השנואים לה' על
 ידי שעושה אותם בחשך ומסתור, סופו שמגלה ה' את מעשיו הרעים
 לרבים.

הברייתא למדה מפסוקים שבמדה שאדם מודד מודדים לו. שואלת
 הגמרא, וּמֵאֲחֵר דְּנִפְקָא לִיה מ'אֲחֵת ל'אֲחֵת ל'מֵצָא חֲשׁוֹבוֹ - שכבר
 למדנו מפסוק זה שמצטרפים החטאים לחשבון בשביל להיפרע, אם
 כן הפסוק 'כִּי בָל סָאוֹן סָאוֹן בְּרַעֲשׁ לְמָה לִי' - בשביל מה נכתב, הרי
 אין בו צורך ללמד על עברות קטנות. משיבה הגמרא, לְבַמְדָּה -
 מפסוק זה לומדים שגם על חטאים קטנים נענשים במדה כנגד מדה,
 שֶׁהַעוֹשׂ יִהְיֶה כְּעֵין הַחֲטָא. ממשיכה הגמרא להקשות, וּמֵאֲחֵר
 דְּנִפְקָא לִיה מ'כִּי בָל סָאוֹן סָאוֹן בְּרַעֲשׁ' שמענישים במדה כנגד
 מדה, אם כן 'בְּסִאסָאָה בְּשִׁלְחָה תְּרִיבְנָה' לְמָה לִי - בשביל מה
 נכתב, הרי אין בו צורך למדה כנגד מדה כפי שדרשה ממנו הברייתא
 בתחילה. משיבה הגמרא, פסוק זה הוצרך לדרוש לְבַדְרָבִּי חִינְנָא בְר
 פַּפְא, דְּאִמְר רַבִּי חִינְנָא בְר פַּפְא אִין תְּקַדְוֵשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרַע מִן
 הָאוּמָה - אינו מעניש אומה עד שְׁעַת שִׁילוּחָה - עד שמגיעה השעה
 שמאבדה לגמרי מהעולם, שְׁנֵאמַר 'בְּסִאסָאָה בְּשִׁלְחָה תְּרִיבְנָה וְגו'
 - שמעניש אותם ה' על כל העברות בשעה שמשלח אותם לאבדון.
 מקשה הגמרא, אֲנִי - איך ניתן לומר כך, שרק בזמן שה' מאבדם
 מהעולם הוא מעניש אותם, וְהָאִמְר רַבָּא שְׁלֵשָׁה בּוֹסוֹת הָאֲמוֹרוֹת
 בְּמִצְרַיִם - בחלוגו של שר המשקים, לְמָה - על מה רומזים. כוס
 יסורים אֲחֵת, שְׁשִׁתָּה - ששתתה מצרים בְּמִי מִשָּׁה - עשרת המכות
 וקריעת ים סוף בזמן שיצאו ישראל ממצרים. וְאֲחֵת, שְׁשִׁתָּה בְּמִי
 פְּרַעָה נְכָה - שהכה נבוכדנאצר מלך בבל את מצרים. וְאֲחֵת,
 שְׁעִתִּידָה לְשִׁתוֹת עִם חֲבֵרוֹתֶיהָ - בימות המשיח. וּנְמַצָּא, שהענישים

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ט עמוד א

רש"י

1 מנימין גר המציר וכו'. מקשים מפרק תפלת השחר (נכסו ק"ה) דאמר בו ביום עמוד
2 ידודה גר עמוני לפניהם בבית המקדש ואמר להם מה אני לבא בקהל אמר
3 לו ר' אסור אתה א"ל ר' יהושע מותר אתה א"ל ר' הולא כתיב לא יבא עמוני ומואבי
4 אמר לו ר' וכו' עמון ומואב במקומם הן וישבן הולא כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל
5 את כל העולם כולו א"כ אפילו מנימין היה
6 מותר לבא בקהל ועוד מקשינן אהדיא דתפלת
7 השחר דאמר פ"ק דמגילה (ף יב) דל לגבי עמון
8 מואב דיתבי ארובתיהו חמורא אורדיא
9 שנאמר שאנן מואב מנעוריו וגו' מידו הכא
10 בשמעתן לא קשיא מידי כמו שפרשי' דמנימין
11 היה טועה וטבור שלא נתבלבלו דקתני סיפא
12 בתוספתא דפ' בתרא דקדושין אמר לו רבי
13 עקיבא מנימין טעית הלכה כבר עלה סנחריב
14 ובלבל את האמות לא מצרים במקומם ולא
15 עמונים ומואבים במקומם אלא עמון נושא
16 מצרית ומצירי נושא עמוניות ואחד מן אלו מותר
17 בכל משפחות האדמה ואחד מכל משפחות
18 האדמה נושא את אלו והכא כפי פירושא עד
19 כאן ל"פ אלא אם נתבלבלו אי לאו כולל
20 לעלמא מודו דישנן בעולם אבל ההיא דמגילה
21 תיקשה ופ"ת דסנחריב אינ"פ שבלבל את כל
22 העולם כולו ארץ מצרים לא בלבל כדכתיב
23 (מלכים ב' כ) בפרעה נכה ולא הוסיף עוד מלך
24 מצרים לצאת מארצה כי לקח מלך בבל מנחל
25 מצרים עד נהר פרת אלמא סנחריב לא בלבל
26 (מצרים) והכי תנא בסדר עולם מיום שעלה מלך
27 בבל על ארץ מצרים עוד לא וקפא ראש אבל
28 עמון (מוואב) בלבל דכל גוהו לא אשכחן
29 בהיא שלא בלבלן כדכתיב (ישעי' לו) מי בכל
30 ארצות הארצות וגו' ובמערב אשכחן בהדיא
31 שלא בלבלן אלא שטפן כדאמר' בסדר עולם
32 כשהלך לתרהקה מלך כוש ועל אותה שעה
33 אמר בתוספתא אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית
34 וכו' וגמרא שלנו לא חש לחזיריב לנו שלא היה
35 כיבוש גמור אלא כשישטפ שלבא וטעינו וגם
36 מואב שטף כדאמרין בסדר עולם שלש שנים
37 ונקלה כבוד מואב (ישעי' יז) שסנחריב שטפן אבל
38 כיבוש ובלבל לא היה ובמוואב אשכחן בהדיא
39 דלא בלבל כדכתיב שאנן מואב מנעוריו וכו'
40 אמר ירמיה להאי קרא הוה שאנן מכלל דלא
41 בלבל ובמגילה גרסין זל גבי מואב דיתוב
42 ארובתיה ור"ג עמון דעמון לא יתבי ארובתיהו
43 ובברכות (ף מ) אמרינן וכו' עמון מואב
44 במקומן הן וישבן ל"ג מואב וחורבן נבוכדנצר
45 לא חשיב בלבל דכי היה מחריב נבוכדנצר היה
46 מניח דלת הארץ במקומם אבל סנחריב היה
47 מעביר לארץ ומבלבלן והכי אמרינן שלש בתרא
48 (לפ"ן מ) גבי לוה היא לוח שלא בלבלה סנחריב
49 ולא החריבה נבוכדנצר ואף מלאך המות אין לו
50 רשות לעבור שם ובב"מ תולה בלבלו בסנחריב
51 וחורבן נבוכדנצר לפתם הדיטא גרס עמון בהדי
52 מואב וליתא דפרישית ותו לא מידי ע"כ
53 פירוש וקשה לפירושנו מן התוספתא דקתני לא
54 מצרים במקומם הם וישבן ויש לנו לשבש כמו
55 כן לפירושא הא דקתני לא מלואבים במקומם
56 ואי לא מואבים בתוספתא ועמון במגילה לא
57 קשיא מידי' לא הכיתי לאומה וישנית. היה
58 דאיתא הוה מציר למיפריח הא דרבא הוא דמנימין
59 וכו'

1 פניה מוריקות. הכי תני לקמן, אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות:
2 הראתה לו באצבעותיה. קמחא לו לבא אצלה: מאכל בהמה. שעורים: במקורה של חרש.
3 פחותה מנגד שבכוסות: שם בה פנים. פנאי לפרע ממנה. ושמתו אני את פני וינקלה ס'
4 ונתתי (את) פני (מי) בלן לשתן פונה אני מכל עסקי ועסקיך בהן: תפסה שנתה כמשאון.
5 (שנאמר במשאון) המכסה דבר השנוי למקום.
6 במשאון בחשר כמו שזאה (ויזי) של שעושה
7 מעשיו בחשר. כי כל שאון. שבא למלמדו שאף
8 עברות קטנות נפרעות הימנה לפה לי. מאחת
9 לאחת נפקא: לבסמה. ולמדנו שבמדה שמודה
10 מודדן לו. הפרעון מעין התסאה: שלוהה. אבודה
11 מן העולם: ג' כוסות. בחלומנו של שר המושקים:
12 כימי פרעה נכה. לבא נבוכדנצר מלך בבל
13 להכות את ארץ מצרים: עם הכוריתיה. לימות
14 המשיתה, אלמא לא טרדה במכה ראשונה: וכו'
15 תימא הנך אודי. הראשונים כלו בלן ואלו
16 מאמות אחרות היו שנתשבו בארץ מצרים:
17 מצרי ראשון. הוא עצמו נתגייר. אישי לבני
18 מצרית שניה. מה מצרית גיורת וגר מצרי שתאה
19 היא ענה לגיורת כדי שיהא בן בני שלישי ורמיא
20 לשא בת ישראל, דבתיב (ויקרי) בנים אשר
21 יקלדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה' שאם
22 הייתי משיא לבני מצרית ראשונה היה בן בני
23 שני מצד האם, דאמר ביבמות (ף ט) ובקדושין
24 (ף ט) ובנים אשר יקלדו להם הולך אחר פסולת,
25 אלמא עדין מצרים הם, דאלו שאר אמות
26 מותרין לבא בקהל מיד. מנימין לית ליה הא
27 דאמר בברכות (ף ט) שהעמונים והמצרים
28 מותרין לבא בקהל שכבר עלה סנחריב ובלבל
29 את כל האמות. והכי נמי קתני בתר דהך מלתא
30 בתוספתא דקדושין. אמר לו ר"ע מנימין טעית
31 שכבר עלה סנחריב ובלבל כו' הא. מן המקרא
32 הוה חצי בליים. מכותי כלות: במלואות ספקו. כל
33 רצונו: יצר לו. ותבאני צרה: אלא נהה תהלה. על
34 עסקי נהה בתים שכנו והתלודה: שלא שלמו
35 שונאיהם כפשעיה ודיהם. להיות נהנים מהם: דוד
36 דכתיב כמעט בארץ שעריה. לעיל מניה בתוב
37 חשב ה' להשחית חומת בת ציון, ועלה כתיב
38 טבעו בארץ, ומעדת ציון היא עיר דוד וביתו
39 כדכתיב בספר שמואל (ב' ט) ובשכנאו צרים בימי
40 דקדוקהו טבעו השערים, דתלות השערים שהיו
41 של נחושת או של וקסן וזוהב, כדי שלא ישאום
42 אויבים, ועצים לא נשארו אתם: מה שבקשה לא
43 נתן לה. שאסורה לבעול: ומה שפירש גמלו
44 המנה. אם וותה מים מתה, ואם הודתה נאקרה
45 לבלעה והפסידה כתבתה.

1 פניה מוריקות. היא כחלה לו עיניה, לפיכך עיניה
2 בולטות. היא קלעה לו את שערך, לפיכך פתח סותר
3 את שערך. היא האתה לו באצבע, לפיכך ציפורניה
4 נושרת. היא חמרה לו בצלצול, לפיכך פתח מביא
5 הכל המצרי וקושר לה למעלה מדריה. היא פשמה
6 לו את יריכה, לפיכך יריכה נופלת. היא קיבלתו
7 על פריסה, לפיכך בטנה צבה. היא האכילתו מעוני
8 עולם, לפיכך קרפנה מאכל בהמה. היא השקתה וין
9 משוכח ככוסות משופחים, לפיכך פתח משקה מים
10 הפורים במקורה של חרש. היא עשתה בפתח, ישב
11 בסתר עליון' שם בה פנים, שנאמר 'ועין נאף שמרה
12 נשף לאמר לא תשריני עין וגו'. דבר אחר. היא עשתה
13 בפתח, המקום פירסמה בגלוי שנאמר 'תפסה שנתה
14 כמשאון תלה רעתו בקהל (וגו)'. ומאחר דנפקא ליה
15 מ'אחת לאחת למצא השפון', 'פי כל סאון סאן ברעש'
16 למה לי, לכמה. ומאחר דנפקא ליה מ'פי כל סאון
17 סאן ברעש', 'בסאסאה בשלחה תריבנה' למה לי,
18 לכדרב חיינא בר פפא דאמר רבי חיינא בר פפא, אין
19 הקדוש ברוד הוא נפרע מן האומה עד שעת שילוחה
20 שנאמר 'בסאסאה בשלחה וגו'. איני, והאמר רבא,
21 שלשה פוסות האמורות במצרים למה, אחת ששנת
22 בימי משה, ואחת ששנת בימי פרעה נכה, ואחת
23 שעתידה לשתות עם חברותיה. וכו' תימא הנך אודי
24 והני אחריני ניהו, והתניא אמר רבי יהודה, מנימין גר
25 המצרי הוה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא, אמר מנימין
26 גר המצרי, אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה,
27 אישי לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני מותר
28 לבא בקהל, אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רבי
29 חיינא בר פפא, אין הקדוש ברוד הוא נפרע מן המלך
30 עד שעת שילוחו, שנאמר 'בסאסאה בשלחה תריבנה
31 וגו'. אמימר מתני להא דרב חיינא בר פפא אהא,
32 מאי דכתיב 'פי אני ה' לא שניתו ואתם בני יעקב לא
33 כליתם', 'אני ה' לא שניתו' לא הפיתי לאומה ושניתו

1 לה, 'אתם בני יעקב לא כליתם' היינו דכתיב 'חצי אכלה בם' חצי פלין והן אינן פלין. אמר רב
2 המנונא, אין הקדוש ברוד הוא נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו, שנאמר 'במלואות ספקו
3 יצר לו וגו'. דרש רבי חיינא בר פפא, מאי דכתיב 'וננו צדיקים בה' לישורים נאווה תהלה'
4 אל תקרי נאווה תהלה אלא גוה תהלה, זה משה ודוד שלא שלמו שונאיהם כפשעיהם, דוד
5 דכתיב 'טבעו בארץ שעריה'. משה, דאמר מר, משנבנה מקדש ראשון נגנו אהל מועד קרשו
6 קרסיו וקריתו ועמודיו ואדניו. היכא, אמר רב חסדא אמר אבימי, תחת מחילות של היכל. תנו
7 רבנן, סוטה נתנה עיניה כמו שאינו ראו לה, מה שביקשה לא ניתן לה ומה שבידה נמלחה
8 ממנה, שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נומלן הימנו.
9 וכו'

תימא מאי היה מציר לרש"י ולא היו מציר לרש"י מלך של אומה מוקאמר ואתם בני יעקב דמשמע אבל בני יעקב קאמר ובאומה שלימה מיירי:

אלא

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 בית דין. ולב ישראל (שנאמר ויניב אבשלום את לב אנשי
 2 ישראל) - שאמר לבאים להתידין אצל דוד, שאם היה דן אותם היה
 3 מזכה אותם, ובכך גנב את לב העם. לפיכך נתקעו בו שלשה
 4 שכמים - שרביטים, שנאמר וינקח שלשה שכמים בכפו ויתקעם
 5 בלב אבשלום.
 6 וכן לענין הפוקה, מצאנו שמקבלים את השכר באותו ענין של
 7 המצווה. מרים המתינה למשה שעה אחת, כשהיה בתוך התיבה
 8 ביאור, שנאמר ויתתצב אחתו מרחק, לפיכך קיבלה שכר
 9 ונתעכבו לה ישראל ו' ימים במדבר בזמן שהיתה מצורעת, שנאמר
 10 ויהעם לא נסע עד האסף מרים. יוסף נזה לקבור את אביו ואין
 11 באחיו גדול ממנו - שיוסף היה מלך והתעסק בקבורת יעקב,
 12 שנאמר ויעל יוסף לקבר את אביו ויעלו עמו גם רכב גם
 13 פָּרָשִׁים, ובאותה מדה מדדו לו, שהתעסקו בקבורת גדולים, שהרי
 14 מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה, בדלהלו. וכן מצאו
 15 במשה, שזכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו - התעסק
 16 בעצמו בהעלאת עצמות יוסף ממצרים, אף שלא היה גדול ממשה
 17 בישראל, שנאמר וינקח משה את עצמות יוסף עמו, ובאותה
 18 מדה מדדו לו בפטירתו, שמי גדול משה שלא נתעסק בו אלא
 19 המקום - הקדוש ברוך הוא בעצמו נתעסק בקבורתו, שנאמר
 20 וינקבר אתו בניא. מסימת המשנה, שלא על משה בלבד אמרו
 21 שהתעסק ה', בו, אלא על כל הצדיקים, שנאמר והלך לפניך צדקך
 22 כבוד ה' ואספך - שאוסף ה' את נשמות הצדיקים במותם להביאם
 23 לגן עדן.
 24 נמרא. תנו רבנן שמשון בעיניו מרד, שנאמר ויאמר שמשון אל
 25 אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני, לפיכך נקרו פלשתים
 26 את עיניו שנאמר ויאחווהו פלשתים ונקרו את עיניו. מקשה
 27 הגמרא, אינו, וכי שמשון נשאה לפי שנתן בה עינו, והכתוב ויאמר
 28 ויאמו לא ידעו כי מה היא - שישא אותה, הרי שמשון רצו
 29 שישא את הפלשתית. מתרצת הגמרא, כי אול מיהא בתר ישראליתיה
 30 אול - שמשון לא ידע שזה רצון ה', אלא הלך אחרי מראה עיניו.
 31 תניא רבי אומר, תחילת קלקולו של שמשון היה בעוה, לפיכך
 32 לקה בעוה, תחילת קלקולו בעוה, דכתיב ויגדל שמשון עוהה
 33 וירא שם אשה זונה וגו' ויבא אליה. לפיכך לקה בעוה, דכתיב
 34 כאשר תפסו אותו הפלשתים ויודידו אותו עוהה. שואלת
 35 הגמרא, והכתיב ויירד שמשון תמנתה וגו' ולקח לו אשה משם,
 36 וכפי שבארה הגמרא לעיל שמשם נלמד שמרד בעיניו. מיישבת
 37 הגמרא, תחלת קלקולו מיהא בעוה ה' - שהקלקול היה בעוה
 38 שבא עליה בזנות, אבל מה שבא לתמנת היה דרך נשואים ואינו
 39 קלקול.
 40 דורשת הגמרא את הפסוקים במעשה שמשון. ויהי אחרי כן ויהאב
 41 אשה בנחל שורק ושמה דלילה, תניא רבי אומר אילמלא (לא)
 42 נקרא שמה דלילה - גם אם לא היה שמה דלילה, ראויה היתה
 43 שתקרא דלילה - ששם זה רומז על מעשיה, שכן דילדלה את בחו
 44 של שמשון, וכן דילדלה את לבו, וכן דילדלה את מעשיו. דילדלה
 45 את בחו, דכתיב ויפסר בחו מעליו - על ידי שגילחה את שערו,
 46 דילדלה את לבו, דכתיב ותרם דלילה כי הגיד לה את כל לבו
 47 שסוד כחו בניירותו, דילדלה את מעשיו, דאיסתלק שבינה
 48 מיניה, דכתיב והוא לא ידע כי ה' סר מעליו - לאחר שנפסקה
 49 נזירותו. ותרם דלילה כי הגיד לה את כל לבו, שואלת הגמרא,
 50 מנא ידעה שבאותו הפעם אכן גילה לה מנין כחו. משיבה הגמרא,
 51 אמר רבי חנין אמר רבי, ניכרין דברי אמת - שראתה שאכן שערו
 52 מגודל ואינו שותה יין. תירוץ נוסף, אבני אמה ידעה בו באותו
 53 צדיק דלא מפיק שם שמנים לכמלה, ובין דאמר נזיר אלהים

1 וכן מצאו בנחש הקדמון - הנחש הקדמון שנברא בבריאת העולם,
 2 שנתן עינו כמה שאינו רואי לו - בחוה, ובא עליה. מה שביקש
 3 לא נתנו לו - שאסור בה, ומה שברדו - שהיה בקומה זקופה,
 4 ובדלהלו, נמלוהו ממנו. אמר הקדוש ברוך הוא, אני אמרתי
 5 שהנחש יהא מלך על כל בהמה וחי, ועכשיו - עונשו שארור
 6 הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה. אני אמרתי ויהא מלך בקומה
 7 זקופה, עכשיו, על נחונו ילך. אני אמרתי יהא מאכלו מאכל
 8 אדם, עכשיו, עפר יאכל. הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את
 9 חוה - הנחש חשב להרוג את האדם על ידי שאיבלו מעץ הדעת,
 10 ועל ידי כך יוכל לישא את חוה, עכשיו, איכה אשית בינך וכן
 11 האשה וכן ורעה וכן ורעה - לא רק שלא תהיה אהבה בינו לבין
 12 האשה, אלא אף תהיה איבה ביניהם.
 13 וכן מצאו בקין - שנתן עינו בתאוהה הנוספת שנולדה עם הבל,
 14 וקלח - בכהונה של אהרון, וסופו שבלע באדמה. ובלעם - בכסף
 15 של בלק, וסופו שנהרג כשהלך לישול את הכסף. ודואג - שקינא
 16 בודו, ואחיתופל - במלוכה, ומתו בקיצור ימים. ונחזי - בממון עמון,
 17 ונצטרע. ואבשלום - במלוכה, ונהרג. ואדוניו - באבישג, ונהרג.
 18 ועוהו - בכהונה גדולה, ונצטרע והפסיד גם את המלוכה. והמן.
 19 שכל אלו שנתנו עיניהם כמה שאינו רואי להם, מה שביקשו לא
 20 ניתן להם, ומה שביקשו נמלוהו מהם.
 21 שנינו במשנה, בדרך התחילה בעבירה וכו' לפיכך תלקח הירך
 22 תחילה ואחר כך הבטן. שואלת הגמרא, מנא הני מילי - מניין
 23 שלוקה הסוטה תחילה בירך, אילמלא משום דכתיב - נלמד ממה
 24 שמשבעה הכהן את האשה לפני שותה ואומר, "בת ה' את
 25 יריכה נפלת ואת פניך כהן" - שקודם ירך ואחר בטן, והכתיב -
 26 הרי לאחר שותה ונמצא שזינתה כתוב וצבתה במנה ונפלה
 27 וירכה - נמצא שלוקה הבטן תחילה. מתרצת הגמרא, אמר אבני כי
 28 לוי, לוי, תחילה ירך ויחדר מן לויט - כאשר מקלל הכהן את
 29 האשה ומשביעה על מה שיקרה לה אם ימצא שזינתה, מקללה
 30 תחילה על הירך ואחר כך על הבטן, ומשום שירך התחילה
 31 בעבירה. ומנא כי בירך, כי אורחיהו בירך - אך כאשר המים
 32 בודקים אותה, הם בודקים לפי הסדר שנכנסים לגוף, מן ברישא
 33 ויחדר ירך - קודם הבטן ואחר כך הירך. ואמרה המשנה שלוקה הירך
 34 תחילה, כיון שהקללה היא תחילת הפורענות. שואלת הגמרא,
 35 בקללה נמי - בפסוק אחר כתיב לצבות מן ולנפל ירך - הרי גם
 36 בקללה מצינו שקודם הבטן לוקה. משיבה הגמרא, והוא דמוצע
 37 לה כהן - בפסוק זה מדיע הכהן לטוטה, דכתיב ברישא ויחדר ירך -
 38 שבפועל, קודם תלקח הבטן ואחר כך הירך, ואין פסוק זה חלק
 39 מהקללה. ומבאר הגמרא, שצריך להודיע לה כן, כדי שלא
 40 להוציא לעו על מים המרים - שיאמרו שמה שקרה לה אינו קשור
 41 לשתיית המים, מפני שלא נגרם לה על פי סדר דבריו.
 42 המשנה מביאה עוד מקומות שהעונש הוא באותה מדה שחטאו, וכן
 43 לטובה שמקבלים שכר מדה כנגד מדה.
 44 משנה. שמשון הלך אחר עינו - נמשך אחרי מראה עיניו, לפיכך
 45 נקרו פלשתים את עינו, שנאמר ויאחווהו פלשתים ונקרו את
 46 עינו, אבשלום נתנא בשערו, לפיכך נתלה בשערו - שהסתבר
 47 שערו ונתלה באילו, ואז הרגו אותו. ולפי שבא אבשלום על עשר
 48 פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לזנביות - חנינות, שנאמר
 49 וינסבו עשרה אנשים נשאי כלי יואב וכו' את אבשלום. ולפי
 50 שנגנב אבשלום שלש זנבות, את לב אביו ולב בית דין - שבקש
 51 מדוד לכתוב לו ששני אנשים שהוא יבחר בהם ילכו אותו להקריב
 52 את קרבנו יהיו צריכים לבא עמו, והלך אבשלום והראה זאת לשנים
 53 ועוד שנים, עד שאסף מאתים ראשי סנהדרין, ובכך גנב לב אביו ולב

ביאורים למוסכת סוטה דף י עמוד א מותך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

במשפט צדק, שנאמר בברכת יעקב, "דן ידיו עמו באחד וגו'" – 54
 משבט דן ועמוד אדם שידון את ישראל כיחידו של עולם, ונאמר על 55
 שמשון, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁמִשּׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא 56
 נִקְרָא, שְׁנֵאמַר "כִּי שָׁמַיְךָ וּמִן ה' אֱלֹהִים וגו'" – כלומר שישמש 57
 הוא אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא. ונקרא שמשון על שם זה. 58
 שואלת הגמרא, אֵלֶּא מַעֲתָה - שנקרא ממש על שמו של הקדוש 59
 ברוך הוא, אם כן לֹא יִמָּחַ - יהיה אסור למחוק את המילה שמשון. 60
 עונה הגמרא, שמשון לא נקרא כך על שמו של הקדוש ברוך הוא, 61
 אֲלֵא כוונת רבי יוחנן, שנקרא כך לפי שהיה בו מַעֲיֵן שְׁמוֹ - תכונתו 62
 שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁמֵהּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִנֵּן עַל כָּל 63
 הַעוֹלָם כּוֹלֵל, אִם שְׁמִשּׁוֹן הִיא מִנֵּן בְּדוּדוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי 64
 יוֹחָנָן, בְּלָעַם חִיגַר בְּרַגְלָיו אַחַת הִיחָה, שְׁנֵאמַר "וְלִדְהָ שְׁפִי" - שפוף 65
 וחיגר ברגלו האחת. שמשון חיגר ברגליו ורגליו היה, שְׁנֵאמַר 66
 "שְׁפִיפֵן עַלִי אֲרַח" - שפיפה כפולה, שהיה חיגר בשתי רגליו. 67
 תנו רבנן, הַמְּשָׁה בְּנֵי אָדָם נִבְרָאוּ מֵעֵין דּוּגְמָא שֶׁל מַעֲלָה - 68
 שנשנתנו בבריאתם לתפארת מיתר הברואים, וְכַוְנָן - כל חמישה 69
 אלו, לְקוֹן בְּהֵן - באותם איברים. הברייתא מונה את החמשה בני 70
 אדם, שְׁמִשּׁוֹן, הִיא מֵעֵין דּוּגְמָה שֶׁל מַעֲלָה בְּכַחוֹ - בגבורתו. שְׂאוּל, 71
 הִיא מֵעֵין דּוּגְמָה שֶׁל מַעֲלָה בְּצַוָּארוֹ - שהיה צווארו נאה מאוד. 72
 אַבְשָׁלוֹם, הִיא מֵעֵין דּוּגְמָה שֶׁל מַעֲלָה בְּשִׁעְרוֹ - שהיה שערו עבה. 73
 צִדְקָה, הִיא מֵעֵין דּוּגְמָה שֶׁל מַעֲלָה בְּעֵינָיו - שהיטיב לראות בהם 74
 יותר מהרגיל. אֶסָא, הִיא מֵעֵין דּוּגְמָה שֶׁל מַעֲלָה בְּרַגְלָיו - שהיה לו 75
 ברגליו כח עצום יותר משאר אדם. ומביאה הגמרא ראייה שכל אלו 76
 לקו במעלותיהם, שְׁמִשּׁוֹן לָקַח בְּכַחוֹ, שְׂאוּל בְּכַחוֹ וְיִסָּר בְּחַוּ מַעֲלָיו. 77
 שְׂאוּל לָקַח בְּצַוָּארוֹ, דְּכַתִּיב "וַיִּקַּח שְׂאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיַּפֵּל עָלֶיהָ", 78
 הרי שנהרג בצווארו. אַבְשָׁלוֹם לָקַח בְּשִׁעְרוֹ, בְּדַבְעֵינוּ לְמִיטֵר קַמֵּן 79
 - כפי שתבאר הגמרא להלן. צִדְקָה לָקַח בְּעֵינָיו, דְּכַתִּיב "וַאֲתָ 80
 עֵינֵי צִדְקָתָהּ עֹר". אֶסָא לָקַח בְּרַגְלָיו, דְּכַתִּיב "רַק לַעַת וַקְנָתוֹ 81
 חָלָה אֶת רַגְלָיו", וְאָמַר רַב הַיְהוּדָה אָמַר רַב, מַחֲלָתוֹ הִיחָה שְׂאוּל 82
 בְּדַבְרָא - סוג חולי הרגלים. אָמַר לִיה מַר זוּמְרָא בְּרִיה דְּרַב נַחֲמָן 83
 לְרַב נַחֲמָן, הֵיכִי דְמֵי בְּרַגְרָא - מהי ההרגשה בחולי זה, אָמַר לִיה 84
 הרגשתו היא בְּמַחֲסֵי הַדּוּקוּת בְּכַשֵּׁר תְּחִי. שואלת הגמרא, מַנָּא יָדַע 85
 - מנין ידע רב נחמן שזוהי ההרגשה. ומשיבה, אִיבָא דְאָמְרֵי, מִיחָשׁ 86
 הָוָה חֵשׁ בֵּיה - רב נחמן חלה בזה והרגיש את הכאב. וְאִיבָא 87
 דְאָמְרֵי, מְרִבְיָה שְׁמַע לִיה - כך קיבל מרבו. וְאִיבָא דְאָמְרֵי, "סוֹד 88
 ה' לִירְאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעֵם" - ידע זאת רב נחמן ברוח קדשו. 89
 דְרַשׁ רַבָּא, מַפְנֵי מַה נַעֲשֶׂה אֶסָא וְחַלְה, מַפְנֵי שְׁעֵשָׂה אֲנִיבְרָא - 90
 עבודת המלך, בְּתַלְמִידֵי חַכְמִים, שְׁנֵאמַר "וְהַמֶּלֶךְ אֶסָא אֶסָא שְׁמִיעַ 91
 אֶת כָּל יְהוּדָה אִין נָקִי" - הזעיקן לבל יהיה מי מכולם נקי ונפטר 92
 מלבוא לשאת את אבני הרמה שבנה בעשא מלך ישראל. ומבארת 93
 הגמרא, מַאי 'אִין נָקִי', אָמַר רַב הַיְהוּדָה אָמַר רַב, אִפִּילוּ חֲתָן 94
 מִחֻרְדוֹ וְכֹלָה מִחוּפְתָּהּ שְׁנֵאמַר בַּהֵם "נְקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שְׁנֵה אַחַת", 95
 לא נפטר מהכרות אסא, וכל שכן שלא פטר את התלמידי חכמים. 96
 הגמרא מקשה סתירה בפסוקים אודות העיר תמנת. כְּתִיב "וַיִּוֹרֵד 97
 שְׁמִשּׁוֹן תְּמַנְתָּה", משמע שתמנת היתה בעמק, וְכַתִּיב לְגַבֵּי תַמָּר, 98
 "הִנֵּה חֲמִיר עֲלֵה תְּמַנְתָּה", משמע שהיתה על הר. מתרצת הגמרא, 99
 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שְׁמִשּׁוֹן שְׁתַּנְּנָה בָּהּ - שהתגנה במעשה זה, 100
 שנשא שם אשה האסורה לו, מִבְּנֹת פְּלִשְׁתִּים, כְּתִיב בֵּיה וַיְרִידָהּ 101
 נִאמְרָה הוּא לְשׁוֹן יְרִידָהּ. ואילו יְהוּדָה שְׁתַּנְּנָה בָּהּ - שהתעלה 102
 במעשה זה, שהיה ממעשה זה נולדו פרץ ורחם שהעמידו מלכים 103
 ונביאים בישראל, כְּתִיב בֵּיה עֲלֵיָה - נאמרה בו לשון עליה. רַבִּי 104
 שְׂמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר - מיישב באופן אחר, שְׁתֵּי תְּמַנְאוֹת הָיוּ - 105
 שני מקומות נקראו תמנת, תְּמַנְתָּא בִּירְיָה וְתְּמַנְתָּא בְּעֵלְיָה - אחת מהם 106

1 כוונת הפסוק, שהחל - בטלה שבועתו של אבימלך דְּכַתִּיב "אם
 2 תִּשְׁקַר לִי וּלְנִינֵי וּלְנִבְדֵי", - שנשבנו אברהם ואבימלך שלא ימשול
 3 אחד על ניניו ונבדיו של האחר, ובטלה השבועה מפני שהפלתים
 4 עברו עליה תחילה.
 5 נאמר בפסוק, "ותלד האשה בן ותקרא את שמו שמשון וַיַּגְדֵּל הַעַר
 6 וַיִּבְרְכֵהוּ ה'", שואלת הגמרא, בְּמַה בְּרַכּוֹ. אָמַר רַב הַיְהוּדָה אָמַר
 7 רַב, שְׁבַרְכּוֹ בְּאִמְתּוֹ, שהיתה אִמְתּוֹ כְּבֵנֵי אָדָם - כשאר בני אדם,
 8 וְזָרְעוֹ הִיחָה רַב פְּנֵחַל שׁוּמָף.
 9 נאמר בנביא שקודם שהפיל שמשון את הבית בו שהו הפלשתים
 10 ששבוחו, התפלל לה' שהיה בעורו, הגמרא דורשת את תפילתו,
 11 "וַיִּקְרָא שְׁמִשּׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים יִבְרֵנִי נָא וְחַנּוּנִי נָא אֶד
 12 הַפַּעַם הַזֶּה וְאִנְקָמָה נָקַם אַחַת מִשְׁתֵּי עֵינֵי מַפְלִשְׁתִּים" - שאקבל
 13 שכר ניקור עיני האחת בעולם הזה על ידי שאנקם מפלשתים. אָמַר
 14 רַב, אָמַר שְׁמִשּׁוֹן לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שְׁל עוֹלָם וְזוֹל
 15 לִי עוֹשֵׂרִים (וישתיים) שְׁנֵה שְׁשַׁפְּמִתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אִמְרִיתִי לְאֶחָד
 16 מֵהֶם הַעֲבַר לִי מִקֵּל מִמְּקוֹם לְמִקְוֹם, וכיון שלא לקחתי מהם אפילו
 17 שימוש קל כזה, נמצא שעיוורון עיני אינו כעונש על לקחת שוחה,
 18 ולכן יותן שכרי בעד זה להינקם מפלשתים.
 19 "וַיַּלְדֵה שְׁמִשּׁוֹן וַיַּגְדֵּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים", שואלת הגמרא, מַאי
 20 שְׁנֵא שׁוּעָלִים - מדוע צד דווקא שועלים. ומשבת, אָמַר רַבִּי אִיבּוֹ
 21 בַר נַנְדִי אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַר אֶבָא, אָמַר שְׁמִשּׁוֹן, יָבֵא מִי שְׁחֹזֵר
 22 לְאַחֲרָיו - השועל, שכאשר צדים אותו אינו מרחיק לברוח אלא
 23 מטובב דרכו עקלקלות ובורח, וַיִּפְרַע מַפְלִשְׁתִּים שְׁחֹזְרוּ בְּשַׁבְעוֹתָן.
 24 תֵּנִיא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן הַחֲסִיד, בֵּין כְּתִיפָיו - רוחב כתפיו של
 25 שְׁמִשּׁוֹן, שְׁשִׁים אַמָּה הִיחָה, שְׁנֵאמַר "וַיִּשְׁכַּב שְׁמִשּׁוֹן עֹזֵה עַד חֲצִי
 26 הַלַּיְלָה, וַיִּקַּם בְּחָצִי הַלַּיְלָה, וּמָצָא אֶת דַּלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר נִעְלוֹת
 27 וַיֵּאָחֶז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבִשְׁתֵּי הַמַּזוּזוֹת - עמודי הפתח, וַיִּסְעַם
 28 - ויעקרם ממקומם עַם הַכְּרִיתִי, וַיִּשֶׁם עַל כְּתִיפָיו וַיַּעַלֵם אֶל רֹאשׁ
 29 הָהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֲבֹרֹן", וְנִמְרִי - מסורת בדינו מרבתינו, דְּאִין
 30 דַּלְתוֹת עֲזָה פְּחוּתוֹת מְשִׁשִׁים אָמַר רוחב.
 31 הגמרא מוסיפה לבאר פסוקים נוספים האמורים לגבי שמשון. "וַיְהִי
 32 מוֹתָן בְּבֵית הָאֲסוּרִים", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אִין חֲתִינָה אֶלָּא לְשׁוֹן
 33 עֲבִירָה, וְכֵן הוּא אָמַר - ומצינו לשון זה בפסוק "תִּמְחֵן לְאַחַר
 34 אֲשֵׁתִי". מְלָמַד - העבירה היא, שְׁכַל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי פְּלִשְׁתִּים
 35 הֵבִיא לוֹ אֶת אֲשֵׁתוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כְּדִי שִׁיבּוֹא עֲלֵיהֶן וְעַל יָדֵי כֵן
 36 יוֹתֵשׁ כּוּחַ, וְכֵן כְּדִי שְׁתַּתְּעַבֵּר הִימֵנו וְתִלַּד בְּנִים גִּבּוֹרִים כְּמוֹתָ. 37
 38 אָמַר רַב פֶּסָא, הִינֵנו דְאָמְרֵי אִינְשֵׁי - זהו שאמורים הבריות, לפני
 39 כל אדם מביאים מה שהוא רגיל בו, כְּמִי דְשִׁתִּי חֲמָרָא חֲמָרָא - לפני
 40 הרגיל בשתיית יין מביאים יין, כְּמִי רְפוּקָא - לפני אדם עובד אדמה
 41 ועודר בגינות שרגיל לאכול ירק, גְּרִידָא דּוּבְלָא - מביאים סל מלא
 42 ירק, וכן שמשון, שהיתה דרכו להזדווג עם בנות פלשתים, גם בבית
 43 האסורים לא חסר לו הדבר.
 44 וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אָדָם הַמּוֹנֵה עִם נָשִׁים, אֲשֵׁתוֹ מוֹנְנַת עָלָיו -
 45 מונה עם אחרים, שְׁנֵאמַר "אם נפתח לבי על אשה וְעַל פֶּתַח רַעִי
 46 אֲרַבְתִּי" - אם היה לבי נפתח מהיצר הרע על אהבת אשה, ואם
 47 ארבתני על פתח רעִי לחזור אחר אהבת אשתו לזנות עמה, וְכַתִּיב -
 48 הַעֲוֹשׂ עַל כֵּךְ הוּא נִאמַר בְּפִסּוֹק הַבָּא, שְׁתַּמְחֵן לְאַחַר אֲשֵׁתִי
 49 וְעָלֵהּ וַיִּבְרַעוֹן אַחֲרָיו" - שתהיה אשתי שפחה בויהי הסתחת
 50 בריחיה, וישכבו עמה אחרים. וְהִינֵנו דְאָמְרֵי אִינְשֵׁי, זהו שאמורים
 51 הבריות, אִיהוּ בִּי קְאָרִי - הוא עסוק בדלעת גדולה, וְאִיתִיתִּיהּ בִּי
 52 בּוֹצֵינִי - ואשתו עסוקה בדלעת קטנה, כלומר שניהם עסוקים באותו
 53 ענין.
 54 וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁמִשּׁוֹן דֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאֵבִיהֶם שְׁבַשְׁמִים -

הוחל שבועותו של אבימלך, בטלה לשון אל יחל דברו ומקומו, לפי שהם עברו על השבועה תחלה. פמה ברכו. כל ברכה שבמקרא לשון רבי הוא, דבר המרכיב ומצוי בו שבע מיישין בלע"ז. ומה ברכה נמצא בו, לא מצוינו עשר בשמשון; שברכו באמתו. להיות ורעו כנחל שוטף. למה שנתאדה נתברך: נקם אחת משתי עני. שבר אחת מצויני תו לי בנגמתי זו, ושבר האחרת לעולם הבא: שהויר לאחוריו. כשצדן אותו אינו (מרחיק) לברוח אלא חוזר עקלקלות: שער העיר. בושערו עזה משתעי קרא: על כתפיו. כשיעור כתפיו: קמו דשתי המקרא המקרא. לפני כל אדם מביאין מה שהוא רגיל בו, לפני שומי יון מביאין יון: קמו רפואא גרידיא דובלא. לפני עובר אדמה וחופר בגנות שקריל לאכול ירק מביאין סל מלא ירק. דובלי מין ירק הוא: קארי ובוציני. מין אחד הוא. אלא

אלא מעתה לא ימחה. תימה לרבי מאי שנא משלום דאמר בפי' דשבת וק' ט' אמר רב המנאנא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ משום דשם גופיה איקרי שלום דברכתב ויקרא לו ה' שלום ולא קא חשיב ליה במס' סופרים (פ"ו) בחדי שמות שאין נמחקין ונראה דתנא ושירי ועדף מחננו ורחום דאמר בפרק שבועת העדות (משנת ק"ז לה) ונמחק דלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כן תנו וזכא פריך הוא דקאמר על שמו של הקב"ה נקרא משמע ושמו נקרא כך דחיינו דקא רדי אללא מעין שמו כמו תנון על שם שהוא חונן ומרחם על ברייתו:

נחח

אבא, אמר שמשון, יבא מי שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתן. תניא אמר רבי שמעון החסיד, בין כתיפיו של שמשון, ששים אמה היה, שנאמר וישבב שמשון עד חצי הלילה, ונקם בחצי הלילה, ויאהז בדתלות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הכרית, וישם על כתיפיו, וימירו דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה. ויהי טוחן בבית האסורים אמר רבי יוחנן, אין טחינה אלא לשון עבירה, וכן הוא אמר תמחן לאחר אשתו, מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, קמו רפואא, קמו רפואא, גרידיא דובלא. ואמר רבי יוחנן, כל המזונה, אשתו מזונת עליו, שנאמר אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתה וכתיב תמחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחריו, והיינו דאמרי אינשי, איהו בי קארי ואיתתיה בי בוציני. ואמר רבי יוחנן, שמשון דן את ישראל פאביהם שבשמים, שנאמר דן ידיו עמו פאחד וגו'. ואמר רבי יוחנן, שמשון על שמו של הקדוש ברוך הוא נקרא, שנאמר פי שמש ומגן ה' אלהים וגו'. אלא מעתה, לא ימחה. אלא, מעין שמו של הקדוש ברוך הוא, מה הקדוש ברוך הוא מגין על כל העולם כולו, אף שמשון מגין בדורו על ישראל. ואמר רבי יוחנן, בלעם חוגר ברגלו אחת היה, שנאמר וילך שפי'. שמשון חוגר בשתי רגליו היה, שנאמר שפיפון עלי ארצה. תנו רבנן, חמישה נבראו מעין דונמא של מעלה, וכילן לקו בהן. שמשון בכהו, שאול בצוארו, אבישלום בשערו, צדקיה בעיניו, אסא ברגליו. שמשון בכהו, דכתיב ויכר כחו מעליו, שאול בצוארו, דכתיב ויכח שאול את החרב ויפל עליו. אבישלום בשערו, דבדעיניו למימר קמון. צדקיה בעיניו, דכתיב ואת עיני צדקיהו עור'. אסא ברגליו, דכתיב ורק לעת זקנתו חלה את רגליו, ואמר רב יהודה אמר רב, שאחותו פדגרא. אמר ליה מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן, היכי דמי פדגרא, אמר ליה פמחט בכשר החי. מנא ידע, איפא דאמרי, מיהש הוה חש ביה. ואיפא דאמרי, מרביה שמע ליה, ואיפא דאמרי, סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. דרש רבא, מפני מה נענש אסא, מפני שעשה אנגריא בתלמודי חכמים, שנאמר והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי'. מאי אין נקי', אמר רב יהודה אמר רב, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה. כתיב וירד שמשון תמנתה, וכתיב והנה חמוץ עלה תמנתה, אמר רבי אלעזר, שמשון שנתנהג בה, כתיב ביה וירדה. יהודה שנתעלה בה, כתיב ביה עליה. רבי שמואל בר נחמני אמר, שתי תמנאות היו, חדא בירדה וחדא פעליה. רב

הוחל שבועותו של אבימלך, דכתיב 'אם תשקר לי ולגיני ולגכרדי'. ויגדל הנער ויברכהו ה' פמה ברכו, אמר רב יהודה אמר רב, שברכו באמתו, אמתו כפני אדם, וורעו כנחל שוטף. ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וזכרני נא אף הפעם הוה ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים. אמר רב, אמר שמשון לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם וכו' לי עשירים (ושתיים) שנה ששפמתי את ישראל ולא אמרתי לאחר מהם העבר לי מקל ממוקום למקום. וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים מאי שנא שועלים, אמר רבי איבו בר נגדי אמר רבי חייא בר אבא, אמר שמשון, יבא מי שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתן. תניא אמר רבי שמעון החסיד, בין כתיפיו של שמשון, ששים אמה היה, שנאמר וישבב שמשון עד חצי הלילה, ונקם בחצי הלילה, ויאהז בדתלות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הכרית, וישם על כתיפיו, וימירו דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה. ויהי טוחן בבית האסורים אמר רבי יוחנן, אין טחינה אלא לשון עבירה, וכן הוא אמר תמחן לאחר אשתו, מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, קמו רפואא, קמו רפואא, גרידיא דובלא. ואמר רבי יוחנן, כל המזונה, אשתו מזונת עליו, שנאמר אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתה וכתיב תמחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחריו, והיינו דאמרי אינשי, איהו בי קארי ואיתתיה בי בוציני. ואמר רבי יוחנן, שמשון דן את ישראל פאביהם שבשמים, שנאמר דן ידיו עמו פאחד וגו'. ואמר רבי יוחנן, שמשון על שמו של הקדוש ברוך הוא נקרא, שנאמר פי שמש ומגן ה' אלהים וגו'. אלא מעתה, לא ימחה. אלא, מעין שמו של הקדוש ברוך הוא, מה הקדוש ברוך הוא מגין על כל העולם כולו, אף שמשון מגין בדורו על ישראל. ואמר רבי יוחנן, בלעם חוגר ברגלו אחת היה, שנאמר וילך שפי'. שמשון חוגר בשתי רגליו היה, שנאמר שפיפון עלי ארצה. תנו רבנן, חמישה נבראו מעין דונמא של מעלה, וכילן לקו בהן. שמשון בכהו, שאול בצוארו, אבישלום בשערו, צדקיה בעיניו, אסא ברגליו. שמשון בכהו, דכתיב ויכר כחו מעליו, שאול בצוארו, דכתיב ויכח שאול את החרב ויפל עליו. אבישלום בשערו, דבדעיניו למימר קמון. צדקיה בעיניו, דכתיב ואת עיני צדקיהו עור'. אסא ברגליו, דכתיב ורק לעת זקנתו חלה את רגליו, ואמר רב יהודה אמר רב, שאחותו פדגרא. אמר ליה מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן, היכי דמי פדגרא, אמר ליה פמחט בכשר החי. מנא ידע, איפא דאמרי, מיהש הוה חש ביה. ואיפא דאמרי, מרביה שמע ליה, ואיפא דאמרי, סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. דרש רבא, מפני מה נענש אסא, מפני שעשה אנגריא בתלמודי חכמים, שנאמר והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי'. מאי אין נקי', אמר רב יהודה אמר רב, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה. כתיב וירד שמשון תמנתה, וכתיב והנה חמוץ עלה תמנתה, אמר רבי אלעזר, שמשון שנתנהג בה, כתיב ביה וירדה. יהודה שנתעלה בה, כתיב ביה עליה. רבי שמואל בר נחמני אמר, שתי תמנאות היו, חדא בירדה וחדא פעליה. רב

שאלו גדולים ואלו קטנים. כלומר במה שהוא עוסק היא עסקה: באהרי. ביחודו של עולם במשפט צדק: שפי'. לשון חומה: כמו ושמיית ככרד שמשותק (קטניו זה) על שמו של הקב"ה. משמע שקבדו בשמו של הקב"ה ממש: מעין שמו. שאין שמש שם ממש. אלא מגן ומציל: שפי'. אשלושיש, כמו דשף מדרוכיה (קטני זה) מנא: שפיפון. שפיה כפולה: מעין דונמא כו'. נשתנו מן התחתונים לתפארת: ויכר כחו. לא מייחתי ראיה אלא דכלן לקה: שאול בצוארו. ויגבה מכל העם משכמו ומנול 6 י: ויפל עליו. מקום שהורגין בחרב והיינו צואר צדקיה בעיניו. לא ידענא קנל דנשתנה לשבח. וכן אסא ברגליו. אלא כן שמע מרבו: פדגרא. שם קילי הוא שאוחז ברגליו וקרא לו פדגרא: נענש אסא. חלולות: אנגריא. עבודת הפולחן השמימי את כל יהודה. העיקר. וישאו את אבני הרמה שהיה מלך ישראל בונה עליה כרך בבלתי תת יוצא וקא ילאסא: חתן. שקבוב בו נקי יהודה לביתו וגו' (קטניו זה) כתיב וירד שמשון תמנתה. אלמא תמנת בירידה, וכתיב עולה תמנתה אלמא עליה היא. ושמשון יהודה תרנייהו בארץ ישראל הוה שנתנהג בה. שנקא מבנות פלשתים האסורות לו: יהודה נתעלה. שמשם נולדו פרי ותרן שהעמידו מלכים ונביאים בישראל: דאתי מהאי גיסא. שהיתה מושבת באמצע שפוע החר. הקא לה מראש החר יורה. הקא לה מרגלי החר עולה כגון וירני ובי בארי וניש. עיריות הן היושבות בשפוע הקרים: מצפות לראותו. שהיו רגילין להתקבל שם וללוח. והנה כתיב עליהם: שנתנה עינים לדרגיה. דונמא ופתח החר נתנה לעצמה שאין עברה בדרך גיורת אני. ואיני עובדת כוכבים. וראייה לה: פנויה אני. ומתרת לכל אדם: ותופא אני. והיינו קטנה והשאינו אני ואחי ואין נשואין לער ואונן כלום לאסור עליו עמוס בלתי. ואין זכות לאם ולאסור להשיא קטנה אלא האב זוכה בה כדכתיב את בתו נתתי לאיש הזה וקטני כס. ולהך סקרא לאו בתו של שם היתה, משמנת ששים לעיכל כו' שנותיה של שם. ויעקב כבר היה יותר מן מאה ונעשה חתונה אני. מנדה: ונפע בו. להנהיג עובדים ושבויים: פונדק. ללון שם אורחים. ולשון אשיל נטריוקן הוא. אכילה שתיה לזה. שהיה מאכילן ומשקן ואח"כ מלחא אותה: וישע אהל אפדנו. פסוק הוא בדניאל על אחד מהמלכים: אלא

פפא אמר, חדא תמנה הוא, דאתי מהאי גיסא - וירדה, ודאתי מהאי גיסא - עליה, כגון ורדונגיא, ובי בארי, ושוקא דנרש. ותשבב כפתח עיניו, אמר רבי אלכסנדר, מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו, מקום שפלו עינים צופות לראותו. רבי חנין אמר רבי, מקום הוא ששמו עינים, וכן הוא אמר תפוח והעינים. רבי שמואל בר נחמני אמר, שנתנה עינים לדרגיה. כשנתעלה, אמר לה, שמא נברית את, אמרה ליה גיורת אני. שמא אשת איש את, אמרה ליה פנויה אני. שמא קיבל בה אביך קידושין, אמרה ליה יתומה אני. שמא ממאה את, אמרה ליה מהורה אני. וישע אשל בכאר שבע' אמר ריש לקיש, מלמד שעשה פרדם ונטע בו כל מיני מגדים. רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר פרדם וחד אמר פונדק, בשלמא למאן דאמר פרדם, היינו דכתיב וישע, אלא למאן דאמר פונדק, מאי וישע, כדכתיב וישע אהלי אפדנו וגו'. ויקרא שם בשם ה' אל עולם, אמר ריש לקיש, אל תיקרי ויקרא, אלא

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף י עמוד ב

תוספות

רש"י

1 אלא וינקרא. למד לבקרו לפרט שם בשם ה' אל עולם: כיצד לאחר שאכלו ושתו. משלו
 2 היו עומדין לברכו לאברהם, והוא אומר להם וכי משלי אכלתם: שפסקו פניה בבית
 3 חמיה. ולא ראה אותה כל הימים שקדלה בביתו. לפיכך לא הכיר בה: אמוין. אביו של
 4 ישעיהו ואמצינה מלך יהודה אחים הוו. ואמצינה מנרע דוד היה ואמצינו אחיו נביא היה,
 5 אלקא נביאים נפיק מנה: היא מתוצאת. הדי
 6 משמע לשון הוצאה בעל פרהה. היא מוצאת
 7 משמע לשון מציאה: סימניה. חוקמו ופתילים
 8 ומשה. שבא סמאל שהוא שר של אדום ורחקן
 9 כדי שתשרף ולא יצא דוד ממנה המפה את
 10 אדום בגיא מלח: ינת אלם רחוקים. על עסק
 11 הרחקה שבעשו סימניה רחוקים: לרוד מכתם.
 12 לאותה שהיתה ושהיא ראייה ועומדת לצאת
 13 ממנה דוד: שהוא קין. עניה ותם. במים בדרךיה
 14 פכתו תמה. מקום מילה שהוא ראו למכה היה
 15 הם ושלם, שלא הצרך לחסרו: ר"א בשם
 16 שפסקנותו. קדם שפלק: כך בגדלתו. לאחר
 17 שפלק, ולשון מכתם שהיתה תמה מבחו
 18 מתחלתו ועד סופו, לא נחסר ענותותו ולא
 19 נשתנה ותיא שלחה וני' לאיש אשר אלה לו.
 20 ולא שלחה לו לאמר מפק אני הרה ודבר סימנין
 21 שלח: ותימא ליה מישר. לשלח אמור לו שממנו
 22 אני הרה ואלו סימניה: ואל ילבין בו. אף זו נח
 23 היה לה לשרף ואל תלבין פניה. לפיכך שלחה
 24 לו, אם יודה ויגלה הוא עצמו את הדבר יגלה
 25 ואם לא תשרף ולא תגלה היא את הדבר: בכתב
 26 בשר. אל אביו דבר שצטער בו, ובהכרח בשרוה:
 27 קנא ידע. שממנו היא מעברת, שקא אף אחרים
 28 באו עליה: ויאמר. בת קול אמרה: בבשמים.
 29 דברים עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מו
 30 מלכים. ואי אפשר לצאת אלא מיהודה דכתיב
 31 (מלכים טז) גור ארצה יהודה. בבשמים - דברי
 32 סתר, גורת המלך, כמו בהדי בבשי דקדושא
 33 בריך הוא למנה לה. בבכרות (ד' ט) גבי חזקיה
 34 ביון שידעה. שידע בה שהיא צדקת ולשם שמים
 35 נתבונה: סמין ימים לטיים. משנה לשנה, שגזר
 36 עולם היה ומגלה אחת ל"ב חדש: דברים רישת
 37 לגבי נופיה. שהיה ראשו משלך רחוק מגופו
 38 וקרבו: שלקח מקח רע לעצמו. והכי קאמר קרא,
 39 ואבשלום לקח לו את המצבה והשקרה) הוית
 40 בחייו. ויצב לו את מצבת אשר בעמק המלך
 41 עצה עסקתה. של הקב"ה שהוא מלך עולם שגור
 42 על דוד בן נמטעשה בת שבע
 43 הני

1 נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כדאמר בפ' הוזהב (כ"ג דף טז) כל הדרודין
 2 לניהנם עולין חוץ ממשלה ודו מנייהו המלכין פני חבירו ברבים ואומר בני (טז ע.)
 3 נח לו לאדם שיביע ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים מגל מרוד ונראה האי
 4 דלא חשיב ליה (מפסיק דף כה). בגדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקח נפש עבודת כוכבים
 5 ונילו עירות ושפיכות דמים משום דעבירת
 6 הלכות פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא
 7 עבירות המפורשות:
 8 יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים.
 9 בשלחי מסכת מכות (דף טז) מסק דהכי
 10 גמירי לה.
 11 רישא לגבי גופיה. תימה רבי מאיר
 12 דאמר בחלק (פסחים דף קג) אבשלום
 13 אין לו חלק לעולם הבא איב סבירא ליה דקרב
 14 רישיה לגבי גופיה ולא סבירא ליה דאיתיה
 15 לעלמא דאתי מכל מקום אסקיה משבעה מדורי
 16 דיגהים ואם כן אמאי לא חשיב ליה בחייו את
 17 ואתחיה דאמר (קס ט) לא חיון ולא נידונן ו"ל
 18 דלא חשיב אלא מלכים:
 19 דאיתיה דלעלמא דאתי. ואי קשיא הא אמרו
 20 בחלק (פסחים דף קד) ברא מזכי אבא
 21 אבא לא מזכי ברא כדכתיב ואין מידי מציל אן
 22 אברהם מציל את ישמעאל ולא יצחק את עשו
 23 אבל הבן מציל את האב כגון יאשיהו שלא מנו
 24 את אמו ו"ל משום דאבשלום נטל את שלו
 25 בעולם הזה שנתרגו במיתה משונה והתעלה לו
 26 תפלת אביו הומיא ודיחויקס דאמר דתם שדיה
 27 כתוב על גולגלתו ואת ועוד אחרת ונפרע ממנו
 28 לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום לא עבד
 29 עבודת כוכבים איב מצי למימר הא דאמר אבא
 30 לא מזכי ברא ליה משום כבוד האב אין מונעין
 31 מלמנותו עם רשעים בלא תפלה אבל תפלה
 32 מועלת ודור התפלל על אבשלום:
 33 ולעולם

24 לה אמר רב הנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום רבי
 25 שמעון בן יוחי, נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים,
 26 מגל, מתקרי. 'הכר נא' אמר רבי חמא ברבי חנינא, 'ב'הכר' בישור לאביו, 'ב'הכר' בישורוהו.
 27 'ב'הכר' בישור - 'הכר נא הכתנת בגד הוא', 'ב'הכר' בישורוהו - הכר נא למי. 'נא', אין 'נא'
 28 אלא לשון בקשה, אמרה ליה בבקשה ממך הכר פני בוראך ואל תעלים עניך ממני. 'וכר'
 29 יהודה ויאמר צדקה ממני, היינו דאמר רב חנין בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, יוסף
 30 שקדש שם שמים בפתח, וכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב
 31 'עדות ביהוסף שמו', יהודה, שקדש שם שמים בפרהסיא, וכה ונקרא בולו על שמו של הקדוש ברוך הוא. כיון שהודה ואמר
 32 'צדקה ממני' יצתה בת קול ואמרה, אתה הצלת חמור ושני בניה מן האור, תיך שאני מציל בזכותך שלשה מבניך מן האור, מאן
 33 יניחו, חנינה מישאל ועזריה. 'צדקה ממני' מנא ידע, יצתה בת קול ואמרה, ממני יצאו כבושים. 'ולא יסף עוד לדעתה' אמר שמואל
 34 סבא, חמיה דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי, כיון שידעה שוב לא פסק ממנה, פתיב הכא 'ולא יסף עוד לדעתה'
 35 וכתיב תתם 'קול גדול ולא יסף': אבשלום נתגאה בשערו וכי: תנו רבנן, אבשלום בשערו מרד, שאמר 'אבשלום לא היה איש
 36 יפה וגו' ובגללו את ראשו (וגו'), והיה מקץ ימים לימים אשר יגלה כי כבוד עליו יגלה וישקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן
 37 המלך'. תנא, אבן שאנשי סבירא ואנשי ציפורי שוקלים בה. לפיכך נתלה בשערו, שאמר 'ונקרא אבשלום לפני עבדך דוד, ואבשלום
 38 רכב על הפרד, ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה, ויאחו [ויחוק] ראשו כאלה ויתן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו
 39 עבר', [שקל ספסריא בעא למיפקיה]. תנא דבי רבי ישמעאל, באותה שעה נבקע שאול מתחתיו. 'ורגו המלך, ונעל על עליה
 40 השער ויכר, וכה אמר בלכתו, בני אבשלום בני בני [אבשלום], מי יתן מותי אני תחתיד אבשלום בני בני'. 'ותמלך לאט את פניו,
 41 ויצעק המלך קול גדול, בני אבשלום אבשלום בני בני, הני תמניא זמני בני' לפיה, שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנם, ואיך,
 42 איפא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה, ואיפא דאמרי דאיתיה לעלמא דאתי. 'אבשלום לקח ויצב לו בחייו' מאי 'לקח', אמר ריש
 43 לקיש שלקח מקח רע לעצמו. 'את מצבת אשר בעמק המלך וגו'', אמר רבי חנינא בר פפא, בעצה עמוקה של מלכו של עולם,
 44 רכתיב

ביאורים למסכת סוטה דף י עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

באש ובלבד שלא להלכין את פני יהודה, ולכן שלחה ואמרה לו כן
 ברמו, כדי שאם יראה להודות, יגלה הדבר בעצמו, ואם לא, תישרף
 ולא תגלה את הדבר.
 בהמשך הפסוק נאמר, "ותאמר ה'ר' נא למי החתמת והפתילים
 והמטה האלה, אמר רבי תמא רבי תנינא, ב"ה'ר' ביישר יהודה
 לאביו דבר שגרם לו צער, וכגד כר, ב"ה'ר' ביישרוהו - את
 יהודה. ומבאר, ב"ה'ר' ביישר לאביו, שכן אמר לו אודות יוסף ה'ר'
 נא הכרתנת בנך הוא", ב"ה'ר' ביישרוהו, שאמרה לו תמר ה'ר'
 נא למי החותמת ולמי הפתילים, שכשם שרימה את אביו על ידי
 הכנתו וציערו לחשוב שנטרף יוסף, נענש אף הוא שרימתה אותו
 תמר בכליו עד שיצטער לחפשה ולמוצאה. דורשת הגמרא את
 המילה "נא", אין "נא" אלא לשון פקשה. ומבארת, שאמרה ליה
 תמר ליהודה, אף אם תרצה לכפור באותו מעשה ובסימנים, לפי
 שלא היו עדים, בפקשה מפקד - מבקשת אני ממך, שאף על פי כן,
 ה'ר' פני בוראך היוודע ועד דברך, ואל תעלים עיניך ממני.
 בפסוק הבא נאמר, "ויבר יהודה ויאמר צדקה ממני", תינו - זהו
 דאמר רב תינו בר ביונא אמר רבי שמעון חסידא, יוסף שקשר
 שם שמים פסטר - בעמידתו בנסיון במעשה אשת וטיפה, וכה
 והוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב
 "עדות ביהוסף שמו". הרי שנתווספה לו האות ה', ואילו יהודה,
 שקשר שם שמים בפרהסיא - שהודה לדברי תמר ואמר "צדקה
 ממני", וכה ונקרא בולו על שמו של הקדוש ברוך הוא. ומוסיפה
 הגמרא לדרוש, בין - לאחר שהודה יהודה ואמר "צדקה ממני",
 יצתה בת קול ואמרה, אתה הצלת את תמר ושני בניה מן האור
 - מן האש, תייד שאני מציל בכותך את שלש מבניך מן האור,
 מאן נינהו, תנינא מישראל ועוריה.
 לאחר שראה יהודה את הסימנים, אמר 'צדקה ממני', שואלת
 הגמרא, מנא ידע - מדיכן ידע יהודה שממנו הרתה, שזא אף
 אחרים באו ומזהם הרתה. ומשיבה, שיצתה בת קול ואמרה, ממני
 יצאו כבושים - דברים עלומים ונסתרים אלו, שנגזר מלפני שיצאו
 מתמר מלכים, והרי אי אפשר שיצאו מלכים אלא מהיהודה, ולכן
 סובב הדבר שיבוא עליה יהודה.
 נאמר בהמשך הפסוק, "ולא יסף עוד לדעתה", אמר שמואל קבא,
 חמות דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי, כוונת
 הפסוק, שבין שידעה - מאחר שהכיר בה יהודה שהיא צדקת ולשם
 שמים נתכוונה, שוב לא פסק ממנה - לא פסק מלבוא עליה. ומביא
 ראיה לדבר, שכתוב הכא "ולא יסף עוד לדעתה", וכתוב התם -
 במתן תורה, "את הדברים האלה דיבר ה' וגו' קול גדול ולא יסף"
 - וכמו ששם הביאור הוא שלא פסק, כך כאן..
 שנינו במשנה, אבשלום נתנאה בשערו וכו'. תנו רבנן, אבשלום
 בשערו מרד - חטא, שנאמר "וכאבשלום לא היה איש יפה וגו'
 ובגלחו את ראשו (וגו'), והיה מקץ ימים לימים אשר יגלה - עת
 גילוהו היה פעם בשנה, כי כבד עליו ונלהו - ומפני שהיה כבד עליו
 שערו לכן היה מגלחו, ושקל את שערו ראשו - והיה שוקל את שערו
 ראשו, ועלה משקלו מאתים שקלים כאבן המלך" - במשקל המלך.
 תנא, 'אבן המלך' היא אבן שאנשי מבריא ואנשי ציפורי שוקלים
 בה. ולפיכך - כיון שהתגאה אבשלום בשערו, נענש ונתלה בשערו,
 שנאמר "ויקרא - ויזדמן, אבשלום לפני עבדי דוד, ואבשלום רכב
 על הפרד, ויבא הפרד תוך כדי מרוצתו, תחת שוכף - הסתככות
 ענפי האלה הגדולה, ויאחו [ויחוק] ראשו באלה - ויסתככו
 שערתיו של אבשלום ונאחו ראשו באלה, ויתן בין השמים ובין
 הארץ - נותר תלוי באויר, והפרד אשר תחתיו עבר", [שקל
 ספסירא - נטל אבשלום את חרבו, בעא למיפקיה - ורצה לחתוך

אלא ויקרא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקדוש
 ברוך הוא בפה כל עובר ושב - לימדו לקרות בשם ה'. כיצד,
 לאחר שאכלו ושתו אורחיו של אברהם מהמאכל ומשתה שנתן
 להם, ועמדו לרכבו - להודות לו, אמר להם, וכי משלי אכלתם,
 הרי משל אלהי עולם אכלתם, ואם כן הודו ושבתו וברכו למי
 שאמר והיה העולם - להקדוש ברוך הוא, שברא את העולם
 במאמר.
 הגמרא חוזרת לבאר פסוקים נוספים במעשה יהודה ותמר. נאמר
 "ויראה יהודה ונחשבה לזונה כי כסתה פניה", שואלת הגמרא,
 האם משום דכסתה תמר את פניה חשבה יהודה לזונה, חזרי אין
 דרך הזנות לכסות פניה. אמר רבי אלעזר, אין פירוש הפסוק
 שחשבה לזונה משום שכסתה פניה בעת שראה אותה יהודה על אם
 הדרך, אלא שכיון שפסתה פניה בבית חמה - יהודה, ולא ראה
 אותה בכל הימים שהיתה בביתו, לכן לא הכירה כשהיתה על אם
 הדרך וחשבה לזונה. ומצינו שהיתה צנועה, דאמר רבי שמואל בר
 נחמני אמר רבי יונתן, כל פלה שהיא צנועה בבית חמה, זוכה
 ויוצאין ממנה מלכים ונביאים. מנלן, מתמר, שבוכות צניעותה
 בבית חמה, וכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים. מבאר הגמרא,
 יצאו ממנה נביאים, דכתיב "חיון ישעיהו בן אמוץ", ואף מלכים
 יצאו ממנה בקדוד שהיה מרעה. ואמר רבי לוי, דבר זה מסורת
 בדינו מאבותינו, שאמוץ אבי ישעיה, ואמצייה מלך יהודה, אחים
 הוו - היו אחים, ואמצייה היה מזרע דוד, ואמוץ אחיו היה נביא, הרי
 שיצאו מתמר נביאים ומלכים.
 נאמר בפסוק אודות הוצאת תמר לשריפה, "היא מוצאת והיא שלחה
 אל חמה לאמר וגו'". שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'היא מוצאת'
 שמתמנע לשון מציאה, היא מיתוצאת - שהוצאה בעל כרחה,
 מיפקי ליה - היה לפסוק לומר. אמר רבי אלעזר, אמרה התורה
 'מוצאת' לדרשה, שלאחר שנמצאו סימניה - החותם, הפתילים
 והמטה, שנתן לה יהודה, בא סמאל - שר של אדום, וירחקו, כדי
 שתישרף תמר ולא ייצא ממנה דוד העתיד להכות את אדום, וכן
 בקריאל וקירבן. לפי דברי רבי אלעזר, דורשת הגמרא את הפסוק
 הבא על תמר. תינו דכתיב - זהו שכתוב, "למנצח על יונת אלם
 רחוקים לידו מכתם", אמר רבי יוחנן - מבאר כיצד דורשים את
 הפסוק, 'על יונת אלם רחוקים' - שמשעה שנתרחקו סימניה של
 תמר על ידי סמאל, נעשית תמר כיונה אילמת - שלא היה בפיה מה
 להשיב. 'לידו מכתם' - שיצא ממנה דוד שהיה מך - עניו, ותם
 - תמים בדרכיו לכל. דבר אחר - ביאור אחר, נקרא "מכתם" לפי
 שהיתה מכתו תמוה - שמקום המילה הראוי למכה, היה תם ושולם
 אצלו, מפני שגולד בקשהו מהול. דבר אחר, "מכתם", שהיתה
 מכתו - ענוותנותו, תמה, שמתחילתו ועד סופו לא נחסרה ענוותנותו
 ולא נשתנתה, שכשם שפקמנותו - לפני שמלך, הקמין דוד עצמו
 אצל מי שגדול ממנו - אצל מפיושט, עמו לו למוד תורה, כך גם
 בגדולתו, לאחר שמלך, הקטין את עצמו כדי ללמוד תורה ממי
 שגדול ממנו.
 נאמר עוד בהוצאת תמר לשריפה, "והיה שלחה אל חמה לאמר
 לאיש אשר אלה לו אנכי תרה", שואלת הגמרא, מדוע תמר אמרה
 לשליח שיאמר ליהודה 'לאיש אשר אלה לו', לרמוז לו שהרתה
 ממנו, ותימא ליה מימר - תאמר לשליח שיגיד ליהודה בפירוש
 שממנו היא הרה. מישבת הגמרא, אמר רב וזמרא בר מוכיה אמר
 - בשם רב, ואמרי לה - יש אומרים שאמר זאת רב תנא בר ביונא
 אמר - בשם רבי שמעון חסידא, ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום
 רבי שמעון בן יוחי, נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש
 ואל ילכין פני חבריו ברבים, מנלן, מתמר - שהעדיפה להישרף

ביאורים למסכת סוטה דף יא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אלא שנתחדשו גזירותיו - שחידש גזירות ופורעניות עליהם. ומבארת הגמרא, מאן דאמר חדש ממש, למד זאת מדכתיב 'חדש', וכפשוטו של מקרא. ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו, נימוקו הוא דלא כתיב וימת מלך מצרים וימלך תחתינו אחר, ולכן משמע שהיה זה אותו מלך. ואף שנאמר 'אשר לא ידע את יוסף', ואם היה זה אותו מלך, איך לא הכירוהו. הביאור שם הוא דהיה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל - שמגזירותיו לישראל היה נראה כאילו אינו מכיר את כל הטובה שעשה יוסף למצרים.

"ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל". תנא, הוא - פרעה, התחיל בעצתו של השיעבוד תחילה, לפיכך לקח הוא תחילה. ומבארת הגמרא, הוא התחיל בעצתו תחילה, דכתיב "ויאמר אל עמו", לפיכך לקח תחילה, כדכתיב "וככה ובעצתו ויבדל עבדך יעלו הצפרדעים" - הרי שהתחילה המכה בו.

"הבה נתחכמה לו", שואלת הגמרא. להם מיפעי ליה, שהרי דיבר על כללות עם ישראל. ומשיבה. אמר רבי חמא ברבי חנינא, אמר פרעה ליועציו, באו ונחכם למושיעין של ישראל הקב"ה, לבקש חכמה כנגדו כדי שלא יוכל להענישנו על שנדרוג את ישראל. אמרו, כמה נדונים - באיזו מיתה נמיתם ולא יוכל להענישנו ולהרגנו על כך באותה מיתה, שהרי דרכו למדוד ולהעניש מדה כנגד מדה, אם נדונים פאש, כתיב "כי הנה ה' פאש יבוא" וכתיב "כי באש ה' נשפט וגו'", ואם כן יענישנו מדה כנגד מדה באש. ואם נמית אותם בחרב, כתיב "וכתובו את כל בשר". אלא בואו ונדונים במים - נשליכם ליאור, שיקבר נשבע הקדוש ברוך הוא שאינו מביא מבויל לעולם, שנאמר "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו'", וממילא לא יוכל להענישנו מדה כנגד מדה במים. אולם והן אינן יודעין, ששל כל העולם בולו אינו מביא מבויל, אלא על אויבה אחת הוא מביא, ואם כן יוכל להענישם במים. אי נמי - אף אם אינו מביא מבויל אפילו על אומה אחת, אך לא נשבע אלא שהוא אינו מביא, אלא הן עצמם באין ונפלין בתוכם - בתוך המים, ודבר זה אינו כלול בשבועה, וכן הוא אומר - שנענשו במים, כמו שכתוב "ומצרים נסים לקראתו". והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב "כי ברכך אשר ידו עליהם", ידו הוא מלשון ביטול, כלומר, שפקדונה שביטלו המצרים, שדנו את ישראל בהשלכת בנייהם ליאור, בה נתפסלו הם, שטבעו ונתבטלו בים סוף כבקדירה. שואלת הגמרא, מאי משמע דהאי - מהיכן משמע לרבי אלעזר שידו לישנא דקדירה הוא, ומשיבה, דכתיב "ויוד עקב נזיר" - שיבטל עקב תבטיל בקדרה.

כיון שהובא לעיל שטיבסו פרעה ועבדיו עצה להתחכם נגד מושיעין של ישראל, מביאה הגמרא מי היו היועצים בעצה זו.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי סימאי, שלשה היו באותה עצה של הבה נתחכמה לו, והם, בלעם ואיוב ויתרו. בלעם שייעץ לדונם במים, נהרג. איוב ששיתק ולא מחה, נידון בפיסורין. ויתרו שיקבר, ולא רצה ליעיץ לעשות רע לישראל, וכו' מבני בניו שישבו בלשכת הנזית בעצת הסנהדרין ויעשו משפט ברשעים, שנאמר "ומשפחות ספרים - חכמים בתורה, יושבי יעבץ - תלמידי יעבץ שהיה אדם גדול בתורה, והיה שם משפחתם, תרעתיים - על שם ששמעו תרועה בהר סיני, וכן על שם שהיו יושבים ודנים בשערי ירושלים, שמעתיים - ששמעו מצות אביהם, (סוכתים) [שוכתיים] - שהיו יושבים בסוכות, הקינים - הם בני הקיני, הקאים - מתמת אבי בית רכב" - שולדו מתמת, שהיה מבית רכב. וכתיב "כני קיני חתן משה וגו'", הרי שהקיני הם בניו של יתרו, וקראם הנביא 'משפחת סופרים', דהיינו סנהדרין, וכן 'תרעתיים', דהיינו זקני שער.

דכתיב "הנני מקים עליך רעה מבידתך", וכונת הפסוק, שאבשלום לקח את דבר הקב"ה וגזירתו העמוקה לדוד במעשה בת שבע, שנאמר לו "הנני מקים עליך רעה מבידתך", והציב את אותה עצה וקיימה, וגרם לאותה רעה שתיקרא על שמו, וזה הוא המקח הרע שלקח בעצמו.

כיוצא ברכך אתה אומר, כעין דרשה זו יש לדרוש על הנאמר בעת ששלח יעקב את יוסף לראות את שלום אחיו, ושעל ידי כן התגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים, "וישלחהו מעמק חברון", אמר רבי חנינא בר פפא, מהו 'מעמק חברון', בעצה עמוקה של אותו צדיק - אברהם, שקבור בחברון. דכתיב - בכרית בין הבתרים, שאמר הקב"ה לאברהם, "ידע תדע כי נר יהיה ורעה בארץ לא להם וגו'", ועל ידי שנמכר יוסף למצרים וירדו אבותינו לשם, התקיים הדבר.

הגמרא חזרת לבאר את הפסוק שהביאה לעיל אודות אבשלום. "כי אמר איני לוי בן", שואלת הגמרא, ולא הווי ליה בני - האם לא היו לאבשלום בנים, והכתיב "ויולדו לאבשלום שלשה בנים ונת אחת". מתרצת הגמרא, אמר רב יצחק בר אבדימי, אין הכוונה שלא היו לו בנים, אלא שלא היה לו בן הגון - ראוי למלכות, ולכן חפץ להנציח את שמו לדרוש על ידי המצבת. רב הקדא אמר, מיישב באופן אחר, גמורי - מסורת בידינו מרבותינו, שכל השורף את תבואתו של חברו, נענש במדה כנגד מדה ואינו מניח בן ליורשו, ואי-והו - אבשלום, קליה לריואב - שרף את תבואתו של יואב, דכתיב "ויאמר אל עבדו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שערים לבן והציתוהו באש, ויצתו עבדי אבשלום את החלקה באש", ולכן לא ירשו בניו של אבשלום אותו.

שינו במשנה וכן לענין הפוסקה מרים וכו', שאף לענין הטובה, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, וכמו שמצינו אצל מרים. שואלת הגמרא, מי דמי - האם דומה הטובה שעשתה מרים לגמול שנמדד לה, הרי התיב - מה שהמתנה למשה, תרא שעתא - היה שעה אחת, ואילו הקא - ההמתנה שהמתינו לה בעת שנצטרעה, היתה שבעה יומי, נמצא שקיבלה הרבה מעבר למדה שמדדה. מתרצת הגמרא, אמר אפי, אימא - יש לבאר את המשנה, שולענין הפוסקה אינו בן - אין מודדים לו באותה מדה שמדד כמו במדה רעה, אלא ביותר ממה שמדד. אמר ליה רבא לאביי, הא וכן לענין הפוסקה קתי, ומשמע שכמו שלענין הרעה נמדד מדה במדה כמו כן לענין הטובה. אלא אמר רבא - מיישב באופן אחר, הכי קתי, וכן לענין הפוסקה - דבאותה מדה, הדמיון בין מדה טובה לרעה הוא, שכמו שלענין הרעה מודד הקב"ה מדה כנגד מדה, כן ההנהגה היא גם לגבי הטובה, ולעולם מדה טובה מרובה מפרדת פורענות, אולם אין זה דומה, שלענין הטובה מקבל האדם גמול יותר ממה שעשה, כיון שמדדה טובה הרובה מעד פורענות.

נאמר לגבי מרים "ותתצב אחתו מרחק", אמר רבי יצחק, פסוק זה בולו - כל מילה בו, על שם שכינה נאמר, שהשכינה הנקראת אחת לישראל - כיון שמצוייה עמהם בגלות, היתה ניצבת שם. מצינו לגבי השכינה את המילה 'ותתצב', דכתיב "ויבא ה' ויתצב וגו'". 'אחות', דכתיב "אמר לחכמה אחתי את". 'מרחוק', דכתיב 'מרחוק ה' נראה לו'. 'לדעת', דכתיב "כי אל העות ה'". 'מה', דכתיב "מה ה' אליה שאל מעמך". 'עשה', דכתיב "כי לא עשה [ה'] אלהים דבר". 'לו', דכתיב "ויקרא לו ה' שלום".

הגמרא מוסיפה לדרוש בפסוקים אודות שיעבוד ישראל במצרים. ויקם מלך חדש וגו'. נחלקו רב ושמאאל בביאור כוונת הפסוק, חד אמר, חדש ממש - התחלפה המלוכה ועמד מלך חדש במצרים, וחד אמר שהיה זה אותו מלך ששלט קודם לכן במצרים.

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף יא עמוד א

רש"י

1 ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא"ת הא מצינו מדת פורענות גדולה ממדת
2 טובה דכתיב איכה יירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה לניסוי לו גבי מדת
3 פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה ויקלה לו ויל דעריץ גבי מדת
4 פורענות מיירי וברדיפה לאו ובוהינה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא
5 ונפלו אייביכם לפניכם לחרב. מספר הישר:

6 **מ"רים** המתנה למשה שעה אחת. לאו דוקא
7 נקט שעה אלא שליש שעה או רביע
8 דקתי בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת
9 פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי
10 והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם
11 כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של
12 מרים ועוד בפ"ק דחגיגה (ף כ) דרדש רבי יוחנן
13 אותי יום יום וירדשוני שכל העוסק בתורה אפילו
14 יום אחד כאלו עוסק כל השנה כולה וכן במדת
15 פורענות כתיב (מלמד י) במספר הימים אשר
16 תרחם את הארץ יום יום וגו' אלמא דכי הדידי ניהוה
שדחתה

1 הגני מקים ונ"י. הציב אבשלום אותה עצה ויקמה מצבת דכריו של הקה"ה דכתיב
2 לעולם ה' דכרך נצב (מלאי זיט). ויקרא למצבת על שמו. גרם לאותה רעה שתקרא על
3 שמו. ויקרא לה יד אבשלום. ק"ל היא נקראת: וישלחיהו מעמק הכרזון. ביוסף משתעי קרא.
4 כששלחו יעקב אצל אחיו, והוא תחלת סבת ירידת ישראל למצרים: של אותו צדיק
5 שקבורו בכרזון. אברהם: אינו פן. דיותר ממה

6 שהוא מודד מודדים לו: דבאותה פדה. דוגמא
7 מעין אותו ענין. ומיהו יותר ממה שעשה
8 משתלם. דמדמה טובה מרובה בתשלומין ממדת
9 פורענות: אמור להקבמה. שהיא אצל הקה"ה
10 ונפיו. שנקמרו כי ה' יתן חקמה מפיו דעת
11 ותבונה (מלאי זיט) דלא כתיב ויתן. מלך מצרים
12 ויקלחו תחתינו אחר ונתחכם למושיענו. לבקש
13 לנו חקמה כנגדה: במה ננינם. שלא יוכל לדון
14 אותנו בו. שידענו מדרכיו שקמד מדה כנגד מדה
15 לדור המבול ולאנשי סדום: כי באש ה' נשפטם.
16 וכן ישיב לנו גמול: שישלנו. וכן הוון יעקב ניד
17 (דלמית כסא) פאתה עצה. דנתחכמה לו: וישבי
18 יעבץ. תלמיד יעבץ, אדם גדול בתורה הקה
19 בדכתיב (היא"ו ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל
20 ולאמרו אם כרך תכרבו בתורה והדיבית את
21 גבולי בתלמידים וגו' וקא אלהים את אשר
22 שאל (תקני"ט). תרעתיים. מפרש בספרי, ששמע
23 תרענה כתר סיני. לא תרעתיים על שם שהיו
24 יושבים בשערי ירושלים: שמעתיים. ששמעו
25 מצות אביהם, דבבני יונד בן רבב משתעי קרא.
26 וחס היה מבני בניו של יתרו כדמפרש ואזיל הקה
27 הקנינים: סוכתיים. על שם שהיו יושבי סבכות
28 בדכתיב (תקני"ט) וישב באהלים. וקרי להו
29 משפחת סופרים דהיינו סנהדרין. וכן תרעתיים
30 זקני שער. ועלתי מן הארץ מפני ליה. וירשנו
31 מן הארץ. מאי ועלה. הלואי שביצאו שונאיהם
32 מארצם הוואיל ויראים מפניהם: מלפן. כמין
33 דפסו שבו עושיין להבנים שממלאין אותו טט
34 ומתליין אותו והוא הלבנה: ותלו לו לפיעה:

35 דעליה קאי קרא ומניה סליק. ויאמר אל עמו וגו'
36 הקה נתחכמה לו וגו' וישמו עליו שרי מסיים:
37 אסמנים. מפנין ואינו יכול לעשות מלאכה: שרי
38 מסיים. דבר שמשים רדיו של שומה שמרגלין
39 ומתליין לעבודתו. אותו מלבן שתלו לו הקה
40 לישראל רדיו של השמה: למען ענותו לפיעה.
41 בשביל סבלות דישאל שישו שקם לסבול
42 שפסקנות את בעליהן. שעל ידי אותן הערים
43 ואותה עבודה נסתנו מצרים לטבע בים:
44 שפסקנות. מדלדלות דכתיב וינצלו
45 מצרים. ובשביל עבודה זו אירע להן. ולהאי
46 לשנא לא גרסין דאמר מר ביבמות כל העוסק
47 בבגן מתמסקן. ומאי דגרס לה מתרגמין לה?
48 ק"ל ושמואל נמי אכל בניינים של כל אדם
49 מסבנות. פעמים שגופל מהבגן ומת. ממסבנות.
50 שמביא את הגאם ליד עניות, דאמר מר כל
51 העוסק בבגן מתמסקן: ראשון ראשון מתרוסס.
52 שקשה בונין קצת היה מתרוסס ונפול. וחזרין
53 ובונין והוא נפול: פי' התחום בולעו. נבלע בארץ:
54 רוח הקדש פכשתהו. לישראל ואומר למצרים
55 ויהי מוועיל לכם. פן ירבה תמיד וכן יפרוץ וקוצו
56 היה דופה לזון. כאלו עיניהם וגופם מלאים
57 קוצים בראותם את ישראל פרים ורבים.
בכ"ד

באש ויצתו עבדי אבשלום את החלקה באש: וכן לענין הטובה מרים וכו': מי דמי, התם
הרא שעתא, הקא שבעה יומי. אמר אב"י, אמא, ולענין הטובה אינו פן. אמר ליה רבא,
הא וכן לענין הטובה קתני, אלא אמר רבא הכי קתני, וכן לענין הטובה, דבאותה מדה,
ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. ומהתצב אחתו מרחק' אמר רבי יצחק, פסוק זה
פולו על שם שכניה נאמר, ומהתצב/ דכתיב 'ובא ה' ויתנצב וגו'. 'אחותו, דכתיב 'אמר
להקמה אחתי את'. מרחוק, דכתיב מרחוק ה' נראה לי'. לדעת, דכתיב 'פי אל דעות
ה'. מזה, דכתיב 'מה ה' אלהיך שאל מעמד'. 'עשה, דכתיב 'פי לא עשה ה' [ה'] אלהים
דבר'. לו', דכתיב 'יקרא לו ה' שלום': 'וקם מלך חדש וגו' רב ושמואל, חד אמר חדש
ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו. מאן דאמר חדש ממש, דכתיב 'חדש', ומאן דאמר
שנתחדשו גזירותיו, דלא כתיב 'וימת וימלך'. 'אשר לא ידע את יוסף', דהוה דמי כמאן
דלא ידע ליה כלל. ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל' תנא, הוא התחיל בעצה תחילה,
דלפיך לקה תחילה. הוא התחיל בעצה תחילה, דכתיב 'ויאמר אל עמו', דלפיך לקה תחילה,
דכתיב 'ובכה ובעמד ובכל עבדיו'. 'הכה נתחכמה לו', להם מיבעי ליה, אמר רבי חמא
רבבי חנינא, באו ונתחכם למושיענו של ישראל. במה נדונים, נדונים באש' כתיב 'פי הנה ה'
באש 'בוא' וכתיב 'פי באש ה' נשפט וגו'. בחרב, כתיב 'ויכרבו את כל בשר'. אלא בואו
נדונים בפנים, שכבר נשבע הקדוש ברוך הוא שאינו מביא מבול לעולם, שנאמר 'פי מי נח
זאת לי וגו', והו אינן יודעין, שעל כל העולם פולו אינו מביא, אבל על אופה אחת הוא
מביא. אי נמי, הוא אינו מביא אבל הן פאין ונפלין בתוכו, וכן הוא אומר 'ומצרים נסים
לקראתו', והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב 'פי בדבר אשר ודו עליהם' בקדירה שבישלו
בה נתבשלו. מאי משמע דהאי 'ודו' לישנא דקדירה הוא, דכתיב 'וידו יעקב ניד'. אמר רבי
חייא בר אבא אמר רבי סימאי, שלשה היו באותה עצה, בלעם ואיזב ויתרו. בלעם שיעץ
נהרג, איזב ששתק, נידון בפורין. יתרו שברח, וכו' מבני בניו שישבו בלשפת הגזית שנאמר
'ומשפחות ספרים וישבי יעבץ תרעתיים שמעתיים (סוכתיים) [שוכתיים] הקה תקינים הבאים
מחמת אבי בית רכב', וכתיב 'ובני קיני חתן משה וגו': 'ונלחם בננו ועלה מן הארץ' ועלינו
מיבעי ליה, אמר רבי אבא בר כהנא, כהנאם שמוקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו. וישמו
עליו שרי מסיים' עליהם מיבעי ליה, תנא דבי רבי אלעזר רבבי שמעון, מלמד שהביאו מלבן
ותלו לו לפיעה בצוארו, וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם אסמנים אני, אמרו לו כלום
אסמנים אתה יותר מפרעה. 'שרי מסיים' - דבר שמשים (לבנים). למען ענותו בסבלתם'
'ענותם מיבעי ליה], למען ענותו לפיעה בסבלותם דישאל. 'ובן ערי מסבנות לפיעה' רב
ושמואל, חד אמר שמסבנות את בעליהן וחד אמר שמסבנות את בעליהן. דאמר מר, כל
העוסק בבגן מתמסקן. 'את פתם ואת רעמסם' רב ושמואל, חד אמר פיתום שמה ולמה
נקרא שמה רעמסם, שראשון ראשון מתרוסס. וחד אמר רעמסם שמה ולמה נקרא שמה
פיתום, שראשון ראשון פי תהום בולעו. 'וכאשר יענו אותו בן ירבה וכן יפרץ' בן רבו וכן פרצו מיבעי ליה, אמר ריש לקיש, רוח
הקדש מבשתתן 'בן ירבה וכן יפרץ': 'וקצו מפני בני ישראל' מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים. 'ועבדו מצרים את בני ישראל'
בכ"ד

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף יא עמוד ב

תוספות

רש"י

בפרק גפה רה. משכום בדברים ובכשר עד שהרגילים לעבודה בפריכה. שבירון גוף ומתנים וזקקה. ה"ג עבודה קשה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן שהיו מחליפין וכו'.
 וזו היא קשה. שלא היו רגילים בקר. ולמאן דאמר. בפרך קמא בפה רה. האי בפרך בתרא ודאי פריכה היא דהכתיב וקמרו. ונשפתות. כשמושיבין הסיר על גבי כירה קרי לה שפיתה.
 אחת של חמין. לרחוץ רגלי בעליהן בשדה. בין שפתיים. בין מצרי השדות. מקומות צנועין. מצר גבול השדה גבה מלאן וחברו מלאן וחרץ באמצעו יונה. ישראל שנאמר יונתי תמתי
 (ש"י ו) עוררתיו. לצאת ממעי אמך. חבלתך. לשון חבלי יולדה ואע"ג ג' מנקה. מנקת. משפר. כמו שעושין לחינוכות לישב את אברהם ולתקנו. שנתקן מצער הלידה. לא ברת ששה.
 לא היה לה מלידה לחתוך טבור הולד. למשעי.
 להחליק בשר. כמו חלקת צארינו (נחליט כו) שיעורה. עגולין. בעין כפר עגול. נעשה להן נס.
 רבבה כצמח השדה. גזלים מן הארץ כצמח השדה. ותבאי. לבית אביה. הם הכיורו. שראו שכירתו כבר. זה אלי. שראיתי בקר. אלישבע. בת עמינדב אשתו של אהרן. שהיתה פועה הולד. משעשעת אותו בדרך שמשחקים לחינוכות בדברים ערבים לשעשעו. פועה. זועקת. כמו כילודה אפעה (פעיטו מנא) דיג וריתן על האנני. אמר רבי יוחנן סימן גדול מר ליה. בשעה שבורעת לילד ירבותיה מצטננות פאבנים. דאי על האבנים כדכתיב וארד בית היוצר וגו' מה יוצר זה ירך מלאן ברי סימן גדול. שלא תסלפו האם ותחביאנו ותאמר נפל היה. זה לכס הסימן של לידה. ואז תסלפו ותתרגוה. דאי להכי קרי ליה למשבר של אשה אבנים. כדכתיב גבי יוצר כלי תרס אבנים. ואשה נמי ליוצר דמקא. סדן. עץ עב שעליו יושב ומגלגל הצצים לעשותן בדיפוס הכלי לפי גדלו וקוטנו. סימן גדול מסר להם. וריתן על האבנים אם בן הוא. שם אתן יכולות לראות מיד אם בן הוא בלא שום הנקחה. בן פניו למטה בדרך תשמשהו. בת פניה למעלה. בדרך תשמשהו. והכי מפרש במסכת נדה (דף ל"ג) אליהן. משמע על עסקי ביאה. לשון וזבא אליה (נחליט כט) ותתיין. הנה ליה למקבב ולא המיתה הקלדים. ותתיין משמע שהיו מסייעין להחיותו. שהיו טומנת אותו בבתיהן ומגדלות אותם. אי נימא חיות פפוש. מילדות: מתי נמשלה. וזית השדה אינה צריכה למילדת: דכתיב בית כתיב בית. מי שכתוב בו שנקרא בשם בהמה וזיהי הרי כתיב בו. ושאי כתיב בו הרי כתיב בכל בניסיתו יחיה. מה אמר לבאי בין אריות רבצה. אמר. בנסת ישראל בלה נקראת לביאה. אהרן ומשה. שיצאו מיבבדו. ותקט עזובה אשת בלב. והיא מרוב. ולקמן מפרש למה נקראת שמה עזובה. והיא ותמת שצטרעה. ונקח לו כלב את אפרת. לאחר שנתרפאת חזר ולקחה לו. אלקמא אפרת קרי מרוב. וכתיב בדרך בן איש אפרתי. וכלב בן חצרון. פסוק הוא בדברי הימים: בן יגנה בן שפנה מצעת פגולים. מרצא הוא דקא מתרץ. לעולם בן חצרון הוא וקמה נקרא בן יגנה. על שם משעשו. דיג ואבתי בן קנו הוא. חורגו דקני. בן אשתו של קנו היה בלב. ונמצא עתניאל אחיו מאמו.

שהיתה פועה לולד. מירש רבינו חננאל
 לחשת לחישה ויוצא הולד כמו
 שעושים אלו עכשיו באוני האשה:
 אחרים
 בפרך רבי אלעזר אמר בפה רך, רבי שמואל בר נחמני
 אמר בפריכה. וימרו את תייהם בעבודה קשה בחמר
 ובלבנים וגו' אמר רבא, בתחילה בחומר ובלבנים'
 ולכסוף וכל עבודה בשדה. את כל עבודתם אשר
 עבדו בהם בפרך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, שהיו מחליפין מלאכת אנשים
 לנשים ומלאכת נשים לאנשים. ולמאן דאמר נמי התם בפה רך, הכא ודאי בפריכה. דרש
 רב עזריא, בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים. בשעה שהולכות
 לשאוב מים, הקדוש ברוך הוא מומן להם דגים קטנים בכדיהן, ושואבות מהצד מים
 ומחצה דגים, ובאות ושופות שתי קדירות, אחת של חמין ואחת של דגים, ומלוכות אצל
 בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן, ומאכילות אותן ומשקות אותן, ונקקות להן
 בין שפתיים, שנאמר 'אם תשכבון בין שפתיים וגו'', בשכר 'תשכבון בין שפתיים' וכו' ישראל
 לבית מצרים, שנאמר 'פנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה ביוקרן חרוץ' וכו' שמתעברות,
 באות לבתיהם, וכו'ן שפוגע זמן מולדתה, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר
 'תחת התפוח עוררתיו וגו'', ותקדוש ברוך הוא שולח משמי מרום מי שפגור ומשפיר
 אותן, פתיה זו שמשפרת את הולד, שנאמר 'ומולדותיו ביום הולדת אתך לא כרת שרף
 ובמים לא רחצת למשעי וגו''. ומלקט להן שני עגולין, אחד של שמן ואחד של דבש,
 שנאמר 'ונקחהו דבש מסלע ושמן וגו'', וכו'ן שפירין בהן מצרים באין להורגו, ונעשה להם
 נס ונגלעין בפרקע, ומביאין שורים וחורשין על גבן, שנאמר 'על גבי חרשו חרשים וגו''.
 לאחר שהולכין, היו מכבצין ויוצאין פעשב השדה, שנאמר 'רבבה כצמח השדה נתת'
 וכו'ן שמתגדלן באין עדרים עדרים לבתיהן, שנאמר 'ותרבי ותגדלי ותבאי בערי עדיים' אל
 הקרי 'בערי עדיים', אלא 'בערי עדרים'. וכשנגלה תקדוש ברוך הוא על הים, הם הכירוהו
 תחלה, שנאמר 'זה אלי ואנוהו'. ויאמר מלך מצרים למילדת העברית וגו' רב ושמואל, חד
 אמר אשה ובתה, וחד אמר פלה וחמותה. מאן דאמר אשה ובתה, ויכבד ומרים. ומאן דאמר
 פלה וחמותה, ויכבד ואלישבע. תניא כמאן דאמר אשה ובתה, דתניא, 'שפרה' זו יוכבד,
 ולמה נקרא שמה שפרה, שמשפרת את הולד. דבר אחר, 'שפרה' שפרו ורבו ישראל בימיה.
 פועה זו מרים, ולמה נקרא שמה פועה, שהיתה פועה (ומוציאה את הולד). דבר אחר,
 פועה, שהיתה פועה ברות הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל.
 ויאמר בגלדכן את העבריות וגו' מאי 'אבנים', אמר רבי חנן, סימן גדול מסר להן, אמר להן,
 בשעה שבורעת לילד ירבותיה מצטננות פאבנים. ואית דאמר כדכתיב 'וארד בית היוצר
 והנה הוא עשה מלאכה על האבנים' מה יוצר זה, ירך מלאן וירך מלאן כדכתיב 'וארד בית היוצר
 אשה ירך מלאן וירך מלאן ותולד באמצע. אם בן הוא ותמתו אתו' אמר רבי חנינא, סימן
 גדול מסר להן. בן, פניו למטה. בת, פניה למעלה. ומיראן המילדת את האלהים ולא עשו
 פאשר דבר אליהן וגו' להן מיבעי ליה, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מלמד שתבען לדבר
 עבירה ולא נתבעו. ותתיין את הולדים תנא, לא דיין שלא המיתה אותן אלא שהיו מספקות
 להם מים ומזון. ותאמרן המילדת אל פרעה כי לא כנשים וגו' מאי 'חיות', אילמא חיות
 ממש, אמו חיה מי לא צריכה חיה אחריתי לאולודה, אלא אמרו לו, אופה זו פתיה נמשלה,
 יהודה גור אררה, דן יהי דן נחש, נפתלי אלה שלחה, יששכר חמור גרם, יוסף בכור שור, בנימין זאב ימרף. דכתיב ביה,
 כתיב ביה. ודלא כתיב ביה, כתיב (ביה) "מה אמך לבאי בין אריות רבצה וגו'". ויהי פי יראו המילדת את האלהים ויעש
 להם בתיים רב ושמואל, חד אמר בתי פהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות. מאן דאמר בתי פהונה ולויה, אהרן ומשה. ומאן
 דאמר בתי מלכות, דוד נמי מפרים קאתי, דכתיב 'ותקמת עזובה (אשת בלב) ונקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור', וכתיב
 'ודוד בן איש אפרתי וגו'.' וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בנייה ישר ושובב וארדון. בן חצרון, בן
 יפנה. הוא בן שפנה מצעת מרגלים. ואפתי בן קנו הוא, דכתיב 'ויולדה עתניאל בן קנו אחי כלב'. אמר רבא, חורגו דקנו הוה.

ביאורים למסכת סוטה דף יא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 תקרי' בעדי עדים, אלא בעדרי עדרים. וכשנגלה הקדוש ברוך
 2 הוא לישראל על הים - בקריעת ים סוף, הם - אותם התינוקות,
 3 הברירהו תחלה, כיון שכבר ראו את השכינה בעת לידתם, שנאמר
 4 "יה אלהי - שראיתיו כבר, ואנחנו".
 5 "ויאמר מלך מצרים למלדת העברית וגו'", נחלקו רב ושמואל
 6 מי היו המילדות, חד אמר אשה וכתה, וחד אמר פלה וחמותה.
 7 מאן דאמר אשה וכתה, הו' יוכבד ומרים בתה, ומאן דאמר פלה
 8 וחמותה, הו' יוכבד ואלישבע אשת אהרן. תניא - בברייתא מבואר
 9 כמאן דאמר אשה וכתה, דתניא, 'שפרה' זו יוכבד, ולמה נקרא
 10 שמה שפרה, שמשפרת את הולד - מיישרת איבריו. דבר אחר,
 11 'שפרה' שפרו ורבו ישראל ב'מיה. פועה זו מרים, ולמה נקרא
 12 שמה פועה, שהיתה פועה - משעשעת ושוחקת לולד, (ומצויה
 13 את הולד). דבר אחר, פועה, שהיתה פועה - מדברת, ברוח
 14 הקודש ואומרת עתידה אפי שתלד בן שמושיע את ישראל.
 15 "ויאמר בלדכן את העבריות וגו'", שואלת הגמרא, מאי
 16 'אבנים'. ומשיבה, אמר רבי חנן, סימן גדול מסר להן פרעה
 17 למיילדות, שעל ידי זה ידעו שהולכת האם ללדת, ולא תוכל
 18 להכחיש ולומר שהולד היה נפל, אמר להן, בשעה שפורעת האשה
 19 לילד ירכותיה מצטננות כאבנים. ואת דאמר - יש מי שאמר
 20 שלפיכך נקרא המשבר שילדות עליו האשה 'אבנים', כדכתיב
 21 "וארד בית היוצר - אומן עושה חרס, והנה הוא עשה מלאכה על
 22 האבנים - כלי המיוחד לעשיית כלי חרס", כלומר, מה יוצר זה, ירד
 23 מכאן ירד מכאן, וסדן - עץ עבה שעליו מייצר ומעצב האומן את
 24 כלי החרס באמצע, אה אשה ירד מכאן וירד מכאן והולד
 25 באמצע.
 26 "אם בן הוא והמתן אותו", אמר רבי חנינא, סימן גדול מסר להן
 27 פרעה למיילדות, שיוכלו לראות מיד אם הולד בן או בת, ולא יוצרכו
 28 להגביהו ולבודקו, בן נולד כשפניו למטה - כדרך תשמישו, בת
 29 פניה למעלה - כדרך תשמישה.
 30 "ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו'",
 31 שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'אליהן', להן מיכע' ליה - היה לו לומר
 32 כלשון שנכתב בשאר הפרשה. אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מלמד
 33 שתקעו פרעה למיילדות לדבר עבירה - לבוא עליהן ולא נתבעו -
 34 ולא הסכימו.
 35 "ותחיי' את הילדים", תניא, מכך שלא נאמר "ולא המיתו" את
 36 הילדים, אלא "ותחיי", יש ללמוד שלא היין שלא המיתו אותן
 37 המיילדות, אלא שהיו גם מספיקות להם מים וזון, ועל זה טען
 38 להן פרעה, לא די שלא המיתן אותן, אלא אתן אף מספקות להם
 39 מזון.
 40 "ותאמרן המילדת אל פרעה כי לא כנשים כי חיות הנה וגו'",
 41 שואלת הגמרא, מאי 'חיות', אילימא חיות ממש - מיילדות, אטו
 42 חיה מי לא צריכה חיה אחרת שתילד אותה. ומשיבה, אלא כך אמרו לו,
 43 אומה זו - ישראל בחיה נמשלה שאינה זוקקה למיילדת, וכן אומה
 44 זו יולדת תחת התפוח בסיוע מלאך משמים, ואף מספק לילדיהם שני
 45 עיגולי מזון שמהם הם זונים. מבאר הגמרא היכן נמשלו ישראל
 46 לחיה, והנה, שנאמר "גור ארבה יהודה". הן, שנאמר "יהי דן
 47 נחש". נפתלי, שנאמר "נפתלי אלה שלחה". יששכר, שנאמר
 48 "יששכר חמר גרם". יוסף, שנאמר "בבור שור". בנימין, שנאמר
 49 "בנימין ואב ימרה". דכתיב ביה כתיב ביה - מי מהשבעים שנכתב
 50 בו שנקרא בשם בהמה וזיה, הרי כתוב בו, ודלא כתיב ביה - ואף
 51 מי שלא כתוב לגביו בפירוש, כתיב (ביה) - הרי כל כנסת ישראל
 52 נמשלו לחיות, שנאמר "מה אמך לבאי בן אריות רבצה וגו'".

1 בפרך, מבאר הגמרא מהו 'בפרך', רבי אלעזר אמר פשה רך -
 2 משכו אותם בדברים רכים ובשכר, עד שהרגילום בעבודה, רבי
 3 שמואל בר נחמני אמר בפרכה - העבידום בחזקה בעבודת פוך
 4 השוברת את הגוף והמתנינים. 'וימררו את תיחם בעבדה קשה
 5 בחמר ובלבנים וגו'", אמר רבא, בתחילה שיעבדום בחומר
 6 ובלבנים, ולכסוף "ויבכל עבדה בשדה", ולבסוף, את כל
 7 עבודתם, דהיינו בכל מיני עבודה. "את כל עבודתם אשר עבדו
 8 בתם בפרך", אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, ביאור
 9 הפסוק, שהיו מחליפין המצרים לישראל מלאכת אנשים לנשים
 10 ומלאכת נשים לאנשים. ומבאר הגמרא, ולמאן דאמר נמי התם
 11 - ואף רבי אלעזר המפרש את הפסוק 'ויעבידו מצרים וגו' בפרך -
 12 פשה רך, הכא ודאי - בפסוק זה יפרש שביאור המילה "בפרך" הוא
 13 בפרכה, בעבודת פוך, שהרי במפורש נאמר כאן "וימררו את
 14 חייהם".
 15 דרש רב עזריא, בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו
 16 ישראל ממצרים קודם זמנם, ומה היה מעשיהם, בשעה שהולכות
 17 לשאוב מים, היה הקדוש ברוך הוא מומן להם דגים קטנים
 18 כבדיון, ושואבות בכדים מחצה מים ומחצה דגים, ובאות
 19 ושופות - מושיבות על גבי הכירה שתי קרייות, אחת של מים
 20 חמין, כדי לרחוץ רגלי בעליהן בשדה, ואחת של דגים, ומוליכות
 21 אותן אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסבות אותן,
 22 ומאבילות אותן ומשקות אותן, ונקקות להן בין שפתים - בין
 23 מיצרי השדות, במקום צנוע, שנאמר "אם תשכבון בין שפתים
 24 וגו'", כלומר שהיו שוככות ונוקקות לבעליהן בין גבולות השדה.
 25 מוסיפה הגמרא, "תשכבון בין שפתים" - בשכר שלא נתנו
 26 נשים שבאותו הדור עניהם למצוא חן באחרים להזיק להם, ונוקקו
 27 רק לבעליהן, וכו' ישראל לביות מצרים - זכו למציאת חן בעת
 28 שבאו לשאול כלי כסף וכלי זהב משכיניהם המצרים, ועל ידי כן זכו
 29 לביות מצרים, שנאמר בהמשך הפסוק, "בנפי יונה - כנפיה של
 30 ישראל, המשולה ליונה, נחפה בכסף - מחזופת בכסף, ואברותיה
 31 בירקרק חרוין" - וכנפיה מחופות בזהב.
 32 ובינון שמתעברות - לאחר שהיו מתעברות, היו באות לבתיהם,
 33 ולא שימשו עוד, ובינון שמינעו זמן מולדתהן - זמן לידתהן, היו
 34 הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, מפחד המצרים, שנאמר
 35 "תחת התפוח עזרתיה" - לצאת ממעי אמך וגו', והקדוש ברוך
 36 הוא היה שולח משמי מרים מי שמינעו ומשפיר אותן - מלאך
 37 שמנקה ומעמיד את איבריהם בתנה זו - כילדת שמשפרת את
 38 הולד, שנאמר "ומולדותיה - ההולדה שלך, ביום הולדת אתך -
 39 ביום שנולדת, לא ברת שרך - לא היו לך מיילדות לחתוך טבור
 40 הולד, וכמים לא חצת למשע" - ולא מי שירחץ במים כדי
 41 להחליק את הבשר וגו', והקדוש ברוך הוא סיפק כל הצרכים הללו.
 42 ומלמט לה המלאך שני עגולין - כעין ככרות עגולים, אחד של
 43 שמן - לטיבה, ואחד של דבש - להנקה, שנאמר "וינקהו דבש
 44 מסלע ושמן וגו'", ובינון שמפירין בתן מצרים - וכיון שהיו
 45 המצרים רואים את התינוקות, היו באין להורגן, ונעשה להם גם
 46 ונלעין פקרקע, ועברו המצרים שהוא מעשה כשפים, ומביאין
 47 שוורים וזורשין על גבן, כדי שייכנסו בעומק, שאין הכשפים
 48 שולטים שם, שנאמר "על גבי חרשו הרים וגו'". לאתר שהולכין
 49 המצרים, היו התינוקות מבצבצין ויוצאין מהקרקע כעשב השדה,
 50 שנאמר "דכבה כצמח השדה נתתיה" - עשיתי לכם נס שהייתם
 51 גדלים מן הארץ כצמח השדה. ובינון שמתגדלין אותם התינוקות,
 52 היו באין עדרים עדרים - קבוצות קבוצות לבתיהן, שנאמר בהמשך
 53 הפסוק, "ותרבי ותגדלי ותבאי - לבית אבין, בעדי עדרים" אל

20 מְמַאֲרֵת הָיָה - ויאמרו עליהן שבאמת זינו אֵלָא שְׁתַּלְּחָ לְהָן זְכוּת -
 21 מזה שלא ארע להן דבר זהו מחמת זכות שבידם. וקשה, וְאִם אֵיתָא
 22 - אם נאמר כרב ששת, מחמת דין זה שאם יִשׁ לָהּ עֲדִים בְּמִדְיַת
 23 הָיָם אין המים בודקים אותה, נְמִי נמצא אֵתָה מוֹצִיא שָׁם רַע עַל
 24 הַמְּהוּרֹת שְׁשָׁתוּ ולא ארע להן דבר משום שלא זנו, וְהָן אוֹמְרִים
 25 מְמַאֲרֵת הָיָה - ויאמרו עליהן שבאמת זינו, אֵלָא שְׁשֵׁי לְהָן עֲדִים
 26 בְּמִדְיַת הָיָם - מזה שלא ארע להן דבר, זהו משום שאין המים
 27 מועילים לבדוקן כיון שיש עדים שיודעים שזינו. אלא מוכח מדברי
 28 רבי שמעון שהמים בודקים גם במקרה שיש עדים שיודעים שזינתה,
 29 וקשה על רב ששת. מתרצת הגמרא, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן קָאֲמַרְתָּ - וכי
 30 מרבי שמעון אתה מוכיח שלא כדברי רב ששת, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן
 31 מְדַזְכְּרֵת לָא תִּלְיָא עֲדִים נְמִי לָא תִּלְזוּ - לדעת רבי שמעון הסובר
 32 שאף אם יש בידה זכות מועילים המים לבדוקה, והוכיח דבריו, שאם
 33 לא כן יצא לעז על נשים כשרות, אכן גם באופן שיש עדים שיודעים
 34 שזינתה המים בודקים אותה. ורב ששת אמר את דינו לדעת רבי
 35 ורבנן שלא חששו לעז זה.
 36 מקשה הגמרא על רב ששת, מְתִיב רב שנינו במשנה להלן, וְאֵלָּו
 37 שְׁמַנְחֹתֶיהֶן נְשָׂרְפֹת - אלו הן הנשים הסוטות ששורפים את
 38 מנחותיהן, ולא ניתן לפדותן או להוציאן לחולין.

1 והולכת מזמן שתיית המים, אלא שלרבי סופה שמתה באותה מיתה,
 2 ולרבנן מתה במיתה רגילה. והנה במשנתנו לגבי סוטה שבאו עדים
 3 שזינתה לאחר שכבר שנתה, לא מבואר שהאשה התנוונה לאחר
 4 שתית המים, ולכן הוכיח רב ששת שאם יש עדים שיודעים שזינתה
 5 אין המים בודקים אותה, שאם המים בודקים אותה אלא שאשה זו
 6 היתה לה זכות, מדוע לא התנוונה, שהרי התבאר שגם אם יש לה
 7 זכות היא מתנוונת. וְרַב יוֹסֵף קָבַר, לְרַבִּי הוּיָא מְתַנְוֵנָה - רק לרבי
 8 היא מכישה והולכת, אך לְרַבִּינָן לָא הוּיָא מְתַנְוֵנָה - אלא מפני
 9 הזכות לא ניכר עליה דבר. וממילא אין להוכיח מהמשנה, שלעולם
 10 יתכן שהמים בודקים אותה גם באופן שיש עדים, ומה שלא אירע לה
 11 דבר הוא משום שהיתה לה זכות.
 12 מקשה הגמרא על רב ששת, מְתִיב רב שנינו במשנה
 13 שם רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר אֵין זְכוּת תוֹלָה בְּמִים הַמְּרִים - חולק על
 14 רבי ורבנן, וסובר שאין זכות של האשה מועילה כלל למנוע ממנה
 15 את העונש הראוי לבוא על ידי המים המרים, וְאִם אֵתָה אוֹמֵר זְכוּת
 16 תוֹלָה בְּמִים הַמְּרִים - אם תאמר שזכות מועילה שלא תענש, נמצא
 17 מְדַחָה אֵתָה אֵת הַמִּים בְּפָנֵי כָּל הַנְּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת - הסוטות לא
 18 יפחדו מלשתות את המים. ועוד, וְאֵתָה מוֹצִיא שָׁם רַע עַל
 19 הַמְּהוּרֹת שְׁשָׁתוּ ולא אירע להן דבר משום שלא זנו, וְהָן אוֹמְרִים

אגרות קודש

ב"ה, ה' ניסן, תשי"ז
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ב אדי"ש והקודמיו.

במה שכותב אודות התוצאות משתית ארבע כוסות, - יש לשאול דעת רופא שבודאי יורהו דרך להכנת היין באופן שלא יגע בבריאותו ובמילא יבטלו התוצאות אודותן כותב.

במ"ש אודות המחשבות של הסבתא שלו שתליט"א, שמצירת במחשבתה ענינים המבולבלים - יש לבדוק המזווזות בחדרה, וכן שתפריש בכל יום בבקר איזה פרוטות לצדקה, ומתאים לעניני תקרא או יספרו לה לפני הליכתה לישון, מסיפורי נשיאנו הקי' וסיפורי חסידים בכלל, ובטח אומרת קריאת שמע שעל המטה עכ"פ פרשה ראשונה וברכת המפיל.

בודאי ישנה תכנית מסודרה לניצול ימי חג הפסח הבע"ל לעניני יהדות בכלל ולהפצת המעינות חוצה ביחוד, והוא מהפעילים בזה, ומעורר גם את חבריו לפעולות בזה.

בברכה שהשי"ת ישמור את הוריו שליט"א בכ"מ שהם ויוצאים בחסד וברחמים מן המיצר אל המרחב ובברכה לחג פסח כשר ושמח ולבשו"ט.

המשך ביאור למסכת סוטה לימי ספירת העומר ליום עשרה ימים לעומר עמ' א

מאדם מסויים ואת מקודשת לו, אָמְרָה לִיה יתוּמָה אָנִי – אבי מת
 בהיותי קטנה, והשיאוני אחי ואמי, ואין להם זכות להשיאני, ולכן
 נישואי לער ואונן לא היו נישואין גמורים ואיני אסורה עליך כדן
 כלה לחמיה. אמר לה יהודה, שָׁמָּא טַמְאָה אַתְּ – שמא נדה את,
 אָמְרָה לִיה מְהוּרָה אָנִי.
 מאחר שהביאה הגמרא לעיל שישיבה תמר במקום בו היה אברהם
 מכניס אורחים, מביאה דרשות אודות הכנסת האורחים של אברהם.
 "וַיִּשְׁע אִשָּׁל בְּכֹאֵר שָׁבַע", אָמַר רִישׁ לְקִישׁ מְלַמֵּד שְׁעֵשָׂה אַבְרָהָם
 פָּרְדָּם וְנָטַע בוּ כֵל מִיְנֵי מְגִידִים – מיני פירות מתוקים, כדי שיהנו
 מהם העוברים ושבים. נחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה, חָד אָמַר
 שאשל הוא פֶּרְדָּם, וְחַד אָמַר שְׁהוּא פּוֹנְדֵק – אכסנייה, וכונת הפסוק
 לומר שבנה שם אברהם פונדק להכניס אורחים שילוו בו. שואלת
 הגמרא, בְּשֵׁלָמָא לְמָאן דְּאָמַר שאשל הוא פֶּרְדָּם, תִּינּוּ דְכִתְיִב –
 מובן מה שכתוב בפסוק "וַיִּשְׁע", שבאילנות שייכת נטיעה, אֵלָּא
 לְמָאן דְּאָמַר פּוֹנְדֵק, מָאן "וַיִּשְׁע". מתרצת הגמרא, מצינו לשון
 נטיעה באוהלים, בְּרַכְתִּיב "וַיִּשְׁע אֵהְיָ אֲפָרְנוּ וְגו'".
 נאמר בהמשך הפסוק, "וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עֹלָם", אָמַר רִישׁ
 לְקִישׁ, אֵל תִּיקְרִי "וַיִּקְרָא", שאברהם עצמו קרא בשם ה',

היתה בירידה, ואחת מהם היתה בעליה. רַב פִּפְאָ אָמַר – מיישב
 באופן נוסף, חָדָא תְמַנְה הוּאִי – באמת היתה רק עיר אחת שנקראת
 תמנת, אלא שהיתה ממוקמת באמצע צלע הר, דְאֵתִי מְהֵאִי גִיסָא
 – לבא מצד זה היתה זו יְרִידָה, וְדֵאֵתִי מְהֵאִי גִיסָא – ולבא מצד
 האחר, היתה זו עֲלִיָה, כְּגוֹן יְרִידָתָא, וְכִי בִאֲרִי, וְשׁוּקָא דְנָרְשׁ.
 הגמרא מביאה פסוקים נוספים בענין תמר לדרושם. "וְתִשָּׁב בְּפִתַח
 עֵינַיִם", אָמַר רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי, מְלַמֵּד שֶׁחֲלָכָה תִמְר וַיִּשָּׁבָה לָהּ
 בְּפִתְחוֹ – בפתח ביתו, שָׁל אַכְרְהֵם אֲבִינוּ, שהוא מקום שָׁכַל
 הַעֵינַיִם צוֹפֹת לְרֵאוֹתָיו מְרֹב חֵיבָה. רַבִּי חֲנִין אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי, אֵין
 צוּרָךְ לְדִרוּשׁ כֵּךְ, אלא מתפרש כפשוטו, מקום הוא שְׁשֻׁמוּ עֵינַיִם,
 וישבה תמר בפתחו של אותו מקום, וְכֵן הוּא אֹמְרָ – מצינו שהיה
 מקום בשם זה, שנאמר "תְּפִיחַ וְהַעֵינַיִם". רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַחֲמֵי
 אָמַר – דורש את הפסוק באופן שונה, "פתח עיניי" היינו שְׁנַתְנַה
 תִּמְר עֵינַיִם – פתחי היתר, לְרַבְרִיחַ, כְּשֶׁתְּבַעֲהָ יהודה, ואמרה לו
 שאין חשש עבירה במה שיבוא עליה. ומבאר, שכאשר אָמַר לָהּ
 יהודה, שָׁמָּא נְכַרִּית אַתְּ, אָמְרָה לִיה תִּמְר וַיִּזְרֵת אָנִי – איני עובדת
 עבודה זרה, ואף מקיימת שבע מצוות בני נח. אמר לה יהודה, שָׁמָּא
 אַשְׁתַּי אִישׁ אַתְּ וְאֵת אִסוּרָה עֲלִי, אָמְרָה לִיה פְּנוּיָה אָנִי, ואם כן אני
 מותרת לך. אמר לה יהודה, שָׁמָּא קִיבֵל כֶּךְ – עבורך, אָבִיךָ קִידוּשֵׁין

המשך ביאור למסכת סוטה לימי ספירת העומר ליום אחד עשר לעומר עמ' א

חזרת הגמרא לענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, וְנִגְלַחֵם כְּגוֹ
 וְעָלָה מִן הָאֲרִיץ", שואלת הגמרא, וְעָלִינוּ מִיַּבְעֵי לִיה, שהרי פחדם
 של המצרים היה פן יגרשום ישראל, ויצטרכו הם לעלות מארצם.
 מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא, כְּאֲדָם שְׁמִקְלָל אַתְּ.
 עֲצָמוּ וְתוֹלָה אַתְּ קָלְלָתוֹ בְּחִבְרֵי – שהתכוונו אכן שהם עצמם
 יצטרכו לעלות, אלא שאמרו כן על ישראל.
 "וַיִּשְׁמְעוּ עֲלָיו שְׂרֵי מִסִּים", שואלת הגמרא, עֲלִיהֶם מִיַּבְעֵי לִיה –
 שהרי על ישראל מינו שרי מיסים. מתרצת הגמרא, תִּנְאָ רַבִּי רַבִּי
 אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, וַיִּשְׁמְעוּ עֲלָיו – היינו על פרעה, מְלַמֵּד
 שְׁחֵבִיאֵי מְלָכִין – דפוס שבו מייצרים את הלבינים, וְתָלוּ לוֹ לְפִרְעָה
 בְּצִבְאוֹרָיו, וְכֵל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שָׁאֲמַר לָהֶם אִיסְמִינִים אָנִי –
 ממונק אני ואיני יכול לעשות מלאכה, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיסְמִינִים
 אַתְּהָ יוֹתֵר מִפְּרָעָה הַמְשַׁתַּחֲאָף אָף הוּא בעשיית המלאכה. לפי דרשה
 זו מוסיפה הגמרא לדרוש, "שְׂרֵי מִסִּים" – דְּכֶךְ שְׁמִשִּׁים (לְבָנִים),
 המלכן תתלו לפרעה היה דבר המרגיל ומשים את הבריות בעבודה.
 כיוצא בזה יש לשאול על הפסוק "לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלֹתָם", וְעֲנֹתָם
 מִיַּבְעֵי לִיה, אלא יש לבאר, לְמַעַן עֲנֹתוֹ – לְפִרְעָה – בְּסִבְלֹתָם
 דִּישְׂרָאֵל – המצרים עינו את פרעה כדי שכתוצאה מכך אף ישראל
 יטו שכמם לסבול ולעבוד.
 "וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנֹת לְפִרְעָה", רַב וְשְׁמוּאֵל נִחְלְקוּ בביאור הפסוק,

חזרת הגמרא לענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, וְנִגְלַחֵם כְּגוֹ
 וְעָלָה מִן הָאֲרִיץ", שואלת הגמרא, וְעָלִינוּ מִיַּבְעֵי לִיה, שהרי פחדם
 של המצרים היה פן יגרשום ישראל, ויצטרכו הם לעלות מארצם.
 מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא, כְּאֲדָם שְׁמִקְלָל אַתְּ.
 עֲצָמוּ וְתוֹלָה אַתְּ קָלְלָתוֹ בְּחִבְרֵי – שהתכוונו אכן שהם עצמם
 יצטרכו לעלות, אלא שאמרו כן על ישראל.
 "וַיִּשְׁמְעוּ עֲלָיו שְׂרֵי מִסִּים", שואלת הגמרא, עֲלִיהֶם מִיַּבְעֵי לִיה –
 שהרי על ישראל מינו שרי מיסים. מתרצת הגמרא, תִּנְאָ רַבִּי רַבִּי
 אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, וַיִּשְׁמְעוּ עֲלָיו – היינו על פרעה, מְלַמֵּד
 שְׁחֵבִיאֵי מְלָכִין – דפוס שבו מייצרים את הלבינים, וְתָלוּ לוֹ לְפִרְעָה
 בְּצִבְאוֹרָיו, וְכֵל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שָׁאֲמַר לָהֶם אִיסְמִינִים אָנִי –
 ממונק אני ואיני יכול לעשות מלאכה, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיסְמִינִים
 אַתְּהָ יוֹתֵר מִפְּרָעָה הַמְשַׁתַּחֲאָף אָף הוּא בעשיית המלאכה. לפי דרשה
 זו מוסיפה הגמרא לדרוש, "שְׂרֵי מִסִּים" – דְּכֶךְ שְׁמִשִּׁים (לְבָנִים),
 המלכן תתלו לפרעה היה דבר המרגיל ומשים את הבריות בעבודה.
 כיוצא בזה יש לשאול על הפסוק "לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלֹתָם", וְעֲנֹתָם
 מִיַּבְעֵי לִיה, אלא יש לבאר, לְמַעַן עֲנֹתוֹ – לְפִרְעָה – בְּסִבְלֹתָם
 דִּישְׂרָאֵל – המצרים עינו את פרעה כדי שכתוצאה מכך אף ישראל
 יטו שכמם לסבול ולעבוד.
 "וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנֹת לְפִרְעָה", רַב וְשְׁמוּאֵל נִחְלְקוּ בביאור הפסוק,

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום חמישה ימים לעומר עמ' א

להתגאות. ולמה נקרא בשר האדם בשם בְּשָׂר, שנרמז בראשי
 התיבות, שלאחר מות האדם יש לו בְּשׂוּשָׁה – ביום הדין, ס' דוּחָה – גופו
 סרוח ור' מ'ה – שגופו מאכל לתולעים. אֵיבָא דְאָמְרִי שבאות ש'
 בשם בשר נרמזת המילה שְׂאוּל – שסופו של האדם להיות בקבר. ואין
 לפרש שנרמזת המילה סרוחה, משום דְכִתְיִב בְּשָׂר בְּשֵׁין ולא בשין.
 אָמַר רַב אִשִּׁי כֵּל אֲשֵׁי שׁוּשׁ בּוּ נְפוֹת הָרוּחַ לְפִינָה – מתמעט
 מחשיבותו ונעשה פחות שבאנשים, שְׁנַאֲמַר לגבי נגעים

שנרפא. אבל כאשר כתוב על אָדָם שיש בו נגע לא כְּתִיב בִּיה וְנִרְפָּא.
 ולומדים מכך שמי שהוא רך ועניו כבשר יש רפואה למכאוביו, אך מי
 שלבו קשה באדם, כלומר כאדמה, אין רפואה למכאוביו.
 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, למה נקרא האדם בשם אָדָם, משום שנרמז בראשי
 התיבות של שם זה, שהאדם יש בו אָפֶר – יסודו מעפר, דָם – שגורם
 למחלות רבות ור' מ'ה – שכאשר היא מתגברת על האדם בא חולי
 ומכאוב על האדם, כלומר שהאדם כולו הבל ושפלות ולכן אין לו

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום שבעה ימים לעומר עמ' א

11 בגדיה מזמת המשיכה, נקְרְעו ואינו מקפיד על כך, ואם נפְרְמו –
 12 ואף אם נפרמו לקרעים רבים, נפְרְמו, וכך מושך הכהן את בגדה עַד
 13 שהיא מְגַלָּה אֶת לְבָהּ, וכן, וְסוֹתֵר אֶת שְׁעָרָה – מתיר הכהן את
 14 שערה מקשירתו לאחר שגילה את שערה, כדי לנוולה ויגרום לה
 15 שתודה. רַבִּי יְהוּדָה חולק וְאוֹמֵר, שֶׁאִם הָיָה לָבָה נֹאֵה לֹא הָיָה
 16 מְגַלָּהּ, וְאִם הָיָה שְׁעָרָה נֹאֵה לֹא הָיָה סוֹתֵר, כדי שלא יתגרו בה
 17 הכהנים. אם הָיְתָה מְתַפְסָה פְּלִבְנִים – אם היתה לבושה בגדים
 18 לבנים, מְכַסֶּה בְּשָׁחוּרִים – מלבישים לה בגדים שחורים כדי לנוולה.
 19 וכן אם הָיָה עָלֶיהָ כְּלִי יָהֵב – תכשיטי זהב,

1 ובפני משפחתה, שבביל שתודה. אִם השתכנעה האשה להודות
 2 וְאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי – שזינתה תחת בעלה, הרי היא שוֹבֶרֶת כְּתוּבָתָהּ
 3 – כותבת שובר שזינתה והפסידה את כתובתה, וְיוֹצֵאת מבעלה בגט.
 4 וְאִם אַף לאחר כל מה שאמרו לה, עמדה על דבריה וְאָמְרָה טְהוֹרָה
 5 אֲנִי, הִיא מְעַלֵּין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמּוֹרָח – השער החיצוני של הר הבית,
 6 שְׁעַל פְּתַח שְׁעַר נִקְנוֹר – ומשם לשער העזרה הנקרא שער ניקנור,
 7 שְׁשָׁם הוּא הַמְקוֹם שבו הִיוּ מְשַׁקְּזִין אֶת הַפּוֹטוֹת, וְמִטְהַרְרִין אֶת
 8 הַיּוֹלְדוֹת – שהיו עומדות שם היולדות בשעה שמקריבים את קרבן
 9 טהרתם, וְמִטְהַרְרִין אֶת הַמְּצוֹרְעִין – מזים את הדם על ידם ורגלם.
 10 וְכֵהֵן אוֹתוֹ בְּכַנְיָהּ – בפתח הצואר, ומושך כלפי מטה, אִם נִקְרְעוּ

1 המשך ביאור למסכת סוטה לימי ספירת העומר ליום עשרה ימים לעומר עמ' ב

12 – שמונת הפעמים שאמר דוד את המילה "בני", לָמָּה – מדוע אמרם.
 13 ומי שבת, שְׂבָעָה – שבע פעמים, דְּאִסְקִיָּה – שהעלהו דוד על ידי כך
 14 מְשַׁבְּעָה מְדוּרֵי גֵיהֶנֶם, וְאִידֶךָ – והפעם הנוספת, אִיכָּא דְאָמְרִי
 15 דְקָרִיב רִישָׁיה לְגַבִּי גּוֹפִיָּה – שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו, ועל
 16 ידי אמירתו "בני" קירב דוד את ראשו לגופו. וְאִיכָּא דְאָמְרִי
 17 דְאִיִּיתֵיה לְעֵלְמָא דְאִתֵּי – שעל ידי כך הביאו לעולם הבא.
 18 נאמר בפסוק, וְאֶבְשָׁלוֹם לָקַח וַיִּצַב לוֹ בְּחִיּוֹ את מצבת אשר בעמק
 19 המלך וגו', שואלת הגמרא, מָאֵי לָקַח, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ שֶׁלָּקַח
 20 אבשלום מִקֶּח רַע לְעֵצְמוֹ. וממשיכה הגמרא לדרוש לפי זה את סוף
 21 הפסוק, אֵת מִצְבַּת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ וְגו', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַר
 22 פָּפָא, 'בעמק המלך' היינו פְּעָצָה עֲמוּקָה שֶׁל מְלִכּוֹ שֶׁל עוֹלָם,

1 את שערותיו]. תָּנָא דְבֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה שהיה
 2 אבשלום תלוי בין שמים וארץ נִבְקַע שְׂאוֹל – נפער הגיהנם
 3 מִתְהַתֵּיו, ולכן לא יכל לחתוך שערות ראשו כיון שהיה נופל
 4 בשאול.
 5 הגמרא מוסיפה לבאר את המשך הפסוקים האמורים במוות אבשלום.
 6 כאשר הודיעו לדוד אודות מות בנו, נאמר בפסוק 'וַיִּרְצֵוּ – ויחרד,
 7 הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל עֵלְיֹת הַשְּׁעָר – על עליית שער העיר, וַיִּבֶה וַיִּבֶה
 8 אָמַר בְּלִבּוֹ, בְּנֵי אֶבְשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי [אֶבְשָׁלוֹם], מִי יִתֵּן מוֹתִי אֲנִי
 9 תְּחַתִּיךָ – הלוואי והייתי אני מת במקומך, אֶבְשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי. ונאמר
 10 עוד שם, וְהַמֶּלֶךְ לֹאֵם – כיסה את פניו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ בְּקוֹל גְּדוֹל,
 11 בְּנֵי אֶבְשָׁלוֹם אֶבְשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי, שואלת הגמרא, הֲנִי תְּמַנִּיא בְּנֵי

2 המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום שמונה ימים לעומר עמ' א

5 הסתירה בדברי רבי יהודה, אבל לא תירץ את הסתירה בדברי רבנן.
 6 אֵלָּא אָמַר רַבָּא דְרַבִּי יְהוּדָה אֲדַרְבֵּי יְהוּדָה לֹא קָשְׁיָא, כְּדִשְׁנִין –
 7 כמו שחילק רבה בין היוצאת להיסקל שהיא מתה מיד, לבין סוטה
 8 שאם היא טהורה ותצא זכאית יבואו הרואים להתגררות בה.

1 יהודה שיתגרו ממנה הרואים.
 2 מקשה הגמרא, אָמַר רַבָּא, דְרַבִּי יְהוּדָה אֲדַרְבֵּי יְהוּדָה קָשְׁיָא דְרַבְּנָן
 3 אֲדַרְבֵּנָן לֹא קָשְׁיָא – וכי הסתירה שהקשתה הגמרא הייתה רק
 4 בדברי רבי יהודה ולא בדברי רבנן, כלומר, אמנם תירץ רבה את

3 המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום תשעה ימים לעומר עמ' ב

18 שמשון חשק להינשא לנכרית, לְפִיכָּה נִתְּלוֹ חִיּוֹ בְּדָבָר טְמֵא – לכן
 19 כשהלך למות מצמא, נעשה לו הנס על ידי לחי החמור שהוא דבר
 20 טמא.
 21 דורשת הגמרא את הפסוק על שמשון 'וַתְּחַל רוּחַ ה' לְפַעֲמוֹ במחנה
 22 דן בין צרעה ובין אשתאול וגו'. אָמַר רַבִּי חֲמָא כְּרַבִּי חֲנִינָא, חֵלְתָה
 23 – התקיימה נְבוֹאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ, דְבַתִּיבֵי שֶׁהִתְנַבֵּא יַעֲקֹב יְהִי דָן
 24 נְחֹשׁ עַלִּי דָרָךְ' – והולך על שמשון שהיה משבט דן. לְפַעֲמוֹ כְּמַחֲנֵה
 25 דָן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְבִי רַבִּי אֲמִי מְלַמֵּד שְׁהִיְתָה שְׂכִינָה
 26 מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו – מלווה אותו כּוּזָו – כמו פעמון הקשור לאדם,
 27 ונלמד מכך שְׂכִינָתֵי רַבָּא – אצל שמשון לְפַעֲמוֹ כְּמַחֲנֵה דָן, וְכַתִּיב
 28 הָתָם – לגבי המעיל של כהן גדול 'פְּעֻמָּן וְרִימֹן'. יְבִין צְרָעָה וּבִין
 29 אֲשֶׁתְּאוּל, אָמַר רַבִּי אֲסִי צְרָעָה וְאֲשֶׁתְּאוּל שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים הִיוּ
 30 – כך שם של ההרים, וְעַקְרָן שְׂמִשׁוֹן וְסַחֲנָן זֶה בָּהֶן.
 31 דורשת הגמרא את דברי המלאך על שמשון, 'וְהוּא יִחַל לְהוֹשִׁיעַ
 32 אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים', מהו הלשון 'יחל', אָמַר רַבִּי חֲמָא כְּרַבִּי
 33 חֲנִינָא

1 אֲנִי מִבְּטָן אִימִי אִם גּוֹלְחִתִּי וְסַר מִמְּנִי כּוּחִי, אָמְרָה הַשְּׂתָא וְדָא'
 2 קוֹשְׁטָא קָאֲמַר – עכשיו ודאי הוא אומר אמת, ולכן מזכיר שם
 3 שמים. 'וַיְהִי כִי הִצִּיקָהּ לוֹ בְּכַרְבֵּיהָ כָּל תְּמִים וְתֵאלֶצְהוּ' – דלילה
 4 הציקה לשמשון ואילצה אותו לומר לה במה כוחו, שואלת הגמרא,
 5 מָאֵי וְתֵאלֶצְהוּ – איך אילצה אותו. ומשיבה אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְבִי
 6 רַבִּי אֲמִי, בְּשַׁעַת גְּמַר בְּיָאָה – שתאוות האדם גדולה, נִשְׁמַמְתָּ
 7 מִתְהַתֵּיו שלא יוכל לסיים את המעשה, ואז אילצה אותו לומר לה.
 8 כשהתגלה המלאך למנוח ואשתו לבשר להם שילד להם בן, הוזהיר
 9 את אשת מנוח ואמר לה, 'וְעַתָּה הַשְּׁמַרִי נָא וְאֵל תִּשְׁתִּי וְזֶן וְשִׁבֵר
 10 וְאֵל תֹּאכְלִי כָּל טְמֵא כִי הֵנָּה הִרָה ויולדת בן', שואלת הגמרא, מָאֵי
 11 כָּל טְמֵא – מה הם הדברים הטמאים שהוזהיר אותה לא לאכול, וְתוֹ
 12 עַד הַשְּׂתָא דְבָרִים טְמֵאִים קָאֲכֹלָה – ועוד יש להקשות, וכי עד
 13 עכשיו היא אכלה דברים טמאים. משיבה הגמרא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק
 14 דְבִי רַבִּי אֲמִי, דְבָרִים הָאֵסוּרִים בְּנוֹר – שלא רק מיין תשמר, אלא
 15 אפילו ממים ששרו ביין, וכדומה. 'וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר
 16 בְּלָחִי' – נעשה לשמשון נס בשעה שהיה צמא מאד, ומלחי החמור
 17 יצאו מים, אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְבִי רַבִּי אֲמִי הוּא אֵיזָה לְדָבָר טְמֵא –

נביאים

יחזקאל פרקמו י"ב

וְכִי־יִתֵּן מִתְּנָה מִנְחָלְתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהִיתָה לוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לְנִשְׂיָא אֲךְ נִחְלָתוֹ בְּנֵי לָהֶם תְּהִיָּה: יח וְלֹא־יִקַּח הַנְּשִׂיא מִנְחָלַת הָעָם לְהוֹנֵתֶם מֵאַחֲזוֹתֶם מֵאַחֲזוֹתוֹ יִנְחַל אֶת־בְּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִפְצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאַחֲזוֹתוֹ: יט וְיִבְיֹאֲנִי בְּמִבּוֹא אֲשֶׁר עַל־פִּתְחֵי הַשַּׁעַר אֶל־הַלְשָׁכוֹת הַקִּדְשׁ אֶל־הַפְּהָנִים הַפְּנוּת צְפוֹנָה וְהִנְהִיִּשְׁם מְקוֹם (בִּירְכָתֶם) בִּירְכָתֶיךָ יְמָה: כ וַיֹּאמֶר אֵלַי זֶה הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְשְׁלוּ־שָׂם הַפְּהָנִים אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַחֲטָאֵת אֲשֶׁר יֵאָפוּ אֶת־הַמִּנְחָה לְבִלְתִּי הוֹצִיא אֶל־הַחֲצֵר הַחִיצוֹנָה לְקִדְשׁ אֶת־הָעָם: כא וַיֹּצִיאֲנִי אֶל־הַחֲצֵר הַחִיצוֹנָה וַיַּעֲבִירֵנִי אֶל־אַרְבַּעַת מְקֻצְעֵי הַחֲצֵר וְהִנֵּה חֲצֵר בְּמֻקְצָע הַחֲצֵר חֲצֵר בְּמֻקְצָע הַחֲצֵר: כב בְּאַרְבַּעַת מְקֻצְעוֹת הַחֲצֵר חֲצֵרוֹת קְטָרוֹת אַרְבָּעִים אֹרֶךְ וּשְׁלֹשִׁים רָחֵב מִדָּה אַחַת לְאַרְבַּעַת מְקֻצְעוֹת:

רש"י

החיצונית לצפון ופתחים היו להם לאויר העשרים: בירכתים ימה. בסוף הלשכות למערב: (כ) לבלתי הוציא. כמו להוציא שקדשי קדשים נפסלין ביוצא: לקדש את העם. ת"י לאתערבא עם עמא: (כא) מקצוע. אנגל"אש בלע"ז: (כב) חצרות קטורות. שנינו במסכת מדות אין קטורו' אלא שאינו מקורות ושם מפרש מה היו משמשות: מהקצעות. בזוית מקצעות החצר:

(יז) שנת הדרור. שנת היובל: ושבת. כמו ושבה: אך נחלתו בניו להם תהיה. כמו אך לבניו תהיה נחלתו ולא נתן לצמיתות לאחר: (יט) ויביאני במבוא. דרך האמה שבזוית בית החליפו' שנכנסין בו לאויר עשרים שבין הלשכות שבצפון לבין תאי ההיכל: אשר על כתף השער. שער הצפוני כתף השער אשר מן השער למערב: הפונות צפונה. שיש להם פתחים לצד חצר

מצודת ציון

(יז) הדרור. כן יקרא היובל כי הוא ענין חפשי כמו וקראתם דרוֹר (ויקרא כה): ושבת. כמו ושבה: (יח) להונותם. ענין עושיק כמו ולא יוננו עוד (לעיל מה): יפוצו. ענין פיזור כמו נפצו צאנו (לעיל לה): (יט) במבוא. בדרך ביאה: כתף. עבר וצד: הפונות. מלשון הפנות: בירכתים. בקצה וסוף כמו ולירכתי המשכן (שמות כו): (כ) יאפו. מלשון אפיה: (כא) מקצועי. זווית וכן ומקצועותיו לו (לעיל מא): (כב) קטורות. ענין עשן כמו קטיטור הכבשן (בראשית יט): מהקצעות. כמו מהמקצעות ר"ל מהזווית:

הוא הביאני אל צד מלשכות אל מקום הכהנים לא לצד המסיבה והצלעות אשר יקראו גם המה בשם לשכות: הפונות צפונה. אל הלשכות שבפאת צפון: והנה שם. ראיתי שם מקום מובדל וגדור בכל רוחב חלל אויר העשרים אמה שבין הלשכות בסוף החלל כלפי המערב: (כ) לבלתי הוציא וגו'. אותו המקום יהיה מיוחד לזה כדי שלא יוציאם אחר הבשול אל החצר החיצונית ר"ל אל מקום דריסת רגלי ישראל שהוא חיצונית למקום דריסת רגלי הכהנים כי אם יבשלו בעזרה במקום דריסת רגלי הכהנים בקל ישכחו להוציאם למקום דריסת רגלי ישראל ולא כן כשיבשלו במקום ההוא כי בעבור שהוציאם משם היא בפירצה דחוקה יזכור בדבר עד שלא יוציא (אף שבע"כ יוציאם משם להביאם אל הלשכה העומדת מתחת וממעל לאלכס שמה אבל הואיל ותהיה דרך העברה אין לחוש כי בזה לא יחשבו שגם העם מקודשים לאלכס): לקדש את העם. ר"ל שאם יוציאם שמה יהיה נראה שגם העם מקודשים כמוהם לאכול עמהם בקדשי הקדשים: (כא) ויוציאני. בדרך האמה הפרוצה: והנה חצר במקצוע החצר. ראיתי שבכל ארבעת מקצעות החצר היה בנין חצר קטנה אחת בכל זווית: (כב) בארבעת. ר"ל החצרות שהיו בארבעת המקצעות היו חצרות קטורות ר"ל לא היו מקורות אבל היו תפוחות ממעל למען יצא קיטור העשן מתבערת האש כן אמרו רבותינו ז"ל: ארבעים אורך. ממזרח למערב: ושלושים רוחב. מצפון לדרום: לארבעתם מהקצעות. ר"ל כן היה לארבעת החצרות אשר היו במקצעות החצר החיצונית:

מצודת דוד

(יז) והיתה לו. אל העבר ההוא: ועד שנת הדרור. עד היובל יחזיק בה העבד ויובל תשוב אל הנשיא: אך נחלתו. נחלת הנשיא ראוי אך לבניו ולכן להם תהיה אחרי מות הנשיא כשלא תשאר ביד העבד: (יח) להונותם מאחוזתם. לעשוק מהם מה מאחוזת נחלתם להנחיל אותם לבניו ורק מאחוזתו ינחיל את בניו: (יט) ויביאני. המלאך הדובר בי הביאני בדרך ביאה שהיה בעבר שער הצפוני של חצר הפנימי בסוף הכותל כלפי המערב בדרך האמה הפרוצה כמ"ש ולפני הלשכות וכו' דרך אמה אחת (לעיל מה): אל הלשכות הקדש. בדרך המבוא

כתובים

דברי הימים ב פרק יג כא-כג

כא ויתחזק אבִיהוּ וַיִּשְׂאֵלוּ נָשִׁים אַרְבַּע עֲשָׂרָה וַיֹּלְדוּ עֲשָׂרִים וּשְׁנַיִם בָּנִים וַיֵּשֶׁב עֲשָׂרָה בָּנוֹת: כב וַיִּתֵּן דְּבָרֵי אֲבִיהֶן וַדְּרָכָיו וַדְּרָכָיו וַדְּרָכָיו פְּתוּבִים בְּמִדְרַשׁ הַנְּבִיא עֲדוֹ: כג וַיִּשְׁכַּב אֲבִיהֶן עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ אֲסָא בְּנוֹ תַחֲתָיו בַּיָּמִיו שָׁקְטָה הָאָרֶץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים: (פ)

דברי הימים ב פרק יד א-ח

א וַיַּעַשׂ אֲסָא הַטּוֹב וַהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהָיו: ב וַיִּסַּר אֶת־מִזְבְּחֹת הַנֹּכַח וְהַבָּמֹת וַיִּשְׁבֹּר אֶת־הַמִּצְבֹּת וַיִּגְדַּע אֶת־הָאֲשֵׁרִים: ג וַיֹּאמֶר לַיהוָה לְדָרוֹשׁ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וּלְעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה: ד וַיִּסַּר מִכָּל־עֲרֵי יְהוּדָה אֶת־הַבָּמֹת וְאֶת־הַחֲמָנִים וַתִּשְׁקַט הַמַּמְלָכָה לְפָנָיו: ה וַיִּבֶן עָרֵי מְצוּרָה בַיהוּדָה כִּי־שָׁקְטָה הָאָרֶץ וַאֲיֵן־עָמּוֹ מִלְחָמָה בְּשָׁנִים הָאֵלֶּה כִּי־הִנִּיחַ יְהוָה לוֹ: ו וַיֹּאמֶר לַיהוָה נִבְנָה אֶת־הָעָרִים הָאֵלֶּה וְנִסַּב חוֹמָה וּמַגְדָּלִים דְּלָתַיִם וּבְרִיחִים עוֹדְנוּ הָאָרֶץ לְפָנֵינוּ כִּי דָרְשָׁנוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דָרְשָׁנוּ וַיִּנַּח לָנוּ מַסְבִּיב וַיִּבְנוּ וַיִּצְלִיחוּ: (פ) ז וַיְהִי לְאֲסָא חֵיל־נְשָׂא צִנָּה וְרִמָּח מִיְהוּדָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף (ס) וּמִבְּנֵימָן נְשָׂאֵי מִגֹּן וַדְּרָכֵי קִשְׁת מֵאֲתִים וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף כָּל אֵלֶּה גְבוּרֵי חֵיל: ח וַיֵּצֵא אֲלֵיהֶם זָרַח הַכּוֹשֵׁי בְחֵיל אֶלֶף אֶלְפִים וּמִרְפָּבֹת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיָּבֵא עַד־מִרְשָׁה:

רש"י

(ג) ויאמר ליהודה לדרוש. ולא כעשרה שבטים שדרשו לאלהים אחרים חדשים מקרוב באו ואת אלהי אבותם לא דרשו: (ו) עודנו הארץ לפנינו. בעוד שהמלכות נכונה לפנינו שאם נצרכו להם יהיו לנו למנות וכל אלה היה בעשר שנים שכתוב בימיו שקטה הארץ ולאחר אותן עשר שנים היתה מלחמה בינו ובין בעשא כל ימיהם כי בשנת שלש לאסא מלך בעשא וז' שנים היו שלום ביניהם וכן מוכח אף כאן אין עמו מלחמה בשנים האלה אבל בשנים אחרים היתה עמו מלחמה ולמטה (ט"ו) כתיב ומלחמה לא היתה עד שנת ל"ה למלכות

אסא אבל יכולים אנו לפרש אותה מלחמה שהיתה לו עם הכושי' לא היתה עד שנת שלשים וחמש למלכותו אבל זה קשה לי שכתוב למטה (ט"ז) בשנת ל"ו למלכות אסא עלה בעשא וגו' עד נסקלת על זאת כי מעתה יהיו לך מלחמות משמע שקודם לכן לא היו לו מלחמות והוא לאחר כן כי אם ג' שנים ובמלכים (א ט"ו) כתיב ומלחמה היתה בין אסא ובין בעשא כל ימיהם ובסדר עולם מפרש הטיב: כי דרשנו את ה' אלהינו דרשנו וגו'. לפי שדרשנוהו הניח לנו מסביב: ויבנו. ערים: ויצליחו. ודוגמא (לעיל י"ב) ובראות ה' כי נכנע וגו':

מצודת ציון

(ב) ויגדע. ענין כריתה כמו שקמים גדעו (ישעיה ט): (ו) ונסב. ונסבב: (ז) ודורכי קשת. הדרך לדרוך הקשת ברגל למותחו היטב לירות למרחוק:

מצודת דוד

(כא) ויתחזק. וכאשר התחזק במלוכה נשא לו נשים וכו': (כב) במדרש. בספר מדרש של הנביא עדו ונקראה כן ע"ש שבה היה נדרש ספור עיני המלכים: (כג) שקטה הארץ. נחה מן המלחמה:

(ב) הנכר. של אלהי הנכר: והבמות. הבתים שבהם המזבחות קרוים גם הם בשם במות: המצבות. העשויות מאבן אחת: (ד) החמנים. הצורות העשויות לעבודת החמה: (ה) ערי מצורה. ערי מבצר: כי שקטה. והיה לו פנאי לבנותם: (ו) עודנו וכו'. נחזק הערים בעודם לפנינו עד לא בא האויב: דרשנו וינח לנו. על שדרשנו לה' לזה הניח לנו מסביב:

משניות מסכת נזיר

ח רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכיא שלש בהמות ולא פּרש; הראויה לחטאת תקרב חטאת, לעולה תקרב עולה, לשלמים תקרב שלמים. היה נוטל שער ראש נזרו ומשלח תחת הדוד. ואם גלח במדינה – היה משלח תחת הדוד. במה דברים אמורים? בתגלחת הטהרה; אבל בתגלחת הטמאה – לא היה משלח תחת הדוד. רבי מאיר אומר: הכל משלחין תחת הדוד, חוץ מן הטמא שבמדינה בלבד.

ט היה מבשל את השלמים או שולקן, הפכה נוטל את הזרוע בשלה מן האיל, וחלת מצה אחת מן הפל, ורקיק מצה אחר, ונותן על פפי הנזיר ומניפו, ואחר כך התר הנזיר לשתות יין ולהטמא למתים. רבי שמעון אומר: כיון שנורק עליו אחר מן הדמים – התר הנזיר לשתות יין ולהטמא למתים.

פירוש ברטנורא

ח ולא פירש. אע"ג דכל הקרבנות צריך שיקראו להם הבעלים שם, הכא לא צריך, דמכי אמר אלו לניירותי היו כאלו קרא שם לכל אחד ואחד, דכבשה אינה ראויה אלא לחטאת, וכבש לעולה, ואילו לשלמים: ומשלח תחת הדוד. שמכשלים בו זבח השלמים: היה מגלח במדינה. בירושלים. ואע"ג דכתיב פתח אהל מועד, לאו דוקא, אלא ללמד שאינו מגלח עד שיהיה פתח אהל מועד פתוח: לא היה משלח תחת הדוד. דכתיב (במדבר ו) ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש, מי שאינו מחוסר אלא לקחה ונתניה, יצא זה שמחוסר לקחה והבאה ונתניה תחת הדוד: במה דברים אמורים. שבמקדש נוטל שער ומשלח תחת הדוד, בתגלחת טהרה: אבל בתגלחת טומאה. אפילו גלח במקדש, אינו נוטל שער ומשלח תחת הדוד של אשם וחטאת העוף, דלא כתיב נתנת שער תחת הדוד אלא בניור טהור: הכל משלחין. טהור במקדש ובמדינה, ומטא במקדש. חוץ ממטא שגלח במדינה, מפני ששער נקבר. ופסק ההלכה, שאין משלח תחת הדוד אלא נזיר טהור שגלח פתח אהל מועד שנעשה כמזונו. ואם שילח תחת הדוד של חטאת, יצא. לא נאמר אשר תחת זבח השלמים, אלא למצוה:

ט ואח"כ הותר הנזיר לשתות יין. דכתיב (במדבר ו) ואחר ישתה הנזיר יין, אחר המעשים כולם: ר"ש אומר כו'. כתיב הכא ואחר ישתה הנזיר יין, וכתיב

משניות מבוארות – קהתי

האש אלא בניור טהור. רבי מאיר אומר: הכל משלחין תחת הדוד – המגלח תגלחת הטהרה, בין במקדש ובין המדינה, משלח שערו תחת דוד השלמים, וכן המגלח תגלחת הטומאה במקדש משלח שערו תחת דוד האשם, חוץ מן הטמא שבמדינה בלבד – שהמגלח תגלחת הטומאה במדינה שערו נקבר.

באור משנה ט

משנה זו היא המשך המשניות הקודמות, העוסקות בפרטי הדינים של תגלחת הטהרה, והיא באה ללמדנו, כיצד נוהגים בשלמי נזיר. וכבר הזכרנו (לעיל ד, ו), ששלמי נזיר שונים משלמים אחרים, שכן שלמים אחרים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, ואילו שלמי נזיר אינם נאכלים אלא ליום אחד ולילה. ויש עוד שני הבדלים בין שלמי נזיר לשלמים אחרים: א. עם שלמים אחרים מביאים ארבעה מיני לחם: שלושה מינים של מצות – חלות, ורקיקים, סולת מורבכת (עיין ויקרא ז, יב), ואחד – חלות לחם חמץ, ובשלמי נזיר נאמר (במדבר ו, טו): "וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן", והרי שאין הנזיר מביא עם שלמים אלא שני מיני מצות בלבד – חלות ורקיקים, עשר מצות מכל מין ומין. ב. בשלמים אחרים אין מפורשים לכהן אלא חזה ושוק, ובשלמי נזיר נוטל הכהן – נוסף על חזה ושוק – גם זרוע בשלה, כמפורש בפרשת נזיר (במדבר ו, ט).

היה מבשל את השלמים – לאחר שהיה מבשל את בשר השלמים, או שולקן – או לאחר שהיה שולקם, היינו משנתבשרו הרבה; ויש מפרשים, לאחר שבישלם קצת, הפכה נוטל את הזרוע בשלה מן האיל – מלבד החזה והשוק שהוא נוטל קודם הבישול, הריהו נוטל את הזרוע בשלה מן הבשר המבושל של איל השלמים, וחלת מצה אחת מן הפל, ורקיק מצה אחר – וכן הוא נוטל מסל המצות, שמביא הנזיר עם השלמים, חלת מצה אחת ורקיק מצה אחד, ונותן – הכל – על פפי הנזיר ומניפו – שמניח הכהן את ידו תחת ידי הנזיר, ומלוך ומביא את כפיו, ומעלה ומוריד אותן, כמו שנאמר (במדבר ו, יט-כ): "ולקח חכהן את הזרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הפל ורקיק מצה אחד, ונותן על כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו. והניף אותם חכהן תנפה לפני ה' קודש הוא לכהן על חזה התנפה

~ יום ראשון ~

באור משנה ח

משנתנו ממשיכה בידינו תגלחת הטהרה, והיא באה להשיענו, שאף על פי שבכל הקרבנות חייבים הבעלים לקרוא שם לקרבן, היינו שיאמר: הרי בהמה זו לחטאת, או לעולה, וכיוצא בזה, מכל מקום בקרבנות הנזיר אינו חייב לקרוא שם לכל אחד מקרבנותיו, אלא כיון שאמר: "הרי בהמות אלו לניירותי", דיו. כן באה המשנה ללמדנו, מה עושה הנזיר בשער ראשו, לאחר שגילחו.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכיא שלש בהמות – לקרבנות ניירותו, ולא פירש – איזו לחטאת ואיזו לעולה ואיזו לשלמים, הראויה לחטאת תקרב חטאת – הכבש יקרב עולה, הראויה לשלמים תקרב שלמים – היינו האיל יקרב שלמים; והואיל וברור לגבי קרבנות הנזיר, איזו בהמה ראויה לחטאת ואיזו לעולה ואיזו לשלמים, אין קריאת השם מעכבת. וכן הלכה. היה נוטל שער ראש נזרו – לאחר שגילח הנזיר את שער ראשו (בלשכת הנזירים, שהיתה בעזרת הנשים שבמקדש, בקרן מזרחית דרומית – מנסת מידות ב, ה), היה נוטל את השערות, ונותן עליהן מן הרוטב של זבחי השלמים (ברייתא בגמרא). שהיו מבשלים אותם בלשכת הנזירים (מידות ב, ה), ומשלח תחת הדוד – ושורפן באש שתחת דוד השלמים, כמו שנאמר (במדבר ו, יא): "ולקח את שער ראש נזרו, ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים". ואם גלח במדינה – היינו מחוץ לבית המקדש, בירושלים, אף הוא היה משלח תחת הדוד – היה מביא את שערו תחתיו למקדש, ושורפן תחת הדוד של בשר השלמים. ויש גורסים: ואם גילח במדינה, לא היה משלח תחת הדוד (תוספות; ברטנורא).

במה דברים אמורים – שהנזיר משלח שערו תחת הדוד? בתגלחת הטהרה – כשהוא מגלח ראשו לאחר שהשלים ניירותו בטהרה; אבל בתגלחת הטמאה – שער ראשו שמגלח הנזיר לאחר שנטמא, לא היה משלח תחת הדוד – שלא נאמר ליתן שער ראשו על

י גִּלְחָה עַל הַזְּבַח וְנִמְצָא פְּסוּל – תִּגְלַחְתָּהּ פְּסוּלָה, וְזִבְחֵי לֹא עָלוּ לוֹ. גִּלְחָה עַל הַחֲטָאת שְׂלֵא לְשִׁמּוֹה, וְאַחַר כֶּף הַבֵּיא קִרְבָּנוֹתָיו לְשִׁמּוֹן – תִּגְלַחְתָּהּ פְּסוּלָה וְזִבְחֵי לֹא עָלוּ לוֹ. גִּלְחָה עַל הַעוֹלָה אוֹ עַל הַשְּׁלָמִים שְׂלֵא לְשִׁמּוֹן, וְאַחַר כֶּף הַבֵּיא קִרְבָּנוֹתָיו לְשִׁמּוֹן – תִּגְלַחְתָּהּ פְּסוּלָה וְזִבְחֵי לֹא עָלוּ לוֹ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אוֹתוֹ הַזְּבַח לֹא עָלָה לוֹ, אֲבָל שְׂאֵר זִבְחִים עָלוּ לוֹ. וְאִם גִּלְחָה עַל שְׁלִשְׁתָּן וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן כֶּשֶׁר – תִּגְלַחְתָּהּ כֶּשֶׁרָה, וְיִבֵּיא שְׂאֵר הַזְּבָחִים. יֵאָר מִי שֶׁנִּזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים וְנִמְטָא – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: סוֹתֵר אֶת הַכֶּלֶל. וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים: יִבֵּיא שְׂאֵר

פירוש ברטנורא

התם (שם) אחר התגלחה את נזרו, מה להלן אחר מעשה יחידי, אף כאן אחר מעשה יחידי, הא למדת שכיון שנוזק עליו אחד מן הדמים מותר לשתות יין ולהטמא למתים. וכן הלכה:

י ונמצא פסול. כגון שנשפך דמו, או יצא או נטמא: תגלחתו פסולה. והואל ונפסל הזבח שנלח עליו, הוה ליה כנגלחתו למטים דאמרינן לעיל לר"א סותר שבעה ימים ולרבנן סותר שלשים יום: וזבחי לֹא עָלוּ לוֹ. שאר הזבחים שהקריב אחר תגלחתו הפסולה, לא עלו לו, דכיון דצריך לסתור עד שיגדל שערו, הוה כאילו הקריבן קודם זמנם: על החטאת שלא לשמה. היינו על הזבח ונמצא פסול, דחטאת שלא לשמה פסולה. ואידי דבעי למתני על העולה ועל השלמים פלוגתא דר"ש ורבנן, תנא נמי על החטאת: על העולה ועל השלמים שלא לשמן וכו' תגלחתו פסולה. דהואיל ולא עלו לשם חובת שלמי נזיר ועולת נזיר, הוה ליה כנגלח על עולת נדבה ושלמי נדבה. ור"ש סבר דאם גלח על עולת נדבה ושלמי נדבה יצא. ואין הלכה כר"ש: אם גלח על שלשתן. **לא ר"א אומר סותר את הכל.** לא כל הימים קאמר, אלא סותר כל הקרבנות. ור"א למעמיה דאמר שלא הותר הנזיר לשתות יין אלא אחר כל המעשים כולם, אחר הבאת כל הקרבנות, וכשנטמא קודם שהקריב כולם, הוה כאילו נטמא שחרית קודם שהקריב שום אחד מהם, והוה הקרבן שהקריב כאילו הביאו תוך מלאת: וחכמים אומרים יביא שאר קרבנותיו ויטהר. פירוש, לכשיטהר. ואותו הזבח שהביא במטהרה לא יחזור ויביאנו. רבנן למעמיהו דאמרי אחר

משניות מבוארות – קהתי

על השלמים שלא לשמן – ודין הוא, שעולה ושלמים שנשחטו שלא לשמם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה (משנה זבחים א, א), כלומר שהבעלים לא יצאו בהם ידי חובתם, ואין העולה והשלמים אלא קרבנות נדבה, הלכך אם הנזיר גילח עליהם, וְאַחַר כֶּף הַבֵּיא קִרְבָּנוֹתָיו לְשִׁמּוֹן – ולאחר שגילח הביא שאר קרבנותיו לשמם, תִּגְלַחְתָּהּ פְּסוּלָה וְזִבְחֵי לֹא עָלוּ לוֹ – לקרבנות נזירותו, שהמגלח על עולת נדבה או על שלמי נדבה, תגלחתו פסולה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: תגלחתו כשורה: שלדעת רבי שמעון, נזיר שגילח על עולת נדבה או על שלמי נדבה, יצא, אלא אוֹתוֹ הַזְּבַח – העולה או השלמים שנשחטו שלא לשמם, לֹא עָלָה לוֹ – וחיובי הוא להביא זבח אחר לשם עולת נזיר או שלמי נזיר, אֲבָל שְׂאֵר זִבְחִים – שנשחטו לשמם, עָלוּ לוֹ – ואינו חייב להביא אחרים, והואיל ותגלחתו כשורה. ואין הלכה כרבי שמעון. וְאִם גִּלְחָה עַל שְׁלִשְׁתָּן – שגילח סתם לאחר שחיטת כל שלושת קרבנותיו, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן כֶּשֶׁר – והשאר פסולים, תִּגְלַחְתָּהּ כֶּשֶׁרָה – לדברי הכל, וְיִבֵּיא שְׂאֵר הַזְּבָחִים – יביא קרבנות אחרים במקום הפסולים, שכן הגילוח נעשה כראוי, כמו ששינוי לעיל (משנה ז): "אם גילח על אחד משלשתן יצא".

ב א ו ר מ ש נ ה י א

בפרק ג משנה ד לדמנו, שאם נזיר נטמא לאחר שהשלים ימי נזירותו, כגון שהיה נזיר למאה יום, ונטמא יום מאה ואחד, קודם שגילח והביא קרבנותיו, תנא קמא סובר, שסותר שלושים יום; ורבי אליעזר סובר: אינו סותר אלא שבעה. כלומר שאינו סותר כלום, אלא ממתיק שבעה ימים לשם טהרתו, ואחר כך מביא קרבנותיו ומגלח עליהם. – משנתנו דנה בניזיר שנטמא לאחר שהקריב אחד מקרבנותיו, קודם שגילח, מה הדין של שאר הקרבנות; ונחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים. מִי שֶׁנִּזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים – נזיר שהשלים נזירותו במטהרה, ונזרק לשמו על המזבח דם אחד משלושת קרבנותיו, וְנִמְטָא – קודם שהספיק לגלח ולהקריב שאר קרבנותיו, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: סוֹתֵר אֶת הַכֶּלֶל – כלומר סותר את כל הקרבנות, שאף הקרבן שהקריב קודם שנטמא, לא עלה לו, ולאחר שימתין שבעה ימים ויטהר מטומאתו, חייב הוא להביא את כל שלושת קרבנותיו לשם תגלחת הטהרה. וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים: יִבֵּיא שְׂאֵר קִרְבָּנוֹתָיו וְיִטְהַר – כלומר יביא שאר קרבנותיו לכשיטהר, שלאחר שימתין שבעה ימים ויטהר מטומאתו, לא יביא אלא שאר הקרבנות, אבל הקרבן שהקריב קודם שנטמא עלה לו. יש מפרשים טעם מחלוקתם, שרבי אליעזר הולך

ועל שוק התרומה" וְאַחַר כֶּף – לאחר כל המעשים הללו, הַתֵּר הַנְּזִיר לְשִׁתּוֹת יֵינן וְלִהְטָמָא לְמַתִּים – כמו שנאמר (בהמשך הפסוק, שם): "ואחר ישתה יין". רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: פִּינֵן שְׁנִזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים – משנוזק לשמו על המזבח דם אחד הקרבנות שלו, הַתֵּר הַנְּזִיר לְשִׁתּוֹת פִּינֵן וְלִהְטָמָא לְמַתִּים – אף על פי שעדיין לא גילח ולא הביא שאר קרבנותיו, ולא עשה שאר הדברים המנויים במשנתנו. טעמו של רבי שמעון מבואר בגמרא: נאמר כאן: "ואחר ישתה הנזיר יין", ונאמר לעיל (פסוק יט): "אחר התגלחו את נזרו", מה שם אחר מעשה יחידי, היינו הגילוח, שהרי כתוב "אחר התגלחו", אף כאן אחר מעשה יחידי, והרי נמצאנו למדים, שכיון שנוזק עליו דם אחד הקרבנות הותר הנזיר בשתיית יין וכו', שכל שאר הדברים נאמרו למצוה ולא לעכב. וכן הלכה (רמב"ם הל' נזירות ה, ה).

~ יום שני ~

ב א ו ר מ ש נ ה י

לדמנו לעיל (משנה ז), שהנזיר שהשלים נזירותו במטהרה, מגלח את שער ראשו לאחר שחיטת השלמים (דברי רבי יהודה), או לאחר שחיטת החטאת (דברי רבי אלעזר), ואם גילח על אחד משלושת קרבנותיו, יצא בדיעבד (דברי הכל). מכאן נמצאנו למדים, שמכל מקום אינו יכול לגלח אלא לאחר שנשחט אחד מקרבנותיו; ואם גילח קודם שנשחט אחד הקרבנות, תגלחתו פסולה, ודינו כנזיר שגילח בתוך נזירותו, שסותר שלושים יום. – משנה זו באה ללמדנו בניזיר שגילח על אחד מקרבנותיו, ונמצא אותו הקרבן פסול. גִּלְחָה עַל הַזְּבַח – גילח הנזיר את שער ראשו, לשם תגלחת הטהרה, על אחד מקרבנותיו, וְנִמְצָא פְּסוּל – כלומר שנפסל הקרבן, כגון שנשפך דמו או נטמא, תִּגְלַחְתָּהּ פְּסוּלָה – והרי זה כאילו גילח ראשו בתוך נזירותו, שסותר שלושים יום, כמו ששינוי לעיל (משנה ג), וְזִבְחֵי לֹא עָלוּ לוֹ – ואף שאר הקרבנות שהקריב לאחר תגלחתו פסולים, שהואיל וסותר שלושים יום, הרי הם כאילו הקריבם קודם זמנם. גִּלְחָה עַל הַחֲטָאת שְׂלֵא לְשִׁמּוֹה – גילח הנזיר את ראשו על החטאת שנשחטה שלא לשם חטאת. וְאַחַר כֶּף הַבֵּיא קִרְבָּנוֹתָיו לְשִׁמּוֹן – ולאחר שגילח הביא שאר קרבנותיו, היינו העולה והשלמים, לשמם; והואיל וחטאת שנשחטה שלא לשמה פסולה, לפיכך תִּגְלַחְתָּהּ פְּסוּלָה וְזִבְחֵי לֹא עָלוּ לוֹ – כמו שבארנו לעיל, שדינו כמי שגילח על הזבח ונמצא פסול, ששינוי ברישא. גִּלְחָה עַל הַעוֹלָה או

קרבנותיו ויטרה. אמרו לו: מעשה במרים התרמודית שזנרק עליה אחד מן הדמים, ובאו ואמרו לה על פתה שהיתה מספנת, והלכה ומצאתה שמתה, ואמרו חכמים: תביא שאר קרבנותיה ותטרה.

פ ר ק ש ב י ע י

א פהן גדול ונוזר אינן מטמאין בקרוביהן, אבל מטמאין למת מצוה. היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה – רבי אליעזר אומר: יטמא פהן גדול ואל יטמא נוזר; וחכמים אומרים: יטמא נוזר, ואל יטמא פהן גדול. אמר להם רבי אליעזר: יטמא פהן, שאינו מביא קרבן על טמאתו, ואל יטמא נוזר, שהוא מביא קרבן על טמאתו. אמרו לו: יטמא נוזר, שאין קדשתו עולם, ואל יטמא פהן, שקדשתו קדשת עולם.

ב על אלו הטמאות הנוזר מגלח? על המת, ועל פזית מן המת, ועל פזית נצל, ועל מלא תרוד רקב, על השדרה,

פירוש ברטנורא

מעשה יחיד מותר לשתות יין ומותר לגלח. הלכך קודם שנטמא היה ראוי לתגלחת ולא יסתור אותו וזה, אבל שאר הוכחים שהקריב משנטמא, ודאי פותר, דקרא קפיד שיהו קרבנות נוזר כולן בטהרה: מרים התרמודית. מתרמוד היתה. והלכה כחכמים:

ז א כהן גדול ונוזר אינן מיטמאין לקרוביהן. כדכתיב בפרשת אמור ובפרשת נשא: היו מהלכים בדרך. לאו דוקא בכ"ג פליגי, דה"ה בכהן הדיוט נמי פליגי, דחד טעמא הוא:

ב על המת. אע"פ שאינו שלם אלא שיש בו רוב בנין שהם ב' שוקים וירך אחד, או רוב מנין האברים שהם ק"ב אברים, אפילו אין בהם רובע קב מטמא באהל, ונוזר מגלח עליו. ואם אין במת לא רוב מנין ולא רוב בנין, אין הנוזר מגלח על אהלו עד שיהא בעצמות חצי קב: ועל פזית נצל. מוהל היוצא מן

משניות מבוארות – קהתי

– מותרים להיטמא למת מצוה, היינו למת שאין לו מי שיטפל בקבורתו. **היו** – כהן גדול ונוזר, שניהם מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה, **רבי אליעזר אומר: יטמא פהן גדול ואל יטמא נוזר** – שקדשת הנוזר עדיפה אף מקדושת הכהן הגדול, כמו שיבואר להלן. **וחכמים אומרים: יטמא נוזר, ואל יטמא פהן גדול** – והוא הדין בניזר וכהן הדיוט, שלדעת חכמים קדושת כל כהן עדיפה מקדושת הנוזר. **אמר להם רבי אליעזר** – לחכמים, טעם לדבריו: **יטמא פהן, שאינו מביא קרבן על טמאתו** – שלאחר שנטמא למת, אינו חייב להביא קרבן על טמאתו, **ואל יטמא נוזר, שהוא מביא קרבן על טמאתו** – שלאחר שנטמא הנוזר, הריהו חייב בקרבנות לשם תגלחת הטומאה, וכיון שהזקיקתו תורה להביא קרבן על טמאתו, הרי שקדושתו עדיפה (תוספות). **אמרו לו** – חכמים לרבי אליעזר: **יטמא נוזר, שאין קדשתו עולם** – אלא קדושת שעה, לזמן שקיבל עליו את נזירותו על פי נדרו; ואפילו היה נזיר עולם, אין קדושתו נקראת "קדושת עולם", מאחר שאין קדושתו עליו אלא משעה שנזר (תוספות יום טוב), או משום שאין קדושתו לדורות עולם, שאין הנוזר מוריש קדושתו לדורותיו אחריו (הרש"ם), או משום שנזירות ישנה בשאלה, שיכול הנוזר להחזיר נזירותו (תוספות חדשים), **ואל יטמא פהן, שקדשתו קדשת עולם** – שכל כהן קדוש הוא מרחם אמו כל ימי חייו, הוא ובניו אחריו, כמו שנאמר (במדבר כה, יג): "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם"; ומכאן, שקדושת הכהן, ואפילו של כהן הדיוט, גדולה מקדושת הנוזר. והלכה כחכמים (רמב"ם הל' נזירות ז, יג).

באור משנה ב

כבר הזכרנו (לעיל ג, ה), שישנם שני סוגים של טומאת מת בניזר: א. טומאה שהיא מעצמו של מת, והיינו שנוזר נטמא על ידי שנגע בחלקי גופו של המת עצמו ("ב"מגז"), או על ידי שנשא אותם מבלי לנגוע בהם ("ב"משא"), או על ידי שהיה עמהם תחת אוהל אחד ("ב"אוהל"). טומאה זו סותרת את כל הימים שמנה הנוזר קודם שנטמא, והוא חייב בתגלחת הטומאה. ב. טומאת מת שאינה מעצמו של מת, כמבואר במשנה הבאה. ואף בטומאה זו מונה הנוזר שבעה ימים, ומה בשלישי ובשביעי, וימי טומאתו אינם עולים לו למנן נזירותו; אבל אין הנוזר מגלח עליה, ואינו סותר את הימים שמנה קודם שנטמא. – משנתנו מפרט טומאות מת מהסוג הראשון, שהנוזר מגלח עליהן.

על אלו הטמאות הנוזר מגלח – תגלחת הטומאה, וסותרת את כל מנין נזירותו: **על המת** – אף על פי שאין בו כזית בשר, כגון הנפל שלא נתקשרו אבריו בגידיו (גמרא); **פירוש אחר**: על המת – אף

לשיטתו (בברייתא בגמרא), שלא הותר הנוזר לשתות יין אלא אחר כל המעשים כולם, הלכך כשנטמא לאחר שזנרק עליו אחד מן הדמים, דינו כאילו נטמא לפני הבאת קרבנותיו בכלל, והקרבן שהקריב קודם שנטמא הריהו כאילו הקריבו בתוך ימי נזירותו. וחכמים סוברים, שכיון שזנרק עליו אחד מן הדמים הותר הנוזר לשתות יין ולהיטמא למתים (כדעת רבי שמעון במשנה ט), והרי קודם שנטמא היה ראוי לתגלחת, הלכך אין הטומאה סותרת אותו זבח שהקריב בטהרה; אבל שאר הזבחים, אם הקריבם משנטמא, אינם עולים לו, שכן התורה הקפידה, שיהיו קרבנות הנוזר כולם בטהרה (תוספות, ברטנורא). **אמרו לו** – חכמים לרבי אליעזר: **מעשה במרים התרמודית** – מעיר תרמוד; ויש גורסים: התדמודית – מעיר תדמור, היא פלמירה, **שזנרק עליה אחד מן הדמים** – שהיתה נזירה, והשלימה נזירותה, ונזרק עליה דם אחד הקרבנות שלה, **ובאו ואמרו לה** – קודם שהספיקה לגלח ולהקריב שאר קרבנותיה, **על פתה שהיתה מספנת** – שהיתה חולה מסוכנת ונוטה למות, **והלכה ומצאתה שמתה** – ונטמאה בה, **ואמרו חכמים: תביא שאר קרבנותיה ותטרה** – כלומר תביא שאר קרבנותיה לאחר שתטהר מטומאתה, אבל הקרבן שהקריבה, קודם שנטמאה, עלתה לה.

~ יום שלישי ~

באור משנה א

שניים הם, שאסרה בהם התורה טומאה למת: הנוזר והכהן. ויש הבדל בין כהן הדיוט לכהן גדול, שכהן הדיוט אינו מיטמא לרחוקים, אבל מיטמא לקרובים, שנאמר בו (ויקרא כא, א"ב): "לנפש לא יטמא בעימו. כי אם לשאריו הקרוב אליו, לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו" וגו', ואילו כהן גדול אינו מיטמא אף לקרוביו, שנאמר בו (שם שם, יא): "ועל כל נפשות מת לא יבוא, לאביו ולאמו לא יטמא." וכן מוזהר הנוזר שלא להיטמא אף לקרובים, שנאמר בו (במדבר ו, ח): "כל ימי הזיוור לה' על נפש מת לא יבוא, לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם." – וכבר שנינו בפרק הקודם (משנה ה), שאיסור הטומאה בניזר הותר מכללו במת מצוה; והוא הדין בכהן גדול (גמרא נוזר ז, ב). וכל שכן בכהן הדיוט. – ואם שניים, האסורים להיטמא למת, פגעו ביחד במת מצוה, הדין הוא, שאחד מהם יטפל בקבורתו, ואין השני נזקק להיטמא לו. וכל קבעו חכמים בזה, שכל שקדושתו גדולה מחבורו, אחרון הוא לטומאה. לפיכך, כהן גדול וכהן הדיוט שמצאו מת מצוה, יטמא לו כהן הדיוט, ואל יטמא לו כהן גדול. – משנתנו באה ללמד בניזר ובכהן, מי מהם נזקק תחילה להיטמא למת מצוה.

פהן גדול ונוזר אינן מטמאין בקרוביהן – אסורים להיטמא אפילו לקרוביהם, כמו שביארנו לעיל, **אבל מטמאין למת מצוה**

וְעַל הַגְּלִגְלֹת, וְעַל אֶבֶר מִן הַמֵּת, וְעַל אֶבֶר מִן הַחַי שֵׁישׁ עֲלָיו בְּשַׂר כְּרָאוּי, וְעַל חֲצִי קֶבַע עֲצָמוֹת, וְעַל חֲצִי לֹג דָּם; עַל מִגְעוֹ, וְעַל מִשְׁאֵן, וְעַל אֶהָלָן. וְעַל עֵצִים בְּשֵׁעוֹרָה; עַל מִגְעוֹ וְעַל מִשְׁאֵן. עַל אֵלוֹ – הַנְּזִיר מְגַלְחָה, וּמִזְהָה בְּשִׁלְיֵישִׁי וּבְשִׁבְעֵי, וְסוֹתֵר אֶת הַקְּדוּמִין, וְאֵינוֹ מִתְחִיל לְמִנּוֹת אֶלָּא עַד שֵׁיטְהָר וּמִכִּיבֵי אֶת קַרְבָּנֹתָיו. ג אֶבֶל הַסִּכְכוֹת, וְהַפְּרָעוֹת, וּבֵית הַפָּרֶס, וְאַרְצֵי הָעַמִּים, וְהַגּוֹלָל, וְהַדּוֹפֵק, וְרִבְעֵיַת דָּם, וְאַהֲלֵי, וְרִבְעֵי עֲצָמוֹת, וְכִלְיִם

פירוש ברטנורא

המת כמין ליחה היוצאת מעיפוש הבשר: מלא תרוד רקב. מלא כף מעפר רקבון של מת. ואין הרקבון מטמא אלא כשנקבר המת ערום בארון של שיש וכיוצא בו שאין שם רקבון אחר אלא מגופו של מת, ונקבר המת כולו שלם שלא נחסר ממנו אבר: תרוד. כף גדולה שמחוקת מלא חפנים: על השדרה. אפילו אין בה בשר כלל: וכן על עצם הגולגולת. של הראש, אפילו אין בה בשר: ועל אבר מן החי ועל אבר מן המת שיש עליהם בשר כראוי. כל שאילו היה האבר מחובר באדם חי היה יכול להעלות ארוכה ע"י אותו בשר הוא נקרא כראוי. והוא פחות מכזית: ועל חצי קב עצמות. ואע"ג דרובע קב עצמות מטמא באהל, הלכה למשה מסיני שאין הנזיר מגלח אלא על חצי קב, וכן על חצי לוג דם. ואע"ג דרובע דם מטמא באהל, אין הנזיר מגלח אלא על חצי לוג: ועל עצם כשעורה על מגעו ועל משאו. אבל על אהליו לא, שאין עצם כשעורה מטמא באהל: וסותר את הקודמים. כדכתיב (במדבר ו) והימים הראשונים יפלו: עד שיטהר. שיטבול ויעריב שמשו אחר שיהיה שלישי ושביעי:

ג אבל הסככות. אילו שיש לו ענפים מובדלים זה מזה, ויש כזית מן המת תחת אחד מהן, ועבר הנזיר ואין ידוע אם עבר תחת הענף המאהיל על המת: והפרעות. אבנים או עצים בולטים מן הכותל וטומאה תחת אחד מהם: ובית הפרס. שדה שנחרש בה קבר עושה בית הפרס מאה אמה, שכך שיערו שהמחרשה מוליכה את העצם: וארץ העמים. שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים: גולל. כסוי הארון: דופק. הארון עצמו שהכסוי דופק עליו: ורביעית

משניות מבוארות – קהתי

המת שהנזיר מגלח עליהן, באה משנתנו למנות טומאות שאין הנזיר מגלח עליהן. **אֶבֶל הַסִּכְכוֹת** – ענפי אילן הסוככים על הארץ, ועושים תחתם "אוהלי", **וְהַפְּרָעוֹת** – אבנים או עצים הבולטים ויוצאים מן הגדר (מלשון "גדל פרע"), ויש כזית מן המת תחת אחד הענפים של הסככות, או תחת אחת האבנים של הפרעות, ועבר נזיר תחת הסככות או הפרעות, ולא ידוע אם עבר תחת אותו הענף או אותה האבן, המאהילים על הטומאה, **וּבֵית הַפָּרֶס** – שדה שנחרש בה קבר, קבעו חכמים, שמאה אמה מסביב לקבר נעשה "בית הפרס", היינו שטח שיש בו ספק טומאת המת, ועפרו מטמא במגע ובמשא, לפי חשושים שמא גררה עמה המחרשה עצם כשעורה מעצמות המת ("פרס" – מלשון "פרוס לרבע לחמץ". שנל ידי החרישה נשברו ונתפורו עצמות מהקבר): ועבר הנזיר את בית הפרס; **וְאַרְצֵי הָעַמִּים** – שיצא הנזיר בתוך ימי נזירותו לחוץ לארץ וחזר, וחכמים גזרו טומאה על ארץ העמים (עיין לעיל ג, 1); **וְהַגּוֹלָל, וְהַדּוֹפֵק** – שנגע הנזיר בגולל או בדופק; יש מפרשים, שהגולל הוא כיסוי ארון המת, והדופק היינו דפנות הארון שעליהם נשען הכיסוי (ד"ס; ברטנורא); ויש מפרשים, שהגולל הוא אבן גדולה שהיו נותנים על הקבר, היינו אבן של מצבה, והדופק היינו שתי אבנים תחתונות, שהמצבה נשענת עליהן (רבנו תם); ויש מבארים, שהגולל הוא כיסוי הקבר, שבזמן שהיו נוהגים לעשות הקברות ככוכים שבמערה, היו גוללים אבן על פי הפתח של המערה, והאבן היתה עגולה, וכדי שלא תתגלגל בחזרה כשטומאים את הפתח, היו נותנים תחתיה אבן אחרת, והוא הדופק. ובזמן שעושים את הקברות בחפירות שבשדות, לאחר שחופרים את הקבר כל צרכו, בונים מכאן ומכאן אצטבאות להניח למעלה אבנים גדולות לכסות את המת, ואותן האבנים הנשענות על האצטבאות נקראות "גולל", והאצטבאות שמכאן ומכאן נקראות "דופק" (עיין עירובין א, ז בשולחן באורנו למשנה); **וְרִבְעֵיַת דָּם** – או שנגע הנזיר ברביעית הלוג דם מן המת; **וְאַהֲלֵי** – או שנגע באוהל המת (דמב"ס); **וְרִבְעֵי עֲצָמוֹת** – או שהאהיל על רובע הקב של עצמות המת (אבל על מגעו ומשא של רובע עצמות הנזיר מגלח – ברטנורא); **וְכִלְיִם הַנּוֹגְעִים בְּמֵת** – או שנגע הנזיר בכלים הנוגעים במת, שמתמאים הם כמת עצמו, והנוגע בהם טמא טומאת שבעה ימים; **וְיָמֵי סְפָרוֹ** – של נזיר מצורע, שכן המצורע סופר שבעה ימים לאחר שנטהר מצרעתו, כמו שנאמר (ויקרא יד, ח): "ורחץ במים וטהר, ואחר יבוא אל המחנה, וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים". **וְיָמֵי גְמָרוֹ** – של נזיר מצורע, היינו הימים שבהם הוא מצורע גמור. לאחר שהחליטו הכהן לטומאה, ונקרא אז

על פי שאינו שלם, אלא שיש בו רוב בניין, היינו שתי שוקים וירך, או רוב מנין האברים, היינו מאה ועשרים וחמישה אברים (שמוספר כל האברים הוא רמ"ח); **וְעַל פְּזִית** – בשר – **מִן הַמֵּת, וְעַל פְּזִית נֶצֶל** – היינו בשר מן המת שנימוח ונעשה כעין ליחה, או מוהל שיצא מבשר המת ונקרש, **וְעַל מְלֵא תְרָדוֹ** – כף גדולה המכילה מלא חפניים, **רְקָב** – עפר רקבון של מת; **עַל הַשְּׂדֵרָה** – עצם הוט השדרה, **וְעַל הַגְּלִגְלֹת** – או על עצם הגולגולת של מת, אף על פי שאין על עצמות אלו בשר כלל, **וְעַל אֶבֶר מִן הַמֵּת, וְעַל אֶבֶר מִן הַחַי שֵׁישׁ עֲלָיו** – על האבר מן החי או על האבר מן המת, **בְּשַׂר כְּרָאוּי** – אמנם פחות מכזית, אבל כשיעור הראוי לחיותו ולהבראתו של אותו אבר, אילו היה מחובר באדם חי; **וְעַל חֲצִי קֶבַע עֲצָמוֹת** – של מת, אף על פי שאין בהם לא רוב בניינו ולא רוב מניינו, **וְעַל חֲצִי לֹג דָּם** – של מת (כ"ד ל"ט); ואף על פי שרבע קב עצמות, וכן רבע לוג דם, שמתמאים באוהל מן התורה, הלכה למשה מסיני היא, שאין הנזיר מגלח אלא על חצי קב עצמות ועל חצי לוג דם; וכל הטומאות הללו שנימנו לעיל. הנזיר מגלח **עַל מִגְעוֹ, וְעַל מִשְׁאֵן, וְעַל אֶהָלָן** – בין שנגע בהן, בין שנשא אותן ולא נגע בהן, בין שהיה עמהן באוהל. **וְעַל עֵצִים** – מן המת, שהוא **בְּשֵׁעוֹרָה** כשיעור שעורה, הנזיר מגלח **עַל מִגְעוֹ וְעַל מִשְׁאֵן** – כשנגע בו או כשנשא אותו; אבל לא על אהליו, שאין עצם כשעורה מטמא באוהל. **עַל אֵלוֹ** – על כל הטומאות הללו שנימנו במשנתנו, **הַנְּזִיר מְגַלְחָה** – אם נטמא בהן, הוא חייב לגלח שער ראשו, **וּמִזְהָה בְּשִׁלְיֵישִׁי וּבְשִׁבְעֵי** – ומזים עליו מי אפר הפרה האדומה ביום השלישי וביום השביעי לטומאתו, **וְסוֹתֵר אֶת הַקְּדוּמִין** – את הימים שמנה לנזירותו קודם שנטמא, **וְאֵינוֹ מִתְחִיל לְמִנּוֹת** – נזירותו מחדש בטהרה, **אֶלָּא עַד שֵׁיטְהָר** – שיטבול ויעריב שמשו, לאחר שהיוו עליו מי אפר פרה ביום השלישי וביום השביעי, **וּמִכִּיבֵי אֶת קַרְבָּנֹתָיו** – בשמיני, כמו ששינוי (לעיל ו, 1), כלומר שאינו מתחיל למנות נזירות שנייה אלא לאחר שהביא קרבנותיו (כדעת חכמים החולקים על רבי אליעזר בבבליהא – נזיר יח, ב – לפי מסקנת הגמרא בסוגייתנו). ויש שאין גורסים במשנתנו את הפסיקה "ומכיא את קרבנותיו", וכן מוכח מהגמרא (תוספות; תוספות יום טוב).

~ יום רביעי ~
ב א ו ר מ ש נ ה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, ולאחר שימנו במשנה הקודמת טומאות

הנוגעים בַּמַּת, וַיְמִי סָפְרוּ וַיְמִי גָמְרוּ; עַל אֵלוֹ – אִין הַנְּזִיר מְגַלַּח, וּמִזְהָ בְּשָׁלִישִׁי וּבְשָׁבִיעִי, וַאֲיִנו סוֹתֵר אֶת הַקְּדוּמִים, וּמִתְחִיל וּמוֹנֵה מִיד, וְקָרְבַּן אִין לוֹ. בְּאַמַּת אָמְרוּ: יְמִי הִזְבַּ וְהִזְבָּה, וַיְמִי הִסְגְּרוּ שֶׁל מִצְרַע – הָרִי אֵלֹו עוֹלִין לוֹ. ד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּל טַמְאָה מִן הַמַּת שֶׁהַנְּזִיר מְגַלַּח עָלֶיהָ – חִיבִין עָלֶיהָ עַל בִּיאַת מְקַדְּשׁ; וְכָל טַמְאָה מִן הַמַּת שֶׁאִין הַנְּזִיר מְגַלַּח עָלֶיהָ – אִין חִיבִין עָלֶיהָ עַל בִּיאַת מְקַדְּשׁ. אָמַר רַבִּי מְאִיר: לֹא תִהְיֶה זֶה קֶלֶה מִן הַשְּׂרָץ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: דְּנָתִי לִפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מָה אִם עֵצִים בְּשִׁעוּרָה שְׂאִינוּ מְטַמְּא אֲדָם בְּאַהֲלָה, הַנְּזִיר מְגַלַּח עַל מְגַעוֹ וְעַל מִשְׁאוֹ – רַבִּיעִית דָּם שֶׁהוּא מְטַמְּא אֲדָם בְּאַהֲלָה, אִינוּ דִּין שִׁיחָא הַנְּזִיר מְגַלַּח עַל מְגַעָה וְעַל מִשְׁאָה? אָמַר לִי: מָה זֶה עֲקִיבָא! אִין דְּנִין פְּאֵן מְקַל וְחֹמֶר. וּבְשִׁבְעָתִי וְהִרְצִיתִי אֶת הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לִי: יִפֶּה אֲמַרְתָּ, אֵלָּא בְּן אֲמָרוֹ הִלְכָה.

פירוש ברטנורא

דב. אפילו על משאו ומגעו אין הנזיר מגלח: ואהל ורובע עצמות. אם האהיל על רובע קב של עצמות המת, אינו מגלח, עד שיאהיל על חצי קב. אבל על מגע ומשא של רובע עצמות, מגלח, ואפילו הם נמוקים ולא נשאר בהם עצם כשעורה שלם: וכלים הנוגעים במת, שהם מטמאים כמת עצמו. והנוגע בהם טמא טומאת שבעה: וימי גמרו. ימי הלוחטו של מצורע: וימי ספרו. לאחר שנמטה מצורעתו, דכתיב (ויקרא י"ד) וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים: על אלו אין הנזיר מגלח. על כל הנך דמתניתין: ומוזה בשלישי ושביעי. הא לא קאי אימי ספרו ואימי גמרו, דלא שייך בהו הואה ג' ו': ואינו סותר את הקודמין ומתחיל ומונה מיד. כל אלה שאמרנו, אינן עולין לימי הנזירות ואין סותרין, אלא אחר שיהו ג' ו' ויטוהר אם נטמא בטומאת מת, ואחר שישלים ימי גמרו וימי ספרו אם נצטרע, משלים נזירותו על מנין הימים שמנה קודם שנטמא, ואינו מביא קרבן טומאה: באמת אמרו ימי הזב והזבה. כל ימי טומאתם וימי ספירתם שבעה נקיים: וימי הגמרו של מצורע. שנאמר בו (שם ט"ז) והסדר את הנגע שבעת ימים, עולין למנין ימי הנזירות, וא"צ לומר שאין סותרין את הקודמים:

ד חייבין עליה על ביאת מקדש. אם נטמא באותה טומאה ונכנס למקדש, או אבל קרשים קודם שטהר מטומאתו, חייבין עליה כרת אם היה מזיד, או קרבן עולה ויורד אם היה שוגג: לא תהא זו קלה מן השרץ. דחייבין עליה על ביאת מקדש, כדכתיב בויקרא (ח) או בנבלת שרץ טמא. ומילתא דר"מ ליחא, שהרי מגע ומשא של עצם כשעורה שהוא קל שאינו מטמא באהל, הנזיר מגלח עליה כדתנן במתניתין, ורביעית דם שהיא חמורה שמטמא באהל אין הנזיר מגלח עליה: אין דנין באן ק"ו. שאין דנין ק"ו על דבר שהוא הלכה למשה מסיני, שעצם כשעורה אינו כתוב בתורה אלא הלכה היא, ואין דנין ק"ו מהלכה. והן הן דברי ר"א הן הן דברי ר' יהושע שאמר אלא כך אמרו הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

ביאת מקדש – כלומר כך למדו מפי השמועה, שמחלקים בטומאות מן המת לגבי ביאת המקדש כשם שמחלקים לגבי תגלחת הנזיר (המאיר; ועי' "תפארת ישראל"). אָמַר רַבִּי מְאִיר: לֹא תִהְיֶה זֶה קֶלֶה מִן הַשְּׂרָץ – לא תהא טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה קלה מטומאת השרץ, שחייבים עליה על ביאת המקדש, כמו שנאמר (ויקרא ה, ב) "או בנבלת שרץ טמא". רבי מאיר בא לחלוק על רבי יהושע, והוא סובר, שאף טומאת המת שאין הנזיר מגלח עליה, חייבים עליה על ביאת מקדש, שהרי טומאת השרץ אינה מפסיקה נזירותו כלל, ואילו טומאה מן המת שאינו מגלח עליה, מפסיקה מכל מקום את נזירותו לימי הטומאה, ואין ימים אלו עולים לו; ואם הנטמא בטומאת השרץ חייב עליה על ביאת מקדש, הרי כל שכן לנטמא בטומאת המת שאין הנזיר מגלח עליה, שחייב עליה על ביאת מקדש (רש"י). ואין הלכה כרבי מאיר. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: דְּנָתִי לִפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – קל וחומר: מָה אִם עֵצִים בְּשִׁעוּרָה – מן המת, שְׂאִינוּ מְטַמְּא אֲדָם בְּאַהֲלָה – הלכה למשה מסיני, הַנְּזִיר מְגַלַּח עַל מְגַעוֹ וְעַל מִשְׁאוֹ – כמו ששינונו לעיל (משנה ב): "ועל עצם כשעורה, על מגעו ועל משאו". רַבִּיעִית דָּם – של מת, שֶׁהוּא מְטַמְּא אֲדָם בְּאַהֲלָה – ונמצא שטומאה זו חמורה מטומאת עצם כשעורה, אִינוּ דִּין שִׁיחָא הַנְּזִיר מְגַלַּח עַל מְגַעָה וְעַל מִשְׁאָה – כלום אינו קל וחומר? ולמה שינונו (במשנה הקודמת), שאין הנזיר מגלח על רביעית דם? אָמַר לִי – רבי אליעזר: מָה זֶה עֲקִיבָא! – ולא שאתה דן קל וחומר זה? אִין דְּנִין פְּאֵן מְקַל וְחֹמֶר – ולא פירש רבי אליעזר טעם לדבריו. וּבְשִׁבְעָתִי וְהִרְצִיתִי אֶת הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – באותו קל וחומר שדנתי לפני רבי אליעזר, אָמַר לִי – רבי יהושע יִפֶּה אֲמַרְתָּ – הקל וחומר שדנת יפה הוא, ואין עליו תשובה, אֵלָּא בְּן אֲמָרוֹ הִלְכָה – כלומר שטומאת עצם כשעורה אינה מפורשת בתורה אלא הלכה היא, היינו הלכה למשה מסיני (רש"י; תוספות), ואין דנים קל וחומר מהלכה. וזהו גם טעמו של רבי אליעזר.

מצורע מו' חלוט: על אלו – הטומאות, שנינו במשנתנו, אִין הַנְּזִיר מְגַלַּח – אינו חייב לגלח תגלחת הטומאה, וּמִזְהָ בְּשָׁלִישִׁי וּבְשָׁבִיעִי – אם נטמא בטומאות המת הנישנות למעלה, מיום עליו מי אפר פרה ביום השלישי וביום השביעי לטומאתו, וְאִינוּ סוֹתֵר אֶת הַקְּדוּמִים – את ימי נזירותו שמנה בטהרה, אלא שאותם הימים שהיה טמא בהם טומאת שבעה, או "ימי ספרו" ו"ימי גמרו" של נזיר שנצטרע, אינם עולים לו למנין נזירותו, וּמִתְחִיל וּמוֹנֵה מִיד – את נזירותו, לאחר שטבל והעריב שמשו, כדי להשלים את ימי הנזירות שמנה קודם שנטמא, וְקָרְבַּן אִין לוֹ – ואינו מביא קרבן על טומאתו, שאין הטומאות הללו מחייבות תגלחת הטומאה. בְּאַמַּת אָמְרוּ – חכמים, כלומר הלכה מקובלת היא מימים קדמונים, וכן פירשו בגמרא (בבא מציעא ט, א): כל "באמת אמרו" הלכה היא (ואין להסס ולגמגם בדבר – רש"י); אבל בירושלמי מובא: כל מקום ששנו חכמים "באמת" הלכה היא למשה מסיני. ויש מפרשים שלא דווקא הלכה למשה מסיני, אלא כאילו היא הלכה למשה מסיני (ר"ש וברטנורא על תרומות ב, א): וְיְמִי הַזְּבָה – ימי טומאת הזב (כמפורש בויקרא טו, ב-ג). וימי טומאת הזבה (שם, טו, כח), וַיְמִי הִסְגְּרוּ שֶׁל מִצְרַע – נזיר שנצטרע והכהן הסגירו שבעת ימים וראה ביום השביעי שלא פשה הנגע בעורו, (ויקרא יג, ד-ז), הָרִי אֵלֹו עוֹלִין לוֹ – ימים אלו עולים לנזיר (או לנזירה), למנין ימי הנזירות, ואין צורך לומר שאינם סותרים את הקודמים.

באור משנה ד

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – ויש גורסים: רבי אלעזר ("מלאכת שלמה"), מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – משמו של רבי יהושע: כָּל טַמְאָה מִן הַמַּת שֶׁהַנְּזִיר מְגַלַּח עָלֶיהָ – היינו כל הטומאות שנישנו במשנה ב, חִיבִין עָלֶיהָ עַל בִּיאַת מְקַדְּשׁ – מי שנטמא באותה טומאה, ונכנס למקדש קודם שטהר מטומאתו, חייב כרת אם היה מזיד, או חייב קרבן אם היה שוגג; וְכָל טַמְאָה מִן הַמַּת שֶׁאִין הַנְּזִיר מְגַלַּח עָלֶיהָ – היינו אלו שנישנו במשנה הקודמת, אִין חִיבִין עָלֶיהָ עַל

פ ר ק ש מ י נ י

א שני נזירים שאמר להן אחד: ראיתי אחד מקם שנטמא, ואיני יודע איזה מקם – מגלחין ומביאין קרבן טמאה וקרבן טהרה, ואומר: אם אני הוא הטמא – קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה שלך; ואם אני הוא הטהור – קרבן טהרה שלי וקרבן טמאה שלך; וסופרין שלשים יום, ומביאין קרבן טהרה, ואומר: אם אני הוא הטמא – קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה שלך; וזה קרבן טהרתי; ואם אני הוא הטהור – קרבן טהרה שלי וקרבן טמאה שלך, וזה קרבן טהרתך. מת אחד מהן – אמר רבי יהושע: יבקש אחד מן השוק שידר פנגדו פנזיר, ואומר: אם טמא הייתי – הרי אתה נזיר מיד, ואם טהור הייתי – הרי אתה נזיר אחר שלשים יום; וסופרין שלשים יום, ומביאין קרבן טמאה וקרבן טהרה, ואומר: אם אני הוא הטמא – קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה שלך, ואם אני הוא

פירוש ברטנורא

ח א שני נזירים שאמר להם אחד כו. והם שותקים, דאם הם מכחישין אינו נאמן, דעד אחד במקום שמכחישין אותו אינו נאמן. ומתניתין איירי כגון שזה העד לא היה עמהם, אלא אמר ראיתי מרחוק טומאה שנורקה ביניכם, שאם היה העד אצלם במקומם הוא לה ספק טומאה ברה"ר, וספק טומאה ברה"ה ספיקו טהור, דכל ספק טומאה מסומה יפנין לה דכתיב בה (כמודר ה) ונסתרה והיא נמאה, ואינו אלא היא והובעל, וספיקה נמא. וכל זמן שהם יותר משנים אפילו בתוך הבית ספיקו טהור, דהוא לה כספק טומאה ברה"ר, לכך צ"ל שלא היה העד בשעת ספק טומאה אצלם במקומם: וסופרין ל' יום. וכגון ששניהם נדרו נזירות ביחד ונדרו סתם נזירות. וה"ה אם נדרו שניהם ביחד ופירשו נזירותם לזמן קצוב, שלאחר שהביאו קרבן טומאה וקרבן טהרה חזורים ומגוים הזמן הקצוב לנזירותם, ומפרישין קרבן טהרה: וקרבן טומאה ספק. הטאת העוף הבא על הטומאה, ספק ואינה נאכלת: אלא מביא הטאת עוף. לספק טומאות נזירות. ואשם אינו מביא, כרבנן דאמרי לעיל הביא הטאתו ולא הביא אשמו מונה: נמצא זה מביא קרבנותיו לחצאים. אם נזיר טהור הוא. דעולה ראשונה היתה חובה ועתה הוא מקריב הטאת ושלמים: אבל הודו חכמים לבן זומא. ולא חששו על שמקריב קרבנותיו לחצאים. והלכה כבן זומא:

משניות מבוארות – קהתי

שְׁלֵף; וְאִם אָנִי הוּא הַטְּהוֹר – וְאֵתָה הַטְּמֵא, קָרְבַּן טְהָרָה שְׁלֵף וְקָרְבַּן טְמָאָה שְׁלֵף – ונמצא הטמא מביא את קרבן הטומאה והטהור את קרבן הטהרה; וסופרין שלשים יום – כלומר שחזורים ומגוים נזירותם מחדש; ואם נדרו נזירות סתם, הרי הם מגוים שלושים יום. והוא הדין אם נדרו נזירות מרובה, שהם חזורים וסופרים נזירות כפי הזמן שנדרו; שהרי אותו נזיר שנטמא, הביא עכשיו את קרבנות הטומאה, והוא חייב למנות נזירותו מתחילה, ולהביא בסוף ימי נזירותו קרבנות טהרה, וכיון שלא ידוע מי מהם הוא שנטמא, סופרים הם שניהם את נזירותם מחדש, ומביאין – בסוף נזירותם השנייה, קרבן טהרה – בין שניהם, ואומר – אחד לחברו: אם אני הוא הטמא – אם אני הייתי הטמא, הרי קרבן טמאה – שכבר הקרבנו, שלי – היה, וקרבן טהרה – שהקרבנו, שלך – היה, וזה – של עכשיו, קרבן טהרתי – יהיה; ואם אני הוא הטהור – ואם אני הייתי הטהור, הרי קרבן טהרה – שהקרבנו, שלי – היה, וקרבן טמאה – שהקרבנו, שלך – היה, וזה – של עכשיו, קרבן טהרתך – יהיה; נמצא שאינם מפסידים בקרבנותיהם כלום, אלא שחייבים הם בכל דקדוקי הנזירות עד שיעשו את כל הדברים האמורים לעיל. מת אחד מהן – משני הנזירים הללו, קודם שהביאו קרבנותיהם הראשונים, מה יעשה הנזיר החי, שהוא ספק טמא, ואי אפשר לו להתנות על קרבנותיו? אמר רבי יהושע: יבקש אחד מן השוק שידר פנגדו פנזיר – שיקבל עליו נזירות כפי בקשתו, ואומר – לו: אם טמא הייתי – וצריך אני להביא קרבן טומאה ולמנות נזירותי מחדש, הרי אתה נזיר מיד – כדי שקרבן טהרה שנביא לאחר שלושים יום יהא שלך, ואם טהור הייתי – וצריך אני להביא קרבן טהרה, הרי אתה נזיר אחר שלשים יום – והרי זה מן השוק צריך למנות שתי נזירות מן הספק; וסופרין שלשים יום – מיום שקיבל עליו האחד מן השוק לידור כנגדו, ומביאין – בין שניהם, קרבן טמאה וקרבן טהרה – כמו שבארנו לעיל, ואומר – הספק לאותו האחד מן השוק, אם אני הוא הטמא – ונמצא שניזירותך חלה בזמן התנאי הראשון, ונשלמה עכשיו, והרי אתה חייב בקרבן טהרה, הרי קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה שלך – יהא קרבן הטומאה בשבילי וקרבן הטהרה בשבילך, ואם אני הוא

~ יום חמישי ~

באור משנה א

ההלכה היא, שספק טומאה ברשות היחיד, ספקו טמא. דין זה למדים מסוטה, שנאמר בה (במדבר ה, יג): 'ונסתרה והיא נטמאה', היינו שאף על פי שהדבר ספק הרי היא טמאה לבעלה. וכשם שבסוטה אין שם אלא היא והובעל, היינו שניים, כך בכל ספק טומאה ברשות היחיד, כגון שאין שם יותר משניים, אבל אם יש שם שלושה או יותר, אף על פי שהם עומדים ברשות היחיד, דינם לענין טומאה ברשות הרבים, שאם נולד בהם ספק טומאה, הרי זה כספק טומאה ברשות הרבים, וכל ספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור (נמרא נזיר טו, א. רמב"ם הל' נזירות טו, הל' אבות הטומאות ט, א-ב). – משנתנו דנה בשני נזירים שנוולד להם ספק טומאה, כגון שעמדו ברשות היחיד, ונטמא אחד מהם, ואין יודעים מי מהם נטמא, כיצד מביאים הם קרבנותיהם. – ולהבנת ענין המשנה יש עוד להקדים, שאם אמר אחד לנזיר: ראיתי שנטמאת, והנזיר שותק, או שספק לו הדבר, אף על פי שאמר כאן אלא עד אחד, הריהו נאמן, ומביא הנזיר קרבן טומאה על פיו. אבל אם הנזיר מכחישו, שהוא אומר: לא נטמאתי, אין העד נאמן (ברטנורא ומפרשים אחרים: נמרא קידושין טו, ב). ואפילו שני עדים מעידים עליו שנטמא, והוא אומר: לא נטמאתי – אינו מביא קרבן על פיהם, לפי שאפשר לפרש את דבריו: לא נטמאתי – איני חייב להביא קרבן טומאה, שכבר נשאלתי על נזירותי, ונמצא שאין כאן הכחשת עדים (נמרא נזירות יב, ב. הל' נזירות טו, יז).

שְׁנֵי נִזְיָרִים – שקיבלו עליהם נזירות ביחד, **שְׁאָמַר לְהֵן אֶחָד: רְאִיתִי אֶחָד מִקָּם שֶׁנִּטְמָא –** בגמרא מבואר, כגון שהיו שני הנזירים עומדים ברשות היחיד, והאחד לא היה עמהם, אלא בא ואמר: ראיתי מרחוק טומאה שנורקה ביניכם, ואחד מכם נטמא, ואיני יודע איזה מקם – נטמא, והרי יש כאן ספק טומאה ברשות היחיד, שספקו טמא (אבל אם היה האחד עמהם, דינם כספק טומאה ברשות הרבים, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו). ומדובר כאן, שהנזירים שותקים, או שיש להם ספק בדבר, שבכגון זה העד נאמן, כמו שהבאנו לעיל, ונמצא כל אחד מהנזירים ספק נזיר טמא ספק נזיר טהור; כיצד, איפוא, הם נוהגים? מגלחין – ראשם, לאחר שהשלימו את ימי נזירותם (ענין בשולי הגאון למשנתנו). ומביאין – בין שניהם, בשתפות, קרבן טמאה – שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה, וכבש לאשם, וקרבן טהרה – כבשה לחטאת, וכבש לעולה ואיל שלמים (כמו ששינונו לעיל ו, וז-ו), ואומר – אחד מהם: אם אני הוא הטמא – ואתה הטהור, קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה

הטהור – קָרְבַּן טְהוֹרָה שְׁלִי, וְקָרְבַּן טְמֵאָה בְּסֶפֶק; וְסוֹפְרִין שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמִבְּיַאֵן קָרְבַּן טְהוֹרָה, וְאוֹמֵר: אִם אָנִי הוּא הַטְּמֵא – קָרְבַּן טְמֵאָה שְׁלִי וְקָרְבַּן טְהוֹרָה שְׁלִי, וְזוֹה קָרְבַּן טְהוֹרָתִי, וְאִם אָנִי הוּא הַטְּהוֹר – קָרְבַּן טְהוֹרָה שְׁלִי וְקָרְבַּן טְמֵאָה בְּסֶפֶק, וְזוֹהוּ קָרְבַּן טְהוֹרָתָהּ. אָמַר לוֹ בֶּן זֹמָא: וּמִי שׁוֹמֵעַ לוֹ שִׁידֵר בְּגִידוֹ בְּנִזְרוֹ? אֵלֶּא מִבְּיַא טְהוֹרָתָה הָעוֹף יְעוֹלֵת בְּהֶמָּה, וְאוֹמֵר: אִם טְמֵא הִייתִי – הַחֲטָאֹת מִחוּבְּתִי וְהָעוֹלָה נִדְבָּה, וְאִם טְהוֹר הִייתִי – הָעוֹלָה מִחוּבְּתִי וְהַחֲטָאֹת בְּסֶפֶק; וְסוֹפֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמִבְּיַא קָרְבַּן טְהוֹרָה, וְאוֹמֵר: אִם טְמֵא הִייתִי – הָעוֹלָה הָרֵאשׁוֹנָה נִדְבָּה וְזוֹ חוֹבָה, וְאִם טְהוֹר הִייתִי – הָעוֹלָה הָרֵאשׁוֹנָה חוֹבָה וְזוֹ נִדְבָּה, וְזוֹ שְׁאָר קָרְבָּנִי. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: נִמְצָא זֶה מִבְּיַא קָרְבָּנֹתַי לְחֻצְאִים! אֲבָל הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים לְבֶן זֹמָא.

ב נזיר שהיה טמא בספק ומחלט בספק – אכל בקדשים אחר ששים יום, ושותה יין ומפמא למתים אחר מאה

פירוש ברטנורא

ב נזיר שהיה טמא בספק ומחלט בספק. ספק אם נטמא כמות וספק אם הוא מצורע מוחלט: אוכל בקדשים אחר ששים יום. אבל קודם לכן לא, דספק מצורע הוא ועד שיביא כפרתו אסור לאכול בקדשים. אבל משום ספק נזיר טמא לא מחסר לאכול בקדשים, דלא מקרי מחסור כפרה שאסור לאכול בקדשים

משניות מבוארות – קהתי

הטומאה, וכבר הזכרנו, שאין האשם מעכב. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: נִמְצָא – לדברי בן זומא, זֶה מִבְּיַא קָרְבָּנֹתַי לְחֻצְאִים! – שאם נזיר טהור היה, הרי עלתה לו העולה שהביא בתחילה לחובתו, ועכשיו, אחרי שלושים יום, הוא מביא את החטאת והשלמה! אֲבָל הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים לְבֶן זֹמָא – שיכול להביא קרבנותיו לחצאין.

בגמרא שואלים על דברי רבי יהושע: ומה בכך שמביא קרבנותיו לחצאין? ומשיבים: "לא אמר רבי יהושע (את תשובתו) אלא לחדר בה את התלמידים". ומפרש רש"י: "יודע היה רבי יהושע שאין תשובתו כלום, ולא אמר כך אלא כדי לחדר בה את התלמידים, שיהיו נושאים קל וחומר בעצמם: ומה רבי יהושע שידע הוא בעצמו שאין בדבריו ולא כלום, משיב דבר שאינו משנה, קל וחומר לשאר כל אדם שיכול להשיב על דברי רבו; ואפילו יודע בו שאין בדבריו ולא כלום ושאר חבריו יהיו מלעיגים עליו, לא יימנע מלשאל כל צרכו".
על מה ששנינו במשנתנו: "מגלחין", שואלת הגמרא: למה מגלחין? והלא אחד מהם אינו טמא, ונמצא עובר על הלאו "לא תקיפו פאת ראשכם", כלומר שאין גילוח זה מועיל לו לגילוח טהרה מאחר שאין נזיר טהור מגלח אלא על הקרבן, והרי הם מגלחים לפני הבאת הקרבנות, הואיל וגילוחו של אחד מהם הוא גילוח טומאה ("תפארת ישראל"), ואם כן הרי יש כאן עבירה על איסור הקפת הראש? מכאן מבארים בגמרא, שמדובר במשנתנו ככגון שהיו שני הנזירים הללו שתי נשים או שני קטנים (שהזיום אציהם). שאינם אסורים בהקפת הראש. יש מבארים, ששאלת הגמרא איננה על הגילוח הראשון, לפי שהגילוח הראשון מותר ממה נפשך, או משום תגלחת הטומאה או משום תגלחת הטהרה, אלא השאלה היא על הגילוח בפנים השנייה (המאירי). אבל הרמב"ם כותב: "ואין אחד משניהם מגלח תגלחת הטומאה אלא אם כן היו קטנים או נשים, שאין אלו מקיפין פאת ראשם מספק" (הל' נזירות טו, טז).

באור משנה ב

מצורע שטימאו הכהן, נקרא מצורע "מוחלט", והוא יושב מחוץ למחנה עד שמתרפא. הימים הללו, שהוא יושב מחוץ למחנה, נקראים "ימי גמרו", היינו הימים שהוא בהם מצורע נגור. ולאחר שנתרפא מצרעתו, הוא מביא "שתי צפרים חיות טהורות", ומטהר עצמו, כמפורש בפרשת מצורע (ויקרא יד, ח-ט): "וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר, ואחר יבוא אל המחנה, וישב מחוץ לאהליו שבעת ימים. והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו" וגו'. מפקוק זה נמצאנו למדים, שהמצורע מגלח פעמיים, והימים שבין שתי התגלחות נקראים "ימי ספור", שסופר בהם את שבעת ימי טהרתו. לאחר תגלחתו השנייה, ביום השביעי לימי ספור, הריהו טובל, וביום השמיני – לאחר טבילתו של אמתולו והערב שמשו – הריהו מביא קרבנות. ואינו אוכל קדשים עד שיביא קרבנותיו, שכן המצורע הוא מכלל "מחוסרי כפרה", היינו שמביאים קרבנותיהם לא על חטא, אלא לשם גמר טהרתם, כדי לאכול בקדשים (נזירות פ"ג ב). לא כן הנזיר שנטמא, שאינו בכלל מחוסרי כפרה, ולאחר שהיה שלישי ושביעי מותרו בקדשים, אף על פי שעריו לא הביא קרבנותיו. וכבר שנינו (לעיל ז, ג) בענין נזיר שנצטרע בתוך נזירותו, שימי ספור וימי גמרו אינם עלים למנון נזירותו, אבל אינו סותר את הקדמים, ואינו חייב בתגלחת הטומאה. כן שנינו (לעיל ו, ה), שתגלחת האיסור של הנזיר נדחתה על ידי תגלחת המצורע, שהיא תגלחת מצוה. במה דברים אמורים? במצורע ודאי, אבל בספק מצורע, אין ספק צרעת ודחה נזירותו. – משנתנו דנה בניזיר שהיה ספק

הטהור – ונמצא שלא חלה עליך נזירות עד עכשיו, כפי שהתנינו בתחילה, הרי קָרְבַּן טְהוֹרָה שְׁלִי וְקָרְבַּן טְמֵאָה בְּסֶפֶק – קרבן הטומאה יהא קרב מספק, כלומר שחטאת העוף קריבה על הספק ואינה נאכלת, ועולת העוף קריבה (אם הוא רוצה) בתנאי עולת נדבה, ואשם אינו מביא; שכן ההלכה היא, שניזיר טמא משהביא חטאתו מתחיל למנות נזירותו בטהרה, ואין העולה והאשם מעכבים; וחוזרים וְסוֹפְרִין שְׁלֹשִׁים יוֹם – פעם שנייה, וּמִבְּיַאֵן קָרְבַּן טְהוֹרָה, וְאוֹמֵר – הספק לאותו אחד מן השוק: אִם אָנִי הוּא הַטְּמֵא – ונמצא שניזירותך היתה בשלושים יום הראשונים, הרי קָרְבַּן טְמֵאָה – שכבר הקרבנו, שְׁלִי – היה, וְקָרְבַּן טְהוֹרָה – שהקרבנו, שְׁלִי – היה, לשם נזירותך, וְזוֹ – של עכשיו, קָרְבַּן טְהוֹרָתִי – לנזירותי השנייה שמניתי בטהרה; וְאִם אָנִי הוּא הַטְּהוֹר – אם אני הייתי הטהור, הרי קָרְבַּן טְהוֹרָה – שהקרבנו בראשונה, שְׁלִי – היה, לנזירותי הקודמת, וְקָרְבַּן טְמֵאָה בְּסֶפֶק – הוקרב בספק, וְזוֹהוּ – שאנו מביאים עכשיו, וְהָא קָרְבַּן טְהוֹרָתִי – לשם נזירותך שהשלמת עכשיו. אָמַר לוֹ בֶּן זֹמָא – לרבי יהושע: וּמִי שׁוֹמֵעַ לוֹ שִׁידֵר בְּגִידוֹ בְּנִזְרוֹ? אֵלֶּא מִבְּיַא טְהוֹרָתָה הָעוֹף יְעוֹלֵת בְּהֶמָּה, וְאוֹמֵר: אִם טְמֵא הִייתִי – וְאִם אָנִי הוּא הַטְּהוֹר – להיות נזיר שתיים, ולא תעלה לו אלא נזירות אחת מספק, כמו ששנינו לעיל? הרי בודאי לא ימצא מי שיסכים על כך, וכלום לא תהא לו תקנה? אֵלֶּא – כל שמת אחד מהם, מִבְּיַא – האחר, הַטְּמֵא הָעוֹף – לשם קרבן על ספק טומאת נזירות, וְעוֹלֵת בְּהֶמָּה – שהיא אחד מקרבנות הטהרה, כדי לגלח עליה תגלחת הטהרה, וְאוֹמֵר: אִם טְמֵא הִייתִי – וחייב אני בקרבן טומאה, הרי הַחֲטָאֹת מִחוּבְּתִי וְהָעוֹלָה נִדְבָּה, וְזוֹהוּ הַטַּעַם, שאינו מביא אלא עולת בהמה, והואיל והעולה בלבד אפשה להקריבה כקרבן נדבה (ואילו שלמי הנזיר טעונים לחם וזרע בשלה, ואין שלמים כאלו באים נדבה – וְאוֹמֵר: אִם טְמֵא הִייתִי, וְהָעוֹלָה מִחוּבְּתִי – לשם תגלחת הטהרה, ועדיין אני חייב חטאת ושלמים, וְהַחֲטָאֹת בְּסֶפֶק – קריבה בספק, כמו שבארנו לעיל; וְסוֹפֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם – אם נדר בתחילה נזירות, סתם, שמה היה הוא שנטמא; והוא הדין לנזירות מרובה, שחוזר וסופר נזירות כפי הזמן שנדר; וּמִבְּיַא קָרְבַּן טְהוֹרָה – היינו כל שלושת הקרבנות: חטאת, עולה ושלמים, וְאוֹמֵר: אִם טְמֵא הִייתִי – וחטאת העוף שהקרבתי היתה מחובתי, הָעוֹלָה הָרֵאשׁוֹנָה – שהבאתי, נִדְבָּה – היתה, כמו שהתנית, וְזוֹ – העולה שאני מביא עכשיו עם שאר הקרבנות, חוֹבָה – עולת חובה היא, לקרבן נזירותי, כחטאת וכשלמים; וְאִם טְהוֹר הִייתִי, הָעוֹלָה הָרֵאשׁוֹנָה חוֹבָה – עולת הבהמה שכבר הבאתי היתה עולת חובה, וְזוֹ – העולה שאני מביא עכשיו, נִדְבָּה – עולת נדבה היא, וְזוֹ – קרבן זה של חטאת ושלמים, שְׁאָר קָרְבָּנִי לנזירותי הראשונה, שכבר הבאתי עליה את העולה בזמנה; ונמצאו קרבים על הקרבנות חוץ מאשם הבא על

וְעֹשִׂים יוֹם; שְׁתַּגְלַחַת הַנֶּגַע דוֹחָה תְּגַלַּחַת הַנְּזִיר בְּזִמְן שֶׁהָיָה וְדָאֵי, אֲבָל בְּזִמְן שֶׁהָיָה סֶפֶק – אֵינָה דוֹחָה.

פ ר ק ת ש י ע י

א הגוים אין להם נזירות. נשים ועבדים יש להן נזירות. המר בנשים מבעבדים, שהוא כופה את עבדו, ואינו

פירוש ברטנורא

אלא מי שטומאה יוצאה עליו מנפול. כיצד, נזר שלשים יום. ובוים הראשון אירע לו ספק טומאה מת וספק צרעת, מזה ושונה וטובל ונותר מטומאה מת כאלו בא לגלח כדן נזיר טמא או כדן מצורע שנתרפא, ואינו יכול לגלח עד שלשים יום מיום שנוזר, שמא נזיר טהור הוא ואסור לגלח עד מלאת ימי נזרו ועד שיביא קרבנותיו, ולאחר שלשים יום מגלח, ספק תגלחת מצורע ספק תגלחת טומאה של נזיר וספק תגלחת טהרה. ומביא שתי ציפורים כדן תגלחת חלוטו של מצורע, וחמאת העוף הבאה על הספק משום ספק נזיר טמא, ועולת בהמה משום ספק נזיר טהור. ואע"פ שאינו מביא שאר קרבנות של תגלחת טהרה, הא אמרין אם גלח על אחת משלשתו יצא. ומתנה עליה שאם אינו נזיר טהור שתהא עולת נדבה. רד"ן מצורע מוחלט שצריך שני תגלחות, אחת לאחר גמר חלוטו כשנתרפא מצרעתו, ואחת לאחר ימי ספרו לאחר שספר שבקעה מן התגלחת הראשונה, כדכתיב (ויקרא י"ד) והיה כיום השביעי יגלח את כל שערו. וזה שהוא ספק נזיר אינו יכול לגלח, הלכך צריך להמתין ל' יום של ספק נזירות טהרה ומגלח תגלחתו של ספק ימי ספרו של מצורע וספק נזירות טהרה, ומביא עולת בהמה של ספק נזירות כדי לגלח על הקרבנות ומתנה עליה, ולמחרת יום תגלחתו מביא קרבן מצורע כדי להחיות בקדשים. ומביא חמאת עוף, שחמאת בהמה אינה באה על הספק. ואינו מביא אשם, שהאשם אינו מעכב מלאכול בקדשים. ונמצא שלאחר ס' יום אוכל בקדשים שאם מביא כפרתו על ספק חלוטו. ועדיין הוא אסור לשחות יין ולטמא למתים דשמא מוחלט היה, ותגלחת מצורע אינו עולה לא לתגלחת נזיר טהור ולא לתגלחת נזיר טמא, וטעון עוד שתי תגלחות, אחד לנזיר טמא ואחת לנזיר טהור, ואם מצורע מוחלט היה, כל מה שמנה לימי נזירותו אין עולין לו, שימי חלוטו וימי ספרו אין עולין לו, וצריך למנות עוד ל' יום ולאחר ל' יום מגלח ספק נזיר טמא ספק נזיר טהור, ומביא חמאת העוף בספק נזיר טמא, ועולת בהמה בספק נזיר טהור כדי לגלח על הקרבן, ומתנה עליה. ועדיין אסור לשחות יין ולטמא למתים, דשמא מצורע מוחלט היה, ולפיכך השתי תגלחות הראשונות לא עלו לו לשם נזירות, לא של טומאה ולא של טהרה, ושמן נזיר טמא היה ותגלחת השלישית תגלחת של טומאה היא, לפיכך צריך למנות עוד שלשים יום של נזירות טהרה, ומביא קרבן נזיר טהור, ומתנה, ואח"כ מותר לשחות יין ולהטמא למתים. וכן אם נזר נזירות שנה ואירע לו בראש שנתו ספק טומאה מת וספק צרעת, מונה שנה ומגלח תגלחת של ספק טומאה וספק טהרה וספק צרעת, ומונה שנה שניה ומגלח ומביא כפרתו ואוכל בקדשים, ומונה עוד ב' שנים קודם שישתה יין ויטמא למתים:

ט א הגוים אין להם נזירות. אף על גב דגוים מקריבין נדרים ונדבות בישראל, אם נזר בניזיר אין עליו תורת נזירות ומותר לשחות יין ולטמא למתים,

משניות מבוארות – קהתי

תגלחת טומאה ספק תגלחת טהרה. ב. שמא היה גם טמא מת וגם מצורע מוחלט, והתגלחת השלישית היתה תגלחת הטומאה, והוא צריך למנות עוד שלושים יום לנזירותו בטהרה, ולגלח תגלחת טהרה; ונמצא נזיר זה יוצא מכלל נזירותו ושותף יין ומטמא למתים אחר מאה ועשרים יום – היינו לאחר שגילח ארבע תגלחות, כל אחת בסוף שלושים יום: שתיים לספק צרעתו, אחת לספק תגלחת הטומאה, ואחת לספק תגלחת הטהרה (עיין בברטנורא ובמפרשים אחרים בענין הקרבנות שצריך הנזיר להביא מספק בכל תגלחת ותגלחת); וטעם כל התגלחות הללו, וגמר נזירותו לאחר מאה ועשרים יום, משום שתגלחת הנגע דוחה תגלחת הנזיר בזמן שהיה נזיר – שניזר שהוא מצורע ודאי, הריהו מגלח את תגלחת הנגע בתוך ימי נזירותו, היינו שלאחר שנתרפא מצרעתו הוא מגלח מיד את התגלחת הראשונה לצרעתו, ולאחר שבעה ימים הוא מגלח תגלחתו השנייה, ואחר כך משלים מנין נזירותו, אֲבָל בְּזִמְן שֶׁהָיָה סֶפֶק, אֵינָה דוֹחָה – את תגלחת האיסור של הנזיר, שאין ספק צרעת דוחה נזירות.

בארנו משנתנו בניירות סתם; והוא הדין לנזירות מרובה, שהיתה לזמן קצוב, כגון אם נזר לשנה, ונולד לו ביום הראשון לנזירותו ספק טומאה מת וגם ספק צרעת, אסור לאכול בקדשים עד אחר שנתים, היינו לאחר שגילח שתי תגלחות לספק צרעתו, ראשונה לסוף שנה ראשונה ושנייה לסוף שנה שנייה, ואסור לשחות יין ולהטמא למתים אלא לאחר ארבע שנים, כמו שבארנו הטעם במשנה.

~ יום ששי ~

באור משנה א

הגוים אין להם נזירות – שנאמר בפרשת נזיר (במדבר ו, ב): "דבר אל בני ישראל", ודרשו: בני ישראל נודרים בניזיר, ואין גוים נודרים בניזיר. ואם גוי נזר בניזיר, איז עליו תורת נזירות, ומותר לו לשחות יין ולהטמא למתים. נשים ועבדים יש להן נזירות – שאם נזרו בניזירות, נדרם נזר; (נשים – שנאמר בפרשת נזיר (שם): "איש או אשה כי יפליא לנזרו נזר נזיר", ועבדים – שנאמר (שם): "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם", ודרשו: "ואמרת אליהם" – לרבות עבדים

טמא מת וגם ספק מצורע. ויש עוד להקדים לשם הבנת המשנה, שאין תגלחת אחת עולה לנזירות ולצרעת, ושתגלחת הצרעת קודמת לתגלחת הנזירות.

נזיר – שקיבל עליו נזירות סתם, שְׁהִיָּה טָמֵא בְּסֶפֶק וּמְחַלֵּט בְּסֶפֶק – כלומר שהיו לו שני ספקות: ספק אם נטמא במת בתוך ימי נזירותו, וגם ספק אם היה מצורע מוחלט, ועכשיו נתרפא מצרעתו, אוכל בקדשים אחר שלשים יום – שאמנם צריך הוא להיטהר מיד מספק טומאת המת, אבל אינו רשאי לגלח מיד, עד שישלמו שלושים ימי נזירותו, שמא הוא נזיר טהור, ואין ספק צרעת דוחה נזירות, כמו שהזכרנו לעיל. וכששלמו שלושים ימי נזירותו, והוא מגלח, הרי תגלחת זו יש עליה שלושה ספקות: א. שמא היה נזיר טהור, והרי זו תגלחת הטהרה; ב. שמא היה מצורע מוחלט, וזוהי תגלחתו שלאחר "ימי גמרו"; והרי בכגון זה צריך היה למנות שבעה ימים, הנקראים "ימי ספרו", ולגלח ביום השביעי את תגלחתו השנייה, ולהיטהר בו ביום בטבילה ובהערב שמש, ולהביא ביום השמיני את קרבנותיו, כדי לאכול בקדשים; ג. שמא לא היה מצורע אלא טמא מת, וזוהי תגלחת הטומאה; והרי שחייב הוא לחזור ולמנות שלושים יום לנזירותו בטהרה. הלכך הוא חוזר ומונה עוד שלושים יום. ומגלח פעם שנייה; ונמצא שאם היה מצורע, הרי זו תגלחתו השנייה, ולאחר שטבל והעריב שמשו, הרי הוא מביא למחרת קרבן מצורע, ומותר לאכול בקדשים; וזהו ששינונו: אוכל בקדשים אחר שלשים יום. וכגון שנולדו לו הספקות האמורים לעיל ביום הראשון לנזירותו, שצריך הוא למנות שלושים יום, שמא הוא נזיר טהור, ולחזור ולמנות עוד שלושים יום, שמא נטמא למת, כמו שבארנו לעיל. אבל עדיין אסור הוא לשחות יין ולהיטמא למתים, שכן טעון הוא מספק עוד שתי תגלחות: א. שמא היה גם טמא מת וגם מצורע מוחלט, ואין תגלחת הצרעת עולה לו לתגלחת הטומאה, כמו שהזכרנו בהקדמה למשנתנו, והרי הוא צריך לגלח פעם שלישית לספק תגלחת הטומאה; אבל שמא לא היה טמא מת אלא מצורע מוחלט, והרי שתי התגלחות הראשונות היו לצרעתו, והוא צריך למנות שלושים יום לנזירותו בטהרה, לפי שימי גמרו וימי ספרו אינם עולים למנין נזירותו. לפיכך הוא מונה עוד שלושים יום, ומגלח תגלחת שלישית, שהיא ספק

כּוֹפֵה אֶת אִשְׁתּוֹ. הַמֵּר בְּעֵבְרִים מִפְּנֵי שֵׁם: שֶׁהוּא מֵפָר נְדָרֵי אִשְׁתּוֹ, וְאִינוּ מֵפָר נְדָרֵי עַבְדּוֹ. הַפֵּר לְאִשְׁתּוֹ – הַפֵּר עוֹלָמִית. הַפֵּר לְעַבְדּוֹ, יֵצֵא לְחֵרֶת – מִשְׁלִים נְזִירוֹתוֹ. עֶבֶר מִפְּנֵי פָּנָיו – רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: לֹא יִשְׁתָּה; וְרַבִּי יוֹסֵי אֹמֵר: יִשְׁתָּה.

ב נְזִיר שֶׁנִּגְלַח וְנִדְעָ לֹא שֶׁהוּא טָמֵא, אִם טָמְאָה יְדוּעָה – סוֹתֵר, וְאִם טָמְאָה הַתְּהוֹם – אִינוּ סוֹתֵר. אִם עַד שֶׁלֹּא גִלַּח, בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ – סוֹתֵר. כִּי־צֶדֶד? יָרַד לְטַבּוֹל בְּמַעְרָה וְנִמְצָא מֵת צָף עַל פִּי הַמַּעְרָה – טָמֵא; וְנִמְצָא מִשְׁקַע

פירוש ברטנורא

דכתיב בריש פרשת נזיר (במדבר ו) דבר אל בני ישראל, בני ישראל נודרים בניור אין גוים נודרים בניור: שהיא כופה את עבדו. כופוהו לשתות יין ולהטמא למתים בעל כרחו: ואינו כופה את אשתו. בעל כרחו. ובשאר נדרים שיש בהם עינוי נפש או בטול מלאכה, אין הרב צריך לכופו את העבד אלא הם בטלים מאליהם, דכתיב (שם 6) לאסור אסר על נפשו, מי שנפשו קנויה לו, יצא עבד שאין נפשו קנויה לו. וכן השבועות כולם שנשבע העבד בין שיש בהם עינוי נפש בין שאין בהם עינוי נפש, אין רבו צריך לכופו, שמאליהם כמלים, שהרי אין לו רשות לעצמו. אבל נדרים שאין בהם עינוי נפש ואין בהם בטול מלאכה לרבו, חייב העבד לקיימם ואין רבו יכול לכופו עליהם לבטלים: מיפר נדרי אשתו ואינו מיפר נדרי עבדו. שאם נתרצה בניור שנדרה אשתו אחר שהפר לה ורוצה שתקיימו אינה חייבת לקיימו אחר שהפר לה פעם א'. ואם כפה את עבדו לעבור על נדרו ורצה אח"כ בקיומו חייב העבד לקיימו: הפר לעבדו יצא לחירות משלים נזירותו. לאו דוקא הפר אלא אם כפה את עבדו לשתות יין ולהטמא למתים ואח"כ יצא העבד לחירות, חייב העבד להשלים נזירותו אחר שיצא לחירות, ורמב"ם פירש הפר לעבדו יצא לחירות, שהאומר לעבדו מופר לך, פקע זכות האדון ממנו ויצא העבד לחירות בשביל כן וצריך שישלים נזירותו. ולבי מהםם כפי' זה: עבר מפנגד פניו. שברח מרבו אחר שנדר בניור: ר"מ אומר לא ישתה. יין כדי שיצטער וישבו לרבו שיכפרו לעבד על נדרו והיה מותר לשתות יין: ור"י יוסי אומר ישתה. שלא יהלה וימות. שהרי עתיד הוא לשוב לרבו שיבקש רבו אחריו ויחזירנו, ונמצא כאילו הוא ברשות רבו:

ב נזיר שנגלח. שהביא קרבנותיו וגילח עליהן ואח"כ נודע לו שנטמא בימי נזירותו: אם טומאה ידועה. טומאה שאפשר שהיתה ידועה, כגון שאינה קבר התהום: סותר. וחזר ומונה נזירות אחרת: ואם טומאת התהום אינו סותר. אם נודע לו שבמקום שעבר היתה טומאת התהום והיא טומאה שאין אחר מכירה אפילו בסוף העולם, אע"פ שודאי טמא היה אינו סותר, דהלכה היא כך בניור: אם עד שלא גלח. תגלחת מחר, אע"פ שכבר הביא קרבנותיו. הואיל ונודע לו קודם הגילוח: בין כך ובין כך. בין טומאה ידועה בין טומאת התהום, סותר. דהא דגמירי דטומאת התהום אינה סותרת, היינו דוקא אחר גלוח של מחר: כיצד. דין טומאת התהום: ירד לטבול במערה. שהיה טמא טומאת שרץ או טומאה אחרת כיצא בה שאינה של מת, וירד לטבול

משניות מבוארות – קהתי

נְזִיר שֶׁנִּגְלַח – לאחר שהשלים נזירותו והביא קרבנותיו, וְנִדְעָ לֹא – אחר כך, שֶׁהוּא טָמֵא – שנטמא במת בימי נזירותו, אִם טָמְאָה יְדוּעָה – שנטמא בטומאת מת, שהיתה ידועה לפני אדם, סוֹתֵר – נזירותו, וחזרו ומונה נזירות אחרת, וְאִם טָמְאָה הַתְּהוֹם – שנטמא בטומאת מת שלא ידע עליה שום אדם בעולם, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אִינוּ סוֹתֵר – נזירותו; ודבר זה הלכה מפי הקבלה ("גמרא גמירי לה" – עיין גמרא ניד טג, א; רמב"ם הלי נזירות ו, טז). אִם עַד שֶׁלֹּא גִלַּח – אבל אם נודע לנזיר קודם שגילח שהוא טמא, בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ – בין שנטמא בטומאה ידועה ובין שנטמא בטומאת התהום, סוֹתֵר – נזירותו. בגמרא מפרשים, שמשנתנו היא כדעת רבי אליעזר, הסובר, שהתגלחת מעכבת, היינו שכל זמן שלא גילח לא יצא מכלל נזירותו; אבל לדעת חכמים, כיון שנורק עליו אחר מן הדמים, שוב אינו סותר, כלומר שאם נטמא בטומאת התהום בימי נזירותו, ולא נודע לו על כך אלא לאחר שנורק לשמו על המזבח דם אחד מקרבנותיו, אף על פי שלא גילח עדיין, אינו סותר. והלכה כחכמים (רמב"ם הלי נזירות ו, ז). כִּי־צֶדֶד – דין טומאת התהום? יָרַד לְטַבּוֹל בְּמַעְרָה – שהיה הנזיר טמא טומאת שרץ, או טומאה אחרת כיצא בה, שאינה של מת, וירד לטבול מטומאתו במקווה מים שבמערה, וְנִמְצָא מֵת צָף עַל פִּי הַמַּעְרָה – ולאחר שטבל נמצאה על פי המקווה שבמערה גווית מת, שצפה על פני המים, וספק אם נטמא במת או לא נטמא, טָמֵא – לפי שטומאה ידועה היא, וספק טומאה ברשות היחיד ספק טמא. במפרשים מבואר, שמשנתנו נקטה "ירד לטבול", להשמיענו רבותא, שאף על פי שהירד לטבול דרכו לדרוק ולהזהר מכל דבר המטמא, מכל מקום ספקו טמא, והואיל וטומאה ידועה היא; אבל נִמְצָא – מת – מִשְׁקַע בְּקִרְקַע הַמַּעְרָה – והרי זו טומאת התהום, יָרַד לְהִקָּר – שלא היה טמא, ולא ירד למערה אלא כדי לקרר עצמו, אף על פי שבכגון זה אינו נזהר מלהיטמא, הרי זה טָהוֹר – ואם נודע לו לאחר גילוחו, שנטמא לפני כן במת זה בשעה שירד להקר, אינו סותר נזירותו, הואיל וטומאת התהום היא. ואם ירד למערה לְטָהֵר מִטָּמְאָת מֵת – שנטמא הנזיר בטומאת

כנענים. הַמֵּר בְּפְנֵי שֵׁם מִפְּעֵבְרִים – יש בניזירות האשה חומרה שאינה בניזירות העבד, שֶׁהוּא כּוֹפֵה אֶת עַבְדּוֹ – שיכול אדם לכפות את עבדו לעבור על הנזירות שנדר, היינו שישתה יין ויטמא למתים בעל כרחו, וְאִינוּ כּוֹפֵה אֶת אִשְׁתּוֹ – אבל אין אדם יכול לכפות את אשתו לעבור על נזירותה, אלא אם כן מפר את נדרה ביום שמעו. הַמֵּר בְּעֵבְרִים מִפְּנֵי שֵׁם – ויש בניזירות העבד חומרה שאינה בניזירות האשה, שֶׁהוּא מֵפָר נְדָרֵי אִשְׁתּוֹ – שאדם מפר נדרי אשתו ביום שמעו, ומבטל נזירותה, וְאִינוּ מֵפָר נְדָרֵי עַבְדּוֹ – שאף על פי שיכול לכפותו לעבור על הנזירות שנדר, אינו יכול לבטל את נדרו, ואם רבו אינו כופו, חייב העבד לקיים נזירותו (המאירי). הַפֵּר לְאִשְׁתּוֹ, הַפֵּר עוֹלָמִית – שנדרי עינוי נפש שהפר הבעל, מופרים הם לגמרי, אף לאחר שהיא יוצאת מרשותו. הַפֵּר לְעַבְדּוֹ – כלומר שכפה אותו לעבור על הנזירות, אִם יֵצֵא הַעַבְד לְחֵרֶת, הריהו מִשְׁלִים נְזִירוֹתוֹ – שקיבל עליו בהיותו עבד. והרמב"ם מפרש: הפר לעבדו יצא לחרות – שהאומר לעבדו: "מופר לך", פקעה ממנו זכותו והעבד יצא לחירות, וחייב להשלים נזירותו, כלומר שגירסת הרמב"ם במשנתנו: "ומשלים נזירותו" (ועיין השגת הראב"ד על הרמב"ם הלי נזירות ב, יח). עֶבֶר מִפְּנֵי פָּנָיו – אם לאחר שנדר העבד בניזירות ברח מרבו, רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: לֹא יִשְׁתָּה – יין; וְרַבִּי יוֹסֵי אֹמֵר: יִשְׁתָּה – בגמרא מבואר טעם מחלוקתם, שלדעת רבי מאיר קונסים אותו שיקיים נזירותו, כדי שיצטער ויחזור לרבו, שיכופו אותו לעבור על נדרו, ויהא מותר ביין; ורבי יוסי סובר, שמתוך לו לשתות אפילו שלא בפני רבו, לפי שהעבד בכל מקום שהוא היהו ברשות רבו, ואסור לו להגזיז נזירותו, כדי שלא יהא כחוש וחלש כשיחזור לרבו.

ב אור משנה ב

מי שנטמא במת שהיה טמון במקום נסתר, שאף אדם בעולם לא ידע עליו, ולאחר שנטמא נמצא אותו המת משוקע במקום סתרי, הרי טומאה זו נקראת "טומאת התהום". היינו טומאת מת שלא היתה ידועה לשום אדם, כאילו היתה חבויה במעמקי התהום. משנתנו באה ללמד, שאם נטמא הנזיר ב"טומאת התהום" קודם שגילח, ולא נתגלתה הטומאה אלא לאחר הגילוח, אינו סותר את נזירותו.

בְּקִרְקַע הַמַּעֲרָה, יָרַד לְהִקְרַר – טְהוֹר, לְפָתוֹר מִמַּמְצָאת מַת – טָמֵא; שְׁחִזְקַת טָמֵא – טָמֵא, וְחִזְקַת טְהוֹר – טְהוֹר, שְׂרָגְלִים לְדָבָר.

ג המוצא מת בתחלה משֻׁקב כְּדָרְפוֹ – נוֹטְלוֹ וְאֵת תְּבוּסָתוֹ. מְצָא שְׁנִים – נוֹטְלוֹ וְאֵת תְּבוּסָתוֹ. מְצָא שְׁלֹשָׁה, אִם יֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה מְאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה – הָרִי זֶה שְׁכּוֹנַת קְבֻרוֹת, בּוֹדֵק הֵימָנוּ וְלֹהֵלֵן עֲשָׂרִים אַמָּה. מְצָא אַחַד בְּסוֹף עֲשָׂרִים אַמָּה – בּוֹדֵק הֵימָנוּ וְלֹהֵלֵן עֲשָׂרִים אַמָּה, שְׂרָגְלִים לְדָבָר; שְׂאֵלוֹ מִתְחַלְהָ מְצָאוֹ – נוֹטְלוֹ וְאֵת תְּבוּסָתוֹ.

פירוש ברטנורא

מטומאתו, ונמצא כית מן המת צף על פני המים ספק נטמא בו או לא נטמא. טמא. והא דקיימא לן ספק טומאה צפה על פני המים טהור, הני מילי בטומאת שרין, אבל בטומאת מת, טמא. ואם נודע לו ספק זה אף אחר שנלח, טמא, דהיינו טומאה ידועה, הואיל והיתה במקום שאפשר שיראה בני אדם. והאי דנקט ירד למבול, רבותא קמ"ל, דאע"ג דהמבול מטומאה לטהרה נזהר מכל דבר המטמא. אפ"ה טמא: נמצא משוקע בקרקע המערה. במקום שטבל ובודאי נטמא. אם נודע לו אחר שנלח, טהור ואינו סותר, דהיינו טומאת התהום, שהיתה במקום שלא היתה ידועה לשום אדם: ירד להקר טהור. אע"פ שירד להקר ולהצטנן ולא ירד למבול כדי שהיה נזהר מטומאה, אפ"ה טהור אם לא היה טמא מת. אבל אם ירד ליטהר מטומאת מת ומבל במערה שהיה המת משוקע בה והשלים נזירותו, או טמא מת שטבל ואח"כ קבל עליו נזירות, טמא וסותר, שחוקת טמא טמא וחוקת טהור טהור: שרגלים לדבר. כלומר מעם ועיקר יש לדבר לומר דלא נמירי הלכתא לטומאת התהום שהיא מהורה בניור אלא כשהיה הניור בחוקת טהור ולא כשהיה בחוקת טמא:

ג המוצא מת מתחלה. שלא היה ידוע שהיה שם קבר. והיינו דאמרין בנבוא המוצא ולא שהיה מצוי. ועוד דייקנן מלישנא דמתניתין מת ולא שהיה הרג: מושכב. ולא שהיה יושב: כדרכו. ולא שהיה ראשו מונח בין ורכותיו. דכל הני חיישינן להו שמא גוים הם, שאין דרכן של ישראל לקבור מתיהן כך: נוטלו ואת תפישתו. מותר לפנותו משם ולקברו במקום אחר, וצריך שיטול מן העפר של הקבר עמו כדי תפישתו, שהוא כל העפר תיחוח שתחתיו. וחופר בקרקע בתולה ג' אצבעות. דכתיב (בראשית מו) ונשאני ממצרים וקברתני בקברותם, שאין צריך לומר ממצרים, אלא הכי קאמר מעפר של מצרים טול עמו: מוצא שלשה אם יש בין זה לזה מר' אמות עד שמונה. כלומר מקבר ראשון עד שלישי אין פחות מארבע אמות ולא יותר משמונה: הרי זה שכונת קברות. וניכר שלשם קבורה נתנו שם ואסור לפנותם. ואפילו מת אחד אם ניכר שלשם קבורה נתון שם אסור לפנותו. אלא שבאחד או בשנים או תולין שלא נקברו שם אלא לפי שעה והיה דעתם לפנותם. אבל בני' מוכח שזו מקום מיוחד לקברות. ואורך המערה דרכה להיות ששה ורובה ארבעה ואלכסונה עורף שתי אמות דהיינו שמונה. להכי תנן מארבע עד שמונה. כמלוא מטה וקבורה לא גרסינן לה הכא: ובדוק הימנו וזהלן עשרים אמה. שהמערה ארבע אמות על שש, והחצר שהמערות פתוחין לו מכאן ומכאן שש על שש, דהכי סבירא להו לרבנן בפרק המוכר פירות (קב:), נמצא אורך שתי מערות והצר שביניהן ו"ח אמות. ולפי שפעמים בודק מערה אחת באלכסון של מערה אחת עורף ב' אמות בקירוב, נמצאו כ' אמות, שמונה דמערה ראשונה באלכסונה, ושש דחצר שבין שתי המערות ושש דמערה שניה. דחד אלכסון אמרינן, תרי אלכסוני לא אמרינן, והיינו דקתיני עשרים.

משניות מבוארות – קהתי

המת, וירד וטבל במערה, ואחר כך נמצא מת משוקע בקרקע המערה, טָמֵא – הנייר, ואפילו לא נודע לו על כך אלא לאחר שמנה נזירותו ונגילה תגלחת הטהרה, הרי זה סותר נזירותו, אף על פי שהיא טומאת התהום; שְׁחִזְקַת טָמֵא טָמֵא, וְחִזְקַת טְהוֹר טְהוֹר – שמעמידים את הנייר על חזקתו, ואומרים: הואיל והיה טמא, הרי הוא בחזקת טומאתו, עד שיטבל טבילה שתוציא אותו בודאי מטומאתו, ורק מי שהוא בחזקת טהור, אין טומאת התהום מוציאה אותו מחזקתו, שְׂרָגְלִים לְדָבָר – שיסוד הגיטין הוא להעמיד אדם על חזקתו, הלכך מסתבר, שהלכה שנאמרה בטומאת התהום, שאינה מטמאה בנייר, לא נאמרה אלא בנייר שהיה בחזקת טהור, ולא כשהיה בחזקת טמא.

~ שבת קודש ~

ב א ו ר מ ש נ ה ג

משנתנו והמשנה שלאחריה מובאות כאן אגב הביטוי ששינוי בסוף המשנה הקודמת: "שרגלים לדבר". שכן גם במשניות הללו משמש ביטוי זה כיסוד וטעם להלכות השניות בהן. – משנתנו עוסקת בדין מקום שמצאו בו מתים בקברים, ויש דעת אע"ז שכונת קברות, או שמתים בודדים הם, שנקברו במקום זה באקראי, או דעת לפנותם מכאן לאחר ימים אחדים, ולהעבירם לבית קברות. – והנה נוהגים היו לבדוק את הדרכים החשודים בטומאה, ולטהרם מטומאתם כשביל עולי הרגלים, עושי קרבן הפסח ונושאי הטהרות; ואם מוצאים בדרכים קברים בודדים, בעיה היא, אם מותר לפנות משם את המתים. – ואמנם הדין הוא, שמת קנה מקומו, ולכן אם נמצא אפילו קבר בודד, והקבר הוא ידוע, שברשות נקבר שם המת, אסור לפנות את המת משם, אלא שמציינים את המקום בסימן, שיהא ניכר לעוברים; אבל אם נמצא קבר במקרה, שלא היה ידוע, ככגון זה באה משנתנו ללמד, שמוחר לפנותו.

המוצא מת – כגון שהיה חופר באדמה, אם במקרה, ואם כדי לבדוק את המקומות שיש בהם חשש טומאה, כמו שבארנו לעיל, ומצא מת בתחלה – בראשונה, כלומר שלא מצא קודם לכן קברים אחרים במקום זה ובסמוך לו, והיה המת מְשֻׁקב כְּדָרְפוֹ – כדרך שקוברים מתי ישראל, נוֹטְלוֹ וְאֵת תְּבוּסָתוֹ – כלומר מותר לו לפנות את

ד פל ספק נגעים בתחלה – טהור, עד שלא נזקק לטמאה; משנזקק לטמאה – ספקו טמא. בשבעה דרכים בודקין את הזב עד שלא נזקק לזיבה: במאכל, ובמשתה, במשא, ובקפיצה, ובחלי, ובמראה, ובתהור; משנזקק לזיבה – אין בודקין אותו. אגסו וספקו ושכבת זרעו טמאין, שרגלים לדבר. המפה את חברו ואמרוהו למיתה,

פירוש ברטנורא

ועוד צריך לברוק מלמעלה ומלמטה כ' אמה, והיינו ארבעים אמה, דשמו זו היא מערה שבמזרח החצר ויש עדיין אחרת כנגדה במערב החצר. אי נמי, זו היא שבמערב החצר ויש עדיין אחרת במזרח החצר: מצא אחד בסוף עשרים בודק הימנו ולחל כ' אמה. דמי יזכר דמכית הקברות היא היא מערה, שמו קבר אחר הוא וחצר אחרת של אדם אחר וצריך לעשות גם לשם כל בדיקות דלעיל דכמו שיש שם קבר כמו כן יש אחרים: שרגלים לדבר. שזו השדה עשויה לקברים והיו בה גם מערות אחרות. ומשום רגלים לדבר תני כל הני משניות הכא:

ד כל ספק נגעים בתחלה טהור. כגון שנים שבאו אצל כהן, בזה בהרת כגרים ובוה בהרת כסלע, ובסוף שבוע בזה כסלע ובוה כסלע, ואין ידוע באיזה מהן פשה, שניהן טהורין, ואע"ג דודאי א' מהן טמא: משנזקק לטומאה ספיקו טמא. כגון שנים שבאו אצל כהן, בזה בהרת כגרים ובוה כסלע, ובסוף שבוע בזה כסלע ועוד ובוה כסלע ועוד, חזרו להיות כסלע. אע"פ שהאחד מהם ודאי טהור שכבר הלך הפשוט, שניהם טמאים, כיון שנוקק לטומאה. עד שיחזרו לכגרים: בשבעה דרכים בודקין את הזב. שאם ראה מחמת אונס, טהור, דדרשינן זב מבשרו, ולא מחמת אנסו: עד שלא נזקק לטומאה. והיינו כשרואה ראה שניה שבה נעשה זב גמור לטמא משכב ומושב. אבל ראה ראשונה מטמאה באונס טומאת ערב כרין בעל קרי, ומצטרפת עם השניה אפילו היתה באונס: במאכל. אם אכל דברים המביאים לידי זיבה, כגון בשר שמן חלב וגבינה ביצים יין ישן: ובמשתה. ברכיו שתיה: במשא. כבר שנשא: במראה. ראה אשה אפילו לא הררה: ובתהור. אע"פ שלא ראה. אם אירע לו אחד מאלו השבעה קודם שראה ראה שניה, אינו נעשה זב, והמפה אינה בטמאה במשא: משנזקק לטומאה. שראה ראה שניה שלא: באונס אין בודקין אותה. ואף אם ראה שלישיה באונס נעשה זב לקרב: וספיקו ושכבת זרעו טמאין. ספיקו מחמת שכבת זרעו. כגון אם ראה שכבת זרעו תחלה וטיפת זיבה הבאה אחר כך אינה מטמאה כשרואה קרי אינו מיטמא בזיבה מעת לעת. ועד שלא נזקק לטומאה הקרי מטהר את הזיבה משום דהוי אונס. ולאחר שנוקק לטומאה אין הקרי מטהר את הזיבה שאין תולין שמחמת הקרי באה

משניות מבוארות – קהתי

בתשלומים. משנתנו דנה במוכה שאמרוהו למיתה, אלא שבתחילה הוטב מצב בריאותו, ולאחר מכן הורע מצבו ומת.

פל ספק נגעים בתחלה – כשהנגוע עדיין בחזקת טהור, טהור – ספקו טהור, עד שלא נזקק לטמאה – כל זמן שלא החליטו הכהן לטומאה; משנזקק לטמאה – לאחר שכבר הוחלט לטומאה, ספקו טמא – שמעמידים אותו על חזקתו. במסכת נגעים (ה, ד-ה) מביאר: "כיצד? שניים שבאו אצל כהן. בזה בהרת כגרים, ובוה כסלע: בסוף שבוע בזה כסלע, ובוה כסלע, ואין ידוע באיזה מהן פשה – בין באיש אחד (שהיו לו שתי בהרות, ואחת מהן פשתה, ואין ידוע איזו מהן פשתה) בין בשני אנשים. טהור. רבי עקיבא אומר: באיש אחד טמא (ממה נפשך, שהרי בהרת אחת ודאי פשתה), ובשני אנשים טהור"; והו ששנינו, שספק נגעים טהור קודם שנוקק לטומאה. "משנזקק לטומאה ספקו טמא כיצד? שניים שבאו אצל כהן. בזה בהרת כגרים ובוה כסלע: בסוף שבוע בזה כסלע ועוד, ובוה כסלע ועוד, שניהם טמאין (שהרי בשניהם פשה הנגע); ואף על פי שחזרו להיות כסלע וכסלע (ונמצא שהלך הפסיון מן הנגע שהיה בתחילה כסלע), שניהם טמאים (מספק), עד שיחזרו להיות כגרים (וילך הפסיון משיניהם). זהו שאמרו: משנזקק לטומאה ספקו טמא" **בשבעה דרכים בודקין את הזב עד שלא נזקק לזיבה** – קודם שנוקק להיות זב, היינו בראייה שנייה, בודקים אותו בשבעה דברים, אם מחמתם ראה את הזיבה, שהרואה זיבה מחמת אונס, הרי זה טהור, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו: **במאכל, ובמשתה** – אם אכל או שתה דברים המביאים לידי זיבה, או אם אכל ושתה הרבה, **במשא** – אם נשא משא כבד, **ובקפיצה** – אם קפץ ממקום למקום, **ובחלי** – אם היה חולה, **ובמראה** – אם ראה אשה, **ובתהור** – אם הררה בנשים; שאם אירע לו אחד משבעת הדברים הללו קודם שראה ראייה שנייה, אין כאן ראיית זיבה, והוא טהור. אבל משנזקק לזיבה – שכבר ראה שתי ראיות של זיבה, ונעשה זב לטומאה, ועכשיו ראה ראייה שלישית, אין בודקין אותו – בשבעת הדרכים דלעיל, והרי הוא זב גמור, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, שכן **אגסו** – אם ראה ראייה שלישית אפילו באונס, מחמת אחד הדברים שנימנו לעיל, **וספקו** – כגון שיש ספק, אם ראה בפעם השלישית קרי או זיבה, **ושכבת זרעו** – לענין לטמא במשא; ויש מפרשים: וספקו ושכבת זרעו – ספקו מחמת שכבת זרעו (ברטנורא; ועיין יתוספות יוס טובי), **טמאין** – טומאת הזב, **שרגלים לדבר** –

הרי ברור הדבר שקבר קבוע הוא, ואסור לפנותו משם; **שאלו מתחלה מצאו** – קודם שמצא את שלושת הראשונים, **נוטלו ואת תבוסתו** – כמו ששנינו ברישא.

באור משנה ד

משנה זו כוללת שלוש הלכות שונות, שישודן: הנמד דבר על חזקתו. שרגלים לדבר. הראשונה – בענין נגעים; השנייה – בענין הזב; והשלישית – בענין המכה את חברו.

א. בענין נגעים נאמר בתורה (ויקרא יג, ב-ח): "אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת... והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים. וראה הכהן את הנגע בעור הבשר ושער בנגע הפך לבן ומראה הנגע עמוק מעור בשרו, נגע צרעת היא. וראוה הכהן וטמא אותו. ואם בהרת לבנה היא בעור בשרו ועמוק אין מראה מן העור ושערה לא הפך לבן, והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים. וראוה הכהן ביום השביעי והנה הנגע עמד בעיניו, לא פשה הנגע בעור, והסגירו הכהן שבעת ימים שנית. וראה הכהן אותו ביום השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור, וסחרו הכהן, מספחת היא. וכבס בגדיו וסחרו. ואם פשה תפשה המספחת בעור... ונראה שנית אל הכהן. וראה הכהן והנה פשתה המספחת בעור, וטמאו הכהן צרעת היא" – משנתנו באה ללמד, שאין הכהן מטמא מצורע אלא אם כן ודאי לו שפשה בו הנגע, ואין הכהן מסגיר מצורע אלא אם כן ודאי לו שהנגע עמד בעיניו, ואין הכהן מטהר מצורע אלא אם כן ודאי לו שעבר הפסיון. אבל אם יש לו ספק, מעמידים את הנגע על חזקתו. ב. בענין הזב נאמר בתורה (ויקרא טו, ב): "איש איש כי יידיה זב מבשרו. וזב טמא הוא". וההלכה היא, שהרואה זיבה פעם ראשונה, דינו כרואה קרי, שכתוב בו (שם טז): "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרעו, ורחץ במים את כל בשרו, וטמא עד הנהרב"; ראה פעמיים, הרי הוא זב לטומאה, שטמא משכב ומושב, והוא סופר שבעה ימים נקיים, "ורחץ בשרו במים חיים וטהרו"; ראה שלוש ראיות, כל שלא הפסיק יום אחד בין ראייה בראייה, הרי הוא זב גמור, ולאחר שבעה ימים לטהרתו, וטבל וטהר בשמשו, הרי הוא מביא קרבנותיו ליום השמיני: שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה, וכל זמן שלא הביא קרבנותיו, אסור לו להיכנס למקדש ולאכול מן הקדשים. וחכמים דרשו ממה שנאמר: "כי יהיה זב מושברו" – מושברו ולא מדרב אחר, שאם ראה ראייה שנייה מחמת אונס, כפי שיבואר במשנתנו, ולא מחמת חולי של בשרו, דינו כרואה קרי בלבד. משנתנו באה ללמד, שדווקא בראייה שנייה בודקים את הזב, אם מחמת אונס ראה או מחמת חולי, כמבואר במשנה; אבל לאחר שראה שתי ראיות של זיבה, שוב אין בודקים אותו בראייה השלישית, והרי הוא מכל מקום זב גמור, שרגלים לדבר. ג. המכה את חברו, ויש בהכאה זו כדי להמיתו, ולא מת המוכה תחת ידו, בית דין אומרים, אם מצבו של המוכה; ואם אמרוהו לחיים, כלומר שלפי אומדן בית הדין לא ימות מחמת המכה, הרי המכה משלם לו את תשלומי חמשת הדברים: נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת; ואפילו הכביד חליו לאחר מכן ומת, פטור המכה ממיתה. אבל כשאמרוהו למיתה, חובשים את המכה בבית האסורים, ואם מת המוכה, חייב המכה כרין רוצח; ואם הבריא המוכה לגמרי, אינו חייב אלא

והקל ממה שהיה, לאחר מפאן הכביד ומת – חיב. רבי נחמיה אומר: פטור, שרגלים לדבר.

פירוש ברטנורא

הויבה: שרגלים לדבר. שאין אותה ראה מחמת אונס כיון שכבר נעשה זב: ר"נ פוטר שרגלים לדבר. שלא מחמת מכה מת, כיון שהקל ממה שהיה. ואין הלכה כרבי נחמיה:

משניות מבוארות – קהתי

"מכה אדם ומת". רבי נחמיה אומר: פטור, שרגלים לדבר – שלא מחמת המכה מת, הואיל והקל ממה שהיה. ויש מפרשים, שהפיסקה "שרגלים לדבר" מוסבה על דברי תנא קמא: הוא חייב. מפני שרגלים לדבר. שמת מחמת המכה, הואיל ואמדהו תחילה למיתה (רמב"ם: עיין 'תוספות יום טוב').

הואיל וראה כבר שתי ראיות ונעשה זב, יש יסוד לומר, שכל שהוא רואה בראייה השלישית, ודאי ראית זיבה היא. המכה את חברו ואמדהו למיתה – ואמרו בית דין את המוכה, שימות מחמת המכה, והקל ממה שהיה – ונעשה חוליו קל יותר, עד שחזרו ואמדהו לחיים, לאחר מפאן הכביד ומת – אבל לאחר זמן הורע מצב בריאותו ונעשה חוליו יותר קשה עד שמת, חיב – המכה, כדון

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמ' א

37 כקנויה למלוה למשך תקופת ההלוואה, ואם הוא מנכה בכל שנה
38 מעט מן החוב תמורת הפירות שאוכל, אלא שאינו מנכה כפי שווי
39 הפירות (ונקרא משכנתא בנכיתא) נחלקו האמוראים (סו:): אם
40 מותר מפני שחלק זה של החוב אינו הלוואה כלל אלא כאילו קנה
41 ממנו את כל הפירות שיצאו בשנה זו בוול, או שכיון שאינו מנכה
42 כפי שווי הפירות, הרי זו ריבית. ובאופן שמסכמים שלאחר כך וכך
43 שנים תחזור הקרקע ללוה בלא שום דמים, הרי זה מותר לכל
44 הדעות ואף על פי ששווי הפירות שהוא אוכל הוא הרבה יותר מן
45 ההלוואה, מפני שאין זו הלוואה, אלא שכירת השדה למספר שנים,
46 ומותר לאדם להשכיר את שדהו בוול (והוא נקרא 'משכנתא
47 דסורא'). ואפילו אם התנו שזכותו של הלוה לסלק את המלוה מן
48 הקרקע על ידי פריעת שאר החוב, אין בזה איסור, כיון שאין ביד
49 המלוה להחזיר את הקרקע ללוה ולגבות את חובו, נמצא שאין
50 כאן אלא שכירות.

51 עיסקא – 'עיסקא' ענינה שנותן אדם ממון לחבירו כדי שיתעסק בו
52 ויריח ממנו, ובעל הממון והמתעסק יחלקו ברווחים. אלא שאם
53 תהיה כל אחריות הממון על המתעסק (שאפילו יפסיד את הקרן
54 יהיה חייב להחזיר לבעל הממון את כל הסכום) נמצא שהיא
55 הלוואה גמורה, ואסור לבעל הממון ליטול חלק ברווחים מפני
56 שהוא ריבית. ואם תהיה כל אחריות הממון על בעל הממון, והיינו
57 שיחשב כולו כפקדון (ואם יהיו הפסדים יפסיד בעל הממון את
58 הכל), לא ירצה שום אדם למסור את ממונו למתעסק מחשש שזמא
59 יהיו הפסדים. לפיכך תיקנו חכמים (להלן קד): שכל עיסקא תהיה
60 מחציתה הלוואה ומחציתה פקדון, וממילא חצי מהסכום אחריותו
61 על המתעסק וחייב לשלם אפילו אם הפסיד מחמת אונס או
62 החזלה, וכל הרווחים מחלק זה הם של המתעסק, ואין לבעל
63 הממון שום חלק ברווחים אלו, והחצי השני של הסכום הוא פקדון
64 ואחריותו על בעל הממון (ואם הפסיד שלא מחמת פשיעתו של
65 המתעסק, ההפסד של בעל הממון, וכל הרווחים מסכום זה הם
66 של בעל הממון. אמנם אף שאופן זה אין בעצם קבלת הרווחים
67 משום ריבית, מכל מקום הרי ההתעסקות והטירחא שמשקיע
68 מקבל העיסקא בחלקו של הנותן שהוא רק בפקדון ברשותו, יש בו
69 משום ריבית, שהרי לולא שהיה מקבל ממנו גם את חלק ההלוואה
70 לא היה מתעסק בכספו בחינם והיה נוטל שכר על כך, נמצא
71 שעתה הוא מתעסק בחלקו בשכר ההלוואה והרי זה אבק ריבית.
72 ומטעם זה תיקנו חכמים שמלבד הרווחים המגיעים למתעסק
73 תמורת חלקו בעיסקא, צריך הנותן לשלם לו שכר טירחא, ופרטי
74 הדינים בזה יתבאר במשנה (סח). ובגמרא (סח: טו).

1 לאוגרי פירות שימכרו בזול.
2 וכן לא יבדו החנוני את הפסולת של הגריסין מהגריסים, משום
3 שכשנראים יפה מעלה המוכר את מחירם יותר משווים, ונמצא
4 מאנה את הקונים, דברי אבא שאול. והכמים מתירין. ומזדים חכמים
5 שלא יבדו את הפסולת מעל פי מגורה – השכבה העליונה של
6 התבואה, ובשאר התבואה המונחת בעומק לא ברר את הפסולת,
7 שאינו אלא מגונב את העין, משום שהקונים סבורים שאף התבואה
8 הנמצאת בעומק, ברורה מן הפסולת.
9 אין מפרקסין – מייפים לא את האדם – עבד כנעני העומד למכירה,
10 ולא את הבהמה, ולא את הפלים, משום שכשהם נראים יפה מעלה
11 המוכר את מחירם יותר משווים האמיתי, ונמצא מאנה את
12 הקונים:

גמרא

13 הטעם שחכמים מתירים לחלק קליות לתינוקות. מבררת הגמרא:
14 מאי טעמיהו דרבנן, הרי הוא מקפח פרנסת חבריו. מבארת
15 הגמרא: דאמר ליה החנוני שמחלק קליות לחבירו, אגא מפליגנא
16 אמנתי – אני מחלק אגוזים, ואת פליג שיקני – אתה תחלק שקדים,
17 ויבואו גם אליך:
18 שנינו במשנה: ולא יפחות את השער והכמים אומרים זכור לטוב
19 וכו':
20 שואלת הגמרא: מאי טעמא דרבנן שאמרו 'זכור לטוב' ולא אמרו
21 רק שהדבר מותר. הקרקע אפילו אם הוא משלם את החוב, והוא
22 הנקרא 'אתרא דלא מסלקי', ויש מקומות שזיה המנהג שבכל עת
23 שרצה הלוה לשלם את חובו יכול היה לעשות כן ולסלק את
24 המלוה מהקרקע, והוא הנקרא 'אתרא דמסלקי'. באתרא דלא
25 מסלקי יש הסוברים שאין באכילת הפירות משום איסור ריבית
26 כלל, ואפילו אם אין המלוה מנכה מן החוב תמורת הפירות
27 שאוכל במשך תקופה זו, שכיון שאין הלוה יכול להוציא את
28 השדה מיד המלוה בשנים אלו, נמצא שאין זו הלוואה (שהרי אינו
29 רשאי לפורעה), אלא שכיון שהיה זקוק למעות מבר את שדהו
30 לכמה שנים, ואחר כך חוזר וקונה את השדה מיד המלוה, ונמצא
31 שבשנים אלו אוכל המלוה את הפירות מקרקע שהיא שלו, ואין
32 כאן ריבית כלל. ויש חולקים ולדבריהם אין חילוק בזה בין אתרא
33 דמסלקי לאתרא דלא מסלקי, ובאתרא דמסלקי, אם אינו מנכה מן
34 החוב כלום (ונקרא 'משכנתא בלא נכיתא') לכל הדעות יש
35 באכילת הפירות משום ריבית (שכיון שהלוה יכול לסלק את
36 המלוה מן השדה בכל עת שירצה, אי אפשר להחשיב את השדה

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף כח עמוד א. הגמרא מבארת כנגד מי נתקנו תפילות נוספות. שואלת הגמרא: **הָנִי שְׁבַע דְּשִׁבְתָּא** – שבע ברכות אלו שמתפללים בשבת, **כַּנְגְדָא מִי** נתקנו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי חֵלְפָתָא בֶּן שְׂאוּל, כַּנְגְדָא שְׁבַע קוּלוֹת שְׂאָמַר דְּוָד המלך** במזמור 'קול ה' על המים' (תהלים כט ג"ט). שואלת הגמרא: **הָנִי תַשַּׁע דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה** – תשע ברכות אלו שמתפללים בראש

השנה, **כַּנְגְדָא מִי** נתקנו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּמִן קַרְטִינְיָן** – ממקום ששמו קרטיגנין, **כַּנְגְדָא תַשַּׁע אֲזוּבְרוֹת** של שם ה' **שְׂאָמְרָה חֲנָה בְּתַפְלָתָהּ**, והתפללה תפילה זו בראש השנה, **דְּאָמַר מַר, בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקְדָה שָׂרָה, רַחֵל וְחַנָּה** – הקדוש ברוך הוא שמע תפילתן של שרה, רחל וחנה בראש השנה, וגזר עליהן להפקד. שואלת הגמרא: **הָנִי עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע דְּתַעֲנִיתָא** – עשרים וארבע ברכות אלו שמתפללים בתענית, **כַּנְגְדָא מִי** נתקנו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי חֵלְפָא, כַּנְגְדָא עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רְנָנוֹת** – לשונות של תפילה של **שְׂאָמַר שְׁלֹמֹה בְּשַׁעָה שֶׁהַכְּנִים אָרוֹן לְבֵית קְדָשֵׁי הַקְּדָשִׁים**, ודבקו שערי בית קדשי הקדשים זה לזה ולא היה יכול להכניסו. שואלת הגמרא: **אִי הָבִי, כָּל יוֹמָא נְמִי נְמַרְינְהוּ** – אם כך, נאמר עשרים וארבע ברכות גם בכל יום, ומדוע נתקנו רק בתענית. מתרצת הגמרא: **אֵימַת אַמְרִינְהוּ** – מתי אמרם **שְׁלֹמֹה, בְּיוֹמָא דְּרַחֲמֵי** – בזמן שהוצרך לבקש רחמים שיפתחו שערי בית קדשי הקדשים, **לְכֵן אֲנִי נְמִי בְּיוֹמָא דְּרַחֲמֵי אַמְרֵי לְהוּ** – גם אנחנו אומרים אותם בזמן שמבקשים רחמים, והיינו בתעניות.

הגמרא מבארת את דברי רבי אליעזר במשנתנו שהעושה תפילתו קבע, אין תפילתו נושאת חן לפני הקדוש ברוך הוא. שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה תַפְלָתוֹ קָבַע וְכוּ'** אין תפילתו תחנונים. שואלת הגמרא: **מַאי** – מה הכוונה 'קבע'. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, כָּל שֶׁתַּפְלָתוֹ דּוֹמָה עֲלֵיו כְּמִשּׁוֹי** – כל מי שמרגיש שהתפילה היא כמשא כבד ומתפלל אותה רק כדי לצאת ידי חובה. ביאור נוסף: **וְרַבְּנָן אַמְרֵי, כָּל מִי שְׂאִינוּ אוֹמְרָה בְּלִשׁוֹן תַּחְנוּנִים** – בנחת, כמי שמבקש רחמים. ביאור נוסף: **רַבָּה וְרַבִּי יוֹסֵף דְּאִמְרֵי תַרְוִיחֵהוּ** – שאמרו שניהם, **כָּל שְׂאִינוּ יָכוֹל לְחַדֵּשׁ בְּהַ דְּבַר** – מי שאינו יכול לחדש כלום בבקשתו, אלא מתפלל בנוסח קבוע בכל יום.

רבי זירא דוחה דבריהם: **אָמַר רַבִּי זִירָא, אֲנָא יְבִלְנָא לְחַדֵּשׁי בְּהַ מִילְתָּא** – אני יכול לחדש בתפילתי דבר, **וּמִסְתַּפִּינָא דְּלָמָא מְפַרְדֵּנָא** – אך ירא אני שמא אטעה ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי, ולכן איני מחדש בה, ואם כן אין לבאר שכוונת רבי אליעזר היא שיוסיף ויחדש בתפילתו, מפני שיכול לבוא לידי טעות.

ביאור נוסף: **אֲפִי בַר אֲבִין וְרַבִּי חֲנִינָא בַר אֲבִין דְּאִמְרֵי תַרְוִיחֵהוּ, כָּל שְׂאִין מִתַּפְלָל עִם דְּמִדּוּמֵי חֲמָה** – בזמן שהחמה אדומה ברקיע, כלומר שאינו מתפלל שחרית עם הנץ החמה, ומנחה סמוך לשקיעת החמה, שבזמנים אלו החמה אדומה, **דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִצְוָה לְהַתַּפְלָל שַׁחְרִית וּמִנְחָה עִם דְּמִדּוּמֵי חֲמָה, וְאָמַר רַבִּי זִירָא מַאי קְרָאָה** – מאיזה מקרא למדים שיש להתפלל שחרית עם הנץ החמה ומנחה סמוך לשקיעתה, שנאמר (תהלים עב ה) **'וַיִּרְאוּךָ – יַעֲמָדוּ לִפְנֵיךָ בַתְּפִלָּה עִם שְׁמֶשׁ, זֹאת תַּפְלִית שַׁחְרִית, וְלִפְנֵי יָרֵחַ** – קודם צאת הירח, שזו תפילת המנחה, **דּוֹר דּוֹרִים** – וכן יהיה כל ימי הדורות.

הגמרא דוחה דבריהם משום שדעת בני מערבא אינה כן: **לִיִּיטִי עֲלָה בְּמַעְרְבָא אֲמַאן דְּמִצְלִי עִם דְּמִדּוּמֵי חֲמָה** – בארץ ישראל קיללו את מי שהתפלל מנחה סמוך לשקיעת החמה. מבארת הגמרא: **מַאי מַעְרְבָא, מִשּׁוּם שַׁחֲשׂוּ דְּלָמָא מִיַּפְרָפָא לֵיהַ שְׁעָתָא** – שמא תטרף לו השעה ויאנס, ויעבור זמן מנחה. אם כן אין לבאר שכוונת רבי אליעזר היא שיש להתפלל מנחה סמוך לשקיעת החמה, מפני שיש לחשוש שמא תטרף לו השעה.

53 שנינו במשנה: ואין מערכין שמרין יון פנין אכל נותן לו את שמריו
 54 (וכו):
 55 מקשה הגמרא: מדברי המשנה בסיפא אבל נותן לו את שמריו יש
 56 ללמוד שיותר למכור יין יחד עם השמרים שבו, וקשה, הא אמרת
 57 - הרי המשנה אמרה ברישא שאין מערכין כלל. וכי תימא - ואם
 58 תרצה לומר, מאי נותן לו את שמריו? דקא מודע ליה - שהמוכר
 59 מודיע לו שעירב שמרים ביין, ובדין הראשון שאין מערבים כלל
 60 מדובר שאינו מודיע לקונה, לא יתכן לפרש כך, דהא מדקתני -
 61 שהרי ממה שאמרה המשנה בסיפא, מי שנתערב מים ביינו לא
 62 ימכרנו פהנות אלא אם כן מודיעו לקונה, ולא ימכרנו לתגר אף על
 63 פי שמודיעו, מכלל דרישא - משמע שבדין הקודם שיותר למכור
 64 לתת לקונה את שמריו, אף על גב דלא מודע ליה - שלא הודיע
 65 לקונה, מותר. מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה, הכי קאמר - כך
 66 היא כונת התנא, אין מערכין שמרים של אמש ואתמול ביין של
 67 היום, ולא שמרים של היום ביין של אמש, כלומר, אין לערב
 68 שמרים מחבית אחת ביין של חבית אחרת, לפי ששמרי יין
 69 שבחבית אחת, מקלקלים את היין של חבית אחרת. אכל נותן לו -
 70 לקונה את שמריו שנשארו בחבית היין שמכר לו.
 71 הגמרא מוכיחה כדברי רב יהודה מברייתא: תניא נמי הכי, רבי
 72 יהודה אומר, השופה - השופך יין לתבירה, הרי זה לא יערב שמרים
 73 של אמש ביין של היום, ולא שמרים של היום ביין של אמש. אכל
 74 מערב שמרים של אמש ביין של אמש ושמרים של היום ביין של
 75 היום:
 76 שנינו במשנה: מי שנתערב מים בינו הרי זה לא ימכרנו פהנות אלא
 77 אם כן מודיעו וכו': הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רבא, איתו
 78 ליה חמרא מתנתא - הביאו לו יין מהחנות, מנייה - עירב בו מים,
 79 ומצמייה - טעמו, ולא הוה כסם - לא היה משובת, שדריה להנותא
 80 - שלחו בחזרה לחנות. אמר ליה אביי, איך החזרת יין מווג לחנות,
 81 והא אגן תנן - הרי שנינו, ולא ימכרנו ואת היין שמעורב בו מים?
 82 לתגר, אף על פי שהודיעו שמעורב בו מים, כיון שיש לחשוש
 83 שירמה את הלוקחות וימכרנו בחזקת שאינו מווג. אמר ליה רבא,
 84 מווג דדי מידע ידע - מוזיגי ניכרת לכל כיון שאני מוזג הרבה
 85 מים, ולא יוכל התנוני לרמות בו. והוסיף רבא, וכי תימא - ואם
 86 תאמר שעדיין יש לחשוש לאונאה של הלוקחות, דמפי - שיוסיף
 87 החנוני יין, ומתיליה - ויחזק את היין המווג עד שהעירוב לא יהיה
 88 ניכר, ומכין ליה - וימכור אותו בחזקת יין שאינו מעורב. אין
 89 לחשוש לזה, שאם כן אין לדקר סוף, וגם מים יהיה אסור למכור
 90 לחנוני, שמה יערבם ביין, אלא חוששים לרמאות רק כשמוכר לו
 91 דבר שעשוי לרמות כמו שהוא עכשיו.
 92 שנינו במשנה: מקום שנהגו להפיל מים ביין ופילו וכו':
 93 תנא בברייתא, למחצה לשליש ולרביע מותר לערב אם כך מנהג
 94 המדינה. אמר רב, וכן הגיתות - רק בזמן עשיית היין שגנו שיותר
 95 לערב מים ביין, שאז נהגו לערב בו מים. ואחר כך אסור לערב,
 96 משום שלאחר זמן מועט המים מקלקלים את היין, ואין הקונה
 97 יודע מתי עירבו את המים:

משנה

98 משנה זו ממשיכה לדון בהלכות אונאה ונגיבת דעת. רבי יהודה
 99 אומר, לא יחלק התנוני קליות - שיבולים מתוקות ואגוזין לתינוקות
 100 שאבותיהם שולחים אותם לקנות, מפני שבכך הוא מרגילן לבא
 101 אצלו ולא אצל חנונים אחרים. והכמים מתירין. וכן לא יפחות את
 102 השער למכור יותר בזול מהשער הרגיל, מפני שמרגיל בכך את
 103 הקונים לבא אצלו, ומקפח מזונות הסוחרים האחרים. והכמים
 104 אומרים, יכול למכור בזול, ואף וכו' לפיכך על כך, משום שגורם

1 ואין צריך לומר שאם אמר המוכר שהוא מוכר לו פירות ישנים,
 2 שאינו ראוי לערב חדשים בישינם, שהרי הישנים טובים יותר,
 3 שעושים מהם יותר קמה. אבל פירות ישנים בחדשים מותר לערב.
 4 באתא אמרו - הלכה ברורה היא, כיון, התירו למכור לערב יין קשה
 5 - חזק בך - חלש, אף אם אמר שימכור לו רך, מפני שהוא - היין
 6 הקשה משביחו את הרך. אבל אם המוכר יין קשה, אסור לו לערב
 7 בו יין רך.
 8 אין המוכרים מערכין - ראשים לערב שמרין יין - הפסולת הנשארת
 9 בתחתית החבית, כיון, אכל נותן לו המוכר ללוקח את שמריו.
 10 מי שנתערב מים בינו, לא ימכרנו פהנות שקונים בה יין מעט מעט
 11 כדי לשתותו בעצמם, והקונה סבור שהיין ללא תערובת, אלא אם
 12 כן הודיעו לקונה שעירב בו מים. ולא ימכור יין זה לתגר וסוחר,
 13 אף על פי שהודיעו, כיון שיש לחשוש שאינו קונה את היין אלא כדי
 14 לרמות בו לקוחות, שימכור להם יין זה בחזקת שאינו מעורב במים.
 15 אמנם במקום שנהגו להפיל מים ביין, ופילו, כיון שהלוקח יודע
 16 שמעורב ביין מים.
 17 התגר נוטל תבואה מהמש פהנות שהן משדות שונות ונותן לתגר
 18 מגורה אחת, משום שהכל יודעים שדרכו לקנות מבני אדם רבים.
 19 ונוטל יין מהמש גתות, ונותן לתגר פישום אחר, ובלבד שלא יהא
 20 מתכוון לערב - שלא יקנה את רוב הפירות ממקום שפירותיו
 21 משובחים, כדי שיתפרסם שפירותיו משובחים, ויערב בהם פירות
 22 גרועים:

גמרא

23 הגמרא מביאה ברייתא בענין עירוב פירות: תנו רבנן, אין צריך
 24 לומר שאם חדשות מארבע - פירות חדשים נמכרים ארבע סאין
 25 בסלע, וישנות משלש - וישנים יקרים יותר ונמכרים שלש סאין
 26 בסלע, דאין מערכין חדשים בישינם, שהרי מוכר את הפירות
 27 בחזקת שהם ישנים, ונמצא שמכר דבר זול בחזקת יקר. אלא אפילו
 28 חדשות משלש - כשפירות חדשים נמכרים שלש סאין בסלע,
 29 וישנות מארבע - וישנים נמכרים ארבע סאין בסלע, אם פסק עמו
 30 למכור לו ישנים, אין מערכין בהם חדשים, כיון שבאמת החדשים
 31 לא טובים כמו הישנים, והם יקרים יותר רק מפני שאדם רוצה
 32 להשיגן - שיתקיימו יותר זמן, אבל לוקח זה שאינו רוצה לישנם,
 33 שהרי פסק עמו ישנים, מפסיד על ידי עירוב החדשים.
 34 שנינו במשנה: באתא אמרו ביין התירו לערב קשה בך, מפני שהוא
 35 משביחו (וכו): אמר רבי אלעזר, ממה שכתבה המשנה באמת
 36 אמרו' שבין התירו לערב, והטעם שהוא משביחו פשוט ואין
 37 לגמגם בו, ערא אמרה - זאת אומרת, שמשמעות הלשון באמת
 38 אמרו' היא שזו הלכה ברורה, ובכל פעם שנאמר במשנה באמת
 39 אמרו', הכוונה שהלכה ברורה היא.
 40 הגמרא מבארת אימתי התירו זאת: אמר רב נחמן, וכן הגיתות -
 41 רק בזמן עשיית היין שגנו שיותר לערב קשה בך, שכל היינות
 42 תוססים יחד ומקבלים טעם שזה, אבל אחר כך, שכל יין קיבל את
 43 טעמו המיוחד לו, העירוב פוגם את הרך. שואלת הגמרא: והאידנא
 44 דקא מערכי שלא בין הגיתות - שנהגו המוכרים לערב יין קשה בך
 45 לאחר עשיית היין, איך נוהגים כן. משיבה הגמרא: אמר רב פפא,
 46 משום דידעי וקא מחלי - שהכל יודעים שנהגו לערב ומוחלים על
 47 כך. רב אחא גריה דרב איקא אמר, הא מני - מה שנהגו לערב שלא
 48 בין הגיתות, כרבי אחא היא, דתניא, רבי אחא מתייר לערב אוכל
 49 ממינים שונים ולמוכר, דבך הנממע - שיכול הקונה לטועמו
 50 קודם שקונהו, כיון שיכול להבחין שהוא מעורב, ובזמן הזה שנהגו
 51 לטעום את היין לפני קנייתו, מותר לערב קשה בך אף לאחר זמן
 52 עשיית היין:

ואין צ"ל חדשים בישינם. פסק למכור לו ישינים לא יערב בתן חדשים שהישינים יבישין ועושין קמח יותר מן החדשים: מפני שמשביחו. קשה משביח את הדרך לפיכך פסק עמו רך מערב בו קשה ודוקא קמחי קשה בךך ולא רך בקשה פסק עמו קשה ולא יערב בו את הדרך וכן אין צריך לומר לחדשים בישינים דוקא אבל ישינים בחדשים שפיר דמי אין מערבין שמרי יין ביון. בגמרא מפרש לה ימכרנו בחנות.

ואין צ"ל חדשים בישינם. פסק למכור לו ישינים לא יערב בתן חדשים שהישינים יבישין ועושין קמח יותר מן החדשים: מפני שמשביחו. קשה משביח את הדרך לפיכך פסק עמו רך מערב בו קשה ודוקא קמחי קשה בךך ולא רך בקשה פסק עמו קשה ולא יערב בו את הדרך וכן אין צריך לומר לחדשים בישינים דוקא אבל ישינים בחדשים שפיר דמי אין מערבין שמרי יין ביון. בגמרא מפרש לה ימכרנו בחנות.

ואין צריך לומר לחדשים בישינים באמת אמרו ביון התירו לערב קשה בךך מפני שהוא משביחו אין מערבין שמרי יין ביון אבל נותן לו את שמריו מי שנתערב מים ביניהם לא ימכרנו בחנות אלא א"כ הודיעו ולא לתגר אע"פ שהודיעו שאינו אלא לרמות בו מקום שנהגו להטיל מים ביון ויפילו התגר נוטל מה' גרנות ונותן לתוך מגורה אחת מה' גיתות ונותן לתוך פישום אחד ובלבד שלא יהא מתכפין לערב: גמ' ת"ר אין צ"ל חדשות מארבע וישנות משלש דאין מערבין אלא אפילו חדשות משלש וישנות מארבע אין מערבין מפני שאדם רוצה לישינו: באמת אמרו ביון התירו לערב קשה בךך מפני שהוא משביחו (וכו'): א"ר אלעזר עזרא אמרה פל באמת אמרו הלכה היא אמר ר"ג וכן הגיתות שנו והאידין דקא מערבי שלא בין הגיתות אמר רב פפא דידעי וקא מחלי רב אחא בריה דרב איקא אמר הא מני רבי אחא היא דתניא רבי אחא מתיר בךך הנטעם: ואין מערבין שמרי יין ביון אבל נותן לו את שמריו (וכו'): והא אמרת רישא אין מערבין פלל וכי תימא מאי נותן לו את שמריו דקא מודע ליה הא מדקתני סיפא לא ימכרנו בחנות אלא א"כ מודיעו ולא לתגר אע"פ שמודיעו מכלל דרישא אע"ג דלא מודע ליה אמר רב יהודה ה"ק אין מערבין שמרים של אמש בשל יום ולא של יום בשל אמש אבל נותן לו את שמריו תניא נמי הכי רבי יהודה אומר השופה יין לחבירו ה"ו לא יערב של אמש בשל יום ולא של יום בשל אמש אבל מערב של אמש בשל אמש ושל יום בשל יום: מי שנתערב מים ביניהם ה"ו לא ימכרנו בחנות אלא א"כ מודיעו (כו'): רבא איתרו ליה חמרא מחנתא מוגיה טעמיה לא הוה בסים שדריה לחנתא א"ל אביי והא אנו תנו ולא לתגר אע"פ שהודיעו א"ל מונא דירי מידע ידעי וכי תימא דמיא ומחיליה ומזבין ליה א"כ אין לךבר סוף: מקום שנהגו להטיל מים ביון ויפילו (כו'): תנא למחצה לשליש ולרביע אמר רב וכן הגיתות שנו: מתני' רבי יהודה אומר לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לחינוקות מפני שהוא מרגילן לבא אצלו וחקמים מתירין ולא יפחות את השער וחכ"א זכור לטוב לא יבור את הגרסין דברי אבא שאול וחקמים מתירין ומודים שלא יבור מעל פי מגורה שאינו אלא פגונב את הענן אין מפרספין לא את האדם ולא את תבחהו ולא את תפלים: גמ' מאי טעמיהו דרבנן דאמר ליה אנא מפליגנא אמנוני ואת פליג שסיקי: ולא יפחות את השער וחכ"א זכור לטוב (כו'): מאי טעמא דרבנן

ואין צריך לומר לחדשים בישינים באמת אמרו ביון התירו לערב קשה בךך מפני שהוא משביחו אין מערבין שמרי יין ביון אבל נותן לו את שמריו מי שנתערב מים ביניהם לא ימכרנו בחנות אלא א"כ הודיעו ולא לתגר אע"פ שהודיעו שאינו אלא לרמות בו מקום שנהגו להטיל מים ביון ויפילו התגר נוטל מה' גרנות ונותן לתוך מגורה אחת מה' גיתות ונותן לתוך פישום אחד ובלבד שלא יהא מתכפין לערב: גמ' ת"ר אין צ"ל חדשות מארבע וישנות משלש דאין מערבין אלא אפילו חדשות משלש וישנות מארבע אין מערבין מפני שאדם רוצה לישינו: באמת אמרו ביון התירו לערב קשה בךך מפני שהוא משביחו (וכו'): א"ר אלעזר עזרא אמרה פל באמת אמרו הלכה היא אמר ר"ג וכן הגיתות שנו והאידין דקא מערבי שלא בין הגיתות אמר רב פפא דידעי וקא מחלי רב אחא בריה דרב איקא אמר הא מני רבי אחא היא דתניא רבי אחא מתיר בךך הנטעם: ואין מערבין שמרי יין ביון אבל נותן לו את שמריו (וכו'): והא אמרת רישא אין מערבין פלל וכי תימא מאי נותן לו את שמריו דקא מודע ליה הא מדקתני סיפא לא ימכרנו בחנות אלא א"כ מודיעו ולא לתגר אע"פ שמודיעו מכלל דרישא אע"ג דלא מודע ליה אמר רב יהודה ה"ק אין מערבין שמרים של אמש בשל יום ולא של יום בשל אמש אבל מערב של אמש בשל אמש ושל יום בשל יום: מי שנתערב מים ביניהם ה"ו לא ימכרנו בחנות אלא א"כ מודיעו (כו'): רבא איתרו ליה חמרא מחנתא מוגיה טעמיה לא הוה בסים שדריה לחנתא א"ל אביי והא אנו תנו ולא לתגר אע"פ שהודיעו א"ל מונא דירי מידע ידעי וכי תימא דמיא ומחיליה ומזבין ליה א"כ אין לךבר סוף: מקום שנהגו להטיל מים ביון ויפילו (כו'): תנא למחצה לשליש ולרביע אמר רב וכן הגיתות שנו: מתני' רבי יהודה אומר לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לחינוקות מפני שהוא מרגילן לבא אצלו וחקמים מתירין ולא יפחות את השער וחכ"א זכור לטוב לא יבור את הגרסין דברי אבא שאול וחקמים מתירין ומודים שלא יבור מעל פי מגורה שאינו אלא פגונב את הענן אין מפרספין לא את האדם ולא את תבחהו ולא את תפלים: גמ' מאי טעמיהו דרבנן דאמר ליה אנא מפליגנא אמנוני ואת פליג שסיקי: ולא יפחות את השער וחכ"א זכור לטוב (כו'): מאי טעמא דרבנן

הדרן עלך הזהב

מבוסס וטוב: והא אנו תנו ולא לתגר שאינו אלא לרמות בו: ותנוני היינו תגר וחסור תנוני זה ומכרנו בחנות יין בחנות והרי המים מעורבין בו ואתה מוכרין לו ואיך לפני עור (ויקרא יט): מונא דירי מידע ידעי. שאני נותן בו מים הרבה: וכי תימא מייתי חמרא חימי ומערב ביה. עד שלא יתא נכיר טעם המים: א"כ. דלכולי האי חישינו: אין לךבר סוף. שאף המים לבדם אסור למכור לתנוני שמא יערכם ביון ולא יחשו אלא בזמן שאני מוכר לו דבר העשוי לרמות בו במות שהוא עבשי: למחצה לשליש ולרביעי. הכל כמנהג המדקה: שיל מים אם מחמצה מחצה אם שליש שלישי: מתני'. למכור בזול מפני שמרגיל לבא אצלו ומקפח מוזנות חבירו: זכור לטוב. שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול: גרסין. פולין גרסות בריחים אחת לחתים: לא יבור את הפסולת. לפי שמתוך שגראות יפות הוא מעלה על דמיהם הרבה מדמי הפסולת שנטל מהם: וחקמים מתירין. טעמא מפרש בגמרא: ומודים שלא יבור מעל פי המגורה. למעלה להראות יפות ואת הפסולת שבתוכו לא בירר: לפי שאינו אלא פגונב את הענן. בכרירה זה: ואין פוספסין. מן בגמרא: לא את האדם. עבר בפניו הנומד ליכור: גמ' שסיקי. פרושי: מאי טעמא. נקט זכור לטוב לשון ברכה. משום

מבוסס וטוב: והא אנו תנו ולא לתגר שאינו אלא לרמות בו: ותנוני היינו תגר וחסור תנוני זה ומכרנו בחנות יין בחנות והרי המים מעורבין בו ואתה מוכרין לו ואיך לפני עור (ויקרא יט): מונא דירי מידע ידעי. שאני נותן בו מים הרבה: וכי תימא מייתי חמרא חימי ומערב ביה. עד שלא יתא נכיר טעם המים: א"כ. דלכולי האי חישינו: אין לךבר סוף. שאף המים לבדם אסור למכור לתנוני שמא יערכם ביון ולא יחשו אלא בזמן שאני מוכר לו דבר העשוי לרמות בו במות שהוא עבשי: למחצה לשליש ולרביעי. הכל כמנהג המדקה: שיל מים אם מחמצה מחצה אם שליש שלישי: מתני'. למכור בזול מפני שמרגיל לבא אצלו ומקפח מוזנות חבירו: זכור לטוב. שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול: גרסין. פולין גרסות בריחים אחת לחתים: לא יבור את הפסולת. לפי שמתוך שגראות יפות הוא מעלה על דמיהם הרבה מדמי הפסולת שנטל מהם: וחקמים מתירין. טעמא מפרש בגמרא: ומודים שלא יבור מעל פי המגורה. למעלה להראות יפות ואת הפסולת שבתוכו לא בירר: לפי שאינו אלא פגונב את הענן. בכרירה זה: ואין פוספסין. מן בגמרא: לא את האדם. עבר בפניו הנומד ליכור: גמ' שסיקי. פרושי: מאי טעמא. נקט זכור לטוב לשון ברכה. משום

מבוסס וטוב: והא אנו תנו ולא לתגר שאינו אלא לרמות בו: ותנוני היינו תגר וחסור תנוני זה ומכרנו בחנות יין בחנות והרי המים מעורבין בו ואתה מוכרין לו ואיך לפני עור (ויקרא יט): מונא דירי מידע ידעי. שאני נותן בו מים הרבה: וכי תימא מייתי חמרא חימי ומערב ביה. עד שלא יתא נכיר טעם המים: א"כ. דלכולי האי חישינו: אין לךבר סוף. שאף המים לבדם אסור למכור לתנוני שמא יערכם ביון ולא יחשו אלא בזמן שאני מוכר לו דבר העשוי לרמות בו במות שהוא עבשי: למחצה לשליש ולרביעי. הכל כמנהג המדקה: שיל מים אם מחמצה מחצה אם שליש שלישי: מתני'. למכור בזול מפני שמרגיל לבא אצלו ומקפח מוזנות חבירו: זכור לטוב. שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול: גרסין. פולין גרסות בריחים אחת לחתים: לא יבור את הפסולת. לפי שמתוך שגראות יפות הוא מעלה על דמיהם הרבה מדמי הפסולת שנטל מהם: וחקמים מתירין. טעמא מפרש בגמרא: ומודים שלא יבור מעל פי המגורה. למעלה להראות יפות ואת הפסולת שבתוכו לא בירר: לפי שאינו אלא פגונב את הענן. בכרירה זה: ואין פוספסין. מן בגמרא: לא את האדם. עבר בפניו הנומד ליכור: גמ' שסיקי. פרושי: מאי טעמא. נקט זכור לטוב לשון ברכה. משום

1 משום דפרווח תרעא. ואוצרי פירות יראו שהולו ומפרו בכול. פתיר בדבר הנראה. הלא
 2 יכול הלוקח לראות ולהבין מה דמי הפסולת הנכר מאלו שישנו באחרים וטוב לו
 3 להעלות בדמיון של אלו יתר על פן מפני הסודות. משרבטין. לשון שרביט בדמפרש
 4 לקמיה שזקף שער בהמה כשרביט שהראה שמנה: ואין נופחין בקרביים. בני מעיים
 5 דנקרים בבית הטבח שראו רחבים וגדולים:
 6 ואין שורין בשר במים. שמלכין והכחוש נראה
 7 שמון מאי דחיויא. משקין אותה מי סובין והם
 8 נופחין מעיה ושערה נוקף פוקסמא. קירצוף
 9 אשטליר בלעז: למיקרא תומי לכרבלא.
 10 פרוניש ליפוחו עושין לו תלאי מוחזי משי
 11 קבי: לכספוס. אנפרישיר בלעז: בני סובין
 12 קרמי. בגדי המצויים אובריץ בלעז: למידק
 13 צדדי. לתדק בגדי קנבוס במקבות עץ שראה
 14 חוסן דק: לצלומי גירי. לצירי חצבים: דיקולי.
 15 סלמי: בחרתי מותר שאינו אלא ליפות התרצה
 16 להוסיף על דמיהם בשביל יופים מוחל הוא:
 17 כתיבין. אסור שגונב את העין שראים
 18 בחדשים: צבעיה. שהיה קטן לכן נצבעו שחור
 19 ונראה כחור: זכנן. קנה אותי לעבד וכנעני היה
 20 דעבד עברי אסור לאתר חרובן שאין היובל
 21 נהנה: והיו עניים בני ביתו. משנה היא (אבות)
 22 פ"א מ"ד) טוב לי לפרנס עניי ישראל וישמשוה
 23 דיקניה. זכנן: צדיק מצרה נחלין. זה רבא: הדין
 24 עלך הנהב: איזהו נשך. שהוא נושך דשקל
 25 מניה מאי דלא יהיב ליה: המרבה בפירות.
 26 המרבה שרך לעצמו בפירות ובגמרא מפרש
 27 דבהלואת כסף או פירות נמי הוי תרביית שהרי
 28 מתרבה ממונו והבא ריבית דרבנן קמפרש דרך
 29 מקח וממכר: דיער זכב. כ"ה דיער כסף: זכנ
 30 השער. כך היו נמכרין בעיר והותר לו לתת
 31 קעות עקשיו על מנת לימן לו זה חסין על ימות
 32 השנה במים הללו כשיעור מעותיו ואע"פ
 33 שעכשיו אין לו חסין דתנן בפירקין (דף עב): יצא
 34 השער פוסקין ואנשי שאין להו זה לזה ויכול
 35 המוכר הלז לקנותם עתה במעות הללו: עמדו
 36 חסין. לאחר זמן בל' דינרין: אמר לו מן לי חסין.
 37 וזו מתרת היא אם נתן לו חסין אצל פסוק הדין
 38 פשוטק לו לתת בתן אסור הואיל ואין לו שמא
 39 יזקיר הדין ואע"פ שפוסק עמו כשער הדין של
 40 עכשיו וכבר יצא השער ובגמ' מפרש טעמא:
 41 נמו' לרביית דאורייתא. דרך הלואה משמע
 42 בדרביב (משלי כח) מרבה הונו בנשך ובתרביית:
 43 ותרביב נשך כסף ורביית אובל. את כסף לא
 44 תמן לו בנשך ובמרבית לא תמן אכלך ומדחלקו
 45 לב לאוין תרתי ניהא: מי איבא נשך. שנושך את
 46 חבריו ואין ממונו מתרבה: ומי איבא תרביית.
 47 שהיה מלוה נשכר ולא יהא לזה נשך: נשך בלא
 48 תרביית. הכי מדמיון ליה: גזון דאורייתא. הלואה
 49 מאה. פרוטות במאה ועשרים: מעיקרא.
 50 כשהלואה: ולכסוף. כשמשלם: בדיקא. במעה
 51 כסף שהוא שותף לדינר: נבית. נושך ומחסרו: מי בתי מעיקרא אולת. אי חשבת להניי פרוטות השתא כדמעיקרא הרי נשך והרי
 52 עשרים: לא נשך איבא. שהלוח כול לקנותם במעה וזה שיה מעה הלואה בחובשא. יכול ליקח בתן כסף חומש דיער שהוא יתר על שותת: אין לי. שיהא עובר אלא על לאו של נשך
 53 בכסף ועל לאו של רביית באוכל מנן שהוא עובר על הלואת פירות אף משום לאו דנשך. ת"ל. לא תשיך לאחוד נשך אובל ומקרא זה בלוח נאמר מולא כתיב לא תשוך לאחוד
 54 ודראשון נאמר מלוח דכתיב לעיל מיניה אל תקח מאתו וגו' ומיהו שמעת מינה מיהא דשיךך לשון נשך באובל:

1 איזהו נשך. מאה בדנקא. פרש"י ק' פרוטות במעה שהוא שותף דיער וקשה היאך החלו
 2 הפרוטו כל כך דבשער בינוני אין כי אם שנים ושלשים במעה דמעה שני פתרון
 3 פונדיון ב' איסרים איסר ח' פרוטות היינו ל"ב פרוטות ונראה בפירוש ריבין דפירש ק' קעות
 4 בשותף מנה שהוא ארבע סלעים וארבע קעות א"נ ק' איסרים בשותף דיער וזה שהוא ארבע
 5 דינרי כסף ומעה: למה חלקם הכתוב לעבור
 6 עליו בשני לאוין. וא"ת ולמה שיקה בלשון לכתוב
 7 כסף לא תמן בנשך ובנשך לא תמן אכלך ויש
 8 לומר כיון שהוצרך שני לאוין אורחא דקרא
 9 לכתוב לשון משונה שהוא גאה יותר:
 10 נשך באובל מנן. ואם תאמר תחילה היה ליה
 11 למרש ריבית בכסף דמפיק ליה מנשך
 12 כסף הכתוב ברישא ויש לומר משום דנשך אובל
 13 כתיב בהדיא וריבית כסף לא נפיק אלא באם אינו
 14 ענין:
 15 אם
 16 לצלומי גירי רב פפא בר שמואל שרא לצלומי דיקולי והא זנן תנן אין מפרקסין לא את
 17 האדם ולא את הבהמה ולא את הפלים לא קשיא הא בחדמי הא בעתיקי פירפוס דאדם
 18 מאי היא כי הא דההוא עבדא סבא דאול צבעיה לרישיה ולדיקניה אתא לקמיה דרבא
 19 אמר ליה ויבנן אמר ליה יהיו עניים בני ביתך אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל וזכניה
 20 וימא חד א"ל אשקוין מנא אול תווריה לרישיה ולדיקניה א"ל חיו דאנא קשיש מאבוק
 21 קרי אנפשיה צדיק מצרה נחלין ויבא אחר תחתיו:

הדרן עלף הזהב

16 איזהו נשך ואיזהו תרביית ואיזהו נשך המלוה סלע בה' דינרין סאתים חסין בשלש אסור
 17 מפני שהוא נושך ואיזהו תרביית המרבה בפירות ביצר לקח הימנו חסין בדינר
 18 וזה הכור וכן השער עמדו חסין בל' דינרין אמר לו מן לי חסין שאני רוצה למוכרן וליקח
 19 בתן זון אמר לו הרי חסיד עשויות עלי בשלשים והרי לך אצלי בתן זון וזון אין לו : גמ'
 20 מדשביק לרביית דאורייתא וקא מפרש דרבנן מכלל דאורייתא דנשך ותרביית תרא מלחא
 21 היא וקא קראי כתיבי נשך כסף וריבית אובל ותיסברא דאיבא נשך בלא תרביית ותרביית
 22 בלא נשך בלא תרביית הכי דמי אי דאזופיה מאה במאה ועשרים מעיקרא קיימי מאה
 23 בדיקא ולכסוף קיימי מאה ועשרים בדנקא נשך איבא דקא נבית ליה דקא שקיל מיניה
 24 מידי דלא יהיב ותרביית ליבא דלית ליה רווחא דדיקא אוזפיה ודיקא קא שקיל מיניה
 25 סוף סוף אי בתי מעיקרא אולת הרי נשך והרי תרביית אי בתי בפסוף אולת לא נשך
 26 איבא ולא תרביית איבא ותו תרביית בלא נשך הכי דמי אי דאזויף מאה במאה מעיקרא
 27 קיימי מאה בדיקא ולכסוף מאה בחומשא אי בתי מעיקרא אולת לא נשך איבא ולא
 28 תרביית איבא אי בתי סוף אולת הרי נשך והרי תרביית אלא אתה מוצא
 29 לא נשך בלא תרביית ולא תרביית בלא נשך ולא חלקן הכתוב אלא לעבור עליו בשני
 30 לאוין ת"ר את פספך לא תמן לו בנשך ובמרבית לא תמן אכלך אין לי אלא נשך בכסף
 31 וריבית באובל נשך באובל מנן ת"ל נשך אכל ריבית בכסף מנן תלמוד לומר נשך כסף
 32 אם

33 כסף שהוא שותף לדינר: נבית. נושך ומחסרו: מי בתי מעיקרא אולת. אי חשבת להניי פרוטות השתא כדמעיקרא הרי נשך והרי
 34 עשרים: לא נשך איבא. שהלוח כול לקנותם במעה וזה שיה מעה הלואה בחובשא. יכול ליקח בתן כסף חומש דיער שהוא יתר על שותת: אין לי. שיהא עובר אלא על לאו של נשך
 35 בכסף ועל לאו של רביית באוכל מנן שהוא עובר על הלואת פירות אף משום לאו דנשך. ת"ל. לא תשיך לאחוד נשך אובל ומקרא זה בלוח נאמר מולא כתיב לא תשוך לאחוד
 36 ודראשון נאמר מלוח דכתיב לעיל מיניה אל תקח מאתו וגו' ומיהו שמעת מינה מיהא דשיךך לשון נשך באובל:

רבות

כל אחד מישראל חייב במצוות הצדקה משיחת ליל ב' דהג הפסח, ה'תשכ"ה

הדרן עלך הוהב

פרק חמישי - איזהו נשך

משנה

לאחר שהתבארו בפרק הקודם איסורי אונאה, מפרשת המשנה
 בפרק זה את דיני איסור הלואה בריבית. איסור זה נקרא בלשון
 התורה 'נשך', וגם בשם 'תרבית' או 'מרבית', שנאמר (ויקרא כה
 לר-לו) 'אל תקח מתאו נשך ותרבית וגו', את כסף לא תתן לו
 בנשך ובמרבית לא תתן אֶכְלָךְ. בלשון חכמים נקרא האיסור בדרך
 כלל 'ריבית':
 מבררת המשנה: איזהו נשך האסור מן התורה, ואיזהו תרבית שאינו
 אסור מן התורה אלא מדרבנן. מפרשת המשנה: איזהו נשך האסור
 מן התורה, זה הפלוה לחבירו פלע שהוא ארבעה דינרי כסף,
 בהמשך דינרין - על מנת שישלם לו הלוה בהגיע זמן הפרעון
 חמשה דינרים, ונמצא שמחזיר דינר אחד יותר ממה שלוה, ודינר
 זה הוא ריבית, וכן המלוה לחבירו סאתים חפין בשלש סאה,
 כלומר, שיחזיר לו הלוה סאה חטים יותר ממה שלוה, אסור מן
 התורה, ונקרא איסור זה בשם 'נשך' מפני שהוא נשך - שנטל
 המלוה מן הלוה יותר ממה שנתן לו, ומחסר את ממונו.
 ואיזהו תרבית שאינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, הפרכה שכר
 לעצמו בפירות, אולם אינו עושה כן דרך הלואה, אלא דרך מקח
 וממכר, ולפיכך אין זה אסור מן התורה, שלא אסרה התורה אלא
 ריבית דרך הלואה, אולם, חכמים גזרו על כך באופנים מסויימים.
 מפרשת המשנה: כיצד, כגון שלקח חפין דינר והב הפור -
 אדם קנה מחבירו חטים, והסכימו ביניהם שמוכר לו כור ושלשים
 סאה, תמורת דינר זהב ושהוא עשרים וחמשה דינרי כסף, וכן
 היה השער של החטים בשעת המכירה, ונתן הקונה למוכר את
 המעות כדי לקבל ממנו את החטים לאחר זמן וכיוון שכבר יצא
 השער אין בכך איסור שאילו שפין לו עכשיו חטים, ולאחר זמן
 עלה שער החטים ועמדו החפין במחיר של שלשים דינרין לכור,
 ואמר לו הקונה למוכר, תן לי את חפין כיון שאני רוצה למוכרן
 ולקחך כהן - לקנות תמורתם יין שהוא עתה בזול. אם לא נתן לו
 המוכר את החטים בבקשתו, אלא אמר לו הרי חפין עשויית עלי
 בשלשים - הריני מתחייב לך תמורת החטים שלשים דינרים שהוא
 מחירים של החטים עתה, כאילו קנית אותם ממך, ותר לי אצלי
 כהן יין - והריני מוכר לך תמורתם יין בשווי שלשים דינרים, ויין
 אין לו - ואין ברשות המוכר יין בשווי זה שהוא מוכר לו, באופן זה
 יש איסור ריבית מדרבנן, שמא בשעה שישלם לו את היין יתייקר
 היין ויהיה שוה יותר משלשים דינרים, ונמצא שישלם לו יותר
 ממה שהיה חייב לו:

גמרא

הגמרא מקשה על מה שהמשנה פירשה 'איזהו תרבית' לענין
 ריבית דרבנן: מדשכיק לריבית דאורייתא - מכך שהניח התנא ולא
 פירש על 'איזהו תרבית' אופן של ריבית בהלואה שאסורה מן
 התורה, וקא מפרש דרבנן - ותמורת זאת העדיף לפרש ריבית דרך
 מקח וממכר שאינה אסורה אלא מדרבנן, מפלל - מבואר שהוא
 סובר שדאורייתא הנשך ותרבית קרא מלתא היא - שמה שמוכר
 בתורה 'נשך' ו'תרבית' דבר אחד הם, וכיון שכבר ביאר התנא
 איזהו נשך האסור מן התורה, נתבאר בזה גם מהו תרבית מן
 התורה, ולפיכך לא נותר לו אלא לפרש ריבית דרבנן וכינה אותו

משום דקא מרנוח למרעא - שבכך הוא מוזיל את השער בשוק,
 ששומרי פירות מוכרים בזול כשרואים שיש סוחרים אחרים
 המוכרים בזול, ולפיכך אמרו חכמים שתבוא עליו ברכה:
 שנינו במשנתנו: ולא יבור את הגריסין דכרי אבא שאיל, והקמים
 מתירין וכו':
 הגמרא מבארת את שיטת חכמים. מבררת הגמרא: מאן - מי הם
 ההקמים שהתירו לברור את הגריסים. משיבה הגמרא: רבי אהא
 הוא, דתניא, רבי אהא מתיר למוכר לייפות את סחורתו בקר
 הנראה לעין הקונה. ולפיכך אף בגריסים ברורים, שהלוקח משער
 את התוספת שיש לשלם על גריסים ברורים, ונוח לו לשלמה,
 מפני שאינו רוצה לטרוח בברירת הגריסים, מותר למוכר לברור:
 שנינו במשנה: אין מפרקסין לא את האדם וכו' ולא את הבהמה ולא
 את הפלים:
 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו רבנן, אין מפרקסין - זוקפים
 כשרבים את שער הבהמה, כדי שטראה יותר שמינה, ותימכר
 ביותר, ואין נופחין בקרבנים - אין מנפחים בני מעיים הנמכרים
 בבית המטבחים, שיראו גדולים, ואין שורין את הקשור במים, כדי
 שילבין, ואף בשר כחוש כשהוא לבן נראה שמן. משום שזו אונאה.
 מבררת הגמרא: מאי אין מפרקסין - כיצד זוקפים את שער
 הבהמה. ומבארת: קא תרמו - בבבל פירשו, מאי דתירא -
 שמשקים אותה מי טובין, ובכך מתנפחים מעיה ושערה נזקף.
 וזעירי אמר בשם רב פהנא, מקרצפים את שערה במקפסא -
 מגרדת ששיניה עבים, ששערה יעמוד ותראה שמינה.
 הגמרא מביאה הנהגות של אמוראים בענין יפוי כלים: שמואל
 שרא - התייר למרמא תומי לפרקלא - להטיל חוטי משי מסביב
 למעיל כדי לייפותו. רב יהודה שרא לכספוכי קרמי - לשפוש
 בגדים מצוירים במי טובין כדי לייפותם. רבה שרא למידק צרדי -
 להדק בגדי קנבוס במכבש של עץ, כדי שחוטיהם יראו דקים
 ומשובחים. רבא שרא לצלומי נירי - לצייר חיצים על הבגדים. רב
 פפא בר שמואל שרא לצלומי דיקולי - לצייר סלים העושים מעלי
 דקל.
 מקשה הגמרא: והא אמן תנן - והרי שנינו במשנתנו שאין מפרקסין
 לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים, וכיצד התיירו ליפות
 כלים אלו. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא - מה שהתירו
 האמוראים ליפות את המקח, מדובר בתרתי - בכלים חדשים,
 שהם טובים מצד עצמם, והקונה מוכן לשלם עליהם יותר בשביל
 יופים. והא - משנתנו שאסרה ליפות, מדברת בעתיקי - בכלים
 ישנים, שעל ידי שהמוכר מיפה אותם הם נראים חדשים, והוא
 מטעה בזה את הקונה.
 הגמרא ממשיכה לדון בדברי המשנה. מבארת הגמרא: פירכוס
 דאדם מאי היא, פי הא דהוא עבדא סבא - כמו המעשה שהיה
 עם אותו עבד כנעני זקן ששערותיו הלבנו, דאול צבעיה לרישיה
 ולדיקניה - שהלך וצבע את שערות ראשו וזקנו בצבע שחור כדי
 שיראה צעיר, אהא לקמיה דרבא - בא לפני רבא, אמר ליה, ויבנן
 - קנה אותי, אמר ליה רבא, נאמר במשנה (אבות א ה) יהיו עניים
 בני ביתך, דהיינו שעדיף להשתמש בעניי ישראל כדי לפרנסם ולא
 לקנות עבד כנעני. אהא לקמיה דרב פפא בר שמואל, ויבניה - ורב
 פפא בר שמואל קנה אותו, וימא חד אמר ליה - יום אחד אמר לו
 רב פפא בר שמואל, אשקנן מא - השקני מים, אול, תווריה לרישיה
 ולדיקניה - הלך והלבין שערות ראשו וזקנו ועל ידי שרצצם, ואמר
 ליה לרב פפא בר שמואל, תוי - ראה בשערי, דאנא קשיש מאבנד
 - שאני זקן יותר מאביך ואין ראוי שתשתמש בי, קרי אנפשיה -
 קרא על עצמו רב פפא בר שמואל 'צדיק מצרה נחלי', ויבא אחר
 תחתיו - רבא שהוא צדיק ניצל מצרה, ואני באתי תחתיו:

55 ישך, כן גם המלוה עובר בכל דבר על איסור נשך, ולא רק בכסף
56 ואוכל שהזכרו בפסוק.
57 אַמַר רַבָּא, לְמַה לִּי דְכֶתֵב רְחֻמָּנָא לְאוּ פְרִיבִית לְאוּ כְּגוּל לְאוּ פְּאוּנָא
58 - לשם מה הוצרכה התורה לכתוב לאו נפרד על איסור ריבית
59 וְאֵל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נִשְׁךְ וְתִרְבִּית (ויקרא כה לו), ולא נפרד על
60 איסור גזל וְיֵלֵא תְּגוּלָּה (שם יש יג), והיא נפרד על איסור אונאה
61 וְאֵל תִּנוּנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו (שם כה יד), לאי כבולם אסרה התורה
62 לחסר את ממון חבירו שלא כדין, אם כן די שיכתב לאו באחד
63 מהם ונלמד את האחרים ממנו. משיב רבא: צְרִיבִי - שלשת הלאוין
64 צריכים להכתב, משום דְּאֵי כְּתֵב רְחֻמָּנָא לְאוּ פְרִיבִית בלבד, לא
65 הייתי יכול ללמוד ממנו איסור גזל ואונאה, משום דְּאִיסוּר רִיבִית
66 חִידוּשׁ הוּא, דְּאֵפִילוּ פְלוּה אֶסְרָה רְחֻמָּנָא - שהרי אסרה התורה אף
67 על הלוה לתת ריבית למלוה, ונראה מכך שאין האיסור משום
68 משחטר את ממון הלוה, אלא גזירת הכתוב היא לאסור ריבית,
69 ואין ללמוד ממנה לאיסור גזל ואונאה. וְאֵי כְּתֵב רְחֻמָּנָא לְאוּ כְּגוּל
70 בלבד, לא הייתי לומד ממנו לריבית ואונאה, שמא דווקא גזל
71 אסרה התורה, משום דְּבַעַל פְּחִיתָה - שהוא נוטל את ממונו של
72 הנגזל בעל כרחו, אֲבָל אֻנְיָא שְׂאִינוּ נוֹטֵל מִמּוֹן מֵן הַמְתַּנָּה בַעַל
73 כְּרָחוּ, אלא המתאנה נותן לו מדעתו ואף על פי שהוא בטעות, וכן
74 ריבית שהלוה מתחייב בה מדעתו, אִימָא שְׂלֵא אֶסְרָה אוֹתָם
75 התורה, לפיכך צריך בהם לאו בפני עצמו. וְאֵי כְּתֵב רְחֻמָּנָא לְאוּ
76 פְּאוּנָא בלבד, לא הייתי יכול ללמוד ממנו לגזל וריבית, שמא
77 דווקא אונאה אסרה התורה. מְשׁוּם דְּלֵא דְרַע דְּמַחֲלִי - שאין
78 המתאנה יודע שהונו אותו ואם כן בודאי לא מחל על האונאה,
79 אבל בגזל שיודע הנגזל שגולוהו היה מקום לומר שמתיאש
80 מכספו ומוחל עליו, וכל שכן ריבית שהוא מוחל על נטילת
81 הריבית, שמא אינם אסורים, לכך הוצרכה התורה לכתוב לאו
82 מיוחד בכל אחד מהם.
83 מקשה הגמרא: אִמְנַם חֲרָא מְחָדָא לֵא אֲתִיָּא - אם לא היה נכתב
84 אלא לאו אחד מהם לא היה אפשר ללמוד ממנו את חבירו, וכפי
85 שהתבאר, אולם תיתי חֲרָא מְחָדָא - מדוע אין די שתכתוב התורה
86 שני לאוין מתוך שלשתם ונלמד מהם את השלישי בבנין אב.
87 הגמרא מבררת את הקושיא: הִי תִיָּתִי - איזה מהלאוין לא צריך
88 להיכתב ואפשר ללמודו מן האחרים. אם תאמר שלא לכתוב
89 רְחֻמָּנָא לְאוּ פְרִיבִית, וְתִיָּתִי מְחָדָא - ונלמד את איסור ריבית מאיסורי
90 גזל ואונאה, אין זו קושיא, שהרי יש לפרוך מַה לְחֻנְדָּה - לגזל
91 ואונאה שֶׁכֵּן נוֹטֵל מִמּוֹן מִמּוֹן שְׂלֵא מְדַעַת - שלא בהסכמת הנגזל
92 והמתאנה, שהרי בגזל נוטל בעל כרחו, ובאונאה אין המתאנה
93 יודע שהוא מתאנה, תֵּאמַר פְּרִיבִית דְּמְדַעַתִּיה - שהלוה נותן למלוה
94 את הריבית מדעתו, ואם כן ודאי צריך פסוק מפורש לאסרו. ואם
95 תאמר שלא לכתוב רְחֻמָּנָא לְאוּ פְּאוּנָא, וְתִיָּתִי מְחָדָא - ונלמד את
96 איסור אונאה מאיסורי ריבית וגזל, גם זו אינה קושיא, שהרי יש
97 לפרוך מַה לְחֻנְדָּה - לריבית וגזל, שֶׁכֵּן אֵין דְּרַע מְקַח וּמְמַכֵּר כְּכָף -
98 אין איסורים אלו נעשים בדרך של מקח וממכר, מה שאין כן
99 באונאה, שכן הוא דרך מקח וממכר שפעמים אדם מוכן לשלם על
100 החפץ יותר משווי, ואם כן אף שקונה זה לא גילה דעתו שמוכן
101 לשלם ביוקר, שמא אין בזה איסור כיון שישנם אנשים שמוכנים
102 לכך, ואם כן ודאי צריך פסוק מפורש לאסור זאת. מסיקה הגמרא:
103 אֲלָא - הקושיא היא שלא לכתוב רְחֻמָּנָא לְאוּ כְּגוּל, וְתִיָּתִי מְחָדָא -
104 ונלמד את איסור גזל מאיסורי ריבית ואונאה, שעל לימוד זה אין
105 פירכא, דְּמֵאֵי פְרִיבִית - דמה יש לך להקשות, אם תפרוך ותקשה מַה
106 לְרִיבִית שֶׁכֵּן חִידוּשׁ הוּא שֶׁאֶסְרָה הַתּוֹרָה אֵף עַל הַלוּה, ואם כן אין
107 איסור מחמת שמחטר את ממון חבירו, ואין ללמוד ממנה לגזל,
108 יש להשיב דְּלֵא אֻנְיָא תּוֹכִיחַ - שמה שאסרה התורה אונאה בודאי

1 לפיכך יש ללמוד שאם אינו עֵינֵן לְנִשְׁךְ כְּכָף - שאם אין תיבות אלו
2 נצרכות ללמד שעובר על איסור 'נשך' בהלוואת כסף, שְׁהָרִי כְּכָף
3 נֵאמַר בתחילת הפסוק 'לא תשיף לא אחיד' ובסוף הפסוק נאמר 'נשך
4 כָּל דְּבַר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ, ואף כסף בכלל זה, ואם כן תיבות 'נשך כסף'
5 מיותרות, ומידה היא בתורה שאם נכתב פסוק שאינו נצרך
6 למקומו יש לדורשו לדבר אחר הדומה לו, ולכך תִּנְהוּ עֵינֵן לְרִיבִית
7 כְּכָף - יש ללמוד שתיבות אלו באו ללמד שעובר בהלוואת כסף
8 גם על איסור ריבית, ונמצא שבין בכסף ובין באוכל עובר על שני
9 האיסורים.
10 שואלת הברייתא: אֵין לִי לְלַמּוּד מִפְּסוּק זֶה אֲלָא פְלוּה - שהלוה
11 עובר בין בכסף ובין באוכל על שני האיסורים, שהרי פסוק זה
12 נאמר בלוה, אולם כְּפִלּוּה מִנּוּן - מנין שאף המלוה עובר על שני
13 הלאוין. משיבה הברייתא: יש ללמוד את דין המלוה בגזירה שוה,
14 וְנֵאמַר נִשְׁךְ כְּפִלּוּה בַפְּסוּק (דברים כג כ) 'לא תשיף לא אחיד נשך/
15 וְנֵאמַר נִשְׁךְ כְּפִלּוּה בַפְּסוּק (ויקרא כה לו) 'את כסף לא תתן לו
16 בנשך', מַה נִשְׁךְ הָאִיסוּר כְּפִלּוּה לֵא חֲלֻקָתָהּ בּוּ - אין בו חילוק בין
17 בהלוואת כסף ובין בהלוואת אוכל, שבשניהם עובר בין באיסור
18 נשך ובין באיסור ריבית, אֵף נִשְׁךְ הָאִיסוּר כְּפִלּוּה לֵא תְּחִלּוּק בּוּ, ובין
19 כְּכָפָה ובין באוכל עובר בין באיסור נשך בין באיסור ריבית. ממשכיבה
20 הברייתא, מִנּוּן לְרִיבּוֹת שֶׁגַם בַּהֲלוּוֹת כָּל דְּבַר מַלְבַּד כֶּסֶף וְאוּכַל
21 עוֹבְרִים עַל אִיסוּר רִיבִית, תְּלַמּוּד לְאִמַר בְּסוֹף הַפְּסוּק הַנּוֹכַח (דברים
22 שם) 'נשך כל דבר אשר ישך'.
23 רבינא חולק על הברייתא ומביא דרשה אחרת לאיסור נשך
24 באוכל וריבית בכסף: רְבִינָא אַמַר, לֵא נִשְׁךְ כְּפִלּוּה לֵא רִיבִית כְּכָפָה
25 צְרִיבִי קְרָא - אין צורך לומר כדברי הברייתא, אלא מגוף הפסוק
26 יש ללמוד שעובר על שני האיסורים בשני האופנים, דְּאֵי כְּתִיב -
27 שאם היה לשון הכתוב 'את כסף לא תתן לו בנשך ואכלך ולא
28 תתן בפרבית', אמנם היה מקום לומר דְּכָפָה מְחָדָא, שמשמעות
29 הפסוק היא שאין איסור נשך אלא בהלוואת כסף ואין איסור
30 ריבית אלא בהלוואת אוכל, וצריכים לדרוש מגזירה שוה שיש
31 בכל אחד מהם גם את הלאו השני, אולם הַשְּׂתָא דְכְּתִיב 'את כסף
32 לא תתן לו בנשך וּבְפְרִיבִית לֵא תִתֵּן אֲכֻלְךָ' - עתה ששינה הכתוב
33 את סדר הלשון, וכתב את התיבות נשך ומריבית באמצע הפסוק
34 בין כסף לאוכל, יש לדרוש תיבות אלו בין לענין כסף שנזכר
35 לפנייהם ובין לענין אוכל שנזכר אחריהם, וְקָרִי בֵּיהּ הִקִּי - יש
36 לקרוא את הפסוק כאילו נאמר בו כך, אֵת כְּכָפָה לֵא תִתֵּן לוּ בְּנִשְׁךְ
37 וּבְפְרִיבִית, וּבְנִשְׁךְ וּבְפְרִיבִית לֵא תִתֵּן אֲכֻלְךָ, הרי שעובר בשניהם על
38 שני הלאוין.
39 מקשה הגמרא: איך יכול רבינא שהוא אמורא לחלוק על דברי
40 התנא שבברייתא. וְהָא תֵּנָא נֵאמַר נֵאמַר קְאָמַר - והרי התנא דרש
41 שהמלוה עובר בכל אופן בשני הלאוין מגזירה שוה שנאמר נשך
42 בלוה ונאמר נשך במלוה, ולא מן הפסוק עצמו כדברי רבינא.
43 מתרצת הגמרא: אמנם גם התנא מודה שאפשר ללמוד מהפסוק
44 עצמו, וְהִקִּי קְאָמַר - וכך כוונת התנא כשדרש מגזירה שוה, אִילוּ
45 לֵא נֵאמַר קְרָא - אם הפסוק לא היה נאמר זה משמעו
46 שעובר בכל אופן בשני הלאוין. הִיָּתִי אִמַר - לומד דין זה מגזירה
47 שוה, אמנם עֲבָשׂוּ שְׂנֵאמַר קְרָא בְּשִׁינוּי הַסֵּדֵר, ומשמע שעובר בכל
48 אופן בשני הלאוין, באמת גְזִירָה שְׁוֵה לֵא צְרִיבִי - אין צריך ללמוד
49 דין זה מגזירה שוה, וכדברי רבינא.
50 שואלת הגמרא: אֲלָא גְזִירָה שְׁוֵה לְמַה לִּי - אם כן שיש ללמוד
51 שהמלוה עובר בכל אופן בשני הלאוין ממשמעות הפסוק עצמו,
52 לשם מה נאמרה הגזירה שוה כלל. משיבה הגמרא: לְנִשְׁךְ כָּל דְּבַר
53 אֲשֶׁר יִשָּׁךְ דְּלֵא כְּתֵב כְּפִלּוּה - ללמד שכשם שהלוה עובר באיסור
54 ריבית בכל דבר שמשיך בו, שהרי נאמר בו 'נשך כל דבר אשר

בבא מציעא. פרק חמישי - איזהו נשך - דף סא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רכז

תוספות

רש"י

1 **אם** אינו ענין לנשך כסף שכבר נאמר לא תשיך. פי אפילו אי לא כתב אלא לא תשיך
 2 לאחרי כסף אובל הוי ידעין נשך בכסף ואובל ואי כתב לא תשיך לאחרי נשך כסף
 3 אובל הוי ידעין נמי רבית כסף ואובל באם אינו ענין נשך אובל אמר לגי' ונשך כל דבר
 4 אתי לאוקמי נשך במלוה באם אינו ענין לזה ותיקא גיש מופנה משני צדדים והיינו דקאמר
 5 כסמוך מה לזה לא חלקת בו והכל כתב בלוה ובי
 6 קאמר נשך באובל מנין ת"ל נשך אובל לא משך
 7 מפיק אלא מאובל גרידא דקאי אלא תשיך ודיק
 8 ת"ל נשך אובל בלוה ובגיש מפיק ליה במלוה
 9 וא"ת כיון דכתיב כל דבר אפילו לרבות עצים
 10 ואקנים א"כ כסף אובל למה לי וי"ל למדוש כלל
 11 ופרט ובקל לא תשיך מלל כסף אובל פרט כל דבר
 12 חזר וכלל מה הישר מפורש דבר משלטל וגופו
 13 מנין בו דקאו קרקעות שאין משלטלין וקאו פחות
 14 מש"פ שאינו מנין וכן משמע פרק גערה (כתובות
 15 דף מו. ושם ד"ה אחיא) דקתני רבי יוחנן אומר
 16 אינו התיב עד שישיב דאתאי (שומא שומאי כעי
 17 ר' ירמיה שכבר בקרקע מנין או פחות מש"פ
 18 מזה ואי שייך רבית בקרקע או פחות מש"פ מאי
 19 כעי אלא ודאי פטור ובעי כיון דגמר מרבית מה
 20 להלן פטור אף כאן פטור א"כ לא והדיאמר
 21 בערבין (דף לא. ושם) גבי בתי גרי חומה רבית
 22 גמורה היא והחורה התיבה הקום הלוה מעות
 23 על הקרקע אכל קרקע בקרקע אפשר דשרי מן
 24 החורה:

25 **קרי'** ביה כסף לא תמן נשך ובמרבית. וה"נ
 26 בפ"ק דע"ז (דף כ. ושם ד"ה אחי) ופרק כל
 27 שעה (פסחים דף כא. ושם ד"ה ליכתב) ופרק כל
 28 דבר (חולין דף קוד. ושם ד"ה א) לגר אשר
 29 בשעירך תתננה ואכלה או מכור לנכרי ודריש
 30 לגר תתננה ומכור תתננה ומכור לנכרי ואפילו
 31 מאן דפליגי היינו משום דכתביב או לחלק וא"ת
 32 בפ"ק דקדושים (דף לב. ושם) לא בעו רבנן למדוש
 33 בר' יוסי הגלילי מפני שיבה תקום והדרת תקום
 34 והדרת פני זקן וי"ל משום דאין מפני מיעוט
 35 אוהדרת ולא תקום אפני זקן והא דאמר הקום
 36 ורבנן אי כתיב מפני שיבה תקום והדרת תקום
 37 והדרת פני זקן כדאמרת היינו משום דאין על
 38 כרחק אמרת הכי וקא דאמר בפרק הוציאו לו
 39 (יומא דף נב. ושם ד"ה שאחז) לא קראו את ליהם
 40 הכרע שאת אירור מיר משוקדים וקם ולא אמר
 41 דקאי אלעיל ולא ערע היינו משום דהקא כיון
 42 דקאי על פרתך נשך אכספך אמרת ד"ה ארבות
 43 וכיון דקאי רבית אאובל כמו כן נשך קאי אאובל
 44 וכן תתננה כן אכל תרך חמש דלמא לא קיימי
 45 אלא אלעיל לבד או אלערע וא"ת התקא פרק
 46 שני דובחים (דף כד.) וקלח הבחן מן הדם
 47 באצבעו ונתן קבל או רך בשמאל פסול ור"ש סבר קבל בשמאל כשר ואמר אביי טעם דר"ש דסבר דקאי דאצבעו דמשמע ימין לא קאי אלא אונתן דלאחריו ולא אולקח דלפניו ולתנא
 48 קמא קאי אמתרייהו והשתא מאי שקא מתוך ה' דאין להם הכרע וי"ל דהתם פשיטה דקרא משמע דקאי אולקח מ"מ סבר תנא קמא דקאי נמי אונתן דכתיב קרא אמתריא וקלח מדם דהך
 49 ונתן על קרנות המזבח באצבעו דהתם קאי אצבע אמתריא וילמד סתום מן המפורש והיינו נמי טעמא דר"ש:

50 **גזירה** שוה לא קרי. וא"ת קרא למה לי וי"ל דאין שום אריכות לשון בפסוק אלא שמעך נשך ומרבית זה לזה: **אמרי** הכי נמי. וא"ת והא דאין מזהירין מן הדיו וי"ל דגול לא הניח לעשה
 51 הוא כדאמרין פרק שילוח הון (חולין קמא.) ומשעם דאין מזהירין מן הדיו הוה מצי למימר לעיל דלא ילפי מתדרי אלא דעדיפא קאמר דאפילו מדינא לא אתי: **אכלא** לאו גול
 52 למה לי לכובש שבר שבי. וא"ת ולוקמיה בגול גופיה ובגול עבדים דלא אתי מרבית ואונאה דאין אונאה לעבדים כדקאמר לעיל (דף נו.) דהא קרקע אינה גולת אינו מן המקרא אלא משום
 53 דאי אפשר לזוה ממקומה אכל עבדי דגיידי אע"ג דהקושל לקרקעות יעבור בלא תגולו.
 54 **לעבור** עליו בשני לאוין. וא"ת ולוקמיה בגול גופיה ולעבור עליו בשני לאוין וי"ל משום דלא לקי אלאו דגול משום דניתק לעשה אכל כי מוקמינן שכר שבי באם אינו ענין לקי
 55 שפיר וא"ת לקמן בהמקבל (דף קיא.) אמרינן דגול הבגנני מותר ודריש רעה ולא כגנני וצריכי דאי כתב גול דלא טרח פירוש דשמוא נפלו בירושא או מציאה או מתנה אכל
 56 שכר שבי דסרר כגנני נמי אסור והשתא קא מוקמינן קא האי לא תעשוק את רעה ולא תגול בולה קרא בעשק שכר שבי וי"ל דדריש דאפילו רעה ללא תגול ואפקה בלשון גולה
 57 למימר דגול הבגנני שרי וא"ת והכי ס"ד למימר דגול הבגנני אסור דאיצטרך קרא למעוטי הלא בישראל גופיה לא ידענא גול אלא מרבית ואונאה רבית שרי בכגנני דכתיב לנכרי
 58 תשיך ואונאה נמי דכתיב עמיתך ודרשינן לעיל (דף נט.) עם שאתך בתורה ובמגלות וי"ל דהך אסרינן גול הבגנני מואבלת את כל העמים דדרשינן מהתם בהגול בתרא (בי"ק דף קיג.)
 59 שגול הבגנני אסור דדוקא במון שהם מסורים כדרך שרי קרא:

1 רבית בכסף מנין. שעובר אף בלאו שני של רבית: ת"ל. בלוה נשך כסף אם אינו ענין
 2 לגופו לחיוב על לאו של נשך שהרי כבר נאמר בראש המקרא לא תשיך ובסופו נאמר
 3 כל דבר אשר ישך תגזרו ענין לרבית כסף והשתא דשמעין מלא תשיך בין כסף ובין
 4 אובל אייתרו תריהו נשך כסף ונשך אובל לחיוב את הלוה על לאו של רבית על שניתן:
 5 **אין** ל. שעובר על שני לאוין בין בכסף ובין
 6 באובל אלא לזה: רבינא אמר לא נשך באובל
 7 ולא רבית בכסף צריכי קרא. למיגמר במלוה מן
 8 הלוה בדגופו כתיבי בדמפרש ואזיל: כדאמרת. ו
 9 נשך קאי אכסף ומרבית אאובל. והא תנא נאמר
 10 נאמר קאמר. ומגורה שוה נפקא ליה והכי פליג
 11 אומר אתנא אמר דמגופיה יליה: הכי קאמר
 12 תנא אילו לא נאמר קרא. בדרך הנשע
 13 לשניהם אע"פ כן הייתי לומדו בגזירה שוה
 14 והשתא גזירה שוה לא צריך להכי: למה לי לא
 15 רבית לאו בגול ב'. וילמדו זה מזה שבכולן
 16 חסרון מנין שמוחסר את חבירו: דאפילו בלוה
 17 אסר רחמנא. וגור עליו שלא יתגנו ואיבא
 18 למימר חידוש הוא שחידשה תורה בזו ולא
 19 שאסר לחסר את חבירו בדרך אחרת דהא
 20 אונתת ליה לאו משום דמחסר הוא: מה לנשך
 21 ולא פדעמיה. אונאה לא ידעי ביה גול על
 22 כרחיה שקל: תאמר רבית פדעמיה. ונתן לה
 23 שכן אין דרך קטח ופסקרי. תאמר באונאה
 24 שהיא דרך מקח וממכר יש בני אדם שצריכי
 25 לתפץ וקנין ביותר משוה: לא לכתוב בגול
 26 ויתיי מתנה. דכי פרקת מה לרבית שכן חידוש
 27 תאמר בגול אונאה תוכיח מה לאונאה שכן לא
 28 ידע דמחיל תאמר בגול דידע ואיבא למימר
 29 דמייאש ומחיל רבית תוכיח וקור הדין הוצ
 30 השוה שבהן שמוחסר מנין אף אני אביא גול:
 31 לכובש שבר שבי. דלא מטא לזריה ולא מחסר
 32 ליה:

ובעניינא
 24 **מתרתי** הי תיתי לא לכתוב רחמנא לאו ברבית ויתיי מתנה מה להנך שכן שלא
 25 מודעת תאמר ברבית דמדעמיה לא לכתוב רחמנא לאו באונאה ויתיי מתנה מה
 26 להנך שכן אין דרך מקח וממכר בכך אלא לא לכתוב רחמנא לאו בגול ויתיי מתנה
 27 דמאי פרקת מה לרבית שכן חידוש אונאה תוכיח מה לאונאה שכן לא ידע ומחיל
 28 רבית תוכיח וקור הדין לא ראי זה פראי זה ולא ראי זה פראי זה הצד השוה
 29 שבהן שכן גולו אף אני אביא גול אמרי הכי נמי אלא לאו בגול למה לי לכובש
 30 שכר שבי פובש שכר שבי כהדיא כתיב ביה לא תעשק שכיר עני ואביון לעבור
 31 עליו בשני לאוין ולוקמיה ברבית ואונאה ולעבור עליו בשני לאוין דבר הלמד מעניינו
 32 ובעניינא

שתולה

1 **שְׁתוּלָה** מעותיו בנכרי. ואת' והלא אפילו היא אמת שהם של נכרי אסור בין שאין ללוח
 2 עם הנכרי כלום ומיהו לפי מה שנביא ראה לקמן ישראל שיש בידו מעות נכרי
 3 והם באחריות הנכרי מותר להלוותם רבית לישאל אתי שפיר אי נמיך י"ל דאירי בגון
 4 שאמר ליה חבירו הלויני מעות מן הנכרי ואמר לו שישמך עלי או בגון שתן לו משבנותיו
 5 ליתנם לנכרי והוא הלך לו משל עצמו ואומר

6 **שְׁתוּלָה** קלא אילן בגדו ואומר תכלת הוא. 1
 7 ואע"ג דעובר על מצות ציצית מ"מ 2
 8 איצטרך קרא לעבור עליו משעת תלייה: 3
 9 **יָבִין** רשע וילבש צדיק. אפי' למיד רשות יורש 4
 10 לא ברשות לוקח ולבא שנה ברשות ואפי' 5
 11 התיח קצעות ומלוח על פה גובה מן היורשין 12
 13 אפי' ילבש צדיק בדאמר רבא ברשי הגזול בתרא 7
 14 (ביק ד' קיב). ותי אחיק לדידיה אהור רחמנא 8
 15 דנתדר לבריה לא אהור רחמנא:

16 **רְבָא** אמר מגופיה דקרא. אע"ג דרַבא משני 9
 17 ריש הגזול בתרא (שב) אפילו תיקא 10
 18 רשות יורש לאו ברשות לוקח ושאיני הכא דכתיב 11
 19 ותי אחיק עמך לאו משום דס"ל בר' אלעזר דהא 12
 20 הכא דריש כרבי יוחנן אלא לאו בא קלא לישב 21
 21 הברייתא דהתם למיד לאו ברשות לוקח ולכך 13
 22 בסמוך דקאמר רב נתקן מיט דר"א לא קבעו 22
 23 הנקרא קמו בן בשם רבא:
 24 **מוֹת** יומת דמיו בו יתיה הוקשו מלוי ברבית 24
 25 לשופכי דמים. תימה היכי משמע דמיו בו 25
 26 עבירה דשפיכות דמים הלא באוב ודעוני וכמה 26
 27 עבירות דלא שייכי לשפיכות דמים כתיב דמיהם 27
 28 כם וי"ל דמיתורא דמיו בו דריש דאי לאו הכי 28
 29 למאי כתביה דאי למגמר סקילה ברבית מאוב 29
 30 וידעני תרא דברי תורה מדברי קבלה לא ליפין 30
 31 ותו לא מצינו מיהא גבי ממו ובפרק קמא דחמורה 31
 32 (ו' ט) יש בספרים וכתב בתריה וחולדי בן פריץ 32
 33 שופך דם לפי זה אתי שפיר דהוקשו בתוראי: 33
 34 **אֵי**

25 **שְׁמַעְרַב** קרבי דגים טמאין בקרבי דגים טהורין ומוכרין לישראל אמר ליה אנא המעלה
 26 קא קשיא לי מאי שגא הכא המעלה דכתב רחמנא א"ל לכתנתא דבי רבי ישמעאל
 27 דנתא דבי רבי ישמעאל אמר הקב"ה אימלא (לא) העליתי את ישראל במצרים אלא
 28 בשביל דבר זה שאין מטמאין בשרצים דיי א"ל ומו נפיש אנרייהו מפי מרבית ומצצית
 29 וממשקלות א"ל אע"ג דלא נפיש אנרייהו מפי מאיסי למכילנהו: ואיזהו תרביית המרבה
 30 בפירות ביצד לקח הימנו חטים בדינר זהב וכו': אטו כל הני דאמרין עד השתא לאו
 31 רבית הוא א"ר אבהו עד פאן של תורה מפאן ואילך של דבריהם וכן אמר רבא עד
 32 פאן של תורה מפאן ואילך של דבריהם ע"כ יבין רשע וילבש צדיק עד פאן ותו לא
 33 אלא אפי' ע"כ יבין רשע וילבש צדיק ע"כ רבית קצוצה מפאן ואילך אבק רבית א"ר
 34 אלעזר רבית קצוצה יוצאה בדינין אבק רבית אינה יוצאה בדינין רבי יוחנן אמר אפילו
 35 רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדינין א"ר יצחק מ"ט דרבי יוחנן דאמר קרא בנשך נתן ותרביית לקח ותי לא יתיה את
 36 כל התועבות האלה עשה למיתה ניתן ולא להשבון רב אדא בר אבהו אמר קרא אל תקח מאתו נשך ותרביית
 37 ויראת מאלהיך למורא ניתן ולא להשבון רבא אמר מגופיה דקרא שמיע ליה מות יומת דמיו בו יתיה הוקשו מלוי רבית
 38 לשופכי דמים מה שופכי דמים לא ניתנו להשבון אף מלוי רבית לא ניתנו להשבון אר"ג בר יצחק מ"ט דר"א דאמר קרא

והו

כל הוספה בענייני תורה ומצוות [וככל שיהיה המצב טוב בזה, הרי
 בענייני טוב וקדושה תמיד יש מקום להוסיף עוד], מביאה הוספה
 ברכות השם יתברך בהמצטרך לאדם ולביתו
 ממכתב, כ"ג ניסן, תשי"ט

56 שָׁל כְּבוֹד לְמִטָּה שְׂאֵינָה שָׁל כְּבוֹד - שהכיתו כל בכור בארץ מצרים
 57 ואפילו אם היו כמה בכורות לאשה אחת כגון שבאו עליה כמה
 58 רווקים, והבחנתי בין מי שבא מטיפת זרע של רווק והוא בכור, ודבר זה
 59 לבין מי שבא מטיפה של אדם שכבר הוליד ואינו בכור, ודבר זה
 60 אין מבחין בו אלא הקב"ה בעצמו. וכשם שהבחנתי בכך במצרים,
 61 כך אני הוא שעתיד להבחין ולפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי
 62 ופולה אותם לישראל רבית - שיש לו מעות משל עצמו ומלוה
 63 אותם לישראל באיסור ריבית, ואומר שהם של נכרי ואינו אלא
 64 שלוחו להלוותם בריבית, ואין בני אדם מבחינים בזה. וממי שטומן
 65 משקלוותיו במלח כדי שיכבידו ולא יהיה ניכר, ומרמה בזה את
 66 המוכר לו. וממי שתולה חוטי ציצית הצבועים בקלא אילן - צבע
 67 הדומה לתכלת כנגדו החייב בציצית במקום תכלת, ואומר תכלת
 68 הוא ומרמה את הבריות הסבורים שהוא תכלת. וכיון שבשלשת
 69 הלאים האלו אפשר לרמות את הבריות בלא שיבחינו בכך,
 70 הוזכרה יציאת מצרים לרמו שהקב"ה שהבחין מיהו בכור ביציאת
 71 מצרים יבחין גם ברמאותו ויפרע ממנו.
 72 רבינא איקלע - הודמן לסורא דפרת - לעיר סורא היושבת על נהר
 73 פרת, אמר ליה רב חנינא מפוירא דפרת לרבינא, יציאת מצרים דתב
 74 רחמנא נבי שרצים שנאמר (ויקרא יא מד"ח) 'ולא תטמאו את
 75 נפשתיכם בכל השרץ הרמש על הארץ, כי אני ה' המעלה אתכם
 76 מארץ מצרים' וגו' למה ליה. אמר ליה רבינא, כונת התורה לרמו
 77 בזה שאמר הקדוש ברוך הוא כשם שאני הוא שהבחנתי בין מטפה
 78 של כבוד למטפה שאינה של כבוד והכיתי כל בכור בארץ מצרים
 79 ובנוכר, כמו כן אני עתיד לפרע ממי שמערב קרבי דגים טמאין
 80 בקרבי דגים טהורין כדי שלא יהיו ניכרים, ומוכרין לישראל
 81 ומכשילם במאכלות אסורות. אמר ליה רב חנינא לרבינא, לא
 82 התכוונתי לשאול על עצם הזכרת ענין יציאת מצרים בפרשה זו,
 83 אלא אנא לשון 'המעלה' קא נשניא ליה, כלומר מאי שנא השן
 84 המעלה דתב רחמנא - מדוע שינתה התורה וכתבה לשון
 85 'המעלה' ולא לשון 'המוציא'. אמר ליה רבינא, שינוי זה בא לרמו
 86 לכדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל, אמר הקדוש
 87 ברוך הוא אילמלא (לא) - אם לא העליתי את ישראל ממצרים אלא
 88 בשביל דבר זה שאין טמאין בשרצים, דיי, כלומר מעלה גדולה
 89 היא מה שאין בני ישראל נטמאים באכילת שרצים, ועבור זה לבד
 90 כדאי היתה העלאתם ממצרים, ולכך נכתב לשון 'העלה' ולא
 91 לשון 'יציאה' לומר שהיא מעלה להם.
 92 אמר ליה רב חנינא, ומי נפיש אנריהו טפי - וכי מרובה שחרם של
 93 הנוהרים מאכילת שרצים יותר מרבות ומציצית וממשקלות שלא
 94 נאמר בהם לשון המעלה, ומדוע דווקא כאן כתבה התורה לשון
 95 זו. אמר ליה רבינא, אף על גב דלא נפיש אנריהו - אף על פי
 96 שאמנם אין שחרן גדול יותר, מכל מקום טפי מאיסו למכליהו -
 97 הם מאוסים יותר באכילה, ולכך נאמר 'המעלה' לגבי שרצים
 98 לומר שמעלה גדולה היא לנו בזה שאנו פרושים מלאכול שרצים
 99 שמאוסים, ואנו נעשים על ידי זה מעולים ונאים:
 100 שנינו במשנה: ואיהו תרביית, המרבה פירות, כיצד לקח הימנו
 101 חטים דרינך וקב וכו';
 102 מקשה הגמרא: אטו כל הני דאמרינן עד השתא לאו רבית הוא -
 103 וכי כל האופנים שהוזכרו עד עתה ברישא דהיינו המלוה סלע
 104 בחמשה דינרים וסאתים חטים בשלש, אינם ריבית, הרי התבאר
 105 לעיל שנסך ותרביית דבר אחד הם, ומדוע מפרשת המשנה על
 106 איזהו תרביית דברים אחרים. מתרצת הגמרא, אמר רבי אבהו, עד
 107 כאן - ברישא של המשנה (איהו נשך) התבאר דין ריבית של תורה
 108 שהוא דרך הלואה, טמאן ואלך בסיפא של המשנה (איהו תרביית)
 109 מבארת המשנה דין ריבית של דברייהם - מדרבנן, שהוא דרך מקח
 110 ומכר. וכן אמר רבא כדברי רבי אבהו, שעד כאן של תורה, ומכאן

1 ואף כאן יש ללמוד את פירושו של 'לא תגזול' על פי הלאוין
 2 הסמוכים לו, ובעניינא דשכיר פתיב - ולא זה נאמר בסמיכות
 3 ללאו של כובש שכר שכיר, שנאמר (ויקרא יט יג) 'לא תעשק את
 4 רעך ולא תגזל, ועושק הוא כבישת שכר שכיר.
 5 מקשה הגמרא: 'לא תגנבו' דכתב רחמנא למה ליה, הרי אפשר
 6 ללמוד איסור זה מריבית ואונאה בצד השוה, וכפי שלמדנו לענין
 7 גזל. מתרצת הגמרא: הלאו נצרך לבריתנא - ללמד את הדין השנוי
 8 בברייתא, 'לא (תגנוב) [תגנבו]' אפילו אם בדעתו להחזיר את
 9 הגניבה ואינו גונב אלא על מנת למקט - לצער את חברו, 'לא
 10 (תגנוב) [תגנבו]' אפילו אם כוונתו לטובת חברו כגון על מנת
 11 לשלם תשלומי כפל, שרוצה להנות את חברו, ויודע שלא יקבל
 12 מנותו, לפיכך גונב ממנו כדי להתחייב תשלומי כפל, מכל מקום
 13 אסור.
 14 אמר ליה רב ימר לרב אשי, לאו דכתב רחמנא במשקלות שנאמר
 15 (ויקרא יט לה) 'לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה'
 16 למה ליה, הרי הוא מחסר את ממון חברו, ויש ללמוד גם את איסור
 17 זה מהצד השוה מריבית ואונאה. אמר ליה רב אשי, כוונת התורה
 18 להשמיענו איסור לטמון את אבני משקלוותיו במלח כדי שיכבידו,
 19 וכשהוא קונה במשקל קונה במשקלות אלו ומרמה את המוכר
 20 שנותן לו יותר ממה שמגיע לו. מקשה הגמרא: היינו גול מעלמא הוא
 21 הרי יש כאן גול גמור שהוא גולל את המוכר, ומה החידוש שהוא
 22 אסור. מתרצת הגמרא: החידוש בזה הוא לגבוי עליו משעת עשייה
 23 - שמדי כשהטמון את משקלוותיו במלח הרי הוא עובר בלאו, אף
 24 על פי שעדיין לא השתמש במשקלות אלו ולא גזל מאומה.
 25 הנו רבנן, נאמר בתורה (ויקרא יט לה) 'לא תעשו עול במשפט
 26 במדה במשקל ובמשורה', מבארת הברייתא: 'במדה' זו מדידת
 27 קרקע - שלא יעשה עול במדידת קרקע על ידי חבל, דהיינו
 28 ששכרוהו למדוד שדה ולחלקה בין שני אחים, שלא ימדוד באותו
 29 החבל לאחד האחים בימות החמה, ולאחד השני במידוד
 30 בחבל זה בימות הגשמים, שבימות הגשמים החבל לח ונמתח
 31 ומתפשט כל צרכו, ובימות החמה שהחבל יבש הרי הוא מתכווץ
 32 ואינו מתפשט כל צרכו, וכיון שאין שני המידות שוות נמצא
 33 שאחד האחים הפסיד חלק מן הקרקע שלא כדין. 'במשקל' פירושו
 34 שלא יטמון משקלוותיו במלח כדי להכבידם וכפי שאמר רב אשי
 35 לעיל, 'ובמשורה' שהיא מידה שמודדים בה נזולים, פירושו שלא
 36 ירתיעו - שבשעה שמודד וממלא את הכלי לא ישפוך במהירות
 37 שעל ידי זה יעלה המשקה קצף כמו בשעת רתיחה, ונראית המידה
 38 כמלאה ולאחר זמן נמצא שהיא חסירה.
 39 ממשכיה הברייתא: והלא דברים קל וחומר, ומה משורה שהיא
 40 מידה קטנה ביותר ואינה אלא אחד משלשים (ושלשה) [וששה]
 41 בלוג, מכל מקום הקפידה עליו תורה שלא ירתיע אף שאין ההונאה
 42 אלא שיעור קטן ביותר, קל וחומר להין שהוא שנים עשר לוגים,
 43 והצי הין [ששה לוגים] ושלשית הין [ארבעה לוגים] ורביעית הין
 44 [שלשה לוגים] ולוג וחצי לוג ורביעית הלוג.
 45 אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא את ענין יציאת מצרים בפרשת
 46 רבית, שנאמר (ויקרא כה לד"ח) 'את פספף לא תתן לו בנשך
 47 ובמרבית לא תתן אכלך, אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם
 48 מארץ מצרים'. ומדוע הזכיר ענין יציאת מצרים לפני יציאת
 49 שנאמר בסוף פרשת ציצית (במדבר טו מא) 'אני ה' אלהיכם אשר
 50 הוצאתי אתכם מארץ מצרים'. ומדוע הזכיר ענין יציאת מצרים
 51 בפרשת משקלות שנאמר (ויקרא יט לו) 'מאונן צדק אבני צדק
 52 איתת צדק והיו צדק יזיה לכם, אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי
 53 אתכם מארץ מצרים'.
 54 מפרש רבא: התורה רומזת בכל המקומות האלו, שאמר הקדוש
 55 ברוך הוא אני הוא שהבחנתי במצרים בשעת מכת בכורות בין מטפה

56 **פ**י שְׁנָבו את המעות, מְחַוְרין - עליהם להחזיר את המעות
 57 לבעליהם. מפרשת הגמרא תחילה את הברייתא. וְגִלְגִין מֵאֵי אָף עַל
 58 **פ**י שְׁנָבו אִיבָא - לשון 'אף על פי' משמע שלא רק שלא יגזלו אלא
 59 אפילו אם כבר גזלו יש להם להחזיר, והרי אין זה שייך לענין
 60 גולנים, שהרי אֵי גִזּוּל גִזּוּל - אם כבר גזלו, הרי גזלו, ואין שייך
 61 לומר 'אף על פי' וְאֵי לֹא גִזּוּל - ואם עדיין לא גזלו, וכי וְגִלְגִין קְרִית
 62 לָהּ - וכי שייך לקרותם גולנים קודם הגזילה. אֲלֵא אִימָא שאין כאן
 63 שני דברים, גולנים ומלווי גולנים, אלא הברייתא מפרשת את
 64 דבריה, וְגִלְגִין מֵאֵי נִחוּ - באיזה גולנים אנו מדברים, בְּמִלְוֵי בְרֵכִית,
 65 ובאה הברייתא לחדש שאָף עַל **פ**י שְׁכַבְר נָבו את הריבית, מְחַוְרִין
 66 - הרי הם חייבים להחזיר את המעות ללוה, ומבואר שריבית
 67 קצוצה יוצאת דיינינים ושלא כדעת רבי יוחנן.
 68 מתרצת הגמרא: תַּנְאֵי הֵיא - מצינו תנאים שנחלקו בזה, ויש גם
 69 תנאים הסוברים כדברי רבי יוחנן. דְּתַנְיָא, רַבִּי נַחֲמִיָּה וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 70 בְּן יַעֲקֹב פּוֹמְרִין אֵת הַמְלִוָּה וְאֵת הַעֶרֶב מֵלֹא תַעֲשֶׂה וּמַמְלֻקוֹת, מִפְּנֵי
 71 שְׂאֵשׁ בְּהֵן קוּם עֲשֶׂה - שאפשר לתקן את הלאו על ידי קיום העשה
 72 שבו, ונחשב לאו הניתק לעשה, ואין לוקים עליו. מבארת הגמרא:
 73 מֵאֵי קוּם עֲשֶׂה - על ידי איזה עשה יש לתקן את הלאו, לֹא מִשּׁוּם
 74 דְּאִמְרִינָן לָהּ קוּמוּ אֲהֲרֹרוּ - ודאי הוא שאומרים להם להשיב את
 75 הריבית, הרי שלדעתם יש חובה להחזיר את הריבית, ומדבריהם
 76 יש לדייק, מִכְּלָל דְּתַנְאֵי קָמָא המחייב מלקות אף את המלוה והערב,
 77 סָבַר לֹא בְּנֵי אֲהֲרֹרֵי נִנְהוּ - אין עליהם מצוה להשיב את הריבית,
 78 ואין זה לאו הניתק לעשה, ולוקים עליו. ויש שנחלקו תנאים אם
 79 יש חובה על המלוה להשיב את הריבית ללוה או לא.
 80 דוחה הגמרא: לֹא, אפשר שהכל סוברים שהמלוה חייב להשיב
 81 הריבית ללוה, אולם כיון שכבר גבה הריבית עבר על הלאו
 82 והתחייב מלקות, ואין מה שחייב להחזיר תיקון על הלאו, אלא
 83 מצות עשה בפני עצמה. ולא נחלקו אלא קודם שגבו הריבית,
 84 שזעת תנא קמא שהמלוה והערב כבר עברו על הלאו של 'לא
 85 תשימו', ושבו אינם יכולים לתקנו, ורבי נחמיה ורבי אליעזר אמרו
 86 שיש לו תיקון, וּמֵאֵי קוּם עֲשֶׂה - ומדוע התיקון שהזכיר, לְקַרְוֶע
 87 שְׂטָרָא - השטר שכתוב בו חוב הריבית, ובכך בטל האיסור
 88 למפרע.
 89 מקשה הגמרא: מֵאֵי קָכְבַר - מה סוברים רבי נחמיה ורבי אליעזר
 90 בן יעקב שאמרו שעל ידי קריעת השטר מתקנים את הלאו, אֵי
 91 קָכְבַר - אם סוברים הם ששְׂטָר הַעוֹמֵד לְגִבּוֹת אף קודם שנגבה
 92 בְּגִבּוֹי דְּמֵי - נחשב כאילו גבה המלוה את מה שכתוב בשטר, כיון
 93 שבבחיבתו שיעבד לו את קרקעותיו, אם כן איך יתקנו את הלאו
 94 על ידי קריעת השטר, וְהָא עֲקָרוּ אִיסוּרֵיהוּ - והרי כבר עברו על
 95 האיסור. וְאֵי סוֹבְרִים הֵם ששטר העומד לגבות כל זמן שלא גבו
 96 אותו בפועל, לֹא בְּגִבּוֹי דְּמֵי, אם כן הֵא עֲדִין לֹא עֲבִיד - לא עשו
 97 וְלֹא כְּלוּם, ואף בלא קריעת השטר אין לחייבם מלקות, ומדוע
 98 חולק תנא קמא ומחייב את המלוה והערב מלקות.
 99 מתרצת הגמרא: לְעוּלֵי קָכְבַר שְׂטָר הַעוֹמֵד לְגִבּוֹת לֹא בְּגִבּוֹי דְּמֵי,
 100 ומכל מקום בכתובת השטר עברו על הלאו של 'לא תשימו' עליו
 101 נשָׂר', ולפיכך לדעת תנא קמא לוקים על לאו זה, אלא שרבי
 102 נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב סוברים שאפשר לתקן את הלאו על
 103 ידי קריעת השטר, שעל ידי זה נחשב כאילו לא שמו עליו נשך
 104 מעולם, וְהָא קָא מְשַׁמְעֵ לֵן בְּרִייתָא זוּ דְּשׂוּמָא מִילְתָּא הֵיא -
 105 ששימת הריבית על ידי כתיבת השטר היא איסור בפני עצמו
 106 אפילו בלא גביית הריבית.
 107 מוכיחה הגמרא: הָכִי נְמִי מִסְתַּבְּרָא, דְּתַנְן לַהֲלֵךְ (עה:)
 108 בְּלֹא תַעֲשֶׂה בַהֲלוּאָה בְּרִיבִית, הַמְלִוָּה וְהַלּוֹה הַעֶרֶב וְהַעֲרִים, וְקִשָּׁה,
 109 בְּשִׁלְמָא בּוֹלְחוּ - המלוה והלוה והערב, מובן שהם עוברים בלאו,
 110 שהרי עֲבִיד וְעִשּׂוּן מַעֲשֶׂה שֶׁל הַלוּאָה בְּרִיבִית, אֲלֵא עֲדִים מֵאֵי עֲבִיד,

1 בפרשת ריבית (ויקרא כה לו) 'אל תקח מאתו נשך ותַרְבִּית, וְיָרָאתָ
 2 מֵאֲלֹהֶיךָ, וְחֵי אֲחִיד עִמָּךְ', ויש לדרוש שבא הכתוב לומר שאם
 3 לקחת ריבית, אֲחִיד לָיָה כִּי תִכִּי דִינְחֵי - החזר לו כדי שיוכל
 4 לחיות, ולא יעני מחמת הריבית.
 5 ואלת הגמרא: וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסּוֹבֵר שְׂרִיבִית קְצוּצָה אֵינָה יוֹצֵאת
 6 דִּינֵינָם, הֵיא 'וְחֵי אֲחִיד עִמָּךְ' מֵאֵי עֲבִיד לָיָה - מה הוא דורש מפסוק
 7 זה. משיבה הגמרא: מְכַעֵי לָיָה - הוא דורשו לְבִדְתַנְיָא, שְׁנַיִם שְׂהִי
 8 מְהַלְכִין בְּהַרְבֵּה בְּמִקּוּם מֵימֵם לַשְׁתּוּת, וְרַק בְּרִי אֲחִיד מְהֵן יֵשׁ קִיתוּן
 9 וְכִלְוִין שֶׁל מֵימֵם, ואין מספיק לשתיית שניהם עד שיגיעו לישוב, וְאִם
 10 שׁוֹתִין שְׁנַיִהֶם מִהַמֵּימֵם, מְתִים - ימותו שניהם בצמא, וְאִם שׁוֹתָה אֲחִיד
 11 מְהֵן הֵרִי הוּא מְנַעֵעַ לְיִשׁוּב וַיִּמְצָא שֵׁם מֵימֵם וַיַּחֲיֶה. דְּרִישׁ הַתַּנָּא בְּן
 12 פְּטוּרָא, מוּמַב שְׂשִׂיתו שְׁנֵיהֶם וַיַּחֲוֶי כַּבֵּל שִׁיסְפִיקוּ הַמֵּימֵם וְאַחַר כֵּךְ
 13 יָמוּתוּ שְׁנֵיהֶם כְּשִׁיגְמְרוּ הַמֵּימֵם, וְאֵל יָרָאָה אֲחִיד מְהֵם בְּמִיתָתוֹ שֶׁל
 14 הַכִּבְרִי עַל יַדֵּי שִׁישְׁתָּה לְבַדּוּ מִהַמֵּימֵם וְלֹא יִתֵּן לַחֲבִירוֹ, שְׂכִינּוּ
 15 מִשְׁחֻיב בְּהַצִּיל אֶת חֲבִירוֹ, אֵינן לוֹ לַשְׁתּוּת אֵל כֹּל הַמֵּימֵם וְלֹהֲנִיחַ
 16 לַחֲבִירוֹ לְמוֹת מִיַּד. עַד שְׂבָא רַבִּי עֲקִיבָא וְחִלַּק עֲלָיו וְלִמַּד מִהַפְּסוּק
 17 'וְחֵי אֲחִיד עִמָּךְ' שְׁחִיד קוֹדְמִים לְחֵי הַכִּבְרִי, כְּלוֹמֵר שאין אתה
 18 מצווה לדאוג לחיי אחיך אלא 'עמך', ולכך אם אין די לשניהם
 19 ישתה הוא ולא יתן לחבירו.
 20 מקשה הגמרא על רבי יוחנן: מִיִּתְיָבֵי, בָּנִים שִׁירְשׁוּ אֶת נַכְסֵי אֲבִיהֶם,
 21 וְהִנֵּחַ לָהֶם אֲבִיהֶם בְּתוֹךְ הִירוּשָׁה מְעוֹת שֶׁל רֵבִית - מעות שנטל
 22 מאחרים בתורת ריבית, אָף עַל **פ**י שְׂהַבְנִים יוֹדְעִים שְׁהַמְעוֹת הָאֵלוּ
 23 הֵן שֶׁל רֵבִית, אֵינָן תִּיבִין לְהַחְזִיר לְלוֹה, אלא מתירים להשתמש
 24 בהם. מדייקת הגמרא: מִכָּךְ שֶׁהַבְּרִייתָא נִקְטָה אֶת הַחֵיתָר רַק לְגַבִּי
 25 הַבָּנִים מִשְׁמַע שְׂהָא אֲבִיהֶן אִם הִיָּה חֵי תִיבִי לְהַחְזִיר אֶת הַמְעוֹת
 26 לְלוֹה, שֶׁלָּא כְּדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: בְּרִין הוּא - באמת
 27 הדין הוא דְּאֲבִיהוֹן נְמִי אִם הִיָּה חֵי לֹא מִיִּתְיָבֵי לְהַחְזִיר אֶת הַמְעוֹת,
 28 וְנִמָּה שֶׁנִּקְטָה הַבְּרִייתָא אֶת הַחֵיתָר רַק לְעַנְיֵן הַבָּנִים הוּא אֵיִידֵי דְּקָא
 29 כְּעֵי לְמַתְנֵי סִיפָא - אגב שהברייתא רצתה לשנות בסופא את הדין
 30 הבא, שמה שאמרו שאין הבנים צריכים להחזיר הוא דווקא אם
 31 הניח להם 'מעוֹת' של ריבית, אבל אם הִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶם בְּתוֹךְ
 32 הִירוּשָׁה פְּרָה וְמִלִּית וְ-אוֹ טְלִית וְכָל דְּכָר תְּמַסּוּם - דבר הניכר
 33 לרבים שהוא שייך לפלוני ולא הגיעו לידי האב אלא בתורת
 34 ריבית, ואם כן יש לאב ביוזן בזה, שכשרואים את החפץ בידי
 35 הבנים נזכרים שבא לידי אביהם על ידי איסור, תִּיבִין הַבָּנִים
 36 לְהַחְזִיר אֶת הַחֵפֶץ לְלוֹה מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם, וכיון שדין זה שייך רק
 37 לגבי הבנים, תִּנֵּי נְמִי רִישָׁא ושכשהניח מעות אינם צריכים להחזיר
 38 בְּרִידֵיהּ - דווקא לענין הבנים, אבל באמת דין זה שייך גם לגבי
 39 האב וכרבי יוחנן.
 40 מקשה הגמרא: וְהִנֵּי מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם מִי מִיִּתְיָבֵי - וכי חייבים
 41 הבנים להחזיר את הריבית מפני כבוד אביהם, הרי אביהם רשע
 42 היה שהלוה בריבית, וְקָרִי בָּאֵן - יש לקרוא ולדרוש כאן את
 43 הכתוב לענין איסור קללה (שמות כב כז) 'וְנִשְׂאִי בְּעַמָּךְ לֹא תֹאדֹר',
 44 ודרשו חכמים שאין האיסור לקלל את הנשיא אלא בְּעוֹשֵׂה מַעֲשֶׂה
 45 עִמָּךְ, כְּלוֹמֵר שהוא שומר את המצוות, וְנִמָּה שֶׁל לַמּוֹד גַּם לְעַנְיֵן
 46 מְצוֹת כִּיבוֹד אֵב שֶׁאֵין כִּיבוֹד אֵלֵא אֲבִיו עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עִמָּךְ',
 47 וכיון שאביהם הלוה בריבית אין הם חייבים בכבודו.
 48 מתרצת הגמרא: בְּדִאֲמַר רַב פְּתָחַם מְשַׁמְיָה דְּרַבָּא לְעַנְיֵן אַחַר,
 49 שְׁמוּדָבַר בְּשַׁעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, הָבָא נְמִי - כן יש להעמיד כאן שמה
 50 שחייבו את הבנים להחזיר, הֵינּוּ בָּאוּפֵן שַׁעֲשֶׂה אֲבִיהֶם תְּשׁוּבָה,
 51 ולפיכך חייבים הם בכבודו. מקשה הגמרא: אֵי עֲשֶׂה אֲבִיהֶם תְּשׁוּבָה,
 52 מֵאֵי כְּעֵי גְּבִיָּה - מדוע נותר החפץ של הריבית בביתו, הִיָּה לוֹ
 53 לַחֲזוּרֵי בַעֲצוּמוֹ. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: כְּגוֹן שְׂלֵא הַסְּפִיק הָאֵב לְהַחְזִיר
 54 אֶת הַרִיבִית לְאַחַר שֶׁעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה עַד שְׂמִירָה.
 55 מקשה הגמרא על רבי יוחנן: מִיִּתְיָבֵי, תְּגִלְגִין וְמִלְוֵי בְּרֵכִית, אָף עַל

בבא מציעא. פרק המישי - איזהו נשך - דף סב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רלא

רש"י

1 עשה תשובה מאי בעי גביה. למיד רבית קצוצה יוצאה בדינין פריך שפיר דהיה לו
2 לתחורר ואפילו למאן דאמר אינה יוצאה מ"מ וזהו לו לתחורר משום לעו ובושת וכיון
3 דלא חשש גם כניו אין להם לתוש לכבודו. ג'ל'ן מאי אע"פ שגבר איכא. וא"ת דאף על פי
4 שגבו משום מלוא ברבית נקטי ו"ל דא"כ ג'ל'ן לומאי תנודו פשיטא דמחורר להכי איצטרך
5 ליה לשנוי הגולנין מאי ניהו מלוי ברבית.
6 **תנאי** היא. וא"ת דבהגול (כ"כ דף ע"ד) משני
7 דמחוררין לצאת ידי שמים ואמאי לא
8 משני נמי הכא הכי והקם נמי אמאי לא משני
9 תנאי היא בדמשני הכא ו"ל דהקא קאמר
10 אליכא דר' יוחנן ולדריה דאמר אינה יוצאה
11 בדינין אף לצאת ידי שמים אינו צריך לתחורר
12 ולכך לא מצי לשנוי הכא אלא תנאי היא
13 וסוגיא דהקם אתי בההוא תנא דאית ליה יוצאה
14 בדינין דפריך אהתיא בריימא דסבירא דמן
15 ההורה מחוררין אלא משום מעשה שהיה תקנו
16 דאין מחוררין ופריך מהך ברייתא דהויא לאתר
17 דתקנו ותנאי דהקא דחלקו אם יוצאה בדינין מן
18 ההורה ודלא כפי רבי'ן דפירש לעיל למורא
19 ניתק שיש לו לתחורר מיראת שמים ולא להשבון
20 על פי בית דין.
21 **לא** מאי קום עשה לקרעי שטרך. פרשי' וכולו
22 סבירא ליה כותיה דר' יוחנן דאי גבו אין
23 מחוררין דתו ליכא קום עשה לאהדורי רבית
24 ופולגותיהו בלא גבו וקשה דמעיקרא פריך אדר'
25 יוחנן ומשני תנאי היא ופולגותיהו ברבי יוחנן ודחי
26 דכולו סבירא ליה כותיה כל שכן דאמר ליה
27 שפיר טפי ו"ל דמעיקרא ודאי סבר דפליגי בלאו
28 דתקנו תשק אמתו נשך ופליגי ברבי יוחנן ורבי
29 אלעזר ומסיק דכולו אתי ליה דר' אלעזר ולא
30 לךי אלאו דאל תקח משום דניקח לעשה הוא
31 בהשקבא אבל פליגי בלאו דלא תשימון והקא
32 דלא גבי דעין' הרבית דת"ק סבר מיד כשנכתב
33 השטר נגמרה השומא ותי' כאילו גבי כר ואין
34 עוד תשק לתפן הלאו דלא תשימון ר' נחמיה
35 ורבי אלעזר ובי"ו סברי דלאו דשומא מתלא ק"ל
36 וקאי שאם יקרע השטר קודם שגובה פטור
37 והמקשה לא הכין יפה טעמו ופריך אי בגבי דמי
38 כו' ואי לאו בגבי דמי אמאי חייב לרבנן ומשני
39 לאו בגבי דמי וטעמיהו דרבנן דסברי משעת
40 בתיבה נגמרה השומא וא"ת והכי ס"ד מעיקרא
41 דפליגי באל תקח הוא אמרין לקסן (דף ע"ה) דערב
42 אינו עובר אלא משום אל תקח לת"ק ואם תאמר
43 דהיינו כשהערב לא קבל רבית מן הלזה אבל
44 הכא שהערב קבל רבית מן הלזה ונתנו למלוה
45 לכך חייב גם משום אל תקח לת"ק ואם תאמר
46 ואמאי לא דחי דכולו סבירא ליה כו' אלעזר
47 ופליגי אי חייב על לאו דניקח לעשה אי לאו
48 ו"ל (דהקא) הלכה דפטור ועוד דבריש תמורה
49 (דף פ"ה) דלכ"ע פטור.
50 **אינהו** בתורת פקדון אתא לדיה. דאמר ולקמן
51 דף ע"ט) שם קדחו חטין באבלגאי כמו כן
52 הייתי שומרים בבית ומוכרם בזיקר
53 לקח

1 ותי אחיד עמך. רישיה דקרא ברבית קאי אל תקח מאתו וגו' אם ישתו שניהם וימותו.
2 בצמא שאין מספיק לשניהם: ואם ישתה האחד מגיע לישוב. וימצא מים: עמך. תיך
3 קודמין: אינהו הוא דאין חייבין לתחורר. כדתרצה רבה בהגול בהקרא (כ"כ דף ק"ב) ותי
4 אחיד עמך לדידיה הוא דאחוריה רחמנא אהדר ליה דיניה בהדר דסיפיה דקרא ארשיה
5 קאי אל תקח ואם לקחת החור אבך לבריה לא
6 אהר: בדין הוא כו'. ברבי יוחנן דהאי ותי אחיד
7 לכדריע: הפסוק. שניכר שהוא גול ואביהם
8 נזכר בה לקולו דר' פנחס. בסוף חומי בקודש
9 (תניגה דף כו:) ג'ל'ן קרית ליה. בתמיזה: פוסק
10 את הפלוה ואת הערב. מן לא תעשה ומלקות:
11 מפני שיש בהן כופ עשה. והנה ליה לאו דניקח
12 לעשה: קומי אהדורי. מה שגביהם ודחי נתיק
13 לעשה כדאמרין אל תקח ואם לקחת החור ותי
14 אחיד: לאו מני אהדורי נינהו. ותי אחיד
15 לכדריע: לא. לעולם אימא לך אם גבה דברי
16 הכל אינו מתוקן בהורה מן המלקות דאין כאן
17 ניתק לעשה ותאי דתני פטורי בשלא גבו
18 דהקם לא הווי אלא שומא בעלמא ששמו
19 עליו נשך על ידי תנאי ואתו רבי נחמיה ור'
20 אלעזר למימר דלא תשימון עליו נשך דקאמר
21 רחמנא לאו אשומא גירדקא קפיד אלא
22 אשומא הקא לידי גבוי וכל כמה שלא גבו
23 איכא קום עשה לקרעי שטרך והשתא קפיד
24 ואזיל לפרשי שנימא מאי קסבר כו': כגבי דמי.
25 שחרי שיעבר לו קרקעותיו על הקרו ועל
26 הרבית: עבדי לאיסוריהו. וקרעיתו ותקא
27 השבת ואם גבו נמי הוו מייחבי ליה לאהדורי:
28 לא עבר בלום. ומאי פליגי עליה: לעולם לאו
29 כגבי דמי. ואשומא גירדקא מתיב ליה תנא
30 קמאי דתנן כו'. ואי אמרת לא מתיב עד דגבו
31 בשלמא כולו עבדי מעשה בגבייתו מלוא
32 גובה מן הערב והערב מן הלזה הלזה נתן ביד
33 המלוה ועבר בלא תשיך (דברים כג) אלא עדים
34 מאי עבדי: אלא לאו משום שומא. הלכך מלוא
35 וערב נמי מתחילתן חייבין משום שומא:
36 פדיניהם. של אפותו שלא נאסר להם רבית:
37 מוציאין מן הלזה לפלוה. אם אין לו משכון ע"י
38 תנאי שבניהם כגון רבית קצוצה פדיניה. אם
39 גבה מחוררין לו כו'. אלעזר ולקמיה פריך ליה
40 מאבך רבית דברניהם מוציאין ובדיניה אין
41 מחוררין: כל שבדיניהם אין מוציאין. מפרש
42 לקמן: ובדיניה אין מחוררין. את העודף ביוקר
43 שהוקירו החטים בשעת תשלומין דהא אבך
44 רבית הוא: אינהו בתורת פקדון אתו לדיה.
45 אינהו כי מנבו סאה בסאה מן הלזה למלוה לאו
46 בתורת רבית קא מנבו ליה אלא בתורת פקדון
47 הוא בעיניהם דהא סאה מסר לו בידו וכי אמר
48 רב ספרא למילתיה הכי אמרת: כל שבדיניהם
49 מוציאין בתורת רבית דביניהם מחוררין: משפנתא
50 בלא נביתא. מלוא מעות על הכרס ואוכל את
51 הפירות ואינו פוסק לגבות לו מן החוב כלום
52 בשביל אכילתו ואוכל בתורת רבית: דברניהם
53 מוציאין. אם אבל הלזה הפירות משושפנתא:
54 ובדיניה

כוונת ושלמיות יציאת מצרים הוא מתן תורה

לקוטי שיחות חג הפסח כרך יז

לְקַח

1 הימנו חסין בדניר זהב הכור. רשי' פירש דמקח חסין הוי דהיתר אע"פ שאין לו
2 חטים כיון שנתנו לו מעות ולא קאי אסור אלא אינו נקט רישא לרבותא ודיסקא
3 דיון אסור אע"ג שבא מבח פיסוק הראשון של חטים שהיה דרך מקח וממכר ולאך דרך
4 הלוואה וקשה לפרושו קרא שצריך למחוק הספרים לקמן (דף סג) בגמרא דגוס ותא

ובדינינו אין מחזירין ממלוכה ללוה אמר ליה אינהו
בתורת וביני אתא לדיניהו אלא כל שאילו בדיניהו
דקאמר רב ספרא מאי אתא לאשמועינן הכי אתא
לאשמועינן כל שאילו בדיניהו מוציאין מלוה למלוה
בדינינו מחזירין ממלוכה ללוה ומאי ניהו גרביית
קצוצה וכדרכי אלעזר כל שאילו בדיניהם אין
מוציאין בדינינו אין מחזירין רבית מוקדמת רבית
מאוחרת: כיצד לקח הימנו חטים בדניר זהב הכור
וכן השער וכו': וכי אין לו זין מאי הוי והתניא אין
פוסקין על הפירות עד שיצא השער וצא השער
פוסקין אף על פי שאין לוה יש לוה אמר רבה
מתניתין בבא לחוב בדמיהו עסקין ובתמניא הרי
שהיה גושה בכבירו מנה והלך ועמד על גורנו
ואומר הן לי מעותי שאני רוצה ליקח בהם חטים
אמר לו חטים יש לי שאני נותן לך צא וגעשה
עלי פשעך של עכשיו ואני אעלה לך כל שנים
עשר הדש אסור דלאו פאסרו הכא לידו דמי א"ל
אפי' אי דלא פאסרו הכא לידו מאי איריא אין
לו אפי' יש לו נמו אלא אמר אפי' מתני' ברתני
רב ספרא גרביית דבי רבי חיאי דתני רב ספרא
גרביית דבי ר' חיאי יש דברים שהם מותרין ואסורין
מפני הערמות רבית כיצד אמר לו הלויני מנה א"ל
מנה אין לי חסין במנה יש לי שאני נותן לך נתן
לו חסין במנה והזר ולקחן הימנו בעשרים וארבע
סלע מותר ואסור לעשות בן מפני הערמות רבית
הכא נמי כנון דאמר הלויני שלשים דינרים אמר
ליה שלשים דינרים אין לי חסין בשלשים דינרים
יש לי שאני נותן לך נתן לו חסין בשלשים דינרים
והזר ולקחם הימנו בדניר זהב אי אית ליה חמרא
ללוה דיהוב ליה בשלשים דינר פירא הוא דקא
שקיל מצינה ולית לן בה ואי לא כיון דלית ליה
חמרא ודאי משקל זוני מצינה מחזי גרביית אמר
ליה רבא אי הכי תן לי חיטי דמי חיטי מפעי
דמורצא

ובדינינו אין מחזירין. דאבק רבית הוא כיון דזימנן שאין עושים פירות שהפרימים לוקין.
אין זו רבית קצוצה: אינהו נמי כי אפקי ליה. סברי דבתורת וביני אתו הך פירות לדייה
דלוקח דכל זמן שלא פרע לו מעותיו הפריס מכור לו עד זמן פסקו בתיבם. שיכול
לפרושה והוא הדין דמיצי לאתוביה נמי מאבק רבית דהמורה בפירות דמתניתין אלא הא
שינוא נמי אית ליה לשנוי בתורת וביני אתו
לדייה: מאי אתא לאשמועינן: הו ניהו ודביניהם
אין מוציאין והוא רבית ובינינו אין מחזירין:
רבית מוקדמת ורבית מאוחרת. בשלחי מתניתין
(דף עה) קתני לה והא בתורת רבית דהיב ליה
ובדיניהם אם לא נתן אין מוציאין שהרי לא פסק
עמו: וכי אין לו זין מאי הוי. אחר שקרא השער
לין והוא חייב לו החסין או למעות הרי הוא
בפוסק עמו עכשיו על הדין: אין פוסקין על
הפירות. ליתן לו מעות ככור חסין ולומר לו
תנהו לי לסוף זמן גדול ואפילו יש שנותנין אותו
עכשיו בכך בתחילת הקציר אין זה שער עד
שיצא שער מפורסם וקבוע בטרופי העיר בכה:
אע"פ שאין לוה. המוכר: יש לוה. לאיש אחר
והכל לקנותו עכשיו בדמים שקיבל. מתניתין
בבא לחוב בדמיהו עסקין: שלא נתן לו זה
המוכר ללוקח דמי החסין שהיב לו שיחזור
ירקבל הימנו בשביל הדין אלא בא לעשות עליו
דמי החסין חוב ולפסוק על החוב לו וכן אמר לו
אני מקבל עלי חסוך בשלשים דינר כמו שאתה
יכול לממכרו והרי לך אצלי כהן זין פשעך של
עכשיו דאי הוה ליה זין הוה קניי לו מעכשיו ואי
אימך פרשותיה אימך אכל אין לו והוא לא
קבל עכשיו מעות שנוכל לומר: וכול הוא
לקנותו בדמים שקיבל נמצא שאדם אצלו אלא
בהלוואה בעלמא: ותניא: יש הפרש בין נותן
מעות לבא עליו בחובו: ואני אעלה לך. החסין
כל שנים עשר חדש אם אה יתעלו דמיקן אקבל
עלי העילוי ואתנן לך בדמים הללו דלא
באיורי הכא לידו דמי. שאין זה דומה לנותן
איסר בשעה שפוסק דאיבא למימר יקנה לו
עכשיו בשוק כמעות שקיבל. אפילו יש לו זין
נמי. דהאי תנא בעמד על גורנו קאמר דיש לו
חסין ואפילו הכי אסר: ברתני רב ספרא. ולא
בפוסק עמו בתחילה על החסין. שאני נותן לך.
פשעך של עכשיו ונתנן לו: והזר ולקחן מפני
ככ"ד סלעים. דאחול גביה סלע שהקנה כ"ב
סלעים והוא היה דחוק למעות ולא יכול
להמתין ליום השוק: מותר. שהרי לא העלה לו
דמי החסין יותר מדמיקן בשכר המתנת המעות
והאי הוא דאחול גביה: וזוהי ולקחן מפני בדינר
זהב. ומתניתין כי קאמר לקח הימנו חטים במלוה
קאי ובשקא לתובעו אמר לו תן לי מעותי שאני
לוקח כהן הדין אמר לו תרי מעותיך עשויות עלי
בדמי שלשים דינרין זין וזין אין לו: ואי הוה ליה
חמרא. וזי: דהיב ליה מעיקרא ופריי שקיל מצינה
ולא נמי לרביית אכל משקל מצינה וזי. אסור
דינר זהב דהיב ליה וקא שקיל מצינה תלתין: הא
דינר זהב הכור וכן השער קתני. ואם כדבריה
בשלקחן בדניר זהב היה השער שלשים ותאי
דאחול גביה דאי השער בדניר זהב והעלם עליו שלשים דינר. מעיקרא אוקמינהו ברביית בשביל המתנה: כי שכיבנא ר' אושעיא נפיק לויתן. כשאמור ר' אושעיא וצא לקראתיה:
דמורצא

דאחול גביה דאי השער בדניר זהב והעלם עליו שלשים דינר. מעיקרא אוקמינהו ברביית בשביל המתנה: כי שכיבנא ר' אושעיא נפיק לויתן. כשאמור ר' אושעיא וצא לקראתיה:
דמורצא

דמורצא

לקח קתני מאי לקח להקח בהלוואתו כי לפי זה
אתי שפיר לקח דקאי אחטים דשרוי ועוד כיון
דאסור לא קאי אלא אינו פריך בגמרא וכי
אין לו זין מאי הוי והתנן יצא השער פוסקין
אע"פ שאין לוה יש לוה וכי לא ידע דאסור
ליתן זין ספק חוב ולא נתן לו אז שום דמים
ועוד מדמשיני בבא לחוב בדמיהם מכלל
דמעיקרא סבר שהיה נתן לו דמים וכו'
אדפריך מציא השער פוסקין לפרוך מרישא
דשרי גבי חטים מיהו זה יש למרץ דהוה משני
דאסור קאי גם ארישא או הוה מוקמינן רישא
דשרי גיש לו חטים דוקא לכך נראה דאיתיה
תרביית דאסור קאי אכולה מתני' וכי קתני
בספרא זין אין לו הוא הדין דגם חסין אין לו
לכך פריך בגמרא וכי אין לו זין וגם חטים מאי
הוי ועיקר קושיותו מבח חטים דאסור כי אין
לו אע"פ שנותן דינר זהב ומשיני בבא לחוב
בדמיהו שבקר היה חייב לו דינר זהב ובשעת
קצן אינו נותן לו כלום ומיד הוי ליה למרץ
והא לקח קתני אלא דפריך ליה השתא עדיפא
מינה וא"ח אמאי תני גבי זין אין לו כי נמי יש
לו אסור ליתן שיה ל' דינר הלא אפילו חטים
הוה איסורא ליקח בל' דינר כיון שלא היה לו
חטים בפסק הראשון וי"ל דנקט לאשמועינן
דאף ברישא אין לו חטים ואסור:
והתני אין פוסקין. אית דגרסי והתניא משום
דלא גרסינן במתניתין וצא השער
פוסקין וכן לקמן (דף עב) אית ספרים דגרסי אלא
מתני' דאין פוסקין וכו' הא יצא השער פוסקין
הכי משבחת לה באבכלאי ארבי ולספרים
דגרסי הכא והתנן גרסי במתני' יצא השער
פוסקין ולא גרסי לקמן הא:
אע"פ שאין לוה יש לוה. דאע"ג דלא משך
חסין אין זה רבית כיון שאם היה בא
מוכר לחזר הוה קאי בני שפער ולכך חשיבי
בנתיקור ברשות לוקח: וי"ל שנושה בו ונמד על
גורנו. תימה והלא מעות קנות הקא אפילו
מדרכן דמילתא דלא שכחי היא כדאמרין
בהתוב (לעיל דף מה) גבי החילוף דמי שור בפרה
דיל דהקא מיירי שלא פטרו ממנו עד שיתן לו
ההסוף:

דאמר

ליה תני דמי חיטי שאני מוכרן שמכרתים לך
הפוך עשויות עלי בשלשי' דינרין מעיקרא נמי הכי
בדמי הפוך עשויות עלי בשלשים דינר הרי לך
זהב הכור וכן השער קתני אלא אמר רבא כי שכיבנא רבי אושעיא נפק לוותי

האדם עצמו צריך לצאת ממצרים
משיחת ליל ב' דהג הפסח, ה'תשכ"ה

56 פּוֹסְקִין - מותר לפסוק עליהם, מפני שאף על פי שאין לזוז יש לזוז
 57 - שאף על פי שאין הפירות ביד המוכר, כיון שיש פירות כאלו ביד
 58 אחרים ויש בידו לקנותם במעות אלו שהוא נותן לו, שהרי יש להם
 59 מחיר קבוע, הרי זה נחשב כאילו כבר קנה המוכר את הפירות
 60 בדמים האלו, ופירות אלו קנויים ללוקח, ואם הם מתייקרים הרי
 61 הם מתייקרים ברשותו ואין בזה איסור ריבית. ואף כאן כיון שכבר
 62 יצא השער של היין, והמוכר חייב לקונה חטים או דמיהם בשווי
 63 של יין זה, מדוע אין זה נחשב כאילו נקנה היין ללוקח ואף אם
 64 יתייקר אין בכך ריבית.
 65 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה, אם היה המוכר נותן ללוקח את דמי
 66 החטים שהוא חייב לו וחוזר ונוטל אותם בשביל היין, אכן היה
 67 מותר לעשות כן מפני שכבר יצא השער של היין וכפי שהתבאר,
 68 אולם מִתְּנִיתִין בְּכַף לְחֹב בְּדִמְיוֹן עֲקָרִין - המשנה מדברת באופן
 69 שלא נתן המוכר ללוקח את דמי החטים שחייב לו, אלא בא
 70 לעשות עליו את דמי החטים חוב, ולפסוק תמורת החוב יין, וכיון
 71 שלא קיבל כאן מעות כלל, אין להחשיב כאילו קנה במעות האלו
 72 יין, ונמצא שאין כאן אלא הלואה וכשיתייקר היין ויתן לו יין לפי
 73 היוקר הרי זה ריבית.
 74 מביא רבה ראייה: וּבְדִמְיוֹן, הרי שהיה אדם נושא בתיביו מנה,
 75 כלומר שהיה חבירו חייב לו מנה, וְהִלֵּךְ הַנוּשֵׂא וְעָמַד עַל גִּזְרֵי שֵׁל
 76 הלוה, ואמר לו ללוה תן לי מעותי שאתה חייב לי מפני
 77 שאני רוצה ליקח בהם חטים שחם עתה בזול, אָמַר לו הלוה, חֲטִיִּם
 78 יֵשׁ לִי שְׂאֵנִי נֹתֵן לָךְ - יש לי חטים ששני יכול לתת לך תמורת
 79 החוב, זָא וְעָשִׂה עָלַי בְּשַׁעַר שֵׁל עֲבָשֵׂי - צא וחשב כמה חטים אתה
 80 יכול לקנות במנה זה, לפי השער של עבשיו, ונחפוך את החוב
 81 לחוב של חטים בכמות זו, וְאֵנִי אֶעֱלֶה לָךְ בִּלְ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הֶדֶשׁ - ואני
 82 אשלם לך את החטים במשך שנים עשר חודש הבאים, ואף אם
 83 יתייקרו החטים אתן לך אותם בדמים שחם עכשיו, אָסוּר לַעֲשׂוֹת
 84 כן, ואף על פי שכבר יצא השער, דְּלֹא בְּאִיסוּרֵי בְּכַף לְיָדוֹ דְּמִי -
 85 שאין זה דומה לנותן איסור (מטבע) בשעה שפוסק, שכשנותן לו
 86 מטבע כיון שבמטבע זה יכול המוכר לקנות חטים אצל אחרים, יש
 87 להחשיב כאילו אכן קנה אותם והם קנויים ללוקח, אבל כשאין
 88 כאן מטבע אלא חוב בלבד אי אפשר להחשיב כאילו קנה המוכר
 89 חטים, נמצא שלא קנה הלוקח דבר, אלא חוב הוא, ואם יתן לו
 90 אחר כך חטים יקרות יותר הרי זו ריבית.
 91 אָמַר לֵיהּ אֲבִי לְרַבָּה, אי סוברת המשנה כדברי הברייתא שאי
 92 אפשר לפסוק על הפירות עם חוב כיון דְּלֹא בְּאִיסוּרֵי בְּכַף לְיָדוֹ הוּא,
 93 שכיון שלא נתן לו דמים בשעת הפסיקה אין זה נחשב כאילו קנה
 94 הלוקח את הפירות ולכך אפילו אם יצא השער אין זה מועיל, אם
 95 כן מֵאִי אִיּוּיָא - מדוע נקטה המשנה את האיסור דווקא באופן
 96 שאין לו יין, אֲפִילוֹ אִם יֵשׁ לוֹ יִין נְמִי אָסוּר לַפְסוֹק שִׁהִיָּה חַיִּיב לוֹ יִין
 97 לפי שוויו עכשיו, שהרי בברייתא שנינו שעמד המלוה על גורנו
 98 של הלוה, והיינו שהיו לו חטים בעין, ואף על פי כן אסרה
 99 הברייתא פסיקה זו כיון שלא נתן לו מעות, וכיון שבמשנה מבואר
 100 שכשיש לו יין אין בכך איסור, בעל כרחנו שהמשנה חולקת על
 101 הברייתא, ואם כן אין לפרש את דברי המשנה על פי ברייתא זו.
 102 אֲלֵא אָמַר אֲבִי, המשנה אינה מדברת באופן שפסק מתחילה על
 103 החטים ואחר כך חזר ופסק חוב זה על היין, אלא מִתְּנִיתִין -
 104 המשנה מדברת באופן פְּתִיגֵי רַב סְפָרָא בְּרִבִּית דְּבִי רַבִּי הֵימָּא -
 105 כמבואר בברייתא ששנה רב ספרא בהלכות ריבית שנלמדו בבית
 106 מדרשו של רבי חייה, דְּתַנִּי רַב סְפָרָא בְּרִבִּית דְּבִי רַבִּי הֵימָּא, יֵשׁ
 107 דְּכָרִים שְׁהֵם מוֹתְרִין מַעֲיָק הַדִּין, כלומר שאינם ריבית, ואף על פי
 108 כן אֲסוּרִין מִדְּרַבְּנָן מִפְּנֵי הַעֲרֵפֶת רִבִּית, כלומר שנראה כמערים
 109 לקחת ריבית. מפרשת הברייתא: בְּצִדָּה, אָמַר לוֹ אדם לחבירו,
 110 הֲלוֹנִי מְנָה שְׂהוּא עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה סַלְעִים, אָמַר לוֹ חבירו, מְנָה אֵין

1 וְאָף עַל פִּי כֵן בְּדִינֵינוּ אֵין מְחֻזְרִין אֶת דְּמֵי הַפִּירוֹת מִמְּלֻחָה לְלֻחָה,
 2 משום שאין זה נחשב ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ואבק ריבית
 3 אינו יוצא בדיינים.
 4 מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אֲשֵׁי לְרַבִּינָא, אֵינְהוּ - הם, אומות
 5 העולם שמוציאים את דמי הפירות מן הלוה למלוה, אינם
 6 מוציאים אותו בתורת ריבית, אלא שהם סוברים שכרם זה פְּתוּרָה
 7 זְכִינֵי אָתָּא לְיָדֵיהוּ - בא לידי המלוה בתורת מכר, כלומר שהלוה
 8 מכר למלוה את כרמו תמורת הכסף שהלוה לו, אלא שפסקו
 9 ביניהם שיוכל הלוה לחזור ולקנותו מן המלוה בזמן שקבעו
 10 ביניהם, ולפיכך הם מוציאים את דמי הפירות מן הלוה שהרי
 11 בעיניהם אין הכרם שלו, ולא אמר רב ספרא שכל שבדיניהם
 12 מוציאים מלוה למלוה בדיינים מחזירים ממלוה ללוה אלא
 13 כשבדיניהם מוציאים בתורת ריבית.
 14 שואלת הגמרא: לפי מה שהתבאר שכללו של רב ספרא אינו אלא
 15 כשאומות העולם דנים בו בתורת רבית, הרי כל האופנים של אבק
 16 ריבית שאסורה מדרבנן אינם בכלל זה, שהרי בדיניהם אין זה
 17 נחשב לריבית אלא דרך מכירה וכדומה, וְאֲלֵא כֵּל שְׂאִילוֹ בְּדִינֵיהוֹן
 18 דְּקָאָמַר רַב סְפָרָא מֵאִי אָתָּא לְאֲשְׁמוּעִין - מה בא רב ספרא
 19 להשמיענו בכך שאמר את כללו שכל שאילו בדיניהם מוציאים
 20 מלוה למלוה בדיינים מחזירים וכל שבדיניהם אין מוציאים בדיינים
 21 אין מחזירים, כלומר איזה אופן ישנו שהוא ריבית ואין אומות
 22 העולם מוציאים מן הלוה למלוה, ולפיכך אף בדיינים אין מחזירים
 23 מן המלוה ללוה אם כבר נתן לו.
 24 משיבה הגמרא: הֵכִי אָתָּא לְאֲשְׁמוּעִין - כך כוונת רב ספרא
 25 להשמיענו, כֵּל רִיבִית שְׂאִילוֹ בְּדִינֵיהוֹן שֶׁל אומות העולם מוֹצִיאִין
 26 מְלֻחָה לְמֻלָּחָה, בְּדִינֵינוּ מְחֻזְרִין מִמְּלֻחָה לְלֻחָה, וּמֵאִי נִיהוּ - ובאיזה
 27 ריבית מדובר, בְּרִבִּית קְצוּצָה - שבשעת ההלואה קצץ המלוה עם
 28 הלוה שישב לו את ההלואה בתוספת ריבית, וְחִידֵשׁ בּוּדֵי רַב
 29 סְפָרָא שֶׁהַחֲלֵכָה הִיא בְּדִינֵי אֲלֵעוּר שְׂרִיבִית קְצוּצָה יוֹצֵאת בְּדִינֵינוּ.
 30 ומה שאמר שכל ריבית שאילו בדיניהם של אומות העולם אין
 31 מוציאים מלוה למלוה בדיינים אין מְחֻזְרִין מִן הַמְּלוּחָה לְלוּחָה, כוונתו
 32 לְרִבִּית מוֹקְדָמָה - שנותן מעות למלוה קודם ההלואה כדי שילוח
 33 לו אחר כך, וְלְרִבִּית מְאוּחֶרֶת - שלאחר שהחזיר לו את ההלואה
 34 נותן לו תוספת בשביל שהלוה לו, שריביות אלו אף על פי שנותן
 35 לו בתורת ריבית, אם אינו נותן לו אין מוציאים ממון זה מן הלוה
 36 למלוה בדיינים אומות העולם, שהרי לא פסק עמו, ולא התחייב
 37 שיתן לו את הריבית, ובדיינים אין מחזירים מן המלוה ללוה כיון
 38 שאינו אסור אלא מדרבנן ואינו יוצא בדיינים:
 39 שנינו במשנה: בְּצִדָּה דִּין רִיבִית דְּרַבְּנָן, לָקַח הֵימָנוּ חֲטִיִּם בְּדִינֵי וְהֵב
 40 הַכּוֹר וְכֵן הִשְׁעָר וְכוּ' - אדם נתן לחבירו דינר זהב [עשרים וחמשה
 41 דינרי כסף] על מנת לקבל כור חטים לאחר זמן, וכן היה שער
 42 החטים בשעת המכירה, וכיון שכבר יצא השער אין בכך איסור.
 43 ולאחר שעלה שער החטים לשלשים דינרי כסף לכור, אמר לו
 44 המוכר שהוא מוכר לו יין בדמי שלשים דינרים, אם אין ברשות
 45 המוכר יין בשווי זה, יש בזה איסור ריבית מדרבנן, אף על פי שכבר
 46 יצא השער של היין;
 47 מקשה הגמרא: וְכִי אֵין לוֹ יִין מֵאִי הֵוֵי - מה בכך שאין לו יין, כלומר
 48 מדוע כשאין למוכר יין יש איסור ריבית במה שמתחייב לתת
 49 לקונה יין בשווי דמי החטים שחייב לו, ואף על פי שכבר יצא
 50 השער של היין, [והתניא] - והרי שנינו במשנה (לקמן עב):
 51 אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפִּירוֹת - אסור לשלם מראש על פירות ואו דבר
 52 אחר] על מנת שיתן המוכר את הפירות לאחר זמן, לפי המחיר
 53 שקבעו [פסקו] בשעת התשלום, עַד שְׂצִינָא הִשְׁעָר - עד שיקבע
 54 בשוקי העיר שער קבוע ומפורסם למחיר הפירות האלו, אולם
 55 כאשר יצא הִשְׁעָר - שכבר יש לפירות אלו מחיר קבוע בשוק,

56 עצמם, וכפי שיתבאר.
 57 דאָמַר, רב אָמַר, עוֹשֵׂין אָמְנָה - מותר לתת מעות תמורת פירות
 58 לפי השער שיוצא בשוק, אף על פי שאינו ניתן לו את הפירות
 59 אלא לאחר זמן ואפילו אם יוקירו, ובלבד שבהגיע זמן הפרעון יתן
 60 לו את מה שחייב לו בַּפִּירוֹת, שכך נראה הדבר כדרך מקח
 61 וממכר, וְאֵין עוֹשֵׂין אָמְנָה - אסור לתת מעות תמורת פירות בשער
 62 של עבשיו, אם לבסוף כשיגיע זמן הפירעון ישלם לו בַּדְּמִים -
 63 מעות, לפי מה שיוקירו הפירות בזמן הפרעון, שכיון שמתחילה
 64 נתן לו מעות, ולבסוף הוא פורע לו מעות בסכום גבוה יותר ממה
 65 שהלוהו, הרי זה נראה כהלואה בריבית. וְרַבִּי יְנָאי אָמַר, אף מותר
 66 לעשות אמנה בדמים, דהיינו לשלם לו במעות כשיגיע זמן
 67 הפרעון, משום שמה לי הן - אם נותן את הפירות עצמם, ומה לי
 68 אם נותן לו את הַדְּמִיָּה, שכיון שמותר לו לתת את הפירות עצמם
 69 אף על פי שהתייקרו, משום שהוא דרך מקח וממכר, מותר לו גם
 70 לתת את תמורתם במעות או בפירות אחרים, לפי שזוים של
 71 הפירות שפסק עליהם ואין בזה משום ריבית.
 72 מקשה הגמרא: מִיֵּתִיב, שנינו בברייתא ששנה רבי אושעיא לעיל,
 73 פוֹלֵם - כל העסקים האלו שמתחייב דבר אחר תמורת מה שחייב
 74 לו וכגון חטים תמורת החוב, יין תמורת פסיקת החטים, ושמן
 75 תמורת פסיקת היין, אִם אֵכֵן יֵשׁ לוֹ לְלוֹא פירות אלו בשעה
 76 שמתחייב בהם, מוֹתֵר לוֹ לְעֵשׂוֹת כֵּן וְאֵין זֶה רִיבִית, הרי שהיתר
 77 פסיקת דמים על הפירות הוא אפילו אם יקבל פירות אחרים, והרי
 78 זה כמקבל מעות, וקשה על רב שאסר לעשות אמנה בדמים.
 79 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב הוֹנָא אָמַר רַב, הברייתא מדברת בַּשְּׂמֻשָּׁה
 80 המלוה את החטים והיין והשמן בשעת הפסיקה וזכה בהם, ונמצא
 81 שהתייקרו ברשותו ואין כאן הלוואה, ולפיכך מותר לו לקחת
 82 תמורתם מעות או פירות אחרים, ואין בזה איסור ריבית.
 83 מקשה הגמרא: אִי מְדוּבַר בַּשְּׂמֻשָּׁה, מה החידוש בברייתא, וכי
 84 צָרִיכָא לְמִימַר שמי שיש לו פירות מותר לו לקבל תמורתם מעות
 85 או פירות אחרים כשתייקרו. מתרצת הגמרא: אֲלֵא לֹא מְדוּבַר
 86 כשמשך את הפירות אלא כגוֹן שְׂחִיד לוֹ הלוה כִּרְוֵית לְפִירוֹתָיו,
 87 שהפירות שמונחים בקרן זוית זו, מיועדים הם למלוה, וחידושה
 88 הברייתא שעל ידי יחוד זה נחשבים הפירות כקנויים למלוה ממש,
 89 וכאשר יתייקרו הרי הם מתייקרים ברשותו, ורשאי הלוה לשלם
 90 לו אף מעות כשיגיע זמן הפירעון ואין זה נראה כריבית.
 91 וְשִׂמוּאֵל אָמַר, הָא מַנִּי - כדעת מי שנויה ברייתא זו, רַבִּי יְהוּדָה
 92 הֵיא - כשיטת רבי יהודה דאָמַר צַד אֲחֵד בְּרַבִּית מוֹתֵר, כלומר כל
 93 ריבית שאינה דרך הלוואה אלא על ידי מכירה, ואין ידוע בשעת
 94 הפסיקה אם יבוא לידי ריבית או לא, כגון בנידון זה, שפסק עמו
 95 לתת לו פירות תמורת הלוואתו בשער של עבשיו, ואם ירצה יתן
 96 לו תמורת הפירות דמים, נמצא שאין ידוע בשעת הפסיקה אם
 97 יבוא לידי ריבית, שהרי אם יתן לו פירות, אין כאן ריבית שאין זה
 98 אלא מקח וממכר, ורק אם יתן לו מעות בדמי הפירות יהיה זה
 99 ריבית, הרי זה 'צד אחד בריבית' ומותר לדעת רבי יהודה אף
 100 לכתחילה. אבל רב סבר לחכמים שאוסרים אף צד אחד בריבית,
 101 ולפיכך אסר לתת מעות תמורת הפירות לאחר שיוקירו כיון
 102 שכשמשלם לו מעות יש כאן ריבית.
 103 מביאה הגמרא את המחלוקת בין רבי יהודה לחכמים: דִּתְנִיָּא, הָרִי
 104 שְׂחִיָּה אדם נוֹשֶׁה בַּחֲבִירוֹ מִנְּהָ שְׂחִיָּה לוֹ הלוה, וְעָשָׂה לוֹ הלוה
 105 למלוה את שְׂחִיָּהוּ מִכֶּר, שאם לא יפרע לו את החוב עד יום פלוני
 106 תהיה השדה קנויה למלוה למפרע משעת ההלוואה, כִּגְוִן שְׂחִיָּה מִכֶּר
 107 [הלוה] אוֹכֵל את פִּירוֹת הַשְּׂחִיָּה בְּשָׂמֶתָהּ עד יום הפרעון,
 108 מוֹתֵר לְעֵשׂוֹת כֵּן וְאֵין זֶה רִיבִית, משום שאם יפרע לו את מעותיו
 109 לא יקבל המלוה מאומה יותר על חובו, ואם לא יפרע לו נמצא
 110 שאין כאן הלוואה אלא מכירה, אבל אם הלוֹקֵחַ [המלוה] אוֹכֵל

1 משום דְּמִתְרַצְנָא מִתְנִינָן בְּנוֹתָיָה - שאני רגיל לתרץ משניות
 2 שסתם רבי במשנה כדברי הברייתות שסתם רבי אושעיא, כמו
 3 שפירשתי כאן.
 4 מביא רבא את הברייתא: דִּתְנִי רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא, הָרִי שְׂחִיָּה אדם נוֹשֶׁה
 5 בַּחֲבִירוֹ מִנְּהָ, שהיה חבירו חייב לו מנה, וְהִלֵּךְ הַמְלוּהָ וְעָמַר עַל
 6 גוֹרְנֵי שֶׁל הַלוֹה, וְאָמַר לוֹ תֵּן לִי את מְעוֹתֵי שֶׁאתָה חַיִּיב לִּי, משום
 7 שְׂאֵנִי רוֹצֵה לִּיקַח בְּהֵן חֲפִיץ שָׂחֵם עֵתָה בּוֹל, וְאָמַר לוֹ הַלוֹה, לא
 8 אתן לך עתה מעות, אלא חֲפִיץ יֵשׁ לִי שְׂאֵנִי נוֹתֵן לְךָ תְּמוֹרַת
 9 הַמְעוֹת, צֵא וְעֲשֵׂאן עָלַי חוֹב שֶׁל חֲטִים בְּשַׁעַר שֶׁל עֲבָשְׂיָו, ובזמן
 10 הפרעון אף אם יתייקרו החטים אשלם לך כשיעור החטים שהיית
 11 יכול לקנות עתה. התייקרו החטים והגיע זמן החֲפִיץ לְמִכּוֹר -
 12 שראוי למוכרם, אָמַר לוֹ הַמְלוּהָ לְלוֹה, תֵּן לִי את הַחֲפִיץ שֶׁאתָה
 13 חַיִּיב לִי, מפני שְׂאֵנִי רוֹצֵה לְמִכּוֹר וְלִיקַח בְּהֵן זֶה שְׂעֵתָה בּוֹל, אָמַר
 14 לוֹ הַלוֹה, לא אתן לך חטים, אלא יֵשׁ לִי זֶה שְׂאֵנִי נוֹתֵן לְךָ תְּמוֹרַת
 15 הַחֲטִים, צֵא וְחֲשׂוֹב אֵת שְׂוֵי הַחֲטִים, וְעֲשֵׂאן עָלַי חוֹב שֶׁל יֵין בְּשַׁעַר
 16 שֶׁל עֲבָשְׂיָו, הִגִּיעַ זְמַן הַיֵּינן לְמִכּוֹר, וְאָמַר לוֹ הַמְלוּהָ לְלוֹה, תֵּן לִי יְיָנִי
 17 מפני שְׂאֵנִי רוֹצֵה לְמִכּוֹר וְלִיקַח בּוֹ שְׂמֵן, אָמַר לוֹ הַלוֹה, שְׂמֵן יֵשׁ לִי
 18 שְׂאֵנִי נוֹתֵן לְךָ תְּמוֹרַת הַיֵּינן, צֵא וְעֲשֵׂהוּ עָלַי בְּשַׁעַר שֶׁל עֲבָשְׂיָו, הדין
 19 הוא, שבוֹלֵם - כל העסקים האלו שמתחייב לו תמורת מה שחייב
 20 לו, אִם אֵכֵן יֵשׁ לוֹ לְלוֹא את הפירות האלו בשעה שמתחייב בהם,
 21 מוֹתֵר לוֹ לְעֵשׂוֹת כֵּן וְאֵין בּוֹה מִשׁוּם רִיבִית, שבשעה שאומר לו יש
 22 לי חטים (וכדומה) שאני נותן לך, נקנים החטים עצמם למלוה,
 23 ונמצא שמתייקרים ברשותו של המלוה ואין כאן ריבית. אבל אם
 24 אֵין לוֹ לְלוֹא את הפירות שמתחייב בהם, אִסוּר, כיון שאין לו
 25 פירות ולא נקנה למלוה שום דבר, אלא שמתחייב לשלם למלוה
 26 סכום גדול יותר ממה שהלוהו, וזהו ריבית.
 27 ולפי זה מבוארים דברי המשנה, שמתחילה נתן לו דינר זהב
 28 תמורת חטים, ואף על פי שאין לו חטים, כיון שכבר יצא השער
 29 והוא נתן לו מעות ממש, הרי זה כאילו קנה עבורו חטים, ורשאי
 30 לדרוש ממנו את החטים כשעמד מחזים על שלשים דינרים,
 31 אולם אם במקום החטים הוא רוצה לפסוק יין כשער של עבשיו,
 32 ואין לו יין, הרי זה אסור מפני שלא נתן לו מעות, כמבואר
 33 בברייתא. וְיֵמָּא כּוּוֹנַת הַמְשַׁנָּה כְּשֶׁאֲמַרָה 'לְקַח הַיֵּמִנָּה חֲטִין בְּדִינַר
 34 זהב הכור', שְׁלֵקָה בְּהַלְוָאָה - שהתחייב לתת לו חטים תמורת
 35 הלוואה שהיה חייב לו דינר זהב, אבל לא נתן לו דינר זהב בעין.
 36 אָמַר רַבָּא, שְׂמַע מִיָּנָה - שומעים אנו בברייתא זו דִּרְבִּי אוֹשְׁעִיָּא,
 37 תֵּלֵת - שלשה חידושי דינים. א. שְׂמַע מִיָּנָה דְּמַעְמִידִין מִלְּוָה עַל גַּבֵּי
 38 פִּירוֹת - אדם שיש לו חוב על חבירו מותר לו לפסוק על הפירות
 39 תמורת חובו כשער הפירות של עבשיו, ויהיה רשאי הלוה לתת
 40 לו אותם אפילו כשיתייקרו, ואין זה ריבית, וְלֹא אֲמַרְיִנן שֶׁאֲסוּר
 41 לְעֵשׂוֹת כֵּן מִשׁוּם דְּלֹא בְּאִיפּוֹרֵי הָא לְרִדּוּ הוּא - שאין זה דומה
 42 לנותן איסר [מטבע] בשעת פסיקת הפירות, ואם כן לא קנה את
 43 הפירות ואינם מתייקרים ברשותו, כדעת הברייתא שהביא רבה
 44 לעיל, אלא כיון שנקנו לו לענין מי שפרע הרי נחשבים ברשותו,
 45 ואין זה ריבית. ב. וְשְׂמַע מִיָּנָה שֶׁהִיתָר זֶה הוּא דוּקָא בְּאוּפּוֹן דִּישׁ
 46 לוֹ לְלוֹא פירות ברשותו, שבוה הם נחשבים כאילו קנה אותם
 47 המלוה, אבל אם אין ברשותו פירות, אף שיצא השער אסור
 48 לפסוק פירות תמורת ההלוואה. ג. ו ממה שהתירה הברייתא
 49 לחזור ולשום את הפירות בשער של עבשיו וליתן לו דבר אחר
 50 תמורתם, שְׂמַע מִיָּנָה - יש ללמוד דאִיתָא לְרַבִּי יְנָאי - שצדוקים
 51 דברי רבי ינאי, דאָמַר רַבִּי יְנָאי, שהפוסק על הפירות ולאחר
 52 שהתייקרו תבע הלוֹקַח את פירותיו ואין למוכר פירות, רשאי
 53 הלוֹקַח לקבל מעות כשער הפירות עבשיו, כיון דמַה לִּי הֵן - אם
 54 נותן את הפירות עצמם, ומה לי אם נותן את הַדְּמִיָּה, ושלא כדברי
 55 רב שאמר שצריך לתת לו דווקא את הפירות שפסק עליהם

בבא מציעא. פרק חמישי - איזהו נשך - דף סג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רלה

רש"י

דמרתנא מתניתין פותיה. שאני לגיל לתרץ משניות שסתם רבי כברייתא שסתם הוא ודכותיה אמר רבא בהגולו בתרא (ביק דף קא) הגיע זמן חטין למבור. שתיקרו ודרך אוצרותיה למוכרן מעתה יש לו מותר. ולא אמרין דלאו כאיסורו הבא לידו היכאך דיש לו דוכי בזה האי מהשתא ואע"ג דלא משיך בי מוקרי ברשותיה מוקרי ולא הוי רבית

רבי ינאי מה לי הן. החסין מה לי דמיתן בלון זין אם יש לו כפר פי רבינו שמואל ור"ל דוקא זין אכל מעות אסור ואין נראה לר"ת דבפרק הגולו (לקמא) (ביק דף קב) ושם ד"ה (התם) גבי רב כהנא זכין בתנא ואייקר זבנת מרוותא קמאי א"ל לרב אשכול וזו אמר ליה אי כי מזבני אמרי בתנא דכתיבא הוא שרי ואם לאו אסור רב לעשייה דאמר אין עושי אמתה בדמים משמע דלר' ינאי שרי

ומיהו היבא דאין לו לאו כאיסורו הבא לידו הוא דהייבא דהייב ליה זוזי פוסק ואע"ג שאין לו דכילוב זה לקנותו בקעות שקיבל דחסין מצוין לו הואיל ורצא השער אכל זה אין כידו במה יקנה ודמי רבית: ומאי לקח. דקתני במתניתין לקח בהלואה שהיה נושה בו דתיי זקב ולי נראה דלא גרסין ליה פירוש משבש הוא שנתלה בספר לפי שראה רבבי אושעיא נושה בחבירו מנה דשמעין מניה דאי יהה ותיב ליה השתא זוזי אפילו אין לו נמי שרי בשב מתניתין ופירשה בלוקח בהלואה ולא היא לא מקעי לשבשוי מתניתין כהכי דר' אושעיא משום חטין קמאי נקוט ליה ולמימר דיש לו מותר אע"ג דלאו כאיסורו הבא לידו וכי אין לו אסור הואיל ולא בא איסורו לידו אכל מתניתין כי תנא אין לו גבי זין תנא שפומתא הלואה בל עליו שהיו כפר דמי חטין מלוח עליו אכל גבי חטין לא תנא איסורא ואפילו אין לו שרי דאיסורו בא לידו ופשר תני בה לקח: פגעמדין מלוח. שיש לו על חבירו: על גבי פירות. לפסוק עליהם פירות בשער של עכשיו בל מות השנה: ולא אמרין לא כאיסורו הבא לידו. דכתיב רבי הייא דאמר לעיל אפי' יש לו אסור: ושמיך מיקח וזוהא שמיך לו. אכל אין לו אין מעמדין מלוח אכל פוסקין על ידי נתינת מעות כדקתני מתני' (לקמן דף עב) ורצא השער פוסקין ואוקמינא מתני' כדתיי רבי אושעיא: השמע מיקח. מוקמינא הגיע זמן חטין למבור שם לו החסין בדמים בשער של עכשיו בוקר פוסקין זש לו אסור: ושמיך מיקח וזוהא שמיך מיקח איתא לדרבי ינאי דאמר פסק על הפירות והגיע זמנו למבור ובא ותבעו ואין לו מקבל הימנו הדמים בשער של עכשיו דמה לי מקבל הן עצמן ומה לי דמיקח: עושיין אמתה בפירות. ותנין מעות באמתה בשער של עכשיו שירצא בשוק ע"מ לקבל פירות אפילו יוקרו חטין ואין עושיין אמתה. לפסוק על הפירות כדי לקבל דמים לכשיקורו דכיון דזוזי ותיב וזוזי שקיל. מחוי כרבייתא: אם יש לו מותר. מהא דרבי אושעיא קא מוהיב והבא דמים קא מקבל ששם עליו דמי החסין ומקבל הנין ששנה יותר ממה שנתן ומתחילה לא קנה זין ממנו ותיי הוא במקבל מעות דמי החסין: השמע בשמיך. הימנו החסין מתחילה דמי החסין ודייה קא מקבל דברשותיה איקר דמשעה שמשך קלתה לה תורת הלואה וקיבל חובו וכן כבולין: שיחד לו קרן וזית. ואשמעין דיהודי מילתא היא: הא מני דקתני יש לו מותר: רבי יהודה היא דאמר צד אהד ברבית מותר. רבית שאינה על ידי הלואה אלא ע"י מכר ופעמים שבאה ע"י רבית בלון זין אם יוקרו הפירות וישלם דמים יש כאן רבית ואם לא ישלם דמים אלא פירות שפסק הוא עמו אין כאן רבית היינו צד אהד ברבית פעמים יש רבית ופעמים אין רבית שהרי אינו פוסק עמו ע"מ לשלם דמים אלא פירות: ועשה שחרו מכר. אם אין גיח נתון לו כמכאן עד זום פלוגי הרי שהיה שלף בלון שהמוכר אוכל פירות. בתוך הזמן מותר: לוקח אוכל פירות אמור. שפוא לא יבוא לידו מכר שיחזיר לו מעותיו ונמצא שבהלואה היו אצלו וזה אוכל פירות ברבית: ביתוס בן זונתי. מאי בינייהו. במאי קמפלגי: צד אהד. כי האי גונא שמא יבוא לידו רבית שמא לא יבא צד הפדיה בא לידו רבית צד המכר אינו בא לידו רבית על גנות להחזיר. דרבי יהודה גופיה לא שרי אלא ע"מ להחזיר שאם לא יהיה מכר יחזיר לו פירות שאכל ואפילו הכי אסר ת"ק דבשעת אכילה קאביל רבית ועבדיה לאיסור: השתא דאמר רבי ינאי. גבי פרעון הן ודימיהן שרון וכי היכי דהן מותר דמיתן נמי מותר דמה לי טוב אם הם מקבל יותר ממה שדמיהן מקבל. בה

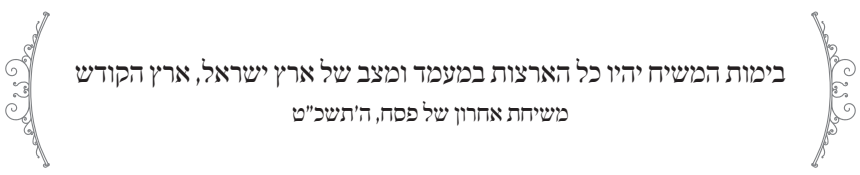
דמרתנא מתני' פותיה ר' אושעיא אהרי שהיה נושה בחבירו מנה והלף ועמד על גורנו ואמר תן לי מעותי שאני רוצה ליקח בהן חטין ואמר לו חטין יש לי שאני נותן לך צא ועשאוני עלי בשער של עכשיו הגיע זמן זין למבור ואמר לו תן לי חטין שאני רוצה למוכרו וליקח בהן זין ואמר לו יש לי זין שאני נותן לך צא ועשאוני עלי בשער של עכשיו הגיע זמן זין למבור ואמר לו תן לי ייני שאני רוצה למוכרו וליקח בו שמן אמר לו שמן יש לי שאני נותן לך צא ועשאוני עלי בשער של עכשיו פולם אם יש לו מותר אין לו אסור ומאי לקח לקח בהלואה אמר רבא שמע מניה מדר' אושעיא תלת שמע מניה דמעמידין מלוח על גבי פירות ולא אמרין דלא כאיסורו הבא לידו הוא וש"מ הוא דיש לו וש"מ איתא לדרבי ינאי דאמר רבי ינאי מה לי הן מה לי דמיהן דאתמר רב אמר בעושיין אמתה בפירות ואין עושיין אמתה בדמים ור' ינאי אמר מה לי הן ומה לי דמיהן מיתוכי פולם אם יש לו מותר אמר רב הונא אמר רב בשמיך או בשמיך צריכא למימר אלא בגון שיחד לו קרן וזית ושמואל אמר הא מני רבי יהודה היא דאמר צד אהד ברבית מותר דתניא הרי שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדרו מכר בזמן שהמוכר אוכל פירות מותר לוקח אוכל פירות אמר ר' יהודה אומר אף בזמן שהלוקח אוכל פירות מותר א"ל רבי יהודה מעשה בביתוס בן זונתי שעשה שדרו מכר על פי ר' אלעזר בן עזריה ולוקח אוכל פירות היה אמרו לו כשם ראה מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח מאי בינייהו אמר אביי צד אהד ברבית איכא בינייהו רבא אמר רבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו אמר רבא השתא דאמר רבי ינאי מה

הואיל ואם בא לחזור קאי עליהו במי שפרע ומיהו היבא דאין לו לאו כאיסורו הבא לידו הוא דהייבא דהייב ליה זוזי פוסק ואע"ג שאין לו דכילוב זה לקנותו בקעות שקיבל דחסין מצוין לו הואיל ורצא השער אכל זה אין כידו במה יקנה ודמי רבית: ומאי לקח. דקתני במתניתין לקח בהלואה שהיה נושה בו דתיי זקב ולי נראה דלא גרסין ליה פירוש משבש הוא שנתלה בספר לפי שראה רבבי אושעיא נושה בחבירו מנה דשמעין מניה דאי יהה ותיב ליה השתא זוזי אפילו אין לו נמי שרי בשב מתניתין ופירשה בלוקח בהלואה ולא היא לא מקעי לשבשוי מתניתין כהכי דר' אושעיא משום חטין קמאי נקוט ליה ולמימר דיש לו מותר אע"ג דלאו כאיסורו הבא לידו וכי אין לו אסור הואיל ולא בא איסורו לידו אכל מתניתין כי תנא אין לו גבי זין תנא שפומתא הלואה בל עליו שהיו כפר דמי חטין מלוח עליו אכל גבי חטין לא תנא איסורא ואפילו אין לו שרי דאיסורו בא לידו ופשר תני בה לקח: פגעמדין מלוח. שיש לו על חבירו: על גבי פירות. לפסוק עליהם פירות בשער של עכשיו בל מות השנה: ולא אמרין לא כאיסורו הבא לידו. דכתיב רבי הייא דאמר לעיל אפי' יש לו אסור: ושמיך מיקח וזוהא שמיך לו. אכל אין לו אין מעמדין מלוח אכל פוסקין על ידי נתינת מעות כדקתני מתני' (לקמן דף עב) ורצא השער פוסקין ואוקמינא מתני' כדתיי רבי אושעיא: השמע מיקח. מוקמינא הגיע זמן חטין למבור שם לו החסין בדמים בשער של עכשיו בוקר פוסקין זש לו אסור: ושמיך מיקח וזוהא שמיך מיקח איתא לדרבי ינאי דאמר פסק על הפירות והגיע זמנו למבור ובא ותבעו ואין לו מקבל הימנו הדמים בשער של עכשיו דמה לי מקבל הן עצמן ומה לי דמיקח: עושיין אמתה בפירות. ותנין מעות באמתה בשער של עכשיו שירצא בשוק ע"מ לקבל פירות אפילו יוקרו חטין ואין עושיין אמתה. לפסוק על הפירות כדי לקבל דמים לכשיקורו דכיון דזוזי ותיב וזוזי שקיל. מחוי כרבייתא: אם יש לו מותר. מהא דרבי אושעיא קא מוהיב והבא דמים קא מקבל ששם עליו דמי החסין ומקבל הנין ששנה יותר ממה שנתן ומתחילה לא קנה זין ממנו ותיי הוא במקבל מעות דמי החסין: השמע בשמיך. הימנו החסין מתחילה דמי החסין ודייה קא מקבל דברשותיה איקר דמשעה שמשך קלתה לה תורת הלואה וקיבל חובו וכן כבולין: שיחד לו קרן וזית. ואשמעין דיהודי מילתא היא: הא מני דקתני יש לו מותר: רבי יהודה היא דאמר צד אהד ברבית מותר. רבית שאינה על ידי הלואה אלא ע"י מכר ופעמים שבאה ע"י רבית בלון זין אם יוקרו הפירות וישלם דמים יש כאן רבית ואם לא ישלם דמים אלא פירות שפסק הוא עמו אין כאן רבית היינו צד אהד ברבית פעמים יש רבית ופעמים אין רבית שהרי אינו פוסק עמו ע"מ לשלם דמים אלא פירות: ועשה שחרו מכר. אם אין גיח נתון לו כמכאן עד זום פלוגי הרי שהיה שלף בלון שהמוכר אוכל פירות. בתוך הזמן מותר: לוקח אוכל פירות אמור. שפוא לא יבוא לידו מכר שיחזיר לו מעותיו ונמצא שבהלואה היו אצלו וזה אוכל פירות ברבית: ביתוס בן זונתי. מאי בינייהו. במאי קמפלגי: צד אהד. כי האי גונא שמא יבוא לידו רבית שמא לא יבא צד הפדיה בא לידו רבית צד המכר אינו בא לידו רבית על גנות להחזיר. דרבי יהודה גופיה לא שרי אלא ע"מ להחזיר שאם לא יהיה מכר יחזיר לו פירות שאכל ואפילו הכי אסר ת"ק דבשעת אכילה קאביל רבית ועבדיה לאיסור: השתא דאמר רבי ינאי. גבי פרעון הן ודימיהן שרון וכי היכי דהן מותר דמיתן נמי מותר דמה לי טוב אם הם מקבל יותר ממה שדמיהן מקבל. בה

לרבא איירי התם כגון שהתנו עמו שאם יפדו יתן השכר על שדר בו ופוסקין

רבית ואינו רבית ופרקי' בגמי' והתניא רבית נמורה היא אלא התורה התירה ומשני הא ר' יהודה ור' ינאי רבנן והשתא לרבא ולבבלי עלמא צד אהד ברבית אסור היכי משני זש לומר דמקדארייתא מודה רבא דבצד אהד ברבית פליגי אכל מדרבנן נראה לרבא דליבא למאן דשרי ורבי יהודה שרי הבא אפילו מדרבנן כדמוכח שבנדבא דמיתני' לבח מוקר רבא דאיידי ברבית על מנת להחזיר ואם תאמר בפרק בתרא דמגילה (דף כו: ושם ד"ה רבי) תנא אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי איתיה שריצה שיקזור דברי רבי מאיר ופרקי' בגמרא ולרבי מאיר היכי דיידי ביה הא יהה ליה רבית ומשני סבר לה כרבי יהודה דאמר צד אהד ברבית מותר ור"ל

רבית ואינו רבית ופרקי' בגמי' והתניא רבית נמורה היא אלא התורה התירה ומשני הא ר' יהודה ור' ינאי רבנן והשתא לרבא ולבבלי עלמא צד אהד ברבית אסור היכי משני זש לומר דמקדארייתא מודה רבא דבצד אהד ברבית פליגי אכל מדרבנן נראה לרבא דליבא למאן דשרי ורבי יהודה שרי הבא אפילו מדרבנן כדמוכח שבנדבא דמיתני' לבח מוקר רבא דאיידי ברבית על מנת להחזיר ואם תאמר בפרק בתרא דמגילה (דף כו: ושם ד"ה רבי) תנא אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי איתיה שריצה שיקזור דברי רבי מאיר ופרקי' בגמרא ולרבי מאיר היכי דיידי ביה הא יהה ליה רבית ומשני סבר לה כרבי יהודה דאמר צד אהד ברבית מותר ור"ל

וּפּוֹסְקִין על שער שבשוק אע"פ שאין לו פיה וא"ת מתני' היא יצא השער פוסקין איבא למיד אין פוסקין על שער שבשוק ומוקי לה למתני' באבלבאי וארבי ולא היה לו לפרש בן אפילו לר' יוחנן דאמר לקמן אין פוסקין על שער שבשוק מודה דלא בעינן תרעא דמשוך כולי האי כמו באבלבאי וארבי ולא בעי אלא כדורמוס ולא אמר ר' יוחנן דאין פוסקין אלא בשוק של עיריות וא"ת ויהי שמעין

מור יצא דפוסק על שוק של עיריות ולא בעינן דורמוס ו"ל דהכי דייק מדאמר רבי נמי מאי לי הן מה לי דמיתין וכולו לפירוט לו דמים כמו שביבול לפירוט לו חסין משום דמן החסין יכול דמיתין דמים ה"נ פוסקין אפילו על שוק של עיריות דמיתין ודמן ודמיה דמעות לקנות חסין אפי' בשוק של עיריות ממה שידמין לבצעל חסין למכור אפילו בשוק של אבלבאי וארבי.

וְאָמַר ליה יתיבנא לך משה בוזא. פי' למן פלוני איתגורו שרי ליתגורו אסור אבל ד'

בוזא שרי לפסוק ביון שכן השער דפוסקין על שער שבשוק וא"ת אמאי אסור לפסוק במשה בוזא מאי שניא מטרשא דרב נחמן גופיה אמר לקמן (דף סה.) טרשא שרי למכור סחורה בהמתנה ביותר ממינה ובלבד שלא יקשר ולו אם מעבשיו בפחות ו"ל כיון דאולי הכא ד' בוזא הוי כפילו פירש אם מעבשיו בפחות ואם לזמן פלוני ביותר ופי' זה לא שרי ר"ג לקמן טרשא אלא בדבר שאין שמומו ידוע כגון פרה או טלית אבל פירות אם יצא השער אסור לעשות מהן טרשא: **מָהוּ** דתימא בעד שבא בני דמי קמ"ל. וא"ת והא רב נחמן פסק לקמן בשיליה פירקין (דף ע"ה.) כהול דאסר עד שבא בני ו"ל דודאי דרך הלואה אפילו סאה בסאה אבל דרך מקח וממכר כי הכא שרי אפי' ה' בארבע דאי לא הכי תקשה דאפילו רבנן לקמן לא שרי אלא סאה בסאה אבל סאה בסאתים לא אלא בדפרישית דדרך מקח וממכר שרי טפי חמש בארבע מדרך הלואה אפילו סאה בסאה דהכי שרי לבעי וא"ת דטפי ה"ל לאתויי הכא דפוסק על הגדיש דמקני טפי דהוי מקח וממכר ו"ל דפוסק עמו על הגדיש לא שרינן אלא לפסוק עמו בשער לקנות אבל לפסוק שוי שיקא בתמשה לא כיון דאכתי לית ליה שיעורין צריך תיקון ואי מודיל גביה כולי האי מחוי כגור נטר אבל בשיש לו מוזמן בעין אלא שמחוסר ביאת בגו או הכאת מפתח מותר אפילו שוי תמשה בארבע וד"ק נעשה בעד שיבא בני ושרי הכא לבי' כדפשיה חתם לרבנן.

ביעשורייא

פְּשִׁיטוּ מַחְבְּרִיהוּ וְאִשְׁבַּח בִּיה טוּפִינָא אי בכדי שהדעת טועה מיתייב לאהדוריה ליה ואי לאו מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה הכי דמי בכדי שהדעת טועה אמר רב אחא בריה דרב יוסף בעישורייא

מה לי דמיתין מה לי הן נמי אמרינן כו'. בתחלת התנאי נמי משיבא השער פוסק עמו ואע"פ שאין פירות בידו ובלבד שיתן לו זה מעות דכי היכי דאם הווי דמי המעות הללו בידו והיינו הפירות הוי מותר הכי נמי כי הווי המעות בידו מותר שהמעות דמיתין שוין דמה לי טוב אם הוי החסין שהם דמים למעות הללו בידו מעבשיו שהם עצמן בידו אף הוא יכול ליקח בידו פירות ומן השעם הזה

פוסקין על סמך שער שבשוק והוא שער היצא על ידי חמרין המביאין תבואה לשוק בכרכים ואע"פ שאין פירות לזה וא"ת משנתנו היא זו (לקמן דף ע"ב) יצא השער פוסקין איבא למיד לקמן אין פוסקין על שער שבשוק ומוקי למתנינן באבלבאי וארבי דמתנינן לאו שער שבשוק אלא תנא יצא השער שקמא הא דמפד לישא וקט למימר מה לי דמיתין מה לי הן משום דבשעת פרעון הווי המעות שמשלם לו דמי הפירות ושייך למימר מה טוב הן מדימיהן כי היכי דהן שרו דמיתין נמי שרו ובשעת הפיסוק נביתו לו זה מעות לבבל חסין בדמי המעות ומיקרו הפירות דמיתין של מעות ושייך למימר מה טוב דמיתין של מעות מהן כי היכי דמיתין שרו אם הוי הפירות בידו הן נמי כי הווי הן בידו שרי קצרו של דבר לשון הפסקה נמשך אצל לוקח לשון הפרעון נמשך אחר המוכר גבי תנאי ראשון פוסק ונתן לו דמים לבבל כגנוד חסין הלך החסין קריון דמים אצל לוקח דמי מעותיו וגבי פרעון המעות שוה פורע הווי דמי החסין שוה חייב לו: אין לו אסור. בהא דרבי אשעינא: היני ושליל. מקומות הן שהיו סמוכין לפומבדיתא שהיו רבה ורב יוסף וישבין בה כלומר בכל מקום הוא מוצא סביבתיו בדמים הללו: חפי דקדתי באבלבאי. בתמיה וכי אם הנחתי חסין שלי באוצרי כלום הוי גשמיים ירדים עליון שיהיו צומחות בידו צמחין להחלקלל לישא אתרעא דקדתי לשון חממות כמו (שעתי ס"ד) פקדח אש. והא בעי למיתב וזו לפססריא. היכי אמרינן מאי אהני לפסוק על שער שבשוק והא אהני דבעי למיתב וזו לפססריא טרסור שמבקש למכור חסין נמנא משתבר וזו בהקדמת המעות: וקשני דיהיב. צריך הלוקח ליתן למוכר דמי הפסד: רב אשי אסר. לא צריך וזו דאיניש עבדי ליה ספסריות החמרין הולכין אצל בעלי המעות להוליך לו תבואה: האי מאן דיהיב וזו אתרעא תרעא. הפוסק על הפירות עד שלא יצא השער הברור אלא שער הכביר שהיא סמוך לצעיר שהלוקחות מוכרין בוולא זה סאה וזה סאתים ותנן מתני' (דף ע"ב) דאם יש לו מותר לפסוק ואע"פ שלא יצא השער דקתני היה הוא תחילה לקוצרים. פוסק עמו על הגדיש: צריך הלוקח לאיתחוויה אבי דרי. של מוכר כשהוא דש וזוהי תבואתו בגורן ולהכי נקיש תרעא תרעא שאין

מַה לִּי הֵן וּמַה לִּי דְמִיתִין אֲמַרְיִן מַה לִּי דְמִיתִין וּמַה לִּי הֵן נְמִי אֲמַרְיִן וּפּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שְׁבִשׁוּק וְאֵע"פ שֶׁאֵין לוֹ אִיתִיבִיה רַב פֶּפֶא וְרַב הוֹנָא בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַבָּא כּוּלָּם אִם יֵשׁ לוֹ מוֹתֵר אִם אֵין לוֹ אֲסוּר אֲמַר לְהוּ הֵתָם הַלּוֹאָה הֵכָא זְבִינֵי רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְאֲמַרִי תְרִוּוּהוּ מַאי טַעֲמָא אֲמַרוּ רַבְנָן פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שְׁבִשׁוּק וְאֵע"פ שֶׁאֵין לוֹ דְאֲמַר לִיה שְׁקִילָא טִיבּוּתִיה וְשְׂרִיָא אַחִירִי מַאי אֶהְיִית לִי אִי הוּוֹ לִי וְזוּי בִּידֵי הוּוֹ מְזַבְנִינָא בְּהִינֵי וּבְשִׁילֵי כּוּלָּא אֲמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף אֵלָא מַעֲתָה מוֹתֵר לְלוֹת סָאָה בְּסָאָה מְשׁוּם דְמַצִּי א"ל שְׁקִילָא טִיבּוּתִיה וְשְׂרִיָא אַחִירִי דְאֲמַר לִיה חֲפִי דְקַדְחִי בְּאַבְלָבָאִי א"ל הֵתָם הַלּוֹאָה הֵכָא זְבִינֵי אֲמַר לִיה אֲדָא בַר אֲבָא לְרַבָּא וְהָא בְּעֵי לְמִיתֵב וְזוּי לְסַפְסִירָא א"ל דְקָא יְהִיב לִיה נְמִי רַב אֲשִׁי אֲמַר וְזוּי דְאֵינְשֵׁי אֵינְהוּ עֵבְדֵי לִיה סַפְסִירוֹתֵיהּ: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְאֲמַרִי תְרִוּוּהוּ הֵא מַאן דְהִיב וְזוּי אַתְרַעָא חֲרִיפָא צְרִיךְ לְאַתְחוּוּי לְבִי דְרִי לְמַאי אִי לְמַקְנָא הָא לֹא קְנִי אִי לְקַבּוּלִי עֲלִיה מִי שְׁפַרַע כִּי לֹא מִיתְחַוִּי נְמִי מְקַבֵּל עֲלִיה מִי שְׁפַרַע לְעוֹלָם לְקַבּוּלִי עֲלִיה מִי שְׁפַרַע וּמַאן דְהִיב וְזוּי אַתְרַעָא [חֲרִיפָא] לְבִי תְרִי תִלְתָּא יְהִיב אִי מִיתְחַוִּי לִיה סַמְכָא דְעִתִּיה וְאִי לֹא אֲמַר לִיה אֲמִינָא דְאִשְׁבַּחַת פִּירֵי דְשִׁפְרֵי מִדִּירִי וְשִׁקְלַת אֲמַר רַב אֲשִׁי הִשְׁתָּא דְאֲמַרְת מְשׁוּם מַסְמַךְ דַּעֲתָא אֲפִילוּ אִשְׁבַּחִיה בְּשׁוּקָא וְא"ל סַמְכָא דַּעֲתִיה: אֲמַר רַב נְחֲמָן כִּלְלָא דְרַבִּיתָא כֹּל אֲנֵר נְטֵר לִיה אֲסוּר וְאֲמַר רַב נְחֲמָן הֵא מַאן דְהִיב וְזוּי לְקִרְיָאָה וְקָא אֲוִלֵי ד' ר' וְא"ל יְהִיבנָא לָךְ ה' ה' אִיתְגַּהֲו גְבִייה שְׂרִי לִיתְגַּהֲו גְבִייה אֲסוּר פְּשִׁיטָא לֹא צְרִיבָא דְאִית לִיה אֲשְׂרָאִי בְּמַתָּא מַהוּ דְתִימָא כִּיּוֹן דְאִית לִיה אֲשְׂרָאִי בְּמַתָּא כְּעַד שִׁיבָא בְּנִי אוֹ עַד שֶׁאֲמַצָּא מַפְתַּח דְמִי קמ"ל כִּיּוֹן דְמַחְפְּרִי גּוֹכִינָא כְּמַאן דְלִיתְגַּהֲו דְמִי: וְאֲמַר רַב נְחֲמָן הֵא מַאן דְאֲוִיּוּי כְּבִידִי שֶׁהֲדַעַת טוֹעָה מִיתִיב לֹא אֶהְדַּרְוִיה לִיה וְאִי לֹא

מַתְנֵה בְּעַלְמָא הוּא דְהִיב לִיה הכי דמי בכדי שהדעת טועה אמר רב אחא בריה דרב יוסף בעישורייא

פוסקין עליו אלא למי שיש לו גורן דאילו שער הברור פוסקין אף למי שאין לו: למאי. מיבעי האי דמתחו: אי לסימני. מושג שלא יוכל המוכר לחזור: והא לא קני. בהכי אלא איב משה: אי לקבולי מוכר עליה מי שפרע. אם יחזיר: סמכא דעתא. דכל חר וחר וידע דעליה קא סמיך האי לוקח וסחורה מקוימת היא ואין דעתו לחזור הלכך אם חזר בו מוכר איבא למגלטייה בני שפרע: השתא דמתח. דאי מתחוי מסימך דעתא הוא: אפילו. לא מיתחוי אבי דרי נמי אלא אשכחיה בשוקא לאתר ומן ואמר ליה חוי דעלך סמכיא איבא מי שפרע אנר נטר ליה. שכן המתנה אי מודיל גביה משום המתנה שמקדים לו המעות והמקוח אין לו למוכר עכשיו: לקרנאה. מוכר שענה: ד' ר'. וחלות שענה בוזא: ותיבנא לך ה' ה'. למן פלוני והקדים לו המעות עכשיו: איתגהו. אם בידו אבגל אינם בעיר או אבד המפתח והוא דחוק למעות שרי דהוי ליה הלויני עד שיבא בני דתנן במתניתין (דף ע"ה) דתמורת: דאית ליה אשראי כמתא. המוכר הווי אף הוא נתן מעות ופסק עם אחרים על שענה: ואשכח טופינא. זה שקיבל המעות מצד בןו יותר ממה שאמר לו תביר: אי כבדי שהדעת טועה. דאיבא

למימר טעה המלצה בחשבון ולא ידע בהן חייב זה להחזירו לו:

ביעשורייא

56 - שיכול המלוה לומר ללוה, שְקִילָא מִיבּוּתִיף וְשָׁרִיָא אַחֲרֵי -
 57 נטולה טובתך ומוטלת על הקוצים, כלומר לא עשית עמי טובה
 58 במה שלוית ממני חטים בשעת הזול והשבת לי אותם בשעת
 59 היוקר, דְאָמַר לֵיהּ המלוה ללוה, וכי חָפִי דְקָרְחִי פְּאֵלְכָלְבָא - החטים
 60 שלי היו מתקלקלות באוצרי, כלומר, הרי אם לא הייתי מלוה לך
 61 את החטים היו החטים מונחות באוצרי ולא היו מתקלקלות, והיו
 62 מתייקרות אף ברשותי, נמצא שאין כאן רווח בשכר המתנת
 63 החטים, ומדוע שנינו (להלן עה). שאסור להלוות סאה בסאה.
 64 אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, הָתָם בהלוואת סאה בסאה, הרי הוא דרך
 65 הַלְוָאָה גמורה, ולפיכך אסרו חכמים אפילו כשאין המלוה נהנה
 66 מכך שהוא מקבל יותר תמורת הלוואתו, מפני שאף בלא הלוואתו
 67 היה בידו סכום זה, שמכל מקום כיון שהלה סאה השוה מעט
 68 ומקבל סאה ששוה הרבה, יש בזה משום ריבית דרבנן, מה שאין
 69 כן הִכָּא לענין פסיקה על שער שבשוק שאינו דרך הלוואה, אלא
 70 דרך זְבִינֵי - מכר, שהוא נותן לו מעות בעד פירות, אף על פי
 71 שלבסוף מקבל פירות השוות יותר ממעותיו, מכל מקום כיון שאין
 72 הלווק מרויח בשכר המתנת מעותיו, שהרי גם אם לא היה נותן
 73 למוכר את מעותיו היה בידו רווח זה, אין זה דומה לריבית ומותר.
 74 מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אִיאָא בְּרַ אָבָא לְרָבָא מדוע אמרו שאין
 75 הלווק נהנה מן הפסיקה, וְהָא - והרי אם היה רוצה לקנות פירות
 76 בשוק היה צָנִי לְמִיתָב וְזִוֵי לְסַפְסִיָא - צריך ליתן מעות לסרסור
 77 וְיִתְנוּרֵן שימצא לו מי שירצה למכור לו פירות אלו, ובכך
 78 שהתחייב המוכר לתת לו את הפירות בשעת היוקר תמורת
 79 מעותיו, הרויח שאינו צריך לשלם מעות אלו לסרסור. אָמַר לֵיהּ
 80 רבא, אכן אם לא ישלם לו את דמי רווח הסרסור, יש בזה משום
 81 ריבית מפני רווח דמי הסרסור, ומה שהתרנו לפסוק על שער
 82 שבשוק, מדובר באופן דְקָא יְהִיב לֵיהּ - שנותן הלווק למוכר, נְפִי
 83 את דמי הסרסור, ונמצא שאין ללווק שום רווח.
 84 רַב אִשִּׁי חלק על רבא וְאָמַר, אין צריך ליתן למוכר את דמי
 85 הסרסור, מפני שזווי דְאִישִׁי אִינְהוּ עָבְדֵי לֵיהּ סַפְסִיּוּתִיהּ -
 86 מעותיהם של האנשים עושים להם את הסרסרות מעצמם, כלומר
 87 דרך הסוחרים שהם יודעים למי יש מעות, והם הולכים אליו
 88 למכור לו סחורה, ונמצא שאם היו המעות בידו היו הסוחרים כבר
 89 מביאים לו את הפירות בלא שיצטרך לשלם דמי סרסרות:
 90 דְבָהּ וְרַב יוֹסֵף דְאָמְרֵי תְרַוְוִיחוּ הָאֵי מָאן דְהִיב וְזִוֵי - הפוסק על
 91 הפירות ונותן מעות לפני שיצא השער הברור בשוק, אלא פוסק
 92 על הפירות אַתְרָעָא תְרַפָּא - בזמן שער החירוף (הזול), והיינו
 93 כשמוכרים אלו שקצרו בראשונה, ושנינו (להלן עב). שמוותר
 94 לפסוק קודם שיצא השער אם יש לו למוכר זה תבואה, צְרִיף
 95 הלווק אַתְרָחוּזֵי - להראות לפני המוכר לְבִי צְרִי - בבית הגרנות,
 96 היינו במקום שהוא דש וזורח את תבואתו בגורן.
 97 שואלת הגמרא: לְמָאן - לשם מה הוא צריך להראות לפניו שם,
 98 אֵי לְמִקְנָא - אם כדי שיהיה קנין גמור ולא יוכל המוכר לחזור בו,
 99 הָא לֹא קִנֵּי - הרי אין מה שהוא נראה שם מועיל לקנין אלא אם
 100 כן משך, והרי לא אמרו רבה ורב יוסף שהוא צריך למשוך, וְאִ
 101 לְקַבּוּלֵי עָלֵיהּ מִי שְפָרַע - שהמוכר יתחייב לקבל על עצמו קללת
 102 מי שפרע וכו' אם יחזור בו, הרי כִּי לֹא מִיתְחַוֵי - אף אם לא יראה
 103 הלווק על הגורן, נְפִי מְקַבֵּל עָלֵיהּ - גם כן חייב המוכר לקבל על
 104 עצמו קללת מִי שְפָרַע אם חזר בו מן המקח, ככל הנותן מעות ולא
 105 משך שתקנו חכמים מי שפרע על החזור בו, ומדוע הצריכו כאן
 106 חכמים שיראה הלווק על הגורן.
 107 משיבה הגמרא: לְעוּלָם הסיבה שצריך להראות על הגורן הוא
 108 בשביל לְקַבּוּלֵי עָלֵיהּ מִי שְפָרַע - שהמוכר יתחייב במי שפרע אם
 109 יחזור בו, ובלא שהלווק יראה את עצמו על הגורן, אף על פי שנתן
 110 כבר מעות, רשאי המוכר לחזור בו, ואין הוא חייב במי שפרע על

1 לענין פרעון הפירות שפסק עליהם כשהיו בזול, שכשם שהמוכר
 2 רשאי לפרוע ללווק את הפירות שפסקו עליהם בתחילה, כן רשאי
 3 לפרוע מעות או פירות אחרות, משום שְמָה לֵי הֵן וְמָה לֵי דְמִיתָן
 4 אַמְרִינָן, והיינו שאין עדיפות בכך שהמוכר פורע ללווק את
 5 הפירות שפסקו עליהם בתחילה עצמם, ממה שנותן דבר אחר
 6 בשווי הפירות שפסקו עליהם בתחילה. יש ללמוד מזה שהוא הדין
 7 לענין היתר הפסיקה, שכשם שאם יש למוכר פירות, רשאי לפסוק,
 8 כן אם אין למוכר פירות ממש אלא מעות בשווי הפירות, מותר,
 9 לפסוק, משום שְמָה לֵי דְמִיתָן וְמָה לֵי הֵן נְפִי אַמְרִינָן, כלומר שאם
 10 יצא השער, אין עדיפות אם יש למוכר פירות שהם דמי המעות
 11 שהלווק נותן למוכר, ממה שיש למוכר את המעות עצמם, ואם
 12 כן די בכך שהלווק נותן למוכר את המעות בעין והמוכר יכול
 13 לקנות בהם פירות בשוק, ולמדנו מזה שפּוֹסְקִין עַל הפירות לפי
 14 הַשְּׁעָר שְבִשּׁוּק אם כבר יצא השער, ואפילו אינו שער שנמשך זמן
 15 מרובה אלא הוא שער של שוק שנמשך זמן קצר, וְאָף עַל פִּי שְׂאִין
 16 לֹא למוכר פירות ברשותו, מפני שיש לו מעות שהוא יכול לקנות
 17 בהם פירות.
 18 אִיתִיבֵיהּ רַב פִּפְאָא וְרַב הוֹנָא בְּרִיהּ דְרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא הרי שנינו לעיל
 19 בברייתא דרבי אושעיא, פּוֹלָם - כל הפסיקות הנזכרות בברייתא,
 20 והיינו שפסקו את החוב על החטים או על היין או על השמן בשעת
 21 הזול, שיתן לו כמו שפסק אפילו לאחר שיתיקרו, אִם יֵשׁ לוֹ ללוה
 22 (והמוכר) את הפירות האלו בשעת הפסיקה, מוֹתֵר לְפִסּוּק כֵּן וְאִין לו
 23 ריבית מפני שנחשב כאילו הפירות שברשותו נקנים מאלה
 24 והלווק, אבל אִם אִין לוֹ ברשותו את הפירות האלו, אָסוּר לְפִסּוּק
 25 כן, ונחשב ריבית, הרי שאין אומרים מה לי דמיהן ומה לי הן, ואין
 26 פוסקים על הפירות אלא אם כן יש לו.
 27 אָמַר לְהוֹ רבא, אין להקשות על דברי מברייתא זו, שהרי הָתָם -
 28 בברייתא מדובר בַּהַלְוָאָה, שלא נתן הלווק מעות למוכר תמורת
 29 הפירות שרוצה לקנות, אלא פסק לו את הפירות בחובו, וכיון
 30 שאין כאן מעות שיוכל לקנות בהם פירות, אסור לעשות כן אלא
 31 אם כן יש למוכר פירות ברשותו, אבל הָתָא - מה שאמרתי
 32 שפוסקים על שער שבשוק ואף על פי שאין לו, היינו בְּיָבֵינֵי, שנותן
 33 לו הלווק מעות בעין, ובוה יש לומר מה לי דמיהן ומה לי הן, והרי
 34 זה כאילו כבר קנה את הפירות עבורו, ואין בזה משום ריבית.
 35 הגמרא מפרשת את טעם ההיתר: דְבָהּ וְרַב יוֹסֵף דְאָמְרֵי תְרַוְוִיחוּ,
 36 מָאן מְעִמָּא אַמְרוּ רַבֵּן שְׁפּוֹסְקִין עַל הפירות אם יצא הַשְּׁעָר שְבִשּׁוּק,
 37 וְאָף עַל פִּי שְׂאִין לֹא למוכר פירות כלל, ואין אומרים שכיון שבשעה
 38 שהלווק נותן למוכר את המעות לא היו למוכר פירות אלו, לא
 39 זכה הלווק במאומה, ואם כן כשנותן לו המוכר בשעת היוקר
 40 פירות לפי מחירם בשעת הזול הרי זה כריבית. משום דְאָמַר לֵיהּ -
 41 שיכול הלווק לומר למוכר, שְקִילָא מִיבּוּתִיף וְשָׁרִיָא אַחֲרֵי -
 42 נטולה טובתך ומוטלת על הקוצים, כלומר אינך עושה לי כל טובה
 43 בכך שאתה נותן לי את הפירות לפי השער שהיו שוים בשוק
 44 בשעת נתינת המעות, כי מָאן אַהֲנִית לִי - מה הועלת לי, הרי אִי
 45 הוּא לִי וְזִוֵי קִנֵּי - אם היו מעותי נותרים בידי ולא הייתי מלוה לך
 46 אותם, הָתָא מְזַבְנִינָא קְהִינֵי וְכִשְׁבִּילֵי בְּזוּלָא - הייתי יכול לרכוש חטים
 47 אלו בשוק שבעיר 'היני' או בעיר 'שילי' בזול, והיו הפירות
 48 מתייקרים בידי, ולפיכך אף עתה שנתתי לך את המעות, ואתה
 49 מחזיר לי בחטים לפי מחירם בשעת נתינת המעות אין בזה משום
 50 ריבית, שתיקנו חכמים שיחשב כאילו קנית עבורי חטים באותו
 51 זמן, והחטים התייקרו ברשותי.
 52 אָמַר לֵיהּ אֲבִי רַבֵּי יוֹסֵף, אָלָא מַעֲתָהּ לפי סברא זו שבאופן שאין
 53 הריבית רווח מללוה, אין בזה משום איסור ריבית, צריך שיהיה
 54 מוֹתֵר לְלוֹת סָאָה חטים, פְּסָאָה - על מנת להחזיר לאחר זמן סאה
 55 חטים, ואף על פי שיתיקרו החטים בינתיים, מְשוּם דְמִצִּי אָמַר לֵיהּ

56 אמר, שפיר דמי - הרי זה נחשב כאילו יש לו כבר את הפירות
 57 שהוא פוסק עמו עליהם, ואין בזה איסור ריבית, קא משמע לן
 58 שכיון שעדיין לא הגיעו הדלועים לגודל שפסק עמו, יש בזה אגר
 59 נטר ואסור.
 60 שואלת הגמרא: קמאן - כמי מהתנאים סובר רב בזה, כלומר מהו
 61 המקור לדברי רב. משיבה הגמרא: כי האי תנא, דתניא ההולך
 62 לחלוב את עזיו, ולגוזו את רחליו - או לגוזו את הצמר מבושותיו,
 63 ולרדות את פוורתו - או לרדות חלות דבש מכוורת הדבורים שלו,
 64 ומצאו קביו לפני שחלב או גוזו או רדה, ואמר לו בעל העזים או
 65 הרחלים או הכוורת, מה שיעזו חולבות - החלב שאני עתיד
 66 להוציא מן העזים מכור לך מעתה בכך וכך זון, או מה שרחלי
 67 גוזות - הצמר שיצא מן הרחלים בשעת הגזיזה, מכור לך מעתה
 68 בכך וכך, או מה שפוורתיו רודה - חלות הדבש שארדה מן הכוורת,
 69 מכור לך מעתה בכך וכך, ואם יהיה החלב או הצמר או הדבש
 70 מרובה תרויח ואם יהיה מועט תפסיד, מוהרי לעשות כן, ואין בזה
 71 חשש ריבית, שאף אם ימצא שיקבל יותר משווי מעותיו, אין כאן
 72 'אגר נטר', שהרי אינו מוזיל לו בעד הקדמת המעות, אלא מוזיל
 73 ללוקח מפני שקיבל על עצמו גם את ההפסד אם ימצא פחות
 74 משווי מעותיו. אכל אם לא קיבל הלוקח על עצמו את ההפסד,
 75 כגון שקבע עמו את כמות החלב שמוכר לו ואמר לו מה שיעזו
 76 חולבות כף וכה - כך וכך סאים של חלב שאחלוב מן העזים מכור
 77 לך מעתה בכך וכך, וואם יחסר חלב בחליבה זו ישלים לו את
 78 הכמות בחליבה אחרת לאחר זמן, ומוזיל לו ממחירם הקבוע, וכן
 79 אם קבע עמו את כמות הצמר ואמר לו מה שרחלי גוזות כף וכה,
 80 מכור לך מעתה בכך וכך, או שקבע עמו את כמות הדבש ואמר לו
 81 מה שפוורתיו רודה כף וכה, מכור לך מעתה בכך וכך, אסור מפני
 82 שנמצא שהוא מוזיל ללוקח בעד הקדמת מעותיו, ואפשר שעדיין
 83 אין כל החלב הצמר והדבש נמצאים בעין.
 84 ומברייתא זו להוכיח כדברי רב, שאין אומרים שכיון
 85 שהדלועים עתידים לגדול מאליהם הרי הם נחשבים כאילו כל מה
 86 שפסק עמו כבר נמצא ברשותו, שהרי אף כאן אמרו שאסור
 87 לפסוק על כמות מסוימת של חלב וצמר ודבש) לפני חליבתו ואו
 88 גזיתו ורדיתו, ואף על גב דממילא קא רבו - ואף על פי שהוא
 89 מתרבה מאליו בתוך הבהמה, אין אומרים שהחלב ואו הצמר או
 90 הדבש נחשבים כאילו הם ברשות המוכר, אלא כיון דליהנהו
 91 כהתייא שעתא - כיון שבשעת המכירה עדיין אינו נמצא בעולם,
 92 אינו נחשב שנמצא ברשותו, ואסור לפסוק עליו בהזולה.
 93 איכא דאמרי אמר רבא - יש אומרים שרבא אמר להיפך, שמוותר
 94 לפסוק על דלועים בני אמה אף על פי שאין ברשות המוכר אלא
 95 דלועים קטנים, שפיון דממילא קא רבו - שהם עתידים להמשיך
 96 ולגדול מאליהם, שפיר דמי ונחשבים כאילו כבר גדלו ויש בידו
 97 להקנות אותם ללוקח, וממילא אין כאן הקדמת המעות, ואין
 98 להחשיב את ההזולה אגר נטר. מקשה הגמרא: ויהינא - הרי
 99 שנינו בברייתא שהוכרה לעיל, שאם אמר לו שמוכר לו כף וכה
 100 ממה שיחלוב מן העזים או גוזו מן הצמר או ירדה הדבש, אסור,
 101 ואף על פי שהחלב והצמר והדבש מתרבים מאליהם, אין הם
 102 נחשבים כאילו הם כבר ברשות המוכר ואסור לפסוק עליהם בזול.
 103 מתרצת הגמרא: התיב החלב והצמר שיתוספו לאחר שעת
 104 המכירה, לאו מיהי קא רבו - אינם גדלים מכח החלב והצמר שהיו
 105 בבהמה בשעת המכירה, דהרי אף אם שקלתי ליה ליהא - נוטלים
 106 את החלב הנמצא עתה, ואתי אהרינא כדוקתיה - יבוא חלב אחר
 107 במקומו, נמצא שאין שייכות בין החלב שהיה בשעת המכירה ובין
 108 החלב שנוסף לאחר מכן וכן בצמר ובדבש, ולפיכך אף על פי
 109 שהיה חלק מן החלב בשעת המכירה אינו מתיר את הפסיקה על
 110 כל כמות החלב, שהרי אינו יכול להקנות ללוקח את החלק

1 כגון שיש כאן טעות בעיושווייתא והומשווייתא - בעשירות או
 2 בחמישיות, כלומר שהסכום הנוסף מתחלק לחמש או לעשר, אז
 3 הוא בכדי שהדעת טועה, אבל אם אינו מתחלק לחמש או לעשר
 4 אין זה בכדי שהדעת טועה. וטעם הדבר מפני שבימיהם היה הדרך
 5 למנות מטבעות בקבוצות של עשרה עשרה או של חמשה חמשה,
 6 ובמנין כל קבוצה בפני עצמה אין הדרך לטעות כלל, ורק אם יש
 7 טעות בעשירות או חמישיות יש לתלות טעוה במנין הקבוצות,
 8 וכשמנה המש בקבוצות של עשרה שהם חמישים, סבור היה שאין
 9 כאן אלא ארבע קבוצות והוא מונה עתה ארבעים, אבל אם
 10 נמצאה תוספת שאינה מתחלקת לחמישיות, כגון שמצא תוספת
 11 של שמונה מטבעות הרי זה בכדי שאין הדעת טועה ויש לתלות
 12 שכולו מתנה.
 13 שואלת הגמרא: אמר ליה רב אחא ברבי רבא לרב אשי, ואי הנותן
 14 איניש תקיפא - אדם קשה הוא וודאי דלא יהיב מהנה, מאי - מה
 15 אפשר לומר, ובמה יש לתלות את התוספת כשהיא בכדי שאין
 16 הדעת טועה. משיבה הגמרא: אמר ליה רב אשי, יש לתלות דלמא
 17 מיגיל גזילה - שמא נותן זה גזולו בעבר, ועתה רוצה להשיב את
 18 הגזילה, ומתבייש לומר לו שגזלו, ולפיכך אכלע ליה את מעות
 19 הגזילה כפשפון, ואם כן הרי זה של המקבל ואינו צריך להחזיר
 20 לנותן, דתניא הגוזל את קביו וכשבא להשיבו לא הודיע לו שהוא
 21 משיב את הגזילה אלא הכליע לו את סכום הגזילה כפשפון, יצא
 22 ידי השבה.
 23 חזר רב אחא ושאל: ואי איניש דאתי מעלקא ואם נותן המעות הוא
 24 אדם שבא ממקום אחר, דלא שקיל ופרי בהדיה - שמעולם לא
 25 נשא ונתן עמו, ולא מסתבר שגזלו, מאי - במה יש לתלות את
 26 נתינת המעות כשהתוספת היא בכדי שאין הדעת טועה. אמר ליה
 27 רב אשי, גם בזה יש לתלות דלמא איניש אהרינא גזילה, שמא אדם
 28 אחר גזלו, והתבייש להשיב לו את הגזילה, ואמר ליה לנותן זה, הא
 29 לך את המעות שגזלתי מפלוני, כי יזיף פלוני פשטי מינך כשילוח
 30 ממך פלוני פרוטות, אכלע ליה כפשפון את סכום המעות שגזלתי
 31 ממנו.
 32 אמר רב כהנא הנה ויתבא פשילי פתקי דרב - באתי וישבתי בסוף
 33 דרשותו של רב, כשעמד לסיים את דבריו, ושמעית דקאמר קרי קרי
 34 - ושמעתי שהוכיר בדבריו 'דלועים' כמה פעמים, ולא ידענא מאי
 35 קאמר - לא הבנתי מה אמר רב וכיון שלא הייתי בתחילת
 36 הדרשה, פתך דקם רב - אחר שקם רב ויצא מבית המדרש, אמרי
 37 להו - שאלתי את התלמידים שמעו את כל הדרשה, מאי קרי
 38 קרי דקאמר רב - באיזה ענין הזכיר רב את הדלועים, ואמרו לי
 39 התלמידים שהכי קאמר רב, האי מאן דיהיב זוני לגינאה אפרי -
 40 אדם שנתן מעות לבעל גינה המגדל דלועים בגינתו, תמורת
 41 דלועים, וקא אולי עשרה קרי בני ויהא - והיה מחזיר הדלועים
 42 בשוק, עשרה דלועים שכל אחד מהם בגודל רות ו'חצי אמה) בזה,
 43 ואמר ליה בעל הגינה ללוקח, יהינא לך - אני אתן לך בעד
 44 מעותיך לאחר זמן, עשרה דלועים בני גינתיא - שכל אחד מהם
 45 בגודל אמה שלימה, לזון. דינו כן, איתנהו - אם כבר יש למוכר
 46 בגינתו דלועים גדולים בני אמה, שפרי - מותר למוכר לפסוק כן עם
 47 הלוקח ואין בזה משום ריבית, שהרי זה כאילו הקנה ללוקח מעתה
 48 את הדלועים ואין כאן ריבית אלא מכירה בזול, אבל ליתנהו - אם
 49 עדיין אין למוכר דלועים גדולים כאלו בגינתו, אסור לפסוק כן עם
 50 הלוקח, שהרי נמצא שהוא מוזיל לו מפני הקדמת מעותיו, ואם כן
 51 הרי זה אגר נטר ויש בו משום ריבית.
 52 מקשה הגמרא: שפימא שיש בזה אגר נטר ומה חידש בזה רב.
 53 מתרצת הגמרא: מהו דתימא - לולא דברי רב היינו סבורים שכיון
 54 שיש לו דלועים בגינתו אף על פי שעדיין אינם בשיעור אמה, מכל
 55 מקום כיון דממילא קא רבו - שמאליהם יגדלו ויגיעו לשיעור

בבא מציעא. פרק חמישי - איהו נשך - דף סד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רלט

תוספות

רש"י

1 בעישווייתא וחומשייתא. הם היו רגילין בחמשה פרך שאנו מונין אחד אחד ולדין
 2 הוי בכל ענין כבדי שהדעת טועה: מה שעו חולבות מכור לך מותר.
 3 הך ברייתא לא קשיא לרב דאסר לקמן פרידסא בסוף פירקין (דף עג.) דהבא אין רגילות
 4 לזלזל בבביל המתנות יום או יומים לכך מותר משקבל עליו הפסד ושכר וכך יכול להפסיד
 5 כמו להסתבר הלכך אפילו ימצא יותר מן
 6 הדמים שנתן לא הוי אגר נטר אבל פרידסא אסר
 7 רב דקא אוזיל גביה טובא שרגיל לקנות בעוד
 8 שהוא בוסר ומשום הקדמת מעות עד זמן הבציר
 9 אוזיל גביה והוי אגר נטר ואע"ג דהתם נמי זמנין
 10 דאית בהו תיחא כדקאמר שמואל כגון כרד או
 11 קרד או גשמים ומפסיד הכל רב לא הייש להכי
 12 דלא כשניה הוא וא"ת לרב דאסר פרידסא מ"ש
 13 ממשכנתא דסורא דמשמע לקמן (דף סז) דשריא
 14 לכ"ע דכתבי הכי במשקל שניא אילין תיפוק
 15 לארעא דא בלא כסף דשרי אפילו לכמה שנים
 16 לאוזולי גביה כ"ש לשנה אחת ויש לומר דשאני
 17 למשכנתא דסורא שקונה קרקע מעבשיו במעות
 18 ושטר פירוותיה אי לא יפודה הלוח אבל
 19 פרידסא אינו זוכה בשום דבר והוי זוי הלזאה
 20 גביה עד הבצירה ועוד דמשכנתא דסורא קנוי לו
 21 קרקע לכל דבר אפי' למשטח פה ביה ולהעמיד
 22 שם בהמותיו וכל חשמיש שרצה אבל בפרידסא
 23 אינו מותר אלא יין בלבד ועוד י"ל דרב לא אסר
 24 פרידסא אלא דוקא כשאמר ליה כן וכך הינין
 25 מכור לך אבל אם מכר לו חן רב זון מעט מה
 26 שיגדל מודה רב דשרי ואפי"ה שרי שמואל משום
 27 תיחא שהיו יתהו רע ולא ישהו הדמים שנתן
 28 והבא בקרי ועי' חולבו' דאסור מודה שמואל
 29 דלא שייך ביה תיחא ולא יבא דארמי נמי דשרי
 30 רבא כיון דממילא קא רב אתאי אפי' אליבא
 31 דרב ואע"ג דהתם נמי ממילא קרבי איבא
 32 לאוקמי דהתם מיירי בפרידסא בשלא יבא עדיין
 33 הפרי בלל: א' תקפה ברשותך. תימה דהכי
 34 מיירי דאי בשמשך א"כ אפילו אמר ליה אי תקפה
 35 אי זילא ברשותך ואי יקרי ברשותי הוה שרי שהרי
 36 מתנה עמו שאם יוקרי יהא המקח קיים מעבשיו
 37 ואין המעות הלזאה אצלו ואי תקפה או זילא יהא
 38 המקח בטל ויהיו המעות הלזאה ויחזירו לו ומה
 39 רבית יש כאן ואי בשלא משך מה צריך להנות
 40 אי תקפה ברשותך כי לא אתא יכול לחזור דליבא
 41 מי שפרע כיון שפסדיה הכל כדמשמע לעיל בפ'
 42 הוהב (דף מט) גבי ההוא חמרא דבעי למנסכיב
 43 דבי פרוק ופילא וי"ל דלעולם איירי בשמשך
 44 ואפי"ה אסור אי אמר אי זילא ברשותך דחשיב קרוב לשכר ורחוק להפסד כדאמר לקמן (דף ע.) גבי עיסקא דאסור אע"ג שיכול להתנות שאם יבא הפסד בעיסקא יהיו כל המעות הלזאה
 45 ואם יבא ריוח יהיו כולם פקדון אלא ודאי כיון דארייתא הפסד על המקבל לא מהני אפילו בתנאי להחשיבם פקדון אי"ג מיירי בשלא משך וצריך להתנות דאי לא מתני איבא מי שפרע
 46 דאין בו כל כך הפסד דאיבא דניחא ליה בחללא טפי מבחמרא כדארמין בהמוכר את הספינה (ב"ב ד' פה: ושם) וא"ת אבתי כי לא אתני נמי יכול לחזור בו אי תקפה דמקח טעות הוא אפי'
 47 הביאו לוקח בביתו ושהה הרבה ואחר כך החמיץ דאי' תניא בהמוכר את הפירות (שם ד' עה: ושם) גבי מוכר יין לחבירו והחמיץ אי שנו אלא בקנאים דלוקח אבל בקנאים דמוכר מצ'
 48 אמר ליה הא חמרא דהא קנאן ואפי' מאן דפליג התם ואמר מזלא דגברא גרים מ"מ כי אתני מאי פריך הבא קרוב לשכר ורחוק להפסד הוא ודא מקח טעות הוא דליבא למימר מזליה
 49 דלוקח גרים כיון דהתנה עמו דאי תקפה ברשותי בסוף פירקין (דף עג:) נמי ארמין גבי רבנן דיהבי זוי' אחמרא בתשרי ומבטרי' להו בטבת וקאמר אחמרא יתבי' ואחלא לא יתבי' ואין
 50 לחלק בין מוכר בתשרי ולוקח בטבת לשאר השנה דבהמוכר פירות לא קמפליג בין קודם טבת לאחר טבת לכך נראה דתקפה דהבא לא הוינו החמיץ אלא לקולל בעלמא נמי יין
 51 הנמכר בנתת הדמוכר פירות דאיתו בחמיץ אחר תשרי מתשרי היה עומד להתחמץ כדאמר בסוף פירקין ואותו הוי מקח טעות אבל תקיף דהבא אין זה הקלקול ראי לעמוד מתשרי
 52 ואין זה מקח טעות ועליה יתבי' זוי' והוי תקפה דהבא כי ההוא דהמוכר פירות דאמר רבא האי מאן דזבין חביתא דחמרא ויתקף כי דלאו היינו החמיץ דבעי בטר הכי חלא מאי ואף על
 53 גב דבההיא דברכות (דף טו:) הוה הוהא תקיפא ליה ארבע מאה דני' דחמרא הוי החמיצו דקאמר אייקר חלא מ"מ הך דהבא לא הוינו החמיץ כדפי' וא"ת מאי צריך לקמן (שם) טעמא
 54 דמעיקרא חלא חלא תיפוק ליה דאפילו בתקפה דליבא למימר הכי שרי להתנות כדאמר רבא כיון דקביל עליה יוקרא וזילא קרוב לזה ולזה הוא וי"ל דקלקול של חמיץ שכיח הלכך
 55 אע"ג דמקבל עליה יוקרא וזילא הוי רחוק להפסד והוי דומה לרבית לא לאו טעמא דמעיקרא חלא חלא:

1 בעישווייתא וחומשייתא. אם יש לחלקם למעות העדפות להוציאן עשרה עשרה או ה'
 2 ה' ואין אחד או שנים עדפות שאין באות לכלל ה' יש לומר ששעה בחשבון אם
 3 עישווייתא ניהו טעה בין חמישים לארבעים אם בין ארבעים לשלשים ואם אין עשיריות
 4 והשן חמישיות יש שהיו רגילין למנות חמשה חמשה חמשה ואם היו עדפות הרבה כגון נ"ה
 5 טעה בעשיריות כדפי' ויש כאן טעות ב' ה'
 6 גדילוג אחד ובה העדפות טעה בין ג' פועמים או ה'
 7 או אם עדפות ט"ו או כ"ה טעה ג' פעמים או ה'
 8 פעמים בחשבון של חמש אבל אם עדפות על
 9 החמישיות אחת או ב' או ג' ש' שאין מגיעות
 10 לה' לא טעה כלום וכולם מתנה: ואי איניש
 11 תקיפא הוא. זה שנתנם לו אדם קשה הוא שאנו
 12 רגיל לגמול חסדים ולתת מתנת חוב: מאי. במה
 13 יתלה זה לעכבם ביה: אמר ליה. כיון דליבא
 14 למימר טעה בחשבון תלין למימר דלמא מיגול
 15 גזליה זה ימים רבים הוה לא דיע והשתא מלאו
 16 לבו להשיבו: דלא שקול וטרי ליה. לא נשא ותון
 17 עמו מעולם: ביה שילי' פירקין. כששלים לדיוש
 18 באתי ולא שמעתי תחילת דבריו: שמע' דקאמר
 19 קרי קרי. שמעתי דורש ומימר דלועין תמיד:
 20 ותיבא לך. לאחר זמן בני גמירא. אמה אמה
 21 איתנהו. אם יש לו בגנו גדולות בני אמה:
 22 ליתנהו. ועודן קטנות הן אסור: ולריות את
 23 בורתו. על שם שעשויות חלות חלות דבוקות
 24 מרופן אל דופן קרי ליה רדיה פרידיה פת
 25 מדובקת בתורה: מה שעני חולבות מכור לך. בכך
 26 וכך זון אם מעט אם רב יגיע: מותר. שהרי
 27 קיבל עליו הפסד ושכר הלכך אפי' ימצא יותר
 28 משוה הדמים אין כאן אגר נטר ליה דאי הוה
 29 בציר מדמים נמי הוה שקיל: אבל אמר לו כך
 30 וכך סאין. ואזיל גביה בשכר הקדמת המעות
 31 אסור: איבא דארמי. גבי קרי אמר רבא שפי'
 32 דמי והא תניא אסור. גבי גזיה חולבו' לאו מיניה
 33 קא רבו. חלב הבא לאחר זמן אינו גדל מכה
 34 חלב שהיה בבחמה בשעת מוכר דהבא כי שקיל
 35 להאי כוליה לגמרי אתי אחרינא: אבל הכא.
 36 הנוסך על הדלועים קטנים ונעשו גדולות: מיניה
 37 קריבו. מכה הקטנות בא והקטנות כבר היו בשעת
 38 מוכר ומדידה הוא דקא משבח ואזיל: כבי שקלי'
 39 ליה להאי. בוציאן וצירתי לא אתאי אחריתי
 40 ש"מ מגופיה קרבה אצביתא ותקרא. שיש בקד:
 41 אם תקפה. אם מהמזאת.

קרב

מדרגה הראשונה שבתשובה הוא עניין סוד מרע

ממאמר ליל ב' דהג הפסח, ה'תשכ"ה

האי קרוב לשכר ורחוק להפסד הוא. וא"ת תיקש ליה אמתי (למקם עב) דנצא השער פוסקין דהתם נמי אין הלוקח מפסיד כלום בתקופה יר"ל דשאני התם פיון דאין הפירות מבוררין ללוקח אין ניקר שיחא קרוב לשכר ורחוק להפסד ופוסק עמו על הגדיש (שם) ובריינתא דרבי אושעיא דקתני (לעיל ד' טו.) יש לו מותר איבא למימר דאם מתקלקל

קרוב לשכר. אם יקרא רחוק להפסד. אם תקפה לא מקבל עליה ותנאי בפירוק (ו' ע.) קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע דשקיל רבית דכיון דאינו מקבל עליו אחריות התקח נמוץ שאין זה מוכר ומעות הלואה הן אצלו וקרובת השכר מחמת רבית הוא: היג פיון דקביל עליה וזלא קרוב לזה ולזה הוא: א"ע שאמרו. בבבא קמא פרק שני (ו' כא.) אינו צריך להעלות לו שכר. ואוקמנא בחצר דלא קיימא לאגרא אכל האי נגרא שדר בה. עביד למיגר בית לדירתו דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר. חצר דקיימא לאגרא ונגרא דעביד למיגר. המלוה הוה שוכר אתרתי אם לא מצא זה דהוה ליה הוא נהנה ובעל חצר חסר דהא קיימא להכי שתיה משכרה לאתריה: אכל חצר דלא קיימא לאגרא. דהוה ליה זה לא חסר: ונגרא דלא עביד למיגר. דהוה ליה זה לא נהנה דכלאו הכי נמי לא הוה מיגר שיש לו אחרות: קא משמע לן. דמיתורא רביתא ויש ללמוד מכאן שאסור להלוות על בית ולדור בו אפילו בכיימא דתנן לא ישכור ממנו פחות ולא דמי למשכנתא של פרס (למקם ד' עב.) דהתם זימנן דלא שקיל ביה מדי ואפי' הכי מנבי ליה וקוה ליה קוזה את הפירות בכיימא על זה הספק אכל כאן זה נהנה תמיד ואין כאן ספק נמוץ שוכרה פחות: פאן דאמר להוה. ולא קצץ עמו על מנת לדור ואפילו הכי אסור: ב"ש הלויני. דקצץ לו דירת הבית בתורת רבית: אבל הלויני לא. ומתניתין בדקצץ ליה או בשעת מתן מעות או לאחר כן: תקיף עבדי דאינשי דמסיק בהו ווי. מחיק בעבדיהם של בעלי חובות שלו ובפסם לעשות מלאכות: הוהו פרישי. לחם מאכלו ודתינו ונו ביזים מלאכות: דארי עבדיה. כך שמו: דמרידי פו. ביזי. ליצן הוה ומרקי בחניות לשמותיו:

האי קרוב לשכר ורחוק להפסד הוא אמר ליה פיון דמקבל עליה וזלא קרוב לזה ולזה הוא: מתנאי המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו פחות מפני שהוא רבית: נכח אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן א"ע שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר מאי קמ"ל תנינא המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו פחות מפני שהוא רבית אי ממתני הוה אמונא הני מילי בחצר דקיימא לאגרא ונגרא דעביד למיגר אכל חצר דלא קיימא לאגרא ונגרא דלא עביד למיגר אימא לא קמ"ל איבא דאמרי אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן א"ע שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר הלויני ודור בחצרו צריך להעלות לו שכר מ"ד הלוהו כל שפון הלויני ומ"ד הלויני אכל הלוהו לא מ"ט פיון דמעיקרא לאו אדעתא דהכי אוזפיה לית לן בה רב יוסף בר חמא תקיף עבדי דאינשי דמסיק בהו וזוי ועביד בהו עבדיה אמר רבא ברביה מ"ט עביד מר הכי א"ל אגא ברב נחמן סבירא לי דאמר רב נחמן עבדא הוה פריסיה לא שוי א"ל אימור דאמר רב נחמן פגון דארי עבדיה דמרידי בי פובי עבדי אחרני מי אמר א"ל אגא בי הא דרב דניאל בר רב קמינא אמר רב סבירא לי דאמר התוקף עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור דיחא

לתת טעם אחר לדבריו דכשמלוה על הבית או על השדה שרי טפי בכיימא דהוי באילו השדה בידו בתורת מוכר כל אותו השנים כדאמרינן לעיל (ו' טו.) גבי משכנתא בלא בכיימא אנהו בתורת לביני אתו לבידי ומיהו בערכין (ו' לא.) דקאמר רבית נגזרה היא והתורה התירה משמע כפירוש הקונטרס דבבית לא שיקר תיחא ושום ספק מדיחשבי ליה רבית נגזרה דבשדה בלא בכיימא לא תיבדי לה לעיל אלא אבק רבית ולפירושו רבינו תם צ"ל דה"פ רבית נגזרה היא מדרבנן ולפי שהתורה התירה בהדיא לא רצו להעמיד שם חכמינו דברייהם ומתני' דקתני בעין רבית ואינה רבית יש לפרש אינה רבית אפילו מדרבנן וכן רבית שרי אפילו מדרבנן מ"מ סבר רבא דלית לן למימר שיתיר ר' יהודה צד אחד אפי' מדרבנן כל כמה דלא מפרש בהדיא ומה שדקדק רבינו תם מולא קתני המלוה את חבירו על חצרו מקבל דאיני' בשאל הלוהו על חצרו אין זה דיוק דבפרק השולח (גטין ד' לו.) ושם ד"ל אהא גבי הא דקתני המלוה את חבירו על המשכון אינו משמע פריך אלא מעתה הלוהו ודר בחצרו הכי נמי דלא משמע התם בעי למימר הלוהו על חצרו דאפילו הלוהו על חצרו משמע כדאמרינן לקמן (ו' טו.) האי משכנתא באתרא דמסלקי שביעית משמטתו ועוד דאי לא אהלוהו על חצרו פריך אמאי נקט חצר הוה ליה למיקט מטלטלין הלוהו ומשמש במשכנו הכי נמי דלא משמע אלא ודאי דמשכון דחצר אמשכון דמטלטלין פריך: אמר רב נחמן א"ע שאמרו כו. בפרק ביצה הריגל (ביק ד' כא.) גבי ההוא נגרא דנהה אקלקתא דיתמי דקאמר למיא קסבר רב נחמן הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר המ"ל אם כן קשיא דרב נחמן אדרב נחמן דהבא אלא לא קאי התם הכי ועוד דהבא מיירי בחצר דלא עביד למיגר דהוה לו לא נהנה וזה אינו חסר כדמסיק.

אכל חצר דלא קיימא לאגרא ונגרא דלא עביד למיגר אימא לא קא משמע לן. כהני לישנא קמא דאפילו הלוהו אסור קיימא לן כדמוכח רבא מיניה כסמוך ותשקא קשה דאדם שמלוה לחבירו וכי אסור לעשות לו שום טובה שבעולם לא מיעביא דברים שאין רגילות להשאיל חנם בגון בית או סוס וכיוצא בהן דאסור להשאיל למלוה אפילו הוא אוהבו כל כך דכלאו הכי הוה משאיל אלא אפילו דברים שרגיל להשאיל חנם לאתריהם שאין רגילות ליטול שכר מהם: יתא אסור דומיא דחצר דלא קיימא לאגרא ונגרא דלא עביד למיגר דמסיק דאסור יר"ל דדוקא בפרק דתריסא ואושא טובא אסר רבא כולי האי בגון לדור בחצרו ולתקוף עבדו אכל להשאיל כלי או סוס מותר פיון דכלאו הכי נמי הוה משאיל לו ודקא נמי דקטס במתני' חצרו ולא נקט ולא ישכיר את כליהו או בהמתו פחות ועוד יר"ל דדוקא לדור שלא מדעת חבירו אסור בכל ענין אפי' בחצר דלא קיימא לאגרא ונגרא דלא עביד למיגר דכיון שלא ברשות עושה נראה דעל המלוה סומך שבשביעית יסבלו הבעלים אכל מדעתו לא אסור אלא בדבר שלא היה עושה לזה למלוה בלא הלוהו דומיא דהקדמת שלום דסוף פרקין (ו' עה.) שאין אסור אלא באותו שלא היה רגיל מקודם לכן להקדים ובהכי איירי מתניתין כדמשמע הפשט דאיירי במלוה הדר מדעת לזה ולא אסור אלא בחצר דקיימא לאגרא וכן משמע מדקתני לא ישכור הימנו פחות ומשמע נמי דמתחילת דירתו שוכר הימנו מדעתו והא דקא מסיק קמ"ל לא בעי למימר קא משמע לן דמתניתין איירי אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא דמתני' לעולם איירי בדקיימא לאגרא פיון דמדעתו נכס:

דיחא

38 אִיבָא דְאָמְרִי, אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרַי יוֹסֵף בְּרַי מְנוּיָמִי אָמַר רַב נְחֻמֵּי, אֵף עַל פִּי
 39 שְׁאֵמְרוּ שְׂאֵדָם הָדָר בְּחֻצְרֵי חֲבִירוֹ שְׂלֵא מְדַעְתּוֹ בְּחֻצְרֵי שְׂאֵינָה עוֹמֶדֶת
 40 לְהַשְׁכְּרָה, אֵינּוּ צְרִיף לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָר מְשוּם שׁוּה נִהְנָה וְזֶה לֹא
 41 חֹסֵר, מִכֹּל מְקוֹם אִם אָמַר לוֹ בַעַל הַחֻצְרֵי מִתְחִילָה תְּלוּיָי מַעוֹת
 42 וְאֵינִי נוֹתֵן לָךְ רִשׁוֹת לְדוֹר בְּחֻצְרֵי, צְרִיף הַמְלוּה לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָר עַל
 43 מַה שְׁהוּא דָר בְּחֻצְרֵי, שְׂכִינָן שְׂקֻצָן לוֹ אֵת דִּירַת הַבַּיִת בַּשֶּׁכֶר
 44 הַהִלּוּאָה, הָרִי זֶו רִיבִית.
 45 מִפְרֶשֶׁת הַגְּמָרָא: מָאֵן דְאָמַר - לְפִי הַלְשׁוֹן הָרֵאשׁוֹנָה אָמַר רַב נְחֻמֵּי
 46 שְׂאֵפִילוּ אִם תְּלוּיָו מִתְחִילָה סֹתָם, וְלֹא קֻצֵץ שִׂידוֹר בְּחֻצְרֵי, אֶסוּר
 47 לוֹ לְדוֹר בְּחֻצְרֵי חֲנָם מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּרִיבִית, וְכָל שְׂכָן אִם מִתְחִילָה
 48 אָמַר הַלוּה תְּלוּיָי וְדוֹר בְּחֻצְרֵי, שְׂקֻצָן כֵּן בְּתוֹרַת רִיבִית אֶסוּר לוֹ
 49 לְדוֹר בַּה בְּלֹא שֶׁכֶר, וּמָאֵן דְאָמַר - אַבְל לְפִי הַלְשׁוֹן הַשְּׁנִיָה, אָמַר
 50 רַב נְחֻמֵּי רַק שְׂאֵם אָמַר הַלוּה תְּלוּיָי וְדוֹר בְּחֻצְרֵי, אֶסוּר לְמַלוּה
 51 לְדוֹר בְּחֻצְרֵי הַלוּה חֲנָם, כִּינָן שְׂקֻצָן לוֹ אֵת הַדִּירָה בְּתוֹרַת רִיבִית,
 52 אָבְל אִם מִתְחִילָה תְּלוּיָו סֹתָם, לֹא אֶסֶר רַב נְחֻמֵּי לְמַלוּה לְדוֹר אַחֵר
 53 כִּךְ בְּחֻצְרֵי הַלוּה חֲנָם, מָאֵי מְעָמָא, כִּינָן דְּמַעְיָקָרָא לֹא אֲדַעְתָּא דְּהָבִי
 54 אֲוִיפִיָה - שְׂמִתְחִילָה לֹא הַלוּהוּ עַל דַּעַת כֵּן, וְרַק אַחֵר כִּךְ הוּא דָר
 55 בְּחֻצְרֵי, לִית לָן בְּהָ - אֵין בְּכָךְ אִיסוּר, וְמַה שְׂאֵמְרוּ בְּמִשְׁנַה שְׂאֶסוּר
 56 לְדוֹר בְּחֻצְרֵי חֲנָם הוּא בְּאוּפֵן שְׂאוּמֵר שִׂידוֹר בְּחֻצְרֵי תְּמוּרַת
 57 הַהִלּוּאָה.
 58 מִסְפַּרַת הַגְּמָרָא: רַב יוֹסֵף בְּרַי חֲמָא אַבּוּי שֶׁל רַבָּא, תְּקִיף עֲבָדֵי
 59 דְאִמְרֵי דְמְסִיק בְּהוּ זִוּוּ - הִיָּה מְחֻזֵּק עַבְדֵיהֶם שֶׁל אַנְשִׁים שְׁהוּ
 60 חַיִּיבִים לוֹ מְמוֹן, בְּשַׁעָה שְׂלֵא הוּי צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְה
 61 לְבַעֲלֵיהֶם, וְעָבִיד בְּהוּ עֲבִידָתָא - וְהִיָּה כּוֹפֵה אוֹתָם לַעֲשׂוֹת עַבּוּרוֹ
 62 מְלֹאכְוֹת, וְהִיָּה נוֹתֵן לָהֶם מְזוּנּוֹת בְּיוֹם עַבְדוּתָם, אָמַר לִיָּה רַבָּא בְּרִיָּה
 63 מָאֵי מְעָמָא עָבִיד מֵרַבִּי - מְדוּעַ אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן הָרִי יֵשׁ בְּכָךְ חֲשֵׁשׁ
 64 רִיבִית, אָמַר לִיָּה רַב יוֹסֵף בְּרַי חֲמָא אַבּוּי, אָנָּא כְּרַב נְחֻמֵּי סְבִירָא לִי,
 65 דְאָמַר רַב נְחֻמֵּי, עָבְדָא נְהוּם בְּרִיָּסִיָּה לֹא שְׁוִי - עַבְדֵי אֵינּוּ שׁוּה אֵת
 66 לְחַם מְאֻכְלוֹ, וְאִם כֵּן כִּינָן שְׂאֵינִי מְאֻכְלוֹ אוֹתָם בְּיוֹם עַבְדוּתָם אֲצִלִּי
 67 נְמַצָּא שְׂשִׁילְמַתִּי אֵת תְּמוּרַת עַבְדוּתָם, וְלֹא הַפְסִיד בַּעַל הָעַבְדֵי
 68 כְּלוּם. אָמַר לִיָּה רַבָּא, אִימּוֹר דְאָמַר רַב נְחֻמֵּי כִּינָן דְּאִירֵי עָבְדִיָּה
 69 דְּמַרְקִיד בִּי בּוּבִי - לֹא אָמַר רַב נְחֻמֵּי שְׂאֵין הָעַבְדֵי שׁוּה אֵת לְחַם
 70 מְאֻכְלוֹ אִלֵּא לְגַבִּי עַבְדוֹ דְאִירֵי שְׁהִיָּה לִיצֵן הַמְרַקֵּד בְּחַנּוּוֹת
 71 לְשִׁתּוֹת יֵין, וְהוּא אֲכָן לֹא הִיָּה שׁוּה אֵפִילוֹ אֵת לְחַם מְאֻכְלוֹ, אַבְל
 72 לְגַבִּי עָבְדֵי אֲחֵרִינִי מִי אָמַר הָרִי וְדֹאֵי שְׂסֹתָם עַבְדִּים שׁוּים יוֹתֵר
 73 מִלְּחַם מְאֻכְלוֹם, וְאֵין מַה שְׂאֵתָה מְאֻכְלוֹם בְּיוֹם עַבְדוּתָם נְחַשְׁבֵּי
 74 תְּשִׁלוּם עַל עַבְדוּת אוֹתוֹ הַיּוֹם. אָמַר לִיָּה רַב יוֹסֵף בְּרַי חֲמָא, אֵף עַל
 75 פִּי כֵּן אֵין אִיסוּר בְּדַבֵּר מְשׁוּם שְׂאָנָא בִּי הָא דְרַב דְּנִיָּאֵל בְּרַב קְמִיָּנָא
 76 אָמַר רַב סְבִירָא לִי דְאָמַר שְׂאֵדָם תְּתוּקָה - תּוֹפֵס בְּכַח אֵת עָבְדוֹ שְׂל
 77 תְּבִירוֹ, וְעָשָׂה בּוּ - וְהִכְרִיחוֹ לַעֲשׂוֹת עַבּוּרוֹ מְלֹאכְה, שְׂמּוֹר מְשִׁלְּם
 78 לְבַעַל הָעַבְדֵי אֵת דְּמִי מְלֹאכְוֹת, אִם לֹא בִיטְלוֹ בְּכָךְ מִמְלֹאכְוֹת שֶׁל
 79 אַדּוּנִיָּו,

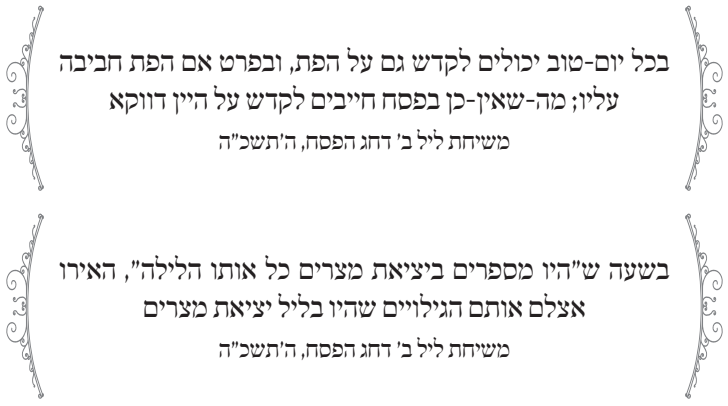
1 כִּינָן שְׂאֵם יִתְקַלְקַל הִינָן וְיַעֲשֶׂה חוֹמֵץ יִהְיֶה הַהַפְסַד שֶׁל הַמוּכָר וְלֹא
 2 שֶׁל הַלוֹקַח, נְמַצָּא שְׂהָאֵי - הַלוֹקַח קְרוֹב לְשְׂכָר - אִם יִתִּיקֵר הִינָן,
 3 וְרַחוּק לְהַפְסֵד הוּא, שְׂאֵם יִחְמִיץ לֹא יִפְסִיד, וְשִׁנּוּי לְקַמֵּן (ע).
 4 שְׂאֶסוּר לְתַת מַעוֹת עַבּוּר סוֹחֵרָה בְּאוּפֵן שְׁהוּא קְרוֹב לְשֶׁכֶר וְרַחוּק
 5 מִהַפְסֵד, מִפְּנֵי שְׁהוּא אֲבָק רִיבִית, וְהַעוֹשֶׂה כֵּן הָרִי הוּא רִשְׁעֵי, וּמְדוּעַ
 6 הַתִּיר אֲבִי לַעֲשׂוֹת כֵּן. אָמַר לִיָּה אַבּוּי, אֵין זֶה נְחַשְׁבֵּי רַחוּק מִהַפְסֵד,
 7 אִלֵּא כִּינָן דְּמִקְבֵּל עֲלֵיהֶם הַלוֹקַח וּלְאֵ - שְׂאֵם יוֹזֵל הִינָן יִהְיֶה הַהַפְסַד
 8 עַל הַלוֹקַח וְלֹא עַל הַמוּכָר, קְרוֹב לְאֵ וְלְאֵ הוּא - נְמַצָּא שְׁהוּא
 9 קְרוֹב בֵּין לְשֶׁכֶר וּבֵין לְהַפְסֵד, וְאֵין כֵּאֵן אֲבָק רִיבִית:

מִשְׁנָה

10 הַמְלוּה אֵת חֲבִירוֹ - אָדָם שֶׁהַלוּה מַעוֹת לְחֲבִירוֹ, לֹא יְדוֹר הַמְלוּה
 11 בְּחֻצְרֵי שֶׁל הַלוּה בְּחֲנָם, וְאֵף לֹא יִשְׂכּוּר מְמַנּוּ אֵת חֻצְרֵי, בְּפִתּוֹת
 12 מְדַמִּי הַשְׂכִּירוֹת הַרְגִּילִים, מְמַנֵּי שְׂדוּאֵי מַה שְׂמַנִּיָּה הַלוּה לְמַלוּה
 13 לְדוֹר בּוּ בְּחֲנָם, אוֹ לְשִׁלְּם פְּחוֹת בְּדַמִּי הַשְׂכִּירוֹת הוּא תְּמוּרַת
 14 הַהִלּוּאָה שְׁהַלוּהוּ, וְהוּא רִבִּית:

גְּמָרָא

15 אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרַי מְנוּיָמִי אָמַר רַב נְחֻמֵּי, אֵף עַל פִּי שְׂאֵמְרוּ שְׂאֵדָם
 16 הָדָר בְּחֻצְרֵי חֲבִירוֹ שְׂאֵינָה עוֹמֶדֶת לְהַשְׁכְּרָה וְאֵין לְבַעַל הַדִּירָה שׁוּם
 17 הַפְסַד וְנֹזֵק מִמָּה שְׁהוּא דָר בּוּי שְׂלֵא מְדַעְתּוֹ - בְּלֹא רִשׁוֹתוֹ שֶׁל בַּעַל
 18 הַחֻצְרֵי, אֵינּוּ צְרִיף לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָר - אֵין בַּעַל הַחֻצְרֵי יִכּוֹל לְתַבּוּעַ
 19 מִמְּנוּ שֶׁכֶר עַל מַה שְׂכַבֵּר דָר בְּחֻצְרֵי, מִפְּנֵי שׁוּה נִהְנָה וְזֶה לֹא חֹסֵר.
 20 מִכֹּל מְקוֹם אִם מִתְחִילָה תְּלוּיָו מַעוֹת, וְאַחֵר כִּךְ דָר הַמְלוּה בְּחֻצְרֵי
 21 שֶׁל הַלוּה, צְרִיף הַמְלוּה לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָר כַּדִּי שְׂלֹא יִירָאָה כְּרִיבִית.
 22 שׁוֹאֵלַת הַגְּמָרָא: מָאֵי קָא מְשַׁמְעֵן לָן - מַה חִידֵשׁ בּוּזָה רַב נְחֻמֵּי, הָרִי
 23 תְּנִינָא - שְׁנִינּוּ כְּבַר דִּין זֶה בְּמִשְׁנַה שְׁהַמְלוּה אֵת חֲבִירוֹ לֹא יְדוֹר
 24 בְּחֻצְרֵי חֲנָם, וְלֹא יִשְׂכּוּר מְמַנּוּ בְּפִתּוֹת מְפִנִי שְׁהוּא רִבִּית.
 25 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לוֹלֵא דְבַרִּי רַב נְחֻמֵּי לֹא הִינּוּ יִכּוֹלִים לְלַמּוּד דִּין
 26 זֶה מִהַמְשַׁנָּה, מְשׁוּם שְׂאֵי מְמַתְנִינָן הִנּוּ אֲמִינָא הֵנִי מִיָּלִי - שְׂדִין
 27 הַמְשַׁנָּה אֲמוּר דּוּקָא בְּחֻצְרֵי דְקִינָא לְאִנְרָא - בְּחֻצְרֵי עוֹמֶדֶת
 28 לְהַשְׁכְּרָה, וְנִבְרָא דְעָבִיד לְמִינֵי וְאָדָם הַעֲשׂוּי לְשֶׁכֶר וְשְׂאֵם לֹא
 29 הִיתָה לוֹ אֲפִשְׁרוֹת לְדוֹר בְּחֻצְרֵי זֶו הִיָּה צְרִיף לְשֶׁכֶר לוֹ חֻצְרֵי
 30 אַחֲרָתָן, שְׁהָרִי זֶה נִהְנָה וְזֶה חֹסֵר, וּבּוּדָאֵי חַיִּיב לְשִׁלְּם לוֹ דְּמִי
 31 שְׂכִירוֹת, וְלִפְיָךְ אִם אֵינּוּ מְשִׁלְּם לוֹ הָרִי זֶה רִיבִית. אָבְל בְּאוּפֵן שֶׁל
 32 חֻצְרֵי דְלֵא קִינָא לְאִנְרָא - שְׂאֵינָה עוֹמֶדֶת לְהַשְׁכְּרָה, וְנִבְרָא דְלֵא
 33 עָבִיד לְמִינֵי - וְאָדָם שְׂאֵינּוּ עֲשׂוּי לְשֶׁכֶר, שׁוּה לֹא נִהְנָה וְזֶה לֹא
 34 חֹסֵר, וְלִכֹּל הַדְּעוֹת אֵינּוּ יִכּוֹל לְתַבּוּעַ מִמְּנוּ דְמִי שְׂכִירוֹת, אֲמִינָא לֹא
 35 - יֵשׁ לוֹמֵר שְׂאֵין אִיסוּר לְדוֹר בְּחֻצְרֵי חֲנָם אֵפִילוֹ אִם הַלוּהוּ, שְׂאֵין
 36 זֶה נִרְאָה כְּרִיבִית, קָא מְשַׁמְעֵן לָן שְׂאֵף עַל פִּי כֵּן כִּינָן שְׁהַלוּהוּ הָרִי
 37 זֶה נִרְאָה כְּרִיבִית וְאֶסוּר לְדוֹר בְּחֻצְרֵי.

56 בעשרה זוז, וְאִמְרֵיהּ נְהִלִּיהּ בְּתַרְיֵסָּר - והשכירו למלוה תמורת
57 שנים עשר זוז של הריבית, כלומר שהסכים המלוה לשכור את
58 החצר ביוקר, ובכך שלא ישלם המלוה את השכירות, ייחשב
59 שקיבל את דמי הריבית שהלוה חייב לו. כִּי מְסַקֵּינָּן מִיָּגִיה -
60 כשמוציאים הדיינים את דמי הריבית מן המלוה להחזירם ללוה,
61 תְּרִיִסָּר מְסַקֵּינָּן מִיָּגִיה - מוציאים ממנו שנים עשר זוז, ואינו יכול
62 לומר שלא קיבל אלא עשרה זוז שהם דמי שכירות החצר. מקשה
63 הגמרא: אָמַר לִיה רַב אֶהָא מְדַפְתִּי לְרַבִּינָא, וְלִמָּא לִיה - מדוע לא
64 יאמר המלוה ללוה, כִּי אֶנְרָא הָכִי - מה שהסכמתי לשכור את
65 החצר ביוקר, תמורת שנים עשר זוז, לא היה אלא משום דְּהָהוּ קָא
66 מְשַׁתְּרִישִׁי לִי - שהגיעו לי מעות אלו בריוח ותמורת הריבית, אבל
67 הַשְּׂתָא דְלָא מְשַׁתְּרִישִׁי לִי - שאין אלו מעות מגיעים לי בריוח,
68 ונמצא שאני משלם את דמי השכירות מכסי, איני מוכן לשכור
69 את החצר ביוקר, אלא בְּרַבְרָא פּוֹלִי עֲלִמָּא הוּא דְאֶנְרָא - אין רצוני
70 לשכור אלא במחיר ששוכרים הכל, דהיינו בעשרה זוז. מתרצת
71 הגמרא: אין טענתו מתקבלת, מְשׁוּם דְאָמַר לִיה - שיכול הלוה
72 להשיב למלוה ולומר לו, כְּבָרְתָּ וְקִבַּלְתָּ - כיון שכבר הסכמת
73 לשכור ביוקר, אינך יכול לחזור בך, ואף על פי שהטעם שהסכמת
74 לכך אינו קיים:

משנה

75 מְרַבֵּין עַל הַשְּׂכָר - מותר להוסיף על דמי השכירות בשכר המתנת
76 המעות, וְאִין מְרַבֵּין עַל הַשְּׂכָר - אבל אסור להוסיף על דמי
77 המכירה בשכר המתנת המעות.
78 מפרשת המשנה: בְּצִדָּה הַשְּׂכִיר לֹא אֶת הַצֵּדָה וְאָמַר לוֹ, אִם מְעַכְשָׁיו
79 אֶתָּה נוֹתֵן לִי - אם אתה משלם לי מראש את כל דמי השכירות
80 לשנה, הֲרִי הוּא לָךְ - הרי אני משכיר לך את החצר כְּעֶשֶׂר סָלְעִים
81 לְשָׁנָה, וְאִם אֵינְךָ מְשַׁלֵּם לִי מֵרֵאשִׁי אֵלָּא שָׁל כֹּל הַחֹדֶשׁ תְּשַׁלֵּם לִי
82 בְּאוֹתוֹ הַחֹדֶשׁ, הֲרִי אֲנִי מְשַׁכֵּיר לָךְ אֶת הַחֹדֶשׁ בְּסָלְעַת לְחֹדֶשׁ, והם
83 שנים עשר סלעים לשנה, נמצא שהרבה לו את דמי השכירות
84 בשכר המתנת המעות, ואף על פי כן מוֹתֵר, ובגמרא יבואר טעם
85 הדבר. אבל אִם מְכַר לֹא אֶת שְׂדֵהוּ וְאָמַר לוֹ, אִם מְעַכְשָׁיו אֶתָּה נוֹתֵן
86 לִי אֶת כֹּל דְּמֵי הַשְּׂדֵה, הֲרִי הוּא לְשָׁךְ - אני מוכר לך את השדה
87 בְּאֶלְפָּה זוּז, אבל אִם לְגוֹרֵן - אם רצונך לדחות את התשלום עד לזמן
88 הגורן שאז תמכור תבואתך ויהיה לך מומן לשלם לי, אני מוכר לך
89 את השדה בְּעֶשֶׂר עֶשְׂרֵי מָנָה שֶׁהֵם אֶלֶף וּמֵאֵתַיִם זוּז, ונמצא שהרבה
90 לו את דמי השדה בשכר המתנת המעות, הרי זה אֶסוּר מְשׁוּם
91 שהוא כריבית:

גמרא

92 מקשה הגמרא: מָאִי שְׂנָא רִישָׁא וּמָאִי שְׂנָא סִיפָא - מה החילוק בין
93 הרישא, לענין שכירות, שהתירה המשנה להוסיף על דמי
94 השכירות בשכר המתנת המעות, לבין הסיפא לענין מכירה,
95 שאסור להוסיף על דמי המכר בשכר המתנת המעות. מתרצת
96 הגמרא: נָפְהּ וְרַב יוֹסֵף דְאָמַר תְּרַוּיְהוּ, שְׂכִירוֹת אֵינָה מְשַׁתְּלָמַת
97 אֶלָּא בְּסוּף - מן הדין אין חייב על השוכר לשלם תמורת השכירות
98 עד סוף זמן השכירות, וְאִם כֵּן הָאִי - זה שאמר שאם ישלם בכל
99 חודש הרי הוא משכיר לו את החצר בסלע לחודש, בִּינָן דְלָא מָמַא
100 זְמַנָּה לְמִינָבָא - כיון שבאמת עדיין לא הגיע זמנו לגבות את
101 השכירות, וּמֵן הַדִּין אֵין צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ אֵלָּא בְּסוּף כֹּל הַחֹדֶשׁ,
102 נמצא שמה שקבע עמו מזמן זה, לֹא אֶנְרָא נִסְר לִיה - אינו בשכר
103 המתנת המעות, אלא מְשׁוּמוֹ הוּא דְהָכִי שְׂנוּיָא - אכן זהו מחיר
104 השכירות האמתית, וְהָאִי דְקָאָמַר לִיה - ומה שאמר לו שאם

1 וטעם הדבר, משום שאמדו את דעת בעל העבד, שכיון שאין לו
2 כעת עבודה עבור העבד, דְּנִיחָא לִיה שיעשה העבד מלאכה עבור
3 אחרים, כִּדִּי דְלָא נְתַרִיָּה עֲבָדִיהּ - שלא יתרגל העבד להיות בטל
4 ויתעצל. אָמַר לִיה רַבא, אֲמַנְם סַתְם אֲדָם שְׁעוּשָׁה מְלָאכָה בְּעַבְדוֹ
5 וזו חבירו פטור כדברי רב, אולם הֲנִי מִלִּי הֵיכָא דְלָא מְסַיֵּק בֵּיה
6 וְאִין דְּוֹקָא כְּשֵׁאִין בְּעַל הַעֲבֵד חַיִּיב לוֹ מִמּוֹן, ואין כאן חשש
7 ריבית, אבל מִרְּבִינָן דְּמְסַיֵּק בְּהוּ זוּזִי - כיון שאתה נושה בהם ממון,
8 הרי ההשתמשות בעבד בלא שכר מִיָּגִיה כְּרִבִּית, ודומה למה דְאָמַר
9 רַב יוֹסֵף פֶּר מִיָּגִיוּמִי אָמַר רַב נְחֵמָן, שֵׁאֵף עַל פִּי שְׂאֵמְרוּ הָרַד בְּהַצֵּר
10 הַכִּירוּ שְׂאִינָה עוֹמֵדָתָה לְהַשְׁכֵּרָה שְׂלָא מְדַעְתּוּ, אֵינּוּ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ
11 שְׂכָר מְשׁוּם שׂוּדָה נִהְיָה וְזֶה לֹא חֶסֶד, מִכֵּל מַקּוּם אִם הָלוּהוּ וְאַחַר כֵּךְ
12 דָּר בְּהַצִּירוֹ שֶׁל הַלוֹה, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָר וְאִם אֵינּוּ מַעֲלָה לוֹ
13 שְׂכָר נִרְאָה כְּרִיבִית, והוא הדין כאן שאף על פי שסתם התוקף
14 עבדו של חבירו ועושה בו מלאכה פטור, מכל מקום אם הלוהו אם הלוהו
15 ואחר כך תקף את עבדו, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָר, שאם לא כן הרי
16 זה נראה כריבית. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף בְּרַחֲמָא, צוּדָק אַתָּה, וְהָרַדִּי כִּי
17 - אני חוזר בי ולא אעשה כן יותר.

18 אָמַר אֲבִי, הָאִי מָאן דְּמְסַיֵּק (זוּזִי) [וְזוּזִי] דְרִיבִיתָא בְּתַרְיֵסָּר - מלוה
19 הנושה זוז של ריבית בלוה ושעבר על איסור ריבית, והלוה לו
20 מעות על מנת שיתן ריבית בשווי זוזו, וְקָא אֲזִילִי הָפִי אֲרַבְעָה זְרוּזִי
21 בְּזוּזָא בְּשׂוּקָא - והיה מחיר החיטים בשוק, ארבעה סאים בזה, וְיָחִיד
22 לִיה אִיהוּ חֲמִשָּׁה - אך הלוה נתן למלוה תמורת הזוז של הריבית
23 חמשה סאים של חיטים. כִּי מְסַקֵּינָּן מִיָּגִיה - כשמוציאים הדיינים
24 את הריבית מן המלוה כדי להחזירם ללוה, אֲרַבְעָה מְסַקֵּינָּן מִיָּגִיה
25 - לא יוציאו ממנו אלא ארבעה סאים של חיטים, שכיון שלא
26 היתה הריבית הקצוצה אלא זוז, נמצא שרק ארבעה סאים והשונים
27 זוזו, נתן לו בתורת ריבית, אבל אֲיִדָּךְ - הסאה החמישית לא נתן לו
28 משום קציצתו, אלא כיון שהסכים לקבל חיטים ולא מעות, אֲזוּזִילִי
29 הוּא דְקָא מוּזִיל גְּבִיה - מכר לו את החיטים בזול, ונתן לו חמשה
30 סאים תמורת הזוז האחד שהיה חייב לו, ולפיכך די לו להחזיר רק
31 ארבעה סאים שהם שוויה של הריבית הקצוצה.

32 דְּבָא אָמַר, אף על פי שמן הדין לא היה צריך להחזיר אלא ארבעה
33 סאים, מכל מקום חֲמִשָּׁה מְסַקֵּינָּן מִיָּגִיה - יש להוציא ממנו את כל
34 חמשת הסאים, משום דְּמְעַיְקָא בְּתוֹרַת רִיבִיתָא אֶתָּא לִיָּה -
35 שמתחילה באו כל החיטים לידו בתורת ריבית קצוצה ושאלם לא
36 היה נוטל רבית לא היה מקבל כלום, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַחזִיר אֶת כֹּל
37 חמשת הסאים כדי שלא יינהג מן האיסור כלל.

38 וְאָמַר אֲבִי, הָאִי מָאן דְּמְסַיֵּק אֲרַבְעָה זוּזִי דְרִיבִיתָא בְּתַרְיֵסָּר - אדם
39 הנושה בחבירו ארבעה זוזים של ריבית, וְיָחִיד לִיה גְּלִימָא גְּגוּיְהוּ
40 - ונתן לו הלוה תמורתם בגד חשוב השווה ארבעה זוזים. כִּי
41 מְסַקֵּינָּן מִיָּגִיה - כשמוציאים הדיינים את דמי הריבית מן המלוה,
42 אֲרַבְעָה מְסַקֵּינָּן מִיָּגִיה - מוציאים ממנו ארבעה זוזים, אבל גְּלִימָא
43 לֹא מְסַקֵּינָּן מִיָּגִיה - אינם יכולים להוציא ממנו את הבגד, שהרי לא
44 היתה קציצת הריבית אלא על מעות, ולא על גלימא, ומה שנתן
45 הלוה למלוה את הגלימא, נחשב כמקח חדש שקנה ממנו עתה את
46 הגלימא תמורת החוב של ארבעת הזוזים שהיה חייב לו, ומקח זה
47 אינו בטל.

48 דְּבָא אָמַר, גְּלִימָא מְסַקֵּינָּן מִיָּגִיה - מוציאים ממנו את הגלימא
49 ומחזירים ללוה. מפרשת הגמרא: מָאִי מְעַמָּא, כִּי הֵיכִי דְלָא לִימְרוּ
50 - כדי שלא יאמרו הבריות, גְּלִימָא דְמְכַפֵּי וְקָא - הבגד שפלוני
51 לובש ועומד עמו, גְּלִימָא דְרִיבִיתָא הוּא - הוא בגד של ריבית,
52 ויבואו ללול באיסור רבית.

53 אָמַר רַבָּא, הָאִי מָאן דְּמְסַיֵּק תְּרִיִסָּר זוּזִי דְרִיבִיתָא בְּתַרְיֵסָּר - אדם
54 שהיה נושה בחבירו שנים עשר זוזים של ריבית, וְאֶנְרָא לִיה -
55 והשכיר לו הלוה חֲצַר דְמַתְרָא בְּעֶשְׂרָה - שמושכרת בדרך כלל

1 **נִיחָא** ליה דלא נסתרי עבדיה. פי בערוך לשון סתירה וקלוקל וא"ת בלאו האי טעמא נמי
2 פטור דהא חנן (ב"ק ד' צ"ג) גזל עבדים והוקינו משלם כשעת הגזילה אבל שכר
3 פעולתם לא משלם ויש לומר דיש לחלק בין נחת ארעאת דגולגולתא לנחת ארעאת
4 דמלאכה כדמפלגי התם גבי החוקף ספיקתו של חבירו ועשה בה מלאכה: **שְׂכִירֹת**
5 אינה משתלמת אלא בסוף. אפילו למד בהגוזל
6 קמא (ב"ק ד' צ"ג). ושם ד"ה ואב"א ובהקדוש מקדש
7 (קדושין ד' מה. ושם ד"ה רביע) דנשנה לשכירות
8 מתחילה ועד סוף מודה דאינה משתלמת אלא
9 לבסוף בדולחיה קבא מפקלא ואפי' למד אינה
10 אלא לבסוף מודה דמקל: יכול לחזור בו ואפילו
11 בחצי היום וכשהוא חוזר דרי הוא סוף שאנו
12 רוצה לעשות מלאכה יותר ולא נפק מינה
13 מהדיא פלוגתא אלא לענין קדושין דאי ישנה
14 מתחילה ועד סוף חשיבא מלח ואין מקדש בה
15 ונפקא מינה נמי להדיא דפ"ק דמסכת ע"ז (ר"י יט:
16 ושם ד"ה אלא) הגיע לכיפה שמעמידין בה ע"ז
17 אסור לזנותה וקאמר בתרתיא אם גנה שפרו
18 מותר ומפרש טעמא משום דנשנה לשכירות
19 מתחילה ועד סוף ואימת מיתרס במכוש אחרון
20 מכוש אחרון ליה בה שנה פרקוהו
שְׂכִירֹת של שנה זו אינה משתלמת אלא
22 בשנה האחרת. ואם תאמר דבפ"ב
23 דבכורות (ר"ד ג"ג) דרשין דאין תורמין מן הקדש
24 על הלשן משום דכתיב שנה שנה דמשמע אותה
25 שנה עצמה וי"ל דהתם כתיב שנה בלא ב' והקא
26 דרשין מכתובי שנה בשנה בב' דמשמע בשנה
27 האחרת ואם תאמר דבעד פקד ע"ז כה: כה
28 ושם ד"ה שנה) גבי בכור תאכלנה שנה בשנה איהו
29 היא שנה הנכנסת בחבירתה היו אמרו זו שנה
30 של בכור דלא מניין לשנת עולם שאם נולד
31 בכסליו שנת עולם מסיימת בחשיו יאכל עד
32 כסליו והשתא ה"ל למדרש שלא יתא אכיל עד
33 שנה אחרת ולא בחוף שנתו וי"ל משום דמובח
34 קרא דנאכל בחוף שנתו דכתיב (שמות כ"ב) ביום
35 השמיני תלנו
נִקְיָא להו שוקא. דאי לאו הכי הוה אסור אע"פ
37 שאריותיה הדרך הנה עד רב קמא שהרי
38 הוה טורחין לו להביא שחרות ולמכרה בכשר
39 הלאותו אבל השתא דנקטי להו שוקא אף בחחרון
40 הוה בשביל טורחין ושרי:
41 והלכתא

1 **דלא נסתרי עבדיה.** שלא ירגיל להיות בטל ויתעצל נסתרי הקיטו משמשת כדרך
2 המתפעלים בחיבת שיון וסמך כאשר יתפעל שר ויאמר תשתרר שהתירו מתמצעת
3 להפסיק אותיות השורש ובאשר יאמר בגיורת סף הסתופף מגירת שח השתוחח וכן
4 בלשון גמרא משתרי מיתממי אשתתי: **כי מפקין מיניה.** הרבית שלקח כדברי
5 אלעזר דאמר רבית קצועה יוצאה בדינים
6 דקיטאן לן פותיה לקמן (עמוד ב'): **גְּלִימָא** לא
7 **מפקין מיניה.** מקחו קיים וקציעת הרבית יחזור
8 לכעליה ולימא ליה כי **אנרא אנא.** כששכרתיה
9 אני בדמים יקרים הללו דנתן קא משתרי לי.
10 בריוח היתה בזה אלי: **מתני'** מרבין על
11 השקר. בשכר המתנת מעות השכירות ואין
12 מרבין על השכר. בשכר המתנת המקח ובגמרא
13 מפרש טעמא: **ואם של חדש בחודש.** ואם נתן
14 לי שכר כל חדש בחודש שלא תקדים לי שכר
15 כל השנה יחד נתן לי סלע בחודש: **ואם לגזרין.**
16 ואם אמתיך לך עד הגזרן שתמכור מתבואתך
17 ונתן לי מעותי: **גמ'** שכירות אינה משתלמת
18 אלא לבסוף. מן הדין אלא לבסוף. לסוף היום
19 הלקר כי שקל מיניה סלע בחודש יהוה להו
20 שנים עשר סלעים אין זה שכר המתנת מעות
21 שהרי לא נתחייב לו לשלם שכירות עד סוף
22 החודש והאי דאמר ליה אם מעכשיו נתן לי הרי
23 היא לך בעשר סלעים אי הנה מקדים ליה הוא
24 מחיל ליה מדמי השכירות ומגור ליה בפתוח
25 משויה אבל סיפא גבי מכר משמשך המקח דינו
26 היתא למעוה וכי אמר ליה אם מעכשיו נתן הרי
27 היא לך באלף הן הן דמיה וכי מטפי עליו
28 לגזרין שכר המתנת מעות הוא: דקו בה. דחפשו
29 אתריה עד שקצאוה גמ' מקרא לסמוך בהא
30 מילתא דתשלומי שכירות לבסוף: **טרשא שרי.**
31 למכור שחרה בהמתנה ביתר מדמיה וכלכל
32 שלא יקרה לו אם מעכשיו הרי הוא לך בפתוח
33 אלא ימכור סתם בכך וכך ליום פלוני: קין ליה.
34 אם מעכשיו הרי הוא לך בפתוח דבתריא פריש
35 ליה דשכר המתנה הוא נוטל: **טרשא ידי שרי.**
36 עושה שכר המרים היה מוכר לו בזמן הזול
37 בתשרי כשער של ניסן וממתין לו עד ניסן:
38 **שכראי לא פסיד.** אינו מתקלקל והיינו יכול
39 להציעו עד ניסן: **וזוין לא צריכנא.** שאני עושה
40 וזוין דחוק למכור כשער של עכשיו: **ול פתר**
41 **דידהו.** אחרי הלקוחות דאינהו ודאי אגר נטר
42 יקבו ליה למר דאילו הוה להו זוין הוה שביח
43 להו שכרא טובא כשער של עכשיו: **אמר רב**
44 **קמא טרשא ידי ודאי שרי.** מוכר פרקמטיא
45 היה מוכר במקום הזול כשער שהוא נמכר
46 במקום היוקר וממתין לזון וזון מעלן אותו
47 למקום היוקר והוא מקבל עליו אחריות דרך
48 בהליכה והלקוחות משתכרים בפרקמטיא
49 שלוקחין שם במעותיו ומביאין לבאן ואחריות
50 החורה עליהם וכיון דלא מקבלי עליוהו
51 אחריות לא תיקא מלוח גבייהו עד שהפרקמטיא
52 נמכרת וזון מקבלין המעות ואותן המעות נעשין
53 עליהם מלוח ואין כאן רבית: נקטי להו שוקא.
54 מכריון שלא יתא אדם רשאי למכור עד
55 שימכרוהו הם:
41 והלכתא

1 **דאמרי תרוניהו שכירות אינה משתלמת אלא בסוף** והאי כיון דלא מנא זמניה למינובא לאו
2 אגר נטר ליה משווא הוא דהכי שוויא והאי דקאמר ליה אם מעכשיו אתה נתן לי הרי הוא
3 לך בעשר סלעים לשנה אוזולי הוא דקא מוזיל גביה סיפא כיון דזבויני גינהו וזבועי למישקל
4 דמי מעכשיו הלכך אגר נטר ליה הוא ואסור אמר רבא דקו בה רבנן בהא מילתא ואוקמוה
5 אנרא כשכור שנה בשנה שכירות של שנה זו אינה משתלמת אלא בשנה אחרת: **ואם**
6 **לגזרין בשנים עשר מנה אסור:** אמר רב נחמן טרשא שרי איתיביה רמי בר חמא לרב נחמן
7 ואמרי לה רב עוקבא בר חמא לרב נחמן ואם לגזרין בשנים עשר מנה אסור א"ל התם קין
8 ליה הקא לא קין ליה אמר רב פפא טרשא ידי שרי מאי טעמא שכראי לא פסיד זוין לא
9 צריכנא אנא הוא דקא עבידנא מילתא גבי לוקח אמר ליה רב ששת בריה דרב אידי לרב
10 פפא מאי הוין מר דקא אוקת בתר דירך זיל בתר דידרה דאילו הוה להו זוין הוה שקלי פי
11 השתא השתא דלית להו זוין שקלי פיוקרא דלקמיה א"ל קמא טרשא ידי ודאי שרי מאי
12 טעמא ניחא להו דליקו ברשותי דכל היכא דקא אולי שבקי להו מכסא ונקוט להו שוקא
13 והלכתא

וְהִלְכְתָּא

1 קרב קמא. אורת דהלכתא נמי ברנ בשרשא מדקאמר לקמן (דף סה) לית
2 הלכתא פטרשא דפפונאי מכלל דבהנך הוי הלכתא והא דנקט הכא
3 הלכתא קרב קמא לא אהא לאשמועינן אלא לאפוקי דרב פפא והיינו טעמא דר"ג לא שרי
4 אלא שנתא קין אבל רב פפא ורב קמא איירו אפילו בקץ באו כשהשער קבוע דהיי בקץ ורב
5 פפא אשמועינן דרב נחמן קאי דשאני הכא דקין
6 לה ולא גיט' במילתא דרב פפא טרשא דירי
7 ודאי שרי דמשמע לישנא דודאי דיותר שרי
8 מדרב נחמן אלא גרסין טרשא דירי שרי ואי גרס
9 ליה איכא למימר לדבסר דרב פפא דלא אדיל
10 בתר לוקח שרי טפי אבל לפי האמת דרב נחמן
11 שריא ודרב פפא אסור וכן פסק רב האי גאון
12 בשער מ"ב דהלכתא פטרשא דרב נחמן אך
13 פירש טרשא דר"ג בע"א ממה שאנו מפרשים:
14 רב הונא אמר מוכר אוכל פירות כו'. ולא רצו
15 לפרש לוקח אוכל פירות ורבא דאמר ליה
16 ארעא קניה לך מי מעבשוי וזו ליהי הלואה גבר
17 בדבסמוך דאמונ' קימי דקטני הבא מעות וטול
18 את שלך ומשמע להו וטול את שלך וזכי את שלך
19 והני מקנהו דעי' הבאת מעות קני מעתה או
20 למפרע ולא משמע להו טול את שלך שכבר קנית
21 אלא שבתור משכון נשאר בידו:

לֹא

22 המוכרם אלא לו בדמים הללו אסור. מה
23 פירש בקונטרס פסק לו דמים מועטין להוסיף על
24 מעות הללו להעמידה בידו אם בא למוכרה משום
25 דלאו אורחא דמילתא הוא שיהיה לו לגמר
26 בדמי הלואה דלפיה יעשה פן יטוב לו שתהא
27 בתורת משכון שפיריה מתי שריצה ובחנם פירש פן
28 דבלאו תוספת דמים פוטק עמו להצמיחה בידו אם
29 בא למוכרה דכשיחזוק אותו מלך ממועתי ע"כ
30 יהא וקוק לפדותה או למוכרה וא"א אמאי אסרינן
31 והא והא תנן לקמן (ר' סה) הלזוהו על שרדו
32 וא"א אם אתה נותן לי מכאן ועד י' שנים דרי
33 היא שלי לגרי דרי היא שלו ומסתמא איירי בלוקח
34 בפחות משנהו וכן משמע בגמרא (לקמן סו)
35 דקאמר לאחר מתן מעות לא קנה אלא בגנז
36 מעותיו וי"ל דלמאי דמוקח לה מעבשוי א"ש
37 דלא הוי הלואה ואפילו למאן דמוקח לה בלא
38 מעבשוי מימ' התם הלזוהו היה יכול למוכר מן
39 השדה לאחר כנגד המלוה ולקוח לעצמו המותר
40 וכשהוא מניח לו בולה אינו עושה משום רבית
41 אלא מילתא בעלמא הוא דעבד (מלזוהו לגביה)
42 שמחלו לו בחנם:

לְכַשְׁתֵּרְהוּ

43 לי מעות החזירים לי אסור. ולא
44 פירש בהוהו ויהי ולא דמי למשכנתא
45 בלא נבייתא טעמא: מאן תנא. אמאי אסור ליה ליהוה אן
46 זה מלך אלא מוכר אבל משכנתא וכולים
47 לעולם לפדות או הוא או יורשיו אבל כאן נהי
48 דהוא יכול לפדות ויורשיו אין יכולין לפדות:
פוטומי

וְהִלְכְתָּא קרב קמא והלכתא פרבי אלעור והלכתא

1 **פרבי ינאי דאמר מה לי הן ומה לי דמיהו: מתני'**
2 **מכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים ואמר לו**
3 **אימתי שתירצה הבא מעות וטול את שלך אסור**
4 **הלוהו על שדרו ואמר לו אם אי אתה נותן לי מכאן**
5 **ועד שלש שנים הרי היא שלי הרי היא שלו וכך היה**
6 **ביתוס בן זוגין עושה ע"פ חכמים: גמ' מי אוכל**
7 **פירות רב הונא אמר מוכר אוכל פירות רב ענן אמר**
8 **משלשין את הפירות ולא פליגי הא דאמר לבי**
9 **מיייתת קני הא דאמר לבי מיייתת קני מעבשוי תני**
10 **רב ספרא ברבי דבי רבי חייה פעמים ששיניהם**
11 **מותרין פעמים ששיניהם אסורין ופעמים שהמוכר**
12 **מותר ולוקח אסור ופעמים שהלוקח מותר ומוכר**
13 **אסור עני רבא בתריה גפעמים ששיניהם מותרין**
14 **דאמר ליה קני כשיעור וזהו פעמים ששיניהם אסורין**
15 **דא"ל לבי מיייתת קני מעבשוי פעמים מוכר מותר**
16 **ולוקח אסור דאמר ליה לבי מיייתת קני ופעמים**
17 **שהלוקח מותר ומוכר אסור דאמר ליה קני מעבשוי**
18 **וזהו ליהוה הלואה גבד מאן תנא שניהם אסורין**
19 **אמר רב הונא ברביה דרב יהושע דלא פרבי יהודה**
20 **דאי רבי יהודה הא אמר צד אחד ברבית מותר:**

21 **משכן לו בית משכן לו שדה ואמר לו לכשתירצה**
22 **למוכרם לא המקרם אלא לי בדמים הללו אסור**
23 **בשיניהן מותר מאן תנא בדמים הללו אסור רב**
24 **הונא ברביה דרב יהושע דלא פרבי יהודה דאי רבי**
25 **יהודה האמר צד אחד ברבית מותר: חכבר לו בית**
26 **מכר לו שדה ואמר לו לכשיהיו לי מעות החזירים לי**
27 **אסור לכשיהיו לך מעות החזירים לך מותר: מאן**
28 **תנא אמר רב הונא ברביה דרב יהושע דלא פרבי**
29 **יהודה דאי רבי יהודה האמר צד אחד ברבית מותר**
30 **מאי שנא רישא וכו"ש סיפא אמר רבא (רישא דלא**
31 **א"ל מדעתיה) סיפא דא"ל מדעתיה: ההוא גברא**
32 **דובין ליה ארעא לחבריה שלא באחריות חייה דהוה**
33 **קא עציב אמר ליה אמאי עציבת אי טרפו לה מינך**
34 **מגבינא לך שופרא שבחא ופירי אמר אמומר**
35 פוטומי

36 **פוטומי**
37 **פוטומי**
38 **פוטומי**
39 **פוטומי**
40 **פוטומי**
41 **פוטומי**
42 **פוטומי**
43 **פוטומי**
44 **פוטומי**
45 **פוטומי**
46 **פוטומי**
47 **פוטומי**
48 **פוטומי**

49 **פוטומי**
50 **פוטומי**
51 **פוטומי**
52 **פוטומי**
53 **פוטומי**
54 **פוטומי**
55 **פוטומי**

56 **פוטומי**
57 **פוטומי**
58 **פוטומי**
59 **פוטומי**
60 **פוטומי**
61 **פוטומי**
62 **פוטומי**
63 **פוטומי**
64 **פוטומי**
65 **פוטומי**

66 **פוטומי**
67 **פוטומי**
68 **פוטומי**
69 **פוטומי**
70 **פוטומי**
71 **פוטומי**
72 **פוטומי**
73 **פוטומי**
74 **פוטומי**
75 **פוטומי**

76 **פוטומי**
77 **פוטומי**
78 **פוטומי**
79 **פוטומי**
80 **פוטומי**
81 **פוטומי**
82 **פוטומי**
83 **פוטומי**
84 **פוטומי**
85 **פוטומי**

86 **פוטומי**
87 **פוטומי**
88 **פוטומי**
89 **פוטומי**
90 **פוטומי**
91 **פוטומי**
92 **פוטומי**
93 **פוטומי**
94 **פוטומי**
95 **פוטומי**

כדי לכוון שהג הפסח יחול בחודש האביב, יש לנו "שנה מעוברת" כל
שנתיים-שלוש (דוגמת השנה הנוכחית) בה נוסף חודש שלם (אדר)
ממכתב י"א ניסן, ה'תשכ"ה

50 והתברר שהשדה שלו כבר מעתה, והלוקח אסור שמא לא יפרע
 51 את שאר דמי השדה, ונמצא שהשדה של המוכר, אלא מִשְׁלֵשִׁין
 52 אֶת הַפִּירוֹת - מניחים את הפירות ביד אדם שלישי עד שיתברר
 53 הדבר של מי השדה.
 54 מפרשת הגמרא: וְלֹא פְּלִיגי - רב הונא ורב ענן לא נחלקו, אלא כל
 55 אחד מהם דיבר על אופן שונה, הָא - דברי רב הונא שהמוכר
 56 מותר לאכול את הפירות, אמורים באופן דְּאָמַר המוכר ללוקח, לְבִי
 57 מִיִּיתִית - כשתביא את שאר דמי השדה, קְנִי - תקנה את השדה
 58 מאותה שעה ואילך, ונמצא שאף אם יפרע הלוקח את שאר דמי
 59 השדה לא יקנהו למפרע אלא מכאן ואילך, ונמצא שעתה השדה
 60 היא בודאי של המוכר, והפירות שלו מן הדין. וְהָא - דברי רב ענן
 61 אמורים באופן דְּאָמַר המוכר ללוקח לְבִי מִיִּיתִית - כשתביא את
 62 שאר דמי השדה, קְנִי מִעֲכָשְׁיוֹ - יתברר למפרע שכבר קנית השדה
 63 מעכשיו, ולפיכך אסור אף המוכר לאכול את הפירות, מפני שאם
 64 ישלם הלוקח את המותר לאחר זמן, נמצא שהמוכר אוכל את
 65 הפירות של הלוקח בשכר המתנת מעותיו ויש בזה ריבית.
 66 תְּנִי רַב סְפָרָא בְּרֵבִית דְּבִי רַבִּי חִיָּיא - שנה רב ספרא ברייתא, בפרק
 67 הריבית בתוספתא של רבי חייא, בנידון משנתנו שמכר אדם שדה
 68 לחבירו ונתן הלוקח מקצת מדמי השדה, ישנם ארבעה חילוקי
 69 דינים בענין אכילת הפירות במשך הזמן עד שישלם הלוקח את
 70 שאר דמי השדה. פְּעֻמִּים שְׂשֻׁנְהֶם - בין המוכר ובין הלוקח מוֹתְרִין
 71 לאכול את הפירות, ופְּעֻמִּים שְׂשֻׁנְהֶם אֲסוּרִין לאכול את הפירות
 72 מחשבו ריבית אלא צריכים להניח את הפירות ביד שלישי, ופְּעֻמִּים
 73 שְׂהַמּוּכַר מוֹתְרִין לאכול את הפירות, והלוקח אֲסוּר לאכול, ופְּעֻמִּים
 74 שְׂהַלּוֹקֵחַ מוֹתְרִין לאכול את הפירות, והמוכר אֲסוּר לאכול.
 75 עֵינֵי רַבָּא בְּרִיתֵיהּ - ענה רבא אחריו ופירש את דבריו, מה שאמרה
 76 הברייתא פְּעֻמִּים שְׂשֻׁנְהֶם מוֹתְרִין לאכול את הפירות, היינו באופן
 77 דְּאָמַר לִיהִי המוכר ללוקח, קְנִי בְּשִׁיעוּרֵי זֶזְזָה - קנה עתה חלק בשדה
 78 כשיעור המעות ששילמת כבר וכגון אם שילם חצי מדמי השדה,
 79 קנה חצי מן השדה, ונמצא שעתה שניהם שותפים בשדה ולפיכך
 80 מותרים שניהם לאכול את הפירות, כל אחד כפי חלקו בשדה. ומה
 81 שאמרה הברייתא פְּעֻמִּים שְׂשֻׁנְהֶם אֲסוּרִין לאכול את הפירות,
 82 היינו באופן דְּאָמַר לִיהִי המוכר ללוקח, לְבִי מִיִּיתִית - כשתביא את
 83 שאר דמי השדה, קְנִי מִעֲכָשְׁיוֹ - יתברר למפרע שכבר קנית את
 84 השדה מעכשיו, ולפיכך שניהם אסורים לאכול את הפירות,
 85 וכדברי רב ענן, שהרי יש ספק אם יקיים הלוקח את התנאי ונמצא
 86 שהשדה שלו, או שמא לא יקיים והשדה של הלוקח, וכל מי
 87 שיאכל את הפירות, אם אין השדה שלו נמצא שהוא אוכל בשכר
 88 המתנת מעותיו ויש בזה משום ריבית. ומה שאמרה הברייתא
 89 פְּעֻמִּים שְׂהַמּוּכַר מוֹתְרִין וְלּוֹקֵחַ אֲסוּר היינו באופן דְּאָמַר לִיהִי המוכר
 90 ללוקח, לְבִי מִיִּיתִית - כשתביא את שאר המעות, קְנִי את כל
 91 השדה משעה זו ואילך, ונמצא שעתה השדה היא ודאי של
 92 המוכר ולא של הלוקח, ולפיכך הפירות הם שלו. ומה שאמרה
 93 הברייתא פְּעֻמִּים שְׂהַלּוֹקֵחַ מוֹתְרִין וּמוֹכַר אֲסוּר היינו באופן דְּאָמַר לִיהִי
 94 המוכר ללוקח, קְנִי את השדה מִעֲכָשְׁיוֹ בכל אופן, וְזוֹאֵי - ושאר
 95 המעות שאתה חייב לי בעד השדה, לִיהִיו תְּלֻזָּה גִבְדָּה - יהיו
 96 הלואה אצלך, כלומר שאין כאן אלא חוב אבל אין קניית השדה
 97 תלויה בזה, ואם כן ודאי שהפירות של הלוקח, והמוכר אסור
 98 לאכול משום ריבית.
 99 מבררת הגמרא: מֵאַן תֵּנָא שְׂנִינְהֶם אֲסוּרִין - כדעת מי שנינו
 100 בברייתא שאם יש ספק אם הלוקח קנה כבר מעתה את השדה או
 101 לא, אסורים שניהם לאכול את הפירות, אף על פי שאין כאן אלא
 102 ספק ריבית. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻעַ, דִּין זֶה הוּא דְּלֹא בְּדַעַת
 103 רַבִּי יְהוּדָה, דְּאִי הִיתָה הַבְּרִיתָא סוֹבְרַת כְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה לֹא הִיתָה
 104 אוסרת זאת, דְּהָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כִּל מַקָּשׁ שְׁלֵפֵי הַתְּנָאִים שֶׁהִתְנִי

1 פוסקת הגמרא: וְהִלְכְתָּא בְּרַב הָמָא שְׂמוּתָא לְמוֹכַר בְּטָרְשָׁא כּוּז,
 2 שאין ההלואה חלה אלא כשמגיעים למקום היוקר, ומה שטורחים
 3 בהובלת הסחורה אינה ריבית משום שיש להם רווח מכך.
 4 עוד פוסקת הגמרא: וְהִלְכְתָּא בְּרַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁאֵמַר לְעִיל (סא):
 5 שריבית קצוצה יוצאת בדיינים, ולא כדעת רבי יוחנן שלאחר
 6 שכבר שילם הלוח את הריבית למלוה, אין הלוח יכול לתבוע את
 7 דמי הריבית מן המלוה. וְכֵן הִלְכְתָּא בְּרַבִּי יְנָאי, דְּאָמַר לְעִיל (סג).
 8 במי שנותן לחבירו מעות, ופוסק עמו לתת לו לאחר זמן את
 9 הפירות לפי השער של עכשיו ואפילו אם יוקירו בשעת הפרעון,
 10 שרשאי לתת תמורתם מעות או פירות אחרים בשווי הפירות
 11 שפסק עליהם בתחילה, משום שְׂמָה לִי הֵן - אם משלם את הפירות
 12 עצמם, וְיָמָּה לִי אם משלם את דְּמִיָּהֶן - מעות תמורתם, ושלא
 13 כדעת רב שצריך לפרוע ללוקח דווקא בפירות אלו שפסק עליהם
 14 עצמם:

משנה

15 מְכַר לֹו אֶת הַשְּׂדֵה, וְנָתַן לוֹ הַלּוֹקֵחַ לְמוֹכַר מְקַצָּת מִן הַדְּמִים שֶׁל
 16 הַשְּׂדֵה, וְאָמַר לוֹ הַמוֹכֵר לְלוֹקֵחַ, אִימְתִי שְׂתִרְצָה הָבָא אֶת מוֹתֵר
 17 הַמְּקַצָּת שֶׁאֵתָּה חַיִּיב לִי עַל הַשְּׂדֵה, וְיֹאמַר אֶת הַשְּׂדֵה שְׂלָךְ, כְּלוֹמַר
 18 הַשְּׂדֵה קְנוִיָה לְךָ מֵעַתָּה, וּבְלִבְד שֶׁתִּשְׁלַם אֶת מוֹתֵר הַמְּעוֹת שֶׁאֵתָּה
 19 חַיִּיב לִי עַל הַשְּׂדֵה, וְאִם תִּשְׁלַם תִּתְּבַסֵּל הַמְּכַרֵּה לְמַפְרַע
 20 וְאֲחֻזֵּר לְךָ אֶת הַמְּעוֹת שֶׁכָּבַר שִׁילַמְתָּ לִּי, אֲסוּר לְעִשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי
 21 שֶׁאִם יֵאָכַל הַמוֹכֵר אֶת הַפִּירוֹת, הִרִי אִם יֵבֵא הַלּוֹקֵחַ אֶת מוֹתֵר
 22 הַמְּעוֹת יִתְּבַרר שֶׁהִיתָה הַשְּׂדֵה שֶׁל הַלּוֹקֵחַ מִתְּחִילָה, וְאִבֵּל הַמוֹכֵר
 23 אֶת הַפִּירוֹת בְּדַמִּי הַמֵּתַנֵּת הַמְּעוֹת שֶׁל מוֹתֵר דְּמֵי הַשְּׂדֵה, וְהִרִי זֶה
 24 רִיבִית. וְאִם הַלּוֹקֵחַ יֵאָכַל אֶת הַפִּירוֹת, יֵשׁ לְחִשׁוֹב שֶׁמֵּא לְבִסּוֹף לֹא
 25 יִשְׁלַם אֶת מוֹתֵר דְּמֵי הַשְּׂדֵה, וְיֲחֻזֵּר הַמוֹכֵר לְלוֹקֵחַ אֶת הַדְּמִים
 26 שֶׁנָּתַן לוֹ, וְנִמְצָא שֶׁמֵּה שֶׁאִבֵּל הַלּוֹקֵחַ אֶת הַפִּירוֹת בִּמְשַׁךְ הַזְּמַן
 27 שֶׁבִּינְתֵינֵם, הִיָּה בְּשִׁכְר הַהֵלּוּאָה שֶׁנָּתַן לְמוֹכַר (וְשָׁרִי עֵתָה הַתְּבַרֵּר
 28 שֶׁמְקַצָּת הַדְּמִים שֶׁנָּתַן תְּמוֹרַת הַשְּׂדֵה, לֹא הִיוּ אֵלָּא הֵלּוּאָה, שֶׁהִרִי
 29 לֹא קָנָה אֶת הַשְּׂדֵה כְּלָל), אֵלָּא יֵשׁ לְהַנִּיחַ אֶת הַפִּירוֹת בְּיַד שְׁלִישׁ
 30 עַד שִׁתְּבַרֵּר אִם קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת הַשְּׂדֵה אוֹ לֹא, כְּמוֹ שִׁבּוּאֵר
 31 בְּגִמְרָא.

32 הַלְּוִיָּהּ עַל שְׂדֵהוּ - הלוח אדם לחבירו מעות, ומישכן הלוח למלוה
 33 את שדהו ששהו הרבה יותר מדמי ההלואה, וְאָמַר לוֹ הַמְּלוּה, אִם
 34 אִי אֵתָּה נּוֹתֵן לִי - פורע את חובך מִבְּאָן - מעכשיו וְעַד לְאַחַר שְׁלֹשׁ
 35 שָׁנִים, הִרִי הִיא - השדה שְׂלָךְ, דְּבִרְוֵי קִיּוּמִים, ואין בזה משום ריבית,
 36 ואם עברו שלש שנים ולא פרע הלוח את חובו, הִרִי הִיא - השדה
 37 שְׂלָךְ, ואף על פי שהשדה שוה יותר מדמי ההלואה, מפני שנחשב
 38 כאילו דמי ההלואה היו דמי קניית השדה, ונמצא שמתחילה קנה
 39 המלוה את השדה בכול, ואין זו הלואה בריבית. וְכֵן הִיָּה אִם
 40 שֶׁשֶׁמוּ בְּתָוִם בְּן זִמְנֵי עוֹשָׂה - נוהג על פי הוראת הַכְּמִים, שהיה
 41 לוח ונותן שדה יקרה יותר מדמי ההלואה במשכון, וקובע שאם
 42 לא יפרע את החוב עד זמן זה, תהיה השדה של המלוה:

גמרא

43 שואלת הגמרא: באופן המדובר ברישא של המשנה, שמכר אדם
 44 שדה לחבירו, ונתן הלוקח מקצת מן הדמים, מי אוכל פירות במשך
 45 הזמן עד שישלם הלוקח את שאר דמי השדה, ולא יהיה בזה
 46 איסור ריבית. רַב הוּנָא אָמַר הַמוֹכֵר אוֹכֵל אֶת הַפִּירוֹת, שְׁכַל זְמַן
 47 שֶׁלֹּא פָּרַע הַלּוֹקֵחַ אֶת שְׂאֵר דְּמֵי הַשְּׂדֵה, לֹא קָנָה אֶת הַשְּׂדֵה וְחֻזֵּר
 48 הַשְּׂדֵה שֶׁל הַמוֹכֵר. וְרַב עֲנָן אָמַר שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים לְאָכּוֹל אֶת
 49 הַפִּירוֹת, הַמוֹכֵר אֲסוּר שֶׁמֵּא יִפְרַע הַלּוֹקֵחַ אֶת שְׂאֵר הַמְּעוֹת

55 הייתי אומר שהוא גופיה - הבעל עצמו אדעתא דידה קא גמיר
 56 ויהיב גיפא - התכוין לתת את הגט על דעתה, וכיון שדעתה
 57 להתגרש רק על מנת שאם יבטיח לא תינשא לאחר, אף הוא אינו
 58 מגרשה אלא בתנאי זה, קא משמע לן שאף היא לא התכוונה אלא
 59 לפטומו מילי, ואם כן אף אם תלה את הגט בדעתה, אין כאן תנאי,
 60 ומותרת להינשא לאחר:
 61 הסוגיא שלפנינו דנה בענין 'אסמכתא'. אסמכתא היא התחייבות
 62 שמתחייב אדם לחבירו בתנאי מסוים, והמתחייב סומך בדעתו
 63 שבודאי יוכל לקיים את התנאי ולא יבוא לידי קיום ההתחייבות,
 64 אלא שהוא מבטיח כן כדי שחבירו יסמוך על דבריו, ולבסוף לא
 65 קיים את התנאי. ונחלקו תנאים (ב"ב קסח). אם אסמכתא קונה או
 66 לא, לרבי יוסי אסמכתא קונה, כלומר שאף על פי שלא התחייב
 67 אלא משום שסבר שיעמוד בתנאו ולא יצטרך לקיים את
 68 ההתחייבות, בכל זאת חלה ההתחייבות. ולרבי יהודה אסמכתא
 69 אינה קונה, משום שלא דיתה כאן גמירות דעת להתחייבות ולכן
 70 אף על פי שלבסוף לא קיים את התנאי אינו חייב לקיים את
 71 ההתחייבות. וגם נידון משנתינו שמדובר שהתחייב לחבירו שאם
 72 לא יפרע את חובו עד שלש שנים תהיה השדה שלו קנויה למלוה
 73 ואף על פי שהיא שדה יותר מההלואה דומה לאסמכתא, משום
 74 שלא התחייב אלא משום שסמך בדעתו שישבי את החוב לפני ג'
 75 שנים, ובסוגיא שלפנינו תדון הגמרא באיזה אופן חל הקנין ומדוע.
 76 שנינו במשנה שאם הלוחה על משכון של שדהו, ואמר המלוה
 77 שאם לא יפרע עד לאחר שלש שנים תהיה השדה שלו, והסכים
 78 עמו, דבריו קיימים:
 79 אָמַר רַב הוּנָא, לֹא נֹאמַר דִּין זֶה, אֲלֵא אִם הִתְנָה כֵּן בְּשַׁעַת מִתְּנֵי
 80 מַעוֹת - נְתִיבַת מַעוֹת הַהֲלוּאָה, שֶׁאֵין קִנְיָה הֶבֶל - הִיא הוּא קוֹנֵה אֵת
 81 כֹּל הַשְּׂדֵה אִם לֹא פָרַע לוֹ לְאַחַר שְׁלֹשׁ שָׁנִים, אֵף עַל פִּי שְׂהִיא שוֹה
 82 יוֹתֵר מִסְכּוּם הַהֲלוּאָה, מִשׁוּם שֶׁבִשְׁעַת נְתִיבַת הַמַּעוֹת גָּמַר בְּדַעְתּוֹ
 83 לְהַקְנוֹת אֵת הַשְּׂדֵה אִם לֹא יִפְרַע. אֲבָל אִם הִתְנָה כֵּן רַק לְאַחַר מִתְּנֵי
 84 מַעוֹת, אֵין תְּנֵאוֹ מוֹעִיל לְקַנוֹת אֵת כֹּל הַשְּׂדֵה, שְׂכִינָן שַׁעְתָּה אִינוּ
 85 מִקְבָּל כְּלוּם מִהֲמַלּוּהַ, אֵין לוֹ גְּמִירוֹת דַּעַת לְהַקְנוֹת אֵת הַשְּׂדֵה
 86 וְהִיא אִסְמַכְתָּא, וְלֹא קִנְיָה הַמַּלּוּהַ, אֲלֵא אִם הִתְנָה הַלוֹה שִׁיקְנָה חֶלֶק
 87 מִן הַשְּׂדֵה בְּפִירְעוֹן הַחוּב, שֶׁאֵין קִנְיָה הַמַּלּוּהַ אֵת אוֹתוֹ חֶלֶק שְׂהוּא
 88 בְּגִיד מַעוֹתָיו - בִּשְׂוֵי דְמֵי הַהֲלוּאָה.
 89 וְיָבֵן נְחִמָן חֶלֶק עַל רַב הוּנָא וְאָמַר שֶׁאֵפִילוֹ אִם הִתְנָה כֵּן לְאַחַר מִתְּנֵי
 90 הַמַּעוֹת, מוֹעִיל תְּנֵאוֹ וְקִנְיָה הֶבֶל, מִשׁוּם שֶׁסָּבַר שֶׁאִסְמַכְתָּא קוֹנֵה.
 91 מִסְפַּרְתָּ הַגְּמָרָא: עֶבֶד רַב נְחִמָן עוֹבְדָא גְבִי רִישׁ גְּלוּתָא - רַב נַחְמָן
 92 נָהַג לְמַעֲשֵׂה כְּשֵׁהִיָּה בְּבֵית רֹאשׁ הַגּוּלָה, בְּשַׁמְעֻקְתֵּיהּ - כְּמוֹ שֶׁפִּסְק
 93 הוּא הִלְכָה, דְּהֵיִינוּ שָׁבָא לְפָנָיו מַעֲשֵׂה, שֶׁהִתְנָה לְאַחַר מִתְּנֵי הַמַּעוֹת
 94 שֶׁאִם לֹא יִפְרַע עַד זְמַן מְסוּיִם יִהְיֶה כֹּל הַשְּׂדֵה שְׂלוֹ, וּפְסַק רַב נַחְמָן
 95 כְּשִׁיטְתּוֹ שֶׁקִּנְיָה הַמַּלּוּהַ אֵת כֹּל הַשְּׂדֵה אֵף שְׂוֵה יוֹתֵר מִהַהֲלוּאָה,
 96 וְנָתַן לְמַלּוּהַ אֵת הַשְּׂטֵר שֶׁכָּתַב הַלוֹה שְׂהוּא מְקַנֵּה לוֹ אֵת הַשְּׂדֵה.
 97 אֵךְ כְּשִׁבְאַה שֶׁאֵלֶּה זֶה לְפָנָיו רַב יְהוּדָה, קְרַעֲתָה רַב יְהוּדָה לְשַׁמְרִיתָ -
 98 קָרַע רַב יְהוּדָה אֵת הַשְּׂטֵר מִפְּנֵי שֶׁסָּבַר שֶׁאֵין לוֹ תוֹקָן, וּבְדַבְרֵי רַב
 99 הוּנָא שֶׁתְּנֵאוֹ הִנְעִשָׂה לְאַחַר מִתְּנֵי מַעוֹת אִינוּ מוֹעִיל. אָמַר לִיה רִישׁ
 100 גְּלוּתָא לְרַב נַחְמָן, רַב יְהוּדָה קָרַע לְשַׁמְרֵךְ שֶׁפִּסְקַת עֲלֵיו שִׁישׁ לוֹ
 101 תוֹקָן. אָמַר לִיה רַב נַחְמָן, וְמָה אַעֲשֵׂה וְכִי יִרְדְּךָ לְאִבְחוּר שְׂלֹא
 102 הִגִּיעַ לְסַכְרָא קְרַעֲתָה, וְהִיא רַב יְהוּדָה שְׂהוּא נִבְרָא בְּפָה וְאָדָם גְּדוֹל
 103 קְרַעֲתָה וְאִם כֵּן וְדֵאֵין הוּא בֵּית מַעְמָא - רֵאָה בּוֹ טַעַם נִבּוֹן וְלִכֵּן
 104 קְרַעֲתָה. אֵיבָא דְאָמְרֵי - יֵשׁ אֲנֹמְרִים שֶׁרַב נַחְמָן הִתְרַעַם עַל כֵּךְ, וְאָמַר
 105 לִיה לְרִישׁ גְּלוּתָא, מָה שֶׁקָּרַע רַב יְהוּדָה לְשֵׁטֵר זֶה הִיא זֶה כְּמוֹ
 106 שְׂדֵיִרְקָא קְרַעֲתָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאָדָם גְּדוֹל הוּא, מְכַל מְקוּם לַעֲנִין
 107 דִּינֵי מַמּוֹנֹת אֵין גְּדוֹל מִמֶּנּוּ, דְּכֹפְלֵי עֲלָמָא לְגַבֵּי יְדֵי דְרִינָא - שְׂהִירָא
 108 כֹּל הָעוֹלָם לְעוֹמְתֵי לַעֲנִין דִּינֵי מַמּוֹנֹת, יִרְדְּךָ בְּיָנְחוּ.

1 אין המוכר חייב באחריות, ואין הלוקח יכול לתבוע את דמי השדה
 2 אם גבו אותה ממנו, שמה שאמר המוכר שיפרע, לא היתה
 3 התחייבות אלא פטומו מילי בעלמא הוא - דברי תנחומים בלבד
 4 לפטם את לבו, ולא היתה כוונתו לכך (ובסמוך יבואר טעם הדבר).
 5 אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְאֵמִימָר, מַעְמָא מֵאֵי - מדוע אין כאן תנאי גמור,
 6 שהמוכר מקבל על עצמו אחריות. ודאי כיון דתנאי זה של
 7 האחריות הוא לטובת הלוקח, ולכן הלוקח בעי לאתנניי - צריך
 8 להתנות כן עם המוכר, ולומר שהוא קונה על מנת שיקבל המוכר
 9 אחריות, וקא ביון שהלוקח לא התנה, ורק המוכר קא מתני -
 10 התנה שהוא מקבל אחריות, לפיכך אמתה שאין זו התחייבות
 11 אלא פטומו מילי בעלמא הוא. מקשה רב אשי: אלא מתניתא -
 12 הרי כבריתא ששינו לעיל (סה) במכר בית או שדה, דקתני
 13 בספא שאם אמר הלוקח למוכר, לכשיהיו לך מעות אחריו לך את
 14 הבית או השדה ותחזיר לי את דמי המכירה, מותר ואין בזה משום
 15 ריבית, ושם הרי התנאי הוא לטובת המוכר ולא כן לפי אמיר
 16 נמצא דמוכר הוא דבעי לאתנניי ולומר שהוא מוכר על מנת שיוכל
 17 לפדות את השדה, ובבריתא מבואר שהמוכר לא אתני ורק
 18 הלוקח קא מתני, ואף על פי כן אפרין - הקשינו מאי שנא רישא
 19 שמחמת שהתנה שיחזיר את המעות, יש בו משום ריבית, ומאי
 20 שנא ספא שאין בו משום ריבית, ואמר רבא שהטעם הוא משום
 21 שבספא לא התחייב הלוקח להחזיר למוכר את השדה, אלא
 22 דאמר ליה מדעתיה - שאם ירצה יחזיר את השדה, ולא יוכל
 23 המוכר לתבוע אותו. מדייק רב אשי: ממה שהוצרך רבא לפרש
 24 כך, מוכח שמעמא דאמר ליה מדעתיה - שדווקא אם בפירוש אמר
 25 לו הלוקח שלא יחזיר את השדה אלא אם ירצה, אינו חייב בכך,
 26 הא אם לא אמר ליה הלוקח שהיה זה מדעתיה אלא אמר בסתם
 27 שיחזיר לו את השדה, לא אפרין שכיון שלא התנה כן המוכר
 28 שהתנאי לטובתו, אין זה אלא פטומו מילי בעלמא הוא שרצה
 29 לנחם את המוכר, אלא התחייבות גמורה היא, ושלא כדברי
 30 אמיר.
 31 אָמַר לִיה אֵמִימָר לְרַב אֲשִׁי, בְּאֵמַת אֵף אִם לֹא אִמַר הַלּוֹקַח בְּפִירוּשׁ
 32 שֶׁאִינוּ מִתְחַיֵּב לְהַחזִיר אֵת הַבֵּית, מִפְּרָשִׁים אֵת דְּבָרָיו שֶׁאִינֵם אֲלֵא
 33 פְּטוּמֵי מִלִּי בַּעֲלָמָא, וְמָה שֶׁאִמַר רַבָּא 'דְּאִמַר לִיה מְדַעֲתֵיהּ אֵין
 34 כּוּוֹנְתָּה שֶׁאִמַר בְּפִירוּשׁ, אֲלֵא נַעֲשֵׂה כְּמָאן דְּאָמַר לִיה מְדַעֲתֵיהּ אָמַר
 35 - כּוּוֹנְתָּה שׁוֹה שֶׁהַלּוֹקַח הִתְנָה כֵּן וְלֹא הַמוֹכֵר, נַחֲשָׁב כֵּאֵילוֹ אִמַר
 36 שֶׁאִינוּ מִתְחַיֵּב וְלֹא יַחזִיר אֲלֵא אִם יִרְצֵה:
 37 מִסְפַּרְתָּ הַגְּמָרָא: הֵהוּא שְׂכִיב מְרַע - חוֹלָה מְסוּכָן, דְּקָתַב לֵיה גֵּיפָא
 38 לְדִבְתֵיהּ - שֶׁכָּתַב עָלָיו לְאֶשְׁתּוֹ, כְּדֵי שֶׁאִם יָמוּת לֹא תוֹקַק לִיבּוּם.
 39 וְכִשְׁעַמַּד לָתַת לָהּ אֵת הַגֵּט אֲנִיָּד וְאָתְנָה - מִשְׁךְ רוּחוֹ וְנֹאנַח עַל
 40 שְׂמוּכְרָה לְגִרְשָׁה, אָמְרָה לִיה הַאֲשֵׁה אֲמֵאֵי קָא מְתַנְתָּה - מדוע
 41 אתה נאנח, אי קיימת דידך אנא - אם תקום ותבריא, אשוב להיות
 42 אשתך ולא אנשא לאחר. אָמַר רַב זְבִיד אֵין זֶה תְּנֵאי בְּנִתְיַת הַגֵּט,
 43 ואף אם לא תרצה האשה לחזור ולהינשא לו לא יתבטל הגט
 44 למפרע, משום שלא התכוונה אלא לנחמו, ושפטו מילי בעלמא
 45 הוא. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: אָמַר לִיה רַב אֲחָא מְדַפְתֵי לְרַבִּינָא, לְשֵׁם מָה
 46 הוּצַרְךָ רַב זְבִיד לומר שלא התכוונה אלא לנחמו, נאי לאו פטומו
 47 מילי מאי - ואם לא היה זה דברי פטומים בעלמא, אלא היתה
 48 מקבלת על עצמה שלא להינשא לאחר, ואפילו בשבועה גמורה,
 49 וכי בדידה קיימא למישדי תנאה גניפא - וכי בה הדבר תלוי
 50 להטיל תנאי בגט, הרי בדידה קיימא למישדי תנאה - רק בו תלוי
 51 הדבר, שאין הגט תלוי בדעתה אלא בדעתו ושחרי הוא יכול
 52 לגרשה בעל כרחו, וכיון שחרא רב זביד לומר שאין כוונתה אלא
 53 הגט בכל אופן, ולמה הוצרך רב זביד לומר שאין כוונתה אלא
 54 לפטומו מילי. מתרצת הגמרא: מהו דמימא - לולא דברי רב זביד

בבא מציעא. פרק חמישי - איזהו נשך - דף סו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רמז

תוספות

רש"י

1 פטומי מילי. אין אלו אלא דברי תנחומין בעלמא לפטם את לבו. הא לא אמר ליה
 2 מדעתיה אסור. אלמא על קרייתיה מקיים הנאה לפיכך אינו מוכר והנה ליה פריית ולא
 3 אמרי פטומי מילי ניהו הואיל ולא אתני מוכר: א"ל. הא דרבא נעשה פאומר מדעתיה
 4 אתמר הכי אמר רבא לעיל מאי שנא רישא מאי שנא סיפא אמר רבא סיפא כיון דבעי
 5 מוכר אתגוי ולא אתני והלוקח קאמר ליה
 6 מנפשיה נעשה פאומר ליה מדעתיה איתוריה
 7 אם ארצה ואע"ג דלא פריש מדעתיה כמאן
 8 דפירש דמי ואין עליו לכופו הלך א"י
 9 אתריירוהו שאלא דהדר וכן להו: דכתב לה
 10 גיפא לרבייתהו. הוא תנוק ליבום ולא כתב לה
 11 על תנאי אם מתי: פטומי מילי. אין אמריה וז
 12 קבלת תנאי אלא לנחמו ואם תרצה תנשא
 13 לאחר: ואי לאו פטומי מילי מאי. ואף אם אמרה
 14 באמת ובקבלת שבויה מגורה מאי: גרידה
 15 קיימא בוי. בתמיה הטג אינו אלא מדעת האיש
 16 הרריך למוסרו לה על התנאי ואם לא התנה
 17 בשעת תניהו תנאי שלה אינו כלום ואפי' אמרה
 18 קודם לכן ולא דמי לממון דמשעבר נפשיה
 19 בדרימיה: בשעת מתן מעות. התנה על מתן פן
 20 קונה הכל ואם לאתר מתן מעות התנה אין
 21 בדבריו כלום: דרבא קרעיה. בתמיה וכי לא
 22 אדם גדול הוא לא קרעו בלא טעם: אני אובר
 23 אסמכתא קניא. הייתי רגיל לומר קנה הכל
 24 דאסמכתא קניא אבל מניומי חלוק עלי והחזירי
 25 מדברי וקא אסמכתא היא הבקשה בעלמא
 26 לסמוך על דבריו שאם לא ימלא דבריו יתן לו
 27 שהו מאתים בגנה: רבי יוסי. בפרק גט פשות
 28 (כ"ב דף קסח.) מי שפרע מקצת חובו והשליש את
 29 שטריו כו':
 30 ואיבעית
 31 והודה לשמריה אמר ליה ריש גלותא רב יהודה קרע לשטרך אמר ליה דרדקא קרעיה
 32 נברא רבה קרעיה הוא ביה טעמא וקרעיה איפא דאמרי אמר ליה דרדקא קרעיה דכולי
 33 עלמא לגבי דידי ברניא דרדקי ניהו הדר אמר רב נחמן אפילו בשעת מתן מעות לא קנה
 34 ולא כלום איתיביה רבא לרב נחמן אם אי אתה גותן לי מופאן ועד שלש שנים הרי היא
 35 שלי הרי היא שלו אמר ליה אני אובר אסמכתא קניא ומניומי אמר אסמכתא לא קניא
 36 ולמניומי קשיא מתני' איבעית איפא מתני' רבי יוסי היא דאמר אסמכתא קניא
 37 איבעית
 38 דאמר בשעת מתן מעות קנה הכל אע"ג דבשאר אסמכתא לא קני והשעם מפרש בסמוך וה"נ שלא בשעת מתן מעות קני לכל הפחות כנגד מעותיו:
 39 ומניומי אמר אסמכתא לא קניא. כלומר החזירי מדבר כדפי' בקונ' וא"ת בלא מניומי נמי קבלה רב נחמן בפרק גט פשות (כ"ב דף קסח.) ושם מרבה בר אבוח אמר רב אין הלכה בר' יוסי
 40 ומיהו יש סקרים דגריס' הלכה בר' יוסי ואי אפשר לגרוס פן בדמוכח בפרק (ארבעה נדרים) (נדרים דף כו.) גבי ההוא דאתפיס וכוותיה בב"ד ואמר אי לא אתניא עד הלתיך
 41 יומין ליבטלו וכוותיה ולא אתא אמר רב הונא בטילין וכוותיה ופרקי והא אסמכתא היא ומשני שאני הכא דאתפיס ופרקי כל היכא דאתפיס לאו אסמכתא היא והתנן מי שפרע מקצת
 42 חובו והשליש שטריו כו' ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח אמר רב אין הלכה בר' יוסי ועוד ק' דמאי פריך הוה אמר רבא אמר רבא אמר רבא אמר רבא אמר רבא אמר רבא אמר רבא אמר רבא
 43 מעות קונה הכל וא"ת ליה דאסמכתא קניא ומיהו לרב הונא: יש ליתן טעם דבשעת מתן מעות לא חשיב לה אסמכתא דהתם בנדרים ודאי הוי אסמכתא דאין חפץ שיתקיים הקנס
 44 והתוקא אלא מתנה פך להסמך חבירו על דבריו אבל הכא על דעת פן מלואו מעותיו שתהא השדה משוקעת בידו אם לא יתן לו עד שלש שנים אבל לרב נחמן דאמר דאף לאחר
 45 מתן מעות קונה הכל לא יתכן טעם זה ומפרש ר"י טעם שהו לשניהם דהכא קני טפי מבעלמא שבחילתיה המשכנתא הוי קצת בעין מקח וממכר שמקנה לו כל הקרקע להשתעבר לו
 46 בנורת משבחן ונג' עשה לו טובה בהלואה הלך כשמתרצה לו שיהא שלו אם לא יתן לו עד ג' שנים יש בדעתו לקיים ולא להסמיכו על דבריו אמר פן אלא גומר בדעתו להקנות לו
 47 לרב הונא כדאית ליה ולרב נחמן מקמי דהדר ביה כדאית ליה ומשום דרפיא הך אסמכתא משאר אסמכתא אתי שפיר (נמי) למניומי ולרב נחמן בתר דאתרייה מניומי דמיהו הכא
 48 מעכשיו בלא ב"ד חשוב ובפ"ג דנדרים (דף כו.) אמר' והלכתא אסמכתא קניא והוא דקנו מניה בב"ד חשוב וסתם קנו מניה היינו קנין סודר וקנין סודר אינו אלא מעכשיו דלא מהני
 49 לקנות בו אתר זמן פין דבהתיא שעתא כבר הדר סודר למרי' כדאמר בפרק השותפין בנדרים (דף מה) אלמא בשאר אסמכתות אפי' מעכשיו לא קני אלא דוקא בב"ד חשוב ומיהו קנס
 50 שעושין בשעת שידוכין מהני אפילו לא קנו בב"ד חשוב פון שהגהין בו כל העולם מידי דהיי אסטומתא דלפקן (דף עז.) דקניא ועוד דברין הוא להתחייב כל החוזה בו פין שמבייש את
 51 חבירו וכן אם קבל עליו המלמד בשעה שהשכיריהו קנס אם יחזור בו ולא נמנא מלמד אתר מווקן אין זה אסמכתא דלא חשיב גוום פין שמפסידו והוי כמו (למקן דף קד.) אם אובר
 52 ולא אעביד אשלו ממיטבא דלאו אסמכתא היא וא"ת דפרק ארבעה נדרים דפרקי מרב נחמן ארב הונא טפי ה"ל למיפרך דרב הונא ארב הונא דרב הונא אית ליה הכא דאסמכתא לא
 53 קני אע"פ דתפיס המלוה והוי כמו אתפיס דהתם דקאמר לאחר מתן מעות לא קנה וי"ל דהתפיס דהכא דהוי במקרקעי לא חשיב כאתפיס דהתם דהוי במטלטלי ור"ת תירץ איקושא
 54 דלעיל דלא קשיא דרב הונא דאמר הכא בשעת מתן מעות קנה ארב הונא דנדרים דהכא קני משום דתפיס מלוה גופיה ולעיל בפרק הוהב (דף מה) וקני מוכר הערבון אע"ג דתפיס
 55 ליה היינו משום דלא קני לוקח בפלים דאיהו לא תפיס:

1 ואיבעית אימא איתא פתני דא"ל מעבשיו קנה. אם לא אתן לך עד שלש שנים דלאו אסמכתא
2 היא אלא קנין גמור היא שע"מ מוכר גמור החזיק בה מעבשיו בדמים הללו ואולי אוויל
3 גביה וזה קיבל עליו שאם יחזור לו מעותיו עד שלש שנים יקבלם והפירות לרבי יהודה
4 לוקח אוכלן ולרבנן משלשין אותו. בובגי קניא. קס"ד הגיע זמן ולא נתן לו מעותיה בלא
5 זמניה. קודם שהגיע: אשכחיה. לזה גנו זמניה.
6 וא"ל קני לא אפדנה עוד: קני. דגמור ואקני דאי
7 לא למה ליה למימר ליה הלא אין יכול עכשיו
8 לתובעו: לא ליתי לייטרדו. ולדהייה בעלמא
9 משום ביסופא: אשכחיה. ביום הזמן: דשתי
10 שיקרא. בחנות. אין זה עצב לחזור אחר פרוחן
11 שדדו ודעתו לשקעה: לפבוזי פתריה. להפיג
12 דאגתו שדואג על המעות דכתיב (תהלים קו)
13 ויין ושמת: אי קפיד דפשי. אם מקפיד במכירת
14 חפציו שלא לפחות משוויין: דאי קנה. אינו חש
15 אם תשקע שדהו: דלא תיתיל ארעיה. שאם
16 יראה אותו מתור אחר מעות ומוכר נכסיו
17 בפתות מוויל קרקעותיו ולעולם אגוס הוא ולא
18 גמור ומקני: קפיד בארעא. שלא ימכור שום
19 קרקע אפילו בשווייה: למינבא ביה מיניה. קונה
20 בה כגגו מעותיו ואם בא לפרוע המעות לאחר
21 זמן. לא יקבלם: סוף סוף אסמכתא היא. דלא
22 א"ל קני לגובינא אלא אם אין נותן לך מכאן
23 ועד שלש שנים. דרד דוקא לה אסמכתא דכל
24 דאי אסמכתא הוא: אלא אפותיקי דרב פפא
25 חיכי דפי. דגבי אסמכתא תיחדי אפותיקי: דא"ל
26 לא תמא לך פרועו אלא מזה. אף בתוך שלש
27 שנים ואם אין אני נותן לך מנפסה כגג מעותיך
28 עד שלש שנים תמא כולה שלך בזה אמר רב
29 פפא דאע"ג דלא קניא למינאי כוליה דידיה
30 לאחר ג' אפותיקי הוי למגבי מיניה דבלאו
31 אסמכתא נמי שויה אפותיקי: מנביית לי. כגג
32 מעותי מעדי עדיית דאית לה: בידקא. שוף נרד
33 שטפה לעדי עדיית וכשכא זה לגבות מן
34 העדיית כפי מנאי אמר לו לא תינבי אלא
35 במעונית אחרת שיש לי: בי מינאי דף אגא.
36 לגבות מעדיית גבי סתאי חמרא. וקסד דמים
37 ולכסוף אייגר: ותדרא פירי. לאחר שלש אם
38 אכלן לוקח: מחילה בטעות. כי האי דהמוכר
39 סבר שהיא קניה ללוקח וזן הדין אוכל פירות
40 ומוחל על אבילות: מוכר פירות דקל. קודם
41 שהנטו פירותיה: עד שלא באו לעולם יכול לחזור
42 בו. אם בא לחזור בו קודם שהנטו פירותיו חוזר
43 דאפילו למיד (בבמות דף עג.) אדם מקנה דבר
44 שלא בא לעולם הני מילי שבא לחזור אחר
45 שבא לעולם משבאו לעולם אינו יכול לחזור
46 בו. דאקסבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם
47 בשעת המכר שיהיה המכר חל לכשיבא
48 לעולם: אף משבאו בו. דאין אדם מקנה דבר
49 שלא בא לעולם: לא מפיקין מיניה. שהרי כל
50 זמן שלא חזר מחל על אבילותו ואע"פ שבטעות
51 שלא היה יודע שיוכל לחזור מחילה היא: קנא
52 הלואה היא. ומיחזי כרביית שמתחילה בהלואה
53 בא לו וכרביית קוצרצה דמי ואין אבק רביית דבר
54 הלואה אלא דבר מוכר כגון המרבה בפירות
55 דמתניתין (לעיל ס:)

תוח

1 א"ל קפיד בדמי קני. פ' בוקטורטאם מקפיד במכירת חפציו שלא לפחות משווי קנה קשה
2 דאיכ היל ל דלא ליתולו מטלטלין ואמאי קאמר דלא ליתול ארעיה ועוד דהא דמקפיד
3 למקרב בפתות משוויין ולקאן משום דרדע דאסמכתא לא קניא אע"ג דאית ליה לאהוררי אוויו
4 אי לא אסמכתא היינו משום דליקו בהימנותיה אכל למכור בפתות לא וכן מה שפירש א"י
5 קפיד בארעא למוכרה אפי' בשויה ודאי קני
6 ואמאי דלמא קפיד משום דאסמכתא לא קניא
7 ונראה לפרש אי קפיד בדמי שחפיד בשעת
8 הלואה ליקח עליה שויה בזה התנאי איכ דעתו
9 הנה לשקעה ביד המלך ופירך דלמא בי היכי
10 דלא ליתול ארעיה אינו רוצה לעשות שום תנאי
11 שיש בו זולת אלא אי קפיד בארעא שאינו רוצה
12 לעשות תנאי זה בשום קרקע אלא בזה או אין
13 ברעתו לפדותה:

14 וא"ל אמר קני לגובינא מי קני הא אסמכתא
15 היא. וא"ת והא משמע בסוף פירקין דף
16 עג) דלא הוי אסמכתא אלא היכא דאין בידו
17 אע"ג דלא גזים פי הוהא דיהיב וזוי לחבריה
18 למזבין ליה חמרא ואלא וכן ליה או היכא
19 דגזים אע"ג דבידו כי הדיא דאם אוכרי ולא
20 אעברד אשלים אלא וזוי אכל אם אוכרי ולא
21 אעברד אשלים במיטבא (שם) דלא גזים ובידו
22 לא חשיבא אסמכתא והכא מאי אסמכתא
23 איכא אם נותן לו קרקע בחובו ו"ל דחשיב כמו
24 גזים לפי שאין אדם רגיל למכור קרקעותיו
25 כלל ובקסמו גבי חמרא דאמר כל דאי לא קני
26 אע"ג דחמרא למכירה קנא התם נמי כמו גזים
27 חשיב לפי שעדיין לא היה זמן מוכר דזין ונתנו
28 עתה בוויל:

29 התם וביני הכא הלואה. פירוש בוקטורטא הקא
30 הלואה ומתחזי כרביית שמתחילה
31 בהלואה בא לידו וכרביית קוצרצה דמי ואין אבק
32 רביית דבר הלואה אלא דבר מוכר כגון המרבה
33 בפירות דמתניתין וקשה דאם כן פליג רב נחמן
34 אדרכינא דאמר בריש פירקין דף טב) משבכתא
35 בלא נכיימא בדיננו אין מחזירין ועוד דאמר
36 לקמן בשמעתין משבכתא באהרא דמסלק אכל
37 טפי לא מפיקין מיניה ומשמע דליכא מאן דפליג
38 ועוד דמשמע לפירוש הקוטורטא דבמסקנא רב
39 נחמן מחילה בטעות הויא מחילה בר מחילה
40 משום דמיחזי כרביית ובגל דוכתיב משמע
41 דמחילה בטעות לא הויא מחילה לרב נחמן
42 בחוקת הבתים (כ"ב ד"ה מא. ושם ד"ה אמר) גבי רב
43 עגן דקשיל בידקא בארעיה א"ל מחילה בטעות
44 הויא ולעיל בריש המפקד (דף לה) גבי ההוא
45 דאפקדי כפי דאמר שומא בטעות הויא וזני נמי
46 נזיר (דף לא.) בא אומרים הקדש טעות אינו
47 הקדש ובספ"ק גרשין (דף י"ד.) אמרין כל קנין
48 בטעות חוזר ומפיר' הקא הלואה דהלוא לא
49 הקנה אלא בתורת מוכר והמוכר אינו כלום
50 דאסמכתא לא קניא נמצא דהוי מחילה
51 בטעות

38 משמיה דרבה כל דאי לא קני אמר רב נחמן ההשתא דאמור רבנן אסמכתא לא קניא
39 דרד ארעא והרי פירי למימרא דסבר רב נחמן ומחילה בטעות לא הויא מחילה והאיחמור
40 המוכר פירות דקל לחבירו אמר רב הונא עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו משבאו
41 לעולם אין יכול לחזור בו ורב נחמן אמר אף משבאו לעולם יכול לחזור בו ואמר רב
42 נחמן מודינא דאי שמיט ואכיל לא מפיקין מיניה התם וביני הכא הלואה אמר רבא
43 הוה

מקשה הגמרא: **אמר ליה רב אחא מרפתי לרבניא**, מה הראיה ממה
 שהלוח שותה שיכר בחנות שהוא רגוע ואינו רוצה לפדות את
 השדה, **דלמא** - שמא להיפך **לפבוחי פחדיה קא שתי** - כדי להפיג
 דאגתו הוא שותה, כלומר מתמת שהוא רוצה לפדות את השדה
 והוא דואג וחושש שמא לא ישיג מעות, ותשאר השדה ביד
 המלוה, לפיכך נכנס לחנות לשנות מעט להפיג את דאגתו כמו
 שנאמר (תהלים קד טו) **ויזין ישמח לבב אנוש. אי נמי** אמנם שותה
 שיכר ממת שיהיה רגוע ולא דאג על הממון, אבל לא מפני
 שכונתו שתשאר השדה ביד המלוה, אלא משום שאיניש **אחרינא**
אסמכתא אוזי - שאדם אחר הבטיחו שיתן לו את כל מעות החוב
 ויפדה את השדה, אלא שלבסוף לא נתן לו, ולפיכך לא פדאה,
 ואם כן אין להוכיח משתיית הלוח שהיתה כונתו להקנות את
 השדה, ואין זו אלא אסמכתא.
אלא אמר רבינא יש אופן אחר להכיר שהיתה ללוח גמירות דעת
 להקנות את השדה, והוא **אי קפיד ברמי** - אם מקפיד על הדמים,
 וכשמוכר את חפציו אינו מוכן להוויל כלום משויים, הרי זה מוכיח
 שאין כונתו לפדותה שאם כן היה לו למכור בזול כדי שיוכל
 לפדותה, ואם כן **ודאי קני המלוה את השדה** שאין זו אסמכתא.
אמר ליה רב אחא מרפתי לרבניא גם זה אינו ראייה גמורה, שהרי
דלמא מה שאינו רוצה להוויל במכירת חפציו אינו משום שאינו
 חפץ לפדותה, אלא משום שאף שאם יראו אחרים שמוכר חפציו
 בזול ויבינו שהוא דחוק במעות לא ערך קרקעותיו ירד על ידי זה,
 ולפיכך **כי היכי דלא תיתיל ארעיה** - כדי שלא יחלו קרקעותיו,
 הרי הוא אנוס שלא להוויל גם במכירת חפציו.
אלא אמר רב פפא, אי קפיד בארעא - אם מקפיד הלוח שלא
 למכור מקרקעותיו כלל ואפילו בשויים, יש מכך הוכחה שגמר
 בדעתו להקנות השדה למלוה, ואינו מחזר אחר מעות לשלם את
 חובו כלל, ואם כן **ודאי קני המלוה את השדה** שאין זו אסמכתא.
ואמר רב פפא אף על גב דאמור רבנן - אף על פי שאמרו חכמים
שאסמכתא לא קניא, ולפיכך אף על פי שאמר שאם לא יפרע עד
 אחר שלש שנים יקנה הוא את השדה, אין כל השדה קנויה
 למלוה, מכל מקום הועילו דבריו **שאפותיקי תווי למינבא מינה** -
 שהשדה נחשבת אפותיקי, ורשאי המלוה לגבות את חובו מן
 השדה בעל כרחו של לוח, והיינו שאף על פי שאין כל השדה
 נקנית לו, חלק מן השדה השווה כדמי ההלואה נקנית לו.
 מקשה הגמרא: **אמר ליה רב הונא פריה דרב נתן לרב פפא** מדוע
 תהא שדה זו אפותיקי, **מי קאמר ליה קני לגובינא** - וכי אמר לו
 שיקנה שדה זו לגבות ממנה את חובו, והרי לא אמר אלא שיקנה
 את כל השדה, וכיון שדברים אלו אינם חלים משום שהיא
 אסמכתא, איך תיעשה שדהו אפותיקי בלא אמירתו.
 עוד מקשה הגמרא: **אמר ליה מר ורמא פריה דרב מרי לרבניא, ואי**
אמר - אילו היה הלוח אומר בפירוש קני את השדה **למינבא מיניה**
 חובך, כלומר שתהיה אפותיקי, וכי היה קני, והרי סוף סוף גם
 באופן זה **אסמכתא היא**, שהרי מלכתחילה לא רצה לעשותה
 אפותיקי, ומה שאמר הוא רק אם לא יפרע עד אחר הזמן תהיה
 אפותיקי, ובודאי סמך על כך שיפרע את החוב לפני כלות הזמן,
 ואם כן אסמכתא היא, **ואסמכתא לא קניא**.
 מסיקה הגמרא: אכן אין השדה נעשית אפותיקי באופן שאמר את
 דבריו בלשון אסמכתא, בין אם אמר המלוה שאם לא יפרע יגבנה
 כולה, ובין אם אמר שיגבנה כנגד מעותיו. **אקלא אפותיקי דקאמר**
רב פפא מאי היא - באיזה אופן נאמר דברי רב פפא שאף על פי
 שאמר את דבריו בלשון אסמכתא הועילו דבריו לענין שנעשית
 השדה אפותיקי, כגון **דאמר ליה הלוח למלוה בשעת ההלואה**,
 שאף בתוך השלש שנים **לא יהא לך פירעון אלא מזה**, ואם לא אתן
 לך מגוף השדה חלק כנגד מעותיך בתוך השלש שנים, תהיה כולה

תירוץ נוסף: **איבעית אימא**, גם משנתנו סוברת שאסמכתא אינה
 קונה, אלא שמדובר כגון **דאמר ליה הלוח למלוה**, אם לא אפרע
 לך עד לאחר שלש שנים, קני את השדה **מעקשיו**, ואם כן אין זה
 אסמכתא אלא מכר גמור שמכר לו מיד את השדה בזול, ואין כאן
 אלא תנאי שאם ירצה המוכר להחזיר את המעות עד שלש שנים,
 יהיה הלוך חייב לקבלם ולא יקנה את השדה.
אמרו ליה מר ינוקא ומר קשישא בני דרב הדרא לרב אשי, הכי אמרי
נהרדעאי - כך אמרו בני ישיבת נהרדעא **משמיה דרב נחמן, האי**
אסמכתא - אסמכתא זו של משנתנו שאמר המלוה שאם לא
 יפרע לו עד זמן פלוני תהיה כל השדה שלו, **בזמניה** - אם הגיע
 זמנו ולא פרע לו, **קניא** - מועילה האסמכתא לקנות השדה, אבל
בלא זמניה - קודם שהגיע זמן הפירעון, **לא קניא** - אינה מועילה
 לקנות השדה.
אמר להו רב אשי, אי אפשר לפרש את דבריכם כפשוטם, שהרי
כל מדי - כל קנין שתלו אותו בזמן, **בזמניה קני** - כשהגיע זמנו
 קונה, ו**בלא זמניה לא קני** - וכשלא הגיע זמנו אינו קונה, ואין זה
 דין מיוחד באסמכתא ואם סובר רב נחמן שאסמכתא קונה, לא
 היה לו אלא לומר אסמכתא קניא, ופשוט שאם לא הגיע זמנו אינו
 קונה, ומה כוונת רב נחמן במה שחילק בין הגיע זמנו ללא הגיע
 זמנו.
אלא דלמא הכי קאמריה - שמא זו כוונתכם לומר בשמו של רב
 נחמן, שאם **אשכחיה** - מצא הלוח את המלוה **בזמניה קני** - בתוך
 הזמן, קודם שהגיע זמן הפירעון, **ואמר ליה קני את השדה**, כי אין
 בכונתו לפרוע את החוב ולפדותה, **קני** - קונה אותה המלוה,
 שהרי הלוח הוכיח בכך שגמר בדעתו להקנותו ואין זו אסמכתא.
 אבל אם מצאו **בתר זמניה** - לאחר שעבר זמנו **ואמר ליה קני** כיון
 שלא פרעתי את החוב בזמני, **לא קני המלוה את השדה** מפני
 שהיא אסמכתא, ואף על פי שאמר לו עתה שיקנה אין זו ראייה
 שגמר בדעתו להקנותו, **מאי זמניה**, שיש לשבח **מחמת ביסופא**
הוא דקאמר ליה - שמחמת הבושה אמר לו כך, שמשום שלא פרע
 את חובו מתבייש הלוח, ולפיכך אומר לו שיקנה אותה כפי התנאי
 שהתנו, אבל באמת אין כוונתו גמורה להקנותו והרי היא ככל
 אסמכתא שאינה קונה.
 רב אשי חולק: **ולא היא** - אין ההלכה כן, אלא **דאפילו** אם מצא
 הלוח את המלוה **בזמניה קני** - בתוך זמנו, ואמר לו שיקנה את
 השדה כי אין בדעתו לפרוע את החוב, **נמי לא קני המלוה את**
השדה, שאין כאן הוכחה שיש גמירות דעת מצד הלוח להקנותו,
והאי דקאמר ליה - וזה שאמר לו הלוח קני, הוא משום שנראה לו
 שלא יוכל לפרעו כשיגיע הזמן ומפני הבושה הוא אומר לו כבר
 עתה שיקנה, **דקא קבר שיעיל בזה דבי ממי זמניה לא ליתי לימדרן**
 - שכשיבוא זמן הפירעון לא יבוא המלוה להטרידני שאשלם לו,
 וכשיהיה לי לפרוע אתבענו לדין שיחזיר לי את השדה.
אמר רב פפא, האי אסמכתא שבמשנתנו שהתחייב הלוח למלוה
 שאם לא יפרע לו עד זמן פלוני תהיה כל השדה שלו, **וימני קניא**
וימני לא קניא - פעמים קונה ופעמים אינה קונה, כלומר שאם
 ניכר מתוך מעשיו של הלוח שאין ברצונו כלל לפרוע את החוב,
 ולא איכפת לו שתשאר השדה ביד המלוה, אין זו אסמכתא וקנה
 המלוה. מפרש רב פפא: אם **אשכחיה** - מצאו המלוה ללוח ביום
 האחרון של זמן הפירעון, **דקא שתי שכרא** - ששותה שיכר בחנות
 להנאתו, הרי זה מוכיח שהוא רגוע ואינו מחזר אחר ממון כדי
 לפדות שדהו, ובודאי אין זה אלא משום שכונתו שתשאר ביד
 המלוה, ולכן **קני המלוה את השדה** שאין זו אסמכתא. אבל אם
 ראו **דקא מהפך אוזי** - שהוא מחזר אחר מעות, אם כן מוכח
 שהוא רוצה לפדותה ואין רצונו שתשאר ביד המלוה, ואם כן הרי
 זו אסמכתא **ולא קני אותה המלוה**.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמ' א

18 נכון תמיד, וְהָיָה הַלּוּאָה כְּאֵה בְּכַאֵה – שלוחה סאה חטים בזמן הזול
 19 על מנת לשלם לו לאחר זמן, וְדִבְרֵינֵיהֶם שֶׁל הָאוֹמוֹת מוֹצִיאִין מְלֻחָה
 20 לְמֻלְחָה – מחייבים את הלוחה לשלם לו סאה אף אם התייקרה,
 21 וְדִבְרֵינֵינוּ אֵין זֶה רִיבֵית דַּאֲרִייתָא אֲלָא אַבָּק רִיבֵית, וְאֵין מְחֻזְרִין
 22 מְלֻחָה לְמֻלְחָה אֶת עוֹדָף הַיּוֹקֵר.
 23 עונה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לֵאבִי, אֵינְהוּ – אומות העולם אינם
 24 מחייבים זאת בתורת תשלומי ריבית, שֶׁלְדַעְתֵּם בְּתוֹרַת פְּקֻדֵין אֲתָא
 25 לְיָדֵיהּ – כמו שנתן המלוה פקדון של סאה חטים ללוה, ולפיכך
 26 מחייבים את הלוחה להחזיר סאה חטים אף על פי שהיא יקרה
 27 יותר, ולא אמר רב ספרא את הכלל אלא כשבדריניהם מוציאים
 28 את הממון בתורת ריבית.
 29 אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אִשִּׁי, וְהָיָה הַלּוּאָה בְּמִשְׁכַּנְתָּא בְּלֵא נְכוּיְתָא –
 30 שמלוה את המעות תמורת משכון של כרם, והמלוה אוכל את
 31 הפירות, ואינו מנכה מההלואה את דמי הפירות שאכל, וְדִבְרֵינֵיהֶם
 32 שֶׁל הָאוֹמוֹת מוֹצִיאִין מְלֻחָה לְמֻלְחָה – אם אבל הלוחה את הפירות,
 33 מוציאים מהלוחה את דמי הפירות ונותנים למלוה, כיון שכך
 34 התחייב בשעת ההלואה,

1 אָלָא לֹא שָׁמַע מִיָּה דְשׁוּמָא מִלְתָּא הִיא – שבשימת הריבית בשעת
 2 כתיבת שטר החוב, עוברים על הלאו של לא לשימוך, ולכן
 3 חייבים העדים על כך שסייעו בכתיבת השטר, ואם כן הוא הדין
 4 המלוה הערב עוברים על לאו זה משעת כתיבת השטר על אף
 5 שעדיין לא גבו ואינו נחשב כגבוי. מסיקה הגמרא: אֲכַן שָׁמַע מִיָּה.
 6 אָמַר רַב סְפָרָא, כֵּן רִיבֵית שֶׁהִתְחַיֵּב הַלּוֹה לַמְלוּה בְּאֹפֶן שְׂאִילוֹ
 7 היה המלוה תובעו לשלם גְּרִינֵיהֶם שֶׁל אומות העולם שאינם
 8 מוזחרים באיסור ריבית, הִיוּ מוֹצִיאִים אֶת הַמְמוֹן מְלֻחָה לְמֻלְחָה,
 9 והיינו שהיא ריבית קצוצה שבשעת ההלואה התחייב הלוחה
 10 לשלמה, וְדִבְרֵינוּ אֵף אִם כָּבַר שִׁילֵם אֶת הַרִיבֵית מְחֻזְרִין אֶת הַמַּעוֹת
 11 מְלֻחָה לְמֻלְחָה, וְכַרְבִּי אֲלַעוּר שְׂרִיבֵית קְצוּצָה בְּדִינֵינוּ. אֲבָל
 12 כֵּן רִיבֵית שְׂאִילוֹ הִיא הַמְלוּה תוֹבַע מִן הַלּוֹה דִּבְרֵינֵיהֶם שֶׁל אומות
 13 העולם, אֵין מוֹצִיאִין מְלֻחָה לְמֻלְחָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִתְחַיֵּב עַל כֵּךְ
 14 בפירוש בשעת ההלואה, אֵין זוּ רִיבֵית קְצוּצָה, אֲלָא אַבָּק רִיבֵית
 15 דְרַבְנָן, לְפִיכָךְ דִּבְרֵינוּ אִם כָּבַר נָתַן רִיבֵית כּוּוּ אֵין מְחֻזְרִין מְלֻחָה
 16 לְמֻלְחָה.
 17 מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אֲבִי רַבִּי יוֹסֵף, וְכִלְלָא הוּא – וכי כלל זה

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום רביעי עמ' ב

36 המחיר וְהִיבְנָא לָךְ חֲמֵשׁ חֲמֵשׁ – ואתן לך בזמן הפירעון חמש חלות
 37 שעוה עבור כל זוז. דינו הוא כך, אֵיִתְנָהוּ נְבִיָּה – אם כל חלות
 38 השעוה כבר נמצאות ברשותו של המוכר בשעת נתינת המעות,
 39 אלא שאינם בעיר זו, או שאבד לו המפתח, והמוכר דחוק למעות,
 40 ולפיכך הוא מוזיל ללוקח על הקדמת המעות, שְׂרִי – מותר לו
 41 לעשות כן ואין בכך משום ריבית, מפני שמיד בשעת נתינת המעות
 42 נחשב כאילו מקנה לו המוכר את חלות השעוה שברשותו, ואין
 43 כאן הלואה אלא מכירה בזול. אֲבָל לִיתְנָהוּ נְבִיָּה – אם אין חלות
 44 השעוה נמצאות עדיין ברשות המוכר, אָסוּר לוֹ לְהוֹזִיל לְלוֹקַח
 45 משום הקדמת מעותיו, שהרי 'אגר נטר' הוא זה.
 46 מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שְׁכַשְׁאִין חֲחֻלוֹת בְּרִשּׁוֹת הַמוֹכֵר, יֵשׁ כֵּאֵן
 47 אֲגַר נִטְר וְאִסוּר, וְהוּא חִידֵשׁ בּוֹה רַב נַחְמֵן. תּוֹרַצַת הַגְּמָרָא: לֹא
 48 צְרִיכָא, אֲלָא דְאִית לֵיהּ אֲשֵׁרָא בְּמִתָּא – שיש לו למוכר זה זכות
 49 של שעוה אצל אחרים, כלומר שאף הוא פסק עם אחר שיש
 50 ברשותו שעוה, ונתן לו מעות עבור השעוה שברשותו, מִהוּ דְתִיבָא
 51 כִּיּוֹן דְאִית לֵיהּ אֲשֵׁרָא בְּמִתָּא הִרִי זֶה נִחְשָׁב כְּאִילוֹ חֲחֻלוֹת הַשְּׁעוּה
 52 כָּבַר נִמְצְאוֹת בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְכֹאֲמוֹר הַמֵּתֵן עַד שֵׁיבָא כְּנִי אִוְ עַד שְׂאֵמְצָא
 53 מִמֶּתָּח דְמִי, וכשם שבוה מותר לפסוק מפני שהוא נחשב כאילו
 54 הוא מקנה ללוקח את החלות שיש לו בביתו, הוא הדין בוה. קָא
 55 מְשַׁמַּע לֵן שְׁכִינֵן דְמִתְסַרֵי נְכוּיְנָא – שעדיין לא גבה את חלות
 56 השעוה מן המוכר שמוכרם לו, כְּמָאן דְלִיתְנָהוּ דְמִי – נחשבים כמי
 57 שעדיין אינם ברשותו, ואינו רשאי לפסוק עליהם בזול:
 58 וְאָמַר רַב נַחְמֵן הָאֵי מָאן דְאִזְוִיף פְּשִׁיטִי מִתְכַּרְיָה – אדם שלוחה
 59 פרוטות מחבירו, וסיכמו ביניהם על סכום הפרוטות שמלוהו,
 60 וכשבא לביתו מנה את הפרוטות שנתן לו חבירו וְאֲשַׁכַּח בֵּיהּ
 61 מוֹפְרִינָא – ומצא שיש בהם יותר ממה שסיכמו ביניהם, דינו הוא
 62 כך, אִי סָכוּם הַפְּרוֹטוֹת הַנּוֹסְפוֹת שֶׁמִּצָּא הוּא בְּכַדִּי שְׁהַדְעַת מוֹעֵה
 63 ויש מקום לומר שהמלוה טעה בחשבון ולא התכוין לתת לו אותם,
 64 מִיתִיב לְאַחֲזֵרֵיהּ לֵיהּ – חייב להחזירם לו. וְאֵי לֹא – שאינם כבידי
 65 שהדעת טועה, ולא מסתבר לומר שבטעות הוסיפם המלוה, יש
 66 לתלות שֶׁמִּתְנָה כְּעֻלְמָא הוּא הָיִיב לֵיהּ הַמְלוּה לְלוֹה, ואין הלוחה
 67 חייב להחזיר את התוספת. מִפְּרַשְׁתָּ הַגְּמָרָא: הִכֵּי דְמִי – באיזה
 68 אופן נחשב שהוא בְּכַדִּי שְׁהַדְעַת מוֹעֵה וְחִיבֵי הַלּוֹה לְהַחזִיר, אָמַר רַב
 69 אָחָא בְּרִיהּ דְרַב יוֹסֵף

1 כך שחוזר בו, וְטַעַם הַדְּבַר, מִשּׁוּם שֶׁדֶרֶךְ הַלּוֹקָחִים הוּא שְׂמָאן
 2 דְיִהִיב זוּזֵי אֲתֵרָעָא [חֲרִיפָא] – מי שנתן כסף על שער החריף קודם
 3 שיצא השער הברור, כיון שבשעה זו התבואה עדיין בשבילם, אין
 4 הלוקח יודע אם תהיה התבואה טובה או לא, ולפיכך לְבִי תְרִי או
 5 תְּלָתָא יְהִיב – הרי הוא נתן מעות לשנים או שלשה מוכרים, כדי
 6 שיהיו לו פירות טובים לפחות מאחד מהם, ולבסוף הוא מחליט
 7 מאיזה מהם לקחת את הפירות, ולפיכך אין דעתו של המוכר
 8 סמוכה עליו שודאי יקנה ממנו, ומטעם זה אף המוכר מותר לחזור
 9 בו, עד שידע בודאות שדעת הלוקח מוחלטת לקנות אצלו,
 10 ולפיכך אמרו חכמים שאִי מִיתְיָחִי לֵיהּ הַלּוֹקַח עַל הַגּוֹרֵן, הִרִי
 11 מֵרֵאָה בּוֹה שֶׁמְכַרָא דְעֵתִיהּ עַל מוֹכֵר זֶה וְעַל תְּבוּאָה זֶה, וְעַל יָדֵי זֶה
 12 גַם הַמוֹכֵר יוֹדֵעַ שְׁכוּונָתוֹ גְּמוּרָה לְקַנֵּין, ואסור לו לחזור בו, ואם
 13 חזר בו הרי הוא חייב במי שפרע, וְאֵי לֹא נֵרֵאָה הַלּוֹקַח עַל הַגּוֹרֵן,
 14 רְשָׁאי הַמוֹכֵר לְחַזֵּר בו מִשּׁוּם דְאָמַר לֵיהּ הַמוֹכֵר לְלוֹקַח, לֹא הִייתִי
 15 בטוח שאכן תקנה אצלי, דְאֵמִינָא – סבור הייתי דְאֲשַׁכַּחְתִּי פִּירֵי
 16 דְשִׁפְרִי מִיָּדֵי – שמצאת פירות יפים משלי. וְשִׁקְלֶת – וקנית אותם,
 17 לפיכך אף אני חוזרת בי ומכרתי את הפירות לאחר.
 18 אָמַר רַב אִשִּׁי, הַשְּׂתָא דְאָמַרְתָּ שֶׁהִטַּעַם שֶׁצְרִיךְ לְהֵרֵאוֹת לְפָנָיו עַל
 19 הַגּוֹרֵן אֵינוֹ אֲלָא מִשּׁוּם מְסַמְכָךְ דְעֵתָא – משום סמיכות דעת המוכר,
 20 הוא הדין אֲפִילוֹ אִם לֹא נֵרֵאָה לְפָנָיו עַל הַגּוֹרֵן אֲלָא שֶׁהֵרֵאָה לוֹ
 21 באופן אחר שדעתו גמורה לקנין, כְּגוֹן שְׂאֲשַׁכְּחִיהּ – מצא הלוקח
 22 את המוכר בְּשׁוּקָא וְאָמַר לֵיהּ רֵאָה שֶׁדַּעְתִּי סוֹמְכַת עֲלֶיךָ שֶׁתֵּתֵן לִי
 23 את הפירות ואיני לוקחם מאחר, כְּמָאן דְעֵתִיהּ שֶׁל הַמוֹכֵר עַל
 24 הַלּוֹקַח וְשֶׁל הַלּוֹקַח עַל הַמוֹכֵר, ואסור כל אחד מהם לחזור בו,
 25 ואם חזר בו הרי הוא מתחייב במי שפרע:
 26 אָמַר רַב נַחְמֵן, כֵּלְלָא דְרִבִּיתָא – הכלל באיסור ריבית הוא, שלא
 27 רק הלואה בריבית אסורה, אֲלָא כֵּן אָמַר נְפִיר לֵיהּ – כל שכר
 28 שמשלם עבור המתנת מעות, בֵּין עַל הַלּוּאָה וּבֵין עַל מִכַר, אָסוּר,
 29 ולפיכך אם משלם אדם עבור חפץ לפני שהחפץ נמצא ביד
 30 המוכר, והמוכר מוזיל לו עבור הקדמת המעות הרי זו ריבית,
 31 ואסור.
 32 וְאָמַר רַב נַחְמֵן, הָאֵי מָאן דְיִהִיב זוּזֵי – אדם הנותן מעות לְקִרְיָה –
 33 למוכר שעוה, עבור שיתן לו את השעוה לאחר זמן, וְקָא אֲוִלֵי
 34 אֲרַבַּע אֲרַבַּע – ומחיר השעוה עתה הוא ארבע חלות שעוה לכל
 35 זֶה, וְאָמַר לֵיהּ הַמוֹכֵר לְלוֹקַח תּוֹמֵרַת הַקְּדַמַת הַמַּעוֹת אֲוִילֵי לָךְ אֶת

1 רב הונא בריה דרב יהושע, אף דין זה הוא דלא כדעת רבי יהודה,
 2 דאי היתה הברייתא סוברת כדעת רבי יהודה לא היתה אוסרת זאת
 3 דהאמר (הא אמרו) רבי יהודה, צד אחר ברייתא, מותר, ואף כאן
 4 כיון שאפשר שלא יהיו למוכר מעות ולא יפדה את ביתו, ובאופן
 5 זה אין כאן לא הלואה ולא ריבית, נמצא שאין זה אלא צד אחד
 6 בריבית, ומותר.
 7 שואלת הגמרא: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא – מה טעם
 8 החילוק בין הרישא שהמוכר התנה שכשיהיו לו מעות יחזיר לו
 9 הלוקח את הבית, שאסרה הברייתא לעשות כן, ובין הסיפא
 10 שהלוקח התנה כן מעצמו, שהתירה הברייתא לעשות כן, הרי
 11 לכאורה בשני האופנים אם יש למוכר מעות הרי הוא פודה את
 12 השדה מיד הלוקח ונמצא שלא היתה כאן מכירה אלא הלואה,
 13 והפירות שאכל הלוקח היו ריבית. משיבה הגמרא: אמר רבא
 14 (הרישא של הברייתא שהמוכר התנה ואמר לכשיהיו לי מעות
 15 החזירים לי, מדובר דלא אמר ליה מדעתיה – שלא תלה המוכר את
 16 הדבר בדעתו של הלוקח, ואף אם לא ירצה הלוקח להחזיר את
 17 הבית או השדה, יהיה חייב להחזיר למוכר מחמת התנאי שהתנו
 18 מתחילה, נמצא שאם אכן ירצה המוכר לפדות את שדהו, התברר
 19 שלא מכר אותה מעולם, ואם כן הרי זו הלואה בריבית. מה שאין
 20 (כן) הסיפא של הברייתא שהלוקח הוא שאמר שכשיהיו לך מעות
 21 אחזרים לך, מדובר שלא התחייב הלוקח להחזיר אפילו אם לא
 22 ירצה, אלא דאמר ליה מדעתיה – שאם ירצה יחזיר לו, אולם לא
 23 יוכל המוכר לתבוע אותו בדין על כך, וכיון שאין תנאי שמחייב
 24 את הלוקח להחזיר את הבית למוכר, נמצא שהמכירה חלה
 25 לגמרי, אלא שאם ירצה הרי הוא חוזר ומוכרה למוכר, ואין כאן
 26 לא הלואה ולא ריבית.
 27 מספרת הגמרא: הווא גבא דרבא דרבא ליה ארעא לחכריה שלא
 28 באחריות – אדם מכר לחבירו קרקע, ופירשו בתוך שטר המכירה
 29 שהוא מוכרה בלא אחריות, כלומר שאם יבוא בעל חובו של
 30 המוכר ויגבה את הקרקע מן הלוקח תמורת החוב שחייב לו
 31 המוכר, לא יוכל הלוקח לחזור ולתבוע מן המוכר את דמי הקרקע.
 32 חזייה – ראה המוכר את הלוקח דתהו קא עציב – שהיה עצוב על
 33 כך שהוא נאלץ לקנות קרקע בלא אחריות, אמר ליה המוכר
 34 ללוקח אמאי עציבת – למה אתה עצוב, אף על פי שלא התחייבתי
 35 באחריות בתוך השטר, אומר אני לך שאי מדפו לה מינה אם יגבו
 36 את הקרקע מחמת חובי, מנפיקא לך שופרא – אפרע לך תמורת
 37 הקרקע מעידית שבבכסי, ולא רק את דמי הקרקע שקנית ממני
 38 אלא אף שפיקא ופיירי – את השבח שתשבחי קרקע לאחר
 39 המכירה, ואת הפירות שיהיו בה בשעה שיגבו ממך את הקרקע.
 40 אמר אמרימר

1 בו, יש רק צד אחר בריבית, כלומר שאפשר שיבואו לידי ריבית,
 2 ואפשר שלא יבואו לידי ריבית, מותר, ואין איסור אלא באופן
 3 שבדאי יבואו לידי ריבית. ואם כן כאן אם הלוקח יאכל את
 4 הפירות, כיון שאפשר שישלם את שאר דמי השדה ותהיה השדה
 5 קנויה לו למפרע ואין כאן ריבית, אף על פי שאם לבסוף לא ישלם
 6 ותחזור השדה למוכר יש כאן ריבית, אין זה אלא צד אחד בריבית
 7 ומותר, וכן אם יאכל המוכר את הפירות כיון שאפשר שלבסוף לא
 8 ישלם הלוקח את שאר הדמים ואם כן הרי זו שדה של המוכר ואין
 9 כאן ריבית, אף על פי שאפשר שישלם את שאר הדמים ונמצא
 10 שיש כאן ריבית אין זה אלא צד אחד בריבית ומותר:
 11 שנינו בברייתא: אדם שלוח מעות מחבירו, ומשכן לו הלוה למלוה
 12 בית השוה יותר מן ההלואה, תמורת ההלואה, וכן אם משכן לו
 13 שדה השוה יותר מן ההלואה, ואמר לו המלוה ללוה, לכשתרצה
 14 למוכרם – אם תרצה למוכר את הבית או את השדה, הריני מתנה
 15 עמך שלא תמכרם אלא לי בדימים הללו – בדימים מועטים שאוסף
 16 לך על דמי ההלואה, ואף על פי שהוא פחות מערך הבית או
 17 השדה, הרי זה אסור משום ריבית, שהרי תמורת ההלואה התחייב
 18 הלוה למוכר למלוה את שדהו בזול. אבל אם לא התנה עמו
 19 שימכור לו את הבית או השדה בזול, אלא בשווייהן – כפי שויים
 20 של הבית או השדה באמת, ולא התחייב אלא שלא ימכרם
 21 לאחרים, הרי זה מותר שאין זה נחשב ריבית. מבררת הגמרא: מאן
 22 תנא – כדעת מי שנינו שאם התנה עמו שלא ימכרם אלא לו
 23 בדימים הללו כלומר בזול, הרי זה אסור. אמר רב הונא בריה דרב
 24 יהושע, אף דין זה הוא דלא כדעת רבי יהודה, דאי היתה הברייתא
 25 סוברת כדעת רבי יהודה לא היתה אוסרת זאת דהאמר (הא אמרו)
 26 רבי יהודה, צד אחר בריבית, מותר, ואף כאן כיון שאפשר שלא
 27 ימכור הלוה את ביתו כלל, ובאופן זה לא יקבל המלוה מאומה
 28 יותר ממה שהלוה, נמצא שאין כאן אלא צד אחד בריבית ומותר:
 29 עוד שנינו בברייתא: אדם משכן לו – לחבירו בית, או משכן לו
 30 שדה ואמר לו המוכר ללוקח, לכשיהיו לי מעות לפדות את ביתי
 31 או את שדי, תחזיר לי – החזר לי את הבית או את השדה, ואחזיר
 32 לך את מעותיך, אסור לעשות כן שהרי אם אכן יחזיר הלוקח
 33 למוכר את הבית והמוכר יחזיר לו את מעותיו, נמצא שלא היה
 34 כאן מכר אלא הלואה, שהלוקח הלוה מעות למוכר, ובשכר
 35 ההלואה דר בבית או אכל את פירות השדה עד שפרע המוכר
 36 (שהוא הלוה) את דמי ההלואה. אולם אם מעצמו אמר הלוקח
 37 למוכר, לכשיהיו לי מעות ותרצה לחזור ולקנות את הבית או את
 38 השדה, תחזיר לי את מעותי, הרי זה מותר ואין בזה
 39 משום ריבית, וכפי שתבאר הגמרא להלן את טעם החילוק:
 40 מבררת הגמרא: מאן תנא – כדעת מי שנינו שאסור למוכר
 41 להתנות ולומר שאם יהיו לו מעות יחזיר לו הלוקח את הבית. אמר

10 המלוה את השדה, ואולם מניימי (שם חכם) חלק עלי ואמר
 11 שאסמכתא לא קניא, ואף אני חורתי בי והודיתי לדבריו ולפיכך
 12 אין השדה קנויה למלוה, אפילו אם אמר כן בשעת מתן מעות,
 13 משום שלא היתה כוונת הלוה להקנותו, ולא אמר כן אלא כדי
 14 שהמלוה יסמוך עליו שבדאי יפרע בתוך שלש שנים.
 15 מקשה הגמרא: ולמניימי שאסמכתא אינה קונה, קשיא מתניתין
 16 שמבואר בה שקנה אף על פי שהיא אסמכתא. מתרצת הגמרא:
 17 איבעית אימא, מתניתין כשיטת רבי יוסי היא דאמר אסמכתא קניא,
 18 אך אין הלכה כן, אלא כדעת רבי יהודה שאסמכתא אינה קונה.

1 הדר אמר רב נחמן – לאחר מכן חזר בו רב נחמן ואמר, אפילו אם
 2 התנה כן המלוה בשעת מתן מעות לא קנה ולא בליום ואפילו כנגד
 3 מעותיו, מפני שאסמכתא אינה קונה.
 4 איתביה רבא לרב נחמן, והרי שנינו במשנתנו שאם התנה המלוה
 5 ואמר ללוה אם אי אתה נוטל לי את חובך מכאן ועד שלש שנים
 6 הרי היא – השדה שלי, דבריו קיימים ותרי היא שלי, ואם כן מבואר
 7 שלכל הפחות אם התנה כן בשעת מתן מעות דבריו קיימים.
 8 אמר ליה רב נחמן, אכן אני הייתי אומר עד עתה אסמכתא קניא,
 9 ולכך אמרתי בדין משנתנו שאף אם התנו לאחר מתן מעות קנה

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמ' א

אינו מתקלקל מתשרי עד ניסן, ואף אם הייתי משאיר את השיכר
 ברשותי ומוכרו בניסן, הייתי יכול למוכרו במחיר היוקר ולא הייתי
 מפסיד כלום, וגם זווי לא צריכנא – איני דחוק למעות, שאני עשיר,
 ואין לי סיבה להדחוק ולמכור את השכר בתשרי כשהוא בזול, ואם
 כן אני הייתי חפץ להשאיר את השיכר ברשותי ולמוכרו בניסן
 בשעת היוקר, אלא אָנא הוא דקא עבדינא מילתא גבי לזקח – שאני
 עושה טובה ללוקח שחפץ כבר עתה בשיכר, ואני נותנו לו עתה,
 וישלם לי בניסן לפי השער של ניסן, נמצא שאיני נוטל מהם שכר
 עבור המתנת המעות, אלא שזהו המחיר המגיע לי.
 אָמר ליה רב ששית בריה דרב אידו לרב פפא, מאי חזי מר דקא אולת
 בְּתַר דִּידֶךָ – מה ראית לילך אחר עצמך, ולומר שכיון שאתה
 (המוכר) אינך צריך למכור עכשיו וברצון הייתי ממתין מלמכור עד
 ניסן אין זה 'אגר נטר', וְל בְּתַר דִּידֶהוּ – יש לך ללכת אחר
 הלוקחים, ומבחינת הלוקחים ודאי מה שהם משלמים ביוקר הוא
 משום שכר המתנת המעות, דְּאִילוּ הוּוּ לְהוּ זוּוּ – שהרי אילו היו
 להם עתה מעות מזומנים, הוּוּ שְׁקָלִי כִּי הִשְׁתָּא – היו קונים אצל
 אחרים בזול, ורק הִשְׁתָּא דְּלִית לְהוּ זוּוּ – כיון שאין להם מעות
 מזומנים, הם קונים אצלך, וְשְׁקָלִי כִּיּוּקְרָא דְּלְקַמְיָה – ונטילים את
 השיכר על מנת לשלם כפי המחיר היקר של ניסן, נמצא שהם
 מוסיפים ממון עבור המתנת המעות ויש כאן אגר נטר.
 אָמר רב הִמָּא, מְרִשָּׂא דִידִי מה שאני מוכר בהקפה ומקבל כפי
 המחיר שהוא במקום היוקר, וְדָאִי שְׁרִי ואין בזה ריבית כלל, שכיון
 שאינם מקבלים על עצמם את אחריות הדרך בהליכתם, נמצא
 שהסחורה היא עדיין שלי, ורק כשמיגיעים למקום היוקר
 מתחייבים לי במעותיה ומשלמים לי כפי שוויה האמיתי באתו
 מקום ואין כאן ריבית. ומה שהם מתעסקים בסחורה שלי ומובילים
 אותה למקום היוקר, אינו נחשב ריבית מוקדמת, מָאִי מְעָמָא,
 משום שאין הם עושים כן בשכר ההלוואה, אלא שהם עצמם
 נהנים מזה, דְּנִיחָא לְהוּ דְּלִיקוּ בְּרִשׁוּתִי שתהיה הסחורה ברשותי עד
 שיגיעו למקום היוקר, דְּעַל יַדִּי זֶה כֹּל הִיכָא דְּקָא אָוִלִי – בכל מקום
 שהם הולכים, שְׁכִיבִי לְהוּ מְכָסָא – מוותרים להם על המיסים, מפני
 שהם שלוחיו של תלמיד חכם הפטור מן המס, וְנִקְוֵם לְהוּ שׁוּקָא –
 ומכריזים שלא יהיה אדם רשאי למכור עד שימכרו הם, כדין
 סחורתו של תלמיד חכם.

מַעֲכִישׁוּ אָתָּה נוֹתֵן לִי הָרִי הוּא לָךְ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים לְשָׁנָה, היינו שאם
 יסיכים השוכר לשלם לו מראש שהוא קודם זמנו, אִוּוּלִי הוּא דְּקָא
 מוּזִיל גְּבִיָה – מוזיל לו המשכיר את מחיר השכירות, ואין כאן
 איסור ריבית. מה שאין כן בְּכִיפָא בִּין דְּבִינִי יִנְהוּ שהוא מכירה
 ולא שכירות, ומן הדין כְּעִי לְמִשְׁקָל דְּמִי מַעֲכִישׁוּ – צריך לשלם לו
 את כל דמי השדה מיד בשעת המכירה, הִלְכֶךָ מה שקבע שאם
 משלם מיד מוכר לו באלף זוז, הם דמי השדה ואין כאן הוולה, ומה
 שמוסיף על דמי השדה באופן שדוחה את התשלום עד זמן הגורן,
 אָנֵר נְטִיר לִיה הוּא – הוא שכר המתנת המעות, והרי זה ריבית
 וְאִסוּר.
 אָמר רבא, דְּקוּ בְּתַר רַבִּנָּן בְּהָא מִילְתָּא – דייקו חכמים בדבר זה
 ואיפשו רמו מן התורה לכך ששכירות אינה משתלמת אלא
 לבסוף, וְאִזְקִימָה אָקְרָא – ולבסוף סמכו על פסוק זה (ויקרא כה נג)
 'בְּשִׁבְרִי שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ' ויש לדרוש ש'שכר השנה' משתלמת
 'בשנה' אחרת, והיינו ששְׁכִיבִירֹת שֶׁל שָׁנָה זוּ אִינָה מְשִׁתְּלָמַת אֶלָּא
 בְּתַחֲלִיל שָׁנָה אַחֲרָה, והיינו בסוף זמן השכירות:
 שִׁנְיָנוּ בַּמִּשְׁנָה: וְאִם לְגוּרָן בְּשָׁנִים עֶשֶׂר מְנָה אִסוּר:
 אָמר רב נְהָמֵן, מְרִשָּׂא שְׁרִי – מותר למכור סחורה על מנת לשלם
 לאחר זמן, ולתבוע עליה מחיר גבוה יותר ממחירה הרגיל, ובלבד
 שלא יפרש שאם ישלם מיד ימכור לו בפחות. אִיִּתִיבָה רַבִּי בְּר
 הִמָּא לְרַב נְהָמֵן, וְאָמְרִי לֶה רַב עֲבָדָא בְּר הִמָּא לְרַב נְהָמֵן, הרי שנינו
 במשנה, שאם מכר את שדהו וְאָמַר לְלֹקַח אִם רָצוֹנְךָ לְדַחֹת אֵת
 התשלום עד לְגוּרָן, אני מוכר לך את השדה בְּשָׁנִים עֶשֶׂר מְנָה,
 אִסוּר, הרי שאסור להעלות את מחיר השדה בעבור המתנת
 המעות. אָמר לִיה רב נחמן, הָתֵם – במשנה, כיון שאמר בפירוש
 שאם ישלם עתה יהיה מחירו רק אלף זוז, קִין לִיה – הרי פירש
 שהעלאת המחיר כשהוא משלם לאחר זמן הוא מפני המתנת
 המעות, ויש בזה משום ריבית, אבל הִמָּא מה שהתרתי טרשא,
 היינו באופן שלא קִין לִיה – שלא פירש שאם ישלם מיד ימכור לו
 בפחות, אלא סתם ואמר שהוא מוכר לו ביוקר ויכול לשלם לאחר
 זמן, אין זה נראה כריבית ומותר.
 אָמר רב פפא, מְרִשָּׂא דִידִי שְׁרִי – מה שאני נוהג למכור את השיכר
 שלי ולגבות לאחר זמן מחיר יקר יותר, מותר ואין בו משום אגר
 נטר. מפרש רב פפא: מָאִי מְעָמָא, שְׁכָרָאִי לֹא פְסִיד – השיכר שלי

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמ' א

לאו מיוחד לאיסור גזל, אֶלָּא לֹא בְּגוּל לְמָה לִי – מה טעם כתבה
 התורה לאו מיוחד בגזל, לְכֹבֵשׁ שָׂכָר שְׁכִירִי – לענין מי ששכר
 פועל וכובש את שכרו תחת ידו ואינו משלם לו, שכיון שאינו נוטל
 ממנו ממון ואינו מחסרו ממש, אין ללמוד את איסורו מריבית
 ואונאה, ועל זה נאמר 'לא תגזול'. מקשה הגמרא: בְּכֹבֵשׁ שָׂכָר שְׁכִירִי
 בְּהָרִיא בְּתִיב בִּיה – בפירוש נאמר בו לאו בפני עצמו (דברים כד
 יד) 'לֹא תַעֲשֶׂק שְׁכִיר עִנִּי וְאֶבְיֹן', ומדוע הוצרכה התורה להוסיף
 גם 'לא תגזול'. מתרצת הגמרא: לְעֵבֹר עָלָיו בְּשָׁנֵי לְאוּיִן – להוסיף
 על הכובש שכר שכיר ולומר שהוא עובר על שני לאוין, דהיינו
 עלהא שנכתב בו בפירוש וגם בלאו של 'לא תגזול'.
 מקשה הגמרא: כיון ש'לא תגזול' לא נצרך לגוף איסור גזל, מנין
 שבא להוסיף לאו דווקא לכובש שכר שכיר, וְלִזְקָמָה בְּרִיבִית
 וְאִוְנָא – שמא יש להעמידו שבא להוסיף לאו על ריבית או על
 אונאה. וְאָף עַל פִּי שְׂכָרִי שֶׁ בְּהֵם לְאוּיִם הוֹסִיף הַכְּתוּב לְאוּ נֹסַף
 כִּדִּי לְעֵבֹר עָלָיו בְּשָׁנֵי לְאוּיִן. מתרצת הגמרא: דְּבַר הַלְּמִד מְעַנְיָנוּ
 הוא, מידה היא בתורה שיש ללמוד את פירושו של הפסוק בתורה
 לפי ענינו שנכתב בו, כלומר שמן הלאוין הסמוכים ללאו זה יש
 ללמוד את כוונת התורה בלאו זה,

הוא משום חיסרון ממון המתאנה, ואם תפרוך ותקשה מַה לְאוּנָא
 שְׁכָן לֹא יָדַע וְמַחִיל – שאין המתאנה יודע שהתאנה ולפיכך אינו
 יכול למחול, אבל בגזל שהגזול יודע מהגזילה ויש לומר שהוא
 מתייאש ומוחל, שמוא לא אסרה התורה, רִבִּית תּוֹכִיחַ שאף על פי
 שהלוח יודע ומוחל אסרה התורה לטול ריבית, וְחֹדֵר הָרִיין – אפשר
 לחזור שוב ושוב על מה שאמרנו מה לריבית שכן חידוש אונאה
 תוכיח, מה לאונאה וכו', ומסקנת הדברים היא שלא רָאִי זֶה בְּרָאִי
 זֶה וְלֹא רָאִי זֶה בְּרָאִי זֶה – אין החומרא של ריבית דומה לחומרא
 של אונאה ולא החומרא של אונאה דומה לחומרא של ריבית,
 שכל אחד מהם יש לו חומרא מצד אחד וקולא מצד שני, ובאופן
 זה מידה היא בתורה שאין אומרים שהחומרא שיש בכל אחד
 מהם גורם את האיסור, אלא יש למצוא את הצד השווה ביניהם
 ולומר שהוא גורם את איסורו, ויש ללמוד מהם שכל מה שטעם
 זה שייך גם אצלו אף הוא אסור, וכאן הַצִּד הַשְׁוֶה שְׁכָנֵן – כריבית
 ואונאה שְׁכָן גּוּזְלוֹ – שהוא נוטל ממנו ממון שלא כדין, ואם כן אָף
 אִנִּי אֲבִיא גּוּל – יש ללמוד ממנו את איסור גזל, וקשה למה
 הוצרכה התורה לכתוב לאו מיוחד לאיסור גזל.
 מתרצת הגמרא: אָמְרִי, הָכִי נְפִי, אכן אין התורה צריכה לכתוב

1 יגבה מהמקרא – מיינו, כמעשה זה שלפנינו, בין הדין לזבונן קאי
 2 – למכירה עומד, פוזון דמי – הרי הוא כמעות, ובודאי גמר בדעתו
 3 להקנותו לו ואין זו אסמכתא. אמר ליה רב הונא פריה דרב יהושע
 4 לרב פפא, אין הדבר כן. דהכי אמרינן משמיה דרבה, כל דאי –
 5 כל התחייבות שאינה מוחלטת אלא שתלה את הדבר 'אם' לא
 6 יעשה את מה שהבטיח, כגון כאן שלא אמר לו לגבות מן היין
 7 אלא אם לא יפרע את חובו עד ליום פלוני, הרי זו אסמכתא ולא
 8 קני.
 9 אמר רב נחמן, השתא דאמור רבנן שאסמכתא לא קניא, ואין
 10 השדה של המלוה אף על פי שלא פרע הלוה את חובו עד לאחר
 11 שלש שנים, אם החזיק המלוה בקרקע ואכל את פירותיה לאחר
 12 שעברו שלש השנים מפני שהיה סבור שהקרקע שלו על פי מה
 13 שהסכימו ביניהם, כשחזר הלוה ותובע את הקרקע, הדר אמר
 14 והדר פירי – צריך המלוה להחזיר את הקרקע, וגם את כל
 15 הפירות שאכל במשך השנים שהיתה הקרקע ברשותו, ואף על פי
 16 שהלוה ידע שהמלוה אוכל את הפירות ולא מחה בידו, אין זו
 17 נחשבת מחילה, מפני שהיא מחילה בטעות, שהרי מה שמחל הוא
 18 מפני שהיה סבור שהשדה היא של המוכר, ומחילה בטעות אינה
 19 מחילה ולכן עתה שנודע לו שאסמכתא לא קניא והיא שלו הרי
 20 הוא תובע גם את הפירות.
 21 מקשה הגמרא: למימרא – מבואר מכאן דסבר רב נחמן מחילה
 22 בנפשות לא הויא מחילה, והרי מצינו שרב נחמן סובר להיפך,
 23 דהאימרא המוכר את הפירות שעתידים לגדול בהקל שלו,
 24 להכיר, ונמצא שהוא מכר דבר שלא בא לעולם, ואין למכירה
 25 על מה לחול, אמר רב הונא עד שלא באו פירות הדקל לעולם,
 26 יכול בין המוכר ובין הלוקח לחזור בו, שכיון שעדיין לא חל הקנין,
 27 אין כאן אלא דיבור, ורשאי כל אחד לחזור בו, אבל משבאו
 28 הפירות לעולם, חל עליהם הקנין שעשו מקודם, ושוב אין אף אחד
 29 מהם יכול לחזור בו, ורב נחמן חלק על רב הונא ואמר שאף
 30 משבאו פירות הדקל לעולם, יכול כל אחד מהם לחזור בו, מפני
 31 שהקנין לא חל כלל, שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,
 32 שכיון שהיה מעשה הקנין בעוד שלא באו הפירות לעולם, לא
 33 סמכה דעתם ואין כאן נגמרות דעת מספקת לקנין, ולכך אף לאחר
 34 שבאו פירות לעולם לא חל הקנין. ואמר רב נחמן, מכל מקום
 35 מוזניא – מודה אני לרב הונא דאי שמיט ואביל – שאם שמת
 36 הלוקח את הפירות מן הדקל ואכל אותם, והמוכר לא מחה בידו,
 37 שוב לא מפקינן מיניה – אין מוציאין מידו את הפירות, מפני שאף
 38 על פי שהמכירה לא חלה, מכל מקום כל זמן שהמוכר לא אמר
 39 שהוא חוזר בו מן המכירה, נראה שמחל ללוקח על אכילתו, ואף
 40 על פי שהמחילה היתה בטעות, שהרי כל מה שמחל הוא כיון
 41 שסבור היה שאפשר להקנות דבר שלא בא לעולם, הרי זו
 42 מחילה. אם כן סותרים דברי רב נחמן את עצמם, שלענין
 43 אסמכתא מבואר שסובר שמחילה בטעות אינה מחילה, ולענין
 44 דבר שלא בא לעולם סובר שמחילה בטעות נחשבת מחילה.
 45 מתרצת הגמרא: לעולם סובר רב נחמן שמחילה בטעות נחשבת
 46 מחילה, ומה שאמר רב נחמן שצריך המלוה להחזיר את הפירות
 47 שאכל מן השדה, הוא משום שאכילת הפירות נראה כריבית,
 48 ולפיכך אין כאן סתירה בין הדברים, שהתם במכירת פירות הדקל
 49 שהוא דבר שלא בא לעולם, אין כאן הלוואה אלא זבני, ולא שייך
 50 חשש של נראה כריבית, לפיכך אף על פי שהמחילה היתה
 51 בטעות אינו צריך להחזיר את הפירות שאכל. אבל הקא בענין
 52 אסמכתא הרי היתה זו הלואה, ולפיכך צריך להחזיר את הפירות
 53 שאכל כיון שנראה כריבית.
 54 מקשה הגמרא: אמר רבא

1 שלך לאחר שיעברו שלש שנים, ובוה אמר רב פפא שאף על פי
 2 שסוף דבריו שאמר שתהיה כולה שלו אם לא יפרע לו לאחר
 3 שלש, לא חלו מפני שהם אסמכתא, מכל מקום תחילת דבריו
 4 שאמר לא יהא לך פירעון אלא מזו והיינו שעשאה אפותיקי נגד
 5 מעותיו, אינם אסמכתא וחלו, ולפיכך גובה המלוה מן השדה
 6 כשיעור מעותיו.
 7 מספרת הגמרא: תהוא נברא דובין ליה ארעא להכריה באחריות –
 8 אדם מכר שדה לחבירו, וקיבל על עצמו אחריות שאם יגבו אותה
 9 מן הלוקח מחמת המוכר יהיה המוכר חייב לשלם לו דמיה, ואמר
 10 ליה הלוקח למוכר, אי מפרו ליה מנאי – אם יגבו אותה ממני
 11 מחמתך, מנבית לי מעידי עידי דאית לך – רצוני שתתן לי בדמיה
 12 מן השדה הטובה ביותר שלך הנקראת 'עידו עידי'. אמר ליה
 13 המוכר ללוקח מעידי עידי לא מנבניא לך – את השדה שהיא
 14 'עידו עידי' איני מסכים להתחייב לתת לך, משום דענין למימרא
 15 קמאי – שרצוני שתשאר היא אצלי, אלא מנבניא לך מעידי
 16 אחרים דאית לי – אתן לך משדה אחרת שיש לי, שאף היא
 17 משובחת ונקראת 'עידו עידי'. לפוך – ולבסוף אכן מרפיה מיניה – באו
 18 בעלי חוב של המוכר וגבו את השדה מיד הלוקח, אך באותו זמן
 19 כבר לא היתה השדה המשובחת ביותר ביד המוכר משום שאתא
 20 בקרא – הגיע שטף מים, כלומר שהנהר עלה על גדותיו ושקל
 21 לעידי עידי – ושטף את השדה שהיתה 'עידו עידי' והתלקלה,
 22 וכשבה הלוקח לתבוע מן המוכר את שדה ה'עידו עידי' שהתחייב לו,
 23 לא רצה המוכר להגבותה לו כיון שעתה היא השדה המשובחת
 24 ביותר שלו, אלא רצה ליתן לו משדה אחרת 'בינונית' שיש לו.
 25 הגיע המעשה לפני רב פפא, סבר – חשב רב פפא למימר שהלוקח
 26 צודק בתביעתו שהרי מעידי אמר ליה שיתן לו, והא קניא – והרי
 27 היא עומדת כמו שהיתה, ולפיכך הוא חייב להשלים את
 28 התחייבותו ולתת אותה ללוקח. אמר ליה רב אהא מדפתי לרבניא,
 29 מדוע מחיב המוכר לקיים את התחייבותו לענין שדה ה'עידו עידי',
 30 ולימא ליה – הרי הוא יכול לומר ללוקח, כי אמר לך אגא – אימתי
 31 אמרתי לך שמנבניא לך את שדה ה'עידו עידי' עבור האחריות, הנהו
 32 עידי עידי קניא – כשהיתה שדה ה'עידו עידי' קיימת, שבאופן
 33 זה גם אם אתן לך את ה'עידו עידי' נשאת השדה המשובחת ביותר
 34 ברשותי, אבל השתא שהשדה ה'עידו עידי' כבר אינה קיימת,
 35 קניא ליה עידי במקום עידי עידי – נעשית שדה ה'עידו עידי'
 36 לשדה המשובחת ביותר והיא עומדת במקום שדה ה'עידו עידי'
 37 שהיתה לי, וכיון שאמרתה לך בשעת ההתחייבות שאת השדה
 38 המשובחת ביותר אני רוצה להשאיר ברשותי, אף עתה איני מחיב
 39 לתת לך אותה ואתן לך שדה אחרת בינונית שברשותי.
 40 מספרת הגמרא: רב פפא לוח מעות מרב כהנא, והוה מסיק
 41 ביה רב כהנא וזי – והיה נושה בו רב כהנא את מעות ההלוואה,
 42 אמר ליה רב בר שבא לרב כהנא, אי לא פרגעא לך – אם לא
 43 אפרע לך את חובי עד ליום פלוני, גבי את מעותיך מהאי המרא
 44 – מיין זה שברשותי, לפי ערך כך וכך וזו לחבית. לאחר שהגיע
 45 אותו יום רב בר שבא לא שילם את חובו, וביתיים התייקר היין,
 46 סבר רב פפא למימר שרשאי רב כהנא לגבות את המעות מן היין,
 47 אף על פי שהתייקר, מפני שרב בר שבא כבר הקנה לו אותו בדמי
 48 חובו, ואין זה נחשב לאסמכתא, משום דכי אמרינן – שמה שאנו
 49 אומרים אסמכתא לא קניא ואין המלוה רשאי לגבות אף את שווי
 50 החוב מן הדיבר שהסמיכו הלוה עליו, הני מילי בארעא – דברים
 51 אלו נאמרו רק כשהסמיכו על הקרקע, כלומר שאמר לו הלוה
 52 שאם לא יפרע יגבה מקרקע, שכיון שילם אלא לזבונן קניא –
 53 אינה עומדת למכירה, יש לנו לומר שלא גמר בדעתו להקנותה
 54 לו ואין זו אלא אסמכתא, אבל כשאמר לו הלוה שאם לא יפרע

אגרות קודש

ב"ה, ז' ניסן, תשי"ז
ברוקלין.

לכל אחד ואחת אשר בכפר חב"ד -
מיסודו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע -
ה' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

לקראת חג המצות, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הננני בזה להביע לכל אחד ואחת מהם את ברכתי לחג כשר ושמוח ולחירות אמיתית, חירות מדאגות בגשם ומדאגות ברוח - מכל דבר המעכב עבודת ה' בשמחה ובטוב לבב.

ויהי רצון שימשיכו מחירות ושמחה זו בימי כל השנה כולה.

ובפרט שעבודת השם, שמצווה עלינו בתורתנו תורת חיים, הרי היא בכל עניני האדם ובמשך כל היום וכל הלילה.

וכמו שנאמר בכל דרכיך דעה ונתבאר ברמב"ם (דעות סוף פרק ג') והובא להלכה בטור ושו"ע או"ח סי' רל"א.

ויתירה מזה בזוהר: בכל עובדיו דבר נש ליבעי לי דליהוון כולהו לשמא קדישא כו' לאדכרא בפומי שמא קדישא על כל מה דאיהו עביד דכולא הוא לפולחני (ח"ג נא, סע"ב. וראה שם נ, א).

והתכלית בזה - מפורשת בכתוב: דעהו. וכמ"ש וידעת היום גו' דע את אלקי אביך גו'. וכמבואר ברמב"ם (שמונה פרקים פ"ה): ישים לנגד עיניו תמיד תכלית אחת, והוא השגת השי"י כו' וישים פעולותיו כו' וכל דבריו מביאים לזה התכלית.

ואני תפילה, אשר יעזור השי"ת ויצליח שפעולות כפר חב"ד וכל דבריו מכוונים יהיו ומביאים לזו התכלית, היא ענין מעינות החסידות, מתאים לרצון מייסדו הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר, וממנו יפוצו המעינות חוצה.

עדי קיום היעוד כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בגאולה האמיתית והשלימה במהרה בימינו ממש, על ידי משיח צדקנו.

בברכת חג הפסח כשר ושמוח מתוך הרחבה בגו"ר וחירות אמיתית ולקיץ בריא ושמוח.

מסרתי ע"י הרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ וכו' הר"א שי' דרייזין מצות-שמורה ובקשתיו לחלקן חלק לתושבי כפר חב"ד, ע"י ועד הכפר וועד הרוחני ובראשות הרב מרא דאתרא שליטי"א.

ויהי רצון שתפעל פעולתה האמורה במרז"ל מיכלא דמהימנותא ומיכלא דאסותא, וכביאור רבנו הזקן בזה (הועתק ב"היום יום" ט"ו ניסן ה'תש"ג).

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

י אם אין לפניו אפלו צרור ואכן לקנח בהן - יש מתירין לקנח אפלו באילן המחבר מגו, שבמקום פבוד הבריות, לא גזרו על שמוש במחבר. ואף אם צריך לקנח בעליו המחברים בו - הרי זה מתר, ואין לחוש שפא ותלושו, שדבר שאינו מתכון הוא:

חלק ב סימן שייב, הנצרך לנקייו בפה מקנח בשבת, סעיף י:

ביאורי הלכה

מנ] באילן המחובר – כל שימוש באילן בשבת אסור, גם אם לא מזיזו או נוגע בידיו אלא בגופו בלבד.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות סוכה ~

דעתו כלל שכל הסכך מתכשר בדופן השלישי הזה הקצר
אע"פ שאינו נמשך עם כל אורך הסכך כמו שנמשך דופן
שכנגדו וכמ"ש בס' תר"ל:

י כבר ביארנו בס' תרכ"ו שאם סיכך בסכך פסול ובסכך
כשר ואינו מעורבין זה עם זה אלא כל אחד ואחד מונה
על הסוכה בפני עצמו זה בצד זה אינו צריך שיהיה בסכך
הכשר רוב כנגד הפסול אלא אפילו אם הן מחצה על מחצה
ג"כ הסוכה כשרה שכך הוא הלכה למושה מסיני שהסכך
הצריך להסוכה אינו צריך להיות רוב מן הכשר לסיכך אלא
חצי הסכך בלבד והוא שלא יהיה מסכך הפסול ארבעה
מפחים במקום אחד בסוכה גדולה או שלשה מפחים בסוכה
קטנה שאין בה כי אם שבעה מפחים על שבעה מפחים כמו
שיתבאר בסימן תרל"ב ע"ש:

~ יום שני ~

יא ואפילו אם סכך הכשר הוא קל וקלוש כדינו בענין
שהכוכבים נראים מתוכו וסכך הפסול אין הכוכבים
נראים מתוכו (כיצד כגון שסיכך בשפורדין שהן סכך פסול
והניח ריוח בין שפור לשפור כמלא שפור ונתן שם סכך כשר
קל וקלוש כדינו ונמצא שסכך הפסול הוא מרובה על הכשר
כשיעור האורך שבסכך הכשר שהכוכבים נראים מתוכה

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תרלא סוכה שחמתה מרובה מצלתה
ויתר דיני הסכך:

מ וכן קנים הבולטים מהסכך לצד רוח רביעית הסוכה
שהוא פרוץ ואין בו דופן ודופן אחד נמשך מהסוכה עם
קנים אלו שיש בהם הכשר סוכה הרי מקום זה נחשב ג"כ
מן הסוכה ומותר לישב שם אע"פ שאין שם אלא דופן אחד.
ואפילו אם בעל הסוכה גילה דעתו שכוונתו היתה לעשות
כל הסוכה בדפנות ארוכות הנמשכות עם כל אורך הסכך
כגון שלאחר שעשה דופן אחד ארוך באורך כל הסכך עשה
דופן שכנגדו ארוך יותר משבעה מפחים אין אומרים כיון
שהיה די לדופן שלישי הזה לעשותו שבעה מפחים בלבד וזה
שהאריכו יותר גילה דעתו שכוונתו להמשיך הדפנות עם
הסכך שלא לישב תחת הסכך הפרוץ שאין שתי דפנות
נמשכות עמה ואם כן דופן זה הנמשך עם קנים אלו
הבולטים מן הסכך אין נחשב כלל מן הסוכה אלא בפני
עצמו הוא עומד ונמצא שאין לקנים אלו רק דופן אחד דהיינו
דופן הנמשך עמהם אין אנו אומרים כן משום שאין אנו
הולכין אחר גילוי דעתו בזה (לפי שעשיית הסוכה אינה
צריכה כוונה כמו שיתבאר בס' תרל"ה) וכאלו לא גילה

כל השנה ואפילו הפנימית אם מגביה את הסכך וחוזר ומניחו לשם סוכה כשרה שהרי אפילו תקרת הבית מתכשרת לסיכך ע"י מעשה זו כמו שנתבאר בסימן תרל"א:

חלק ד סימן תרל"ז דין סוכה שאולה וגזולה:

א מי שלא עשה סוכה קודם החג בין בשוגג בין במזיד הרי זה עושה סוכה בחולו של מועד ויושב בה ואע"פ שנאמר חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים אין כוונת הכתוב לעשות סוכה הראויה לשבעה ימים פרט לחולו של מועד שאינה ראויה לשבעה ימים אלא כוונת הכתוב כל שבעת הימים תעשה סוכה אם לא עשית ביום ראשון תעשה ביום שני ואפילו בסוף יום השביעי:

ב וכן מותר לצאת מסוכה זו ולישב בסוכה אחרת ואין צריך לישוב כל שבעת הימים בסוכה אחת:

~ יום רביעי ~

ג אע"פ שאמרה תורה חג הסוכות תעשה לך לך משלך כלומר שתהא הסוכה שלך ולא של חבירך אעפ"כ יוצא אדם ידי חובתו בסוכה שאולה דכיון שנכנס לה ברשות הרי היא כשלו ולא נאמר לך משלך אלא להוציא את הגזולה ועל דרך שיתבאר וכן יוצא אדם ידי חובתו בסוכה שיש לו שותפות בה עם חבירו אפילו אם נכנס לה שלא ברשות חבירו ואין זה נקרא גזל כיון שעל דעת כן נשתתפו שכל אחד מהם ישתמש בה כרצונו:

ד ואפילו סוכה הגזולה פעמים שהיא כשרה כיצד הרי שתקן ישראל סוכתו ובא חבירו והוציאו מסוכתו וגזלה וישב בה יצא שאין הקרקע נגזלת כלומר שאין עליה תורת גזל כמטלטלין לעמוד בחזקת הגזול וברשותו לכל דבר כגון שאם השביחה ברשות הגזול אין השבח שלו כמו כמטלטלין אלא לעולם היא בחזקת בעליה והרי היא כשאוהלה ביד הגזול וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע שאינו נקנה להגזול אלא הרי הוא כשאל בידו ולפיכך סוכה זו שהיא בנויה על הקרקע הרי היא כשאוהלה ביד הגזול ויוצא הוא בה ידי חובתו כמו שיוצאין בסוכה שאולה:

ה ואם גזל עצים וסיכך בהם סוכתו אף על פי שלא חבן לסוכתו אלא הניחן על גבי סוכתו ולא עשה בהן שום שינוי בענין שבשאר ימות השנה חייב להחזיר העצים עצמן להנגול שהרי לא קנה אותם כלל כיון שלא עשה בהם שום שינוי מכל מקום משום מצות סוכה תקנו חכמים שאין להנגול אלא דמי העצים בלבד ואינו צריך לסתור סוכתו כדי להחזיר לו העצים עצמן ומותר לישב בסוכה זו ואפילו לכתחלה.

ואם אין הגזול רוצה לתת לו דמי העצים אינו יוצא ידי חובתו בסוכה זו שהרי גזולה היא בידו:

מכל מקום כיון שאורך ורוחב מקום המסוכך בסכך כשר הוא כאורך ורוחב מקום המסוכך בסכך (פסול) הרי זו כשרה מן התורה.

אלא שלפי שהאדם אי אפשר לו לצמצם למלאות כל האויר שבין שפוד לשפוד בסכך כשר שלא יהיה שום אויר משהו בין השפוד לסכך הכשר ונמצא שמסכך הפסול הוא מרובה על הכשר שהרי אין בין שפוד לשפוד אלא כמלא שפוד בצמצום וגם מקום זה אינו מלא מסכך כשר אלא נשאר אויר משהו בינו לסכך הפסול לפיכך אין סוכה זו כשרה אלא אם כן העדיף מעט סכך הכשר ונתנו על הפסול שאז בודאי נתכסה כל האויר שבין שפוד לשפוד.

וכן אם היו השפודין נתונים שתי דהיינו לאורך הסוכה והקנים של סכך הכשר נתונים ערב דהיינו לרוחב הסוכה שאז על כרחך אם אינו נותן ראשי הקנים על השפוד הרי הן נפולים לארץ ואם כן על כרחך בודאי מתכסה כל האויר ולא נשאר אפילו אויר משהו בין השפודין לסכך הכשר:

יב בית המקורה בנסרים שאין עליהם מעזיבה (פירוש רצפת טיט שמשמין עליהם) ובא להכשירו לישב תחתיהן לשם סוכה שהרי נסרים אלו הם פסולים לסיכך אפילו אין ברחבן ארבעה טפחים לפי שלא הונחו כאן לשם צל אלא לשם דירה כיצד מכשירן נוטל נסר אחד מבין שנים ויתן סכך כשר במקומה וחוזר ונוטל נסר אחד ויתן סכך כשר במקומה ותהיה כשרה כל הסוכה:

חסר

~ יום שלישי ~

חלק ד סימן תרל"ז דין סוכה ישנה:

א סוכה ישנה דהיינו שעשאה קודם שלשים יום שלפני החג כשרה ובלבד שיחדש בה לשם החג ואם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה אין צריך לחדש בה דבר:

ב חידוש זה שאמרנו צריך שיהא בנוף הסכך דהיינו שיניח סכך חדש לשם החג ואפילו אין בסכך המחודש אלא טפח על טפח מרובע די בכך ואם אורך החידוש הוא הולך על פני כל אורך או לרוחב הסוכה אפילו אין ברחבו אלא כל שהוא די בכך וכל זה בסכך אבל בדפנות אפילו עשאן מתחלת השנה בכירור שלא לשם החג אינו צריך לחדש בהם דבר:

ג יוצר כלי חרס שיש לו שתי סוכות זו לפני זו ושתייהן עשויות לצל ועושה קדרותיו בפנימית ומוכרם בחיצונה הפנימית אינו יוצא בה ידי סוכה אע"פ שהיא עשויה לצל מכל מקום כיון שהיא דירתו כל השנה שהוא אוכל וישן בה ועושה בה רוב תשמישו אין ניכר שהוא דר בה עתה לשם מצוה אבל החיצונה יוצא בה ידי סוכה שהרי אינו דר בה

~ יום חמישי ~

יא וכן אין לעשות סוכה לכתחלה בקרקע של רבים כגון ברחוב העיר וכיוצא בו במקום שהרבים עוברים שם ואפילו אם כל העיר היא של ישראל והישראל הוא בודאי מוחל לו על כך מכל מקום אין לעשות סוכה ברשות הרבים שהרי יש לכל העולם הילוך בו כמ"ש בח"מ ס"ו [ק"ס"ב והגוים אינן מוחלין על כך והרי היא סוכה גזולה.

ואע"פ שבדיעבד יוצא בסוכה גזולה העומדת בקרקע [הנגול] כמו שנתבאר מכל מקום לכתחלה אין לישיב בסוכה העומדת בקרקע של חבירו מפני שאינה נקראת שלו ממש והתורה אמרה תעשה לך משלך ואינה דומה לשאלה ממש שהשאלה לו מדעתו והרי היא כשלו ממש ולכך יש למחות בהעושים סוכה ברשות הרבים.

וכל מקום שבארנו שאין לעשות שם סוכה לכתחלה ועבר ועשה אע"פ שהיא כשרה כמו שנתבאר מכל מקום אין לברך עליה כיון שע"י עבירה באה סוכה זו לידו אין זה מברך אלא מנאץ:

יב לא יקצץ הישראל בעצמו את הסכך מיער של גוי אפילו מדעת הגוי אלא יקצצו הגוי ויתנו ליד הישראל או יקצצו ישראל אחר שלא יהיה יושב בסוכה זו שיעשו מסכך זה ויתנו לישראל בעל הסוכה ממעם שיתבאר בסימן תרמ"ט עיי"ש ושם יתבאר כל פרטי דין זה:

~ שבת קודש ~

חלק ד סימן תרלח סוכה ונויה אסורין כל שבעה: **א** כשם שחל שם שמים על הקדשים ולכך הן אסורים בהנאה כך חל שם שמים על הסוכה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג דהיינו חגיגה לה' אף סוכה לה'.

ואין נקרא סוכה אלא הסכך בלבד לפיכך אסור להסתפק מעצי הסכך כל שבעת ימי החג מן התורה בין מהסכך הצריך להכשר סוכה דהיינו ז' טפחים על ז' טפחים בין מהסכך היתר על הכשר סוכה ואפילו נפלה הסוכה ונתבטלה מצותה אף על פי כן אסור להסתפק מעצי הסכך כל שבעת ימי החג מן התורה:

ב ומדברי סופרים אסור להסתפק אפילו מעצי הדפנות כל שבעת ימי החג אפילו אם נפלה הסוכה ואע"פ שהדפנות אינן עיקר הסוכה מכל מקום הואיל והוקצו למצות סוכה חל עליהם קדושת הסוכה להאסר בהנאה כמותה ואפילו הדפנות שאין צריך להכשר סוכה כגון שעשה ארבע דפנות שלימות אם עשה ארבעתן בסתם שלא פירש על איזה דופן כוונתו להכשר סוכה ועל איזה דופן כוונתו לעשותו דופן רביעי למצוה מן המובחר בעלמא הרי כל הדפנות מוקצות למצות הסוכה וחל עליהם קדושת הסוכה אבל אם לאחר שעשה מן הדפנות שיעור הצריך להכשר סוכה הוסיף עוד דופן שנראה מכוונתו בעשיית זה הדופן שאינו אלא למצוה

ו וכן אם גזל סוכה שאינה מחוברת לקרקע כגון שעשויה בראש העגלה או בראש הספינה שהרי היא כמטלטלין ויש עליה תורת גזל להיות עומדת בחזקת הגזולן לכל דבר ואינה כשאלה בידו אלא הרי היא גזולה תחת ידו ולפיכך אם ישב בה בחג לא יצא ידי חובתו.

ואפילו אם רוצה לתת להנגול דמי סוכתו אין מועיל לו כלום שלא תקנו חכמים כן אלא אם כן טרח עליה לבנותה לשם מצוה כגון שגול עצים וסיכך בהן אבל זה שגול סוכה כשרה ולא טרח עליה ולא הוציא עליה הוצאות להכשירה צריך להחזירה בעיניה לבעלה:

ז וכן אם ראובן בנה סוכה בקרקעו של שמעון שלא מדעתו ושמעון תקף על ראובן והוציאו מסוכתו הבנויה בקרקע שלו וישב בה לא יצא ידי חובתו שהרי גזולה היא תחת ידו ואינה כשאלה כיון שאינה עומדת על קרקע של ראובן.

ואע"פ שכל המחובר לקרקע הרי הוא בקרקע וקרקע אין עליה תורת גזילה אלא תורת שאלה מכל מקום כיון שאין הסוכה עומדת על קרקע של גזול אלא על קרקע של הגזולן הרי היא בחזקתו של הגזולן לכל דבר כמו שאר מטלטלין שכיון שנכנס לרשות הגזולן הרי היא בחזקתו לכל דבר ואינה כשאלה בידו אלא הרי הן גזולין תחת ידו:

ח אבל אם ראובן בנה סוכתו בקרקעו של שמעון מדעתו שהשאל לו הקרקע לשבעת ימי החג ואח"כ גזל ממנו סוכתו וישב בה יצא ידי חובתו שכל שבעת ימי החג הקרקע של ראובן וסוכתו עומדת בחזקתו אף לאחר שגזלה שמעון ממנו שכל המחובר לקרקע הרי הוא בקרקע שאין עליה תורת גזילה אלא תורת שאלה כמו שנתבאר:

~ יום שישי ~

ט וכל זה בדיעבד שכבר ישב בה יצא ידי חובתו אבל לכתחלה אין לישיב בסוכתו של חבירו שלא מדעתו אע"פ שאין דעתו לגזלה ממנו שמא בעל הסוכה הוא מקפיד על זה שלא יראה חבירו את אכילתו ואת עסקיו בלי ידיעתו.

אבל מותר לכנסם ולישב בסוכת חבירו בשעה שאין בעל הסוכה שם בסוכתו שבדאי לא יקפיד על זה שנוח לו לאדם שתיעשה מצוה בממונו בדבר שאין בו חסרון כים כמו שנתבאר בסימן י"ד:

י וכן אין לעשות סוכה לכתחלה בקרקע של חבירו שלא מדעתו דשמא בעל הקרקע הוא מקפיד על שהוא קובע דירתו ברשותו בלי ידיעתו ואין אומרים נוח לו לאדם שיעשו מצוה בממונו אלא כשעושיין באקראי בעלמא אבל לא כשמשתמש בממונו בקביעות כמו שנתבאר בסימן י"ד:

עוד קנים בעובי הסכך הרי קנים אלו שהוסיף הן בטלים לגבי הסכך וחל עליהן קדושת הסוכה אבל אם הניח על הסכך חבילות של קנים מקושרים כיון שלא התיר אגדן ניכר הדבר שאינו מתכוין עליהם לסיכוך שהרי דרך העולם שכל המסכך בקנים הוא מתיר אגדן וזה שלא התיר ניכר הדבר שאינו מתכוין בהן להוסיף בעובי הסכך ולפיכך אינן בטלים לגבי הסכך ולא חלה עליהם קדושת הסוכה:

מן המוכרח בעלמא לא נאסר כלל זה הדופן ולא חלה עליו קדושת הסוכה מעולם *:
 [* הג"ה: ועיין בס' 'תרס"ו' שם נתבאר דבין עצי הסכך ובין עצי הדפנות ובין נוי הסוכה אסורין גם בשמיני עצרת בארץ ישראל ובהוץ לארץ אסורים אף בתשעי עיין שם הטעם (עד כאן הג"ה)]:
 ג. אם לאחר שסיכך כל סכך הצריך לסוכתו הוסיף עליו

~ 'לקוטי תורה' פרשת אחרי - הפרשה החסידית ~

ביאור הדברים בענין "לטהר", "תטהרו"

בן בשם "לבושיה פתלג חיוור". אך האמת הוא, שעיקר הלבוש הוא ה"חשמל". ולא החשמל המפסיק בין אצילות לכו"ע, כי זהו מחיצוניות בינה, והוא פגומה שפמבחינת שבירת הכלים. אלא הוא החשמל עליון המקיף כל האצילות. דהיינו שהתלבשות גבורה דעתית במוחא-סתימאה הוא על ידי מקיף זה.

(ב' לקוטי הש"ס" מהארז"ל דף ט"ו, דבור המתחיל "לכי ומעט" איתא וזה לשונו:

כי יש מקד בין עולם לעולם כו', ויש בין הא"ק לאצילות מקד, וכן בין האצילות לבריאה כו', וכל המסקים נקראים מקיפים. עד כאן לשונו.

והנה הרמ"ז ריש פרשת אמור, דף פ"ח, סוף עמוד ב' גבי "בשמן הטוב על הראש" (תהלים קלג, ב), כתב:

שגם פתר אריך נחשב מעולם אינסוף כו', ועיקרו של אצילות מתחיל ממוחא-סתימאה, שהיא חכמה דאריך. עד כאן לשונו.

ואם כן, ענין התלבשות גבורה דעתית במוחא-סתימאה הוא ענין ההמשכה מאור אינסוף בראשית האצילות, ועל כן התלבשות זו הוא על ידי מקיף זה ומקד הנ"ל.

ביאור הדברים בענין "לטהר", "תטהרו":
 הנה "חיי צער תציה"², היינו מהתבוננות מגדולת אינסוף ברוך-הוא, שפשמזו פן הוא - אין לו סוף כו', כמילא יהיה "חיי צער" על מה שרחוק מאור פניו יתברך.

ותהיה זאת נחמתו: "אשריך וטוב לך [...] בעולם הזה" על ידי עסק התורה, שהיא חכמתו, וישם התלבשות אור אינסוף ממש בחכמה, ונמצא מתלבש גם הוא בלבושו של הקדוש ברוך-הוא, ונעשה יחוד אינסוף בנפשו, והו' "יחוד קודשא בריך-הוא ושכינתיה"³.

וכמבואר בזהר בענין יחוד זו"ג, שהמלאכים מכסים היחוד בגדפין⁴, וכיסויו זה הוא נמשך מבחינת אבא ואימא כו', דהיינו שנמשך מקיף אחד לשניהם לצורך היחוד. וכך הוא בעסק התורה נמשך מקיף עליון, שמקיף גם את נפשו להתפלל בבחינת אור אינסוף, בבחינת יחוד על ידי מקיף אחד הכולל ב' הבחינות.

ועתה נבוא לביאור "לבושיה פתלג חיוור":
 איתא בזהר⁵, שהי"ג תיקוני דיקנא נקרא לפעמים גם

1. (פרשתנו טו, ל' כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, לפני ה' תטהרו).
 2. (אבות ו, ד': כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תתנה, ובתורה אתה עמל. אם אתה עשה כן, אשריך וטוב לך; - אשריך - בעולם הזה, וטוב לך' - לעולמי-הבא").

3. (על פי נוסח התפלה הפלתי שחירתי. "ה' מלך"; "ה' מלך"; "ה' ימלוך לעולם ועד").
 4. (והבוא ב'פרי עין חיים", שער תפדישים, פרק א'. ועיין ב'עין חיים", שער הארת המוחין, פרק ב'. ועיין מזה גם ב'מקדש מלך" סוף חלק א', בהשקמות, דבור המתחיל "בראשית").

5. (זהר חלק ג נשא קכת, סוף עמוד ב).

1. (פרשתנו טו, ל' כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, לפני ה' תטהרו).
 2. (אבות ו, ד': כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תתנה, ובתורה אתה עמל. אם אתה עשה כן, אשריך וטוב לך; - אשריך - בעולם הזה, וטוב לך' - לעולמי-הבא").

הוא בהתחלקות טיפין טיפין, פי להיות יורד ההשפעה מוכרח להיות על ידי התחלקות. וכמו שנודע מ"גבורות גשמים"¹² – ש"יורדים על ידי התחלקות, שאם לא פן היו מבוזבזים¹³ חסד ושלום.

וגם י"ג תיקוני דיקנא נקראים בחינת "לבושים" על דרך זה, שההארה היורדת דרך השערות, שהם חלולים, הנה השערות הם בחינת לבושים, והן בבחינת פירוד והתחלקות – בבחינת שלג, ונקרא "חיוור" – ששרש ההשפעה עצמה היא בחינת חסד (וגם השלג יש בו חוקף הלכנונית יותר מבחינת "עמר נקא"¹⁴), ומים ש"יורדים ממקום גבוה למקום נמוך¹⁵ (אלא ש"יורדים בבחינת צמצום והתחלקות ההשפעה לפירורים) :

ב. והנה, מבחינת "לבושיה פתלג חיוור" נמשך בחינת "שער רישיה בעמוד נקא", אלו הן פרטי ההלכות שבגשמיות.

כמו כל מסכת יומא, שכל הרעש של הפהו גדול, שהוא פורש משאר העם ונכנס לפני ולפנים, והיה רק פעם אחת בשנה, והיה צריך חמש מבילות ועשרה קידושין, וכל העבודה הוא שמונה "מדים הפך ומדם השעיר" (פרשתנו טו, יח) באצבע – אחת למעלה ושבע למטה, ומונה: אחת ואחת כו',

והנה פה זה שיש בגשמיות דם הפך והשעיר להיות נוגע להמושכת אור אינסוף ברוך הוא – הוא דרך בחינת שערות, שהם המושכות מצומצמות, שהשערה היא המושכה להיות גילוי אור אינסוף למטה גם פן, אך תיינו דוקא על ידי ביטול ומסירת נפש.

ועל דרך זה היה לימוד תנאים ואמוראים. וכל עסק רבי שמעון בר יוחאי היה ב'נגלה'¹⁶, כ"ד קושיות וכ"ד פירוקים¹⁷; וגם בכל פרק¹⁸ מפרקי המסכתות שבש"ס

ואפשר שזהו גם פן ענין "קרימא דאורא כו"¹⁶. ענין בענין חיים שער ארץ אנפין פרק ז'¹⁷, שזהו ענין רקיע ה"מבדיל בין מים למים" (בראשית א, ו).

ומנה יבין גם פן ענין "סלסלה ותרוממך", שנתבאר לעיל⁸, דענין ההתרוממות הוא מבחינת "לבושיה פתלג" לבחינת ומדרגת "שער רישיה כו", והיינו פי "שער רישיה" הוא מבחינת פתרארץ, שהוא מעולם אינסוף, שלמעלה מהמקד ומתאצילות כו)

ועל זה נאמר: "לבושיה פתלג חיוור" – כמו שלג, שתחלת הווייתו ממים⁹, ונקפא ונגעשה שלג, ואחר כך חוזר ונפטר ונגם והיה למים. וזהו "חכמה בראש חכמה בסוף"¹⁰.

והוא על דרך משל, כמו משלי שלמה או כמו שהרב מסביר שכל להתלמיד על פי משל, שבשעומד התלמיד על פונת רבו במשל זה, ומבין השכל עצמו, הנה נעשה אצלו גם פן בחינת חכמה כמו שהיה אצל רבו החכמה מתחלה, רק שבאמצע נגלד ונקרש, לפי שהחכמה לא היתה נתפסת בשכל התלמיד פמות שהיא בעצמה בשכל הרב, רק על ידי משל.

וכך הוא בחינת לבוש עליון, הוא בבחינת שלג – שנגלד ונקרש עצמיות החכמה לבלתי הגלות נגלות פמות שהיא בעצמה, רק אחר כך חוזר ונגם והיה למים – בחינת חכמה¹¹ אצל הנבראים.

ועל ענין זה נאמר (תהלים קמו, י"ט): "משליך קרחו כפתים כו, ישלח דברו וימסם, ישב רוחו וילו מים. מגיד דבריו ליעקב" – שלחיות "מגיד דבריו ליעקב", שהוא מבחינת "ילול מים" – נעשה על ידי הקרה, שנגלד ונקרש בעין הקרה. וכך הוא בענין השלג, אלא שהשלג

6. (זהר שם).
 7. (ברפוסים שלפנינו פרק ו').
 8. (לעיל בפנים הפאמר דבור המתחיל "כי ביום הנה יכפר" דף כו, סוף עמוד א ואילך).
 9. (ראה אור התורה נ"ד ברוך א עמוד עו).
 10. (זהר חלק א, כו, ב. חלק ג רח, סוף עמוד א).
 11. (למים – בזינות חכמה. ראה פירוש שער ערכי הבינויים בערבו).
 12. (ברכות לג, א. תענית ב, א. ועוד).
 13. (ראה בקא בתרא טו, א).
 14. וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוק "הותן שלג בצמר" (סידור עם

דא"ח טו, ב. ספר הפאמרים תקס"ז עמוד קכח).
 15. (על פי תענית ז, א).
 16. (ראה לקוטי שיעות חלק ז עמוד 343 בהערה דבור המתחיל "תנא הגדול". אמרת הקדש סימן כו דף קמו, א. וראה לקוטי שיעות חלק כב עמוד 328).
 17. (שבת לג, ב).
 18. (ובכל פרק נד: "לבאורה קשה ממסכת חלה וכו'. ויש לישב דפורתא לא דק" – הערת כבוד קדישת אדמו"ר בהערות וצינוים.
 ובלקוטי שיעות חלק יב עמוד 194 (מ"שימת כבוד קדישת אדמו"ר):
 "בכל פרק מפרקי המסכתות שבש"ס נזכר רבי שמעון ואפילו בכלים ובנגעים ועוונותיו". לבאורה, כמה פרקים ישנם שלא נזכר בהם – אלא הפונה לאו דוקא

ידי זה נמשך למטה בכהן גדול, כמו בסדר עבודת יום הכפורים הנ"ל. וגם זה הוא על ידי ביטול, כי כהן גדול נקרא "כהנא רבה"²⁴, בחינת ביטול. רק לפי שזה הביטול הוא ביטול-היש, לכן תלוי בזמן ובמקום – בקדשי קדשים דוקא.

אבל התורה, אף על פי שהוא איש זר²⁵, ולומד בלילה, ד"לאו זמן הקרבה היא"²⁶, אף על פי כן מעלה עליו הכתוב באלו הקריב²⁷ בזמנו ובמועדו, לפי שהתורה היא בבחינת אין ממש.

והיינו, לפי שעיקר לימוד התורה, "ברעותא דליפא תליא מילתא", שיהיה במל במחשבתו ודבורו. וזה יכול להיות בעסקו בתורה, אבל במצוה, בעשייה נשמית על ידי הגוף העושה, אין זה ביטול ממש, רק ביטול היש לאין, שהוא עושה ומקיים מצות המלך, שזהו בחינת עבד, שהוא נפרד. מה שאין בן עסק התורה הוא בבחינת בן, והו "אם פנים אם פעברים כו"²⁸.

אך הנה "זה לעומת זה עשה האלקים" (קהלת ג, יד), וכל סמרא דקליפה הוא רק בחינת יש, "הקנאה והתאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם"²⁹.

ו"כבוד חכמים יחלו" (משלי ג, לה), שמי שהוא בבחינת חכמה, כחז"מ^ה, אין הכבוד עושה אותו יש. ולכן "מפני שיבה תקום" (קדושים יב, לב), וכן "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיד לכבוד כו" (תצוה כה, ט). מה שאין בן מי שאינו

נופר רבי שמעון, ואפילו בכלים ובנגעים ועוקצין; והיה פטור מתפלה¹⁹, לפי שכל עסק תורתו היה על דרך זה. וכמו שכתוב (ישעיה נב, כא): "ודברי אשר שמתי בפיו".

אך אין כח זה אלא בתורה עצמה, אבל המצות הן "מצות המלך"²⁰, שהוא ביטול היש לאין – שיהיה יש ויהיה במל.

ומלכות נקרא בשם "לבוש", כמו שכתוב (תהלים צג, א): "ה' מלך גאות לבש", שלחיות בחינת מלכות, ועל מי מולך – הלא כל עצמיות הנבראים וחיותם הוא מבחינת מלכות, ואיך שייך לשון מלכות?

אלא כל ענין מלכות הוא למעלה רק בחינת לבוש, שנעשה לבוש והסתר להיות בחינת מלכות. וכמו שכתוב (תהלים פד, יב): "פי שמש ומגן ה' אלקים", שבחינת "אלקים", הוא בחינת המלכות, היא בחינת "מגן", שהוא בחינת לבוש²¹. רק בשרש העליון המצות הם גבוהים יותר, שהמצות הן מבחינת "גולגלתא"²², ותורה היא בחינת "מוחא". אלא שלפי שהמצות הם גבוהים יותר, אינם יכולים להיות בבחינת התגלות כי אם בבחינת לבוש, שהוא בחינת חיצוניות ומקיף. אבל התורה, שהיא בחינת מוחא, נעשית בחינת מזון – "ותורתך בתוך מעי"²³ (תהלים מ, ט).

והנה, כדי להיות המשכת המצות למטה, הוא רק כמו בן בבחינת שערות, "ושער רישיה בעמר נקא", שעל

ועוקצין – מסכת שלמודה אינו מצוי. וכדמשמע בחזרות (יג, ב). ועיין גם בן ברבות (כ, א) וערוין צריך עיין בכל זה.

19. (שבת יא, ב).

20. (מלכים ב' יד, לו. אסתר ג, ג. נחמיה יא, כג. ראה זכר חלק ג שלח קעה, ב. צו לג, ב. פרעא מוהמנא. קדושים פב, ב. תפניו זהר בהקדמה י, ב).

21. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ונתי בחגוי" (לקמן שיר השירים יז, ב), מענין "פתי". ועיין סוף דבור המתחיל "ועשית בגדי קדש" (תורה אור פב, ד). ובדבור המתחיל "כיאו לבוש מלכות" (תורה אור צ, ג).

22. (זהר חלק ג קבט, א).

23. (ועיין ב"אגרת הקדש" (סימן כ דף קלא, ב) דבור המתחיל "איהו וחיותו". ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מזמור שיר תנופת תבית" (לקמן גרבה צה, ד), מענין קוון ולבוש כו).

24. (תרום אונקלוס מעשי לה, כה).

25. (על פי קרח יז, ה: "איש זר – אשר לא מזרע אהרן הוא").

26. (מעילה ב, א וברש"י).

27. (מנחות בסופה).

28. (פייט "היום חרת עולם" בתפילת מוסף של ראש השנה).

29. (אבות ד, כא).

במשנה, כי אם גם בתוספתא וקרא.

ומה שלא נופר רבי שמעון בכל פרק שבמסכתות תמיד מדות קנים, "אין למדים מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בהם חוץ" (ערויב כו, א). ואם יחסרין מפרך הש"ס פרקים אחרים – בכל זאת ראית הלכותי תורה תוקה היא.

ועוד: בלכותי תורה מדבר על דבר זה שעסק רבי שמעון בנגלה בקישיות ופירוקים כו ומסכתות הנ"ל אין ענינם הקלות, כי אם מדות בני אדם וכיוצא בזה, שלכן לבמה מפרשים אין אבות נבוכת במנין סמ"ד מסכתות הש"ס. וכן תמיד ומדות – אינם אלא סיפור כו וכמו שכתוב בהקדמת פירוש המשנה (לקרמב"ם).

(ועל פי זה מתורין גם בן שלא יחלו הפס"ג שמונה ס"ג מסכתות – על שיר השירים רבה (ו, ט) שמונה ס' מסכתות של הקלות).

ומה שמוסר שנופר רבי שמעון ואפילו "בכלים ובנגעים ועוקצין" – כמה נשתנו מסכתות אלו, אשר, לכאורה, בהם לא היה צורך להיות נופר רבי שמעון, ומחפש דאפילו בהם נופר.

יש לומר דהחידוש בכלים הוא, כי הוא כבר היתה סדורה מקודם לזמן רבי יוסי בן דורו של רבי שמעון, וכדמוכח מדברי רבי יוסי (סוף בלים) "אשריך בלים כו".

ונגעים (והראשון דלשון המוגל בש"ס "נגעים ואהלות" נבט). וגם לאהלות פונתו, ואטו כי רובלאל ליל ולחשוב) – שהוא לימוד קשה ביותר. וכדמשמע בבבא מציעא נט, א. ועיין גם בן חגיגה (יא, א, יד, א) סנהדרין (פו, א).

שפנפשו, שעל ידי זה מעורר בחינת אינסוף ש"ממעמקים" – למעלה משם הויה.

והיינו דוקא "ביום הזה", הוא יום הכפורים – עליית המלכות³⁵ להיות פנים בפנים, שהמלכות היא מקור הנבואים ומחיה אותם, ועתה היא עולה לקבל פנים עליונים דאינסוף, "את פניו הויה אבקש" (תהלים כו, ח).

ולכן אין עולים לתורה ביום הכפורים רק ששה³⁶, לפי שהמלכות שהיא בחינת שביעית עלתה למעלה³⁷.

(וענין בפירוש "לפני הויה" בזהר חלק ג, ס"ז, א' ועל פי פירוש ה"מקדש מלך" שם בשם הרח"ו, מוכן כמו שנתבאר כאן, ד"לפני" היינו למעלה יותר בו).

אכן בזהר תרומה, דף ק"ע, עמוד ב' פירש: כי "מלפני" הוא בחינה שלמעלה משם הויה, אבל "לפני" היינו בחינת מלכות, שהיא בחינת שקודם לשם הויה – מלמטה למעלה.

וגם לפירוש שהוא אין סתירה למה שכתוב כאן שהוא בחינת "ממעמקים", שלמעלה משם הויה, כי הנה יום הכפורים הוא עליית המלכות בעתה, אם כן ב' הפירושים עולים בקנה אחד, שהבחינת מלכות שהיא לפני שם הויה ממטה למעלה, עולה ביום הכפורים לבחינת אינסוף שלמעלה משם הויה, ולכן על ידי זה "תטהרו" גם אתם.

והיינו כמו שכתוב בזהר תצוה, דף קפ"ה, עמוד ב' על פסוק "כי ביום הזה יכפר" – "יכפר ביום הזה, וינקי ליה בקדמותא, וכל דא 'עליכם'". ופירש ב"מקדש מלך": תחלה יתוקן מדת המלכות, שנקרא "היום הזה", ואחר כך ישראל. והיינו, שעל ידי עליית המלכות באינסוף, על ידי זה יתוקנו כל הפגמים, כי "אנת הוא שלימותא דכולהו"³⁸.

בבחינת פח"מ"ה, יכול להיות נמשך לבו אחר הכבוד, ונעשה יש וגם רוח. וזהו עקר עבודה זרה, שמוחשיב את עצמו ליש, "דקרו ליה אלקא דאלהא"³⁰. ולכן אמרו רז"ל: "מי שיש בו גסות הרוח כו"³¹.

והנה, כמו שבקדושה יש ב' בחינות: תורה ומצות, שהן פנימיות וחיזוניות כנ"ל, כך גם כן לעומת זה יש ב' דברים – חיזוניות ופנימיות: חיזוניות היינו גסות בבחינת לבושים ומקופים, ופנימיות היינו תאוות "זולל וסובא"³². והכל הוא בנונה, שחיזוניות שלה רע ופנימיות טוב, ולפעמים עולה הכל ונקלל בטוב, ולפעמים להפך. כמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" פרק ז'.

והנה בחינה הפנימית יכולים להפך בעצמם מרע לטוב. כמו איש אשר בסובאי וין וזוללי בש"ש³³, אם למחר מתפלל בכח האכילה, הרי הרע עצמו מתהפך לטוב ונעשה מרע טוב, אבל החיזוניות ולבושיה אינו נעשה מהם דבר טוב, שיוכל לקבל הכבוד להיות נתפס בתוכו שלא יהיה יש.

ולכן "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם":

"עליכם" דוקא, מה שהוא בחינת מזין – "יכפר", יקנה ויעביר לגמרי, ואת רוח הטומאה אעביר" (וכוה"ו, ב); "כי תעביר ממשלת זדון"³⁴. אבל "מכל חטאתיכם" – פנימיות שבכם, "לפני הויה תטהרו" – בעצמיכם.

והיינו "לפני הויה", דהיינו "ממעמקים קראתיך הויה" (תהלים קל, א). כאדם הקורא לחבירו שיבא אצלו, כך קוראין וממשיכים בחינת הויה על ידי "ממעמקים" – עומקא דליבא, שצועק הלב בקרבו, והיא בחינת אינסוף

30. (מנחות קי, א).

31. (ראוי לגרעו באשירה" סוכה ה, א).

32. (לשון הכתוב תצא כא, ב).

33. (על פי משלי כג, כ: "אל תהי כסבאי וין וזוללי בשר למו").

34. (נוסח הפלת העמידה של ימים נוראים).

35. (פרי עין חיים שער יום הכפורים סוף פרק א. לקמן שבת שובה סה, ד).

36. (מגילה כא, א במשנה. טור ושלחן ערוך, ושלחן ערוך אדמו"ר הובן סימן תרכ"א סעיף א).

37. (ראה פרי עין חיים שער יום הכפורים פרק ד. לקמן מסעי ז, ג).

38. (וענין עוד על פסוק "כי ביום הזה כו" – בזהר: ויקרא, ט"ו, ב' ובפרשת אחרי, ס"ב, ב'. ס"ד, א'. ובפרשת אמור, דף ק"ב. האזינו, דף ר"ג, סוף עמוד ב').

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

במדת הדין היינו ג"כ רק בחי' כתר שבה לבד שאינו רק בחי' עצם הרצון שברין שלא נתחלק עדיין לחכמה ומעם שבמדה זו ולא בפרטות שבה בחג"ת ונה"י שבמדת הדין כו' וזהו הנק' נקודות שנתחלקו הע"ם בבחי' כתר'י שבהן לבד ולא נחלקו כל ספי' לי"ם וי' לי' כו' אלא רק במספר י' בי' כלים שכל כלי אינו רק לאור הכתר דספי' ומדה זו ולזאת הי' תוקף האור וישותו בכל אור דע"ם שלא יכול הכלי לסבול האור כו' ולא יכול לסבול לאור זולתו כלל וכלל כמו עצם הרצון של חסד א"א שיסבול לעצם הרצון של דין כי עצם הרצון הזה הוא בחי' עצם הכח של המדה והן ב' הפכים בעצם כעצם אש הפשוט א"א שיתחבר עם עצם המים שמכבי' וא"ז כו' וע"כ כמו בבחי' המשכות ד'י' כחות שבנפש להאיר בכלים הרי כל א' מובדל ומורגש בעצמו להאיר בפ"ע בכלי מיוחד ולא יוכלו להתכלל יחד כלל וכ"ש שלא ישנו תפקידם להאיר בכלי היפוכו מחסד לדין או מדין לחסד כו'. וכמו ב' מלכים שמצד ישותם בתוקף העצמות לא יסבול זא"ז כמא' א"א לב' מלכים שישתמשו בכתר א' כו' (ומה שלע"ל יהיו בחי' זו"ג שיון בקומתן ויקבלו מכתר א' שהוא ת"ת דא"א כו' זהו מצד בחי' התיקון דשם מ"ה דא"ק כו') לפי שכל חבור והתכללות א"א להיות כ"א ע"י ביטול והכנעת כל א' ממקומו ומעמדו לגבי זולתו ההפכי כו' אבל בחי' הישות שבא מצד תוקף האור בעצמיות שלו כנ"ל עשה בחי' הפירוד היפוך החבור והוא מה שלא יסבול זא"ז כלל וכמ"ש וימלוך תחתיו כו' שהנקודים דתוהו הן זת"ו (ונק' ענפי' מתפרדים כו') שלא היה בהן חבור כלל (וכמ"ש בזהר דעד דלא הוה מתקלא שהוא בחי' שם מ"ה דתיקון לא הוה משגחי' אפי' באפין כו') וזהו הטעם שהיה השבירה בבחי' נקודים דוקא לפי שהן באים בהתחלקות לי' כל אחד מובדל מזולתו בבחי' יש ודבר בפ"ע וברכו' ותוקף האור ביותר אבל בבחי' העקודים שיש בהן בחי' ההתכללות וע"ז בתכלית כולם בכלי א' מצד הביטול שלהם בעצמות עד שנק' ע"ם בלי מה כנ"ל ע"כ לא היה שם בחי' שבירה כלל כנ"ל וד"ל:

(כה) והנה אחר כל הנ"ל יש להבין בטעם יתרון מעלת המדרגה הנ' דבחי' התיקון ד'י' תיקונין דבחי' ברודי' כנ"ל יותר גם מע"ם הגנוזות כנ"ל. ויש להקדים תחלה להבין בענין השבירה שהי' בבחי' ס"ג דבחי' נקודי' דוקא שהן ע"ם דתוהו שהיו בבחי' נקודות דכתרים כו' אבל בבחי' העקודי' שהיו ע"ם כלולים ועקודי' בכלי א' לא הי' בחי' שבירה כלל מצד בחי' ההתכלל'י שבהם אבל בבחי' נקודי' מפני בחי' ההתחלקות שלהם לי' הי' בהן השבירה כו'. וכיאר הדבר' מובן ע"פ הנ"ל בכיאר ענין דעקודי' שזהו כמו הי' כחות שכלולים בעצם הנפש שאז אינן ניכר' במציאות כלל להיות מהות כח השכל נבדל במהות ומציאות בפ"ע מן כח הרצון ולא הרצון נבדל מן השכל וכה"ג בכל הכחות הרי כולם כלולים כא' ממש שזהו נק' כלי א' כו' והיינו רק מצד הביטול והתכללות בעצם הנפש כו'. וכך יובן למעלה בבחי' ע"ם הגנוזות בעצמות המאציל שאינן נק' ע"ם במציאות וזהו ע"ם בלי מה מצד ביטולם והתכללותם בעצמות המאציל כו' וא"כ אין כאן בחי' אור וספי' במציאות שיפול בזה לומר ענין נפילה מצד בחי' תוקף האור כי רב הוא יותר מן הכלי כו' כידוע דעיקר טעם השבירה באורות דתוהו להיותן בבחי' ישות שהוא תוקף האור וישותו דוקא וזהו דוקא בבחי' נקודי' שהע"ם כבר נחלקו ליו"ד במציאות מורגש בבחי' יש ודבר מה בפ"ע דוקא ע"כ לא יסבול דבר מה זולתו כלל וכמו בז"מ דתוהו דכתיב בכל אחד וימלוך וימת והמלוכה היא בבחי' יש ותוקף גדול בעצמו להיותו בא בעוצם ההתגלו' שבעצם תוקף מציאותו כמו שהוא בבחי' כתר שבו שזהו בחי' הנקודות כי הנקודה מורה על בחי' העצמות שבמדה זו דוקא וע"כ אין בה בחי' התפשטות והתחלקו' ליו"ד עדיין כמו עצם אור החסד שהוא בחי' הכתר שבה שאין בה עדיין התחלקות בפרטיות המדות והכמ' שבה שנק' חסד וגבורה שבחסד ולא חכ' שבחסד שזהו בחי' הטעם ושכל למה יתחסד אלא רק בחי' הרצון הפשוט ועצמי שבמדת החסד כמבע איש החסד בעצם טבע נפשו בתולדתו כו' וכך הוא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - (ביאור לד"ה אחרי ה"א)

וכמ"ש בפנים שע"י הנסיונות יהי גדלות הדעת כו', כי הנה ענין הנסיונות הוא בחי' הכיוריים דרפ"ח ניצוצי' שנפלו למטה בבי"ע, וידוע שהן בשרשן גבוה' מאד יותר מעולם התיקון דאצילות ולכך מחמת שמרבוי האור לא יכלו הכלים להכיל כו' ונשברו ואז נפלו למטה מטה ביותר כי כל דבר הגבוה יותר כשנופל למטה נופל למטה ביותר כנודע, ולכן נפלו בקליפות דבי"ע. וביאור לשון קליפה הוא עד"מ קליפת האגוז שהיא קשה והנה בתוכה יש פרי והוא האגוז אך הקליפה מקפת אותו מכל צד עד שאינו נראה כלל הפרי רק הקליפה ההיא לבד אך ורק כשישברו את הקליפה אז תתגלה הפרי שהיתה כמוסה ונעלמת בתוך הקליפה ואם לא ישברו את הקליפה אין תרופה להוציא את הפרי כלל, וככל המשל הזה כך הוא ענין נפילת הרפ"ח ניצוצי' בק"ג דבי"ע דהרפ"ח ניצוצי' הם גבוהי' מאד נעלה וכמשל הפרי הנ"ל אך נפלו ונבלעו בק"ג והקליפה מסתרת עליהם לגמרי עד שאינם נראים כלל רק הקליפה לבדה היא הנראית אלא שבתוכה יש בחי' הניצוץ דקדושה בבחי' גלות, ולכן כדי להוציא הניצוץ ולהחזירו לשרשן צ"ל ע"י שבירת הקליפה דוקא שע"י יתגלה הניצוץ ויתעלה וכמשל שבירת קליפת האגוז כו', וענין שבירת הקליפה זהו ע"י שהאדם עומד בנסיון, כי הנה ענין הגוף דבר הנסיון ה"ז מבחי' קליפה הנ"ל רק שמוסתר בזה ניצוץ עליון דקדושה מבחי' רפ"ח הנ"ל, וכמו מ"ש בקללת שמעי לדוד כי ה' אמר לו קלל, והנה גוף ענין מעשה זו דשמעי מה שקלל את דוד קללה נמרצת זהו בחי' רע ממש שנמשך מבחי' הקליפות ממש, כמבואר בלק"א פ"ז שחיות וקיום הדבורים האסורים הוא מבחי' ג"ק הטמאות שלמטה מטה מנוגה, רק שבזה הי' מוסתר ניצוץ דקדושה המח' קליפה זו והוא מ"ש כי ה' אמר לו קלל, והיכן אמר לו קלל, אלא שזהו חיות הנמשך מלמעלה מבחי' דבר ה' להחיות את שמעי בשעה זו שקלל ג"כ שאלמלא הי' מסתלק ממנו החיות מבחי' דבר ה' המח' כל העולמות אזי היה כלא היה, ונמצא החיות אלקי הי' מלוכב בו אז ג"כ כשקלל ה"ז כענין התלכשות רפ"ח ניצוצי' בקליפות שהקליפה מכסה ומסתרת לגמרי עליהם וכך הי' דבר ה' המח' בבחי' גלות כשקלל כו' וע"י שעמד דוד בנסיון קרע המסך המסתיר וזהו כענין שבירת קליפת האגוז

להבין שרשי הדברים הנ"ל. הנה שרש ענין אחרי ה' תלכו. שיש בחי' הליכה לאין קץ ותכלית בבחי' אחרי ה' בחי' אחריים עליונים. הוא דהנה ידוע שכל סדרי ההשתלשלות דאבי"ע נמשכים ומשתלשלים מבחי' הקו המאיר מאור א"ס ב"ה לאחר הצמצום שנעשה חלל ומקום פנוי ובתוכו נמשך הקו והוא מבחי' מל' דא"ס שהוא בחי' הארה בעלמא מעצמותו ית' שבחי' הארה זו היא מקור כל סדרי ההשתלשלות כולן וזהו אחרי ה' תלכו שכל עליות העולמות ממטה למעלה לילך מחיל אל חיל ממדרגה אל מדרגה עד ראש כל המדרגות שיש בזה עליות לאין קץ ותכלית ממש (כנודע שבחי' ג"ע התחתון כלא חשיב לגבי ג"ע העליון וא"א לעלות מוגעה"ת לגעה"ע אלא ע"י טבילה בנהר דינור לשכוח כו' ונעה"ע הוא בעולם הבריאה דכלא חשיב לגבי אצ"י ועד"ז יש מדרגות אין קץ עד ראש כל דרגין שלמעלה מעלה מאצ"י וזהו ענין תלכו בלי שיעור וכמאמר יהלוך סלה וכ"מ שנאמר סלה אין לו הפסק כו' וכל עליות אלו) הוא הכל בבחי' אחרי ה' בחי' מל' דא"ס שמבחי' זו הוא מקור כל חיות העולמות כו' אבל עצמותו ית' הוא המרומם לבדו שלכך בחי' הארה זו אשר היא מקור חיים של כל העולמות נחשבת לבחי' אחריים לבד דכלא ממש חשיבא (וזהו כי עמך מק"ח שהמק"ח הוא עמך טפל ובמל כו' ולכן נק' הבריאה יש מאין מבחי' שהוא אין וכלא חשיב לגבי מהו"ע ית' דהיינו שאפילו א"ק הנק' אדם דבריאה הנה הוא בריאה יש מאין והאין הוא הקו בחי' מל' דא"ס שאינו ערוך כלל לגבי מהו"ע ית'. ועמ"ש באריכות ע"פ את שבתותי תשמרו בענין בורא קדושים ישתבח שמך כו'. וגם יובן עוד בע"א ממ"ש ע"פ אז תשמח בתולה במחול איך שקודם היחוד פכ"פ צ"ל בחי' אב"א וכשצ"ל עוד עליה גדולה יותר בבחי' פכ"פ צ"ל פעם שנית בבחי' אב"א תחלה וכמשל הריקוד ומשל הבלולות. וזהו ג"כ אחרי תלכו ע"י שיהי' תחלה בבחי' אחריים ע"י תלכו, אך פ' זה אינו לענין הכוונה שבתורה זו):

והנה להבין שייכות ענין אחרי ה' תלכו לענין הנסיונות דכתיב לעיל מיני' כי מנסה לדעת, (ובאמצע ענין הפסיק בפסוק אחרי ד' תלכו, ואח"כ סיים ענין הראשון והנביא שהוא כו' וכמו שהקשה קושיא זו בס' אור החיים)

מראש החומה שתפול למרחוק יותר מלבנה ואבן הנופלי מתחתית החומה שזו תפול סמוך לחומה, אבל הנופלי מראש החומה יפלו למטה בריחוק יותר מן החומה כך עד"מ למעלה כל דבר היותר גבוה כשנופל דרך שבירה יפלו למטה ביותר ולכך הניצוצים דתהו ששרשן גבוה מאד לכך בשבה"כ ירדו בסתר המדרגה כנ"ל אך כשמתבררים ע"י ישראל ונשבר הקליפה המכסה עליהם אזי חוזרין לשרשן הנעלה שלמעלה מאצי' כו', וכ"ז הוא ע"י הנסיונות שע"י שמתחזק לעמוד בנסיון וסובל בזה נשבר הקליפה שהיא גוף דבר הנסיון ומתגלה הניצוץ כו' (והטעם כמ"ש בזהר ע"פ עת אשר שלט האדם באדם לרע לו שע"י שליטה זו ששולט הרשע ומצער את הצדיק עי"ז יוצא הניצוץ וקדושה שהי' בבחי' גלות בתוכו וכמ"ש באוה"ת פ' שמות ע"פ וכאשר יענו כו'):

ונתגלה הפרי כו', ועד"ז יובן ג"כ בשאר כל מיני נסיונות כמו משלוות הרשעים ויסורי הצדיקים כמ"ש מדוע דרך רשעים צלחה כו' (ירמי' י"ב) וכש"כ כשמגיע רע לצדיק ע"י הרשע עצמו כמ"ש (בחבקוק ד') כי רשע מכתיר את הצדיק, ואמר עוד למה כו' תחריש כבלע רשע צדיק ממנו, וענין נסיונות אלו הוא ע"ד הנ"ל בענין ה' אמר לו קלל, שעם היות שהמוצר הוא מבחי' הרע אך יש בתוכו חיות מרפ"ח ניצוצי' המחיה ומתהו אותו בשעה זו שמיצר ממש, והמכוון בזה כדי שיתחזק לעמוד נגד הנסיון הזה ולסבול כל מיני טורח ועמל ויסורים שלא ליפרד מא"ס חיי החיים ב"ה שע"ז נשבר הקליפה ומוציא את הפרי הוא הניצוץ דרפ"ח המלוכש בדבר נסיון ההוא, שיחזרו לשרשן בחי' עולם התהו שלפני האצי' עולם התיקון וגבוה יותר מעולם התיקון כמ"ש"ל, וכנודע המשל מאבן או לבנה הנופלת

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

אדם כי יקריב

אדם הוא, והיינו בחי' עליון, מה שאדם זה דו"א הוא רק אדמה לבד לעליון זה כו', אז יהי' שלימות המעשה כו' כמצות רצונך כמו קיום המצות שהי' אם לא הי' חטא עה"ד.

ובזה יוסר קושיית האלשיך ושאר מחברים, האדם יחטא ושחיטת הבחמה יכפר עליו, אך הענין דכל זה הוא בחי' בירורים, ובזמן שבהמק"ד קיים היו מקריבי' קרבנות על השוגג, שכ' הוא ז"ל בשם בה"ע כדי שע"ז יבוא האדם לתשובה, והוא עצמו חילק בין חטא הנפש לגוף ורק על אחת מהם מהני הקרבן, ולפי מה שנת' הנה העיקר הוא בענין קשוט עצמך תחלה והו"ע העלאת נפה"כ שבאדם, ואז הי' יכול להעלות גם הקרבן שיוכלל בבחי' ארי' דאכיל קרבנין בבית ראשון כנודע, וע"י העלאת הקרבן להיותו מבחי' התהו שקדם לתיקון עי"ז נמשך ריח נחוח להוי', ועי"ז מתכפר לו על נפשו הבחמית נפש תחת נפש, כמ"ש בלק"ת בד"ה שובה השני בד"ה ונשלמה פרים (ומ"מ זהו רק על השוגג, וכמ"ש באגה"ק ססי' ק"ח הנ"ל, בירור ק"ג לבר, ועל המויד צ"ל תשובה מעומקא דליבא שז"ע שנת' בילקוט שאלו להקב"ה אמר יעשה תשובה ויתכפר לו), ועכשיו תפלה כנגד תמידין (שהיו עולות) תקנו הו"ע הקרבת נה"ב, וצ"ל קשוט עצמך תחלה העלאת נה"א.

וא"ו) והנה בכל ר"ה מאיר הארה מבחי' זו, ולכן ע"י התשובה מעומקא דלבא וע"י הצעקה פנימית דקול שופר ממשכי' מבחי' רצון העליון שלמעלה מבחי' הרצון שמתלבש בתומ"צ כמ"ש בד"ה תקעו הנ"ל, ומ"מ הנה זהו רק הארה מבחי' רצון העליון, וכ"ש לפי מה שמפרש בד"ה תקעו הנ"ל הנה זהו מבחי' גלגלתא.

אמנם כגמר הברורים כשיהי' וגבה מאד אז יהי' שלימות המעשה, שזהו שאומרי' ושם כו' כמצות רצונך, כי גם בבמהק"ד כשהקריבו פרים אלים וכבשים ג"כ לא הי' שלימות המעשה עדיין מפני כי לא נתקן עדיין בחי' אדם להיות כמו אדה"ר לפני חטא עה"ד, והגם כי אז קיימא סיהרא באשלמותא מ"מ לא נתקיימה בידם מפני כי דוד הוא הד' שבאמצע שם אדם עדיין, ולא הגיעו עדיין לבחי' מ"ם שהוא בירור המעשה בשלימות, עד כי כגמר הברורים שיתקן בחי' אדם בשלימות היינו חטא אדה"ר להיות בבחי' אדם בשלימות היינו כמו אדה"ר קודם החטא, ועוד יותר שהרי אדה"ר הי' רק בחי' חיה כנודע, ולע"ל יהי' גילוי בחי' יחידה (ומ"מ הם קרובים ול"ז שהרי שניהם הם מקיפים שבנפש, ובוהר כוללם בבחי' אחת בשם נשמתא לנשמתא, ע' כפ' בהעלותך), וז"ע וגבה מאד, מאד הוא אותיות אדם, אבל אינו אדם ממש כ"א בחי' כי לא

מִן הַבְּחִינָה וּמִן הַבְּקָר כּו' יתפרש על הנה"א וגם על נה"ב, כי בנשמות דבי"ע גם הנה"א הוא בחי' זרע בהמה כמ"ש בת"א בד"ה ואלה המשפטים ובכ"ד, ומ"מ אין כ"ז עדיין שלימות המעשה שהיה אומרים ושם כו' כמצות רצונך שהקרבת הבהמה עצמה הוא יותר נעלה, שכאשר יתגלה בחי' כבוד ה' לעיני כל וראו כל בשר, וישכיל עבדי עד שיהי' בבחי' מאד, אז יהי' שלימות המעשה כמצות רצונך כו'.

וזהו אדם כי יקריב, אדם קאי על מחדו"מ דתורה ומצות, כי יקריב לנה"א, ולכן נא' ל' יחיד שקאי על אדם דתומו"צ, ולכן אמר ג"כ מכם אחר תיבת כי יקריב, ולא אמר מכם כי יקריב, כי ההקרבה היא ע"י האדם מחדו"מ דתומו"צ, ואח"כ תקריבו את קרבנכם הוא העלאת נה"ב ל' רבים ע"ש כי רבים הם המקריבים (וגם י"ל הנה"ב הוא ל' רבים ע"ד ההפרש שנת' במ"א בין נפש לנפשות, וצ"ע).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

שיר המעלות, יום ב' דר"ה, תרד"ע

פשיטות כו') או יכול להביאו בריבוי התחלקות פרטים ובריבוי ענינים עד אין שיעור כו', וע"ה דבריבוי ההתחלקות וההתפשטות אינו בא בזה בחי' עומק השכל בהתגלות (כ"א מה שנמצא בעולם בחלקי פרטי השכל כו') דמה שמתגלה הוא השגת השכל שוהו בחי' חיצוני' בכלל כו', מ"מ זהו דוקא כאשר בעצמו הוא מגיע לעומק השכל בהענין כו', וגם באור השכל המושג צריך להעלותו למקור השכל כמו שהשכיל אותו בתחלה שוהו הכח או"ח להעלות ולקרב את השכל למקורו כמו שהמציא אותו בתחלה ועוד לעומק מקור השכל יותר מכמו שהי' תחלה בבחי' או"י כו', עי"ז דוקא הוא כח ההתפשטות וההתחלקות בריבוי פרטים ביותר כו'. והי"ז עדי"מ הכיוון וההתפשטות בכח היד הרי לפ"ע כח הכיוון בעצמו שהו"ע אסיפת הכח בעצמו לפ"ע זה הוא כח ההתפשטות, וכמו כחו בהנבחה המשא כן כחו להגיע המשא מידו כו', וכמ"ש במ"א בענין כ"ף כפופה וכ"ף פשוטה דהכל ענין א', דכ"ף כפופה הו"ע הכיוון והסתימה דהעלם אחר העלם כו' הוא עצמו כ"ף פשוטה להתפשט למטה ביותר (והוא בבחי' הכתר כו') דלפ"ע עומק רום הוא בחי' עומק תחת כו', וכ"ה בקמ"ץ ופת"ח דסתימות שבחכ' הוא בקמ"ץ ופתיחת החכ' מהעלמו לגילוי הוא בפת"ח דלפ"ע הסתימות הוא הפתיחה והגילוי כו'.

קיצור. וב' הכחות תלויים זב"ז, דכשחסר כח הירידה אין שלימות גם בכח ההפלאה שאין הענין ברור, והירידה והתפשטות השכל וכן התחלקות הפרטים הוא דוקא בדיעת עומק השכל ביותר שוהו בכח ההפלאה, וכמו כ"ף כפופה הוא כ"ף פשוטה, וכמו קמ"ץ ופתח דהא כהא תליא.

קצה) והנה ב' הכחות שבחכ' הגם שהם הפכים זמ"ז הנה באמת הן תלויים זב"ז, דמי שיש בו רק כח ההפלאה או רק כח הירידה א"ז אמיתית החכ' כו', דכאשר חסר כח הירידה ה"ה חסר בכח הזה וגם כח ההפלאה אינו בשלמות, וכנ"ל דחריף ומקשה לכד ה"ה בלתי מסודר בהענינים וגם לעצמו אינו יודע אמיתית הדבר כו', והחסר כח ההפלאה אין בו חוש ההעמקה וממילא לא יוכל לירד בהענין כ"כ כו'. ואמיתית החכ' היא שיהיו בו ב' הכחות וכח הירידה הוא לפ"ע כח ההפלאה כו', דלפ"ע כח ההפלאה שמגיע בעומק השכל ביותר למע' מכמו שהוא מושג כו', כמו"כ הוא כח הירידה שיוכל להמשיך ולירד עד למטה מטה ביותר, וכידוע דכח הירידה בשכל להביא כל אור שכל בבחי' השפעה אל הזולת זהו דוקא ע"י שיוודע את אור השכל בעומקו ופנימיותו יותר וגם צריך לשנות את השכל מכמו שהוא אצלו כו', ועוד צריך להמציא לזה ענינים חדשים במה להביא את השכל שוהו דוקא כאשר יש לו כח המוליד בשכלו להמציא שכלים חדשים ממקור השכל כו', וממקור השכל ה"ז בא מעומק יותר מהמציאת השכל בתחלה כו', וגם את השכל הזה צריך להעלותו למקור השכל היינו כמו שהשכילו תחלה ואז דוקא יוכל לשנותו וגם להמציא ענינים במה להביאו ולגלותו כו' וכמשנת"ל פק"ע. וכמו"כ כח ההתחלקות להביא את האור שכל בחלקים רבים זהו דוקא כאשר בא לעומק המושג דאותו שכל כו', דכאשר מגיע לעומקו ופשיטותו יוכל לחלקו לכמה חלקים כו', דאם ידיעתו בו הוא רק בחיצוני' ה"ה מצומצם מאד בהענין ודי לו רק כפי שיוודע אותו ואינו יכול להביאו בכמה פרטים. כ"א דוקא כשמגיע לעומקו ופנימיותו (דשם הוא בבחי')

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ועבדתם את הוי' אלקיכם - ש"פ תרומה תרפ"ט

או הוא מציאותו, משא"כ אצי' הוא להיפך מזה דבהרגש מקורם הוא מציאותם, להיות דהמציאות של הנאצלים הו"ע הביטול, ולכן דוקא בהרגש מקורם הוא מציאותם, וכמו דגים שבים דכל חיותם הוא כשהם נבלעים במקור חיותם דהדוגמא מזה למעלה הוא איהו וחיוהי חד, וכד אנת אסתלק מנייהו אשתארו כולחו שמהן כנופא בלא נשמתא, ורק בהרגש מקורם הוא מציאותם שהן בבחי' אין, והרי אין זה כמו יחוד הגנוזות בהנחלת שזהו שאינן בבחי' מציאות לעצמן, משא"כ הגלויות הוא רק שאינן מציאות בפ"ע, אבל מ"מ הן בבחי' מציאות לעצמן, וזהו והחכמה מאין תמצא מבחי' הכתר דעם היות שיש התכללות הספי' בכתר ה"ה לא בבחי' מציאות דבר, וחכמה דאצי' שהיא בבחי' מציאות ה"ו כמו יש מאין, ונת"ל בהמשל דהשלהבת הגלוי' מתאחדת עם הנחלת בזה שעצם הנחלת נושא את הגלוי' הענין הוא דתכלית הכוונה הם ע"ס הגלויות דוקא.

וזוהו ועבדתם את הוי' אלקיכם, דהעבודה הוא צורך גבוה להמשיך בהע"ס הגלויות שרש שרשם העצמי דעצמות א"ס ב"ה, ועבודה זו היא בכללות ישראל דוקא ע"י קביעות עתים לתורה ואז וברך את לחמך ואת מימך תושב"כ ותושבע"פ, והסרתי מחלה מקרבך שע"י המשכת העצמות הנה עי"ז יהי' הסרת המחלה בדרך מלמעלמ"מ, דמחלה וד' אותיות בנימט' הטבע עם הכולל, דזה מה שאדם מתחשב עם הטבע (הנק' נאטור) זהו חולי, וכידוע בענין אשר קרך דעמלק, ועי"ז העבודה הנה אז והסרתי מחלה מקרבך שיכיר את האמת דטבע עצמו הוא אלקות.

ק"צור. יבאר ב' המדרי' דע"ס הגנוזות והגלויות, דחו"ב שבכתר אין זה חו"ב עדיין כ"א רצון להתחכם ולהבין, ההפרש בין אין ואפס, היחוד דאצי' הוא, דהוא לברו הוא ואין זולתו, ואינו בערך להיחוד של הגנוזות, וזהו"ע העבודה המשכת העצמות, ועי"ז והסרתי מחלה שיכיר את האמת דטבע עצמו הוא אלקות.

והנה הדוגמא מזה יובן בע"ס הגנוזות וע"ס הגלויות, דע"ס הגנוזות הוא שהם גנוזות ונעלמות באוא"ס שאינו בבחי' מציאות נגלה, וסיבתן הוא האוא"ס, והיינו בחי' הרצה"ע שעלה ברצונו להאציל דע"ז נאצלו הע"ס בכח, ומאיר בהם האוא"ס בגילוי מאחר שזהו סיבתם, וה"ה מיוחדים בתכלית באוא"ס כ"ה שאינן בבחי' מציאות דבר, ומה שנת' בהמשל דהשלהבת הגנוזה אינה מציאות לכד הנחלת הכוונה בזה דהכל הוא בחי' רצון (וכנ"ל בענין רעותא) דבחי' חכ' שבכתר וכינה שבכתר אין זה בחי' חכ' וכינה ממש כ"א הרצון להתחכם הרצון להבין, וכן הרצון להתחכם, והגם שהם רצונות פרטים, והראי' דבהרצון להתחכם הרי יש בזה ענין ההתחכמות בהעלם, ובהרצון להבין הרי יש בזה ענין ההבנה וההשגה בהעלם, מ"מ הכל הוא בחי' רצון דרצון בכלל הרי אין בו התחלקות, ועדיין אינו דבר בפ"ע מן הרצון הכללי, אמנם הע"ס הגלויות הרי שרשם הוא הע"ס הגנוזות שהן מקורי הספירות וזוהו הוא ההתאחדות שלהם וה"ה בבחי' מציאות אור וע"כ התאחדות הע"ס הגלויות בע"ס הגנוזות אינו כמו התאחדות ע"ס הגנוזות באוא"ס ב"ה. והענין הוא דהנה ידוע דהיחוד דאצי' הוא, דהוא לברו הוא ואין זולתו, וכדאי' בסש"ב פל"ה בהג"ה דא"ס ב"ה הוא אחד האמת דהוא לברו הוא ואין זולתו וזו היא מדרי' החכ', והנה פירוש ענין זולתו הוא שבלעדי העצמות לא יש מציאות, אבל עם העצמות יש מציאות, שזהו ההפרש בין אין ואפס, דאפס הוא שגם עם העצמות לא יש מציאות לכד העצמות, והיינו שלא יש מציאות לעצמו לכד העצמות, ואין הוא שבלעדי העצמות לא יש מציאות אבל עם העצמות יש מציאות, וז"ע האצי' שהוא הביטול ולא כמו הבריאה, דנבראים הוא שמציאותם הוא דוקא בלי הרגש מקורם, שהנברא מרגיש עצמו למציאות ואינו מרגיש כלל את מקורו, ואם ירגיש את מקורו יתבטל מציאותו, והיינו להיות כי מציאותו הוא היש, ולכן דוקא כשאינו מרגיש את מקורו

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

כ"ה שבט, תרצ"ו

בשם הבעש"ט, או מהמגיד בעצמו. (ב) מנהגים שהרבי – כ"ק רבנו הזקן – עצמו נהג בהם.

מנהגי כ"ק רבנו הזקן היו עיקרים ושרשים למנהגים שונים שנהגו בהם כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, כ"ק האדמו"רים בכל דור, והם : (א) מנהגים שהם ענף או הידור של מנהג קדום. (ב) מנהגים שכל רבי בדורו נהג בהם.

ב. בענין קריאת התורה, היו, נוסף לדיני קריאת התורה, גם מנהגי קריאה שעליהם הקפידו מאד בליובאוויטש.

היה מקובל בליובאוויטש, שהרבי אמר שהבנים ילכו לפתיחת הארון. בחיים חיותו בעלמא דין של הרבי, היו הרבי האמצעי ואחיו הולכים לפתיחת הארון. אחרי הסתלקות הרבי, והכתרת הרבי האמצעי לנשיא, פסק ללכת לפתיחת הארון, וחזקתו של הרבי האמצעי על פתיחת הארון עברה לאב"הסבא הרבי ה"צמח צדק".

כשאב"הסבא הרבי ה"צמח צדק" הוכתר לנשיא, הלכו כל בניו, כ"ק דודי זקני הקדושים, לפתיחת הארון. הסבא, דודי זקני כ"ק מהרי"נ, סיפר למורי הרשב"ץ נ"ע, שהיה פעם אצל אביו, אב"הסבא הרבי ה"צמח צדק", ודיברו בעניני לימוד. תוך כדי דיבורם אומר כ"ק דודי זקני לאביו שענין זה וזה מוקשה לו, ואשר הוא כבר מתייגע זמן רב ליישב את הענין.

אבי – מספר כ"ק ד"צ מהרי"נ למורי הרשב"ץ נ"ע – שקע בהרהורים, ולאחר מכן אמר לי: הרי היית בפתיחת הארון, כשהולכים לפתיחת הארון ואומרים בריך שמי' דמרא עלמא, בריך כתרך ואתרך וכו' ולאמטווי לנא מטוב נהורך – נפתחים היכלי דאורייתא ונהיה אור במוח ובלב.

הסבא – רבנו הזקן – אמר לי מה שקיבל במזריטש בשם מורנו הבעש"ט, שבשעת פתיחת הארון ויהודי אף הפשוט ביותר אומר באמונה פשוטה מעומק הלב : בריך שמי' דמרא עלמא, בריך כתרך ואתרך, יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם – ממלא השי"ת בקשתו, כולה או מקצתה.

כשהסבא הוכתר לנשיא, הלכו אבי ואחיו לפתיחת הארון. כשמלאו לי חמש-עשרה שנה, והיה כבר בכוחי להחזיק היטב בספר תורה (כי הפותח את הארון לוקח את הס"ת ומוסר אותו לש"ץ) הורה לי אבי ללכת לפתיחת הארון.

א. מנהגי ליובאוויטש מבוססים על יסודות חזקים, כפי שראו כיצד נהגו כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, כ"ק האדמו"רים בכל דור ודור.

בין הספרים וכתבי היד שברשותי, בעזה"י, יש לי במחלקת סידורי התפלה, סידור "תורה אור" – של הר"ד לאוואוט – שנדפס בוילנה תרמ"ט. בשולי הגליון של סידור זה רשומות הגהות כתב יד קודש הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. בין ההגהות ישנם מנהגים שונים בכמה ענינים כפי שנהגו כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים.

שלשה סוגים במנהגי ליובאוויטש:

(א) מנהגים שטעמיהם ידועים.

(ב) מנהגים שטעמיהם אינם ידועים.

(ג) מנהגים שנהגו בהם יחידים בלבד מבית רבי.

לדוגמא: כשנולד הרבי האמצעי, נתן אביו רבנו הזקן חתיכת בד מיוחדת – שהיתה שמורה אצלו – לחתל בה את התינוק אחרי רחיצתו בפעם הראשונה. בשאר ילדיו לא נהג כך.

גם כשנולד אב הסבא הרבי ה"צמח צדק", נתן סבו, רבנו הזקן, חתיכת הבד האמורה.

חתיכת בד זו עברה בירושה לסבא מוהר"ש, והשתמשו בה בזמנים שונים.

בשנת תרמ"ד פרצה שריפה, ל"ע, בבית כ"ק א"ז הרבנית מרת רבקה נ"ע, ובין הדברים שנשרפו היתה גם אחת משתי התיבות בהן היו ארוזים בגדי הקודש של כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, ובתוכם – חתיכת הבד האמורה.

בדומה לכך היו הרבה מנהגים, בהכנה לברית מילה, בהכנסת ילד ל"חדר", בהתחלת הלימודים, בחינוך להנחת תפילין, ועוד בענינים שונים, שרק יחידים מבית רבי נהגו בהם. אך, מנהגים אלה נעשו בחשאי ונזהרו שאף אחד לא ידע מכך.

כל זמני שמחות משפחה בבית רבי, כמו שמחת קישורי תנאים, נישואין, בן זכר, שלום בן זכר, "ליל שימורים", ברית מילה, פדיון הבן, מזל טוב, התחלת חינוך, תספורת, הכנסה לחדר, התחלת גמרא, התחלת דא"ת, בר מצוה – היו להם מנהגים מסויימים מסודרים. מרבית מנהגי ליובאוויטש הם בקבלה מכ"ק רבנו הזקן, ובהם גופא – שני אופנים : (א) מה שקיבל מהמגיד

ד. כשבעל 'פתיחת הארון' היה מוציא ספר תורה מההיכל כדי למסרו לחזן, הנה כשנראה ספר התורה באויר בית הכנסת – עוד לפני שבעל פתיחת הארון היה מוסר את הספר לחזן – היה אבי מרכין קלות את ראשו, כעין השתחוואה, היה זה בקלות כזו שכמעט ולא היתה ניכרת כלל. כשהיו מוציאים כמה ספרי תורה כמו בחג, בשבת, בר"ח וכדומה, או ביום הכיפורים לכל נדרי, הושענא רבה, שמיני עצרת ושמחת תורה להקפות – היתה הרכנת הראש כלפי כל ספר תורה בנפרד.

למי שהיתה ההודמנות – והשכל – להסתכל בפני קדשו של אבי בשעת הוצאת ספר תורה – היה רואה מה נקרא פנים צהובות ומה נקרא פנים מאירות.

כשהחזן היה אומר "שמע ישראל", היה אבי מכוון פניו הקדושים למזרח. ובשעה שהחזן היה אומר "גדלו" היה אבי מכוון את פניו הקדושים כלפי ארון הקודש, מרכין ראשו ומסיים המלים "ונרוממה שמו יחדיו" בהרכנת ראש קלה כלפי הספרים שהוצאו לשם קריאה.

כשהחזן היה מסיים המלים "ונרוממה שמו יחדיו" היה אבי ניגש בצעדים מהירים אל החזן, מחבק את ספרי התורה בשתי ידיו ומנשק בחזקה את מעילו של ספר התורה. היה נשאר עומד במקומו ומלווה בעיניו את ספרי התורה עד להנחתם על שולחן הקריאה. וכך היה נשאר עומד עד שבעל הקריאה היה ניגש אל ספר התורה. ורק אז היה אבי חוזר למקומו הקבוע.

את קריאת התורה היה אבי שומע מתוך הספר, החומש או הסיידור, גם בחוה"מ, ר"ח, שני וחמישי, לבד מזמנים שונים בחוה"מ ובמנחת שבת שהיה שומע בעל-פה.

ה. כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים היו מקפידים שלכל קריאה, גם בימי שני וחמישי ובמנחת שבת, ישמרו על הסדר של כהן לוי וישראל.

כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים היו מקפידים גדולים, שישמרו היטב על טעמי הנגינה בקריאת התורה. ולעתים קרובות היה כש'בעל הקריאה' טעה באחד מטעמי הקריאה, טעות המשנה את פירוש התורה, היה עליו לחזור על המלה, ולפעמים גם על חצי או על פסוק שלם, אם לא היתה בו שום הזכרה של שם קדוש.

כ"ק האדמו"רים הקפידו מאד על 'בעלי קריאה' טובים. עיקר הדיוק היה בשני דברים: א) בדקדוק התיבות בהברה ברורה. ב) בטעמי הנגינה.

כידוע למדו כל הרביים ספרי דקדוק והיו מדקדקים היטב במבטא ובהברות.

ג. מקובל הדבר איש מפי איש – אני עצמי הכרתי אנשים שהתפללו אצל אב-הסבא הרבי ה"צמח צדק" בבית הכנסת שלו, וכן הכרתי אנשים שהתפללו אצל הסבא הרבי האמצעי בבית הכנסת שלו, והם סיפרו שלרבי האמצעי ולאב-הסבא היה מקום קבוע בבתי הכנסת שלהם, במזרח, בקרן זוית מזרחית דרומית.

בילדותי הכרתי רק ארבעה זקנים קשישים שזכרו את רבנו הזקן. אחד מהם היה מליאדי, אינני זוכר את שמו, הוא היה סבו של ר' ליב בן הסופר¹ ובא להתארח אצל נכדו. הנכד עצמו היה אז כבר בן שבעים, ומן הסתם היה סבו אז למעלה מבן מאה.

השני היה מדוברובנה. את השלישי ראיתי בהיותי בזלינקע – חורף תרמ"ח – ואת הרביעי ראיתי – קיץ תרמ"ט – בויטבסק.

כל אלה סיפרו שמקומו הקבוע של רבנו הזקן בבית הכנסת היה בקרן זוית מזרחית דרומית.

אורך כותל המזרח בבית הכנסת שב"חצר הקטנה" היה עשרים ארשין² בערך. באמצע כותל המזרח עמד ארון הקודש ונשארו תשעה ארשין מימין לארון הקודש ותשעה ארשין משמאל לארון הקודש.

מקומו הקבוע של הסבא בבית-הכנסת, היה גם כן בקרן זוית מזרחית דרומית. ואחרי שאבי קיבל את הנשיאות – ר"ה תרנ"ד – נהיה מקום זה מקומו הקבוע של אבי בבית הכנסת.

כשהיו פותחים את ההיכל לפתיחת הארון, היה אבי – וכך נהגו כל הרביים – יוצא ממקומו הקבוע, ומכוון שבשעת אמירת בריך שמי' יוכל להסתכל על ספרי התורה שעמדו בהיכל הפתוח.

בטיולי קיץ תרנ"ו, מספר לי אבי באריכות גדולה, סיפורים רבים שהסבא סיפר לו, בדברו בענין פתיחת הארון בכלל ובגודל ענין אמירת בריך שמי' בפרט.

כשפותחים את ארון הקודש בבית-הכנסת – מספר לי אבי על שיחתו הקדושה של הסבא – פותחים למעלה את עולם ארון ברית ה', שם עומדים הכוחות ומסירות הנפש של כל ספרי התורה שבני ישראל כתבו בכל הדורות, ומלאך מיכאל מכריז "וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ"³ וכשהיודי אומר באותה שעה מעומק הלב "ברוך שמי' דמרא עלמא, בריך כתרך ואתרך", מבקש מלאך מיכאל רחמים שבקשתו תמולא.

כל זאת סיפר אבי ממה ששמע מהסבא. הביאורים כפי שאבי הסביר את הדברים – קובעים ברכה לעצמם.

(3) חבקוק ב, ב.

(1) כותב סת"ם בליובאוויטש.

(2) מדה ידועה ברוסיה, 17 סנטימטר בערך.

בגיל עשר היה הסבא בקי בעל-פה בתורה נביאים ראשונים ואחרונים וברוב הכתובים.

באותן שנים, היה מתקיים בליובאוויטש, בימי החורף, יריד גדול, שכן ליובאוויטש שכנה לא רחוק מהגבול שבין גלילות מינסק, ויטבסק ומוהילוב, בהם היה מותר ליהודים לגור, לבין גלילות סמולנסק, טולע ומוסקבה, בהם אסור היה ליהודים לגור.

לירידיים היו באים סוחרים גדולים מהגלילות הרוסיים, וסוחרים גדולים מהגלילות היהודיים. בין הסוחרים היו הרבה אשכנזים שסברו שאין החסידים יודעים דקדוק, אך מה נרעשו בראותם שהרבי ובניו הם בעלי דקדוק ובעלי מקרא גדולים.

בין שאר השיעורים הקבועים שבכל יום, היה לכל הרביים גם שיעור קבוע באמירת תנ"ך כסדרו.

כידוע מקובל מאד על הרביים ענין הנגינה, ודאי הדבר שרצו מאד של'בעל הקריאה' יהיה קול ערב אך לא נתנו לכך שימת לב מיוחדת.

הקפידו מאד שקולות טעמי הנגינה יהיו בהתאם למסורה, כלומר, לפי הנוסח. על הנוסח של קריאה בתורה, קריאת חמש המגילות – לכל מגילה נוסח שונה – קריאת הנביאים, קריאת הכתובים – שמרו מאד.

גם הנוסח של קריאת התורה – מחולק (א) הקריאה הרגילה בפרשיות התורה. (ב) שירת אז ישיר. (ג) עשרת הדברות. (ד) ויהי בנסוע הארון. (ה) האזינו. כן חלוק הנוסח בין זמני כל השנה לבין ראש השנה ויום הכיפורים.

רבנו הזקן לימד את בניו ונכדיו טעמי הנגינה של הקריאה בדיוק רב בכל נוסחאות הקריאה של תנ"ך וחמש מגילות, והקפיד רבות על קול הנגינה של כל טעמי הנגינה.

אב"ה הסבא ה"צמח צדק", סיפר, שהסבא – רבנו הזקן – היה קורא עשרת הדברות של פרשת ואתחנן בניגון שונה מאשר עשרת הדברות של פרשת יתרו. ואת ארבעת הפסוקים "אז ישיר ישראל", "באר חפרוה", "וממתנה", "ומבמות הגיא" בניגון מיוחד אך שונה מה"אז ישיר" של שירת הים.

כל בני רבנו הזקן, הרבי האמצעי, הדודים הרה"צ הר' חיים אברהם והר' משה, אב"ה הסבא ה"צמח צדק", היו כולם 'בעלי קריאה', וכולם למדו את הקריאה מהרבי. הדוד הרב"ש למד טעמי הנגינה של כל הנוסחאות האמורים אצל רבנו הזקן, והדוד הרז"א קיבל את טעמי הנגינה אצל הדוד הרב"ש.

כשהסבא היה בן שמונה-תשע שנים היה נוהג לקנות ספרים בכסף שהיה מקבל מדי שבוע וב"כסף הפרנסה"⁴, כפי שרשום במקום אחר.

פעם אחת רצה לקנות מספר ספרים, אלא שלא היו בידו כספים באותה שעה. ניגש אל אביו לבקש ממנו גמילות חסד.

על שאלת אביו, לשם מה לו כסף? ענה: שראה אצל ר' נח ברוך מוכר הספרים, ספרים חדשים שאינם נמצאים אצלו וברצונו לרכוש אותם. אמר לו אביו: קנה מקודם לעצמך בקיאות בספרים שיש לך כבר, ולאחר מכן תקנה ספרים חדשים ותשתדל להיות בקי גם בהם.

בתוך כך נכנס ר' חיים דוב המשרת, והודיע שאת הספרים המכורכים שהביא ר' נח ברוך העמידו בארון החדש שסידר יוסף דוד הנגר, והספרים הלא מכורכים הניחו בצד.

ספרי אבי – מספר הסבא – היו מסודרים בחמשה ארונות פתוחים ובשני ארונות נעולים עם כתבים שעמדו בחדרו של אבי. ששה ארונות פתוחים נוספים עם ספרים עמדו בחדר השני – והדלת בין שני החדרים היתה פתוחה. ר' נח ברוך מוכר הספרים, היה בא פעמיים בשנה לליובאוויטש, לשבועות ולחנוכה, ובכל פעם היה מביא לאבי רשימה של ספרים חדשים. כך היה גם בביקורו זה שהביא הרבה ספרים.

כשנכנסתי – מספר הסבא לאבי – עם אבי לחדר השני, וראיתי שארון הספרים החדש שהנגר יוסף דוד הביא אתמול – השנים עשר במספר – כבר מלא בספרים שהביא ר' נח ברוך, ונוסף עליהם מונחות ארבע חבילות ספרים לא מכורכים שיש למסור אותם לכורך אברהם אבא לכריכה – נלחץ לבבי בקרבי.

ופנית אל אבי ואמרתי: אבי, אמרת לי שבתחילה צריך אדם להיות בקי בספרים שיש לו, ולאחר מכן לקנות ספרים חדשים, האם אתה כבר בקי בכל הספרים שיש לך?

בדרך כלל – עונה לי אבי – אני בקי בספרים שיש לי. קח נא, אומר לי אבי, ספר ונראה.

לא חשבתי רבות, ניגשתי אל אחד הארונות והוצאתי את הספר הראשון שבה ליד. כשהוצאתי את הספר אמר לי אבי שהוא ספר "מסלול", פתח נא את הספר וציין לי את הדף ואומר לך מה כתוב שם – וכך היה.

1. עוד מילדותו היה הסבא בעל מדקדק גדול, ובדרך כלל ילד חריף ואהב להשתובב קצת בהיותו בן זקונו של הרבי, יפה תואר וילד שמח, וכולם אהבו להתוועד איתו.

(4) שהם מקבלים בעד הלימוד בעל פה ובדיוק תנ"ך משניות ותניא.

~ רשימת הרבנית רבקה ~

הרב רבי משה בקרב רבי סענדער בקרב רבי הירש, לקח לו לאשה את המיוחסת הגדולה, האשה מרת לאה גאלדע בת רבי בנימין ברודא⁴⁴, נכד הרב אשל-אברהם, רבי אברהם ברודא⁴⁵. והיתה אשה גדולה, ובניה 'תירה'⁴⁶ חנן ה' יתברך את האשה הזאת, תוקף דעתה ועומק תבונתה וגודל יראתה את הד' היתה בדרך פלא, גם בין אנשים, ומכל-שכן נשים. והיתה בעלת מדות טובות בהפלגה יתירה, וביותר היתה זהירה במדת הפעס.

דודתי מרת גיטל⁴⁷ (אחות אמי-זקנתי הרבנית) עליה השלום, סיפרה כי פעם החליטו נכדותיה לבחון את מדותיה ופן יוכלו הכעיסה, ולהיותה יראת ד' גדולה, על פן החליטו כי יספרו לה איזה מעשה של אי פשרות הנעשית בבית התבשיל שלה (בא איהר אין קיף [=במטבח שלה]). ובזה יכחנו אותה.

ויספרו לה כי המבשלת בלתי זהירה בהעמדת פלים נקיים שמשתמשים בהם למאכלי בשר, עם הפלים של חלב.

וכששמעה סיפורם נתפעלה במאד על-זה, ולא הגידה מאומה, רק עמדה והלכה בזריזות גדולה לבית המבשלת, ובבואה שמה לא כעסה ולא צעקה, כפיאם התחילה בדברי תחנון: סטרקלה (להמבשלת קראו סטרנע) מאיין טאכטער, וואס איז מיט דיר? דוא האסט עפעס גיהאט א טעות? בא דיר האט זאך צומישט פלים? מיא איז דאך מער ניט וויא א מענטש, עס קאן זאך טרעפין, זאג דעם אמת [=סטרקלה (להמבשלת קראו סטרנע) בתי, מה אירע לך? היתה לך טעות פלשה? התערבבו לך פלים? אנו בני אדם שיכולים לטעות, אמרי את האמת]. והמבשלת לא ידעה מאומה, כי לא היתה דבר. ואז ראו כי איננה בגדר האפשרי להכעיסה.

הרב הגאון רבי משה ואשתו הרבנית בעלת מדות טובות מרת לאה גאלדע עליה השלום הולידו ארבעה בנים⁴⁸, והבן הרביעי הרב הגאון הרב החסיד רבי אהרן נשמתו-עדן אבי כבוד קדושת אמי זקנתי הרבנית נשמתה-עדן.

(א) ועיין בספר היומי שלי מיום כ"ה מנחם אב שנה-זו ששה מעשיות ממנה מה ששמעתי מהנזכר לעיל⁴⁸.)

49) ב"ליקוט משפחות" (הנ"ל הערה 27) ע' 10: "ולהר"ר משה, חתן הרב הגאון מוהר"ר בנימין ברודא הנ"ל, נולדו ארבעה בנים ועוד בנות* (ולא נחקר עדיין כמה ומה שמותיהן). ואלו שמות הבנים: (א) המופלג החסיד מוהר"ר שמואל אלכסנדר סענדר במיר. (ב) המופלג החסיד מו"ה אהרן, חתן אדמו"ר הרב דוב בער זצ"ל מליובאוויטש בן הגאון אדמו"ר הזקן הרב שניאור זלמן נ"ע מלאדי... (ג) המופלג החסיד מוהר"ר יצחק אייזיק אלכסנדראוו. (ד) המופלג בקי בש"ס בע"פ מוהר"ר צבי הירש נחום אלכסנדראוו.

44) ב"ליקוט משפחות" (הנ"ל הערה 27) ע' 9: מו"ה בנימין ברודא ז"ל אבד"ק הורדנא. ראה גם "ליקוט משפחות" (הנ"ל הערה 27). "ששלת היחס של משפחת אורנשטיין-ברודא (ווארשא, תרצ"א). "משפחת ברודא" (ווארשא, תרצ"ן). מאורי גליצי (ירושלים, תשל"ח) ח"א ע' 551 ואילך.

45) במ"א מסופר, שבשמחת-תורה תרע"ו אמר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב: "כשבא ענין פנימי, שסותר להשו"ע, אינני יכול לעבור על השו"ע, אין זה כ"אם שאני נכד ה"אשל אברהם" שהי' פוסק" (רשימות דברים" לר"י חייטריק, הוצאת תשס"ט, ע' 179. וראה ער"ז "ליקוטי סיפורי התוועדויות" מפי הרמ"ז גרינגלאס (ירושלים תשע"ג, ע' 323 ואילך). וראה גם "לקוטי סיפורים" לרח"מ פרלוב (ירושלים, תשס"ב ע' רצב).

46) ראה נדה מה, ב.

47) שמה המלא: ברכה צבי גיטל (ראה לעיל הערה 1).

48) נדפסו בספר השיחות תורת שלום ע' 205 ואילך. לעיל

ע' 000 ואילך.

(* ב"הא"ח שבהערה 2: "אחת מבנותי היתה ארוסה, וכשהגיעו ימי כוללתה בשבת שלפני חתונתה (שקורין פארשיל) מתה פתאום. ותלך לזותה כחולכת לחופתה".

הרב הגאון רבי אהרן בֶּהָרַב רַבִּי מִשֶּׁה נולד בִּשְׁנַת תַּקס"ט (פְּנֻזְכָּר לְעִיל), וְהִתְחַנֵּן בְּבֵית אָבִיו בְּגִדְוֵלָה, וְהוּא הָיָה לְמֶדֶן גְּדוֹל וּמוֹפְלֵג בְּחֻמְקָהּ, גַּם הָיָה אוֹמֵן יָד נִפְלָא.

כְּבוֹד אִמִּי זְקֵנְתִי הִרְבַּנִּית, סִיפְרָה לִי אֲשֶׁר קוֹדֵם הַשְּׂרִיפָה (דְּשְׁנַת תַּרס"ו⁵⁰) הָיָה אֲצִלָּה שְׁנִיזְעֵרֵאיי פּוֹן הָאֵלֶיךָ⁵¹, מֵה שְׁנַתֵּן הֶרַב רַבִּי מִשֶּׁה לְכַבּוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמוֹר מוֹהֲר"ש (נִכְדוֹ) זְכָר צִדִּיק וְקְדוֹשׁ לְבָרְכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הֵבֵא בְּתוֹר מִתְּנָה, שְׁמַצָּא אֲצִלוֹ מִמַּעֲשֵׂי יְדֵי בְנוֹ הֶרַב אֶהְרֹן. וְהָיָה אוֹמֵן גְּדוֹל בְּפִתּוּחֵי חוֹתְמוֹת, וְהִגִּידָה לִי אֲשֶׁר חוֹתֵם אֶחָד מִפּוֹתַח עַל אֶבֶן צָרִיף עוֹד לְהִיּוֹת אֲצִלָּה, כִּי הִצְעִצְוּעִים הִנְזַפְרִים נֶאֱבָדוּ בְּהַשְּׂרִיפָה.

הוּא הֶרַב אֶהְרֹן הַצִּיטִיין בְּגוֹדֵל שְׂקִידוֹתוֹ בְּלִימוּד, כִּי מְלֻבֵד שְׁהָה לֹו פְּשׁוֹנוֹת נַעֲלִים בְּמֵאֵד (כְּפִי שְׁהִילָלוּ הֶרַב צָמַח צָדֵק, כְּפְנֻזְכָּר⁵²), הַצִּיטִיין בְּשְׂקִידָה, וְהָיָה חֶקְרֵן נִפְלָא. וְהִיּוֹתַר עַל כּוֹלָם שְׁהָה שׁוֹמֵר הַזְּמַן בְּמֵאֵד, וְלִקְשָׁהָה מִתְעַמֵּל מְרׁוב יְגִיעָה בְּלִימוּדִים, מְפַל־מְקוֹם לֹא הָיָה מְרַשָּׁה לְעַצְמוֹ לִישֵׁן וְלִנְוַח, כִּי־אִם הָיָה עוֹסֵק בְּאִיזָה מְלֵאכֶת אוֹמְנוּת. וְהָיָה מְצַמְצֵם מֵאֵד בְּשִׁינָה. גַּם בַּעַת מֵאֲכָלוֹ הָיָה קוֹרֵא בְּסִפֵּר בְּלִתֵּי עִיוֹנִי, כְּמוֹ עֵין יַעֲקֹב וּמְדַרְשׁ, וְאוֹהֵב סִפְרֵי מוֹסֵר, וְהָיָה מְמַעֵט בְּדַבּוּרֵי חַל.

בְּטַבְעוֹ הָיָה צוֹהֵל, אֶ פְּרִיילִיכֶער [=אָדָם שְׂמֵחַ], וְהָיָה גּוֹעֵר בְּמֵאֵד עַל מִי שְׁהָה מִתְּאוֹנֵן עַל מַצְבוֹ, הוּא הָיָה מְנַחֵם נִפְלָא לְכָל מֵר נֶפֶשׁ רַחֲמָנָא־לִיְצִלָּן, הָיָה מוֹצֵא בְּכָל דְּבַר יְסוּרִים הַטוֹב שְׁפָזְהָי וְהָיָה עֵינֵיו גְּדוֹל.

כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמוֹר הֶרַב 'צָמַח צָדֵק' זְכָר צִדִּיק וְקְדוֹשׁ לְבָרְכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הֵבֵא, נִשְׁמָתוֹ בְּגַנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתוֹ יְגַן עֲלֵינוּ, סִיפֵר לְכַבּוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמוֹר מוֹהֲר"ש זְכָר צִדִּיק וְקְדוֹשׁ לְבָרְכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הֵבֵא, נִשְׁמָתוֹ בְּגַנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתוֹ יְגַן עֲלֵינוּ, (כֵּן סִיפְרָה לִי כְבוֹד אִמִּי זְקֵנְתִי הִרְבַּנִּית עֲלֵי־הַשְּׁלוֹם שְׂאֵאזְמוֹר סִיפֵר לָהּ), אֲשֶׁר בַּעַת לִימוּדָם יַחַד אוֹ פְּשָׁדִיבְרוּ בְּכָלֵל בְּחִידוּשֵׁי הַתּוֹרָה

(ד. א.) ה. 38. כְּפְנֻזְכָּר וְהוּ חֶלֶק יְרוּשָׁתוֹ מֵאִמּוֹ הִרְבַּנִּית הַחֻמְקָה מֵרַת לָאָה גְּאֵלְדֵע זְכוּנוֹה־לְבָרְכָה, אֲשֶׁר זֶה הָיָה טַבְעָהּ, וְכְנֻזָּהּ בְּחִינוּקָה פְּעִלָּה גַם בְּגִינָה הַפְּשׁוֹן הַנִּפְלָא הַלְלוֹה⁵³.

הַמְקוֹם שׁוֹכְנֵי בְּנֵי קְדוּשִׁים וְנִשְׁמוֹת טְהוֹרוֹת, וּכְרוּךְ הוּא שׁוֹכְנֵי הַלְחַזִּירִים לֹו בְּטַהֲרָה וּבְקְדוּשָׁה, וְהִי זֶה לְבִיל בְּדִיקַת חֻמְךָ, וּבְנֵה הַר"ר אֶהְרֹן ז"ל הִי לְבִיבְאוּיוּטֵשׁ, וְאִמֵּר אֶחָד מֵאוֹהֲבֵי [אֲבִיו] הַר"ר מִשֶּׁה ז"ל לְנַחֲמוֹ וְלַהֲסִיר אֶת עֲצוֹנוֹ הַעוֹ, וְיִסַּע לְיִבְאוּיוּטֵשָׁה לְהַבִּיא מִשֵּׁם אֶת הַר"ר אֶהְרֹן ז"ל אֶל בֵּית אֲבִיו, וְאִדְמוֹר בַּעַל הַצִּיטִיין נִעַ מַחָה בּוֹזָה, וְטַעַן: "מֵה לְכֵם וְלַהֲאֲבָרְךָ הִיקֵר הַזֶּה?" כִּי הוּא הִי' גִּיכ מוֹפֵ' גְדוֹל וְהִי' לּוֹמֵד עִמּוֹ יַחַד, אֶךְ הַאִישׁ הַהוּא לֹא שָׁמַע לּוֹ וְיִקְחָהוּ אִתּוֹ וְיִבְיֵאֵהוּ אֶל בֵּית אֲבוֹתָיו, וּבְכ"ד בְּאִייר גּוֹעַ [הַר"ר אֶהְרֹן] לְעִינֵיהֶם".

50 ראה לקמן ע' לג ואילך. וש"נ.

51 = תבליט עק.

52 לעיל ע' ד.

53 ברשימת התיקונים הורה רבינו למזכיר: ההגה"ה אצ"ל (=אין צריך להעתיק). – ראה "סקירה קצרה" לקמן ע' מז ואילך.

(* בשנת תקצ"ז – ראה לעיל הערה 19.

בְּהַעֲתָקָה מִפְּנֵק הַחֲבֵרָה־קְדִישָׁא שֶׁל קְהִילַת שְׁקֻלוֹב ("קִבְצֵן עַל יַד" הַנְּלִי הַעֲרָה 19) מוֹפִיעִים תַּאֲרִיכֵי הַפְּטִירָה הַבְּאִים: "תִּקְצָה. ה' כ' טַבַּת. ר' יִשְׂרָאֵל סַעֲנַדֵר בְּר' מִשֶּׁה ר"ס.

תִּקְצָה. עֵרַב פִּסְחָה. בֵּן שֶׁל ר' מִשֶּׁה ר"ס".

אֲבַל רֵאָה לְעִיל הַעֲרָה 19 שְׁגַם עַל ר' אֶהְרֹן נִרְשַׁם כְּפִנְקַס הַנְּלִי כְּטַעוֹת שְׁנַפְטֵר בְּשַׁנַּת תִּקְצָה, וְצִלֵּל תִּקְצָה. וְלִפ"ז, אֲפִשֵׁר שֶׁהַנְּפִטֵר כְּעֵרַב פִּסַּח הוּא אַחִיו "ר' הִירְשֶׁל אִיזִיק" שְׁנַפְטֵר תּוֹךְ חוֹדְשִׁים לְפְטִירָתוֹ כְּשֶׁהִי' בֵּן "ט שָׁנָה וְעוֹד מֵעַט וְהִי' גּוֹמֵר לִימוּד הַש"ס בַּפֶּעַם הַשְּׁבִיעִי וְהִי' לְמֶדֶן מוֹפְלֵג" (רְשִׁימַת הַיּוֹמֵן (הַנְּלִי הַעֲרָה ג)).

בִּ"הָצָח" שְׁבַעֲרָה 2, בְּנֵה הַבְּכוֹר הִי' כְּכֵן כ"ד שָׁנָה בְּמוֹתוֹ, וְהוּא הִי' מוֹפֵ' גְדוֹל וּבְקִי בְּש"ס, וְהִיתָה אִמּוֹ הַנְּלִי [מֵרַת לָאָה גְּאֵלְדֵעַן] מוֹרָה לְהַשִּׁי"ת עַל שְׁנַתֵּן לָהּ בֵּן כּוֹה, וְעַל שְׁלֵקָה אוֹתוֹ, בֵּין כֵּךְ וּבֵין כֵּךְ יֵהִי שְׁמוֹ מְבוֹרֵךְ, כְּעַבּוֹר יָמִים מֵעַטִּים מֵת לָהּ בֵּן צַעִיר בֵּן י"ז שָׁנִים וּמַחְצָה, וְהוּא עֵבֵר אֹז עַל כֹּל הַש"ס בַּפֶּעַם הַשְּׁנִית, וְהִי' גְּדוֹל מֵאֵד בְּחֻמְקַת הַתְּלִמוּד, וְאַחֲרֵי מוֹתוֹ הוֹצִיאֹ מִיַּדּוֹ אֶת הַ"תּוֹרָה אוֹר" אֲשֶׁר נִדְפַס בְּיָמֵים הַהֶם*, וְהוּא אַחַז בּוֹ עַד צֵאת נַפְשׁוֹ הֵק', וְחוֹסֵף אִמּוֹ לְבָרֵךְ אֶת הַשִּׁי"ת, וְתַאֲמַר: בּוֹרֵךְ

בנגלה, והיה מי שהיה מקשה איזה קושיא ובגורלו נפל התירוץ, והיה אומר אפשר שבאפשר היה לתרץ הקושיא בענין ואופן פה, הכל בדרך אפשר, והיה אומר סברות מופלגות והכל בדרך אפשר. ואם היו מדיחים סברתו לא היה מעמיד על דעתו בתוקף, והיה מודה על האמת, והיה עוסק בסברת זולתו בעיון נפלא כמו סברת עצמו.

בהיותו בן שבע עשרה שנה⁵⁴ – תקפ"ו⁵⁴ – לקחו כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי לחתן לבתו (הבת זקונים) הרבנית מרת שרה עליה השלום. והיא אז בת חמש עשרה שנים בערך.

הרבנית שרה עליה השלום הייתה הבת זקונים של כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי, שני בנים וששה⁵⁵ בנות היו לו לכבוד קדושת אדמו"ר האמצעי:

(א) הרב החסיד הרב הגאון רבי נחום⁵⁶, (ב) הרב החסיד הרב הגאון רבי ברוך⁵⁷, (ג) מרת שרה⁵⁸, (ד) ביילא⁵⁹, (ה) מנוחה רחל⁶⁰, (ו) חיה מוסיא⁶¹, (ז) שטערנא פריידא, (ח) שרה¹.

סדר תולדותם בלתי נודע ליי, וכפי ששמעתי מכבוד אמי זקנתי הרבנית עליה השלום נקראה

(ה) (כפי החשבון הנזכר לעיל שגולד בשנת תקס"ט).

(ו) הרבנית שרה עליה השלום בת כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי וזכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגני מרומים, זכותו יגן עלינו, האחרונה, היא מיזניקע⁶², כי שני בנים היו לרבינו האמצעי וששה בנות (סח לי אחר מהזקנים, אשר כלל היה להחסידיים, דמספר הבנים⁶³ של כבוד קדושת אדמו"ר הרב צמח צדק, וזכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגני מרומים,

דרושי חתונה ח"א ע' ש. ח"ב ע' תשלה). עוד עלי – לקמן ע' יז. ע' לב.

(58) "נפטרה בנעוריי" (כנ"ל הערה 55 מ"היום יום"). נישאה לבנו של הר"ר מאיר בן הרלו"צ מבארדיטשוב ונפטרה שנה אחת אחר חתונתה – מכתב הר"ר שמרי' שניאורסאהן כד סיון תר"ג, הועתק ב"תולדות חב"ד ברוסיא הצארית" (קה"ת, תש"ע) ע' כד. ושם, שהחתונה הגדולה בולאבין שהתקיימה בקיץ תקס"ז בין נכדי אדמו"ר הזקן ורלו"צ מבארדיטשוב היתה של בנו של הר"ר מאיר עם מרת שרה הנ"ל. על מצבה שנמצאה בשנה זו (תשע"ד) בבארדיטשוב סמוך לציון של הרלו"צ, נמצא חרות: "... שרה בת הרב הגאון הגדול .. מוהר"ר דוב בער מק"ק לאר' נפ' י"ז אדר".

(59) נישאה להרה"ח ר' יקותיאל זלמן ("היום יום" שם) בן הר"ר יוסף שמחה בונם, חתנו של הרלו"צ מבארדיטשוב. וב"תולדות חב"ד" שם, מביא מכת"י 26 (לה, ב) שאשתו של ר' יקותיאל זלמן היתה מרת רבקה בת אדמו"ר האמצעי, וחתנתם התקיימה בחורף תקס"ח (ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"ב ע' בתקלב הערה 29).

(60) ברשימת אדמו"ר האמצעי (הנ"ל הערה 55 בשוה"ג) היא מוזכרת כמאורסת. נישאה להר"ר יעקב כולי סלונים (ב"ר משה שלמה זלמן – ר' זלמן רויזעס" מחסידי אדמו"ר הזקן). נפטרה בחברון, כ"ד שבט תרמ"ח. עוד עלי – לקמן ע' כח.

(61) אשת אדמו"ר הצמח צדק. נולדה בשנת תק"ן. נסתלקה אור ליום הששי, ח' טבת תרכ"א ("הקריאה והקדושה" טבת תש"א ע' ה) (ושם היא "הבכירה" בבנות אדמו"ר האמצעי). ספר השיחות ה'ש"ת ע' 95. תש"ו ע' 14 הערה 10).

(62) בת הזקונים.

(63) מובא בכ"מ שלאדמו"ר הצמח צדק היו שבעה בנים (רשימת רבינו בספר השיחות תש"ח ע' 232 הערה 14. "היום יום" בתחילתו. רשימת בני המשפחה על-פי המפקדים מחודש

(54) ראה לקמן ע' יב.

(55) ראה גם בית רבי ח"ב פ"ז: "בנות ה' לרבינו ששה". וב"רשימות הרב"ש" (רשימות ענינים וסיפורים כתובים בידי הר"ר ברוך שניאור ז"ל שניאורסאהן – קה"ת, תשס"א) ע' יז, שבינם ב' דחה"ס וביוד"כ סלוו תרע"א, סיפר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב שהיו לו לאדמו"ר האמצעי שמונה בנות.

ב"היום יום" בתחילתו נמנו: (א) הרבנית שרה – נפטרה בנעוריי. (ב) הרבנית ביילא. (ג) הרבנית ח' מושקא. (ד) הרבנית דבורה לאה. (ה) הרבנית ברכה. (ו) הרבנית מנוחה רחל. (ז) הרבנית שרה. במכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מיום טז שבט תרפ"ח: (א) שרה. (ב) דבורה לאה. (ג) ח' מושקא. (ד) רבקה*. (ה) ביילא. (ו) שרה. בספר מאמרי אדמו"ר האמצעי – קונטרסים (קה"ת, תנש"א) ע' רעו – נרפס נוסח מצבת פח שנמצאה בליובאוויטש בשנת תש"נ: "האשה הצנועה וחשובה מרת אסתר מרים נ"ע בת הרב הג' אדמו"ר דובער שיח' שנפטרה לח"ע ביו' א' ד' לחודש תמוז שנת תקע"ט לפ"ק".

(56) הר' מנחם נחום. ראה אודותו – שיחת יט כסלו תרצ"ג ס"ו ואילך (לקו"ד ח"א טז, א ואילך). אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' תסו. בבית רבי ח"ב פ"ז: שבווג ראשון הי' חתן הרר"ז ריבלין משקלאו. ובווג שני הי' חתן גיסו הרה"ק ר' יעקב ישראל זלה"ה. וראה רשימת רבינו "אופן ההשתלשלות בהתייחסות חסידות חב"ד דור ראשון, דור שני" (קה"ת, תשס"ט) ע' יז (לקמן ע' 000). עוד עלי – לקמן ע' לג.

(57) נישא למרת ביילא ריזא בת הר"ר חיים אברהם בן אדמו"ר הזקן (ראה בית רבי שם. "תולדות משפחת הרב מלאדי" (תלאביב, תש"ו) ע' 52. ע' 57. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי

(* נזכרה ברשימת אדמו"ר האמצעי שכתב לטרך קייץ תקנ"ג (תרגום מרוסית באגרות קודש אדמו"ר האמצעי (קה"ת, תשנ"ג) ע' כח).

שם אחר (שָׁרָה) לְזָכוֹר אַחֻתָּהּ הַבְּכִיָּרָה שָׁרָה שֶׁנִּסְתַּלְקָה קֹדֶם שֶׁנּוֹלְדָה אַחֻתָּהּ הַצְעִירָה⁶⁵, אִיז זֵיא גִיּוּעֵן אַ נָאֲמָעֵן נֶאֱדָר אִיהָר [=היא נקראת, איפוא, על שמה].

וְדוֹדָתִי מֵרַת גִּיטָל תַּחֲיָה, סִיפָרָה לִי אֲשֶׁר בָּעַת שֶׁנּוֹלְדָה אִמָּם הִיְתָה שְׁמָחָה גְדוֹלָה וּמְרוֹב הַתְּפִעָלוֹת קָרְאוּ שֶׁם חָיָה שָׁרָה, וְשָׁכַחוּ כִּי אַחֻתָּהּ נִקְרְאת חָיָה מוֹסִיא, וְקָרְאָה רַבִּינוּ אֶת בְּתוּלָתוֹ הַמִּיד שָׁרָקֶע, עַד שֶׁכִּמְעַט נִשְׁתַּפַּח הַשֵּׁם הָאֲמִיתִי חָיָה שָׁרָה, כִּי כוֹלָם קָרְאוּ שָׁרָקֶע, כִּהַשֵּׁם שֶׁקָּרְאָה אֲבִיָּה רַבִּינוּ הָאֲמָצְעִי. וְהִיא הִיְתָה חַבִּיבָה מְאֹד לְרַבִּינוּ הָאֲמָצְעִי, נוֹלְדָה (כְּמִדּוּמָה בְּחֻדְשׁ אֱלוּל) תַּקְע"א.

חַתוּנָת אִמִּי זְקֵנָתִי הַרְבֵּנִית מֵרַת שָׁרָה עִם הָרַב הַגָּאוֹן הָרַב הַחֲסִיד רַבִּי אֶהֱרֹן בֶּן הָרַב הַגָּאוֹן רַבִּי מֹשֶׁה (הַפֶּאֲמִילִיעַ⁶⁶ אֶלְכְּסֵנְדֵּר⁶⁷) מִשְׁקֵלְאָוּ, הִיְתָה בְּיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר מְנַחֵם אָב תַּקפ"ו.

הַדְּרוּשִׁי שְׁמַח תְּשַׁמַּח שֶׁנֶּאֱמַר עַל חַתוּנָתוֹ, תּוֹדָה לְאֵל יֵשׁ לִי כְּתַב־יָד-קוֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הָאֲמָצְעִי, וְכוֹתֵב כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הָאֲמָצְעִי בְּכַתְב־יָד קְדוּשׁוֹ: ב"ה חֲמִשָּׁה עָשָׂר מְנַחֵם אָב הַתַּקְפ"ו חַתוּנָת בְּתִי שָׁרָה תַּחֲיָה⁶⁸.

הַחַתוּנָה הִיְתָה בְּרַב פֶּאָר וְהָדָר, בְּהַפְלָגָה יוֹתֵר עַל שְׂאָר הַבְּנוֹת וְהַבָּנִים שֶׁשִּׁיְדָד כְּבוֹד קְדוּשַׁת רַבִּינוּ הָאֲמָצְעִי, לְפִי שֶׁהִיְתָה הַבַּת זְקוּנִים.

כְּבוֹד אִמִּי זְקֵנָתִי הַרְבֵּנִית עָלֶיהָ הַשְּׁלוֹם סִיפָרָה לִי אֲשֶׁר דּוֹדָתָה (אַחֻת אִמָּה) מֵרַת בֵּיילָא אֲמָרָה לָהּ: עַל חַתוּנָת אִמִּי הִיְתָה שְׁלֵשֶׁת אֲלָפִים חֲסִידִים, וְהָיָה הַרְבֵּה חֲסִידוֹת, וְהִיְתָה שְׁמָחָה גְדוֹלָה.

זְכוּתוֹ יִגַן עֲלֵינוּ, כְּמִסְפַּר הַבְּנוֹת שֶׁהָיוּ לְכְבוֹד קְדוּשַׁת רַבִּינוּ הָאֲמָצְעִי (וְהֵם שִׁשָּׁה בְּנוֹדָע) וּמִסְפַּר הַבְּנוֹת שֶׁל הָרַב צִמַח צְדָק⁶⁴ כְּמִסְפַּר הַבָּנִים שֶׁל כְּבוֹד קְדוּשַׁת רַבִּינוּ הָאֲמָצְעִי (שֶׁהֵם שְׁנַיִם), אִף סְדֵרֵן עַל בְּרוּר לֹא אֲדַע, אֲמָנָם זֹאת יְדַעְתִּי כִּי הִרְאוּנוּהָ נִקְרְאָה בְּשֵׁם שָׁרָה, אַחַת בְּשֵׁם בֵּיילָקֶע, אַחַת מְנוּחָה רַחֵל, אַחַת חָיָה מוֹסִיא (אַשֶׁת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הָרַב צִמַח צְדָק, וְכְמִדּוּמָה שֶׁהִיא הַשְּׂנִיָּה לְמִסְפַּר הַבְּנוֹת), אַחַת שְׁטַעַרְנָא פֶּרִיידָא וְהַשְּׁשִׁית חָיָה שָׁרָה, כְּפִי הַמְפּוֹרָסִים וְכְפִי שֶׁשְׁמַעְתִּי מִכְבוֹד אֲבִי זְקֵנִי, הַרְבֵּנִית עָלֶיהָ-הַשְּׁלוֹם נִקְרְאָה... (ז) בְּנִקְרָא זֶה הִיְתָה הַפֶּאֲמִילִיעַ [=שֵׁם הַמְשַׁפָּחָה] שֶׁל הָרַב רַבִּי מֹשֶׁה בְּהָרַב רַבִּי סַעֲדֵר לְמִזְקֵרֵת נֶצַח לְהָרַב הַגָּאוֹן הָרַב הַחֲסִיד רַבִּי סַעֲדֵר נְשִׁמְתוֹ-עֲדָן.

64 ב"היום יום" בתחילתו: בנותיו: א) הרבנית ראדע פריידע. בעלה הרה"ח הר' שניאור. ב) הרבנית דבורה לאה. בעלה הרה"ג הרה"ח הר' לוי יצחק*. וראה "בית רבי" ח"ג ספ"ז.
65 כך הובא גם במכתב משנת תרפ"ח (הנ"ל הערה 55): "והיא נקראה על שם אחותה הבכירה שנסתלקה קודם שנולדה".
66 = שם המשפחה.

67 כ"ה בנוסח שער ה"תורה אור" (הועתק לעיל בהערה 19). בכמה מקומות (בספר "ליקוט משפחות" הנ"ל הערה 27. ועוד) מוזכר שם המשפחה: "אלכסנדראו".
68 המאמר נדפס בספר מאמרי אדמו"ר האמצעי, דרושי חתונה ח"ב ע' שפז ואילך, ושם ע' תשסא נדפסה פאקסימיליא מגוכי"ק אדמו"ר האמצעי, שבראשו: "ב"ה ט"ו מנחם אב התקפ"ו (חתונת בתי שרה ת' ונכדתי ת')", דהיינו שהמאמר נאמר בקשר לשתי חתונות: החתונה הנזכרת כאן, ואח"כ ב"יג אול תקפ"ו, בחתונת נכדתו הרבנית דבורה לאה בת הצ"ע עם נכדו ר' לוי יצחק זלמנזאהן* (ראה בכ"ז "מפתח ספרי מאמרי ודרושי כ"ק אדמו"ר האמצעי" (שנת תקפ"ו) – בעריכת הרב אלכסנדר זיסקינד שי' פיקארסקי (נמצא בדפוס)).

כסלו תרי"א – אגרות-קודש אדמו"ר הצ"צ (קה"ת, תשע"ג ע' קכא ואילך). לקמן ע' כח), ואחד מהם – ר' יעקב – נפטר בחייו* (ראה "בית רבי ח"ג ספ"ז. אגרות-קודש שם).
ובשיחות תרצ"ג (תורת מנחם רשימת היומן ע' רפה): "לאדמו"ר האמצעי היו בנות כמספר הבנים – שנשארו בחיים – של הצ"צ".

* בשנת תר"ג עדיין הי' ר' יעקב בחיים (ראה שיחת כ' כסלו תרצ"ד עטיף ב' ובהערה ו' (לקו"ד ח"א צח, א)). במכתב אדמו"ר הצ"צ משלהי אדר ראשון תרי"א (אגרות-קודש הנ"ל ע' קיט): "בני המנוח יעקב". ברשימת בני המשפחה הנ"ל באגרות-קודש שם, שבמפקד משנת 1834 הי' בן חמש עשרה שנה, ונפטר בשנת 1848.

ב"תולדות ברוסיה הצארית" ע' פג הערה 1, מביא שבי"שימת מאמרי דא"ח של אדמו"ר הצ"צ (קה"ת, תשנ"ד ע' מא) רשום (מכת"ו 2077). שהמאמר "איכה ישבה" שנדפס באוה"ת נ"ך ח"ב ע' א"לד, נאמר בשנת תקצ"ו. ובכת"י 178 מונעת מאמר זה בכותרת: "זה המאמר אמר אדמו"ר מוהר"ר מנחם מענדל זיע"א לר' הלל מפאריץ בעת אשר נכנס... לנחמו על פטירת בנו הוותיק מוה"ר יעקב ז"ל". ולפי זה נפטר בשנת תקצ"ו.

אולם לפי הנ"ל שנפטר בשנת 1848, י"ל שהמאמר נאמר פעמיים (וכרגיל בכגון דא), פעם אחת בשנת תקצ"ו ופעם שני' לאחר פטירת הר"ר יעקב.

* ראה לקמן הערה 68.

* ראה אודותו – ספר השיחות תרפ"ז ע' 255 הערה 178. וש"נ.

גם כבוד חמותה (והכפונה על פת רבינו מרת חיה מוסיף נשמתה-עדרן) פמה פעמים אמרה פי: אמן האט מען נאך גיגיבען מער וויא אלעמען, ווייל זיא איז גיווען דיא גיווען, און זיא איז גיווען א נאמען נאך שרה-ן [=לאמן נתנו יותר מכולם בין שהיתה בת הזקונים ונקראה על שם שרה (אחותה הגדולה שנפטרה)].

אחר התנונה למד הרב רבי אהרן נשמתו-עדרן בצוותא עם כבוד קדושת אאזמו"ר אדמו"ר ה'צמח צדק' זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגנזי מרומים, זכותו יגן עלינו, שהיה גיסו, ולמדו יחד, ונהנה אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' מאד מתברותם. וכאשר פמה פעמים הגיד לכבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, והפליא לו הלימוד ההוא. והיה הרב אהרן סמוך על שולחן חותנו כבוד קדושת רבינו האמצעי, שהיה מכלפלו בכל הדרוש לו.

התנהגותו בעת ההיא בריוח גדול, ברייט גיפירט זיך [=התנהג בהרחבה], לפי שאביו הרב רבי משה היה גביר גדול והיה שולח לו על ידי כל הזדמנות עזר נכון, וגם כל מיני סחורה לתפירת בגדים עבורו ועבור אשתו, וגם הביא להם מתנות נכבדות בעת ההיא, עד שמכל-זה היה הרב אהרן בריוח גדול יותר על שאר חתני כבוד קדושת רבינו האמצעי.

וכשנתיים אחר תתונתו, נסתלק כבוד קדושת חותנו אדמו"ר האמצעי זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגנזי מרומים, זכותו יגן עלינו⁶⁹, וכמוכן אשר חשף שמש המשפחה הקדושה, ובכל-זאת נשאר לדור משוף שנים בליובאוויטש. והולידו שלש בנות וכן אחד⁷⁰, הבכירה מרת צביה גיטל⁷¹ תחיה נולדה שנת תקצ"ג (אף החודש אינה יודעת). השנייה כבוד אמי זקנתי הרבנית מרת רבקה עליה השלום נשמתה-עדרן. השלישית מרת סטערנא, והרביעי רבי שניאור זלמן יחיה. ודרו בליובאוויטש.

בעת ההיא כבר נהג כבוד קדושת אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' זצ"ל את הנשיאות, ובשנת תקצ"ד בתענית אסתר⁷² נולד כבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש זצ"ל לאביו כבוד קדושת אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא.

המנהג בימים ההם היה [ש]בנות כבוד קדושת רבינו אדמו"ר האמצעי (שהיו בליובאוויטש,

ברשימת רבינו "תרכ"ו" (לקמן ע' 000) שנולד ביו"ד שבט תקצ"ג.
 בשיחות קייץ תרצ"ה (תורת מנחם, רשימת היומן ע' שפה):
 "בזמן לידת מהרשנ"ע יש ב' סברות אם בשבט או ב' אייר. א"ז הר' רבקה נ"ע לא ידעה".
 אבל ב"היום יום" ובספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז. תשנ"ז) ע' 5 – שהם "משנה אחרונה" – מפורש שנולד בשני באייר (וכ"ה ברשימת רבינו "רושם חומר (בלתי מעובד) תולדות הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ועכ"י. . נכתב בהפסקים מיום ה' כ"ה מרחשוון עד יום ב' ו' כסלו תרצ"ג ריגא". ועוד).
 ע"ד שנת לידתו – ראה ספר התולדות שם הערה 2 ובהערות וצינונים למהדורת תשנ"ז. וש"נ. ברשימת בני המשפחה על-פי המפקדים שבהערה 63, שבחודש כסלו תרי"א הי' בן שבע עשרה שנה.

69) ביום ט' כסלו תקפ"ח.
 70) בספר "ילקוט משפחות" (הנ"ל הערה 27) ע' 10:
 א. מו"ה זלמן אלכסנדראוו, חתן הגביר ליובינסקי בסאסניצא.
 ב. מרת שטערנא, אשת מו"ה דוב בער פראדקין בטשאר"י.
 ג. מרת גיטל, אשת מו"ה [] * לעמפערט בנעזין.
 ד. מרת רבקה, אשת אדמו"ר הרב שמואל שניאורסאן ז"ל, בן אדמו"ר הגאון הרב מנחם מענדל נ"ע מליובאוויטש, בע"ס צ"צ.
 וראה אגרות-קודש ח"ב ע' כו.
 71) י"ג אדר. וראה גם לקמן ע' (ס"ע כד ואילך) בה מונה את מספר הימים שבין תענית אסתר תקצ"ד ל"א ניסן תרי".

(* "בילקוט משפחות" שם חסר שם בעלה – זאב וואָלף (ראה אגרות קודש אדמו"ר מהרש"ב ח"א ע"ו. ע"ו נח). וראה לקמן ע' כו.)

כִּי יִשְׁנֶם שֶׁפָּכַר נָסְעוּ לְמִקְוֹמוֹת שׁוֹנוֹת) מִתְאַסְּפִים בְּכָל שַׁבַּת-קוֹדֶשׁ, עִם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם הַקְּטָנִים, לְבֵית אִמָּם הַרְבֵּנִית שִׁינָא זְכוּרֹנָה-לְבָרְכָה, אֲשֶׁת כְּבוֹד קְדוּשַׁת רַבֵּינוּ הָאֲמָצְעִי, וְגַם הַקְּרוּבוֹת כְּמוֹ בְּנוֹת הָרֵב רַבֵּי חַיִּים אֲבָרְהָם זְכוּרֹנוֹ-לְבָרְכָה (בֶּן רַבֵּינוּ הַגְּדוֹל)⁷² וְשָׂאֲרֵי בְּנֵי הַמְּשַׁפְּחָה, הָיוּ בְּאִים עִם בְּנֵיהֶם לְבֵית הַרְבֵּנִית הַנִּזְכָּרֶת לְעִיל, וְהָיוּ הַגְּדוֹלִים מְדַבְּרִים בֵּינֵיהֶם, וְהַקְּטָנִים הָיוּ מְצַחֲקִים, פֶּלַעְגִּין זֶיךְ שְׁפִילִין⁷³ יְלָדִים וְיְלָדוֹת יַחְדָּיו.

וְיִשְׁנָה אֲגָדָה הַמְּסַפֶּרֶת [ש]בְּשָׁחֹק הַיְלָדִים יַחַד, אָמַר כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַזְמוּר"ר הַמּוֹהֵר"ש, וְהוּא אֶז בֶּן שְׁלֹשׁ אוֹ אַרְבַּע שָׁנָה, כִּי הוּא יִקַּח לְכֹלָה אֶת רַבָּקָה בַּת שָׂרָה, שֶׁהִיְתָה גַם כֵּן בְּעָרְךָ שָׁנִים אֵלּוּ, וְכוּלָם צָחֲקוּ עֲלֵיהֶם כְּמִנְהַג הַצָּחֹק עַל דְּבָרוֹת הַיְלָדִים בְּצַחֲוֹקָם⁷⁴.

וּבְשָׁנַת תַּקצ"ז עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֲדָשׁ אֵייר, נִסְתַּלַּק הָרֵב רַבֵּי אֶהְרֹן בְּשָׁנַת הַעֲשָׂרִים וְשִׁמּוֹנָה לְיָמָיו חַיָּיו⁷⁵.

של כ"ק נ"ע האמצעי, הנכדים והנכדות, ובאחד המוצאי-שבת קודש לאחר שעשו הברלה בא ר' אלי' שמש ליקח נר להדליק בבית-הכנסת, וסבבוהו הנערים כדרכם של השוכבים. ובהחזיקו הנר אמר להילד: הא לך נר ובהר לך כלה. לקח את הנר והביט בפני כל הילדות הקטנות שהיו בשנותיו, ואמר: נאך אצא גוטע ויא רבקה, דער מומע שרה-ס, איז ניטא.
75) ראה רשימת רבינו יומן כ"ה מנ"א תרד"ע (שבעה ערה ג).
ספר השיחות תרצ"ו ע' 147.

72) ראה אודותו – לעיל ע' 000. לקמן ע' 000. רשימה שבעה ערה 56. ספר השיחות תרפ"ט ע' 33. וש"נ.
ברשימת אדמו"ר האמצעי (הנ"ל ערה 55 בשוה"ג) שכתב לערך קייץ תקע"ג (אגרות-קודש שלו ע' כט) שבנותיו של ר' חיים אברהם היו אז קטנות.
73) = נהגו לשחק.
74) ב"רושם חומר" שבעה ערה 71 כותב רבינו: בן ארבע (תקצ"ז) והוא נער את כל בני גילו, בני המשפחה, שהיו כולם מתקבצים בשבת-קודש בבית דירתה של הרבנית שיינא (הרבנית

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

עיי בנו שיי ואשר על ידו הנני שולח גם מכתב המענה ותודה וברכה לכו על התעסקותו לטובת כל העניינים. והאל הטוב יהי בעזרו להצליחו בכל עניינו בגו"ר. והיי ברכה כאוי"נ והדוי"ש בן מו"ר.

[תחלת תמוז תרפ"א]
ב"ה

כבוד הנכבד איי"א מו"ה קלמן שיי שלום וברכה,
כהיום קבלתי פ"ש מאת כל ידידינו הנאהבים יחיו

המשך ביאור למסכת סוטה לימי ספירת העומר ליום שבת קודש עמ"ב 1

12 מבארת הגמרא את הפסוקים בדברי הימים בענין כלב. "וְכָלֵב בֶּן
13 חֲצִרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֵת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בְּנֵיהֶם יִשָּׁר
14 וְשׁוֹבֵב וְאַרְדוֹן". שואלת הגמרא, וכי היה כלב בן חצרון, והרי
15 נאמר בפסוק 'כלב בן יפנה'. מתרצת הגמרא, אביו היה חצרון, אלא
16 שנקרא 'בן יפנה' על שם מעשיו, כלומר, הוא בן שפנה מַעֲצָת
17 מְרַגְלִים. שואלת הגמרא, וְאֵפְתִּי – עדיין קשה, והרי כלב בן קנו
18 הוא, דְּכִתִּיב 'וְיִלְכְּדָה עֲתַנְיָאל בֶּן קִנּוֹ אֶחָיו כְּלָב' – וכיון שהיה
19 אחיו של עתניאל, נמצא שאף הוא בן קנו. מתרצת הגמרא, אָמַר
20 רַבָּא חוּרְגוֹ דְקִנּוֹ הָהוּ – כלב בן אשתו של קנו היה, ועתניאל היה
21 אחיו מצד האם.

1 "וְיָהִי כִּי יֵרָאוּ הַמַּיְלֵדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים". נחלקו רב
2 וְשִׁמוּאֵל מִהֵם הַבְּתִים שֶׁעָשָׂה לָהֶם, חָר – אַחַד מֵהֶם אָמַר בְּתֵי
3 כְּהוֹנָה וְלוֹיָה – שִׁבְנֵיהֶם הָיוּ כְּהַנִּים וְלוֹיִם, וְחָד אָמַר בְּתֵי מַלְכוּת,
4 שֶׁהַמַּלְכוּת יֵצֵא מִצִּיאַתְיָהֶם. מֵאַן דְּאָמַר שֶׁעָשָׂה לָהֶם בְּתֵי כְּהוֹנָה
5 וְלוֹיָה, הֵינּוּ אֶהְרֹן וְמֹשֶׁה שִׁיאָצוּ מִיּוֹכַבֵּד. וּמֵאַן דְּאָמַר שֶׁעָשָׂה לָהֶם
6 בְּתֵי מַלְכוּת, הֵיךְ זֶה דוֹד, שְׁהוּא נְמוֹ מְמַרִּים קְאָתִי – יֵצֵא, דְּכִתִּיב
7 "וְתָמַת עֲזוּבָה – זו מרים שנצטרעה ונחשבה כמתה, (אֲשֶׁת כְּלָב)
8 וַיִּקַּח לָהּ כְּלָב אֶת אֶפְרַת – לאחר שנתרפאת מצרעתה, חזר כלב
9 ולקחה, וְתַלְדָּ לָהּ אֶת חוּר" – הרי שנקראה מרים אפרת, וְכִתִּיב
10 "וְדוֹד בֶּן אִישׁ אֶפְרַתִּי וְגו'", הרי שהיה דוד המלך מציאצאיה מצד
11 האם.

נְכַנְס בְּשָׁלוֹם וַיֵּצֵא בְּשָׁלוֹם

בתחלת פרשת "אחרי מות" מזכרים שני בני אהרן, נדב ואביהוא, שנפטרו בגלל שהתקרבו יותר מדי אל השם - פלשון הפרשה "בקרבתם לפני ה' וימתו".

נדב ואביהוא היו צדיקים גדולים ביותר, אלא שהם חטאו בכך שהתקרבו יותר מדי אל הקדשה, עד שהנפש שלהם כבר לא יכלה להכיל את עצמת הקדשה ופרחה נשמתם.

הדבר נחשב לחטא כיון שהשם הוריד את הנשמה למטה, לגוף, כדי שהיא תחיה כאן, בעולם הזה, ותזכה אותו על ידי התורה והמצוות.

הגמרא מספרת "ארבעה נכנסו לפרדס... בן-עזאי הציץ ומת... רבי עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום". הכניסה ל'פרדס' היא הנסיון להגיע לגלוי סודות התורה (פרד"ס ראשי תבות פשט רמז דרוש סוד), ועל ידם - לדבקות עצומה בקדוש ברוך הוא.

אצל בן-עזאי (וכך גם אצל החכמים האחרים המזכרים בגמרא) היה מצב דומה לזה של בני אהרן - התקרבות יתרה. מרב צמאוננו לאור הקדשה, הוא נפטר.

אך רבי עקיבא "נכנס בשלום ויצא בשלום". כשהוא נכנס ל'פרדס' לא היה לנגד עיניו אלא דבר אחד בלבד - לעשות את רצון השם. מכיון שזו היתה פונתו בכניסתו, הרי כשהתקרב לגבולות מסכנים, שהיו עלולים לגרם לו לעבר על רצון השם - הצליח להזהר שלא לעברם, ו"יצא בשלום".

אמנם יש דרגה גבוהה אף מזו של רבי עקיבא, וזו דרגתו של אברהם אבינו. רבי עקיבא בכל זאת שאף למסור את נפשו על קדוש השם. כפי שאמר לתלמידיו בעת צאת נשמתו על ידי הרומאים: "כל ימי הייתי מצטער מתי יבוא זה לידי ואקימנו".

לעמיתו, אברהם אבינו לא חפש כלל מסירות נפש. כל חזיו עסק אברהם אבינו בדבר אחד - בפרסום שמו של השם בעולם. אם פעילות זו חייבה מסירות נפש - מסר את נפשו, משום שזה היה כרח המציאות, אך לא משום שחפש את זכות מסירות הנפש.

אברהם אבינו מאיר לכלנו את הדרך - לא לחשב כלל על עצמנו ועל 'זכויות' פאלה או אחרות. אלא להתמסר בכל לב ונפש לעסק אך ורק במלוי רצון השם, על ידי עשיית כל דבר לשם שמים. גישה כזאת מבטיחה "כניסה בשלום" וממילא גם "יציאה בשלום".

(מעובד ע"פ לקוטי שיחות ח"ג, עמ' 988. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

פרשת אחרי

לְעַם וְהֵבִיא אֶת־דָּמֹו אֶל־מִבֵּית לַפָּרֶכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמֹו כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפָּר וְהָיָה אִתּוֹ עַל־הַפִּפְרֹת וּלְפָנֵי הַפִּפְרֹת: ^ט וּכְפָר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאָתָם: ^י וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה | בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבָאוּ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד פֶּלֶקֶהֶל יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~

אחרי מות שני בני אהרן בקרבכם לפני ה' (טז, א)

מסבך בתסירות שִׁבְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבְּכֶם לְדַרְגָּה מֵאֵד נְעִלִית בְּקִרְבְּכֶם אֶל ה', עַד שְׁגוּפְכֶם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַכִּיל אֶת הַתְּשׁוּבָה וְהַצְּדִיקָה הַעֲצוּמָה לְקִבְ"ה, וְכֵאֵל "לְכֹלֹת הַנֶּפֶשׁ" מִמֶּשׁ, שִׁיִּצְאָה נִשְׁמָתָם. וּבְכָל־זֹאת בָּאָה הַתּוֹרָה – 'אַחֲרַי מוֹת' – עִם צְוִיִּים וְאַזְהָרוֹת נֹסְפוֹת, לֹמֵר, שְׁגִם לְאַחֲרַי הַדַּרְגָּה הַנְּעִלִית בִּיזְמֵר שֶׁל בְּנֵי אֶהֱרֹן, עֵינֵן יֵשׁ מְקוֹם לְעֹלוֹת בְּדַרְגֹּת נֹסְפוֹת, וְאִין גְּבוּל בְּעַבְדוֹת ה'.

(לקוטי־שיחות, כרך י"ב, עמ' 92)

שני י" וַיָּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לְפָנֵי־יְהוָה וְכַפֵּר עָלָיו וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׂעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ^ט וְהָיָה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטָהְרוּ וְקִדְּשׁוּ מִטְּמֵאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י וְכֹלֵהּ מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהַקְּרִיב אֶת־הַשְּׂעִיר הַחַי: ^{יא} וּסְמַךְ אֶהֱרֹן אֶת־שְׁתֵּי כַתִּיב יְדוֹ קַרִי יָדָיו עַל־רֹאשׁ הַשְּׂעִיר הַחַי וְהַתּוֹדָה עָלָיו אֶת־כָּל־עֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשְּׂעִיר וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ עֵתִי הַמַּדְבֵּרָה: ^{יב} וְנִשָּׂא הַשְּׂעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֹנֹתָם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת־הַשְּׂעִיר בַּמִּדְבָּר: ^{יג} וְכֵאֵל אֶהֱרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָי הַכֹּהֵן אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבָאוּ אֶל־

מִז * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרַי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבְּכֶם לְפָנֵי־יְהוָה וַיִּמָּתוּ: ^א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרֹן אַחִידֶיךָ וְאֶל־יָבִיא בְּכָל־עַת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֶכֶת אֶל־פָּנֵי הַפִּפְרֹת אֲשֶׁר עַל־הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת כִּי בְּעֵזֶן אֶרְאָה עַל־הַפִּפְרֹת: ^ב בְּזֹאת יָבִיא אֶהֱרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפָר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה: ^ג בְּתַנְת־כֹּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמְכַנְסֵי־כֹד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבִאֲבִנְט בַד יַחְגֹּר וּבְמִצְנַפֶּת כֹּד יִצְנַף בְּגֵד־קֹדֶשׁ הֵם וְרַחֵץ בְּמַיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וְלִבְשָׁם: ^ד וּמֵאֵת עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנַיִשְׁעִירֵי עֵזִים לְחַטָּאת וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה: ^ה וְהַקְּרִיב אֶהֱרֹן אֶת־פֶּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ: ^ו וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים וְהֵעֱמִיד אֹתָם לְפָנֵי יְהוָה פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^ז וְנָתַן אֶהֱרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים גִּרְלוֹת גֹּזֶל אֶחָד לְיְהוָה וְגֹזֶל אֶחָד לְעֹזָאוֹל: ^ח וְהַקְּרִיב אֶהֱרֹן אֶת־הַשְּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָיו עָלָיו הַגֹּזֶל לְיְהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת: ^ט וְהַשְּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָיו עָלָיו הַגֹּזֶל לְעֹזָאוֹל יַעֲמִד־חַי לְפָנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֹזָאוֹל הַמַּדְבֵּרָה: ^י וְהַקְּרִיב אֶהֱרֹן אֶת־פֶּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וְשַׁחַט אֶת־פֶּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ: ^{יא} (ישראל) ^{יב} וְלָקַח מִלֵּא־הַמַּחְתָּה גִּחְלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּפָנֵי יְהוָה וּמָלֵא חֲפָזָיו קְטֹרֶת סַמִּים דִּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֶכֶת: ^{יג} וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לְפָנֵי יְהוָה וְכִסָּה | עֵינֵי הַקְּטֹרֶת אֶת־הַפִּפְרֹת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוֹת וְלֹא יָמוּת: ^{יד} וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וְהָיָה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל־פָּנֵי הַפִּפְרֹת קֹדְמָה וּלְפָנֵי הַפִּפְרֹת יוֹהֵ שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ: ^{טו} וְשַׁחַט אֶת־הַשְּׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר

יִכְפֹּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל-כָּל־עַם הַקָּהָל יִכְפֹּר:
 + וְהִיְתָה־זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטָּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

לפני ה' תטהרו (טז, ל)

כתב הרמב"ם: "כל הפהמות הקרבים ביום זה, חמש עשרה". וקשה, מדוע נקט "בהמות", ולא "קרבתות". ויש לומר, שרמז רמזו לנו שביום כפור נפעל החבור של תכלית העלוי עם הדרגה הפחותה ביותר. שכן "לפני ה'" קשור בעקר עם התחלת שם ה' ופנימיותו, האותיות "ה", מספר ט"ו; ומתכלית העלוי של שם ה' נמשך לדרגה הנמוכה ביותר - חמש עשרה בהמות.

(לקוטי שיחות, כרך כ"ט, עמ' 338)

רביעי יז א וידבר יהוה אל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ד דַּבֵּר
 אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר: ג אִישׁ
 אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ־כֶשֶׂב
 אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מַחוּץ לַמַּחֲנֶה:
 - וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לְהַקְרִיב קֶרֶן
 לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יִחָשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא
 דָּם שִׁפְךָ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקִּרְב עַמּוֹ:
 ה לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם
 אֲשֶׁר הֵם זִבְחִים עַל־פְּנֵי הַשָּׁדָה וְהִבְיִיִם לַיהוָה
 אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־הַפֶּה וְזָבְחוּ זִבְחֵי
 שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם: ו וזרק הפהן את־הַדָּם
 עַל־מִזְבֵּחַ יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַקְטִיר הַחֵלֶב
 לְרִיחַ נִיחַח לַיהוָה: ז וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־
 זִבְחֵיהֶם לְשַׁעִירִים אֲשֶׁר הֵם זָנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת
 עוֹלָם תְּהִי־זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם:

~ נקודות משיחות קודש ~

וזרק הפהן את הדם על מזבח ה' פתח אהל מועד והקטיר החלב לריח ניחח לה' (יז, ו)
 הדם והחלב אסורים בכל שמוש, מלבד עלייתם לקרבן לה' במזבח. באור הענין בעבודת הבוֹרֵא: החלב מסמל את כח התענוג שבאדם, והדם מסמל את הלהט וההתלהבות

הַקֹּדֶשׁ וְהַנִּיחָם שֵׁם: ט וְרַחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם
 בַּמָּקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַעֲשֵׂה
 אֶת־עֹלֹתוֹ וְאֶת־עֹלֹת הָעֵם וְכַפֵּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲד
 הָעָם:

~ נקודות משיחות קודש ~

אחרי מות שני בני אהרן בקרבכם לפני ה' וימתו (טז, א)
 יש להקשות מהו כפל הלשון - 'אחרי מות'. וימתו?
 ויש לבאר על־פי פרוש החסידות, מה היה חטאם של בני אהרן: בני אהרן התעלו לדרגה נעלית מאד, שהביאה אותם לקרבה ואהבה עצומה לקב"ה, עד שהביאה אותם לכלות הנפש, ביציאת הנשמה מן הגוף. וחטאם היה שאין זה רצון הקב"ה, רצון הקב"ה הוא שבני ישראל ישתוקו וינתקרו אל הקב"ה, אף יחד עם זה שישארו בעולם הזה, ויהפכו אותו לדינה לקב"ה. על פי זה מובנת הכפילות בפסוק, מות שני בני אהרן הגיע כתוצאה מ'בקרבכם לפני ה' וימתו', הימתו' מתאר את חטאם של בני אהרן, שהתקרבו לה' עד שיצאה נשמתם.

(לקוטי שיחות, כרך ג' עמ' 987)

שלישי ט ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה:
 ט והמשלח את־השעיר לעזאזל יכבס בגדיו
 ורחץ את־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹא אֶל־
 הַמַּחֲנֶה: ט ואת פר החטאת ואת שעיר
 החטאת אשר הובא את־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ
 וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בְּאֵשׁ אֶת־עֲרֹתָם
 וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פְּרָשָׁם: ט והשרף אתם יכבס
 בגדיו ורחץ את־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹא
 אֶל־הַמַּחֲנֶה: ט והיתה לכם לחקת עולם בחדש
 השביעי בעשור לחדש תענו את־נַפְשֵׁיכֶם
 וְכָל־מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הַאֲזִיחַ וְהַגֵּר הַגֵּר
 בְּתוֹכְכֶם: ז פִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר
 אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:
 ט שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן הִיא לָכֶם וְעֵנִיתֶם אֶת־
 נַפְשֵׁיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: ט וכפר הפהן אשר־
 ימִשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמְלֵא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת
 אָבְיוֹ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדֵי הַבַּד בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ: ט וכפר
 אֶת־מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ

**אֱלֹהֵיכֶם: ה' וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־חֻקְתִּי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּכֶם הָאָדָם וְחֵי בְתֶם אֲנִי יְהוָה: ס**

~ נקודות משיחות קודש ~

וְשִׁמְרַתֶּם אֶת חֻקְתִּי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּכֶם הָאָדָם
וְחֵי בְתֶם (יה, ה)

וְחֵי בְתֶם - לֹא שְׂמֹת בְּהֶם (תורת כהנים)

יש לתמה: מאחר שצנאמר בפתוב במפרש "וחי בהם" — מה מוסיף על כך המדרש במלים "לא שְׂמֹת בְּהֶם"? ויש לפרש, שפונת המדרש להזהיר את האדם ש"לא ימות" אפילו מרב התלמדות ודבקות בקב"ה עד פלות הנפש — כפי שארע לכני אחר.

(תורת מנחם התועודיות כרך ב' עמוד 288, על-פי ביאורי החומש)

וְאִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ
לְגִלּוֹת עֲרוּה אֲנִי יְהוָה: ס עֲרוֹת אַבִּיךָ וְעֲרוֹת
אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָה: ס
ה עֲרוֹת אִשְׁת־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אַבִּיךָ
הוּא: ס עֲרוֹת אַחֹתְךָ בַת־אֲבִיךָ אוֹ בַת־אִמְךָ
מוֹלַדֶת בֵּית אוֹ מוֹלַדֶת חוּץ לֹא תִגְלֶה
עֲרוֹתָן: ס עֲרוֹת בַּת־בְּנֶךָ אוֹ בַת־בְּתוּלָה לֹא
תִגְלֶה עֲרוֹתָן כִּי עֲרוֹתֶךָ הִנֵּה: ס עֲרוֹת
בַּת־אִשְׁת־אֲבִיךָ מוֹלַדֶת אֲבִיךָ אַחֹתְךָ הוּא לֹא
תִגְלֶה עֲרוֹתָה: ס עֲרוֹת אַחֹת־אֲבִיךָ לֹא
תִגְלֶה שָׂאֵר אַבִּיךָ הוּא: ס עֲרוֹת אַחֹת־אִמְךָ
לֹא תִגְלֶה כִּי־שָׂאֵר אִמְךָ הוּא: ס עֲרוֹת
אֲחִי־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב
דִּדְתְךָ הוּא: ס עֲרוֹת פְּלִתְךָ לֹא תִגְלֶה אִשְׁת־
בְּנֶךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָה: ס עֲרוֹת אִשְׁת־
אֲחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אֲחִיךָ הוּא: ס עֲרוֹת
אִשָּׁה וּבִתָּה לֹא תִגְלֶה אֶת־בַּת־בְּנֶה וְאֶת־בַּת־
בָּתָּה לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָה שָׂאֵרָה הִנֵּה זָמָה
הוּא: ס וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָה לֹא תִקַּח לְצָרָר לְגִלּוֹת
עֲרוֹתָה עֲלֶיהָ בְּחִיָּה: ס וְאֶל־אִשָּׁה בְּגִדֶת
מִמָּאתָה לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עֲרוֹתָה: ס וְאֶל־אִשְׁת־
עַמִּיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתְךָ לְזָרַע לְטַמְאָה־בָּהּ:

שבו. היצר הרע יכול לטען כלפי האדם: אין ספק שצריך להשתמש עם התענוג וההתלהבות שבאדם לדברים שבקדשה, אך מחר גם להשתמש בהם לענייני רשות, וענייני העולם הזה. על כך מלמדת אותנו התורה, את הדם והחלב חזבים להקריב על המזבח — את התענוג וההתלהבות שבאדם יש לשמר אך ורק לדברים שבקדשה, ולא לשום מטרה אחרת.

(שיחת ליל י"א ניסן תשמ"א, ע"פ ביאורי החומש)

חמישי ה' וְאֱלֹהִים תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל
וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עִלָּה
אוֹזְבַח: ט וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יבִיאֲנוּ
לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה וּנְכַרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוֹ:
וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם
אֲשֶׁר יֹאכַל כֹּל־דָּם וְנָתַתִּי פָנָי בְּנַפְשׁ הַאֲכִילֹת
אֶת־הַדָּם וְהִכַּרְתִּי אֹתוֹ מִקִּרְבִּי עִמּוֹ: ט כִּי נִפְשׁ
הַבָּשָׂר בְּדָם הוּא וְאִנִּי נָתַתִּיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
לְכַפֵּר עַל־נַפְשׁוֹתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא בְּנַפְשׁ יְכַפֵּר:
י עַל־כֵּן אֲמַרְתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּל־נַפְשׁ מִכֶּם
לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל
דָּם: ט וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר
בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֵצֵד צִיד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל
וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסְהוּ בַּעֲפָר: י כִּי־נִפְשׁ כֹּל־
בָּשָׂר דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא וְאָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם
כֹּל־בָּשָׂר לֹא תֹאכְלוּ כִּי נַפְשׁ כֹּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא
כֹּל־אֲכָלוֹ יִפְרַת: ט וְכֹל־נַפְשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל גְּבִלָה
וּמִרְפָּה בְּאֹרֶחַ וּבְגֵר וּכְכֶם בְּגִדְיוֹ וּרְחֵץ בְּמִים
וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהַר: ט וְאִם לֹא יְכַסֵּם וּבָשְׂרוּ
לֹא יִרְחֹץ וְנִשָּׂא עוֹנוֹ: פ יח וְיִדְבַר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ג כַּמַּעֲשֶׂה אֲרִיץ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבַּתְּמֶ־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה
אֲרִיץ־כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׂמָּה לֹא
תַעֲשׂוּ וּבְחֻקְתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ: ד אֶת־מִשְׁפָּטִי
תַעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקְתִּי תִשְׁמְרוּ לְלָכֶת בְּהֶם אֲנִי יְהוָה

חצי קדיש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֹהּ רַבָּא. אִמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא
 כְּרֻעֵיהֶּהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתֵיהֶּהּ, וַיְצַמַּח פּוּרְקָנֵיהֶּהּ
 וַיִּקְרַב מוֹשִׁיחֵהּ. אִמֵּן בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית
 יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא וּבְזִמְזוּן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהִי שְׁמֵהּ
 רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעַלְמֵי עֲלַמְיָא. וַיְתַבְרַךְ: וְהָא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ
 לְעָלַם וּלְעַלְמֵי עֲלַמְיָא. וַיְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפְאֵר,
 וַיְתַרְוֶמֶם, וַיְתַנְשֵׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעֲלֶה, וַיְתַהַלֵּל, שְׁמֵהּ
 דְקֻדְשָׁא בְרִיךְ הוּא. אִמֵּן לְעֵלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא,
 תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן

מפטיר כה וְלֹא־תִקְוֵי הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמְאֹתֵיכֶם
 אֲתֵהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם: כה פי
 כֹּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֹהִים וּנְכַרְתּוּ
 הַנְּפֹשׁוֹת הַעֹשֹׂת מִקְרֵב עִמָּם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
 מִשְׁמַרְתֵּי לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת מַחְקוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר
 נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְנִשְׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֵת כָּל עֲוֹנֹתֶיךָ אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה (טו, כב)
 הרמב"ם פסק, שהשעיר מכפר על עברות קלות גם בלי
 תשובה, ואלו יום כפור מכפר רק לשבים. ויש לבאר, דהגז
 השעיר מכפר על העברה ("ונשא . . . עונתם"), ולא הרי
 עברה קלה (שמחכפרת בלי תשובה) כחמורה (שמחכפרת
 רק לשבים). אך יום כפור מכפר על האדם ("ביום הזה כפר
 עליכם"), ומי שלא שב הוא 'מנגד' לכפרה זו ומעבקה
 מלחול עליו, בלי הבדל בין קלה לחמורה.
 (לקוטי שיחות, כרך כו, עמ' 124)

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן. ער"ו סימן.

כא וּמִזֶּרְעֶךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמַלְאָךְ וְלֹא תַחַלֵּל
 אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאִשָּׁה אֶל אַחֶתָּה לֹא תִקַּח לְצִדֵּךְ (יח, יח) "בְּכָאן יִפְרֹשׁ
 הַפְּתוּב טַעַם הָאֶסוּר . . . הֵן רְאוּיֹת שְׁתֵּהֲיִינָה אוֹתָבוֹת זוֹ אֶת
 זוֹ, לֹא שְׁתֵּהֲיִינָה צְרוּת" (רמב"ז), "וְלִכְן לֹא אֶסְרָה זִוְלָתִי בְּחַיֵּי
 אַחֶתָּה" (ספורנו). וְאוּלַי יֵשׁ לִזְמַר, שְׁמַטְעַם זֶה, הָאֶסוּר הוּא
 – לְפִי דֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט – גַּם בְּכַנֵּי נַח. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכֵּן הַדִּין
 גַּם לְפִי דֶרֶךְ הַהֲלָכָה (ראה רמ"ה סנהדרין נח, א).
 (לקוטי שיחות, כרך ה', עמ' 144)

שביעי כג וְאֶת־זִכְרֵךְ לֹא תִשְׁכַּח מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה
 תּוֹעֵבָה הוּא: כג וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכַבְתֶּךָ
 לְטַמְאֶתְהָ כִּי וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְּהֵמָה
 לְרִבְעָה תָּבֵל הוּא: כה אֶל־תִּטְמְאוּ בְּכָל־אֵלֹהִים כִּי
 בְּכָל־אֵלֹהִים נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מוֹשִׁלַּח
 מִפְּנֵיכֶם: כה וְתִטְמְאוּ הָאָרֶץ וְאִפְקֹד עֲוֹנָה עָלֶיהָ
 וְתִקַּא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֵיהָ: טו וּשְׁמַרְתֶּם אֹתָם
 אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל
 הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֹהִים הָאֲזוּרֹת וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:
 טו כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עֲשׂוּ אֲנִישֵׁי־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וְתִטְמְאוּ הָאָרֶץ: כה וְלֹא־תִקְוֵי
 הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמְאֹתֵיכֶם אֲתֵהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה
 אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם: כה כִּי כֹל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
 מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֹהִים וּנְכַרְתּוּ הַנְּפֹשׁוֹת הַעֹשֹׂת
 מִקְרֵב עִמָּם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתֵּי לְבַלְתִּי
 עֲשׂוֹת מַחְקוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם
 וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
 ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
 (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
 לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מוֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזֵי-חַיִּים הַיּוֹם לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכֶּיהָ דְרַכֵּי-נַעַם, וְכִלְיֹתֶיהָ כִּלְיֹתֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְבָּה יָמִים בְּיַמֶּינָהּ, בְּשִׂמְאֹלָהּ עֲשֶׂר וּכְבוֹד. יי חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לְגַלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגַד הַתּוֹרָה, שֶׁמִּקּוּם הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. *הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִיל שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לֹא יִתְחַלל הַמִּפְטִיר לְהַפְטִיר עַד שִׁיגְמֹר הַגּוֹלָל לְגַלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁגַּם הַגּוֹלָל יוּכַל לְהַבִּין וּלְשִׁמּוֹעַ מִמֶּנּוּ, שְׁחוּבָה הִיא עַל הַכֹּל לְשִׁמּוֹעַ הַהַפְטָרָה כְּמוֹ הַפְּרָשָׁה שֶׁבִּסְפָר תּוֹרָה.

בְּרַכַּת הַהַפְטָרָה לְפָנֶיהָ

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בְּתוֹרָה וּבְמִשְׁשָׁה עֲבָדָיו וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חֻבָּה הוּא עַל הַכֹּל לְשִׁמּוֹעַ הַהַפְטָרָה כְּמוֹ הַפְּרָשָׁה שֶׁבִּסְפָר תּוֹרָה. לְפִיכֵךְ, לֹא יִקְרָאוּ שְׁנַיִם הַהַפְטָרָה כְּאֶחָד בְּקוֹל רֶם שְׁנַיִם קוֹלוֹת אִין נִשְׁמָעִים, וַיֵּשׁ נוֹהֲגִים מִטַּעַם הַיְדוּעַ לְהֵם, שֶׁלֹּא לְסַמּוֹךְ עַל שְׁמִיעָה בְּלִבְדָּה, אֲלֵא הֵם בְּעִצְמָם קוֹרִין הַהַפְטָרָה וְשׁוֹמְעִין הַבְּרָכוֹת מִפִּי הַמִּפְטִיר. וּמִכָּל מְקוֹם, צְרִיכִים לִיְזַהַר שֶׁלֹּא יִקְרָאוּ בְּקוֹל רֶם אֲלֵא בְּנִחַת (מִלָּה בְּמִלָּה עִם הַמִּפְטִיר).

שׁוֹלַחן עֲרוֹךְ אֲדַמּוּ"ר הוֹקֵן, חֵלֶק ב סִימָן רַפָּד סַעֲיָף י"א

עֲטַרַת מְרִים

ז הָלוֹא כִּבְנֵי כְּשִׂיִם חֲנֻכִּים תְּמִיד עַל יְדֵי שְׁחִירוֹת עוֹרָם, כֵּן אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנֵּם שֶׁתִּגְלוּ וְתִתְעַרְבוּ בֵּין הָעַמִּים, תְּמִיד תִּהְיוּ נִכְרִים, כִּי אַתֶּם לִי נְאֻם-יְהוָה וְתִרְאֶה לִּי הָלוֹא אֶת-יִשְׂרָאֵל אַחֵר יָמִים רַבִּים שֶׁל גְּלוּת וְשִׁעְבּוּד, הָעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מוֹפְרָד וְנִכְרִי בְּשִׂמּוֹ וּבְחִיּוּסוֹ. וּפְלִשְׁתִּיִּים וְכִי הָעֲלִיתִי אֹתָם מִכְּפַתְּוֹר וְאֶרֶם מִקִּיר בְּתַמְזִית? הֲלֹא בְּגִלוּתָם וְתִתְעַרְבוּ עִם הָעַמִּים וְתִתְפַּלְּלוּ בְּחוּבָם: ח הִנֵּה עֵינֵי אֲדֹנָי יְהוִה בְּמַמְלַכְתָּהּ הַחֲטָאָה מְלִכּוֹת אֶפְרַיִם וְהַשְּׂמֹדֶתִי אֲתָהּ אֵת הַמְּלִכּוֹת מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲפֶם כִּי לֹא הִשְׁמִיד אֲשֶׁר־בֵּית יַעֲקֹב אֵת הַמִּזְבֵּחַ הַעֵם שֶׁל אֶפְרַיִם, הֵנָּה שִׁעֲבֵנְשׁוּ, וְהָיוּ תְּמִיד בֵּית יַעֲקֹב נִכְרִים בֵּין הַגּוֹיִם נְאֻם-יְהוָה: ט כִּי-הִנֵּה אֲנִכִּי מְצִוָּה וְהִנֵּעוּתִי לְהַגְלוֹתָם וְלִהְיוֹתָם כְּכֹל-הַגּוֹיִם אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר יִגְלוּ מִן שְׁמַעְפִּיּוֹס בְּכַבְּרָה לְהַפִּיל הָעָפֶר, כֵּן יִשְׂרָאֵל יִתְנַעֲעַ וְיִשְׁלַטְלוּ בְּכָל הַגּוֹיִם וְלֹא-יִפּוֹל צֶרֶר הַיְצִדִּיקִים הַמְּרַעֲעִים מְלֹאִים מִקְּטָה, הֵם הַיְצִדִּיקִים

שִׁי לְמוֹרָא

ז כִּבְנֵי כְּשִׂיִם אַתֶּם לִי, כְּמוֹ בְנֵי כּוּשִׁיִם שֶׁהֵם עֲבָדִים לְאֲדוֹנֵיהֶם עֲבָדוֹת עוֹלָם, כֵּן אַתֶּם עֲבָדִים לִי כֹל יְמֵי עוֹלָם. הֲלֹא אֵת יִשְׂרָאֵל הָעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ הָעֲלִיתִי אֲחֵכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים, לְכֵן אַתֶּם לִי לְעֲבָדִים. וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכְּפַתְּוֹר וְאֶרֶם מִקִּיר, וְכִי אֲעֲלֶה אֵת הַפְּלִשְׁתִּים שְׁמוֹצָאִים מִכְּפַתְּוֹר וְנָגְלוּ מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים לְמִקְוֹמוֹת אַחֲרִים, וְכִי אֲעֲלֶה אֹתָם מִמְּקוֹם גְּלוּתָם. וְאֶרֶם מִקִּיר, וְכִשְׁבָּא מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְהִנְחֵל אֵת אֶרֶם לְ"קִיר" (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּמִלְכִּי-טִיב 10,10), וְכִי אֲעֲלֶה אֹתָם מִשָּׁם. וְרָצָה לִזְמַר, הוֹאִיל וְלֹא עָשִׂיתִי וְלֹא אֲעֲשֶׂה לְאִמָּה אַחֲרַי כִּפִּי שֶׁעָשִׂיתִי עִמְכֶם, לְכֵן קִנּוּיִם אַתֶּם לִי לְעֲבָדִים. ח בְּמַמְלַכְתָּהּ הַחֲטָאָה, הִיא הַמְּלִכּוֹת שֶׁל אֶפְרַיִם. אֵת בֵּית יַעֲקֹב, אֵת הַמִּזְבֵּחַ הָעֵם לֹא אֲשֶׁמִּיד לְזַמְרִי, אֲלֵא אֵת הַמְּלִכּוֹת בְּלִבְדָּה אֲשֶׁמִּיד. ט וְהִנֵּעוּתִי, מִלְּשׁוֹן הַנְּהַגָּה וְנִדְוָה. בְּכַבְּרָה, מִזֶּן נֶפֶשׁ לְהַפְרִיד עָפֶר וּפְסִלַת מִגְּרִיבֵי הַחֲטָה. וְלֹא יִפּוֹל צֶרֶר אֶרֶץ, שֶׁנִּגְרַיְרֵי הַחֲטָה הַטּוֹבִים וְכֵן צֶרֶר שֶׁהוּא עֲבָה מִנְּקִיבֵי הַכְּבָרָה אִינֵם נִפְלִים לְאֶרֶץ. כֵּן יִתְנַעֲעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁלַטְלוּ בְּכָל הַגּוֹיִם, וְלֹא יִפּוֹל לְאֶרֶץ אֲלֵא חֲטָאִים שֶׁבָּהֶם הַדּוֹמִים לְעָפֶר

הַפְּטָרָה לְפָרֶשֶׁת אַחֲרֵי לְקִרְיָאָה בְּצִיבּוּר

וּלְשִׁמּוֹ"ת עֻמוֹס פֶּרֶק ט

ט ז הָלוֹא כִּבְנֵי כְּשִׂיִם אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם-יְהוָה הָלוֹא אֶת-יִשְׂרָאֵל הָעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכְּפַתְּוֹר וְאֶרֶם מִקִּיר: ח הִנֵּה עֵינֵי אֲדֹנָי יְהוִה בְּמַמְלַכְתָּהּ הַחֲטָאָה וְהַשְּׂמֹדֶתִי אֲתָה מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲפֶם כִּי לֹא הִשְׁמִיד אֲשֶׁר־בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם-יְהוָה: ט כִּי-הִנֵּה אֲנִכִּי מְצִוָּה

ולפסלת. י) לא תגיש, לא תתקרב. ותקדים, ולא תמהר. בעדינו, בעד מעשינו, שהם אומרים מקרה הוא בעולם. יא) ביום ההוא, ביום הגאולה. את ספת דויד, את מלכות דוד. ונקראת "ספה" כי היא סוככת על העם. הנפלת, אשר נפלה והשפלה בזמן הגלות. ונדרתי את פריציהו, שלא יהיה מלך אחר על שבטים אחרים,

שלא תהיה שום פריצה במלכות בית דוד. והרסתיו אקים, החרסה שהיתה במלכות בית דוד כל ימי הגלות שלא מלכו כלל, הרי אז אקים אותה. בימי עולם, כמו שהיתה מאז בימי דוד עצמו. יב) למען יירשו וגו', הפסוק כמו הפסוק, "למען יירשו אשר נקרא שמי עליהם, את שארית אדם וכל אויביהם הגוים". יג) ונגש חורש בקצור, כלומר, הרבה תבואה תצמח, ויהיו עוסקים בקצירה עד זמן החרושה, והחורש והקוצר יגשו זה בזה. ודרך ענבים במושד הזרע, ויהיו עוסקים בדרוכת הענבים עד הזרעה. והטיפו ההרים עסים, רבוי צמיחת ענבים ושאר הפרות, כאלו יזיב מההרים זין טוב ויתזק ושאר משקים של פרות. עסים, ענין פתישה ופתיחת פרות. מלשון "ועסותם רשעים" (מלאכי ג.כא).

התמוגגנה, על דרך משל, כאלו הנקבעות נמנו ונמסו מרובי החלב שזב עליהן מן הצאן. ואף על פי שלא נזכר החלב בפסוק, ק"ח היא הנזנה, בדרך המקרא לקצר במקום המזון מאליו או במקום אחר, וכן נאמר "וטיפו ההרים עסים והנקעות תלכנה חלב" (ויאל ד.יח). יד) וישבתי, אצמיד בהשקט ומרגוע. כמו "בשוכה נחת תושעון" (ישעיה לט). את שבות עמי, את בני השבי של בני עמי ישראל.

נשמות, שהיו שוממות בזמן הגלות. וישתו את יינם, כלומר, שלא יהיה יגיעם לדיק, ולא יבואו אויבים עליהם. טו) ונטעתים, אני אטעם, פעץ הנטוע היטב, שלא יזו ממקומו, כלומר, שלא יגלו עוד מארצם. אמר ה' אללהיך, ככה הוא מאמר הקב"ה לנביא עמוס.

המלאים בתורה ומצוות, לא יפלו ארץ וישארו באמותם: י בחרב ימותו כל חטאי עמי האמרים לא תגיש לא תתקרב ותקדים ולא ימהר לבוא בעדינו הרעה להעניש אותנו כי הכל ענין מקרה: יא ביום ההוא ביום הגאולה אקים את ספת דויד הנפלת אחזיר המלוכה לבית דוד אשר נפלה והשפלה בימי הגולה ונדרתי אבנה את פריציהו הסדקים והרסתיו אקים ובניתיה להיות בני ומתקן בימי עולם שתהיה מלכות קבועה במקומם: יב למען יירשו ישראל את שארית אדם כי רוב בני אדם יפלו אז במלחמת גוג ומגוג וכל הגוים אשר נקרא שמי עליהם שהם יבירו שם ה' ויקבלו אמונת האמת, כל אלה יהיו ירושה למשיח נאם יהודה עשה זאת: יג הנה ימים באים נאם יהודה ונגש חורש בקצור ולא יספיקו לחרוש עד שבא הקציר ודרך ענבים במושד הזרע ולא יספיקו לבצור עד שיבא עת הזרע והטיפו וזלו ההרים עסים מרבש הפירות וקאלו וכל הנקעות תתמוגגנה תתמוססנה, מרוב מרעה השמן שלהם, והחלב תזב מן הצאן: יד וישבתי את שבות עמי ישראל מעלתם ומדרגתם וכלו ערים נשמות שהיו שוממות בעת הגולה וישבו ונטעו כרמים ושתו את יינם ועשו גלות ואכלו את פריהם ולא יגלו עוד מפנה כי שמה ישבו עד עולם: טו ונטעתים על אדמתם יהיו פעץ הנטוע במקומו שאי אפשר לעקר מאדמתו ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם לא ילכו עוד בגלות לעולם אמר יהודה אללהיך:

והנעותי בכל הגוים את בית ישראל
כאשר ינוע בפברה ולא יפול צרור
ארץ: י בחרב ימותו כל חטאי עמי
האמרים לא תגיש ותקדים בעדינו
הרעה: יא ביום ההוא אקים את ספת
דויד הנפלת ונדרתי את פריציהו
והרסתיו אקים ובניתיה פימי עולם:
יב למען יירשו את שארית אדם וכל
הגוים אשר נקרא שמי עליהם נאם
יהודה עשה זאת: יג הנה ימים באים
נאם יהודה ונגש חורש בקצור ודרך
ענבים במושד הזרע והטיפו ההרים
עסים וכל הנקעות תתמוגגנה:
יד וישבתי את שבות עמי ישראל וכלו
ערים נשמות וישבו ונטעו כרמים
ושתו את יינם ועשו גלות ואכלו את
פריהם: טו ונטעתים על אדמתם ולא
ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי
להם אמר יהודה אללהיך:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֹךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. כְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. כְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרֵיהֶם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: כְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֲרָת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: יוֹם ד', שָׁעָה 11 בַּבּוֹקֵר, 41 דְּקוֹת 81 חֲלָקִים.
רֵאשׁ חֹדֶשׁ אֶרֶץ, בְּיוֹם הָרְבִיעִי וּבְיוֹם הַחֲמִישִׁי הַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מַעֲמִיָּה: ^ט וּבְקִצְרְכֶם אֶת־קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךָ לְקַצֹּר וְלִקְטַת קִצִּירְךָ לֹא תִלְקֹט: ^י וּבְרִמּוֹךְ לֹא תַעֲוִל וּפְרֹט כְּרִמּוֹךְ לֹא תִלְקֹט לַעֲנִי וְלַגֵּר תַּעֲזוֹב אַתֶּם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^{יא} יִשְׂרָאֵל יי לֹא תִגְנְבוּ וְלֹא־תִכְחָשׁוּ וְלֹא־תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ: ^{יב} וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בְשֵׁמִי לְשִׁקֹּר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: ^{יג} לֹא־תַעֲשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תִלְוֶן פְּעֻלַּת שְׂכִיר אֶתְךָ עַד־בֹּקֵר: ^{יד} לֹא־תִקַּל חֵרֶשׁ וּלְפָנָי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל וְיִרְאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

יז « וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^א בְּדַבֵּר אֶל־כָּל־עַדַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוּשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^ב אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^ג אֶל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלֹהִים וְאֵלֵהֶי מִסִּפָּה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^ד וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לְרִצְוֹנְכֶם תִּזְבְּחֶהוּ: ^ה בְּיוֹם זִבְחֶכֶם יֹאכַל וּמִמַּחֲרַת וְהַגּוֹתֹר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָאֵשׁ יִשָּׂרֶף: ^ו וְיֹאֵם הָאֹכֵל יֹאכַל בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּגוּל הוּא לֹא יִרְצָה: ^ז וְיֹאכְלוּ עִוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קִדְשׁ יְהוָה חָלַל

ביאורים לפרקי אבות

פרק א' משנה ב

שְׁמַעוֹן הַצְּדִיק הָיָה מְשִׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוּת הַסְּדִים:

~ נקודות משיחות קודש ~

רבינו הזקן מבאר⁴ ששלושת העמודים, הם כנגד שלושת האבות:

"גמילות חסדים" כנגד אברהם אבינו שהיה גומל-חסדים, כדכתיב⁵, "ויטע אשל בבאר שבע", ופירשו רז"ל⁶ ש"אשל" ראשי תיבות אכילה, שתיה, לינה, שסיפק לעוברי אורח (ובלשון האורחות-צדיקים⁷, שאברהם "היה נדיב בנפשו, בגופו ובממונו").

"עבודה" - עבודת התפילה, שהיא עבודת הקרבנות, "תפילות כנגד תמידין תיקנום"⁸, כנגד יצחק אבינו שהיה "עולה תמימה".

"תורה" כנגד יעקב אבינו שענינו תורה, כמו שנאמר⁹, "ויקם עדות ביעקב, ותורה שם בישראל".

אלא שלכאורה לפי זה צריכה היתה המשנה למנות את שלושת הדברים שעליהם העולם עומד, בסדר הפוך - גמילות חסדים, עבודה ורק לבסוף תורה (כפי סדר האבות)!

ויש להוסיף ולחזק את השאלה: גם סדר עבודתו הפרטי של כל יהודי, בכל יום ויום, כולל את שלושת העמודים האלה, וגם שם הסדר הוא הפוך מהמפורט במשנה - תחילה גמילות חסדים, שהרי לפני התפילה יש לתת צדקה לעני (כמאמר רז"ל¹⁰ "רבי אליעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי"), לאחר מכן התפילה עצמה ("עבודה") ורק אחר-כך בא שלב התורה (כמאמר רז"ל¹¹, "מבית הכנסת לבית המדרש")!

ויש לומר שסדר ה"דברים" במשנתנו נובע מכך שמדובר על פעולתם בעולם - "העולם עומד". לכן מונה המשנה תחילה את עמוד התורה משום שבו מודגש עיקר הפעולה בעולם: התורה למרות היותה "בלי גבול"¹² בעצם, עם כל זה היא נקלטת ומתלבשת בשכל האדם. לא זו בלבד, אלא שבכוחה של התורה אף לשנות בפועל את המציאות בעולם, כדרשת רז"ל על הפסוק "לא-ל גומר עלי"¹³. זו הסיבה שמשנתנו מתחילה בעמוד התורה.

(ספר השיחות תש"נ, כרך ב, עמ' 653)

מפרשי המשנה¹ האריכו בתוכן החלוקה למספר שלשה דוקא. והביאור בזה על פי תורת החסידות הוא כך:

"העולם" שבמשנתנו אינו דוקא עולם הזה הגשמי, אלא הוא כולל גם את העולמות הרוחניים: בריאה, יצירה, עשיה. המרומזים בפסוק² "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". את התוכן של שלושת העולמות, ביאר הרמב"ן בתחילת פירושו על התורה: "בריאה" פירושה "הוצאת היש מאין.. והוא החומר הראשון, הנקרא היולי", "יצירה" הוא מה ש"ממנו המציא הכל והלביש הצורות" ו"עשיה" הוא מה ש"תיקן אותם".

והנה, מכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"³, מובן, ששלוש הדרגות הללו קיימות בתורה, וממנה הן השתלשלו בעולם. שלושת ענינים אלו בתורה, הם תורה, עבודה וגמילות חסדים. "עבודה" רומזת למחשבת האדם, שהרי בקרבנות נפסל הקרבן אפילו במחשבה בלבד, ו"תורה" עיקר המצוה היא בדיבור, שהרי על הרהור בד"ת אין מברכים ברכות התורה, וגמ"ח עיקרה במעשה. ושלושת ענינים אלו מחשבה דיבור ומעשה, הם כנגד שלשת העולמות: בריאה, יצירה ועשיה. ש"מחשבה" הוא על-דרך בריאה יש מאין, כי אותיות המחשבה לא היו במציאות נרגשת לפני ירידתם לכח המחשבה, ולכן מחשבה הוא כנגד עולם הבריאה. ואילו "דיבור" הוא שהאותיות שהיו כבר מקודם במחשבה, קיבלו עכשיו צורה בצאתם בה' מוצאות הפה, לכן דיבור הוא כנגד עולם היצירה. ו"מעשה" הוא כנגד עולם העשיה. ואם כן משלושת בחינות אלו שבתורה (מחדומ"ע), השתלשלו שלושת העולמות. ומכיון שהכל תלוי בעבודת האדם. לכן צריך לעסוק בשלושת העמודים של תורה עבודה וגמ"ח, כדי לקיים את שלושת העולמות בריאה יצירה עשיה.

(ממאמר ד"ה כי תשא תשכ"ב)

(1) עיין דרך חיים למהר"ל. (2) ישעיה מג, ז. (3) זוהר חלק ב קסא, א. (4) לקוטי תורה מטות דף פג, טור ד. (5) וירא כא, לג. (6) מדרש תהלים לו. (7) שער יז. (8) ברכות כו, ב. (9) תהלים עה, ב. (10) בבא-בבא י, א. (11) ראה ברכות סד, א. (12) "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" (איוב יא, ט). (13) תלמוד-ירושלמי כתובות פ"א ה"ב.

לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי מות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

זמני יום ראשון ויום שבת	זמני יום שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
20:01	19:02	19:50	19:46	19:22	19:18	13:11	13:12	10:23	10:25	09:13	09:17	08:36	08:40	05:53	05:59	באר שבע (ק)
20:04	18:54	19:53	19:48	19:27	19:23	13:11	13:11	10:21	10:24	09:11	09:15	08:33	08:37	05:50	05:56	חיפה (ק)
20:01	18:46	19:50	19:45	19:27	19:22	13:10	13:10	10:21	10:23	09:11	09:14	08:34	08:38	05:51	05:56	ירושלים (ק)
20:03	19:01	19:52	19:47	19:24	19:20	13:11	13:12	10:23	10:25	09:13	09:16	08:35	08:39	05:52	05:58	תל אביב (ק)
21:07	19:54	20:51	20:42	20:13	20:05	13:28	13:28	10:25	10:28	09:09	09:14	08:14	08:21	05:30	05:40	אוסטריה, וינה (ק)
18:10	17:13	17:59	18:05	17:31	17:37	12:47	12:48	10:32	10:31	09:38	09:36	09:01	08:59	07:04	06:59	אוסטרליה, מלבורן (ח)
21:02	19:51	20:47	20:38	20:11	20:03	13:30	13:30	10:29	10:32	09:14	09:19	08:22	08:29	05:38	05:47	אוקראינה, אודסה (ק)
20:40	19:27	20:24	20:15	19:47	19:38	13:02	13:02	09:59	10:03	08:44	08:49	07:49	07:56	05:05	05:15	אוקראינה, דוניצ'ק (ק)
20:53	19:40	20:37	20:28	19:59	19:50	13:13	13:13	10:10	10:14	08:54	08:59	07:58	08:06	05:15	05:25	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
21:27	20:10	21:10	21:00	20:30	20:21	13:39	13:39	10:33	10:37	09:17	09:23	08:17	08:26	05:35	05:46	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
21:21	20:04	21:04	20:53	20:23	20:14	13:32	13:32	10:26	10:30	09:09	09:15	08:09	08:17	05:27	05:38	אוקראינה, קייב (ק)
19:29	18:33	19:19	19:16	18:54	18:51	12:52	12:52	10:08	10:10	09:00	09:03	08:26	08:29	05:45	05:50	ארה"ב, אמריקות, אבו דאבי (ח)
21:24	20:15	21:10	21:01	20:37	20:29	13:56	13:56	10:56	10:59	09:42	09:46	08:51	08:57	06:07	06:16	איטליה, מילאנו (ק)
18:46	17:56	18:37	18:37	18:14	18:15	12:41	12:42	10:10	10:10	09:07	09:08	08:38	08:38	06:08	06:08	אקוודור, קיטו (ח)
18:47	17:51	18:36	18:42	18:09	18:15	13:20	13:21	11:04	11:03	10:09	10:07	09:33	09:32	07:32	07:28	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:30	18:31	19:18	19:25	18:47	18:55	14:12	14:13	12:00	11:58	11:07	11:04	10:27	10:25	08:36	08:30	ארגנטינה, בוליביה (ח)
20:47	19:44	20:35	20:28	20:03	19:57	13:38	13:38	10:44	10:46	09:32	09:36	08:48	08:53	06:04	06:11	ארה"ב, בולטימור (ק)
20:41	19:36	20:28	20:21	19:56	19:49	13:28	13:28	10:32	10:35	09:19	09:24	08:35	08:40	05:50	05:58	ארה"ב, ברוקלין (ק)
20:41	19:37	20:28	20:21	19:56	19:50	13:28	13:28	10:32	10:35	09:20	09:24	08:35	08:41	05:51	05:58	ארה"ב, גרינס סיטי (ק)
21:22	20:17	21:09	21:02	20:36	20:29	14:04	14:04	11:07	11:10	09:54	09:58	09:07	09:13	06:23	06:31	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:39	19:42	20:28	20:24	20:02	19:58	13:52	13:52	11:04	11:06	09:55	09:58	09:18	09:22	06:36	06:41	ארה"ב, האוסטון (ק)
20:19	19:20	20:07	20:02	19:38	19:34	13:23	13:23	10:32	10:35	09:22	09:26	08:43	08:47	05:59	06:05	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:30	19:36	20:20	20:17	19:54	19:51	13:51	13:51	11:06	11:08	09:58	10:00	09:23	09:26	06:41	06:46	ארה"ב, מיאמי (ק)
20:39	19:34	20:25	20:18	19:53	19:46	13:24	13:24	10:27	10:30	09:15	09:19	08:29	08:35	05:45	05:52	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
21:04	20:00	20:51	20:45	20:19	20:13	13:52	13:52	10:56	10:59	09:44	09:48	08:59	09:05	06:15	06:22	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
20:39	19:34	20:26	20:19	19:53	19:47	13:23	13:23	10:26	10:29	09:13	09:17	08:27	08:32	05:42	05:50	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:46	17:55	18:37	18:40	18:13	18:16	12:59	13:00	10:35	10:35	09:35	09:35	09:05	09:04	06:45	06:44	בוליביה, לה-פס (ח)
22:09	20:51	21:52	21:41	21:10	21:01	14:17	14:16	11:09	11:14	09:52	09:58	08:50	08:59	06:09	06:20	בלגיה, אנטוורפן (ק)
22:08	20:50	21:50	21:39	21:09	21:00	14:17	14:17	11:10	11:14	09:53	09:59	08:51	09:00	06:10	06:21	בלגיה, בריסל (ק)
18:13	17:20	18:03	18:07	17:42	17:46	12:33	12:34	10:12	10:11	09:14	09:13	08:42	08:41	06:29	06:26	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:01	17:10	17:52	17:55	17:27	17:31	12:21	12:22	09:59	09:59	09:02	09:01	08:30	08:29	06:16	06:13	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
21:29	20:13	21:11	21:00	20:31	20:21	13:35	13:35	10:27	10:31	09:10	09:16	08:06	08:16	05:26	05:37	בריטניה, לונדון (ק)
21:49	20:28	21:30	21:17	20:45	20:34	13:44	13:44	10:33	10:38	09:15	09:21	08:04	08:16	05:28	05:40	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
21:41	20:19	21:22	21:10	20:40	20:30	13:41	13:41	10:32	10:36	09:14	09:20	08:08	08:18	05:29	05:40	גרמניה, ברלין (ק)
21:47	20:30	21:30	21:19	20:50	20:40	13:59	13:59	10:54	10:58	09:37	09:43	08:37	08:46	05:56	06:06	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:10	17:18	18:00	18:05	17:42	17:46	12:34	12:35	10:14	10:13	09:16	09:15	08:44	08:43	06:33	06:30	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:36	18:44	19:27	19:24	19:02	19:00	13:07	13:08	10:27	10:28	09:20	09:22	08:48	08:50	06:09	06:12	הודו, מומבאי (ח)
19:32	18:39	19:22	19:20	18:57	18:55	13:03	13:04	10:23	10:24	09:17	09:19	08:44	08:47	06:06	06:09	הודו, פונה (ח)
20:53	19:41	20:37	20:28	20:00	19:52	13:17	13:17	10:14	10:18	08:59	09:04	08:05	08:12	05:22	05:31	הונגריה, בודפשט (ק)

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת החוככים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:54	05:02	08:24	08:28	07:39	07:44	09:36	09:39	12:32	12:32	18:54	19:01	19:33	19:42	19:46	
יוון, אתונה (ק)	06:25	06:32	09:52	09:56	09:10	09:15	11:03	11:06	13:57	13:57	20:13	20:19	20:50	20:00	21:02	
מולדובה, קישינב (ק)	05:44	05:53	09:21	09:26	10:36	10:39	13:38	13:38	16:38	16:38	20:12	20:20	20:57	20:00	21:12	
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:05	06:09	09:17	09:19	10:24	10:25	13:05	13:05	16:05	16:05	18:58	19:00	19:22	18:42	19:34	
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	07:37	07:30	09:59	09:56	10:50	10:47	12:56	12:56	15:50	15:50	17:22	17:14	17:55	16:57	18:01	
נפאל, קטמנדו (ח)	05:22	05:27	08:39	08:42	08:04	08:07	09:48	09:50	12:34	12:34	18:36	18:39	19:06	18:21	19:17	
סין, בייג'ינג (ח)	05:11	05:18	08:39	08:43	07:55	08:00	09:51	09:54	12:46	12:46	19:06	19:12	19:37	18:51	19:56	
סנעפור, סנעפור (ח)	06:56	06:57	09:57	09:58	09:27	09:28	11:00	11:00	13:32	13:32	19:07	19:06	19:30	18:48	19:38	
פולין, ורשא (ק)	04:59	05:11	08:44	08:50	07:38	07:49	10:02	10:06	13:11	13:10	19:57	20:07	20:39	19:48	21:08	
פרו, לימה (ח)	06:16	06:15	09:08	09:08	08:38	08:38	10:08	10:09	12:36	12:35	17:56	17:54	18:20	17:37	18:27	
צרפת, ליון (ק)	06:23	06:32	09:59	10:03	09:07	09:14	11:13	11:16	14:14	14:14	20:45	20:52	21:20	20:33	21:43	
צרפת, פריז (ק)	06:25	06:35	10:04	10:10	09:07	09:15	11:20	11:24	14:24	14:24	21:04	21:13	21:40	20:52	22:06	
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:44	05:45	08:47	08:48	08:17	08:18	09:50	09:51	12:24	12:24	18:02	18:02	18:25	17:44	18:34	
קנדה, טורונטו (ק)	06:05	06:13	09:38	09:42	08:50	08:56	10:51	10:55	13:50	13:50	20:20	20:27	20:51	20:05	21:12	
קנדה, מונטריאול (ק)	05:37	05:46	09:12	09:17	08:21	08:28	10:27	10:30	13:27	13:27	19:59	20:07	20:33	19:46	20:56	
קפריסין, לינקה (ק)	05:51	05:58	09:15	09:18	08:35	08:40	10:25	10:28	13:17	13:16	19:29	19:33	19:57	19:15	20:14	
רוסיה, לובאווטש (ח)	05:10	05:23	09:00	09:06	07:43	07:56	10:19	10:24	13:31	13:32	20:26	20:37	21:11	20:18	21:45	
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:39	04:53	08:31	08:38	07:09	07:24	09:56	09:56	13:05	13:05	20:06	20:18	20:49	19:55	21:25	
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:10	05:10	08:37	08:42	07:44	07:51	10:25	10:25	13:54	13:54	20:54	20:54	21:05	19:17	20:29	
שווייץ, ציריך (ק)	06:04	06:14	09:42	09:47	08:48	08:55	11:00	11:00	13:59	13:59	20:38	20:47	21:10	20:23	21:35	
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:55	05:58	09:03	09:05	08:32	08:34	10:08	10:10	12:47	12:47	18:34	18:35	18:57	18:17	19:08	

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום רביעי עמ' א

16 אָמַר אַבְיִי, צִד אֶהְיֶה בְּרִבִּית אִיכָּא בְּיַנְיָהוּ, נחלקו באופן שהתבאר,
 17 שיש רק צד אחד שתבוא ההלואה לידי ריבית, שהרי אם לא יפרע
 18 את החוב נמצא שלא היתה כאן הלואה אלא מכירה, ואין בזה
 19 איסור ריבית, שלדעת רבי יהודה מותר לעשות כן וחכמים
 20 אוסרים.
 21 רָבָא אָמַר, אם לא יחזיר המלוה את דמי הפירות שאכל, ונמצא
 22 שיש כאן ריבית, אף רבי יהודה מודה שאסור, ואף שאין כאן אלא
 23 צד אחד בריבית, ולא התיר רבי יהודה אלא באופן שאם יפרע
 24 הלוח את חובו, יחזיר לו המלוה את כל דמי הפירות שאכל, ודין
 25 רבית על מנת להחזיר איכָּא בְּיַנְיָהוּ, שחכמים אוסרים למלוה
 26 לאכול את הפירות אף שכשיפרע לו הלוח את החוב יחזיר את כל
 27 דמי הפירות שאכל, מפני שבשעת אכילה הרי הוא אוכל ריבית,
 28 ורבי יהודה מתיר ליטול ריבית על מנת להחזיר.
 29 אָמַר רָבָא, הִשְׁתָּא דְאָמַר רַבִּי יֵנְאִי

1 את הפירות מעתה, אָסוּר, מפני שאם לבסוף יפרע הלוח את חובו,
 2 נמצא שאכל המלוה את הפירות בשכר המתנת מעותיו, והרי זו
 3 ריבית גמורה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִם בְּמִן שֶׁהֲלִיכָה אוֹכֵל את הפירות
 4 מההלואה עד זמן הפירעון, מוֹתֵר, ואין זה נחשב ריבית, מפני
 5 שאפשר שלא יפרע לו מעות ונמצא שהוא מכר למפרע ולא
 6 הלואה.
 7 (א"ל) [אָמַר] רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֵׂה הִיָּה בְּבִיתוֹם בְּן זַנְיָן וְשֵׁם אַדְמוֹן
 8 שְׁלוּה מַעוֹת וַעֲשָׂה אֶת שְׁדוֹה מְכָר, שאם לא יפרע את החוב עד זמן
 9 פלוני תהיה השדה מעבשיו של המלוה, ונעשה הדבר על פי רַבִּי
 10 אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְלִזְבִּיָה אוֹכֵל פִּירֹת הוּא בְּאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה, הרי שאין
 11 בזה איסור ריבית. אָמַרו לוֹ חַכְמִים לְרַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מִשָּׁם יֵשׁ רֵאִיָּה
 12 לדברך, הרי שם היה המעשה להיפך, שמוֹכֵר אוֹכֵל פִּירֹת הָיָה עַד
 13 זמן הפירעון, וְלֹא הֲלִיכָה אֶכֶל את הפירות, לפיכך לא היה שם
 14 חשש איסור ריבית.
 15 מִפְּרֻשְׁתִּי הַגְּמָרָא: מֵאִי בְּיַנְיָהוּ – בְּמָה נִחְלְקוּ רַבִּי יְהוּדָה וְחַכְמִים,

סדר הדלקת נרות לשביעי ואחרון של פסח ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהג הטוב של בנות ישראל... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב שביעי של פסח

יש להדליק - בחול"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני (אחרון של פסח).

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום עלי ידי הגורמים המוסמכים. במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק עלי ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:**

בחול"ל ליל (שני) אחרון של פסח

זמן הדלקת נרות הערב - רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:**

ערב שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם רעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסמים וחיזות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב